

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS, IN ACADEMIA PATAVINA, PHILOSOPHI PRIMI,

Librorum ad Scientiam de Natura attinentium:

PARTES QVINQVE.

Quarum seriem versa pagina demonstrabit.

Cum INDICE *gemino: uno capitum; altero rerum & verborum locupletissimo.*

FRANCOFVRTI,
Apud Andreæ Wecheli heredes,
Claudium Marnium, & Ioan. Aubrium.
D M XCVII.
Cum priuilegio S. Cæs. Maiest. ad sexennium.

SERIES LIBRORVM PRIMÆ PARTIS.

SECVNDÆ PARTIS.

TERTIÆ PARTIS.

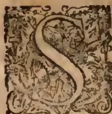
QVARTÆ PARTIS.

QVINTÆ PARTIS.

SERENISSIMO FERDINANDO MEDICI, MAGNO HETRVRIÆ DVCI, Do. colendissimo,

FRANCISCVS PICCOLOMINEVS seruus humilimus perennem fælicitatem.

VB regio & amplissimo tuo Imperio, Inuictissime FERDINANDE, Vrbs Senarum vniuersa, tibi deuotissima exultat; iubilant in ea iuuenes, & senes omnes, nemoque est, qui non summopere glorietur tua eximia Potestate regi, tuáque eminenti Iustitia gubernari. Hoc cum sit commune cunctis eius Vrbis, magis tamē eis competit, qui exactius sublimes virtutes tuas, intimius eximia merita, distinctiusque præclara facinora intuentur, & meditantur; Nil enim in te est quod non sit magnum; nil à te excogitatur, nisi magnum; nil ex te prodit, nisi magnum; nilque à te agitur, nisi magnum; Tu in honore es magnanimus, in distribuendis Fortunæ muneribus es magnificentissimus, in seruanda Iustitia & æquitate es Heroicus, in tuenda demum Religionis dignitate, etiam supra Herois conditionem erigeris, adeo vt longe maior sis animo, quàm fortuna, intus quàm extra, meritis quā nomine, opera quàm verbis; Propterea iure optimo deditissimorū tibi Senen-

ſium nemo eſt,cuius cogitationes,facultates,& opera,tua non ſint,tibiq; ſtatim ab ortu dicata,& conſecrata. Quare ſi Liber hic tuo præclaro nomine inſignitus in lucem prodit,luciq; traditus ad ſublimem tuam dignitatem celer properat,& properans eximia humilitate ſalutat,mirum profecto non eſt ; ipſo enim iure te colentium tua ſunt omnia, & ſine vlla externa inſcriptione tua ſemper ſunt iudicanda ; Et quamuis ego ſeorſum à Patria (vt mea ſors tulit) ætatem meam ferè totam tranſegerim, nemini tamen in te magnifaciendo, & colendo principatum vnquam conceſſi,quod eo libentius à me factum glorior, & lætor, quo vniuerſam familiam Piccolomineam, tuæ Amplitudini in dies magis ac magis addictã, & deuotam intueor, cuius præſtantis officii conſpicua mihi teſtimonia præbent duo præclara noſtræ familiæ lumina, & Religionis acerrimi cuſtodes, & defenſores, Aſcanius vnus,Senarum Archiepiſcopus religioſiſſimus, cui iungitur Siluius frater,animo & Arte militari conſpicuus,Franciſcus Maria alter, Pientiæ ac Montis Ilcini Epiſcopus meritiſſimus, quem ſequitur, olim Clementis fratris filius,Ioannes Baptiſta Primicerius, Iure Ciuili, & Pontificio inſignis; ac inſuper id ipſum magno ſpiritu teſtantur Emilius,mihi arcto cognationis nodo coniunctus,nec non Hippolytus Hieronymi olim mei fratris filius,Iuris vtriuſque Doctor,hi omnes ex familia Piccolominea,vt cæteros ſilentio prætercam,adeo ſunt tui iuris, adeo conſtanti animo te venerantur & colunt, tamque flagranti deſiderio tuæ volũtati ſatisfacere cupiũt, quod etiam ſi ſanguinem tui gratia effunderent, Amplitudini deſiderii ad votum non ſatisfacerent. Iure optimo itaque ego & vt Patria Senenſis, & vt ex familia tui obſeruantiſſima ortus, & vt Philoſophiæ ſtudioſus, cuius conditio

ditio est sublimia intueri & colere, & vt propria quadam interna commotione ad tui obsequium, tuorumq; meritorum admirationem procliuis, in te colendo nemini cedo, nec mei aliquid nosco, quod tuum non iudicem; propterea si meas has vigilias Sublimitati tuæ dicatas, nunc tibi offero, non aliquid denuo trado, sed ea quæ tua sunt, hilari animo resigno, & me totum libentissime tui esse iuris publicè testor, & manifesto. Quod officium ob id præsertim tibi non ingratum fore iudico, quia sermo est De placitis Sapientum, De communibus principiis, virtute & facultate vniuersam Scientiam De Natura includentibus, nec non De communibus affectionibus, sublimi tuæ conditioni eximiè congruentibus. Serena itaque fronte ea, quæ tua sunt inspice, suscipe, & foue, vt Deus Principum Princeps, dignitatem tuam amplificet, tueatur, & foueat. Diu fœlix pro tuorum populorum tranquillitate viue, & vale. Pataùii Kal. Iunii

M D XCVI.

ELENCHVS PRINCIPALIVM CAPITVM PRIMÆ PARTIS

Cuius prior numerus capita, posterior paginas denotat.

Opinio

Secundi Libri de Motu.

F I N I S.

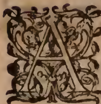
FRAN-

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS

Pro introductione ad Scientiam de Natura

LIBER VNVS.

PROOEMIVM.

NIMI generosi in hoc mortalium Orbe constituti, cum sint noui & peregrini, egent perito aliquo duce, à quo in Patriam dirigantur; cum sint in labyrintho humanarum controuersiarum positi, egent tanquam filo, insigni aliqua Prudentia, ne perdantur in eis; & demũ cum in amplo Naturæ & Fortunæ Mari, aduersis ventis agitato sint collocati, egent instrumentis variis, ventos, cursus sydérum, & Polum patefacientibus, vt fœlicius portum attingant. At longe magis in cursu Scientiarum constituti, & per latissimos Philosophiæ campos vagaturi, egent præcurrente aliqua dispositione, congruentéque institutione, ne pro vero sequantur falsum, pro rebus solidis amplectantur vmbras, pro luce intueantur tenebras, pro his quæ sunt, magnifaciant quæ solum apparent & derelicta via Regia & recta, per sordidas, & obliquas progrediantur, adeo vt præclarum Sapientiæ studium, in vilem garrulitatem conuertant, & formosam Philosophiam in deformem, & perniciosam Philosogiam, quam deinde loco moralium Virtutũ, deformitates variæ morum sequuntur, ob quas Philosophi nomen ex se sublime & venerandum, redditur sæpe vile & odiosum. Ea quæ studiosos animos recte parant, & dirigunt varia profecto sunt, præsertim tamen id efficit distincta inspectio, rectaq́; cognitio primorum quorundam, & communium capitum, quæ facultate, & virtute vniuersam Philosophiam includunt; Propterea, cum ego in vberrimo & amœnissimo Philosophiæ viridario (vt mihi licuit) ætatem consumpserim, sempérque optauerim sapientiæ studiosis quam valui opem ferre, idq́; publicis lectionibus hactenus præstiterim, primo Senis patria dilectissima per triennium, mox Maceratæ per annum vnum, tertiò Perusiis per decennium, demum Patauij per annos trigintaquinque vsq; ad currentem, qui à partu Virginis est millesimus quingentesimus nonagesimus quintus, ætatis autem meæ septuagesimus secundus; quia de futuro sum incertus, cupiens quibus lingua prodesse non potero, id saltem efficere calamo, Liberis de Philosophia variis, quos construxi, introductionem hanc præponendam duxi, in qua communiora nonnulla, vt valui,

Indigētia Duct.

Quæ parant studiosos animos.

lucidè & distinctè explicare conatus sum, per quæ ingenui animi ad vniuersam Philosophiam, & præsertim ad eam de Natura pararentur, & dirigerentur; nam eis exploratissimum esse cupio, quod quamuis ingenio, & doctrina omnibus cedam, qui se mihi præferre optant, desiderio tamen studiosæ iuuentuti satisfaciendi, nemini vnquam fui secundus. Communia autem quorum prænotionem apprime necessariam duxi, partim attinent ad Scientiarū indagatores, partim ad Scientias, partim ad instrumenta; ad indagatores pertinent, vt pateant eorum conditiones; ad Scientias addiscendas, vt constent earum partes, quid sint, & in quo versentur; ad instrumenta demum, vt cum ordo, tum seruandus mei hodus nota sit: Propterea ego de his omnibus, vt meo instituto inseruiunt, fauente Deo, conabor verba facere.

Communia declaranda.

CAPVT PRIMVM.

Quæ sint Iuuenis Sapientiæ studiosi partes.

IN celeberrima Lacedæmoniorum Repub. Lege sancitum legitur, vt singuli id vitæ genus ducerent, eique disciplinæ nauarent operam, ad quam per naturam essent faciles & procliues: inde eueniebat, vt mox quilibet in suo genere præstaret & refulgeret: nil enim sublime attingi potest inuita Minerua, & vt fertur, non ex lapide quouis fit Mercurius. Legem hanc in sexto de Rep. conspicue approbauit Plato, & propterea conditiones accuratissime retulit, quæ pro formando Iuuene Sapientiæ studioso requiruntur. Id ipsum fecit Aristoteles in septimo de Rep. capit. 13. dum tria esse affirmauit, quibus Iuuenes redderentur probi, nimirum Naturam, Morem, & Rationem. Naturam prætulit tanquam fundamentum & semen cæterorum, sic Natura nos docet Vitem non cuilibet arbori, sed Vlmo iungendam esse. Quicunq; igitur Philosophię muneri diuino prospere operam nauare cupit, tenetur ad eam esse per naturam facilis, & idoneus, adeo vt memoria valeat, iudicio fulgeat, mentis acumine præstet, & constanti quadam cōtemplandi facultate sit præditus, ne eius ingenium sit arida arena, sed solum fœcundum; nec debet animi perturbationibus tanquam aduersis ventis ita agitari; vt per eas, messes ingenij disperdantur. Iuuenis huiusmodi cōditionibus insignitus vniuersam Sapientiam magnifacit & colit, ac inde oritur desideriū flagrans Sapientię, quod desiderium comitatur cura, studium, & diligentia eam assequendi, adeo vt mox ratione, & more excolatur ingenium, & semina eius ad frugem optimam deducantur. Pro quo cultu recte dirigēdo tenemur nobis primo finem tanquam scopū proponere, ne inconstanter laboremus, & finem illum niti debemus sublimem constituere, eximiaque perfectione præditum, vt pro viribus ad eum eleuemur, sententiam hanc frequenter animo reuoluentes, in qualibet disciplina mediocriter ea ornatos esse quidem plurimos, at inutiles, & nullius pretij: sublimes vero paucos, & eos solos esse vtiles, eximiaque admiratione, & fama dignos. Vt autem optatum finem ad votum assequamur, tenemur Duces nobis peritos, & idoneos seligere, veluti Lectores, qui simul sciant, velint, & valeant recte ducere, & instituere, eorumque consilio nobis parare aptiores libros. Lectores autem, quos idoneos esse nouerimus, tenemur tanquam Parentes magnifacere, & honorare; ita enim attentius eos audiemus, & constantius

Nil inuita Minerua. Plato. Tria per qua Iuuenes recte formantur. Finis & scopus proponendus. Quarenda est excellentia. Duces seligendi.

eorum sententias, & præcepta memoria seruabimus; nil enim Iuueni obiici potest, quod conditioni animi studiosi magis aduersetur, quàm quod lectiones turbet, vel eas oscitanter audiat. Cura autẽ & diligentia eius refulgebit, dũ quæ audit, vel legit, animo reuoluet, reuoluendo perpendet, mox quæ digna iudicabit memoria, in libro ad hoc parato scribat, & scribendo nitatur, ad prima quædam & communia capita cuncta redigere, adeo vt mox progressu temporis de re aliqua verba facturi, ad caput eius conuersi, cuncta inueniant, quæ scitu digna in toto studiorum suorum cursu legerunt, audiuerunt, meditati sunt; & id erit studiorum nostrorum thesaurus, & penu; nec soliciti esse debemus de copia, & multitudine interpretum, pauci & potiores sunt accurate legendi, & præsertim verba & contextus principalis authoris sunt diligenter cõsiderandi, vt veriorem sententiam ex eis eliciamus: quod cum fecerimus, tenemur tanquam Theses, conclusiones principales elicere, easque in ordinem redigere, vt firmius eas memoria seruemus. Et præsertim in tribus accurati esse tenemur, nimirum in rerum definitionibus, regulis, & distinctionibus; hi enim sunt nerui, & spiritus vniuersæ nostræ scientiæ; & accurati esse tenemur in rebus seriis, non inanibus, de natura rerum, nõ de nominibus; nec simul variis in opposita animum distrahentibus debemus operam nauare, ne cupientes multa agere, nihil agamus; nam vt recte enunciauit Seneca, Lectio varia delectat, certa prodest. Hoc præsertim ab interprete nostrorumque studiorum duce repetere debemus, vt nobis viam patefaciat, modumq; ostendat exacte cõtextus, verba, & sententias Philosophi perpendendi, & considerandi; nam magis auditorem instituit accurata explicatio vnius contextus, quàm multorum per quædam communia leuis percursio: Mens enim ardua indagando, redditur ad cætera acutior, & solertior. Nec optare debent studiosi Iuuenes omnia ab alio addiscere, sat est vt à viris sapientia illustribus modum perpendendi contextus, & resolutiones principalium difficultatum eliciant, mox autem proprio studio, & diligentia niti debent, ex selectioribus libris sententias eruere, in eisque ingenium exercere, vt Mentis aciem ita parent, vt ex se valeant deinde in rerum contemplatione versari, & proprio Marte in sublimem Sapientiæ montem eleuari: Ideo mirum in modum studiosis animis hoc esse vtile experientia noui., vt receptis Philosophiæ principiis, quamuis publicos, vel priuatos interpretes audiant, semper tamen librum aliquem sibi præscribant, quem ipsi tanquam lectionem propriam singulis diebus accurate perlegant, & ex ea, proprio ingenio obstrusas sententias nitantur elicere; ita enim exacte ingenium exercebunt, nec semper aliis, sed sibimet, suæq; rationi valebunt fidem adhibere, quod cum faciunt, accurate considerare tenentur, quo loci proferantur sententiæ, an proprio, vel alieno, an tanquam firmæ & ostensæ enuncientur, vel vt sæpe fit in libris Problematum, probabiliter & populariter: insuper num proferantur ex sentẽtia propria, vel alterius; an dum ambigitur, vel potius, dum diluitur dubitatio. Insuper cupientibus Sapientiæ habitu animum exornare, mirum in modum vtile iudico in attinentibus ad eam ingenium exercere: quod non ita faciendum puto, vt cum primum extremis labiis illam degustauerimus, incipiamus Theses proponere, de illis acriter disputare, contextusq; interpretari: ita enim sine alis nitemur per aërem eleuari: parandæ primo sunt pennæ, mox eis vtendum. Vtile itaque primo est, vt Iuuenis in eis referendis exerceatur, quæ legit, vel audit; ita paratur & disponitur ingeniũ: quo fundamento iacto, iam incipere poterit exerceri in legendis lectionibus, & disputationibus, idq; efficere debet coram perito aliquo Philosopho, à quo diri-

Cura & unde refulgeat.

In tribus tenemur esse accurati.

Seneca.

Exercitatio.

gi & corrigi valeat, ne perperam se exercens, deprauatum contrahat habitum, & pro celebri Philosopho euadat infamis Sophista. Niti etiam pro facultate debet se talem præbere, vt à probis omnibus diligatur, intrinsecus tamen, & familiariter paucis vtatur, & illis quidem, qui probitate, & desiderio sapientiæ fulgeant, vt studia perficiant, non peruertant. Cauendum insuper summopere est, ne vacationes à studiis tam longæ & frequentes sint, vt quantum studio acquiritur, tantum per eas deperdatur: qui enim id faciunt, nil proficiunt, sed Penelopis more, quantum pertexunt, tantum dissoluunt. Insuper, quoniam Plato, & Aristot. humanæ sapientiæ sunt vberrimi fontes, & consensu nostrorum maiorum cæteris præstant, ideo tenentur Sapientiæ studiosi ambos magnifacere, neminem despicere; ita tamen vt nobis suadeamus, Scientiarum gradus, & ordines, ex Aristotele esse hauriendos; mox vero ex Platone eliciendos esse spiritus, & ornamenta quædam, per quæ contracti Scientiarum habitus, viuidiores, splendidioresque reddantur. Et quoniam ambo fuerunt homines, & vt tales errare valuerunt, propterea quicunque Sapientiæ absolute, non eius, quæ ab Aristotele, vel à Platone tradita est, studiosum se reddere cupit, omnes eorum declinationes, & à recto calle recessus, ad regulam superarum reuelationum, diuinorumque dogmatum dirigere & corrigere tenetur, ne Sapientia nostra sit stultitia, animi ornamenta sint detrimenta, & medela nostrarum appetitionum sit venenum, & pernicies animorum. *Definitio.* Iuuenis itaque Sapientiæ studiosus ille est, qui, cum per Naturam ad Sapientiæ studium sit facilis & procliuis, Sapientiam colit, & appetit, ac per congruentia media ad rationem, & morem attinentia, ad eam accuratissime properat.

CAP. II.

Diuisio Disciplinarum.

QVONIAM Philosophia Naturalis, in qua versari debemus, est disciplina, & disciplinarum genus est multiplex, propterea, vt lucidior pars reddatur, ab vniuersæ disciplinæ distinctione iure optimo ordiri tenemur. *Diuisio disciplinæ.* Disciplina omnis vel diuinitus reuelata est, vel humano ingenio formata, vel ex vtrisque mixta. *Disciplina diuinitus reuelata.* Diuinitus reuelata est sacra Theologia, quæ ex veteri & nouo elicitur Testamento, verbo Dei est patefacta, & Prophetarum testimonio confirmata, ad quam, tanquam ad regulam exactissimam, nunquam, & nusquam à recto flectentem, dirigenda & corrigenda sunt humana inuenta, si veræ sapientiæ, non leuium opinionum cupimus esse propugnatores: nam proprius huius partis auctor Deus est, qui est ipsa veritas, ab omni deceptione immunis; de qua parte id confidenter enunciare valemus, quod sit maior toto, cum eminenter omnem cæterarum partium perfectionem includat. *Disciplina mixta.* Disciplina mixta ea est, quæ Theologia scholastica nuncupatur, in qua multa leguntur humana cogitatione inuenta, multa insuper ex Prophetis, ex sacris eloquiis, Sanctorumque testimoniis deprompta; & cum sit mixta potior eius pars, & tanquam fulgor, & regula, ea iudicari debet, quæ diuina est, in quam cæterarum sit resolutio. Verum his silentio decursis, quæ nostro instituto non inseruiunt, de tertia agamus, quæ virorum sapientum ingenio inuenta, formataque est. *Disciplina humana.* Disciplina humano ingenio formata duplex est, vna Organica, altera principalis, & domina: quæ diuisio cum ratione, tum authoritate confirmatur. Ratione primo, quia disciplina omnis, ne sit inanis, ob finem aliquem parata est: finis vel

solum

ſolum gratia alterius optatur, & conſurgit diſciplina Organica, vel niſi penitus, ſaltem aliqua ex parte optatur gratia ſui, & eſt diſciplina principalis. Id ipſum confirmatur ratione, nam Ariſtoteles in primo Topicorum genera problematum numerans, & Organica & Principalia numerauit. Auerroes illum ſequens *Auer.* in 1. capit. primi libri paraphr. Metaphyſicæ diſciplinas in organicas & principales diuiſit. Diſciplinarum itaque nonnullæ inſtrumenta parant, aliæ ſunt principales: vt pateat numerus, ratio numeri, & ordo organicarum præaccipiendum eſt, rationem ſuperam, cuius miniſtra eſt natura in formando homine id præſertim inſpexiſſe, vt illum ad diſciplinas redderet aptiſſimum. Hinc duo *Duo inſtrumenti loco nobis tributa.* ſubordinata principia ei largita eſt, nempe facultatem ratiocinandi, & loquendi; quarum prima pro diſciplinarum inuentione; altera pro earum cum aliis communicatione inſeruiret: & quoniam Ars Naturam format & perficit, & quæcunque à nobiſ fiunt per Artem & Naturam ſimul, longe melius ita fiunt, quam per Naturam tantum, vt enunciauit Ariſtoteles in principio primi Rhetoricorum, ideo diſciplinæ omnes organicæ, in recte formando altero eorum, vel vtriſque ſimul verſantur. Valent autem diſciplinæ organicæ in eis tribus modis verſari: nam vel verſantur in ſola oratione, vt Grammatica, *Grãmatica.* vel in ſola ratiocinandi facultate, vt Logica, dicta à nomine λόγος, potius vt rationem, quam vt orationem ſignificet, ad quam pertinent Ars demonſtrandi, *Ars demõſtrandi.* Ars conficiendi ſyllogiſmum Dialecticum, *Dialectica.* nec non Sophiſticum, *Sophiſtica.* quæ dicuntur partes Logicæ, dum conſiderantur, vt verſantur in ſpeciebus argumentandi, & regulas tradunt ad eas pertinentes: Vel tertio ratiocinandi formis aliquid addunt; valent autem eis ſuperaddere vel eloquentiam, vt ratione efficacius populo ſuadeamus quid agendum, vitandumve ſit, & oritur Rhetorica, *Rhetorica.* quæ quamuis ab eloquentia nomen receperit, vt Cicero de Oratore affirmat, ex rationibus tamen, ſuadendique modis, potius quàm ex orationis ſplendore & apparatu, naturam & vim ſortitur, vt in primo Rhetoricorum monuit Ariſtoteles. Secundo diſciplina valet rationi addere numerum, fabulas, imitationes comicas, vel tragicas, vt delectando proſit, & oritur Poetica. *Poetica.* Et quoniam Logici officium *Ariſtoteles.* eſt rationem Arte formare, ideo illæ omnes diſciplinæ, quæ in formanda ratione verſantur, poſſunt communi nomine Logicæ nuncupari, quod ſeruauit Auerroes in magnis commentariis primi Poſt. commu. primo, nec non in Epito. Logicis, inquiens, quinque eſſe artes Logicas, Oſtenſiuam, Dialecticam, Sophiſticam, Rhetoricam, & Poeticam; harum tres primæ, & præſertim Ars demonſtrandi, nomen Logicæ magis proprie ſibi aſciſcunt, & Græci eas ſolas nomine Logicæ denotarunt: poſtremæ vero minus proprie; Grammatica non meretur dici Logica, quoniam in ſola oratione verſatur. Vt igitur duo præſertim humanæ conditioni competunt, per quæ eſt capax diſciplinarum, ita duo ſunt organicarum diſciplinarum genera, ea duo recte formantia, Grammatica ſcilicet, & Logica. Eſt itaque diſciplina Organica, Ars ingenua, *Definitio.* quæ in recte formanda oratione, vel ratione, vel vtriſque verſatur, ſoletti ingenio formata, vt diſciplinas principales rectius & citius apprehenderemus, & apprehenſas cum aliis communicaremus.

CAP. III.

Diuiſio Diſciplinarum principalium.

DISCIPLINIS Organicis ex aduerſo ſtatuebantur diſciplinæ Principales, quæ ex ſe optabiles ſunt, & diuiduntur; vel enim de ſola rerum cognitio-

Diuisio in indicantes & operātes. ne sunt solicitæ, & dicuntur Theoricæ, siue inspectrices; vel cognitionē ad operandum dirigunt, & operantes nuncupantur; & propterea Mens quoq; in operantem, & contemplantem distribuitur. Ratio distinctionis est, quia habitus ex fine conditionem propriam eliciunt, vt patet ex tertio de Anima 49. Fines autem habituum alij esse non possunt præter cognitionem, & operationem. Insuper id ipsum confirmatur ratione sumpta ex rebus, in quib. disciplinæ versantur: vel enim sunt res, quæ secus se habere nequeunt, & nostræ contemplationi subijciuntur; vel sunt res varietati obnoxiæ, & modo aliquo in nostra facultate positæ, & pertinent ad operationem. *Plato.* Hinc Plato in lib. de Regno, disciplinas diuidens dixit, vnam esse operantem, alteram solum cognoscentē: & Arist. in proœmio Metaphysicę, *Aristo.* & in calce secundi Posterio. asseruit vniuersalia, quę vel inductione, vel experientia ex singularibus eliciuntur, vel ad contemplandum, vel ad operandum dirigere. Insuper disciplina ad operandum dirigens in agentem, & efficientem diuiditur, *Diuisio operātis.* vt patet ex sexto Moralium Nicom. cap. 4. & 5. nec non ex primo de Rep. quibus in locis actio ab affectione secernitur. Ex his distinctionibus prodeunt tria principalium disciplinarum capita, vnum quod contemplandi, *Aristo.* alterum quod agendi, tertium quod efficiendi principium est: hinc Arist. in 6. Metaph. cont. 1. omnem rationis habitum in eos tres redegit: cū enim in sexto Mora. Nicom. quinq; numerentur principales rationis habitus, scientia, sapientia, & intelligentia ad contemplationem pertinent, Prudentia ad actionem, Ars ad effectionem. Disciplina quæ in actione versatur, constituit partem illam Philosophiæ quæ Ciuilis dicitur, *Disciplina Ciuilis.* & in partem de Moribus, de Rep. & de cura familiari distribuitur, de quibus in cursu decem Ciuilium graduum satis exacte verba feci. Hanc Ciuilem Philosophiam cumulatius in plura membra distinxit Philosophus in sexto Moralium Nicom. c. 8. inquiens, Ciuilem scientiam, quæ à Prudentia sola ratione distinguitur, vel esse vnius erga se, & dicitur scientia de moribus, qua homo congruenter internas animi affectiones componit; vel respicere alios, quam adhuc duplicem affirmat, vnam Domesticam, alteram Publicam: Quæ insuper diuiditur; vel enim est Regia & Princeps, & dicitur scientia ferendarum Legum, vel proximè in singulis actionibus Reipublicæ versatur, & nuncupatur populari voce Ciuilis; Quamuis enim re vera ea mereatur dici Ciuilis, quæ est ratio ferendarum Legum, accidit tamen (ob multitudinis inscitiam) vt illi soli iudicentur ciuiles, qui in actionibus, iudiciisque singulis versantur, non secus ac illi soli vulgo iudicantur Artifices, qui manibus opus efficiunt, cum tamen habitus Artis in præcipiente & dirigente sit collocatus. Insuper hæc in singulis occupata Prudentia adhuc est duplex: vel enim in consultatione, & deliberatione versatur, & dicitur cōsultrix, cui omne Ciuilium actionum genus subiicitur, vel est iudicans, cuius officium est de singulis actionibus iudicium tradere, an sint cōsentaneę Legibus, ac insuper pœnas, & præmia decernere, quā partem Plato in libro de Regno, pedissequam & famulam Ciuilis scientiæ appellauit. In has partes diuisit Aristoteles Ciuilem scientiam, præter quas inueniuntur disciplinæ nonnullæ, quæ quamuis non sint Partes prudentiæ, & Ciuilis scientiæ, nectuntur tamen cum ea, vel quia materiem ex ea recipiunt, vel quia ab ea diriguntur, eique inseruiunt. *Rhetorica.* Huiusmodi est Rhetorica, *Ars militaris.* Militaris disciplina, *Poetica.* Poëtica, & *Historia.* Historia. Ideo Aristoteles in primo Moralium Nicom. capit. 2. inquit, Rhetoricam, Artemque militarem, ad Ciuilem pertinere, quod etiam affirmauit Plato in lib. de Regno, in Gorgia, & Sophista. Nam Rhetorica ex Logica constat, & ex ea Ciuili disciplina, quæ est de Moribus, vt in primo Rhetor. re-

statur

statuit Aristoteles, adeo vt sit disciplina Logica Morali inseruiens, cum eaque iuncta. Historia quoque propriè sumpta, seruat & refert actiones Ciuiles, eximiamque Prudentiæ fert opem: similiter Poëtica cum hominum imitetur actiones, & delectando cupiat instituere, & recte componere spectantium & audientium animos & affectiones, cum Ciuili scientia iuncta est. Hæ relatæ disciplinæ in actione Ciuili, tanquam in propria materie versantur, quæ si nonnunquam extenduntur ad alia, putandum est tunc versari in materia aliena, ideo Plato in Alcib. primo inquit: Homeri Poëmata omnia esse de Iusti & Iniusti discrimine. & Aristoteles in sua Poëtica asseruit, sermones Socratis magis esse Poëticos, quam carmina Empedoclis, quæ erant de rebus Physicis: id ipsum dicere debemus de carminibus Lucretij. Quod si Plato in Phedro dixit Rhetorem in omnibus versari, intelligendum est vel versari in omnibus, vt connectantur cum humanis actionibus, vel non tanquam in propria materie, veluti etiam libri de Historia Animalium, & Plantarum in propria historiæ materia non versantur, vel non sunt historici, nisi vsurpetur historiæ nomen late, quod apud Græcos etiam ad scientias extenditur, vt in procemio libri de Anima, scientia de anima nuncupatur Historia: & in principio tertij de Cœlo, vniuersa Naturalis scientia nomine Historiæ denotatur: demum disciplina quoque Militaris cum ciuili connectitur, quia finis Militiæ est Pax, & salus Reipubl. & Præfecti exercituum à Principe Reipubl. authoritatem recipiunt, & sunt tanquam Magistratus quidam Reipub. Et de disciplina ciuili hactenus, cuius definitionem in introductione ad Ciuilem scientiam hanc esse dixi, Ciuilis scientia est Philosophia humanas actiones componens, ex naturæ interna commotione sapientisque animi fœcunditate orta, vt in omni vitæ gradu honestum assequamur, summoque Ciuili bono pro facultate fruamur. Altera disciplina ad operandum dirigens in effectione versatur, intra cuius limites Artes omnes includuntur: Ars enim omnis est recta ratio effectibilium; occasionem inueniendi Artes præbuit humana indigentia; finis earum est vtile; eam formant ratio & experientia. Ars itaque est disciplina ex hominis indigentia occasionem suscipiens ratione & experientia formata, ad ea efficienda dirigens, quæ hominum vitæ vtilitatem præbent. Artes ab Aristotele 9. Metaph. context. 3. nuncupantur facultates, & tales dicuntur ne dum quia per eas ad aliquid efficiendum facultate reddimur præditi; verum insuper quia per eas frequenter vtrunque oppositum sumus apti efficere. Artium variæ circunferuntur diuisiones, variaque de illis dicuntur, quæ cum in scientia Ciuili à me explicata sint, nunc missa fiunt.

Definitio Ciuilis.

Definitio Artis.

CAP. III.

De Disciplinis ad contemplationem attinentibus.

RETVLI in præcedentibus disciplinarum capita, quæ ad agendum & efficiendum nos dirigunt; sequitur vt de illis agamus, quæ cum sint principia contemplandi, magis instituto nostro inseruiunt. Disciplinæ contemplationi dicatæ vel sunt communes, vel propriæ; communes dicuntur illæ, quæ per vniuersam eius, quod est, latitudinem vagantur, & ab Aristotele in 4. Metaphy. context. 5. tres statuuntur, Metaphysica, Dialectica, & Sophistica; prima parit scientiam, secunda opinionem, tertia decipiendo vmbram sapientiæ ostentat. Et considerandum, quòd quamuis tres relatæ disciplinæ in eodem versentur, Metaphysica tamẽ dicitur esse definiti generis, non autem Dialectica, &

Disciplina inspectiua.

Communes.

Sophistica; ratio assignatur ab Auerroe in magnis commentariis primi Post.

Metaphysica est definiti generis.

commu. 81. asserente id accidere, quia Metaphysicus contrahit ens per definitum considerandi modum: nam id solum considerat vt est, quod non faciunt Dialecticus, & Sophista, qui in eo versantur, quouis modo considerato: hinc libere vagari dicuntur per omnes scientias, & de quauis re quouis modo considerata formant rationes suas; ratio varietatis est, quia Metaphysica est scientia, quæ ex solum iunctis per se elicit rationes, & ideo vt seruetur distincta ab aliis scientiis, quæ similiter ex per se iunctis principia eliciunt, exposcit definitum modum considerandi, secundum quem definiat, & demonstret. Dialecticus autem, & Sophista non ex per se iunctis, sed solum ex probabilibus, & his quæ apparent ex communibus quibusdam regulis, & sedibus elicitis, rationes formant, ideo non

Quid pro modo cōsiderandi competat Dialectico, & Sophista.

exposcunt in re, in qua versantur, definitum modum considerandi, sed solum loco modi considerandi id habent, vt versentur in omni eo, quod est, quatenus probabilitatem aliquam, vel apparens verum includit; per quem modum distinguuntur à modo considerandi scientiali, non autem ab alio modo probabili, vel apparente. Miro tamen quodam necessitudinis nodo Dialectica & Metaphysica connectuntur; nam ambæ hæ disciplinæ liberæ sunt, per omnia vagantur, eleuantur vsque ad prima, & de veritate etiam primorum principiorum disserere valent, & præsertim quia Metaphysica versatur in altissimis, de quibus frequenter cum ob difficultatem ostensiones formare non valeamus, loco earum vtimur rationibus Dialecticis: hinc Arist. in primo Topico. ait, dari problemata Dialectica ob difficultatem: dum enim principiis necessariis & per se caremus,

Auer.

vtimur Dialecticis: & Auer. ait, plurima in Metaphysica fuisse dialectice tradita:

Plato.

Plotinus.

Plato etiam & eum sequens Plotinus in lib. de Virtutibus, Dialecticam nuncupant apicem scientiarum, denotantes nomine Dialecticæ, liberum illum, sublimem, & absolutum considerandi modum, competentem Metaphysico per modum sapientiæ, & scientiæ; Dialectico vero per probabilia: non enim Dialectica apud Platonem est Metaphysica apud Arist. vt nonnulli putarunt, sed solum in parte in idem veniunt, nimirum vt libere per communia circa omnia vagentur, consideratio tamen substantiarum separatarum, quæ apud Arist. præsertim

Error quorundam.

constituit Metaphysicam, apud Platonem non Dialectica, sed Theologia diceretur. Nam Dialectica eleuatur ad prima quinque communia genera constituta à Plat. quæ sunt essentia, motus, status, identitas, alteritas, & ob id dicitur apex scientiarum; non autem eleuatur ad Ideas attinentes ad Intelligentiam, nec

Disciplinæ inspectrices particulares.

dicitur Intelligentiæ apex. Altera ex parte disciplinæ Principales inspectrices & propriæ, quæ in parte eius quod est versantur, duæ sunt, Mathematica, & Physica, vt sub initio quarti & sexti Metaphysicæ testatur Philosophus: hinc iure in sexto Metaphysicę cont. 2. asseritur, tres esse inspectricis Philosophię partes, Metaphysicam, Physicam, & Mathematicam, quibus plures dari nequeunt: hinc Auer. in Paraphr. Metaphysicæ lib. primo c. 1. diuisionem Inspectricis Philosophię in eas tres partes asseruit esse aliquid necessarium, & iure; nam per eas tres partes omnia, quæ sunt modo quouis scientiam includente considerantur, explicantur seiuncta à materia, coniuncta secundum esse, & considerationem, & coniuncta secundum esse, cogitatione vero seiuncta, adeo vt cum extrema, tum media explicentur, quæ se habent tanquam principium, medium, & finis vniuersæ nostræ cōtemplationis. Asseruit Auer. in primo Metaphysicæ 47. quod si darentur

Error. Auer.

Ideæ Platonis, daretur quartum genus inspectricis Philosophiæ, quæ sententia approbanda non est; quoniam si darentur Ideæ, ad Metaphysicum attinerent.

sunt

sunt enim à materia solutæ, & eædem cum essentia Diuinæ mentis, quæ ad Metaphysicum pertinent: & confirmatur per Arist. in 1. cont. sexti Metaphysicæ, dicentem eiusdem rationis esse, si est, & quid est manifestum facere; at Arist. in prima Philosophia considerat an sint, quare ad eam pertinet considerare quid sint: Metaphysica in plures disciplinas distinctas non subdiuiditur, sed solum secatur in partes; quã vniuersam tradidit Philosophus in quatuordecim libris, quos & post Physica, & de prima Philosophia & de Philosophia absolute, & Sapientiam, & Theologiam, & Methodum de primo principio, & Scientiam de omni quod est, & scientiam præditam Intelligentia tanquam capite nuncupauit, de quorum diuisione & ordine non est modo agendum.

CAP. V.

Diuisio Mathematicarum.

VERSANTVR Mathematicæ scientiæ in quanti consideratione, vt quantum est: & quoniam quantum est duplex, vnum continuum, alterum discretum, ideo duæ sunt primæ & puræ Mathematicæ. Geometria, quæ in quanto continuo versatur, & Arithmetica, quæ in discreto. Est tamen non leuis dubitatio an detur scientia Mathematica, communis & vna, quæ communia consideret quantitati continuæ & discretæ. Auer. in primo Post. 74. id negat: non enim putat dari vnum commune genus quantitatis, quod valeat esse subiectum vnum scientiæ; & confirmatur, quia quantitatis continuæ, & discretæ distincta sunt principia, vnius puncta, alterius vnitates, insuper distinctæ sunt affectiones, vt par & impar, numerorum; rectum & curuum continuorum; continuum est aptum diuidi in infinitum; non autem numerus. Ex aduerso apparet debere dari, tum quia quantitas est genus vnum, nisi vniuocum, saltem ab vno, quod valet esse subiectum scientiæ, vt asseritur sub initio quarti Metaphysicæ; tum quia nisi daretur Mathematica communis, ea non vnum, sed duos pareret Philosophiæ gradus; tum insuper quia Geometrica resoluuntur in Arithmetica, vt in simpliciora, adeo vt varia primo competant numeris, mox quantitatibus continuis; tum demum quia multa vtrique quantitati sunt communia, vt si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia; & quæ æquantur vni tertio, æquantur adinuicem: & ambæ partes Mathematicæ versantur in eo, quod per se est mensurabile, per se est aptum diuidi; hinc Euclides varia docuit in suis libris attinentia & ad Geometriam, & ad Arithmeticam. Propterea respondens difficultati dico non dari Mathematicam communem distinctam à Geometria & Arithmetica, quia commune ab vno nõ est natura vna in omnibus sub se contentis eadem, ideo eius non datur scientia vna distincta à scientia contentorum, vt non datur scientia de ente distincta à scientia de substantia & accidente, & præsertim quia communia quantitati continuæ & discretæ sunt adeo pauca, vt minime expediat ea seorsum considerare. Dicere tamen debemus, Mathematicam vniuersam esse sciẽtiam vnam communem vnitate ab vno, non vniuoce; nam vt quantum quatenus sub scientiam cadit, est genus ab vno; ita constituit vnum genus scientiæ vnitate ab vno: loquendo autem de his, quæ sunt ab vno, quoniam non sunt natura vna in omnibus eadem; ideo scientia contentorum dicitur scientia eius communis, & affectiones, nec non principia; primo competunt contentis, quæ omnia sunt prædita vno communi modo considerandi: cuncta enim considerantur vt quanta sunt; vt igitur

An detur Mathematica cõmunis.
Auer.
Solut.

modus considerandi est vnus & communis vnitate ab vno, ita Mathematica est scientia vna; per modum enim considerandi scientiæ distinguuntur & connectuntur. Dum Auerroes negat dari vnam communem Mathematicam, id solum est verum, quia non datur vna vniuoce, datur tamen vna vnitate ab vno, vt ostensum est; quæ communis Mathematica consurgit ex notitia partium quantitatis, vt omne quod est ab vno, distincte noscatur per notitiam contentorum sub eo. Ex quo patet cur Mathematica genus vnum Philosophiæ constituat, non duo; est enim genus vnum vnitate ab vno, & diuiditur in Arithmeticam & Geometriam, vt quantum in discretum & continuum. Arithmetica prior & simplicior est: considerat enim numerum numerantem, cuius principium est vnitas, quæ est simplicior puncto principio Geometriæ: nam punctum dicitur vnum, non vice versa. Sub Arithmetica ponitur Musica considerans numerum iunctum sono, quæ ab Arithmetica recipit principia. Musicæ variæ dantur distinctiones: Nam diuiditur ab Aristotele in primo Post. in Musicam Mathematicam, quæ consonantiarum rationes cognoscit, & vere est Musica, & in Musicam, quæ in auditu consistit, cuius generis Musici multi sunt, qui canunt & instrumentis Musicis cũ harmonia viuntur, at harmoniæ ratione ignorant. Insuper diuiditur ab Arist. in 8. de Repub. c. 7. diuisione sumpta ex fine: vel enim conducit pro morum compositione, vel pro actione, siue requiete ab ea, vel pro excitanda aliqua affectione: vtimur enim Musica vel pro disciplina, vel pro delectatione, vel pro animi purgatione. Accommodatius adhuc diuiditur Musica in Metricam, Harmonicam, & Rhythmum; Metrica versatur voce de articulata, vt longa vel breuis est, ad quam pertinent Poematum nuncupati pedes; ac insuper consonantia partium orationis: hinc Rhetor, & Poeta non obscuram ex Musica recipiunt vtilitatem, adeo vt Plato in Gorgia dixerit, Poesin sine concentu & numeris nil esse præter sermonem popularem. Musica autem harmonica est ratio sonorum in acuto & graui, quam concentum appellant. Rhythmus siue numerus est ratio & ordo in tempore & motu, quem in saltu consideramus; ex connexione autem Harmoniæ & Rhythmi consurgit Chorea, vt Plato in secundo de Legibus manifestat, & hæc de Arithmetica. Ex aduerso Geometria in quanto continuo versatur; de qua primo animaduertendum est, quod minus proprie nuncupatur Geometria; nam id nomen Terræ mensuram denotat, ideo Plato in appendice Legum dixit disciplinam hanc ridicule nuncupatam fuisse Geometriam ab illis qui obiter in ea versati sunt, non enim mensuram Terræ considerat, sed quantum continuum seiungit ab omni materia sensibili. Geometriæ arcto quodam nodo iuncta est Stereometria. Nam Geometra Lineas, & plana considerat, Stereometra vera solida, & vt ea sunt principia solidi, hoc est corporis Mathematici: ita Geometria est tanquam principium Stereometriæ, eique principia tradit, nec propterea putandum est, vel Stereometriam subalternari Geometriæ, vel esse Mathematicam non puram, sed mediam: nam pure Mathematica est, cum penitus seiungat à materia sensibili, & non subalternatur Geometriæ, quia non considerat rem eandem cum aliqua contractione, sed distinctam: solum dici debent subordinatæ disciplinæ, & propterea frequenter communi Geometriæ nomine ambæ denotantur, vt dum Mathematicæ in Arithmeticam & Geometriam diuiduntur. At cum re vera distinguantur & varia considerent, ideo iure Aristoteles in primo Poster. asseruit non esse officium Geometræ ostendere, quomodo ex duobus corporibus cubis tertium constituatur; id enim ad

Arithmetica.

Musicæ diuisio.

Plato.

Geometria.

Stereometria.

Stereometriam pertinet: nam eo loci (vt puto) Aristot. suo more in Platonem inuehitur, qui Atheniensibus petentibus quomodo Ara duplaretur, quod eis præcepit Apollo, respondit Plato, Deum eos carpsisse tanquam ignaros Geometriæ: Aristoteles autem eum damnans inquit non Geometræ, sed Stereometræ id esse officium, cum Ara cuba sit solidum quoddam, posset tamen Plato defendi, tum quia frequentes nomine Geometræ Stereometra etiam denotatur, tum insuper, quia id fit per principia à Geometra desumpta. Puto ego tamen præceptum Apollinis non recte à Platone, & Aristotele fuisse explicatum: indicauit enim Appollo id præcipiens pro arcenda peste, duplandam esse Aram, hoc est preces & sacrificia, nam pro vitanda peste, quæ est morbus popularis, ex communi causa pendens, vnicum remedium hoc est, duplare Aram, hoc est confugere ad Deum, sacrificia duplare, ab eoque auxilium petere, cum vires Artis medendi appareant inanes, vt conspicue sumus experti in ea perniciosissima peste, quæ anno 1576. Venetias, & Patauium excruciauit: Demum considerandum est tempore Socratis & Platonis, Stereometriam nondum fuisse cunctis suis numeris absolutam, vt affirmat Plato in 7. de Repub. idque ait ex duplici caussa contigisse, primo quia negligebatur, & in Vrbibus nullius precij iudicabatur, secundo ob difficultatem eius: at timeo ne cursu temporis potius detrimentum, quam incrementum sumpserit; Quemadmodum Arithmetica Musicam parit; ita Geometria, & Stereometria varias sub se continent disciplinas, tamquam ex illis editas, quæ mediare dicuntur inter Mathematicas puras & Physicam; veluti perspectiua & scientia quædam de Iride Geometriæ subiiciuntur, nec non quæstiones Mechanicæ variæ. Stereometriæ autem subiicitur Astronomia, Cosmographia, Geographia, Chorographia, Topographia & similes. Hæ nuncupantur disciplinæ mediæ, nam mediant inter Mathematicas puras & Physicam: absolute tamen nuncupantur Mathematicæ, cum vtantur principiis Mathematicis & seruent communem modum considerandi earum, cuncta enim considerant vt quanta: facta tamen comparatione inter Mathematicas puras, & has, magis ad Physicam accedere dicuntur, quam Mathematicæ puræ, vt in secundo Phys. docuit Arist. Hæ Mathematicæ disciplinæ tanquam dominæ varias Artes pariunt & illas præsertim, de quibus Arist. sub initio suarum Mechanicarum dixit nos Arte multa superare, à quibus per naturam vincimur; Insuper formam quandam & tanquam spiritum tradunt Artibus omnibus; quia (vt Plato docuit) Artes omnes vtuntur numero, & mensura. Et de Mathematicis hactenus.

Duplare Aram quomodo intelligi debeat.

Quæ subiiciuntur Geometria.

Cap. VI.

De Scientia Physica & eius diuisione.

DECVRSIS cæteris partibus Philosophiæ, superest Naturalis scientia, quæ ad rem nostram facit: hæc considerat corpus omne Physicum, quatenus Physicum est, hoc est vt præditum interno principio motus, huiusmodi est vniuersus corporeus Mundus, & singulæ partes eius, quæ sub sensum cadunt: Eius diuisiones distincta consideratione variæ esse possunt. Nam primo considerando communia, & propria diuidi potest in partem de communibus, & partem de propriis: communia sunt principia, ex quorum notitia refulget cognitio communis definitionis subiecti, nempe corporis Physici.

Prima diuisio.

Insuper communia alia sunt affectiones, & hæc declarantur in octo libris Physicorum, propria vero hoc est, contenta sub corpore Physico vniuersè sumpto, in aliis libris explicantur: Insuper cum Philosophia Naturalis sit scientia de Natura ob duplicem Naturæ acceptionem, ea pars secunda in duas alias diuiditur. Naturæ enim nomen, vt ad Physicum pertinet, vsurpatur dupliciter, vel pro Natura infra animam collocata, & ab anima contradistincta, & de hac agitur vsq; in finē libri Meteor. vel pro Natura ad animam extensa, & de anima dicta, de qua agitur in libris post Meteorologicos constitutis. Ita explicatur sententia Arist. in procemio Meteororum dicentis, superesse Physicæ Methodi eam partem quam Meteorologiam appellant, quibus verbis indicat considerationem Meteorologicam esse partem postremam, quod verum est, intelligendo per Physicam Methodum, considerationem Naturæ infra animam positæ: hinc in calce quarti Meteororum Philosophus asseruit sequi explicanda ea, quæ ad viuentia pertinent. Tertio adhuc distinctius in quatuor partes secari potest, quatenus quatuor ea sunt, quæ præsertim considerantur, à quibus petitur inscriptio librorum: ea autem sunt principia, affectiones, corpora, & habentia corpus: Libri de principiis sunt, vt primi duo Physicorum, libri de Partibus animalium, & de Anima. De affectionibus, vt sex postremi libri Phy. libri de Gener. & interitu, De generatione animalium, & Parua Naturalia: reliqui sunt vel de corporibus, vel de habentibus corpus. Hanc distinctionem denotauit Arist. in procemio libri de Cœlo inquiens, scientiam de Natura versari circa corpora habentia corpus, Principia, & affectiones; quorū tamen omnium consideratio dirigitur in cognitionem corporis Physici, vt subiecti naturalis scientiæ. Quarto diuiditur exactius in nouem gradus; in quorum primo explicantur communia omni corpori Naturali, & hoc fit in octo libris Physicorum: In secundo consideratur vniuersus Mundus, vt est corpus Physicum, consurgens ex ordine grauium, leuium, & neutrorum corporum, quod fit in quatuor libris de Cœlo, in quibus absoluitur explicatio partis æternæ, nempe Cœli, quia solum est Elementum Mundi, non Mixtorum, & ratione eius multæ affectiones competunt Mundo. In tertio gradu, nimirum in libris de Ortu & Interitu, vniuersè agitur de corpore Physico, ortui & interitui obnoxio. In quarto agitur de Meteoris, siue corpore Physico imperfectè mixto, & de affectionibus Elementorum, dum inuicem permutantur, vel admixti constitutionem conspirant, & quia eorum finis est mixtum perfectum, ideo ne imperfectum careat sua perfectione, in quarto Meteororum agitur de generatione, & interitu mixti perfecti, tamquam de fine Meteororum. In quinto gradu Historice referuntur attinentia ad Animalia. In sexto explicantur partes, quæ sunt proxima materia animalium, & vsus earum: Declarata materia, in Septimo gradu declaratur forma, quæ anima est ex cuius materiæ & formæ explicatione consurgit notitia animalium; cui declarationi succedit in Octauo gradu consideratio affectionum animalium, quæ explicantur in libris qui parua Naturalia nuncupantur: Demum in Nono gradu agitur de Plantis, cuius ordinis ratio alibi explicabitur. Olympiodorus in procemio libri Meteororum, quem sequutus est clarissimus Genua, naturalem Philosophiam in duas partes diuisit, in primam de principiis, quam absolui putauit in libro Meteororum, & alteram de constitutis ex principiis, absolutam in cæteris libris; Quæ sententia eatenus est vera, quatenus declarata in ea priore parte, comparata cum sequentibus sunt principia eorum, absolute autem vera non est, quia declarata in libris de Cœlo, de Ortu, & Me-

Secunda diuisio. *Tertia diuisio.* *Quarta diuisio.* *Olympiodorus.*

& Meteoris, non ſunt principia communis ſubiecti Naturalis ſcientiæ, ſed partes eius. Principia abſolute ſolum declarantur in primis Phyſicorum. Quemadmodum ſcientiæ Mathematicæ varias pariunt Artes; ita id efficit ſcientia Phyſica; nam ex ea prodeunt non tamquam principalis finis, ſed tamquam fructus, illæ Artes, quæ ad Magiam Phyſicam pertinent, veluti ſunt Ars Medendi, Agricultura, Ars ſublimandi, & ſimiles; cum enim Phyſicus vniuerſum conſideret, quod ex primo principio admirabili Prouidentia pendet, ac inſuper ſcrutetur Naturas, & facultates varias partium eius, conſenſionemque & diſſenſionem earum, valet principia tradere artificibus variis, adeo vt cognoſcant, quæ efficiẽtia quibus patientibus iungi debeant, vt inde optatum finem eliciant, ideo dicitur hæc Naturalis Magia, Hymenæus Naturæ, & niſi ea abutamur præſtantiſſima & apprime vtilis iudicari meretur. Ex his patet, qua ratione Philoſophia dicatur mater Artium. Ex Metaphyſica proxime nulla Ars ortũ ducit: ratio eſt, quia in communiſſimis verſatur. Artes vero ad ſingula deſcendunt, & ad ea, quæ cum materia maxime ſunt iuncta: At cum Metaphyſica nullam proxime pariat Artem, parit tamen omnes, & eſt Ars Artium, quatenus ex ea pendent particulares ſcientiæ, quæ Artes proxime formant.

Quæ artes ſubiiciantur Phyſicæ.

CAP. VII.

Dubia nonnulla ex traditis diſtinctionibus prodeuntia.

EX his, quæ de diſciplinarum diſtinctione & partibus dicta ſunt, nonnullæ emergunt difficultates, dignæ vt ab animo ingenuo conſiderentur: dubitatur primo, quę nam enumeratarum partium mereantur honeſtari nomine Philoſophiæ. Pro ſolutione accipiendum eſt, Philoſophiam eſſe ſtudium Sapientiæ, Sapientia eſt cognitio rerum altiſſimarum, omnia cõtinentium, ex quorum notitia pendet recta cæterorum gubernatio: hinc ſapientis duo ſunt officia, ſpeculari diuina, & dirigere humana: & quoniam huiuſmodi officium ex ſe optabile, ex ſe bonum, & honeſtum eſt, ideo finem ſapientis dicimus eſſe honeſtum: Inſuper quoniam Sapientia & eius finis ſunt præſtantiſſima omnium, quæ apta ſunt homini competere, ideo etiam dicimus in vſu Philoſophiæ ſummum hominis bonum eſſe collocatum. Ex his elicio Scientiam inſpectricem, & ciuilem dignas eſſe nomine Philoſophiæ; vna enim ſpeculatur diuina, altera moderatur humana; ambarum finis eſt honeſtum, & in vtriuſq; vſu collocatum eſt ſummũ hominis bonum: Habitus vero ad efficiendum dirigens, ad quem pertinent Artes, minime honeſtari meretur nomine Philoſophiæ, non enim ſpeculatur Diuina, vel componit humanas actiones, ſed Artificioſa efficit pro hominum vſu; neque eius finis eſt honeſtum, ſed vtile; neque demum in eius vſu collocatum eſt ſummum hominis bonum: Ex quo conſtat partes Philoſophiæ eſſe Ciuilem Prudentiam, & Scientias inſpectrices; ideo iure Philoſophia in Theoricam & Practicam diuiditur. Artes non ſunt Philoſophiæ partes, cum careant relatis cõditionibus: Similiter neque diſciplinæ organicæ, cum non ex ſe optentur, & ſolũ principalib. diſciplinis inſeruiãt. Eſt itaq; nomen diſciplinæ lõge latius, quàm nomen Philoſophiæ. Hoc tamen Philoſophiæ diploma eſt, vt omnis diſciplina, vel ſit pars eius, vel fructus ex ea prodiens, & in eam vt in finem tendens, vel inſtrumentum illi inſeruiens: At oritur altera dubitatio, quia Ariſt. in 6. Nicomachiorum aſſeruit quinque eſſe habitus Mentis, Scientiam, Sapientiam, Prudentiam, Artem, & Intelligentiam, qui ratione propriorum finium in tria capita re-

Quæ pars digna ſit nomine Philoſophiæ.

Quid eliciatur.

Secunda dubitatio de diſciplinis organicis.

diguntur, in agentes, contemplantes, & efficientes. Dubitatio est de disciplinis organicis, quæ cum attineant ad Mentem, ad nullum eorum quinque habituum rediguntur. Exacta resolutio huius difficultatis supponit resolutiones variarum quæstionum, quæ non sunt præsentis considerationis; ideo nunc paucis me expediam, & præsertim quia in Philosophia ciuili loquens de huiusmodi habitibus plura protuli. Assero itaque Arist. in sexto Nicomachiorū solū numerasse habitus principales, non organicos. Ratio autem duplex est, prima quia illi prædicti sunt proprio fine, ex se optabili; instrumenta solum parantur gratia alterius: hinc Arist. opinionem, & Pædiam non enumerauit, quia solum considerabat habitus semper rectos, & principales. Altera autem ratio est, quia disciplinæ organicæ ad Artes rediguntur, & Artes ingenuæ nuncupantur: sunt enim recta ratio efficiendi instrumenta, quibus principales disciplinæ vti debent, & post operationē remanet opus peractum; quæ duo sunt propria Artium: differunt tamen à proprie sumptis Artibus, quia non in externa materia versantur; verum id parum refert, neque est in definitione Artis. Cum itaque Artes sint recta ratio effectibilium, & post operationem earum remaneat opus peractū, & huiusmodi quoque sint disciplinæ organicæ, iure colligendum est, eas ad Artes redigi. At obiiciet aliquis quia inquit Auer. in 7. Metaphysicæ, finem Logicæ esse scire: Insuper Logica est Methodus sciendi, vt prudentia agendi. In Logica formantur definitiones, & ostensiones, quæ scientiam pariunt; quare Logica potius videtur esse scientia: demum nisi Logica esset scientia, tunc non daretur scientia de secundis notionibus. Non itaque iniuria nonnulli existimarunt Logicam esse scientiam, ac etiam partem Philosophiæ. His tamen, & similibus obiectionibus facile est respondere: Nam finis Logicæ, vt etiam Artium conficientium instrumenta duplex est, vnus internus, & est instrumēta efficere: alter externus, & est finis illius habitus principalis, cui inseruit. Scire est finis Logicæ externus, finis autem proprius est formare instrumenta, pro acquirenda scientia. Et ad id quod additur, quia Logica est recta ratio sciendi, vt Prudentia agendi, respondeo, nequaquam parem esse rationem; nam Prudentia ita est recta ratio agendi, vt tāquam Princeps dirigat, & componat actiones; Logica vero non vt domina proxime parit scientiam, sed instrumenta, & est recta ratio formandi instrumenta, per quæ acquirimus scientiam; Addebatur, quod vtitur definitionibus, & demonstrationibus; at non ob id est scientia, primo ratione finis, quia eas dirigit proxime ad efficiēda instrumēta; secundo quia Logica nō in re scibili, vt scibilis est, versatur, sed considerat secundas notiones, vt instrumenta denotant primas, nec considerat quid sit ens rationis: nam Logicus principia & causas entis rationis non cognoscit; id enim pertinet præsertim ad metaphysicum, in parte autem ad Physicum, quatenus per mentem rationis compotem constituitur.

Solutio. *Dubitatio.* *Solutio.*

CAP. VIII.

Dubia alia ad membra diuisionis disciplinarum attinentia.

Dubitatio prima. Ex re ardua & sublimi facile prodeunt difficultates, nō autem facile diluūtur: quam iure quis dubitabit, quoniam ego numerās disciplinas organicas, Rhetoricam retuli, nec non Poëticam; mox dixi eas esse iunctas cum Scientia Ciuili: insuper Dialecticam & Sophisticam numeraui primo inter organicas, mox agens de disciplinis principalibus & communibus ad has easdem redegi, adeo vt non exigua appareat pugna, & confusio, & præsertim quia sola Grammatica, & Logica,

Logica, videntur esse organicæ; cum hæ duæ disciplinæ cumulatæ doceant, quomodo componi debeant ratio, & oratio, vt nobis instrumentorum loco inseruiant pro formandis, docendis, & addiscendis disciplinis: reliquæ autem hæc instrumenta nectant cum materia vel ciuili vel Physica. Cui difficultati respondens dico Rhetoricam Poëticam, Dialecticam, & Sophisticam, dupliciter vsurpari: primo vt tradunt regulas pertinentes ad formanda instrumenta; secundo vt illis regulis vtuntur, easq; nectunt cum aliqua materia. In prima significatione & consideratione numerantur inter organicas; in altera inter principales: Ideo non perperam Auer. in primo commen. primi Poster. eas nuncupauit disciplinas Logicas, & in paraphr. Metaphysicæ tract. primo cap. primo, easdem inter principales retulit. Id ipsum nos docuit Arist. qui in quarto Metaphysicæ eas considerans vt principales, dixit Dialecticum, Metaphysicum, & Sophistam in eodem versari, in Logica vero verba faciens de syllogismo Topico, in lib. Topicorum, & Sophistico in lib. Elenchorum, easdem considerauit vt organicas; Id ipsum dicendū est de Rhetorica & Poëtica: nam vt regulas tradunt & præcepta quædam docent attinentia ad orationem & rationē, organicæ dicuntur; vt vero illis regulis vtuntur, easq; nectunt cum materia Ciuili, inter principales, tanquā connexas cum eis numerantur. Nam quamuis Logicus & Grammaticus cumulate doceant communia, attinentia ad orationem & rationem, tamen Rhetor & Poëta ea communia contrahunt, quæ eis conueniant patefaciunt, & considerāt quæ sint apta pro assequendo proprio fine, & quæ rationes, ex quibus locis tanquam sedibus elici debeant, quibusq; ornamentis debeant insigniri. At dubitatio emergit de Arte demonstrandi, de qua id ipsum dicere possemus, quod de Dialectica & aliis dictum est; cum tamen ea solum inter organicas numeretur: Respondeo Artem quoq; demonstrandi posse dupliciter considerari; primo vt tradentem regulas formandi demonstrationem; secundo vt illis vtentem, easq; nectentem cum re ad scientias pertinente. Dum regulas tradit, organica dicitur, dum vero eas nectit cum rebus ad scientias attinentibus, quoniam id facit per Principia propria rerum eis iuncta secundum essentiam, nō autem per rationes ex communibus quibusdam sedibus depromptas, vt id faciūt Dialecticus & alij, ideo tunc nominatur nomine eius scientiæ, ad quam principia, & subiectum pertinent. & hoc nos docuit Arist. in primo Rhetor. inquiens, Eos ego Dialecticos & Oratorios syllogismos voco, qui ducuntur ex Locis in quibus latent argumenta. Propria vero cuiusq; Artis argumenta sunt, quæ constant ex propositionibus ab Arte illa ipsa desumptis; exempli gratia, in rebus Physicis propositiones sunt, ex quibus nemo poterit aut Enthymema, aut syllogismum formare, qui ad vitam & mores pertineat, &c. Conspicue Arist. his verbis sententiam approbat, quam retuli, pro cuius exactiore notitia considerandum est, Artem demonstrādi posse dupliciter vsurpari; primo vt tradentem regulas demonstrandi & definiendi; secundo vt iunctam rei scibili: in prima consideratione absolute est organica, & Ars liberalis, cum dirigat ad efficienda organa, dum vero consideratur, vt iuncta rei scibili, tunc potest adhuc considerari dupliciter, vel ex parte methodi, ordinis, & formæ demonstrandi, & ita etiam organica est, & per habitum Logicum de illis iudicium tradimus, non enim instrumentum iunctum rei pro qua inseruit, definit esse instrumentum; vel considerari potest ex parte principiorum, quibus vtitur, & rei circa quam versatur; & ita est Scientia vel Physica, vel Mathematica, qualia sunt principia. Hinc explodendos puto errores duos, primo eorum, qui inquiunt, Logicam docentem formare instrumēta esse

Solutio.

Dubitatio.

Solutio.

Explodũtur duo errores. ſcientiam;in vſu vero poſitam,inſtrumentum:nam Logica docens inſtrumenta formare ſolum eſt organica,& ad Artem redigitur:Secundo eorum,qui inquiunt Logicam iunctam ſcientiis omnino deſinere eſſe inſtrumentum,& penitus eſſe ſcientiam: nam proculdubio forma ſyllogiſtica, & quæuis alia Methodus, cuicumque iungatur,ſemper ſeruat conditionem propriam inſtrumenti,ſolum dicitur ſcientia ex parte principiorum,& rei,cui iungitur. *Dubitatio.* At pulchra ex dictis emergit dubitatio, nam vt diſciplinæ Logicæ poſſunt conſiderari dupliciter; ita hiſtoria,& aliæ omnes;dantur enim libri de recte conſcribenda hiſtoria,& libri hiſtorici per huiuſmodi regulas ſcripti: ſimiliter dantur libri de recto Philoſophandi genere, de optimo medico, & regulis ab eo ſeruandis,de officio interpretis,& ita de cæteris:de his eſt dubium an ſint libri organici,vel principales,& ſub quo relatorum diſciplinæ membrorum contineantur. *Solutio.* Cui difficultati reſpondens dico huiuſmodi regulas,& inſtitutiones ad eam diſciplinã redigi,quæ dicitur Pædia,hoc eſt peritia & recta inſtitutio ad aliquam principalem diſciplinam;& dum quæritur quæ diſciplina ſit huiuſmodi Pędia,reſpondeo Pędiæ nomen dupliciter vſurpari,vel propriè & ita pertinet ad methodum & ordinẽ ſeruandum in principalibus diſciplinis,vt elicitur ex primo de partibus animalium, qua conſideratione redigitur ad inſtrumentum, & ad Logicum pertinet; nam Logici officium eſt iudicare, num in ſcientiis & Artibus recte ſeruata ſint ordo, Methodus,& diſtributio partium. Secundo vſurpatur late pro notitia conducẽtium pro aliqua diſciplina & eius vſu,& huiuſmodi Pædia reſpicere poteſt varia, & ad varias diſciplinas referri, & ita ad varias pertinebit;nam inſtituere,& terminos præſcribere cui diſciplinæ, quando, & quantum teneamur incumbere, officium eſt Ciuilis ſcientiæ,vt dicitur in primo Nicomachiorum;agere de officio perfecti Philoſophi,vel Medici,ad Philoſophũ, vel Medicum pertinet;nemo enim inſtituere alium valet ad recte philoſophandum, niſi ſit Philoſophus, & ſic de cæteris,adeo vt hæc non ſint inſtrumenta, ſed regulæ ex principalibus diſciplinis depromptę: *Hiſtoria.* Hiſtoria,vt in propria materia,in ciuilibus actionibus verſatur;extenditur tamen etiã ad alia omnia,ſed minus proprie Libri de recte conſcribenda hiſtoria ad Pædiam pertinent,cum ſint recta inſtitutio ad id faciendum,& non ſunt numerandi inter diſciplinas organicas,cum nõ præſertim verſentur in recte componenda oratione, vel ratione:ſed regulæ quæ traduntur, præſertim eliciuntur ex peritia in attinentibus ad Ciuilem diſciplinam, ideo ad eam rediguntur.

Cap. IX.

Dubia alia proponuntur & diluuntur.

Dubia. DIuiſio Diſciplinarum relata,adhuc diminuta videtur,cum de libris Problematũ non ſit facta mentio,prætermiſſi ſint libri Encyclici, diſciplinæ diuinatrices,Magia,& Chabala.Inſuper nulla eſt enumerata Philoſophiæ pars, quæ in ente rationis verſetur: præterea in enumerandis partibus Naturalis ſcientiæ nulla eſt facta mentio de conſideratione mineralium,& præſertim quia Diogenes Laertius,inter libros Phyſicos Ariſt.numerat libros de Metallis, quos ego prætermiſi: *Solutio.* His obiectionibus ſatisfaciens dico libros Problematum non certũ ſibi optare locum;cum enim ſint de rebus variis, per varias partes,ad varias diſciplinas rediguntur,præſertim tamen pertinent ad Dialecticam iunctam rebus, cum in eis agatur de rebus dialectice,per communia,& probabilia. Similiter dico de

co de libris Encyclicis,externis,& Dialogis;nam si in eis per probabilia de rebus disseritur,ad Dialecticam pertinent,si per principia propria alicuius scientiæ,ad eam scientiam rediguntur, per cuius principia progreditur:Loquendo de disciplinis diuinatricibus,dico plurimas earum esse inanes, superstitiosas, nulloque firmo fundamento nixas, & illæ quæ firmi aliquid includunt, ex Physica recipiunt principia,& iudicari debent Artes,quæ sint fructus Physicæ, ordinatę pro bene esse hominum,vt caueant à malo futuro;quarum minus fallax est Physionomia,de qua Arist. varia protulit in libris de Animalibus, & alibi: hæ dicuntur Artes,quia Arte quadam futura prænoscimus,& latentia manifestamus:proprie tamen non sunt artes, sed coniecturæ quædam ex non necessariis depromptæ, ad opinionem redigendæ: De Magia dico quatuor dari principales Magiæ gradus;datur enim Magia diuina, Mathematica, Physica, & Dæmonica: & gradus omnis præditus est variis partibus. Magia Diuina ea est, qua præditi erant Magi,qui cum muneribus natum Christum adorarunt, quæ consurgebat ex sententiis Prophetarum,supera reuelatione,& Diuina Chabala,de qua Porphyrius loquens ait, Magnm lingua Persa denotare cultorem,& interpretem Deorum; quæ Magia ad diuinam pertinet Theologiam. Magia Mathematica præsertim Astronomica est,quæ versatur in consideratione variorum aspectuum,& proprietatum Stellarum,per quam formantur varij Characteres, varięque imagines,ex definita materia sub certo sy derum aspectu, quæ redduntur præditæ facultatibus variis. Huiusmodi autem Magia magna ex parte superstitiosa & fallax est,& si quid veri includit, ex Astronomia pendet,& est tanquam fructus eius. Magia Physica est vsus naturalis scientiæ, & ad aliquam Artem pertinet vt iam dixi,de Agricultura, Arte Medēdi,& similibus. Magia Dæmonica absolute Diabolica illusio putanda est: Arist. autem Dæmones non cognouit, sed ad Physicā eam redegit,ideo in libro de diuinatione dixit: Naturam esse Dæmonicam: Instabatur insuper quia nulla enumerata est Philosophiæ pars, quę in ente rationis versetur;Hinc Alcinon in lib. de doctrina Platonis, Philosophiam in rationalem Ciuilem,& Inspectricem diuisit;id ipsum fecere Stoici omnes: At errarunt;primo quia per rationalem scientiam denotarunt Logicam, quæ, vt patuit, nec scientia est,nec pars Philosophiæ;secundo quia Logica non cognoscit quid sit ens rationis,sed id cognoscit partim Physicus, partim Metaph. Tertio quia ens rationis non est tale, vt de eo proprie sumptam scientiam formare valeamus,cum nec proprie sit ens, nec principiis,& affectionibus ita sit pręditum,vt de eo proprie demonstrationes formari possint,cum ex nostra ratione pendeat,ab eaque sit formatum,vt instrumenti loco nobis inseruiat, pro explicandis attinentibus ad ea,quę verè sunt. Et pro exactiore notitia animaduertendum,ens rationis tribus modis considerari posse; primo vt modo aliquo est, & per comparationem cum eo,quod principaliter,& vere est,& ita consideratur à Metaphysico. Secūdo vt humana ratione formatur,& pertinet ad Physicum: Tertio vt est instrumentum pro denotandis illis, quæ vere sunt,& ita pertinet ad Logicum; Demū instabatur,quia prętermisi libros de Mineralibus,& Metallis,hinc Magiā Albertus, Auer. & alij multi, inter libros Meteor. & de Animalib. medios cōstituunt, libros de Mineralibus: Respondeo quartum Meteororum iure constitutum esse finem primæ partis Naturalis scientiæ,vt conspicue cum in procemio,tum in fine libri Meteororum,id asseruit Arist. & pro diluenda instantia considerandum est morem fuisse Arist. in Physicis, præsertim versari in communibus magis includentibus scientiam,raro autem descēdere ad species infimas,sed eas derelin-

Magia.

Ens rationis tripliciter consideratur.

Mos Aristot.

quere perquirendas particularibus Artificibus, quibus magis inseruiunt;ita de Stellis,de Piscibus,de Plantis,de animi perturbationibus in Physicis ad singula non descendit,sed in communibus versatus est,quę facultate includunt contenta sub eis;Id ipsum puto Aristotelem fecisse de Mineralibus,quæ si distinctè cõsiderarentur,vt explicantur à Magno Alberto,Agricola,& aliis, putandum esset non constituere distinctum gradum ab eo Meteororum, cum pendeant ex duplici halitu & sint finis Meteororum,& hoc puto indicasse Aristotelem in calce tertij Meteororum dicentem. Communiter igitur dictum est de omnibus,singulatim autem considerandum descendentibus ad vnumquodque genus metallorum & similium.

Cap. X.

An Mathematicæ sint pars inspectricis Philosophiæ.

INter partes Inspectricis Philosophiæ, quæ Theorica dicitur, numerata est Mathematica,quod dubitatione non caret;primo,quia finis Philosophiæ est summum bonum, & in vsu Philosophiæ summum bonum est collocatum: at Mathematicæ ad summum bonum non eleuant,sed in solis accidẽtibus versantur,in quorum contemplatione summum bonum non est positum; confirmatur quia Arist.in prooemio Metaphysicæ inquit, Mathematicas ob exercitium fuisse inuentas;quare non propter summum bonum: Insuper in quarto Metaphysicæ cont.4. legitur,tot esse Philosophiæ partes,quot substantiæ;at Mathematicus substantiam non considerat.Præterea non videtur esse Inspectrix,siue Theorica,quia(vt considerat Alexander in Prooemio Priorum) Theoria est cõtemplatio Diuinorum,Mathematica non diuina,sed sola accidentia considerat. Præterea multorum Mathematicorum cognitio dirigit ad effectionem, veluti faciunt ea quæ Theoremata dicuntur,vt primum illud Euclidis Theorema, Super datam Lineam triangulum æquilaterum constituere est possibile; similiter alia plurima. *Plato.* Confirmatur authoritate Platonis qui in calce sexti de Repub.inquit,Mathematicas nuncupari quidem,re vera autem non esse scientias,cũ proprie sumpta Principia non considerent:non enim eleuãt ad essentiales rationes, & ideas,& ex sententia Arist.non considerant substantiam,quæ principium est, *Simplex.* accidentium, sine quo accidentia exactè non cognoscuntur. Hinc Simplicius quoq; in tertio de Anima negat eas esse re vera scientias. Existimarunt nonnulli Artes & Scientias omnes, rectè diuidi in partem Theoricam & partem Practi- *Opinio quorundam.* cam:Omnes enim aliquid speculantur,& ad aliquid efficiendum dirigunt, hoc de Artibus patet;de Physica etiam est conspicuum,quæ dirigit ad Naturalẽ Magiam,similiter de Mathematicis,vt dictum est: At hi conspicue hallucinãtur. Ar- *Euersio.* tes enim omnes absolute sunt efficientes,cum ad efficiendum,vt ad finem dirigant;similiter sciẽtiæ ratione finis omnino sunt Theoricæ, & inspectrices. Geometria ea Theoremata considerat,non vt dirigat ad efficiendum, sed vt verum intueatur,& num subiecto competant illæ affectiones. Disciplinæ autem,quæ eis subiiciuntur,illæ sunt quæ eam cognitionem ad effectionem dirigunt, quod efficere est egredi terminos superioris scientię,quę inspectrix est,vt patet de Ar- *Dubitatio alia.* te Medendi,& Agricultura,comparatis cum Physica. At adhuc obiiciet aliquis, quia scientiæ dirigendo ad contemplationem dirigunt ad actionem,cum conte- *Solutio.* platio sit actio:Respondeo,ea actio est actus secundus & actio interna,non externa,qualis est ea Artium,& est cognitio veri,non actio contradistincta à veri cognitione,vt ea disciplinarum operantium,quibus vltra iudicium veri,cõpetit operari,

operari,& in eo collocatus est finis earum,non in veri iudicio,vt inspectricium. Assero itaq; Mathematicas puras esse partẽ Philosophiæ inspectricis, & frequẽter ab Aristotele numerari inter partes Philosophiæ,veluti quarto Metaphysicę cont.4.sexto Metaphysicæ cont. 2.& alibi; & iure profecto: nam finis est ex se optabilis & honestus,cum sit inspectio veri, & in vsu earum nisi tanquam in fine,saltem vt in via est collocatum summum bonum contemplatricis Philosophiæ:eleuant enim Mathematicæ supra materiam,& maxime ingenium parant pro inspectione diuinorum,& ex hoc elicitur solutio primę instantię:nam Physica etiam ad posttemum finem non eluat,sed solum Metaphysica ex humanis scientiis id efficit,cum tamen Physica proculdubio sit pars inspectricis Philosophiæ. Addebatur Mathematicas fuisse inuentas ob exercitium;Respõdeo,id nobis nõ aduersari,sed duplici ratione verum esse;Primo quia assueti Mathematicis abstractionibus facilius ad diuinorum contemplationem eleuamur. Secundo quia Ægyptij Sacerdotes,quibus non licebat Artibus incumbere,in eis se exercebant,& vitam ingenuam ducebant,quod eis præsertim congruebat,quia sic reddebantur aptiores ad inspectionem diuinorum, ex quo non elicitur Mathematicas non esse partem Philosophiæ inspectricis, sed solum non esse partẽ postremam,proxime animum nectentem cum fine postremo. Autoritati Arist. dicentis in 4. Metaphysicæ cont.4. tot esse Philosopiæ partes,quot substantiæ,respondeo eo loci nomine Philosophiæ denotasse Metaphysicam,quæ absolute Philosophia dicitur,cum sit prima;& reflectitur authoritas,quia in eodem cont. Mathematicas appellat nomine Philosophiæ. Institutum itaq; Philosophi in eo contextu est manifestare,quod vt dantur subordinati gradus substantiæ,nempe sensilis & non sensibilis,ita dantur gradus & partes Metaphysicæ,præsertim cõsiderantis substantiam,quod explicat per Philosophiam Mathematicam,in qua distincti gradus inueniuntur. Addebatur Mathematicam non esse Theoricam, cum non speculetur diuina:Respondeo,Philosophiã inspectricem dici Theoricam,hoc est diuinorũ inspectricem,sumpta denominatione à fine postremo vniuersæ contẽplationis,ad quem parant,& in parte nos eleuant Mathematicæ: nam vires per maximũ mensurantur,& à maximo sumitur denominatio,& mẽsura. Dicebatur varias cognitiones Mathematicorum dirigere ad efficiendum; iam responsum est. Demum addebatur authoritas Platonis & Simplicij:Respõdeo,eos solum indicare vulgares & communes Mathematicas non esse scientias absolutissimas:nam quamuis ratione quanti,in quo versantur,& modi considerandi illud sint certissimæ,non tamen sunt sciẽtiæ perfectissimæ absolute:quod verum est per Principia Platonis, quia putauit Mathematicas solum distincte nosci per eleuationem ad essentiales animi rationes,& Ideas Mentis,quod communes Mathematici non efficiunt, vt patet ex calce sexti de Repub. Insuper est verum per principia Peripatetica, quia Mathematica sunt accidentia, quæ non cognoscuntur exacte sine substantia, ad quod principium non eleuatur Mathematicus. Et de diuisione Disciplinarum hæc satis.

Resolutio principalis difficultatis.

Cap. XI.

De ordine Disciplinarum organicarum.

Distinctioni disciplinarum iure optimo succedit cõsideratio ordinis earum: nil enim disciplinarum generi congruentius ordine excogitari potest, & Arist. in tradendis disciplinis, præsertim cæteris Philosophis præstitit, quia disciplinas in congruentem ordinem redegit. De ordine duo occurrunt con-

siderandа, primo communia vniuerse ad ordinis notitiam pertinentia: secundo propria, quatenus ad scientias, & Artes refertur. Pertinentia ad primum explicaui in Introductione ad Ciuilem Philosophiam, propterea nunc ea missa facio, & solũ versabor in attinentibus ad secundum caput. Cum ordo sit multiplex & originis, & dignitatis, & abstractionis, & vtilitatis, & addiscendi, de hoc postremo præsertim tenemur verba facere. Qui ordo est congruẽs dispositio plurium vel disciplinarũ, vel partium, cum inter se, tum ad vnum primum, ex rerum natura à dirigente deprompta, vt disciplinæ exactius naturã rerum æmularentur, distinctiusq; eã legẽtium animis offerrent. Cum autẽ ordo inter varia versetur includentia prius, & posterius per relationem ad vnum primum, ideo dum ordinem disciplinarum consideramus, quia multiplex potest fieri comparatio, multiplex quoq; in eis cõsiderari potest ordo. Diuidebãtur disciplinæ in organicas & principales, ideo primo inter eas occurrit comparatio, de qua hanc primã conclusionem enuncio. Disciplinæ organicæ, vt organicæ sunt, primo sunt addiscẽdę. Ratio conspicua est; primo enim paranda sunt instrumẽta, mox ad principale opus est accedendum. Et confirmatur, quia disciplinæ organicæ inter se apprime sunt iunctæ; ideo cum primo Grammaticam didicerimus, tenemur tribus disciplinis Logicis incumbere, quæ in Ostensione, Syllogismo Dialectico, & Sophistico versantur; tertio tenemur dare operam Rhetoricæ, & Poëticæ, vt rationem cum oratione connectunt & quatenus sunt organicæ. Accidit tamen, quia Rhetorica ex Ciuili & Logica conflatur, vt nemo valeat perfectius vti Rhetorica, nisi prænotis ciuilibus, vti etiam sine eorum notitia non valemus esse perfecti Poëtæ. Hinc decipiuntur nonnulli, qui cum sint puri Grammatici, putant etiã se esse optimos Rhetores, & Poëtas. Valemus quidem sine notitia ciuiliũ noscere regulas, & formas argumentorũ, at vti Arte Poëtica & Rhetorica sine ciuiliũ notitia recte non valemus. Huic tamen primæ conclusioni aduersari videtur Plato in septimo de Repub. inquiẽs primo Arithmeticam, mox Geometriam esse addiscendam: nam ait, Illa igitur, quæ ad Arithmeticam, Geometriam, omnemque doctrinam eam pertinent, quæ Dialecticæ antecedere debent, pueris tribuenda sunt. Et paucis interiectis addit: Triginta annos nati duntaxat, caute admodum Dialecticas argumentationes degustent; non enim te latet, quod cum primum adolescentuli disputationis artificium degustant, eo potius quasi ludo quodam ad refellendum vtuntur, eoque confutant alios studiose sectantes, &c. Hinc supra ostium Academiæ scriptũ legebatur: Nemo Geometriæ ignarus huc ingrediatur: & in septimo Dial. de Legibus inter Grammaticã & Mathematicas nullam inserit disciplinam: Nam ad Grammaticam decennes pueros mittendos asserit, cui per triennium iubet dandam esse operam, mox per aliud triennium ait dandam esse operam Arti pulsandi Lyram & Gymnasticis: deinde iubet addisci Arithmeticam, cæterasque Mathematicas disciplinas; postremo Dialecticam. Similiter Plot. En. prima lib. 3. de Virtutibus inquit, Dialecticam postremo addiscendam esse. Et iure Mathematicæ antecedunt, quia experientiam no exposcunt. Hinc Arist. in sexto Nicomachiorum ait pueros posse esse Mathematicos, & in Logica frequenter vtitur exemplis Mathematicis, supponens addiscẽti Logicam notas esse Mathematicas: Simili ratione Rhetorica, quæ Dialecticę simillima est, postremo videtur addiscẽda, & præsertim quia iũcta est ciuili, quæ post inspectrices scientias collocabitur. Confirmatur dubitatio ratione deprõpta ex Antonio Bernardo Episc. Casertæ in cõmentario suo Logicæ sect. 4. nã ait Logicam subalternari Metaphysicæ, quia ens rationis à Metaphysico absolute consideratum,

Ordo multiplex. *Ordo quid.* *Prima conclusio.* *Ratio.* *Dubitatio.* *Plotinus.* *Confirmatio.*

deratum, à Logico dirigitur ad affectionem, nempe ad formandas rationes Logicas; disciplina autem subalternata absolute posterior est sua superiore, ex qua pendet. Pro solutione accipio primo disciplinas ante Platonis tempora non recte fuisse in ordinem redactas, & præsertim Logicam, Arist. autem exactum eis ordinem tradidit. Accipio secundo Platonem nomine Dialecticę non Logicam & disciplinam organicam denotasse, sed eam potius, quæ in præcedentibus inter disciplinas principales & cōmunes relata fuit, quam cum Metaphysica summopere iunxit, vt agens de distinctione disciplinarum patefeci; ideo à Plot. En. prima. lib. 4. de Virtutibus definitur Dialectica, quod sit habitus, qui ratione de vnoquoque potest dicere quid sit, quomodo differat, & conueniat cum aliis, & quomodo & vbi sit quodlibet, & si est quid est, atque entia quot sint, & nō entia rursus. Eadem disputans de ipso bono, & non bono & contentis sub eis, de omnibus differens, non opinionem, sed scientiam tradens. Id ipsum elicitur ex Plat. in calce 6. de Repub. & 7. necnon ex Philebo dicente, Dialecticum vniuersam eius quod est latitudinem percurrere, nil suppónere, solum esse liberum, omnia inuestigare, nemini, præterquam rationi, credere, Solum ad rei essentiam, & principium, & id quod est, atque Ideam perducere, & absque Dialectica cæteras non esse scientias; eam afferre rationes omnium, de cunctis recte respondere, & interrogare, recteque definire, nomina congruenter rebus imponere, ac ita caput, acumen, & apicem esse cunctarum disciplinarum: Hæc autem proculdubio ad Metaphysicum pertinent. Ex his elicio primo perperam nonnullos ex eo, quod Plato inquit Dialecticam esse apicem scientiarum, colligere Logicam esse scientiam, cum Plato per Dialecticam minime denotauerit Logicam. Colligo secundo, quod cum Plato nomine Dialecticæ conditionem quandam Metaphysicæ denotauerit, iure postremò esse addiscendam affirmauit, cum tamen proprie sumpta Logica, quæ organica est, primò sit addiscenda. Ex his eliciuntur solutiones aduersarum rationum: nam instabatur, quia primo videntur addiscendæ Mathematicæ. Respondeo magis esse necessariam Logicam pro notitia Mathematicarum, quam è contrario, & Logicam prius parare, & non egere experientia, adeo vt puer etiam esse valeat Logicus, Plato non dixit eam primo esse addiscendam, quia tunc temporis nō recte erat in ordinem redacta. Et quamuis Arist. in Logica vtatur exemplis Mathematicis, id parum refert, quia etiam vtitur exemplis Physicis, sumens pro exemplo aliquid commune, & populare. Afferebatur ratio Episcopi Casertæ asserentis absolute Logicam posteriorem esse Metaphysica, eiq; subalternari, ex accidenti tamen ratione nostri modi cognoscendi primo esse addiscendam; quod minime puto verum; nam quia ea est organica, absolute & per se primo addiscenda est: nec putari debet subalterna Metaphysicæ, quoniam non vtitur principiis ex Metaphysica depromptis, neque in ea resoluit. Insuper Metaphysica in proprio ente, vt in suo subiecto versatur, nō in ente rationis nisi ex accidenti, vt est recessus à vero ente. Preterea prima principia Logicæ sunt nomen, verbum, oratio, quæ, vt patet, non ex Metaphysica [illegible] cit: his accedit quod ens rationis consideratum vt instrumentū, minime est pars subiecti Metaphysicæ, & præsertim quia vt instrumentum etiam inseruit Metaphysico. Instantia sumpta ex Rhetorica soluta est in præcedētibus: Nam Rhetorica, vt in sola oratione & ratione versatur, prius est addiscenda; ratione vero vsus & connexionis eius cum ciuili materiæ, ciuilem sequitur, eiq; hæret: Ideo Plato in Gorgia asseruit, oportere Legitimum oratorem rerum percipere rationes, Morum Leges, Verborum vires, Naturas ingeniorū, & studere ne Populo

Resolutio. *Plotinus.* *Plato.* *Quid primo eliciatur.* *Quid secundò.* *Solutiones.* *Episcopus Casertanus.* *Reiicitur.*

Conclusio. potius, quàm Deo satisfaciat. Vera est itaque hæc prima assertio, Disciplinæ organicæ primo sunt addiscendæ, idque eis per se competit.

Cap. XII.

Ordo inter Disciplinas principales.

DECLARATO ordine organicarum disciplinarum, sequitur vt de ordine Principalium verba faciamus, inter quas multiplex fieri potest comparatio. *Comparatio inter Theoricam & Practicam.* Nam prima comparatio occurrit inter Philosophiam ciuilem, & inspectricem, de qua cumulate differui in Introductione ad Ciuilem scientiam, & manifestaui, quod ordine exactæ & distinctæ cognitionis Philosophia inspectrix, quæ Theorica est, primo est addiscenda: at si domesticam morum compositionem consideramus, ea præcurrere debet, tanquam recta institutio pro addiscenda quauis ingenua disciplina. *Inter Ciuilem & Artes.* Altera comparatio vertitur inter Scientiam Ciuilem & Artes; de qua etiam breuibus dico eas nullo necessario ordine esse connexas: nulla enim earum tradit principia alteri, nec vna conducit pro addiscenda altera, solum dicere valemus Artifices omnes pro recto suæ Artis vsu, egere recta morum compositione, & ad ciuilem pertinere decernere, qui, cui Arti, & vsque ad quem terminum debeat nauare operam, vt dicitur in primo Nicomachiorum. *Inter contemplationem & Artem.* Tertia comparatio pertinet ad Artes, & inspectrices scientias, de qua etiam breuibus & lucide dico, Si quis vtrisq; debeat nauare operam, prius tenetur incumbere Philosophiæ inspectrici, vt qui futurus est Medicus, primo Physicus esse debet: ratio est conspicua, quia Scientia inspectrix est mater Artium, tradit principia Artibus, & cognitio veri est recta regula operandi. *Instãtia.* Occurrit instantia, quia Arist. in proœmio Metaphysicæ inquit, homines primo parasse Artes, mox cepisse nauare operam Philosophiæ: Respondeo Artem esse duplicem vel rudem & inchoatam, vel exactam; quæ præcesserunt, rudes erant: perfectionem tamen mox ex Philosophia sumpserunt, de quibus hoc enunciare valemus, quod filiæ prius fuere genitæ, quam earum parentes. *Inter partes inspectrices.* Quarta comparatio, quæ magis ad rem nostram facit, vertitur inter partes inspectricis Philosophiæ; quæ cum sint tres, dubium est cui earum primo nauanda sit opera. Magnus Albertus duos statuit ordines, vnum naturæ, alterum nostræ cognitionis: ordine Naturæ ait *Opinio Alberti.* primam esse Metaphysicam, secundam Mathematicam, tertiam Physicam. Fundamentum est, quia quantitas considerata à Mathematico est magis abstracta, & natura prior corpore materiato, & sensibili. Confirmatur per Aristotelem in primo Post. cap. 23. asserentem, eam scientiam esse priorem & certiorem, quæ est de paucioribus, & versatur in magis seiunctis à materia; huiusmodi est Mathematica comparata cum Physica. At ordine nostri modi addiscendi contra se habet: nam Physica, cum sit de magis sensibilibus, primo est addiscenda, se- *Euersio.* cundo Mathematica, postremo Metaphysica. Hæc opinio pro vtroque ordine dubia est. Nam si naturam inspicimus, Physica est prior, quam Mathematica, cum Physica sit de substantia, Mathematica de accidentibus, & substantia sit natura prior accidentibus ex 7. Metaphy. cont. 4. confirmatur, quia corpus Physicum est prius quanto, vt quantum est, cum hoc sit in corpore Physico, vt in subiecto. Hoc nobis patefecit Arist. in secundo de Anima cont. 3. inquiens, corpus Physicum esse principium cæterorum corporum, & in secundo Physi. 16. inquiens, corpora Physica tanquam subiecta habere in se solida, quæ sunt corpora Mathematica; subiectum autem est natura prius eo, quod in illo est, vt asseritur in primo Physic. 52. hinc Metaphysica dicitur post Physica, & non post Mathe-

matica,

matica, & Physicus in sexto Physicorũ ostendit principia Mathematicæ, nempe continuum non constare ex indiuisibilibus. Rationes aduersæ facile diluuntur. Dicebatur Mathematicas esse Natura priores Physica, quia sunt de prioribus, simplicioribus, magisque abiunctis; reflectitur ratio: nam si subiecta consideramus, corpus Physicum, quod est substantia, est natura prius corpore Mathematico, quod est accidens; si consideramus principia. Natura quæ est principiũ corporis Physici, cum sit substantia, est absolute prior principiis Mathematicorum, quæ accidentia sunt: similiter si inspicimus modum considerandi corpus Physicum consideratum vt Physicum, substantia est, vt vero quantum, est accidens. Errauit tamen magnus Albertus, quia putauit materiem intelligibilem Mathematicorum esse substantiam, quod verum non est, vt suo loco patefaciã. Sententia Arist. prolata in primo Poster. intelligi debet facta comparatione inter ea, quæ sunt eiusdem generis, non autem comparando accidens cum substãtia: similiter dubius est ordo pertinens ad nostrum cognoscendi modum: nam hac consideratione potius Mathematicus prior est; quod ostendo, tũ quia puer potest esse Mathematicus, non autẽ Physicus, vt dicitur in sexto Nicomachiorum; tum insuper authoritate Platonis, qui secundum nostrum modum addiscendi Mathematicas præcedere asseruit; tum authoritate Aristot. qui vbique semper iunxit Metaphysicam cum Physica, & nisi darentur abiuncta, Physicam dixit esse Philosophiam supremam; & demum ratione, quia quantum, vt quantum, est nobis longe notius, quam corpus Physicum; vt Physicum, cum hoc includat principia magis latentia, & non cadentia sub sensum. Ratio aduersa facile diluitur: nam dicebatur Physicum in his versari quæ sunt sensibilia propria, magis mouentia sensum. Respondeo Mathematicum in solis sensibilibus communibus versari, & eorum interna & latentia principia non considerare; Physicum vero non in solis sensibilibus propriis, sed in communibus quoque versari, & eorũ interna & latentia principia inquirere; insuper versari præsertim in substantiis, quæ sensu non vsurpantur, nisi ex accidenti. At obiiciet adhuc aliquis quia quantitas primo nobis se offert iuncta materiei, quare primo cognosci debet vt eiuncta, quod facit Physicus, quam abiuncta: Respondeo, id esse verum de prima confusa & crassa notitia quantitatis, non de cognitione per scientiã. At instabatur, quia Physicus ostendit Principia Geometræ: Respondeo etiam Metaphysica ostẽdit principia cæterarum scientiarũ, nec propterea est nobis prior. Insuper continuum esse diuisibile in infinitum, non proprie est principium, sed potius affectio quanti continui, quæ ostenditur rationibus cum Physicis, tum Mathematicis, vt in primo de ortu & Interitu patefeci. His accedit, quod scientię omnes sibi mutuo aliquam opem ferunt, pro earum tamen ordine principaliora considerari debent.

Diluitur ratio.

Instãtia. Solutio.

CAP. III.

De Ordine partium Inspectricis Philosophiæ, opinio propria.

PRÆTERMISSA relatione, & euersione variarum opinionum de ordine partium Philosophiæ Theoricæ, opinionem propriam lucide, & distincte patefaciam, & explicabo; pro qua tres profero assertiones; Prima est, Mathematicæ facilitate & vsu earũ sunt nobis primæ, quibus succedit Physica, postrema est Metaphysica. Altera est ordine abstractionis, Mathematicæ sunt mediæ. Tertia Mathematicæ natura & perfectione sunt postremæ, Metaphysica vero prima. Prima assertio ex iam dictis conspicua est, & confirmatur: nã Mathema-

Tres Theses.

Prima

ticę ſunt certiores ex parte noſtri, ingenia exactiſſime parant, & experientia non egent: Accidit tamen nonnunquam, vt qui Natura ſunt apti ad Mathematicas ſcientias, videatur carere iudicio, id autem euenit, quia huiuſmodi homines atra bile abundant, per quam valent acute & conſtanter ſpeculari: at ob ſiccam temperiem praue iudicant. Confirmatur quia noſtra cognitio tendit ex imperfecto ad perfectum, ex confuſo ad diſtinctum; ideoquantum primo debet noſci à Mathematico confuſe, ſecundo à Phyſico diſtincte, tertio diſtinctiſſime à Diuino; ideo Ariſt. in 11. Metaphyſicæ ait, Metaphyſicum oſtendere Principia Mathematici:

Secunda. Altera aſſertio erat, Mathematicas ordine abſtractionis eſſe medias, quæ ſatis eſt conſpicua; nam Phyſicus res conſiderat cum motu & materiæ iunctas: Diuinus etiam ad abiuncta extollitur; Mathematica conſiderat materiata cum abſtractione. Hinc Phyſicus dicitur de concretis cum Materia, Mathematicus ex abſtractione, Metaphyſicus de abſtractis. Sed pulchra occurrit dubitatio, an

Dubitatio. Metaphyſicus vel potius Mathematicus magis abſtrahat: Ex vna parte Metaphyſicus in abſtractis verſatur, & maxime omnium eleuari, & abſtrahere dicitur; Ex altera Mathematicus conſiderans quantum, quod eſt accidens, id abſtrahit à ſubſtantia, quod non facit Metaphyſicus, qui cum dicat accidentis eſſe in hoc eſſe poſitum, vt alteri inhæreat, non ſecernit accidens à ſubſtantia; alioquin non diſtincte id cognoſceret & definiret:

Solutio. Reſpondens dico diſciplinam magis abſtrahere intelligi poſſe dupliciter, vel quia magis verſetur in abſtractis, ſiue ad communiora prædicata eleuetur, & ita hac duplici ratione Metaphyſica dicitur maxime abſtrahere; vel quia conſiderando quantum, id magis conſideret ſine materia, quod facit Mathematicus; adeo vt Mathematica abſolute minus abſtrahat, in parte tamen & modo aliquo abſtrahat magis.

Tertia. Poſtrema aſſertio erat Mathematicas Natura & dignitate eſſe poſtremas, Metaphyſicam vero primam: quæ conſpicua eſt & profertur ab Ariſt. 13. Metaphyſicæ cap. 2. dicente, Mathematica ſola ratione ſunt priora, non eſſentia: nam re vera poſteriora ſunt Phyſicis, priora tamen ſunt ratione &c. dicuntur autem priora ratione, quia abſtractum dicitur prius ratione concreto, cum ſit ſimplicius & ſumatur in cõcreti definitione; ita albedo eſt ratione prior homine albo, vt etiam eo in loco inquit Ariſt.

Controuerſia. At ſe offert in Ariſtotele controuerſia quædam: nam in ſeptimo Metaphyſicæ cont. 4. ait, ſubſtantiam ratione eſſe priorem accidente, loco autem relato inquit Albedinem ratione eſſe priorem homine, qui eſt ſubſtantia.

Solutio. Soluitur, quia duplex poteſt fieri comparatio, vna inter ſubſtantiam & accidens, ſecundum quam ſubſtantia eſt prior: altera inter abſtractum & concretum, & quia concretum definitur per abſtractum, ideo abſtractum dicitur ratione prius; ſic albedo non eſt prior homine abſolute, ſed homine albo.

CAP. XIIII.

Dubia attinentia ad Ordinem Inſpectricium Scientiarum.

Prima dubitatio. EX dictis de Ordine Inſpectricium ſcientiarum variæ prodeunt difficultates; quarum vna eſt qualis iudicari debeat ordo inter huiuſmodi ſcientias, num per ſe, vel ex accidenti, & ob melius:

Secunda. Altera, num ordo ille ſit reſolutiuus, vel compoſitiuus:

Tertia. Tertia num verum ſit id, quod dixi Metaphyſicam Natura & abſolute eſſe primam, nobis vero poſtremam, vt etiam dicitur ab Auer. 6. Metaph. cont. 3. 4. Metaphyſicæ cont. 4. 7. Metaph. cont. 39. & approbatur à Philop. in primo de Ortu & Interitu cont. 57. Nam hoc videtur dubium, quia Ariſt. in 1. Phy.

Phy.cont.3.confusa ait esse nobis notiora, ex quo infert ex vniuersalibus in singularia esse progrediendum, quia vniuersalia sunt nobis notiora: At Metaphysica sunt maxime communia, & confusa; igitur sunt nobis prima; confirmatur, quia formabo ratione͂, quam format Arist. in primo cont. primi Physi. inquiens, principia primo esse noscenda, quia absq; eorũ notitia cætera cognosci nequeũt, at Metaphysica est de cõmunibus, & de his quę sunt principia cæterarum Scientiarum, ideo à nobis primo est addiscenda. Cui sententiæ subscribere videtur D. Tho. in proœmio Physi. inquiens in Naturali Philosophia præmitti librum de communibus, ne fiat inanis repetitio, vt omnibus scientiis præfertur Metaphysica. Hac ratione suasus Episcopus Caserte͂ lib. 2. suæ Logicæ, sect. prima, asseruit Metaphysicam & nobis & Natura primam esse, ex accidenti tantum esse nobis postremã, ratione Intelligentiarum, quæ à Metaphysico tanquam principia, ex eius opinione considerantur, quæ nobis sunt obscuræ, & per motũ indagantur. *D. Tho.*

De prima difficultate, quæ erat, an ordo inter huiusmodi scientias sit ex accidẽti, vel per se: respondeo huiusmodi ordinis distinctione͂ pręsertim habere locum in ordine partiũ eiusdem scientiæ, quæ magis iunctæ sunt; in ordine autẽ variarum scientiarum minus refulgere; similitudine tamen quadam etiam in eis cõsiderari potest. Et dum consideramus ordinem naturæ inter disciplinas varias, nonnunquam eis proprie & per se cõpetit, vt dum inuicem comparãtur partes inspectricis Philosophiæ. Metaphysica absolute & per se est natura prima, Physica est secunda, Mathematica tertia, adeo vt cognitione absolute perfecta sine Metaphysica attinentia ad cæteras partes cognosci non possint; magis tamen ordo est ex se talis, dum reliquæ scientiæ comparantur cum Metaphysica, quã dum Physica cõparatur cum Mathematica; quia Metaphysica absolute in prima principia resoluit, & ostendit principia reliquarum: modo tamen aliquo id verũ est de Physica & Mathematica; quia non exacte noscitur corpus Methematicum non prænoto Physico, cũ sit principium illius. At dum consideratur ordo ex parte nostri modi cognoscendi, cum non sequatur naturam rerum, non per se talis est, sed ex accidenti. Ordo itaq; inter partes inspectricis Philosophiæ consideratus secundum naturã est per se, ex parte nostri vero ex accidenti, ob varium nostrum progressum in rerum cognitione; & ideo dicitur ob melius. *Solutio primæ difficult.*

Quærebatur secundo an ordo ille sit cum compositione vel potius cum resolutione; Respondeo similiter compositionem, & resolutionem distincte habere locũ in ordine partium eiusdem scientiæ, quæ vno fine magis iunctę sunt, quam scientiæ variæ & distinctæ; Tamen quia illæ quoq; habent finem communem; ideo etiam in earum ordine resolutio & compositio considerari possunt. Nam dum ordimur à minus abstracto & magis abstrahendo progredimur, dicimur modo aliquo resoluere, veluti progredientes à Physica ad Mathematicam & inde ad Metaphysicam dicimur resoluere, è contrario vero componere; absolute tamẽ magis resoluimus progredientes à Mathematica ad Physicam, quã contra; quia Physica sunt principia Mathematicorum, & non vice versa. *Solutio secundæ.*

Tertia dubitatio erat, num verum sit quod Metaphysica Natura & absolute sit prima, nobis vero postrema. Retuli eorũ sententiam, qui Metaphysicam etiam nobis esse primam existimant, & solum esse postremam ex accidenti, quã sententiam minime approbandam puto; quoniã id, quod ex accidenti est tale, nõ absolute denominatur tale: at Metaphysica absolute dicitur nobis vltima, & post Physica. Præterea asserere scientiã aliquam ex se nobis esse notiore͂, & ob principia obscuriorem, est pugnantia dicere; quoniam rei cognitio ex principiorum cognitione pendet, quibus ignoratis *Sententia pro pria.*

ignorantur quoque pendentia ex illis, & præsertim in scientiis, ad quas pertinet cognitio distincta, qualis est Metaphysica. Asseramus itaq; Metaphysicam non ex accidẽti, nec solum ratione principiorum, sed ex se, & ratione sui subiecti nobis esse postremam, Natura vero primã, quod ita ostendo. Metaphysicus considerat id, quod est, quatenus est: quæro per id quod est quid denotatur? si denotatur substantia composita, vt Vir ille doctus censuit, quia substantia est nobis posterior accidẽte, vel includente accidens, est necesse vt corpus Physicũ, quod quatenus Physicum includit accidentia, sit nobis prius ente, cum sit proximus sensui: si denotatur commune substantiæ, & accidenti, vt alij multi dicunt, quoniam ea reduplicatio, quatenus ens denotat essentiam, & quid res est, quę essentia est obscurissima nobis, ex secundo Metaph. nec non ex 8. etiam in hac quoq; significatione Metaphysica per se, & ratione sui modi considerandi erit nobis vltima. Hinc Arist. in sexto Metaphysicę cont. primo, & in vndecimo Metaph. c. 6. asserit, quid res est, & absolutas rerum essentias ad Metaphysicum attinentes esse nobis obscuras. Hanc difficultatem per se competere Mathematicæ patefecit etiam Arist. in proœmio Metaphysicæ inquiens, omnia scire ei cõpetit, qui maxime vniuersalem scientiam habet: hic enim quodam modo omnia subiecta scit; ferè autem & difficillima hominibus cognitu sunt ea, quæ maxime vniuersalia sunt: remotissima enim sunt à sensibus, &c. cõspicue Arist. Metaphysicam ex se, & non ex accidenti nobis esse postremam affirmat. Ratio aduersa diluitur: nam dum dicitur communiora esse nobis primo nota, respondeo id esse verum facta comparatione inter attinentia ad eandem scientiam, in qua seruatur idẽ modus considerandi, non autẽ inter attinentia ad scientias distinctas, quia variatur modus considerandi: & euenire potest, vt in consideratione communioris modus cõsiderandi sit latentior, vt se habet in Physica, & Metaphysica; nam Metaphysicus cuncta considerat, vt entia, hoc est perpendendo essentiam & quid sint, quod apprime latet, veluti etiam corpus est nobis notius, vt quantum, quam vt Physicum, vel vt affectio Physici; quia sic includit substantiam & latentia principia; his addo communiora esse nobis notiora, cum fuerit facta abstractio: at non ante, vt in consideratione primi cogniti patefaciam. At instabatur, quia primo est agendum de Principiis, & explicandum quid res sit: Respondeo id esse verum in eadem scientia; dum seruatur idem considerandi modus: insuper, id est verum de cognitione absolute perfecta, non perfecta in genere, qualis est Mathematica cognitio seorsum ab aliis, vel Physica seorsum, & Metaphysica.

Diluitur ratio.

CAP. XV.

Ordo inter Mathematicas.

COMPARATIS principalibus partibus Philosophiæ Theoricæ inter se, cõparandæ inuicem occurrunt partes Mathematicarum disciplinarum, quas ita in ordinem redigendas existimo, cum dentur Mathematicæ puræ, & Mediæ sub eis positæ; Loquendo de puris, primo addiscenda est Arithmetica: secundo Geometria: tertio Stereometria. Ratio affertur ab Aristotele in primo Metaphysicæ c. 2. & in primo Post. quia ea scientia est prior, cuius principia sunt priora, & magis abiuncta: at vnitas, quæ est principiũ numeri, est prior puncto, principio Lineæ; quare Arithmetica considerans numerum est prior Geometria cõsiderante continuum. Quod vnitas sit prior puncto patet; tum quia punctum includit positionem, & dicitur alicubi positum, vt in principio vel in medio lineę quam non includit vnitas; tum insuper quia vnitas dicitur de puncto nõ contra:

Ordo Mathematicarum.

nam

nam punctum dicitur vnum, non autem vnitas punctum. Insuper Arithmetica est magis immunis à materia, cũ pro materia intelligibili solum includat partes; Geometrica vero includant partes & continuum. Hinc iure Plato in septimo de Rep. Arithmeticam primo à pueris addiscendam affirmat, quem sequitur Boetius in principio suæ Arithmeticæ, idq; cõfirmat; tum quia numerus primus fuit in Mente Dei, cum singula suis numeris creauerit; tum quia ablato numero aufertur figura, quæ in numeris primo includitur; tum demum quia posita figura Geometrica, ponuntur etiam numeri in ea inclusi: hinc Pythagoras numeros omnium Principia statuebat, & Alexander in primo Metaphysicæ cont. 10. inquit, Geometriã vti rationibus Arithmeticis, non è contrario. Aboritur dubitatio, quia Geometria versatur in his, quæ magis iuncta sunt cũ materia, magisq; sensibilia sunt, cum sint sensibilia cõmunia; numerus vero numerans sola ratione apprehenditur. Præterea id est prius, cui affectio prius competit: at inquit Arist. in proœmio 3. Physi. infinitum primo competere continuo: quia enim continuum est aptum diuidi in infinitũ, numerus dicitur aptus in infinitum crescere; quare continuum prius erit. Respondens dico, cum Mathematicus abstrahat à materia sensibili, & in Mathematicis frequenter eadẽ nobis & natura sint notiora, & priora, ideo ex eo quod Geometrica sint magis materiata, & posteriora natura, nõ valemus inferre quod sint nobis notiora. Insuper quamuis nonnulla Geometrica, cognitione quadã crassa & confusa facilius à nobis apprehendantur, distincte tamen contra se habet; Geometrica. n. cognitio per Arithmeticam perficitur, non vice versa, cũ numeri sint simpliciores, & sint modo aliquo principia continuorum, & sui conditione & natura priores. His accedit, quod quãuis Arithmeticus versetur in numero numerante, ille tamẽ per numeratum vt nobis notiorem elucescit. Instantia sumpta ex 3. Phys. diluitur, quia infinitum est affectio fluens ex materie; ideo primo ei competit, quod prius est secundum esse materiatum, non absolute. Insuper dum dicimus numerũ crescere in infinitum, quia continuum in infinitum diuidi potest, id verũ est de numero numerato, absolute tamen excogitare valemus numerum maiorem non cõsiderata aliqua diuisione. Locuti sumus de Mathematicis puris, loquamur de mediis. De quibus dico primo in eis non adeo necessarium & exactum ordinem inueniri, vt in puris; solum dicere valemus pro earum exacta cognitione esse necessariũ, vt primo addiscantur Mathematicæ puræ, sub quibus ponuntur, & à quibus principia recipiunt: at dum comparantur disciplinę medię ad inuicem, ordo necessarius non apparet, sed inspiciendo varia, ordines varios assignare valemus; veluti cũ Arithmetica sit prior Geometria, etiam per consecutionem Musica collocata sub Arithmetica, erit prior collocatis sub Geometria. Dum autẽ inuicem comparantur disciplinæ sub Geometria, vel Stereometria positæ, Perspectiua videtur esse prima, cũ in lineis versetur, quæ priores sunt. Secunda Astronomia; nam perspectiua, quæ est simplicior inseruit Astronomo pro mensura Cœli, & Stellarum. Tertia est Cosmographia, cui Astronomia tribuit principia varia. Cosmographiã quarto loco sequitur Geographia, quæ est tanquam pars eius: Geographiam sequitur Chorographia, & Topographia, cum maxime connectantur & purè distinguantur ab inuicem. Dum itaque absolute consideramus conditionem propriam relatarum disciplinarum, ita puto in ordinem esse redigendas. At si earum vsum, & institutionem puerorum consideramus, secus est dicendum. Nam inquit Arist. lib. 8. de Repub. c. 4. quatuor ferè esse, quibus veteres instituere pueros consueuerunt, Literas, Palæstram, Musicam, Artemque pingendi, & Plato

Plato.

Pythagoras.

Dubitatio.

Solutio.

Ordo inter Mathematicas medias.

Perspectiua.

Astronomia.

Cosmographia.

Geographia.

Chorographia.

Aristot.

in 7. de Legibus inquit pueros debere nauare operã Gymnasticæ & Musicæ indicans, vt ait Ficinus in Argumēto, pueros debere hoc ordine disciplinis incumbere, vt primo addiscant literas, secundo Musicam, tertio Gymnasticam, quarto Arithmēticam, quinto Geometriam: minus tamen rectè, vt puto ordinē retulit Ficinus, quia prætulit Musicam Gymnasticæ: cum tamen ex sententia Platonis, vel simul eis nauanda sit opera, vel Gymnastica sit præferenda, quatenus congruens corporis cōstitutio, prior esse debet institutione animi, vt affirmat Arist. in septimo de Rep. Hinc Plato in eo Dialogo prius de Gymnastica verba fecit.

Dubitatio. At oritur dubitatio; nam ego Musicam prætuli Astronomiæ: oppositum facit Plato in septimo de Repub. quo loci post Stereometriam constituit Astronomiam, cui ait succedere Musicam, quas duas disciplinas Germanas appellat; vt enim ad Astronomiam oculi, ita ad Harmonicum sonum Germanæ aures videntur institutę; Insuper dubium est quomodo Plato in septimo de Legibus censuerit Musicam ante Arithmeticam esse addiscendam, cum Musica subijciatur Arithmeticæ, & ab ea recipiat Principia.

Solutio. Solutio harum difficultatum ex dictis elicitur: cum enim ordo inter huiusmodi scientias non sit omnino necessarius, ideo inspiciendo varia, varium valemus statuere ordinem, vt primo patet de Musica, & Astronomia: nam Musica est prior ratione Arithmeticę, cui subijcitur, & rectæ institutionis animi puerorum: Ideo Aristot. in 8. de Rep. dixit, crepitacula conducere pro recta puerorum institutione. Ex aduerso Astronomia est præferenda, quia visus, cui respondet Astronomia, est natura prior auditu, vt dicitur in secundo de Ortu & Interitu cont. 7. Similiter potest præferri ratione rei, in

Plutarchus. qua versatur, vt considerauit Plutarchus in secunda Academicarum q. inquiens, Plato ab Arithmetica ad Geometriam mox ad Astrologiam, posita post omnes Musica, videtur progredi: nam res, quæ describuntur in Geometria solent consistere, cum quantitas magnitudinem, solida magnitudinis altitudinem assumpserint: quæ vero Astrorum cognitione percipiuntur, ea tunc existunt, cum solidi cognitionem admiserint; at cum ad corpus motu agitatum vox accedit, efficitur Musica, &c. Altera instātia quomodo Musica ante Arithmeticam addisci possit, diluitur, quia Musicæ duplex est cognitio, vna confusa, altera distincta: prima

Plato. præcurrere potest, altera necessario sequitur: distinctio est Arist. in primo Poster. & confirmatur per Platonem, qui in septimo de Legibus inquit oportere Dionysiacos cantores sexaginta annos natos, Rhythmorum naturas, Harmoniarumq; institutiones acute sentire, vt in cantibus affectiones animi imitantibus, probi animi imitationes ab imitationibus improbis secernere valeant, &c.

CAP. XVI.

Ordo inter partes Naturalis Philosophiæ.

CÆTERIS decursis, superest modo, vt de ordine partium Naturalis sciētiæ loquamur, quæ cum sint variæ varias includunt difficultates, quarum multas dilui in assignando ordine inter libros de Anima & animalibus: hoc in loco

Quid primo considerandū. solum loquar de ordine attinente ad libros Physicorum, de quo duo sunt consideranda, primum est, cur libri Physicorum primi sint; alterum vero, quomodo

Secundum. partes horum librorum inter se iunctæ & ordinatæ sint. Ordiens à primo, Libri

Cur libri 8. Physicorum primi. octo Physicorum inter libros ad Naturalem scientiam attinentes omnium consensione primum sibi optant locum; Ratio est, quoniam sunt libri de principiis & de communibus omni corpori Physico: cur vero communia primo sint declaranda ab Auer. in 1. Phy. 57. & in procemio lib. Post. triplex assignatur ratio:

prima est, quia sunt nobis notiora, vt dicitur in quarto cont. procemij Phy. altera est, ne cogamur idem multoties repetere, vt dicitur in primo de partib. animalium; Tertia vt affectiones suo primo subiecto tribuantur, quod esse faciendum præcipitur primo Post. At sententia hæc non caret difficultate; tum quia hæ rationes satis leues videntur, tum insuper, quia rationes potiores prætermittuntur: nam prima ratio est inanis, quoniam in libris Physicorum explicantur principia prima, & præsertim prima materia, & in 8. Phy. primus motor; principia autem quo sunt priora, eo sunt remotiora à nobis, & obscuriora: quod conspicue affirmat Arist. in secundo cont. inquiens principia in eo lib. declaranda esse remotissima à nobis, & præsertim hæc ratio vim habet contra Auer. quia putat principia esse subiectum eius libri: confirmatur quia dum dicimus insitam nobis esse viam à notioribus nobis, id verum est de Methodo, siue via cognoscendi, non de ordine; secunda ratio, quæ erat ne idem inaniter repetatur, etiam inanis est, quoniam in ordine resolutionis nonnunquam progredimur à minus communi ad communius sine repetitione vlla. Id ipsum patet cõsiderando nostrum progressum à Physicis ad Metaphysica. Similiter in secũdo Post. asseritur primo esse definiendas species, mox colligendam definitionẽ generis, sine vlla repetitione, & præsertim quia cum semel aliquid declarauerimus, possumus deinde illo vti, vt iam declarato, & Arist. vtitur ea ratione in primo de partibus animaliũ tanquam probabili, quia tunc disputando progreditur. Tertia quoque ratio leuis est, quia quamuis ordiamur à minus communi, valemus tamẽ vnicuiq; id tribuere, quod ei primo competit. Dicamus itaque ordinem esse duplicem, vnum absolutum & per se, alterũ ex accidenti, & ex parte nostri: dum absolute assignamus rationem ordinis, id quod absolute & ex se est tale considerare tenemur, & cum Arist. dicendum rationem absoluti ordinis esse duplicem: prima est quia respondet naturæ & conditioni rerum; in ordine enim per se & absoluto, naturam sequi tenemur, vt late patefeci in introductione ad Philosophiam Ciuilem, & conspicue asserunt Arist. & potiores eius interpretes. Altera ratio est, quia id primo est declarandum, sine quo alia distincte nosci non possunt, ob quam rationẽ Arist. in primo cõt. primi Phy. asserebat primo agendum esse de principiis, ob duplicem hanc rationem libri Physicorum sibi optant locum primum, sunt enim de communioribus, & de principiis, quæ sunt priora natura, sine quorum notitia cætera cognosci nequeunt, & ex causa prima pendet secunda; quia enim sunt natura priora, etiam ita se habent, vt sint necessaria pro cognitione sequentium.

Cur communia primo declaranda, Sententia Auer.

Euersio.

Propria sententia.

CAP. XVII.

De Ordine declaratorum in primis duobus Libris Physicorum.

APPARVIT ratio cur libri Physicorũ primi sint, sequitur explicandus ordo inter partes eorum, simulq; patefacienda ratio ordinis: qua de re varij varia dicunt; ego tamen cæterorum sententiis silentio obuolutis, opinionem meam, qua potero breuitate, & facilitate explicabo. Declaraturus Philosophus in vniuersa Naturali scientia corpus Physicum, tenebatur primo de eo vniuerse disserere, quod seruauit in octo libris Physicorum: pro quo explicando, duo patefacienda sunt, quid sit, & quale sit; elucescit quid sit ex notitia principiorũ eius, quale vero, ex notitia affectionum. hinc libri Physicorũ in duas principales partes sunt distributi, in partem de Principiis, & partem de cõmunibus affectionibus. Et quia quæstio quid est, antecedit quæstioni quale est, & principia sunt natura priora affectionibus, ideo primo Philosophus de principiis disseruit, ex

Cur libri Physicorũ in duas primas partes diuidãtur.

quorum notitia refulget quid sit corpus Physicũ; secundo de communibus affe-
Cur prima pars in quatuor. ctionibus. Præterea quia pro exactâ notitia pertinentiũ ad principia Physica relata ad motum, & generationem, quatuor præsertim explicanda occurrunt: primo ex quibus internis principiis res fiant, secundo ex quibus Elementis res genitæ constent; tertio, per quas causas cum internæ tum externæ res cognoscantur: quarto quõo causæ, & præsertim Natura sua opera producant, num temere, vel gratia finis. Hinc iure partem primam de principiis, quæ in duobus primis libris absoluitur, in quatuor partes diuisit, in quibus ea quatuor, quo ea retuli ordine, cumulatissime declarauit. Vt enim considerando naturæ ordinem primo res ex principiis fiunt: secundo ex eis factę constant: tertio noscuntur: quarto considerandus occurrit modus operandi causarum, ita Arist. naturam sequens, eodẽ ordine de illis disseruit: nam in primo libro de primo egit, ꝙ in procemio patefecit inquiens, primo esse agendum de principiis, & in calce lib. id cõprobauit Epilogo colligens se declarasse principia, & in cont. 48. ait ea à veteribus nuncupata fuisse principia. Secundũ caput absoluit ab initio secundi lib. vsq; ad cont. 27. & quia Elementa intrinsecus rem constituentia sunt natura eius, ideo de Natura disseruit: de tertio egit à cont. 27. secundi Phys. vsq; ad 75. ideo in cont. 27. de causis sciendi gratia disserendum proposuit. Quartum caput absoluitur à cont. 75. vsq; in finem libri. Insuper sermo de communibus principiis iure optimo in quatuor partes est diuisus, respondentes numero quatuor causarũ: ideo dum declarantur principia generationis, præsertim explicatur materia cum priuatione, per quam res fiunt: dum declarantur principia rem genitam constituentia, præsertim declaratur forma, per quam res sunt, & præsertim natura est: dum tertio declarantur causæ, præsertim sermo est de causa efficiente, quæ absolute à veteribus nomine causæ denotabatur: dum demũ sermo est de modo operandi naturæ, quia agit propter finem, præsertim de fine est sermo. Insuper quoniam in ordine compositionis, quem præsertim in Physicis Arist. seruat, ab internis principiis ad externa progrediendum est, ideo iure Arist. in primis duabus partibus verba fecit
Confirmatio. præsertim de principiis internis, in reliquis de externis. Quod autẽ hæc quæ dixi cum rationi, tum sententiæ Arist. sint consentanea, ex eo colligi potest quia interrogati ex opinione Arist. quot sint interna principia generationis? non secus valemus respondere, nisi dicendo ea esse tria in primo Phy. declarata, materiam, formam & priuationem. Interrogati quot sint Elementa absolute rerũ naturalium? cogimur dicere esse duo, materiam & formam, quę sunt naturę corporum naturalium, declaratæ in prima parte secundi Phys. Interrogati quot sint genera causarum, per quæ Physica cognoscuntur, tenemur cum Arist. in secundo Phys. Post. cõt. 27. dicere, esse quatuor: ex quo patet ratio, cur Arist. in primo cont. primo Phys. mentionem fecit de principiis, Elementis, & causis, de quibus mox recto ordine verba facit. Ex his etiam colligitur, quod quamuis Arist. & in primo & in secundo lib. agat de materia, & de forma, & etiam de his agat in singulis tribus capitibus attinentibus ad explicationem communium Principiorum, nõ ob
Instantia. id est redundans, quoniam de illis ter agit triplici distincta ratione. At aduersus ea, quæ dixi nonnullæ se offerunt difficultates; prima est, quia Philosophus sub initio sexti Metaphysicæ, etiam Mathematicis dixit competere principia, causas, & Elementa, cum tamẽ Mathematicus abstrahens à motu non includat eos tres considerationis principiorum modos, quos ego retuli: confirmatur dubitatio, quia Arist. in quinto Metaphysicæ voces principij, causæ & Elementi secus explicauit, ac ego fecerim. Insuper cũ dixerim ab Arist. in secundo Phys. 27. disputari de

trari de causis in gratiam scientiæ, hoc non videtur propriũ considerationis causarum, sed commune etiam considerationi principiorum, & Elementorum; omnia enim cõsiderantur in gratiã scientię, vt asseritur in primo cont. primi Phys. Respondens & diluens huiusmodi instantias, de prima dico tres illas distinctas rationes Principij, causæ, & Elementi præsertim & conspicue apparere in Physicis, includentibus generationẽ, & transmutationem, in aliis minus proprie, & similitudine aliqua, & præsertim quia quamuis Mathematicus non cõsideret motum proprie sumptum, considerat tamen motum quendam excogitatũ, vt dum inquit ex fluxu puncti consurgere lineam, & ait Arist. in 8. Phys. omnem scientiam vti motu; sic itaq; lineæ, vt ex eis constituuntur figuræ, dicuntur Principia; vt ex eis constant; dicuntur Elementa; vt ex eis prodeunt affectiones, & per eas ostenduntur, dicuntur causæ; similiter dicuntur principia, vt ex eis conflantur ostensiones, Elementa vt ex eis constant; causæ vt per eas infertur conclusio, & ostẽditur affectio de suo subiecto. Addebatur Aristotelem in quinto Metaphysicæ secus eas voces explicasse. Respondeo Arist. eo loci retulisse varias significationes earum vocum & manifestasse Elementum & causam id denotare, quod dixi: de principio iam asserui Aristotelem in eius significatione secutũ fuisse veteres Philosophos, vt patet ex primo Phys. 48. Dicebatur tertio ne dum causas, verum etiam Principia, & Elementa considerari in gratiam scientiæ: respondeo considerari in gratiam scientiæ posse dupliciter intelligi; primo absolute, vt eius cognitio pro scientia requiritur; secundo vt contradistinguitur à relatione ad generationẽ, vel ad rem genitam; ac ita dixi primo considerari principia, ex quibus fiunt, secundo Elementa, ex quibus constant, Tertio genera causarum, per quæ cognoscuntur. Missas facio nonnullas alias instantias, cum leuiores sint, & facile à quouis dilui possint. Vna tamen non est prætereunda, quæ est; quoniam Arist. videtur peruertisse ordinem: nam communiora prius sunt declaranda, causę declaratæ in secundo Phys. sunt cõmuniores principiis declaratis in primo Phys. & Elementis declaratis in principio secundi, igitur Arist. ordinem, quem frequenter sibi præscribit, non seruat. Hinc nonnulli ausi sunt dicere, ordinem ab Arist. non fuisse seruatũ, & re vera secundum lib. Phys. debere sui natura & conditione esse primum, ex accidenti tamen fuisse mutatum ordinem, ob varias de Principiis veterum Philosophorum opiniones, quas necessarium fuit primo reiicere; & Auer. id ipsum in calce primi Phys. latenter indicauit. At hi cõspicue decipiuntur, & non animaduertunt, sed peruertunt admirabilem ordinem, quem seruauit Arist. Et quod primus liber absolute iudicari debeat primus, patet ex primo cont. nam ita est primus, vt eius ordinis assignatur ratio: sed Arist. in primo cont. ratione absoluta ostendit primo esse agendũ de principiis, & in Epilogo colligit se ea declarasse, quare non ex accidenti, sed absolute liber ille est primus: confirmatur, quia vt primo res fiunt, quam sint & noscantur, ita primus liber in quo cõsiderantur principia, per quæ res fiunt, debet statui primus; at absolute res primo fiunt, mox sunt & cognoscuntur, quare absolute liber, qui statuitur primus, est primus, & non ex accidenti. Ratio aduersa facile diluitur: nam esse cõmunius contingit dupliciter, vel quia sit abstractius, simplicius, & tanquã principium, vt animal se habet ad hominem, & hoc est prius declarandũ; vel quia id nomen ad plura extendatur, non autem ꝙ sit simplicius, & principium alterius; & hoc non prius est declarandũ, & præsertim dum ratio minus cõmunis est prior: ita se habet de causa & principio; nã causa non est simplicior q̃ principium, sed solum de plurib. dicitur, & ratio principij secundum q̃ consideratur, est prior, vt patefeci.

Solutio.

Instãtia.

Sententia quorundam.

Euersio.

Commune mũs duplex.

Cap. XVIII.

De Ordine communium affectionum corporis Physici.

PRo communi notitia corporis Physici duo dicebantur consideranda, communia principia, & cõmunes affectiones; hinc Aristo. absoluta declaratione communium principiorum in primis duobus libris Physicorũ, in principio Tertij nouo vtitur Proœmio, & proponit declarandas communes affectiones, quæ vel competunt, vel competere videntur corpori Physico, & sex enumerat, nempe motum, continuum, infinitum, locum, inane, & tempus: nonnulli addunt alias, vt sensibile, numerum, figuram, & magnitudinem, sed minus recte; nam sensibile non est affectio communis, & prima corporis naturalis, sed solum ei competit, dum mox refertur per sensibilia propria & communia ad sensum; figura non est affectio communis, sed propria viuentium; magnitudo partim denotatur per continuum, partim est nimiũ remota à corpore Physico, & communis rebus Geometricis nec ita includitur in motu, vt continuũ quod numeratur vt inclusum in motu: similiter numerus est aliquid Mathematicum, nõ proximè concurrens ad cõstitutionem motus. Sex itaq; sunt communes affectiones considerandæ, quę dupliciter considerari possunt, vel absolute, & ita continuum est affectio prima; nam primum quod in materia recipitur est dimẽsio, quam sequitur continuum; vel cum relatione ad corpus Physicum, vt Physicũ est, qua consideratione motus est affectio prima: primo enim natura dicitur principium motus, per motũ denotando etiam quietem: præsertim tamen proponitur motus, tum quia per motum noscitur quies, tum insuper quia motus cõpetit omni corpori Physico, non autem quies, vt patet de Cœlo. Cum autem Arist. has affectiones consideret cum relatione ad naturam, & naturale corpus, ideo iure primo de motu disseruit, & de cæteris verba fecit, quatenus cum motu complicantur, & pro motu requiruntur; de quo motu duplices formantur quæstiones, simplices, & cõpositæ: simplices sunt an sit, & quid sit: motum esse conspicuum est, ideo Arist. in tertio libro declarauit, quid sit motus, mox in quinto libro patefecit quotuplex sit, & quomodo à mutatione secernatur; & iure: nã primo res est definienda, secundo diuidenda; diuisio autem ad quæstionem simplicẽ pertinet per quam partes inueniuntur; ideo in cont. 21. quint. lib. Epilogo dicta colligens, inquit, Quid igitur sit motus, & quid quies, & quot sint mutationes, & quę ex mutationib. sint motus, patet ex dictis, &c. ita Arist. nectit declarata in 5. lib. de motu, cũ declaratis in tertio; inseruit autem consideratioñẽ infiniti, loci, vacui, & temporis, quoniam hæc conducunt pro esse ipsius motus, & antecedunt diuisioni eius, ideo cum explicatione simplicium quæstionũ nectenda fuerunt. Primo autẽ post definitionem motus agendum fuit de infinito, quia si daretur infinitum actu, non daretur motus, ideo hoc fuit reiiciendum, & approbandum infinitum potestate, ꝙ includitur in essentia motus, & mobilis; similiter sine loco, & ex opinione veterum, sine vacuo non est motus, ideo de his vt de attinentibus ad constitutionẽ motus antequam motus iam cõstitutus diuideretur, fuit agendũ. Declarationem loci sequitur declaratio tẽporis, quia tempus locũ supponit, vt terminum motus, & non ita intrinsecus requiritur pro constitutione motus, vt locus; insuper infinitum pertinet ad id vt motus absolute sit, Locus ad eius constitutionẽ, tempus ad mensuram. Absolutis autẽ attinentibus ad q. simplices se transtulit Philosophus post cõt. 21. quinti libri ad cõpositas, & ostensurus qualis sit motus, & cur sit talis, q a primo occurrit quęstio de vnitate & multitudine;

Communes affectiones sex.

Aliæ quæ perperam adduntur.

Cur primo de motu.

Cur inseratur cõsideratio aliorum.

tudine; ideo primo declarauit, qui nam sit motus vnus qui non, qui motus & quies, cui motui, vel quieti opponatur; ac ita quinto libro finē imposuit. Et quoniam motus vnus etiam est continuus, continui autem solum nomen declarauerat in quinto libro, ideo in sexto absoluit declarationem eius, manifestans esse aptum diuidi in infinitum; & non confici ex indiuisibilibus. Insuper quia motus est continuus ratione mobilis; ideo cum consideratione continui, nectitur ea consideratio, quod omne mobile sit continuum & corpus: præterea quia motui competit infinitum in diuisione positum; ideo considerandum erat an ei competat infinitum ex parte terminorum, & ostendit Philosophus id non posse ei competere, quia motus omnis inter definitos terminos versatur. Demum remanebat considerandum, an motui competat infinitum ex parte temporis, adeo vt dari possit motus vnus æternus & infinitus, quod in calce sexti libri considerandum, & declarandum proposuit: pro cuius exacta declaratione, primo in septimo libro nos parauit, mox in 8. lib. primo vniuerse patefecit æternitatem motus, per quam, vt in causam & principium mox deducit nos in notitiam primi continui, & æterni motus, assignando causam æternitatis eius, per eleuationem vsque ad primum motorem, ad quem cum nos eleuasset, iure optimo declarationi corporis Physici in communi finem imponit: nam eleuauit nos à materia infima per congruentia media vsque ad motorem supremum. Ex his patet miro ordine Aristotelem cuncta declarasse, quæ in libris Physicorum declaranda erant. At ex dictis prodeunt nonnullæ difficultates: prima est si Arist. in lib. Physicorum agens de motu resoluit vsq; in primum motorem; igitur seruat ordinem resolutionis, non autem compositionis, vt dixi. Altera est, cum cōtinuum sit prius motu, & tanquam genus eius, cur Arist. de cæteris affectionibus prius, quàm de continuo verba fecit. De prima dico ordinem non versari inter affectiones & earum principia: ea enim est Methodus non ordo: dum itaque Arist. æternum motum resoluit in æternos motores, inueniendo eos, mox per eos assignat causam æternitatis motus, ea est Methodus per notiora nobis, cum regressu, & est resolutio quæstionis, non considerationis rerum variarum. At instatur adhuc, quia Arist. in declaranda natura videtur vsus ordine definitiuo, qui ad resolutiuum redigitur: nam primo definit Naturam, mox declarat motum sumptum in eius definitione, & pertinentia ad illum; ideo doctissimus Leonicenus, & cum eo alij nōnulli viri docti aiunt, Aristotelem in illis declarandis fuisse vsum ordine resolutionis; sed decipiuntur, quia definitio dicitur resolutio, dum est per principia & causas, non autem dum est per effecta & posteriora, qualis est definitio Naturę per motum: ideo progrediendo à natura ad motum non est resolutio; omnis enim resolutio est reditus in principia, non autem progressus ad opera. De altera difficultate cur Aristot. in sextum librum reiecit declarationem continui, cum continuum sit prius cæteris affectionibus: nam dum absolute affectiones inuicem comparantur, prima est continuum, secunda infinitum, tertia locus, quarta motus, quinta tempus: Respondeo, iam patefeci rationem ordinis seruati in declaratione cæterorum, ideo de continuo loquendo dico continuum tria includere: primo infinitū, quod explicatur in consideratione infiniti in tertio libro; secundo nomē propriū eius, quod quid denotet, manifestatur in quinto Physi. tertio quid sit, siue ex quibus constituatur, quod declaratur in sexto libro, & ostenditur non constare ex indiuisibilibus: reiecit autem eius explicationem in illum librum, primo, quia Arist. considerauit continuum, vt affectionem motus; & quamuis alia consideratione continuū sit prius, tamen vt affectio cō-

Prima dubitatio. *Secunda.* *Solutio prima.* *Instātia.* *Leonicenus.* *Solutio secunda.* *Continuum tria includit.*

stituens quæstionem compositam, posterius fuit considerandum; Altera ratio est, quia continuum non est genus motus, cum motus non primo, sed ratione alterius sit continuus, vt docet Philosophus in quinto Metaphysicæ 18. & potius sit affectio, quàm genus, tertio, id factū fuit, vt inuicem nectterentur considerationes motus attinentes ad finitū & infinitū: nā motus omnis est finitus ex parte terminorū, infinitus vero ratione cōtinui inclusi, diuisionis eius, & conseruationis, de quo in calce sexti proponitur agēdum, vt dixi: Præterea id factum fuit, quia considerare motum, vt diuisibilem in infinitum pertinet modo aliquo ad considerationem diuisionis eius, de qua cœpit Philosophus in quinto libro verba facere. His demum accedit, quod continuum est affectio minus principalis, minusq; propria corporis Physici, & potius magis propria magnitudinis Geometricæ; ideo ne tam prolixa consideratio insereretur inter cōsiderationes magis proprias Physici, in posteriorem locum reiecta fuit.

CAP. XIX.

Definitio Philosophiæ.

TRADITA diuisione disciplinarum, & declarato ordine, sequitur vt quid sit Philosophia manifestemus. Formantur de Philosophia primo duæ quæstiones simplices, an sit, & quid sit. De prima quæstione hoc mirabile est, quod nemo potest Philosophiam euertere, quin simul eam constituat; indagare enim an sit, & eam rationibus demoliri, est philosophari. De secunda quæstione etiam hoc mirabile est, quod cum definiri nequeat, maxime tamen definitur: nam exacte definiri non potest, leuiter autem & adumbrate, variis modis circumscribitur. Non valeat exacte definiri, primo quia non est substantia; exactæ autem definitiones substantiarum sunt ex septimo Metaphysicæ: secundo quia non est species vltima, quæ sola, cum sit postrema perfectione prædita, valet perfecte definiri: tertio quia non est aliquid vniuocum & natura vna in omnibus eadem, sed ab vno: quarto quia perfecte definitiones sunt rerum natura constantium, de quibus formatę sunt scientiæ; Philosophia vero humano ingenio formata est.

An Philosophia sit: Definitio Philosophia.

Variæ autem dātur eius descriptiones ex variis eius causis, fructibus, & affectionibus depromptæ, quas ego retuli in libro de Rerum definitionibus; Nunc autē, cæteris silentio obuolutis, eas tantum tradam, quas cæteris præferendas existimo, & ordiens à Philosophia vniuerse sumpta dico, Philosophia vniuersa est habitus humanæ Mentis Mundū quauis ratione scienter contemplans, hominumque componēs actiones, ex interna ingenij per naturam cōmotione, & fœcunditate ortus, vt summo bono pro facultate frueremur; Ex communi hac definitione ex omni genere causæ constituta facile eliciuntur definitiones singularum partium: Nam Philosophia inspectrix est habitus humanæ Mentis, Mundū quauis ratione scienter contemplans, ex interna animi per naturam commotione, ingeniique fœcunditate ortus, vt summo bono in veri inspectione posito fruamur. Metaphysica est Philosophia inspectrix, per naturam prima, omne quod est, quatenus est, scienter contemplans, ex interna animi per naturam instigatione, ingeniiique fœcunditate orta, vt summo bono in supremo contemplationis gradu posito frueremur; Scientia de Natura, est Philosophia inspectrix corpus Physicum scienter contemplans ex interna animi per naturam instigatione, ingeniique fœcunditate orta, vt homo eo bono frueretur, quod in Physicorum contemplatione est positum, & ad contemplationem diuinorum eleuaretur. Mathematica est Philosophia inspectrix, quātum, vt quantum est, scienter conside-

Variæ descriptiones eius. Philosophia vniuersa.

Philosophia inspectrix. Metaphysica. Scientia de Natura. Mathematica.

siderans, ex interna animi commotione, ingeniique fœcunditate orta, vt summo bono in quanti contemplatione posito frueremur, & ad diuinorum inspe-ctionem aptiores redderemur. At de attinentibus ad huiusmodi definitiones duplex ocurrit dubitatio. Prima est, quia in definitione vniuersæ Philosophiæ apparet diuisio eius in Theoricam, & practicam: diuisio autem à definitione distinguitur. Altera est, ad quem artificem pertineat Philosophiam definire. De prima difficultate dico cum Philosophia non sit aliquid vniuocum, sed ab vno, & non sit natura vna in omnibus eadem, ideo non redditur nota, nisi per contenta sub ea, & propterea non est absurdum, vt in eius definitione appareat enumeratio; quod etiam fecit Arist. definiens enunciationem, & tradens communem Animæ definitionem, quod sit Principium nutriendi, sentiendi, mouendi & intelligendi: similiter id seruauit Galenus definiens Artem medendi, quod sit scientia salubrium, insalubrium, & neutrorum; De altera difficultate, ad quem pertineant huiusmodi definitiones; Respondeo eas & præsertim communem Philosophiæ definitionem attinere ad disciplinas communes, qualis est Dialectica & Metaphysica. Dialecticus id facit populariter, & per communia, Metaphysica vero scienter, & per propria: hinc absolute dicuntur ad Metaphysicum pertinere. Confirmatur, quoniam huiusmodi definitiones ad eas disciplinas pertinent, quæ sunt liberæ, vagantur per omnia, indagant principia cunctarum scientiarum, & earum terminos iudicant; huiusmodi præsertim est Metaphysica: hinc Arist. in sexto Metaphysicæ Philosophiam in partes diuisit. At dubitabit aliquis, quia sit Arist. esset diminutus, cum in Metaphysica Philosophiam & eius partes non definiuerit. Respondeo non esse necessarium in Metaphysica omnia definire, sed esse satis tradere methodum & regulas, per quas habitu Metaphysico omnia definiantur. Definiuit Arist. in 2. Metaph. cont. 3. Philosophiam inspectricem, quod sit scientia veritatis, manifestauit Philosophiæ practicæ finem esse bonum, quod in actione est collocatum; similiter manifestat in sexto, qui & quales sint habitus Mentis, in quibus versentur, ex quibus definitiones Philosophiæ & partium eius eliciuntur. Et ne dum ipse definit, verum etiam regulas tradit cæteris disciplinis, quomodo definire debeant. Et ne dum considerat constituta per naturam, sed etiam constituta per intellectum; & considerans ea, vt sunt entia, considerat essentias, & quidditates eorum; quæ per definitiones explicantur.

Prima dubi. atio. *Secun. da.* *Solutio prima.* *Aristot.* *Galenus* *Solutio secunda.* *Dubi. ratio.* *Solutio.*

Cap. XX.

Resolutio Philosophiæ in quatuor genera causarum.

QVONIAM tunc vnumquodque præditum causis exacte cognoscimus, dum id in sua principia & causas resoluerimus, ideo, vt exactius Philosophia, eiusque definitio refulgeat, omne genus causæ considerare tenemur: ordiens autem à forma, quia accidentia, cum sint formæ, solum habent formam explicantem esse, denotatam per genus, ideo dico formam communem Philosophiæ esse disciplinam, formam magis propriã esse habitum, quæ deinde per sequentes differentias contrahitur, & cum Philosophia reciprocatur. Hæc ea forma est, qua homines intus formosissimi redduntur, per quam, vt eis licet, redduntur similes Deo; vt enim Deus sua conditione cuncta includit, noscit, & gubernat, ita homo per Philosophiam noscit omnia, noscendo fit ea, & ad imitationem diuinorum gubernat humana. Et quia formæ officium est, vt sit principium agendi, ideo etiam Philosophia principium est, per quod homo cum

Forma Philosophia.

sapientia & prudentia operatur; hanc formam Socrates apud Apuleium significauit, dum adolescenti dixit, si vis vt te videam, loquere; nam qui sapienter loquitur, se intus formosum patefacit. Hæc est ea forma, quam diligunt viri probi & sapiẽtes. Materia Philosophiæ duplex est; vna in qua recipitur, altera circa quã versatur; prima est Mẽs, siue Anima rationis particeps, in qua quomodo recipiatur in lib. de Humana Mente explicabitur. Materia, circa quã versatur, est Mundus totus, hominisq; actiones. Vtraque materia per definitionem explicata est, à causis internis ad externas progrediens. Pro notitia efficientis considerandũ est, causam efficiẽtem Philosophiæ esse duplicem, vnam proximam, alteram remotam: causa remota duplex est, Deus, & Natura; Proxima etiam est duplex vna organica, altera principalis, ordiens à causa communi remota; Deus cui Natura famulatur, dicitur principium Philosophiæ; quod quomodo fiat, à Theologis, Academicis, & Peripateticis vario modo explicatur. Ex sententia Theologorũ, quæ regula est cæterarum, Philosophia est munus Dei, primo quia creatus à Deo fuit Adam omni sciẽtiarum habitu cumulatissime ornatus; secundo quia Moysi in Monte veritatem omnem Deus reuelauit; & inde aiunt sapiẽtes Hebræorum fluxisse Chabalam; Tertia quia per Prophetas, & per vnigenitum filium omnis ignorantiæ caligo à recte affectis animis fuit longe repulsa, & continenter per internum aliquem contactum repellitur. Ex sententia autem Platonis, Philosophia est Dei Munus, quatenus per ideas Mentis, & rationes animæ est nobis insetta; ac ita est coæua animæ nostræ, & scientia nostra est quædam reminiscentia. Demum ex opinione Arist. Philosophia est munus Dei & Naturæ, quatenus horum munere præditi sumus facultate formandi illum, ac insuper donati sumus interna quadam propensione, & naturæ instinctu ad verum & bonum, de quo legitur in procemio Metaphysicæ omnem hominem instinctu naturæ expetere sciẽtiam, & in procemio Nicomachiorum omnem Methodum, actionem, & prælectionem tendere in bonum: desiderium autem veri & boni est desiderium Philosophiæ. Theologi, & Platonici concedunt quod de origine Philosophiæ dicitur à Peripateticis; at præter id addunt modum proprium: Deus itaque & Natura sunt Principia communia & remota Philosophiæ; Principium magis proprium & proximum dicebatur duplex, organicum & principale: organicum adhuc est duplex, nempe disciplinæ, quæ organicæ dictæ sunt; & vigiliæ ac labores, sine quibus nullam scientiam consequimur. His extrinsecus accidit fauor Principum, qui dum studiosos fouent & eleuant, se reddunt parentes scientiarum. Ex aduerso principium proximum principale est ingenium perspicax, illis conditionibus præditum, quas cumulatissime rettulit Plato in sexto de Repub. quale fuit illud Pythagoræ, Platonis, & Arist. Sed ex dictis prodeunt nonnullæ difficultates, quarum prima est, quia efficiens, & materia non veniunt in idem; at ego Mentem & materiam, & causam efficientem dixi Philosophiæ; & confirmatur, quia non anima, & Mens philosophatur, & intelligit, sed homo, ex primo de Anima. 65. Præterea æternorum, vt sunt æterna, non est causa efficiens, Philosophia ex sententia Arist. in primo de Cœlo, & primo Meteororum æterna est, vt etiam asseritur ab Auer. 3. de Anima cont. 5. De prima difficultate dico materiam proprie sumptam non venire in idem cum efficiente, cum penitus sit expers formæ; materiam vero late sumptam posse distincta ratione venire in idem, vt se habet de anima, quæ est locus specierum & indagatrix veri; & quamuis homo vt principium adæquatum intelligat; anima tamen, siue Mens est principium & prima ratio, per quam intelligit. De altera difficultate dico

Materia Philosophia. *Efficiens.* *Ex sententia Platonis.* *Ex opinione Arist.* *Dubitatio.* *Solutio.*

eos qui Philosophiæ celebrantur inuentores, ex sententia Aristotelis non absolute inuentores, sed redintegratores iudicari debere. Sequitur vt de fine agamus, qui ex vtilitatis explicatione refulgebit.

Cap. XXI.

De vtilitate Philosophiæ.

PLurimi, & apprime salutares sunt illi fructus, qui ex amplissima Philosophię Planta vberrimè prodeunt; de quibus varia ab Alexandro, Simplicio, Auer. & aliis illustribus Philosophis enunciata leguntur; Nam vtilitas ex Philosophia prodiens duplex est, vna Principalis, altera secundaria. Vtilitas principalis, cuius gratia formata est Philosophia, non est diuitiarum copia, quam rectè instituti Philosophi parui pendunt; neque etiam voluptatum corporis adeptio, cum Philosophia nitatur pro facultate purgare animos, eosque à corporis labe secernere; sed ea indicari debet, quæ vere est finis, cuius gratia Philosophia, & est summum bonum, quo licet homini frui hanc vitam ducenti; ex quo refulget mira consensio Philosophiæ cum hominis conditione, adeo vt finis vnius etiam sit finis alterius. Et quoniam summum hominis bonum est actio virtuti perfectæ consentanea, ideo huiusmodi actio etiam statui debet finis, & vtilitas Philosophiæ. Insuper quia Philosophia, perfectaq; virtus est duplex, vna pertinens ad mores, altera ad inspectionem veri, ideo etiam duo sunt gradus humanæ felicitatis, vnus in actione, alter in contemplatione positus; ex quibus cōsurgit summum hominis bonum omni ex parte perfectum. Et quamuis Philosophia inspectrix proxime pariat summum bonum contemplationis, ciuilis vero moralis actionis; tamē quia cognitio veri est Dux probarum actionum, & Philosophia inspectrix ciuilem parit, ideo colligere valemus ex inspectrice Philosophia, tanquam ex Principali fonte, vniuersum hominis summum bonum manare. Quod ex ea prodeat summum contemplationis bonum, nemo inficiatur, cum hoc sit proprium eius; quod autem ex eadem etiam prodeat summum bonum ciuile, per dicenda patebit; nam primo latius attinentia ad finem proprium sunt explicanda. Inspectrix Philosophia, quæ veri indagatrix dicitur, nil aliud quærit, & optat, nisi verum inspicere, in cuius inspectione summum hominis bonum hanc vitam viuentis esse positum varia nobis patefaciunt, & præsertim quia per internam animi commotionem nil magis optamus, quam verum noscere, nec vnquā maiore, ac sinceriore delectatione afficimur, quam dum per inspectionem veri cum prima causa iungimur; nam ab eo solum valemus recipere bene esse, à quo suscepimus esse; & cum separatæ Mentes contemplando beentur, putandum est idipsum nostræ Menti competere. Cum autem inspectrix Philosophia in tres partes sit diuisa, non est putandū ex eis tres summi boni gradus consurgere, vt nonnulli existimant, sed solum dicendum est Mathematicam parare, Physicam eleuare, Metaphysicam id absoluere & perficere. Nam summum bonum est aliquid absolutum & omni ex parte perfectum. Parit Philosophia inspectrix summum bonum, non quia ad illud nos disponat, vt existimauit Auer. sed quoniam ipsamet tanquam forma id constituit, vt sanitas reddit hominem sanum, quemadmodum id declarat Arist. in sexto Nicomachiorum: & dum vir sapiens nō speculatur, dicitur felix habitu, dum vero speculatur dicitur felix & habitu & actu; sententia est Auerrois nomen hominis dici de perfecto per sciētias inspectrices, & de carente ea perfectione, & nō apto eam assequi æquiuoce; quod quomodo

Vtilitas Principalis.

Quid quærat Philosophia inspectrix.

Sententia Auer.

Archimedem existimo, qui, dum patria ab inimicis caperetur, & cuncta peruerterentur, ipse occlusus in suo Thalamo, Mathematica speculabatur. Nec inutilis est contemplatio Principiorum Mundi, cum per ea noscamus Deum, erga quem dum recte sumus affecti, erga omnia sumus recte dispositi. Cætera, quæ ex Platone referebantur, patefaciunt detrimenta, quæ ex prauo vsu ortum ducunt; Inutiles sunt captiosæ quædam Sophistarum argutiæ, & redundantes disputationes, ob quas dixit Plato in sexto de Repub. somniare nonnullos, non philosophari; & Seneca ad Lucillum dixit: Quæ philosophia fuit, reddita est Philologia: similiter perniciosa est nonnullorum audacia, qui cum vix Dialecticis principiis sint imbuti, vna cũ Hippia putant se omnia scire; & neglectis cæteris, ea sola magni faciunt. quorum leuiter se inuentores enunciant. Insuper ex sententia Platonis illi etiam, qui recte philosophantur, suoq; officio (vt decet) fungũtur, nonnunquam inutiles sunt, nõ ob eorum, sed ob Principum, & Populorum deprauationem, qui eos paruipendũt, expellunt, minimeq; eis obtemperant; vt inutiles sunt Medici; dum qui morbo laborant, negligunt mandata eorum, vt in sexto de Repub. latissime patefecit Plato. Instãtia sumpta ex Socrate, qui eam nuncupabat deprauationem, diluitur asserendo id contingere, vel ob vsum prauum, vel quia ea erat non absoluta Sapientia, sed deprauatio Sophistarum. Nam ex sententia Platonis quatuor modis potest homo se ad Philosophiam, & ad scientias habere: Primus est puerorum, qui nec sciunt, nec putant se scire: secũdus est eorum, qui in vmbris, & participationibus Idearum versantur, quę cum sint vmbræ, iudicantur res seriæ: & illi ita affecti putant se scire, cum non sciant. Tertius est eorum, qui incipiunt animaduertere eas esse vmbras, veras autem rerum essentias esse Ideas; in quo Tertio gradu Socrates se constitutum indicabat, dum enunciabat se hoc scire, quod nil sciret, ac ita latenter Sophistas carpebat, in secundo gradu constitutos: supremus gradus est sapientum, qui excitati per vmbras, elauati per rationes, formati per Ideas, essentias rerum intuẽtur, quod paucissimis competit. Et dum quæritur quæ sit conditio, quod officium, & qui Locus Viri Philosophi in Vrbe, & Ciuili ordine, Dicendum Philosophum ad tria posse referri; primo ad Deum, secundo ad se, tertio ad Principem Reip. & Populos. Dum primo refertur ad Deum, dicitur ei similis, ei amicus, ei sedens à Secretis, inspector eius, & admirator. Dum secundo in se conuertitur, se intus recte format, animi perturbationes componit, tranquillitatem sibi parat, redditur Faber suæ rectæ constitutionis, & Regia forma etiam sine Regno se format, quæ Regno præstat, & antecellit. Dum tertio refertur ad Principem Vrbis & Populos, est exemplar vitæ recte institutæ, est consultor optimus, institutor, seruator, & emendator Formæ Reip. & legum eius; hinc iure enunciauit Plato, tunc Respublicas & Populos recte se habere, dum Principes philosopharẽtur. Ex his, quæ dicta sunt, conspicue refulget vtilitas Principalis & propria inspectricis Philosophiæ, insuper vtilitas secundaria ex prima pendens. At datur insuper vtilitas tertia, quæ alias consequitur, & ea est, quam præbet Artibus. Philosophia enim Artes parit, eisque principia largitur; nulla enim est Ars alicuius precij, quæ ex Philosophia non pendeat, vt in præcedentibus patefeci; Artes tamen non debent iudicari fines Philosophiæ, sed fructus ex finis fœcunditate prodeuntes, qui mox in Philosophiam, vt in proprium finem redundãt; nam Artes contemplationi, tanquam fini famulantur & inseruiunt: Latius de his verba feci in Philosophia Ciuili.

Quadruplex dispositio erga scientiam.

Triplex vtilitas.

CAP.

Cap. XXIII.

De subiecto vniuersæ naturalis Scientiæ.

DEclaratis communioribus ad Naturalem Scientiam nos manuducentibus, ad magis propria descendens, vt scopum mihi proponam, primo de subiecto vniuersæ Naturalis scientiæ verba faciam; ad cuius explicationem vt paratiores accedamus, explicabo primo communia nonnulla, ad nominis significationes, & conditiones eius pertinentia. Subiecti nomẽ multa denotat: dicitur enim primo de subiecto, cui accidentia inhærent; dicitur secundo de subiecto enunciationis, de quo dicitur Prædicatũ; tertio de subiecto imperij, quo Populi subiiciuntur Principi; quarto de subiecto actionis, siue effectionis, & est res illa, in qua Prudentes, & Artifices operando versantur; quinto dicitur de obiecto facultatum iudicantium, vt color dicitur subiectum visus; Dicitur sexto de quouis, quod sub altero collocatur, vt Musica dicitur subiici Arithmeticæ, & Tertia Elementis; Demum dicitur de Genere scibili, quod considerationi scientiarum substernitur; in qua significatione modo de Subiecto sermo est, Cuius varia sunt nomina; dicitur enim subiectum, Materies, Genus scibile, Scopus, Datum, siue concessum, obiectum, & oppositum: dicitur subiectum, non quia prænoscatur; ita enim principia quoq; subiectum essent; nec, quia prænoscitur, ideo est subiectum, sed vice versa, quia est subiectum, prænoscitur; sed subiectum dicitur duplici ratione; primo quia subiicitur affectionibus, quæ de eo demonstrantur; secundo quia nostræ considerationi substernitur: qua duplici ratione frequenter etiã materies scientię nuncupatur. Dicitur tertio ab Aristotele in primo Poster. Genus scibile; genus dicitur, quia est aliquid commune, potestate multa continens, præditum partibus, vel gradibus, tanquam speciebus, & genus est vel vniuocum, vel saltem ab vno, vt docet Philosophus in 4. Metaphysicæ cont. 2. additur scibile pro eius distinctione à Genere Logico, quod est genus prædicabile, & secunda notio, & scibile dicitur per relationem ad definitionem, demonstrationem, & principia sua, per quæ in scientia explicatur & scitur; Insuper dicitur Scopus, nam est id in quod, vt in scopum omnis nostra consideratio dirigitur; & propterea dicitur id, quod intenditur, siue optatur; pro cuius lucidiore explicatione considerandum, reperiri has voces, intendens, siue expetens, intentio, quę consilium & institutum dicitur, & id quod intenditur, siue optatur. Quid sit intendens ex se patet; est enim ille, qui scopum attingere, finemq; assequi nititur; intentio mediat inter intendentem, & finem siue scopum; ordìtur enim ab intẽdente, & in scopum dirigitur. Id quod intenditur & scopus est duplex, vel internus, siue scopus operationis, & est forma & perfectio rei: vt scopus ædificatoris, qui ab eo intenditur, est forma & perfectio domus: vel externus, qui dicitur finis rei genitæ, & est habitatio: vt enim datur finis generationis, & rei genitæ, ita datur duplex scopus, & duplex quod intenditur. In scientiis qui eis dat operam intendit; intentio orditur ab eo, & tẽdit in subiectum pro esse cognito. id quod intenditur est duplex, primo subiectum pro esse cognito, nam eius cognitio optatur; secundo summũ bonum ex ea cognitione cõsurgens: ex quo patet quod subiectum & intentio, dum proprie vsurpantur, distinguuntur; quia tamen nonnunquam sumitur via pro scopo, & fine eius, ideo etiam nonnunquam subiectũ nomine intentionis denotatur; id tamen fit minus proprie. Gal. in lib. de optima secta ad Thrasybulum inquit, Artis Medendi vnum est propositum, sanitas; finis

Ordo seruandus.

Nomen subiecti.

Subiecti nomina.

Intentio & subiectum distinguuntur.

Galenus.

vnus,& est eius consecutio;modi consecutionis multi. In libro autem, qui introductio & Medicus dicitur, Galenoque adscribitur, legitur id quod optatur, & nõ attingitur dici scopum; dum vero attingitur dici finem: at huiusmodi distinctiones raro seruantur. Insuper subiectum nuncupatur obiectum & oppositum; vt enim sensibile est obiectum sensus, eiq; opponitur oppositione relatiua, ita genus scibile est obiectum animi nostri, quærentis scientiam: frequenter Arist. obiectum sensuum nuncupat oppositum, vt patet ex 2. de Anima cont. 136. 144. & 2. de Ortu & Interitu cont. 7. Demum subiectum nuncupatur datum & concessum, quatenus eo supposito, & dato, de eo quæruntur affectiones, vt in primo Poste. inquit Philop. At ex dictis pulchra emergit dubitatio, cum enim subiectũ dicatur genus, quæritur an species possit statui subiectum alicuius scientiæ; si statuetur, subiectum non erit genus; si non valuerit esse subiectum, non erit scibilis. Respondens dico speciem esse subiectum intelligi posse dupliciter, vel vniuersæ alicuius scientiæ, vel partis eius. Vniuersæ alicuius scientiæ subiectum non est, vt patet de Physica, Mathematica, & Metaphysica, partium vero subiectũ esse potest; vt enim totum se habet ad totum, ita pars ad partem; nõ autem est subiectum scientiæ totius, quia eiusdem scientiæ est cõsiderare genus & partes eis, vt dicitur in quarto Metaph. cont. 2. Insuper speciebus eiusdem generis competit idem considerandi modus: Addo tamen, quod si alicui postremæ speciei competeret proprius aliquis considerandi modus, non esset absurdum, vt ea statueretur subiectum, vt se habet de Deo supera reuelatione patefacto, considerato in Theologia: & dum instatur quia Scientia dicitur vnius generis subiecti, respondeo Aristotelem tunc considerasse vniuersas partes Philosophiæ: addo insuper nomine generis scibilis, posse denotari quod libet vniuersale, vel sit genus, vel species.

Dubitatio.

Solutio.

Cap. XXIIII.

Diuisio subiecti & conditiones eius.

Declaratis attinentibus ad nomen subiecti, de eius diuisione, & conditionibus agendum est. Subiectum sciẽtiæ vsurpatur dupliciter, vel vniuerse pro omni eo, in quo versatur scientia, de quo Arist. in primo cont. lib. de Cœlo ait, Scientiam de Natura fere plurimum versari circa corpora, magnitudines, affectiones, & principia: Vel vsurpatur magis proprie, vt contra distinguitur à principiis, & affectionibus eius, de quo modo sermo est. Subiectum ita sumptum triplex est, vel commune & remotum, vel adæquatum & proximum, vel pars adæquati. Insuper subiectum sumptum pro parte est duplex, vel est pars præstãtissima; vel minus præstans. Insuper pars præstantissima est duplex: Vel est primum ab vno, per quod cætera dicuntur talia, vt substantia se habet inter cõsiderata à Metaphysico, Vel solũ est primũ dignitate, vt Homo se habet inter animalia, & visus inter externos sensus. Dum pars potissima fuerit primum ab vno, tunc ea proprie dicitur subiectum, cum cæterorum sit causa, & modus considerandi, per illud competat aliis. hoc nos docuit Arist. in 4. Metaphysicæ cont. 2. inquiens, Patet igitur vnius etiam esse scientiæ ea quæ sunt, quatenus sunt, speculari, vbique autem scientia ipsius est proprie primi, ex quo cætera pendent, & propter quod dicũtur; si autem hoc est substantia, oportet Philosophum principia causasque substantiarum considerare, &c. Insuper animaduertendum, quod dum subiectum fuerit genus ab vno, non est necesse ostendere communes affectiones de eo, sed possunt ostendi de partibus, & præsertim de prima, vt docuit

Subiectũ triplex.

Auer-

Auer.in 1.Post.179.Ratio est,quia id,quod est ab vno,non est natura vna in omnibus eadem,sed varia, & affectiones competunt contentis sub eo modo vario. Propterea vt distinctius noscantur,de singulis sunt ostendendæ, præsertim tamen de primo;nec valemus distincte noscere commune ab vno, non notis contentis,quia tale commune vel nihil est, vel posterius,vt dicitur in proœmio de Anima cont.8.Insuper subiectum resoluitur in rem consideratam & modum considerandi,vt patefecit Philosophus in secundo Phy.17.& explicauit Auer.in 1.Post.178.Modus considerandi est tanq̃ differentia & forma, contrahens rem consideratã ad definitũ, & proprium considerationis modum, per quã scientia vna ab altera distinguitur:valent sciētiæ variæ rē eandē considerare, at nō eodē considerationis modo.Præterea considerandũ est,quod dũ subiectũ fuerit vniuocum,semper primũ & potissimum,quod consideratur, & cuius gratia considerantur alia,est ipsum totum,quod est subiectum adęquatum,non autem pars præstantissima eius;nam ea quoque consideratur in gratiam totius,vt se habet consideratio ignis in consideratione Elementorum. Species nobilissima vniuoci generis solum poterit dici subiectum principale,comparando inuicem varias species eius,at non comparata cum genere;neq; etiam absolute poterit dici subiectum,cum cæterę species non includanr modum considerandi ob illam.Cum autem multiplex apparuerit subiectum, sermo nunc est de subiecto adæquato, cuius patefaciendæ sunt conditiones,quæ à Scoto,Gandauense,Ludouico Boccaf.& aliis variæ & vario modo referuntur;quibus silentio obuolutis,assero cōditiones omnes subiecti in tria capita debere redigi. Cum enim subiectum constet ex re considerata & modo considerandi,triplici ratione valent ei competere conditiones;primo ratione coniuncti;secundo ratione rei consideratæ;tertio ratione modi considerandi. Primo ex toto coniuncto prodit hæc conditio, vt prænoscatur quod sit,& quid sit,vt in 1.Post.docuit Philosophus. Secundo ex re considerata fluit,vt sit genus vnum scibile,& si tale fuerit,erit vel vniuocum,vel ab vno non æquiuocum; insuper erit reale & præditum principiis & affectionibus.Tertio ex modo considerandi prodit, vt æquentur scientiæ, & scientia vna per illum distinguatur ab aliis. hæc sunt tria conditionum capita;cuius numeri conspicua est ratio.Ex his elicio definitionem subiecti adæquati. Nam est genus vnum scibile,prænoscēdum in scientia,quod sit & quid,præditum proprio considerandi modo,per quem consideratur,æquatur scientię,& scientia eius distinguitur ab aliis.

Modus considerandi. *De quo subiecto sit sermo.* *Prima conditio.* *Secunda.* *Tertia.* *Definitio.*

Cap. XXV.

De subiecto vniuersæ Philosophiæ Naturalis opiniones variæ.

EXplicatis communibus ad subiecti notitiam attinentibus, de subiecto vniuersæ naturalis scientiæ occurrit agendum; de quo loquens referam primo opiniones varias.Secundo minus veras reiiciam. Tertio confirmabo veriorem. Demum dubia nonnulla potiora diluam. Opinio prima est D. Tho.Io. Ganda. & multorũ asserētium,Ens Mobile esse subiectum:opinio altera est Alberti Magni,Ægidij,& quorũdam aliorum dicentium subiectũ esse corpus mobile. Tertia est opinio Io.Canonici,Antonij And.Trombetæ & multorum sequentium Scotum,statuentium pro subiecto substantiam, vt naturalis est,vel substantiam finitam,vt naturalis est. Quarta est opinio quorundam recentiorum dicētium, subiectum Naturalis scientiæ esse Naturam.Quinta opinio est quorundam asserentium corpus naturale generabile, & corruptibile,vel corpus Naturale mix-

Ordo seruandus. *D. Tho.* *Albertus.* *Ioan. Canon.*

Fundamenta prima opinio. rum, vt mixtum est, esse subiectum: opinio Sexta Græcorum interpretum est, Corpus naturale, vt naturale est, esse subiectum. Fundamenta potiora primæ opinionis, Ens mobile esse subiectum, hæc sunt: Primum quia id statui debet subiectum scientiæ, quod est subiectum primæ affectionis in ea cõsideratæ; sed prima affectio considerata in scientia Physica est mobilitas, siue motus, cuius subiectum est ens mobile, quare hoc iudicari debet subiectum: quod ens, & non corpus sit subiectum motus, patet ex eius definitione, tradita in tertio Phy. quę est, motum esse actum entis mobilis. Præterea id debet statui subiectum, cuius quęruntur, & traduntur Principia, at in Physicis traduntur principia non corporis tantum, sed vniuerse cuiuslibet entis mobilis, quod patet per Arist. in 12. Metaphysicæ post cont. 18. manifestantem principia generationis esse communia cũctis prædicamentis; hinc Auer. in primo Phy. ait, quod qui tradit Principia substantiæ, simul tradit principia omniũ prædicamentorum. Tertio argumentatur D. Tho. Nulla scientia ostendit subiectum suũ, Arist. in sexto Phy. ostẽdit omne mobile esse corpus, quare corpus, cum tanquam ignotum ostendatur, non valet iudicari subiectum naturalis sciẽtiæ: confirmatur eadẽ opinio authoritate Arist. in secundo Phy. 16. dicentis, Physicum conuenire cum Geometra in re considerata. At Geometra non considerat corpora, id enim facit Stereometra, sed lineas & superficies, quæ entia sunt & non corpora.

Fundamenta secunda. Secunda opinio erat, subiectũ esse corpus mobile, Auicen. addit vel quiescibile; cum enim natura per motum, & quietem definiatur, vtrunque in subiecto includi debet. Vt opinio hæc conspicua reddatur, considerandum est quod Albertus triplex corpus excogitauit, Physicum, Mathematicum, & Metaphysicum, vt interim Artificiolum missum

Triplex corpus. faciam. Corpus Metaphysicum putauit esse constitutum ex materia & forma corporis de prædicamento substantiæ ei coæterna, non contractum per quantũ vel quale; nam si mox contrahitur per quantum, constituitur corpus Mathematicum; si per quale, corpus Physicum; & huiusmodi corpus inquit esse rem consideratam in scientia naturali, mobile vero modum considerandi. Fundamentũ primum huius opinionis est, quia id est subiectum scientiæ, quod est subiectum proximum primæ affectionis in ea consideratæ, at prima affectio est motus, qui corpori Physico proxime competit, vt ostenditur in sexto Physicorum, corpus itaq; statui debet subiectum, non ens. Præterea id statui debet subiectum, quod consurgit ex principiis. Principia autem interna & per se sunt materia & forma, ex quibus corpus consurgit. Præterea scientiæ, & affectionis limitatæ, statui debet subiectum non communissimum, sed limitatum, Philosophia naturalis est scientia contracta & limitata, similiter motus, quare subiectum quoque debet esse limitatum; huiusmodi non est ens, quod est latissimum, sed corpus: confirmatur authoritate Arist. in procemio primi, & tertij de Cœlo dicentis, scientias de natura, fere plurimum versari circa corpora, & Auer. inquit in principio eius

Fundamenta tertia opin. libri definiri corpus, quia omnis artifex definit subiectum suum. Tertia erat opinio nonnullorum Scotistarum statuentium pro subiecto substantiam naturalem. Fundamentum eius est, quia omne mobile est Physicæ considerationis; mobilis autẽ est omnis substantia, præter Deum, nam & Angeli mobiles sunt, Ideolo. Cano. inquit, quod substantia finita, vt naturalis est, debet statui subiectum; addit finitam, vt Deum excludat, Antonius And. putat eam particulam esse redundantem, quoniam scientia Physica humano ingenio formata, est de ente in prædicamento constituto, quod finitum est. Et quoniam nouerunt ex sententia Arist. sola corpora moueri, Ideo dixit Io. Canon. scientiam Physicam conside-

considerari dupliciter, vel absolute, vel vt traditam ab Arist. prima consideratione subiectum dicit esse substantiam finitam; secunda vero corpus. Cõfirmatur hæc opinio per Arist. sub initio sexti Metaphysicæ dicentem, Physicum versari circa substantiam, in qua est principium motus & quietis. Quarta opinio erat eorum, qui subiectum inquiunt esse Naturã; id eliciunt ex Arist. qui in principio primi, & tertij Phy. nec non in principio primi de Cœlo & alibi, scientiam Physicam nuncupat scientiam de Natura: hi Naturæ nomine aiunt debere intelligi cuncta ad res naturales pertinentia, veluti sunt ne dum composita Naturalia, verum insuper principia, & affectiones; & huius opinionis fuere Lucillus, & Flaminius Nobilius. Quinta opinio erat asserentium subiectum esse corpus naturale mixtum, vt mixtum est: cuius opinionis fuit Clarissimus M. Antonius Genua, eique videtur fauere Olymp. in primum Meteororum inquiens, in Physicis primo declarata fuisse Principia prima, mox proximiora, vt Cœlum, quod est efficiens, & Elementa quæ sunt interna materia mixtorum. Fundamentum eliciunt ex Arist. in primo cont. primi Phy. dicente tunc nos scire, cum causas primas nouerimus, Principia prima, & vsque ad Elementa, hoc est cum sciuerimus Principia & remota, & proxima: includit itaque subiectum naturalis scientiæ Principia & remota, & proxima, quæ competunt mixto, non autem omni corpori Physico: confirmatur, quia conditio subiecti est, vt in ea scientia non dirigatur ad aliud, sed cætera ad illud; Cœlum autem & elementa in naturali scientia diriguntur ad mixtum. Insuper si omne corpus Physicum deberet sta tui subiectum, errasset Arist. in primo Phy. dum explicaturus communia principia subiecti, solum principia mortalium explicauit, non cœli, vt patet ex dictis in eo lib. & præsertim in cont. 57. Non desunt qui parum ab his recedentes inquiunt, non corpus Physicum mixtum, sed corpus Physicum generabile esse subiectum, idque ostendunt cum ratione nuper relata, tum quia solum corpus generabile est absolute Physicum, cum solum sit omni motu mobile. Confirmant id ipsum per Arist. in secundo Phy. 72. & in 12. Metaphysicæ dicentem, tria esse negocia, vnum circa immobile, aliud circa mobile æternũ, tertium circa mobile mortale, quod est negocium Physicum. Missam facio eorum sententiam, qui leuiter pro subiecto statuunt corpus sensibile; Et pro opinione sexta & approbanda eam statuo, quæ fuit omnium Græcorum interpretum, Theophrasti, Eudemij, Alexandri, Them. Simpl. Philoponi, & demum Arist. corpus Physicum, vt Physicum est, esse subiectum.

Fundamenta quartæ opinionis. *Fundamenta quintæ opinio.* *Alia opinio & fundamentum.* *Opinio Græcorũ.*

CAP. XXVI.

Reiiciuntur opiniones duæ primo relatæ de subiecto Naturalis Scientiæ.

CONSIDERANDÆ occurrunt opiniones relatæ de subiecto vniuersæ naturalis scientiæ; ordiens à prima & secunda constantes assero necens, nec corpus mobile, dum considerantur vt distincta à corpore Physico, & non vt circumscribentia illud, debere iudicari subiectum. Pro cuius exacta notitia tres voces considerandæ sunt, ens, corpus, & mobile. Quid nomine entis D. Tho. denotauerit, non consentiunt eius asseclæ; Gratia Dei, & multi cum eo inquiunt denotasse ens dictum de substantia & accidente, insuper de materia, forma, & composito; Alij (vt Card. Gaet.) aiunt denotasse ens omne compositum, siue ex materia & forma, siue ex substantia & accidente, vel quod idem est, ens omne directe contentum sub prædicamẽto; & ita excluduntur materia & forma.

De prima & secunda opinione.

Euersio. Hi duplici ratione aberrant;primo approbando sententiam non veram. Secundo minus recte explicando sententiam D. Tho. Vt pertinet ad primum, Quod ens ad plura extensum quam ad corpus Physicum,ex materia & substātiali forma conflatum,minime possit statui subiectum, ostendo, quia id est subiectum, cuius principia,& communes affectiones quæruntur; at Arist. in primo Phy. declarat materiam, quæ substantia est,in secundo declarat formam, quæ est natura & substātia,ex quibus corpus naturale conflatur, quod in quarto cont. 2. Phy.definitur,& eius mox explicat affectiones. Præterea compositum dictum de substantia & accidente,contentum in quolibet prædicamento, non est genus vnum definibile,quale debet esse subiectum particularis scientiæ;hinc Arist. in principio sexti Metaphysicæ ait,Physicum versari in consideratione substantiæ,in qua est principium motus,excludendo accidentia,quæ solum considerantur vt affectiones corporis Physici, non vt constituentia illud, vt patet ex secundo Phy.18.Quod etiam minus recte explicent sententiam D.Tho.ostendo,Nā D.Tho.nomine entis mobilis,nil aliud denotauit nisi corpus Physicum, adeo vt sola voce ab Alberto & Aegidio dissentiat;quod patet,quia in principio primi de Cœlo, in quarto Phy. exponens cont. 74. & in primo Post. lect. 41. corpus mobile statuit subiectū scientiæ de Natura,& in proœmio lib.de Ortu & Interitu inquit,primo declarata fuisse mobilia, & motum in communi,mox in lib. de Cœlo corpus mobile ad vbi,indicans corpus esse subiectum. Quod patet ex verbis eius in proœmio Phy. nam inquit,De his igitur quæ habent Principium motus internum,est scientia Naturalis,&c. huiusmodi autem sunt corpora. Insuper addit;Et quia quod habet materiam,mobile est, consequens est, vt ens mobile sit subiectum &c.habens autem materiam corpus est. Id ipsum patet per verba, quæ addit;Subiectum naturalis scientiæ est ens mobile,non dico corpus mobile,quia omne mobile esse corpus ostenditur in sexto Phy. nulla autem scientia probat subiectum suum,ideo statim in principio libri de Cœlo orditur à declaratione corporis &c.Ex his adeo lucide elicitur D.Tho.per ens mobile denotasse corpus,vt nil lucidius dici possit:nam existimauit omne mobile ad Physicum pertinere;& quamuis omne mobile sit corpus, ex sententia Arist. tamen quia mobile omne esse ens conceditur ab omnibus,non autem conceditur esse corpus,& ostenditur ab Arist. in sexto Phy. ideo subiectum statui debet ens mobile,non corpus. Ex his elicio primo,assectas plurimos D.Tho. minus recte explicasse eius sententiam. Elicio secundo,errasse Pomponatium, qui cum D. Tho. primo asserat ens mobile,mox corpus esse subiectum, dixit eum se emendasse; similiter patet minus recte Iauellum asseruisse D. Tho. putasse ens mobile esse subiectum adæquatum,corpus vero partem eius principalem. Addo demum rationem,qua D.Thomas ostendit non esse dicendum corpus, leuem esse, primo quia supponit vnum falsum,quod si darentur entia mobilia præter corpora, ea ad Physicum pertinerent;nam si carerent corpore,essent formæ à materia solutæ,vt Angeli,quæ cum non sint naturæ,etiā non sunt Physicæ considerationis; solæ enim formæ mortales ad Physicum pertinent,vt dicitur in calce primi Phy. & solæ formæ,quæ sunt finis generationis,nō separabiles nisi ratione, sunt Naturæ,vt dicitur in secundo Phy.cont.12. Præterea si etiam ad Physicum pertinerent,non deberent indicari species subiecti,sed potius principia,vt Mens,quæ extrinsecus accedit,si consideraretur à Physico,solum consideraretur vt principium hominis,non vt species subiecti. Præterea errat, dum inquit in primo de Cœlo declarari corpus, quod mobile,& subiectum est scientiæ Physicæ;nam eo loci

Quid primo colligitur.

Quid secundo.

loci solum declaratur corpus de prædicamento quantitatis, nec secus definitur, quàm definiatur à Mathematico. Alia vox consideranda, est corpus; nam vt patuit etiam ex sententia D. Thomæ id accipi debet pro subiecto. Magnus Albertus, vt dixi, triplex corpus statuebat; verum cum id faciat, errat cum in numero, tum in eorum declaratione: In numero, quoniam non datur corpus Metaphysicum à Physico distinctum; alioquin errasset Arist. in secũdo de anima cõt. 3. inquiens, corpora Physica cæterorum corporum esse principia; nam si daretur corpus Metaphysicum, id & non Physicum esset principium. Insuper cum non detur forma corporis ad substantiam pertinens coæua materiæ, accedens cæteris formis, vt putauit Albertus, id corpus Metaphysicum indefinitum, quantitatem præueniens per eam constitutum concedi non debet; solum dicere valemus corpus Physicum ex materia & forma, quæ natura est, conflatum, vario modo à Physico, & à Metaphy. considerari. Similiter minus rectè declarat corpus Mathematicum; non enim id substantiam includit, sed accidens solum est. Alioquin corpus Mathematicum esset prius, & esset principium Physici, cuius oppositum asserit Arist. Insuper tunc sub Metaphysica considerante corpus Metaphysicum, statim poneretur Metaphysicæ considerans corpus Metaphysico proximius, non Physica considerans corpus ab eo remotius; cuius oppositum asseritur ab Aristot. in sexto Metaphysicæ cont. 3. Duplex itaque solum est corpus in scientiis consideratum. Physicum, quod est substantia, & Mathematicum, quod est accidens, datur etiam Artificiosum, at id non est præsentis considerationis. Sequitur Vox tertia, nempe, mobile; de qua tres sunt opiniones. Card. Gaet. inquit, mobile non denotare affectionem, sed quid est, rei naturalis, & antecedere Naturali, veluti inquit Arist. in calce decimi Metaphysicæ, corruptibile vel esse substantiam, vel in substantia; corruptibile autem mobile est. Alij inquiunt mobile denotare affectionem primam, ex se notam, per quam reliquæ ostenduntur; & ideo constituere proprium modum considerandi Physici. Tertio alij aiunt mobile esse affectionem nobis priorem & notiorem, circumscribentem proprium modum considerandi; priorem absolute, nobis tamen posteriorem & obscuriorem. Explicatio prima omnino est reiicienda; nam ita intelligi debet mobile, vt explicatur ab Arist. & apud sapientes vsurpatur. Arist. in tertio Phy. inquiens, motum esse actum mobilis, conspicue per mobile denotauit affectionem corporis Physici, inspicientem motum, & ad eum relatam, quæ est posterior Physico, vt Physicum est; ac ita apud sapientes ea vox vsurpatur; comprobatio sumpta ex decimo Metaphysicæ ad rem non facit; denotauit enim Arist. per ea verba corruptibile vel esse differentiam, vel esse affectionem; nam distincta ratione vtrunque est verum, corruptibile enim ex parte fundamenti & principij substantia est; pro superaddita vero relatione, per quam formaliter à fundamento distinguitur, est affectio, & id ipsum verum est de mobili; nam formaliter est affectio, & in substantia; pro principio autem, & fundamento substantia est; id autem est idem cũm naturali, non autem aliquid prius eo. Imo controuersiam includit dicere in Naturali scientia reperiri aliquid prius Naturali; nam ita non esset naturale, & non attineret ad Physicum. Similiter reiicienda est altera sententia, quod mobile sit affectio prima ex se nota constituens modum considerandi, per quam cæteræ demonstrentur. Nam omnis affectio in scientia supponit modum considerandi, per quem subiecto competat, & contra distinguitur à principiis & subiecto; ideo non valet statui pars subiecti & modus considerandi eius; confirmatur: quia quamuis motus & mobilitas pa-

Quid per corpus.

Corpus solum duplex.

Mobile quid.

Euersio.

teanr quod ſint,latent tamen quid,& propter quid ſint, & difficile eſt definire motum,vt dicitur in tertio Phy.& cognoſcere à quo moueantur Elementa, vt aſſeritur in 8. Phy.& in 4.de Cœlo late diſſeritur de principio motus Elementorum,& in tertio de Anima de principio motus Animalium. At inquiunt nõnulli mobilitatem eſſe modum conſiderandi,motum vero affectionem, & Ariſt. de motu, non de mobilitate diſſerere; quæ ſententia etiam non eſt approbanda, tum quia affectiones proprie ſumptæ ſunt facultates, non actus, tum inſuper quia motus non ſemper competit Elementis, & partibus eorum, vt mobilitas; ideo nec eſt proprie affectio eorum, nec de illis poteſt oſtendi. Inſuper ea quoque facultas ad motum habet principia, & oſtendi per ea poteſt. At inquiunt nonnulli,poſſe in ſcientia oſtendi modum conſiderandi,eique competere Principia; quæ euaſio eſt inanis, quoniam dum Philoſophus tria enumerat attinentia ad ſcientiam, ſubiectum, Principia,& affectiones,& ait ſubiectum eſſe prænoſcendum, nomine ſubiecti non partem, ſed totum denotat, includens modum conſiderandi. Præterea modus conſiderandi in ſcientia, adeo eſt aliquid primum,vt minime habere valeat in ea ſcientia prius aliquid ſubiecto competens;alioquin non omnia per illud conſiderarentur; at naturale prius competit corpori, quàm mobile; Si tertio dicimus mobile circumſcribere naturale, hoc approbandum erit, vt enim motus naturam, ita mobile naturale circumſcribit, & Ariſt.in ſexto Metaphyſicæ cont. 1. hoc indicauit inquiens, Phyſicum verſari circa ſubſtantiam, in qua eſt principium motus; huiuſmodi autem eſt mobile & Phyſicum, ex quo conſtar corpus Phyſicum eſſe proprie ſubiectum. Er pu-

D. Tho. tandum eſt D. Tho. in hac ſignificatione vſum fuiſſe nomine mobilis; nam dixit in proœmio Phyſic. Naturalis ſcientia eſt de Naturalibus; Naturalia ſunt, quorum principium eſt Natura; Natura autem eſt principium motus eius, in quo eſt; de his igitur quæ in ſe habent principium motus, eſt ſcientia naturalis &c.conſpicue D. Tho. primam ponit Naturam, quam air conſtituere Naturale, & tertio inde conſurgere mobile, adeo vt mobile tanquam poſterius cir-

Diluuntur rationes aduerſa. cumſcribat Naturale. Rationes, quæ pro Alberto, & D. Tho. relatæ ſunt, facile diluuntur. Dicebatur primo Ens eſſe ſubiectum primæ affectionis, nempe motus, vt patet ex eius definitione: Id inficiari debemus; nam ſubiectum motus poteſt conſiderari dupliciter, vel motus tanquam affectionis ſubiecto competentis, de quo oſtendi debeat, & huiuſmodi profectò eſt corpus Phyſicum, de quo oſtenditur eſſe alterabile, mobile; & generabile, non materia, vel ens: & hoc eſt illud ſubiectum quod facit ad rem; Vel ſecundo conſideratur ſubiectum motus tanquam actus facultatem ſequens, qui actus, cum ſit accidens, expoſcit ſubiectum actu, quale eſt corpus. Dubium eſt de Ortu & Interitu, quorum ſubiectum dicitur materia, non corpus compoſitum;de quibus dico, quod dupliciter conſiderari poſſunt vel in fieri, ac ita ſubiectum eſt actu, quod præcurrenti alterationi ſubiicitur; vt aſſerit Auerr. in 8. Phyſic. conr. 4.inquiens, Si materia eſſet nudata omni forma, non poſſet eſſe ſubiectum motus,& mutationis; vel ſecundo cõſiderari poſſunt in eſſe facto, & ita materia eſt ſubiectum formæ, quæ eſt terminus generationis;at hoc non facit ad rem tum quia id non eſt ſubiectum ſcientiæ,tum quia non actus, ſed facultas eſt affectio; tum tertio quia motus definitur ab Ariſtotele,vt ſit, non pro eſſe facto, nã tunc motus eſt. Ex his patet ſubiectum proximum, de quo prima affectio Phyſica oſtẽdi debet, eſſe corpus, Ariſt. autem iure dixit motum eſſe actum eius, quod eſt poteſtate, circumſcribendo id ſubiectũ proximum, quia adhuc non patefecerat tale ſubiectum.

iectum esse corpus; id enim facit in sexto libro. Dicebatur secundo esse subiectum, cuius traduntur principia, ea autem traduntur omnium prædicamentorum, cum tamen non omnia sint corpora. Respondeo quæri principia alicuius contingere dupliciter, vel vt subiecti, vel vt affectionis. Aristoteles explicat principia corporis Physici, quod est substantia, tanquam subiecti, cæterorum vero, vt affectionum, & ita quoque explicatur id, quod afferebatur ex secundo Physi. Nam Physicus considerat quidem lineas, & superficies, & solida, sed ea nõ considerat vt subiecta, veluti considerantur à Geometra, sed vt affectiones corporis Physici, vt Arist. affirmat. Addebatur nullam scientiam ostendere suum subiectum; Id nobis non aduersatur, nam dicimus subiectum esse corpus Physicum, quod dari nemo inficiatur. Accedit, quod non omnia attinentia ad subiectum omni ex parte debent esse nota, & quamuis sit notius vt ens, quàm vt corpus, non ex eo valemus inferre corpus non esse subiectum proximum, sed solum inferendum est recte circumscribi per ens mobile, vt puto sensisse D. Thomam. Rationes pro Alberto relatæ nobis non aduersantur, & præsertim dum mobile sumitur, vt circumscribens Physicum. *Diluitur secunda ratio.*

CAP. XXVII.

Reiiciuntur opiniones aliæ de subiecto scientiæ Naturalis.

De subiecto Naturalis scientiæ erat opinio tertia quorundam Scotistarum asserentium substantiam finitam, vt naturalis est, esse subiectũ; quæ etiam approbanda non videtur; primo quia substantia est subiectum nimium remotum; secundo quia addunt pro modo considerandi, vt naturalis est; nam substantia naturalis necessario est corpus; si enim non fuerit corpus, erit Natura, non autem naturalis; Tertio quia male vtuntur reduplicatiua, dicendo vt naturalis; reduplicatio enim nõn debet ad pauciora extendi, quam id, cui additur, sed solum valet id contrahere ad definitum modum considerandi. Quarto male addunt [finitam] nam si daretur corpus infinitum, vt putarunt veteres nonnulli, id pertineret ad Phys. & ob id Arist. in Physicis agit de infinito. Quinto nituntur fundamento inani; nam, vt iam patefeci, si incorporea mouerentur, vt de Angelis dicunt Theologi, & Plato de Anima rationali, nõ propterea attinerent ad Physicum, quia non motu secundum naturam, sed eminentiore mouerentur; nam forma separata à materia ad Physicum non pertinet, vt sæpe docet Arist. Quarta opinio asserentium subiectũ esse Naturam, nomine naturæ denotando principia, affectiones, & composita, minime est approbanda; Hi namq; primo male vtuntur vocibus; Non enim subiectũ denotat principia & affectiones, Nec Natura compositum & affectiones significat, sed dum absolute profertur, id denotare putandum est, pro quo definitur in secundo Phys. Insuper cum modo quæratur subiectum contradistinctum à principiis & affectionibus, hi confundunt hæc omnia, & in vnũ redigunt, Philosophus autẽ inquiens, scientiam Physicam esse de natura, denotauit eam esse de corpore naturali; quod innotescit & constituitur per naturam. Quinta opinio dicentium corpus Physicum mixtũ, vel corpus natura generabile esse subiectum, etiam approbanda non est; primo quia etiam simplicium corporum in naturali scientia considerantur principia, & affectiones, ideo vel sunt subiectum, vel species eius; At respondent dicentes, nõ esse species subiecti, quoniã considerantur in gratiam alterius, vt enunciatio in Logica, cuius considerantur principia, & affectiones, nec est subiectum, nec species eius, quia in gratiã alterius consideratur. Hæc solutio est inanis, quoniam id ve-

Considaratur opinio tertia.

De quarta opinione.

De quinta opinione.

rum est de eo, quod solum gratia alterius consideratur, vt enunciatio in Logica, at in Physicis Elementa considerantur & gratia sui, vt sunt species corporis Physici, & gratia alterius. Præterea conditio modi considerandi est, vt sit primum in scientia, quo posito ponatur, dempto dematur scientia: de mixto & generabili non ita se habet; nam si sola darentur corpora Physica simplicia, adhuc seruaretur Naturalis scientia. Insuper ratio formalis in scientia non debet esse apta per priora in ea scientia ostendi; de mixto & generabili non sic se habet. Præterea mobilitas proculdubio est affectio prima subiecti naturalis scientiæ, quæ primo cōpetere debet adæquato subiecto eius; sæpe enim Arist. inquit, Physicum versari in re mobili; at nec generabile, nec mixtum est adæquatum & primum subiectum mobilitatis. Quod etiam ea sententia aduersetur Arist. patet ex primo cōt. secundi Phy. quo loci numerans Philosophus ea, quę natura constant, in quibus versatur Physicus, numerat animalia, Plantas, & corpora simplicia. Id ipsum lucidius patefacit in proœmio primi & tertij de Cœlo, quibus in locis simplicia corpora numerat inter species subiecti, & in primo cōt. sexti Metaphysicæ, nec non 11. Metaphysicæ c. 3. inquit, Physicum versari circa tale ens, quod potest moueri; cui autem dubium simplicia quoque corpora esse huiusmodi? Hinc Auer. 4. Cœli 32. ignem asserit speciē subiecti scientiæ de Natura: Nec est difficile eorum rationes diluere; nā dum Arist. in primo cont. primi Phy. ait, noscenda esse principia, causas, & Elementa, id nobis non obest; tum quia per illas voces Arist. non denotat principia prima, & proxima, vt suo loco patebit; tum quia ea sententia intelligi debet de vniuersa Methodo, non de principiis subiecti adæquati tantū, tum demum quia noscenda sunt principia & remota & proxima eorum, quibus competunt, siue quorum sunt, vt inquit Philosophus; ea autem competunt partibus, non subiecto adæquato. Confirmabatur quia corpus simplex ordinatur in mixtum: respondeo non adeo in mixtum ordinari, quin ipsum quoque nō sit ex se aptū considerari in scientia de Natura, & præsertim quia etiam corpus mixtum ordinatur in corpus viuens; cum tamen ipsi dicant per se considerari: insuper in scientia partes, quæ considerantur, semper seruant relationem ad totum. Addebatur quod si secus esset, Arist. non declarasset communia Principia subiecti in lib. Phys. Respondeo illum declarasse principia communia saltem facultate, & virtute, quia ex declaratione principiorum mortalium, refulgent Principia Cœli, vt ei competit quidam ortus, & interitus, nempe motus secundum locum; Addo insuper illum declarasse Principia communia cunctis, quibus competunt; Cælo autem non proprie competunt, nisi per relationem ad motum; Et præsertim id fecit, quia veteres cœlum non secreuerunt à mortalibus, quorum sententiam adhuc non reiecerat, sed illam reiicit in primo de cælo; Demum addebatur Negocia esse tria, &c. Respondeo cum Aristotele in 12. Metaphysicæ cont. 6. mobilia cuncta cum mortalia, tum ęterna ad Physicum pertinere; negocia tamen dicuntur distincta, quia ęternis & mortalibus vario modo competunt principia. Addebatur sola mortalia omni ex parte esse Physica, respondeo non ob id negandum etiam æterna esse Physica, sed inferendum primo declaranda esse principia mortalium, ex quorum explicatione refulgent principia Cœli, vt Physicum est. Opinio asserentium corpus sensibile, vt naturale esse subiectum, negligenda est, quoniam sensibile est affectio posterior naturali, & mobili consurgens ex relatione ad sensus, non absolute competens corpori Physico; quæ cum sit affectio posterior male contrahitur per prius, nempe per naturale.

Diluuntur rationes aduersa.

Res. latio

CAP. XXVIII.

Resolutio difficultatis de subiecto Scientiæ de Natura.

PRo resolutione quæstionis de subiecto Naturalis scientiæ tres profero conclusiones; prima est, Corpus Physicum, vt Physicum, est subiectū adæquatum scientiæ de Natura; Altera est, D. Thomas inquiens, ens mobile esse subiectum, idipsum denotauit; Tertia est; Cœlum est species subiecti dignitate prima; mortalia vero sunt species prima proprietate. Prima assertio fuit Theophrasti discipuli Aristotelis, vt elicitur ex Simplicio sub initio primi cont. primi Phy. qui ob id nitebatur ostendere corpori Physico, vt subiecto cōpetere principia; & cęteri omnes Græci interpretes, hoc, veluti notum supponebant. Quam veritatem Arist. inscriptione patefecit, nam scientiam hanc nuncupauit Physicam, & de Natura: & in 12. Metaph. cont. 6. asseruit, Naturalem considerare omnes substantias sensibiles, quia cum motu sunt; huiusmodi autem sunt corpora Physica: & in sexto Metaph. cont. 1. dixit, Physicum versari in cōsideratione eius substantiæ, in qua est Principium motus: & in prooemio primi, & tertij de Cœlo Lucidius eandem sententiam enunciauit, & in progressu scientię id seruauit, cum declarauerit principia & affectiones corporis Physici, primo vniuerse, mox singulatim; Et pro exactiore notitia considerandum, quod ens, mobile, corpus mobile, substantia mobilis, substantia in qua est principiū motus, substantia sensibilis; Ens Physicum, corpus Physicum, dum propriе vsurpantur, idem significant, solum distinguuntur per circumscribens. & circumscriptum, per proximum & remotum; ideo Aristoteles pro denotando eodē subiecto modo vna, modo altera voce vsus est: nos autem ex eis illam elicere tenemur, quæ magis propria est, & subiectum proximum denotat; huiusmodi autem est corpus Physicum; nam vt pertinet ad corpus, id proximius est, quàm ens, vel substantia, & est vox magis congruens Physico; illæ autem magis Metaphysico. Similiter rectius dicimus Physicum, quàm mobile, vel sensibile; quoniam Physicum est prius; nam quia Physicum, ideo est mobile, non è contrario. Insuper Physicum statim sequitur Naturam, cætera sequuntur Physicum. Secunda conclusio latissime in præcedentibus est ostensa. Tertia assertio quod Cælum sit species præstantissima, ex se patet; est enim æternū, sedes Dei, corpus primum, facultate cuncta continens, mobile motu primo cuncta seruante. Quod autem mortalia sint priora proprietatē ostenditur, quia Physicum constituitur per Naturam; Natura præsertim est forma ex materia pendens, & finis generationis, vt patet ex secūdo Phy. hæc autem solis cōpetit mortalibus; Insuper cum Natura referatur ad motum, mortalibus competunt motus omnes Physici, non autem cœlo; sic itaque, & cœlum & mortalia distincta ratione sunt prima. Auer. in calce secundi Metaphysicę inquit, Naturam dici de æternis & mortalibus æquiuoce, hoc est ab vno, & populari significatione primo dici de mortalibus; secundum naturam vero & absolute primo de æternis; quæ sententia vera est modo explicato. At considerandum est id, quod est ab vno esse duplex, quoddam vere & proprie est ab vno, & est id, quod primo dicitur de vno, quod mox est causa, vt cętera sint talia, veluti sanum; & huiusmodi non est Physicum primo dictum vel de cœlo, vel de mortalibus; non enim quia cœlum est Physicū, cætera sunt & dicuntur Physica, vel vice versa. Aliud vero dicitur ab vno solum secūdum ordinem vel dignitatis, vel originis. vel proprietatis; & huiusmodi est corpus Physicum dictum de cœlo, & mortalibus: dum aliquid in prima significatione est ab vno, tunc id quod est primum, etiam

Prima conclusio. *Secunda conclusio.* *Tertia.*

proprie est subiectum scientiæ,& affectionum;non autem dum est ab vno in secunda significatione, veluti se habet de corpore Physico; nam quamuis cœlum sit causa conseruans mortalium,nō propterea,quia Cœlum est Physicum,mortalia dicuntur Physica. Nec est absurdum quod eadem vox distincta consideratione dicatur ab vno, & analoga; vt Physicum dicitur vox ab vno ratione ordinis. Dicitur autem analoga, ob similitudinem rationis; vt enim cœlum se habet ad motum suum, ita mortalia ad proprium eorum.

Cap. XXIX.

Dubia nonnulla proponuntur & diluuntur pertinentia ad subiectum Naturalis Scientiæ.

VT ea quę de subiecto Naturalis sciētię dicta sunt,clariora reddantur,emergentia dubia diluenda supersunt. *Prima dubitatio.* Quæritur primo quod nam sit hoc corpus Physicum,quod constituitur subiectum,& quis sit modus cōsiderandi eius? *Solutio.* Respondeo corpus Physicum esse vniuersum corporeum mundum,& singulas eius partes,in quatuor gradus distributas, nempe in corpora simplicia, mixta inanima,Plantas, & Animalia; Nam corpus Physicum secundum prædicationem est latius, quam Mundus, quia dicitur & de Mundo, & de singulis eius partibus; nō autem est latius secundum inclusionem, quia Mundus includit singulas eius partes,quamuis de solo toto dicatur,& non de partibus;at Physicum dicitur primo de toto,mox de partibus;hinc Arist.declarato in libris Physicorum corpore Physico vniuerse, agit in lib.de Cœlo de Mundo tanquam de principalissimo corpore Physico. *Secunda dubitatio.* At dubitatur secundo, quia quamuis absolute corpus Physicum primo dicatur de toto Mundo, mox de partibus, facta tamen comparatione inter partes, dictum est primo dignitate dici de Cœlo, quod non caret difficultate;nam homo videtur præstare Cœlo,dum cœlum consideratur,non considerata intelligentia,vt consideratur à Physico Respondeo,vt intelligentia cœli non pertinet ad Physicum, ita nec humana Mens, qua homo præstat cœlesti corpori, ad Physicum pertinet, vt patet ex primo de partibus animalium: at superest dubitatio, num homo cōsideratus, vt includens Phantasiam seorsum ab intellectu,præstet cœlo cōsiderato seorsum ab Intelligentia.Inquiunt nonnulli etiam vermes præstare cœlesti corpori, quia viuens præstat non viuenti;corpus autem cœleste seorsum ab Intelligentia non viuit. *Solutio.* Hanc sententiam approbandam non puto, quia cœlum quamuis, vt consideratur à Physico, non includat essentiam intelligentiæ,includit tamen gradum vitę ab intelligentia eitributum per motū:hinc Auer.recte in suis disp.contra Alg.ait,cœlum non includere potestatem vt sit,sed vt viuat; & Arist. in secundo de Cœlo loquens de differentiis positionis ait,nos debere considerare cœlum vt viuens;nam vita eminentissime competit mototibus, eminēter & per modum causæ cœlo, per participationem mortalibus;ita motus cœli dicitur vitalis & præfertur motui mortalium: & Alexander in secundo q.Nat.c.5.dixit,vitam cōpetere mortalibus per cœlum,adeo quod cœlum vt consideratum à Physico eminentiori modo includat vitam, q̄ mortalia. *Alexander.* At dubitatur tertio;cum corpus Physicum dicatur subiectum Naturalis scientiæ, quatenus est Physicū, & modus considerandi sit vt Physicum, quæritur per modum illum considerandi à quo distinguatur,& ad quid contrahatur corpus Physicum; inquiunt nonnulli id contrahi ad corpus cōsideratum à Physico, vt distinguatur à corpore considerato à Mathematico; quæ sententia est *Tertia dubitatio.*

conspicue

conspicue falsa, quoniam corpus Physicum absolute est distinctum à Mathematico, cum id sit substantia, hoc vero accidens, reduplicatio autem non coarctat rem consideratam, sed tantum modum considerandi. Praeterea corpus Mathematicum non consideratur à Physico, vt subiectum, sed tanquam affectio subiecti, inclusa in corpore Physico, vt patet ex secundo Phys. ideo sumendo pro re considerata corpus Physicum, quia hoc non consideratur à Metaphysico, dum additur id considerari vt Physicum, per hoc non potest secerni à consideratione eius Mathematica. Ideo dicendum, quod cum corpus Physicũ considerari possit & vt est Physicum, & vt est ens siue substantia, à Physico consideratur vt Physicum, à Metaphysico vt ens & substantia. *Solutio.* Dubitatur quarto, quia saepe dictum est mobilitatem esse affectionem primam corporis Physici, quod nõnulli inficiantur dicentes, affectiones eiusdem subiecti nõ esse ordine praeditas, sed ex forma fluere, & aeque primo illi competere; quod ostendunt, quia vna affectio dicitur de altera non per se, verũ ex accidenti, vt saepe ait Auer. in magnis com. lib. Post. at si ordine essent praeditae, & prior esset causa posterioris, constitueretur praedicatio essentialis & per se. *Dubitatio quarta.* *Opinio quorundam.* Hanc sententiam reiiciendam puto primo, quia ex vno, vt vnum est, non fluit proxime nisi vnum, quare si fluunt plura, vel fluunt ordine aliquo, vel distincta ratione; quae rationes distinctae etiam erunt ordine praeditae, cum referantur ad vnum primum. *Euersio.* Praeterea idem subiectum valet esse praeditum formis variis, quas sequuntur affectiones variae eo ordine praeditae, quo etiam sunt praeditae formae; & ita praesertim se habent affectiones corporis Physici; nam mobilitas sequitur naturam, continuum sequitur dimensionem, infinitum sequitur continuum, tempus sequitur motum, sensibile qualitates relatas ad sensus; sic vt formarum vna est prior altera, ita affectionum: & dum instatur, quia vna ex accidenti dicitur de altera. Respondeo dum affectiones ita se habẽt, vt vna fluat ex altera, tunc connexio & praedicatio erit per se non ex accidenti; dum vero vna non fluit ex altera, & solum considerantur, vt simul competunt vni tertio, tunc praedicatio erit ex accidenti: at non ex eo colligitur omnino destitutas esse ordine. *Solutio aduersae rationis.* Dubitatur quinto, quia si corpus Physicum est subiectum Scientiae de Natura, haec scientia subiiceretur Stereometriae cõsideranti corpus, vt quantum; respondeo corpus cõsideratũ à Stereometra esse in praedicamento quantitatis, sub quo non continetur corpus Physicum, ad substantiam pertinens; sed corpus Physicum continere corpus Mathematicum, nõ tanquam speciem, sed tanquam affectionem, vt patet ex praecedentibus. *Quinta dubitatio.* *Solutio.* Sexta dubitatio est, quia Subiectum naturalis scientiae includit omne genus causae, vt asseritur in secundo Physic. dum Philosophus manifestat, Physicum per se resoluere in omne genus causae, & respondere per omne genus causae: at corpus Physicum, vt Physicũ, non includit omne genus causae; nam Mundus, & Caelum carent efficiente ex sententia Aristotelis. *Sexta dubitatio.* Respondeo primo cum Aristotele in primo de Caelo, vires mensurari per maximũ: satis itaq; est, vt Physicus de nonnullis valeat assignare omne genus causae. *Solutio.* Addo secundo Physico, vt Physicum est, competere omne genus causae; corpus enim dicitur Physicum per relationem ad motum, in qua relatione ei competit efficiens, & omne genus causae, vt patet. Dico tertio Aristotelem in secundo Phys. nil aliud denotare, nisi quod ea, quae considerantur à Physico, & praedita sunt omni genere causae, possunt à Physico per omne genus causae explicari, & nulla datur causa Physica, ad quã non valeat Physicus extendi; at non ob id cunctorum sunt causae quatuor: nam Eclypsis (vt dicitur in 8. Metaphysicae) forte caret fine. Demum dico reduplicationẽ proprie & consimiliter

vniuocis cōpetere, cum sint prædita natura vna, in cunctis eadem; his autē, quæ sunt ab vno, non tam propriè & sine vlla varietate conuenire, cum prædita sint varietate: at de hoc alibi. Septimo dubitatur, quia in sciencia nulla valet reperiri consideratio, quę antecedat & præstet modo considerandi eius; At corpus Physicum, vt Physicum, includit relationem ad motum, & in naturali scientia reperiuntur considerationes absolutæ, quæ antecedunt & præstant huic relationi, vt patet de absoluta cōsideratione & definitione essentiæ rerum Physicarum. Respondeo conditiones Naturæ duas esse, primam vt sit rei essentia, alteram, vt sit principium Physicarum actionum eius. Metaphysicus considerat primū seiungendo id à secundo, Physicus considerat primum cum secundo iunctum; & propterea, quamuis Physicus consideret definitiones corporū natura constantium, non ideo est aliquid prius modo considerandi eius, sed includitur in illo: & præsertim ea ratio nobis non aduersatur; quoniam id quod pertinet ad primū, Physicus magna ex parte recipit à Metaphysico, vt nos docet Arist. sub initio sexti Metaphysicæ. Nam etiam valet Metaphysicus considerare essentias rerū in specie, vt suo loco ostendam: cum enim Metaphysica tradat cognitionē distinctam, & versetur in eo quod est ab vno, quod non distinctè noscitur, nisi notis cōtentis sub eo, est necesse, vt etiam ea contenta distinctè cognoscat; id tamen secus ei competit, quam competat Physico. Metaphysicus enim singula noscit, vt entia & essentiæ sunt in proprio gradu, Physicus vero semper seruat relationē ad motum, & sequentia, vel actu, vel facultate: ita cum Physicus, tum Metaphysicus considerare valent si est, & quid est rerum, modo eis consentaneo, quia eiusdem rationis est, si est, & quid est manifestum facere, vt asseritur sub initio sexti Metaphysicæ & confirmatur in 11. Metaphysicæ.

Septima dubitatio.

Solutio.

Cap. XXX.

De subiecto lib. Physic.

Considerationem subiecti vniuersæ Naturalis Scientiæ, sequitur consideratio subiecti primæ partis eius, nempe octo Librorū Physicorum; De quo tres sunt opiniones. Nonnulli subiectum statuunt communia Principia, & affectiones corporis Physici; Alij id ipsum, quod est subiectum vniuersæ Naturalis scientiæ, modo tamen vario; Quidam opiniones has conciliare nituntur. Prima opinio est Gręcorū, & Auerrois, quam approbant Ludouicus Boccaf. & Genua: hinc Simplicius & Philoponus aiunt in his libris cōmunia considerari, quę sequuntur, vel sequi vidētur omnia corpora Physica. Auer. in primo Phy. cont. 4. dixit, institutum Aristotelis in hoc lib. esse loqui de cōmunibus omnium natura cōstantium, & in secundo Phy. cont. 3. asseruit, Principia esse subiectum, & ob id censet non in libris Physicorum, sed in principio lib. de Cœlo definiri corpus, quod est subiectum naturalis scientiæ. Confirmatur per Aristotelē, qui in proœmio proposuit agendum de principiis, & in principio tertij Phys. de cōmunib. affectionibus, & libros diuisit in partem de principiis, & partem de communibus affectionibus, & in proœmio lib. Meteororum colligit in libris Physicorum declaratas esse primas Naturæ causas, motumq; omnem naturalem. Hęc opinio non videtur approbanda, ne dum quia subiectū debet esse genus vnum, cui competat vna definitio, ac insuper competant principia & affectiones; Verum insuper, quia prima & communissima principia, quæ in scientia solum considerantur gratia compositi, nequaquam valent iudicari subiectum. Secunda opinio verior est, per quam dicimus in libris Physicorum tanquam subiectum considerari

Opiniones tres.

Prima opinio.

Confirmatio.

Euersio.

Secunda opinio verior.

considerari corpus Physicum, solum vniuerse sumptum: in tota autem scientia considerari corpus Phy. & vniuerse & singulatim, siue in specie. Quod ostenditur, tum quia hi libri Physicorum sunt communes, facultate cuncta continentes, ideo exposcunt subiectum commune; tum quia corpus Physicum vniuerse sumptum debet alicubi, vt subiectum considerari, & alibi non ita consideratur; Tum tertio, quia id statui debet subiectum, cui competunt cunctæ subiecti conditiones; hæ autem competunt corpori vniuerse sumpto; nam eius quæruntur principia, & affectiones; id in secūdo Phys. cont. 4. definitur, & ad id cuncta proxime referuntur, quæ in libris Physicorum considerantur: corpus itaque Physicum recta ratione constituitur subiectū libri Physicorum. Ex quo elicio minus recte Auerroem sub initio lib. de Cœlo, & cum eo D. Thomam in proœmio lib. Phys. asseruisse, corpus Physicum, quod est subiectum naturalis Scientiæ, definiri in principio librorum de Cœlo, cum id fiat in secundo Phys. cont. 4. definitio enim subiecti elicitur ex notitia principiorū eius, quæ explicantur in primis libris Physicorum, & ea definitio pertinet ad libros communes, & antecedere debet considerationi communium affectionum; in proœmio autem librorum de Cœlo, solum definitur corpus de prædicamento quantitatis, vt alibi latius patefeci; hinc Aristot. in principio duodecimi Metaphysicæ ait considerari substantiam, quia eius considerantur principia: similiter assero in libris Physicorum subiectum esse corpus Physicum vniuerse sumptum, quia eius declarantur principia, & affectiones, eiusq; traditur definitio. At erat opinio tertia quorundam, qui nituntur opiniones relatas conciliare, & inquiunt, Principia communia esse subiectum proximum, & rem consideratam corpus vero Physicum vniuerse sumptum esse subiectum remotum, & subiectum, vt aiunt, attributionis, quatenus ad id cuncta considerata referuntur. Verum hi errant, tum quia hæc subiecti distinctio approbanda nō est, cum id quod solū gratia alterius consideratur, nunquam ab Aristotele nuncupetur subiectum; tum insuper, quia corpus Physicum est id, quod proxime consideratur, cum definiatur, & eius declarentur principia, & affectiones. Rationes pro prima opinione relatæ leues sunt; nam Aristot. proposuit agendum de principiis in gratiam corporis Physici vniuerse sumpti, & de his egit & egisse colligit, quia ex eorum notitia refulget corpus Physicum, in cuius gratiam considerantur.

Error Auer.

Opinio tertia.

Diluuntur rationes aduersæ.

Cap. XXXI.

De Inscriptione Librorum de Naturali Auscultatione.

INSCRIPTIONES librorum à variis peti posse videntur; & inquiunt Viri docti Aristotelem a variis eam sumpsisse; at si accurate inscriptiones partiū Philosophiæ consideramus, inueniemus eas semper, vel ex re de qua agitur, vel ex aliquo eam circumscribente, fuisse depromptas. Aiunt libros Metaphysicos ab ordine fuisse inscriptos, cū potius sint inscripti à re, de qua agitur, quia post naturalia, sunt Diuina, de quibus in eis est sermo: similiter inquiunt libros Meteororum à Loco sumpsisse nomen; cum tamen illi quoque à re, de qua est sermo, nomen receperint: nam Meteora ea sunt, quæ fiunt, vel fieri apta sunt in sublimi, quæ in illis libris considerantur; ita quoq; libri de Moribus, & de Repub. inscripti sunt ab eo, de quo est sermo, vel à circumscribente illud. Loquens autem de inscriptione libri Physicorum considero primo ei duplicem inscriptionem fuisse traditam, vnam totius, alteram partium. Inscriptio totius est de Naturali auscultatione; Inscriptio autem partium est de Principiis, est de motu. Inscriptio

Inscriptiones peti a re de qua agitur.

Inscriptio libri Physicorum.

totius duas habet partes;prima denotat rem,de qua agitur; altera modũ,quo explicatur. Pro denotanda re,de qua agitur,dicitur de Naturali hoc est absolute,& vniuerse,rerum natura cõstantium, nam hic lib. cum sit de communibus, facultate includit omnia;nec potuit peti inscriptio ab aliqua definita parte, cũ vniuerse agatur de omnibus;qua prima inscriptionis parte denotauit Philosophus præstantiam, & vtilitatem huius considerationis; præstantiam, quia non est rerum inanium,&Fabularum,sed rerum natura constantium,ex Dei prouidentia pendentium; vtilitatẽ vero, indicans in his communibus facultate & virtute cuncta

Simplicius. contineri. Altera pars inscriptionis,quæ est auscultatio,vnde sit deprompta non constat;Simplicius, Aulus Gel. Cicero,& multi viri docti putarunt,eã esse inscriptionem communem libris omnibus Arist. accurate conscriptis, cõtradistinctis ab externis,qui scripti sunt populariter;Quam opinionem nec omnino damno, nec absolute probo. Nam Diogenes Laert.referens libros ab Arist. scriptos, distinctionis eorum in auscultatorios, & externos mentionem non facit, nec vllibi reperitur,quod Arist.cæteras Philosophiæ partes auscultationis nomine de-

Sententia propria. signauerit; Neque etiam recte auscultatorius sermo ab externo cõtradistinguitur, sed potius à Dialogico. Propterea dicendum puto hanc inscriptionis partem fuisse desumptam ex modo, & forma,qua disciplina traditur,& proponitur aliis; quod etiam nouit Simplicius in suo Proœmio Phys. & clarius ex sententia Alexandri id protulit in Proœmio prædicamentorũ inquiens, eorum librorum qui rite,rectéq; ordinati sunt,alij sunt editi more Dialogi,alij vt dum sola auctoris persona loquitur,&hi auscultatorij nuncupantur. At cum hoc recte à Simplicio dicatur, videtur tamen sibimet aduersari, cum in calce proœmij lib. Phy. dicat,auscultatorium contradistingui ab externo,quales sunt historiæ,& Dialogi; nam etiam Historiæ traduntur cum forma auscultationis, & Arist. multa ait in externis sermonibus se declarasse, quæ nec ad historias, nec ad Dialogos perti-

Propria sententia. nent. Dicamus itaque auscultatorium sermonem à Dialogo contradistingui; & quamuis omnis sermo solutus ab interrogatione & responsione propria Dialogorum dici possit auscultatorius, præsertim tamen ille iudicari debet talis, qui est obscurus, & de re accurate audienda; nam auscultatio præter auditum atten-

Ratio inscriptionis. tionem exposcit;Ratio huius inscriptionis multiplex est, præcipua tamen,quam ego excogitaui est, vt Arist. se à Platonis modo scribendi patefaceret differentẽ; nam Plato semper Dialogis est vsus, Arist. vero disciplinas tradidit modo auscultatorio. Ratio huius varietatis fuit, varietas opinionum,& modi philosophandi. Censuit Plato scientiã esse reminiscẽtiam, & per interrogationes nos reminisci, ideo Dialogis est vsus. Insuper profitebatur vnà cum Socrate se hoc vnum scire, quod nihil sciret;propterea in persona aliorum de rebus est loquutus, & præsertim versatus est in euertenda eorũ sententia,qui se scire profitebantur,vt ostenderet suam ignorantiam præferendam esse scientiæ aliorum, vt in præcedentibus patefeci; Arist. ex aduerso negauit scientias esse reminiscentiam, & se multa scire professus est; propterea sermone auscultatorio pro auditorum institutione vsus est. Putare autem debemus,hos solos octo libros nuncupatos fuisse auscultatorios,tum quia cum sint de Principiis,facultate sunt de omnibus;tum insuper quia principia maiorem curam auditoris exposcunt; tum tertio quia cæteri libri magis sunt de rebus propriis, à quibus accipi potest propria descriptio; tum demum quia Aristoteli fuit satis in primo ad Philosophiam aditu se à Platone differentem patefacere. Verum obiiciet aliquis, quoniam Alexander Magnus scri-

Dubitatio. bens ad Aristot. conquerebatur, quod libros auscultatorios edidisset, & per auscultatorios

sculcatorios visus est denotasse non libros Physicorum tantum, sed vniuersam inspectricem Philosophiam: & confirmatur, quia Plutarchus in vita Alexandri inquit, scriptam fuisse eam Epistolam in editione librorum Metaphysicæ. Cui obiectioni respondens dico primo, non omnino constare eam Epistolam, quæ à Simplicio refertur, fuisse Arist. vel potius spuriam & falso ei adscriptam; addo secundo rationi consonum esse Arist. primo edidisse libros Physicorum, cum sint de communibus, & ob eos statim cœpisse Alexandrum conqueri; colligamus itaque inscriptionem hanc fuisse quidem ex aliquo communi depromptam, libris tamen Physicorum tanquam propriam fuisse tributam ob relatas causas; qua inscriptione communi Arist. reddit beneuolos, cum res præstantissimas, scitu dignas, proponat explicandas; reddit dociles, indicans se id facere per modum institutionis, non per Dialogos vt Plato; reddit attentos, cum indicet nos debere esse non auditores tantum, sed auscultatores, hoc est accuratos & diligentes. *Solutio.*

Cap. XXXII.

Inscriptio partium libri Physicorum.

Dicebatvr libris Physicorum præter communem inscriptionem, etiam tributam esse inscriptionem propriam partium, per quam libri primi dicūtur de Principiis, reliqui de motu, vt indicauit Arist. in proœmio lib. Meteororum, & alibi; at qui sint libri de principiis & qui de motu, variæ sunt opiniones. Nonnulli libros Physicorum inter partes diuisere, & primos duos libros dixere de principiis, duos sequentes de communibus affectionibus, postremos quatuor de motu, vt existimauit Lucillus; quæ diuisio ab eo est excogitata; & pugnat cum sententia Arist. quam explicare nitimur; inquit Arist. in proœmio Meteororum in libris Physicorum se egisse de primis Naturæ causis, & de omni motu naturali. Insuper male secernunt communes affectiones à motu, cum in tertio Phy. cunctæ proponantur explicandæ, vt complicatæ cum motu. Hinc Græci in duas solas partes diuidunt, in partem de Principiis, & partem de motu; dissentiunt tamen, quia Philoponus, & Porphyrius quatuor primos iudicant de Principiis, reliquos de motu. Simplicius verò quinq; primos dicit de principiis, tres postremos de motu; ambæ tamen sententiæ mihi videntur dubiæ, quia Arist. declaratis principiis in primis duobus lib. Phy. in principio tertij vtitur nouo proœmio, in quo motum & affectiones cum eo iunctas declarandas proponit; adeo vt conspicue tertius liber sit de motu, cum Arist. de eo agendum proponat, illumq; definiat. At respondet Simplicius inquiens in 3. & 5. libris agi de motu vniuerse, vt communi cunctis & vt sumpto in definitione Naturæ, quæ principiū est. De motu vero ex se, vt contradistincto à principiis, agi in tribus postremis lib. Confirmat suam sententiam authoritate Adrasti, Andronici, Eudemi, & Theoph. Insuper Arist. sub initio octaui Phy. inquit, ordiamur primo à definitis prius in Physicis, motum esse actum mobilis &c. ita librum tertium nuncupat de Physicis, hoc est principiis, non de motu; quod etiam facit in calce eiusdem lib. inquiens, prius in Physicis ostensum esse non dari molem infinitam; idq; confirmatur, quia Damascius scribens vitam Eudemi dixit librorum Arist. de Natura, tres esse de motu. Naturales vero nedum vocat hos octo libros, verum etiā eos de Cœlo, de Anima, & alios; peculiariter tamen quinq; primos de Naturali auscultatione. Præterea nonnulli addicti Simplicio ostendunt librum sextum esse *Qui sint libri de principiis.* *Philop.* *Simplicius.*

Primum inter libros de motu; per Ariſtotelem in primo de Cœlo 58. appellantem declarata in ſexto lib. primas ſuppoſitiones. Quod autẽ tertius liber nõ ſit de motu, patet ex Ariſt. in primo de Cælo 54. nuncupante librum illum de principiis.

Euerſio. At euerſio Simplicii eſt inanis; nam ille liber præſertim eſt de motu, in quo motus declarandus proponitur, & definitur, quod fit ſolum in tertio lib. & quo conſideratio eius eſt communior, eo magis debet iudicari de motu, cum commune contineat cætera facultate: nec nobis obeſt, quod tunc conſideretur motus cum relatione ad Naturam, quia cuncta conſiderata in Phyſicis, ad Naturam & naturale corpus referuntur. Inſuper Ariſt. in ſexto lib. nullum de motu facit nouum principium, ſed proſequitur ea declarare, de quibus in quinto cœperat verba facere: Ideo opinio Philop. & Porphyrij, quod lib. quintus ſit primus de motu, probabilior eſt opinione Simplicij, quamuis ea quoque opinio abſolute vera non ſit, vt apparuit.

Opinio quorundam. Non deſunt nonnulli qui primum, ſecundum & octauum iudicant de principiis, cæteros de motu; nam octauus liber eſt de primo principio, cum in eo fiat reſolutio in primum motorem.

Euerſio. Quæ ſententia reiicienda eſt, quoniam nos eam quærimus inſcriptionem, quam his libris dedit Ariſtot. vt ipſe frequenter librum octauum nuncupat de motu, vt patet ex primo de Cœlo 58. primo de Ortu & Interitu 14. & primo cap. de motu animalium. Præterea eo modo valdè conciſa & confuſa iudicaretur inſcriptio, & explicatio principiorum. Et præſertim quia in 8. conſpicue abſoluitur explicatio motus, cum declaretur eius æternitas; & in 2 Phy. 71. & 73. aſſeritur, motorem primum ad Phyſicum non attinere, & propterea ab eo non debet peti inſcriptio libri Phyſici.

Sententia propria. Pro reſolutione itaque difficultatis, tres profero concluſiones; prima eſt omnes octo libros Phyſicorum poſſe dici de Principiis; ſecunda omnes poſſe dici de motu. Tertia re vera duos primos eſſe de principiis, reliquos ſex de motu. Quod omnes poſſint dici de principiis patet, quia in naturali ſcientia ſunt ſermones primi & communes; prima autem & communia principij nomine denotari poſſunt, ſic Ariſt. 4. Cœli 25. octauum Phyſicorum nuncupat primos ſermones; & in 8. Phy. cont. 40. inquit, neceſſe igitur eſt omne quod mouetur eſſe diuiſibile in ſemper diuiſibilia, vt oſtenſum eſt prius in iis, quæ vniuerſe ſunt de Natura, quod omne quod mouetur continuum eſt; in cuius loci explicatione conſpicue errat Simplicius, qui vt ſuæ opinioni faueret inquit, id declaratum eſſe in quinto libro, cum proculdubio declaretur in ſexto. Confirmatur eadem aſſertio per Adraſtum, qui in commentario de ordine librorum Ariſt. referente Simplicio in proœmio Phy. inquit, hos octo libros à nonnullis dictos eſſe de principiis. Altera aſſertio erat, omnes poſſe dici de motu; quæ eſt vera, quia omnes ſunt de his, quæ ſunt communia Phyſicis; Phyſica autem circumſcribuntur per motum, & præſertim quia nomine maioris partis poteſt denotari totũ. Tertia aſſertio conſpicua eſt ex dictis.

Diluuntur rationes aduerſa. Nec eſt difficile aduerſis rationibus ſatisfacere. De authoritate Theoph. & reliquorum, dico eis veritatem non fuiſſe omni ex parte notam, & ob id ipſi quoque non penitus conſenſerunt. Afferebantur loca, in quibus Ariſt. tertium nuncupat de Phyſicis, quæ nobis non obſunt; nam omnes ſunt de Phyſicis, & Ariſt. in 12. Metaphyſicæ inquit, æternitatem motus declaratam eſſe in Phyſicis, indicans lib. octauum Phyſicorum. At magis vrget authoritas ex primo de Cœlo 54. deprompta, nam inquit Ariſt. reiectum eſſe infinitum per rationes, quæ ſunt circa principia; verum per iam dicta diluitur: patefeci enim omnes octo libros communi inſcriptione poſſe dici de principiis, & circa principia; ſic ait Ariſt. reiectum eſſe infinitũ per ratio-

nes

nes circa principia, hoc est formatas in primis libris, quæ sunt de communibus, quæ iudicari debent principia, dum comparantur cum subsequentibus. Authoritas ex primo de Cœlo 58. deprompta leuissima est; nam inquit Arist. necesse est loca quoque esse mole infinita, quare & motus omnium esse infinitos; quod fieri nequit, si ponimus veras esse primas suppositiones; his verbis aiunt, Aristotelem declarata in sexto nuncupasse primas suppositiones de motu, & consequenter librum illum esse primum librorum de motu: at ea authoritas nil conspicui indicat, quod nobis aduersetur; hinc Simplicius id retulit ad octauũ Phy. D. Tho. ad prius declarata in eo lib. de Cœlo: sed esto quod denotauerit sextum Phy. dico per sermones primos, denotasse antecedentes; insuper iam dixi omnes libros Physicorum posse dici sermones primos; sic in 8. Phy. 68. dicta in sexto nuncupat primos sermones de motu, hoc est antecedentes. Deo Laus.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS

De Philosophorum Placitis in attinentibus ad interna Principia Generationis rerum Natura Constantium

LIBER VNVS.

Proœmium, ex quo refulget vtilitas cognitionis variarum opinionum.

ARIA *de ipso vero legitur celebriores Philosophos enunciasse; nam Heracliti sententia fuit, verum in profundo puteo latere; Ex aduerso enunciarunt Academici verum in solo Cœlo, vt in sua sede, refulgere; Democritus, & Epicurus dixere verum ex sensu oriri, in sensuq; residere, & cuncta esse talia, qualia sensibus iudicarentur; hinc hominem per sensus dixere mensuram rerum. Arist. id negauit de quouis homine, & solum concessit de viro sapiente, qui cum natura per sapientiam conformatur. Quæ sententiæ quamuis inuicem videantur pugnare, omnes tamen, vt sunt de vero, ita ipsi vero aliqua ex parte sunt consentaneæ. In Puteo latet veritas, quia cum difficultate per humanam indagationem ex interna rerum natura eruitur; Lucida autem fulget in cœlo, cum sit conspicua superis, & secretis Mentibus; sensus sunt idonei iudices sensibilium, & præsertim earum affectionum, quibus proxime per motionem à sensibilibus prodeuntem afficiuntur: facta tamen inter*

Heracliti sententia de Vero.
Academicorũ.
Democriti, & Epicuri.
Aristot.
Conciliũ.

D. August. *hominis comparatione, solus sapiens, quatenus sapiens, dicitur iudex rectus, mensura rerum, & congruenter cum Natura earum conformatus. At quia Sapientia, vt est praclara, ita est rara, ideo magna ex parte (vt enunciauit D. Augustinus) scientia nostra nil aliud est, nisi formosa quadam opinio, per quam tamen nonnunquam ad formosiorem Scientiam datur nobis aliquis aditus. Ex quo constat quam vtile sit, quamq; studiosis animis consentaneū illustriores Philosophorum opiniones perpendere, easq; sibi reddere familiares: quam vtilitatem frequenter vna cum Platone patefecit Arist. cū alibi, tum maxime in primo de Cœlo 101, & in primo de Anima 19. Vtilis namq; est, cum docenti, tum audienti; docenti quidem, vt refulgeat eruditior, magisq; in ea re versatus, de qua loquitur: insuper vt intimius & exactius res conditionē intueatur, & exquisitius valeat eam elucidare; Tertio vt consideratis aduersis opinionibus, rectius valeat iudicare; Insuper ne vlla animi affectione, sed sola ratione duci & suaderi videatur; Quinto vt suam sententiam firmiorem patefaciat: euersio enim opinionis aduersæ, est comprobatio propriæ; Demum vt copiosior appareat, magisq; principiis & rationibus abundet, rem propositam explicantibus, ac ita ea varietate magis delectet & prosit. Altera ex parte vtilis est audienti, vt ingenium eius excitetur ad indagandam varia prodistinctiore veri inspectione; vt purgetur eius animus à mendacio, vt cōstantius & firmius docenti credat, vt varias audiens opiniones reddatur eruditior, vt animus eius in verioris sententia approbatione magis acquiescat: Et demum vt libere valeat cui voluerit parti adhærere. Hinc Plato & Arist. varias referendo veterum Sapientum sententias, dialogos & libros suos splēdidiores & gratiores reddidere. Et cum in omni veritatis indagatione huiusmodi vtilitates locum habeant, præsertim tamen refulgent in consideratione Principiorum, ne dū quia Principia virtute & facultate sunt omnia, & sermo de Principiis est sermo de rebus omnibus, vt elicitur ex primo de Cœlo 33. Verum insuper, quia de illis Veterum Sapientum opiniones apprime variæ & pugnantes circumferuntur; Propterea opera precium est eas referre, in capita redigere, accurateq; perpendere, vt quid veri, quidq; falsi in eis includatur, inspicere pro facultate valeamus.*

Notitia variarū opinionū vtilis est docenti. *Prima vtilitas.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.* *Vtilis est audienti.* *Plato & Arist.*

CAPVT PRIMVM.

Quid nomine Principii denotetur, primaq; de Principiis opinionum Capita.

PLATO in Philebo, & cum eo Stoici nomine causæ solum efficientem denotarunt; Arist. vero cum internas, tum externas causas, quæ quatuor numero sunt, denotare consueuit. Elementi nomen apud Platonem primo, mox apud Aristotelem omnia prima interna Principia significat; ideo Simplicius in procemio primi phy. ex sententia Eudemi ait, Platonem fuisse primum, qui nuncupata à Veteribus Principia, Elementa appellauit; nam veteres Philosophi, quos sequuti

Plato solum efficientem censuit causam. Arist. quatuor statuit causarū genera. Elementum.

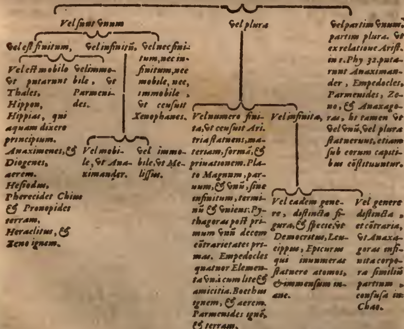
ſequuti ſunt Hippocrates,& Galenus in lib.de Elemẽtis, & de Natura humana, non omnia interna Principia putarunt debere dici Elementa,ſed ea tãtum, quæ ſint eiuſdem generis cum eo,cuius ſunt Elementa;adeo vt Elementa corporum debeant eſſe corpora,qualitatum qualitates , & formarum formæ;& propterea materiam & formam non iudicarunt Elementa corporum,ſed ſolum principia. Nomen Principij apud Ariſt. præſertim denotat cauſas externas,nempe finem & efficientem:apud veteres vero denotat internas,& præſertim materiam. hoc denotauit Ariſt.in primo Phy.cont.48. inquiens,veteres Philoſophos Elementa,& ab eis vocata principia,aſſeruiſſe cõtraria.Et quoniam Ariſt.in primo Phy. relaturus, & euerſurus erat Veterum opiniones , ideo ſeruat modum loquendi eorum,& in primo contextu proponit primo agendum de principiis;ac etiam in Epilogo ſe de principiis egiſſe colligit, principij nomine more veterum, denotans ea,quæ interna ſunt. Ego ſimiliter, Ariſtotelem ſequẽs,cum inquiram ſententias veterum de principiis,præſertim interna perquiram. Inſuper latere nos minime debet, apud veteres principium præſertim eſſe materiam;ratio eſt,quia eam putarunt eſſe vniuerſam eſſentiam,& naturam cunctorum natura cõſtantium;& propterea Ariſt. loquuturus de principiis ex ſententia veterum,præſertim loquitur de materia,quam eandem putarunt & cœlo & collocatis ſub eo competere:nam vt refert Porphyrius in lib.de abſtinentia ab eſu carnium , Architas,& Ariſt.fuere primi, qui naturam cœli ab ea mortalium diſtinctam iudicarunt. His præaſſumptis imitatus Ariſtotelem à diſtinctione ordiar,per quam opiniones omnes in prima Capita rediguntur.

Hippocr, Galenus.

Apud veteres proprie principium eſt materia.

Porphyr.

PRINCIPIA

CAP. II.

Opinio asserentium Principium, & id quod est, esse vnum & immobile.

Tria opinionum capita. Apparuit de principiis tria esse opinionum capita prima. Principia enim vel sunt vnum, vel plura, vel partim vnum, partim plura; ordiens ab illis, qui vnicum statuerunt principium internum, praeaccipio quod cum tota rei essentia in internis principiis sit posita, iure statuentes principium vnum coguntur *Statuentes vnicũ principiũ id euertetunt.* asserere omne quod est esse vnum, & nil esse aliud praeter id, quod pro principio accipiunt; ex quo elicio, quod qui vnicum statuunt internum principium, euertunt principium; nam principium distinguitur ab eo, cuius est principium, cum nil valeat esse principium suimet; quare si principium cunctorum est vnum, vna erit cunctorum essentia, nempe ea, quae est ipsius principij, & non seruabitur distinctio principij, ab eo, cuius est principium; & propterea euertetur natura & conditio principij & solum supererit inane nomen. Ad hoc opinionum caput, quod principium sit vnum, ad eamq; partem, quod sit immobile, rediguntur opi- *Parmenides.* niones Parmenidis Eleatis discipuli Xenophanis, nec non Melissi Samij audito- *Melissus.* ris Parmenidis, & Socij Zenonis; quorum primus censuit omne, quod est, esse vnum, finitum & immobile, alter vero esse vnum, immobile, & infinitum. Ad alteram vero eiusdem Capitis partem, quod omne, quod est, sit vnum, idq; neq; finitum, neq; infinitum, nec mobile, nec quiescens (ex relatione Theophrasti) *Xenophanes.* redigitur opinio Xenophanis Colophonij, quae tamen à variis vario modo refertur. His commune est, quod cum statuant principium vnum, & omne quod est dicant vnum, multitudinem auferũt; insuper cum inficientur id moueri, motum euertunt; multitudo autem & motus sunt sensibilia cõmunia, sensibus conspicua, & principia nostrae cognitionis, per quae natura rerum à nobis indagatur & noscitur; & ob id non tenetur Physicus aduersus eas sententias disserere, cum euertant principia Physica, & nil notius in Physicis inueniatur, per quae possint *Eorũ sententia sunt extra limites Physicos.* ostendi: quia tamen sunt de rebus Physicis, & earum mendacium maxime obest cupientibus de Physicis assequi scientiam, propterea praecurrentis dispositionis loco Arist. in primo Phy. rationibus Metaphysicis & dialecticis, deducendo ad conspicue absurda, & per concessa ab aduersatiis in conspicuas cõtrouersias eos redigendo, nititur illas euertere. At hoc consideratione dignum est, num Arist. re vera eorum sententiam euerterit, vel potius sola verba, vt vnà cum Simplicio *An veri aliquid veterum opiniones includãt.* varij viri docti existimant. Insuper, num veri aliquid huiusmodi sententiae includant. Vt hoc assequamur duo considerare tenemur; primo vim ostensionum, secundo sententiam ex ostẽsionibus ab illis collectam. Vt pertinet ad primũ, ratio Parmenidis ab Auer. & Latinis vario modo refertur; at lõge rectius à Simplicio & Graecis, ex quorum sententia ita formatur: Quicquid est praeter ens, est non *Ratio Parmenidis.* ens, quare ens est vnum; cõsequutio deducitur, quia si ea, quae sunt essent plura, profecto inuicem differrent: quaero de differentiis, vel sunt entia, vel non; si entia, tunc ens differret ab ente per ens, quod est absurdum, cum ens sit eis cõmune: Si non sunt entia, igitur ens per nihil differet ab alio, & propterea non differet, quicquid enim est praeter ens, non ens est, & nihil: haec est Parmenidis ratio, *Parmenides variis rationibus est vsus.* aduersus quam in primo Phy. inuehitur Arist. Pro qua primo animaduertẽdum est, Parmenidem nõ vna, sed multis rationibus vsum fuisse, & praesertim supposita multitudine deducendo ad varia absurda, vt conspicue patet ex Parmenide Platonis, in quo Dialogo referuntur. Ratio autẽ nuper relata euertitur ab Arist.

tum quia in ea sumũtur falsa. Ens enim quod multipliciter dicitur, vsurpatur ac si vno solo modo diceretur; tũ insuper, quia ex assumpto principio minime id necessario colligitur; quamuis enim nil sit præter ens, nõ propterea ens est vnum. Proculdubio si relatam deductionem consideramus, ex ea hoc solum necessario colligitur, ens quatenus ens modo aliquo esse vnũ; nam ens est quid cõmune cunctis; commune autem modo aliquo vnum est; at ea est vnitas non vniuoca, sed ab vno, quæ non est natura vna, in omnibus eadem, sed per gradus varia, & per vniuoca genera distincta. Insuper ex ea ratione non colligitur euersio ortus & interitus rerum; nam quamuis ens vniuersè sumptum nec gigni, nec interire valeat, vt etiam fatetur Arist. 9. Metaphysicæ 21. tamen nonnulla sub eo contenta, vt contrarietatibus prædita & materiam primam includentia, ortui & interitui sunt obnoxia. Melissus etiam censuit ens esse vnum & immobile; dissentiebat tamen à Parmenide, quia putabat id esse infinitum. Vtebatur præsertim hac ratione, Ens est ingenitum, igitur caret principio; quo si caret, etiam caret fine; carens principio & fine est infinitum. Si infinitum, igitur est vnum; si infinitum & vnum, necessario est immobile, cum nec supersit locus, in quem tendere possit, nec aliud adsit, à quo moueatur. Ens autem esse ingenitum ostendebat ea communi ratione, quia si gigneretur, vel fieret ex ente, vel ex non ente; non ex ente, alioquin esset antequam fieret; non ex non ente, quia communi Philosophorum consensione ex nihilo nil fieri potest. Arist. rationem hanc manifestius ea Parmenidis asserit esse falsam, variaque ei obiicit; & proculdubio si à Melisso ita formabatur, varia includit leuia, & inconstantia; nam ens, principium, & vnum, quæ multipliciter dicuntur, assumuntur ita, ac si vno solo modo dicerentur.

Quid colligitur ex ratione Parmenidis.

Melissus.

Ratio eius.

CAP. III.

Quot modis id quod est, possit dici vnum.

VT pertinentia ad relatas sententias clariora reddantur, operæpretium est primo considerare quot modis fateri, & seruare valeamus omne, quod est esse vnum; & profecto id contingere potest quatuor modis; primo ascendendo in Deum caput omnium, & ipsum vnum; ipse enim solus procul à mixtione cum non ente, ex se eminentissime & vnitissime est omne quod est; secundo vnà cum Platone descendendo ad essentias, & formas rerum primas, nempe Ideas Menti competentes, ex sententia Academicorum sub Deo positas, quæ ideæ omnes, vt boniformes, & pulchriformes, ita vniformes esse dicũtur, tertio descendẽdo ad corpora sub sensum cadentia, quæ vnius conditione participant, vel ex sententia Platonis quatenus per semina & rationes in Ideas rediguntur, in vnumque definunt, vel ex opinione etiam Arist. quatenus suo ordine Mundum vnum constituunt, ac insuper quatenus per gradus abstractionis in ens communissimum resoluũtur, quod est vnum vnitate ab vno, vt legitur sub initio quarti Metaphysicæ. Quarto & postremo descendendo ad Materiam, quæ fundamentum Naturæ dicitur, & quam veteres putarunt esse communem cunctis corporibus, & esse vnitatem eorum naturam & essentiam; quo supposito fateri cogemur omnia esse vnum. Si aliquo horum quatuor modorum veteres putarunt omne quod est esse vnum, profecto sententiam protulerunt aliqua ex parte rationi cõsentaneam; at si procul ab omni mutua distinctione cuncta putarunt vnum, potius celebres insani, quam celebres sapientes iudicandi essent; at quoniam

Quatuor modis omne quod est potest dici vnum.

multorum applausu summopere commendantur, propterea putandum est eos latenter aliquo relatorum modorum cuncta putasse vnum. Simplicius, Card. Bessarion, & alij nonnulli viri celebres inquiunt, eos per id quod est denotasse Deum, vel eminentissimam superæ Mentis vnitatem; quod etiam subindicauit Auer. in primo Phy. 41. & visus est denotasse Parmenides per varia sua carmina relata partim à Card. Bessarione in calce secundi libri, partim à Simplicio in primo Phy. 31. dicebat enim Parmenides id ens, quod statuebat vnum, esse ingenitum, immortale, totum vnius naturæ, quod semper esset simul, indiuiduum, sine principio & fine nullo egens, in quo idem esset intelligens & intellectio, simile Globo perfecto, in quo omnes extremæ partes æque distent à medio; hæc autẽ de solo Deo, siue supera Mente vera sunt. Similiter Xenophanes præceptor Parmenidis, referente Arist. in primo Metaphysicæ cap. 5. id vnum dixit esse Deum, & ob id ipsum forte Arist. in primo Phy. dixit considerationem huius opinionis esse non Physicam, sed diuinã; te vera autem diuina erit, si de Deo fuit enũciata: hinc in tertio de Cœlo cont. 2. legitur, Parmenidem & Melissum, & si alia dicũt bene, non tamen oportet putare eos Physice loqui; esse enim quædam ingenita, & non apta moueri, magis est alterius, & prioris, quàm Physicæ consideratio-nis. Propterea Theoph. ingenue fatetur eos de Deo fuisse loquutos. Plotinus quoq; Enn. 5. lib. 1. cap. 8. inquit, Parmenidẽ asserentem id, quod est esse vnũm in idem redegisse id quod est, & Mentem, & id quod est, in rebus sub sensum cadentibus minime collocasse, sed intelligere & esse idem prorsus esse, idque esse immobile. Quod etiam latius explicauit Enn. 3. lib. 6. cap. 6. Hæc sententia mihi videtur apprime dubia, tum quia Arist. in primo Phy. loquens non de abiunctis, sed de rebus Physicis, materiatis, deque eorum principiis inqnit relatos Philosophos negasse ortum, interitum, motum & multitudinem, ac etiam euertisse principia, quæ cum differant ab eo, cuius sunt principia, seruari nequeunt sine multitudine; tum insuper, quia in tertio de Cœlo cont. 2. ait eos asseruisse nil interire, sed tantum videri, at Deus neque etiam interire videtur. Præterea Plutarchus in primo de Placitis Philosophorum cap. 24. inquit, Parmenides, Melissus, & Zeno, cum omnia opinarentur esse motus expertia, ortum & interitum prorsus inficiati sunt. Plato quoque in Parmenide loquens in persona Parmenidis, deducensq; ad absurda varia, nisi id quod est esse vnum confiteremur, non de abiunctis, sed de cunctis natura constantibus loquitur, vt eius verba considerantibus redditur notum. Propterea sub initio Dialogi de Parmenide loquens inquit: Nam tu in Poëmatis vnum vis esse hoc totum quod est, atq; huius rationes quam pulcherrimas affers, hic vero (nempe Zeno) multa esse negat, &c. Insuper in Theęteto inquit, Propemodum ô Theodore oblitus eram quod alij his contraria monstrant, vniuersi videlicet congruens nomen esse hoc, existẽs, immobile, & alia quæcunque Melissei, Parmenideique aduersantes his omnibus asseuerans, quod omnia vnum sint, idque vnum ipsum in seipso cõsistat, locum, in quem moueatur, nullum penitus habens, &c. Asserit itaque Plato opinionem horum esse contrariam opinioni putantium cuncta fluere, at qui putabant fluere cuncta, non de abiunctis, sed de rebus Physicis & materiatis loquebãtur. Eandem sententiam enunciauit Arist. in secundo cont. tertij de Cœlo inquiens, Parmenidem & Melissum renuisse ortum & interitum, mox in cont. 3. addit alios è contrario cuncta ortui, interitui, & transmutationi subiecisse, è quorum numero fuerunt Hesiodus, & Heraclitus, ac etiam (si recte perpenditur locus ille) tribuit Philosophus Parmenidi & Melisso, quod putarint nil reperiri, præter

Simplic. Card. Bessarion. Xenophanes. Theophr. Plotinus. Plutarch.

ter sensiles substantias;at quia per opera excitabantur in cognitionem naturæ, & considerationis primorum principiorum, ideo quæ re vera abiunctis principiis competunt,sensilibus substantiis tribuerunt. Hæc est sententia Aristot.quæ ex eo loco elicitur, si accurate eius verba considerantur. Et profecto valde inuidum,malignum,& leuem Arist. se patefecisset, si disputans in primo Physic. de principiis internis rerum natura constantium, Parmenidem & Melissum increpasset asserentes id quod est esse vnum, & nouisset eos de re alia, nempe de abiunctis substantiis, & supera mente fuisse loquutos, quæ ad rem non faciebant.

CAP. IIII.

Quid nomine entis denotarint veteres asserentes id esse vnum, opinio propria.

CVM apparuerit Veteres Sapientes per id,quod est,non denotasse Diuinam Mentem,Profecto putandum est eos nil aliud denotare valuisse, nisi id de quo suos libros construxerunt,eiusque indagarunt principia, nempe Mundum totum, sub sensum cadentem,vt etiam censuit Eudemus ex relatione Simplicij in primo Phy. Hoc est id,quod ad rem facit;hoc norunt veteres, de hoc apud Platonem in Parmenide formantur rationes ostendentes esse vnum;de eodem Arist.in primo Phys.eis tribuit quod putarint esse vnum. Ideo recte Alexander (referente Simplicio in tertio de Cœlo cont. 2.) ait, eos ita fuisse ratiocinatos, solum sensilia sunt, solum eorum quæ sunt est scientia,ea quorum est scientia, sunt immobilia,id itaque quod est, immobile est. Putandum est igitur Veteres Philosophos de hoc vniuerso enunciasse quod vnum sit;dissensisse tamen,quia eius vnitatem varij ad varia retulerunt;vario namque modo seruare valemus omne quod est esse vnum;primo referendo cuncta ad principium primum,quod vnum est,& cuius cætera cuncta imitationes quædam sunt, & participationes: hac consideratione vera est sententia Xenophanis dicentis, id vnum esse Deum. Secundo vniuersum est vnum ratione materiæ,quam cunctis communem existimarunt veteres, & eandem putarunt esse vniuersam naturam, & essentiam rerum; hac ratione Melissus omne quod est, dixit esse vnum secundum materiam;hanc veritatem recte nouit & enunciauit Galenus:nam exponens librum Hippocratis de Natura humana dixit,ens vnum Melissi,esse naturam quandam subiectam Simplicibus corporibus, quam alij materiam appellant: id ipsum in eodm libro ei tribuit Hippocrates inquiens, Perinde ac rerum omnium Elementa vnum,seu omnia vnum esse asseruisset,&c. Tertio hoc vniuersum potest dici vnum secundum rationem,hoc est secundum communem quandam notionem, ac(vt aiunt)secundum transcendentiam,& vnitate ab vno;de qua dicimus quod ens & vnum reciprocantur;hos tres modos indicauit Arist. in primo Metaphysicæ cap. 5. inquiens, Parmenides vnum secundum rationem attigisse videtur, Melissus secundum materiam,Xenophanes autem nil certi dixit, sed in Cœlum inspiciens, id vnum dixit esse Deum. Quarto his addere possumus,id quod est esse vnum,quatenus ex cunctis hoc vniuersum consurgit, quod est omnia in vnum versa,cuius conditio est, vt vnum sit,ordine vno præditum,ex vno principio pendens,& in vnicum postremum finem conspirans. Hanc itaq; vnitionem rebus omnibus insitam inspicientes veteres,enunciarunt id quod est esse vnum, & non loquuti sunt de rebus variis,sed de eadem, nempe de serie corporum na-

Alexander. *Xenophanes.* *Melissus.* *Arist.*

tura constantium;vnitatem tamen eius ad varia retulerunt,vt apparuit. De quo ente vno varia & distincta ratione dicere possumus,quod sit finitum,infinitum, ac etiam nec finitum nec infinitum;insuper quod sit immobile, ac etiã nec motum,nec quiescens.Nam primo finitum est mole,& gradu suæ essentiæ & perfectionis;infinitum vero mora & conseruatione, ac insuper intensione virtutis sui principij;non est autem finitum nec infinitum, considerando conditionem materiæ,quæ,cum nullo definito termino sit circumscripta,nec finita, nec infinita dici potest,sed indefinita. Præterea hoc vniuersum est immobile,primo ratione sui primi principij,nempe Dei,secundo ratione vniuersi orbis,quod locũ non mutat, tertio ratione materiæ,quæ secundum suam essentiam à varietate est immunis. Demum dici potest nec motum, nec quiescens;non motum,ob triplicem relatam considerationem;non quiescens,quia cum ob triplicem illam rationem non sit natum moueri,non proprie quiescit; quies enim est priuatio motus in subiecto nato moueri;sic cuncta recte seruantur, quæ de huiusmodi opinionibus relata sunt.

Quomodo vniuersum sit immobile.

CAP. V.

Opinio asserentium id quod est,ac etiam Principium esse vnum, & mobile.

PRæter eos,qui omne quod est vnum,& immobile existimarunt,Philosophi alij reperti sunt,qui principium dixere vnum,& mobile, ac ob id ab Aristotele nuncupati sunt Physici:cum enim Physicum motum concesserint,nec Naturam, nec Principium cognitionis eius euerterunt. Hi de hoc consenserunt, quod nomine principij materiam denotarunt, quam putarunt esse vniuersam rerum naturam,& essentiam. In horum serie refulsit Thales Milesius,vnus ex septem Græciæ sapientibus, Ionicorumque philosophorum princeps; qui floruit Olymp.50.regnante Cræso.Hic aquam dixit principium rerum, & ex aqua fieri,aquamque esse cuncta existimauit. Eiusdem opinionis fuerunt Hippon,& Hippias;cur autem in eam venerint sententiam, rationes variæ à viris variis Sapientia illustribus afferuntur. Arist.in primo Metaphysicæ cap.3.inquit,Thaletem alimentum inspexisse; cum enim eo alamur, ex quo constamus, & gignimur,quia cuncta aluntur humido, crasso & aqueo,iure colligere valemus ex aqua gigni, & aquam esse naturam & principium rerum omnium. Hinc etiam genitura,ex qua animalia gignuntur, humida,& aquea apparet. Insuper addit eo loci Arist.fuisse nõnullos,qui primos Theologos id ipsum sensisse existimarint, ac ob id finxisse Oceanum & Thetym vniuersæ generationis esse parentes, Et Poëtas aquam ab eis Stygem dictam asseruisse esse iusiurandum Deorum; cum enim aqua sit Principium,est antiquissima,Diis proxima,eximioque honore digna,& ob id est iusiurandum;iuramento enim id obtestamur, quod honorabilissimum est. Plato quoque in Theæteto Homero tribuit quod putarit Oceanum,& Thetym Deorum esse parentes, & addit aquam à nonnullis ob id dictã fuisse principium,vt rerum sensilium inconstãtiam, fluxum, & permutationem indicarent. Ioannes Picus familia,ingenio,& eruditione Illustrissimus ait, Thaletem sequutum fuisse Ægiptios, qui fœcunditatem soli inspicientes, ex Nili inundatione prodeuntem, aquam rerum principium existimarunt. Demum his addere valemus Thaletem, Homerum,Hipponem, priscosque Theologos ob id aquam statuisse principium,vt ænigmatice materiem indicarent,cuius conditiones conditionibus aquæ valde sunt similes; ambo enim propriis terminis carent,alienos facile recipiunt,affectionibus variis subiiciuntur,in constantiaque

Thales. *Arist.* *Plato.* *Io. Picus.*

& flu-

& fluxus sunt origines. Anaximander Thaletis sodalis principium statuit corpus quoddam medium, quale est duplex genus halituum, ex quibus mixta, & præsertim Meteorologica proxime gignūtur, vięq; sunt ad omnem generationem. Hoc intermediū corpus, dixit, esse infinitum vt in infinitum seruaretur generatio; & ex eo res fieri dixit non densitate & raritate; vt putarunt alij, sed per quādam secretionem: ideo Arist. in primo Physic. 32. asseruit, Quidam ex vno inexistentes contrarietates secernunt vt Anaximander. Sententia Anaximandri à variis vario modo refertur. Inquit Plutarchus in primo libro de Placitis Philosophorum, Anaximander Milesius inquit, eorum quæ sunt principiū esse ipsum infinitum; ex hoc enim omnia fieri, & in hoc omnia interire; quamobrem Mundos infinitos ex ipso gigni, & rursus in id interire, ex quo geniti sunt; dicit igitur, cur infinitum est? vt nullo pacto deficiat generatio. Gal. in lib. de Historia Philosophorum inquit, Anaximandrum corpus id dixisse Aetherem. Themistius ait, id corpus esse crassius igne, tenuius aëre; Porphyrius, & Nicolaus Damascius aiunt, Anaximandrum constituisse corpus infinitum, nec explicasse quod nā corpus esset, num ignis, vel aër. Medium autem illud inter ignem & Aërem aiunt, pro principio fuisse positum à Diogene Appolloniate: Plotinus in lib. de Materia c. 7. inquit, Qui autem materiæ loco infinitum constituit, quid hoc ipsum sit debet exponere, indicans Anaximandrum id non explicasse; at quicquid sit de huiusmodi corpore, hoc satis constat per id medium infinitum, circumscripsisse materiam, quæ est medium inter oppositas formas potestate, quod dici potest infinitum, quatenus materia terminis propriis caret, indefinitaq; est. Hoc mediū dicitur corpus, tum quia veteres putarunt materiam esse corpus, tum insuper quia saltem nunquam sine dimensionibus corporum reperitur; ex quo intermedio dicere valemus cuncta fieri per secretionem, quatenus formæ educuntur è potentia materiæ; quæ potestas est tanquam inchoatio formarum; legitur de Anaximandro, illum fuisse primum, qui huiusmodi principium nūcupauit subiectum. Anaximenes auditor Anaximandri, ac (vt inquiūt nonnulli) etiam Diogenes, aërem dixere principium, nec quidem iniuria: aër enim facile in alia vertitur, alienasq; recipit affectiones, ac insuper spiritus ille est, per quem fœcunda sunt semina, vt legitur in secundo de Gen. animalium cap. 3. de quo dicitur Spiritus intus alit. Siquidem aërem inspirantes viuimus. Hesiodus, Pherecides Chius, & Pronopides, qui inter Theologos numerantur, Terram dixere principiū veluti etiam Moyses in Genesi inquiēs, in principio creasse Deū Cœlum & Terram, quē sequens Plato in Timæo dixit, in principio creasse Deum ignem & terrā, nomine ignis cœlum denotans. Hesiodus suam sententiam explicans dicebat, ante omnia fuisse Chaos, deinde terram latam, atque Amorem, qui inter omnes immortales Deos elucet, nomine Amoris desiderium perfectionis & formæ denotans, insitum rebus omnibus, & pręsertim materiæ, quæ cum pendeat ex bono, bonū optat, in idq; tendit. Simili ratione Parmenides primo genitum fuisse amorem dixit, nam sine eo reliqua gigni nequeunt: & Empedocles inter principia generationis amorem numerauit, hoc est vnitionem, & insitum desiderium formæ & perfectionis. Terra septem præsertim rationibus conditionem materiæ seruat & præsefert; prima est, quia vt maxime densa plurimum materiæ includit; secunda quia intra cætera clauditur, ab eisque tanquam à forma continetur; tertia quia cæteris alimentum maxime præbet; quarta quia in mixtis magna ex parte dominatur; quinta quia in eam cuncta videntur resolui, nam puluis & vmbra sumus; sexta quia in ea & ex ea gignuntur viuentia, eorumque

Anaximander.

Plutarch.

Galenus

Plotinus.

Anaximenes.

Hesiodus.

Amor.

Quare Terra similis materia.

antiqua mater nuncupatur;septima quia ad Cœlum perinde se habet,ac fœmina ad matem;iure itaque veteres Theologi materiam nomine terræ denotarunt, quamuis ob eius densitatem,difficilemque in alia Elementa mutationem,à nullo Philosopho pro materia fuerit sumpta, vt testatur Philosophus in primo Metaphysicæ. Heraclitus,Ephesius,Hippasus,Zeno Stoicus, Stoicorumque series ignem dixere principium: eius autem fuere sententiæ, quia Solem, Stellas, & Cœlum ignem esse putarunt, cœlumq; existimarunt nuncupatum fuisse ætherem non ab æterno cursu,vt censuit Arist. sed à combustione ignis propria;ideo ex igne cuncta fieri,in ignemque statutis temporum mensuris debere reuerti,ac rursum Mundum refici existimarunt: quam sententiam explicans Ouidius in primo Metamorph. dixit:

Putantes ignem principiũ.

Ouidius.

Esse quoq; in Fatis reminiscitur affore tempus,
Quo Mare,quo Tellus,correptaq; Regia Cœli
Ardeat,& mundi moles operosa laboret.

Pro huius opinionis approbatione inquit Philosophus in primo Metaphysicæ cap. 7. Id videri potest maxime omnium elementare principium, ex quo primo coniunctione res fiunt;huiusmodi vero id erit, quod partium est minimarum; propterea quicunque ignem principium statuunt, huic rationi consentanea dicunt,&c. Verum,vt censeo,hi potius efficacem ignis facultatem,motricemque virtutem, quam materiæ conditiones considerarunt; nam æterni illi cœlorum ignes,nec non ignis elementaris potius motores & formatores, quam materia dici merentur.

CAP. VI.

Opinio asserentium Principia esse plura & finita, & primo Pythagoræ.

HActenus eorum decursæ sunt opiniones,qui vnum statuere principium siue immobile, siue mobile;explicandæ modo sunt opiniones illorum, qui ex aduerso dixerunt principia esse plura;ordiar autem à statuentibus ea numero finita,mox de statuentibus infinita verba faciam. Quicunque asserunt principia esse plura,de hoc consentiunt,quod sint mobilia,è quorum numero fuit Pythagoras Samius,qui ex Græcia in Italiam Philosophiam deduxit,& ob id dictus est auctor Italicæ Philosophiæ, & Calabria, in qua eam docebat,dicta fuit magna Græcia. Vir hic nomine celeber,& omnium consensione sapientissimus. Numeros dixit esse principia,& essentias rerum,& ex numerorum imitatione non secus res confici existimabat,ac deinde ex Idearum participatione eas fieri affirmauerit Plato. Nã Plato nomẽ imitationis in nomẽ participationis permutauit, vt refert Arist. in primo Metaphy. c. 6. principia autem hunc in modum in ordinem redigebat;nam primam statuebat vnitatem, quam caput omnium cuncta facultate & eminentia includens esse dicebat;sub ea collocabat contrarietates decem,quæ ab Arist. ita in ordinem distribuuntur.

Pythagoras.

Finitum,	Infinitum.
Impar,	Par.
Vnum,	Multa.
Dextrum,	Sinistrum.
Mas,	Fœmina.
Quies,	Motus.
Rectum,	Curuum.

Lumen,

Lumen,	Tenebræ.
Bonum siue Mens,	Malum siue sensus.
Quadratum,	Altera parte longius.

Alcmæon etiam Crotoniates, qui floruit iam senescente Pythagora, eiusdem fuit opinionis; differebat tamē, quia (vt inquit Arist. in primo Metaphysicæ cap. 5.) Alcmæon res humanas in duo genera distinguebat, denotans duos contrariorum ordines; ea tamen contraria quæ & quot sint, nō distinctè manifestabat. Hæc est opinio Pythagoræ, extrinsecus per verba denotata, at intimius eam considerans puto, primo vnitatem supremam caput omnium, siue ipsum vnum supra omnem multitudinem & oppositionem collocatum, Deum esse; non enim hoc est id vnum in tertio gradu positum, cui multitudo opponitur, sed est vnum, siue vnitas eminentissime includens multitudinem omnem, in immensum valens numerum rerum augere, in illumque sine sui diminutione effundi. Ex hoc supremo vno prodeunt Ideæ superæ Mentis, quæ sunt numeri primi, & numerorum originales formæ, ob quas dicitur Deum cuncta propriis & definitis numeris procreasse; & ob id Simplicius in tertio de Anima enunciauit, numeros Pythagoræ non esse accidentia, sed essentias rerum, & Arist. in 8. Metaphysicæ cont. 10. affirmauit rerum essentias perinde ac numeros se habere; nam ideę sunt numeri originales, essentiæ autem rerum sunt numeri per imitationem & participationem. Insuper in primo Metaphysicæ cap. 5. inquit Philosophus, hoc esse proprium Pythagoræ vt finitum, infinitum, & vnum, non putarit vllam aliam esse naturam, puta ignem, vel Terram, vel aliud simile, sed ipsum infinitum, ipsumque vnum esse substantiam earum rerum, de quibus dicuntur, & ob id numerum statuebat substantiam omnium &c. Post Deum & originales numeros, siue Ideas, constituebat decem relatas contrarietates, quæ essent principia proxima rerum ita se habentia, vt vna oppositionum series actum, formam, & perfectionem indicaret. Altera vero potentiam, priuationem, & materiam, adeo vt vnum, infinitum, & terminus, hoc est Deus, & post Deum materia, & participatio Ideæ siue originales numeri, ex sentētia Pytagoræ, sint principia rerum. Ex quo constat primo, quomodo ex eius opinione cuncta fluant ex vno; insuper quomodo numeri originales sint principia rerum, numeri vero participati sint earum essentia; tertio, quomodo principia contraria sint. Numerum contrarietatum denario circumscripsit, vt integritatem numeri earum indicaret; numeri enim crescunt vsq; ad denarium, mox reliqui sunt multiplicationes & repetitiones denarij: Nonnunquam etiam Pythagoras absolute par & impar dixit principia rerum, nam per huiusmodi affectiones numeros indicabat, simulq; patefaciebat conditiones internorum principiorum, nimirum materiæ & formæ. Par enim materiam, impar vero formam denotat, vt latissime patet varias earum perpendendo conditiones; numerus namque par in partes æquales diuiditur, & numerus binarius parium primus, origo est multitudinis; recedentes enim ab vno, statim in binarium labimur; quæ sunt conditiones materiæ; ex aduerso autem numerus impar nec diuidi potest in partes æquas, neque varietatis & multitudinis est origo, sed potius consimilitudinis, quatenus dum simul impares numeri nectuntur, semper eadem nempe quadrata consurgit numeri figura; & cum numerus impar formam, perfectionem, & participationem Diuinæ vnitatis denotet, iure dicitur Deum numero impari tanquam sibi consimili gaudere, & præsertim ternario imparium primo, initium, medium, & finem denotante. At iure quæri potest, quomodo vnitas & numeri dici possint

Alcmaō.

Explicatio sententia Pythagora.

Quæ colliguntur ex dictis.

Quomodo numeri dici possint essentia rerū.

Diogenes Laertius. essentia rerum, & principia. Diogenes Laertius inquit, Pythagoram statuisse vnitatem principium omniū, quia ex vnitate prodit dualitas, quæ vnitate authori subiicitur, ex vnitate autem ac indeterminata dualitate numeri gignuntur, ex numeris puncta, ex quibus Lineæ, ex lineis figuræ planæ prodeunt, ex planis figuris constituuntur figuræ solidæ & corpora, quorum prima sunt Elementa, ex quorum ordine Mundus consurgit. Hæc Diogenis explicatio mihi apprime dubia est, tum quia puncta non prodeunt ex numeris, sed vnitati proportione respondent, tum insuper quia solidum ex planis consurgens, cum sit accidens, est distincti generis à corpore, quod dicitur de quatuor Elementis, quod substantia est; tum demum quia numeri nedum à Pythagora dicebantur essentia quatuor Elementorum, sed etiam mixtorum, ac insuper animæ, & formarum à materia seiunctarum. Propterea triplici ratione puto dicendum res ex vno pendere, & ex numeris constare; primo ob numerum originalem, secundo ob numerum numeratum, tertio ob similitudinem proprietatum, & analogiam. Vt pertinet ad primum, quia numeri originales sunt rerum Ideæ cum ipso vno innexæ, & Ideæ sunt purissimæ & simplicissimæ rerum essentiæ, ideo hac consideratione numeri dici possunt essentiæ rerum: hoc enunciauit Arist. in primo Metaphysicæ cap. 6. inquiens, Ideas ex sententia Platonis esse rerum essentias, vnum vero esse essentiam Idearum. Huiusmodi originales numeri vnitate participant, cum ratione principii ex quo prodeunt, tum ratione termini; cum enim sint definita aliqua rei essentia, etiam sunt vnum aliquid. Hi numeri includuntur in ipso vno eminenter, in Ideis originaliter, in anima formaliter per rationes; & quoniam ex anima prodit vis seminaria rerum, quæ dicitur Natura, ideo iure numeri originales per rationes & semina dicuntur principia rerum Natura constantium. Insuper hi numeri, dum ad nos referuntur, sunt numeri numerabiles; at dum ad ea referuntur, quæ sunt eorum imitationes, vel participationes, dicuntur numeri numerantes, cum earum sint perfectio & absolutio. Secundo numeri dicuntur essentiæ rerum, considerando eas vt participationes originalium numerorum, & sunt numeri cum per nostram rationem, tum per originales numeros numerati; qua consideratione etiam Arist. in proœmio primi de Cœlo & in secundo de partibus animalium dixit, Naturam multa ternario numero perficere, tanquam interno principio, medio & fine: sic res constari dicuntur ex multitudine sequente materiam, & vnitate multitudinem terminante, sequente formā. Tertio eadem sententia vera est considerando proprias rerum affectiones, consimiles affectionibus variis variorum numerorum. Hoc nobis patefecit Arist. 14. Metaphysicæ cap. 3. & primo Metaphysicæ cap. 5. inquiens, Pythagoram affectiones rerum inspexisse; & quoniam variorum numerorum affectiones sunt variæ, respondentes affectionibus variis rerum Physicarum, ideo res ex numeris constare enunciauit. Hæc mutua consensio & analogica similitudo rerum natura constantium, & numerorum, primo conspicue fulget, dum communem rerum conditionem consideramus; essentiæ enim rerum se habent perinde ac numeri, quatenus siquid eis addatur, vel ab eis detrahatur, statim variatur essentia, vt variatur forma numeri per solam vnitatis ablationem: hoc patefecit Arist. in 8. Metaphysicæ cont. 10. Insuper id ipsum patet perpendendo conditiones internorum principiorum; nam materia est par & binarius, forma vero vnitas & impar, vt dixi; & demum perpendendo conditiones compositorum veluti cum terra non moueatur, dicitur similis cubo, quod in definitum numerum terminorum resoluitur. Vsi autem sunt Pythagorei & Academici hac Analogica explicatione,

plicatione,&resolutione in Mathematica principia,tum quia consueuere primo Mathematicis dare operam;tum vt Philosophica mysteria minus redderentur popularia;tum demũ quia Mathematica magis sunt exacta & exquisita, & ideo certissima dicuntur. Huic explicationi consentanea quoque ea sunt, quæ à Proclo in expositione Timæi de numero referuntur; constituit enim quatuor numerorum gradus,Diuinum,& eminentem, essentialem, qui est Idearum, Animarium,& Physicum,quibus succedit quintus pro rebus numerandis humana ratione formatus;Primum dicit vniformem,secundum immobilem, tertium se mouentem, quartum ab alio motum, ex quo elicitur interpretatio sententiæ Platonis dicentis hominem esse sapientissimum,quia nouit numerare; quicunq; enim per hos numerorum gradus valet eleuari,ad ipsum vnum ascendit, qui est Sapientiæ fons.Insuper constat quomodo numeri dici possint virtute præditi, principia rerum,earumque essentiæ.Et quoniam numeri iuncti materiæ, & dimensionibus in magnitudines transeunt, ideo magnitudines quoque, & figuræ planæ,apud Pythagoreos,& Academicos nõnunquam dicuntur principia rerũ; numeri tamẽ rectius abiuncta;Geometricæ autem figuræ accommodatius materiata nobis patefaciunt. Ex his elicio ex sententia Pythagoræ, Deum & Materiam, Vnitatem & binarium,ac insuper numeros, & Geometricas figuras posse dici principia rerum. At quæritur in quo genere causæ numeri sint principia;Respondeo,Numerum diuinum esse causam efficiẽtem, vel saltem conseruantem, Numerum essentialem partim esse rectam efficiẽdi rationem, partim formam, cuius internæ rerum essentiæ sunt participatio, similiter numerum rationalem, at proximius;numerum vero naturalem imparem & parem esse formam & materiam. Ex his colligo opinionem Pythagoræ extrinsecus videri leuem, & inanem, intrinsecus tamen sublimi rationi esse consentaneam. Hinc circumfertur liber quidam Ocelli Lucani,discipuli Pythagoræ,in quo de rerum ortu & principiis varia leguntur simillima illis,quæ mox ab Arist.explicata fuerunt.

Procli sententia.

Cur homo sapientissimus.

In quo genere numeri sint principia.

Ocellus Lucanus.

Cap. VII.

De internis rerum principiis opinio Platonis.

PLATO Academicorum Princeps, ex eorum quoque numero fuit, qui plura & finita statuere principia; cuius opinio primo occursu varia & inconstans videtur; nam modo ait magnum, paruum, & vnum esse principia, vt ex Timæo elicitur,eique ab Arist. tribuitur in primo Phy. modo ait, Physica ex Mathematicis constare, vt ex eodem Timæo colligitur, eiq; tribuitur ab Arist. in primo & secundo de ortu & interitu, & in tertio Metaphysicæ;nonnunquam terminum, infinitum, vnum, & commiscens constituit principia rerum, vt in Philebo;nonnunquam id tribuit essentiæ, motui, statui, idẽtitati, & alteritati, vt in Sophista. Aliquando ait primo Deum, mox Ideas, & tertio locum constituere rerum ortum vt in Timæo, adeo vt satis anceps, & varius esse videatur. Propterea vt conspicue eius opinio elucescat,latere nos non debet, Platonem semper plurimi fecisse Pythagorã;ideo Arist.in primo Metaphysicæ cap. 7. inquit, Philosophiam Platonis simillimam esse Philosophiæ Pythagoræ; Plato enim considerans conditionem corporum natura constantium, præsertim sequutus est Heraclitum,& dixit ea fieri,& fluere,non autem esse.In attinentibus ad morum institutionem imitatus est Socratem; in consideratione secretorum à materia Pythagoram, cũm quo enunciauit primo reperiri ipsum vnum caput omnium,

Sententia Platonis varia.

Explicatio opinionis Platonis.

nempe Deum,ſuperamq; Mentem, cui ſecundo ſuccederent Ideæ, tanquã numeri ſuperæ Menti inſertæ, ab eiuſque eſſentia non diſtinctæ: & quemadmodũ Mens prima dicitur non participata, aliæ autem participationes eius, ita Ideæ in non participatas, & participatas diſtribuuntur. Huiuſmodi Ideæ, vt ipſum vnum ſequuntur, numeri vniformes, vnitatiſque participes dicuntur, vt etiam denominantur boniformes, & pulchriformes: hæ per medias rationes, & ſemina in materia participatæ, dicuntur Phyſica conſtituere. Deo & Ideis, tertio ſuccedit Materia, de qua in Timæo legitur. Tertium genus Locus eſt, qui interit quidẽ nunquam, ſed omnibus quæ fiunt ſedem exhibet, hoc eſt tertio loco ſuccedit materia, quæ locus eſt generationis, & imitationis Idearum. Hanc materiam in eodem Dialogo magnum & paruum nuncupauit, vt indefinitam eius conditionem circumſcriberet, ac binis vocibus, binarium paremque numerum indicaret; quo conſueuit Pythagoras materiam denotare, ac ſimul patefaceret internam oppoſitionem pro generatione requiſitam, denotatam per indefinitam molem, materiæ coæuam. Eandem materiam frequenter infinitam, fœminam, vix opinabilem, non ens, infra ens, Nutricem, exemplar diuinitatis expers, aliiſq; vocibus circumſcribere conſueuit, vt ex Timæo, Philebo, Sophiſta, aliiſq; Dialogis colligitur, quam tamen in Phœdone & Timæo non proprie cenſuit iudicandam Principium, ſed locum participationis Idearum neceſſario requiſitũ pro rerum ortu. Inſuper vere principium putauit debere eſſe æternum; alioquin eo perempto nil ſupereſſet, & cuncta abolerentur; & propterea formam in materia apparentem, quæ Ideæ eſt imitatio, minime exiſtimauit eſſe principium, ſed participationem principij, cum incipiat, & deſinat. Ex his conſtat conſimilitudo & conſenſio opinionum Platonis & Pythagoræ; ſimiliter conſtat recta explicatio ſententiæ Platonis de rerum principiis. Cum enim Plato, Deum per Ideas vere principium putauerit, materiam vero iudicauerit neceſſariam pro rerum ortu, hanc ſuam ſententiam explicauit in Timæo per magnum, paruum, & vnum, ac etiam ſtatuendo primo Deum, mox Ideas, Tertio locum, hoc eſt materiam: & à ſemetipſo non diſſentiens in Philebo quatuor numerauit ſubordinata, pro rerum conſtitutione, commiſcens, infinitum, terminum, & vnum: commiſcens eſt agens, quod non eſt præſentis cõſiderationis; infinitum eſt materia. Terminus eſt idea, eiuſque in materia imitatio, proportione reſpondens formæ partis, numeratæ ab Ariſtotele inter Principia; vnum eſt iam genita proles, quæ dicitur forma totius, diſtincta à forma partis, denotata ab Ariſtotele in ſecundo Phyſ. cap. de cauſis per totũ & compoſitionẽ, de qua in primo de Cœlo dixit, qui dicit cœlum dicit formam; per hæc non excluduntur à ſerie principiorum numeri, & figuræ; Nam Ideæ, vt apparuit, numeri ſunt, qui per connexionem cum continuo tranſeunt in magnitudines, & figuras; ſimiliter materia eſt par, imitatio Ideæ impar. Illa autem quinque ab Academicis pro principiis conſtituta, Eſſentia, identias, alteritas, motus, & ſtatus: profecto principia ſunt diſtincti generis; non enim ſunt principia generationis rerum, ſed vt recte Proclus in Timæi explicatione patefecit, ſunt genera rerum, & modi ac conditiones, quæ in rebus conſtitutis conſiderantur, quæ diſtincta ratione & genera, & principia nuncupantur; genera quidem quatenus ſunt prima capita omnium modorum, & conditionum quæ in re conſtituta locum habent; principia vero, vt per ea tanquam per modos proprios res conſtituuntur, non autem tanquam ex materia & forma. Ea tria primo relata principia, & hæc quinque rerum genera, ſimiliter & numeri, in ſingulis rerum gradibus ſub Deo conſti-

tutis modo tamen eis consentaneo inueniuntur; nam in rebus corporeis inueniuntur modo corporeo, in natura modo seminario, in anima modo rationali, in Mente modo Menti & Ideis consentaneo; Deus solus est supra compositionem, & caput generum, & principiorum; in diuinis identitas, & status dominantur, in corporeis contra motus & alteritas. Hoc est compendium & summa opinionis Platonis de Principiis.

CAP. VIII.

Opinio Aristotelis de Principiis & comparatio eius cum opinione Platonis.

ARISTOTELES ex eorum Philosophorum numero est, qui plura, & finita constituere principia; ipse enim cum recte nouerit ortum, & interitum esse mutationes, & omnem mutationem intrinsecus tria exposcere, nempe subiectum & duos terminos, vnum à quo, alterū ad quem, ideo tria statuit principia, materiam, formam, & priuationem. Materia est subiectum, & medium; forma, & priuatio sunt duo termini inuicem oppositi; materia semper seruatur eadem, termini autem in omni mutatione variantur; priuatio est per se principium transmutationis, ex accidenti vero rei genitæ, quia res genita priuationem non includit, sed ex sola materia & forma constat: de quo trino principiorum numero varia explicantur in primo libro Physicorum. Et quoniam Arist. libenter in Platonis sententias inuehitur, quæ tunc temporis maxime florebant, ideo de Principiis loquens varia ei obiicit, & tredecim præsertim ea sunt, de quibus à Platone dissentire videtur. Nam primo illum carpit in primo Phys. quia materiam non secreuerit à priuatione; Secundo quia materiam per se turpem, & fæminam censuerit, cum tamen sit talis solum ex accidenti, ex primo Phys. 81. Tertio quia eam putauit non ens, vt dicitur in primo Phys. 79. Quarto quia non patefecit an secernatur ab Elementis, vt dicitur in secūdo de Ortu & Interitu cont. 4. Quinto quia non ea vtitur, dum loquitur de corporatorum Elementorū ortu, vt dicitur in eodem contextu; Sexto quia priuationem neglexit, cum eam inter principia non numerauerit. Septimo quia locū putauit materiam; nam in Timæo nomine loci materiam denotauit. Octauo quia Physica ex Mathematicis constare censuit. Nono quia formas nedum Mathematicas, verum etiam Physicas seorsum à materia reperiri asseruit. Decimo quia Principia mortalium debent esse mortalia, ex tertio de Cœlo 61. ipse autem ea constituit æterna, nempe Ideas. Vndecimo quia motum & statum numerat inter quinque rerum genera, cum tamen non valeant esse genera, quia sunt ab vno, & non natura vna, vt patet ex 3. Phy. 4 Duodecimo quia contrarietatem principiorum pertinentem ad formam, siue terminos generationis, tribuebat materiæ, nuncupando eam magnum, & paruum, ex primo Phys. 55. Tertiodecimo quia relata principia, & genera Plato etiā tribuebat Menti, siue Ideis, cum Arist. Mentem statuat à materia, & principiis liberā. Ita summopere videtur Arist. à Platone dissentire. Puto profecto ego Arist. variis de rebus re vera à Platone discrepare; propterea, dum audio quosdam absolute polliceri eorū concordiam, infero eos necessario vel Platonis, vel Arist. vel vtriusq; sententias extorquere, & deprauare, vt Simplicio & aliis nonnullis contigisse video: existimo tamen frequenter litem ex varia nominum significatione, variaque rerum consideratione oriri, vt accidit, dum sermo est de rerum principiis; nam si cuncta attinentia ad principia accurate perpendi-

Tredecim de quibus Plato ab Aristot. carpitur.

Conciliatur Aristot. cum Platone.

mus, de hoc vno re vera dissentiunt, quia Plato Ideas approbauit, easque proprie censuit esse principia rerum, quas frequenter reiecit Arist. de cæteris autem solum in verbis, varioq; considerādi modo lis est posita. Ac vt pertinet ad primum reprehensionis caput, quia Plato priuationem à materia non secreuit, Plotinus En. 2. lib. 4. cap. 16. pugnans pro Platone inquit, re vera priuationem à materia non secerni, & re vera materiam ex se malam esse; At errat præsertim triplici ratione; primo quia priuationem cum negatione confundit, & ex vna in alteram transit, cum tamen differant, & negatio sit longe latior priuatione, vt patet ex primo Priorum, & Themistius in primo Phys. vnà cum Alexandro declarauit; secundo quia vt priuatio, ita negatio non est essentia materiæ; alioquin nil penitus esset; nam quamuis de essentia materiæ vera sit negatio formarum, & priuationis, non ob id est negatio, sed subiectum, de quo vera est negatio cæterorum; tertio præsertim errat, quia Plato re vera Materiam à priuatione secreuit, quod cōspicue elicitur ex Lyside Dialogo de Amicitia, in quo Plato ait, tria pro omni appetitione requiri, obiectum optabile, oppositum eius, siue priuationē, & subiectum appetens; & addit oppositum proprie esse priuationem, & conditionem eius esse, vt non sit natura subiecti; alioquin appetitum non excitaret: insuper inquit, nunquam vnum oppositum optare aliud, sed neutrum, siue medium esse id quod optat. Ex his conspicue elicitur Platonem secreuisse priuationē à materia, & de appetitione id ipsum sensisse, quod sensit Aristot. in 1. Phys. 81. quare dum primo obiiciebatur Platoni, quod priuationem à materia non secreuerit, profecto id inficiari debemus; Et si quis addat, quia tunc errasset Arist. in primo Phys. ei tribuens quod non secreuerit, respondeo Aristotelem illum damnasse, quia priuationem inter principia, vt à materia distinctam non numerauit; quod conspicue elicitur ex primo Physi. cont. 80. in quo legitur Platonem neglexisse priuationem, nec eam numerasse inter principia, quia machinatur maleficium; si eam neglexit, & non neglexit materiam, vere eam à materia seiunxit; insuper si est malefica, & materia est tanquā mater, necessario ab ea distinguitur; Ex qua explicatione elicitur Platonem, vt à prima, ita à secunda calumnia vindicari; cum enim priuatio ex sententia Platonis non sit absoluta essentia materię, sed aliquid in ea necessario requisitū pro optanda forma, necessario etiam ab ea distinguitur, & ob id materia ex se nec bona, nec mala est, sed media, & neutra, & solum mala & fœmina ex accidenti, ob ei iunctam priuationem: qua de re etiam minus recte sensit Plotinus, qui materiam non secernens à priuatione, censuit ex se esse fœminam & malam. Tertio obiiciebatur Platoni, quia materiam dixit non ens; at lis est de voce, vt patefeci in libro de Materia, Aristotel. enim considerauit ens, vt distinguitur à nihilo; sic materia ex se est ens, ex accidenti non ens, ob iunctam ei priuationem: Apud Platonem vero materia est non ens; primo sumendo id pro alteritate, vt constat ex sophista, cum enim sit potestate cuncta, & nil actu, non est quid, nec quale, nec quantum, vt legitur in septimo Metaphysicæ cont. 8. Secundo quia ens apud Platonem vsurpatur pro rerum essentia, ad ideas pertinente; qua significatione Deus est supra ens, Mens per ideas est ens, Anima partim ens, partim non ens, corpora dicuntur fieri, & nuncupantur generationes, non autem entia. Materia demum est infra ens, & infra generationem, & est non ens, hoc est non Idea, non forma, vel eius imitatio, sed locus diuinitatis & imitationis expers. Obiiciebatur quarto Platoni, quia non patefecit an materia secernatur ab Elementis; quæ obiectio leuis est; nam si Elementorum nomine quatuor corporea Elementa intelligimus, cōspicue im-

Plotinus

eue in Timæo patefecit Plato materiam ab eis distingui, & ea ex materia confici; si vero intelligimus binarium, parem, & magnum, ac paruũ, hæc profectò ipsam materiam, eiusq; conditionem circumscribunt, quæ seorsum à rebus genitis, idearumq; imitationibus nunquam reperitur. Addebatur quinto Platonem non vti materia, dum in Timæo de rerum generatione loquitur; nam ait, corporea Elementa ex superficiebus, & figuris componi, in easq; resolui: at facile hæc obiectio reiicitur, primo quia ea non sunt principia à materia, idearumque imitatione distincta, nisi per modum circumscribentis, & rei circumscriptę, vt patefeci; Insuper quia Plato etiam patefecit quomodo Elementa ex materia fiant, cum in Timæo dixerit, Generationis nutricem, hoc est materiam, ignitam, & humectatam, Terræ item & aëris formas suscipientem, omniformem aspectu videri, &c. Addebatur sexto Platonem despexisse priuationem; Respondeo Platonem non numerasse priuationem inter principia, quia principij nomine in alia significatione est vsus ab ea, in qua vsus est Arist. Nam Aristot. dum priuationem in primo Physicorum inter principia constituebat, considerabat terminos duos transmutationis, & subiectum; in qua significatione etiam Plato in Phædone latissime patefacit, cuncta fieri ex contrariis, nimirum ex forma & priuatione; similiter in Lyside manifestat priuationem, & contrariũ formæ, esse terminum à quo. Carpebatur septimo, quia perperam materiam nuncupauit locum; at Plato per metaphoram, & analogiam materiam dixit locum, vt etiam Arist. in primo Phys. 69. materiam dixit nosci per Analogiam; ea enim est locus non corporum, sed generationis, & imitationis idearum, vt etiam in tertio de Anima cont. 6. Mens dicitur locus specierum. Assero tamen materiam ex sententia Platonis rectius dici locum, quam ex sententia Aristotelis, quia minus putat formas educi ex potestate materiæ, quam putet Aristot. vt patefaciam in libro de Creatione. Octauo dicebatur perperam Physica ex Mathematicis constituere, cum potius contra Physica sint principia Mathematicorũ; at iam patefeci Physica constitui ex Mathematicis consideratis secundum similitudinem conditionum, & constitui ex Mathematicis, quæ non sint accidentia, sed essentiæ rerum. Addebatur nono Platonem cum Physicas, tum Mathematicas formas ratione & subsistentia à materia secernere. Respondeo Platonem vnà cum Pythagora nouisse quidem Ideas, quæ etiam approbantur à nostris Theologis, easque nuncupasse aliquando numeros; qua de re, cum secus sentiat Aristot. non propterea inferendum, absolute cum vero pugnare, sed secus sentire. Decimo ei obiiciebatur, quia mortalium æterna principia statuebat, Arist. vero inquit æternorum æterna, mortalium mortalia esse principia; Respondeo Aristotelem loqui de principiis propriis, & internis, Platonem vero de Ideis, quas vere principia iudicauit; nam Plato internas partes varietati obnoxias, non principia, sed generationes, imitationes, & participationes nuncupabat. Vndecimo perperam Plato videbatur motum inter genera rerum numerare; At hoc exigui ponderis est; non enim Plato nominibus generis & motus in eadem significatione est vsus, in qua Aristot. Plato enim non genus vniuocum prædicamenti alicuius denotauit, sed communem conditionem, & modum, quo res sunt, vt prius dixi; similiter motum sumpsit late pro quouis ex potentia ad actum transitu. Dicebatur duodecimo perperam Platonem contrarietatem sumpsisse pro materia; respondeo contrarietatem formæ, & priuationis, nequaquam pro materia sumpsisse, sed pro terminis transmutationis, vt patet ex Phædone, & Lyside, materiam autem nuncupasse magnum & paruum, vt indicaret indefinitam cõditionem eius. De-

mum addebatur Platonem etiam in supera Mente Materiam, Principia, & genera rerum consideraſſe, non autem Ariſtotelem. Reſpondeo Platonem ſecreuiſſe Mentem à Deo, & eam ſub Deo collocaſſe, Ariſtoteles autem Deum & Mentem ſuperam, in idem redegit: conſentiunt autem de hoc, quod Deus ſolus omni ex parte ſit ſimplex, cætera vero compoſita ex actu & potentia, quæ potentia eſt modus materiæ. Ariſtoteles in Mentibus ſub Deo poſitis duplicem conceſſit potentiam, vnam pro receſſu à primo & ſupremo actu, alteram quia intelligunt aliquid ſupra ſe, à quo perficiuntur; Plato maiorem in Mente conſiderauit compoſitionem, modumque materiæ, ob ideas, quas ei competere exiſtimauit. Patet itaque in attinentibus ad Principia interna & propria generationis rerum, de quibus modo eſt ſermo, inter Platonem & Ariſtotelem litem præſertim in verbis eſſe poſitam.

Cap. IX.

Opinio Empedoclis de internis Principiis Generationis & interitus.

EMPEDOCLES Agrigentinus, Pythagoræ aſſecla, ſimiliter ex eorum numero fuit, qui plura & finita ſtatuere principia, quamuis eadem aliqua ratione cenſuerit vnum, vt ex progreſſu patebit. Hic pro materia ſumpſit, quatuor vocata Elementa, quibus addidit Litem, & Amicitiam; Idem cenſuit duos dari Mundos, qui inuicem ſtatutis temporum menſuris reciprocarētur; Vnum nuncupauit Sphærum, & Amicitiæ, in quo cuncta concordi pace eſſent ligata; Alterum litis, & inimicitiæ, qualis eſt hic ſub ſenſus noſtros cadens, quem multiplici contrariorum diſcordia agitatum inſpicimus; addebat imperante amicitia cuncta in Mundum Sphærum redire, regnante vero lite Mundum litis conſtitui; quam mutuam duorum Mundorum reciprocationem, in infinitum ſeruandam aſſeruit, tempusque imperij litis eſſe æquale tempore imperij Amicitiæ.

Plotinus. De hac opinione Plotinus Enneade 5. libr. primo capit. 9. ait, Apud Empedoclem diſcordia quidem diuidit, concordia vero vnum conſtituit. Hæc opinio extrinſecus conſiderata Fabula quædam, & Poëticum commentum eſſe videtur, *Philoſophus diligit Fabulas.* nec quidem iniuria; nam in proœmio Metaphyſicæ cap. 2. inquit Ariſt. Philoſophum eſſe amatorem Fabularum, eo quod Fabula ex mirandis conſtat, Philoſophia autem ex admiratione ortum duxit; propterea huius tanquam Fabulæ allegoricum ſenſum ſcrutari tenemur. *Empedocles.* Empedocles eximia quadam Sapientia fœcundus, Vniuerſum ex ſummo Deo, DiuinaqueMente prodire, in ipſumque, vt in finem redire cognoſcens, imitatus Pythagoram, primum conſtituit Mun- *Mundus Sphærus.* dum ſphærum, ſuperamq; Mentem, principium & finem cunctorum. Quod enim apud Pythagoram eſt ipſum vnum, cui iunctæ ſunt primæ numerorum originales formæ, Apud Ariſtotelem eſt Mundus eminentiſſimus, Apud Platonem Mundus Idealis, & intelligibilis, Apud Theologos Mundus Diuinus, & increatus, apud Empedoclem Mundus Sphærus, & Amicitiæ; Ideo recte Plotinus En. 3. lib. primo de Prouidentia dixit, Ipſa Mens, entisque Natura, Mundus eſt, & verus, & primus; Hic iure dicitur Mundus Amicitiæ, cum longe ab omni pugna, & oppoſitione, cuncta coniūctiſſime includat; propterea recte Auer. 10. diſp. contra Algazelem in ſol. 3. dub. enunciauit, Deum collocatum eſſe ſupra oppoſita, & contradicentia; ex hoc itaque ſupero Mundo, qui Sphærus dicitur ob conſimilitudinem, & quia idem in eo eſt principium & finis, pro- *Mundus Litis.* dire dixit Mundum hunc, quem colimus, imperante lite, hoc eſt conſpirante mutua

mutua actione, & perpessione contrariorum, mutuaque pugna proximorum principiorum. Hæc quæ dicta sunt de vniuerso corporeo Mundo relato ad superam Mentem, etiam dici modo aliquo possunt ex sententia Academicorum de supera Mente comparata cum Deo eius capite, ac etiam tertio de Mũdo mortali relato ad cœlestem; omnia enim sunt in Deo modo diuino, in Mente modo intelligibili, in cœlo modo cœlesti, & demum in mortali orbe conditione mortali, vt recte diuinus Iamblichus enunciauit. Hi mundi inter se statutis temporum mensuris permutari dicuntur, quatenus cuncta per æternam Dei præfinitionem, statutis temporibus ex Deo prodeunt, in Deumque, vt in finem redeunt; cunctorum enim definitum est æuum, vt legitur in primo de Cælo cont. 100. Demum hæc eadem vera sunt, dum cuncta ortui obnoxia, ad primam materiam referuntur; Materia enim est tanquam Mundus Sphærus, cuncta potestate includens, ex qua cuncta fiunt, & in quam cuncta genita resoluuntur. Hoc nobis indicarunt Arist. 12. Metaphysicæ cont. 9. & cum eo Alexander cont. 4. dicentes, Empedoclem nomine mixtionis & Mundi Sphæri, materiam denotasse; & præsertim materia dici potest vniuersum ex veterum sententia, quia materiam putarunt esse vniuersam essentiam & naturam rerum cum cœlestium, tum sublunarium: & ex sententia Empedoclis relata in secundo Physicorum, cuncta fiunt & prodeunt ex necessitate materiæ: Empedocles igitur quatuor Elementa iudicauit principia; ea enim sunt proxima Mundi materia, quæ sunt vnum, primo in Mũdo Sphæro, secundo quia inuicem miscentur pro vnius constitutione, tertio quia communi subiecto prædita sunt; addebat autem litem & amicitiam. Pro quorum notitia considerandum est, ortum & interitum ex sententia Empedoclis esse duplicem, vnum communem totius vniuersi, alterum singularium partium; si de communi loquimur, dominante amicitia communi consurgit Mundus Sphærus, dominante vero communi lite, producitur Mundus noster oppositionis, & litis; si vero consideramus ortum & interitum partium huius mundi, contra se habet: partes enim eius per concordem Elementorum pacem constituuntur; Et animaduertendum est, quod in rerum ortu duplex consideratur amicitia, vna antecedens, altera sequens: in constitutione huius Mundi Amicitia antecedens locum habet in opifice, & Mundo Sphæro, Amicitia sequens consideratur in Mundo ordinato & concordi pace ligato; In ortu autem partium eius, Amicitia antecedens consideratur in materia, in qua omnia sunt iuncta, Amicitia sequens refulget in mixto ex cõtrariorum pace constituto. Et hæc satis de opinione Empedoclis.

Iamblichus.

Duplex amicitia.

CAP. X.

Opinio statuentium Principia infinita, & primo refertur opinio Democriti, & Epicuri.

RELATÆ sunt hactenus eorum opiniones, qui principia vel vnum, vel plura & finita statuerunt; superest vt eorum opiniones referam, qui principia dixerunt esse infinita; qui omnes de hoc consenserunt, quod essent mobilia, dissenserunt autem, quia nonnulli putarunt, ea esse natura & genere eadem, specie solum & figura distincta, vt Democritus Abderites, Leucippus, & Epicurus; Alij vero etiam genere ea distincta, & contraria existimarunt, vt Anaxagoras. Nam Democritus, Leucippus, & Epicurus, principia rerum putarunt esse atomos & infinitum inane; atomi sunt corpora partium expertia, non apta diuidi, genere

Democritus.

eadem, numero infinita, Figura, ordine, & positione differentia, non tamen vere contraria, cum Figura proprie contrario careat; Inquiunt hi in immenso inani atomos innumeras reperiri, quæ cum sint genere eædem, & pondere aliquo præditæ, per communem earum naturam continenter pro facultate descendũt, non tamen tendunt ad medium, cum id in infinito non reperiatur, vt cecinit Lucretius lib. primo inquiens :

Lucretius.

Nam medium nihil esse potest vbi inane, locusque
Infinita, &c.

Huiusmodi atomi in immenso inani descendentes sibi mutuo contingenter occurrunt, & mutuo tactu, ordine, & positione corpora composita, Mundosque varios constituunt, qui infinities crescunt, decrescunt, intereunt, ac reficiuntur; adeo vt cæco atomorum casu, & occursu, contingenter gignantur cœli, qui ob connexionem, & inclinationem atomorum, cum nequeant recte descendere, reuoluuntur in orbem, quam reuolutionem sequitur deinde secretio, & ordo compositorum sub eo, vt refert Aristot. in secundo Phys. 44. De his Democritus, Leucippus, & Epicurus consenserunt; Dissenserunt autem primo, quia ex Alexandri relatione, Democritus, & Leucippus putarunt atomos infinitas ne dum multitudine, verum etiam figuris, Epicurus vero numero quidem eas censuit infinitas, figura autem innumerabiles quidem, at non infinitas: ideo Lucretius lib. secundo:

Consensio & dissensio Democriti & Epicuri.

Lucretius.

------ Primordia rerum
Finitas variare figurarum rationes, &c.

Insuper dissenserunt, quia Democritus, & Leucippus putarunt Atomos recte penitus, & per lineas æque distantes descendere, Epicurus vero aliquantulum inclinare asseruit, vt facilius sibi mutuo occurrerent, & ne dum rectorum, sed obliquorum etiam motuum sua inclinatione essent origines. Hinc Lucretius lib. 2. cecinit;

Lucretius.

Quare etiam atque etiam parum inclinare necesse est
Corpora, nec plusquam minimum, ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refutet.

Cicero.

Sententiam hanc referens Cicero in primo Academicarum q. dixit; Illæ Epicuri propriæ ruinæ; censet enim eadem illa indiuidua, & solida corpora ferri suo deorsum pondere ad lineam, hunc naturalem esse omnium corporum motum; deinde ibidem homo acutus, cum illud occurreret, si omnia deorsum è regione ferrentur, & (vt dixi) ad lineam, nunquam fore, vt Atomorum altera alteram posset attingere, itaque attulit rem commentitiam, declinare dixit Atomum per paulum, quo nihil posset fieri minus; ita effici complexiones, copulationes, & adhæsiones atomorum inter se. Hęc Cicero, verum prętermisit potiorem inclinationis causam, relatam à Lucretio, nempe vt valeant esse principia obliqui motus, corporum compositorum. In hac opinione plurima inueniuntur cum vero pugnantia veluti infinitum, inane, corpus indiuiduum, figuræ innumeræ, cum tamē in indiuiduo figura seruari nequeat, similiter multitudo Mundorum, ortus eorum per fortuitum concursum, descensus, & inclinatio omnium atomorum, & alia huius generis, quæ longum esset referre, & reiicere; nam vt pertinet ad indiuidua corpora, ea solum concedere licet, vel secundum sensum, vt in primo de Ortu & Interitu 35. vel secundum formam, vt patet ex primo Phys. contra Anaxagoram, & secundo de Anima 41. omnia enim, quæ natura constant, terminata sunt per maximam & minimam; vt vero pertinet ad Multitudinem

dinem

... mundorum, ea solum concedi potest, dum Mundi nomen secundum metaphoram vsurpatur, at non dum proprie. Hæc itaque opinio, vt parum consentanea vero prætermittatur.

Cap. XI.

Opinio Anaxagoræ.

ANAXAGORAS inter veteres Philosophos apprime celebris, floruit tempore Xerxis, Olymp. 70. Hic primum statuebat Deum, cui subesse putabat Chaos; Deum dicebat immunem ab omni mixtione, & præesse Chao, Chaos asserebat esse confusionem cunctorum; nam in eo sine ordine permixta dicebat corpora cuncta similium partium, vt carnes, ossa, neruos, & similia, quæ in partes adeo exiguas essent diuisa, vt sensum fugerēt, ac ita essent permixta, vt in quauis parte cuncta includerentur; denominaretur tamen vnumquodque per id, quod in eo magis appareret, & dominaretur: insuper dicebat eas exiguas partes corporum consimilium, inuicem permixtas, esse infinitas, adeo vt in quauis parte ipsius Chai, infinitæ portiones carnis, infinitæq; ossis, & sic de cæteris, inuenirentur: ex quo inferebat primo, Ortum rerum esse rei latentis in lucem exitum, ac ita res non fieri ex nihilo; Inferebat secundo ex vnoquoq; posse gigni vnumquodque, quia in vnoquoque vnumquodq; includitur: colligebat tertio ortum rerum nunquam desinere, cum partes consimilium corporum inclusæ, sint infinitæ. Sic itaque ex sententia Anaxagoræ Principia rerum sunt Deus, & infinitæ partes corporum consimilium, in Chao sine ordine inclusæ; quæ partes funguntur officio materiæ, Deus autem efficientis, dirigentis, secernentis, & ordinantis, hanc opinionem his carminibus retulit Lucretius libro primo. *Quæ colliguntur Ex opin. Anaxagoræ.* *Lucretius.*

Principio rerum quam dicit Homœomeriam
Ossa vide licet è pauxillis, atque minutis
Ossibus, & sic de pauxillis, atque minutis
Visceribus viscus gigni, sanguemq; creari
Sanguinis inter se multis coeuntibus guttis, &c.

Insuper addit:

Cætera consimili fingit ratione, putatque
Nec tamen esse vlla parte idem in rebus inane
Concedit, neque corporibus finem esse secandis.

Ex his elicitur sententia Anaxagoræ de Principiis rerum, quæ vt aliqua ex parte veritati consona appareat, accipiendum est illum pro principiis statuisse Diuinam Mentem, & materiam, vt etiam fecere Stoici. Commendatur frequenter Anaxagoras ab Aristotele, quia Mentem statuerit à Chao, & materia solutam, vt in primo de Anima 34. in tertio de Anima. 4. & 12. insuper in 8. Physic. 37. Cum enim sit secreta, est principiū motus, ordinis, & cognitionis; similiter commendatur à Platone in Phædone, quamuis deinde ab vtrisq; ei obiiciatur, quod loquens de rerum ortu, officio Mentis non vteretur. Quod etiam per Chaos, & mixtionem denotauerit materiam, enunciatur ab Aristotele in 12. Metaphysicæ, cont. 9. Vere enim materia est similis Chao, in qua tota, & quauis eius portione, cuncta confuse, potestate, & sine ordine includuntur; de qua etiam hoc recte dicitur, vt secretioni rerum ex potestate eius nunquam valeat imponi finis, cum natura illius hæc sit, vt potestate sit omnia. Nec aliud etiam putandum est denotasse Hesiodum, & alios, qui pro principio Chaos constituerunt. Et quia materia est tanquam locus formarū, effusione præditus, & indefinito quodam *De quo Anaxagoras cōmendetur.*

interuallo, ideo Arist. in 4. Physf. dixit, Chaos denotare interuallum, & locum quendam: similiter Hesiodus cecinit:

Primo Chaos factum esse, & postea Terram latam,

Quasi oporteat primo fuisse interuallum his, quæ sunt; propterea quod putabant, vt etiam alij multi, esse omnia in loco, & alicubi, vt refert Arist. in quarto Physic. cont. 6. Simplicius tamen in 8. Physic. cont. 1. longe secus opinionem Anaxagoræ interpretatur; ait enim, Anaxagoram per Chaos denotasse vnitatem Intelligibilem, hoc est Mundum Idealem, ex quo per superæ Mentis prænotionem ea secernuntur, quæ sensilem mundum constituunt. Similiter Ioan. Picus familia, ingenio & eruditione illustrissimus parum à Simplicio recedens inquit, Anaxagoram denotasse Mundorum ordinem, inferiorisque à superiori emanationem; cum enim detur Mundus Intelligibilis, Æthereus, & Elementaris, in singulis includuntur omnia, eisque præest Mens Dei, cuius eminenti prouidentia cuncta in lucem prodeunt. Primus tamen explicandi modus magis videtur consonus sententiæ veterum, & verbis Anaxagoræ; non enim recte Mundus intelligibilis, Chaos dicitur, cum hæc vox confusionem, imperfectionem, priuationemque ordinis indicet; quæ vt longe absunt à conditione diuina, ita maxime congruunt materiæ.

Simplicius.

Ioan. Picus.

Cap. XII.

Opinio statuentium Principia partim vnum, partim plura.

DICEBATVR Veterum Philosophorum quosdam vnum, alios plura, nonnullos partim vnum, partim plura statuisse Principia; in hoc tertio gradu locum habent Parmenides, Anaximander, Anaxagoras, & Empedocles, vt refert Aristot. in primo Physic. 32. Empedocles Principia dixit vnum, quatenus cuncta in Mundo sphæro iuncta, & in vnum redacta primo inueniuntur; quæ mox sunt plura, ob quatuor Elementa, quæ primo secernuntur, & per litem ac amicitiam redduntur principia proxima huius Mundi inimicitiæ; Anaximander etiam, quatenus pro principio corpus quoddam intermediũ statuebat, vnicum constituebat Principium; Quatenus vero in eo intermedio cuncta includi existimabat, & per secretionem ex eo dicebat res gigni, plura statuebat principia; id enim vnum ob varia, quæ includebat, distincta ratione, variorum dicebatur principium. Similiter Anaxagoras, quatenus Chaos constituebat, in quo cuncta confuse erant iuncta, vnum statuebat Principium; quæ mox erant plura, & innumera, ob innumera in Chao iuncta, & confuse permixta. Parmenides quoque dum ea, quæ sunt, intrinsecus, & ratione considerabat, dicebat cuncta esse vnum; dum vero ea considerabat extrinsecus & secundum sensum, fatebatur esse plura; Consideratione prima nil gigni dicebat; altera vero affirmabat res videri gigni, non autem proprie gigni; & eius apparentis generationis Principia statuebat ignem & terram, siue calidum, & frigidum, per ignem & calidum denotando Cœlum, quod veteres maxime putarunt ignem; nam à Cœlo, vt à Patre, à Terra tanquam matre, à calore formante, à frigore vero contemperante cuncta gigni videntur. Hæc sunt principalia opinionum capita, quæ quamuis primo occursu videantur absurda, latere tamen nos non debet, hunc fuisse veterum philosophandi modum, nonnulla extrinsecus præter communem opinionem, & cum sensu pugnantia proferre, quæ intus insignia mysteria includerent, vt vulgarium aures illuderent, admirationem in ingenuis animis excitarent, &

Mos veterũ Philosophorum.

mysteria Sapientiæ, tanquam Dei Arcana, puriora seruarentur, eaque ab inanibus vulgi opinionibus, Sophistarumque garrulitate secernerent. Aristoteles vero, cum frequenter eorum sententiis suam sapientiam illustrauerit, eo præsertim cæteris præstitit, quia vocibus propriis, congruente Methodo, ordineque aptissimo disciplinas principales absoluit, & edidit: neque ob id aditum ignauis ad eas patefecit, cum ea sit vsus orationis breuitate, & explicandi Arte, vt soli ingenio perspicaci præditi, nec quidem sine cura, & labore, latentem eius sententiam valeant elicere. Frequenter Platonis, vetustiorumque sententias insectatur, & turbat, nonnunquam quia re vera ab eis dissentit, & tunc concilio non datur locus, sæpe vero, quia male docent, vocibus vtuntur minus propriis, Metaphoras adhibent, Mathematica cum Physicis & diuinis permiscent, adeo vt aliis occasionem errandi præbere valeant, & eo magis quo fama fuerunt celebriores, & tunc lites facile componuntur, cum in externis sint positæ. Hoc indicauit Plato in Theæteto inquiens, Et si Melissum atque alios, qui vnum immobile vniuersum dicunt, vereor ne forte onerosi videamur, illos exagitantes, minus tamen, quam vnicum Parmenidem vereor; Parmenides autem [vt Homericis vtar verbis] verendus mihi, acerque videtur; loquutus sum olim cum illo sene admodum, adhuc adolescens, mihique visus est profundam, generosamq; sapientiam possidere; formido itaque ne dicta eius, vocesque nequaquam intelligamus, quod autem verbis subintelligit multo magis nos lateat, &c. indicat itaq; Plato veteres mysteria philosophica sub velaminibus recondidisse, & ob id frequentes lites in verbis esse positas. *Plat.*

Cap. XIII.

Placita Veterum Philosophorum de Mundi ortu & interitu.

TRIA sunt principalia fundamenta vniuersæ Philosophiæ, ex quorum notitia pendet cognitio cæterorum; ea autē sunt Principia ortus rerum, Mundi conditio, & Natura animorum: retuli opiniones attinentes ad primum caput, supereft vt breuissime reliquas percurram, ab vniuerso ordiens. Vniuersus corporeus Mundus, de quo est sermo, vel est vnus, vel plures; si plures; vel sunt plures simul, vel successione; si plures sunt simul, vel sunt numero finiti, vel infiniti; Quod simul sint plures, existimarunt Democritus, Leucippus, Epicurus, & Lucretius, qui in immenso inani, ex innumeris atomis innumeros putarunt incidēter gigni Mundos, qui perinde ac particularia animalia crescerent, decrescerent, interirent, ac reficerentur: nam si Mundi sunt plures, cum nulla adsit ratio definiti numeri eorum, iure optimo iudicandi videntur infiniti. Si vero plures sunt non simul, sed successione, emergit opinio Empedoclis, reciprocationē statuentis inter Mundum sphærum, & Litis, similiter opinio Heracliti, & Principalium Stoicorum, qui successione mundos putarunt plures; nam definito temporum cursu, Mundum seruari, mox interire, ac rursum tanquam Phœnicem refici existimarūt; idque fieri dixerunt infinities, vt etiam ex sententia Empedoclis Mundus sphærus, & litis infinities inuicem reciprocantur. Si ex aduerso Mundus fuerit vnus, nec valeat multiplicari, vel caret principio, & fine temporis, vel præditus est vtroque, vel altero tantum, & inde prodeunt quatuor opinionum capita. Nam Chaldæi, Xenocrates, Plotinus, & Aristoteles putarunt Mundū omni ex parte æternum; Econtrario nostri Theologi desuper illustrati, nouerunt illum principio & fine præditum; finis tamen eius potius erit perfectio, quam absolute interitus. Eiusdem opinionis etiam sunt Mauri, & Hebræi. Vel tertio est prædi-

Tria fundamenta insp. ctri. ca Philosophiæ. *Democritus.* *Empedocles.* *Heraclitus.* *Chaldæi.* *Theologi.*

Anaxagoras. tus Principio, & caret fine, vt censuit Anaxagoras, qui Chaos excogitauit, cui Mens Diuina præesset, quæ cum primo infinito tempore quieuisset, cœpit deinde moueri, secernendo, ac in ordinem confusa redigendo; cui secretioni nullus posset competere finis, cum confusa in Chao sint infinita. *Plato.* Plato quoque [vt ei tribuit Aristoteles] idipsum putauit, & Plutarchus in 2. de Placitis Philosophorum cap. 4. ait, Pythagoram eiusdem fuisse opinionis. Vel demum quarto Mundus caret principio temporis, cum tamen debeat attingere finem; cuius opinionis [referente Auer. 1. Cœli 102.] fuere Sacerdotes suæ Legis; & hi fuere nonnulli Sarracenorum, *Sarraceni.* vt inquit Magnus Albertus in primo de Cœlo Tract. 4. ca. primo, quam sententiam maxime omnium rectę rationi esse aduersam asserit Auer. & iure; nā ingenita omnia ab interitu ommīno sunt immunia. Nemo Philosophorū repertus est, qui Mundos putarit plures, & æternos; multitudo enim parata est, vt quæ numero sunt mortalia, seruentur æterna successione; Similiter nemo repertus ex Philosophis est, qui Mundum adeo interiturum putarit, vt ex eius interitu, alius non reficeretur, vt recte refert Simplicius in 8. Physic. Nam materia interire non valet, quæ cum seruetur, & seruari nequeat sine forma, necessario formam aliam induit, formam autem sequitur ordo, qui est natura vniuersi. Propterea errauit Auer. qui in 8. Phys. cont. 2. & in primo de Cœlo, 102. inquit, id existimasse Anaxagoram.

CAP. XIIII.

Capita opinionum veterum Philosophorum de essentia animorum.

VARIÆ veterum Philosophorum de natura Animorum fuere sententiæ; omnes tamen in sex prima capita rediguntur, cuius numeri ratio, capitumque ordo, ex huiusmodi diuisione refulgebit. *Sex prima capita opinionum.* Animus vel est nihil, vel aliquid; si nihil consurgit caput primum, approbatum à Pherecrate Chio, ex Dicæarchi sententia, referente Cicerone in primo Tusculanarum q. hic enim animi nomen dixit esse inane, & animum nil esse, præter commentum quoddam populare; *Pherecrates.* Si vero Animus est aliquid; vel est accidens, vel substantia; Si accidens, vel extensum est per corpus, vel non extensum; Si extensum, oritur secundum caput approbatum à Galeno, *Galenus.* & pluribus Medicis asserentibus animū esse temperamentum; & quamuis Galenus putarit temperamentum esse substantiam mixtorum, re vera tamen accidens est, ex primis qualitatibus consurgens, quæ accidentia sunt: ad idem caput redigitur opinio putantium animum esse naturalē, insitumque calorem viuentium, qui ob id ζῆν, hoc est vitam; & viuere à caloris nomine deduci putarunt, vt censuit Zeno Citticus, *Zeno.* Cleanthes, Antipater & Possidonius; eiusdem quoq; ordinis est opinio putantium animum esse frigus, qui ob id aiunt animum fuisse dictum ψυχὴν, vt denotaretur indigentia respirationis, & refrigerationis, qua animus seruatur, vt refert Aristot. in primo de Anima 35. Si autem animus accidens quidem est, at non extensum, sed tanquam punctum, diuisionis expers, prodit cap. tertium putantium animū perinde se habere, ac punctum quoddam purum & lucidum, vel in principe aliqua corporis parte, capite scilicet, aut corde positum, indeque membra gubernans, vt Chrysippus, *Chrysippus.* & Archelaus existimarunt; vel liberius aliquid, nullique parti addictum, sed totum vnicuique corporis parti præsens, ex eaque pendens, aut quia ex materia sit eductum, aut quia ex temperamento consurgat; cuius opinionis fuere Xenophanes Colophonius, *Xenophanes.* Asclepiades, Aristoxenus, & Critolaus putantes, animum esse vel vim quandam corporis indiuiduam, ad mouendum aptissimam, vel partium corporis, ac

ris, ac qualitatum harmoniam; quæ vbiq; tota existeret; At si ex aduerso animus fuerit non accidens, sed substantia; ea vel est corpus, vel incorporea; Si corpus, vel simplex, vel mixtum; Si simplex, oritur caput quartum putantium animum vel esse portionem Ætherei corporis, vt censuit Heraclides Ponticus, vel ignem, vt Heraclitus, & Zeno Stoicus, vel corpus medium, vt Anaximander, vel aërem, vt Anaximenes, & Diogenes Apolloniates, vel aquã, vt Thales Milesius, & Hippias, vel terram, vt Hesiodus, Pherecides Chius, & Pronopides. Hi putantes animum esse corpus, id existimarunt esse eius naturã, & essentiam, quod etiam iudicarunt esse materiam cæterorum corporum. At si animus fuerit corpus mixtum, & modo aliquo compositum, oritur caput quintum, ad quod opiniones multorum rediguntur, veluti Democriti, Leucippi, Epicuri, & Lucretij, dicentium, Animũ constare ex rotundis atomis motui aptis; Empedoclis putantis animum conflari ex quatuor Elementis, Xenophanis dicentis constare ex aqua & terra; Boethi putantis componi ex igne & aëre; Critiæ asserentis animum esse sanguinem & demum Hippocratis, qui visus est putasse animum esse spiritum; Spiritus autem est corpus mixtum, purissimum tamen. Ex aduerso autem, si animus fuerit essentia & natura corporis expers, forma tamen corporis, consurgit caput 6. cæteris præferendum, approbatum à Pythagora, ab Academicis, & Peripateticis omnibus, & præsertim à nostris Theologis; quod caput in tres principales partes subdiuiditur, quatenus nonnulli animos omnes putarunt immortales, vt Academicorum nonnulli, & præsertim Numenius; Alij omnes dixerunt ortui & interitui esse obnoxios, vt Alexander & multi, qui eum sequuntur; Quidam demum rectius sentientes animos quosdam immortales, alios mortales asseruerunt, quod etiam fecerunt modo vario, vt distinctius in libris de Humana Mente patefaciam. Veteres Philosophi animorum naturam indagaturi, per tria præsertim progressi sunt, vt refert Arist. in primo de Anima; per motum, cuius animus est origo, per cognitionem ex animo prodeuntem, & per incorporeum vel saltem tenue corpus: cum enim animus præsit & dominetur corpori, iure optimo incorporeum aliquid iudicari debet.

Heraclides. *Democritus.* *Pythagoras.* *Numenius.* *Alexander.*

CAP. XV.

Controuersiæ nonnullæ ex relationibus opinionum emergentes, vel ab aliis non consideratæ, vel secus solutæ, Controuersia prima.

VT Placita veterum Philosophorũ illustriora reddantur, controuersię nonnullæ ea obumbrantes sunt diluendæ; Nam Arist. referens veterum opiniones, nonunquam sibi non constare, & conspicue secum pugnare videtur. Et ordiens à Parmenide Aristot. in primo Phys. inquit, eum putasse omne quod est esse vnum, & immobile; mox cont. 41. ei tribuit, quod putarit principia generationis rerum esse plura, & contraria, nempe ignem, & terram; quod cum dicat triplici controuersia secũ pugnare videtur; nam ex Parmenidis sententia primo ait, id quod est esse vnum, mox plura; insuper primo ait esse ingenitũ, mox genitum, & refert principia generationis eius; demum primo ait esse immobile, mox mobile; nam generatio est motus quidam, & nõ est sine proprio motu. Soluitur cõmuniter à Latinis interpretibus hæc controuersia, diuidendo ea, quæ sunt, in intelligibilia, & sensibilia; & aiunt Parmenidem loquentẽ de intelligibilibus, asseruisse ꝙ sint vnum, & immobile; huiusmodi namq; est Deus, Loquentem vero de cadentibus sub sensum statuisse plura, & mobilia: & hoc videtur etiam sensis-

Parmenides. *Triplex controuersia.* *Solutio aliorum.*

Euersio. se Auer. in primo Phys. 41. vt multi referunt. Hanc solutionem nec veram, nec ab Auerroe traditam existimo; Quod vera non sit ex eo patet, quia si Arist. putasset Parmenidem per ens vnum & immobile denotasse Deum, primo perperam eius sententiam retulisset & euertisset, cum verba faciat de principiis mortalium sub sensum cadentium; insuper nimium leuiter suam inconstantiam in eodem libro patefecisset, & conspicue se malignum indicasset, cum de eadem re loquens, modo vnum, modo alterum Parmenidi tribuat, & eum damnet, quod statuerit ens vnum, & nouerit quod Deum denotauerit. Præterea non constat Parmenidem nouisse substantias à materia secretas, quas etiam si nouit, non patet eum putasse vnam, & si vnam censuit, ratio tamen, qua ostendebat ens esse vnum, non de ea vim habet: dicebat enim quicquid est præter ens, est non ens, quare ens est vnum; deducitur consequentia, quia si essent plura, vnum differret ab altero vel per ens, vel per non ens; non per ens, quia hoc est commune cunctis, neque per non ens, quia non ens est nihil, & ideo non potest constituere distinctionem, & multitudinem. *Propria solutio.* Quare seruantes simul grauitatem, & constantiam vtriusque Philosophi, dicamus Parmenidem ea proferentem non de rebus variis fuisse loquutum, nempe de Deo, & sensilibus, sed de eadem, hoc est de sensilibus, & indicasse ea posse considerari dupliciter, primo extrinsecus & sensu, secundo intrinsecus & ratione; dum considerantur secundum sensum, ea quæ sunt videntur plura, & mobilia, quia accidentia sunt varia, multiplicia; permutationi obnoxia; cuius permutationis statuuntur principia contraria: at dum considerantur intrinsecus, & ratione, quæ ratio substantiam indicat, ita ens est vnum, & immobile, idque est materia, quam solam veteres putarunt substantiam, & solum substantiam absolute dixerunt ens, accidentia autem nuncuparũt habitus, & dispositiones entis: & quia materia nunquam fit, vel interit, ideo ens dicebatur vnum, & immobile. Controuersiam hanc ita esse componendam conspicuo patet ex primo Metaphysicæ cap. 5. quo loci Arist. de Parmenide loquens inquit, coactus ea quę apparent sequi, & vnum ratione, plura sensu putans esse, duas causas rerũ, & duo principia statuit, calidum & frigidum, veluti ignem & terram; quorum alterum, nempe ignem, cum ente, alterum cum non ente collocat, &c. Id ipsum elicitur ex 8. Physic. 26. nam Aristot. de Parmenide ait, eum putasse id quod est esse immobile, at non apparere; conspicimus enim sensu multa moueri, &c. manifeste Arist. patefacit Parmenidem non de rebus variis ea pugnantia protulisse, sed de eadem, nempe de corporibus Physicis, vario *Auerrois sententia.* modo consideratis; nec secus puto intelligendum esse Auer. in primo Phys. 41. nam quamuis mentionem faciat de ente intelligibili, & existimabili, per ens tamen intelligibile non Deum denotauit, sed essentiam Physicorũ corporum, ratione & Mente apprehensam; per existimabile vero accidentia, & affectiones *Elicitur primo.* eius, sensui respondentes. Ex his elicio primo Parmenidem non secum pugnasse, nec inania penitus protulisse; *Secundo.* Elicio secundo Aristot. nec leuem, nec malignum se indicasse; *Tertio.* Elicio tertio controuersiam minus recte à multis fuisse solutam & minus recte solutionem Auer. ab eis relatam. *Dubitatio prima.* Sed duplex occurrit dubitatio; vna est, quia Parmenides ne dum materiam, verum etiam calidum, & formam dicebat ens; nam calidum & ignem cum ente collocabat, vt patet ex primo *Secunda.* Metaphysicæ capit. 5. & ex primo de ortu & interitu cont. 18. Altera dubitatio est, quia si Parmenides statuens ens vnum & immobile, denotabat materiam, male carperetur ab Arist. cum ex eius quoque opinione materia fit vna, & æterna. *Solutio prima.* Soluitur prima dubitatio per tria fundamenta. Primum est, quod calor est ens,

ens, non secundum rationem, sed secundum sensum; insuper calor est ens non absolute, sed facta comparatione cum frigore, quod est eius priuatio; tertio est ens, quia format, & perficit ens, & ita est ens vna cum eo. Soluitur altera dubitatio, quia eatenus recte carpitur Parmenides, quatenus perperam putabat solam materiam esse essentiam rerum, & ita perperam enunciabat ens esse vnum, & ingenitum, cum tamen ens per denominationem sit compositum, & forma sit magis ens, magis substantia, & potior pars essentiæ, quam materia. *Solutio secunda.*

Cap. XVI.

Controuersia secunda.

ARISTOTELES in primo Phys. 42. inquit, omnes veteres Philosophos putasse contraria esse Principia rerum, & id εὐλόγως, hoc est recta ratione, mox in cont. 48. inquit, eos id fecisse sine ratione; quare sibi non constat. Auer. quem Zimara & alij multi sequuntur, inquit Veteres id fecisse ratione quidem, at imperfecta, sine ratione autem perfecta; nam vsi sunt inductione imperfecta, quia non inducebant per omnia singularia. Hæc solutio multiplici ratione approbanda non est; primo verum non est veteres id ostendisse ratione imperfecta, cum Arist. absolute dicat id protulisse sine ratione, & sola veritate coactos; quod autẽ ratione non sint vsi, conspicue patet ex quinto capite primi Metaphysicæ, quo loci inquit Arist. solum Alcmæonem, & Pythagoram animaduertisse, se statuere principia contraria, adeo vt cæteri solum ex euentu ea statuerint contraria, quatenus contigit, vt quæ ab eis statuebantur principia, essent contraria; & ideo in primo Phys. 48. ait, id fecisse non ratione, se veritate coactos. Si autem non animaduerterunt ea debere esse contraria, minime id valuerunt ostendere. Insuper errat Auer. dum in cont. 42. inquit, Aristo. eo loci referre rationes, quæ mouerunt veteres ad statuenda principia contraria; nam id longe abest à vero; ea enim ostensio ab Arist. excogitata est, & tanquam propria relata; non autem deprompta ex dictis veterum; tertio minus recte sentit Auer. quia ex dictis eius colligitur rationem relatam ab Aristotele in cont. 42. esse imperfectam, cum censeat eam fuisse veterum Philosophorum; quo supposito sequeretur Aristot. quoque principia statuisse contraria sine ratione, vt veteres, quia non vtitur alia ratione, præter illam ibi formatam. Demum à vero videtur recedere, cum putet ostensionem illam ab Arist. eo loci formatam esse imperfectam; nam deprompta est ex conditionibus principiorum, quæ eis necessario, & per se competunt; nec pro ostendenda contrarietate principiorum alia potior formari potest. Propterea dimissa ea communi solutione, dicamus quod aliud est sententiam esse cõsentaneam rationi, & esse ostensam ratione; multa pueri proferunt, quæ sunt consentanea rationi, cũ tamen ab eis nulla ratione ostendantur; similiter se haber de ea sententia, quod prima contraria sint principia rerum; ea enim absolute considerata est consentanea rationi; vt dicitur in cont. 42. & Arist. rationẽ superaddit; veteres tamen eam protulere sine ratione, vt mox legitur in cont. 48. Hoc recte nouit Simplicius, & ideo exponens cont. 42. inquit, Arist. ostendere ratione, quod primo consensione veterum approbauerat: & clarius exponens cont. 48. inquit, veteres Philosophos solum ex euentu, non ratione suasos statuisse principia contraria. Consimili loquendi modo vtitur Arist. in primo Physi. 39. inquiens, Nunquam autem secretum iri non scienter quidem dicitur, recte autem dicitur; affectiones enim separari nequeunt.

Auerroes. *Euersio.* *Solutio propria.*

CAP. XVII.

Controuersia tertia, & quarta.

ARISTOTELES in primo Phys. 41. inquit, veteres omnes Philosophos putasse contraria esse principia rerum: oppositum legitur in primo de Anima 35. quo loci inquit: Quicunq; veterum Philosophorũ contraria sumunt pro principiis, animam quoq; ex contrariis constituunt; quicunque autem alterum tantum contrariorũ accipiunt, vt calidum, vel frigidum, vel aliud huiusmodi, & animam similiter vnum aliquid horum esse dicunt. Conspicue Philosophus ait, veterum quosdam putasse contraria esse principia rerum, alios minime, sed alterum tantum. Respondeo Arist. in primo de Anima loqui de sola materia, & ideo ait, quosdam pro materia accipere plura, alios vnum, vt Heraclitus calidum, siue ignem, Thales frigidum, hoc est aquam: at hi superaddebant deinde contrarietatem, quatenus dixere cuncta fieri condensatione, & rarefactione. Verum ex hac solutione altera emergit obscurior dubitatio, quia sic multi veterum contrarietatem sumpsissent pro materia, vt Parmenides calidum & frigidum, siue ignem & terram, & Empedocles quatuor Elementa inuicem contraria; hæc namque materia sunt, quod fatetur Arist. in eo cont. 35. inquiens, Quicunque contraria sumunt pro principiis, animam quoque ex contrariis constituunt. At in primo Physi. cont. 32. & 55. inquit, veteres contrarietatem sumpsisse pro forma, & efficiente, Platonem è cõtrario contrarietatem statuisse materiam, quam dixit magnum; & paruum; & est controuersia satis conspicua, quam diluens dico, Quicunque veterum pro materia sumpsere plura, contrariis prædita, vt Democritus Atomos vario modo figuratas, Parmenides ignem & terram, Empedocles quatuor Elementa, eas contrarietates non putabant fungi officio materiæ, sed esse affectiones eius, ex quarũ conspiratione consurgerent formæ compositorum. At de Platone secus se habet; ipse enim magnum & paruum, hoc est illud indefinitum, ac interminatum, non censuit formam constituere, sed esse ipsammet materiam, & eius fungi officio. Insuper Democritus, & Empedocles præter attinentem ad materiam, alias sumpsere cõtrarietates principales, vt Democritus plenum, & inane, Empedocles litem & amicitiam. Alia controuersia in Aristotele apparens est, quia Melissus statuebat eas esse vnum, infinitum, & immobile; colligebat autem id esse immobile ex eo, quod est vnum & infinitum; ita enim nullus superesset locus, in quem transferri posset. Aristoteles in primo Physic. a 4. arguit illum inquiens, postea cur erit immobile, si vnum est? vt enim & pars vna cum sit hæc aqua, mouetur in seipsa, quare & non vniuersa aqua? fatetur itaque Aristoteles, quamuis corpus sit infinitum, tamen moueri posse; oppositum affirmat in tertio Physic. & in primo de Cœlo agens de infinito; manifestat enim infinitum nec motu recto, nec in orbem posse moueri; Ideo in 8. Physic. 17. inquit, si contingit moueri infinitum & quiescere totum; quasi dicat id non contingere. Solutio ex duobus elicienda est; primo ex eo, quia infinitum dupliciter considerari potest, vel vt infinitum & totum, vel secundum partes; prima consideratione non potest moueri, secunda vero nil repugnat; Ideo Aristoteles in octauo Physic. 17. accurate addidit totum, inquiens, si contingat moueri infinitum totum, indicans secundum partes id posse moueri; At instabis quia Aristot. in primo Physi. 24. argumentatur à partibus ad totum; nam si partes moueri possunt, totum quoque poterit moueri, cum nil sit, præter partes; respondeo rationem à partibus diuisim sumptis ad totum carere necessitate, quia

Solutio. *Dubitatio.* *Solutio.* *Controuersia.* *Solutio.* *Instantia.*

quia totum non est partes diuisim sumptæ, sed simul; vt singuli homines viuentes desinere possunt; igitur & vniuersa humana species, minime id recte infertur: solum necessitatem includit, dum additur reduplicatio partium, vt dicendo singulæ partes moueri possunt, igitur & totum, vt ex eis constat, & ratione earum: argumentatur itaque tunc Philosophus à partibus signatis ad totum, vt indefinite & confuse constat ex eis. Secundo elicienda est solutio ex ratione Melissi: nam dicebat Melissus, ens vnum & infinitum non posse moueri, quia non superest locus, in quem transferatur; hoc reiicit Aristot. quamuis enim infinitum nequeat moueri, vt infinitum, & totum, valet tamen moueri secundum partes indefinite sumptas per reciprocationem, & mutuam cessionem loci partium, adeo vt ratio Melissi non obsit.

Cap. XVIII.

Controuersia quinta.

Aristoteles referens opinionem Platonis de principiis generationis rerum natura constantium, satis conspicue secum pugnare videtur; & triplex præsertim refulget controuersia; prima est, quia in 13. Metaphysicæ & in secundo de ortu & interitu cont. 5. ait, eum numeros & figuras statuisse principia rerum; Ex aduerso in primo Phys. cont. 55. & 80. inquit, Platonem putasse principia rerum esse magnum, paruum, & vnum, siue materiam, & ideas, vel earum imitationem. Altera est, quia loquens de materia, primo ait, Platonem putasse, quod sit non ens, ex qua cum res per se fiant, inferebat eum putasse res per se fieri ex non ente, vt legitur in primo Phy. 79. Ex aduerso in primo Phys. 80. inquit, eum nuncupasse materiam matrē, & in secundo de ortu & interitu cont. 4. eandem carpit, quia in Timæo dixit, res esse materiam, & materiam esse hoc aliquid, eique conuenire pronomina demonstrantia; at si est mater, & hoc aliquid, quomodo erit non ens? Tertio secum pugnat, quia primo Platonem carpit, quod priuationem à materia non secreuit, sed putauerit esse eandem numero, ratione, & potestate, & ob id materiam esse ex se malam, vt patet ex cont. 79. 81. & aliis, primi Phys. Ex aduerso ait, Platonem neglexisse priuationē, & putasse materiam matrem, & partem eorum, quæ fiunt, priuationem vero esse non ens, & maleficam; At si materia & priuatio omnino sunt idem, quomodo varia & opposita eis comperent? Ego in præcedentibus referens, & explicans opinionem Platonis de principiis rerū, varia dixi conducentia pro diluendis huiusmodi controuersiis; ideo nunc breuissime eas diluam. Et pro conspicua solutione considerandum est ex sententia Platonis tria reperiri, nimirum proprie sumpta principia, ordinata ad generationem, & terminos necessarios ortus & interitus. Principium generationis id esse censuit, ex quo res pendent, & esse earum; huiusmodi est Deus, Mens, & Ideæ, cuius principij conditio est, vt sit æternum, alioquin non seruaretur generatio. Materia non est principium, nec causa, vt legitur in Phædone, sed locus generationis & aliquid necessario requisitū pro generatione, vt patet ex Timæo. Termini demū generationis, contraria sunt, vt in Phędone, & Lyside ostenditur, nam ea, quæ gignuntur, ex cōtrario vt ex termino fiunt, & contrarium siue priuatio requiritur pro subiecti conditione, vt expetat alterum contrarium. Ab Aristotele autem etiam termini, & necessaria pro generatione, Principij nomine denotantur. Ex his eliciuntur solutiones controuersiarum; nam de prima dico Materiam, magnum & paruum, ac insuper numeros & figuras dici principia late, quatenus principia proxima in figuras & numeros

Triplex cōtrouersia.

Solutio.

resoluuntur, tum ob consimilitudinē proprietatum, tum quia resoluuntur in figuras, & numeros eos, qui sint non accidentia, sed essentiæ rerū, inclusi in Ideis, & conspirantes ad animæ constitutionem, vt patet ex Timæo; & cum ex anima prodeat Natura, & ex natura ea, quæ natura cōstant, iure numeri dicuntur principia eorum, quæ natura constant. De secunda dico, Materia est non ens, vt contradistinguitur ab Ideis, & vero ente; non autē est non ens pro nihilo; insuper est non ens pro alteritate, vt patet ex Sophista, & est non ens actu, & locus imitationis entis; ideo dicitur infra ens, & locus vmbrarum; denotatur autem per pronomina demonstrantia, quia in permutationibus ea sola seruatur, non autē quia sit essentia rei, & id quod res est. Tertia controuersia erat quomodo Plato cum priuationem dicat eandem cum materia, dicatur eam negligere; Respōdeo Platonem eam neglexisse quatenus propriam eius rationem, & formalitatem contra distinctam ab ea materiæ inter ordinata ad generarionem, non numerauit; asseruit autem esse eandem cum materia, quatenus eam considerauit, vt conditionem materiæ requisitam pro eius appetitu, vt patet ex Lyside.

Cap. XIX.

Controuersia sexta.

Aristoteles in primo Phys. 71. ait, veteres omnes de hoc consensisse, quod ex nihilo nihil fiat; oppositum tribuit Platoni in cont. 79. inquiens, Platonem putasse ea, quæ fiunt, simpliciter fieri ex nō ente: augetur controuersia, quia in cont. 43, ait, omne quod fit per se fieri ex suo contrario, vt album ex non albo, denotans priuationē, & in cont. 76. inquit, si aliquid debet fieri animal non ex accidenti, nō ex animali erit. Ex aduerso diluens rationem veterum euertentem generationem inquit, ens fieri ex non ente, ex accidenti. Philosophus itaque nonnunquam ait, ens fieri ex non ente, & ex priuatione per se, nonnunquam non per se, verum ex accidenti. Diluitur prima controuersia, quia Plato per non ens non denotabat nihil, sed materiam quam dicebat infra ens, nempe infra Ideas, & earum imitationes, siue participationes; Altera autem controuersia, quæ est obscurior, diluitur per tria fundamenta; primum est, quod non ens, siue priuatio ad duo potest referri, ad generationem, & ad rem genitam; dum refertur ad generationem, ea est per se terminus à quo generationis, & accipitur in eius definitione; generatio enim est transmutatio ex non esse ad esse, vt patet ex 5. Physic. & hoc denotauit Philosophus in primo Phys. 43. inquiens, omne quod fit, per se fieri ex suo contrario: dum vero priuatio refertur ad rem genitam, quia non est pars eius, dicitur principium ex accidenti, & genitum dicitur ex ea fieri ex accidenti, vt patet ex 1. Phys. 75. Alterum fundamentum est, quod negatio est cōmunior affirmatione, ex prædicato priuatiuo, siue infinito, & ob id frequenter vera est negatio, non autem affirmatio, vt considerarunt Alexander & Themistius loquendo de prima materia, ita vera est hæc negatio prolata in cont. 76. Animal non per se fit ex animali, affirmatio autem ex prædicato infinito falsa esset, dicendo Animal per se fit ex non animali, dum hoc refertur ad rem genitam. Postremum fundamentum est, quod ea distinctio in per se, & ex accidenti, ad duo potest referri, nimirum ad ens, siue non ens, & ad generationem: si refertur ad ens denotando materiam, sic omne quod fit, fit ex ente potestate per se, ex ente actu ex accidenti; at si ea distinctio refertur ad generationem, quatenus est transmutatio, sic id quod fit, per se fit ex non ente, ex accidenti ex ente, quia non fit quatenus est, sed quatenus non est, & esse potest.

Controuersia.

Solutio.

CAP. XX.

Controuersia septima, & octaua.

ANAXAGORAS pro rerum origine & ortu Chaos excogitauit, in quo cuncta siue ordine essent permixta. Arist. in 12. Metaphysicæ cont. 9. inquir, Materiam iudicari debere illud vnum Anaxagoræ, ac ita per Chaos ait denotasse materiam, in 4. autem Phy. cont. 6. inquit, Chaos denotare locum, interuallum, & receptaculum; locus autem non est materia. Augetur dubitatio, quia Arist. perperam interpretari videtur verba, & carmina Hesiodi in eo quarto Phy. cont. 6. relata, dicebat enim; Primum namque Chaos factum est, deinde terra lata, quasi oporteat primum esse receptaculum iis, quæ sunt &c. Simplicius eo loci inquit interpretationem illam verborum Hesiodi nimium rudem esse, longeq; abesse à sententia Hesiodi, quippe qui eo verbo Chaos non receptaculum indicauit, sed quandam infinitam originem, ignotamque, ac multiplicem Deorum causam, quam vastum, immensumque hiatum Orpheus nuncupauit &c. id ipsum affirmauit, exponens primum contextum octaui Phy. nam ait, Anaxagorã ab intelligibili vnitate, in qua simul cuncta erant, asseruisse Mentem ea secreuisse, quæ Mundum constituunt. Pro lucida, & exacta resolutione *Solutio.* tria dico; primum est Arist. in interpretando Chao non secum pugnare; quia in 12. Metaphysicæ loquitur de opinione Anaxagoræ, in quarto autẽ Phy. de opinione Hesiodi; ambo enim imaginati sunt Chaos, sed modo vario; Dico secundo asserere Chaos esse materiam, & esse interuallũ & receptaculum, nõ est pugnãtia proferre; quia Materia à Veteribus Locus, interuallum, & receptaculum, dicebatur; nam Plato loquens de materia in Timæo inquit, tertium genus locus est, qui interit quidem nunquam, sed omnibus, quæ fiunt sedem exhibet &c. & Arist. in 4. Phy. 59. inquit, quidam aiunt inane, esse materiam corporum; ac ita explicatur varietas verborum in primo de ortu & interitu 27. & 31. nam in nonnullis codicibus legitur, daretur separabile inane; in aliis daretur separabile, quod est commune, nempe materia; vtrunque enim sine errore dici potest, cum materia sit tanquam interuallum inane, vt in lib. de materia latius patefeci. Hinc *Plotinus.* Plotinus En. 2. lib. 4. cap. 11. inquit, fingitur autem materia tanquam moles quædam, siue dimensio inanis; ideo nonnulli materiam, & inane idem esse tradiderunt; non itaque Arist. leuis & inconstans est. Addo tertio perperam à Simplicio carpi; nam quod Anaxagoras per Chaos denotarit materiam, non Idealem Mundum, patere primo potest ex relatione opinionis eius ab aliis; Lucretius de eo ait lib. primo.

Nunc & Anaxagoræ scrutemur Homæomeriam,
Quam Græci memorant, nec nostra dicere lingua
Concedit nobis Patrii sermonis egestas. &c,

& vsurpatur ab eo pro materia. Plutarchus lib. primo de placitis Philosophorum, similiter ad materiam refert; Plotinus En. 2. lib. 4. cap. 7. id exponit non de Mundo Ideali, sed de Materia. Similiter Plato in Phædone inquir, Anaxagoram pro principio statuisse quidem Mentem, at mox loquens de rerum ortu, ea non vsum fuisse; nam dicebat cuncta fieri quadam materiæ necessitate: ex quo patet eum non denotasse secretionem ex Diuina Mente. Demum id redditur conspicuum perpendendo ostensionem, qua vtebatur pro statuendo Chao, rerumque mixtione; n m d cebat id esse necessarium, quia ex nihilo nihil fit; hoc

autem ad meteriam pertinet, ex qua res fiunt, non ad Mundum intelligibilem, & Mentem; rectius itaque Arist. quam Simplicius interpretatur sententiam Anaxagoræ. Idipsum dicendum puto de opinione Hesiodi, qui primo excogitauit Chaos, hoc est materiam, in quo dicebat primo ortum fuisse Amorem, quia materiam sequitur appetitus formæ, boni, & perfectionis. Sed in attinentibus ad Anaxagoram alia se offert controuersia; nam Arist. in 8. Phy. cont. 2 ait, dixisse Anaxagoram, simul cunctis existentibus & quiescentibus tempore infinito, cœpisse Mentem res à Chao secernere, & in ordinem redigere. Hæc verba videntur includere pugnantia, quatenus ex vna parte asseritur primo non fuisse motũ, ex altera quieuisse tempore infinito, at tẽpus vel est motus, vel affectio eius, quare primo erat motus, & non erat. Confirmatur controuersia per secundam rationem, qua vtitur Arist. in 8. Phy. pro motus æternitate, inquit in cont. 10. cum tempus sit æternum, etiam motus est æternus, quia tempus est posterius motu, & non valet esse sine suo priore, vt affectio sine eo, cuius est affectio. Soluitur controuersia primo dicendo, quod tempus ne dum motus, verum etiam quietis mensura est, vt dicitur in 4. Phy. id itaque tempus antecedens erat mensura antecedentis quietis: addo secundo id non fuisse tempus proprie sumptum, quod est fundamento idem cum primo motu; sed fuisse tempus sumptum pro successione, imaginatione concepta, secundum nostrum intelligendi modum æternitati respondente; nos enim subiecti tempori, etiam æternitatem supra tempus positam, per tempus explicamus & cum tempore excogitamus. Inquit Magnus Albertus ex sententia Anaxagoræ tempus sequi Chaos.

Alia controuersia. *Solutio.*

Cap. XXI.

Controuersia nona.

De attinentibus ad opinionem Anaxagoræ conspicua in Auerroe se nobis offert controuersia; nam in primo de Cœlo cont. 102. inquit, Anaxagoram putasse Mundum genitum, & interiturum, adeo quod nullum ens erit ex eo omnino. Id ipsum affirmat in 8. Phy. cont. 2. Inquiens, aut Mundus fuit ex rebus quiescentibus tempore infinito, & post interibit tali modo, quod cuncta erunt quiescentia tempore infinito, vt Anaxagoras opinabatur, &c. Ex aduerso in primo Physic. cont. 32. Oppositum Anaxagoræ tribuit; inquit enim, eum putasse Mundum habuisse principium, & mox tempore infinito esse permansurũ. Zimara, reiecta quorundam sententia perperam existimantium loco Anaxagoræ legendum esse Anaximandrum, cuius tamen nec Auer. nec Aristot. eo loci vllam mentionem faciunt, soluens ex propria sententia vna cum Magno Alberto primo Cœli Tract. 4. cap. 1. inquit, ex opinione Empedoclis Mundum gigni, interire, & post annum magnum sacramento Deorum confirmatum eundem numero refici. Ex opinione vero Anaxagoræ, Mundum ait habuisse principiũ, & debere interire adeo vt nunquam idem numero reuertatur, sed solum idem specie. Erit itaque Mundus æternus specie, numero vero infinities variabitur. In hac solutione plura sunt errata, quam verba; nam primo nunquam Auer. nec aliquis Græcorum interpretum tribuit Anaxagoræ quod putarit Mundum infinities numero variari, immo ait Auer. in 8. Physic. ex sententia Anaxagoræ, quod Mundus peribit, adeo quod cuncta erunt permanentia tempore infinito;

Zimara. *Aduersio.*

nito;& in primo de Cœlo ait,Mundum ita ex opinione Anaxagorę interiturum, quod nihil erit ex eo omnino. Insuper Aristoteles in primo Physic. 32. ait,Empedoclem putasse multoties Mundos vicissim fieri, Anaxagoram vero semel: male itaque Anaxagoræ tribuitur,quod putarit Mundum infinities interire, & refici eundem specie,non numero: & confirmatur, quia Aristoteles in primo Physi. 39. ait, Anaxagoram putasse Mundum fore æternum, quia in Chao corpora similium partium permixta ex quibus cætera fiunt,infinita sunt; & ideo secretioni nunquam imponetur finis. Prætereà inquit Auer. in primo de Cœlo, quod opinio Anaxagoræ erat eadē cum opinione trium Legum, nempe Christianorum,Iudæorum,& Maurorum; at hi minime putant Mundum infinities numero variari,& seruari specie, sed absolute sortiturū finem. Prætermissa itaque aliorum solutione,pro diluenda controuersia, præaccipio id, quod a Simplicio in 8. Physic.14. relatum fuit;nam ait,quod Eudemus carpit Anaxagoram, ne dum quia censuit motum recepisse principium, cum prius non fuerit, verum insuper quia quomodo seruaretur, vel deficeret non manifestauit, & præsertim cum id non sit perspicuum;quid enim prohibet Mentem cuncta firmare, vt ille dixit mouere?&c.sic itaq; Anaxagoras de fine Mundi nil certi dixit. Hoc præassumpto dico Aristotelem tribuere Anaxagoræ quod putarit Mundum, & motū recepisse principium,seruandum tamen fore semper, vt patet ex primo Physic. 32 & 39 .& clarius ex 8.Physic.15.quo loci Anaxagoram carpit, quia sua opinione ordinem euerterit,quatenus inter infinitam antedentem quietem, & infinitum futurum motum,nec ratio,nec ordo esse potest. Similiter Themistius, & Simplicius id ipsum Anaxagoræ tribuunt; nititur tamen Simplicius more suo sub initio octaui Physi.opinionem Anaxagoræ redigere in eam Platonis, & vtrosque cum Aristotele conciliare. De Auerroe autem pro componenda in eo controuersia,dico illum in referenda opinione Anaxagoræ, ab eo obscure prolata,modo fuisse sequutum Aristotelē,vt in primo Phy. 32.dum dixit Mundum fore semper,modo vero rationem,& relationem aliorum;& quia orta intereūt, & nonnulli sententiam Anaxagoræ cum ea Theologorum coniunxerunt, ideo in primo de Cœlo ei tribuit quod putarit interiturum, non enim est absurdum de opinione obscure prolata à variis vario modo relata, varia enunciare,& præsertim dum ratio alicui relationi aduersatur. *Solutio.*

Cap. XXII.

Controuersia decima.

ARISTOTELES in 8. Phy. cont. 2. ait, motum posse putari non æternum, vt existimauit Empedocles,qui dicebat in parte moueri, & rursus quiescere;Moueri quidem,cum amicitia ex multis facit vnum,aut lis multa ex vno; quiescere vero in intermediis temporibus, &c. tribuit itaque in eo cont. Philosophus Empedocli, quod putarit dari motum in mutua permutatione Mundorum, temporibus vero intermediis cuncta quiescere; tempora autem mediantia inter reciprocas permutationes, ea videntur esse, dum Mundus litis, vel ille amicitiæ iam geniti sunt, & seruantur. At ex aduerso in Mundo litis iam constituto,seruatur motus,quia ex sententia Empedoclis seruatur generatio ex mixtione elemenrorum,seruatur latio eorum in sua loca; insuper seruatur mutua actio,& perpessio,quæ fit per Poros,vt ei tribuit Aristoteles in primo de Ortu & Interitu cap. de actione. Quare Empedocles etiam intermediis temporibus

Auer. seruari motum existimabat. Cōtrouersia profectò est satis conspicua, & ob difficultatem varij varia dicunt. Ait Auerroes quietē esse duplicem, vnam oppositam productioni mundorum, & hæc seruatur temporibus intermediis; alteram oppositam generi motus absolute, & hæc tunc non seruatur, quia in Mundo litis iam genito, seruatur etiam motus. Euersio. Quæ solutio dubia est, quoniam Aristoteles in 8. Physic. loquens de æternitate motus, non loquitur de motu, quo Mundus gignitur, sed de motu vniuersè sumpto, vt verior est sententia, vel de motu primo, qui est motus Cœli, vt putat Auerroes. Ait doctissimus Vicomercatus mediare quietem, quia illi motus ex vno mundo in alium, & vice versa sunt oppositi; inter motus autem oppositos necessario mediat quies. Quæ explicatio non est approbanda, tum quia labitur in sententiam Auerrois iam reiectam, vt conspicuum est, tum quia Empedocli tribuit quod concesserit motum solum in mutua Mundorum reciprocatione, non in Mundo genito, cum tamen in Mundo genito conspicuus inueniatur motus ab Empedocle approbatus, vt dixi; tum insuper quia quamuis motus considerati in Mundorum reciprocatione sint oppositi inter se, non tamē opponuntur motibus mundi geniti, & partium eius; inter motus autem non oppositos non est necesse vt mediet quies; tum demum quia quies medians inter motus oppositos breuissima est, & Verior solutio. sensum fugit, Mundi autem geniti diu seruātur, ideo moueri possunt. Propterea longe melius cum Eudemo sentiendum puto, qui referente Simplicio in 8. Physic. cont. 14. per tempora intermedia denotari censuit tēpora Mundi sphæri, siue amicitiæ, in quo cuncta requiescerent; tempus enim Mundi spæri dicitur mediare inter fluxum Mundi litis ex eō, & refluxum in eum: hoc comprobabat Eudemus per carmina Empedoclis eo loci à Simplicio relata. Idipsum indicauit Aristoteles, dum explicans carmina Empedoclis dixit: Hoc enim quatenus permutantur, opinandum est illum dicere permutationem hinc illuc, hoc est in Mundum sphærum, denotans quod cum res in Mundum sphærum peruenerint, requiescunt; nam ille erat Mundus vnitionis, eminentiæ, & quietis: Latere tamen nos non debet, quod (vt rectè primo considerauit Alexander, mox Simplicius,) ex verbis Empedoclis ab Aristotele in 8. Physic. cont. 2. relatis, non id colligitur, quod eliciebat Aristoteles; non enim dicebat Empedocles mediis temporibus cuncta quiescere, sed solum asserebat eam Mundorum reciprocationem definitis, & statutis temporum mensuris, esse firmam & immobilem, hoc est consimiliter semper seruari & inuiolabilem esse, vt de Cœlo dicunt Academici, quod mouetur immobiliter, quatenus in eodem loco consimiliter, & semper mouetur, & de Fortuna canunt Poetæ, quod tantum constans in sua leuitate est.

Cap. XXIII.

Controuersia vndecima.

Loquens Aristoteles in primo de Cœlo 107. de Mūndi constitutione ex opinione Empedoclis inquit, Palam est, quod Elementis inuicem conspirantibus, non quiuis ordo constituitur, sed idem, etiam ex eorum opinione, qui hoc dixere, & vtriusq; dispositionis causam statuunt contrarium, nimirum litem & amicitiam, &c. His verbis asserit Philosophus in constitutione Mundi vel sphæri, vel litis excogitari ab Empedocle, semper consimiliter elementa quatuor in ordinem redigi; oppositum legitur in 2. Physic. 43. quo loci ait Aristoteles,

teles, Empedoclem dixisse non semper aërem constitui supra aquam, sed vt accidit, nam dixit Empedocles in libro de Mundi Fabrica,

Sæpe aliàs aliter, sed tunc sic forte cucurrit.

Controuersia est satis conspicua, quæ solui potest dupliciter, & vtraque solutio ex verbis Aristotelis elici videtur; prima est quia Aristoteles in secundo de Ortu & Interitu cont. 44. inquit, Empedoclem non sibi constare: verba sunt hæc, Amplius autem Elementa videntur mota; secreuit enim lis, ductus est autem superius æther non à lite, sed quandoque à Fortuna, vt ait, ita enim tunc contigit, frequenter autem secus. Quandoque autem ait, natum esse ignem, superius duci, Aether autem ingrediebatur Terræ profundas radices, Simul autem & Mũdum similiter se habere inquit nunc in lite, & prius in amicitia, &c. Ex his constat Aristotelem vtrunque tribuere Empedocli & simul manifestare, quod sibi non cõstat, quatenus Elementa modo à lite, modo sui natura, modo forte Fortuna moueri dicebat; ac ex vna parte asserebat, Mundum similiter se habere nunc in lite, & prius in Amicitia, ex altera simplicia corpora secus disponi enunciabat. Ideo iure Philoponus in secundo de Ortu & Interitu ait, Aristotelem arguere Empedoclẽ de inconstantia: & Arist. in primo de Ortu & Interitu cont. 2. inquit, Empedoclem cũ sibi, tum his quæ apparẽt aduersari. Ex his elicitur nõ Arist. sed Empedoclem secum pugnasse. At si cupimus vtrumque à controuersia vindicare, dicere secundo valemus Empedoclem putasse cuncta fieri non gratia finis, sed cæco casu, & materiæ necessitate, vt ei tribuit Aristoteles in secũdo Phy. hinc asserebat partes animalium forte fortuna componi; & si eueniat vt componantur rectè, tunc fœtus viuunt, in lucem prodeunt, & seruantur; at si perperam cõnectuntur, dissoluuntur & pereunt. Hoc enunciauit Aristoteles ex sentẽtia Empedoclis in secundo Physic. 76. inquiens, cum igitur omnia contigerint, perinde ac si propter finem facta forent, ea quidem seruata sunt, à casu consistentia rectè. Quæcunque vero non ita fuerunt disposita, perire, pereuntque, vt Empedocles dicit de Centauris, &c. Ex his elicitur solutio apparentis controuersiæ, nam Elementa forte fortuna, dum inuicem sibi occurrunt, possunt varium sortiri ordinem; at non semper Mundus constituitur, & seruatur, sed solum dum congruenter & consimiliter disponuntur, & tunc dicuntur rectè disponi, contingenter: Lucretius etiam lib. 5. ex sententia Epicuri id ipsum approbauit, nam loquens de ortu variorum animalium inquit,

Solutio.

Lucretius.

Multáque tum Tellus etiam portenta creare
Conata est, mira facie, membrisque coorta,
Androgynum inter vtra, neutrúmque, & vtrũmq. remotum,
Orba pedum, partim manuum viduata vicissim,
Multa sine ore, etiam sine vultu cœca reperta,
Vinctáq. membrorum per totum corpus adhæsu,
Nec facere vt possent quicquam, nec cedere quoquam
Nec vitare malum, nec sumere quod volet vsus, &c.

CAP. XXIIII.

Controuersia duodecima.

Legitur in primo de Cœlo cont. 102. veteres omnes Philosophos putasse Mundum genitum; quod etiam asseritur in 8. Phy. cont. primo, vbi legitur veteres omnes Phylosophos Physice loquentes concedere dari motum, quia Mundum generant: Ex aduerso in primo de Cœlo 22. legitur, omnes cum Bar-

baros, tum Græcos locum sursum tribuisse Deo, immortali immortale aptantes; nequit enim secus se habere, &c. ex hoc elicitur veteres putasse cœlum omni ex parte æternum, non autem genitum, cum Deus omni ex parte æternus sit: id ipsum in eodem cont. Arist. confirmat ratione ex Etymologia deprompta, inquiens, cœlum fuisse nuncupatum ætherem, non à combustione, quia sit igneum, sed ab æterno cursu, quod etiam in primo Meteororum cap. 4. affirmauit.

Auerroes. Auer. etiam in primo de Cœlo cont. 101. inquit, Chaldæos putasse Mundum æternum. *Plutarch.* Plutarchus quoq; in lib. de Placitis Philosophorum cap. 4. inquit, Xenophanem statuisse Mundum æternum, neque genitum, neque interiturum: *Ocellus.* Ocellus Pythagoreus id ipsum ne dum existimauit, verum etiam demonstrare conatus est, vt constat ex libro eius, qui circumfertur. Satis itaque conspicue videtur Arist. & secum, & cum vero pugnare. Auer. in primo de Cœlo 102. innuit solutionem inquiens, Arist. fuit primus Græcorum Philosophorum, qui Mundum putarit ab ortu & interitu immunem, & hoc statuebat Lex Chaldæorũ antiqua, &c. id ipsum affirmat in eodem lib. cont. 22. inquiens, Arist. fuit primus qui ex Physicis Græcis dixit cœlum ingenitum, & attulit testimonium ex Chaldæis, apud quos Philosophia erat perfecta, vt mox tempore Aristotelis, &c.

Solutio. Solutio itaque erit, sententiam prolatam in primo de Cœlo, quod omnes putarint mundum genitum, debere intelligi non de cũctis absolute, sed de Græcis, Chaldæos autem, quorum testimonio vtitur, putasse esse ingenitum. *Instãtia.* Quę solutio satis est dubia, primo quia Arist. ostendit æternitatem, sumpta ratione ex Etymologia, quia Æther æternum cursum, & æternitatem denotat. Æther autem est vox non Chaldæa, sed Græca, ex aliis græcis vocibus conflata. Præterea in cont. 22. primi de Cœlo ait Arist. & Barbaros & Gręcos locum sursum tribuisse Deo, æternum æterno aptantes, indicans ne dum Barbaros, hoc est exteras nationes, verum etiam Græcos putasse Mundum æternum.

Solutio propria. Propterea dimisso Auer. dicamus ex sententia Arist. Mundũ esse æternum, & propterea scientias, & præstantiores Artes æternas esse, nec earum dari primos inuentores, sed tantum redintegratores, vt affirmauit Arist. in primo de Cœlo 22. nec non in primo Meteororum. Ex hoc elicitur solutio difficultatis; nam dum Arist. in primo de Cœlo 102. inquit, omnes putare Mundum genitum, denotauit non omnes absolute, sed eos Philosophos, quorum opiniones tunc florebant, & circumferebãtur; dum vero ex aduerso ait, veteres nouisse æternitatem, idque colligit cum ex nomine ætheris, tum ex sede Deorum, putandum est denotasse eos quorum opiniones obliuione erant deletæ, ne dum Chaldæorum, verum etiam Græcorum, quarum se profitetur restauratorem.

Dubitatio. At adhuc vrgebit aliquis, quia etiã Pythagorei, quorum opinio tunc circumferebatur, & vigebat, putarunt Mundum æternum, vt patet ex libro Ocelli Pythagorei, cuius supra feci mentionem, de quo loquens Philon Iudæus in lib. de Mundo non interituro inquit, cæterum sunt qui tradũt opinionis huius non Arist. primũ authorem, sed Pythagoreos quosdam fuisse. At mihi, hominis genere Lucani inscriptum de vniuersi Natura commentarium oblatum est, in quo quidem Mundum esse ingenitum, & nunquam interiturum, ne dum protulit, verum etiam exquisitissimis rationibus comprobauit, &c.

Solutio. Huic obiectioni duplici modo valemus satisfacere; primo asserendo quod Pythagoras obscure, & per ænigmata loquebatur, & placita sua renuit literis tradere. Ocelli autem sententia vel Arist. fuit ignota, vel non fuit Pythagoræ, sed eius propria; vel ab Arist. neglecta fuit, quia inter Philosophos celebres non numeratur, quorum opiniones considerauit Arist. Secundo solui potest,

quia

quia opinio Pythagoræ ab aliis alio modo refertur, Nam Magnus Albertus in primo de Cœlo tract. quarto cap. primo inquit, Pythagorei autem in Legibus Pythagoræ tradiderunt, Mundum per generationem cœpisse, & per interitum desinere; cum quibus consentiunt Empedocles, Anaxagoras, & Heraclitus, at vario modo. Verum quod refert de Anaxagora dubium iudico. Plutarchus in lib. 2. de Placitis Philosophorum cap. 4. inquit, Pythagoras, & Plato Mundum à Deo factum arbitrati sunt, non autem periturum, Prouidentia eum, & Deo continenre; ita nil certi refertur de opinione Pythagoræ, quod valeamus obiicere Aristoteli.

CAP. XXV.

Controuersia decimatertia.

Legitur in primo de Cœlo cont. 22. omnes eum, qui sursum est, locum Deo tribuisse, & Barbaros, & Græcos, quicunque putarunt Deos esse; id ipsum enunciatur in lib. de Mundo, & comprobatur authoritate Homeri dicentis,

Esse solum Titan subnixum semper Olympum
Fama est, &c.

At in 8. Phy. cont. 84. oppositum legitur. Nam Philosophus loquens de sede primi motoris ait, Necesse est autem aut in medio, aut in Circulo esse; hæc enim principia sunt; sed citius mouenrur proxima mouenti, huiusmodi autem est motus totius, ibi itaque est mouens, &c. cum Arist. dicat Deum vel in medio, vel in circulo esse, indicat hac de re litem esse, & opiniones esse varias. Quod cõfirmatur, quia in secundo de Cœlo 73. ex opinione Pythagoræ inquit, locum mediũ esse honorabilissimum maxime aptum seruare, propterea ibi positum esse ignẽ præstantissimum inter Elementa; quem locum medium nuncupauit carcerem Iouis. Addit ei loci Simplicius Arist. in his, quæ de Pythagora scripsit, asseruisse locum illum à Pythagoreis dictum fuisse Turrem Iouis, Locum conuiuij, custodiam, & Thronum Iouis quæ omnia indicant præstantiam Medij, & Deum in medio esse collocatum. Quod etiam affirmauit Simplicius in 8. Phy. 84. inquiẽs, Pythagorei putarunt Deum in centro collocatum; male itaque Arist. ait, omnes cum Barbaros, tum Græcos putasse cœlum esse locum Deorum. Augetur controuersia, quia etiã Plato in Timæo inquit, Terra autem in medio posita sedes Deorum est. Insuper Plutarch. in septima quæst. Platonica ait, affirmasse Theophrastum, Platonem ætate prouectum pœnituisse, quod Medium Mundi locũ terræ assignasset, ei non congruentem; cum enim sit sedes præstantissima, præstantissimo competere debet. Pro solutione tria dicere valemus; primũ est quod dum Arist. dixit, omnes putasse cœlum esse locum Deorum, denotauit opiniones communes communiter approbatas, non paradoxa, quale est id quod Deus sit in Centro. Secundo dicere possumus centrum ex sententia Pythagoræ non proprie esse Dei sedem, sed carcerem Iouis, & locum inferum, in quo praui spiritus, & filij terræ detinentur, vt dent pœnas delictorum suorum. Hinc Simplicius in secundo de Cœlo cont. 49. inquit, Et Pythagoras forte in centro per diuinum latens, malignos spiritus denotare voluit; id ipsum fateri videtur Arist. in secundo post. c. 11. inquiens, Tonitrua in nubibus gigni minarum gratia, vt qui sunt in Tartaro timeãt. Insuper terra dicitur carcer Iouis, quia cœlum quasi terræ alligatum, circa illam reuoluitur. At per hæc non exacte vniuersa dubitatio diluitur, tum quia Arist. inquiens, motorem esse vel in medio, vel in circulo, non de immundis spiritibus, sed de primo motore loquitur, tum insuper quia Py- *Plato.* *Plutarch.* *Solutio.*

thagoras medium dixit præstantissimum,& propterea sedem esse honorabilissimi nempe Dei; tum demum quia sic indicamus Arist. magis secum pugnare, cũ modo dicat in medio reperiri nocentes, modo asserat ex sententia Pythagoræ locum illum esse honorabilissimum. Propterea vt Arist. à controuersia vindicetur, & clarior reddatur sententia Pythagoræ, considerandum est putasse nonnullos in vniuerso cœlum quiescere & terram reuolui, in qua nos constituti & cum ea reuoluti putamus reuolui cœlum; ex horum numero fuerunt Heraclides Ponticus, referente Simplicio in secundo de Cœlo 51. nec non Philolaus Pythagoreus, Ecphantes similiter Pythagoreus & Niceta Syracusanus, referente Cicerone in Academicis,& asserente Theophrastum id retulisse. Plutarchus etiam in septima quæst. Platonica inquit, Aristarchum & Seleucum id ipsum existimasse. Hi tamen in duas series diuisi sunt; nonnulli enim putarunt terram in medio vniuersi esse collocatam, in eoque reuolui, quod Arist. tribuit Platoni in secundo de Cœlo 76.& ex recentioribus Copernicus id ipsum tuetur. Alij non terram sed ignem putarunt esse in medio, & hi forte nomine ignis cœlum, vel Solem denotarunt, quæ esse ignem existimarunt; circa quod medium dicebant reuolui terram, & Lunam, quam terram alteram nostræ oppositam nuncupabant,& inde asserebant consurgere Eclypses: hoc tribuit Arist. Pythagoræ in secundo de Cœlo 73. nititur hæc opinio duobus fundamentis; vnum, quia mediũ est locus præstantissimus, præstantissimo congruens. Alterũ, quia immobilitas est potior conditio, quam motus. Ex his colligo primo ex sententia Pythagoræ hæc inuicem nõ pugnare. Deum esse in medio,& esse in cælo, nam cœlum igneũ in medio terrarum est collocatum, In centro autem terræ immundi spiritus positi sunt; colligo secundo interpretes minus recte explicare sententiam Pythagoræ; colligo tertio solutionem controuersiæ in Arist. consideratam; nam in 8. Phy. 84. non quærit Arist. an Deus sit in cœlo, vel in centro terræ, sed num in medio, vel in circulo. Pythagoras putabat esse in medio, vt quiescens in quiescẽte, id tamẽ medium erat cœlum; & ita omnes putarunt cœlum esse Sedem Deorum; nec obsunt verba Platonis in Timæo dicentis terram in medio positam esse sedem Deorum, quia Deorum nomine sublunares Deos denotabat, nempe Dæmones,& homines, vt interpretatur Proclus in expositione Timæi, nec non Simplicius in secundo de Cœlo 49.

Putantes terram reuolui. *Plutarch.*

CAP. XXVI.

Controuersia decimaquarta.

ARistoteles in primo Metaphysicæ Democrito,& Leucippo tribuit, quod causæ efficientis fuerint ignari; propterea in calce 4. cap. ait, De motu vnde, vel quomodo inest his, quę sunt, hi perinde ac alij explicare neglexerunt, &c. At oppositum legitur in secundo Phy. 45. quo loci Arist. ait, Democritum putasse Mundos cæco casu produci, Animalia autem & Plantas præditas esse propriis,& distinctis principiis. Ex quo triplex oritur dubitatio: prima est, Si Democritus causam efficientem non cognouit, ideo non valuit dicere Mundos cæco casu genitos, cum casus ad causam efficientem redigatur. Altera est, si causam efficientem non cognouit, quomodo dixit Animalia & Plantas produci à propriis principiis, veluti à Natura, Mente,& similibus, cum hæ sint causæ efficientes? Tertia dubitatio est, quia non videtur rationi consentaneum, quod Democritus, Leucippus,& alij similes sapientia celebres ea protulerint, quæ tam conspicue

Triplex dubitatio.

cue inter se, cum sensu, & cum ratione pugnant. Propterea recentiorum nonnulli Arist. carpunt, & damnant, quod tam absurda & pugnantia protulerit. At hi dum Arist. arguunt simul Platonem, Plotinum, Plutarchum, & alios sapientia illustres etiam damnant, qui id ipsum Democrito & Leucippo tribuerunt. Insuper Epicurus, & Lucretius qui sequuti sunt Democritum, easdem sententias enunciant. Propterea dicamus nos controuersiam in Arist. esse nullam, & instantias facile dilui. Nam dum primo dicitur Democritum ignorasse causam efficientem, & mox oppositum manifestatur, dicendum est eam nouisse confuse tantum, non distincte, vt in eodem cap. primi Metaphysicæ subindicauit Arist. Addebatur, quod si dixit Mundos gigni cæco casu, nouit causam efficientem, cum casus sit causa efficiens; respondeo veteres per gigni casu denotasse fieri ex necessitate materiæ, vt recte etiam Philoponus explicauit. His accedit, quod perperam hoc obiicitur Arist. cum Arist. id exacte nouerit, & ob id, in cont. 67. obiecit Democrito, quod si cœlum casu factum est, quia casus est causa secundum accidens, posterior causa per se, oportebit prius Mentem, & Naturam causas per se esse cum aliorum multorum, tum huius vniuersi. At pro Democrito dicere possemus, illud prius esse naturam Atomorum, quæ sui conditione descendunt. Addebatur non esse rationi consonum, Democritum virum celebrem tam absurda protulisse, & præsertim enunciasse cœlum casu factum, Animalia autem & Plātas propriis, & per se causis esse præditas. Respondeo quamuis sententia Democriti pendeat ex falsis principiis, tamen ea quæ protulit, principiis suis sunt consentanea. Nam Mundus, cum sit totum quoddam, & vniuersum, ortum ducit ex causa prima, & communi, ea autem est descensus Atomorum per propriam naturam. Animalia vero & plantæ, cum sint effecta particularia, & distincta, ex causis propriis, & distinctis debent proficisci. At obiiciebat ei Auerroes in secūdo Physic, 44. quod pendet ex casu facto, iudicari debet factum casu, animalia & plantæ pendent ex cœlo per Democritum casu, & contingenter facto, quare illæ quoque dici debent factæ casu, soluitur eam maiorem solum esse veram cum reduplicatione, nempe quatenus ex eo pendet, non absolute. Insuper addo eam esse veram, dum casu factum, est causa eius tota, quæ ei æquetur.

Sententia quorundam reiicitur.

CAP. XXVII.

Controuersia decimaquinta.

CArpitur in secundo de Cœlo cont. 11. Pythagoras, quia duas solas differentias positionis, dextrum scilicet & sinistrum Cœlo tribuerit, reliquas vero prætermiserit; mox in cont. 16. legitur, Pythagoram nos vergentes ad Boream dicere collocatos sursum, & in parte dextra; quare ne dum dextrum & sinistrum, sed etiam sursum & deorsum nouit, & Cœlo tribuit. Respondeo non carpi ab Aristotele Pythagoram, quia absolute cunctas loci differentias non cognouerit, sed quia eas confudit, nec distinctis Cœli partibus distinctas differentias assignauit, & differentias priores, vt sursum, & deorsum redegit ad dextrum & sinistrum, quæ sunt posteriores. Ac ita Aristoteles secum non pugnat. Vt autem ratio appareat, ob quam id fecit Pythagoras, considerandum est eum pro principiis proximis rerum, & tanquam pro communibus generibus decem statuisse contrarietates, à me relatas in explicatione opinionis eius; Quæ ita erant dispositæ, vt pars vna bonum, & formam denotaret, Altera malum & materiam ex differentiis positionis; pro parte denotante bonum, & formam sumpsit dextrū

Solutio.

quia per hanc magis, quam per aliam vllam differentiam, bonum denotatur, vt patet ex communi vsu loquendi; pro parte denotante malum & priuationem, sumpsit finistrum; ad has duas non tanquam absolute primas, sed tanquam magis denotantes formam & priuationem, cæteras redigebat. Pythagoras itaque consentanea protulit principiis suis, dissentiebat tamen ab Aristotele. Et hæc satis de contrariis refulgentibus ex relatione opinionum veterum Philosophorum; cæteras missas facio.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

Expositio Primi, & partis Secundi Libri Physicorum.

Contex. 1.

VONIAM intelligere & scire contingit circa omnes Methodos, quarũ sunt Principia, causæ, aut Elementa ex horum cognitione; Tunc enim putamus cognoscere vnumquodque, cum causas primas nouerimus, Principia prima, & vsq; ad Elementa, Patet Naturali quoque scientiæ ea primum definire enitendum esse, quæ sunt circa Principia.

Octo ab interprete seruanda. VT interpres exacte, & lucide suo fugatur officio, octo præsertim seruare tenetur; niti enim pro viribus debet patefacere institutum Philosophi, cõnexionem contextuum, diuisionem, ordinem, Methodum; insuper niti debet verba elucidare, sententias perpendere, & comprobare, ac demum emergentes difficultates diluere: quæ omnia ego, dum opus fuerit, breuibus & conspicue seruare conabor. *Institutũ Arist.* Institutum Philosophi est Naturali scientiæ Proœmium proponere, ne suo capite sit destituta, & ne studiosi animi ad eam confuse, & sine congruente directione accedant. *Diuisio proœmij.* Absoluitur hoc proœmium in quinque primis contextibus, & diuiditur in duas principales partes; in quarum prima patefacit Philosophus institutum suum, simul indicando ordinem, & rationem vtriusque; in altera methodum aperit cognoscendi Principia. *Sẽtentia primi cõtextus.* Prima pars absoluitur in hoc primo contextu, cuius vniuersa sententia hæc est. Tenetur naturalis Philosophus primo considerare attinentia ad principia; & ratio est, quia per ea cognoscuntur reliqua ad naturalem scientiam pertinentia. Pro patefaciendo suo instituto Philosophus format Enthymema, cuius primo ponit antecedens. *Enthymema, & diuisio primi cõt.* Secundo id communi consensione confirmat; tertio infert consequens; ac ita in tres partes hic contextus diuiditur. Antecedẽs hoc est, Omnis Methodus prædita principiis acquiritur ex notitia eorum; comprobatio est, quia de hoc consentiunt omnes; tunc enim putamus cognoscere prædita principiis, dum ea nouerimus; ex quo comprobato antecedente infertur hoc consequens, Naturali scientiæ enitẽdum esse primum ea definire, quæ sunt circa Principia. Et quoniam omne Enthymema in syllogismum redigi potest; ideo Enthymema hoc resoluitur in duos

ſyllogiſmos;& ratio cur in duos reſolui debeat eſt, quia Ariſtoteles ex præaſſumpto antecedente infert non proximum conſequens, pro quo inferendo formandus eſt primus ſyllogiſmus, ſed infert aliud, quod ex proximo colligitur, pro quo alter ſyllogiſmus formandus eſt. Reſolutio in ſyllogiſmos hæc eſt. Omnis Methodus prædita principiis acquiritur ex notitia eorum, Naturalis ſcientia eſt Methodus prædita Principiis, igitur Naturalis ſcientia debet acquiri ex notitia ſuorum principiorum, & hoc eſt conſequens proxime ſequens illud antecedens. Ariſtoteles tamen breuitati ſtudens, eo dimiſſo tanquam noto, infert aliud, pro quo inferendo principale conſequens ſumendum eſt pro minori propoſitione, & maior alia eſt ſuperaddenda hunc in modum. Id per quod aliud noſcitur primo eſt conſiderandum, Sciētia Naturalis noſcitur ex notitia ſuorum principiorum, igitur ſcientia Naturalis tenetur primo ea conſiderare, quæ ſunt circa principia. Hęc eſt conſpicua reſolutio pręſentis cōtextus; perpēdēda modo ſunt verba. Inquit (quoniam) hæc eſt particula denotans cauſam aſſumptam tanquam notam, nectens antecedens cum conſequente; addit, intelligere, & ſcire, εἰδέναι καὶ ἐπίστασθαι. hæ voces frequenter confunduntur, & modo latius modo preſſius vſurpantur; putandum eſt Ariſtotelem denotare cognitionem perfectam, vel abſolute, vel ſaltem in genere; nam de hac ſola verum eſt antecedens, & confirmatio ejus; & vera eſt ſententia cum de cognitione rei incomplexæ per definitionem, tum rei complexæ per demonſtrationem; ideo earum vocum vel vna explicat alteram, vel ſecunda contrahit primam ad ſcientiam perfectam, vel per intelligere denotat cognitionem rei ſimplicis per definitionem, per ſcire vero cognitionem per demonſtrationem; quodcunq; approbemus nil refert; ſecunda tamen expoſitio eſt probabilior, quia ſcire eſt minus commune, quam intelligere, & proprie denotat cognitionem perfectam ſaltem in genere. Additur, contingit, quod verbum parit dubitationē; cum enim hoc antecedens includere debeat, & omniū conſenſione includat neceſſitatem, cur dicitur contingit? Philoponus ait, per contingere denotari neceſſarium, nam ex libro de interpretatione, poſſibile & contingens ſunt communiora neceſſario, & vera ſunt de eo quoque, hoc non videtur dicendum, cum enim adſit nomen proprium, non debuiſſet Philoſophus ſine ratione vti cōmuni. Hierony. Girellus Brixienſis, Philoſophus & Theologus præſtantiſſimus exponens hoc proœmium ait, Ariſt. vti verbis intelligere & ſcire late pro quauis cognitione, ideo dixit contingere, quia nō ſemper prædita principiis cognoſcuntur per eorum principia: quæ expoſitio eſt reiicienda, quoniam Ariſtoteles loquitur de Methodis vniuerſalibus ſcientiarū, quæ ſolum addiſcuntur per earum principia; inſuper confirmans hoc antecedēs, conſpicue manifeſtat ſe loqui de ſola cognitione & ſcientia in ſuo genere perfecta; propterea dicamus ſcientiam perfectam præditorum principiis ad duo poſſe referri, vel ad ſcibilia, vel ad iuuenes adepturos ſcientiam; ſi refertur ad ſcibilia, ea non ſecus ſunt apta perfecte ſciri, niſi ex notitia ſuorum principiorum; at dum refertur ad nos, qui adepturi ſumus huiuſmodi Methodos, quia pauci eas aſſequuntur, iure Ariſtoteles inquit contingit. Addit, circa omnes Methodos, conſiderandum Methodi nomē late ſumptum extendi nonnunquam etiam ad ordines diſciplinarum; proprie tamen ſumptum denotat viam addiſcendi cōtradiſtinctam ab ordine. Quæ Methodus eſt via, & ratio nos ducēs in rei cognitionem, & eſt duplex, vna particularis, altera vniuerſalis. Methodus particularis eſt vnaquæque particularis argumentatio; Methodus vniuerſalis, eſt vniuerſa diſciplina, veluti Dialectica dicitur Methodus diſputādi, Ars Medica dicitur Metho-

Reſolutio Enthymematis in duos ſyllogiſmos.
Syllogiſmus primus.
Secūdus.
Quoniā.
Intelligere, & ſcire.
Cōtingit.
Philoponus.
Hieronymus Girellus.
Methodus.

dus Medēdi, Metaphysica in 8. Physic. cont. 3. dicitur Methodus de primo principio, Scientia de natura est Methodus de corpore Physico, & sic de cæteris. Aristot. hoc in loco denotat Methodum vniuersalem, quæ acquiritur ex notitia principiorum attinentium ad eam; sententia tamen est vera etiam de Methodo particulari, scientiam pariente. Sequitur Philosophus, quarum sunt Principia, aut causæ, aut elementa, ex horum cognitione. Dubium est quid Arist. per has voces denotet, & expositiones sunt variæ, quæ tamen in tria capita rediguntur. Plurimi inquiunt, Aristotelem per Principia, causas, & Elementa, denotare quatuor genera causarum; qui inter se dissentiunt, quatenus per voces illas, varij varias causas denotari affirmāt, veluti nonnulli aiunt, p principia denotari quatuor genera causarum, quæ mox diuidantur in externas denotatas per causas, & internas denotatas per Elementa; alij secus dicunt: quæ expositio approbanda nō est, tum quia Arist. inter principia etiam numerat priuationem, quæ non est causa, tum quia colligit primo agendum de principiis, cum tamen primo non agat de quatuor causis; tum demum quia Arist. in principio sexti Metaphysicæ ait, etiam Mathematicorum esse principia, causas, & Elementa, cum tamen Mathematicus per solam formā demonstret: propterea alij probabilius inquiūt, Arist. illis tribus vocibus vti indefinite pro denotandis principiis, quouis nomine denotentur; quasi dicat quarum Methodorum sunt principia, siue nuncupentur causæ, siue Elementa nil refert, & ideo infert consequens de solis principiis, indicans per causas & Elementa se aliquid distinctum non denotasse; & hi deinde dissentiunt de significatione nominis principij; in qua opinione distinctius referenda & reiicienda morari nolo, & præsertim quia aliqua ex parte probabilis est: dimittenda tamen mihi videtur, quia per eam nil artificiosi in verbis Arist. refulget, sed potius confusio quædam vocum sine vlla distinctione, & arte. Propterea dicendum puto Arist. tribus illis vocibus frequenter confuse & sine distinctione fuisse vsum, modo vnā, modo alteram proferendo; hoc tamen in loco tres illas simul protulisse pro denotandis non quatuor causarum generibus, sed modis, siue considerationibus & relationibus tribus, quibus principia, & causæ ad eorum effecta referuntur; nam primo se offerunt considerandæ, vt ex eis tanquam ex internis principiis res fiunt; secundo vt ex eis tanquam ex Elementis intrinsecus constituuntur & constant; tertio quatenus per eas, tanquam per externas & internas causas res fiunt & cognoscuntur: ratio ordinis harum trium considerationum conspicua est: primo enim res fiunt, secundo sunt, tertio cognoscuntur; prima consideratione nuncupantur principia, quoniam Arist. disputaturus aduersus veteres Philosophos ea voce vti voluit, qua veteres vtebantur, at illi ea nuncupabant principia, vt patet ex cont. 48. quo loci inquit Philosophus, Elementa & à veteribus nuncupata principia, esse cōtraria; quod lucidius adhuc ex Arist. colligitur quia in hoc primo cont. proponit primo esse agendū de principiis, & in calce libri epilogo colligit se declarasse principia: ex quo hanc elicio rationem, Arist. id per principia denotat, quod declarat, dum asserit se declarare principia; at in primo Phy. in quo proponit & colligit se declarasse principia, declarat interna principia generationis; quare nomine principij ea denotat, alioquin secum pugnaret. In secunda consideratione, dum referuntur ad rem genitam, quæ ex eis constat, recte dicuntur Elementa, vt patet ex Elementi definitione; & quoniam elementum est interna rei essentia, & natura, ideo Philosophus in principio secundi Physicorum agens de natura, egit de Elementis, quæ sunt materia & forma. Demum causæ nomen denotat quatuor genera causarum,

Principia, Causa, & Elementa.

Opinio propria.

rum, per quæ genita intrinsecus & extrinsecus producũtur, & producta cognoscuntur. Ex his varia scitu digna elicere valemus: colligo primo pro horum confirmatione quod interrogati ex sententia Arist. quot sint interna principia generationis rerum, secus recte respondere non valemus, nisi quod sint tria, materia, forma, & priuatio; Interrogati de Elementis, quod sint duo; Materia & forma; interrogati vero de causis, quod sint quatuor; quare per eas tres voces nil aliud, nisi id quod dixi, intelligere valemus. Colligo secundo Arist. de his loquuturum iure tria constituisse capita, in quorum primo, nempe in primo Phy. verba fecit de principiis; in altero, quod est à principio secundi vsque ad cont. 27. de Elementis siue Natura; in tertio de causis, de quibus proposuit agendum in cont. 27. & disseruit vsque ad cont. 75. supererat solum pro exacta notitia principiorum, Elementorum, & causarum, verba facere de modo operandi naturæ, vt pateret quomodo per huiusmodi causas res producerentur; qua de re verba fecit vsque in finem libri, manifestans naturam operari non temere, sed propter finem. Elicio tertio curam Philosophi, & ordinem admirabilem seruatum in explicandis principiis; cuncta enim declarauit, quæ pro exacta eorum notitia requirebantur, idque fecit ordine congruentissimo respondente conditionibus, & considerationibus eorum; vt enim primo res fiunt, secundo sunt, tertio cognoscuntur, ita primo de principiis generationis, secundo de elementis constitutionis, tertio de causis cognitionis verba fecit. Ex quo elicio quarto, cum in primo & secundo libris cuncta explicẽtur attinentia ad exactam notitiam principiorum, causarum, & elementorum, eos duos solum debere inscribi de Principiis, reliquos de motu. Ideo Aristoteles in principio tertij libri nouo vtitur proœmio, in quo cum de motu, tum de communibus affectionibus cum eo iunctis proponit disserendum. Insuper elicio quod quamuis Aristoteles in singulis tribus principalibus capitibus, & de materia & de forma verba faciat, non propterea est redundans, quia id facit distincta relatione & consideratione, vt patuit. Elicio sexto institutum Aristotelis in primis duobus libris, rationem instituti, & diuisionem eorum in quatuor principales partes, miro ordine & nexu inuicem iunctas, & distributas. Demum considero, quod cum Aristoteles in relatis quatuor partibus de principiis, & causis distincte sibi proposuerit agendum, in singulis præsertim de vno genere causæ disseruit; in primo præsertim egit de materia, eique iuncta priuatione, quia per eam res fiunt; in secunda præsertim de forma, quia per eam res sunt, & præsertim ea est natura; In tertia præsertim de efficiente, quia causæ nomen apud veteres præsertim de efficiente dicebatur; ideo etiam de casu & Fortuna disseruit, quæ ad causam efficientem rediguntur; in quarta præsertim de fine manifestando naturam operari propter finem. Non me latent obiectiones variæ à nonnullis huic meæ expositioni oblatæ; illæ tamen adeo sunt leues, vt potius eam confirment, quam euertant; & alius forte dabitur opportunior locus eas diluendi. Redeo nunc ad Aristotelem dicentem, quarum sunt principia, aut causæ, aut Elementa; loquitur cum disiunctione, quasi dicat id esse verum de quocunque eorum loquamur; insuper quia non in omni Methodo tribus illis relationibus considerantur; in Mathematicis tamen, quarum sunt principia, causæ, & Elementa, vt legitur sub initio sexti Metaphysicæ, singulæ seruantur; nam figuræ & ex lineis produci, & ex eis constare dicuntur tanquam ex terminis, & per eas multarum affectionum sunt causæ. Addit Philosophus, ex horum cognitione, nomine cognitionis denotans notitiam in eo genere distinctam, siue per demonstrationẽ;

Confirmatio. *Quod primo colligatur.* *Secũdum quod elicitur.* *Tertium.* *Quartũ.* *Quintũ.* *Sextum.* *Septimũ.* *Cur loquitur cũ disiũctione.* *Ex horũ cognitione.*

siue secus noscantur: & hæc de antecedente. Sequitur eius confirmatio, quæ est secunda pars. (Tunc enim arbitramur cognoscere vnumquodque, cum causas primas nouerimus, Principia prima, & vsque ad Elementa,) Hæc est non demonstratio, sed Dialectica approbatio antecedentis, sumpta ex communi consensione, qua etiam vtitur in primo Posteriorum pro comprobanda definitione ipsius scire. Metaphysicus id ostenderet, quia res vt se habent pro esse, ita pro cognitione sunt per causas, igitur per eas cognoscuntur; Diceret Logicus tunc nos perfectè scire prædita causis, dum amplius non contingit quærere propter quid de illis, hoc autem nobis competit dum resoluerimus vsque ad prima; vtitur Philosophus declaratis tribus vocibus non in distincta, sed in eadem significatione, in qua illis vsus erat in antecedente, & miror de Auer. qui secus eas interpretatur: non enim congruens est in comprobatione, & sententia cōprobata vti eadem voce in varia significatione; & cum dicat vsque ad Elementa, inquit Auer. vocem vsque denotare ordinem seruandum in explicandis principiis; nam progredi debemus ordine compositiuo à primis & simplicissimis principiis, & causis, per media vsque ad Elementa, hoc est proxima & interna principia. Alij consentiunt cum Auer. denotari ordinem, dissentiunt tamen, quia aiunt denotari resolutionem progrediendo ex proximis in prima. Quæ expositiones mihi dubiæ videntur, quoniam ordo, qui consideratur inter remota & proxima, non versatur inter Principia, & Elementa, sed inter principia remota & proxima inter se, similiter inter Elementa simpliciora & minus simplicia, & inter causas remotas & proximas. Propterea puto Aristotelem eo loquēdi modo voluisse nobis regulam tradere iudicandi, quando exactè aliquid nouerimus; quod nobis competit, dum id in prima & simplicissima resoluerimus, vt loquendo de Principiis, dum id resoluerimus in prima, similiter de causis, & Elementis. Elementis tamen nō addidit prima, tum quia ex 5. Metaphysicæ patet conditionem elementi esse, vt sit primum; tum insuper, quia minus propriè elementum diuiditur in primum, & non primum, quam causa & principium; tum demum, quia denotatur per vocem vsque, & per id quod dixit de causis & Principiis. Hæc eadem sententia & regula enunciatur ab Aristotele in secundo Physic. 27. & 38. dum inquit, oportere semper causam primam noscere; & sub initio octaui Metaphysicæ, nec non in primo Posteriorum patefaciens demonstrationem constare ex primis in demonstrabilibus. Patet Naturali quoque scientiæ ea primum definire enitendum esse, quæ sunt circa principia. Hæc est pars tertia, & est consequens non proximum, sed secundarium, vt dixi, in quo Philosophus id quod vniuersè de omni Methodo enunciauit, colligit esse seruandum in Scientia Naturali, & ait enitendum esse, vt indicet suam curam, nec non difficultatem & necessitatem cognitionis eorum; cum enim sint difficilia, & cognitu necessaria, enitendum pro viribus est ea explicare. Et hæc pro verborum explicatione.

Compro-batio antecedentis. *Dialectica.* *Metaphysica.* *Logica.* *Cur dicat vsque* *Cur de Elementis non dixit prima.* *Pars tertia.*

Caput difficultatum.

VT pertinentia ad hunc primum contextum reddantur clariora, difficultates variæ se offerunt diluendæ; prima est, cum confirmatio, & consequēs debeant respondere antecedenti, & Arist. in antecedente assumpsit principia, causas, & Elementa, eaque protulit cum disiunctione cur in confirmatione prætermisit disiunctionem, & in consequente solū de principiis collegit primo esse agendum? præterea in antecedente non assumpsit prima, quod addidit iu con-

Prima dubitatio.

in confirmatione, quare antecedens, confirmatio, & consequens non videntur sibi mutuo respondere. Respondeo hæc omnia iure optimo fuisse facta; nam Philosophus in antecedente loquitur cum disiunctione, quæ etiam in cōfirmatione subintelligitur; tunc enim putamus cognoscere vnumquodque, supple cuius sunt principia, aut causæ, aut Elementa, cum loquendo de causis nouerimus primas; similiter de principiis, & Elementis: insuper non debuit disiunctionem repetere, quia per eam hoc denotauerat, quod de quouis loquamur, semper sententia sit vera; ideo in comprobatione absolute debuit loqui. In antecedente non debuit addere prima, sed in confirmatione; tum quia in ea tenebatur distinctius loqui; tum insuper quia tenebatur regulam tradere & patefacere quid esset illud, ex cuius cognitione consurgeret distincta & exacta cognitio rei. In consequente solum colligit primo esse agendum de principiis, quia colligit id, quod instituto suo inseruiebat, & quod verum est de omni, etiam colligi potest de parte sub eo contenta; & colligens de principiis indicat similiter id colligi posse de causis, & elementis, dum fiunt aliæ comparationes. Dubitatur secundo, cum Philosophus dicat tunc nos putare cognoscere vnumquodque cum causas nouerimus, num rei cognitio & cognitio causæ sint idem? Respondeo, vel loquimur de cognitione rei per demonstrationem, vel de cognitione definiti per definitionem: si loquimur de primo, dico esse idem originaliter, & per modum causæ, non absolute & secundum formam; ostendo, nam vt se habet de ipso esse rei, ita de eius cognitione; causa quæ est medium demonstrationis non est ipsum esse affectionis, quæ demonstratur, sed solum causa eius, vt patet de Eclypsi, & terræ interpositione; quare similiter cognitio causæ non est cognitio affectionis, nisi originaliter, & per modum causæ; hinc Auer. in secundo Post. cont. 38. ait, medium non esse partem essentiæ rei, quæ ostenditur. Si autem loquimur de cognitione definiti per definitionem, quia definitio est explicatio essentiæ definiti, & ab eo solum distinguitur ratione, ideo cognitio definitionis est formaliter cognitio definiti solum ratione seiuncta, non secus ac distinctum seiungitur à confuso. Dubitatur tertio, an materia sit principium cognitionis. Arist. hoc in loco & alibi id affirmat, cum dicat rem non cognosci nisi notis principiis, causis, & Elementis; & sæpe asserit, Physica definiri per materiam; & in secundo Post. inquit, omnem causam posse esse medium demonstrationis. Ex aduerso, cum materia ex se sit ignota, & actus sit ratio intelligendi, & cognoscendi, & per materiam res dicantur fieri, per formam autem esse, vt inquit Themistius sub initio secundi de Anima, & patet ex earum definitionibus ab Arist. traditis, nam materia dicitur ex quo fit aliquid, forma vero quod sit id, quod res est, cuncta autem vt se habent ad esse, ita ad cognitionem. Zimara in Tabula cap. de principiis negat materiam primam esse principium essendi, ex aduerso Theor. 85. ait esse principium essendi, non autem cognoscendi; dicamus difficultatem ex æquiuocatione ortum ducere; nam esse principium, per quod res est, intelligi potest dupliciter, vel ita, vt id principium sit propria rei essentia, & id quod res est, & hoc competit soli formæ, vel ita, vt id principium conspiret in suo genere ad constitutionem, & esse rei; & ita omne genus causæ est principium per quod res est, & cognitionis; & materia, præter hoc, etiam est pars rei. Hinc Arist. in primo Phy. loquens de materia & forma ait, esse principia, per quæ res per se fiunt, & sunt. De cognitione autem per materiam tria enuncio; primum est, quod materia non est prima origo, principaleq́; principium cognitionis, id enim competit actui, non potestati; Alterum est,

Solutio.

Secunda dubitatio.

Solutio.

Tertia dubitatio.

Solutio.

Tres Theses.

materia cum fuerit inuenta, & per aliud modo ei consentaneo nota, est proprium principium cognitionis affectionum ex ea prodeuntium, veluti quod nō valeat seorsum subsistere, quod vnius ortus sit alterius interitus, quod omne genitum necessario peteat, quod composita ex ea sint contingentiæ & varietati obnoxia & similia: nam interrogati cur hæc rebus competant, respondemus ob conditionem materiæ, & quia ex materia constant. Tertium est, Materia vna cum forma valet compositum manifestare; ea enim quamuis non sit pars essentiæ sumptæ in prima significatione, est tamen pars eius sumptæ in secunda significatione: hinc accipitur in compositorum definitione, tanquam vehiculum principalioris essentiæ, vt legitur in calce secundi Phy. Dubitatur quarto an pro exacta rei cognitione sit necessariū noscere causas omnes: ex vna parte nō videtur necessarium, quia definitur scire quod sit cognoscere causam, propter quam res est, non autem quod sit cognoscere causas omnes. Insuper demonstratio perfecta parit scientiam perfectam, quæ tamen non constat ex omni, sed ex vna causa. Ex aduerso Philosophus hoc in loco nec non in secundo Phy. 27. & 72. & in 8. Metaphysicæ cont. 12. & in secundo de ortu & interitu asserit, cognoscendas esse causas omnes, & principia, & ptopterea inquit, si ea essent infinita, non possemus de rebus assequi scientiam; & confirmatur ratione, quoniam vt res se habent ad esse, ita ad cognitionem; sunt per causas omnes, igitur per omnes cognoscuntur; & nisi notæ sint omnes, animus scientiæ cupidus non acquiescit; Pro responsione dico, vel loquimur de exacta adeptione alicuius vniuersæ Methodi, vel de cognitione partium eius. Si de prima, proculdubio est necesse cognoscere causas omnes, & ptincipia eius; idque fit per varias definitiones, & demonstrationes, & de hac sermo est in præsenti contextu. Si vero loquimur de cognitione partis, veluti hominis siue albedinis, vel rem illam cupimus noscere absolute, & quauis consideratione, vel cōsideratione aliqua cōtracta & limitata: si absolute, etiā absolute tenemur cognoscere omnes causas, & principia eius cū proxima, tū remota, nā proxima nō cognoscuntur distincte, sine notitia præcedentium; si vero cupimus rem illam cognoscere cognitione aliqua limitata, puta quatenus est corpus Physicum, tunc tenemur noscere causas omnes ei competentes, vt corpus Physicum est; qua consideratione Natura est eius primum principinm. Insuper vel rem illam cupimus noscere cognitione Simplici, cognoscendo per definitionem quid est, vel complexa cognoscendo per demonstrationem propter quid, vel simul vtrunque; si primum, tunc definitio contradistincta à demonstratione resoluit definitum in sua interna principia, & Elementa, & præsertim in formam; si secundum, id fit per demonstrationem, cuius medium est causa affectionis, & extra quid est eius, vt inquit Auer. in secundo Post. 38. At dum cupimus simul noscere & quid, & propter quid, quod competit nobis per definitionem sola partium positione distinctam à demonstratione, tunc rem cognoscimus per causas omnes cum internas, tum externas, vt exemplo definitionis iræ in procemio de Anima patefecit Philosophus. At oritur dubitatio, quia dixi, demonstrationem constare ex causis externis, quod videtur falsum, tum quia forma est medium potissimū, tum insuper quia omne genus causæ valet esse medium, vt legitur in secundo Post. Respondeo ea forma, quæ est medium potissimum, est forma subiecti declarans quid subiecti, quæ dum refertur ad affectionē, quæ ostenditur, est principium ex quo ea fluit, non autem essentia & forma eius: & dum additur, quod omne genus causæ valet esse medium, respondeo posse quidem esse medium, at non

Quarta dubitatio.

Solutio.

Dubitatio.

Solutio.

non cuiuslibet, & pro quolibet demonstrando; alioquin vel ea non est proprie demonstratio, vel materia & forma accipiuntur vt principia, ex quibus affectio fluit, non autem tanquam pars essentiæ affectionis, vt accidit, dum materia sumitur pro medio ad ostendendas affectiones ex eius conditione prodeuntes. At de his latius loqui ad Logicum pertinet. Dubitatur quinto, cum pro exacta rerum notitia requiratur cognitio causarum omnium, cum internarum tum externarum, quæ causæ magis pariant scientiam, num internæ vel externæ? Respondeo causas internas explicare quid, externas vero propter quid; & dum inuicē cōparantur definitio explicans quid, & tradens propter quid, hæc est principium cognitionis alterius, ea vero est conclusio, & propterea absolute hæc, quæ est per externa magis parit scientiam, quia propter quod vnumquodque, & illud magis; hinc quia externæ eminentiori modo sunt causæ, absolute nuncupantur causæ; internæ vero concausæ: & Deus causa eminentissima non dicitur materia & forma rerum, sed finis & efficiens; & dum definitur scire quod sit causam cognoscere, propter quam res est, & quod sit cognoscere causam primam, ea præsertim per relationem ad id, quod ostenditur, externa est, vt in secundo Phy. 38. declaratur exemplo artis ædificandi, quæ est causa prima ædificiorum; sic etiam dum pure consideratur quid res sit, non considerantur causæ externæ; at dum consideratur rei generatio, & motus, externæ causæ perquiruntur, vt asserit Arist. septimo Metaphysicæ 59. Sexta dubitatio est, num in omni ordine siue compositionis, siue resolutionis, primo sint declaranda principia. Inquiunt nonnulli hoc in resolutione non esse seruandum, sed solum in compositione; nam componentes ordimur à principiis, resoluentes vero à fine; & hoc ex eo patet, quia compositio & resolutio inuicem opponuntur; quare si componentes ordimur à principiis, cogimur resoluentes non ab eis, sed ab opposito ordiri. Ex quo colligunt scientias non secus ac per compositionem tradi posse, cum pro scientia sit necessarium primo declarare principia, ex quibus cætera componuntur, Artes vero solum tradi per resolutionem, cum tradantur, ex prænotione finis: & cum Aristot. inquit, Methodos non addisci, nisi ex prænotione principiorum, aiunt nomine Methodi solum denotare scientias inspectrices, non autem Artes. Hæc opinio quam longe absit à vero In introductione ad scientiam de Moribus, nec non in Comite Politico latissime patefeci. Nam omnis ordo ex sui definitione includit relationē ad vnum primum, quod primum dicitur principium illius ordinis, à quo ordiendum est: primum autem est duplex, vt sæpe diuidit Arist. vnum origine, alterum instituto & appetitione. In compositione ordimur à primo origine, in resolutione à primo secundum institutum, quod primum finis est; hinc Arist. in primo Nicomachiorum ait, finem & summum bonum esse principium; sic itaque cum compositio opponatur resolutioni, & in compositione ordiamur à primis secundum originem, in resolutione ordimur à primis eis oppositis, quæ sunt prima secundum institutum, de quibus dicitur quod prima secundum institutum, origine sunt postrema. Septima dubitatio est, quia Arist. videtur diminutus: nam tenebatur ostendere scientiæ de Natura competere principia, quod non fecit, sed dixit in ea primo consideranda esse principia, & non patefecit ei principia competere; & præsertim id ostendere tenebatur, quia cum cōditione protulit antecedens, inquiens, quarum sunt principia. Porphyrius (referēte Simplicio) respondet id nō fuisse ostensum, quia nullus Artifex ostendit, sed supponit suo subiecto competere Principia. Id ipsum censuit Alexander, vt colligitur ex Auer. 12. Metaphysicæ

Dubitatio quinta. *Resolutio.* *Dubitatio sexta.* *Opinio quorundam.* *Euersio.* *Septima dubitatio.* *Porphyrius.*

cont. 5. nec non Auic. hinc Aristoteles in hoc primo Physic. cont. 8. inquit, non attinere ad Physicum disserere aduersus negantes principia eius. Ex aduerso

Theophrastus. Theophrastus, in principio suorum Naturalium ostendit corpori Physico competere Principia, quia compositum est: cum Theophrasto est Auer. in calce huius libri, inquiens aduersus Auicennam à solo Physico posse ostendi corpus Physicum constare ex materia & forma, cum id sola transmutatione fieri valeat, quę ad Physicum pertinet.

Simplicius. Simplicius hac de re summopere est perplexus, nam sub initio primi cont. inquit, teneri quemlibet Artificem ostendere subiectum suum ex Elementis constare, at quam vim vnumquodque elementum habeat superioris esse Artificis, veluti Musici vim literarum ostendere, & Metaphysici vim Naturalium principiorum; ideo Physicus ait, materiā per Analogiam cognosci, quam primus Philosophus per causam demonstrat; insuper addit quod quidem sint rerum naturalium Principia, vniuersa de Natura disputatio demonstrat. In expositione autem sexti cont. inquit, quot & quæ sint principia ab Aristotele non indagari, sed ad superiorem Artificem pertinere, & in calce lib. inquit, Aristoteles tanquam manifestum assumpsit principia rerum naturalium esse, seruans limites, quos Naturali egredi non licet, sic conspicue secum pugnat, & varia profert satis dubia, veluti quod Metaphysicus per causam ostendat primam materiam, cum tamen Metaphysicus dicat eam esse ignotam, & cognosci per negationem: similiter dum Physicus per analogiam declarat primam materiam, non patefacit eam esse, sed quid sit, eliciens circumscriptionem analogicam, ex qua Aristoteles eo loci colligit se declarasse, quid sit materia: similiter à vero abest, quod profert in cont. sexto inquiens, Aristotelem nunquam indagare quot, & quæ sint principia, cum conspicue id faciat in primo Phy. vt

Solutio propria. ipsemet alibi fatetur. Propterea dimisso Simplicio, dicamus Principia esse duplicia, quædam cognitionis tantū, alia cognitionis & essentiæ. Prima sunt principia ex parte nostri, vt in scientia de natura, motum esse, & ea quæ sunt esse multa; Alia sunt principia absolute; Si de primis loquimur, ea nequeunt in scientia ostendi, tum quia ex se constant, tum insuper, quia si possent ostendi, non essent absolute principia cognitionis; adeo vt sit necesse vel deuenire ad prima ex se conspicua, vel dari progressum in infinitum, quod fieri nequit. Animaduertendum tamen est, quod quamuis non valeamus ostendere ea principia esse vera, valemus tamen inquirere causam, & propter quid eorum, vt patet de motu, & multitudine rerum. At si loquimur de Principiis rei, de illis varia quærere valemus, & præsertim an subiecto absolute principia competant; insuper quot, quæ, & quid ea sint: si de primo loquimur, profecto supponitur in scientia subiecto competere principia, hæc enim est conditio subiecti totius scientiæ, vt sit præditum principiis; hæc est sententia Aristotelis in 8. cont. dicentis Geometram non disputare aduersus negantes sua principia; & confundebat eo loci Philosophus principia scientiæ cum principiis rei, quia vere principia scientiæ, etiam sunt principia rei; & confirmatur, quia omnis habitus Mentis ratione formatus, præditus est principiis, vt asseritur sub initio sexti Metaphysicæ, omnis autem scientia est habitus mentis ratione formatus, quare &c. Si vero loquimur de cæteris, & quærimus an subiecto competat hoc, vel illud principium, & quot, & quæ, & quid sint, puto hæc posse ostendi, non quidem per priora, cum in ea scientia illis careant, sed per posteriora, & posse colligi ex sensu notis. hinc Aristoteles in primo Nicomachiorum cap. 7. ait, principiorū alia inductione cognoscuntur, nonnulla sensu, quædam consuetudine, aliaque aliter; similiter

licet in hoc primo Physic. dicet, ex omnibus quæ fiunt colligi materiam necessariam esse pro rerum generatione, sic Aristoteles in Physicis patefacit quot, & quæ sint principia corporis naturalis, non autem ostendit corpori Physico cõpetere principia, nisi ex euentu, reiiciendo falsas veterum opiniones euertentes principia, & si eueniat, vt id ostendatur, & fiat per priora, dicendum est ea recipi ex superiore scientia. Ex his varia scitu digna elicere valemus; primũ est, quod iure Aristoteles non patefecit corpori Physico competere principia, sed supposuit; Alterum est opinionem Porphyrij, Alexandri, & Auicennæ hac consideratione verissimam esse, nempe non posse per se ostendi subiecto competere principia. Colligo tertio sententiam Theophrasti rectè perceptam à vero non abesse; nam dixit. Atqui principia rerum naturalium esse, constat ex eo, quia corpora naturalia composita sunt; conspicue dixit id constare, nam in Syllogismo hypothetico per naturam, si antecedens sequitur consequens, antecedens cum modo sequitur consequens cum eodem modo, vt rectè patefecit Auer. in primo Priorum loquens de Syllogismo hypothetico per naturam; adeo vt dicere valeamus si Physica sunt composita, prædita sunt principiis, antecedens est ex se notum, quare & consequens: ex quo patet decipi nonnullos Theophrastum damnantes, quia dixit principia ostendi per composita; nam conspicue affirmauit constare, quod denrur, vt patefeci. Verum adhuc ei obiiciunt, quia Aristoteles in progressu huius libri, per principia, quæ sunt materia & forma, ostendit ea, quæ generantur esse composita, non autem vice versa. Respondeo Aristotelem ex inspectione & resolutione compositorum colligere materiam & formam esse principia rerum, mox per regressum assignare causam, & propter quid ea, quæ gignuntur, sint composita. Dubitatur octauo, quoniam Aristoteles colligit primo agendum esse de principiis, & non declarat quid denotet nomine principij, adeo vt in eum labatur errorem, in quẽ in cont. 23. ait lapsos fuisse veteres, qui dixerunt ingenitum carere principio, & nõ explicarunt in qua significatione vterentur nomine Principii. Respondeo cum Auerroe in primo Post. 74. aliud esse vti voce æquiuoca, & ea vti æquiuoce; licet Philosopho vti voce æquiuoca, dummodo ea non vtatur æquiuoce, hoc est in varia significatione, pro principio & conclusione, vt fecere veteres, colligentes ingenitum esse infinitum ex eo, quia caret principio. At Aristoteles semper in eadem significatione in hoc cont. vtitur nomine principij, in ea nimirum significatione, in qua veteres eo vtebantur, vt affirmat in cont. 48. & exactè quid principii nomine denotet patefacit declarando quot, & quæ sint principia. Dubitatur nono quia Philosophus non videtur seruare præcepta sua; docet in 3. Rhetoricorum hanc vnam esse conditionem propriam procemii, vt proponatur id, de quo est agendum; cum autem corpus Physicum sit subiectum, & de eo sit agendum, principia autem considerentur in gratiam eius, renebatur Philosophus in procemio proponere explicandum quid sit corpus Physicum. Soluitur hæc dubitatio per duo fundamenta; primum est, quod Aristoteles hoc supposuit, vt notum ex inscriptione, & ex eo, quod seruarunt veteres Physici de corpore naturali differentes. Alterum est quia Aristoteles id proposuit facultate & virtute; cum enim corpus Physicum elucescat ex notitia principiorum eius, Philosophus proponens primo agendum de principiis, facultate & virtute proposuit agendum de corpore Physico; hinc in secundo Physic. cont. 4. ex declaratione formæ & materiæ, quæ sunt naturæ, colligit descriptionem corporis Physici, quod dicitur præditum natura. Dubitatur decimo, num omnis Metho-

Tria colliguntur.

Defenditur Theophrastus.

Instãtia.

Solutio.

Octaua dubitatio.

Solutio.

Nona dubitatio.

Solutio.

Decima dubitatio.

dus sit prædita principiis, causis, & elementis. Philoponus id negat, inquiens Rhetoricam, & Dialecticam carere principiis propriis, & propterea vti alienis. Vicomercatus ait, Methodos, in quibus res vel tantum diuiduntur, vel definiũtur, destitutas esse Principiis. Ex aduerso Simplicius, omni Methodo ea competere affirmat, idq; colligit ex definitione Methodi tradita ab Alexandro, quæ est, Methodum esse habitum inspectricem cum ratione eorum, quæ ad ipsam pertinent, ratio autem ex principiis constat. Confirmatur authoritate Philosophi in sexto, & in 11. Metaphysicæ dicentis, est aliqua sanitatis, bonæque habitudinis causa. Mathematicorum quoque sunt Principia, causæ, & Elementa, & absolute omnis rationalis scientia, siue modo aliquo διάνοια, hoc est rationis particeps, circa causas, & principia, aut certiora, aut Simpliciora versatur, &c. Id ipsum nomen Methodi patefacit, denotat enim rectam docendi rationem, siue progressum ad finem per viam recte, riteque dispositam; quæ sine principiis seruari nequeunt. Propterea respondens dico, Methodum vsurpari vel pro vniuersa aliqua disciplina, vel pro parte; si vsurpatur pro vniuersa, ei necessario competunt principia, tum quia est de subiecto aliquo, cui competunt principia, tum insuper quia traditur, vel ordine compositionis, vel resolutionis, qui præditi sunt principiis suis; si autem vsurpatur pro parte, dico eam necessario esse præditam principiis nisi rei, saltem cognitionis; omnis enim progressus, in quo vnum per aliud declaratur, includit principia saltem cognitionis; omnis Methodus est huiusmodi, quare &c. nam per hoc Methodus distinguitur ab ordine, quia in ordine post vnum declaratur aliud, in Methodo vero per vnum declaratur aliud; & hoc denotauit Arist. in 6. Metaphysicæ inquiens, omnem disciplinam rationis participem versari circa causas, & principia, vel certiora, vel simpliciora: certiora sunt principia cognitionis, simpliciora vero rei. At dubitatur, quia datur Methodus de primo principio, cuius fit mentio in 8. Physic. cont. 3. cui tamen principia non competunt. Respondeo primo principio, nempe Deo, competere principia cognitionis ex parte nostri. Insuper addo Aristotelem eo loci denotasse Metaphysicam, cui procul dubio principia competũt. At instatur adhuc, quia si omnis Methodus est prædita principiis, inaniter Aristoteles addit, quarum sunt principia, &c. respondeo Aristotelem per principia denotare principia rei, & quia dantur Methodi de principiis per notiora nobis, ideo iure illud addidit; Instantia sumpta ex Rhetorica, & Dialectica inanis est; quoniam hæ disciplinæ dupliciter considerari possunt, primo vt Methodi explicantes pertinentia ad eas, secundo vt eis vtimur. Philoponus eas considerauit secundo modo, qui ad rem non facit; Ad dum primo modo considerantur, præditæ sunt principiis suis, ex quibus pendent, vt Dialectica principiorum loco considerat genera problematum, genera propositionum, & alia declarata ab Aristotele in primo Topicorum. Rhetorica quoque prædita est principiis suis, qualia sunt genus deliberatiuum, ostensiuum, & iudiciale; insuper alia multa, quæ recipit partim à Logico, partim à Ciuili, ideo ex vtrisq; dicitur conflata. Id quod addebatur de Methodis, quæ vel solum definiunt, vel solum diuidunt, nullius est roboris, tum quia non sunt integræ Methodi, sed partes alicuius vniuersæ disciplinæ; tum insuper, quia præditæ sunt principiis. Definitio enim resoluit in principia, & ex principiis constat. Diuisio vero orditur à genere, per differentias, quæ sunt principia specierum. Vndecima & postrema dubitatio est, num hoc procemium sit commune vniuersæ Naturali Philosophiæ, vel saltem sit commune octo libris Physicorum, vel sit proprium partis eorum &

cuius

Solutio. *Instantia.* *Solutio.* *Instantia.* *Solutio.* *Vndecima dubitatio.*

cuius partis. Apparet rationi consentaneum id debere esse commune, quia statim in principio scientiæ cómune procemium est proponendum, vt ad vniuersam scientiam paremur, ad eamq; dirigamur; hinc nonnulli aiunt, hoc esse procemium commune, in eoque ordinem patefieri in vniuersa scientia seruandum. Ex aduerso hoc procemium videtur esse proprium primi libri, quia officiũ procemij est proponere id de quo est agendum; at Aristoteles proponit primo agendum de principiis, de quibus in hoc primo libro disseritur; & confirmatur, quia procemio respondet Epilogus, tanquàm finis, at Aristoteles in calce primi libri Epilogo colligit se de principiis egisse. Propterea soluens dico, Procemium hoc proprie inseruire primo libro, proxime deinde etiam secundo, per consecutionem autem, & facultate quadam, vniuersæ naturali scientiæ. Proprie inseruit primo libro, quia proprie proponitur primo agendum de Principiis, de quibus in calce libri epilogo colligitur actum esse; proxime inseruit etiam secundo, quia etiam de Elementis, & causis fit mentio, de quibus in secundo agitur; hinc ambo hi libri inscribuntur de principiis, & in principio tertij libri, nouo procemio Philosophus de communibus affectonibus proponit agendum: demum per cõsecutionem, & facultate inseruit vniuersæ naturali scientiæ; tum quia communia principia facultate sunt omnia, tum insuper quia proponens agendum de principiis, facultate & virtute proponit agẽdum de corpore Physico, cuius sunt principia, & in cuius gratiam ea declarantur; tum demum quia patefaciens ordinem, & viam cognoscendi principia, nos parat ad vniuersam naturalem scientiã: partes autem considerandæ in partibus naturalis scientiæ, accommodatius proponuntur in principio primi de Cœlo, quia tunc ad magis propria, & partes incipit Philosophus descendere. Varia, quæ dicuntur ab Auerroe, non distinctè perpendam, quia Aristotelem mihi explicandum proposui, quod libere efficiam, nec alicui expositori addictus ero. *Solutio.*

Insita autem est ex notioribus nobis via & manifestioribus, ad notiora, & manifestiora natura. Non enim eadem sunt nobis nota & simpliciter. Propterea necesse hunc in modum progredi ex his, quæ Natura minus sunt manifesta, nobis autem manifestiora, ad manifestiora Natura & notiora. *Cont. 2.*

PRopofuit Philosophus primo agendum de principiis; & quia asseruerat prædita principiis cognosci per principia, principiorum autem non sunt principia, ideo dubitatio occurrit, quomodo à nobis cognosci debeant. Propterea institutum Philosophi est viam patefacere cognoscendi principia. Ex quo patet ratio instituti, & connexio huius contextus cum antecedenti. Diuiditur præsens cont. in tres partes; in prima proponitur via cognoscendi principia; in secunda diluitur obiectio quædam; in tertia colligitur quomodo per eam viam progredi debeamus in notitiam principiorum. Vt pertinet ad primam partem, inquit, Insitam esse viam ex notioribus nobis ad ea, quæ sui natura sunt notiora; & quoniam posset quispiam putare eadem esse nobis, & natura nota, ideo hoc reiiciens inquit in secunda parte, non enim eadem sunt nobis nota & natura, quasi dicat, iure id dictum esse, quia non eadem sunt nota nobis & simpliciter, hoc est natura; ex qua via in tertia parte colligit progrediendum esse pro notitia principiorũ ex notioribus nobis, naturæ autem minus manifestis, ad principia, quæ sunt manifestiora natura, & notiora. Considero primo iure Arist. dicere per naturam nobis insitum esse: nam quod progrediamur per notiora nobis, non ex assuetu- *Primo considerandum.*

dine, nec ex disciplina aliqua pendet, sed ex natura; ideo hoc competit omnibus. *Secundo.* Considero secundo, quod inquit via, denotando Methodum, & progressum nostræ cognitionis; quæ via distincta est ab ordine: in via enim per vnum nosci-*Tertio.* tur aliud, in ordine vero post vnum declaratur aliud. Considero tertio rationem huius viæ; cum enim à nobis per vnum debeat nosci aliud, illud vel magis, vel æque latet, vel est notius; si magis vel æque latet, non valet aliud illustrare & patefacere; nil enim agit vltra proprium gradum, & propterea est necesse, vt nobis addiscentibus sit notius; hinc dicitur in primo Post. propter quod vnumquodq;, illud magis est; eandem viam frequenter alibi patefecit Arist. veluti in primo Nicomachiorum cap. 4. in 7. Metaphysicæ cont. 10. in 5. Metaphysicæ cont. primo in calce secundi Post. & alibi. Eandem sæpe approbauit Auer. & præsertim tertio de Cœlo 35. primo Post. 95. & 96. Plato quoque frequenter eam protulit, vt in Sophista, & in sexto de Repub. & ob id in Epistolis asseruit ascendendum esse à nomine ad rationem, à ratione ad simulacra, ab his ad scientiam, & à scientia ad Intelligentiam, & Ideas. Cætera attinentia ad verba præsentis contextus ex dictis sunt conspicua.

Caput Dubitationum.

Prima dubitatio. Ex verbis Philosophi variæ prodeunt difficultates: ego potiores proponam, & singulatim diluam. Dubitatur primo, quia Philosophus id facit, quod ad eum non pertinet; nam tradere Methodum addiscendi, non Philosophi, sed Lo-*Solutio.* gici officium est. Respondeo minus esse Logici huiusmodi regulas solum tradere vniuerse, Singularum autem scientiarum officium deinde est, communes illas regulas contrahere, & ad proprium institutum referre; idque efficiunt non habitu illius scientiæ, sed Pædia, siue congruente institutione, qua instructi ad *Altera dubitatio. 1.* scientias accedere debemus. At hac difficultate soluta, quinq; aliæ inuicem iunctæ diluendæ se offerunt: prima est an ea sententia; quod insita nobis via sit ex *2.* notioribus, sit vera de sola via, vel etiam sit vera de ordine. Altera est, an ea sit Methodus vniuersalis, seruanda in omnium cognitione, vel tãtum in cognitio-*3.* ne principiorum: tertia an ea regula vera sit de omni Methodo cognoscendi: *4.* quarta quid sit notius natura, notiusq; nobis; quinta an eadem valeãt esse nobis *5.* & natura notiora. Ordiens à prima existimat D. Thomas regulam illam de ordi-*De prima opinio D. Thoma.* ne quoque veram esse, & putat Aristot. in his quatuor contextibus de solo ordine verba facere. Auer. quoq; eam esse verã de ordine opinatur; ideo in quar-*Auer. Aristot.* to cont. putat, Arist. ex ea colligere pertinentia ad ordinem, & inter causas tres, *Auersio.* ob quas ait, primo declaranda communia, hanc refert, quia sint nobis notiora. Arist. quoque nonnunquam à facilioribus ait esse ordiendum. Hãc sententiam ab Arist. decretis, & à vero puto esse alienissimam. Primo quia quotiescunq; Arist. eam regulam profert, semper de via, nunquam de ordine loquitur, vt redditur notum perpendentibus singula loca in expositione relata. Insuper hoc constat ex verbis præsentis contextus, inquit enim insitam esse viam ex notioribus nobis, ait, viam, non ordinem; insuper cum dicat per notiora nobis noscenda esse obscura, conspicue id profert quod ad viam, non ad ordinem pertinet; similiter dum in 3. cont. inquit Philosophus, diuidentibus confusa reddi nota principia & Elementa, manifestat pertinentia ad viam. Nam alia est ratio viæ siue Methodi, alia ordinis; pro via requiritur, vt progrediamur per notiora nobis, quia ex vno aliud elucescere debet; non autem sic se habet de ordine, in quo non vnum per aliud, sed vnum post aliud declaratur. Hinc dum Philosophus tradit rationẽ

ordinis

ordinis non hanc, sed duas alias præsertim affert; vna est quia scientiæ sunt imitatio rerum, ideo ordo scientiarum ex naturæ ordine sumendus est, propterea in primo Phy.57. dixit, est enim secundum naturam, vt communia primo dicamus. Ex hac principali ratione pendet altera, quæ est, quia res vt se habent ad esse, ita ad distinctam cognitionem, propterea principia & communia primo sunt declaranda, quia absq; eorum notitia cętera cognosci nequeunt, vt dicitur in primo cont. huius libri, & in sexto Top. cap. 3. Id ipsum efficacissima ratione confirmatur, nam si ordiendum esset à nobis notioribus, nequaquam ordiendum esset à primis principiis: principia enim quo priora & simpliciora sunt, eo nobis sunt obscuriora, vt in hoc cont. inquit Philosophus: dicere igitur principia primo esse declaranda, & ordiendum esse à notioribus nobis, conspicue inuicem pugnant. Insuper si à nobis notioribus ordiendum esset, primo fuissent declarandæ communes affectiones, non communia principia, cum illæ sint nobis notiores. At respondent nonnulli, & aiunt, ordiendum esse à nobis notioribus notitia distincta, non confusa. Qui cum hoc dicant, indicant se non percipere vim verborum; nam dum quæritur an pro recto ordine sequi teneamur Naturam, vel nostrum cognoscendi modum, proculdubio per nostrum cognoscēdi modum, contradistinctum à priore natura, solum intelligimus propinquiora sensibus, vt ait Arist. in primo Post. quæ sunt prius nobis nota confuse; nam ea, quæ sunt prius nota distincte, nō dicuntur notiora nobis, nec cōtra distinguuntur ab eis, quæ sunt priora & notiora natura. Confirmatur, quia conspicue Philosophus hoc in loco per notiora nobis denotat prius nota confuse, cum per ea dicat noscenda esse principia remotissima à nobis, per quæ sola mox cognoscuntur distincte. Colligamus itaque, dum Arist. absolute ait, insitam esse viam ex notioribus nobis, semper de via loqui, non de ordine, & si nonnunquam inquit aliquid prius esse declarandum, quia est nobis notius, vt dum ait, partes humani corporis prius esse declarandas partibus iumentorum; duo sunt animaduertenda; primum est quia Arist. eo loci pro ratione etiam addit id esse faciendum ob præstantiam hominis, præstantius autem absolute dicitur natura prius, vt patet ex 8. Phy. & secundo de Cœlo. Alterum est, quia inter huiusmodi partes non est ordo essentialis, adeo vt notitia vnius sit necessaria pro notitia alterius. Ex his colligo minus recte D. Thomam putasse à secundo cont. vsque ad quintum sermonem esse de solo ordine; similiter errasse Auer. existimantem in quarto cont. colligi pertinentia ad ordinem; cum enim cuncta, quæ in his contextibus dicuntur, pendeant ex regula tradita in hoc secundo cont. & ea tantum sit vera de via, siue Methodo, non de ordine, cuncta ad solam viam, non ad ordinem sunt referenda. Altera dubitatio erat, num regula, quod insita via sit ex notioribus nobis, vera sit de omni nostra cognitione, vel solum de cognitione principiorum; cui breuibus respondens dico; si regula absolute hunc in modum proferatur, quod insita sit via ex notioribus nobis, ea absolute vera est de cognitione cum principiorum, tum cæterorum; at si proferatur vt in hoc cont. profertur ab Arist. ea solum est vera de cognitione principiorum; nam inquit Philosophus, insitam esse viam ex ignotioribus natura, nobis autem notioribus, ad ignotiora nobis, notiora natura; quod solum seruatur, dum per signa effecta & posteriora eleuamur in notitiam principiorum: in Mathematicis autem, & in ostensione propter quid, hoc non seruatur, vt conspicuum est. Dubitabatur tertio de veritate regulæ absolute prolatæ, num scilicet semper progrediamur per notiora nobis. Nam tria sunt, quæ pariunt difficultatem: primum attinet ad

Solutio quorundam.

Euersio.

Aduersus D. Tho.

Aduersus Auer.

Solutio alterius difficultatis.

Solutio tertia.

definitionem,quæ non per notiora nobis,ſed ſolum per notiora natura patefacit definitum;res enim definita eſt nobis notior ſecundum nomen,quam ſecũdum definitionem,vt docet Philoſophus in 5.cont. Alterum pertinet ad oſtenſionem propter quid tantum,quæ progreditur per principia ſolum notiora natura,non autem nobis,vt cõſpicuum eſt. Tertium,quod parit difficultatem,eſt diuiſio & compoſitio,quæ cum ducãt per oppoſita,ſi vna ducit per notiora nobis,altera id faciet per oppoſita. Hæ ſunt difficultates non leues;de quarum prima attinente ad definitionem inquiunt nonnulli, definitionem non eſſe Methodum,qua aliud declaretur, ſed eſſe rem latẽtem Methodo indagandam;hinc Ariſt.in proœmio de Anima cont.4. & 5. inquirit,an vna eademque Methodo rerum omnium indagentur definitiones,vel potius diſtincta; & in calce ſecundi Poſt.tradit Methodum indagandi definitiones per notiora nobis;& ea definitio quæ explicat quid res ſit,quæ proprie eſt definitio,etiam eſt concluſio demonſtrationis,& declaratur per alteram explicantem cauſam eius, & propter quid.Similiter etiam inter genera problematum diſſoluendorum & explicandorum numeratur problema de definitione, Quod ratione ſatis conſpicua oſtenditur:omnis enim Methodus eſt ratio,qua ex vno in aliud progredimur,definitio non eſt ratio,vt conſpicuum eſt. Maior elicitur ex Alexandro & Simplicio,qui Methodum definientes inquiunt,Methodum eſſe habitum inſpectricẽ ſiue indagatricem cum ratione.Hanc opinionem cum vero pugnare conſpicuũ eſt,vt alibi latius patefeci;nunc autem,vt inſtituto noſtro inſeruit,duo profero; primum eſt,eam regulam,quod inſita via ſit,ex notioribus nobis,etiam de definitione eſſe veram. Alterum eſt,definitionem partim eſſe,partim non eſſe Methodum cognoſcendi:primum elicitur ex conſpicuis verbis Ariſt.nam in primo Metaphyſicæ cont.48. inquit, omnem diſciplinam fieri per præcognita,aut omnia, aut quædam, aut per demonſtrationem, aut per definitionem; oportet enim ea,ex quibus eſt definitio,prænoſcere,& eſſe nota;conſpicue Philoſophus ait,definitionem per nota declarare definitum:& quia nonnulli verba Philoſophi perperam explicant,propterea id ipſum lucidius confirmo,per Ariſt.in ſexto Top.cap.3.dicentem melius abſolute eſſe definire per notiora Natura; verum illis,qui per ea non valent cognoſcere, neceſſarium fortaſſe eſt per ea,quæ illis ſunt nota, conſtituere definitionem. Inſuper in eodem cap.id ipſum repetens inquit: Definitio tradi debet per priora & notiora,traditur enim gratia cognoſcendi definitum; cognoſcimus autem non ex quibuslibet, ſed ex prioribus & notioribus,quemadmodum in demonſtrationibus;ſic enim omnis doctrina,& diſciplina ſe habet. Conſpicue ait Philoſophus, definitionem aliud patefacere notiora,& de ea quoque veram eſſe ſententiam prolatam in principio libri Poſter.omnem doctrinam fieri ex præexiſtente cognitione, quæ proculdubio intelligi debet de via & Methodo cognoſcendi. Inſuper in eodem 6. Top.cap.primo ait, oportet definitionem quam clariſſima interpretatione vti, quia datur gratia noſcendi aliud:id ipſum confirmat in ſecundo Poſt.cap.15.inquiens,vt in demõſtratione oportet includi formam ſyllogiſticam, ita in definitione clarum & conſpicuum.Inſuper in primo de Anima cont. 48. & in ſecundo Poſt. cap. 3. ait Philoſophus, nos ſcire cum definitione, tum demonſtratione, & quærit an idem ſit,adeo vt proculdubio fateri cogamur etiam definitionem eſſe Methodum cognoſcendi,& de ea quoque eſſe verum,vt per notiora nos ducat in notitiam latentium. Alterum,quod protuli erat,definitionem partim eſſe, partim non eſſe Methodum;nam Methodi nomen dupliciter vſurpatur vel preſſius pro eo, quod

An definitio ſit Methodus.

Eueršio.

eo quod ratiocinationem includit, ac ita definitio non est Methodus; vel latius pro quouis progressu ex notitia vnius in notitiam alterius; ac ita definitio quamuis non includat formam ratiocinandi, tamen est Methodus, veluti etiam diuisio & compositio Methodi nomine denotantur, quamuis careant forma argumentandi. Et quod ab Arist. definitio inter Methodos numeretur conspicuum est, cum illi eam tribuat, quæ conuenire asserit Methodo & viæ, nimirum vt fiat per præcognita. Pro solutione autem aduersarum rationum considerandum est, duplicem fieri posse comparationem, & duplicem esse progressum, vnum ad definitionem, alterum ad definibile; primo enim definitionem latentem indagamus, mox ex inuenta & nota definitione tendimus in notitiam definiti. In primo progressu, definitio latens Methodo quæritur, in secundo vero definitio est Methodus, qua noscimus definitũ per ea, quæ nobis reddita sunt nota, vt in sexto Top. docet Philosophus. Et considerandum est, quod vt in ostensione p effecta confuse nobis nota eleuamur in inuentionem causæ, mox reuertimur, & per inuẽtam causam distincte & propter quid cognoscimus effecta, ita in definitione ex re suo nomine & per accidentia confuse nota tendimus in notitiã definitionis, mox per definitionem distincte notam distincte noscimus definitum. Ex his cõspicue eliciuntur solutiones omniũ aduersarum rationum. Instabatur primo, quia datur Methodus indagandi definitiones. Respondeo etiã dari Methodum indagãdi causas, & est demõstratio, quia; & dum definitio indagatur, ea nõ est Methodus, nec notior, sed Methodus est dum secũdo refertur ad definitum, & illud distincte patefacit: nec obstat quod ratiocinandi forma careat, vt dixi. Instabatur secundo per ostensionem propter quid tantum, formatam in regressu soluitur hæc instantia ab Auer. in primo Post. cont. 95. & 96. dicẽte, quod dum; ad rei cognitionem tendimus, si principia fuerint causæ, & etiã facilius natæ sensu apprehendi ordimur ab eis, & ostensionem formamus simul absoluentem vtramq; quæstionem, nimirum quia, & propter quid; si autem natura tantum, nõ autem nobis fuerint nota, ordimur à rebus effectis notioribus nobis, lumine quarum, ostensione quia, inuenimus causas, quibus inuentis regredimur formando ostensionem propter quid tantum, adeo vt ex rebus effectis primo confuse notis, eleuemur in notitiam congruentẽ principiis, mox ex principiis distincte notis descẽdamus in notitiam distinctam rerum effectarum, dum inuicem reciprocantur: primo progredimur per notiora nobis secundum esse, mox vero per notiora secũdum causam; ideo primo noscimus esse causarum, mox propter quid effectuum. Hinc Arist. in sexto Top. c. 3. inquit, nobis iam instructis ea esse notiora, quæ etiam Naturæ notiora sunt; quæ quamuis non sint nobis notiora secundum esse absolute, sunt tamen notiora, vt sunt causæ; & quatenus sunt notiora, eatenus quæstionem absoluunt, adeo vt semper insita sit via per notiora nobis. Afferebatur demũ instantia ex compositione & diuisione sumpta; de quibus dico quod vel non sunt vere Methodi aliud patefacientes, vel si aliud patefaciunt, id efficiunt per notiora nobis; nam compositio nos eleuat in inuẽtionem definitionis generis, vel speciei per notiora nobis, vt in secũdo Post. docet Arist. ducit enim per confusa actu. Diuisio autem nil ostẽdit, vt in secundo Post. affirmat Arist. quæ etiam progreditur per notiora, quatenus ordimur à communiore, quod est confusum potestate, & est nobis notius facta abstractione. Quarto loco occurrebat considerandum quid intelligere debeamus per notius nobis, & quid per notius natura. Pro solutione accipiendum, omnem nostram cognitionem ortum ducere à sensu; propterea id iudicari debet notius nobis, quod ma-

Solutio aduersarum rationum.

De ostensione quid tantum.

Quarta dubitatio quid notius nobis.

gis cadit sub sensum; hinc Arist. in primo Post. id ait esse nobis notius, quod sensui est propinquius, veluti calidū & frigidum, vt legitur in decimo cōt. tertij de Anima; considerandum tamen quod esse nobis notius contingit dupliciter, vel distincte, vel confuse: hoc indicauit Arist. in sexto Top. c. 3. inquiēs, nobis in principio notiora esse sensilia, instructioribus autem factis è contrario; nam sapiens cū Natura cōformatur: dum tamen absolute fit mentio de notiore nobis, id intelligitur, quod contra distinguitur à notiore natura veluti in hoc cōt. & est primo nobis notum confuse. Explicatio quid sit notius nobis, superest explicandū quid sit notius natura. Proculdubio per natura notius non debemus intelligere notius Deo, cuius Mens dicitur Natura melior & Natura Naturās; nil enim Deo est magis, vel minus notum, cum eius cognitio sit eius essentia eminentissima & simplicissima. Neque etiam id ita intelligi debet, vt Natura vel vniuersalis, vel particularis aliquid prius intelligat; nam agere per Naturam contra distinguitur ab agere per cognitionem; neq; etiam id intelligi debet cum conditione dicendo, si natura intelligeret, id primo cognosceret: Arist. enim absolute loquitur, & id quod primo nuncupat notius natura, mox appellat notius simpliciter. Insuper si natura cognosceret, quamuis vt operans ordiretur à principiis, tamen vt cognoscens & opera dirigens ordiretur à fine. Propterea dicamus aliquid dici Natura notius & prius, quia id absolute, sui natura, suique conditione sit tale. hinc Aristoteles, quod prius dixit naturæ notius, mox nuncupat notius simpliciter, propterea rectius loquimur dicendo notius natura, hoc est sui natura & absolute quam dicendo notius naturæ, Aristoteles tamen dixit notius naturæ vtens articulo τῇ vt responderet ei, quod dixit notius nobis. At perpendamus modo quid sit hoc sui natura & simpliciter prius & notius; pro notitia accipiendum inueniri has voces, natura prius, natura notius, prius ratione, notius ratione, prius & notius, simpliciter, prius essentia, prius instituto, prius generatione, siue origine: quæ voces partim idem denotant, partim distinguuntur; nam prius natura est duplex, vel secundum institutum, vel secundum originem; & hæc duo inuicē opponuntur. Natura enim consideratur dupliciter, vel vt appetens, & ita finis, & perfectius est natura prius; vel vt operās, ac ita simpliciora sunt natura priora: hanc distinctionem indicauit nobis Aristoteles tum in septimo Metaphysi. 23. rum in tertio de Anima, tum in calce secundi Physi. ex qua distinctione prodit ea regula, Primum in intentione, est vltimum in executione; Aristarchus tamen id consueuit præsertim dicere natura prius, quod est perfectius, & prius secundum institutum, & appetitionem, vt etiam in postprædicamentis, quod à nobis magis diligitur, dicitur nobis prius & proximius. Sic in primo de Cœlo 12. perfectius nuncupat natura prius, vt etiam in secundo de Cœlo 23. in 8. Phy. 58. & 75. & in secundo de Ortu & Interitu cont. 7. visum & visibile, dixit esse priora natura, tactu, & tangibili, cum tamen origine sint postrema, & 9. Metaphysi. 15. inquit, Virum posteriorem puero, generatione, natura autem priorem. Similiter in secundo de partibus animalium cap. primo inquit: Sed cum contra in generatione ac in essentia se habeat, quæ enim posteriora sunt generatione, hæc natura sunt priora, & quod est primum Natura, hoc vltimum est generatione; sic materia est prior generatione & origine, forma vero natura & essentia. Et considerandum, quod quamuis perfectius ab Arist. absolute dicatur natura prius, non tamen ita proprie id semper dicitur natura notius, sed solum dum est principium cognitionis cæterorum; veluti vir est natura prior puero, & visus tactu, nō autem notius, nisi minus proprie, cum nō sit principium cognitionis aliorum; adeo vt na-

Nobis notum duplex.

Notum natura.

Quid sit sui natura prius.

Prius natura duplex.

tura

tura prius modo aliquo sit communius, quam natura notius, proprie sumptum; dico proprie, quia late id quod magis appetitur dici potest notius, quatenus primo ei offertur. Loquendo autem de eo, quod est prius origine, de eo quoq; fere similiter se habet; nam quod est prius origine, & non est principium cognitionis alterius, proprie magis dicitur prius natura quam notius, vt puer viro, & tactus visu: prius secundum essentiam, est id quod dicitur prius perfectione, & absolute ac proprie nuncupatur prius natura: datur demum prius ratione & intellectu, de quo Aristoteles in primo Physic. 48. ait, quædam esse notiora sensu, alia vero κατὰ τὸν λόγον hoc est ratione. Nonnulli aiūt notius natura, & notius ratione idem esse: at errant; conspicue enim Aristoteles hæc secernit ab inuicem, veluti in 8. Physic. 75. inquiens, perfectum esse prius ratione, natura, & tempore imperfecto; & in septimo Metaphysicæ cont. 4. inquit, substantiam esse priorem accidēte, ratione, notitia, tempore, & natura. Si Aristoteles putasset esse idem, redundans profectò fuisset, mentionem faciens de vtrisque. Præterea 13. Metaphysicę c. 2. inquit, Lineas esse priores corpore ratione, non tamen omnia, quæ ratione priora sunt, etiam substantia sunt priora; substantia namque ea sunt priora quæcunq; separata excedunt essentia; ratione vero ea sunt priora, quæ in alterius definitione accipiuntur, sic albedo est prior homine albo, ratione, non substantia, &c. conspicue Philosophus distinguit prius ratione, à priore secundum substantiam, quod absolute cōsueuit appellare prius natura: colligamus itaq; differre Natura prius à priore ratione; id enim dicitur prius ratione, quod est simplici⁹, & in alterius definitionem ingreditur; prius vero natura proprie id dicitur, quod est prius essentia & præstantius: natura enim substantia est & essentia rei; fateor tamen quod si natura prius late vsurpatur, etiā id quod est prius ratione, potest dici natura prius, quatenus est simplicius, & pri⁹ origine, vt albedo homine albo, nam idē distincta ratione dici potest prius & posterius altero, vt albedo homine albo. Ex his patet explicatio vocum. Superest demū, vt perpendamus an eadem esse possint, nobis & natura priora, & notiora. Apparet primo id contingere nō posse, tum quia Philosophus absolute inquit, non eadem esse nobis & natura nota & prima, tum insuper, quia in primo Poster. cap. secundo ait, ea inuicem opponi, opposita autem non sunt idem; tum demum quia natura priora & notiora sunt priora absolute, nobis autem priora sunt absolute postrema, prima autem & postrema longe distant: ideo vt in sexto Top. cap. 3. legitur aliud esse absolute salubre, & nobis salubre, & in 7. Metaphysicæ cont. 10. aliud dicitur absolute bonum, & nobis bonum, & in 2. Metaphysicæ cap. primo aliud absolute difficile, & nobis difficile: ita hoc in loco aliud dicitur natura notius, & nobis notius. Philoponus & Simplicius hoc in loco absolute vidētur putare, natura priora, nobis esse posteriora & minus nota. Ex aduerso frequenter ea in idem subiecto venire videntur, veluti in Mathematicis, in quibus ex sententia Themisti, & Auer. frequenter eadem nobis & natura dicuntur priora & notiora: Præterea ex sententia eorundem datur ostensio tradens causam & esse, & absoluens vtranq; quæstionem; ea autem constat ex principiis notioribus nobis & natura, vt patet ex Auer. tertio Cœli 35. primo Post. 95. 96. & in expositione præsentis cont. Et quoniam Auer. putat ostensiones dantes causam & esse formati cum in 8. Phy. tum in secundo de Anima, cogimur fateri ex opinione eius etiam in Physicis eadem nonnunq̄ esse notiora nobis, & natura: id ipsum conspicue ex Arist. elicitur, nam in primo Post. c. 10. loquens de ostensione. Quia, inquit, prohibet nihil, æque prædicantium, notius aliquādo esse non causam, nō ait Philosophus

An eadē nobis & natura valeant esse priora.

semper effecta esse notiora causis, sed aliquando. Insuper in quarto Phy.cont. 104.ostendit mobile esse nobis notius motu,& motum tempore;& per mobile ait cognosci prius & posterius in motu;at mobile etiam est prius natura motu,& motus tempore;hinc Auer.eo loci inquit,mobile vt est prius in instanti secundum esse,ita etiam est notius nobis,& mobile est notius motu,quia est demonstratū, motus autem simul iunctus non est demonstratus,sed mens facit ipsum,& motus est notior tempore,&c.sic itaq; mobile motu,& motus tempore nobis priora & notiora sunt,ac eadem sunt priora & notiora natura;affectiones enim sunt natura posteriores eo,cuius sunt affectiones. Præterea ait Philosophus, secundo Cœli 17.id cuius est opus,esse gratia operis,id autem cuius gratia finis est,quare opus vt finis,& causa est natura prius;vt autem res effecta sub sensum cadens est prius & notius nobis;ita summum bonū est actio & finis hominis. Præterea Arist.in secundo de Anima 33.ait,operationes & obiecta esse priora secundum rationem facultatibus sentiendi:esse autem prius ratione, est esse prius natura, quia ratio causa est,& eadem sunt priora & notiora nobis, cum sub sensum cadant;similiter in prædicamento relationis ostēdit sensilia esse priora sensu,quia illis demptis aufertur sensus,non è contrario. Hinc Simplicius & Philop.exponentes 33.contextum secundi de Anima affirmant actiones & obiecta esse priora natura,& notiora nobis,veluti etiā appetibile prius est,vt ait Simplicius. Philoponus autem id ostendit per dicta in prædicamento relationis iam relata, ac insuper quia in definitionibus facultatum sumuntur actiones,& in definitionibus actionum obiecta. Alexan. in primo de Anima cap.9.ait, ea esse notiora nobis & priora ratione. Similiter etiam obiecta sensuum sunt natura priora actionibus eorum spiritalibus, quarum sunt causæ, ac etiam sunt notiora nobis cum sub sensum conspicue cadant. Insuper magis vniuersale cum nobis,tum natura videtur esse prius & notius minus vniuersali, & præsertim facta abstractione; Natura quidem,quia sunt simpliciora,sunt causæ & principia contentorum sub eis priusq; generantur,vt dicitur in secundo de Gen. animalium c. 3. hinc Arist. in postprædicamentis ait,ea esse priora,quia ab illis non reciprocatur cōsequentia existendi in rerum natura;& in sexto Top. c. 3. genera & differentiæ dicuntur priores contentis,& ob id in primo Phy. 57. dicitur esse secundum naturam, vt primo communia declarentur.Quod eadem etiam sint notiora nobis asseritur ab Arist.in quarto cont. huius procemij dicente,quia per notiora nobis progredi debemus;ideo ex vniuersalibus in singularia progrediendum est; vniuersale enim est quoddam totum, quod magis cadit sub sensum. Insuper pauciora actu includit,per plura offertur, est confusius recta ratione respondens primæ nostræ cognitioni confusæ. Similiter Elementa videntur priora natura mixto, cum sint eius principia,& simpliciora;ac eadem videntur priora nobis, cum per summas qualitates maxime moueant sensum,& cætera sentiantur per illa. Demum cum Natura prius sit duplex vel origine, vel instituto,prius natura secundum institutum est compositum, quod etiam nobis notius est suis principiis; prius origine est magis vniuersale, quod etiam,vt patuit,est notius nobis: quare notius nobis & notius natura subiecto & fundamento valet esse idem. Pro

Resolutio difficultatis. resolutione huius perplexæ ambiguitatis, primo Theses proponam, mox digrediar pro notitia quorundam ad eas attinentium, demum aduersas rationes di-

Prima assertio. luam. Vt pertinet ad primum, sit prima assertio, Viro sapienti ea sunt priora & notiora quæ etiam sunt priora & notiora natura. Altera sit, ea nunquam sunt

Secunda. idem ratione,nonnunquam tamē sunt idem numero, siue subiecto. Tertia sit in

Tertia. Mathe-

Mathematicis non semper eadem sunt notiora nobis & natura, sed solum nonnunquam. Vt pertinet ad primam considerare debemus hominem esse duplicis dispositionis, imperitum scilicet, & sapientem; dum loquimur de his quæ primo nobis sunt nota, id debet referri ad imperitum, & debet intelligi de cognitione origine prima; conditio enim ignari prior est origine conditione sapientis; propterea aperte decipiuntur illi, qui aiunt Arist. in his contextibus loqui de cognitione nostra distincta. Nam vir sapiens conformatur cum natura; & quemadmodum viro sano ea sunt salubria, quæ sui natura sunt talia, & viro probo ea sunt bona, quæ absolute sunt bona, ita viro sapienti ea sunt priora & notiora, quæ etiam sui natura sunt talia. Hoc nos docuit Arist. in sexto Top. cap. 3. inquiens, amplius eisdem alia, interdum alia magis sunt nota; nam à principio quidem sensibilia, instructioribus autem redditis è contrario: & paucis interpositis addit, Fortasse autem quod est simpliciter notum, non est id quod omnibus est notum, sed quod est notum bene dispositis Mente, vt simpliciter salubre his, qui bene affecti sunt corpore. Dicebatur secundo ea numquam esse idem ratione, sed solum nonnunquam esse idem numero, siue fundamento. Quod semper distinguantur ratione patet; aliquid enim dicitur nobis notius, quatenus magis sub sensum cadit, notius vero natura, quia absolute sui natura, suique conditione sit primum vel origine vel instituto: quod autem in Physicis magna ex parte etiam distinguantur numero & fundamento patet, quia principia Physica, vt principia & causæ, sunt natura prima, remotissima tamen à sensu, effecta vero, quatenus effecta, affectiones & accidentia, sunt priora & notiora nobis, cum magis sub sensum cadant. Et quod non semper, sed magna ex parte distinguantur fundamento patet, primo per rationes supra relatas; constat secundo, quia Arist. alibi hanc sententiam referens, eam proferri in parte non vniuerse, veluti in septimo Metaphysicæ cont. 10. ait, quæ singulis sunt nota & prima, sæpenumero parum nota sunt & parũ, aut nihil entis participant. Et in 6. Top. cap. 3. inquit, Simpliciter igitur notius est, quod prius posteriore, vt punctum linea, Elementa Syllabis; nobis autem è contrario quandoque accidit: similiter in primo Poster. loquens de ostensione, quia, inquit, prohibet nihil æque prædicantium notius aliquando esse non causam: sic etiam dum vsurpatur natura primum pro primo secundum institutum & appetitionem, euenire potest, vt idẽ distincta ratione & nobis & natura primum sit. Ex his constat, quod dum Philosophus ait, dari notiora nobis, & notiora natura, ea comparatio minime fieri & intelligi debet inter nos & naturam, dicẽdo principia esse natura notiora, quam nobis: ita enim sine cõtrouersia non possent in idem venire, sed fieri debet inter cognoscenda, dicendo principia sunt notiora, & priora natura quam effecta, & effecta sunt nobis priora principiis; & ita nil prohibet dicere aliquid esse prius & notius natura altero, & id ipsum esse prius & notius nobis. Dicebatur tertio in Mathematicis non semper eadem esse nobis & natura notiora, vt nonnulli perperam putant; nam hoc primo patet per Aristotelem in sexto Topic. cap. 3. dicẽtem, punctum linea, lineam superficie, & hanc solido esse priorem, & notiorẽ, similiter vnitatem numero, nobis autem è conuerso quandoque accidere, &c. conspicue Philosophus de attinentibus ad Geometriam, & Arithmeticam ait, non eadẽ esse nobis notiora, & simpliciter: similiter in hoc proœmio cont. 5. inquit, circulum esse nobis notiorem, vt denotatur per nomen, quã vt explicatur per definitionem, cũ natura è contrario se habeat. Ex his constat in Mathematicis comparando interna principia cum pendentibus ex illis, nec non defi-

Declaratio prima.

Declaratio secunda.

Declaratio tertia.

nitionem cum nomine definiri, nequaquam eadem esse nobis, & natura notiora. Superest considerandum, an facta comparatione inter principia demonstrationis, & affectiones, quæ per ea ostenduntur, eadem sint nobis & natura priora, & notiora. Opinantur nonnulli media Mathematica per se, ac simpliciter nec nobis, nec natura esse notiora, tum quia Mathematicus non ostendit per principia rei, tum quia ea principia non sunt propinquiora sensui, quam conclusio, tum quia frequenter medium, & affectio, quæ demonstratur, sunt ex accidenti coniuncta, vt angulus externus, cum affectione trianguli, in ostensione 32. primi lib. Euclidis; tantum aiunt in Mathematicis quod eadem sint notiora nobis, & natura, verum esse de communibus dignitatibus, veluti quod omne totum sit maius parte, quod si ab æqualibus æqualia demas, ea, quæ supersunt, sint æqualia; & cum ex his cætera principia prodeant, iure dici affirmant in Mathematicis eadem nobis, & natura esse notiora. Hi satis leuiter decipi videntur, primo quia si principia propria, ex quibus formantur ostensiones, nec nobis, nec natura sunt priora, & notiora, nullam parient cognitionem, tantum enim notiora cognitionem pariunt. Secundo dicere principia propria Mathematicorum neutro modo esse notiora, & asserere ea pendere, & proximius duci ex communibus principiis, nobis, & natura prioribus, & notioribus, est pugnantia proferre; nam proximius pendentia ex notis notiora sunt. Sed mittamus eos, & dicamus sententiam illam in Mathematicis, eadem nobis, & natura esse notiora, debere intelligi, & veram esse, facta comparatione inter principia, siue media ostensionum, & affectiones, quæ per ea demonstrantur, siue ea sint communia, siue propria. Nam principia Mathematicorum vel sunt communes regulæ, vel definitiones, quæ sunt explicationes terminorum; quæ vt obtinent conditionem principiorum, sunt natura priores, & notiores; vt autem magis sub sensum cadunt, quam affectiones, & sola vocum notitia sunt conspicuæ, dicuntur notiores nobis: hinc Aristoteles in secundo Physic. 48. ait, Mathematicum vltimo resoluere in quid est. Et quamuis ea Mathematicorum non proprie sint principia, tamen seruant similitudinem, & conditionem quandam principiorum, vt nos docuit Aristoteles in secundo Moralium Eudemiorum cap. 5. inquiẽs, Deus iustissime omniũ est principium; immobilia autem vt in Mathematicis, non per se quidem, sed similitudine quadam sunt principia, &c. Colligo itaque in Mathematicis ostensionem fieri per notiora nobis, & natura; & addo id non esse verum semper, sed solum de principalibus ostensionibus: nonnunquam enim in Euclide, & aliis Mathematicis formantur ostensiones ex terminis reciprocis, secundum circulum quendam, vt reciprocatio refulgeat, in qua reciprocatione id seruari non potest, vt conspicuum est. Ex his constat quomodo cum in Physicis, tum in Mathematicis eadem possint, & non possint esse nobis, & natura notiora. Aduersæ rationes facile diluuntur: dicebatur primo Aristotelem in hoc cont. inficiari eadem esse nobis, & natura priora, & notiora; respondeo ex negatione vniuersalis affirmatiuæ, non debere inferri vniuersalem negatiuam, sed patricularem eius contradictoriam, vt in libro de interpretatione docet Philosophus; reiicit Philosophus eam vniuersalem, quod eadem absolute sint nobis & natura priora, & notiora; vniuersalis autem affirmatiua, etiam per vnicum particulare euertitur, vt si quis dixerit, omnem hominem esse improbum, patefaciens Socratem non esse improbum, euersa est illa vniuersalis; cum itaque Philosophus dicat non eadem esse nobis nota, & simpliciter, hæc sententia seruatur vera, si nonnulla afferantur, quæ talia non sint, vt conspicue patet de principiis, & affe-

ctioni-

Opinio quorundam.

Euersio.

Opinio propria.

ctionibus Physicis. Addebatur prima, & postrema non esse eadem; respondeo non omnia nota nobis esse absoluto postrema, sed esse proximiora sensibus. Addebatur ea opponi; respondeo primo quod opponuntur saltem ratione; addo secundo Aristotelem non dicere nota nobis, & natura opponi, sed singularia, & vniuersalia, quæ tunc exempli loco assumpsit; est tamen dubitatio de vniuersalibus, an sint nobis, & natura priora contentis sub eo; qua de re in explicatione quarti cont. verba faciam.

Sunt autem nobis primo nota, & manifesta confusa magis, postea vero nota, ex his fiunt Principia; & Elementa diuidentibus hæc. *Cont. 5.*

OSTENSVRVS Philosophus Methodum cognoscendi principia Physica, in secundo cōt. regulam protulit, ex qua elicitur maior propositio; modo autem ei minorem addit, adeo vt ratio ita formetur. Ea, quæ sunt notiora nobis, *Ratio.* ignotiora naturæ, nos ducunt in notitiam eorum, quæ sunt obscura nobis, notiora autem, & priora natura, cōfusa magis sunt ignotiora natura, & notiora nobis, principia vero contra, igitur per confusa, noscenda sunt principia. Diuiditur *Diuisio.* contextus in duas partes, in prima ponitur minor propositio, quæ est, confusa esse notiora nobis, in altera infertur conclusio secundum partem, & manifestatur modus noscendi principia, per ea quæ sunt confusa actu, nempe per composita, ex quorum resolutione elucescunt principia, & Elementa, hoc est ea, quæ ab Aristotele dicuntur Elementa, à veteribus vero principia, vt dicitur in contextu 48. nam per resolutionem solum elucescunt principia interna, ex quibus composita constant, non autem externa.

Caput Dubitationum.

QVÆRITVR primo quid denotet Philosophus per cōfusa; quæritur secundo cur addat magis, dicendo primo nobis nota esse confusa magis, tertio quid denotet per diuisionem. Demum quæritur de qua cognitione loquatur Philosophus, num de confusa, vel de distincta. *Quatuor explicanda proponuntur.* Vt pertinet ad primum, sententia est D. Thomæ. Arist. nomine confusi denotare vniuersale Physicum quod *Quid confusi nomine.* est vnum in multis, & est confusum, quia multa continet potestate; quæ expositio non videtur approbanda, tum quia D. Tho. cuncta refert ad ordinem, *D. Tho.* cum tamen sint referenda ad solam Methodum, vt patefeci, tū quia diuidendo communia, non redduntur nota priucipia, sed solum per differentias constituuntur species; tum demum quia aderat nomen proprium, & non est putandum, quod temere loco vniuersalis protulerit confusum. Propterea Auerroes, *Auer.* & Simplicius putant nomine confusi denotari compositum, quod est confusum actu. Nec desunt, qui putent Arist. dixisse συγκείμενα, hoc est composita, at ob vocum similitudinem, imperitiamque scribentium eam vocem fuisse permutatam in συγκεχυμένα, hoc est confusa, vt ait Vicomercatus; quæ sententia etiam non est approbanda; primo quia nemo ex Græcis de hac mutatione suspicatus est, & id dicere est sine fundamento vllo propriam sequi imaginationem, & præsertim quia ad libitum verba mutare est peruertere, non explicare; præterea conspicue Arist. in quarto cont. ex hoc colligit ex vniuersalibus esse progrediendum, & patefacit vniuersalia esse nobis primo nota; quod facere nec valuisset, nec debuisset, nisi nomine confusi etiam vniuersale denotaret; Demū

Opinio propria. cum vox confusi sit communis, & sit vniuerse prolata, in sua communi significatione accipi debet. Propterea censeo, Arist. consulto, & mira Arte vsum fuisse nomine confusi, eoque denotasse non vnum, sed omnia confusa; Nam confusum est id, quod indistincte plura continet. Continere plura contingit dupliciter, vel actu, & hoc est compositum, vel potestate, & est vniuersale, hæc ambo denotauit Philosophus, & iure optimo profecto; primo quia de vtrisq; confusis ea sententia, quod nobis sint notiora, vera est, & de vtrisque id ostendit; de vniuersalibus in quarto cont. de compositis in quinto; secundo quia vtraque inseruiunt instituto Arist. per vtraque enim confusa, nos ducit in notitiam principiorum, per composita quidem vt patet ex cont. 65. dum inquit, componitur enim musicus homo, ex homine, & musico, resoluitur enim ratio compositi in rationes eorum; insuper inquit ex omnibus, quæ fiunt patere necessitatem materiæ, ea autem quæ fiunt, composita sunt: & in principio secundi Phy. nos eleuat in notitiam naturæ per composita Physica; Per communia autem, & vniuersalia nos ducit in notitiam principiorum, quatenus accipit principia vel esse vnum, vel plura, vel contraria, vel non contraria, vel mobilia, vel immobilia, & alia similia communia: confirmatur hæc expositio, quia Arist. dicens per cōfusa esse noscenda principia, conclusiones colligit de vtrisque confusis; de compositis quidem in hoc contextu, inquiens per diuisionem, hoc est per resolutionem compositi reddi nota principia, & Elementa; de vniuersalibus autem in quarto cont. Colligo itaque Arist. per confusum id denotare, de quo ostendit *Conclusio.* esse notius, de quo colligit conclusionem, & per quod declarat principia, sed hoc est vtrunq; confusum, ideo vtrunq; denotat. Addo insuper Aristotelem iure ea voce fuisse vsum, primo vt voce communi vtrumque confusum denotaret; secundo vt indicaret se loqui de prima crassa, & confusa nostra cognitione; tertio vt causam indicaret cur ea primo nobis sint nota; vt enim nostra cognitio primo imperfecta perficitur, primo confusa distinguitur, ita per confusa progredimur, & eleuamur ad simplicia, & distincta principia; confusa autem primo nobis sunt nota, quia vt confusa vel actu; vel potestate, primo cadunt sub sensum; & hæc vera sunt de cognitione nostra, cum per sensum, tum per intellectum, vt ex di-*Cur dicat confusa magis.* cendis patebit. Quærebatur secundo cur Philosophus addat comparatiuum dicendo primo nota nobis esse confusa magis; Respondeo triplici præsertim ratione id fuisse factum; prima est, vt indicaretur duplex comparatio, vna inter confusum, & distinctum, altera inter confusa varia ad inuicem; si fiat prima cōparatio, confusum dicitur notius, si altera magis confusum est notius; cum Philosophus dicat confusa magis esse nobis primo nota, simul indicat vtrunque. Altera ratio est, quia aliud est esse primo notum absolute, & esse primo notum facta comparatione cum principiis; absolute primo nobis nota sunt calidum & frigidum, quæ non faciunt ad rem, facta autem comparatione cum principiis simplicibus, confusiora; tertia est quia sub Deo posita, cuncta sunt cōfusa, quædam tamen magis, alia minus, & id quod est confusius prius apprehenditur nostra cognitione crassa, & confusa. Et addit Philosophus (postea ex his nota fiunt principia, & Elementa diuidentibus hæc;) dictio, postea, respondet ei, quod dixit primo: nam primo sunt nota confusa magis, postea, vero, &c. & cum dicat *Quid denotetur per diuisionem.* postea, semper id verum est origine, & modo aliquo tempore; nam semper ea noscuntur duobus distinctis indiuisibilibus temporis, cum sint duo distincta intelligibilia: at de hoc accuratius in lib. de humana Mente. Quærebatur tertio quid Arist. denotet per diuisionem, dum inquit, diuidentibus cōfusa reddi nota Elemen-

Elementa; respondeo Aristotelem vti nomine diuisionis late, pro resolutione, quæ est diuisio quædam; in qua significatione in 5.cont.ait, definitionem diuidere definitum in singula, definitio autem resoluit definitum in sua principia, & Elementa; vtitur tamen voce diuisionis, vt sententia etiam sit vera de cognitione principiorum per communia, quæ propriè diuidi dicuntur: hoc tamen in loco præsertim denotat resolutionem manifestando quomodo resoluendo compositum, quod est confusum actu, reddantur nota principia interna. Quærebatur postremo quam cognitionem denotet Philosophus, dum ait, primo nota esse confusa magis; breuibus dico eum procul dubio denotare notitiam confusam, & ideo vtitur voce confusi; nam de cognitione distincta è contrario se habet; & hoc est notum, quia dum principia inueniuntur per effecta, & confusa, ea non valent esse distincte nota, cum distincte solum noscantur per principia: insuper clarius hoc ex eo refulgebit, quia Aristoteles manifestans confusa esse nobis notiora, semper id patefaciet de cognitione confusa, vt ex dicendis reddetur notũ; pulchra est dubitatio de mixtis, quæ sunt confusiora Elementis, & de coloribus, & saporib. mediis, nec non de temperamẽto ex primis qualitatibus, quæ cum sint magis confusa, non tamen sunt notiora nobis; extrema enim, & simplicia, cum sint summa, efficacius mouent sensum, & propterea de his quoq; dicendum puto, ꝙ distincta ratione, & nobis, & natura sint priora, & notiora: insuper ea simplicia, dum cõsiderantur pro esse absoluto sunt notiora, dum vero, vt partes compositorum, è contrario se habet. Inquit Auer. si homo efficeret opera Physica, principia essent ei notiora. At dicet aliquis, non ne homo efficit opera Physica, cum sol, & homo generent hominem secundo Physi.26. Et præsertim quia 2. Metaphysicæ 23. dicitur nonnulla eadẽ à Natura, & ab Arte effici posse. Respondeo hominem considerari dupliciter, vel vt corpus Physicum per naturam constitutũ, vel vt hominem ratione operantem; secundum primam considerationem, quatenus est corpus Physicum efficit opera Physica; & operatur secundũ naturam; at dum consideratur, vt homo, ratione vtens, vtendum est altera distinctione, & dicendum; efficere opera Physica cõtingit dupliciter, vel tanquam instrumentum naturæ, vel tanquam efficiens principale; homo ratione vtens, per artem Medicam, Chymicam, & Agriculturam efficit opera Physica, tanquam instrumentum naturæ nectendo agentia cum patientibus; & quamuis sit instrumentũm, tamen modo aliquo naturæ præest, quatenus eam sua cognitione dirigit, componit, & perficit; per se autem homo ratione vtens, non Physicas, sed humanas parit actiones.

De qua cognitione sit sermo. *Dubitatio de Mixtis.* *Solutio.* *Dubitatio.* *Solutio.*

Vnde ex vniuersalibus in singula progredi oportet; totum enim sensu notius est, vniuersale autem totum quoddam est, multa enim continet, vt partes vniuersale. *Cont.4.*

IN exponendis præcedentibus contextibus consentiunt nonnulli, at in expositione præsentis dissentiunt fere omnes: ego referam primum sententiam meam, mox expositiones aliorum perpendam. Tradidit Philosophus in secundo cont. Methodum cognoscendi principia per notiora nobis, notiora autẽ nobis in tertio cont. dixit esse confusa, quæ dicebantur duplicia, vel actu vt composita, ex quorũ resolutione dixit, reddi nota principia, vel potestate, vt vniuersalia, de quibus modo tenebatur verba facere. Institutum itaque Philosophi est conclusionem inferre de altero confuso, quod est vniuersale, per quod noscuntur principia: ratio instituti est, quia per vtrumq; confusum cognoscuntur priu-

Connexio. *Institutum.*

Q

cipia, & in sexto cont. ab hoc confuso ordietur, quod est vniuersale inquiens, principia esse vel vnum vel plura, &c. Duo habebimus ab Aristotele, vsque in finem proœmij, primum erit conclusio de cõfuso potestate; Alterum declaratio,

Diuisio. quod confusum sit nobis notius, idque fiet tribus rationibus. Diuiditur autem præsens contextus in duas partes, in quarum prima infertur relata conclusio, in altera affertur ratio prima, quod confusum sit notius. Inquit itaque διὸ vnde, siue propterea, indicans hoc colligi ex antecedentibus, quod sit hunc in modum: à nobis notioribus progrediendum ad principia, confusa sunt nobis notiora, igitur à confusis progrediendum ad principia, sed vniuersalia sunt confusa potestate, vt patuit, igitur ab vniuersalibus progrediendum in notitiam simplicium, & distinctorum principiorum. Per vniuersalia quæ τὰ καθόλου dicuntur, denotat cõmunia complexa, quæ de multis sunt vera, conceduntur ab omnibus, & primo nobis per opera occurrunt, veluti principia esse, vel vnum vel plura, vel finita vel infinita, ex principiis cuncta fieri, ea nõ fieri ex aliis; & alia huiusmodi. Ex his ducimur ἐπὶ τὰ καθ᾽ ἕκαστα, ad singula hoc est ad simplicia, & distincta principia; & ne videatur vox minus proprie vsurpari, considerandum quod eadẽ voce vtitur Philosophus in cont. 5. inquiens, definitionem diuidere, hoc est resoluere definitum in τὰ καθ᾽ ἕκαστα, & consentiunt omnes eo loci denotari simplicia, & distincta principia, in quæ per definitionem resoluitur definitũ, quare putandum est in eadem significatione eandẽ vocem modo proferri. Confirmatur hæc expositio primo, quia hæc vox profertur, vt opposita confuso potestate, ei autẽ opponitur definitum & distinctum. Insuper hæc est conclusio, quæ colligitur ex antecedentibus, quare debet eis respondere: sermo erat in præcedentibus de cognitione principiorũ per confusa, quare conclusio debet intelligi de cognitione simplicium & distinctorum principiorum per vniuersalia & cõmunia, quæ confusa sunt. Præterea Aristoteles id colligit esse faciendum, quod deinde seruabit; at ipse per cõmunia ex se nobis nota, & ex omnibus, quę fiunt, collecta, nos ducet in notitiam simplicium & distinctorum principiorum. Ita Psellus Græcus interpres recte nouit per singula hoc in loco denotari simplicia & distincta principia, & Alexander per vniuersalia optime nouit denotari cõmunes enunciationes, quibus vtimur pro rerum ostensione, vt ei tribuit Simplicius. At cum Alexandro pugnans Simplicius ait, per vniuersalia non posse denotari communes enunciationes; primo quia ea communia supponunt dari principia, quare non ea ostendũt; secundo quia ea communia principiis competunt, in eisq; inueniuntur, quare ea quoque per nobis notiora sunt indaganda, non autem sunt origines nostræ cognitionis principiorum, veluti principia esse plura & contraria per composita cognoscimus. At leuissima hæc sunt; De primo dico Aristotelem per ea communia non esse ostensurum principia esse; id enim vt conspicuum supponit, sed solum declarat quæ, quot, & qualia sint; De secundo dico, ea communia competere quidem principiis, at esse talia, vt sub sensum cadant, ex se sint conspicua, & propterea sumuntur pro explicatione cæterorum, quæ latent & sunt obscura.

Expositio aliorum. Pro confirmatione huius meæ expositionis perpendendum est, quomodo hic cont. exponatur ab aliis; euersio enim expositionis aliorum est comprobatio propriæ. Cum interpretum sententiæ variæ sint, omnes tamen in tria communia capita rediguntur; nam Aristoteles à secundo cont. vsque ad hunc, vel loquitur de solo ordine declarandorum, vt putat D. Thomas, vel de via & ordine, vt putat Auerroes inquiens, Aristotelem in secundo & tertio conr. loqui de via, in hoc quarto de ordine; vel loquitur de sola via, & Methodo noscendi principia, vt

pia, vt ego exposui. Quod loquatur de solo ordine, vel de ordine, & via dici non potest, quare colligendũ est loqui de sola via; Assumptum ostenditur, quia cuncta colliguntur, & deducuntur ex regula tradita in secundo cont. insita via est ex notioribus nobis; at ea [vt patefeci] non est vera de ordine, sed de sola via cognoscendi principia, quare de hac sola loquitur; confirmatur, quia si in ordine progredimur à notioribus, ea sunt notiora cognitione distincta, Aristoteles modo loquitur de notiore confuse. Praeterea si Aristoteles de ordine loqueretur, partim redundans esset, partim secum pugnaret; redundans, quia ordinem inter principia, & pendentia ex eis tradidit in primo context. ordinem vero inter magis & minus vniuersalia patefaciet in cõt. 57. quare esset redundans, si idipsum hoc in loco patefaceret; aduersaretur autem sibimet, quia in primo de partibus animalium cap. primo inquit; Quamobrem quo nam modo tractandum sit latere non conuenit, vtrum, inquam, communiter primo per generis explicationem, post vero res proprias considerare oporteat; an potius quaeque persequi singulatim rectius est, non enim de re hac adhuc praefinitum est, &c. Asserit Philosophus vsque ad illum locum non fuisse praefinitum, an primo communiora sint explicanda; nam quamuis in contex. 57. communiora primo dicantur declaranda, non propterea exacte id explicatur, vt fit in primo de Partibus. Praeterea cum simplicissima, & prima principia primo sint declaranda, id nõ est faciendum, quia sint notiora nobis, nam maxime à nobis distant, sed quia sui natura & conditione sunt prima. Demum nisi Aristoteles viam patefecisset cognoscendi principia, diminutus fuisset, id enim praetermisisset, quod maxime tenebatur declarare; At inquit D. Thomas, Aristotelem in secundo Physicorum patefecisse viam noscendi principia, quod cum dicat, in conspicuo versatur errore, quia Aristoteles tenebatur primo viam patefacere indagandi principia, mox ea indagare, non vice versa; nam Aristoteles in calce primi Phys. colligit se declarasse principia. Praeterea Aristoteles in secundo Phy. minime tradit Methodum noscendi principia, sed solum in contex. 19. declarat modum definiendi res Physicas, & in cont. 70. manifestat Physicum resoluere quęsita in omnes causas, at qua Methothodo indaganda sint principia, nisi in hac parte patefecisset, nullibi declarasset. Constat itaq; assumptum illud, Aristotelem nec de solo ordine, nec de ordine & via verba facere; ex quo colligo de sola via loqui; & Graeci recte inquiunt, Aristotelis institutum esse loqui de via cognoscendi principia, minus recte tamen nonnunquam permiscent attinentia ad ordinem. Cum autẽ Philosophus de sola via loquatur, dicebat M. Antonius Genua Philosophus pręstãtissimus, de principiis duo esse noscenda, primo quod sint, secundo quid sint; addebat Aristotelem in secũdo & tertio cont. patefacere viam noscendi ꝙ sint, in quarto vero quid sint, nam primo resoluendo composita noscimus principia esse, mox progrediendo per cõmunia noscimus quid & qualia sint. Quae expositio approbanda non est; tum quia non tenebatur Philosophus patefacere viam noscendi quod sint, cum in cont. 8 dicat id non esse officiũ Physici, tum insuper, quia si Aristoteles primo patefecisset viam noscendi principia esse, etiã primo ea via id ostendere debuisset, quod non fecit, sed tanquam notum supponens ea esse, statim in sexto cont. coepit quęrere, an ea sint vnũ vel plura, mobilia vel immobilia. Insuper in hoc libro nunq̃ via sumpta à compositis ostendit principia esse, sed solum reiicit falsas veterum opiniones euertentes principia. Colligamus itaque Philosophum à secundo context. vsque in finem procemij loqui de sola via noscendi, quot, quae, & qualia sint principia, & si etiam declarare debuisset quod sint, id non alia via

M. Antonius Genua.

Euersio.

faciendum esset. [Totum enim sensu notius est, vniuersale autem totum quoddam est, multa enim continet, vt partes vniuersale.] Hæc est altera pars quarti contextus, quę rectius cum quinto nectitur; nam cũ Philosophus in tertio cont. dixisset confusa magis, esse nobis primo nota, tenebatur id declarare; ideo institutum eius est, tribus rationibus ostendere cõfusa esse nobis primo nota; & quoniam confusum est duplex, vnum potestate, & est vniuersale; alterum actu, & est compositum, ideo de vtrisq; id ostendit, & ob numerum rationum diuiditur reliquum huius procemij in tres partes, in quarũ prima sermo est de confuso potestate, quia de eo sermo erat in proxime explicatis verbis. Quod confusum potestate, nempe vniuersale sit notius ita ostendit. Quod est totum, est sensu notius, vniuersale est quoddam totum, igitur est sensu notius: maiorẽ vt experientia notam supponit, minorem ita ostendit: quod multa continet tanquam partes, est totum, vniuersale multa continet tanquam partes, nempe species suas, ideo est totum. Pro notitia animaduertendũ primo rationem hanc duplicem includere vim, vnam ex analogia pendentem, alteram absolutam: pro prima ita formanda est ratio; vt sensibile se habet ad sensum, ita intelligibile ad intellectũ; sed totum sensibile est notius secundũ sensum, igitur totum intelligibile, quod est vniuersale, est notius secundum intellectum: pro secunda ita formari debet: Quod est totum, est sensu notius, Vniuersale est totum, igitur est sensu notius; & animaduertendum, quod vniuersale dicitur sensu notius, non quia sensus vniuersale apprehendat, sed quia singularia repręsentantia id, quod est vniuersalius, magis sub sensum cadunt, veluti Aristoteles in cont. 49. huius libri dicet, rarum & densum esse notiora sensu, quamuis ea sint vniuersalia; id ipsum dixit de calido & frigido, quæ à Parmenide statuebantur principia. Et quouis modo formetur ratio, semper includit vim causæ, quatenus cognitio sensuum est causa cognitionis intellectus. Insuper animaduertendum, quod Arist. ostensurus vniuersale esse nobis notius, ait, esse notius secundũ sensum, quia in primo Post. c. secundo describens notius nobis, ait, esse id quod sensui est proximius. Inquit itaq; Philosophus totum esse sensu notius, & hoc est verum, cum de toto similium partium, quod potentius mouet sensum, quam partes, tum de toto dissimilium partium, quod supponitur ab Aristotele, vt experientia notum: veluti in cœlum noctu cõuersi, primo cõfuse nobis se offert ea stellarum multitudo, mox incipimus Martem à Saturno, Sydus Vrsæ à Sydere Orionis secernere. Ratio quod totum sit sensu notius, est, quia id est sensu notius, quod efficacius illum mouet, totum autem potentius & efficacius mouet parte. Vniuersale dicitur totum quoddam, additur quoddam, quia totum est communius vniuersali, nam totum respondet confuso, quod est duplex, vnum actu, vt compositum, alterũ potestate, & est vniuersale. Differt vnum totum ab altero, primo quia totum vniuersale cõtinet partes potestate, alterum actu; secundo totum vniuersale dicitur de suis partibus, non alterum; tertio totum vniuersale est totum in singulis, & ob id de illis dicitur, totum vero compositum, non est totum in singulis diuisim sumptis, sed solum simul sumptis; ideo dicitur totum ex singulis, quia ex partibus consurgit; Totum compositũ, quia est totum actu, magis proprie est totum, Vniuersale vero, cum sit simplex, & totum potestate, minus proprie, & ob id Aristoteles dixit esse totum quoddam. [Multa enim continet vt partes vniuersale.] Ostendit Philosophus quod vniuersale sit totum; nam totum refertur ad partes, & id est totum, quod est præditum partibus, vniuersale est huiusmodi, continet enim sub se species multas, tanquam partes, ideo dixit Porphyrius genus relatum ad species esse totum;

Vniuersale esse notius.

Vis rationis.

Cur vniuersale dicitur totum quoddam.

totum; & species dicuntur tanquam partes, quia non proprie sunt partes intrinsecus genus constituentes, cum nō actu, sed potestate in eo includantur. Et considerandum, quod species comparatæ cum genere distincta ratione sunt partes & totum; sunt partes per propriam differentiam, quæ est altera earum, quæ diuidunt genus; totum vero, quia species ex genere tanquam ex materia, ex differentia tanquam ex forma constat; ideo differentia definitur quod sit ea, quam species includit vltra genus; hinc species magis proprie est totum quam genus, species enim est totum actu, genus vero potestate: species igitur ita est pars, vt modo aliquo sit plusquam totum. *Species verius est totum quam genus.*

Substinent hoc idem quodammodo & nomina erga definitionem; totū enim quoddam & indistincte significant, vt circulus; Definitio autem diuidit in singula. *Cont. 5.*

HÆc est ratio secunda pro ostensione quod confusum sit notius: prima id ostendebat de confuso potestate, hæc de confuso actu; quod confusum actu adhuc est duplex, vel compositum definibile, vel aggregatum ex multis singularibus indefinite & cum distributione sumptis; secunda ratio est de composito definibili, pro cuius notitia considerandum huiusmodi compositum per duo denotari, per nomen & per definitionem, veluti homo & animal rationis particeps idem denotant, similiter circulus, & figura plana in cuius medio sit punctū, à quo omnes lineæ rectæ ductæ vsque ad circumferentiam sint æquales; hęc sola est differentia, quia nomen denotat rem confuse, & sine resolutione, definitio autem eam resoluit in singula, hoc est in simplicia & distincta principia; indicatio rei per nomen est nobis familiarior, altera subtilior; prima est communis etiam rudibus; nam rustici quoq; noscunt se esse homines, altera vero solis sapientibus competit. Ratio ita formari potest; vt nomen pro re denotanda se habet ad definitionem, ita confusum se habet ad distinctum, at nomen modo nobis magis familiari, & conspicuo rem patefacit, quam definitio, igitur confusum est nobis familiarius & prius notum, quam distinctum. Considerandū in verbis, quod Arist. ait, substinent hoc idem, nempe quod confusa sint notiora; addit, quoddammodo, quoniam prius sermo erat de confuso potestate, modo vero de confuso actu; [Et nomina ad definitionem] hoc est dum nomen pro re denotanda comparatur cum definitione, nam denotant idem, sed modo vario; nomen denotat rem confuse, & sine eius distinctione; definitio autē diuidit in singula: vtitur verbo diuisionis pro resolutione; definitio enim proprie resoluit definitum in singula hoc est in simplicia, & distincta principia; vtebatur Philosophus etiam in tertio cont. verbo diuisionis pro denotanda resolutione, vt eo loci dixi; similiter voce [illegible] denotante singula vsus est, & in quarto, & in hoc quinto cont. & quia conspicuum est hoc in loco denotare simplicia & distincta principia, ideo rationi consentaneum est id ipsum ibi denotasse, vt ego exposui. Vtitur deinde exemplo Mathematico sumto ex circulo, & eius definitione, vt indicet suam sententiam esse veram ne dum de Physicis iunctis cum materia, sed etiā de Mathematicis & abiunctis. [Et pueri primum appellant omnes viros patres, & fœminas matres, deinde distinguunt horum vnumquodque.] Hæc est tertia & postrema ratio ad ostendendum confusa esse primo nobis nota, & est de confuso actu, sumpto pro congregato ex multis singularibus indefinite sumptis, relatis ad vnum distinctum & definitum singulare. Ratio pulcherrima est; nam est desumpta ex prima nostra ætate, pręcurrente vsum rationis, in qua naturam sequi-

mur,& propterea in ea refulgent vires & progressus naturę. Dum autem in eam conuertimur, inspicimus puerulos, vbi primum fari incipiunt, viros omnes confuse & sine distinctione nuncupare patres, & fœminas matres, mox, progrediéte ætate, incipere secernere proprium patrem ab aliis, similiter & matrem, quod eleganter expressit Vergilius inquiens:

Incipe parue puer risu cognoscere matrem.

Ratio ita formatur: vt se habent viri & fœminæ omnes ad definitum patrem & matrem, in nostra prima ætate, ita confusum ad distinctum, Sed pueri per naturam primo omnes viros nuncupant patres, & fœminas matres, igitur confusum est prius nobis notum. Et considerandum, quod Arist. inquit τὰ παιδία, hoc est pueruli, vtitur diminutiuo, quia hoc verum est de prima pueritiæ parte, dum primo pueri balbutire incipiunt; tunc enim primo pueri viros omnes nuncupant patres; Et considerandũ, quod Aristoteles more suo mira Arte & cura vsus est his tribus signis & rationibus; prima inseruit pro confuso potestate; secunda & tertia pro duplici confuso actu, insuper prima & secunda ratio pertinent ad cognitionem intellectus, tertia ad eam sensus, ex quibus primo colligere valemus sententiam illam, quod confusa sint nobis primo nota, veram esse cum de cognitione intellectus, tum de ea sensus; insuper colligimus Aristotelem loqui, & debere intelligi de cognitione confusa, non de distincta, per quam sapiens cum natura conformatur: ex quo patet solutio eius difficultatis, quia non videtur verum nomen definiti clarius nobis patefacere definitum ipsa definitione, cum definitio tradatur gratia elucidationis, vt dicitur in secundo Post. nam definitio est clarior notitia distincta, non autem prima nostra cognitione confusa, vt etiam confusa est ea cognitio, dum pueruli primo viros omnes nuncupant patres.

Caput dubitationum.

Prima dubitatio. Opinio quorundam. DVBITATVR primo dum Aristoteles inquit, pueros primo viros omnes nuncupare patres, num id debeat intelligi de cognitione sensus, vel potius de ea Mentis: videtur loqui de cognitione Mentis, quia inquit, eos appellare omnes viros, omne autem est vniuersale, quod non sensu, sed sola Mente apprehenditur; confirmatur, quia Aristoteles modo loquitur de cognitione Mentis, qua noscuntur principia, non de ea sensuum; Hinc Auer. inquit, cum intellectus puerorum redditur potentior, tunc valent parenté suum secernere ab aliis; at qui *Euersio.* sunt huius opinionis cõspicue aberrant, primo quia Aristoteles loquitur de puerulis, qui omnino carent vsu rationis; confirmatur, quia Arist. in secundo Phys. ait, in pueris Fortunam non habere locum, quia carent vsu rationis. Insuper in septimo de Rep. c. 15. ait, pueris non primo, sed progrediente ætate comperere vsum rationis & Mentis. Prętereà eadem sententia vera est de iumentis, Armentis, & Feris; vt enim pueruli primo non secernentes suam nutricem ab aliis, lac hauriũt ex vberibus vniuscuiusque, immo etiam ex vberibus capratum, ita agni, & hædi nuper orti sequuntur quamlibet pecudem, vel capram, & ex qualibet eis oblata lac hauriunt; quod non faciunt dum incipiunt secernere propriam nutricem ab aliis. Additur demum, quod nisi Aristoteles etiam de notitia sensuum *Diluuntur rationes aduersa.* fuisset loquutus, diminute ostendisset confusa esse nobis primo nota. Rationes pro parte aduersa facile diluuntur; dicebatur primo, omne denotare vniuersale, quod sola Mente percipitur; Respondeo cum Aristotele in secundo de Rep. b. cap. 2. Signum omne dupliciter vsurpati, vel cum distributione denotando singulos diuisim, vt ego video vos omnes, vel cum collectione & hoc est duplex,

plex, vel per abstractionem factam à mente, & hoc est vniuersale; vel sine abstractione, sed per conspirationem singulorum, vt omnes illi homines ducunt currum; hoc in loco sumitur omne sine abstractione, & collectione, sed cum distributione, hoc est singuli, vt dum dicimus canem latrare omnibus ingredientibus domum, & hoc est confusum actu, conflatum ex singularibus indefinite sumtis, vt dixi; addebatur Philosophum modo loqui de cognitione Mentis; respondeo de ea loqui ex principali instituto, at quia sensus famulantur Menti, ideo ostendit id ipsum esse verum de cognitione sensuum, & id facit vt communius ostendat confusum esse nobis primo notum: de Auerroe dico eum nomine Mentis denotasse phantasiam, quæ est Mens puerorum, & brutorum. Dubitatur secundo de attinentibus ad totum procemium, quia Aristoteles in primo & secundo contex. inuicem pugnantia videtur proferre; nam in primo inquit, primo declaranda principia, in secundo ait, ordiendum à confusis nobis notioribus. Solutio est conspicua, nam in primo context. sermo est de ordine, in secundo de via, & Methodo cognoscendi principia; quasi dicat Principia primo sunt declaranda, & in eorum notitiam progredi tenemur per confusa notiora nobis. Dubitatur tertio, quia Aristoteles etiam in primo cont. loquitur de via, dum inquit, Methodos acquiri ex notitia principiorum, quod de via, nõ de ordine verum est; & augetur dubitatio, quoniam in primo context. ait, cognosci attinentia ad scientias per principia, causas, & Elementa; in secundo ait, oppositum inquiens nosci per confusa notiora nobis. Respondeo Aristotelem in primo cont. loqui de via cognoscendi conclusiones, & composita attinentia ad scientias distincte, in secundo vero loqui de cognitione principiorum; nam per confusa primo nobis cõfuse nota eleuamur in notitiam principiorum, mox per principia inuenta descendimus in distinctam notitiam eorum confusorum. Ex quo elicitur solutio alterius difficultatis; nam inquiunt nonnulli, Aristotelem in his quatuor postremis contex. non loqui de cognitione confusa, quia ea non attinet ad scientias; respondeo falsum esse quod non attineat; nam attinet, tanquam origo & via per quam tendimus in notitiam principiorum. Dubitatur quinto, quia si Aristoteles in tertio cont. per confusa denotasset omnia confusa tum actu, tum potestate, falsa esset sententia Aristotelis in quarto cont. dicentis, vnde ex vniuersalibus in singularia oportet procedere; nam dicerem id minime esse necessarium, quia id efficere valemus ne dum per vniuersalia, quæ sunt confusa potestate, sed etiam per confusa actu; Respondeo duplicẽ fieri comparationem, vnam inter composita & principia, de qua in tertio cont. dictum est, nobis resoluentibus composita reddi nota principia; Alteram inter cõmunia, & simplicia ac distincta principia; secundum quam cõparationem modo dicitur oportere ex vniuersalibus siue communibus ad simplicia, & distincta principia progredi. Dubitatur sexto, quia Arist. videtur secum pugnare; nam in 4. cont. ait, vniuersale esse nobis notius, in quinto vero inquit, definitum esse nobis notius, vt denotatur per nomen, quam sit definitio; At definitio constat ex vocibus communioribus, inquit enim Aristoteles in secundo Post. partes singulas definitionis esse communiores definito, totam vero definitionẽ cum definito reciprocari, quare primo ait vniuersalius esse notius, mox vero oppositum. Soluitur per duo fundamenta; primum est, quod vniuersalia considerantur dupliciter, primo vt confusa, multa potestate includentia, secundo vt simplicia & partes definiti, actu aliquid existentia: prima cõsideratione sunt nobis notiora, non secunda; prima consideratione sumebantur in quarto, secunda vero in quinto cont. in prima consideratur confusum potestate, in alte-

Secunda dubitatio.

Solutio.

Tertia dubitatio.

Solutio.

Quarta dubitatio.

Solutio.

Quinta dubitatio.

Solutio.

Sexta dubitatio.

Solutio.

ra confusum actu. Aliud fundamentum est, quod vltima differentia, quæ est totum id, quod res est, vt dicitur in septimo Metaphysicæ 43. non est communior, sed reciprocatur cum definito, & in ea præsertim locum habet difficultas cognitionis; Aristoteles tamen in secundo Post. ait partes definitionis esse cōmuniores, quia vt plurimum tales sunt, & etiam quia vt plurimum vltima differentia latet, & per alias circumscribitur. Septima dubitatio est, quia si nomē clarius patefacit rem definitam, quam id faciat definitio, magis merebitur nomen nuncupari Methodus, quam definitio, quod tamen nomine Methodi nunquam denotatur. Soluitur, quia nomen non consideratur, vt quid distinctum vel re, vel ratione à definito, nisi vt signum à re signo denotata; definitio autem ita ratione à definito secernitur, vt distinctum à confuso, & propterea est Methodus, qua res confusa distincte noscitur, quod non competit nomini; nomē enim solum confuse rem confusam significat. Octauo dubitatur, quia Aristoteles conspicue secum pugnare videtur, nam in quarto cont. ait, ex vniuersalibus progrediendum esse in singularia; oppositum docet esse faciendum in secundo Post. inquit enim ex singularibus, & minus vniuersalibus progrediendum esse ad communiora, & ita docet definitiones specierum esse colligēdas ex singularibus, & eas generum ex speciebus, quia inferiora sunt priora & notiora nobis. Altera cōtrouersia huic iuncta est, quia in quarto cont. ait, vniuersalia esse nobis notiora, in secundo autem Posteriorum docēs Methodum definiendi communia, profert oppositum, vt etiam in primo Post. c. secundo; & in procemio Metaphysicæ ait, vniuersalia esse remota à nobis, singularia vero esse nobis proximiora. Hæc controuersia varios turbauit, & ad varia dicenda eos coēgit, quibus silentio obuolutis, vt exacte dubitatio diluatur, tria profero; primum est, quod in hoc quarto cont. secundum meam expositionem non fit comparatio inter magis & minus vniuersalia, sed inter communia, quæ vniuerse vera sunt de principiis, & ipsa principia simplicia & distincta, secūdum quam comparationem nemini dubium ea communia & confusa esse nobis primo nota; Alterum est, quod nobis duplex competit progressus, vnus pro conficienda abstractione communium ex minus communibus, altera pro iudicio rerum, cum facta fuerit abstractio; in primo progressu minus communia obtinent locum confusi, & sunt nobis notiora; in secundo autem progressu è contrario communiora se nobis offerunt, vt confusiora, pluribusque competentia, & ideo sunt nobis notiora. Tertium est, quod vniuersalia dupliciter considerantur, primo vt communiora pluribusque competentia, & ita sunt nobis notiora, quod accidit facta abstractione; secundo vt simpliciora, & partes ac principia minus communium, & ita sunt remotissima à nobis. Ex his exacte elicitur solutio relatarum difficultatum; dum enim primo instatur, quia in secundo Poster. legitur ex singularibus progrediendum esse in communia, soluitur, tum quia per singularia in distinctis his locis varia denotat, vt dixi, tum insuper, quia ex singularibus tendimus in vniuersalia, dum primo pro conficienda abstractione minus communia se nobis offerunt, vt confusa actu, communiora vero tanquam simpliciora, partes ac principia minus communium; dum autem fuerit facta abstractio, & communiora se offerunt vt confusa potestate, è contrario se habet, vt latius in libro de humana Mente agens de primo cognito patefaciam: similiter soluitur altera dubitatio quod communiora, modo nobis notiora, modo à nobis remotiora dicantur; nam vtrunque verum est distincta ratione, & distincta nostra dispositione. Similiter ex his patet, quomodo communiora cum nobis, tum natura possint dici priora & notiora; nobis quidem

Septima dubitatio. *Solutio.* *Octauo dubitatio.* *Prima controuersia.* *Altera.* *Solutio.*

dem post abstractionem, dum nobis vt cōfusa potestate se offerunt; Natura vero, dum considerantur vt Simpliciora, & tanquam principia. & partes minus cōmunium. Non me latet Auerroem in magnis commentariis primi Post. com 12. secus hanc controuersiam componere, inquit enim in primo Post. per vniuersalia, quæ dicūtur remotissima à nobis, Aristotelem causas denotasse, per singularia vero sensibus proxima denotasse effecta; quam expositionem approbandam non puto, tum quia sic minus proprie & præter consuetudinem Aristotelis voces vsurpantur, tum insuper, quia per eam dubitatio & controuersia non diluitur; conspicue enim Aristoteles in secundo Post. comparans minus communia cum communioribus ait, minus communia esse proximiora nobis, quod etiam confitetur in eius expositione Auer. com. 72. & in proœmio Metaphysicæ ait, communissima, in quibus versatur Metaphysicus, esse remotissima à nobis & difficillima: ita inductio, per quam ex minus cōmunibus colliguntur communiora, dicitur nos deducere per notiora nobis. Approbanda itaq; est solutio à me tradita, quæ rationi, & experientiæ est consentanea, & loca varia, quæ inuicem pugnare videntur, lucidissime conciliantur. Nona dubitatio pertinet ad vniuersum proœmium: quæritur enim num Philosophus in hoc proœmio ea tria seruauerit, quæ ad proœmium pertinere dicuntur; num scilicet auditores reddiderit attentos, dociles, & beneuolos. Pro solutione tria profero, primū est proœmium Rhetoricum differre à Philosophico; eius enim institutum est parare auditorum animos pro persuasione & iudicio, huius vero auditores dirigere & parare pro inspicienda veritate; dico secundo cum Aristotele in 3. Rhetoricorum hanc vnam esse necessariam, proœmij conditionem, vt id proponatur, de quo est agendum, necesse est enim, vt primo attingendum scopum nobis proponamus, ne in vniuerso cursu simus ancipites. Per hoc auditores recte parantur & redduntur dociles; quod autem reddantur attenti, & beneuoli minus est necessarium: nam potius in progressu quā in principio debent reddi attenti, quia tunc incipiūt defatigari; & captare beneuolentiam magis Oratoris est propriū, quam Philosophi, & ea conditio potius elicitur ex deprauatione auditorum, quam ex absoluta constitutione proœmij. Addo tertio Aristotelem in hoc proœmio institutum suum patefecisse, ac insuper ordinem indicasse, nec non Methodum attingendi scopum: dixit enim primo esse agendum de principijs, & ad ea esse progrediēdum per notiora nobis; per hæc cumulate auditorum animos parauit pro apprehensione declarandorum; Quod cum fecerit, facultate quoque & virtute reddidit auditores dociles, attentos & beneuolos; dociles quidem proponendo scopum, ac insuper ordinem, & methodum patefaciendo; attentos vero & beneuolos, quia ingenui animi tales redduntur, dum eis res proponuntur explicādæ, quæ sublimes sunt & magni ponderis: ac insuper manifestatur eas accurate esse declarandas, quod communi inscriptione denotauit Philosophus, dum hos libros auscultatorios nuncupauit, indicans debere accurate audiri. His demum addo decimam difficultatem; & est, num singularia debeant dici natura prima, vel potius postrema: hanc difficultatem, referente Simplicio, explicauit Alexander & iure profecto; nam ex vna parte, cū sint proxima sensibus, videntur nobis prima, Natura vero postrema, cū maxime vniuersalia sint natura prima, & à sensibus remotissima, vt legitur in primo Poster. cap. 2. Confirmatur, quia notitia sensuum antecedit notitiæ Mentis, & est nobis familiarior; sensus autem est singularium, Mens vero vniuersalium, vt legitur in primo Phys. 49. Insuper non videtur Natura primum cum mortale sit, & varietati obnoxium, non autem vni-

Nona dubitatio.

Solutio.

Decima dubitatio.

An singularia sint natura prima

uersale. Ex aduerso videtur Natura primum, tum quia in procemio de Anima cont. 8. legitur, vniuersale vel nihil esse, vel posterius; tum insuper, quia in prædicamento substantiæ singularia dicuntur substantiæ primæ; tum demum, quia id quod primo natura appetit, est singulare indefinite sumptum, vt vnà cum Auicenna censuit Scotus; & dempto opere Mentis nil in vniuerso reperitur, nisi singulare, quod solum per se subsistit, generat, & generatur: hoc indicauit Aristoteles, dum in quarto cont. collecturus nos progredi per confusa notiora nobis dixit, progrediẽdum esse ex vniuersalibus in singularia; quare singularia sunt priora & notiora natura, cum in 2. cont. dixerit Aristot. progrediendum esse ex nobis primis & notis ad prima & nota naturæ; Tertio ex dictis in præcedentibus colligi videtur singularia cum nobis, tum naturæ esse prima: ostensum enim est vniuersalia distincta ratione & nobis, & natura esse priora, quare est necesse, vt ea ratione qua vniuersalia sunt priora, singularia sint posteriora; qua vero ea sunt posteriora, hæc sint priora. Res itaque est apprime ardua, de qua Græci interpretes varia dicunt; Philoponus exponens quartum cont. ait, singularia definita, & distincta esse natura priora & notiora, indefinita vero esse notiora nobis. Quæ sententia est dubia, tum quia Aristoteles sæpe ait, maxime vniuersalia esse natura prima, vt in primo Post. & in procemio Metaphysicæ; tum insuper, quia singularia definita nullo pacto videntur posse dici natura prima, non origine; ita enim sunt postrema, vt dicitur in secundo de Gen. anim. c. 3. non instituto & appetitione, quia vnumquodque eorum est varietati obnoxium, & sine eo natura speciei seruari potest. Insuper minus recte addit Philoponus, vniuersalia ex singularibus collecta & nobis, & Naturæ esse postrema; nam cũ sint simpliciora & communiora, à quibus non reciprocatur consequutio existendi in rerum natura, sunt priora naturæ, & facta abstractione sunt priora etiam nobis. Alexander in primo Nat. quæst. capit. 11. ait, vniuersale esse accidens, & ob id esse posterius cunctis singularibus simul sumptis, quorum naturæ accidit, & dicitur eis accidere, quia eius conditio non est; vt sit in multis; seruatur enim integra in vno solo; est tamen id vniuersale prius vnoquoque eorum singulatim sumptorum. Quæ Alexandri sententia dubia etiam est. Nam aliud est considerare naturam rei cõmunis absolutam, vt naturam animalis, & considerare eam vel vt Mente abiunctam, vel vt communis est; prima est consideratio fundamenti, aliæ vero eorum, quæ fundamento tribuuntur, idque supponunt: dubitatio modo est de fundamento, non de superadditis. Inquit Simplicius, cum communia sint affectiones tenues mente à singularibus ablatæ, iure sunt posteriora natura, nobis vero priora; & sunt priora nobis cognitione confusa, nam cognitio distincta posterius aduenit. Sententia Simplicij pro vtraque parte dubia est; nam quod vniuersale sit tenuis notio, nostra Mente formata ad rem non facit, quia dubitatio est de natura rei absoluta, non de notione Mente formata; & dum eminus inspicientes Socratem iudicamus, quod sit aliquod animal, profectò non iudicamus, quod sit tenuis aliqua notio mente formata, sed natura aliqua per se subsistens. Insuper tenues illæ notiones non valent esse nobis priores singularibus, cum ex singularibus colligantur, menteque à nobis post notitiam singularium formentur. Præterea id quod addit de notitia confusa & distincta, verum non est, quoniam notitia distincta procul dubio nobis primo nota sunt cõmuniora, sine quorum notitia non valemus minus communia distincte noscere, vt docet Aristoteles in sexto Top. c. 3. Auer. 12. Metaphysicæ 27. ex sententia Alexandri inquit, singularia esse priora secundum esse, vniuersalia vero secundum Mentem; quæ sententia

Philoponus.

Alexander.

Simplicius.

tentia profectò vera est; at per eam non diluitur proposita dubitatio; quæritur enim quid sit natura primum, num singulare, vel vniuersale. Propterea dico singularia esse duplicia; nonnulla enim sunt immunia à materia, sub sensum non cadunt, & in eis conditio speciei, ab ea singularis non distinguitur, de quibus modo non est sermo; alia sunt materiata, sub sensum cadentia, de quibus ait Aristoteles tertio de Anima cont. 9. quod aliud est caro, & esse carni, & natura speciei distinguitur ab ea singulariū, & de his est dubitatio. De qua dico triplicem posse fieri comparationem, vnam inter magis & minus vniuersale, de qua iam patefeci in præcedentibus quid sit dicendum; alteram inter singulare & vniuersale; tertiam inter singularia confuse sumpta, & distincta: de secunda comparatione dico proculdubio singularia esse priora nobis, vt dicitur in primo Poster. quia cadunt sub sensum, & ex eis elicimus vniuersalia; An autem etiam sint priora Naturæ dubium est: quod non sint priora origine patet; solum est dubium an sint priora appetitione, & secundum institutum, & de hoc est lis. Academici aiunt, primum secundum institutum naturæ esse speciem, quæ est æterna, excludit accidētia, & ei respondet Idea; Auicenna vero, cui adhæret Scotus, putat naturam primo optare singulare indefinite sumptum, quod per se subsistit, & simile generat: cōfirmatur, quia vltimum generatione, appetitione est primum; vltimum generatione est singulare: componi potest hæc lis per ea, quę profert Alexander in primo Nat. q. loquens de definitione; nam dubitans an definitio sit singularium, vel vniuersalium, ait, eam esse vniuersalium existētium in singularibus, & singularium secundum id commune, quod est in eis, indicans Naturam speciei esse eandem cum natura singularium indefinite sumptorum solum ratione distincta; nam singularia indefinite sumpta includunt cōditiones singularium indefinitas, quas non includit Natura speciei, & propterea rectius videntur loqui Auicenna & Scotus, quia natura primo expetit humanam essentiam cum singularibus cōditionibus iunctam, cum quibus subsistunt, operantur, & hæc sunt generatione postrema; Si demum tertia fiat comparatio, & singularia indefinite sumpta cum definitis & distinctis comparentur, ea sunt naturę prima secundum institutū, cum natura primo ea expetat, vt dixi, nobis vero, antequam apparuerit multitudo, definitum aliquod singulare notius est, & per id iudicantur cætera; vt pueri primo appellant omnes viros sub ratione sui patris, nota vero multitudine, è contrario se habet, vt in quæstione de primo cognito conspicue patefeci.

Sententia propria.

Finis expositionis procemij.

M*ELIVS autem est pauciora & finita recipere, quod quidem facit Empedocles. Porro omnes contraria statuunt Principia rerum, tum hi, qui omne quod est vnum & immobile inquiūt esse, vt Parmenides calidum & frigidum Principia facit, hæc autem appellat ignem & terram; tum qui rarum & densum; Democritus quoq. solidum & inane, quorum alterum id quod est esse ait, alterum autem vt id, quod non est: Insuper autem situm, figuram, & ordinem quæ contrariorum sunt genera, situ vt sursum, deorsum, anterius, posterius; Figura vt angulos habens & non habens, rectum & circulare. Quod itaq. contraria modo aliquo Principia omnes statuant, manifestum est.*

Cont. 41.

PROPOSVIT in proœmio Philosophus primo agendum de principiis, quod seruaturus ordiebatur in sexto cont. à communibus & confusis, quæ primo nobis nota dicebantur, inquiens principia vel vnum esse, vel plura, vel finita vel infinita, vel mobilia vel immobilia: reiecit hactenus duo extrema apprime falsa, & primo id quod Physico magis est aduersum, nimirum omne quod est esse vnum, & immobile; idque fecit vsque ad cont. 32. Mox vero vsque ad præsentem cont. reiecit sententiam asserentium principia esse infinita, idque fecit disserens aduersus Anaxagoram, & iure profectò; eius enim opinio erat cognatior opinioni statuentiũ vnum, quam ea Democriti. Anaxagoras enim partim statuit principium vnum, partim infinita, vt legitur in cont. 32. vnum quidem quia censuit primo repertum fuisse Chaos, in quo cuncta essent permixta & iuncta; infinita vero, quia dixit in eo inueniri infinita corpora similium partium. Ex euersione extremarum opinionum conspicuum redditur, principia nec vnum, nec immobile, nec infinita esse: superest itaque, vt sint plura, mobilia, & finita; verum quot, & quæ sint latet; Propterea inquirendus est certus numerus eorum, tum ex parte Materiæ, tum ex parte attinentium ad formam; & quia materia per formam, potentiaque per actum refulget, indagaturus Philosophus numerũ principiorum orditur à contrarietate attinente ad formam; & hoc pertinet nõ ad ordinem, sed ad Methodum indagandi numerum principiorum; nam vt attinet ad ordinem, inuento numero principiorum, primo Materia explicabitur, & in calce libri proponetur disserendum de forma: ex his elicitur primo connexio cum antecedentibus, elicitur secundo institutum Philosophi, quod est indagare definitum numerum principiorum, manifestãdo primo contraria esse principia rerum, quod ostendit in præsenti cont. consensione veterum Philosophorum; orditur autem à contrarietate, quia magis cadit sub sensum: conspicue patefacit necessitatem materiæ, & confusum quoddam est; nam principia dicebantur vel vnum vel plura, vel finita vel infinita, vel contraria, vel non contraria. Absolutus est sermo de duobus primis communibus, & confusis; supererat hoc tertium, de quo Philosophus modo verba facit. Diuiditur cont. in tres partes, in quarum prima opinionem dicentium principia esse finita præfert opinioni statuentium ea esse infinita; in secunda profert hanc conclusionem, veteres omnes Philosophos putasse contraria esse principia rerum; In tertia id ostendit inductione. Vt pertinet ad primam partem, inquit, [Melius est pauciora & finita recipere, quod quidem facit Empedocles] quasi dicat, Ea opinio, quam non sequuntur absurda, præferenda est ei opinioni, quam varia sequuntur absurda; opinionem putantiũ principia infinita varia sequuntur absurda, vt patuit ex disputatione pręcedente contra Anaxagoram, quæ non sequuntur opinionem putantium ea esse finita, vt patet ex opinione Empedoclis putantis principia esse sex, nimirum quatuor Elementa, ac insuper Litem & Amicitiam, quare opinio putantium principia finita alteri est præferenda. Hanc conclusionem in contex. 50. confirmabit variis rationibus, vt patebit. Considerandum in verbis, quòd Aristoteles inquit, melius esse statuere principia pauciora, & finita indicans duas posse fieri comparationes, vnam inter pauciora & plura principia, alteram inter finita, & infinita; quam duplicem comparationem etiam fecit in 8. Physic. 48. loquens de motoribus cœli. Ex prima comparatione prodit ea Naturæ Lex & regula, Natura supervacaneis non abundat, & non facit per plura, quod valet efficere per pauciora, Natura enim artificiosissima est. Ex altera comparatione prodita altera Lex & regula, quæ est, Natura infinitum renuit, finem quærit; Ratio est, quia Natura præsertim

Quæ ex dictis colligatur.

Diuisio.

Vna Lex Naturæ.

Altera.

præsertim est forma, quæ eadem est terminus, & finis, & operatur propter finem. solum ex materia prodit infinitum id, quod potestate dicitur; Insuper Natura relata ad Deum est ordinata, secundum se est ordo, relata vero ad sua opera est causa ordinis, ordo autem infinito non competit, vt patet ex 8. Physic. 16. Vt pertinet ad secundam partem, inquit, [omnes contraria statuunt Principia] ait, omnes, indicans cunctos Philosophos fama celebres vsque ad sua tempora includens etiam Platonem; ait, contraria, vtens voce contrarij late pro quouis genere oppositionis, non autem pro vera contrarietate, contradistincta à reliquis generibus oppositionum; addit, statuunt Principia, denotans nomine principij confuse quoduis internum generationis Principium, siue ad materiam, siue ad formam pertineat: nam Platoni tribuet, quod contrarietatem sumpserit pro materia. Et considerandũ quod contraria obtinent locum subiecti enunciationis, Principia vero prædicati, dicendo contraria sunt principia, & iure; nam dantur principia, quæ non sunt contraria, & hoc clarius patebit ex contex. 42. In tertia parte ostendit propositam conclusionem inductione, progrediendo per singula capita opinionum, & per ea præsertim, de quibus id minus apparet; Nam veteres vel statuerunt principium vnũ siue immobile, siue mobile; vel plura siue finita, siue infinita. Dubitatio præsertim est de illis, qui vel vnum vel infinita statuerunt; in vno enim & in infinito non videtur posse contrarietas seruari; ideo de his solis loquitur, non de statuentibus pro materia principia plura, & finita, vt fecit Empedocles: nam contrarietas in his proprie sedem habet; Insuper Aristoteles de illis debuit mentionem facere, aduersus quos in præcedentibus disseruit, at ipse solum disseruit aduersus eos, qui vel vnum vel infinita statuere principia, Propterea ratio hunc in modum formanda est; Quicunque vel vnum vel infinita statuere principia, putarunt contraria esse principia rerum, sed veteres omnes, de quibus minus videtur, quod hoc putarint, vel vnũ vel infinita statuere principia, Quare veteres omnes, de quibus minus videtur, putarunt contraria esse principia rerum; & si hoc putarunt illi, de quibus minus videtur, longe magis putarunt alij, de quibus magis videtur, quare omnes contraria statuunt principia: minor patet ex prius dictis; maior ostenditur ab Aristotele, & primo de statuentibus id quod est esse vnum, & immobile, de quibus minime apparet; nam Parmenides quamuis cõsiderans ratione essentiam rerum & internam substantiam, dixerit omne quod est esse vnum, tamen res considerans extrinsecus sensu, & secundum accidentia cõcessit multitudinem & varietatem; cuius varietatis & permutationis principia statuit calidum & frigidum, nomine calidi denotans ignem, & nomine ignis Cœlum; nam veteres Cœlũ præsertim putarunt ignem, nomine autem frigidi denotans Terram, & nomine Terræ, connexum ex terra, aqua, & aëre sub cœlo positis; quæ omnia veteres putarunt ex se frigida, calefieri autem à cœlo & stellis, quas perennes ignes nuncuparunt; ex qua mutua oppositione Cœli & Terræ censuit Parmenides ortum ducere permutationes rerum; Præsertim accipiebat Terram, quia maxime distat à Cœlo, & quia eam modo aliquo cæteris opponebat; Secundo id ostendit Philosophus per eos, qui putarunt principium vnum & mobile, vt Thales Milesius, qui Aquam, Diogenes qui Aërem, Heraclitus qui Ignem dixere principia; hi namq; addebant rarum & densum, qua contrarietate cætera vel rariora, vel densiora gigni putabant. Tertio ostendit id ipsum de statuentibus principia infinita; & quoniam de Anaxagora id est cõspicuum, nam Chaos statuebat, in quo infinita corpora similium partium inuicem opposita, & pugnantia reperirentur, ideo de Democrito & Leu-

Formatur ratio.

cippo loquitur, quos sequutus est Epicurus. Hi primo imaginati sunt inane immensum, in quo infinitæ Atomi inuenirentur, innumeris figuris præditæ, & cõtinenter in inani descendentes, ex quarum fortuito concursu, tactu, ordine, figura, & positione gignerentur Mundi varij, & varia, quæ in eis inueniuntur. Ex horum sententia principiis competit contrarietas triplici consideratione; primo referẽdo atomos ad inane, atomi enim sunt id, quod est, inane vero id quod non est; Secundo comparando atomos ad inuicem, quæ sunt præditæ oppositis figuris, vt rectum & orbiculatum, præditum angulis, & eis destitutum; Tertio referendo atomos ad compositum ex eis; ita enim dicuntur inuicem opponi, situ, & ordine, quæ vna cum figura constituuntur tria genera oppositionum; nam in situ locum habẽt sursum, & deorsum, anterius, & posterius; de figura iam dictum est; de oppositionibus ordinis nil dicit Philosophus, & iure; nam oppositiones sitʋi tributę distincta ratione ei, & ordini sunt communes: dum enim varia comparamus, vt vnum est prius, veluti sursum, dextrum & anterius, aliud vero posterius, sic ad ordinem pertinent; dum autem ea consideramus, vt pro totius constitutione dispositionem aliquam includunt, ita pertinent ad situm, & sunt differentiæ positionis; adeo vt mira arte & breuitate Aristoteles simul vtriusque attulerit exempla; proprie autem ad situm pertinent recumbere, stare, & similia. Demum colligit Philosophus, Quod itaque contraria modo aliquo Principia omnes statuant manifestum est. Hæc est conclusio inductione comprobata, & cum addat Philosophus, modo aliquo, id ad duo referri potest, vel ad omnes, quasi dicat modo aliquo omnes, vel ad contraria, quia modo vario, nec omnes proprie contraria sumpserunt; quæ secunda expositio primæ est præferenda; absolute enim in principio Philosophus dixit, omnes statuisse contraria.

Caput dubitationum.

Dubitatio prima. EX præsenti contex. hæ prodeunt difficultates; prima, quia Philosophus pugnantia profert, tribuit enim Parmenidi, quod putarit omne quod est esse vnum, & quod statuerit contraria, at in contex. 50. dicet, in vno contrarietatem non seruari; *Secunda.* Secundo tribuit Parmenidi; quod putarit id quod est esse immobile; ex aduerso nunc ait, quod assignarit principia generationis, generatio autem sine motu non seruatur. De his verba feci in solutionibus controuersiarum. *Tertia.* Sed dubitatur tertio, quia non secus Thales Milesius, Diogenes, & Heraclitus videntur putasse id quod est, esse vnum, & immobile, ac id fecerit Parmenides, cum tamen Aristoteles oppositum eis tribuat, & ostendo; nam Parmenides videtur putasse id quod est, esse vnum, quia per id quod est denotauit substantiam, quam ad solam materiam pertinere censuit, materiam autem censuit vnam ab ortu & interitu immunem: at hoc ipsum existimarunt Diogenes, Heraclitus, Thales, & alij de quibus ait Aristoteles in hoc primo Phy. con. 53. quod vniuersum putarunt esse naturam vnam, & in secundo Phy. cont. 9. ait, eos putasse materiam ab ortu & interitu immunem; Dubitatio profectò non est leuis; *Solutio.* quam soluens dico re vera eos solum discrepasse per modum loquendi, omnes enim relati Philosophi asserebant ens esse vnum, & ingenitum, renuendo ortum & multitudinem, vt patet ex cont. 71. & sequentibus; Parmenides tamen præter considerationem vnius & æternæ materiæ, etiam vtebatur rationibus variis, ad absurda ducẽtibus, quibus nitebatur ostendere id quod est, esse vnum & immobile, vt patet ex Parmenide Platonis; ideo Aristoteles ait, eum statuisse id quod est vnum secundum rationem. *Dubitatio quarta.* Alia dubitatio est, quia Aristoteles in hoc cont.

Figuræ

Figurę tribuit contrarietatem, cuius oppositum enunciat in prædicamento qualitatis. Soluitur dicendo Aristotelem hoc loci contrarietatis nomen vsurpare late, vt dixi; in prædicamento vero qualitatis, pressius, & proprie. Inquit Auer. figuræ nihil est contrarium, & longe minus circulo, cum sit perfectissima figurarum: hæc sententia duplici ratione est dubia; primo quia similiter dicerem, albedini non competere contrarium [cum sit perfectissima colorum] similiter nec calori, cum sit præstantissima primarum qualitatum; secundo quia Aristoteles sub initio libri Mechanicarum ait, in Circulo multiplicem includi contrarietatem. Soluitur dicendo sententiam Auer. absolute destitutam esse necessitate, vim tamen includere præassumpto, quod illi generi non competat contrarietas; vt si dixero, motoribus cœli non competit contrarietas, quare longe minus Deo, cum sit præstantissimus eorum; & id ipsum dicitur de figuris, non autem dici potest de coloribus & qualitatibus primis. Instantia de circulo soluitur, primo dicendo eas non esse proprie contrarietates; Insuper addo eas non toti circulo cōpetere, sed partibus eius, ac eis præsertim competere, quatenus eminenter etiam recti conditiones includit: hoc dicitur ab Aristotele in primo de Cœlo 87. asserentre, motum orbicularem versari inter cōtraria, ratione partium oppositarum per diametrum; nam distantia per lineam rectam debet mensurari. Demum ambigitur qualis denominari debeat ratio ab Aristotele in præsenti cont. formata; Respondeo duo considerari, primo quod ostendatur cōtraria esse Principia rerum, & hoc ostenditur consensione veterum, quæ est ratio Dialectica per ea, quæ approbantur ab omnibus sapientibus; Secundo quod ostendatur omnes putasse contraria esse principia, & hoc fit inductione, vt patuit.

Auer. — *Solutio.* — *Dubitatio de Circulo.* — *Dubitatio quinta.*

Et id recta ratione, oportet enim Principia neq; ex se vicissim esse, neque ex alijs, & ex eis omnia; contrarijs autem primis insunt hæc, ob id enim quod prima sunt, non fiunt ex alijs, ob id quod sunt contraria, non ex se vicissim. *Cont. 42.*

APPARVIT consensione veterum contraria debere statui Principia; & quoniam Philosophus eatenus aliorum sententiam sequitur, quatenus indicat eam rectæ rationi consentaneam, propterea quod patuit cōsensione veterum Philosophorum, nunc ratione ostenditur. Diuiditur cont. in tres partes; in prima formatur ostensio, & quoniam minor constat ex tribus partibus, ideo in secunda ostenditur pro vna parte, in tertia pro altera parte; pro tertia autem parte ostendetur in sequenti contex. Ratio ita formatur; Quæcunque non fiunt ex alijs, neque ex se vicissim, & ex eis cætera fiunt, statui debent Principia rerum, Prima contraria non fiunt ex alijs, neq; ex se vicissim, & ex eis fiunt cætera, quare debent statui Principia rerum; maior supponitur, vt nota; minor prædita est tribus partibus, & ostenditur pro duabus; Quod nō fiant ex alijs ostenditur, quia sunt prima, quibus repugnat, vt prædita sint prioribus, ex quibus fiant; Quod [illegible] ex se vicissim, ostenditur, quia sunt contraria, quæ cum sint simplicia: [illegible] non fiunt, nec mutuo se constituunt, sed potius mutuo se euer[illegible] [illegible]d vero cætera ex eis fiant, ex dicendis patebit. *Ratio.*

Examen.

VT dicta exactius pateant, considerandum primo est iure optimo tres statui conditiones Principiorum, quæ relatæ sunt; nam Principia ad tria possunt referri, ad supera, ad infera, & ad æqualia. Dum referuntur ad supera, quia

Cur principiorum tres sint conditiones.

sunt prima, carent eis, & inde oritur prima conditio, vt non fiant ex aliis; huc accedit, quod si fierent ex aliis, essent principia, & non principia, vt enim fiunt non essent principia. Dum secundo referuntur ad inuicem, oritur secunda conditio, & est vt non fiant ex se vicissim. Ratio est, quia cum principia non debeant fieri, alioquin principiorum essent principia, & daretur progressus in infinitum, etiam non valent fieri ex se vicissim, ita enim fierent, & nullum esset absolute primum, nec vllum esset potius principium, quam res effecta. Tertio principia referri possunt ad sequentia, quæ proprie fiunt; & inde oritur tertia conditio, vt ex eis cætera omnia ortui obnoxia fiant; quæ tertia conditio eis competit, quatenus prima & communia sunt. Plures comparationes fieri nequeunt, & ob id non valent ex eis plures conditiones prodire. Hæ conditiones recta ratione Principiis congruunt: dum enim principia considerantur vniuerse & confuse, conditiones quoque similiter sunt intelligendæ; dum vero ad genus aliquod contrahuntur, veluti ad Grammaticam, vel ad res Physicas, similiter conditiones ad id genus contrahi debent; Aristoteles autem confuse & vniuerse loquitur, vt per confusa nos ducat ad distincta. At quæritur, quænam earum trium conditionum potissima sit; Respondendum non fieri ex aliis esse conditionem eminentissimam, cum prodeat ex eminentiore relatione, & ex eo quod sunt prima; alteram tamen quod ex eis fiant cuncta, esse magis propriam, & intimius constituere principia generationis; & est talis, vt supponat modo aliquo cæteras, & cum principiis primis, & communibus reciprocetur; est enim tanquam differentia postrema, constituens Naturam principiorum; nam quæcunque ita se habent, vt ex eis cuncta ortui obnoxia fiant, sunt prima & cõmunia principia: de reliquis conditionibus non ita se habet, vt consideranti redditur notũ. Quæritur insuper, num hæ sint solum conditiones principiorum contrariorum, vel absolute omnium; insuper num sint conditiones principiorum internorum tantum, vel etiam externorum, vt finis, & efficientis? Respondeo eas vniuerse sumptas esse conditiones communes; cum aliqua autẽ contractione reddi proprias. Aristoteles eas contraxit ad contraria, quia de his erat sermo, & de contrariis eas ostendit. Nam quatuor considerari possunt; primo fieri ex, tanquam ex termino, & hoc competit contrariis; secundo fieri ex, tanquam ex parte, & hoc competit materiæ, & formæ; tertio fieri ab aliquo, quod competit efficienti; Quarto fieri alicuius gratia, quod cõpetit fini; Prima principia, hoc exposcunt, vt quatenus sunt principia prima, & in suo genere includant eas tres conditiones, veluti de vltimo fine dicimus, quod non est gratia alterius, & eius gratia sunt cętera. Insuper quæritur num illæ tres censeri debeãt conditiones, vel potius affectiones principiorũ; si sunt conditiones antecedunt & constituunt principia; si vero fuerint affectiones, sequuntur; affectio enim posterior est eo, cuius est affectio. Respondeo tria considerari, primo Naturam rei absolutam, secundo conditiones, tertio principia; veluti primo consideratur essentia materiæ absoluta, qua consideratione non est principium, quia hoc relationem includit; secundo refertur ad generationem, in qua relatione ei competunt conditiones, & inde tertio oritur, vt sit commune principium. At quæritur vlterius qualisnam iudicari debeat hæc ostensio, qua Aristoteles probat prima contraria esse principia: nonnulli putant esse rationem leuem, & esse inductionem non progredientem per omnia singularia; at decipiuntur, nam hæc est ratio, qua potior pro hoc ostendendo formari nequit; sumta enim est ex conditionibus principiorũ, per quas principia cõstituuntur, & definiuntur, & est propter quid: conditiones

Quæ sit conditio potissima.

Dubitatio.

Solutio.

Quatuor considerantur in ortu.

Num sint conditiones, vel affectiones.

Solutio.

Dubitatio.

ditiones enim rem constituentes sunt ratione priores, & causæ rei; hinc dicendo principia sunt ea prima, quæ non fiunt ex aliis, neque ex se vicissim, & ex eis fiunt omnia, constituitur propositio in primo modo dicendi per se. At oritur dubitatio, primo quia à definitione ad definitum est locus topicus non proprie demõstratio. Insuper inquit Auer. in secundo Poster. 38. Medium ostensionis debere esse aliquid distinctum ab essentia, & eo quod res est, & præsertim quia docet Aristoteles in calce octaui Metaphysicæ non dari causam, ob quã res sit id quod est, vt quod homo sit animal rationale; homo enim est animal rationale non ob aliud, nisi quia homo. His accedit, quod principia in ea scientia, cuius sunt principia, non possunt per priora ostendi; alioquin principia non essent. Respondeo definitionem explicantem quid rei distingui à re definita ratione, vt distinctum à confuso, veluti elicitur ex quinto cont. huius libri; & cum resoluat definitum in sua principia, consideratur vt causa, & ratio, ob quam definitum est; forma enim est rei ratio, veluti Aristoteles in secundo Physic. 38. ait, homo ædificat, quia est ædificator, est autem ædificator per Artem ædificandi, & hæc est causa prima; sic quamuis non detur causa media inter hominem & animal rationale, tamen animal rationale dicitur causa, ob quam homo sit homo; & interrogati *cur est homo*, dicimus quia est animal rationale; ita dicendum est de principiis, & eorum conditione, & definitione; hinc definitio est Methodus cognoscendi definitum distincte. Instantiæ relatæ facile diluuntur; dicebatur primo locum à definitione ad definitum esse Topicum; respondeo id esse verum, dum definitio consideratur tanquam commune aliquid populariter approbatum, at non dum consideratur vt rei ratio, & forma; insuper id est verum, dum ea definitio non colligitur inductione ex conspicuis & sensu notis, vt hæc, quæ cum sit causa, & reddita nobis notior distincte definitum patefacit Auerroi dicenti, medium esse extra id quod res est, respondeo id esse verum de ostensione affectionum de suo subiecto, at non dum assignatur ratio, ob quam aliquid sit id quod est: sententia prolata ab Aristotele in calce octaui Metaphysicæ mihi non obest, vt prius dixi; nam quod ea contraria sint principia habent ex illis tribus conditionibus, quod autem deinde principia eis conditionibus debeant esse prædita, ex alia causa media non pendet, sed solum per posteriora, & per nota ex se, ostendi potest conditiones illas competere contrariis, vt patefecit Aristoteles. Addebatur principia in ea scientia non posse ostendi per priora; respondeo Principia cognitionis tantum per priora ostendi non posse, Principia vero, per quæ res etiam sunt, quamuis careant in ea scientia principiis prioribus, tamen sunt prædita sua definitione & conditionibus, quæ sunt ratio eorum, veluti etiam de Mathematico inquit Aristoteles in secundo Physic. 68. quod resoluit in quid est, quod est definitio explicans formam eorum. His decursis, supersunt modo diluenda dubia attinentia ad veritatem relatarum conditionum. Primum est, quia non apparet Principia non fieri ex aliis, cum omnia ex Deo pendeant, & ille solus non pendeat ex alio. Soluitur, tum quia solus Deus absolute non pendet, prima autem contraria saltem non pendent in suo genere; tum insuper quia quamuis cætera, præter Deum, pendeant, non tamen cuncta proprie fiunt, sed sola composita. Insuper Alexander in primo Nat. quæst. exponens hunc cont. dubitat, quia principia, & præsertim contraria non sunt numero æterna, sed fiunt, quare vel fiunt ex aliis, vel ex se vicissim. Prætermissis, quæ ab Alexandro dicuntur, respondeo breuibus, contraria variari quidem, at non proprie gigni; proprie gignuntur cõposita, contraria vero sunt termini generationis eorum; differunt autem con-

Dubitatio.

Solutio.

Dubia de relatis cõditionibus.

traria prima ab aliis, quia prima contraria in alia priora non resoluuntur, cætera autem resoluuntur in ea. *Dubitatio de forma.* Dubitatur insuper, quia forma est principium, & tamẽ fit ex alio, cum educatur ex potestate materiæ: *Solutio.* soluitur primo dicendo formam educi quidem, at non proprie gigni; sola enim composita proprie gignuntur, cuius propriæ generationis modo quæruntur Principia; additur secundo formam educi quidem, & pendere, at non in genere formæ, sed materiæ. *Dubitatio.* Demum dubitatur, quia conditiones illæ principiorum etiam aliis competere videntur, quare non sunt propriæ eorum, competunt enim actui & potentiæ, insuper generibus generalissimis, nec non motoribus cœli. Respondeo duas earum competere quidem aliis nonnullis, quę non sunt interna principia generationis, at omnes simul nequaquam, vt consideranti redditur notum; nam tertia non competit aliis, vt ex eis intrinsecus cuncta fiant, quæ ortui subiiciuntur: & dum dicitur non fieri ex se vicissim, quia sunt contraria, non assignatur ratio prima, sed proxima & propria contrariorum.

Cont. 43. *Atqui & ratione quo nam modo hoc accidat considerandum est; Sumendum autem primo est, omnium quæ sunt, nihil in quoduis agere, aut à quouis pati, neque ex quouis, quoduis fieri, nisi quis sumpserit ex accidenti. Quo namque pacto album ex Musico posset fieri, nisi albo aut nigro Musicum esse accideret? sed album quidem fit ex non albo, & non ex quouis, sed ex nigro aut intermediis, & Musicum ex non Musico, & non ex quolibet; sed ex immusico, aut ex medio, si aliquod inter ea* *Cont. 44.* *medium sit. Neque igitur in quoduis primum interit, vt album non in Musicum nisi interdum ex euentu, sed in non album, non tamen in non album quoduis, sed in nigrum, aut intermedium. Similiter & Musicum non in quoduis; sed in immusicum, aut si quid eorum medium sit.*

Institutum philosophi. DE instituto Philosophi in his contextibus non consentiunt expositores; puto ego principale institutum eius esse ostendere contrariis competere conditionem tertiam, quod ex eis omnia fiant, & simul manifestare, quomodo id intelligi debeat, quod contraria non fiant ex se vicissim; adeo vt secunda conditio non aduersetur primæ. *Diuisio.* Diuiduntur hi duo contextus in quinque partes, in quarum prima patefacit Philosophus institutum suum, in aliis profert quatuor regulas suo instituto inseruientes, manifestans simul quomodo intelligi debeant. Vt pertinet ad primam partem inquit, sed oportet & ratione considerare quomodo hoc accidat; nam dixerat contraria non fieri ex se vicissim; quod partim verum, partim falsum est; verum quidem, si fieri referatur ad contraria abstracta, & intelligatur fieri proprie tanquam ex parte; falsum autem, si fieri referatur ad concreta, & intelligatur fieri tanquam ex terminis; adeo vt senten[illegible] vera hæc sit contraria abstracta, vt albedo & nigredo nõ fiunt ex se v[illegible] qu[illegible] sic non fiunt, sed sunt termini generationis: at concreta ita se habent, [illegible] h[illegible]ant ex contrariis tanquam ex terminis; nam album fit, & termini o[illegible]us [illegible]nt ipsa contraria, vt nigredo & albedo. Iure itaque Aristoteles cont[illegible]m proponit quomodo id contingat. (Sumendum autem primo est omnium q[illegible] sunt, &c.) profert modo Philosophus regulas, quarum prima est, omne agens *Quatuor regulæ.* agere in contrarium; secunda omne patiens patitur à contrario, vt ignis, quia

calidus,

calidus, agit in aquam, quia frigida; & hæc quia frigida ab igne patitur, quia calidus est; tertia omne quod gignitur fit ex contrario; quarta omne quod interit in contrarium interit; pro quarum regularum veritate duo addit Philosophus; vnum est quod intelligantur per se, non ex euentu, nulla enim regula est, quæ ex euentu non valeat videri falsa. Alterum est, nomine contrarii etiam denotari media; nam medium ex contrariis constat, & relatum ad vnum extremum obtinet locum alterius, vt tepidum relatum ad calidum dicitur frigidũ, relatum ad frigidum dicitur calidum; ita calidum fit ex non calido vel ex medio, & Musicus ex non Musico vel ex medio, si medium adest. Et quoniam non Musicus, & non calidum sunt nomina infinita, quæ significant vnumquodque, & quod est & quod non est, termini autem transmutationum certi, & definiti sunt, ideo inquit Philosophus, per non Musicum nos debere intelligere non vnumquodque, sed contrarium, vel medium, si medium adest; similiter per non album & non calidum non denotari vnumquodque, sed contrarium, vel medium. Ex *Quadruplex trãsmutatio.*
quo elicimus ratione terminorum transmutationem esse quadruplicem, vnam ex extremo in extremum, alteram ex medio in medium, tertiam ex extremo in medium, quartam ex medio in extremum; omnis tamen absolute dicitur ex cõtrario in contrarium, quia media, cum cõstent ex contrariis, gerunt vicem contrariorum. Hæc est sententia duorum contextuum.

Caput Dubitationum.

EX dictis à Philosopho variæ prodeunt difficultates, quas breuibus proponam & diluam: inquit Philosophus oportere hoc, de quo loquitur, considerare ratione. Quæritur quæ nam sit ratio, qua vtitur. Nonnulli aiunt esse *Quæ sit*
sumptam ex forma, vt Simplicius: alij inquiunt collocatam esse in inductione, *ratio.*
qua patet quæ fiunt fieri ex contrario, & quæ patiuntur pati à contrario, & sic de cæteris. Puto dicendum eam proxime pendere ex forma, è longinquo vero *Solutio.*
ex inductione; nam ratio ita est formanda; omnis transmutatio est ex contrario in contrarium, omnis generatio & interitus est transmutatio, quare est ex contrario in contrarium; pro medio sumpta est transmutatio, quæ cum sit commune genus, dicitur forma communis; at deinde quod omnis transmutatio fit ex contrario, ostenditur inductione; & enunciantur quatuor illæ regulæ, quæ inductione patent. Dubitatur secundo, cum sermo sit de internis Principiis *Secunda*
ortus & interitus, cur Aristoteles inserit pertinentia ad agens, quod externum *dubitatio.*
est, nec ad rem facit, & præsertim quia de agente non videtur verum quod sit contrarium, cum simile fiat à simili, & motores cœlorũ agant in cœlum, & cœlum in hæc mortalia, inter quæ nulla vertitur contrarietas. Respondeo triplici *Solutio.*
ratione id ab Aristotele fuisse factum; præcipua est, quia tenebatur ostendere omnem transmutationem versari inter contraria; transmutatio autem omnis fit actione & passione. Altera est, quia contrarietas inter agens & patiẽs est notior; Tertia, quia contrarietas agentis & patientis respondet contrarietati terminorum [illegible]mutationis, & est origo & causa eius, quatenus agens sua contrarieta-[illegible] patiens ex contrario in contrarium, & est ei cõtrarium in principio [illegible] simile autem in fine, & dum adest similitudo, desinit actio & passio. In-[illegible] motoribus cœlorũ, & cœlo soluuntur, tũ quia eis competit oppositio actus & potentiæ, tùm insuper quia Aristoteles modo loquitur de actionibus mortalium per qualitates contrarias. Dubitatur tertio, quia Aristoteles profert *Dubitatio tertia.*
quatuor regulas. Omnis regula niti debet fundamento aliquo; ideo quæritur ꝙ

nam sit fundamentum earum: respondeo fundamentum esse conditionē transmutationis, nam transmutatio Græcè μεταβολή, denotat post aliud, vt dicitur in quinto Physic. & propterea oppositionem exposcit terminorum; transmutatio autem omnis fit actione & passione, & est ortus quidam & interitus, vt dicitur in eodem quinto Phy. nec non in octauo. Insuper, fundamentum aliud elicitur ex conditione agentis & patientis; nam agens nil aliud expetit, nisi reddere patiens sibi simile, hoc autem consequitur repellēdo ea, quæ secum pugnant, pugnantia autem sunt opposita.

Solutio.

Quarta dubitatio.

At dubitatur quarto, quoniam Aristoteles cōspicue secum pugnare videtur: inquit hoc in loco ortum & interitum versari inter contraria, idque explicans ait, album fieri ex non albo, & non ex quouis; sed ex nigro, vel medio; oppositum nos docet in quinto Physic. cont. 9. inquiens, ortum non inter contraria versari, sed inter esse & non esse, & dicitur transmutatio ex non subiecto in subiectum; & ob id inficiatur eam esse motum.

Auer.

Auer. com. 44. innuit solutionem inquiens terminum transmutationis esse triplicem, vnum per se & primum, vt album ex non albo; Alterum per se & non primum, vt album ex nigro; tertium ex accidenti, vt album ex calido. Quæ solutio est dubia, primo quia quod est per se, est necessarium: at in ortu non necessario, antecedit contrarium, vt in ortu substantiæ, & scientiæ; prætetea transmutatio est genus veri motus & ortus, de quibus vario modo se habet.

Solutio.

Propterea dicamus secus se habere de ortu & interitu, & de proprie sumpto motu, hic vere & per se inter contraria versatur, vt patet ex quinto Phy. ortus autem & interitus inter contradicentia, per quæ etiā definiuntur; nam ortus dicitur transmutatio ex nō esse, ad esse, & nō versatur ortus inter quæuis contradicentia, veluti homo nō fit ex quolibet non homine, puta ex lapide, sed ex eo quod, cum non sit homo, est aptum fieri homo, quod proprie dicitur priuatio; hinc priuatio inter principia ortus & interitus numeratur; hanc priuationem frequenter Aristoteles in hoc libro nomine contrarii circumscripsit, & loquendo de terminis confundit in hoc libro terminos motus cum terminis ortus, & interitus, vt etiam confundit motū cum mutatione, distinguit autē in quinto libro. Assignaturi itaq; terminos motus debemus dicere album fieri ex nigro; assignaturi vero terminos ortus debemus dicere album fieri ex non albo, quod valeat reddi album. Explicare rationē huius varietatis terminorum generationis & motus non attinet ad hunc locum, sed ad quintum librum Physi.

Quinta dubitatio.

Quinta dubitatio est, quia Aristoteles inquit, Musicum fieri ex non Musico, & non ex quouis, sed ex immusico, aut ex medio, si aliquid sit inter ea medium. Ex his verbis quintuplex oritur dubitatio, prima est quid denotet particula ex; secunda quid nomen medii; tertio quid nomē immusici; quarta cur Philosophus loquatur cum conditione inquiens, si aliquid inter ea medium sit; postrema num inter priuationem & habitum detur medium. Vt pertinet ad primam, inquit Philosophus in primo de Gen. animaliū cap. 18. particulam, ex, varia denotare, nonnunquā partem, vt ex ære fit statua; nonnunquā ordinem, vt dicimus ex puero fieri virum, & ex autumno hyemem; nonnunquā causam efficientem, vt ex Leone dicimus gigni Leonem; nonnu[illegible] strumentum, vt ex semine Leonis Leonem; nonnunquam demum t[illegible] per se transmutationis, in qua significatione modo dicitur Musicum f[illegible] ex i[illegible]musico.

Medium multiplex.

Quærebatur quid denotet nomen medii; dico medium esse multiple[illegible], vnū per negationem, vt Lapis mediat inter videns & cœcum; Alterū potestate & per priuationem, vt materia inter contraria; Tertium comparatione, vt aer & aqua mediare dicuntur inter grauia & leuia; Quartum est mediū per magis & minus, vt tem-

vt tempus vespertinum mediat inter lucem & tenebras. Quinto datur medium molis, & loci, sic Terra in medio est collocata, & centrum est medinm circuli. Sexto datur medium per compositionem, vt tepidum & colores medij qui ex extremis constare dicuntur; hoc medium modo denotat Philosophus, ideo in cont 47. ait, huiusmodi medium ex contrariis constare. Quærebatur tertio quid Philosophus denotet per immusicum, Græce ἀμʋσον: Psellus & Ambrosius Nolanus, quos sequitur Vicomercatus inquiunt, denotare nō priuationem, sed prauam dispositionem, vere contrariam: particula enim priuatiua & priuationem & diminutionem, & deprauationem denotat, vt cum Aristotele ait Galenus, in quarto de Placitis. Hippoc. & Plat. confirmant suam sententiam, quia Aristoteles per reliqua exempla contrarium denotauit inquiens, album fieri ex non albo, non ex quouis, sed ex nigro. Hæc opinio non videtur approbanda, tum qnia terminus à quo per se generationis non est contrarium, vt dixi, sed priuatio, & Aristoteles nonnunquam de contrario mentionem facit pro circumscribenda priuatione, tum insuper, quia medium inter formā Musicæ & deprauationem, ad rem non facit, id enim medium est priuatio, quod non constat ex contrariis. Aristoteles autem loquitur de eo medio, quod constat ex contrariis, vt semetipsum declarat. Insuper ea deprauatio est terminus ex accidenti, non autem necessarius; non enim deprauatio est proprie forma contraria, sed peruersio formæ. Dicamus itaque Aristotelem confuse vti voce contrarij. & confuse assignare terminos generationis & motus, distincte autem id facere in quinto Phyfic. ex principali tamen instituto hoc in loco denotare priuationem, quam numerat inter principia. Rationes aduersæ per ea, quæ dixi, solutæ sunt. Quærebatur quarto & quinto cur Aristoteles loquitur cum conditione, si medium adest, inter musicum & immusicum, & num detur medium. Respondeo iure Philosophum cum conditione loqui, quoniam est dubitatio num inter formam & priuationem detur medium. Quod inter contraria sit medium non est dubium, ideo absolute Philosophus dixit, album fieri ex nigro vel ex medio; at loquens de musico & immusico denotantia formam & priuationem, quia de his est dubitatio, ideo loquitur cum conditione, si medium adest; & dum quæritur an prædicta sint medio, dicendum medium esse duplex, vnum secundum magis & minus ipsius formæ, quod non distinguitur specie à forma; alterum per mixtionem ex oppositis; inter priuationem & habitum non datur medium secundi generis, quoniam priuatio quæ est non ens misceri nō potest; datur tamen medium primi generis, non distinctum specie à forma; vt inter lucem & tenebras mediat diluculum, & tempus vespertinum, quia lux per varios gradus recipi potest, ex quo medio etiam per magis & minus tāquam ex termino fieri possunt extrema: & dum dicitur quod remissio fit per contrarium, animaduertendum est, quod vel contrarij nomen proprie vsurpatur, vel late, vt etiam dicitur de priuatione; si vsurpatur proprie, ea regula non est vniuerse vera, sed solum de contrariis, quo- [illegible] no valet subiectum nudari, vt se habet de calido & frigido, & in cor- [illegible] albo & nigro; de aliis id non est necessarium, vt de luce, cui non [illegible] arium, & de Musica, qua, eiusque deprauatione valet animus [illegible] contrarij nomē extendatur etiam ad priuationē, sic remissio semper fit per admixtionem cum contrario, vt priuationi competere valet mixtio, siue connexio cum forma. Occurrit sexto loco controuersia in Aristotele, nam in his contextibus ait, quæ gignuntur per se fieri ex contrario, præsertim denotando priuationem; oppositum enunciat in cont. 74. quo loci soluens dubitatio-

Immusicum. *Opinio quorundam.* *Euersio.* *Opinio propria.* *An detur medium inter formam & priuationem.* *Quomodo remissio fit per contrarium.* *Controuersia in Aristot.*

Solutio. nem veterum inquit, ea quæ fiunt non gigni ex non ente, nimirum ex priuatione, nisi ex accidenti. Respondeo priuationem ad duo posse referri, ad ortum, & ad rem ortam; si referatur ad ortum, dicitur per se principium, & terminus eius, & ingreditur definitionem illius; at si refertur ad rem genitam, quia non est eius pars, dicitur principium ex accidenti. At euidentior emergit controuersia; dixit Philosophus in cont. 42. contraria non fieri ex se vicissim, mox oppositum profert inquiens, contrarium per se fieri ex contrario, & interire in contrarium; cōtrouersia videtur conspicua, de qua interpretes omnes tum Græci, tum Arabes, tum Latini varia dicunt. Auer. quem Latinorum multi sequuntur, ait, fieri ex cōtrario, intelligi posse dupliciter, vel tanquam ex termino à quo, vel tanquam ex parte; dixit Philosophus contraria non fieri ex se vicissim, nempe tāquam ex parte, nunc ait, omne quod gignitur, fieri ex contrario tanquam ex termino à quo.

Alia controuersia, quomodo contraria fiant ex se vicissim.

Auer.

Euersio. Hęc solutio non videtur approbanda; primo, quia contraria, quæ sunt principia, non fiunt, sed sunt principia generationis eorum, quæ fiunt, & sunt composita, quare non recte de illis dicitur, quod fiant ex se vicissim, vt ex termino. Præterea etiam composita, quæ gignuntur, fiunt ex contrariis vt ex terminis, ideo si contraria fierent, non minus esset concedendum fieri ex se vicissim, quam ex eis fieri alia; demum tunc Aristoteles vteretur fieri ex, loquendo de contrariis, in varia significatione, & per æquiuocationem nos potius illuderet, quam doceret. Propterea dimissis cunctis, quæ dicuntur ab aliis, ex Platone in Phædone optimam elicio solutionem, & miror Simplicium in Platone versatum eam non retulisse.

Solutio. Plato in Phædone loquens de terminis ortus & interitus latissime patefacit omne quod fit fieri ex contrario, quod cum patefecisset, simulque manifestasset contraria non fieri ex se vicissim, excitat hanc eandem difficultatem, nam ea duo inuicem pugnare videntur; quam soluens inquit, contrarium dupliciter vsurpari, vel pro abstracto, vel pro concreto, vt albedo, & album; pro abstracto non fiunt, sed sunt termini ortus, solum fiunt pro concreto, non enim fit albedo sed album, & omne, quod fit, est compositum, vt docet Aristoteles. Ex his elicitur conspicua solutio; nam contraria sumpta pro abstracto non fiunt ex se vicissim, cum sint contraria simplicia, & termini ortus, sed omnia quæ gignuntur, quæ sunt concreta & composita, fiunt ex contrariis, tanquā ex terminis; sic fieri semper vsurpatur proprie & in eadem significatione. Prima enim cōtraria non proprie gignuntur ex aliis quia sunt prima, & non gignuntur; similiter non gignuntur ex se vicissim, sed omnia quæ gignuntur, quæ sunt cōposita, fiunt ex eis adeo vt contraria in abstracto, nec tanquam ex parte, nec tanquam ex terminis ex se vicissim fiant, cum absolute non fiant, sed sint termini eorum, quæ fiunt. Hæc solutio optima est, vere digna ingenio & iudicio Platonis. Et si quis instet, quia eadem erit ratio cæterorum contrariorum, nam ea quoq; non fient ex aliis, Respondeo hoc esse commune contrariis omnibus non gigni ex se vicissim, vt indicauit Aristoteles, at non ob id cætera sunt principia, quia nō sunt prima & communia, ex quibus vt ex terminis cætera omnia, quæ gignuntur, fiant.

Cont. 45. *Nec secus se habet in cæteris, quoniam & eorum, quæ simplicia non [illegible] sed composita, eadem est ratio; verum quia opposita affectionibus [illegible] carent, id accidere latet; necesse enim est omne harmonia præditum ex eo fieri, quod harmonia non est præditum, & non præditum harmonia, fieri ex prædito, & interire harmonia præditum, in inconsonantiam*

& in

& in hanc non quamlibet, sed in oppositam. Nil autem refert vel de *Cont. 46.*
harmonia loquamur, vel de ordine, vel de compositione; constat enim quod eadem est ratio, nam & domus, & statua, & aliud quoduis, quod hoc modo composita haec non essent, sed diuisa fiunt. Et statua, & figurata, ex non figurato, & vnumquodque horum partim ordo est, partim compositio.

CVM Philosophus loquendo de simplicibus ostendisset id quod gignitur fieri ex contrario, institutum modo eius est patefacere id ipsum esse verum de compositis, quamuis de eis id magis lateat; ratio instituti est vt vniuerse de omnibus colligere valeat, omne quod fit ex contrario fieri. *Institutũ.* Diuiduntur hi duo contextus in duas principales partes, in quarũ prima affirmat Philosophus id quod dictum est de simplicibus, etiam esse verum de compositis; in altera id ostendit. *Diuisio.*
Vt pertinet ad primam partem, inquit, id quod dictum est de simplicibus, quod ex contrario fiant, etiam seruari in compositis; at quia compositorum oppositae affectiones destitutae sunt proprio nomine, ideo latet ea ex contrario fieri. *Expositio.* Necesse enim est omne harmonia praeditum, &c. ostendit in hac secunda parte Philosophus composita quoque fieri ex contrariis, & quoniam oppositiones proprię eorum latent, ideo considerat quatuor communes oppositiones, quae ad composita pertinent; composita enim includunt compositionem, ordinem, harmoniam, & figuram; si consideramus compositionem, inspicimus compositum gigni ex non composito, vt domus ex non compositis lapidibus, & interire in non composita, similiter harmonia praeditum fit ex non praedito, ordinatum ex non ordinato, & figuratum ex non figurato; quae quatuor oppositiones in duo tanquam capita rediguntur, nimirum in compositionem & ordinem, nam figura eis ex consurgit, similiter harmonia; nam ordo est congruens ratio partiũ adinuicem, ex qua congruente ratione, & compositione, cum figura, tum harmonia consurgit.

Caput Annotationum & Dubitationum.

ANimaduertendum primo est vniuersam hanc sententiam ab Aristotele prolatam, latissime etiam à Platone in Phaedone explicari; in eo enim Dialogo legitur omne quod fit ex contrario fieri; id tamen de nonnullis latere, quia oppositae affectiones nomine carent, vt etiam hoc in loco dicitur ab Aristotele. *Cuncta gigni ex contrario primũ à Platone fuisse ostensum.* Sed oritur prima dubitatio, quia Philosophus secum pugnare videtur. Hoc in loco ait, cũ simplicia, tum composita ex contrario fieri, adeo vt fateatur etiã fieri simplicia; in cont. autem 64. colligit ex dictis omne quod fit esse compositum. *Prima dubitatio.* Soluitur dicendo simplex & compositum esse duplex, vel absolute, vel ꝑ comparationem: simplex absolute, non fit, omne enim quod fit constat ex materia & forma; fit tamen simplex per cõparationem; vt quatuor elementa dicuntur sim- *Solutio.*
[illegible] sunt mixta. Sed oritur altera dubitatio: nam quaeritur quid nomine [illegible] nomineq; compositorum hoc in loco denotet Philosophus. *Secunda dubitatio.* [illegible] nomine simplicium denotari accidentia, quorũ contrarietas [illegible] nomine vero compositorum denotari substantias, quarum contra[illegible]que expositio est dubia, quoniã Elementorum oppositio cõspicua est. *Themistius.* [illegible] Aristoteles loquens de compositis considerat figuram, ordinem, & harm[illegible]am, quae sunt accidentia: his accedit quod Aristoteles confuse nunc loquitur de ortu cum substantiae, tum accidentium, non distinguendo vnum ab *Euersio.*

Opinio propria. altero. Propterea puto ego Aristotelem per simplicia denotasse, cum quatuor Elementa, tùm ea omnia, quæ vna aliqua qualitate denominãtur, vt album, Musicum, & similia; per composita vero denotasse mixta, & ea præsertim, quæ sunt dissimilium partium, vt viuentia, & cætera quæ nomine aliquo proprio denotãtur, vt homo, domus, planta, & similia, quorum oppositæ affectiones & differentiæ satis latent; & iure modo consimilia appellat simplicia, cum adhuc nõ patefecerit necessitatem materiæ, qua patefacta dicet omnia quæ fiunt esse composita. *Dubitatio tertia & quarta.* Dubitatur tertio, quomodo contrarietas compositorum magis lateat, minusque sit prædita nomine. Additur dubitatio quarta, quomodo substantia fiat ex contrario, cum careat contrario. *Solutio.* Respondeo contrarietatem simplicium magis patere, tum quia simplicia sunt quatuor Elementa, quorum contrarietates ad tactum pertinentes summæ sunt & maxime sensum mouent; tum insuper, quia per simplicia, vt dixi, Aristoteles etiam ea denotat, quæ per vnam aliquam qualitatem denominãtur, vt album, dulce, musicum, & similia, quarum qualitatum contrarietas est conspicua. *Pro ortu substãtiæ triplex requiritur contrarietas.* De quarta difficultate dico pro ortu substantiæ triplicem requiri contrarietatem, vnam externam quatuor primarum qualitatum, sine quarum pugna nullus fit ortus; secundam priuationis & formę. Tertiam differentiarum substantiæ, quarum oppositio ad contrarietatem redigitur, vt docet Aristoteles in Metaphysicis. Prima contrarietas requiritur vt instrumentum. Secunda pro terminis ortus & interitus, de qua præsertim modò est sermo. Tertia vt vnius ortus sit alterius interitus & vice versa, id enim ex eo pendet, quia pugnantes illæ formæ non simul seruantur, nec materia valet nudari vna forma, quin induat alteram; hæ tres oppositiones in substantia mortali iunctæ sunt, nec reperitur vna sine altera. *Quinta dubitatio.* Dubitatur quinto, quinam sit ordo earum quatuor oppositionum, quas Aristoteles in compositis considerauit, & quibus nam competant. *Solutio.* Pro solutione dico primam origine esse compositionẽ, primo enim consideratur compositio partium. Secundo consideratur congruens ratio partium adinuicem, & ad vnum primum, & hic est ordo. Tertio ex huiusmodi congruente ratione partium consurgit harmonia, & consonantia earũ adinuicem. Quarto ex eis consurgit figura, veluti pro hominis constitutione cõponuntur membra, ex quorum congruente ratione ad inuicẽ, & ad vnum primum, prodit ordo, & inde consonantia partium adinuicem, & demum figura; hinc iure Aristoteles ea quatuor ad duo prima tanquam ad capita redigebat. At perpendẽdum superest quibus nam ea competant. Pro solutione considerandũ substantiarum primas origine est quatuor Elementa, quæ cum modo considerentur vt simplicia, nil eorum includere dicuntur; non enim modo cõsideratur compositio ex materia & forma, cum adhuc non sit ostensum materiam requiri pro rerum ortu. Secundo inueniuntur mixta consimilia, vt vinum, sanguis & alia huius generis, quibus competit compositio ex quatuor Elementis, non autem ea, quæ est ex partibus dissimilibus, quam præsertim modo considerat Philosophus, nec aliud cæterorum. cum non sint prædita varietate partium; solum dicere valemus Elementa, ex quibus ea mixta constant, prædita esse quadã mutua ratione adinuicem, quæ est consonantia quædam sine ordine, quam [illegible] Philosophus non considerauit: solum enim considerauit cõsonantiam [illegible] dissimilium compositi. Tertio succedunt plantę, animalia, & artificiosa quę eorum sunt imitationes; his competit compositio distinctarum partium, [illegible] earum, consonantia & per consequutionem figura; nam ex rebus Physicis sola viuentia sunt prædita propria figura. Inquit Simplicius nullam dari compositionem,

nem, vel arte, vel natura factam ſine ordine; hæc ſententia eſt dubia ob compoſitionem ex quatuor Elemẽtis in mixto; niſi dicamus Simplicium loqui de compoſitione totius ex partibus diſſimilibus, vt hominis & domus, de qua etiã præſertim loquitur Ariſtoteles: Inquit Philoponus in ſtatua reperiri ordinem ſine compoſitione; quæ ſententia non eſt vera, ordo enim eſt poſterior compoſitione, & eam præſupponit; ſtatua autem compoſita dicitur ex partibus eam conſtituentibus, quæ ſunt imitationes partium hominis. At dicet aliquis in numero, in locatis in ſenſibus, & in exercitu reperiri ordinem ſine compoſitione. Reſpondeo compoſitionem neceſſario antecedere, dum loquimur de eo, quod eſt vnum genitum, præditum varietate partium, non autem de variis ſubordinatis totis, vera compoſitione deſtitutis.

Quod ſi ita res ſe habet, omne generabitur, quod generari natũ eſt, & interibit quod natum eſt interire, vel ex contrario, vel in contrarium, & horum media; media autem ex contrariis conſtant, vt colores ex albo, & nigro; quare omnia vtique erunt, quæ natura fiunt, vel contraria, vel ex contrariis. *Cont. 47.*

OStendendum ſibi propoſuit Philoſophus in cont. 43. tertiam conditionem communium principiorum, nimirum cuncta ex eis fieri, competere primis contrariis, vt inde pateret ea eſſe principia rerum; & cum hactenus id cumulate oſtendiſſet, in hoc cont. duplicem colligit concluſionem, vnam attinentem *Inſtitutũ.* ad ortum, & interitum, alteram ad ea, quę oriuntur & intereunt; quarum ſecunda ex prima pendet. Diuiditur contextus in tres partes, in prima infertur prima *Diuiſio.* concluſio, in ſecũda diluitur tacita obiectio, in tertia infertur altera. Ait igitur in *Expoſitio.* prima parte, Quod ſi ita res ſe habet, hoc eſt ſi vera ſunt ea, quæ diximus, omne quod oritur orietur ex contrario, & interibit in contrarium. Colligitur hęc con- *Ratio.* cluſio ex dictis hunc in modum. Omnia cum ſimplicia, tum compoſita fiunt ex contrariis, & intereunt in contraria; cuncta quæ gignuntur vel ſunt ſimplicia, vel compoſitia, igitur cuncta quæ gignuntur, fiunt ex contrariis, & intereunt in contraria; & quoniã obiicere quiſpiã poſſet, ne dum fieri ex contrariis, ſed etiam ex mediis, Ideo Ariſtoteles in ſecunda parte hoc cõcedens ait, media ex cõtrariis conſtare, & ob id obtinere locum contrariorum; nam medium comparatum cum vno extremo, obtinet locum alterius, & ex medio fit vnum extremum, quatenus eſt particeps alterius; hinc triplex datur contrarietas, vna extremorum *Triplex contrarietas.* ad inuicem, ſecunda mediorum inter ſe, tertia mediorum, & extremorum. Prima eſt contrarietas abſoluta, aliæ in parte; & ſimiliter triplex datur permutatio ei reſpondens. Tertio infert Philoſophus concluſionem alteram attinentem *Triplex permutatio.* ad ea, quæ oriuntur, & intereunt, inquiens; (quare omnia vtique erunt, quæ na-[illegible]a fiunt, vel contraria, vel ex contrariis, vt media.) Hæc ſecunda concluſio eli- *Ratio.* [illegible]ur ex antecedente hunc in modum. Quæcunque fiunt ex contrariis vel me-[illegible]traria ſunt, vel conſtant ex contrariis, vt omnia, quæ gignuntur, [illegible]trariis, vel mediis; igitur omnia quæ gignuntur, vel ſunt contraria, [illegible]trariis conſtant. Hæc eſt breuis explicatio verborum.

Caput Annotationum.

COnſiderandum primo eſt ſententiam hoc in loco à Philoſopho prolatam, & comprobatam, ei eſſe ſimilem, quam profert in primo de Cœlo cõt. 20, *Quid primo conſiderandũ*

inquiens, recte Naturam liberasse cœlum à contrariis, cum ab ortu, & interitu debeat esse immune, quæ inter contraria versantur. Insuper animaduertendum vere Philosophum nos deducere in notitiam principiorum per communia, & confusa; nam fieri ex contrariis commune est ne dum ortui Physico, verum etiam violento, & artificioso; ideo Aristoteles frequenter exempla sumit ab arte, idque facit, quia ars æmulatur Naturam. Insuper id verum est de ortu substantiæ, & accidentium, ac demum de ortu attinentium cum ad corpus, tum ad animum, ideo etiam exemplum dedit de Musico, & immusico. Institutum tamen eius est loqui de Physicis, & præsertim de ortu, & interitu substantiæ. Præterea considerandum, quod dum contrarium refertur ad ortum, & interitum, id debet intelligi pro abstracto, nam priuatio, & habitus sunt termini ortus, & interitus; dum vero refertur ad rem genitam, debet intelligi pro concreto, quia composita gignuntur. Aristoteles tamen hæc modo non distinguit, quia adhuc non patefecit necessitatem materiæ, & ea quæ fiunt constare ex materia, & forma.

Quid secundo.

Quid tertio.

Quid quarto.

Demum est animaduertendum, quod cum Aristoteles dicat medium constare ex contrariis, non leuis est dubitatio quomodo id contingat: & quoniam exacta discussio non attinet ad hunc locum, sed potius ad caput de mixtione, ideo nunc breuibus & lucide solum meam opinionem proferam. Medium est duplex vnū inter formam, & priuationem, Alterum inter contraria. Medium primum non est compositū, priuatio enim proprie misceri non potest, sed est forma, per gradus recepta in subiecto, veluti diluculum, & tempus vespertinum. Medium inter contraria etiam est duplex, vnum secundum magis, & minus, quod constituitur, dum extrema inuicem agunt, & remittuntur, sed noua forma non consurgit, & tunc id medium non est forma vna tertia, sed sunt duæ formæ oppositę, remissæ. Aliud verius medium est, dum ex contrariis remissis tertia forma cōsurgit, vt ex albo, & nigro color rubeus; & de hoc est dubitatio, de quo id ipsum dicendum puto, quod dixi in libro de mixtione, de constitutione formæ mixti, ex formis Elementorum; hoc enim medium fit ex extremis, non tanquam ex terminis solum, ita enim iter ex Athenis ad Thebas, ex Thebis, & Athenis constaret, sed tanquam ex partibus, & gradibus; ita tamen vt illi qui fuerunt gradus inexistentiæ extremarum formarum, euadant gradus inexistentiæ medij, dico gradus inexistentiæ, quia essentiæ formarum nō competunt gradus, sed omnis forma est simplex essentia.

Medium duplex.

Cont. 48. *Hucusq; ferè, vt antea diximus, & aliorum plurimi vnà progreßi sunt; omnes enim Elementa, & ab eis vocata Principia, quamuis sine ratione; tamen contraria dicunt, quasi ab ipsa veritate coacti. At differunt inter se, quod alij priora, alij posteriora, & nonnulli ratione, alij sensu notiora accipiunt. Hi namq; calidum, & frigidum, alii humidum, & siccum, alii impar, & par, nonnulli concordiam, & disco[illegible] nis causas statuunt, hæc autem inter se differunt eo mo[illegible]*

Cont. 49. *Adeo vt eadem quodam modo, & varia dicant, varia [illegible] admodum videtur plurimis, Eadem autem Analogia, e[illegible] serie accipiunt, nam contrariorum alia continent, alia co[illegible] itaq; eodem, & vario modo, & melius, & deterius enun[illegible] & h[illegible] quidē notiora sensu, alii ratione, vt antea dictum est. Vniuersum enim ratione*

ratione est notum, singulare vero sensu, nam ratio vniuersi est, sensus vero singularium, ceu magnum, & paruum ratione, rarum, & densum sensu: patet itaq; oportere principia esse contraria.

PAtefecit Philosophus primo consensione, secundo ratione, prima contraria esse principia rerum; modo institutum eius est inter se comparare veterum *Institutū.* Philosophorum opiniones & patefacere, quomodo partim consenserunt, partim dissenserunt. Ratio instituti prima est, vt auditores excitet ac paret ad inuentionem verioris sententiæ; secunda vt patefaciat non omnia contraria esse principia rerum; tertia vt eliciat id quod veteres à veritate coacti concordes protulerunt, & deserat ea, de quibus dissenserunt, ob deprauatas eorum rationes. Demum vt colligat contraria pro principiis seligenda debere esse prima. Hoc itaque est institutum Philosophi & ratio instituti. Diuiduntur hi duo contextus *Diuisio.* in quatuor partes, in quarum prima refertur consensio opinionum, in secunda dissensio; in tertia repetitur vtrunque; in quarta colligitur conclusio. Vt pertinet ad primā partē inquit Philosophus, Hucusque fere (vt ante diximus) & aliorum *Expositio.* plurimi vnà progressi sunt; quasi dicat Philosophus, contraria esse Principia rerum non est inuentum nostrum. Sed si absolute numerum consideramus, hominum qui id putarunt plurimi fuerunt, si consideramus Philosophos, omnes ita putarunt contraria esse principia rerum; ita non secum pugnat, cum primo dicat plurimos, mox omnes; nam Philosophi omnes, qui plurimi fuerunt id putarunt: addit ferè, quod quidē referri debet ad illud, vnà progressi sunt, indicādo eos non penitus, sed in parte consensisse; & iure ita loquitur; quia institutum eius est patefacere veteres partim consensisse, partim dissensisse; & statim referēs ea, de quibus consenserunt inquit, omnes enim Elemēta, & ab eis nuncupata principia, quamuis sine ratione, tamen contraria statuunt quasi ab ipsa veritate coacti. Ex his verbis quatuor eliciuntur consensiones; prima est quod hæc interna, *Prima cō-* quæ (referente Simplicio ex sententia Eudemi) primo à Platone, mox ab Ari- *sensio.* stotele nuncupata fuere Elementa à veteribus omnibus denotabantur nomine Principij, quos sequutus est Aristoteles, dum in primo cont. proponit primo agendum de principiis, & in calce libri colligit se de principiis egisse. Secunda cō- *Secunda.* sensio est, quod omnes ea putarunt contraria. Tertia quod id protulerunt sine *Tertia.* ratione, non quidem sine ratione perfecta, & cum ratione imperfecta, siue imperfecta inductione, vt vnà cum Auer. inquit Zimara, sed absolute sine ratione; quoniam vt legitur in primo Metaphysicæ c. 5. multi statuere contraria principia, & id non animaduerterunt. Quarta consensio est, quod id protulerunt qua- *Quarta.* si à veritate coacti. (At differunt inter se, &c. relata consensione, refert in hac secunda parte Philosophus dissensionem inquiens differre inter se, quod alij prio- *Dissensio.* ra, & alij posteriora, & nonnulli ratione, alij sensu priora sumpserunt. His verbis [illegible] duas, sed vnicam (vt puto) Arist. refert dissensionem, & est quod nonnulli [illegible]nt principia absolute posteriora, quæ tamen essent priora sensu; alij vero [illegible]tione & absolute: & quod vnicam denotarit dissensionem primo patet, quia [illegible]tatim vnius tradit exēpla. Secundo dum mox eam repetet pro vna & non pro d[illegible]ibus refert; afferens exempla inquit, hi namque calidum & frigidum, vt P[illegible]menides. Alij humidum & siccum. Alexander, referente Simplicio, dixit *Alexan-* hoc secundum exemplum vel esse referendum ad eundem Parmenidē, qui pre- *der.* ter calidi & frigidi oppositionem, hanc quoque statuit principium: at Aristote-

les hanc retulit tanquam opinionem distinctam inquiens alij,&c. propterea addidit id forte esse referendum ad Empedoclem; verum contrarietas approbata ab Empedocle nō hæc est, sed lis & amicitia. Porphyrius id tribuebat Anaximeni statuenti pro principiis terram siccam, & aquam humidam; multi tamen Anaximeni tribuunt quod sumpserit aërem, forte denotauit opinionem Thaletis, & eorum qui pro principio statuerunt aquam humidam, at non sine sicco eius opposito; vel indefinite id intelligendum est, si quis id censuit; & hæc relata sunt priora & notiora sensu, Natura vero & ratione priora illi statuere, qui pro principiis sumpserunt par & impar, vt Pythagoras, statuens numeros principia rerū, vel litem & amicitiam, vt Empedocles: & considerandum quod Arist. referens oppositiones, primo refert partem denotantem formam, vt calidum, humidum & impar, quod non seruauit de lite, quam prætulit amicitiæ, & ratio huius forte est, quia ex sentētia Empedoclis lis iudicabatur origo vniuersæ generationis huius Mundi litis. Amicitia vero Mundi sphæri. Calidum, frigidum, humidum, & siccum esse priora & notiora sensibus patet, cum sint qualitates primę, primo cadentes sub sensum primum, nempe tactum. Par & impar esse priora ratione patet, quia sola ratio est apta numerare; similiter lis & amicitia ratione percipiuntur, cum sint consensio & dissensio rerum, de quibus dicebat Empedocles, sed Mente aspice, neq; enim oculis lustrātur. (Adeo vt eadem quodam modo & varia dicunt, &c.) hęc est pars tertia in qua Philosophus consensionem & dissensionem repetit inquiens, eos partim dissentire, partim consentire; nam varia dicūt, quemadmodum videtur plurimis, hoc est multitudini, & vitis solum externa inspicientibus; nam ea dissensio singulis est nota, cum Philosophi varij varia statuerint principia, indicans consensionem non adeo esse conspicuam, & solū patere illis, qui intimius contraria considerant; ideo ait, Eadem autem enunciāt, secundum Analogiam, hoc est similitudinem rationis; quam similitudinē explicans inquit, Ex eadem namq; serie accipiunt, hoc est statuunt pro principiis contraria eiusdem systœchiæ, hoc est seriei & ordinis, nempe formæ & priuationis; veluti calidum & frigidum eiusdem sunt seriei & gradus, similiter amicitia & lis, par & impar; & clarius hoc explicans inquit, nam contrariorum alia continent, hoc est obtinent locum formæ & exuperantiæ; alia continentur, quia seruant locum priuationis & defectus, vt se declarat Philosophus in cont. 55. inquiens, contraria sumpta à veteribus esse exuperantiam & defectionem, vt dictum est prius, indicans locū hunc. Analogia itaq;, siue similitudo rationis opinionū hæc erit, vt apud Parmenidem calidum se habet ad frigidum, ita apud Pythagoram impar ad par, & apud Empedoclem amicitia ad litem, quia vnum est tanquā forma & continens, alterū tanquam priuatio & contentū, indicando quod omnes eminus & confuse inspexerunt hanc veritatē, quod forma, & priuatio sint principia: ita explicanda puto hæc verba Philosophi, secundum quam expositionē & vera sunt, & ad rem faciunt; à plurimis tamen exponuntur secus; nam inquiunt veteres deprompsisse sua principia contraria ex serie contrariet[illegible]ta à Pythagora, in qua quædam contrarietatum continent, hoc est [illegible] aliæ continentur, & sunt inferiores: quæ explicatio est falsa, tum quia id non facit ad rem, tum insuper quia non explicatur analogia, hoc est sim[illegible]num; tum etiam quia Aristoteles non ait contrarietatum, sed contra[illegible] continere, aliud contineri; tum insuper quia Aristoteles in cont. 55. se [illegible] declarat, vt retuli; tum demum, quia non omnes illæ contrarietates rep[illegible] serie contrarietatū constituta à Pythagora; & præsertim, quia multi eorum Philosophorum

Porphyrius.

Quomodo Veteres eadem secundum Analogiam.

losophorum seniores sunt Pythagora. Sequitur Philosophus colligēs summam dictorum, sic itaque eadem, ac varia, & melius, & deterius enunciant, & hi quidem notiora sensu, alij ratione, vt antea dictum est, adeo quod Philosophus priora, & posteriora redigat ad notiora sensu, quæ absolute sunt posteriora, & notiora ratione, quæ absolute sunt priora, Quod declarans inquit; vniuersum enim ratione est notum, singulare vero sensu, nam ratio vniuersi est, sensus vero singularium; dat exempla, ceu magnum, & paruum ratione, rarum & dēsum sensu; magnum, & paruum pro principiis statuebantur à Platone; rarum vero, & densum à Thalete, Diogene, Heraclito, & aliis. Ex dictis demum colligit cōtraria esse principia rerum.

Caput Annotationum & Dubitationum.

PATEFECIT Philosophus veteres de contrarietate Principiorum summopere consensisse; nam cōsensere primo de nomine, quia ea nuncuparunt principia; secundo quia ea dixere contraria; tertio quia sine ratione; quarto veritate coacti; quinto quia dixere eadem secundum similitudinem rationis; sexto quia ea statuerunt modo aliquo prima. Dissenserunt vero primo quia varij varias seligebant contrarietates; secundo quia vario modo principia dixere prima; nonnulli enim sensu, alii ratione statuerunt prima; ex primo Metaphysicæ elicitur tertia differentia, & est, quia plurimi inconsulto, & id non animaduertentes, statuerunt contraria, alii vero vt Alcmæon per se, & consulto. Ea autem, quæ instituto Aristotelis præsertim inseruiunt, hæc tria sunt, contraria prima, formam, & priuationem præseferentia esse Principia, quod asserit veteres protulisse veritate coactos. Dubitatur primo, quia perperam Aristoteles contraria appellat Elementa; nam inter contraria numeratur priuatio, cui non competit definitio Elementi, cum non sit rei pars; dubitatur secundo, quomodo valeamus cogi à veritate ad eam cōfitendam; tertio inquit Philosophus sensum esse singularium; oppositum profert in calce secundi Poster. inquiens, sensum esse vniuersalium, sentire vero singularium; quarto dubitatur, quia Aristoteles inquit; rationem esse vniuersalium, cum tamen etiam singularia ingrediantur argumentationes; & Mens etiam singularia apprehendat. Dubitatur quinto, Quomodo magnum, & paruum dicatur notius ratione, rarum & densum sensu, cum tamē magnum, & paruum numeretur inter sensilia communia, cunctis sensibus conspicua, & in vtrisque locum habeant singularia, & vniuersalia. Demum dubitatur, quomodo Aristoteles dicat quædam esse notiora sensu, alia ratione; cum enim hæ sint facultates distinctæ, & cognoscant distincta, non recte dicitur vnum notius sensu, si non apprehenditur ratione, neque notius ratione, si non apprehenditur sensu; comparatio enim cognitionis alicuius à variis facultatibus exposcit, vt ab eis id iudicetur; veluti non recte diceremus coloratum esse prius, & notius secundum visum, sapore vero præditum secundum gustatum. Soluitur prima [illegible] co, Elementi nomen maxime proprie dici de materia, quæ ori- [illegible] remanet post compositi interitum; secundo de forma, quæ rei [illegible] ur tamen ad priuationem ex accidenti, quatenus est principiū [illegible] est eadem numero cum materia, & etiam modo aliquo est forma, vt [illegible] Aristotele in secundo Phy. 14. Insuper Aristoteles cuncta interna [illegible] appellat Elementa, sumendo nomen à principalibus, & per se principijs; A veteribus ea nuncupabantur principia, Aristoteles tamen principij nomen præsertim tribuit efficienti, quod definit per esse principium motus, vt pa-

Prima consensio. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta. Prima dissensio. Secunda. Tertia. Quæ inseruiunt instituto Arist. Dubitatio prima. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta. Solutio, prima difficultatis.

Galenus. tet ex 12. Metaphysicæ 23. Galenus in lib. de Elementis, & de natura humana sequitur veteres, & materiam & formam negat debere dici Elementa compositi, sed ait dicenda eius principia. *Solutio secunda.* Quærebatur secundo, *Quomodo a veritate cogamur.* quomodo veritas nos cogere valeat; pro solutione dico id contingere posse vel modo diuino, diuinaq; reuelatione, ita legitur Deum multifariam multisque modis loquutum fuisse cum hominibus; vel modo humano, & hoc tribus modis; vel enim cogimur à veritate primorum principiorum demonstrationis, per quæ noscimus rem, quæ ostenditur non posse aliter se habere; vel secundo cogi possumus à veritate apparente in rebus, sub sensum cadentibus, vt cogimur fateri motum esse, qui duo modi ad rem non faciunt, quia veteres, & sine ratione, & sine animaduersione huius veritatis dixere contraria esse Principia rerum, vt dicitur in primo Metaphysicæ cap. 5. vel id fit modo tertio; pro quo considerandum, quod cum omnia pendeant ex bono, & vero, cuncta etiam communi quodam instinctu pro suæ conditionis capacitate, ad ea sunt procliuia, & præsertim homo, munere mentis, per quam proximius cum vero & bono necti valet; inde euenit vt frequenter latenti aliqua excitatione ab imaginibus rerum facta, etiam ipso inscio, & non animaduertente, ad bonum tendat, verumque proferat; Ideo dicebat Auer. 12. Metaphysicæ 36. prophetas multa enunciare, quæ non intelligunt; hoc præclare affirmauit Philosophus septimo Nicomachiorum cap. 13. inquiens, in omnibus diuinum quiddam inest natura, per quod in idem tendunt, propterea Hesiodi sententiam approbat dicentis:

Fama autem haud dubie non funditus interit illa,
Quam multi celebrant Populi.

Ita vox populi, vox Dei dicitur, quatenus interna commotione, diuinoque cōtactu profertur. Similiter assignatur ratio eius, quod dicitur, mulierum consilia sine præcurrente meditatione esse meliora præmeditatis, nam ea proferunt per instinctum naturæ, vt etiam nonnunquam pueri. Hoc fundamento seruantur ex sententia Aristotelis pertinentia ad prophetiam, Diuinationem, bonamque Fortunam, quæ distinctius seruantur per Principia Academicorū, distinctissime autem, & procul ab omni nube deceptionis, per decreta nostrorum Theologorum, quibus me subiicio. Dubitabatur tertio, quia sensus non videtur esse singu-
Solutio 3. lariū: respondeo facultatem sentiendi dici vniuersalium, quia non est contracta ad singulare aliquod, sed æque se habet ad omnia, actus aut sentiendi cōtrahitur, deinde ad distincta singularia; & cum facultas sentiendi statuatur vniuersalium, ea non est vniuersalium seiunctorum, sed existentium in singularibus, nec vniuersalium actu, sed potestate: de hoc vniuersali loquebatur Philosophus dum dicebat, pueros nuncupare viros omnes patres & fœminas matres; Aristoteles autem hoc in loco considerat non facultatem, sed actum secundū sensuum. Du-
Solutio 4. bitabatur quarto, quia etiam Mens & ratio sunt singularium. Respōdeo vnicuiq; tribuendum est id, quod eius est proprium, Mens, vt commune aliquid ei est & sensui, iudicat singularia, at propria conditione vniuersaliū est; & præsertim [illegible] debet vniuersalium, quia facultates & vires per maximum mensu[illegible]ur, v[illegible]
Solutio 5. docet Philosophus in primo de Cœlo. Quinta dubitatio erat de magno & [illegible]uo, quæ dicuntur notiora ratione; Pro solutione tria dico; primum est Aristotelem hoc in loco per singularia notiora sensu non proprie singularia de[illegible]otare, nemo enim veterum singularia statuit principia; sed ea communia, quæ magis sunt iuncta cum sensilibus propriis, minusque ab eis secerni valent; ita rarum & densum dicuntur notiora sensu, & singularia, cum magis sint contracta, & cum sensi-

sensilibus propriis iuncta per quæ offeruntur sensibus; magnum vero & paruum, dicuntur vniuersalia & priora ratione, cum magis abstrahi valeant à materia & sensilibus propriis. Alterum est, Aristotelem considerasse magnum & paruum posita à Platone denotantia materiam, quæ non sensu, sed ratione apprehenditur. Addo tertio magnum & paruum esse communiora, quam rarum & densum quia ea competunt Physicis & Mathematicis, hæc vero solum Physicis. Postrema dubitatio erat, quomodo obiecta varia distinctis facultatibus respondentia possint dici notiora vna facultate, cum per alteram non cognoscantur. Redditur hæc dubitatio obscurior, dum consideramus hanc comparationem fieri inter nos & naturam; cum tamen naturæ non competat id cognitionis genus, quod competit nobis; propterea minus recte dici videtur aliquid notius nobis, aliud Naturæ. Respondeo quadruplicem posse fieri comparationem; vnam inter sensilia relata ad sensum, de quibus dicimus quædam magis & prius, quædam minus vel posterius cadere sub sensum, & recta est comparatio; Secundam inter ea, quæ ratione & mente apprehenduntur, de quibus recte dicimus nonnulla esse priora, alia posteriora mente & ratione; Tertiam formamus comparationem inter obiecta sensuum & mentis, dicendo quædam notiora sensu, alia ratione, quorum duorum cognitio, nisi eadem facultate apprehendantur, tribuenda est homini vtenti vtrisque facultatibus dicendo quædam ei esse prima per sensum, alia per rationem; & quoniam prima & familiarissima nostra cognitio ex sensu pendet, ideo quæ sensibus primo occurrunt, absolute dicuntur priora & notiora nobis. Quarta comparatio versatur inter nos ad naturam, per quam dicimus principia esse notiora natura quam nobis, confusa vero esse nobis notiora quam naturæ; quæ comparatio minime est propria, cum nobis & naturæ idem cognoscendi genus non competat, nisi ad hunc sensum loquamur, dicendo aliquid esse posterius vel minus notum nobis, quam sui natura sit aptum cognosci, & aliquid sui natura esse prius & magis aptum cognosci quam cognoscatur à nobis, quod minime est absurdum.

Solutio tertiæ dubitationis.

Quadruplex comparatio.

Consequens autem est, vt dicamus num duo vel tria, vel plura sint; Vnum enim esse non potest, quoniam non vnum contraria; Neque infinita, quoniam quod est, sub scientiam non caderet; Insuper vna est contrarietas in omni genere vno, substantia autem vnum quoddam genus est; Et quoniam contingit ex finitis. præstat autem ex finitis veluti Empedocles quam ex infinitis, omnium namque causas assignare censet, perinde ac Anaxagoras ex infinitis; Sunt præterea alia aliis priora contraria, & fiunt alia ex aliis, vt dulce & amarum, album & nigrum. Principia autem oportet semper manere; Quod itaque nec vnum, nec infinita sint principia ex his constat. Cont. sei.

[illegible] ilosophus contraria esse Principia rerum. Institutum modo [illegible] ere definitum numerum principiorum, patefaciendo necessitatem materiæ & vnicam contrarietatem statuendam pro principiis; ex quo refulgebit Principia esse tria, nimirum duo contraria, & materiam. Vt ad hæc nos deducat, orditur iterum tanquam ab initio in consideratione numeri principiorum, & in præsenti cont. quatuor facit, primo patefacit consilium.

Institutum.

Diuisio.

Expositio. suum, secundo vna ratione ostendit principia non esse vnum, tertio quatuor rationibus ostendit non esse infinita, quarto colligit conclusionem ostensam. Patefaciens primo consilium suum inquit, ostensa contrarietate principiorum, sequitur vt perpendamus, num principia sint duo sola contraria, vel tria, addendo materiam, vel plura, hoc est, quis sit definitus numerus principiorum; Et quoniã non proposuit cõsiderandum, num principia sint vnum vel infinita, ideo statim rationem afferens manifestat ea duo extrema cum ratione pugnare; & in secunda parte ea non esse vnum hac ratione ostendit. Contraria non sunt vnũ, Principia sunt contraria, quare non vnum; maior profertur vt nota, & iure; nam cõtraria inuicem pugnant, se mutuo expellunt, & secundum conditionem & formam maxime distant. Ostendit in tertia parte ea non esse infinita, & primo hac *Ratio prima.* ratione. Si principia interna essent infinita, id quod est, nempe compositum ex eis, non caderet sub scientiam, consequens est absurdum, quare & antecedens: deducitur consequutio, quia infinitum, vt infinitum est ignotum, & cõflatum ex principiis non cognoscitur nisi per notitiam eorum, vt dictum est in primo contex. & in primo Poster. & alibi: consequens esse absurdum dimittitur vt notum; nam cum Physicus quærat scientiam de compositis Physicis, tenetur supponere dari scientiam, quam dari etiam confirmat desiderium eius, nobis per naturam insitum, ac insuper quia in quarto Metaphysicæ & in primo Poster. sententia negantium scientiam reiecta est, & præsertim, quia dicentes eam non dari, vel id ostendunt, vel non; si non, tunc eis non erit adhibenda fides; si ostẽdunt, dabitur ostensio, & scientia, & sic destruentes scientiam illam construent. Similem consequentiam formauit Philosophus in secundo de ortu & interitu trigesimosexto inquiens, si qualitates Elementorum essent infinitæ, nõ possent Elementa cognosci & definiri, infinitum esse ignotum dicitur à Philosopho in primo Physic. 35. nec non in tertio; quomodo tamen sit ignotum & non ignotum, in cap. de infinito patefeci. (Insuper vna est contrarietas in omni genere *Ratio secunda.* vno, substantia autem vnum quoddam genus est, &c.) hæc est ratio secunda cuius variæ Græcorum interpretum à Simplicio referuntur expositiones, quas silentio præteriens, eam solam referam, quam veriorem existimo; pro cuius notitia accipiendum primo est, quæri modo à Philosopho ea principia, quæ prima sint, hæc enim sunt communia; & primo inuenienda. Secundo est accipiendum quæri principia substantiæ compositæ; ratio est, quia quæruntur principia corporis Physici, quod est subiectum huius scientiæ, & est substantia; Altera ratio est, quoniam (vt recte ait Auer.) tradens principia prædicamenti substantiæ, tradit principia cunctorum prædicamẽtorum; docet enim Aristoteles in 12. Metaphysicę eadem secundum Analogiam esse principia cunctorum prædicamentorum; & dum agitur de eo quod est ab vno præsertim, & proprie sermo debet esse de primo, vt legitur sub initio quarti Metaphysicę. His præassumptis, ita formatur ratio. In omni genere vno, vnica est prima contrarietas, substanti[illegible] h[illegible]c est prædicamentum substantiæ, est genus quoddam vnum; igitur in eo vn[illegible]a est prima contrarietas: at per præassumpta, nos quærimus contrarieta[illegible] pri[illegible]am, *Ratio tertia.* & eam substantiæ, quare vnicam statuere debemus pro principiis. (Et quon[illegible]m contingit ex finitis, &c.) hæc est ratio tertia ita formanda: eius quod fieri potest per finita, non sunt statuenda principia infinita, Physica gigni possunt per finita, quare eorum non sunt statuenda principia infinita; minor ostenditur exemplo, quia Empedocles statuens sex principia, nimirum quatuor Elementa, ac insuper litem & amicitiam, perinde seruat cuncta attinentia ad ortum rerum, eorumque ratio-

rationem tradit, ac id faciat Anaxagoras statuens pro principiis infinita corpora similium partiũ in Chao confusa; Maior dimittitur vt nota; ea enim nititur duabus Naturæ approbatissimis Legibus, quarum vna est, Natura infinitum renuit terminum quærit; ratio est quia natura propter finem operatur, vt dicitur in secundo Phy. & ad nil tendit, ad quod deuenire non valeat. Insuper natura est forma, quæ terminus est, cum infinito pugnans; Altera Lex est, Natura non efficit per plura, quod valet efficere per pauciora; cum enim natura sit ars Dei, artificiosissima est, nil superuacaneum includens, & nil facit frustra ex primo de Cœlo 31. (Sunt præterea alia aliis priora contraria, &c.) Hæc est ratio quarta cuius vis à variis vario modo explicatur; ego autem ita formandam puto, si principia contraria, de quibus modo præsertim est sermo, essent infinita, omnia contraria essent iudicanda principia, consequens est absurdum, igitur principia non essent infinita; connexum supponitur ex conditione infiniti, quæ est vt omnia includat, & nil extra se sui generis derelinquat; assumptum esse absurdum ostendit Philosophus exemplis; nam contrariorum alia sunt priora, alia posteriora; similiter alia gignuntur ex aliis, vt album & nigrum, dulce & amarum; at ea quæ non sunt prima, & fiunt ex aliis, non debent statui principia, vt patuit in præcedentibus, dum considerabantur conditiones principiorum, & hoc explicar Philosophus inquiens, oportere principia semper manere, hoc est esse prima, non fieri ex aliis, & in alia non resolui, album autem & nigrum, dulce & amarũ, præter id quod pendent ex qualitatibus primis, etiam resoluuntur in formam & priuationem, nec ad omnium productionem conspirant.

Dua Leges Natura.

Ratio quarta.

Caput Dubitationum.

VT dicta à Philosopho exactius elucescant, variæ proponuntur diluendæ difficultates. Dubitatur primo, an contraria possint esse vnum, Secundo cur Philosophus per id quod est, consueuit frequenter denotare compositum, vt in hoc cont. in principio secundi Physic. & sæpe alibi; Tertio cur dicat in o- 2.
mni genere vno, cur, inquam, addit vnum. Quarto cur in omni genere contra- 3.
rietas prima vna sit. Quinto cur accipiat genus substantiæ, vt eius tradat Princi- 4.
pia. Sexto cur contrarietas substantiæ sit prima contrarietatum. Septimo quo- 5.
modo id sit verum, quod oporteat principia semper manere. Octauo num Prin- 6. 7.
cipia dici possint vnum, & infinita. 8. De prima difficultate, an contraria possint dici vnum, considerandum est quod ea, quæ in vniuerso reperiuntur, idque formosissimum reddunt, quemadmodum quia pendent ex bono, boni aliquid includunt, ita quia pendent ex vno, cuncta conspirant in vnum, & pro facultate connectuntur: hoc considerans Plato in Phædone dixit, cum Deus conditiones & formas contrariorum in vnum redigere non valuisset; quia eis repugnat, iunxit apices eorum. Nam contraria considerari possunt vel secundum cõditionem & formam propriam, & ita pugnant & maxime distant, vel considerantur cõsideratione alia, & ita octo modis possunt dici vnum; primo enim sunt vnum genere. Secundo sunt vnum subiecto, nam definiuntur, quod in eodem subiecto apta sint fieri, & sub eodem genere maxime distent. Tertio sunt vnum permixtione tum in constitutione medij, tum quia apud nos raro sincera inueniuntur; Quarto sunt vnum habitu, & scientia, pertinent enim ad eandem disciplinam; Quinto sunt vnum facultate animæ, per quam cognoscuntur, eadem enim facultate album & nigrum percipiuntur. Sexto sunt vnum eminentia vt in primis causis, veluti dicimus in Luce eminenter includi quatuor primas qualitates.

Prima dubitatio.

Solutio prima, an cõtraria sint vnũ.

Plato.

Contraria sunt vnum octo modis.

Septimo comparatione, nam medium comparatum cum extremis seruat locum vtriusq;, vt dicitur in tertio Nicomachiorum; Octauo facultate, idem enim aptũ est fieri vtrunque, vt puer iustus est & iniustus facultate; hic tamen modus ad secundum redigitur. Ex his refulget quomodo Deus per vnum, verum, & bonum effunditur per omnia, & est vbique, adeo vt iure enunciauerit Seneca, Deus est omne quod vides, & quod nõ vides. Hinc etiam refulget ratio & fundamentum antipathiæ, & sympathiæ, siue consensionis & dissensionis rerũ; in cunctis enim inuenitur simile aliquid & dissimile. Quærebatur secundo cur Philosophus per id quod est, frequenter consueuit denotare compositum; ratio est, quia ens est vox concreta, deducta ab essentia siue existentia, propterea compositum denotat, In vniuerso solus Deus est absolute simplex, ideo solus absolute dicitur principium entis, vt patet ex 8. Phys. t. 52. quo loci legitur, principio nimirũ Deo manente, necesse est manere omne quod est, quod continuatur cum eo; Secundo loco simplices dicuntur cæteri motores cœlorum, nec non formæ & materia, non autem absolute & penitus, cum aliqua consideratione compositione sint prædita, ideo & entia & principia entis dici possunt; composita demum ex materia & forma conspicue sunt composita, ideo magis proprie nomine entis denotantur; Tertio quærebatur cur generi addat vnum, respondeo id fieri, vt denotetur genus vniuocum, quod est genus alicuius prædicamenti; debuit autem denotare genus vniuocum, quia ei proprie competit contrarietas, quæ est prima oppositio differentiarũ eius, non autem generi ab vno, quale est ens, sanum, & similia; ratio est, quia vniuocũ est natura vna, apta formari oppositis differentiis; id autem quod est ab vno, non est natura vna, & propterea ei non proprie competunt differentiæ oppositæ, sed potius modi & gradus subordinati, vt enti substantia & accidens, actus & potentia; ideo de illis quæritur quid sit prius, non autem de oppositis differentiis. Quærebatur quarto cur in omni genere cõtrarietas prima vna sit. Simplicius rationem afferens inquit, Genus denotare vniuersitatem quandam, quæ vel est suprema, vel infima; Si fuerit suprema qualis est hæc quæ modo denotatur, ea per duo opposita primo diuiditur, per quæ constituitur prima contrarietas; Si fuerit infima, ea est materia, quæ primo est potestate, ad duo opposita, quæ valet recipere. Hæc sententia dubia est, tum quia per eam non refulget conspicua ratio, ob quam prima cõtrarietas vna sit, tũ insuper quia contrarietas, quæ modo quæritur, est supra genus & illud constituit, non autem diuidit; tum tertio quia contrarietas, quæ modo quæritur, præsertim referri debet ad materiam primam, quia in ea cõsideratur; nec verum est materiam primã primo respicere duas formas oppositas, sed potius oppositionem formæ & priuationis. Propterea dicamus genus vnum substãtiæ supremum constitui ex prima materia & forma materiata, cui opponitur priuatio, & ob id actus denotans formam, & potẽtia includens priuationem cum materia iunctã dicuntur primo principia prædicamenti substantiæ, mox cæterorum prędicamentorum, vt ostẽditur in 12. Metaphysicę; Ex qua suprema oppositione deinde pendet, quod cum mox genus supremum & media per opposita diuidantur, semper vnum eorum seruat conditionem actus & formæ, alterum vero priuationis, vt dicitur ab Aristotele in 3. Physic. cont. 5. & ob id etiam dicetur in progressu contrarietates distingui secundum prius & posterius, non autem genere; omnes enim resoluuntur in actum & potentiam, siue formam & priuationem. Ex his elicio rationes cur prima contrarietas vnius generis vna sit, nam ratio prima elicitur ex conditione generis, quod cum sit vniuocum est natura vna, quæ per formam, saltem gene-

Cur per id quod est denotatur cõpositum.

Cur generi addatur vnũ.

Cur in omni genere cõtrarietas prima sit vna.

genere vnam conſtituitur, cui opponitur priuatio, natura enim vna ſequitur formam vnam. Secunda ratio elicitur ex conditione contrarietatis; nam contrarietas prima, eſt prima diſtantia maxima, in vno autem genere diſtantia maxima vnica eſt; Tertia ratio elicitur ex conditione primi, nam deſcendentes labimur in multitudinem, aſcendentes eleuamur ad vnum; Quarta ex conditione diuiſionis & ordinis; cum enim genus ſit ordinata ſeries, ex diuiſionibus per oppoſita prodiens, expoſcit ordo relationem ad vnum primum, vt patet ex quinto Metaphyſicæ, cui primo non poſſunt æque primo hærere & competere oppoſitiones variæ, ita enim diſtinctæ eſſent ordine. Quærebatur quinto, cur Ariſtoteles accipiat genus ſubſtantiæ, vt eius tradat Principia. Ratio eſt, quia quæruntur Principia corporis Phyſici ortui & interitui obnoxii, id autem illud eſt, quod conſtituit genus prædicamenti ſubſtantiæ; nam alibi latiſſime patefeci, in prædicamentis proprie ſolum mortalia collocari; genus itaque ſupremum prædicamenti ſubſtantiæ eſt corpus Phyſicum, ex prima ſublunarium materia, & forma genere vna conflatum; cuius præſertim traduntur principia, quæ ſecundo loco componunt conflatis ex reliquis prædicamentis.

Cur tradantur principia ſubſtantiæ.

Quærebatur ſexto quomodo contrarietas ſubſtantiæ ſit prima contrarietatum; Reſpondeo contrarietatem primam ſeligendam pro principio eſſe formam, & priuationem, hanc autem primo competere ſubſtantiæ, quoniam ea ſubſtantiæ primo, & præſertim forma eſt, quare etiam priuatio eius, eſt magis proprie priuatio; Secundo quia hæc contrarietas, ea eſt, quæ verſatur circa primum ſubiectum, quod eſt materia, vt dicitur in hoc libro, cont. 82. materia autem primo, & præſertim dicitur eſſe ſubſtantiæ, mox cæterorum prædicamentorum, vt dicitur in primo de ortu, & interitu; Tertio, quia eſſe, & non eſſe, & ortus, ac interitus primo competunt ſubſtantiæ; quare & termini eorum, qui ſunt forma, & priuatio. Ex quo etiam refulget ratio, cur tradendo principia ſubſtantiæ tradantur principia omnium prædicamentorum. Ratio prima eſt, quia ens ortui obnoxium eſt ab vno, & primo dicitur de ſubſtātia, ſecundo de aliis, quare ſimiliter etiam Principia; Inſuper id genitum eſt compoſitum, ſubſtantia eſt compoſitum per ſe, cum accidente vero eſt compoſitū ſecundum accidens, quod eſt poſterius, & debet redigi ad per ſe; Tertio quia primo, & proprie forma, & priuatio, ſiue actus, & potentia dicitur de ea ſubſtātia, ſecundario de aliis, vt dixi.

Quomodo cōtrarietas ſubſtantiæ ſit prima.

Quærebatur ſeptimo quomodo id intelligi debeat, quod oportet Principia ſemper manere. Simplicius tribuit Alexandro, quod putarit denotari eſſe æterna; quæ expoſitio vera non eſt, quia Philoſophus modo loquitur de contrarietate conſtituente terminos generationis, qui neceſſario variantur, & vno præſente alter perit; & in tertio de Cœlo 61. legitur, Principia mortalium eſſe mortalia, æternorum æterna; hinc eorum explodenda eſt ſententia, qui (referente Philopono) dicebant denotari Principia prima, cœleſtia, & æterna, quales ſunt Ideæ; nam modo ſermo eſt de internis, & contrariis Principiis: ſimiliter explodenda eſt eorum ſententia, qui aiunt Ariſtotelem denotare formam corporis coæternam materiæ, nam præter id, quod non datur, etiam ſi daretur nil ei eſſet contrarium, aptum recipi in materia. His accedit, quod Alexander ſecus hanc ſententiam expoſuit; nam in primo naturalium quæſtionum cap. 16. præter cætera, quæ profert, inquit, Principia ſemper manēt, hoc eſt ſemper in materia reperiūtur, & in quauis parte eius, ac ad omnium productionem concurrunt; Inſuper addit Principia ſemper manere, hoc eſt non fiunt ex aliis, ſunt prima, & in priora non valent reſolui; quæ expoſitio verior eſt; ex quo patet Simplicium diminute, & minus recte expoſitionem Alexandri retuliſſe;

Quomodo oportet Principia ſemper manere.

Alexander.

Simplicium.

Simplicius autem ex propria opinione ait Principia semper manere, hoc est cōcurrere ad omnium productionem, at id manere non proprie denotat concurrere ad omnium productionem, sed potius esse primum, vt in primo Poster. cap. 3. Principia prima dicuntur stare, quod idem est, ac manere, nempe in eis dari statum, & nō posse ad superiora eleuari. Propterea elicientes expositionem ex ipsomet Aristotele dicamus, eum duo denotasse, quæ requiruntur pro constitutione primorum, & communium Principiorum, quæ modo inquiruntur, ob quæ multa contraria non possunt iudicari principia; vnum est, quod sint prima, alterum quod sint communia omni generationi: primum denotauit inquiens, contrariorum alia aliis esse priora, & ob id non omnia posse iudicari principia, cum oporteat Principia stare, & manere, hoc est esse prima. Alterum denotauit inquiens, fieri alia ex aliis, hoc est proxime pendere ex variis & distinctis cōtrariis; cum tamen oporteat principia manere semper denotando per id semper, necessarium, & communem concursum ad omnium productionem; vt dum dicimus semper ea, quæ fiunt & intereunt pro terminis habent formam & priuationem. At quæritur num prima Principia quæ in hoc libro inquiruntur iudicanda, sint æterna. Plato in Phædro enunciauit Principia debere esse æterna, alioquin cuncta abolerentur, quæ pendent ex eis; Verum Plato Principii nomine Ideas, & primum efficiens denotauit, non autem terminos ortus & interitus, & ideo id non facit ad rem, propterea breuibus dicamus, Principia, quæ modo inquiruntur, esse duos terminos transmutationis, nimirum formam & priuationem, quæ quamuis in priora non resoluantur, tamen in permutationibus variantur & solum sunt æterna genere, & successione, differunt tamen à cæteris contrariis, quatenus priora non resoluuntur, & necessario inueniuntur in omni ortu & interitu. De prima rerum materia quid sit dicendum, patebit in explicatione cont. 82. Demum quærebatur num Principia dici possint vnum, vel infinita; breuibus dico, Si nomine Principii id intelligimus quod absolute est primum, & ex nullo pendet, id absolute est vnum, nimirum Deus, vt dicitur in 12. Metaphysicæ. Si vero ea consideramus, de quibus modo sermo est, ea considerari possunt dupliciter, vel numero & successione, & ita principia interna & propria rerum sunt infinita, ex sententia Aristotelis putantis ortum rerum & interitum esse æterna; At si considerantur communia & secundum genus ita sunt finita, & non plura tribus. Insuper Principia alia consideratione dici possunt infinita, quatenus principia æterna duo sunt, Deus & materia, & ambo vario modo sunt infinita; Deus est infinitus supra terminos, quia excedit terminos omnes; Materia vero est infinita infra terminos, quia indefinita est, nullo proprio termino circumscripta, apta tamen circumscribi in omnibus, & ob id rectius indefinita quam infinita dicitur.

Verior expositio.

Plato.

Quomodo principia sint vnum, vel infinita.

Cont. 51. *Quoniam autem finita non facere duo tantum habet quandam rationem: Dubitabit enim aliquis quomodo densitas raritatem facere apta sit, aut hæc densitatem, similiter & alia quæuis contrarietas, non enim amicitia litem congregat & facit aliquid ex ea, neque lis ex illa, sed vtraque alterum quiddam tertium; Quidam autem & plura recipiunt, ex quibus parant eorum quæ sunt naturam.*

INquirendum proposuit Philosophus definitum numerum Principiorum, & ob id reiecit extrema, nimirum Principia esse vnum, vel infinita; Et quoniam mani-

manifestauit contrarietatem sumendam pro principiis esse vnam, ex qua duo prima prodeunt principia: posset quis putare ea sola esse principia, propterea institutum eius est patefacere ea non esse satis, & necessario inter principia numerandam esse materiam; quod facturus ostendit in hoc cont. sola contraria non esse satis; & diuiditur in tres partes; in prima patefacit consilium suum, in secunda ostendit ratione contraria non esse satis, in tertia id confirmat authoritate. Inquit in prima. Cum sit ostensum principia esse finita, & ex parte contrariorum duo tantum esse Principia, se offert modo ratio, ex qua elici potest, principia esse plura duobus; quam rationem referens in secūda parte inquit, (Dubitabit enim quis quo pacto densitas raritatem facere nata sit, &c.) Ratio ita formatur: Tot sunt statuenda principia, quot sint satis pro rerum ortu, sola contraria non sunt satis, quare sola contraria non sunt statuenda: maior ex se patet, minor ostenditur exemplo contrariorum ab aliis pro principiis constitutorum; nam raritas & densitas, quæ à Thalete, Diogene, Heraclito & aliis multis iudicabantur principia, minime sunt satis, non enim densitas raritatem, nec raritas densitatem constituit, vel aliud tertium ex ea efficit; similiter amicitia & lis constituta pro principiis ab Empedocle, non sunt satis, non enim amicitia litem congregat, sed potius euertit, nec tertium aliquid ex ea efficit, sed ambo congregant siue formant alterum quoddam tertiū, in quo vt in subiecto versantur. Id ipsum in tertia parte comprobat authoritate inquiens, nonnullos hac ratione suasos præter contraria, ne dum vnum, sed plura quoque inter principia retulisse, ex quibus parāt naturam & essentiam eorum, quę sunt, nimirum compositorum; nam veteres materiam putarunt vniuersam essentiam rerum. Facit mentionem Philosophus de his, qui plura loco materiæ sumpserunt, tum vt magis necessitatem patefaciat, cū nonnulli non contenti vno tertio plura desumpserint, tum quia de vno tertio iam patefecerat ratione, dum dixerat, Sed ambo alterum quiddam tertium.

Institutū. *Diuisio.* *Expositio.*

Caput Dubitationum.

Dubitare aliquis posset primo, quia Aristoteles frustra de efficiente mentionem facere videtur, inquiens amicitiam nil facere ex lite, cum modo non de efficiente, sed de principiis internis sermo sit: dubitatur secundo quia Aristoteles inquit, amicitiam non efficere litem, nec raritatem densitatem, quod etiam ad rem non facit, quia nec densitas, nec lis gigni debent, sed compositum. Tertio ambigitur an hac ratione Philosophus ostendat materiam esse. Quarto dubitatur, quia inquit Auer. si sola contraria essent principia, id quod gignitur esset simplex; contraria enim non possunt iungi pro tertij constitutione: at dicam ego contraria remitti & constitui medium cōflatum ex eis; medium enim, vt inquit Aristoteles, ex contrariis constat. De prima difficultate dico primo, Aristotelem confuse loqui de principiis contrariis, & adhuc non manifestasse quomodo cōcurrant ad rerum ortum. Veteres autem etiam ea aliquid efficere dicebant, vt Empedocles liti & amicitiæ, Parmenides calido, & frigido vim efficiendi & permutandi tribuebant. Addo insuper efficere vsurpari dupliciter, vel proprie, quod est officium efficientis, vel late pro constituere & producere & pro omni cōtradistincto à patiente, sic forma formans dicitur efficere cōpositum. Demum addo Aristotelem id facere valuisse, quia forma & efficiens fundamēto idem sunt. De secunda difficultate dico, Aristotelem exacte argumentari à sufficienti partium enumeratione, quasi dicat, si contraria essent satis, vel ea se mutuo constituerent, vel ambo constituerent tertium; non primum, quia mutuo se destruūt,

Prima dubitatio. *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Solutio prima.* *Solutio 2.*

Solutio 3. An ostendatur materia esse. non secundum, quia non valēt simul seruari. Quærebatur tertio num hac ratione Aristoteles ostendat materiam esse, & num à Physico ostēdi possit. Auer. & qui eum sequuntur putant id fieri; hinc in calce libri Auer. disputans contra Auicennam ait, id à solo Physico posse fieri; nam si sola contraria non sunt satis, necessario datur materia, sed ea non sunt satis (vt patuit) quare, &c. Præterea si datur transmutatio, necessario datur materia, ea datur, quare & materia. Insuper dicit Philosophus, in progressu, si debent seruari rationes ostendentes contraria esse, & non esse principia, necessario debet dari materia; sed illę seruari debent, cū in parte sint veræ, quare necessario datur materia; hinc Philosophus in calce libri colliget se ostendisse principia esse, quod de sola materia valet esse verum.

Euersio. Hanc opinionem approbandam non puto, primo quia argumentatio est ratio rei dubiæ fidem faciens; dari materiam adeo patet, vt nemo veterum eam sit inficiatus: confirmatur, quia sensibile includit materiam, omne enim sensibile in materia est, vt patet ex primo de cœlo, quare materia per sensibilia in ea existentia sub sensum cadit, & conspicua est; præterea Aristoteles non proprie loquitur de materia prima, sed de ea in genere, quæcunque sit, vel aër, vel aqua, vel medium aliquid, ea autem in genere sumpta, notissima est. Quare dicamus Aristotelem minime ostendere dari materiam, sed eam esse numerandam inter principia, & quæ ac qualis sit. Rationes aduersæ facile diluuntur; prima nullius est roboris, quia Arist. inquiens, sola contraria non esse satis, non ostendit materiam esse, sed addendam contrarietati pro principio. Addebatur materiam ostēdi per transmutationem; transmutatio enim inter esse, & non esse patefacit materiam ortus; transmutatio secundum locum materiam ad vbi. Respondeo per Auerroē in primo Priorum, cap. de Syllogismo hypothetico dicentem, in Syllogismo hypothetico per naturam, quale est antecedens, tale est consequens, cum enim sint per naturam, & essentiam coniuncta, vt se habet de vno, ita de altero; de his vera est regula Aristotelis tradita in primo Priorum; si antecedens sequitur consequens, antecedens cum modo, sequitur consequens cum eodē modo; propterea reflectendo rationem dico, si datur transmutatio, & contrarietas, datur etiam materia, at antecedens dari ex se patet, quare patet & consequens. Addebatur Aristotelem in calce libri colligere ex dictis patere principia esse; respōdeo id debere intelligi de principiis in genere, & patere, tum quia cum declarauerit quot, & quæ sint, supposuit ea esse, tum insuper quia euertendo sententias veterū destruentium principia, ex accidenti reddidit notum principia esse. Vertebatur in dubium postremo sententia Auerrois dicentis, si principia solum essent contraria, id quod gignitur, esset simplex. Respondeo, si solum essent contraria, nil gigni posset, vt recte ait Aristoteles, & si aliquid posset gigni, id esset simplex, quia ea, quæ gignuntur propterea sunt composita, quia constant ex materia, & forma; quare dempta materia esset simplex: instabatur quia posset esse medium cōstans ex contrariis; respondeo id non contingere triplici ratione; prima est, quia hæc contraria sunt forma, & priuatio, quorum nō est medium per compositionem. Altera est. quia forma non recipit magis, & minus, nisi quatenus in materia suscipitur, vt dicitur in 8. Metaphysicæ cont. 10. Tertia, quia quamuis media cōstent modo aliquo ex extremis, tamen sunt formæ simplices, vt colores, & sapores medij; omnis enim forma est essentia simplex.

Solutio postremæ difficultatis.

Cont. 52. *Insuper & hoc aliquis dubitauerit, nisi quis altam supposuerit contrariis naturam. Nullius enim vidimus eorum quæ sunt substātia contraria.*

Princi-

Principium autem non de subiecto oportet dici aliquo, erit enim Principium Principij, Subiectum enim Principium est, & prius videtur esse prædicato; Amplius non esse dicimus substantiam contrariam substantiæ; quomodo igitur ex non substantiis substantia erit? aut quomodo prius non substantia quam substantia erit?

PRo patefacienda necessitate materiæ, manifestauit Philosophus sola contraria non esse satis pro rerum ortu, nunc, vt id ipsum colligat, ostendit contraria non esse principia, quatenus non sunt ea principia, ex quibus genita constituuntur. Diuiditur contextus in tres partes, quatenus tres ad id ostendendum afferuntur rationes. Inquit igitur, Insuper de hoc (nempe quod contraria sint principia rerum) dubitauerit aliquis, nisi quis aliam supposuerit contrariis naturam; ita loquitur indicans difficultatem solui statim quod inter Principia numerabitur materia; ait supposuerit, quia hoc tertium principium est subiectum & materia, quæ est natura alia, distincta à forma, & à contrariis, quia ei nil est contrarium. Et statim affert rationem primam, quam ita puto formandam. Principia sunt substantiæ eorum, quæ sunt, nempe compositorum; contraria non sunt substantiæ eorum quæ sunt, igitur contraria non sunt Principia; maior dimittitur vt nota, inquirũtur enim modo Principia interna, ex quibus rerum essentia constituitur; minor profertur his verbis, (nullius enim videmus eorum quę sunt substãtiæ cõtraria;) ait, videmus, quia sensu & experientia eleuamur in notitiã principiorum, ait, eorum quæ sunt, more suo denotando composita, quæ sunt confusa actu, ex quorum resolutione dicebatur in tertio cont. redduntur nota principia: (Principia autem non de subiecto oportet dici aliquo, &c.) hæc verba necti possent cum prima ratione; melius tamen puto ex eis debere elici secundam rationem hunc in modum formandam. Principia non sunt in subiecto, contraria sunt in subiecto, igitur non sunt Principia; minor dimittitur vt nota ex definitione contrariorum, quæ est vt in eodem subiecto apta sint fieri, nam cõtraria sunt formæ, quæ fundamento egent. Maior ostenditur ducendo ad absurdum, quia si principia essent in subiecto; prædita essent principio, ac ita daretur principium principij, quod est absurdum; tum quia daretur progressus in infinitum, tum insuper quia idem esset & non esset principium. Nam subiectum est principium eorum quæ sunt in eo, & videtur esse prius prædicato; ea enim quæ sunt in subiecto, præsupponunt illud: hinc adiuncta & adiecta dicuntur. Iacit tertio Philosophus fundamentum quoddam, & est amplius non esse dicimus substantiam contrariam substantiæ; quo iacto ducit ad duo absurda sententiam illam, quod contraria sint Principia; primum est, quomodo igitur ex non substantiis substantia erit? hoc est, tunc ex non substantia, fieret substantia, nam fieret ex contrariis, quæ ex iacto fundamento non sunt substantiæ. Alterum est, quod non substantia esset prior, quam substantia, & deducitur, quia Principium est prius eo, cuius est Principium, quare si contraria essent Principia substantiæ, cum non sint substantiæ, erunt priora substantiis; at in 7. Metaphysicæ contex. 4. asseritur, substantiam priorem esse accidentibus omni genere prioris.

Institutũ.

Diuisio.

Expositio.

Ratio prima.

Ratio secunda.

Ratio ducens ad duo absurda.

Caput Dubitationum.

DVbitatur primo quia Aristoteles inquit, contraria non esse essentiã rerum; quod videtur falsum, cũ forma, quæ est alterũ contrariorum pro principiis

Dubitatio 1.

eligendorum sit id, quod res sunt. Secundo dubitatur, quia non omnia principia sunt essentiæ rerum, vt patet de priuatione. Dubitatur tertio, quia Aristoteles inquit, non dari principium principij, quod videtur falsum, cum solus Deus principio careat, cætera omnia ex principio aliquo pendeant. Quarto dubitatur, quia falsum est Principia non esse in subiecto; nam forma est priuatio, quæ sunt principia, in materia sunt vt in subiecto. Quinta dubitatio est, quia Aristoles inquit, subiectum esse prius prædicato; oppositum docet Porphyrius inquiens, superiora prædicari de inferioribus, superiora autem priora sunt. Sexto dubitatur, quia Aristoteles inquit, substantiam non esse contrariam substantię, quod falsum est. Nam dum dicimus contraria esse principia, vtimur nomine contrarij late, quod etiam de forma substantiæ verum est. Septimo dubium est id quod dicitur ab Aristotele, ex non substantia non fieri substantiam; nam habuimus in præcedẽtibus omne quod fit fieri ex sui negatione, adeo vt si substantia fit, debeat fieri ex non substantia, alioquin esset antequam fieret. Dubitatur octauo, quia Aristoteles absurdum iudicat non substantiam esse priorem substantia, at mox ipse quoque in hoc absurdum labetur, dum priuationem, quæ non est substantia, statuit principium substantiæ. Pro solutione accipio non esse institutum Philosophi ostendere contraria non esse principium, sed ea non esse satis. Insuper accipio Aristotelem confuse vti voce contrarij, quoniam adhuc non patefecit, quę sit hæc oppositio principiorum, & præsertim id facit, tum quia veteres pro principiis varia sumpsere partim proprie, partim non proprie contraria, tum insuper, quia quouis modo opponantur, semper materiam præsupponunt; tum demum, quia de nulla oppositione verum est, quod quæ fiunt constituantur ex ea. His præassumptis de prima difficultate dico, formam solam non esse essentiam eorum, quæ fiunt, nec formam iunctam cum priuatione, sed iunctam cum materia. Instabatur secundo non omnia interna principia esse eorum, quæ fiunt, essentiam, vt patet de priuatione; respondeo id esse munus eorum, quæ secundum se sunt principia rei genitæ. Dubitabatur tertio, quia etiam Principiorum dantur principia. Respondeo regulas debere intelligi per se, & cum reduplicatione, ac ita principiorum, dum considerantur quatenus principia & in eo genere, in quo sunt principia, non dantur principia; dum autem cuncta referuntur ad Deũ, non considerantur vt principia, nec Deus est internum principium eorum. Instabatur quarto, quia etiam principia sunt in subiecto, vt forma & priuatio. Respõdeo hæc non esse in subiecto, vt accidentia, sed in materia; insuper dico hæc ita esse in subiecto, vt etiam subiectum in suo genere principium sit, & ideo non datur principium principiorum absolute, quod etiam inter principia numerari non debeat. Dubitabatur quinto, quia subiectum non videtur esse prius prædicato. Respondeo subiectum esse duplex vnum inhæsionis, alterum prædicationis; nunc sermo est de primo, quod semper est origine prius eo, quod est in subiecto, ac ita est principium eius, quamuis secundum institutum secus se habeat, forma enim est finis materiæ, vt patet ex secundo Physicorum. Sexta dubitatio erat, quia etiam substantiæ competit contrarietas, & præsertim hæc principiorum. Respondeo Aristotelem caute loqui, non enim inquit substantiæ nõ competere contrarium, sed substantiam non esse contrariam substantiæ; priuatio enim, quæ ei opponitur, substantia non est. Insuper addo Aristotelem nomine contrarij denotare vere contrarium, vt indicet contraria statuenda pro principiis non esse proprie contraria, & vt explodat sententiam statuentium pro principiis vere contraria, veluti calidum & frigidum, vel humidum & siccũ; hæc sunt ea con-

Dubitatio 2. *Dubitatio 3.* *Dubitatio 4.* *Dubitatio 5.* *Dubitatio 6.* *Dubitatio 7.* *Dubitatio 8.* *Institutũ Aristot.* *Solutio prima diff.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.*

ea contraria, quæ ex serie principiorum per hanc rationem explodũtur. Dubitabatur septimo, quia substantia debet fieri ex non substantia, cum omne quod gignitur fiat ex suo opposito. Respondeo fieri ex aliquo contingit dupliciter: vel tanquam ex termino à quo, & ita fit ex contrario; vel tanquam ex parte constituente, quod modo considerat Philosophus, & ita non fit ex contrario. Addo secundo substantiam absolute non fieri, sed hanc, vel illam, quæ fiunt ex sui negatione: demum addo, quod cum substantia composita fiat ex materia & forma, quæ sunt substãtiæ, tamen secus sunt substãtiæ ac compositum; sunt enim substantiæ simplices, & vt ait Simplicius, potius substantiales quam absolutè substantiæ. Demum dubitabatur, quia si priuatio est principium, sequuntur ea duo absurda, nimirum substantiam fieri ex non substantia, & non substantiam esse priorem substantia. Respondeo composita fieri ex priuatione, vt ex termino à quo, non vt ex parte, ac ita fit ex contrario. Insuper priuatio est principium geniti ex accidenti, & non est accidens, sed negatio & priuatio formæ, quæ necessario antecedit. Ex his patet quomodo addendo contrarietati materiam diluitur vniuersa dubitatio, vt statim dicitur à Philosopho. *Septima.* *Octaua.*

Quocirca si quis & priorem veram putabit esse rationem, & hanc, necesse est, si debet seruare vtrasque, subiicere quoddam tertium, quemadmodum dicunt vnam quandam naturam esse vniuersum, vt aquam, aut ignem, aut medium horum. *Cont. 53.*

PAtefacta contrarietate principiorum, eaque in dubium reuocata, ex hac apparente pugna elicere modo vult Philosophus, materiam necessario inter Principia esse numerandam; & ratio hunc in modum formatur. Quicunque relatas rationes inuicem in parte pugnantes seruare debet, tenetur inter principia numerare materiam; sed nos vt Physici eas seruare debemus, quare cogimur inter principia numerare materiam. Diuiditur contextus in duas partes, in prima indicatur formata ratio, in altera confirmatur conclusio authoritate veterum. Inquit in prima parte, si quis putauerit rationem priorem, qua patefecimus contraria esse principia, esse veram, similiter & hanc, qua nuper patefecimus contraria non es[illegible] principia; tenetur subiicere quoddam tertium; ait, subiicere, quia hoc tertium [illegible]ateria est, quæ cõtrarietati substernitur; & ait, quoddam tertium, quia nunc confuse materia consideratur quæcunq; sit, & cum dicat, si quis priorem veram putabit esse rationem, indicat se ratione recta statuisse cõtraria principia, non sine ratione, vt dixit de veteribus. In altera parte id confirmat authoritate inquiens, (Quemadmodũ dicunt vnam qñandam naturam dicentes esse vniuersam:) ita loquitur, quia veteres putarũt materiam esse vniuersam naturam & essentiam rerum. Insuper existimarunt cœli & mortalium eandem esse materiam: Ita Thales statuens pro materia aquam, putabat essentiam cunctorum esse aquam. Diogenes id ipsum existimauit de aëre, Heraclitus de igne, & Anaximander de intermedio. Et considerãdum est esse regulam Logicam, dum ambæ enunciationes contrariæ falsæ sunt, subcontrariæ ambæ sunt veræ; hoc seruatur numerando inter principia materiam; cum enim omnia principia esse contraria, & nulla principia esse contraria falsæ sint, addendo contrarietati materiã, constituuntur duæ enunciationes subcontrariæ ambę veræ, & sunt. Quædam Principia sunt contraria, quædam non sunt contraria. Ideo iure dixit Philosophus, si quis vult seruare vtramque, subiiciat tertium. Colligo, itaq; rationes *Institutũ.* *Ratio.* *Diuisio.* *Expositio.* *Regula Logica.*

aduersus contrarietatem principiorum, cogere nō numerata materia inter principia, & de principiis per se, & de proprie sumptis contrariis. constitutis à veteribus pro principiis, & præsertim præditas esse robore, ex sententia veterum putantium materiam esse vniuersam rerum essentiam.

Cont. 54. *Videtur autem medium magis; Ignis enim & Terra, Aer, & Aqua contrarietatibus prædita sunt, ideo non sine ratione statuunt pro subiecto alterum ab his. Aliorum autem, qui aerem; aer enim minime aliorum præditus est sensilibus differentiis, consequens autem est aqua.*

Institutū. Diuisio. EX mutua variarum opinionum comparatione excitamur & dirigimur in selectionem verioris sententiæ, ideo iure Philosophus & prius loquens de contrarietate Principiorum, & modo loquens de materia inuicem comparat Priscorum sententias. Diuiditur contex. in tres partes; in prima tribuit principatum opinioni asserentium, materiam esse aliquid distinctum à quatuor elementis. In secunda secundum locum tribuit opinioni approbanti pro materia aërem. In tertia tertium ei, quæ aquam. Pro notitia considerandum est, opiniones veterum considerari posse dupliciter, primo absolute, Secundo facta comparatione inter eas. Si absolute considerantur, Aristoteles putat omnes cum vero pugnare, facta autem comparatione quasdam vero proximiores, alias ab eo remotiores affirmat: Et quia varia considerare valemus principiis competentia, ideo mirum non est, si Philosophus modo vnam, modo alteram præfert; hoc in loco loquens de materia, quia eius conditio est, vt sit formarum expers, apta tamen omnes suscipere, ideo magis pro materia approbat medium aliquod ab Elementis distinctum, quam vnum aliquod Elementorum; hinc ipse pro materia medium potestate constituit, quod sit facultate vtrunque extremum; & comparans Elementa ad inuicem aërem præfert aquæ, & aquam igni; hæc enim duo elementa facile suscipiunt alienas formas, inuicem permutantur, sunt media inter Elementa per comparationem, & sunt sedes viuentium.

Caput Dubitationum.

Dubitatio 1. DVbitare aliquis primo posset, quia non videtur verum, quod medium rectius statuatur materia, tum quia dictum est in precedentibus medium cōstare ex extremis, & ideo nec primum, nec simplex est, tum insuper quia includit plures oppositiones, cum includat qualitates extremorum. Dubitatur secundo, quia omnia Elementa, cum sint simplicia, & prima inter corpora, exposcūt duas primas qualitates summas, & sinceras, quare non vnum minus, quam alterum est præditum contrariis; tertio dubitatur quia Terra maxime obtinere videtur conditionem materiæ, tum quia in ea ob densitatem plurimum inest materiæ, vt dicitur in calce quarti Meteororū, tum quia subiicitur cæteris Elementis, ab eisque continetur; tum tertio quia tanquam communis mater, Cœlo vt patri, subiicitur, ab eo recipit semina, & ob id in ea, & ex ea præsertim planta & animalia gignuntur, ab eaque alimenta recipiunt. Hanc prisci Theologi, vt Hesiodus, & Pherecides Chius, Terram dixere materiam, quod etiam Moyses in Genesi fecisse visus est. Quarta dubitatio est de igne; nam Philosophus secum pugnare, videtur, hoc enim in loco ignem postposuit, in primo autem Metaphysicæ cont. 13. & in primo de Anima 29. opinionem statuentium pro principio ignem cæteris prætulit. Demum dubitatur, cur Aristoteles solum inuicem comparet opiniones

Dubitatio 2. Dubitatio 3. Dubitatio 4. Dubitatio 5.

tiones statuentium pro materia Elementorum aliquod, & medium, non autem eam statuentium cum Democrito Atomos, & cum Anaxagora mixta similium partium. Pro solutione primo supponendum est, opiniones illas omnes absolute esse falsas; addendum secundo, quod facta inter eas comparatione inspiciendo varia, modo vna, modo altera præferri potest; cum enim sententia fuerit Stoicorum, verum, falsum, bonum, & malum non recipere magis, & minus, ea sententia, ab Arist. iudicatur falsa; nam falsum impossibile est magis falsum quam id, quod fieri potest, & propterea verum, & falsum latitudine sunt prædita: addendũ tertio. Aristotelem modo considerare principalem materiæ conditionem, nimirum vt sit immunis à formis, & apta eas suscipere. Prima dubitatio erat de medio, quod non rectius pro materia statuatur. Respondeo medium duplex, vel potestate, vel mixtione, & compositione; primum recte statuitur materia, Alterum considerando compositionem minus seruat conditionem primæ materiæ, quæ prima, & simplicissima est; at considerando quod contraria in eo sunt remissa, minus mouent sensus, & facilius in extrema conuertitur, quam extremum vnum in aliud, sic rectius dici potest materia. Dubitabatur secundo quia Elementa omnia exposcunt duas qualitates contrario præditas, summas, & sinceras. Respondeo exposcere quidem eas gradu summas, at non actione; insuper Elementa media minus inueniuntur sincera, quam extrema, vt dicitur in secundo de Ortu, & Interitu. Tertia dubitatio erat de Terra, quæ magis seruare videtur conditiones materiæ. Respondeo Aristotelem modo non considerare opinionem statuentium pro materia solam Terram, quia vt refert in primo Metaphysicæ nemo veterum Philosophorum pro materia solam Terram sumpsit: id solum fecere nonnulli Theologorum, vt Pherecides Chius, Hesiodus, & similes. Insuper Terra est maxime densa, maxime eius qualitates mouent sensum, ob densitatem difficillime in alia mutatur, ideo Plato in Timæo inficiatus est eam mutari in alia Elementa; & demum quamuis includat varias conditiones materiæ, minus tamen quam Elementis mediis hæc ei competit, vt careat conspicuis affectionibus propriis; & præsertim quia Elemẽta media, cum sint humida, magis hoc includunt, vt alienis terminis circumscribi valeant. Dubitabatur de igne. Respondeo ignem inter Elementa maxime obtinere conditionem formæ, alia vero Elementa, ei tanquam materiam subiici, & alimentum præbere, vt dicitur in secundo de Anima, & in primo de Anima 29. legitur, à nonnullis animam dictam fuisse ignem, cum maxime moueatur, maxime sit tenuis, & agendo efficax, in primo autem Metaphysicæ 13. inquit Philosophus, videbitur maxime Elementare esse omnium, ex quo primo fit congregatione, huiusmodi autem est quod est partium tenuissimarum, & subtilissimum est; propterea qui ignem pro principio statuunt, maxime proferunt consentanea rationi. Ex his elicimus ignẽ maxime obtinere conditionem principij, & præsertim formæ, non autem materiæ, nisi ex eorum sententia, qui res gigni putarunt per cõgregationem. Dubitabatur postremo, cur Philosophus nil dicat de atomis, & mixtis cõsimilibus Anaxagoræ; Respondeo Aristotelem modo considerare eorum opiniones, qui materiam putarunt vnam, non eorum qui infinitas; insuper atomi, & mixta consimilia longius recedunt à conditione materiæ, quã Elementa, vt conspicuũ est.

Stoicorũ sententia. *Solutio 1.* *Solutio 2.* *Solutio 3.* *De igne.* *Solutio postremæ difficultatis.*

VERVM hoc vnum contrariis omnes figurant, & densitate, ac raritate, & magis, ac minus; hæc autem sunt exuperantia, & defectio, veluti dictum est prius; Et videtur antiqua esse hæc opinio, Cont. 55.

quod vnum, & exuperantia, ac defectio sint Principia eorum quæ sunt, præterquam non eodem modo; nam veteres duo dixere facere, vnum pati; posteriorum autem nonnulli è contrario, vnum quidem facere, duo pati potius inquiunt.

Institutũ. PHilosophus per mutuas comparationes opinionum sensim nos ducit in approbationem verioris sententiæ. comparauit primo opiniones ex parte cõtrarietatis principiorum, secundo ex parte materiæ; nunc tertio id facit ex parte *Diuisio.* vtriusque simul. Diuiditur contextus in tres partes. in prima explicatur consensio, in secunda inuẽtio opinionis, in tertia dissensio. Vt pertinet ad consensionem *Expositio.* inquit Philosophus, veteres & recentiores de hoc consensisse, quod id tertium numeratum inter principia figurant contrarietate, vt Diogenes, & Thales densitate, & raritate, & magis, ac minus, hoc est contrarietate, cuius vnum oppositum est magis nimirum continens, & excessus, alterum est minus, hoc est contentum, & defectio; & hoc dicitur à Philosopho, vt pateat quod quamuis necessarium sit tertium, non ob id deserenda est contrarietas: loquens mox de inuentione inquit, & videtur antiqua esse hæc opinio, quod vnum, & exuperantia ac defectio sint principia eorum, quæ sunt: indicat his verbis hoc non fuisse Platonis inuentum, sed antiquum, & hoc facit primo vt detrahat gloriæ, & authoritati Platonis manifestando non illum fuisse huius veritatis inuentorem. Secundo vt sententiam pluris faciendam indicet; semper enim honoranda vetustas, & vetustiores sententiæ temporum cursu comprobatæ firmiores iudicãtur; nam inania inuenta delet dies. (Prçterquam non eodem modo, &c.) manifestatur in hac tertia parte dissensio; nam veteres Philosophi duo dixere facere, hoc est contrarietatem putarunt formare, efficere, & permutare; vnum vero distinctum à contrariis dixere pati, & subiici contrariis. Posteriorum autem nonnulli hoc est Plato, & qui sequuti sunt eum, è contrario vnum dixerunt facere, & formare, duo vero pati, & officio materiæ fungi; nam Plato in Timæo materiæ tribuit contrarietatem, nuncupans illam magnum, & paruum; formam vero dixit vnum, quia eius officium est formare, terminare, vnumq; reddere.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Consideratio verborum. COnsideranda sunt ea verba Philosophi, dum ait, contraria esse exuperantiam, & defectionem, vt dictum est prius. His verbis manifestat, quomodo id intelligi debeat, quod dixit in contextu 49. contrariorum alia continere, alia contineri; non enim denotat contrarietatum vnam esse superiorem, alteram inferiorem, vt multi exponunt, sed quod contrariorum vnum est excessus, & continet, alterum defectio & continetur; & ideo nunc ait, vt dictum est prius; at nõ est dictum alibi, nisi eo in loco, & ita veteres dicunt eadem secundum Analogiã; quia eorum opiniones per Analogiam in hanc rediguntur, quod principia sint vnum exuperantia, & defectio. Insuper animaduertendum, dum dicitur eam opinionem esse antiquam, id non esse referendum ad inuentionem primam, sed *Prima* ad restaurationem; ex sententia enim Aristotelis, cum Mundum putet çternum, *dubitatio.* non primi veritatis inuentores dantur, sed restauratores. At dubitatur primo, *Secunda.* cum sermo sit de principiis internis, cur inserit Philosophus attinentia ad causam efficientem, inquiens duo facere. Insuper dubitatur quia Plato in Phædone statuens Principia contraria, & inquiens cuncta fieri ex contrario, minime contrarietatem statuit materiam, sed non secus ac id faciat, Aristoteles affirmat cõ*Tertia.* trarietatem terminos constituere. Tertio dubitatur, quia non videtur priuatio, quæ

quæ est alterum contrariorum, facere, & formare, cum requiratur pro materia, & dicatur vna numero cum materia. Dubitatur quarto, quia etiam alij præter Platonem contraria sumpsere pro materia, vt Parmenides ignem, & Terram, alii aquam, & Terram, Anaxagoras contraria similium partium, Democritus cōtrarias atomos. Demum dubitatur de veritate principalis conclusionis, quæ est prima cōtraria esse Principia rerum. De prima difficultate dico Aristotelē mentionem facere de ipso pati, & efficere, tum quia efficere, dum vsurpatur late, etiā denotat formare, terminare, & modo aliquo afficere materiā, tum insuper, quia nonnulli veterum contraria ab eis selecta, etiam dicebant proprie facere, & permutare, vt calidum, & frigidum, humidum, & siccum, & similia. De secunda difficultate dico de principiis internis ortus, & interitus litem inter Platonem & Aristotelem esse de verbis, non de sententia; nam Plato in Phædone latissime patefacit cuncta fieri ex contrariis, & in contraria interire; & hoc ait de multis patere, latere autem de nonnullis, quia oppositæ affectiones latent, & nō sunt prǽditæ proprio nomine, non secus ac etiā asseruerit Aristoteles; & dum in Timæo contrarietatem tribuit materiæ, nuncupans eam magnum, & paruum, non loquitur tunc de oppositione terminorum, de qua modo est sermo, sed solam circumscribit conditionem indefinitam materiæ, vtens binario nominum, sequēs Pythagoram, qui materiam parem, & binarium nuncupabat; qua de re latius loquar in progressu: hæc tamen est differentia inter Platonem, & Aristotelē, quia Plato hos terminos oppositos generationis non nuncupauit principia, vt fecit Aristoteles, immo nec materiam, sed solum dixit hæc esse necessaria pro rerum ortu; Principia esse censuit Mentem per ideas, rationes, & semina, quæ in materia, vt in loco reciperentur. Tertia dubitatio erat, quia priuatio non videtur formare, sed potius ad materiam redigi. Respondeo Priuationem dupliciter considerari, primo vt alterum contrariorū distinctorum à materia, qua consideratione dicitur afficere materiam, & nuncupatur forma quædam, vt patet ex secundo Physic. 14. & 5. Metaphysicæ, secundo cōsideratur vt opposita formæ, & necessario in materia requisita, vt sit apta formam recipere; qua consideratione dicitur eadem numero cum materia, & includitur in secunda notione Materiæ. De quarta difficultate, quia alii præter Platonem contraria statuere materiam; dico primo Aristotelem modo considerare opiniones statuentium tria principia; addo secundo eos alios contrarietatem considerasse non vt materiam; sed vt dispositionem materiæ, Platonem vero eam contrarietatem statuisse naturam, & essentiam materiæ. Dubitabatur demum an cōtraria sint Principia rerum, id enim apprime dubium est, primo quia cui non competit esse primum, non potest iudicari Principium, conditio enim Principii est vt sit primum; contrariis non cōpetit vt sint prima, nam eorum definitio est vt sub eodē genere maxime distent, quod autem est sub alio non est primum, quare neque Principium. Similiter contraria, cum sint nata in eodem fieri, sunt posteriora suo subiecto. Præterea conditio contrariorum est euertere, pugnare, destruere, non autem construere; Insuper ea, quæ variantur, non sunt Principia, sed prædita principiis, nec valent æternam seruare generationem. Demum si prima contraria sunt rerum Principia, calor, & frigus, humor, & siccitas ex secundo de ortu, & interitu sunt prima contraria, quare hæc, & nō forma, & priuatio statui debent Principia. Ex aduerso est Aristoteles, ratio ab eo formata, & inductio, & iure profecto; nunc enim inquiruntur principia interna, & communia ortus, & interitus; & quoniā omnis transmutatio intrinsecus exposcit subiectū, in quo recipiatur, & duos terminos,

Quarta. *Quinta.* *Solutio primæ difficultatis.* *Solutio 2.* *Solutio 3.* *Solutio 4.* *Solutio 5.*

vnum à quo, alterum ad quem, ideo ortus, & interitus, qui sunt trāsmutationes, eos exposcunt, huiusmodi autem termini debent inter se distingui, nil enim tendit ad id quod habet, nec sat est vt sint varii, quia definiti non essent, & præsertim, quia termini varii possent simul seruari, quod terminis transmutationis cōpetere nō debet; transmutatio enim denotat post aliud aliud, vt dicitur in quinto Physicorum, ideo debent esse oppositi, nam opposita definita sunt & mutuo se repellunt; hæc oppositio non debet esse relatio, quia ad eam per se non est motus, vt ostenditur in quinto Physic. nec debet esse vere contraria, nam ea substantiæ non competit; sed in quinto Physic. dicitur oppositio contradictoria, quia ortus & interitus versantur inter esse & non esse. Verum quia contradictio est oppositio nimium lata, & id quod fit, non ex quolibet secundum contradictionem opposito gignitur, non enim homo fit ex quolibet non homine, sed ex eo quod cum nō sit homo, est aptum esse homo, quod ad priuationem cum potentia iunctam pertinet, ideo generatio inter formam & priuationem versari dicitur. Aristoteles tamen hæc duo in hoc libro appellat contraria, primo quia vtitur voce contrarii late; secundo quia adhuc non distinxit ortum à motu, quod facit in quinto libro; tertio quia veteres nonnulli pro principiis vere contraria sumpserunt, Aristoteles autem à cōfusis orditur & per ea nos ducet ad distincta.

Solutio prima rationis. Ex his modo facile est elicere solutiones aduersarum rationū. Instabatur primo, quia contrariis non competit esse prima, sed supponunt genus & subiectum; Respondeo ea esse prima, & ex alio non pendere in suo genere, adeo vt forma & priuatio in genere terminorum transmutationis prima sint & in priora non resoluantur. Insuper ea definitio quod contraria sint sub eodem genere, est vera de proprie contrariis, non de forma & priuatione, quæ dicuntur principia prædicamenti substantiæ, & supra illud tanquam eius Principia collocantur, vt patet ex 12. Metaph. Et dum additur quod præsupponunt subiectum, respondeo quod ita illud præsupponunt, vt illud quoque inter Principia numeretur, & illud supponunt vt prius in distincto genere Principii. Addebatur conditionem contrariorum esse euertere & pugnare, non construere; respondeo terminos transmutationis ita debere pugnare, vt mutuo se repellant, nec simul seruētur, quod competit formæ & priuationi. Insuper instabatur, quia si variantur, egebunt principio & causa suæ permutationis, nec poterunt ortum & interitum seruare æternum; Respondeo formam & priuationem variari tanquam terminos, pendere autem ex efficiente & materia, nec esse causam æternitatis generationis; ea enim pendet ex materia & motu cœli, vt patet ex primo de ortu & interitu, nec non ex 8. Physic. Addebatur vltimo loco prima contraria esse qualitates primas, ad tactum pertinentes; respondeo eas redigi ad formam & priuationem, & constituere non primam oppositionem attinentem ad terminos ortus & interitus, sed ad instrumenta communia, per quæ fit ortus omnis & interitus, vt patet ex secundo libro de ortu & interitu.

Cont. 56. ***Tria igitur dicere Elementa esse, & ex his, & ex huiusmodi aliis considerantibus videbitur vtique habere quandam rationem, vt diximus: Plura autem his non amplius, Ad patiendum enim satis est vnum; Si autem quatuor existentibus duæ erunt contrarietates, oportebit seorsum ab vtraque esse quandam naturam mediam; Si autem ex se inuicem possint generare, ociosa vtique altera contrarietatum erit, simul autem & impossibile plures esse contrarietates primas; substantia enim***

vnum quoddam genus est entis, quare eo quod prius & posterius different solum inter se principia, sed non genere; semper enim in vno genere contrarietas vna est, omnes autem contrarietates redigi videntur in vnam.

DEclarata contrarietate principiorum, & ostensa aliqua ex parte necessitate materiæ, Institutum Philosophi in præsenti contex. est, ex dictis colligere principia esse tria, ac insuper manifestare non esse plura tribus; Ideo diuiditur in tres partes, in quarum prima colligit principia esse tria, in secunda ostendit non esse plura ex parte materiæ, in tertia non esse plura ex parte contrariorum. Ordiens à prima inquit (Tria igitur dicere Elementa esse, &c.) ratio ita formatur, Quæ sunt duo contraria & vnum tertium, sunt tria, Principia vt patuit, sunt duo contraria, & vnum Tertium, igitur sunt tria; inquit igitur, quia colligitur ex dictis, ait Elementa, quia hæc interna à veteribus nuncupata principia, primo à Platone, mox ab Aristotele dicuntur Elementa, vt apparuit in contex. 48. ait, & ex his & ex huiusmodi aliis cõsiderantibus, indicans id ipsum posse aliis etiam rationibus comprobari: addit, videbitur habere quandam rationē, vt diximus, indicans id quod dixit in cont. 53. si debet seruari vtraque ratio, nempe constituens, & euertens contrarietatem pro principiis, necesse est subiicere tertium. Sequitur, Plura autem his non amplius. Hæc est pars secunda, in qua ostēditur principia non esse plura tribus, primo ex parte materiæ, mox ex parte contrariorum. Ex quibus elicitur hæc ratio. Si principia essent plura tribus, vel essent plura ob materiam, vel ob contrarietatem; non ob materiam, quia officium materiæ est pati & subiici transmutationi, pro quo obeundo munere satis est vnum, natura autem non abundat superuacaneis; neque iudicari debent plura ob contrarietatem, quod in tertia parte ostenditur triplici ratione; prima est, si primæ contrarietates essent duæ, constituentes quatuor Principia contraria, quoniam omnis prima contrarietas exposcit vnum primum subiectum medium, oporteret materiā esse duplicem, quod est absurdum, cum satis sit vna; Insuper vel ex vtraque contrarietate seorsum possunt cuncta fieri, vel non; si possunt, altera erit redundans; si non possunt, tunc neutra contrarietatum erit commune principium de quo est sermo: & hoc prætermittitur ab Aristotele, vt conspicuum ex conditione principiorum, quod ex eis omnia fiant. (Simul autem impossibile est plures esse contrarietates primas) hæc est tertia ratio formata etiam in præcedentibus, contex. 50. hunc in modum; In omni genere est vna prima contrarietas, prædicamentum substantiæ est vnum quoddam genus, quare in eo vnica est prima contrarietas. Sed nos quærimus contrarietatem primam generis substantiæ quod est corpus Physicum, cuius principia quæruntur, quare vnica, & non plures contrarietates, seligenda & statuenda principium; Ex quo colligit Philosophus Principia solum differre inter se ordine, & per prius & posterius, quatenus quædam sunt principia proxima inferiorum specierum, alia superiorum, non autem differre genere, cum semper in vno genere contrarietas prima vnica sit, in quam reliquæ eius ordinis rediguntur.

Institutum. *Diuisio.* *Expositio.*

Caput Annotationum.

COnsiderandum primo quod Aristoteles inquit, consimilibus aliis rationibus posse ostendi Principia non esse plura tribus: id enim potest ostendi per genus transmutationis, quod tria exposcit, subiectum, & duos terminos;

Quomodo aliis rationibus possit ostendi principia esse tria.

Præterea per actum, & potentiam, quæ sunt communia principia eorum, quæ fiunt; actus est forma, potentia prodit ex subiecto & priuatione; Tertio potest ostendi per attinentia ad appetitum, qui in rerum ortu consideratur pro quo requiritur appetibile, oppositum eius, & appetens, vt patet ex contex. 81. Insuper in principiis inueniri debet principium vt est priuatio, medium vt subiectum, & finis qui forma est. Præterea perfectio multorum in ternario est posita, vt dicitur ab Aristotele in primo de Cœlo, nec non in secundo de partibus animaliũ; Insuper requiritur pro rerum ortu infinitum constitutum per materiam cum priuatione iunctam, & terminus infinitum contrahens & terminans. Secundo considerandum id quod dicitur ab Aristotele ad patiendum satis esse vnum, hoc verum esse, dum genus passionum est vnum, veluti est mortalium: at si fuerit genere varium, vt est illud cœli, patiens debet esse varium. Hoc in loco occurrit quæstio, an materia sit vna, quæ explicata est in lib. de Materia, ideo prætermittitur. Tertio considerandum id quod dicitur ab Aristotele, si duæ essent contrarietates, oporteret seorsum ab vtraque esse quandam naturam mediam: hoc exponi potest dupliciter: primo dicendo, si contrarietates essent duæ, adhuc necessaria etiam erit materia, per quam si cum vna contrarietate possunt cuncta fieri, altera erit redundans; Secundo potest exponi vt iam dixi, quod si duæ essent contrarietates primæ, vtrique seorsum propria materia respondebit, & hoc verius puto; & tunc occurrit considerandum quæ sit ratio, quod quæuis prima contrarietas propriam & distinctam materiam exposcat; & dicendum primo rationem indicari ab Aristotele, cum eam nuncupet naturam mediam, nam variorum contrariorum varia sunt media, materia est media, quare variorum primorum contrariorum varia est. Insuper materia est tanquam genus, potestate continens differentias, quare, vt quæuis prima oppositio differentiarum exposcit proprium genus, ita de oppositione apta versari in materia putandum est se habere. Confirmatur quia vni, vt vnum est, proxime iungitur solum vnũ, quare vni primo subiecto, vt vnum est, vna sola prima contrarietas est apta competere: hinc nono Metaphysicæ 17. asseritur, per materiam res posse esse & non esse, quod non esse, cum sit iunctum cum potestate, priuationem constituit oppositam formæ, quæ est prima oppositio materiæ. Considerandum quarto Materiam ab Aristotele nuncupari naturam mediam, nam medium est multiplex; datur enim Medium per compositionem, vt colores & sapores medii, datur medium per magis & minus, vt diluculum inter tenebras, & priuationem, datur medium per comparationem, vt aer & aqua dicuntur Elementa media, medio quodam modo grauia & leuia; datur medium circuli, & molis, quæ media ad rem non faciunt; Insuper datur medium per negationem, quod est duplex, vel sine potentia, vt lapis mediat inter sapientem & ignarum, vel est cum potestate, vt puer inter iustum & iniustum; hoc pacto materia media dicitur, quia ex sui natura non est aliquod extremorum, apta tamen est fieri vtrunque. Inquit Auer. materiam esse mediam inter non esse penitus & esse actu, quæ sententia non est referenda ad medium inter opposita secundum formam & priuationem, de qua modo est sermo, sed ad naturam & conditionem materiæ, quatenus ea non est actus, qui forma est; neque est penitus non ens, cum sit ens per se, ideo dicitur media, non tamen per æqualem distantiam, sed per conditionem quandam mediam eius propriam, nec ob id puto dicendum, inter non esse penitus, cui tamen non repugnet esse, & esse ipsius materiæ distantiam esse infinitam, & ob id creationem ex potentia, quam dicunt obiectiuam ad esse exposcere vim immensam,

Quomodo ad patiendum satis sit vnum.

An materia sit vna.

Quomodo seorsum à contrarietate requiritur natura media.

Cur quæuis prima contrarietas primã materiã sibi respõdentem exposcat.

Quomodo materia sit media.

Auer.

mensam, nam profecto ea distantia, vt alibi patefeci, mensuratur per recessum à non gradu, qui non est intensior, quam sit essentia materiæ & ob id puto distantiam materiæ ad esse actu, esse maiorem quam à non esse penitus, cui non repugnet esse; creatio autem exposcit vim immensam, nō ob immensam distantiam, sed ob modum productionis sine subiecto, & constitutionis rei in esse absolute; quod solum potest esse munus eius, quod absolute est, & ex alio non pendet. Demum considerandum est, quod Aristoteles inquit, principia solum inter se differre eo quod prius & posterius, non autem genere; hoc enim videtur dubium, quia Principia rediguntur ad id prædicamētum, cuius sunt Principia; quare cum ea, quæ fiunt, sint distinctorum prædicamentorum, est necesse fateri Principia quoque eorum differre genere. Augetur dubitatio, quia cum dicat Philosophus omnes contrarietates redigi in vnam, ea non videtur esse forma & priuatio, sed potius contradictio, siue esse, & non esse, in quam omnis oppositio demum resoluitur. Respondeo sententiam Aristotelis quatuor modis esse veram; primo contraria sunt eiusdem generis, intelligendo nomine generis materiam, quę genus est Physicum; secundo sunt eiusdem generis considerando genus modi quo sunt principia, nam sunt termini, quibus subiicitur materia; tertio sunt eiusdem generis ab vno, veluti entis, vt etiam cuncta quæ fiunt, sunt eiusdem generis ab vno; Demum principia sunt eiusdem generis, quia inquiruntur [vt dixi] principia prædicamenti substantiæ; quod est corpus Physicum, cuius qui tradit principia, etiam tradit principia cæterorum prædicamentorum, cum principia eorum sint eadem secundū Analogiam; & hic quartus modus ad rem facit. Instabatur, quia oppositio formæ & priuationis non est prima, sed contradictio; respondeo oppositionem secundum affirmationem & negationem esse quidem communiorem, sed non propriam generationis, & esse communiorem secundum prædicationem, at non secundum productionem, quoniam non ex omni non albo fit album, vt dicitur in cont. 43. sed ex nigro circumscribente priuationem; & quamuis generatio in quinto Phys. definiatur per esse & non esse, & dicatur versari inter contradicentia; tamen non versatur inter omnia absolute, sed inter ens & id non ens, quod aptum est fieri, & id pertinet ad priuationem.

Quomodo principia sint eiusdem generis.

Quod igitur neq. vnum, neque plura duobus vel tribus sit Elementum, manifestum est, sed quod nam horum sit asserendum, dubitationem habet multam, vt diximus. Sic itaq. nos dicamus primum de omni generatione aggredientes, Est enim secundum naturam communia primo dicentes, sic circa vnumquodque propria speculari. *Cont. 57.*

CVM Philosophus hactenus disputando, & confuse ternarium numerum principiorum declarasset, institutum eius modo est id ipsum distinctius patefacere, exactius declarando necessitatem materiæ, & secernendo materiam à priuatione; In hoc contex. tria facit; in prima parte colligit conclusionem, in secunda patefacit institutum suum, in tertia tradit ordinis seruandi rationem. Inquit in prima parte, patere ex dictis Elementa non esse plura duobus, vel tribus: loquitur cum disiunctione, quia adhuc non exacte est patefacta necessitas materiæ, nec distinctio eius à priuatione, ideo addit, sed quod nam horum sit approbandum, dubitationem habet multam, vt diximus; hoc non potest ad aliud referri, nisi ad id, de quo verba fecit, num scilicet principia sint contraria, vel non, nam de alio in præcedentibus non dubitauit. Explicans in secunda parte

Institutum. *Diuisio.*

institutum suum inquit, sic itaque nos dicamus declarantes numerum principiorum, primo de omni generatione loquentes, hoc est explicantes principia communia generationis, cuius seruandi ordinis rationem tradit in tertia parte inquiens; est enim secundum naturam, hoc est exposcit naturæ ordo, quem nos sequi debemus, vt primo declaremus communia, mox ad propria vniuscuiusque descendamus.

Caput dubitationum.

Dubitationes. DVBITATVR primo cum iam Philosophus ostenderit principia esse tria, cur modo inquit de hoc magnam esse difficultatem? Dubitatur secundo
2. cur Philosophus hoc in loco, & nō in proœmio ordinem, ordinisque rationem
3. manifestat? Tertio dubium est, cur communia primo sint declaranda. Demum
4. dubitatur num Philosophus seruauerit ordinem hunc, quem seruandum affirmat. *Solutio primæ dubitationis.* De prima difficultate dico, Aristotelem dubitasse in præcedentibus an contraria sint principia vel non; quam difficultatem leuissime soluit, solum inquiens, si quis voluerit seruare pugnantes rationes, tenetur addere tertium, & id approbauit authoritate veterum, at non exacte patefecit id tertium esse necessarium, *Secunda.* quod faciet in progressu, neque id tertium secreuit à priuatione. Quærebatur secundo cur Philosophus hoc in loco, & non in proœmio ordinem patefecit. Putauit Auer. hoc fieri in quarto contextu, at manifestaui in eius expositione eo loci viam declarandi principia, non ordinem tradi, & si ibi id factum fuisset, inaniter Philosophus iterum modo id ipsum reperteret, Propterea dicamus in primo contextu fuisse declaratum ordinem inter Principia & pendentia ex illis; & sancitum fuit primo esse agendum de Principiis, Nunc autem, cum de illis ex sua sententia distinctius sit agendum, manifestat ordinem seruandum, ordiendo à communioribus, quia modo huiusmodi ordo debebat inseruire, veluti etiam in secundo de Anima 33. ad gradus animæ descensurus, de ordine & Methodo verba facit; Erat itaque hæc declaratio huic loco accommodata. At dubitatur quia Aristoteles in primo de partibus animalium discutiendum hoc proponit, an primo declaranda sint cōmunia, & ait nil adhuc ea de re fuisse declaratum, respondeo nil fuisse decisum à veteribus Philosophis; insuper nil fuisse decisum ab eo exacte, & exquisite; nam hoc in loco, vt etiam in primo Elenchorum, in secundo de Anima, & alibi solum profert communia primo esse declaranda, at non *Cur communia primo declaranda.* exacte ea de re disputat, & verba facit. Dubitabatur tertio, cur communia primo sint declaranda. Auer. in proœmio magnorum commentariorum primi Poster. tres affert rationes; prima quia sunt nobis notiora; secunda ne fiat inanis repetitio declarationis eiusdem communis; tertia vt affectio communium suo primo subiecto tribuatur. Harum rationum prima non est vera, quoniam in ordine nō tenemur exordiri à notioribus, vt in proœmio patefeci; id enim ad viam pertinet; Aliæ duæ rationes non cogunt, quia facile esset ea absurda vitare. Propterea dicamus eius ordinis duas esse causas principales; vna est, quia res in scientia ita sunt in ordinem redigendæ, vt per naturam ordinatæ sunt; scientiæ enim sunt res ipsæ per imitationem; hanc rationem attulit Philosophus hoc in loco inquiens, id esse secundum naturam, quia tenemur naturam sequi, & eam æmulari, & hoc exposcit natura rei. Ex hac prima causa pendet secunda, nam quia res, vt se habent ad esse, ita ad cognitionem, cum communia sint principia minus communium, & ignoratis communioribus ignorentur minus communia, ideo communiora primo sunt declaranda. Hæc ratio elicitur ex primo contextu huius

huius libri, nec non ex sexto Top. capit. 3. quo loci inquit Philosophus, ignorato genere, ignorari speciem, hac de re latius verba feci in introductione ad Philosophiam de moribus. Dubitabatur quarto, an Philosophus regulam hanc ordinis seruet; nam minimè videtur eam seruare, quoniam subiectum Naturalis scientiæ est corpus Physicum, cuius hæc mortalia sunt exigua portio. Cum itaque Philosophus tradat principia ortus & interitus, tantùm abest, vt declaret cõmunia omni corpori Physico, vt potius solum de illis, quæ minori parti competunt, verba faciat. Ob hanc difficultatem dixere nonnulli non corpus omne Physicum, sed solum mortale esse subiectum naturalis scientiæ, quod esse falsum in consideratione subiecti patefeci. Dixerũt alij in hoc libro declarari principia mortalium, in 8. Physic. principia æternorum corporum, & ita principia omnium natura constantium explicari. Qui hoc dicunt primo difficultatem non soluunt; adhuc enim non patet, quomodo Aristoteles primo communia declarauerit, sed primo declarasset solum competentia mortalibus, non communia. Præterea falsa enunciant; non enim in 8. Physic. declarantur interna principia, ex quibus cœlum constat, de quibus internis principiis modo est sermo, nõ autem de compositione ex motore & mobili, quæ declaratur in 8. Physic. & confirmatur quia Aristot. solum in primo de Cœlo manifestat, Cœlum esse distinctæ naturæ ab ea mortalium, quare non valuit prius eius interna principia patefecisse; Propterea dicamus cœlum, vel consideratur ex sententia veterum, vel Aristotelis: Si consideratur ex sententia veterum, est eiusdem naturæ cum mortalibus, & ita declarantur principia communia; Si consideratur ex sententia Aristotelis, cœlum est corpus simplex, cui non competunt interna principia ortus & constitutionis, nisi vt est mobile motu secundum locum; nam omnis motus est quidam ortus & interitus, vt sæpe docet Aristoteles. Ex his elicio primo Aristotelem declarare communia principia interna ortus omnium, quibus competunt, at proprie solum competunt mortalibus, ideo declarando principia horum, declarantur principia omnium, quibus competunt. Addo secundo, ex horum declaratione etiam refulgere principia cœli, quatenus est corpus Physicum & ortui ac interitui est obnoxium, quod ei competit, vt est mobile; nam cœli corpus, & termini motus eius secundum partem considerati, sunt materia forma & priuatio, ideo recte Alexander [referente Auer. 12. Metaphysicæ 29.] asserebat ex horum principiorum declaratione refulgere principia cœli, & ea secundum quandam Analogiam, declarare; Demum his addo, quod dum aliquid est ab vno, tradi debent principia primi, ex quorum notitia refulgent principia aliorum. Corpus Physicum est ab vno, primum secũdum proprietatem est corpus mortale, hoc enim est Physicum per formam & materiam, & per omnem motum; secundario & minus proprie cœlum est Physicum, quia non per formam, sed per solam materiam & per solum motum secundum locum Physicum est: cœlum inter corpora Physica primum est secundum dignitatem, at non secundum proprietatem; est primum absolute, at non nobis. Colligo itaque declarari principia communia omnium, quibus proprie competunt, aliorum vero secundum Analogiam, & facultate quadam.

An Philosophus regulam seruet.

Opinio quorundam.

Opinio aliorum.

Opinio propria.

Elicitur primo.

Dicimus enim fieri ex alio aliud, & ex altero alterum, vel simplicia dicentes, vel composita; quod autem dico hoc est, fieri potest vt homo fiat musicus, aut non musicum quid fiat musicum, vel non musicus homo fiat homo musicus; Ac simplex quidem factum, hominem, & non musicum di- Cont. 58.

eo, simplex vero cuius est generatio musicum; At compositum, tam quod fit, quam cuius est generatio, cum hominem non musicum dicimus fieri hominem musicum. De horum autem altero non solum dicimus hoc aliquid fieri, sed etiam ex hoc, vt è non musico musicus; de altero vero in omnibus non dicitur, non enim ex homine musicus fit, sed homo fit musicus.

Institutum. DECLARATVRVS Philosophus definitum numerum principiorum, & modum, quo ad rerum ortum conspirant, quia Plato visus est non secreuisse materiam à priuatione, ideo primo huiusmodi discrimen sibi patefaciendum proponit. *Diuisio.* Diuiditur præsens contextus in duas partes, in quarum prima assignatur diuisio generationis in simplicem & compositam secundum modum loquendi, in altera manifestatur discrimen ad modum loquendi pertinens. *Quinque pranoscenda.* Pro cunctorum notitia, quinque sunt prænoscenda; primum est generationem esse duplicem, vnam substantiæ, per quam fit aliud, alteram accidentium, per quam non aliud, sed alterum fit. Prænoscendum secundo, generationem posse tribui tribus, vel soli subiecto, vt homo fit musicus; vel soli priuationi, vt immusicus fit musicus; vel coniuncto ex vtrisque, vt homo immusicus fit homo musicus. Prænoscendum tertio, generationem diuidi in simplicem & compositam, secundum modum loquendi; Simplex quidem dicitur dum vni soli tribuitur, nimirum vel soli subiecto, vel soli priuationi; composita vero, dum tribuitur congregato, vt homo non musicus, fit homo musicus; Quarto prænoscendum, quod dum loquimur de generatione, id quod accipitur pro subiecto enunciationis ab Aristotele dicitur τὸ γιγνόμενον, factum, quod vero pro prædicato ὃ γίνεται, quod fit. Prænoscendum quinto duos inueniri loquendi modos, vnum in recto, hoc fit hoc; alterum in obliquo, ex hoc fit hoc, primus denotat subiectum permanens, quod competit generationi accidentium, vt dicendo homo fit musicus; si autem tribuitur priuationi, ei competit quatenus denotat subiectum priuatum; vt dicendo immusicus fit musicus; Alter vero modus in obliquo duo denotat, vel partem, & competit subiecto, vt dicendo ex ære fit statua, ex lapidibus fit domus; vel recessum & terminum à quo, & competit proprie soli priuationi, vel subiecto proximo generationis substantiæ, quatenus interit, & terminum à quo includit, vt ex lignis fit ignis, ex nube pluuia. Et quoniam priuatio omnis constituit terminum generationis à quo, ideo de omni priuatione recte dicimus ex hoc; dicimus autem hoc, dum per denominationem denotatur subiectum actu permanens; de materia vero dicimus hoc, dum est permanens & actu, vt subiectum accidentium; dicimus ex hoc dum interit vel saltem partem denotat, vt competit materiæ substantiæ, vel imitantium eam, vt *Expositio.* statuæ & domus. Ex his elicitur explicatio verborum; inquit itaque Philosophus, Dicimus fieri ex alio aliud, indicans generationem substantiæ, & ex altero alterum, indicans generationē accidentium; vel simplicia dicentes, vel composita, nempe secundum modum loquendi, vt mox exemplis se declarat, tribuendo generationem vel soli subiecto, vel soli priuationi, vel congregato ex vtrisque. Quibus præassumptis discrimen ponit inquiens, De horum autem altero, nempe de priuatione, non solum dicimus hoc aliquid fieri, sed ex hoc, vt immusicus fit musicus, & ex immusico fit musicus; De altero vero, nempe de subiecto, in omnibus non dicitur ex hoc; non enim ex homine dicitur fieri musicus,

ficus, ſed homo fit muſicus; Adeo vt differentia hæc ſit de omni priuatione, dicimus ex hoc fit hoc, non autem de omni materia.

Caput Annotationum & Dubitationum.

CONSIDERANDVM eſt ex modo loquendi tres elici differentias, vt ex dicendis clarius patebit; vna eſt modum loquendi in obliquo magis cõgruere priuationi, in recto vero ſubiecto; Altera eſt de omni priuatione dicere valemus ex hoc, non de omni ſubiecto; Tertia eſt de eadem priuatione frequenter vti valemus vtriſque loquendi modis, non autem de eadem materia; Conſiderandum ſecundo ex Ariſtotele hanc elici rationem, Ea de quibus recte loquendo, vario modo loquimur, putanda ſunt varia; de materia & priuatione loquimur modo vario, quare putanda ſunt varia; Sed tunc oritur dubitatio, quia Ariſtoteles in libro de interpretatione, nomina, & modum loquendi ait eſſe ad libitum, non autem ſecundum naturam; quare ex modo loquendi non valemus elicere attinentia ad naturam & conditionem rerum. Inſuper dubitatur, quia quod eſt in definitione alicuius competit omni; fieri ex, ſumitur in definitione materiæ, nam Ariſtoteles in hoc primo Phyſic. 82. & in ſecundo Phyſicorum materiam definiens ait, ex quo fit aliquid cum inſit. Tertio dubitatur, ſi modus loquendi in recto magis congruit ſubiecto, cur non de omni ſubiecto loquentes eo vtimur? & præſertim cum materia ſeruetur in rerum ortu, non autem intereat. De prima difficultate dico in elocutione duo conſiderari, impoſitionem nominum abſolute, & rectam rationem; primum eſt ad libitum imponentis, alterum nequaquam: nomina enim debent congruere cõditioni rerum, alioquin dicerentur perperam impoſita; hinc imponere nomina eſt officium ſapientis, & ob id Ariſtoteles frequenter etiam vtitur ratione ſumpta ex Ethymologia, vt patet de caſu, in ſecundo Phyſic. de mutatione in quinto, & de aliis. At quæritur qualis nam iudicanda ſit ratio ſumpta ex modo loquendi, & ex Ethymologia? & dicendum eſſe ab authoritate ſapiẽtum, qui nomina impoſuere, longo vſu à populis per ſucceſſionem approbata. Dubitabatur ſecundo, quia fieri ex, ingreditur definitionem materiæ, quare debet competere omni. Reſpõdeo materiam quatuor modis poſſe conſiderari, primo vt ex ea educitur forma; Secundo vt eſt materia proxima, quæ interit, veluti ex ligno fit ignis; Tertio vt eſt pars compoſiti, quod proprie generatur, & hac triplici conſideratione ſemper de ea dicitur ex, & dum definitur, conſideratur tertio modo; Quarto conſideratur vt ſubiectum actu, quod denominatur per formam, quæ in eo recipitur, & tunc ſolum dicimus hoc fit hoc. Ex hoc patet primo ſolutio difficultatis; patet ſecundo Ariſtotelem in hoc primo Phyſ. non diſtincte loqui de materia prima, de qua ſolum dicimus ex, ſed de materia vniuerſe ſumpta; hoc enim pertinet ad librum & conſiderationem communem, loqui tamen præſertim de materia prima, tanquam de primo ab vno. patet demum ſolutio tertiæ difficultatis, cur non de omni materia vtamur recto; nam modus ille loquendi magis congruit materiæ, non quidem omni, ſed ei, quæ eſt ſubiectum actu, & denominatur per formam, quæ acquiritur; competit autem priuationi quatenus hanc conſignificat: hinc dum huiuſmodi loquendi modus non congruit materiæ, etiam non recte tribuitur priuationi eius, non enim recte dicimus non ignis fit ignis, dum per non ignem intelligimus priuationem eius in prima materia.

Tres differentiæ attinentes ad modum loquendi.

Ratio quæ elicitur ex Ariſtotele.

Prima dubitatio.

Secunda dubitatio.

Dubitatio tertia.

Solutio prima.

Solutio ſecunda.

At vero eorum, quæ vt ſimplicia fieri dicimus, alterum permanens fit, alterum non permanens; nam homo quidem permanet, cum fit muſicus *Cont. 59.*

homo, Non musicum autem, & immusicum neque simplex, neq; compositum permanet.

Institutum. Diuisio.

TRADITA differentia materiæ à priuatione considerata in modo loquendi, institutum est Philosophi assignare differentiam attinentem ad conditionem eorum, quæ est præcipua causa varietatis modi loquendi. Diuiditur contextus in duas partes, in prima refertur differentia, in altera exemplo illustratur.

Expositio.

Inquit Philosophus in prima parte, eorum, quæ secundum modum loquendi dicimus fieri, vt simplicia, hoc est materiæ, & priuationis, in rerum ortu adueniente forma alterum, nempe materiam, permanere & forma perfici, alterum vero, nimirum priuationem, non permanere, sed euanescere. Quod explicans in secunda parte inquit, nam homo, hoc est subiectũ & materia permanet, cum fit musicus; Non musicus autem siue immusicus, hoc est negatio coarctata ad priuationem, quia sic est terminus à quo generationis, neque simplex neq; compositum permanet; nam compositum est homo immusicus, quod perit pereunte altera partium, ex qua pendet. Pertinentia ad hunc contextum in explicationem sequentis reijciuntur, quoniam eadem sententia repetitur.

Cont. 60. *Determinatis autem his, ex omnibus quæ fiunt, hoc est accipere, si quis inspexerit vt diximus, quod oportet semper aliquid subijci quod fit, & hoc & si numero est vnum, forma quidem non est vnum; forma dico & ratione idem: non enim idem est homini & immusico esse, & illud quidem permanet, hoc vero non permanet, etenim non oppositum permanet, homo enim permanet, musicus autem & immusicus non permanet, neque ex ambobus compositum, vt immusicus homo.*

Institutum. Diuisio.

PATEFACTA differentia materiæ à priuatione, siue potius varietate earum, comprobare vult modo Philosophus necessitatem materiæ, vt pateat quomodo principia, & duo & tria dici valeant. Diuiditur hic contex. in tres partes, in prima patefit necessitas materiæ; in secunda manifestatur quomodo materia sit eadem cum priuatione; in tertia quomodo varia. Inquit in prima parte, quod cum sit traditum discrimen materiæ à priuatione, quibus modo vario tribuitur generatio, progrediendo inductione, & experientia per ea quæ fiunt, quæ sunt composita, confusa, & nobis notiora, & inspiciendo, vt diximus, hoc est considerando discrimen, manifestum redditur oportere semper aliquid subiici ortui rerum, quod vt subiectũ dicitur fieri; mox in secunda parte ait, & hoc & si numero est vnum, hoc est cum id subiectum fundamento sit vnum, ac ita dicatur vnum numero cum priuatione, forma quidem, hoc est ratione, non est vnum. Declarans in tertia parte quomodo distinguantur specie, forma, & ratione, affert distinctionem sumptam ex conditione eorum, traditam in præcedente context. inquiens, non enim idem est esse, eademque ratio hominis & immusici, hoc est materiæ, & priuationis; & illud, nempe materia, & permanet & seruatur adueniente forma, non autem seruatur priuatio, nec compositum ex ea & materia, vt dictum est.

Caput Dubitationum.

Prima dubitatio.

EX dictis à Philosopho in hoc, & in præcedente context. sex prodeunt dubia: primum est, quomodo materia & priuatio dici possint vnum numero, plura

plura vero ſpecie & forma, cum vnum numero ſit maxime vnum, includens cę-
teros modos vnius, vt patet ex quinto Metaphyſicæ. Dubitatur ſecundo, ſi pri- 2.
uatio adueniente forma perit, quia ei opponitur, cur etiam non perit materia,
cum materia dicatur poteſtas, quæ formæ & actui maxime opponitur, vt dicitur
ab Auer. in procœmio de Anima commu. 8. Tertio dubitatur an verum ſit, quod 3.
adueniente forma, ſeruetur materia: inquit enim Themiſtius ex ſententia Boe-
thi, præſente forma non amplius eſſe materiam, ſed ſubiectum; Ideo dubita-
bat Plotinus in lib. de materia, quomodo fieri poſſit, vt adueniente forma, quæ
actus, bonum, & terminus eſt, non pereat materia, quæ eſt poteſtas, malum,
& infinitum? Quarto dubitatur an verum ſit, quod diſtinguantur ratione; 4.
nam & priuatio per materiam, & materia per priuationem definitur; priuatio
enim eſt abſentia formæ in ſubiecto nato eam recipere; materia vero eſt ſubie-
ctum carens forma, aptum eam recipere. Quinto dubitatur, Quia ſi priuatio 5.
perit; dabitur priuatio priuationis, quod videtur abſurdum, & præſertim quia
conſideratetur progreſſus in infinitum; ac inſuper cum ſit non ens & interitus,
vt non datur generatio generationis, ita nec interitus datur interitus; non ens e-
nim nõ valet tranſire in non ens, alioquin eſſet interemptum prius quam interi-
ret. Demum dubitatur, cur materia potius dicatur vna numero cum priuatione, 6.
quam cum forma, & num cum forma quoque dici valeat vna numero. Pro ſo-
lutione harum difficultatum conſidero primo à Philoſopho hoc in loco vſurpa-
ri vnum numero, pro eo quod eſt vnum ſubiecto, fundamento, & pro eſſe abſo-
luto; nam priuatio pro eſſe abſoluto non diſtinguitur à materia, cum materię ſo-
lum ſuperaddat relationẽ, & ideo non competit materię in prima notione. Inſu-
per cõſidero quod eſſe vnum ſubiecto contingit dupliciter, vel quia ſint duo vni
ſubiecto competentia, vt flauum & dulce melli, vel quia vnum fundamento cõ-
petat, vt lac & albedo; priuatio dicitur vna numero cũ materia fundamento hoc
ſecundo modo; Conſidero inſuper, quod Ariſtoteles diſtinctionẽ ratione, nun-
cupat diſtinctionem forma & ſpecie, vſurpando formæ nomen pro eſſentia cu-
iuſuis rei ratione explicanda, adeo vt eſſentia materiæ, quæ eſt id quod materia
eſt, forma dicatur; ac ita materia, & priuatio diſtinguuntur forma, & propria
conditione; hinc prodeunt etiam formalitates prædicamentorum, nam ſat eſt vt
prædicamenta diſtinguantur ratione, ita enim dicuntur diſtingui forma & con-
ditione. Ex quo elicio ſemper id quod res quæuis eſt, poſſe dici formam, & pro-
pterea abſurdum non eſt concedere materiæ actum, quõ dicunt, entitatiuum,
ſumptum pro gradu entis & pro formalitate & ratione eius propria. Ex his faci-
le modo eſt elicere ſolutiones propoſitarum difficultatũ; Quarum prima erat,
quomodo materia valeat dici vna numero cum priuatione, & diſtincta ſpecie, ſi-
ue forma? Nam vnum numero dupliciter vſurpatur, vel pro collocato in ordine
prædicamenti ſub ſpecie, & ita vnum numero eſt vnum ſpecie, & genere; vel pro
eo quod eſt vnum ſubiecto & fundamento & pro abſoluto, cõtradiſtinctum ab eo,
quod eſt ratione multiplex, & ita vnum numero, valet eſſe duplex ratione for-
malitate & ſpecie. Dubitabatur ſecundo, quia adueniente forma, ne dum priua-
tio ei aduerſa, verũ etiam materia ob eandem rationẽ videtur debere perire, cum
aduerſetur formę. Reſpondeo materiam dupliciter poſſe conſiderari, primo pro
ſuo eſſe proprio, ſecũdo pro his, quæ ei cõpetunt ex accidenti, ob ei iunctam pri-
uationem: dum cõſideratur pro ſuo eſſe proprio, eſt gradus entis denotatus per
potentiam, ex qua & forma per ſe fit vnũ, vt dicitur in 8. Metaphyſicæ, & ſolum
formæ opponitur per relationem, vt dicitur in ſecundo Phy. 26. quæ non ſe mu-

Quid primo conſiderandũ. *Alterum conſiderandum.* *Tertium.* *Quomodo ſemper eſſentia rei ſit forma.* *Solutio prima difficultatum.* *Solutio ſecunda.*

tuo destruunt; At dum consideratur ob ea, quæ illi per priuationem competunt, sic est fœmina, turpis, informis, indefinita, quæ omnia abolentur adueniente forma; ita materia in contex. 81. dicitur fœmina & turpis ex accidenti, & in cont. 82. dicitur ex accidenti interire. At instabatur tertio, quia adueniente forma non amplius dicitur materia eius, sed subiectum; respondeo, si Themistium & Boethum defendere cupimus, variari quidem tunc nomen, at nō naturam & essentiam. Addo deinde sententiam illam non esse approbandam; nam materia antequam recipiat formam aliquam, dicitur materia illius potestate, cum vero eam receperit, dicitur materia eius actu, & ideo tunc verius est materia illius. Confirmatur quia definitur materia, quod sit id, ex quo fit aliquid cum insit, quare inesse & subijci formæ est pars definitionis materiæ, non autem est aliquid materiæ conditionem euertens. Dubitabatur quarto, quia materia & priuatio non videntur distingui ratione, cum vnum per alterum definiatur. Respondens dico primo, materiam in prima notione non includere priuationem, & propterea non definiri per eam. Addo secundo, quod quamuis vnum definiatur per alterum, nil propterea obest, quin distinguantur ratione; semper enim definitiones iudicandæ erunt distinctæ cum definitio vnius non competat alteri, vt definitio serui differt ab ea domini. Dubitabatur quinto, quia non videtur priuatio posse perire; Respondeo, priuatio dupliciter consideratur primo absolute & per se, vt est priuatio, ac ita, vt non datur absentia absentiæ, ita nec priuatio priuationis, sed priuatio omnis dicitur esse formæ absentia, & priuatio. Secundo consideratur vt est forma quædam, per quam subiectum modo aliquo afficitur & denominatur, vt patet ex secundo Physic. 15. nec non ex 5. Metaphysicæ, & hac consideratione potest considerari priuatio quædam priuationis, quamuis minus proprie; nec ob id dabitur progressus in infinitum, quia per huiusmodi priuationem subiectum non afficitur modo aliquo, adeo vt mox possit dici priuatum ea affectione & forma, sed solum nostra ratione id concipitur. Quo autem pacto priuatio valeat interire, in explicatione cont. 82. patebit. Demum quærebatur, cur materia potius cum priuatione dicatur vna numero, quam cū forma; qua de re tria dico, primum est materiam iure dici vnam numero cum priuatione, quia pro fundamento & pro esse absoluto non distinguuntur, sed solum relatione & ratione, vt prius dixi, de forma secus se habet. Dico secundo priuationem intimiorem esse materiæ, & conditioni eius, cum materia ex sui natura & conditione formam non includat, & actus aduersetur conditioni eius; Addo tertio, materiam non recte dici vnam numero cum forma, quia materia cum forma constituunt tertium, quod est vnum numero, priuatio autem cum materia tertium nō constituit; rectius autem diceremus duo accidentia, eidem competentia, vnum numero esse, hoc est fundamento, & subiecto, vt in melle dulcedo & color flauus. At obiiciet aliquis, quia Aristot. 8. Metaphysicæ 16. inquit, Est autem, vt dictum est, vltima materia & forma idem; cum dicantur idem, nil aliud denotari videtur, nisi quod sint vnum numero: respondeo dici idem, quia ex eis vnum per se constituitur, vt semetipsum declarat Philosophus.

Solutio tertia. *Solutio quarta.* *Solutio quinta.* *Solutio sexta.*

Cont. 61. *Sed ex aliquo fieri aliquid, & non hoc fieri, magis quidem dicitur in non permanentibus, vt ex immusico musicum fieri, ex homine autem non; At vero & in permanentibus aliquando dicitur similiter, ex ære enim statuam dicimus fieri, non æs statuam. Hoc tamen ex opposito & non permanente*

permanente vtroque modo dicitur & ex hoc hoc, & hoc hoc, namque ex immusico, & immusicus fit musicus; Quocirca & de composito similiter, nam ex immusico homine, & immusicus homo dicitur fieri musicus.

IN præcedentibus secreuit materiam à priuatione per modum loquendi, id tamen non exactè fecit; ideo repetito discrimine sumpto ex conditione eorum, nunc repetit discrimen attinens ad modum loquendi, idque exactius declarat: dixi discrimen esse triplex, vnum quia sermo in recto est magis proprius materiæ; alterum quia sermo in obliquo, dum denotat recessum, est magis proprius priuationis; & dicitur de omni priuatione; tertium, quia frequenter de eadem priuatione vtimur vtrisque loquendi modis. Præsens cont. diuiditur in tres partes, in prima secernitur materia à priuatione, quia modus loquendi in obliquo, dum denotat recessum, magis congruit priuationi, & dicitur de omni priuatione, non autem de omni materia, sed de aliqua; dico dum denotat recessum, quia dum denotat partem, congruit soli materiæ, in secunda parte, dum inquit hoc tamen ex opposito & non permanente, traditur alterum discrimen, & est quod de eadem priuatione frequenter vtimur vtroque loquendi modo; in tertia dum ait; Quocirca & de composito similiter, manifestatur id ipsum quod dictum est de priuatione, competere etiam composito ex materia & priuatione, cum tale compositum ex priuatione sumat denominationem; pertinentia ad huiusmodi differentias in præcedentibus sunt explicata. Dubitatur quia si priuatio non sertatur cum forma, nunquam principia erunt tria, sed ante rei ortum solum aderit materia & priuatio; post vero sola forma & materia. Respondetur hæc tria principia posse esse simul in parte, dum forma recipit magis & minus, absolute autem nunquam sunt, nec esse debent simul, quia termini trāsmutationum non valent esse simul; sat est vt conspirent ad eandem transmutationem, solum esse debent simul principia interna rei genitæ.

Institutum. *Diuisio.* *Dubitatio.* *Solutio.*

Digressio de priuatione.

CVM Philosophus priuationem inter principia numeret, eamque secernat à materia, vt exactiorem de ea notitiam habeamus, operæpretium duxi aliquantulum pro eius explicatione digredi; plura autem legi possunt in libris de materia; modo vero in quatuor versabor; Declarabo primo quotuplex sit priuatio. Secundo quid sit; Tertio quomodo ad materiam se habeat; Quarto quomodo sit Principium. Ordiens à primo Aristoteles in 5. Metaphysicæ, context. 27. varias refert nominis priuationis significationes, omnes tamen ita in ordinem redigendas censeo. Priuatio vel competit alicui ratione generis siue proximi, siue remoti vniuoci, siue communis ab vno, vel ratione propriæ speciei, ratione cōmunis ab vno; motores cœli dicuntur priuati perfectione Dei, ratione communis generis vniuoci remoti, lapides dicuntur cœci, quia videre nō repugnat substantiæ, similiter Plantæ cœcæ, quia non repugnat corpori animato, talpæ cœcæ, quia non repugnat animali; per propriam autem speciem homo dicitur cœcus, & Plato cœcus; quæ priuatio adhuc est duplex, vel in subiecto actu, vel in subiecto potestate, qualis est materia; & vtraq; est triplex, vel deprauatio, vel diminutio, vel absoluta remotio formæ; Insuper priuatio & pręsertim in materia cōsiderata, vel antecedit formæ, vel formam sequitur, siue potius interitum formæ: priuatio, quæ formæ recipiendæ antecedit, remouet actū siue formam, at non facultatem recipiendi eam; priuatio vero, quæ sequitur interitum formæ,

Institutum. *Quatuor explicanda.* *Priuatio multiplex.* *Vide pro huca.14. primi libri de materia.*

remouet ne dum formam, sed etiam facultatem saltem ad eandẽ numero; à priuatione antecedente ad formam non dicitur dari regressus, quia ea non præfuit, sed progressus;& hęc est terminus à quo generationis: à priuatione vero sequente interitum formę ad eandem numero nunquam datur regressus,& hæc est terminus ad quem interitus; & nonnunquam non datur regressus ad eandem speciem, qualis est cæcitas,& surditas hominis, de quibus Aristoteles in post prædicamentis dixit, à priuatione ad habitum non dari regressum; quod intelligi debet de priuatione in subiecto actu euertente formam & facultatem:& hęc de prima parte, ex qua hoc elicimus solum Deum esse omnino immunẽ à priuatione, cum cęteris omnibus modo aliquo competat. Quæritur secundo, quid nam sit priuatio materiæ competens, numerata inter principia; de qua dico differre negationem à priuatione; nam negatio est communior. Negatio ab Aristotele numeratur inter ea, quæ non sunt, ea enim solum remouet, nihil ponit, ideo competit vnicuique & quod est & quod non est, vt de vocibus infinitis dixit Aristoteles in libro de interpretatione; priuatio vero non omnino est non ens, sed est non ens ex se, ens vero ex accidenti; dicitur ex se non ens, quia ex se est absentia,& remotio; dicitur ens ex accidenti, quia connotat definitum subiectum, est enim absentia formæ in subiecto nato recipere formam. Hæc priuatio pro suo esse absoluto non est aliquid distinctum à materia, nec, cum sit in materia, constituit aliquid compositum, sed insequitur naturam materię,& solum superaddit quandam relationem,& ob id Aristoteles dicebat esse eandem numero & distingui ratione, vt etiam se habet de propriis affectionibus; nectitur enim priuatio cum ea affectione, quæ potestas est relata ad formam. Nam consideratur hic ordo; primo est essentia materiæ, quæ est potestas pro gradu entis,& pro absoluto, de qua veræ sunt negationes, quod non sit, quid, quale, quantum, &c. mox ei essentiæ superadditur potestas, cum relatione ad formas, quæ est tanquam affectio materiæ, quam potestatem sequitur propria ratio priuationis, per quã, vt potestas, cuius est comes, ita priuatio à materia secernitur, cum tamẽ ambo pro absoluto & pro fundamento sint idem cũ materia. Dum dicimus adueniente forma potentiam,& priuationem euanescere, id debet intelligi de propria eorum superaddita formalitate: hac consideratione Aristoteles conciliatur cum Academicis, non distinguentibus materiam à priuatione; Academici enim considerarunt fundamentum, Aristoteles vero propriam superadditam formalitatem & rationem. Sic etiam priuatio pro suo esse absoluto, vt etiam potentia, quam comitatur, rediguntur ad materiam; pro superaddita vero relatione, ratione & formalitate dicuntur quædam formæ. Insuper considerandum est, quod in priuatione cõsiderantur tres gradus, vt etiam in potentia quam comitatur: primo enim consideratur essentia materiæ; secundo superaddita relatio ad formas; tertio priuatio propria & proxima prodiens ex dispositione aliqua,& sequens formam antecedentẽ in materia; proxima, qualis est priuatio formæ hominis in sanguine menstruo, non autem in lapide; per primum gradum priuatio & potentia non distinguuntur à materia; per secundum gradum constituuntur per intellectum & rationem conspirante conditione materiæ; per tertium gradũ prodeunt ex forma antecedente,& dispositionibus; per primum gradum sunt coæterna materię; per secundum concipiuntur & formantur ratione; per tertium incipiunt & desinũt, cum forma & dispositionibus antecedentibus. At dicet aliquis, si priuatio pro absoluto non distinguitur à materia, & pro secundo gradu est tanquam eius affectio, tunc materia erit per se fœmina,& turpis, quia erit talis per propriam eius affectio-

Quid sit priuatio.

Conciliatur Arist. cum Academicis.

In priuatione tres gradus.

Dubitatio.

affectionem; insuper tunc aduenlente forma non peribit priuatio, & si peribit, tunc peribit affectio rei æternæ, quod est absurdum; Respondeo, inquit Aristoteles, quod materia non est per se fœmina & turpis, quia non est talis per propriã conditionem, sed per rationem priuationis sequentem & superadditam, quæ quamuis sit tanquam affectio materiæ, tamen nõ est proprie affectio, cum conspiret ratio & relatio pro ea constituenda; nec est per se in primo modo dicendi per se, quem considerauit Aristoteles. Addebatur quod tunc periret affectio rei æternæ; respondeo id quod proprie perit est gradus tertius priuationis, gradus enim primus nullo pacto perit, medius autem medio quodam modo se habet; de eo enim solum dicimus, quod materia non amplius caret ea forma, nec, cum ea perierit, valet iterum eandem numero recipere; at non ob id aliquid materiæ perit, præter quam id quod à nobis ea ratione cõcipitur, immo quatenus ad materiam pertinet, semper dicitur priuatione prædita, & posset eandem numero formam recipere, vt patet de hominis anima à Deo creata; solum dicitur non dari regressum ad idem numero, quia repugnat efficienti & transmutationi, vt idem numero efficiant, nõ autem materiæ recipienti. Aristoteles itaque inquiens priuationem interire, considerauit secundum gradum eius iunctum cum tertio. Inquiunt Themistius & Alexander materiam mediare inter formam & priuationem, & esse capacem vtriusque: hæc sententia vera est de tertio gradu priuationis, sequente formam antecedentẽ & dispositiones; de primo gradu, qui in idem venit cum materia, nequaquam; de gradu autem medio, se habet modo medio, quatenus materia est capax illius propriè rationis priuationis, quæ distinguitur à materia, & considerari potest materia sine ea. Ex his patet quotuplex, & quid sit priuatio, & quomodo ad materiam se habeat; Superest vt breuibus declaremus quomodo sit principium; qua de re dico priuationem non per primum, sed per secundum & tertium gradum constituere genus tertium principij à materia distinctum, quia non conspirat ad ortum & interitum tanquam subiectũ, sed tanquam terminus necessarius à quo ortus, & ad quem interitus: de potentia distincta à priuatione, nec non de dimensione materiæ secus se habet, hæc enim vnà cum subiecto, & per modum subiecti conspirant. Quæ priuatio duplici consideratione ad ortum referri potest; Primo potest referri ad ortum; quatenus per ortum res genita constituitur, & ita dicitur principium ex accidenti, quia nõ remanet tanquam pars rei genitæ: hac consideratione consideratur in primo Physicorum; Secundo referri potest ad ortum, quatenus ortus est transmutatio à motu distincta. qua cõsideratione, cum sit per se terminus ortus, dicitur principium per se, & hac consideratione consideratur in 5. Phys. hinc ortus & interitus per priuationem definiuntur; quod non fieret, nisi esset principium per se, & quatenus est per se, eatenus etiam dicitur Principium necessarium. Instantiæ variæ, quæ afferuntur, quia si priuatio esset principium substantiæ, id quod non est esset principium entis, ex non substantia fieret substantia, nõ substantia esset prior quam substantia, & aliæ similes per sæpe dicta diluuntur, quæ non repeto, & plura explicantur in libro de materia.

Solutio.

Quomodo priuatio sit principium.

Multifariam autem cum dicatur fieri, & quædam non fieri simpliciter, sed fieri aliquid, simpliciter autem fieri substantiarum solum est, in aliis quidem constat semper aliquid subijci quod fit. Nam & quantum, & quale & ad aliquid & quando & vbi fiunt subiecto aliquo, propterea quod sola substantia de nullo alio dicitur subiecto, sed alia omnia de sub- *Cont. 62.*

stantia. Quod autem substantia & quacunque alia simpliciter entia ex subiecto quedam fiant, considerandi fiet vtique manifestum; Semper enim est aliquid quod subijcitur, ex quo fit quod fit, vt Plantæ & animalia ex semine.

PHILOSOPHVS in præcedentibus solum indirectè patefecit necessitatem materiæ, manifestando quod si sola contraria statuerentur principia, varia sequerentur absurda; Ideo patefacto discrimine materiæ à priuatione, institutum modo eius est directè necessitatem materię manifestare;& in pręsenti contextu tria facit, primo distinguit generationem substantiæ ab ea accidentium; secundo manifestat pro ortu accidentium necessariam esse materiam; tertio esse necessariam pro ortu substantiæ; Adeo vt ratio in hanc formam redigatur; omnis vel substantiæ, vel accidentium generatio exposcit materiam, omnis generatio, vel est substantiæ, vel accidentium, quare omnis generatio exposcit materiam. Inquit in prima parte fieri dici multipliciter, non quidem pure æquiuoce, sed ab vno, nam substantiæ solæ dicuntur fieri simpliciter, cætera vero dicuntur fieri aliquid; dum Plato oritur, absolute dicitur genitus, dum calefit vel dealbatur, non absolute dicitur gigni, sed fieri calidus, vel albus;& id euenit quia substantia est primo & absolute ens, accidentia vero non sunt entia, nisi quia entis. In secunda parte ostendens accidentium ortum exposcere materiam, hanc format rationem; Quæcunque necessario subiectum exposcunt gigni non possunt non conspirante subiecto; Prędicamenta accidentium necessario subiectum exposcunt, quare nō gignuntur non conspirante subiecto, quod eorum est materia. Quod autem substantia & quæcunque alia simpliciter entia, &c. manifestat in hac tertia parte materiam esse necessariam pro ortu substantiæ, hunc in modum. Ea, quorum generationi aliquid subiicitur ex quo fiunt, exposcunt materiam; generationi substantiarum aliquid subijcitur, ex quo fiunt, quare necessario exposcunt materiam; minor ostenditur exemplo Plantarum & Animalium, pro quorum ortu necessarium est semen, quod fungitur officio materiæ.

Institutum. *Diuisio.* *Ratio.* *Expositio.* *Ratio secunda partis.* *Ratio tertia partis.*

Caput Annotationum & Dubitationum.

CONSIDERANDVM primo, aliquid gigni simpliciter, duobus modis contingere, vt elicitur ex primo de Ortu & Interitu; vel absolute, vel facta comparatione; absolute substantia dicitur gigni simpliciter, accidentia minime; facta autem comparatione inter accidentia præstantiora & viliora, ea simpliciter, hæc aliquid, fieri dicuntur; similiter facta comparatione inter substantias præstantiores & viliores, illæ simpliciter, hæ vero aliquid fieri dicuntur. Insuper cum Philosophus inquit, substantiam solam nō dici de subiecto, per dici de subiecto, denotat esse in subiecto, & dici de eo subiecto, cui inest; absolute tamen secundę substantiæ dicuntur de primis. In dictis Philosophi quatuor refulgent controuersiæ; Prima est, quoniam in hoc cont. ait, ad aliquid, & quando fieri; in quinto autem Physic. negat ad hæc prædicamenta esse motum vel mutationem; Secunda est, nam primo ait, solam substantiam fieri simpliciter, mox ait substantiam, & quæcunque alia simpliciter entia, indicans præter substantiam dari alia, quæ simpliciter entia dicantur; quæ si dantur, etiam fient simpliciter. Tertia cōtrouersia, quia Philosophus hoc in loco semē ait esse materiam, in secundo Physic. 31. numerat id inter efficientia; nec ei competit definitio materiæ, cum non sesuetur in rerum ortu. Quarta dubitatio est, cur Philosophus de solis plantis & anima-

Gigni simpliciter. *Dici de subiecto.* *Prima cōtrouersia.* 2. 3. 4.

& animalibus ostendit quod materiam exposcant, cum dentur aliæ multæ substantiæ, quę gignuntur. De prima controuersia dico aliquid fieri contingere dupliciter, vel per se & primo, vel secundario & per consequutionem; per se & primo non fiunt, quia non sunt per se termini motus, sed fiunt per cōsequutionem, pro quibus etiam necessaria est materia. De secunda difficultate, quia concedere videtur pręter substantiam dari alia quoque simpliciter entia, dicunt nonnulli denotari artificiosa, quæ sunt imitationes substantiarum, & non secus ac substantiæ proprio nomine denotantur; at Artificiosa non sunt præsentis considerationis, nec numerantur pro membro distincto rerum, quæ fiunt; ea enim solum dicuntur esse vel substantiæ, vel accidentia: potius dicendum puto ab Aristotele id per modum explicationis proferri, vt patefaciat nil superesse, quod materiam non exposcat; nam cum numerasset prædicamenta accidentium, inquit, quod autem substantia & quæcunque alia simpliciter entia, quasi dicat, cætera omnia, præter accidentia, quales sunt substantiæ. Tertia controuersia est de semine, quodmodo materia, alibi vero efficiens dicitur; soluitur per declarata à Philosopho in primo de Gen. animalium capit. 18. nam inueniuntur genituta; menstruum, semen; genitura viri est efficiens & formans, menstruum materia, semen vero congregatum ex vtrisque, id enim per partes crassiores fungitur officio materiæ; per tenues & spiritales, efficientis; & ideo non est absurdum cum pro materia, tum pro efficiente accipi. Dubitabatur quarto cur de solis viuentibus ostendat materiam exposcere. Inquiunt nonnulli id fieri, quia adhuc non est ostensum Elementa gigni, id enim veteres inficiati sunt; quæ solutio non videtur approbanda, primo quia solus Empedocles id inficiatus est, cæteri de nonnullis id concesserunt; præterea præter Elementa inueniuntur metalla & fossilia, quæ omnium consensione fiunt. Propterea dicamus iure ab Aristotele fuisse factum, & ratio potissima est, quia sola viuentia proprie gigni, & generare dicuntur; nam animæ nutrientis officium est generare, cæteris autem minus proprie competit; ideo Aristoteles id patefecit de potissima generatione, & de primo ab vno. Insuper viuentium materia proxima, ex qua fiunt, est magis definita, quam reliquorum; demum id fecit de viuentibus, de quibus minus videtur, cum sint substantiæ præstantiores, remotiores à prima materia. Nonnulli aiunt Aristotelem id nō ostendisse de Elementis, quia eorum materia est materia prima, cuius necessitas est patefacienda; ideo si id fecisset petiisset in Principio; Quæ sententia vera non est, tum quia proprie sermo est de materia vniuerse sumpta, non de prima; tum insuper quia saltem id debuisset ostendere de metallis & fossilibus; tum demum quia dum aliquid ostenditur inductione, non dicitur petitio in principio, sed desumptio ex conspicuis & sensu notis.

Solutio prima. *Solutio secunda.* *Solutio 3.* *Solutio 4.*

Fiunt autem quacunque simpliciter fiunt alia quidem transfiguratione, vt statua ex ære, alia accretione, vt quæ augentur, alia detractione, vt ex lapide Mercurius, alia compositione, vt domus, alia alteratione, vt quorum materia immutatur; omnia autem, quæ ita fiunt, ex subiecto fieri constat.

Cont. 67.

DE instituto Philosophi in præsenti cont. duæ sunt opiniones; Alexander & Magnus Syrianus putarunt, quod cum Aristoteles seorsum primo de accidentibus, secundo de substantia patefecerit necessitatem materiæ pro eorum ortu, nunc simul id ostendat de vtrisque; & quoniam cuncta, quæ fiunt, aliqua

Institutum.

transmutatione fiunt; ideo inquiunt, pro omni transmutatione manifestari necessitatē materiæ. Et dum Aristoteles ait, quæcunq; simpliciter fiunt, exponunt simpliciter, hoc est vniuerse, & absolute quęcunq; fiunt, hanc expositionem minus veram puto, tum quia Aristoteles vteretur in præcedentę, & præsenti cont. voce simpliciter in varia significatione; tum insuper, quia de accidentibus iam dixit ex se constare, de substantiis autem diminute id demonstrauit, cum de solis viuentibus verba fecerit; tum demum quia ratio esset diminuta, non enim includeret motum secundū locum, qui etiam est quędam generatio, nec proprie sumptam alterationem; nam transmutatio secundum materiam non est proprie alteratio, sed generatio substantię, neq; ad aliquid, & quando, de quibus tamen dixerat quod fiunt. Ideo cum Simplicio & aliis dicendum puto, institutū Aristotelis esse id ostendere exactius de ortu substantiæ, qui præsertim consideratur, & imperfecte de eo fuit ostensum, de quo etiam dixerat, consideranti reddi manifestum quod materiam exposcat; distincte autē consideratur perpendendo modos, quos enumerat. Diuiditur cont. in duas partes, in prima numerantur quinque modi, qui connectuntur cum generatione substantiæ, in alia ex eis elicitur necessitas materiæ; modi sunt quinque, transfiguratione, vt ex ære statua; Accretione, vt, quæ augentur per additum alimentum; detractione, vt statuarius ex lapide efficit statuam Mercurij; Compositione, vt domus compositione lapidum, cæmenti, & lignorum, Alteratione, vt quæ inuicem mutantur secundum materiam, veluti dum nubes vertitur in pluuiam. Consideranti hos modos conspicuum redditur pro singulis necessariā esse materiam. Ratio ita formatur, omnis generatio, quæ fit aliquo enumeratorum modorum, exposcit materiam, omnis generatio simpliciter, quæ substātiæ est, fit aliquo eorum modorum, quare omnis generatio simpliciter exposcit materiam.

Diuisio. *Quinque modi generationis.* *Ratio.*

Caput Annotationum.

ANIMADVERTENDVM primo, quinque enumeratos modos ita in ordinem redigi. Id quod fit, vel est compositum ex partibus dissimilibus, vel non; si compositum, fit compositione, vt homo compositione variorum membrorum; Si fuerit consimile, vel mutatur secundum totum, & hoc dicitur fieri eā alteratione, quæ est secundum materiam, per quam vnius vniuersa substantia in aliud vertitur, vt sanguis in carnem; Vel mutatur secundum partem, quod contingit dupliciter, vel extrinsecus, vel intrinsecus; si extrinsecus, dicitur fieri transfiguratione; si intrinsecus, id fit vel appositione, vt quę crescunt, vel detractione, vt quæ minuuntur. Sed oritur dubitatio, quia accretio, diminutio, & transfiguratio, nō sunt generationes simpliciter, sed accidentium, vt patet; Insuper si Philosophus numerat etiam mutationes accidentium, cur non numerat proprie sumptam alterationem, pertinentem ad tertiam speciem qualitatis? Pro solutione considerandū est, quod quamuis Philosophus loquatur de generatione substantiæ, tamen considerat complicata cum ea & modos quibus fit; nam si complicata cum ea materiam exposcant, ea quoq; necessario illam expostulabit. Insuper considerandum, quod Aristoteles idipsum seruat, quod fecit in præcedentibus, dum patefecit composita quoq; fieri ex contrariis, quod latebat; considerauit enim tunc illa, quæ iuncta sunt cum ortu compositorum, similiter modo considerat iuncta cum ortu substantię; nam frequenter illi quinq; modi in vnius substantiæ ortu vnà conspirant; veluti dum gignitur Plato, adest compositio ex variis membris, detractio redundantium, appositio vtilium, transfiguratio sanguinis

Quomodo quinq; modi generationis redigantur in ordinem. *Dubitatio.* *Solutio*

guinis recipientis figuram fœtus, & permutatio eiusdem in carnem, & substantiam fœtus; quæ omnia simul conspirantia manifestant necessitatem materiæ pro ortu Platonis. Ex his eliciuntur solutiones, cum relatarum, tum aliarum dif- *Solutio.* ficultatum. Instabatur primo quia plures eorum modorum sunt ortus accidentium, id concedo, tamen dico eos esse iunctos cum ortu substantiæ. Addebatur Aristotelem siluisse proprie sumptam alterationẽ; respondeo eam denotari per alterationem secundum materiam, cum qua necessario nectitur; non enim fit ea permutatio sine præcurrente alteratione; vel etiam eam denotauit per transfigurationem. Dicere etiam possemus enumeratos quinque modos esse permutationes quasdam substantiæ, saltem secundum partem, vel secundum imitationem, vt transfiguratio; sed primus soluendi modus mihi magis satisfacit. Et considerandum est Aristotelem accurate seruare id, quod dixerat, ex his quæ fiunt elicere necessitatem materiæ, id enim facit perpendendo modos quibus res gignuntur.

Quare manifestum est ex dictis, quod omne quod fit semper compositum *Cont. 64.* *est, & est quidem aliquid quod fit, & aliquid quod hoc fit, & hoc duplex est, aut enim est subiectum, aut oppositum, dicitur autem opponi immusicus, homo autem subijci; insuper informitas, infiguratio, & inordinatio opposita sunt, æs autem, lapis, aut aurum subiecta.*

APPROBATA contrarietate principiorum, & necessitate materiæ, institu- *Institutum.* tum Philosophi modo est ex declaratis principiis, tanquam ex causa colligere omne quod proprie generatur, esse compositum. Diuiditur contextus in *Diuisio.* duas partes, in prima colligitur relata conclusio, in altera repetuntur tria declarata principia, & manifestatur quomodo ad generationem concurrant, eisque modo aliquo tribuatur generatio. Vt pertinet ad primam partem, inquit, [qua- *Expositio.* re manifestum est ex dictis, omne quod fit esse compositum;] quæ conclusio intelligi debet de eo, quod proprie fit, cui competunt principia generationis. Con- *Ratio.* clusio colligitur hunc in modum; omne, cuius Principia sunt contraria, & subiectum est compositum, omne quod proprie gignitur, præditum est huiusmodi principiis, quare omne quod proprie gignitur, est compositum, constat enim ex subiecto & forma, quæ est terminus ad quem generationis: quæ conclusio nedum vera est de ortu substantiæ, sed etiam accidentium; non enim fit albedo sed album, cum album id sit cui principia competunt. Declarato eo quod proprie fit, pro eius exactiore explicatione, in altera parte refert tria alia, quibus modo aliquo competit generatio nimirum formam, subiectum & priuationem; denotat formam inquiens, & est aliquid quod fit; nam forma dicitur fieri, quatenus est terminus ad quem ortus, & seruatur in re genita, eamque constituit. Insuper est aliquid quod fit hoc, quod denominatur fieri per formam; & hoc cui competit huiusmodi denominatio est duplex, nimirum subiectum, vt homo fit Musicus, & oppositum siue priuatio, vt immusicus fit musicus.

Caput Annotationum & Dubitationum.

CONSIDERANDVM est quod generatio tribuitur quatuor, variis modis *Generatio tribuitur quatuor.* composito tribuitur vt ei, cui proprie competunt principia ortus, & id non fit sine ortu; formę vt termino aduenienti, quæ forma non absolute dicitur fieri, sed fieri in materia, vt dicitur in 7. Metaphysicæ 27. tribuitur tertio materiæ, quæ dum est corpus actu proprie denominatur fieri, vt homo fit musicus; dum au-

tem est materia potestate, non denominatur fieri; non enim dicimus materiam primam fieri ignem, sed solum subiici formæ ignis; fit itaque subiectum, vt deferens transmutationem; Quarto tribuitur priuationi, vt termino à quo; priuatio tamen propria conditione non denominatur fieri, sed solum dicitur aliquid ex ea fieri; dum vero tribuitur ei denominatio, dicendum est eam illi cōpetere munere subiecti, quod consignificat, vt dicendo immusicus fit musicus. *Prima dubitatio.* Dubitatur quia Theophrastus [referente Simplicio] ostendebat corpori Physico competere principia, quia compositum est; & Aristoteles dicebat principia esse noscenda per confusa, qualia dicebantur etiam cōposita; oppositum facit Philosophus in præsenti contextu, ex principiis enim elicit ea quæ fiunt esse composita. 2. Altera dubitatio est, quoniam omnia prædicamenta fiunt, vt dicebatur ab Aristotele in præcedentibus, & iure, nam sola mortalia vere sunt in serie prædicamentorum; at prædicamenta accidentium simplices formæ sunt, quare non omne, quod gignitur, est compositum. 3. Tertio dubitatur, quia id quod interit, dum interit, non dicitur gigni, priuatio in rerum ortu interit, quare non recte dicitur gigni. 4. Quarto dubitatur, quia proprie gigni soli formæ videtur competere, nil enim in composito fit præter eam, & per eam dicitur fieri compositum; regula autem est, propter quod vnumquodque, illud magis est. *Solutio prima.* Soluitur prima dubitatio dicendo de composito duo cōsiderari, primo quod sit compositum, secundo propter quid; primum constat sensu, & experientia, per opera eius & resolutionem; alterum noscitur ex notitia Principiorū generationis. Aristoteles per composita, vt confusa, inquirit, quæ sint principia, mox per ea assignat propter quid compositorū, adeo vt sit quidam regressus: quod etiam per composita inquirat principia, patet; nam ea colligit ex omnibus, quæ fiunt, & in cont. 52. inquit, nullius videmus eorum, quæ sunt substantię contraria, & in cont. 65. dicit, resolues enim rationes compositi, in rationes componentium: & in principio secundi libri explicaturus naturam progreditur per composita diuidendo ea. *Sententia Theophrasti.* De Theophrasto quid sit dicendum iam patefeci in expositione primi contextus. *Solutio secunda.* Instabatur secundo, quia prædicamenta accidentium fiunt, eisque competunt principia generationis, vt ostenditur in 12. Metaphysicæ, & tamen sunt formæ simplices. Iam dictum est simplices prædicamentorum formas non proprie fieri, sed concreta, vt in septimo Metaphysicæ inquit Aristoteles, & concretorum sunt principia, veluti sæpe Aristoteles pro materia musicæ hominē accipit; Nam accidentia includunt materiam pro eorum ortu, & pro esse concreto, absolute autem dicuntur solum habere materiam, in qua recipiantur, non ex qua constent, vt docet Aristoteles in 8. Metaphysicæ cont. 12. *Solutio quarta. Philiponum.* Quarta dubitatio erat, quia forma videbatur proprie fieri. Philoponus disputans contra Proclum id ne dum concedit, verum insuper rationibus comprobat. At eo dimisso cum Aristotele dico composita ea esse, quę proprie fiunt; nam eorum sunt Principia, affectiones, operationes; denominationes, eisq; competit subsistere, & esse completum; formæ hæc competunt, vt causæ internę principali, quę cum sit principium, non recte dicitur id quod gignitur. Ea autem regula propter quod &c. vera est de his, quæ sunt ab vno, adeo vt prædicatū primo vni competat, & per illud aliis; at forma non est ea cui primo competat gigni, id enim competit composito, forma autem principium constituitur eorum, quæ gignuntur, & nil dicitur principium sui.

Cont. 65. *Manifestum igitur quod siquidem sunt causæ, & Principia eorum, quæ natura sunt, ex quibus primis constant & facta sunt, & non secundum accidens*

accidens, sed vnumquodque quod d. citur secundum substantiam, quod omne & ex subiecto & forma fit, cōponitur enim musicus homo ex homine & musico quodam modo, nam resolues rationes in rationes eorum; manifestum itaque est quod quæ fiunt, fiunt ex his.

DVÆ præcipuæ sunt huius contex. expositiones; putant nonnulli institutum Philosophi esse ostendere ea, quæ gignuntur esse composita, quod protulit in præcedente contex. & non ostendit; ex quorum sententia ita formāda est ratio: ea, quorum interna & per se generationis principia sunt materia & forma, sunt composita, at omnium, quæ fiunt hæc sunt interna, & per se principia, omnia igitur quæ fiunt sunt composita. Expositio est probabilis, mihi tamen parum satisfacit, tum quia Philosophus in præcedente contex. dixit, id patere ex dictis, quare non tenetur id declarare, tum insuper quia modus loquendi Philosophi potius indicat se comprobare materiam & formam esse principia, & ideo in sequenti contex. prosequitur ea declarare, quæ ad hoc pertinent; Ideo est secunda expositio, quod Aristoteles ostendat materiam & formā esse per se principia rerum; ita exponunt Simplicius, Auerroes, & alij, & cum ostendat ea esse per se principia, simul comprobat ea, quæ fiunt, ex eis constare, & esse composita. Diuiditur contextus in duas partes, in prima formatur enthymema, in secunda confirmatur consequens eius. Vt pertinet ad primam partem, profert Philosophus hoc antecedens, si rerum natura constantium ea sunt principia, ex quibus primis constant, & facta sunt, non ex accidenti, sed secundum substantiam; Ex quo antecedente infert, quod omne ex subiecto & forma fit, & est idē ac si dicat hæc esse per se principia. Hoc Enthymema ita in syllogismum redigitur, Ea ex quibus res per se fiunt & constant, sunt principia per se earum, Ex materia & forma res per se fiunt & constant, quare sunt per se earum principia. In altera parte comprobans illud consequens addit id, per quod ostenditur minor relata propositio, quæ erat, Ex materia & forma res per se fieri & constare, ideo inquit, componitur enim Musicus homo ex homine & musico quodam modo, at si ex his componitur, patet quod ex his fiunt & constant; & ait quodam modo, tum quia compositio est multiplex, tum insuper quia componuntur ex accidenti non secundum se; Quod autem ex eis componatur, ostenditur hac ratione, Id cuius definitio resoluitur in definitiones aliorum, est compositum ex eis, definitio hominis musici, resoluitur in definitiones hominis & musicæ, quare constat ex eis; definitio enim id ipsum denotat distincte, quod definiti nomen denotat confuse, vt patet ex 5. contex. Et animaduertendum est, quod Aristoteles antecedens protulit cum cōditione, quod sæpe facit dum profert sententiam conspicuam, & ab omnibus approbatam.

Ratio. *Prima explicatio.* *Secunda explicatio.* *Institutum.* *Diuisio.* *Syllogismus.*

Caput Dubitationum.

DVbitatur primo, quia Aristoteles videtur vti circulo; nam primo ex declaratis principiis colligebat ea, quæ fiunt, esse composita, modo vero per cōpositorum resolutionem declarat Principia. Dubitatur secundo cur dixerit constant & facta sunt; Tertio dubitatur quomodo musica & homo distinguantur definitione, cum definitionem Musicæ ingrediatur homo; affectiones enim per subiectum definiuntur. De prima difficultate dico, Aristotelem non vti circulo sed regressu; ex compositorum enim resolutione inuenit principia, & per prin-

Prima dubitatio. *Secunda dubitatio.* *Dubitatio tertia.* *Solutio prima.*

Solutio secunda. cipia causam affert compositionis genitorum; De secunda difficultate dico Aristotelem indicare se loqui de principiis primis,& per se generationis cum relatione ad rem genitam; ideo inquit, ex quibus primis, indicando prima & communia; addit constant & facta sunt, indicando quod constituant rem genitam, quod non competit causis externis,de quibus modo non est sermo; insuper addit non secundum accidens, sed secundum substantiam,vt excludat priuationē, ex qua res genitæ non constant, & varia quæ ex accidenti ad rerum ortum conspirant; & inquit, sed secundum substantiam,denotando & per se, & essentiam rerum,nam ex materia & forma res per se fiunt & ex eis cōsurgit essentia earum.

Solutio tertia. Dubitabatur tertio quomodo Musica & homo distinguantur ratione; Respondeo quamuis vnum definiatur per alterum,nil ob id prohibere, quod distinguãtur ratione; sat enim est eorum definitiones esse varias, vt serui & domini. Insuper in definitione hominis Musici inueniuntur partes propriæ hominis, & aliæ propriæ Musicæ, vt conspicuum est; sic etiam 13. Metaphysicæ inquit Aristoteles, albedinem esse priorem homine albo & accipi in eius definitione, vt etiam Musica in definitione hominis Musici.

Cont. 66. *Est autem subiectum numero quidem vnum, forma vero duo, homo enim & aurum & omnino materia numeratilis est, nam hoc aliquid magis, & quod fit non ex accidenti ex ea fit; Priuatio autem & contrarietas accidens; Vnum autem forma, vt ordo aut Musica, aut aliorũ quippiam, quæ sic prædicantur.*

Institutum. PAtefecit Philosophus materiam & formam esse per se principia, & constituere essentiam eorum, quæ fiant; institutum modo eius est ea distinctius referre, inuicem comparare, & patefacere eorum conditionem, vt pateat numerus proprius principiorum, & quomodo duo, quomodo tria sint. *Diuisio.* Diuiditur contextus in tres partes, in prima sermo est de materia comparata cum priuatione, in secunda de priuatione, in tertia de forma. Vt pertinet ad primã, subiectum siue materia dicitur vna numero, hoc est fundamento & pro absoluto, forma vero, hoc est formalitate & ratione duo; quia alia est ratio propria eius, alia priuationis, vt patefeci in explicatione contex. 60. nam quia forma est essentia rei, ideo late omnis essentia dicitur forma, & præsertim ea totius, quæ dicitur forma totius, contradistincta à forma partis, quæ est altera pars compositi. *Cur omnis essentia dicatur forma.* Insuper, quia forma & essentia est, quæ explicatur per definitionem, ideo etiam definitio dicitur forma, (Homo enim & Aurum & omnino materia) hoc est vnumquodque fungens officio materiæ, & per hoc indicat proprie se loqui de materia vniuerse sumpta; ea enim pertinet ad libros communes, Materia inquam est numeratilis, hoc est numeratur inter ea quæ sunt, tanquam gradus entium, res enim sunt numeri numerabiles, & præsertim quia ens & vnum reciprocantur, vnum autem ad numerum pertinet; hinc etiam essentiæ rerum sunt tanquam numeri, vt dicitur in 8. Metaphysicæ contex. 10. & ostendens Philosophus quomodo sit numerabilis, inquit, nam hoc aliquid magis; *Hoc aliquid duplex.* Hoc aliquid vsurpatur dupliciter, primo pro definita essentia rei, & præsertim substantiæ, ac ita materia est aliquid infimum in serie substantiæ; secundo pro composito substantiæ per se subsistente, vt dicitur in prædicamento substantiæ; ac ita quamuis materia non sit hoc aliquid, ea tamen est magis hoc aliquid quam priuatio, cum *Prima differentia* sit pars compositi, cuius priuatio pars non est. Ex his constat prima differentia mate-

materiæ à priuatione; altera hanc sequens est, quia ex materia non ex accidenti compofita fiunt, ex priuatione minime. Ideo in secunda parte loquens de priuatione, vt contradistinguitur à materia inquit, priuatio autem accidens, priuatio vt est ens, ita est principium, est accidens & ens secundum accidens, ideo etiam relata ad genitum est principium secundum accidens, cum non sit pars eius. At perpendamus quomodo ea sit accidens; profecto non est accidens aliquod nouem prædicamentorum, ita enim forma esset, Sed est accidens primo quia est ratio & formalitas competens materiæ, dum refertur ad formas, quas non habet, & ideo dicitur ei accidere, cum ei competat per relationem ad aliud; Insuper dicitur accidens, quatenus contra distinguitur à negatione, quæ omnino est non ens, priuatio vero saltem est ens secundum accidens, quia consignificat subiectum; negatio solum aufert, nil ponit, priuatio vero aufert formam, ponit autem subiectum natum eam recipere; Tertio est ens secundum accidens, considerando priuationem in materia proxima & subiecto in actu; ita enim vel est forma deterior, vel nectitur cum antecedente forma, vel cum aduersis dispositionibus, vt surditas & cœcitas; quæuis tamen priuatio quatenus priuatio, est non ens, & solum ex accidenti est ens, (Vnum autem forma, vt ordo) loquitur in hac tertia parte de tertio principio, quod forma est, & inquit vnum, quoniam forma non ita constituit duo principia, vt materiam per ei iunctam priuationem.

Ita materiæ à priuatione. Secunda. Priuatio vt est ens ita principium. Quomodo priuatio sit accidens.

Caput Dubitationum.

DVbitatur primo cur de forma Philosophus dicat vnum; nam forma, quæ principium statuitur, nec vna numero, nec specie, nec genere esse potest, cum effundatur in omnia decem prædicamenta. Dubitatur secundo, quomodo materia possit dici magis hoc aliquid, cum ipsa nec quid, nec quale, nec quãtum dicatur in septimo Metaphysicæ, hoc aliquid autem denotet perfectum & per se subsistens; Tertio dubitatur, si priuatio est accidens, quomodo valeat esse principium substantiæ; si est principium secundum accidens, quomodo consideratur in scientia, & præsertim quia ea quæ sunt secundum accidens sunt indefinita; Quarto dubitatur, quia Aristoteles videtur incidere in opinionem Platonis dicentis duo pati, & vnum agere; nam ipse quoque duo dixit includi in subiecto, vnum vero dixit formam. Demum quæritur, quæ, & quot sint differentiæ, quibus materia in hoc contex. seiungitur à priuatione. De prima difficultate dico iure optimo formæ tribui vnum, nam vt dicitur in secundo de Anima contex. 7. proprie ens & vnum dicitur de actu, & forma ea est, ex qua prodit vnum & numero & specie, & genere; ita formæ, quæ sunt rerũ essentiæ, in indiuiduo dicuntur positæ, tanquam numeri, vt dicitur in 8. Metaphysicæ contex. 10. hoc tamen in loco præsertim ei tribuitur vnum, quia constituit non duo, vt subiectum, sed vnum genus principii, quod tamen est vnum non vniuoce, sed ab vno, & primo dicitur de substantia. Dubitabatur secundo, quomodo materia dicatur magis hoc aliquid. Inquit Simplicius Aristotelem inclinare in opinionem Platonis, qui sumpsit hoc aliquid pro permanente, & ideo dixit id conuenire materiæ, quæ seruatur & non perit, sed minus recte sentit Simplicius, primo quia Aristoteles solum id tribuit materiæ per comparationẽ cum priuatione, Plato vero absolute, & ei putat magis congruere quam composito, & formæ eius, quæ variantur; Secundo quia Aristoteles non accipit hoc aliquid pro permanente, sed in alia significatione; pro cuius notitia considerandum hoc ali-

Prima dubitatio. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Solutio prima. Secunda. Simplicius. Euersio.

Hoc aliquid quinque modis. quid vsurpari quinque modis, primo pro genere substantiæ cōtradistincto à generibus accidentium, vt in 3. Physi. contex. 3. Secundo pro indiuiduis prædicamenti substantiæ, vt patet ex prædicamento substantiæ; Tertio pro gradu entis contradistincto à non gradu & nihilo; Quarto vt denotat diminutionem & contradistinguitur à simpliciter, vt substantia dicitur fieri simpliciter, composita vero secundum accidens dicuntur fieri hoc aliquid; vt patuit in contex. 62. Demum vsurpatur pro permanente post interitum compositi, in qua quinta significatione vsurpatur apud Platonem. Materia ab Aristotele dicitur magis hoc aliquid, non absolute, sed solum facta comparatione cum priuatione; & *Solutio tertia.* id verum est considerando tres primo relatos modos. Dubitabatur tertio quomodo priuatio, cum sit accidens, stare possit principium substantiæ; hæc dubitatio persæpe dicta soluta est, nam est accidens non secundum formam, sed per priuationem, vt mihi accidit non esse in foro; & est principium non pro *Auer.* constitutione, sed pro transmutatione requisitum, tanquam terminus à quo; & dicitur accidens, quia est ens secundum accidens, vt iam patefeci. Inquit Auerroes, quod secundum accidens duplex est, vnum necessarium & huiusmodi est priuatio, alterum non necessarium; & hanc distinctionem tradit ne dum in hoc primo Phy. verum insuper 4. Phy. com. 20. & 5. Metaphysicæ comm. vltimo. At per hanc distinctionem dubitatio redditur maior, quia necessarium, & secundum accidens pugnant adinuicem; inquit enim Aristoteles in primo, & in 8. Physic. nec non in primo Post. omne secundum accidens posse non esse; Immo ipsemet Auer. in primo Poster. comm. 35. damnat Alpharabium dicentem dari necessarium ex accidenti, quod non sit per se, & inquit id non esse iudicandum necessariū. Propterea dicamus regulas semper debere intelligi per se, adeo quod secundum acidens possit non esse; quatenus est secundum accidens, priuatio relata ad generationem, est terminus à quo per se, & ideo non potest non esse; relata vero ad rem genitam est principium secundum accidens, ac ita compositum eam non includit; priuatio itaque eatenus est necessaria, quatenus particeps est eius. quod est per se, & ita patet solutio reliquorum, quæ adde- *Solutio 4.* bantur. Quarta dubitatio erat, quia Aristoteles videtur incidere in sententiam Platonis quod duo patiantur; Respondeo id non esse verum; nam Plato magnum & paruum, quæ sunt contraria, vtrunque dixit pati, & constituere subiectum, Aristoteles negat contraria constituere subiectū, sed esse terminos, vnum *Solutio 5.* tamen eorum maxime esse iunctū cum conditione materiæ. Quærebatur demū quibus differentiis materia secernatur à priuatione; pro cuius notitia considerandum est, ex toto hoc libro duodecim præsertim elici differentias: prima eliciebatur ex modo loquendi, & erat triplex, secunda erat quia materia non opponitur formæ, vt priuatio; tertia quia materia seruatur vna cum forma, non autem priuatio ei opposita; quarta, materia numeratilis non priuatio; quinta materia est magis hoc aliquid quam priuatio; sexta materia est ens per se; septima, materia est principium per se, priuatio vero vtrunq; est ex accidenti: & hæ quatuor nuper relatæ differentiæ eliciuntur ex præsenti contex. octaua est, quia materia est subiectum generationis, priuatio terminus à quo; nona, materia est benefica, priuatio machinatur maleficium: decima, materia secundum se formam appetit, non priuatio; vndecima, materia secundum accidens est mala, turpis, & fœmina, priuatio secundum se, immo est ipsa turpitudo; duodecima, materia secundum accidens fit & interit, priuatio secundum se, vt patebit in contex. 82. his addo quod materia est causa, priuatio autem non est causa.

Quocir-

Quocirca est quidem, vt duo dicenda sint Principia, est autem vt tria, & est vt contraria; vt si quis dicat musicum & immusicum, calidum & frigidum, consonans & inconsonās, est autem vt non; à seinuicem enim pati contraria nequeunt; soluitur & hoc quod aliud est subiectum, hoc enim non est contrarium, quare neq; plura contrariis principia, quodam modo sunt, sed duo (vt ita dicam) numero. Nec iterum penitus duo, propterea quod alterum est esse ipsis, sed tria, aliud est enim homini & non musico esse & infigurato, & æri. *Cont. 67.*

DVbitauerat Philosophus in præcedentibus, num principia sint duo, vel tria, contraria, vel non contraria; & cum veritatem lucide patefecisset, colligit in præsenti contex. quomodo pars vtraque, vtriusque propositæ difficultatis vera sit; ratio huius instituti est, vt pateat quomodo per additam materiam diluatur omnis ambiguitas. *Institutū.* Diuiditur contextus in duas partes, in quarum prima duas profert Theses, in altera eas explicat. *Diuisio.* Theses in prima parte prolatæ hæ sunt. Principia modo aliquo sunt duo, alio vero tria. Insuper partim sunt contraria, partim non. Explicans in altera parte has Theses, manifestat quod addendo materiam, diluitur vniuersa dubitatio, ideo inquit, soluitur & hoc, quia præter contraria additur subiectum, quod nulli est cōtrarium; & ob id principia sumpta pro terminis, contraria sunt; relata vero ad subiectum non sunt contraria. *Expositio.* Insuper sunt duo, & tria; nam principia, quodam modo non sunt plura contrariis, sed vt contraria sunt duo, ita principia statui possunt duo, vt ita dicam, numero quatenus materia & priuatio dicta sunt vnum numero; & quia minus proprie materia & priuatio dicuntur vnum numero, ideo ait, vt ita dicam. Sed cum sint duo numero, non absolute sunt duo, sed ratione sunt tria, cum priuatio & materia distinguantur ratione, vt patuit: adeo vt principia sint contraria, considerando oppositos terminos, non sint contraria referendo ea ad materiam, & considerando principia per se; insuper sint duo vel numero, vel considerando sola contraria, vel sola principia per se; sint autem tria ratione, & numerando principia cū-cta vel contraria, vel non contraria, vel per se, vel ex accidenti.

Caput Annotationum & Dubitationum.

COnsiderandum in Aristotele quod accurate nos docet de eadem re enunciare, & defendere conclusiones varias auxilio distinctionis vocum, & considerationum; propterea eam sequentes de numero Principiorum Theses varias statuere valemus. *Theses variæ de numero Principiorum.* Et primo quod sint vnum, nempe Deus, cui soli competit vt sit principium absolute primum. Principium omnium, & principium tantum cum ex nullo pendeat; ita Aristoteles in calce 12. Metaphysicæ vnicum statuit principium: Insuper in orbe mortali Principium potest dici vnicū, & id sola materia cum veteribus, quia ea sola seruatur æterna, cætera ex ea pendentia continenter varientur. *Principia sunt vnū.* Secundo principia possunt statui duo tantum, considerando principia æterna, & hæc sunt Deus & materia, quæ tamen ita se habent, vt materia pendeat ex Deo, non autem ex nullo pendeat, vt perperam putarunt Manichæi: insuper principia possunt statui duo cum Arist. vt iā apparuit. *Principia sunt duo.* Tertio principia interna possunt statui tria, vt iam patefeci, ex sententia Aristotelis. *Tria.* Præterea possunt dici quatuor considerando quatuor genera causarum, quæ etiam principia sunt. *Quatuor.* Insuper dici possunt quinque addendo priuationem; similiter sex *Quinq.* *Sex.*

Septem. addendo causam exemplarem,& septem addẽdo organicam. Præterea dici possunt triginta,tribuendo vnicuique prædicamento sua tria Principia propria;Dici etiam possunt infinita, considerando principia propria singulorum, quæ successione sunt infinita. Præterea verum est dicere, Principium internum mortalium nullum esse,quia nil in eis inuenitur, quod absolute sit primum,& ex alio non pendeat;similiter dici põssunt alia, quæ accuratis iuuenibus consideranda relinquo. Dubitatur quia Aristoteles dubitans an Principia sint contraria inquit, à se inuicem pati contraria nequeunt;oppositum docuit in præcedentibus, nam dixit omne agens agere in contrarium,& patiens pati à contrario. Insuper dubitatur quia Aristoteles inquit, Principia esse duo, vt ita dicam, numero, at dubium est quomodo forma, quæ est alterum principium, dici possit vna numero, cum neque etiam sit vna genere ob formam accidentium. De prima difficultate dico passionem ducere ortum ex materia, ideò dicebat Philosophus in primo de Ortu & Interitu, quod si forma esset seiuncta à materia non pateretur; propterea rectè nunc ait, quod contraria sine materia non paterentur à se inuicem, nec se mutuo permutarent, at addita materia omnis dubitatio diluitur. Pro solutione alterius difficultatis considerandum, quod vnum numero quinque modis vsurpatur; primo proprie & per denominationem; sic Plato est vnus numero; hoc definitur in 5. Metaphysicæ cont. 12. quod sit id, cuius materia est vna. Secundo pro causa proxima vnius numero, siue fuerit principalis, vt forma, siue secundaria & sine qua non, vt materia propria indiuidui. Tertio pro vno subiecto,& pro absoluto, vt materia & priuatio. Quarto pro quauis essentia vna simplici & non multiplicabili, vt Deus dicitur vnus, materia prima vna, modo tamen vario. Quinto pro eo quod est vnum genere & non multiplicabile, vt prædicamenta dicuntur numero decem, genera causarum dicuntur numero quatuor; & hoc vnum numero genus si fuerit vniuocum, rectius est vnum, minus autem si fuerit ab vno. Ex his elicio materiam dici vnam numero, tertio & quarto modis, Formam vero esse vnum numero principium in quinta significatione.

Triginta. *Infinita.* *Nullum principiũ.* *Prima dubitatio.* *Secunda.* *Solutio prima.* *Vnum numero quinq; modis.*

Cont. 68. *Quot igitur Principia sint rerum naturalium, quæ circa generationem, & quomodo tot, dictum est; & manifestum est quod oportet subiici aliquid contrariis, & contraria duo esse; quodam autem modo alio non necessarium est; sufficiens enim erit, alterum contrariorum absentia & præsentia facere mutationem.*

Institutũ. CVM Philosophus de communium principiorum numero varia declarasset, institutum eius est ad materiam cum priuatione iunctam descendere, eiusq; absoluere declarationem; de forma autem in calce libri se mox disputaturum pollicebitur. Hoc autem facturus primo vtitur Epilogo, in quo tria facit; primo enim colligit communia principiis, secundo attinentia ad materiã, tertio ad contrarietatem. Pro prima parte colligit declaratum esse quod sint principia, & quomodo tot, rerum naturalium, quæ circa generationem; inquiens quot, indicat & duo, & tria; addens quomodo tot, quia sunt duo numero, tria ratione, duo per se, tertiũ per accidens, duo contraria, tertium immune à cõtrario; ait naturaliũ pro distinctione ab his, quæ fiunt arte, quibus tamen per imitationem, & participationem generationis consimilia principia competunt; addit quæ circa generationem, indicans hæc principia esse propria mortalium, cœlo autem solum competere, vt est particeps motus, qui est quædam generatio, & competũt generationi relatæ ad corpus naturale, non autẽ absolute, vt generatio est; alioquin

Diuisio. *Expositio.*

quin priuatio esset principium per se. Addit pro secunda parte id quod pertinet ad materiam, inquiens, constare quod oportet subiici aliquid contrariis, quia sola contraria non erunt satis; demum colligens pertinentia ad contraria inquit, patere contraria esse duo, quia vna sola contrarietas prima erat; & addit quodam autem modo non esse necessarium ambo cõtraria statuere principia, quia sat est alterum eorum, nimirum forma, quæ sui absentia interitum, sui præsentia ortũ constituat. At dubitatur, quia dicebatur in præcedentibus tot esse statuẽda principia, quot sint satis, & nunc dicitur duo sola esse satis, quare Aristoteles est redundans inquiens esse tria. Natura enim non abundat superuacaneis, & non facit per plura quod facere potest per pauciora; augetur difficultas, quia Aristoteles videtur asserere priuationem, ne dum non esse principium per se, verum etiam non esse necessarium, nam inquit, quodam modo non est necesse, &c. Respondeo Aristotelem eo loquendi modo tria denotare voluisse: primum quod priuatio non sit principium per se, dum refertur ad genitum, & vt non est per se, ita non est necessarium pro eius constitutione. Alterum quod priuatio non sit ens per se, sed absentia formæ, & cum Aristoteles inquit, formam sui absentia facere mutationem, ea absentia est priuatio; demum manifestat quomodo id quod est per accidens redigatur ad per se, quia priuatio redigitur ad formam tanquam absentia eius. Sunt itaque satis duo, quæ sint principia & entia secundum se; ac requiritur id quod est secundum accidens. *Dubitatio.* *Solutio.*

Subiecta autem natura scibilis est secundum Analogiam; vt enim ad Statuam æs, aut ad lectum lignum, aut ad aliud aliquid habẽtium formam materia & informe se habet, antequam recipiat formam, ita hæc ad substantiam se habet, & hoc aliquid, & quod est. Vnum igitur principium hæc, non ita vnum, nec ita ens vt hoc aliquid. Vnum autem secundum quod ratio. Insuper contrarium huic priuatio, hæc quomodo duo & quomodo plura, dictum est in præcedentibus. Primum igitur dictum est quod contraria solũ principia sunt, postea quod est necesse aliud subiici & esse tria. Ex his autem quæ nũc manifestum quæ sit differentia contrariorum, & quomodo se habent principia adinuicem, & quid subiectum, Vtrum autem substãtia sit species; aut subiectum, nondum manifestum est; sed quod principia tria sint, & quomodo tria, & quis modus eorum manifestum est. Quot igitur & quæ sint Principia ex his consideretur. *Cont. 69.* *Cont. 70.*

EXplicatis illis, quæ sunt communia ternario numero principiorum, institutum Philosophi est distinctius declarare pertinentia ad materiam, & ei iunctam priuationẽ; quod facturus, tria in calce huius capitis patefacit; primo quomodo noscatur materia; secundo colligit declarata à context. 41. vsque ad hunc locum; tertio manifestat quid ex declaratis adhuc non sit notum. Vt pertinet ad primam partem, manifestat Philosophus modum cognitionis materię; ratio est, quia cum materia sit origine prima, primo est diuisim explicanda; secundò quia in præcedentibus frequenter de materia artificialium mentionem fecit; ideo ne leuiter id fecisse videatur, manifestat materiam Physicam reddi notam per Artificiosam; Ait materiam nosci per Analogiam; In libris de materia exactius sum loquutus de modis cognoscendi eam, ideo nunc breuis ero. Consi- *Institutũ.* *Diuisio.* *Expositio.*

Quatuor connexa. dero quatuor inueniri subordinata, nimirum rationem, analogiam, commutatam proportionem, & metaphoram. Ratio est mutua habitudo duorum adinuicem, vt octo ad quatuor est ratio dupla. Analogia est similitudo plurium rationum, vt definitur ab Euclide in 5. suorum Elementorum, & ab Aristotele in 5. Nicomachiorum, quæ analogia vel est continuata, veluti si dixero, vt octo ad quatuor, ita quatuor ad duo; vel est seiuncta, & ad minus constat ex quatuor relatis terminis, vt si dixero, vt sexdecim ad octo, ita quatuor ad duo: Sequitur tertio commutata proportio, per quam inferimus, igitur vt primũ se habet ad tertium, ita secundum ad quartum; inde elicitur metaphora, per quã vnum nomine alterius denotamus, vt fundamenta lecti dicimus pedes. Aristoteles itaq; inquit, materiam nosci per analogiam sumptam ex Artificiosis, & vtitur Analogia seiũcta, constituta ex multis rationibus, Inquiẽs, vt æs se habet ad statuam, & lignum ad lectum, aut ad aliud aliquod habentium formam, materia & informe se habet, antequam recipiat formam, indicans similiter alia posse accipi, veluti vt Argentum ad Phialam, Terra ad vasa, & sic de aliis: Ita hæc subiecta natura rerum naturalium se habet ad substantiam, hoc aliquid, & quod est, hoc est ad corpora naturalia, & hæc de prima parte; Inquit in secunda. (Vnum igitur principium hæc, &c.) Colligit tria declarata principia, quorum vnum est hæc, nimirum materia & subiecta Natura. Alterum est secundum quod ratio, nimirũ forma, quæ est, rei ratio, & definitio. Tertium est priuatio formæ opposita, de quibus dictum est, quomodo & duo & tria dici valeant. Et distinctius repetens declarata inquit, primo dictum esse, quod solum contraria sint principia, mox fuisse patefactam necessitatem tertij. Ex nuper autem declaratis elicimus quomodo contraria inter se distinguantur, quia vnum est forma, alterum absentia eius, & principium secundum accidens. Insuper est ostensum, quomodò principia ad inuicem se habeant, quæ inquam sint subiectum, & quæ versentur circa illud, quæ sint contraria, quæ nõ, quæ secundum se, quæ minime. Demum est declaratum subiectum, quod refulsit per Analogiam. Vtrum autem substantia sit species, aut subiectũ, &c.) In hac tertia & postrema parte manifestat Philosophus quid nam adhuc non sit declaratum, inquiens non constare ex dictis, num forma, vel subiectum sit substantia hoc est natura & essentia eorum, quæ natura constant; & hoc dicit, quia in præcedentibus affirmauit veteres putasse materiam esse naturam, & id quod res sunt; propterea ne quis deciperetur, & putaret id fuisse prolatum tanquam verum, ait, nondum esse manifestum. *Dubitatio.* Sed quæritur vbi nã hoc declarabitur, si Philosophus per ea verba denotaret quid sit magis substantia, num forma, vel materia, profectò id fit in septimo Metaphysicæ; ea enim comparatio Metaphysica est. At si denotat quæ proprie & præsertim sit natura eorum, quæ natura constant, profectò id fiet in secundo Physicorum in cap. de Natura; & puto Philosophum hoc denotasse, quia inquit, nondum esse manifestum, quo loquendi modo indicat in progressu huius scientiæ esse declarandum; demum iterum repetit Philosophus declarata principia, & verba sunt conspicua.

Caput Annotationum & Dubitationum.

VAria se offerunt digna consideratione, quorum multa prætereibo, vt exacte discussa in libris de materia; nonnulla solum magis ad rem facientia breuibus perstringam. *Duo maxime distantia.* Duo in vniuerso inueniuntur maxime distantia, Deus & Materia, quæ duo distincta ratione sunt difficillima cognitu. Deus ob imbecillitatem nostræ mentis, Materia ob vilem, & humilem suam conditionem; ideo dicebat

cebat Plato in Timæo quod materia sine sensu tangentis tangitur, hoc est negatione percipitur, & adulterina cognitione, hoc est per analogiam; quibus modis adhuc dicitur vix apta percipi: Nam materia, cum non sit forma, nec formæ particeps, non est apta mouere, nec formare nostram Mentem, quæ in tertio de Anima cont. 6. dicitur locus specierum, siue formarum, tendimus autem in notitiam materię non vna, sed multiplici via; nam quod ea sit, ex se patet, & ab omnibus conceditur. Quod numeranda sit inter principia patet ex genere transmutationum, & ex resolutione compositorum, vt dicitur in contex. 52. & 65. & in primo de Ortu & interitu 43. Quid autem & qualis sit, cognoscitur triplici via, vel per negationem, vt patet ex septimo Metaphysicæ contex. 7. & ex 10. Metaphysicæ 24. vel per Analogiam, vt dicitur hoc in loco, vel per transmutationem, & prodeuntia ex necessitate materiæ; quæ omnes sunt viæ quædã nos ducentes in notitiam materiæ, ex quibus elicimus varias materiæ circumscriptiones; quæ omnes viæ ita in ordinem rediguntur; nam cognoscitur materia vel negatione, vel affirmatione; si affirmatione, vel cum relatione, vel sine; si cum relatione, vel simplici, vel similitudine plurium; simplici quidem, dum noscitur per relationẽ ad formam, vt relatiua; similitudine autem rationum, dum noscitur per Analogiam; si noscitur sine relatione, vel id fit progrediendo per priora, at ea non habet, nisi communia quædam & confusa, nil distinctè patefacientia, vel progrediendo per posteriora, quæ vel sunt composita, & ita noscitur resolutione, vel sunt opera, vt transmutatio, quæ necessario materiam exposcit. Modus noscendi materiã per negationem est magis proprius Metaphysici; negatio enim competit materiæ in eius prima & absolutiore notione; modus vero per analogiam magis congruit Physico, & materiæ competit notione relata, & est nobis familiarior, ideo antecedit, per negationem tamen magis eleuamur. Cum materia noscatur per Analogiã, hæc peti potest ex variis, veluti ex loco, ex matre, ex nutrice, ex silua, ex subiecto accidentium, rectius tamen elicitur ex Artificiosis, vt dicitur hoc in loco. Ex qua analogia elicitur hæc descriptio, Materia est subiectũ per inde se habens ad corpora Physica, ac materia arte constantium ad Artificiosa; ex qua ducimur mox in notitiam alterius circumscriptionis, quæ traditur in cont. 82. materia est primum subiectum, ex quo primo & in existente ea fiunt, quæ oriuntur, & in quod ea, quæ pereunt, resoluuntur; hinc venimus in notitiã quod sit potestate, & ex ea eleuamur in notitiam per negationem, quatenus recipiens debet esse nudatum eo, quod recipere debet. Hi duo modi cognoscendi, nimirum per Analogiam & per negationem competunt Deo, & materiæ; at per oppositas conditiones Deo vt supremo, materiæ vt infimæ: hinc de Deo loquẽtes & vtentes negatione, addimus, sed aliquid eminentius, vt Deus non est cœlum, non Angelus, sed aliquid sublimius, indicando præstantiam; de materia vero addimus sed aliquid inferius, & potestate, indicãdo conditionem eius vilem. Ex his, quæ de cognitione materiæ per Analogiam dicta sunt, varia elici possunt vtilia cognitu; primo enim apparet quid sit Analogia, quæ minus rectè à nõnullis explicatur. Apparet secundo minus rectè nonnullos dicere materiã nosci per Analogiam ad formam, vt etiam inquit Scotus, 2. sent. dist. 12. q. 1. nam relatio vnius ad alterum non est analogia, sed ratio; similiter male loquuntur qui aiunt, eam nosci per Analogiam ad Artificialia; nam relatio ad aliud, non est analogia; sed dicitur nosci per Analogiam deprompram ex Artificiosis, vt etiam dixi, posse peti ex aliis. Insuper ex cognitione Analogię elicimus quid denotet Philosophus per ea verba, dum inquit ad substantiam, hoc aliquid etiam quod est, quæ à variis

Quomodo tendimus in notitiã materiæ.

Quæ ex dictis colligantur.

Quid denotarit

Arist. per substantiam hoc aliquid, & quod est. vario modo exponuntur;& profectò minus rectè,nam per ea nil aliud denotare valuit Aristoteles,nisi compositum natura constans: ratio est quia Aristoteles de Artificiosis loquens, materiam referebat ad compositum, inquiens vt æs ad statuam,lignum ad lectum, & informe ad formatum;quare transferens hoc ad Physica,vt seruetur similitudo rationum, nil aliud denotare valuit,nisi compositum,dum inquit,ita hæc materia naturalium ad substãtiam hoc aliquid & quod est;nam si aliud denotasset,non seruaretur eadem ratio, & sententia esset falsa; sic itaque per substantiam intelligit compositam,collocatam in prædicamento, quæ cum sit quid completum dicitur hoc aliquid,& præsertim quia particularia ea sunt, quæ gignuntur, & dicitur quod est, quia frequenter Aristoteles per id quod est, composita denotat. Insuper animaduertendum,quod Aristoteles repetens declarata principia inquit, vnum igitur Principium hoc nimirum materia,non sic vnum,nec ita ens,vt hoc aliquid, &c.his verbis denotat ens,& vnum *Ens & Vnum dupliciter.* vsurpari dupliciter, primo proprie & per denominatiõnẽ,& huiusmodi est hoc aliquid,nimirum indiuiduum substãtiæ & compositum, qua pacto materia nec vnum,nec ens est;secundo pro principio & pro essentia consimili contradistincta à nihilo,& à varietate;quo secundo modo materia est ens & vna; ideo in libro de materia patefeci materiam distincta significatione esse ens, & non esse, insuper esse & non esse vnam;& hic modus loquendi Philosophi est dignus considerat ione.Insuper animaduertendum,quod Philosophus denotãs formam in- *Forma dicitur ratio.* quit vnum secũdum quod ratio;Forma dicitur ratio, tum quia est essentia compositi,quæ per definitionem explicatur;tum secundo quia est ratio & causa affectionum ex ea prodeuntium,tum tertio, quia est ratio, per quam compositum est id quod est: nam quod homo sit animal rationale,alia ratio assignari non debet,vt dicitur in 8.Metaphysicæ,& hæc est vna & ens nõ per denominationem, sed tanquam principium,& causa Principalis;& est vna,quia denotat vnum genus principij,est potissima causa per quam compositum est vnum, & est vna ratione,non autem est duplex,vt materia. Demum considerandum quod Philosophus colligit se declarasse quid sit subiectum, non autem id colligit de forma, sed in calce libri eam posterius ait declarandam, vt indicet quod declarato numero principiorum descendens ad singulorum distinctam explicationem orditur à materia, vt sæpe dixi.

Cont. 71. *Quod autem hoc solo modo soluitur & antiquorum dubitatio dicamus post hæc; Quærentes enim Philosophi primi veritatem; & naturam eorum quæ sunt, conuersi sunt veluti in viam quandam depulsi ob inexperientiam; Dicunt quæ neque fieri eorum, quæ sunt, vllum,neque interire, quoniam quod fit,necesse est fieri vel ex eo,quod est, vel ex eo quod non est,ex quibus vtrisque impossibile est;neq; enim quod est fieri, esse enim iam,& ex eo quod non est nil vtique fieri subiici enim quippiam opor-* *Cont. 72.* *tet,ita deinceps quod consequenter accidit augentes, neque esse multa dicunt sed tantum id quod est:illi igitur in hanc venere sententiam ob ea,quæ dicta sunt.*

Veritas perinde se habet ac Sol, ab ea enim omnes ambiguitates tanquam nubes longe repelluntur;propterea Aristoteles patefacta de principiis sen- *Institutũ.* tentia sua,vt manifestet veram esse, sibi proponit ostendendum per eam solam ambi-

ambiguitates veterum posse dilui, adeo vt hæc sit tanquam comprobatio suæ opinionis. Quasi dicat ea opinio, per quam solam ambiguitates exacte diluuntur, *Ratio.* iure optimo est approbanda, per opinionem nostram de Principiis, & præsertim per ea, quę dicta sunt de materia & priuatione, ambiguitates veterum diluũtur, quare tanquam vera est approbanda. Hoc explicaturus Philosophus in his *Diuisio.* duobus cont. rria facit, primo institurum suum patefacit, secũdo refert difficultatem principalem, tertio manifestat quomodo ex vno errore veteres in alios lapsi sint. Vt pertinet ad primam partem, inquit Philosophus, Quod autem *Expositio.* μοναχῶς, hoc est, ita solum, & non secus soluitur veterum dubitatio, dicamus post hæc; ideo in contex. 78. colliget, quare quod dicebamus dubitatio soluitur, &c. Proponens autem difficultatẽ in secunda parte inquit, Quærentes enim Philos. primi veritatem, & naturam; ait quærẽtes quia tot sunt ea quæ inquirimus quot ea quę scim⁹; addit Philosophi primi, quia ea dubitatio nõ fuit Platonis, Socratis, vel Pythagoræ, sed vetustiorum Philoso. nec denotat primos absolute, quia Aristoteles non putat dari, sed primos inter celebres fama, quorum opiniones circunferebantur; & eiusdem difficultatis mentionem fecit Aristoteles in præcedentibus cont. 34. addit veritatem & naturam, hoc est veritatem de natura; nam veritãs erat finis eorum, quæ conformatur cum natura rerum, denotãs suo more per ea, quæ sunt composita. Sequitur conuersi sunt veluti in viam quandam depulsi; nam scientiæ per metaphoram dicuntur viæ, & methodi, & qui errant dicuntur deserere viam rectam, quæ regia est; & deuiare dicuntur; depulsi, quia cogebantur ratione, quam non valebant soluere, quod eis competebat ob inexperientiam, non ob ignorantiam Logicæ, vt perperam ait Auer. non enim Logica cum experientia affinitatem habet, sed quia in communibus versabantur. nec considerabant singula naturæ opera, ideo Aristoteles in sexto Nicomachiorum inquit iuuenes non posse esse Prudentes, & Physicos, quia hæc egent experientia, & in præcedentibus dixit, debere colligi notitiam principiorum ex his, quæ fiunt, ac etiam per resolutionem. Dicuntque neque fieri eorum, quæ sunt, vllum, &c. dubitatio ita formatur; si ens fit, vel fit ex ente vel ex non ente; non *Dubitatio Veterum.* ex ente, quia sic fieret ex seipso, & esset antequam fieret; non ex non ente, quia generationi oportet aliquid subiici, & ex nihilo nihil fit, vt Philosophi omnes considerantes naturæ opera consenserunt, quare ens non fit, & est ingenitum. Ita deinceps quod consequenter accidit augentes, neque esse multa dicunt, &c. In hac tertia & postrema parte manifestatur quomodo ex vno in alia mendacia lapsi sint; nam vno absurdò dato varia sequuntur, & exiguus error in principio in progressu fit maior, & præsertim error in attinentibus ad principia, quæ facultate sunt omnia, adeo vt mendacium magis sit fœcundum in pariendis mẽdaciis, quã verum in veris; facile enim est labi, ideo in principiis accuratissimi esse tenemur, & niti debemus ea ab illis addiscere, qui recte illa percipiunt; & iure Aristoteles in attinentibus ad definitiones se accuratissimum præbuit, quia sunt principia cognitionis aliorum; sic itaque veteres huiusmodi ratione coacti, vt primo inficiati sunt ortum eius quod est, ita consequenter negarunt multitudinem; sed solum dixere id reperiri, quod est, idq; esse vnum & cum negarint transmutationem, & multitudinem, quæ sunt nota sensu, & principia Physicæ cognitionis, de nullo recte sentire valuerunt.

Caput Annotationum, siue Dubitationum.

Prima dubitatio. VAria nobis offert Philosophus, quæ considerationem exposcunt. Primo quæritur, quomodo veteres ostenderint ens non interire; nam Aristoteles id patefecit de ortu, non de interitu. *Secunda.* Quæritur secundo, quomodo colligebant id quod est esse vnum. *Tertia.* Tertio, cum Philosophus dixerit veteres errasse ob inexperientiam, considerandum est quæ sint præcipuæ causæ nostrarum deceptionum. *Quarta.* Quarto, si veteres inficiati sunt ortum rerum, cur assignarunt principia generationis, non enim dantur principia eorum, quæ non sunt. *Quinta.* Quinto occurrit considerandum quæ sit vis propositæ difficultatis. *Solutio prima.* Ordiens à primo dico veteres collegisse ens non interire cum ex conclusione, tum ex ratione formata de ortu; ex conclusione quidem, quia si ens est ingenitum, omne ingenitũ immune est ab interitu, vt patet ex primo de cœlo; ortus enim & interitus prodeũt ex eodem principio interno, nimirum ex materia, & apta sunt fieri in eodẽ. Ex ratione vero, quia si ens interit, vel interit & transit in ens, vel in non ens; non in nõ ens, quia vt ex nihilo nil fit, ita nil transit in nihilum, & præsertim quia vt ortui, ita interitui debet aliquid subijci; neq; etiam in ens, quia sic dissolueretur in seipsum & esset corruptũ antequam interiret, vt de materia dicit Philosophus, in cõt. 82.

Solutio secunda. Quærebatur secundo, quomodo colligebant id quod est esse vnum. Pro notitia considerandum quod veteres omnes statuentes materiam vnam, & putantes eã esse vniuersam essentiam rerum, coacti fuerunt colligere id quod est esse vnum, & ingenitum; nã per ens denotebant substantiam; *Ratio.* & ratio ita formatur; ea quorum substantia est vna, immunis ab ortu, & interitu, vnum sunt, sed ea quorum vna est materia, substantia est vna, immunis ab ortu, & interitu, igitur vnũ sunt; & hoc est principale fundamenrum opinionis veterum, quorum tamen varij distinctis vtebantur rationibus pro eodem colligendo, vt elicitur ex disputationibus Arist. aduersus eos, cum hoc in primo Physicorum, tum in primo Metaphysicæ. *Melissus.* Nam Melissus ita ratiocinabatur; si ens est ingenitum, igitur caret principio; si hoc caret, etiam caret fine, destitutum principio, & fine, est infinitum; quod infinitum, etiam est vnum. *Parmenides.* Parmenides variis vtebatur rationibus, & hac præsertim, vt elicitur ex Parmenide Platonis. Quicquid est præter ens, est non ens, igitur ens est vnum; deducitur consequutio, quia si essent plura, secernerentur ab inuicem, vel per ens, vel per non ens; non per ens, quia id eis esset commune; non per non ens, quia est nihil, & quæ nihilo distinguuntnr, non dicuntur distingui. Fundamentum itaque eorum idem erat, rationes autem particulares variæ. *Latini.* Latinorum multi ita rationem formant; Quicquid est præter ens, est non ens; sed ens, & vnum reciprocantur, quare id, quod est, vnum est. Hæc ratio ad rem non facit, quia non est dubitatio de eo vno, quod cum ente reciprocatur & transcendens dicitur. *Causæ nostrarũ deceptionum.* Proponebantur tertio considerandæ causæ principales nostrarum deceptionum, quas dico esse varias; *Prima.* primo, enim inepti sumus ad scientias ob deprauationem conditionum indiuidui, veluti sunt illi, qui dicuntur capti oculo mentis, vec valent secernere ex se notum, à non ex se noto, vt qui disputare volunt de coloribus, cum ab ortu sint cœci, vt dicitur in secundo Physic. contex. 6. *Secunda.* Secundo ob ignorantiam Logicæ, & priuationem eius Pædiæ, siue rectæ institutionis, qua muniti esse tenemur, dum ad scientiam aliquam addiscendam accedimus, vt dicitur ab Aristotele in primo Nicomachiorum in secundo Metaphysicæ, & alibi. *Tertia.* Tertio ob prauam assuetudinem in audiendis falsis, vt euenit pueris, qui assueti audire falsa, ea iudicant vera. *Quarta.* Quarto ob nimiam fidem,

fidem, quam docenti adhibemus, vt faciunt qui iurare dicuntur in verba docentis, vt nimium addicti Scoto, D. Thomæ, Aristoteli, Platoni, & similibus; Quinto ob inexperientiam; nam viri Prudentes, & Physici experientia egent, qua destituti errant: hinc legitur in primo Metaphysicæ, nos magis debere confidere in medico experto, & minus erudito, quam in eruditiore, & minus experto; & de hac loquitur in hoc cont. Philosophus, dum inquit, veteres Philosophos errasse ob inexperientiam. Missum facio iuuenes frequenter errare, quia nimium indulgent sensibus, sequuntur appetitum ex eis prodeuntem, vitant labores, neque accurate dant operam scientiis; nam sine labore nil præclarum assequi valemus. Dubitabatur quinto, quia dicere veteres negasse generationem, & statuisse Principia eius, est pugnantia proferre; Respondeo eos negasse generationem entis, hoc est substantiæ, concessisse autem mutationes & varietates accidentium, quarum statuebant principia, vel saltem concessisse generationem secundum sensum, non autem veram, & id facere variis modis; qui omnes vt appareant, animaduertendum nouem præsertim esse modos, quibus viri sapientes putarunt, res posse fieri; Primus est modus communicationis diuinarum personarum, per quam pater generat filium, & vna cum eo spirat Spiritum Sanctum; Secundus est creatio; Tertius, ex sententia Pythagoræ, & Platonis, participatio, siue imitatio numerorum, & idearum; Quartus est secretio mixtorum in chao, vt censuit Anaxagoras; Quintus est per condensationem, vel rarefactionem materiæ, siue eius quod est, vt Thales Milesius aquæ, Diogenes aeris; Sextus est per tactum, ordinem, & connexionem primorum corporum, vel eorum secretionem, vt Democritus, & Epicurus atomorum, ex quorum sententia Lucretius libro primo dixit: *Quinta.* *Sexta.* *Solutio secunda diff.* *Modi contra generationē.* *Primus.* *Secundus.* *Tertius.* *Quartus.* *Quintus.* *Sextus.*

Huc accedit vti quaque in sua corpora rursum
Dissoluat Natura, neque ad nihilum interimat res.

Septimus est Parmenidis dicentis variari accidentia, & dispositiones actione, & perpessione prodeunte ex calido, frigido; Octauus est per apparentem mixtionem quatuor Elementorum, vt putauit Empedocles; Nonus est Aristotelis putantis res proprie gigni per eductionem formarum ex potestate materiæ; his addere valemus modum decimum, & est prædefinitio ab æterno idearum rerum procreandarum, ob quam Dei mens dicitur liber rerum procreandarum, antequam extrinsecus fiant, vt legitur in Genesi; quorum modorum tres sunt supra naturam, reliqui naturæ subiiciuntur. Demum quærebatur qualis iudicari debeat ea ratio, ob quam veteres inficiati sunt ortum entis; qua de re cum verba fecerim in libro de Placitis veterum Philosophorum, nunc breuibus dico, si nomine entis denotamus materiam rerum, vel substantiam vniuerse sumptam, vel ens sumptum vniuerse, ratio cogit, & solui non potest, quia nil eorum per naturam fieri potest, ob relatam rationem, vt consideranti redditur notum; solum cum Theologis recte sentientibus dicere valemus, ens ex Deo pendens per creationem constitutum esse ex non esse in esse; at si nomine entis denotamus particularia composita, sub speciebus posita, quæ sola vere generantur, ratio de illis vim non habet, & diluitur ab Aristotele, præcipua autem origo erroris veterum hæc fuit, quod materia esset vniuersa essentia rerum. *Septimus* *Octauus.* *Nonus.* *Decimus* *De viratione.*

Nos autem dicimus quod ex eo quod est, aut ex eo quod non est fieri, aut quod non est; aut quod est facere aliquid, aut pati, aut quodcunq; hoc *Cont. 73.*

fieri vno modo nil differt, aut Medicum facere aliquid, aut pati, aut
Cont.74. *ex medico esse, aut fieri. Quare cum hoc dupliciter dicatur, manifestum quod & ex eo quod est, & id quod non est, aut facere aliquid, aut pati; Aedificat igitur Medicus, non vt medicus: sed vt ædificator, & albus fit non vt medicus, sed vt niger; curat autem; & non medicus fit, vt medicus; Cum autem maxime proprie dicimus Medicum facere aliquid, aut pati, aut ex medico fieri, si quà Medicus hæc patiatur, aut faciat. Manifestum quod & ex non ente fieri, & hoc significat quatenus non est, quod illi non distinguentes errarunt, & ob hanc inscientiam adeo insuper deliquerunt, vt nil aliorum opinati sint fieri, aut esse, sed substulerunt omnem generationem.*

Institutum. VVlt Philosophus propositam difficultatem diluere, idque efficiet duplici distinctione; vt enim ex varia vocum, & interrogationum significatione, innumeræ prodeunt deceptiones, vt dicitur in libro Elenchorum, ita ex distinctionibus, earum euersiones eliciuntur: hinc monemur in libro de interpretatione, interrogationes multiplices primo distinguere, mox respondere. Dicebant veteres, si ens fit, vel fit ex ente, vel ex non ente; distinguit Philosophus fieri ex ente, siue ex non ente, in per se, & ex accidenti, & quia distinctio in agente, & patiente est clarior, ideo extendit id quod diuidi debet ad agentia, & patientia; insuper quia in artificiosis est nobis notior; ideo distinctionem tradit medentium.
Diuisio. Diuiduntur hi duo contextus in tres partes; in prima accipitur quod vel de ente loquamur, vel de medico, vt pertinet ad dandam distinctionem, nihil refert; in secundo distinctionem tradit de medico, in tertia nectit distinctionem cum interrogatione distinguenda, patefaciens quomodo intelligi debeat.
Expositio Vt pertinet ad primam partem inquit: Nos ex propria sententia dicimus quod ex eo quod est, aut ex eo quod non est fieri, aut quod non est, aut quod est facere aliquid, aut pati, & ita extendit sermonem ad agentia, & patientia, vno modo, nil differt, hoc est vt pertinet ad tradendam distinctionem, nil refert, siue loquamur de ente, siue loquamur de Medico; & ita sermonem transfert ab ente ad Medicum; (Quare cum hoc dupliciter dicatur, &c.) facta translatione ad medi-
Pars secunda. cum, tradit in hac secunda parte distinctionem; nam medicus dicitur facere, vel pati, vel ex eo aliquid fieri dupliciter, vel secundum se, & cum reduplicatione, vt medicus medetur, aut ex accidenti, vt medicus ædificat. Cum autem maxime
Tertia. proprie dicamus medicum facere aliquid, dum id facit, qua medicus; In hac tertia parte manifestat proprie ea medico tribui, quæ ei competunt secundum se, ex quo colligit, similiter fieri ex ente, vel ex non ente proprie id denotare, quod est secundum se, adeo vt vniuersa sententia hæc sit, vel loquamur de ente, vel de medico nil refert, sed loquendo de medico conspicuum est, quod ea, quæ illi tribuuntur, valent ei competere dupliciter & secundum se, & ex accidenti; quare similiter loquendo de ente, & quærendo an ens fiat ex ente, vel ex non ente. Et quia proprie interrogatio id denotat quod est secundum se, ideo fieri ex ente, vel ex non ente hoc proprie denotat, quod est secundum se; qua distinctione cum non sint vsi veteres, errarunt in attinentibus ad propositam difficultatem, ob quem errorem in fatuam hanc opinionem venerunt, vt nil opinati sint fieri, aut esse, sed solum reperiri id, quod est, ingenitum, & vnum.

(Caput

Caput Annotationum, siue Dubitationum.

Elicimus ex verbis Philosophi regulam apprime vtilem, & est, quod sermo absolute prolatus debet intelligi per se; hinc regulæ & definitiones semper debent intelligi per se, nam ex accidenti nulla est regula, quæ non valeat reddi falsa; Et ratio est, quia sermo intelligi debet in potiore significatione, potior autem ea est, quæ est secundum se. Insuper ea sunt consideranda, quæ definita sunt, huiusmodi sunt ea, quæ sunt per se, ea autem quæ sunt ex accidenti, indefinita sunt, & excluduntur ex scientiis. Insuper considerandum est distinctionē traditam tribui posse & enti, & fieri, vt vna cum Alexandro considerauit Simplicius; & nonnulli putant tribuendam esse enti, vt etiam per diuisionem entis, in ens actu & ens potestate, traditur secunda solutio. At profecto verior expositio est, quod diuidatur fieri, non ens; Nam Philosophus non medicum distinguit, sed fieri ex eo; similiter dum traditur solutio à Philosopho, ea nectitur cum ipso fieri, non cū ente; & si cum ente necteretur solutio non esset omni ex parte vera, vt patebit. Quare dicamus Philosophum duplici distinctione soluere difficultatem, quarum hæc prima est distinctio ipsius fieri, siue facere, altera erit distinctio entis, per actum, & potentiam; & vtrumque debuit distingui, vt refulgeat exactissima solutio. At dubitatur, quia Aristoteles inquit, medicum curare vt medicum, quod non videtur verum; nam reduplicatio debet verti in vniuersale, & reciprocari; hæc non est huiusmodi, non enim omnis medicus curat, nec omnis curans est medicus. Confirmatur, quia affectio, ex qua constituitur enuntiatio per se, est facultas, non officium; medicus enim vt medicus, est aptus curare, non autem curat, quia potest esse medicus, & non curare. Inquiunt nonnulli, id non debere intelligi pro reduplicatione, sed pro specificatione, vt aiunt; quæ solutio non satisfacit, quia Aristoteles explicat id, quod est secundum se, ex quo elicitur reduplicatio. Propterea dicamus considerandum esse ordinem; prima est Ars medendi constituens medicum, hanc sequitur facultas, facultatem sequitur officium; Medicus vt medicus est aptus curare, mox dum curat, id facit vt aptus curare, adeo vt medicus curans dicatur curare vt medicus; ac ita vertitur in vniuersale & conuertitur, nam omnis medicus curans, curat vt medicus, & omnis curans, vt medicus, est medicus curans. Insuper dubitatur, quia Philosophus inquit, medicum fieri album, quia niger, quod dubium est, nam forte non niger, sed rubeus est. Insuper si fit albus, quia niger, omnis niger deberet fieri albus, quod non est verum, vt patet de Aethiope, & coruo. Soluitur dicendo Aristotelem per nigrum circumscribere modo omnem terminum à quo per se, nimirum priuationem albedinis: de altera difficultate id dicendum est, quod est dictum de medico curante.

Regula. *Ratio regula.* *Sententia quorundam.* *Sententia verior* *Dubitatio.* *Solutio.* *Dubitatio.*

Nos autem dicimus fieri quidem nihil simpliciter ex eo quod non est, sed tamen fieri ex eo quod non est, vt secundū accidens; Ex priuatione enim, quæ est per se non ens, non inexistente fit. Mirabile autē hoc est, & impossibile videtur, sic fieri aliquid ex eo quod non est; Similiter autē neq; ex eo quod est, neque id quod est fieri nisi secundum accidens, sic autem, & hoc fieri eodem modo est, ac si ex animali animal vtique fiat, & si ex quodam Animali quoddam animal, vt si canis ex quo fiat, fiet enim non solum ex quodam animali canis, sed etiam ex animali, at non qua- Cont. 75. Cont. 76.

Cõt. 77. *tenus est Animal, est enim iam hoc, si autem aliquid debet fieri Animal non secundum accidens, non ex Animali erit; Et si aliquid fit non ex eo quod est, neque ex eo quod non est, Quid enim significat ex eo quod non est, iam dictum est quod quatenus non est. Amplius autem* Cõt. 78. *& esse omne, aut non esse non remouemus; Vnus igitur modus hic est.*

Institutum. Diuisio. INstitutum Philosophi est, vti tradita distinctione pro solutione propositæ difficultatis. Diuiduntur hi contex. in tres partes, in prima ostenditur quomodo id quod fit, fiat ex non ente; in secunda quomodo ex ente; in tertia diluitur tacita obiectio: per traditam distinctionem patet, quomodo intelligi debeat ea maior, si ens fit, vel fit ex ente, vel ex non ente; ideo nunc soluens considerat attinentia ad minorem; solutio autem vniuersa in hoc est posita, quod ex neutro fit secundum se, ex vtrisque autem secundum accidens. Pro noticia solutionis, & verborum considerandum est, quod Philosophus primo manifestat quomodo ens fiat ex non ente, & per non ens debet intelligi priuatio, ex qua ait res fieri ex accidenti, quia non remanet in re genita, sed recedit vt terminus à quo, adueniente forma: dum vero Philosophus secundo manifestat quomodo fiat ex ente, per ens denotat materiam & præsertim proximam, vt dum dicimus ex lignis fieri ignem; nã quomodo res fiant ex prima materia, manifestatur per secũdam solutionem; res itaque fit ex ente, vt ignis ex ligno secundum accidens, quia lignum non fit vt est, sed vt non est, nimirum quatenus non est ignis. Iure Philosophus per non ens denotat priuationem, per ens vero materiam, quia id denotat quod est per se, priuatio per se non est, materia vero per se est. Et quoniam aliquis posset putare per hanc solutionem euerti commune effatum. De quouis dicitur esse, vel non esse, quatenus dicitur ens neque ex ente, neque ex non ente fieri, adeo vt cum affirmatio, tum negatio entis reiiciatur vt falsa, ideo in postrema parte inquit Philosophus, Amplius autem & esse omne, aut non esse non remouemus, indicans effatum illud non euerti, vt in cap. annotationum patefaciam.

Caput Annotationum & Dubitationum.

DEcursa breuibus sententia verborum varia cum ad sententiam, tum ad verba attinentia, se offerunt consideranda. Primo considerandum est, quod Aristoteles soluens difficultatem, semper distinctionem refert ad fieri, non ad ens, vel non ens; ideo inquit, res fieri ex non ente, siue ex ente secundum accidens. *Dubitatio.* At obiiciet aliquis, si distinctio referrur ad fieri, cum priuatio sit principiũ per se generationis, deberemus dicere res per se fieri ex priuatione; respondeo, quamuis distinctio referatur ad fieri, tamen id fieri semper consideratur cum relatione ad rem, quæ gignitur. *Quomodo ex priuatione res fiant ex accidẽti.* At perpendamus secundo, quomodo ex priuatione res fiant secundum accidens; multi dicunt fieri ex ea secundum accidens, quatenus accidit materiæ, nec reperitur seorsum ab ea, quæ explicatio vera non est, quoniam etiam formæ sunt in materia, ex quibus tamen non dicimus res fieri ex accidenti, propterea cum Aristotele dicendum est, ex ea res gigni ex accidenti, quia non inest in re genita, & non est necessaria pro re genita. *Dubitatio.* Sed dubitatur quia dicam, omne quod gignitur fit ex priuatione, priuatio est per se non ens, quare omne quod gignitur fit ex non ente per se. Insuper dicam omne quod fit, eatenus fit, quatenus non est, quare per se fit ex non ente; nam reduplicatio

denotat

denotat per se. Respondeo res gigni quidem ex per se non ente, nimirum ex priuatione, ex eo tamen per se non ente fieri secundum accidens, quia non remanet in re genita; ex quo patet distinctionem illam nectendam esse cum generatione, non cũ ente. At addebatur omne quod fit eatenus fieri, quatenus non est; respondeo id denotare priuationem esse per se terminum à quo generationis, non autem principium per se rei genitæ. Tertio considerãda sunt ea verba Philosophi, Mirabile autem & impossibile sic videtur fieri aliquid ex eo quod non est: Inquit mirabile, quia latet modus, quo per naturam res ex non esse transferuntur ad esse, per eductionem formæ ex potentia materiæ, & cum veteres modum illum noscere non valuerint, impossibile absolute indicarunt res fieri, quæ prius non essent, & ex non ente, nam admiratio prodit ex ignorantia causæ; & dum putamus causam non inueniri, dicimus id, ob quod miramur esse impossibile. Quarto considerandum est, quomodo ens dicatur fieri ex ente secundum accidens; id enim videtur falsum, nam inquit Philosophus ens fieri ex priuatione secundum accidens, quia non remanet in re genita, quare cum materia remaneat, deberent res fieri ex ea secundum se per regulam primi Posteriorum; Si negatio causa est negationis, affirmatio debet esse causa affirmationis. Confirmatur, quia id quod fit per se, fit ex materia, & materia secundum se est ens, quare per se fiet ex ente. Soluitur, dum dicimus ens fieri ex ente secundum accidens, considerari materiam proximam non primam, & materiam, quæ actu fit per antecedentem formam, de qua etiam Aristoteles dedit exempla; nam dum consideramus materiam primam, ea nil dicitur esse actu, & omnia potestate, ex qua & forma per se vnum consurgit, vt dicitur in 8. Metaphysicæ, & hoc patebit per secundam solutionem. Insuper ex materia prima, vt includit gradum entis, compositum fit quidem per se vt ex parte, at non vt ex termino, quia non fit quatenus est, & includit gradum entis, sed quatenus nõ est actu, & est potestate aliud; omne enim quod permutatur, eatenus permutatur, quatenus est potestate. De prima instantia dico, dum consideratur materia vt manens & per se, sic ens fit ex ente secundum se, at sic consideratur vt est potestate; De altera instantia dico compositum gigni quidem ex eo quod est, ens secundum se; ex eo tamen gigni ex accidenti, referendo distinctionem ad gigni, non ad ens, vt dixi. At quinto loco occurrit cõsiderandum exemplum, quo vtitur Philosophus; nam ait, Vt si canis ex equo fieret, non fieret quatenus est animal, iam enim est, sed quatenus nõ est latrabile, & reddi potest latrabile. Dedit Philosophus exemplum in re quæ fieri nequit, sequens imaginationem, more Philosophorum. Nonnulli putant exemplum fore naturæ consonum, si diceremus ex Tauro & vaccis gigni apes & ex equis vespas, ita animal ex animali gignitur; at hoc minime verum est, quia non animal ex animali gignitur, sed ex cadaueribus quæ animalia non sunt. Philoponus putat exemplum esse accommodatius, loquendo de vermibus sericis, & aliis, qui cum primo nõ sint alati, deinde fiunt vermes alati. At hoc quoque omnino simile non est, quoniam vermes illi primo non alati, mox alati, non sunt distinctæ speciei, & varietas non est nisi accidentium; Ideo dicamus exemplum conformius esse naturæ rerum, si cum Aristotele in secundo de Gen. animalium dicimus, non simul gigni Animal & equum, adeo vt in vtero ex animali fiat equus, non quatenus animal, sed quatenus equus; similiter ex ente fit ens, & ex substantia, fit substantia, non tamen quatenus ens vel substantia est; nam ens absolute, & substantia non fiunt. Sexto considerandum quomodo per solutionem à Philosopho traditam non euertatur communis enuntiatio, de quouis di-

Solutio.

Mirabile & impossibile.

Quomodo ens fiat ex ente secundum accidens.

Solutio.

Si canis ex equo fieret.

Philoponus.

Exemplũ accommodatius.

Quomodo non euertatur axioma.

citur esse, vel non esse; & breuibus dico eam non euerti duplici ratione; primo quia interrogatio non est per affirmationem, & negationẽ, nam quærendo num ens fiat ex ente, vel ex non ente, ambæ enuntiationes sunt affirmatiuæ, & ambæ falsæ, negatiuæ autem ambæ veræ; sunt autem ambæ affirmatiuæ, quia negatio non cadit supra verbum, sed supra prædicatum: dicere ens fit ex ente est affirmatio, cuius negatio est ens non fit ex ente; similiter ens fit ex non ente est affirmatio, cuius negatio est ens non fit ex non ente; affirmationes sunt falsæ, negationes autem veræ. Similiter, si dixero ens per se fit ex ente, ens per se fit ex non ente, ambæ sunt affirmatiuæ; quia negatio non cadit supra modum, negatiuæ autem erunt dicendo, ens non per se fit ex ente, ens non per se fit ex non ente, quæ ambæ sunt veræ, & mediant inter affirmationes. Insuper non euertitur illud effatum, quia non absolute negamus ens fieri ex ente, vel ex non ente, sed id negamus secundum se, concedimus secundum accidens. Demum est dubitatio, cum generatio non valeat esse ex non ente per se, num creatio dici debeat ex nõ ente per se; nonnulli id affirmant, quia generatio non est ex nihilo, ideo non est ex nõ ente per se, at creatio ex nihilo est; hinc Simplicius ait, si quid fieret ex nihilo prorsus, id certe nec per accidens ex eo fieret; similiter Auer. com. 63. inquit, per creationem res ex nõ esse indiuidui vertitur in esse; cõfirmatur quia in creatione id non esse ex quo res constituitur in esse, non accidit materiæ & enti, sed absolute est non ens. Soluens dico creationem pro termino à quo, vt ei terminus competit, non exposcere priuationem, quia priuatio solum competit subiecto apto recipere formam, nec sat esse absolutam negationem, quoniam exposcit non repugnantiam ex parte obiecti, sed negationem eatenus similem priuationi, quatenus includit non repugnantiam obiecti, quam nuncupant potentiam obiectiuam; ex hac creatum constituitur in esse secundum accidens, quatenus non est pars rei creatæ; non autem secundum accidens quia accidat subiecto; & hoc secundum considerarunt Auer. & Simplicius, si autem id referatur ad creationem, vt creatio est, sic erit terminus à quo eius secundum se, vt priuatio est terminus à quo generationis secundum se.

Nũ creatio sit ex non ente per se.

Solutio.

Cont. 71. *Vnus igitur modus hic est, alter vero quod contingit eadem dicere secundum potentiam & actum; hoc autem in aliis definitum est diligentius. Quare vt dicebamus dubitationes diluuntur, quibus coacti remouent dictorum quædam; ob hoc enim tam longe recessere veteres à via in ortum, interitum, & omnino mutationẽ. Hæc enim visa natura omnem diluit eorum ignorationem.*

Institutum. *Diuisio.*

Data prima solutione, Philosophus alteram tradit, & in præsenti contextu quatuor habemus; primo distinctionem entis per actum & potentiam, per quam soluentes dicimus ea, quæ fiunt, fieri ex non ente actu, ex ente potestate, & ita fieri secundum se; In secunda parte exactiorem explicationẽ huius distinctionis & modi solutionis per eam, reiicit in primum de Ortu & interitu; In tertia colligit se id seruasse & patefecisse quod pollicitus est in contex. 71. inquiens hoc solo modo, nimirum per nostram explicationem principiorum, & præsertim materiæ & priuationis, dilui difficultates, quibus veteres coacti inficiabantur ortum, interitum, mutationem, & multitudinem eorum, quæ sunt; Demum colligit ex inspectione materiæ, eique iunctæ priuationis elici euersionem deceptionis eo.

Caput

Caput Annotationum.

PRimo occurrit considerandum quod Aristoteles difficultatem hanc proponit, & diluitur in quarto Metaphysicæ, & præsertim in primo de Ortu & Interitu, & hoc in loco: & vt pertinet ad difficultatem aduertendum, quod hoc in loco, tanquam in libro communiore eam proponit modo communiore, dubitando de ente num gignatur; in primo autem de Ortu & Interitu, modo minus communi, dubitando an detur generatio simpliciter, siue substantiæ; in idem tamen veniunt, quia veteres nomine entis substantiam denotarunt. Considerandum secundo, vt pertinet ad solutionem, quod Aristoteles hoc in loco duplicem tradit solutionem, secundam tamen solum leuiter tangit, non explicat; in primo autem de Ortu & Interitu, primam dimittit & secundam latissime explicat, ne videatur redundans vel diminutus. Insuper considerandum, quod iure Aristoteles in primo de Ortu late explicat hanc secundam solutionem; Ratio est, quia non ens actu, ens autem potestate, per quod diluitur, est materia prima, de qua distincte loqui magis pertinet ad illum librum; ad hunc autem proprie pertinet de materia loqui vniuerse, & latius sumpta. At iure quæritur cur Aristoteles duplici solutione est vsus; respondeo id factum fuisse multiplici ratione; prima est, quia per primam non manifestatur ex quo res per se fiant, sed solum per secundam; Altera est, quia dubitatio ex duobus constat, ex ente & fieri, & vtraque distingui debent; per primam distinguitur fieri; per alteram ens; veteres autem neutrum distinxerunt. Insuper cũ dubitatio constet ex maiori & minori propositione, per primam assignatur medium inter fieri per se ex ente & fieri per se ex non ente, & est fieri secundum accidens ex vtrisque, quod verum est, & pertinet ad maiorem propositionem; per alteram assignatur medium inter ens actu, quod denotabant antiqui, & nihil; & est non ens actu, ens autem potestate, ex quo composita per se fiunt, & pertinet ad minorem propositionem; demum per primam ens vsurpatur vt apud veteres pro ente actu, & materia proxima, per secundam vero latius, vt includit ens potestate, quod inducitur ab Aristotele, ex quo constat eas non esse solutiones omnino distinctas, sed ex eis consurgere solutionem vnam, omni ex parte perfectam. Quarto animaduertendum est, quod Philosophus loquens de solutione per secundam distinctionem inquit, hoc autem alibi diligentius definitum est. Non constat, quem librum denotet Philosophus inquiens, alibi; nonnulli aiunt denotari nonum Metaphysicæ, at in eo libro quamuis agatur de actu & potentia, nõ tamen diluitur per huiusmodi distinctionem ea dubitatio; id autem fit in quarto Metaphysicæ, exactius tamen, & tanquam in loco magis proprio in primo de ortu & interitu, quem locum modo denotari puto. At occurrit dubitatio, quia in hoc contex. ait de hoc alibi esse definitum diligentius, ibi autem contex. 11. dicitur oppositum; nam inquit Philosophus, de his in aliis dubitatum est sermonibus amplius. Soluitur dicendo hoc in loco id diligentius debere referri ad solutionẽ per actum & potentiam, eo autem loci, cum legatur de his in aliis dubitatum fuisse amplius, siue latius, id referri debet ad vniuersam dubitationem, quam latius hoc in loco proponit & explicat. Quinto considerandum, quod Aristoteles inquit, quare, quod dicebamus, dubitationes soluuntur, inquiens, quod dicebamus, denotat id quod dixerat in contex. 71: hoc solo modo solui difficultatem; & vtitur plurali inquiens, dubitationes, quamuis ea videatur vna, tum quia per eam rationem in varios lapsi sunt errores, adeo vt vim habeat plurium;

Primo cõsiderandum. *Secundo considerandum.* *Tertio considerandum.* *Cur Philosophus dupliciter soluat.* *Ratio prima.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Quarto considerandum.* *Dubitatio.* *Quinto considerandum.*

tum quia ea erat dubitatio in duas partes diuisa; tum demum vt indicetur similiter posse dilui difficultates alias ad ortum & interitum pertinentes; & addit Philosophus quod veteres coacti remouent dictarum quædam. Inquit Plato in Hipparcho nos sæpe cogi, dum soluere non valemus, & non suaderi iudicando id quod colligitur non esse verum, veluti si dicerem, qui ait Platonem esse animal dicit verum, qui dicit eum esse equum, dicit esse animal, quare dicens eum esse equum dicit verum; qui nesciret soluere & conclusionem putaret falsam, cogeretur, at non suaderetur. Veteres autem per propositam difficultatem ne dum cogebantur, sed etiam suadebantur. Insuper inquit Philosophus veteres remouere dictorum quædam; nam procul dubio non cuncta auferebant, vt non accidentia non ortum secundum sensum, non materiam & similia; ideo cum Aristotele dicẽdum est, eos primo remouere ortum, & interitum, per consecutionem vero multitudinem eorum, quæ sunt; concesserunt mutationem, & alterationem consequentium, vt non entis, quod putarunt solam substantiam, & hanc solam materiam. Demum considerandum, quod Philosophus inquit, hæc visa natura, omnem soluit eorum ignorantiam. Hæc profert Philosophus, quasi dicat dubitatio relata perinde se habet ac Sphynx Thebanorum, quę hac lege proponebatur populis, vt qui eius ænigmata non diluerent, vorarentur, qui autem diluerent, perderent illam; Veteres non valuerunt diluere, ideo vorati fuerunt & in nihilum redacti, cum mendacium sit non ens; Aristoteles eam diluens coegit eam ruere & præcipitem dari, ideo inquit hæc visa natura, &c. quid autem denotet per hanc visam naturam, varii varia dicunt, vt refert Simplicius: at profecto nil aliud denotare valuit nisi materiam, vt est eadem numero cum priuatione, & seiuncta ratione; ideo in sequenti contex. in quit, nonnullos eam tetigisse, at non secreuisse à priuatione, nam ex ea connexione & secretione eliciuntur distinctiones, quibus dubitatio diluitur. Et iure dubitatio soluitur inspiciendo naturam & conditionem materiæ, quia per materiam res fiunt, & ex notitia principii prodit cognitio pendentium ex eo.

Hęc visa natura.

Tex.t.78. *Tangentes igitur & alii quidam fuerunt ipsam, at nõ sufficienter; primum enim consitentur simpliciter fieri aliquid ex eo quod non est, quatenus Parmenidem recte dicere censent; Præterea videtur, si quidem numero vna est, & potestate vnicam esse, hoc autem differt plurimum; Nos enim materiam & priuationem alterum esse dicimus, & hanc quidem non esse secundum accidens, nimirum materiam, priuationem vero secundum se; Et materiam quidem prope, & quodam modo esse substantiam priuationem vero nequaquam.*

CVm Philosophus enuntiasset ex notitia materiæ prodire solutionem difficultatis, potuisset quis ei obiicere, nonne & alii materiam nouerunt? cur itaque ipsi quoque non valuerunt dubitationi satisfacere? Ideo institutum Philosophi est ei obiectioni occurrere; & tria facit; primo fatetur alios quoq; nonnullos tetigisse materiam, & eius conditionem, sed leuiter, & per cõmunia quædam, & ob id verum exacte inspicere non valuerunt; & hic fuit Plato, qui in Timæo, Philebo, Sophista & Lyside varia refert, ad materiæ notitiam pertinentia. Secundo vt ostendat quam leuiter id fecerint, patefacit duo præcipua eorum errata; primum est quia dixerunt id quod est, simpliciter siue per se & absolute fieri

Institutum. *Diuisio.*

ex non

ex non ente, quod apparuit falsum; & quod Plato id dixerit, ex eo colligit Philosophus, quia Plato summopere commendabat Parmenidem, qui ostendens ens esse vnum, dicebat quicquid est præter ens, est non ens, igitur ens est vnum; Plato nulla vtens distinctione entis, vel vnius, absolute concedebat illud assumptū, mox addebat dari non ens, ex quo res per se fierent; quod non ens, erat materia. Hęc explicatio elicitur ex Sophista Platonis 193. & ex Aristotele in hoc lib. conr. 30. Alter error Platonis erat, quia videbatur ei, siquidem materia numero est vna cum priuatione, & potestate etiam esse eadem; non enim materiam à priuatione secernebat, & ideo vtriusque eandem putabat potentiam, & eodem modo ad ortum & interitum conspirare, non autem distincta ratione, vt censuit Arist. & hic secundus error affertur tanquam fundamentum primi. Cum enim materia non distinguatur à priuatione, materia per se erit non ens, & quia ex materia res per se fiunt, fient ex non ente per se; dicere autem quod sint vnum numero, & vnum facultate, differunt plurimum; vnum enim est verum, alterum falsum, verum autem & falsum maxime differunt, falsum enim est quod sint vnum potestate, hoc est ratione, conditione, & modo concurrendi ad ortum. Nos enim materiam & priuationem alterum esse dicimus, &c.) In hac tertia parte refert Philosophus sententiam suam secernens materiam à priuatione duplici differentia; prima est quia materia est, non ens secundum accidens, id est ob priuationem, hinc in prima notione non dicitur non ens, priuatio vero secundum se. Altera differentia est, quia materia est prope, & quodam modo substantia, priuatio autem minime. *Duplex differentia materia à priuatione.*

Caput Annotationum.

CONsiderādum primo, quod iure Aristoteles inquit, Platonem tetigisse materiam. Nam Plato ne dum tetigit, sed etiam exactissime naturam, & conditionem eius patefecit, vt patet ex Timæo, Philebo, Sophista & aliis dialogis, & quamuis eam dixerit non ens, non propterea putauit esse nihil, sed infra ens; nā Deum constituebat supra ens, Ideas Menti competentes vere esse putabat, quarum imitationes in materia apparentes dicebat esse vmbras; materiam, dixit infra ens, locum imitationum & vmbrarum exemplar, diuinitatis expers non autem nihil; vt enim ab Aristotele in primo de ortu & interitu dicitur ens potestate, non ens actu, & aliquando ens, ita à Platone nuncupabatur infra ens, & non ens pro alteritate ab ente, & imitatione. Quo autem pacto materia & ens & nō ens dici possit, in libro de materia patefeci. Insuper considerandum, quod Arist. de materia inquit, quod sit prope, & quodam modo substantia; quod verum est duplici ratione, primo quia est substantia potestate, quæ est prope & quodam modo substantia. Secundo quia substantia vsurpatur dupliciter, vel pro composita collocata in prædicamento, cuius materia est pars, & dicitur prope; vel pro contradistincto ab accidente, & hoc modo substantia est. Apparet in Aristotele controuersia, nam in contex. 33. & in præcedentibus dixit veteres consensisse ex nihilo nil fieri, modo autem Platoni tribuit, quod dixerit res per se fieri ex non ente. Soluitur quia, vt dixi, id non ens non erat nihil sed infra ens. Insuper alia refulget controuersia; hoc enim in loco Aristoteles Platonem damnat, quia materiam dixerit non ens & eandem cum priuatione; in secūdo autem de Ortu & Interitu cont. 4. inquit, quod eam putauerit & nuncupauerit hoc aliquid, at hoc aliquid vere est. Respondeo Platonem vsum fuisse hoc aliquid, non pro denotando vere ente, sed pro denotando eo quod permanet & non variatur, quod & *Conciliatur Arist. cū Plat.* *Materia prope & quodam modo substantia.* *Controuersia prima.* *Altera.*

ideis & materiæ competere dixit, hinc eam in Timæo dixit esse locum, qui nunquam interiret.

Cont. 80. *Hi autem quod est magnum & paruum similiter, vel simul vtrunque vel seorsum vtrunque, Quare omnino alter est hic modus ternarij & ille. Huc vsq; itaque deuenere quod oportet quandam subijci naturam, hanc tamen vnam faciunt. Etenim si quis dualitatem facit nuncupans eam magnum & paruum nihilominus idem facit, alteram enim despexit priuationem. Illa enim permanens cum forma concausa est eorum, quæ fiunt vt mater; altera vero pars oppositionis sæpe videbitur non esse ei, qui ad eius maleficium animum adhibuerit.*

DIxerat Philosophus nonnullos leuiter, nec vt satis sit, tetigisse materiam, quia eam à priuatione non secreuere: & quoniam posset quis putare eam secreuisse, quatenus materiam nuncuparunt magnum & paruum, quæ duæ voces forte duplicem subiecti rationem indicant. Ideo institutum Philosophi est huiusmodi sententiam & euasionem euertere. Diuiditur contextus in tres partes; in prima refertur quomodo materia diceretur à Platone magnum & paruũ. Secundo manifestatur quid recte nouerint veteres. Tertio cõfirmat Platonem non secreuisse materiam à priuatione, afferens rationem. Inquit itaq;, Hi autem nimirum Plato, & eius asseclæ, quod non est, hoc est materiam, quam non ens & infra ens nuncuparunt, magnum & paruum similiter, hoc est sine distinctione & varietate significatorum, appellarunt: vel enim simul, vel seorsum illæ voces proferrentur, semper tamen solam materiam denotare opinati sunt; putabat tamen Plato voces eas simul esse proferendas, vt conditionem indefinitam materię patefaceret. Ex quo elicitur ternarium approbatum ab Aristotele pro principiis, distingui à ternario approbato à Platone statuente magnum, paruum, & vnum; ternarius enim Platonicus est ternarius vocum, non autem distinctarum rationum, vt Peripatericus. Patefacit mox Philosophus quid tetigerint, & nouerint; id autem fuit, materiam esse necessariam pro rerum ortu. At statim repetit diminutionem cognitionis, quatenus materiam à priuatione non secreuerũt; nam quamuis vsi sint duplici voce, non ob id putarunt secerni; neglexerũt enim priuationem, & vsi sunt solo officio materię, quoniam materia remanet in composito vnà cum forma, & perinde ac mater est concausa compositi; quod à Platone dicebatur proles: si autem mentem adhibemus maleficio priuationis, iudicabimus eam non esse penitus, quoniam maleficium eius est interitus, cuius terminus est non esse; statim enim quod in materia imaginamur priuationem alicuius, veluti ignis, statim imaginamur eius interitum; ex quo elicitur hæc ratio. Id quod in rerum ortu perinde se habet ac mater, debet numerari inter requisita pro ortu, id vero quomodo est euersio, debet negligi; primũ competit materiæ, alterum priuationi, quare materia numeranda est, priuatio autem negligenda.

Institutũ. Diuisio. Expositio. Ratio.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Quatuor consideranda. QVatuor præsertim se offerunt explicanda, Primum est, cur materia à Platone dicta sit magnum, & paruum. Alterũ quomodo materia sit concausa, tanquam mater. Tertium, quia Aristoteles videtur secum pugnare, nam ex vna parte inquit, Paltonem non secreuisse materiam à priuatione, ex altera ait, eum neglexisse priuationem, non autem materiam, & vnam esse maleficam, alteram

perinde

perinde ac matrem, quæ magnam indicant distinctionem. Quarto considerandum maleficium priuationis. Ordiens à primo, cur inquam Plato materiam magnum & paruum nũcupauerit, ternariumq; cõstituerit à Peripatetico distinctũ. Considero primo Platonem per magnum, & paruum non denotasse conditionem materiæ à priuationis conditione distinctam, sed iunctum ex vtrisque; id enim illud est, quod est indefinitum. Considero insuper quod Plato in Philebo quatuor refert ad ortum conspitantia, nimirum infinitum, terminum, vnum, & commiscens, quibus etiam addit quintum, quod est essentia: infinitum est materia cum priuatione iuncta, quæ in Timæo dicitur magnum & paruum; terminus est imitatio ideæ, quæ ab Aristot. dicitur forma; vnum est compositum, quod in Timæo dicitur proles; commiscens, siue vniens est efficiens; essentia est Idea, cuius terminus est imitatio. Aristoteles referens sententiam Platonis non considerat essentiam, efficiens, & compositum, quia ad rem non faciunt; sermo enim est de principiis internis, Ideo solum considerat infinitum, quod dicitur magnum, & paruum, & terminum, quem dicit formam. Ex quo constat quomodo ternarius sit distinctus, quia magnum, & paruum solum denotat vnum, quod & infinitum & locum generationis appellat. Nuncupauit autem infinitum, siue materiam magnum & paruum, Primo, vt circumscriberet & denotaret indefinitam materiæ conditionem, nam vt monuit in Cratilo, nomina debent esse consona rebus, magnum autem & paruum denotant indefinitam molem, vt patet ex prædicamento quãtitatis. Secundo vt sequeretur Pythagoram, qui numeros dicebat esse conditionem rerum, & materiam appellabat binarium; quia vt binarius est initium multitudinis, ita materia; numerantes enim statim post vnum labimur in binarium. Insuper materiam dicebat parem, quia vt impar est causa consimilis figuræ numerorum, nimirum quadratæ, ita par dissimilis, quod competit conditioni materiæ; seruare itaque voluit Plato binarium & parem numerum pro denotanda materia: illi enim dicebantur numeri fœminini. Tertio id fecit, vt indicaret molem indefinitam coæuam materiæ. Quarto vt simul etiam circumscriberet terminos oppositos transmutationum, quæ fiunt circa materiam, vt dum Elementa inuicem permutantur. Quinto vt indicaret materiam esse locum & sedem contrariorum. Sexto quia vt pro rerum ortu post Deum consideramus materiam, tanquam Chaos, ita binarius est numerus ille, qui vnitati tanquam Deo succedit. Quærebatur secundo, quomodo materia diceretur cõcausa eorum, quæ fiunt tanquam mater. Et quoniam Philosophus loquitur cum Platone, siue de prolatis ab eo, ideo pro notitia consideremus verba nonnulla Platonis. Legitur in Timæo, Tria nunc sumenda sunt, vnum quod gignitur, aliud à quo similitudinem trahit, & hæc ita comparare decet. Quod recipit, materiæ, vnde recipit, patri naturam horum mediam, nimirum compositum vel saltem imitationem, Ideæ, proli, adeo vt Mens tanquam Pater impartitur per medias rationes & semina imitationes Idearum materiæ, tanquam matri. Sententiam hanc Platonis cõsiderat modo Philosophus, quam explicauit Plotinus Enn. 3. lib. 6. cap. 19. at eo dimisso dico metaphoram sumptam ex matre non absolute, sed in parte esse similem. Similitudo in quatuor præsertim est posita, primo quia ex sententia Aristotelis mater solum patiendo, & præbendo materiam constituit prolem, vt etiam materia solum patitur. Secundo quia proles ex visceribus matris educitur, vt forma ex potentia materiæ. Tertio, quia Mater seruat, fouet, & auget fœtum, vt materia tribuit molem, & extensionem composito. Quarto, quia vt Mater id nõ efficit sine semine, & offi-

Cur materia dicitur magnum & paruum.

Cur materia concausa.

Verba Platonis.

Similitudo materia & matris.

Materia concausa. cio patris, ita nec materia sine officio mouentis & efficientis. At perpendamus quomodo materia permanens vnà cum forma dicatur concausa eorum, quæ fiunt. Multi dicunt eam esse concausam, quia est interna, seruatur, & vnà cum forma constituit compositum. Dicitur enim cõcausa, quia est simul cum re effecta, non autem ita se habent causæ externæ: quæ explicatio vera non est, quoniam Aristoteles modo considerat sententiam Platonis, & vtitur modo loquẽdi eius; pro cuius notitia duo sunt consideranda; primum est quod συναίτιον græce, concausa latine, non principalem causam denotat, sed instrumẽtum & id quod principali inseruit; & quoniam apud Platonem causa denotat efficientem, vt dicitur in Philebo, ideo nec materia, nec forma causæ sunt, sed concausæ, quia motæ ab efficiente eique famulantes compositum constituunt. Insuper considerandum quod causæ diuiduntur in causas & concausas; externæ absolutæ dicuntur causæ, quia præsunt, mouent, & dirigunt internas; internæ vero vt ab eis directę & motæ dicuntur concausæ. Sic itaque quamuis materia & forma possint dici concausę ex sententia Aristotelis, quia sunt vna cum re effecta, & ambo simul compositum constituunt: vt tamen ad hunc locum pertinet dicuntur concausæ, hoc est non proprie & principales causæ, cum relatæ ad efficiens, quod solum à Platone dicebatur vere causa, tum relatæ ad externas, quæ absolute causæ, hæ vero concausæ apud Academicos nuncupabantur; & dicuntur concausæ eorum quæ fiũt, hoc est compositorum, quæ similia sunt Proli. Dicebatur tertio, quod Aristoteles

Solutio 3. videbatur secum pugnare; Respondeo Aristotelem recte nouisse Platonem per materiam denotasse subiectum priuatum, quod magnum, & paruum nuncupauit; quod subiectum cum duplicem includat rationem, vnam materiæ, alteram priuationis ait, rationem priuationis vt seiunctam ab ea materiæ neglexisse, non numerando eam pro principio distincto generationis, nec pro distincto à materia, sed pro nihilo habuisse, cum sit absentia formæ interitus, & non ens. Postremo considerandum proponebatur maleficium priuationis; nam inquit Philosophus, altera pars oppositionis sæpe videbitur nõ esse ad maleficium

Maleficium priuationis. eius adhibenti mẽtem. Maleficium priuationis profecto maximum est, vt enim in attinentibus ad naturam esse est optimum, ita non esse est deterrimum; at statim quod in materia consideramus priuationem alicuius, consideramus eius interitum, priuatio enim est absentia & interitus formæ; vtitur Philosophus hoc loquendi modo, sæpe videbitur non esse; ait sæpe, hoc est dum consideratur se-

An priuatio sit principiũ interitus secũdum se. cundum se, nam ex accidenti est ens. At quæret aliquis num priuatio debeat dici principium interitus secundum se? Ludouicus Boccaf. necnon Suessanus id affirmant; nam terminus non differt à via; terminus interitus ad quem, est priuatio, ideo priuatio est interitus, & cum sit interitus non debet dici quod ex accidenti nectatur cum eo, vel sit principium eius; Hæc opinio mihi videtur dubia,

Lud. Boccaf. quia Arist. generationis & interitus communia assignauit principia, quæ vt vni-

Euersio. us, ita alterius principia essent vel secũdum se, vel ex accidenti, & præsertim quia oppositorum eadem est ratio. Confirmo, quia Aristoteles dubitans an ens fiat, similiter dubitabat an intereat, & vt soluit de ortu inquiens, ex accidenti res fieri ex non ente, ita putandum est soluisse de interitu, alioquin diminute soluisset. Confirmatur quia (vt recte ait Philoponus) Principia, vt sunt entia, ita sunt principia; quare cum priuatio solum sit ens secundum accidens, etiam solum secundum accidens potest dici principium siue ortus, siue interitus. Quare dicamus priuationem relatam ad ortum vel interitum esse principium per se, relatam vero ad rem, quæ gignitur vel interit, esse principium secundum accidens; id enim

quod

quod interit secundum se in ea interit, ex quibus constat, at solum cōstat ex materia & forma, ideo secundum se desinit esse forma, remanet autem materia; priuatio potest quidem dici interitus, cum sit non esse, & absentia, & non per se principium rei corruptæ. Hoc nos docuit Aristoteles in præcedentibus inquiens satis esse formam, quæ sui præsentia & absentia constituat mutationes, indicans priuationem solum ex accidenti esse principium vtriusque. At obiicet aliquis, omne principium boni, & generationis est beneficium, priuatio est principium boni & generationis, quare benefica est. Respōdeo priuationem esse principiū boni ex accidenti, & cum suo recessu, vt etiam ægritudo in laborante est causa vt sanitatem quærat; in vniuerso autem nil adeo est malum, quin Dei Prouidentia dirigatur in bonum, bonoque seruiat. *Dubitatio.* *Solutio.*

Existente enim quodam diuino bono & appetibili, aliud quidem contrarium ei dicimus esse, aliud autem quod sui natura aptum est appetere id: Quibusdam autem accidit contrarium appetere sui ipsius interitum; Attamen neque se ipsum apta est appetere forma, propterea quod non eget, neque contrarium; mutuo enim se contraria destruunt; sed hac est materia, vt fœmina marem, & turpe pulchrum, verum non ex se turpe est, sed secundum accidens, neque fœmina sed secundum accidens. *Con. 82.*

NEctitur hic contextus cum antecedente, & inducitur vario modo. Ego ita inducendum puto; Cum Philosophus materiam dixisset similem matri, priuationem vero maleficam, institutum modo eius est manifestare, quomodo sit similis matri, & per relationem ad ortum distinguatur à priuatione, conspirando ad eam vario modo. Hinc Philosophus assignaturus rationem dictorum vtitur particula enim, denotante causam & rationem. Diuiditur contextus in quatuor partes; in prima numerantur tria requisita pro quauis appetitione; in secunda ducit Platonem non secernentem materiam à priuatione in conspicue absurdum; in tertia patefacit quomodo materia formam optet; in quarta quomodo sit mala & fœmina. Redeundo ad primam partem, duæ sunt eius aliorum expositiones; quidam aiunt Aristotelem per diuinum, &c. denotasse Deum, cui materia recipiendo formam optat reddi similis. Alij denotasse genus materiatarum formarum, quas materia appetit: & probabiliter possent defendi; quia tamen expositiones illæ nil artificiosi patefaciunt, & quia Aristoteles vtitur vocibus communibus, non autem ad aliquod definitum genus se contrahit, ideo puto Aristotelem mira Arte euersurum sententiam Platonis primo iacere fundamentum, ex ipsomet Platone in Lyside depromptum, numerando tria pro quauis appetitione requisita, adeo vt loquatur indefinite & vniuerse, non autem de re aliqua definita. Primum quod requiritur est appetibile, quod secundum se obtinet conditionem boni; omne enim appetitur, quia iudicatur bonum. Alterū est oppositum rei appetibilis excitans appetitum; tertium est appetens. Hæc tria in omni appetitione locum habent, vt explicat Plato in Lyside, siue in dialogo de amicitia. Primum denotat Philosophus inquiens, existente quodam diuino bono appetibili, quodcunque sit illud; ea tria subiecto sunt idem, distinguuntur ratione; nam Diuinum dicitur, quia est cōditio Dei, vel ex Deo ducitur. Bonum vero secundum gradum suæ naturæ; optabile demum relatum ad ea, quæ illo egent. Diuinum est vt principium, bonum tanquam medium, optabile vt finis facultatum appetentium. Quia est Diuinum, ideo est bonum, & quia bonū opta- *Institutū.* *Diuisio.* *Expositio.*

bile. Poteſt eſſe Diuinum bonum & optabile, vel vere, vel quia apparet; inſuper poteſt eſſe bonum, vel abſolute, vel alicui. Demum vel ex ſe, vt Deus, vel per participationem. Refert deinde Philoſophus alterum pro appetione requiſitum inquiens, hoc quidem contrarium ipſi dicimus eſſe. Requiritur contrarium rei appetibilis, quod competat vel appetenti, vel ſaltem ei, pro quo appetimus, quod eſſe debet non vere contrarium, ſed priuatio rei optabilis; hæc ſola eſt neceſſaria; quia recipiens debet eſſe nudatum eo quod recipere debet; ſi autem fuerit vere contrarium, id ob incluſam priuationem neceſſarium eſt, ob contrarietatem vero eſt tanquam calcar & ſtimulus; vt frigus nos excitat ad appetendum calorem. Inſuper requiritur, vt id contrarium non ſit congruens naturæ appetentis, vt calor nobis ſecundum naturam congruens non excitat appetitum frigoris, vt docet Plato in Lyſide: affert deinde tertium, quod requiritur, & eſt appetens, inquiens hoc vero quod aptum eſt expetere ipſum ſui natura, & hoc illud eſt quod per appetibile perfici debet quod cum ſit poteſtate, quatenus perfectibile & poteſtate eſt, dicitur aptum appetere, ac ita cum reduplicatione & per ſe, tale appetens eſt tanquam medium aptum fieri vtrunque extremum; ſic materia appetit in ſecunda ſui notione, dum conſideratur vt eſt poteſtate, & perfectibilis. (Quibuſdam accidit contrarium expetere ſui ipſius interitum, &c.) Hæc eſt pars ſecunda, in qua Platonem non ſecernentem materiam à priuatione deducit in cōſpicue abſurdum; & eſt vt illud contrarium appetibili, ſecūdario requiſitum, expetat ſuimet interitum; & ratio ita formatur; materia ſecūdum ſe appetit formā, Per Platonem priuatio eſt eadem cum materia, igitur ea ſecundum ſe formam ſibi contrariam expetet, contrarium autem vnum eſt interitus alterius, quare expetet ſui interitum. Manifeſtat mox in tertia parte, materiam eſſe id quod formam appetit, vt pateat quomodo Plato in id abſurdum labatur, & veritas propriæ ſententiæ. Ratio autem ita formatur; id, quod formam appetit vel eſt forma, vel priuatio, vel materia; non eſt forma, quia appetens eget appetibili, nihil autem eget ſeipſo; non eſt priuatio, quia mutuo ſe deſtruunt. Quare hoc appetens materia eſt, quæ ita formam appetit, vt turpe pulchrum, & fœmina marem. Hac metaphora etiam vtitur Plato in Timæo inquiens, tria nunc genera ſumenda ſunt, vnum quod gignitur, aliud à quo ſimilitudinem trahit. Quæ ita comparare decet, Quæ recipit, matri, vnde recipit, Patri naturam horum mediam proli, quę natura media eſt compoſitum; ex ſententia tamen Platonis, Pater eſt Mens per ideam; ex ſententia vero Ariſtotelis eſt efficiens proximum, ſimile ſpecie proli. Demum manifeſtat Philoſophus quomodo materia ſit turpis, & fœmina inquiens, præterquam non ex ſe mala ſed ſecundum accidens, neq; ex ſe fœmina, ſed ſecundum accidens; profert hoc Philoſophus, vt manifeſtat Platonem vere labi in id abſurdum, quia non ſecernens materiam à priuatione coactus fuit putare eam eſſe malam & fœminam ſecundum ſe; at ex ſententia Ariſtotelis materia eſt mala & fœmina ob iunctam & ab ea diſtinctam priuationem.

Ratio.

Ratio.

Caput Annotationum & Dubitationum.

VAria ſe offerunt digna accurata conſideratione: verum quia in libro de materia exacte fuerūt diſcuſſa, nonnulla breuiſſime explicabo. Quæritur primo an materia appetat formam? ſoluitur eam non expetere appetitu proxime ſequente cognitionem, vt appetunt animalia, nec appetitu ſequente formam, vt grauia appetunt locum deorſum, ſed appetitu ſumpto pro facilitate ſuæ conditioni, & ordine in formam; eſt enim materia ad formam facilis & Dei prouidentiæ

An materia appetat formam.

dentia ordinata in eam. Et appetit seruare eam quã habet, idq; præsertim optat, & cum eam seruare non valet, se præbet facilem pro futura. Materia considerata cũ aliqua externa dispositione dicitur appetere eã formã, pro qua est parata; considerata vero prorsus sine externa dispositione, cũ æque sit facilis ad varias formas, dicitur primo appetere quatuor formas elementorum, mox mediantibus illis cæteras, & demum vt quo ordine est apta sui natura formas recipere, eodem dicitur eas appetere.

An materia formam appetat secundum se.

Quæritur secundo an materia formam appetat secundum se; videtur quod non, quia formam appetit ob priuationem ei iunctam; hęc in prima notione non dicitur eam appetere, cum appetitus priuationem præsupponat.

Solutio.

Respondeo appetere formam per se, potest intelligi dupliciter, vel vt per causam principalem, vel vt per necessario requisitum. Materia vt per causam principalem per se optat formam, quia hoc ei competit per propriam conditionem & rationem ab ea priuationis distinctam, appetit enim quia ex ea & forma tanquam ex perfectibili, & perfectione vnum per se fit. Vt vero per necessario requisitum pro appetitu, dicitur appetere ob priuationem ei iunctam, quæ priuatio non est causa appetitus, sed occasio, & aliquid necessario requisitum pro appetitu. Et quod res ita se habeat, patet considerando materiam Artificialium, quæ cum sui natura non sit facilis ad formam, sed per violentiam eam recipiat, non dicitur sui natura formam appetere, quamuis ea sit priuata. Appetit itaque sui natura & conditione materia formam, at non sine antecedente priuatione.

An priuatio appetat formam.

Quæritur tertio an dicere valeamus priuationem appetere formam; videtur quod sic, quia bonum omnia optant, & propter quod vnumquodque & illud magis; per priuationem appetimus, quare longe magis priuatio dicetur appetere.

Solutio.

Respondeo priuationem non posse per se appetere, quia per se est non ens, solum est ens secundum accidens, nimirum vt significat materiam, & ita secundum accidens, hoc est per materiam appetit, solum dicere valemus eam dirigi in bonũ, & requiri pro bono; nec de ea seruatur regula, Propter quod vnumquodque, &c, quia non est vere & proprie causa appetitus, vt dixi.

An forma appetat materiam.

Quæritur quarto an forma appetat materiam; & dicendum quod forma, quæ in materia est, appetit in ea materia pro facultate seruari; nam appetere aliquid contingit dupliciter vel vt finem, vel pro fine; vt appetimus sanitatem & medicamentum.

An appetitus exposcat priuationem.

Quæritur quinto, an verum sit quod appetitus exposcat priuationem; id enim dubium est, tum quia Deo tribuimus appetitum, cui tamen nil deest, tum insuper quia frequenter etiam dicimur ea appetere, quæ possidemus, vt sanitatem, diuitias, & similia.

Solutio.

Soluitur dicendo priuationem necessariam semper esse pro appetitu, sed non in appetente, nam requiritur priuatio in eo, pro quo appetimus; si appetimus pro nobis, requiritur in nobis; si pro alio, in alio. Deus non appetit pro se, quia non eget, sed pro alio, quod denotamus dicentes, Deus vult omnem hominem saluum esse; ita etiam medicus & amicus optant sanitatem pro alio laborante: insuper priuatio est duplex, vel pro præsenti, vel pro futuro; dum sumus sani, non optamus sanitatem pro tunc quando sumus sani, omne enim quod est, quãdo est, necesse est esse, sed pro futuro, de quo timemus & nõ possidemus, vt recte docuit Plato in Conuiuio.

An aliquid optet sui interitum.

Dubitatur sexto, an aliquid possit expetere sui interitũ. Aristoteles id dereliquit vt conspicue absurdũ, cuncta enim per naturæ instinctum cupiunt esse; & vitant pro facultate non esse; nam interitus est malum aliquid, id autem quod optatur, bonum est.

Solutio.

Soluitur interitum per se non optari, cum malus, & vltimum terribilium dicatur, optari tamen ex accidenti; & id contingit dupliciter, vel ob imbecillitatem pro vitãdo præsenti malo,

vt qui ob amorem, vel paupertatem se necarunt; vel ob fortitudinem pro assequendo maiori bono, vt Paulus, cupio dissolui & esse cum Christo, vel pro vitãdo deteriore scelere: at de his latius in Philosophia Ciuili. Septimo dubitatur, quia Aristoteles videtur secum pugnare; primo inquit, contrarium non appetere suum contrarium, mox ait, turpe appetere pulchrum, quæ contraria sunt. Respondeo turpe duo denotare; subiectum & turpitudinem; subiectum quod neutrum & medium dicitur pulchritudinem appetit; si quis turpitudinem nõ secerneret à subiecto, vt Plato priuationem à materia, ille in absurdũ laberetur, quod contrariũ optaret suum contrarium, & interitum. Dubitatur octauo, quia Aristoteles inquit, fœminam appetere marem; quæritur quomodo id intelligi debeat. Nonnulli aiunt, fœminam optare se esse marem, alij optare parere marem; at hæc ad rem non faciunt, nec respondent metaphoræ & instituto Aristotelis, non enim materia appetit se esse formam, nec formam vt fœtum seorsum existentem parere, sed necti cum forma, vt inde prodeat compositum, tanquã proles; similiter fœmina appetit necti cum mare, vt inde prodeat compositum, tanquam proles; ac ita etiam respondet metaphoræ Platonis, qui considerabat causam efficientem, materiam tanquam matrem, compositum vt prolem. At dicet aliquis, si consideramus appetitum connubij & connexionis, ne dum fœmina appetit marem, sed etiam mas fœminam, & quidam censent quod magis eã appetat, quam vice versa appetatur. Respondeo appetere aliud contingit dupliciter, vel tanquam bonum optabile vt finem, de quo Aristoteles loquitur, vel tanquam necessarium pro fine; fœmina per naturam appetit marem vt bonum optabile includens perfectionem & finem; mas vero per naturam appetit fœminam vt necessariam pro fine, veluti agricola appetit fœcundam terram pro fructu & fine; & siquis secus appetit fœminam, ille est appetitus præter naturã. Demum dubitabatur, an verum sit id quod dicitur à Philosopho, quod materia sit fœmina & turpis secundum accidens; aduersus quod multa pro Platone dicũtur à Plotino in lib. de materia: num tale vnumquodq; iudicari sui cõditione debet, quale remanet, ablato omni eo, quod ab alio ei tribuitur, at ablato vniuerso genere materiatarum formarum nil aliud remanere imaginamur, nisi indefinitũ, priuatum, & turpe aliquid: confirmatur, quia ex sentẽtia Aristotelis materia sui natura & conditione est potestas. Potentia est tanquam fœmina & turpe, cum includat priuationem, quare materia ex se non secundum accidens fœmina & turpis est. Hinc legitur in quarto Phy. cont. 15. cum remouentur termini & affectiones à sphæra, relinquitur nihil præter materiam, at id quod relinquitur profecto indefinitum & informe est. Soluens dico materiam ex se esse turpẽ & fœminam dupliciter posse intelligi, vel per se in primo modo, adeo vt ea sit essentia eius, vel per se in secundo modo, quia ea turpitudo sequatur conditionem materiæ, dum materia in secunda notione refertur ad aliud, tanquam affectio vnà cũ potentia includente relationem ad formam. Aristoteles negat esse per se primo modo, adeo vt non distinguatur ab essentia materiæ, non negat secundo modo. Academici non distinguentes modum vnum ab altero absolute affirmant materiam per se turpem, ità patet conditio priuationis, & quomodo materia sit & non sit per se turpis, nec non concilium opinionum. At obiicet aliquis; id, quod alicui per se competit, non potest perire superstite eo cui competit, priuatio autem præsente forma euanescit superstite materia. Respondeo eam regulam esse veram de his, quæ per se competunt absolute, non autem de sequentibus relationem, quæ variatur per varietatem relatorum. Insuper interitus priuationis

Controuersia.

Quomodo fœmina marẽ optet.

An mas optet fœminam.

Quomodo Materia sit fœmina & turpis.

nil

nil aliud est nisi exequutio officii eius; competit enim materiæ vt eam reddat aptam pro recipienda forma, & interit priuatio huius vel illius non absolute, veluti cum homini per se comperat, vt sit disciplinæ capax, quamuis disciplinam suscipiat, non ob id absolute perit ea facultas recipiendi, sed potius fungitur officio, cuius gratia parata erat.

Corrumpitur autem & fit est quidem vt sic, est autem vt non; quatenus enim est id in quo, secundum se corrumpitur, quod enim interit in hoc est priuatio, quatenus autem secundum potentiam non per se; sed incorruptibilem & ingenitam necesse est esse ipsam; Si enim fiat, subiici aliquid oportet primum, ex quo inexistente fiat, hoc autem est ipsius natura, quare erit antequam fiat. Dico autem materiam primum subiectum vniuscuiusque ex quo fit aliquid, cum insit non secundum accidens, & si quid interit in hoc abibit vltimum, quare corrupta erit antequam corrumpatur. *Cont. 82.*

PAtefacta necessitate materiæ, ostenso per analogiam quid sit, posita differentia inter eam & priuationem, declarato cæteros leuiter tantum eam attigisse, quomodo appetat formam, & turpis sit, vt absoluat eius declarationem, manifestat in præsenti contex. quam fiat & intereat, ac etiam quomodo nec fiat, nec intereat; ex quo etiam parebit maleficium priuationis, & distinctio eius à materia. Diuiditur contex. in tres partes: in prima declaratur quomodo materia fit & nō fit expers generationis & interitus; in secunda declaratur ea secundum se non gigni; in tertia non interire. Vt pertinet ad primam partem inquit Philosophus, Materiam partim gigni & interire, partim non; nam materia dupliciter consideratur, primo ex parte priuationis ei iunctæ ac ita gignitur & interit; secundo ex parte suæ essentiæ, secundum quam nec gigni nec interire valet; variatur propria ratio priuationis, seruatur semper propria ratio & essentia materiæ: si enim fieret, subiici aliquid oporteret, ex quo inexistente fieret. In hac secunda parte ostenditur materiam non gigni, & ratio ita formatur; omne quod gignitur, ex aliquo inexistente gignitur, materia non valet ex tali inexistente gigni, quare non gignitur: maior patet ex eo quod est ostensum, pro omnium ortu necessariam esse materiam; minor ostenditur, quia id, ex quo inexistente res fiunt, materia est; quare si materia fieret, ea esset antequam fieret, id enim ex quo fit aliquid, antecedere debet. Quod autem id ex quo res fiunt sit materia, ostenditur per definitionem eius, quæ hæc est; Materia est primum subiectum, ex quo inexistente per se res fiunt, & in quod ea, quæ pereunt, resoluuntur. Ex prima parte definitionis elicimus materiam non posse gigni, quia esset antequam fieret; ex altera vero quod nequeat interire, quia omne quod interit demum in primam materiam resoluitur; at ipsa iam simplex est, & terminus resolutionis postremus, quare erit corrupta antequam corrumpatur, & simul erit, & non erit, quod maxime est absurdum. Hæc est sententia verborum. *Institutum.* *Diuisio.* *Expositio.*

Caput Annotationum & Dubitationum.

VT pertinet ad principalem conclusionem, quæ est materiam secundū propriam essentiam, nec oriri nec interire posse, considerandum est de hoc Philosophos omnes consensisse: omnes enim eam indicarunt æternam, nec pu- *Materiā Philosophi omnes putarunt æternam.*

tarunt posse gigni, quia re vera per naturam gigni non potest, vt dicitur in secundo Physic. contex. 10. Theologi tamen recte nouerunt eam non per generationem, sed per creationem recepisse principium, ex quo etiam constat Aristotelem nullo pacto creationem nouisse; nam ex eo quod materia per propriam generationem fieri non potest, absolute intulit nec gigni, nec interire posse, quod non fecisset, si putasset secus, ac per veram generationem ex non esse eam posse constitui in esse. Considerandum secundo, quod declarans Philosophus materiam per priuationem interire, inquit, vt enim id in quo, secundum se interit, hoc est dum consideratur ratio propria priuationis, quæ inest materiæ, ea ratio secundum se interit, hoc est non per materiam, sed ex se vt terminus à quo; ideo statim addit, quod enim perit in hoc est priuatio: per hanc explicationem diluuntur duo dubia; Primum est, quia cum priuatio sit non ens, non videtur vt non ens, & secundum se posse corrumpi; alterum est, quod si materia interit per priuationem, non recte dicitur corrumpi secundū se, ideo nonnulli aiunt, debere legi secundum hoc nimirum per priuationem. Soluitur prima dubitatio, quia priuatio dicitur interire secundum se, non quia proprie intereat, sed quia interitus ei competit ratione propria, non per aliud vt materiæ: & dum à Philosopho dicitur, secundum se corrumpitur, id non debet intelligi de materia, sed de propria ratione priuationis; nam considerat materiam & priuationem, vt vnum numero, præditum duplici distincta ratione; & cōsiderando rationem priuationis dicit, secundum se corrumpitur, quia non per rationem materiæ, & se declarans inquit, quod enim interit est priuatio, at si consideratur propria ratio materiæ, ita nec gigni, nec interire valet. At instar adhuc & vrget ambiguitas, quia si priuatio perit, dabitur absentia absentiæ, priuatio priuationis, non ens transibit in non ens, & erit corruptum antequam corrumpatur, & demum dabitur interitus ipsius interitus, priuatio enim est quidam interitus. Respondeo, priuatio non est omnino non ens, vt negatio, sed consignificat subiectum, eiq; tribuit denominationem ac insuper affirmatione denotatur, vt dicitur in quinto Metaphysicæ, veluti nudus, edentulus, & in secundo Physic. 15. dicitur quædam forma; quæ præsertim vera sunt de priuatione proxima: & demum vt priuationi competit esse, ita competere potest interitus. Sed dubitatur, quia Aristoteles dubitat de Ortu & Interitu, mox explicat de solo interitu, inquiens, quod interit, priuatio est, de ortu non loquitur, & non patet quomodo priuatio oriri valeat, & materia ex accidenti per eam. Respondeo, vel loquimur de priuatione communi & indefinita, quæ est eadem numero cum prima materia, vel de proxima prodeunte ex antecedentibus dispositionibus, & iuncta cum antecedente forma; si de prima loquimur, ea nō fit, sed materiæ naturam sequitur; solum dicitur considerari in materia, dum per rationem refertur ad formam, & desinere in parte dum adest forma; absolute tamē nil positiui in materia desinit, vel incipit esse: si vero de altera loquimur, ea vere incipit & desinit, dum incipiunt vel desinunt esse antecedentes formæ vel dispositiones. Considerandum tertio quod Aristoteles loquens de propria ratione materiæ inquit, Quod vero ad potentiam, non secundum se interit, per potentiam denotauit essentiam materiæ, & dicens non interit secundum se, indicat se prius denotasse per priuationem non secundum se, sed ex accidenti interire, adeo vt priuatio secundum se intereat, materia ex accidenti per priuationem, secundum se autem nec fiat nec intereat. Insuper cōsiderandum quod essentiam materiẹ nuncupauit potentiam, quod quidem est verum accipiendo potētiam pro fundamento, pro gradu entis, & pro

Quomodo materia per priuationem intereat.

Dubitatio.

Solutio.

Dubitatio.

Solutio.

Essentia materia per potētiam denotatur.

& pro absoluto, non autem pro superaddita resolutione; hæc potentia semper comitatur materiam in quauis notione, & nunquam interit, sed perficitur per formam. Quinto considerandum, quod iure Aristoteles ostensurus materiam nec gigni, nec interire, affert definitionem materiæ; ex definitione enim subiecti, elicitur ratio affectionum ei competentium. Definitur materia in secunda notione, vt consideratur à Physico, & cum alibi solum definiatur per generationem, quia ad eam dirigitur secundum se, hic tamé etiam definitur per interitum, vt ex definitione elici possit vtrunque, nimirum, quod nec oriatur, nec pereat. Elicitur hæc definitio materiæ ex analogia, per quam dicebatur nosci materia, & elicitur non proxime, sed intermedia aliqua ratione, ex sensu & experientia notis deprompta. Definitur prima materia, quia quamuis ad hunc librum pertineat consideratio materiæ communis, & vniuersæ, tamen dum sermo est de his quæ sunt ab vno, primo & proprie considerari dicitur id quod in eo genere est primum. Pro genere accipitur subiectum, quia est communius, & notius quam prima materia, cum conspicue dicatur de subiecto accidentium. Additur primum, quia materia prima est subiectum primum origine, vltimum resolutione: secundum subiectum sunt Elementa, tertium mixta similium partium, quartum membra, quintum composita, quæ sunt subiectum accidentium, sextum est subiectum motus secundum locum. Cum materia sit subiectum primum, etiam est subiectum formæ substantialis, quæ prima est. Insuper cum sit subiectum primum, etiam est commune omnium mortalium, id enim quod est primum origine, præsupponitur ab aliis. Sequitur ex quo fit aliquid, dicitur aliquid, tum quia non omnia fiunt, tum insuper, quia ea quæ fiunt sunt particularia; similiter dicitur & si quid interit in hoc abibit vltimum, nam primum origine, est vltimum resolutione? Et cum dicatur in hoc abibit vltimum, indicatur non semper fieri resolutionem in primam materiá, sed solum per resolutionem postremam; & dicitur compositum resolui in primam materiam, dum nil eius remanet præter eam; vt dum aqua vertitur in ignem. Cætera attinentia ad definitionem materiæ, & ad id num potentia sit eius essentia, exacte sunt explicata in libris de materia; ideo prætermittuntur. Occurrunt demum varia dubia; Quæritur primo, cum materia dicatur oriri & interire per priuationem, num etiam oriatur & intereat per formam? Dubitatur secúdo quia Aristoteles tertio cœli 61. ait, æternorum æterna, mortalium mortalia esse principia, nunc auté mortalium statuit Principia æterna; Tertio dubitatur, cum per materiam cópósita pereant, ea maxime videtur perire per regulam, Propter quod vnumquodque &c. Quarto dubitatur, quia si materia est æterna, compositú & forma mortalia, & æterna præstantiora sunt mortalibus, materia pręstabit vtrisque. Quinto cum compositum vltimo dicatur resolui in materiam primam, num etiam dicatur resolui in formam? Sexto dubitatur, quia Aristoteles 10. Metaphysicæ contex. 26. inquit, nil interire secundum accidens, hoc autem in loco ait, materiam solum ex accidenti interire. De prima difficultate dico materiam rectius dici interire ex accidenti per priuationem, quam per formam, tum quia dicuntur idem numero vt patet ex, tum insuper quia priuatio est affinior códitioni materiæ, & tanquam eius affectio, per formam autem dicitur fieri & interire compositum, materia prima non denominatur gigni vel interire per formam, sed solú subiectum accidentiú, vt homo dicitur fieri musicus, vel interire secundum accidens per interitum musicæ. De secunda difficultate dico principia propria mortalium esse mortalia, principium autem commune, qualis est materia. fat est vt intereat secun-

Cur tradatur definitio materiæ.

Genus materiæ subiectum.

Prima dubitatio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Solutio prima.

Solutio secunda.

dum accidens; dum enim interit secundum accidens per interitum priuationis, est principium generationis. Dicebatur tertio composita perire per materiam & propter quod vnumquodque, &c. Respondeo per duo fundamenta; primum est, quia regula vera est de illis, quæ sunt ab vno, adeo vt affectio competat primo & per id aliis, de interitu relato ad materiam non sic se habet; Alterum est quia materia non est causa integra, nec principalis interitus, huiusmodi sunt cōtraria & corrumpentia, materia est causa sine qua non, & locus interitus & ortus.

Solutio tertia.

Solutio 4. Obiiciebatur quarto, quia sic materia præstaret formæ & composito; legitur enim in 9. Metaphysicæ, æterna præstare mortalibus. Respondeo æterna actu præstant mortalibus, nō æterna potestate vt materia. Insuper æterna supra ortum præstant mortalibus, non æterna infra ortum, vt materia, quæ ortui & interitui subiicitur; demum æterna, quæ non intereunt ex accidenti, præstant, at materia ex accidenti interit. Dubitabatur quinto, num compositum dicatur etiam resolui in formam. Respondeo non resolui vltimo in formam, sed in materiam, quia materia vt est prima origine, ita est postrema resolutione; Insuper rectius dicitur resolui in materiam, quia ea remanet & seruatur, forma autem perit. Dicimus tamen compositum etiam resolui in formam, quia vnumquodque compositum dicitur posse resolui in sua componentia, & id præsertim fit per intellectum & rationem; ideo Aristoteles de homine musico dixit, resolui in hominem & musicum, quia definitio compositi resoluitur in definitiones componentium; Demum dubitabatur, quia ex decimo Metaphysicæ nil interit secundum accidens; Respondeo interire ex accidenti posse dupliciter intelligi, primo vt pereat non principaliter, sed per consequutionem & secundario, ac ita multa pereunt ex accidenti; Secundo vt cum sit aptum interire non intereat, & valeat non interire; & hoc non conceditur ab Aristotele, omne enim mortale necessario interit, & nullum mortale seruari valet æternum; & hoc est quod dicitur in calce decimi Metaphysicæ, quod sententiæ hoc in loco prolatæ non aduersatur.

Solutio quinta.

Solutio sexta.

Cont. 83. *De Principio secundum formam, num vnum vel plura sint, & quale vel qualia, primæ philosophiæ officiū est exquisite decernere; quare in id tempus reiiciatur. De Physicis autem & corruptibilibus formis in posterius demonstrandis dicemus. Quod igitur sint Principia, & quæ & quot numero, determinatum sic à nobis sit; Rursus autem aliud principium sumentes dicamus.*

Institutum. Constituto numero principiorum & absoluta declaratione materiæ eique iunctæ priuationis, cupiens Philosophus primo libro congruentem tribuere finem, quia posset quis putare modo declarandam esse primam formam, quæ est tertium Principium, Ideo in præsenti contextu quatuor facit, primo reiicit cōsiderationem principij secundum formam in primam philosophiam; Secundo in sequentibus proponit agendum de formis Physicis; Tertio dicta colligit; demum ad dicenda nos dirigit; ait in prima parte, de Principio secundum formam; hoc exponitur vario modo; nonnulli putant denotari vniuersum genus formarum materialium, quod non est dicendum, quia tale genus est natura, de qua agitur in secundo Physic. insuper denotatur ea forma, quæ contradistinguitur à mortalibus; alij hoc referunt ad Deum, quod etiam verum non est, quia

Diuisio.

Quid per Principium secundum formam.

quia non quæritur de Deo quot, & qui sint; Ideo hoc referri debet ad genus separatarum formarum, & hoc respondet contextui 43. duodecimi Metaphysicę, quo loci ostenso dati genus separatorũ à materia, quæritur an huiusmodi formæ & motores sint vna vel plures, & ostendit esse tot, quot sunt orbes cœlorum. Et hoc proprie est principium secundum formam, quia principij nomẽ proprie denotat primum, hoc autem genus est absolute primum. At obijciet aliquis, quia hoc non est id, quod sumptum sit pro principio generationis mortaliũ, ideo non videtur ad rem facere. Respondeo re vera non esse illud, & propterea non attinere ad Physicum, sed ad diuinum; est tamen principium secundum formam absolute; & posset quis putare quod vt prima materia, ita illud primum, attineret ad Physicum, ideo Aristoteles hoc reijcit; & quod hoc denotet, conspicue ex eo patet, quia ei generi opponit genus Physicarum formarum mortalium: de eo itaq; in prima philosophia quęret an sit vnum vel plura: nam primum absolute ostenditur vnum, & est Deus; primum autem in vniuerso genere separatorũ est multiplex: de hoc exacte agere, & tanquam in proprio loco, attinet ad Metaphysicũ; dicit exacte, quia confuse, obiter, & tanquã in loco alieno etiam in Physicis nonnunquam de eo est sermo: hoc dicitur genus formæ, quia est actus, & saltem est forma assistens; Metaphysica autẽ dicitur prima philosophia, quia est prima absolute & sui conditione, quamuis sit vltima, & post naturalia ex parte nostri.] De Physicis & corruptibilibus in posterius demonstrandis dicemus.] Hæc est pars secũda, in qua proponit in sequentibus agendum de eo formarum genere, quod est natura, ad Physicum pertinet, & pro principio generationis constitutum est, quod genus formarum rectius natura, quam naturale dici meretur; vsurpatur tamen naturale latius, vt etiam dicitur de natura, quatenus pertinet ad naturalem scientiam. Forma Physica & mortalis inuicẽ reciprocantur, nam si est Physica pendet ex materia, & mortalis est, & vice versa; & intelligi debet genus formarum substantialium, quia hoc, non autem accidentia est natura; accidentia autem considerantur ob connexionem, & per consequutionem. De hoc genere formarum in posterius dicẽdis erit sermo: nam de eo vniuerse, vt est natura, sermo erit in prima parte secundi Physic. singulatim autem & in specie agetur in aliis libris. [Quod igitur Principia sint, & quot, & quæ, definitum sit hoc modo.] Hæc est pars tertia in qua vtitur Epilogo respõdente Proœmio; proposuit in primo textu primo agendum de Principiis: colligit modo se id seruasse, ex quo constat quid eo loci nomine Principij denotauerit; nam sequens veteres denotauit interna Principia generationis. De his ait, se declarasse quod sint, id autem fecit partim ex accidente: reijciendo falsas veterum opiniones euertentes Principia, partim indutus habitu dialectico, vel Metaphysico, nam in cont. 8. dixit id proprie ad Physicum non attinere; de his insuper declaratum ait quot sint, nimirum tria, & quæ, hoc est materiam, formam, & priuationem, [Rursus alio sumpto principio dicamus.] Hæc est pars postrema, in qua accingitur Philosophus & nos dirigit ad dicenda.

Dubitatio. *Solutio.* *Metaphysica est prima Philosophia.*

Caput Annotationum & Dubitationum.

QVÆRITVR primo, quod principium denotet Philosophus, dum postremo ait, alio principio sumpto dicamus. Auer. hoc exponit tripliciter: primo quod denotetur primus motor, de quo est sermo in 8. Phys. in cuius gratiam cætera declarantur: quæ sententia non est vera, nam primus motor in 8. Physic. gratia alterius, nimirum æterni motus inquiritur, & proprie ad Physicum non

Auer. quid nomine principij.

pertinet, sed iam reiectum est in primam Philosophiam; Secundo exponit quod denotetur principium aliud doctrinæ, quatenus absolute & re vera principium naturalis scientiæ, statui deberet secundus liber; quæ sententia vera non est, vt patebit in procemio secundi libri; nam liber hic in quo versamur absolute primus statui debet, non ex accidenti, vt quidam aiunt. Ideo tertio exponit quod denotetur natura, quæ est principium motus, & corporis Physici, de qua mox agetur; hoc profectò est probabilius, at non apparet ratio connexionis, & cur dicatur Principium aliud. Propterea dicamus, cũ Philosophus pro exacta Principiorum declaratione quatuor sibi explicanda proposuerit, nimirum ex quibus principiis intrinsecus res fiant, secundo ex quibus Elementis res genitæ constent, tertio per quas causas cognoscantur, demum qui nam sit modus operandi naturæ, absoluto primo capite, iure nũc ait, Alio principio sumpto dicamus; Hoc autem erit principium secundi capitis, principium libri, Principium rei quæ consideratur; ea enim est Natura, Principium communis diuisionis, nam in primo libro cont. 6. orsus est à diuisione principiorum, nunc vero ordietur à diuisione eorum, quæ sunt; Insuper considerandum ex hoc cont. conspicue elici non dari formam corporis ad prædicamentum substantiæ pertinentem, quæ sit coæua materiæ; nam Aristoteles solum ponit principium in genere formę à materia solutum, & formas physicas ac mortales; ea forma corporis neutra harum est, vt patet, & præsertim, quia si daretur, vt materia, ita ea ad Physicum pertineret; at Aristoteles de Physicis & mortalibus proponit agendum. Insuper considerandum, conspicue refulgere errorem eorum, qui inficiantur in hoc primo Physicorum Aristotelem ordiri à consideratione materiæ; conspicue enim patet, quod Aristoteles statuto numero principiorum, de eis singulatim loquuturus à materia, eique iuncta priuatione orditur; & colligit se declarasse quid sit materia: nunc vero indicans se non egisse de Principio in genere formæ, de eo in progressu disserendum proponit. Insuper considerandum ex hoc contextu colligi in secundo Phys. de sola mortalium natura esse agendum; nam de solis mortalibus formis, quæ naturæ sunt, se disputaturum pollicetur; materia autem consideratur vt ad formam refertur. Demum considerare debemus primum hunc librum, sui natura & conditione rectaque ratione primum esse; nam generatio antecedit rei genitæ, ideo principia primo sunt consideranda, vt ad generationem, mox vt ad rem genitam referuntur. Insuper Aristoteles absoluta ratione in primo contex. ostendit primo agendum de principiis, non autem ex accidenti, vt explodantur errata veterum; ac ita epilogo colligit se ea declarasse.

Opinio propria.

Non dari formam corporis.

Arist. est orsus à materia.

De sola natura mortaliũ esse agendum.

Epilogus totius Libri primi.

PROPOSVIT Philosophus primo agendum de principiis internis generationis, viamque patefecit indagandi ea; De quibus loquens disputans aduersus veteres patefecit primo Principia nec vnũ, nec infinita esse; ostensurus mox definitum numerum patefecit primo, contraria esse principia, declarauit secundo ea non esse satis, sed addendam materiam; & inde patuit esse tria. Quæ declaraturus orditur à materia, eique iuncta priuatione, manifestans quomodo distinguantur, quomodo cognoscatur materia, quid, & qualis sit: absoluta autem materiæ & priuationis declaratione, cum sequatur agendum de forma, secretas formas Metaphysico deserit considerandas, Physicas vero & mortales se in progressu declaraturum pollicetur.

FRANCI-

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

Procemium & introductio ad secundum librum Physicorum.

DEclaraturus Aristoteles in primis duobus libris Physicorum communia Principia rerum Natura constantium, considerauit pro exacta earũ explicatione quatuor esse patefacienda; primo ex quibus internis Principiis producantur; secundo ex quibus Elementis genita constent; tertio per quæ genera causarum cognoscantur; demum qui nam sit modus operandi Naturæ. Ideo vniuersam eorum explicationem in quatuor capita redegit, & sequens more suo ordinem naturæ, quia res primo gignuntur, secundo sunt, tertio cognoscuntur, demum considerandus occurrit modus operandi naturæ per genera causarum, iure optimo in eorum explicatione exactissime eundem ordinem seruauit. Egit de principiis generationis in vniuerso primo libro; mox inquiens in calce libri, Principium aliud esse sumendum, Egit de Elementis rei genitæ, quę sunt natura eius, vsque ad cont. 27. quo loci nouo vtens procemio proponit agendum de causis per quas Physica cognoscuntur, & de illis disseruit vsq; ad cont. 75. in quo quartum statuens principium proponit agendum de modo operandi Naturæ, de quo vsquę in finem libri verba facit; mox vero in principio tertij libri proponit agendum de communibus affectionibus: hoc exposcebat recta ratio ordinatæ explicationis principiorum, & hoc constat seruasse Philosophum. Hinc interrogati ex sententia eius quot sint interna Principia generationis, nil aliud respondere valemus, nisi quod sint tria, materia, forma, & priuatio; interrogati quot sint Elemẽta rei genitæ, dicimus esse duo, materiam, & formam; interrogati de causis dicimus esse quatuor; ita nos docente Philosopho respondere cogimur, nomina profecto Principiorum, causarum, & Elemẽtorum frequenter variari possunt, at ea, distincta ratio semper seruatur. Ex quo constat quod quamuis de materia, similiter & de forma sermo fit in tribus primis capitibus, quia tamen id fit distincta ratione, Philosophus non est redundans; insuper hoc seruare licet, quod cum quatuor sint causæ, in singulis quatuor relatis capitibus, vna præsertim ei capiti accommodatior consideratur, veluti quia per materiam res fiũt, ideo in primo libro pręsertim explicatur materia; & quia per formam res sunt, & sua natura sunt præditæ, ideo in capita de Natura & Elementis præsertim explicatur forma; & quoniam causæ nomen apud veteres præsertim denotabat efficientem, & Plato in Philebo causam cum efficiente reciprocari asseruit, ideo in tertio capite, quod est de causis, præsertim sermo est de efficiente, cum per se, tum ex accidenti; demum quia Natura operatur propter finem, ideo in quarto capit. ad modum operandi Naturæ pertinente, multa declarantur cognitioni finis conducentia. Ex his nouem eligere valemus scitu digna, & vtilia; primum est, solos duos primos libros esse nuncupandos de principiis, cum in eis absoluatur explicatio attinentium ad ea; Alterũ est Principia exactis- *Nouem qua ex dictis colliguntur. Primũ.*

Secundũ. sime fuisse declarata, cum explicatæ sint relationes omnes eorum, & modi con-
Tertium. siderandi instituto inseruientes; Tertium est fuisse declarata ordinatissime, cum
Quartũ. seruatus sit ordo naturæ variorum modorum considerandi; Colligitur quarto, Librum primum non ex accidenti, vt perperam nonnulli aiunt, sed absoluta ratione & sui cōditione esse primum, cum res primo per interna principia gignantur. *Quintum.* Colligo quinto, Inter primum & secundum librum nil aliud mediare, vt male putant nonnulli existimantes, inseri debere librum secundum Metaphysicæ, at hoc facientes euertunt admirabilem ordinem & connexionem capitum pro *Sextum.* notitia Principiorum conducentium; Sexto colligo etiam principio secundi libri competere procemium, nam finis primi libri dum proponitur agendum de *Septimũ* formis mortalibus, inseruit pro secundi libri procemio; Ex quo septimo colligo de qua natura sit institutum Philosophi agere in secundo libro, nimirum de na- *Octauũ.* turra mortalium, cum de formis mortalibus proposuerit agēdum. Colligo octauo Consilium Aristotelis in secundo libro, id autem est absoluere explicatio- *Nonum.* nem attinentiũ ad partem de Principiis; Et quoniam ea sunt tria, ideo elicio nono secundum librum diuidi in tres partes, quarum prima est de Natura, secunda de causis, tertia de modo operandi Naturæ. Loquuturus itaque Philosophus de Principio secūdum formam, quod est genus formarum mortalium, quia id vnà cum materia est natura, Elementum, & principium rei genitæ, ideo de natura loquitur, quæ est vox naturali considerationi summopere accōmodata, Et quia Natura consideratur vt aliquid simplex, cui competunt, duæ simplices quæstiones an sit, & quid sit, cum ex se pateat naturam esse, explicaturus quid sit, inquirit eius definitionem inquiens.

Cont. 1. *Horum quæ sunt, quædam sunt natura, alia vero propter alias causas: Natura sunt & Animalia, & partes eorum, & Plantæ & Simplicia corpora, vt Terra, & ignis, & aer, & aqua; hæc enim & huiusmodi natura esse dicimus; Omnia autem quæ dicta sunt videntur differre ab iis, quæ non natura existunt; quæ enim Natura sunt, omnia videntur habere in se Principium motus & status, hæc quidem secundum locum, illa secundum accretionem & diminutionem, quædam autem secundum* *Cont. 2.* *alterationem. Lectus autem & indumentum, & quæ huius generis sunt, quatenus sortita sunt prædicationem vnamquamque, & quatenus sunt ab Arte, nec vnam quidem habent propensionem mutationis insitam, quatenus autē accidit eis lapidea, aut terrea esse, aut mixta ex his, eatenus habent.*

Institutum. COLLECTVRVS Philosophus per nobis notiora definitionem naturæ, orditur à diuisione compositorum, quæ confusa sunt; & ex conspicua di- *Diuisio.* stinctione naturalium ab artificiosis, definitionem eam eliciet. Diuiduntur hi duo contextus in tres partes, in prima traditur diuisio, in secunda numerantur ea, quæ natura constant, in tertia manifestatur distinctio eorum ab artificiosis.
Expositio. Vt pertinet ad primam partem inquit eorũ quæ sunt, per ea quæ sunt, more suo, vt apparuit in primo Physicorum, indicando composita, & ex causis pendentia: hæc vel dicuntur ex natura pendere, vel ex aliis causis, & præsertim ex Arte, hæ namque sunt causæ principales, & per se compositorum, quæ fiunt. Numerans in secunda parte ea, quæ natura cōstant, inquit Natura esse & animalia & partes

eorum & Plantas, & Simplicia corpora, Quæ tertio ab artificiosis distinguuntur, quia cuncta natura constantia videntur prædita interno principio alicuius naturalis motus, vel status, vt simplicia corpora prædita sunt interno principio motus secundum locum, Plantæ accretionis, & diminutionis, hæ, & animalia alterationis, alterant enim hæc semetipsa ob partium varietatem, veluti cor calefacit præcordia, cerebrum obtundit calorem cordis, & sic de cæteris. At ex aduerso, Lectum, indumentum & artificiosa, dum considerantur vt artificiosa ne dum carent principali principio motus, quo prædita sunt animalia, verum insuper destituta sunt propensione ad motum, quę ὁρμὴ dicitur, qua pręditæ sunt simplicia corpora; at dum considerantur quatenus includunt materiam, & subiectum Physicum, ex quo constant, ita non secundum se, verum ex accidenti ob illud inclusum subiectum pędita inspiciuntur principio aliquo motus, per quod Statua marmorea fuit, similiter & alia arte constantia modo aliquo mouentur.

Caput Annotationum & Dubitationum.

CONSIDERANDVM primo est, quod quemadmodum Philosophus in primo Physicorum cont. sexto primæ parti principium dedit per diuisionem Principiorum, ita modo secundæ parti principium tradit per communem diuisionem eorum, quæ sunt; insuper quemadmodum in primo Physic. loquens de Principiis generationis dicebat ea refulgere per illa, quæ gignuntur, ita modo loquens de Principiis rei genitæ, non generationem diuidit, sed ea quæ sunt, nimirum composita, quæ omnia & præsertim mortalia ex causa aliqua pendent: ita soluitur instantia de Deo, qui ex nulla causa pendet. Secundo cōsiderandum est, quod causæ, ex quibus res pendēt, vario modo ab Aristotele referuntur, nam in primo Rhetor. septem dicuntur, nimirum Fortuna, Violentia, Natura, consuetudo, ratio, ira & cupiditas; quæ tamen in duodecimo Metaphysicæ in quatuor rediguntur in Artem, Naturam, Fortunam, & Casum. Et quoniam harum quatuor, duæ sunt causæ secundum accidens, ideo eis derelictis, cōsiderat solum pendentia ex causis principalioribus, & per se, quę sunt Natura & Ars. Et hæc inuicem comparat; & cum dicat quędam esse Natura, alia per alias causas, numerat membra simplicia, ex quorum notitia refulgent composita, nam dantur varia, quæ ex Natura & Arte vna conspirantibus prodeunt, vt plantæ, & homines qui sanantur. Considerandum tertio, quod ea, quæ natura constant, in quatuor gradus distribuuntur, & sunt corpora simplicia, mixta consimilium partium, Plantæ & Animalia. Aristoteles tria tantum numerauit dimisso gradu mixtorū consimilium; ratio huius est, quia considerat corpora Physica cum relatione ad motum & statum secundum naturam; at mixta consimilia non secus mouentur ac simplicia, hinc in primo de Cœlo dicuntur moueri per Elementum in eorum mixtione dominans, ideo fuit satis referre simplicia. Considerandum quarto, quod Philosophus loquens de Animalibus dixit, Animalia, & corū partes natura constare; loquens de cæteris nullam partium fecit mentionem, cuius varietatis cum à variis variæ afferantur rationes, quas silentio prætereo, ratio verior explicata non fuit; ea autem est, quia vt dixi, considerantur corpora Physica cum relatione ad motum secundū naturam; proprium autem est partium animalis, vt prǽditæ sint principio aliquo proprij motus, distincti à motu totius, vt oculi in suo loco reuoluuntur, lingua proprio aliquo motu mouetur, distincto ab eo totius, hoc cōpetit partibus animalium, non aliorum, ideo distinctè eas, & eas tantum referre tenebatur; in qua corporum natura cōstantium enumeratione hoc

Primum considerandum.

Causæ ex quibus orta pendent.

Gradus corū, quæ natura constant.

Cur dicitur animalia & partes.

quoque considerandum est, quod solum mortalia, non autem cœlestia corpora referuntur; neq; illis est assentiendum, qui inquiunt, nomine animalium etiam cœlum denotari, non enim consueuit Aristoteles cœlum inter animalia, sed potius inter simplicia corpora referre, vt patet ex primo de Cœlo; neque de cœlo verum est, quod partes distincto motu moueantur, vt illæ animalium. At hæ se offerunt diluendæ difficultates; prima est, quid denotet Philosophus per principium motus, dũ ait omnia Physica videri prædita principio interno motus, num denotet solum efficiens, respondens Arti, vel etiam patiens. Secundo dubitatur, cur numerans motus, quibus videntur moueri, de ortu & interitu nõ facit mentionem, sed de sola latione, accretione, diminutione, & alteratione; Tertio dubitatur quia motus Animalium non videntur secundum naturam, illi enim producuntur per masculos, qui voluntarij motus, nõ autem Physici dicuntur Principia. Quarto dubitatur de homine dum monetur per intellectum, qui non est natura, num per motum animalium motus quoq; eius denotetur. De prima difficultate dico Aristotelem per principium motus denotasse, & proprie efficiens, & inclinationem ad eum sequentem formam; Nam principiorũ motus tres sunt gradus, Primo consideratur vere efficiens, cui respondet internum patiens resistens, quale principium competit animalibus, quæ ad libitum mouentur, & quiescunt, non autem inanimis; Secundo consideratur ὁρμὴ, inclinatio, & propensio sequens formam, quale principium competit grauibus & leuibus inanimis, cuius mentionem fecit Aristoteles in secundo cont. Tertium est principiũ patiens cum facilitate, & propensione ad formam, sequente conditionem materiæ, per quod Principium generatio sæpe dicitur Physica. Aristoteles primum & secundum principium denotasse visus est, quæ competunt rebus natura constantibus, quia hæc sunt ea principia, quæ Arti respondent, & hoc patet quia in secundo cont. ait Artificiosis, nec quidem impetum competere mutationis, insitũ, quasi dicat, ne dum eis non competit principium primi ordinis, verum neque secundi, nullam de eo tertij ordinis mentionem faciens; Et iure profecto, nam quamuis etiam per hoc tertium principium, motus sit Physicus, & præsertim generatio, tamen id latet; & Aristoteles cuncta accipit vt sensu conspicua, ideo sæpe ait, videntur. Dubitabatur secundo cur de generatione, & interitu mentionem non fecit, numerans mutationes secundum naturam. Putat Auerroes nomine alterationis etiam generationem denotasse, nam Aristoteles in primo Phys. generationem nuncupauit alterationem secundum subiectũ, & hoc facere valuit, tum quia adhuc non patefecit aduersus veteres formam esse substantiam, tum insuper quia res tunc dicitur gigni, dum per antecedentes dispositiones materia per alterationem disponitur pro forma. Ego tamen hanc sententiam minus veram puto, primo quia si per alterationem denotasset vtrunque, tunc vteretur voce æquiuoce, & quę genere distant pro vno genere retulisset; si autem solam denotasset generationem, tunc diminutus fuisset, prætereundo proprie sumptam alterationem: propterea dico iure optimo Aristotelem de generatione non fecisse mentionem; ipse enim considerat corpora naturalia, quatenus prædita interno Principio, per quod moueantur, at dicere aliquid esse præditum interno principio, per quod generetur, est pugnantia proferre; nil enim valet se generare; Solum de semine dicere valemus, quod sit præditum interno principio generationis, non tamẽ sui, sed alterius. Tertia dubitatio erat de motu animalium, de quo dico illum quoque esse secundũ naturam, vt inquit Philosophus in octauo Phys. 27. Considerandum tamen, quod motus dupliciter dicitur secundum naturam, vel

Prima dubitatio. *2.* *3.* *4.* *Solutio prima* *Solutio secunda.* *Diluitur tertia.*

vel quia pēdeat ex principiis per naturā & sine cognitione operantibus, vel quatenus ex interno principio pendet; quod etiam natura sit motus animalium, non est secundum naturam primo modo, sed secundo; anima enim omnis ex materia pendens natura est, & dicitur mouere secundum naturam, quamuis cum cognitione, & sponte moueat: ille tamen motus sæpe contradistinguitur à motu per naturam & sine cognitione producto, vt etiam anima contradistinguitur à natura infra eam positā. At dubitatur quarto de motu hominis ex mente prodeunte, de quo dico motum hominis proxime pendere ex Phantasia, & appetitu attinentibus ad animam, quæ natura est; Vt autem pendet ex mente, non amplius dicitur motus secundum naturam, sed secundum rationem supra naturam positam, à qua tamen non motus pendet, sed ordo, dispositio, & modus eius, qualis etiam est motus pendens ex Arte saltandi, qui distincta relatione & Physicus, & Artificiosus, & rationalis dici potest; vt enim proxime pendet ex phantasia & appetitu Physicus est. *Diluitur quarta.*

Tanquam existente Natura Principio quodam & causa, quod res moueatur & quiescat, in qua est primo, per se, & non secundum accidens. Dico non secundum accidens, quoniam fiet vtique sibi ipsi aliquis causa sanitatis, cum sit medicus; attamen non quatenus sanatur, medicus est, sed accidit eundem medicum esse & sanari; quapropter & separantur aliquando ab inuicem; similiter autem & aliorum, quæ fiunt vnumquodque, nullum enim ipsorum habet in seipso effectionis Principium, sed alia quidem in aliis & ab externo, vt domus & aliorum manufactorum vnumquodque; alia autem in seipsis quidem sed non secundum seipsa quæcunq; ex accidenti causa fieri possunt sibiipsis. Est igitur Natura quod dictum est. *Cont. 3.*

EX conspicua differentia eorum, quæ arte constant, à rebus natura constantibus colligit Philosophus definitionem naturæ: & diuiditur hic contextus in duas partes; in prima colligitur definitio, in altera declaratur pars vna, quæ magis eget explicatione. Vt pertinet ad primam partem animaduertendum, quod sententia est Aristotelis sub initio sexti Metaphysicæ, particulares scientias, vel accipere definitiones à Metaphysico, vel eas colligere ex sensu conspicuis. Aristoteles definitionem hanc ex differentia sensu conspicua colligit, ideo dicebat, Physica videntur differre ab artificiosis, quia videntur prædita interno principio motus; dicebat videntur, indicans ex sensu notis se hoc elicere. Ratio potest formari duobus modis, vel absoluta, vel hypothetica; Absoluta dicendo, Differentia Naturalium ab Artificiosis est principium internum motus, Natura est differentia Naturalium ab Artificiosis, Quare Natura est internum principium motus, &c. Vt tamen clarius indicetur eam non ostendi, sed ex conspicuis colligi melius est, vt formetur ratio hypothetica hunc in modum: Si Naturalia differunt ab Artificiosis per internum principium motus, Natura est internum motus principium; sed antecedens est verum & sensu constat, quare & consequens. Nam in Syllogismo hypothetico per Naturam, vt se habet de antecedente, ita de consequente. Ait igitur Philosophus tanquam, quæ est particula diminutiua, indicans se non ostendisse, verum ex conspicuis eam collegisse, ideo nō ait igitur sed tanquam. Sequitur, Existente Natura, Hæc est res definienda; dubium est *Institutum.* *Diuisio.* *Ratio.* *Expositio.*

an definiatur Natura communis Cœlo & mortalium; Et si definitur ea mortalium, num definiatur pro sola forma, vel pro forma & materia. Dico nunc definiri naturam mortaliũ, sumptam pro forma & materia: primo tamẽ pro forma, Secundo pro materia, quia hoc ordine natura est, vt ex dicendis patebit. Sequitur Principio quodam & causa; Id signum particulare quodam, non est pars definitionis, omnis enim definitio vniuersaliter competit suo definito: additur tamẽ nonnunquam id signum particulare generi, vt denotetur addendas esse differentias, cum genus sit communius, & non reciprocetur, vt si dixero homo est animal quoddam, nimirum rationale. Vtitur Philosophus duabus vocibus principio, & causa quę frequenter confunduntur, & modo in vna, modo in altera significatione vsurpantur: hinc à variis vario modo exponuntur: possemus probabiliter dicere Aristotelem eis vti indefinite, quia adhuc non constat quomodo natura sit principium, apparebit autem dum declarabitur de quibus dicatur naturæ nomen; Si autem volumus definitam eis tradere significationem, dicamus per principium denotari præsertim efficiens, secundario patiens, nam cum Potentia efficiendi, tum ea patiendi per Principium definitur, per causam vero finem, & præsertim Principium refertur ad motum, finis vero ad quietem. Confirmatur hęc expositio per Aristotelem in primo de Partibus Animalium dicentem, Naturam dici de materia, & de essentia siue forma, quæ est efficiens & finis motus: quod res moueatur & quiescat, vtitur Philosophus verbo passiuo τῷ κινεῖσθαι, quia hoc refertur ad mobile, quasi dicat natura est id principium, per quod mobile mouetur & quiescit: & hoc verum est siue natura sit Principiũ efficiens, siue patiens, vt etiam dicimus animam esse id Principiũ, per quod animalia mouentur; Et denotatur motus omnis secundum naturam, quicunque sit, qui ex interno prodeat Principio, præsertim tamen motus secundum locum, similiter & quies. Physica enim mouentur vt quiescant: & quoniã quies magis proprie dicitur de quiete in loco, ideo Aristoteles frequenter vtitur nomine status, vt anima nutriens est internũ principium motus, accretionis, & status eius, qui est finis accretionis. Sequitur in quo est primo, per se, & non secundum accidens; Inquit in quo est, denotando quod sit Principium internum mobili, ait primum, quod quamuis sit verum de Principio motus, quia natura est primum principiũ Physici motus, nunc tamẽ refertur ad id, in quo est, indicando ꝙ est in eo primo, non per subiectum aliud medium; & hoc in loco vsurpatur primum non pro prędicato primo, minus cõmuni, quam per se vt in primo Poster. Sed pro inesse sine alio medio, vt corpus primo est in loco, & albedo primo dicitur esse in superficie, cum tamen in ea sit secundum accidens: ideo iure additur secundũ se; id demum quod dicitur & non secundum accidens, profecto non est pars distincta definitionis, sed explicat id secundum se, vt sępe explicare consueuit Philosophus: hinc alibi Philosophus referens hanc naturę definitionem nunquam addit non ex accidenti. Duæ itaq; sunt differentiæ, quarũ secunda contrahit primam, & ita sunt duæ vt in vnam redigi valeant, quod fecit Aristoteles in quinto Metaphysicæ cap. de natura, quo loci has differentias in vnam redigens inquit, naturam dici de materia: item vnde primus motus in vnoquoque eorum, quæ natura sunt, in eo secundum quod ipsum est, adeo vt eas differentias in hanc redigat, quatenus Physicum est; quæ reduplicatio includit per se & primum: vsus est tamen Philosophus clarioris distinctionis gratia hoc in loco distinctis vocibus, vt per primo secernat naturalia ab Artificiosis, quæ secundario, & per Physica includunt tale principium; per secundum se, ea secernat ab Artifice, veluti à medico ex accidenti

cidenti

cidentI curante se. [Dico autem non secundum accidens, &c.] in hac secunda parte rationem affert Philosophus cur dixerit secundum se, & non ex accidenti inquiens, id esse dictum pro distinctione ab Artifice in se operante ex accidenti, vt se habet de medico; quod autem curet se ex accidenti, ostendit vtens pulcherrima regula, quæ est; Cuncta secundum se iuncta, secerni non posse, necessario enim connectuntur, at medicus, & se curans frequenter secernuntur, frequenter enim medicus curat alios, accidit tamen nonnunquam vt medicus & laborans in vnum veniant, & tunc se curat secundum accidens; quo declarato colligit vniuerse sola Physica esse prædita interno Principio motus, artificiosa vero omnia effici per principium externū, vt Domus ab ædificatore, & statua à statuario, & solum ex accidenti contingere, vt Ars sit principium motus eius, in quo est: & propterea definitio tradita cum Natura reciprocatur.

Caput Annotationum & Dubitationum.

PRo omni definitione recte explicanda & intelligenda accurati esse tenemur, cum sit principium cognitionis aliorum; præsertim tamen id seruandum est in definitione Naturæ, cum ex ea pendeat cognitio vniuersæ Naturalis scientiæ, quæ frequenter ab Aristotele nuncupatur scientia de Natura; Propterea vt cuncta ad eam pertinentia reddantur conspicua, proponam difficultates varias, & eas singulatim dissoluam. Ordiar à difficultatibus attinentibus ad rem definitam; Cum enim definiatur Natura, dubito primo an hæc natura, quæ definitur, sit sola natura mortalium, vel Natura communis Cœlo & mortalibus: multi censent esse Naturam communem, tum quia primo sunt declaranda communia, tum insuper quia Aristoteles in primo de Cœlo context. 5. loquuturus de natura Cœli, vtitur hac definitione, tum demum quia de quo vera sunt Principia, etiam vera est conclusio. Principia ex quibus colligitur definitio Naturæ, sunt vera de Cœlo, quare & definitio; minor ostenditur, quoniam colligitur ex differentia Physicorum ab Artificiosis, qua differentia etiam cœlum ab eis secernitur, cum sit corpus Physicum includēs internum principium motus; Respondens dico, Aristotelem profecto considerare modo & definire naturam mortalium, id tamen ita facere, vt per analogiam & exigua facta mutatione etiam eliciatur definitio communis naturæ cœli, adeo vt proprie naturam mortalium definiat, facultate vero & virtute etiam definiat Naturam cœli. Ratio huius est, quia non poterat Aristoteles naturam cœli distincte definire, cum adhuc non patefecerit naturam cœli ab ea mortaliū distingui, quod faciet in primo de cœlo; veteres autem non existimarunt distingui. Insuper loquendo de his, quę sunt ab vno, consueuit proprie & præsertim de primo loqui. Natura de ea cœli & mortalium non vniuoce dicitur, sed ab vno, & quamuis ea cœli sit præstantior, magis proprie tamen dicitur de ea mortalium, vere constantium ex materia & forma, & præditorum principio cuiusque motus naturalis. Confirmatur, quia ea natura, quæ definitur est Principium motus & finis quietis, quies autem cœlo non competit. Hinc Aristoteles in primo de Cœlo context. 5. transferens definitionem hanc ad cœlum vtitur aliqua permutatione; nam prætermittit quietem, & solum mentionem facit de motu secundum locum, inquiens omnia corpora Physica secundum se mobilia esse secundum locum. Sic etiam Aristoteles in primo Physic. loquutus est de Principiis mortalium, in calce proposuit considerandum genus formarum mortalium, & in progressu de sola materia & forma mortalium ostendet dici Naturam. Rationes aduersæ facile diluuntur. Di-

In explicādis definitionibus tenemur esse accurati.

Prima dubitatio.

Qua Natura definitur.

Solutio.

Diluuntur rationes aduersa. cebatur communia esse primo declaranda; respondeo id seruandum, quando apparet eorum varietas; insuper maxime id seruandum in vniuocis; de his quæ sunt ab vno fat est, vt id fiat facultate, & virtute; Addebatur Aristotelem in primo de Cœlo definitionem transferre ad cœlum; iam dixi quod id facit cum aliqua mutatione. Dicebatur principium, ex quo colligitur definitio, etiam de cœlo verum esse; Respondeo, id minime verum esse de cœlo, nam sumebantur ea, quæ sunt, quæ profecto sunt composita ex materia & forma, Cœlum autem est corpus simplex. Insuper sumebatur Physica esse prædita interno principio motus & status; hoc non competit cœlo cum solum moueatur; differt tamen etiam cœlum ab Artificiosis; ideo secundum similitudinem & analogiam formari ita potest definitio, vt etiam ei competat. Dubitabatur secundo, cum Philosophus definiat Naturam mortalium & ea sit forma & materia, num definiat pro sola forma, vel pro sola materia, vel pro vtrisque? quod definiat pro sola materia nemo dicit. Nonnulli autem satis probabiliter aiunt definiri pro sola forma, tum quia hæc est primum ab vno, quod præsertim & proprie considerandum est, vt dicitur sub initio quarti Metaphysicæ, tum insuper quia in calce primi libri de formis mortalibus, quæ naturæ sunt, proposuit agendum; Tum tertio, quia forma ea est, quæ recta ratione respondet Arti, quam mutuam responsionem considerauit Philosophus; tum quarto, quia ea dicitur principium motus & quietis, non materia; tum demum quia conspicue Philosophus in 5. Metaphysicæ capit. 5. quod est de natura inquit, naturam esse principium motus & quietis, materiam vero dici naturam, quia tale principium recipit; cōspicue Philosophus definitionem tribuit formæ; & inficiatur materiam esse principium motus, sed ait esse subiectum recipiens id principium. Hanc opinionem non puto veram; primo quia si definitio non deberet competere materiæ, tenebatur Philosophus primo distinguere, mox partem definiendam accipere; insuper conspicue Philosophus data definitione naturæ, inquit naturam dici de materia & forma; quod dicere nō debuisset, si materia quoque non fuisset definita; Præterea sæpe affirmat motum dici Physicum etiam per principium patiens, dum affert vim. Insuper in progressu quæret, cum duplex natura sit, Physicus de qua tenetur verba facere? at si definitio soli formæ competeret, non duplex, sed vna esset Natura, non enim ei competit nomen, cui non competit definitio nisi æquiuocè. Confirmatur, quia cum veteres putarint conditionem & definitionem Naturæ competere Materiæ, Aristoteles id non inficiatur, sed approbat; solum negat competere materiæ & soli & primo. Propterea dicamus Aristotelem more suo loquentem de eo quod est, ab vno, inspexisse quidem principale, id tamen ita definiuisse, vt ea definitio præsertim & maxime competeret principali, secundario vero etiam minus principali, qualis est materia; quod confirmatur, quia dum definitio transfertur ad cœlum, cum id sit corpus simplex, & solum sit natura, vt est materia & subiectum motus, cogimur fateri definitionem etiam competere materiæ. Rationes aduersæ diluuntur. Dicebatur primo formam esse primum ab vno, & in calce libri propositam fuisse; respondeo hæc indicare id quod dixi, nimirum esse primam, quæ consideratur & vt prima respondet Arti, & magis proprie est principium motus; materia tamen est principium quatenus facilis est ad recipiendam formam, & hoc indicauit Philosophus in 5. Metaphysicæ inquiens, materiam dici naturam, quia recipit proprium principium motus, & cum ad id recipiendum sit facilis, præbet vim, & redditur in suo genere principium motus, sic Elementa dicuntur moueri secundum naturam quamuis Ari-

Secunda dubitatio.

An definiatur pro sola forma.

Euersio.

Solutio.

uis Aristoteles dicat in 8. Phys. 32. ea esse prædita principio motus, non agendi, sed patiendi. Dubitatur tertio, cum definiatur Natura mortalium, & præsertim forma, num definiatur Natura sumpta pro vniuerso genere formarum, ex materia pendentiũ, includente etiam animas, vel definiatur solum pro forma & natura infra animam posita? Putarunt nonnulli, & præsertim Simplicius solum definiri Naturam infra animam positam; considerarunt enim vna cum Academicis in vniuerso hunc ordinem, primo Mentem, sub ea Animam, sub Anima Naturam; Ideo frequenter Natura vsurpatur pro contradistincto ab anima. Considerat Simplicius pro confirmatione suæ sententiæ, Quod Aristoteles definiens vtitur verbo passiuo inquiens, Naturam esse principium quod res moueatur; Insuper Natura dicitur id principium quod primo est in mobili, adeo vt sit vel subiectum, vel in subiecto, & competit corpori Physico, vt Physicũ est; Anima non est huiusmodi, ea enim non primo est in materia, sed per instrumenta media, vel communia vt spiritus, vel propria partium animæ; & est in corpore, nõ quatenus Physicum est, sed quatenus animatum, & est principium animatij motus, non Physici. Hæc opinio longe abest à vero: & pro notitia considerandum, quod in hoc mortalium orbe ex formis sola Mens hominis ab interitu est immunis, ideo non est natura, sed supra naturam; nec proxime mouet, sed per mediam Phantasiam, & appetitum, nec terminus est generationis, quæ omnia debent Naturæ competere. Hinc Aristoteles in primo de partibus Animaliũ, latissime ostendit Mentem non esse naturam, & in calce præcedentis libri de formis mortalibus differendũ proposuit. Cum itaq; Mens non sit Natura, reliqui gradus animę sub Mente positi Naturæ sunt, & eis cõpetit definitio Naturæ: quod ostendo, primo quia hic est liber de cõmunibus, ideo tenetur Philosophus ea declarare, quę sunt cõmunia vniuerso generi formarum ad Physicũ attinentium, nõ autem ea, quæ vni soli parti competunt: hinc Aristoteles in calce præcedentis libri vniuerse de omni forma mortalium proposuit differendum. Præterea luce clarius Aristoteles in primo de partibus animaliũ ostendit, animam attinere ad Physicum, quia est natura, & ei competit definitio naturæ, cum sit principium mouens & finis, & ob id ait omnẽ animam, excepta Mente, ad naturalẽ scientiam pertinere, quæ est scientia de natura; Præterea in hoc secundo Phys. numerans ea, quæ natura constant, numerat animalia & partes eorum, insuper Plantas, quæ accretionis, & diminutionis principio præditæ sunt; Præterea in cont. 13. ostendens formam esse naturam, quia simile generat, inquit homo generat hominem, id autem facit per animam, & in cont. 26. ostendens Naturalem considerare naturam pro forma sumptam, id ostendit de forma hominis inquiens, sol, & homo generant hominem; præterea in contex. 80. ostendens Naturam operari propter finem, considerat opera formicarum, hirundinum, aranearum, & similium, quæ tamen fiunt per Phantasiam, vt patet ex secundo de Anima context. 156. & in 8. Phys. cont. 27. inquit animalia, cum moueantur, ab interno principio moueri secundum naturam; & ita animę ait competere definitionem naturæ: at in re conspicua nõ est diutius immorandum; Rationes aduersæ facile diluuntur. Dicebatur primo in serie causarum, Mentem Animæ & Animam Naturæ præstare; Respondeo id esse verum ex sententia Academicorũ, secus de natura sentientium, ac sentiant Peripatetici, vt suo loco patebit; Insuper id est verum nomine animæ intelligendo rationalem, vt intelligũt Academici. Demum id est verum ex sententia Aristotelis, dum natura vsurpatur vt contradistinguitur ab Anima, non autem dum accipitur late pro omni forma substantiæ ex materia pendente, vt

Dubitatio 3.
An includatur anima.
Opinio quorundam.
Euersio.
Diluuntur rationes aduersa.

hoc in loco. Addebatur quod Aristoteles vtitur verbo passiuo indicando Naturam non efficiendi, sed patiendi esse principium; Cum Simplicius hoc dicat, in grauiorem labitur errorem: conspicue Aristoteles & in primo de partibus Animalium, & in octauo Phys. 27. & in hoc secundo libro cont. 80. affirmat Naturam esse principium efficiens, & ob id ostendit eam operari propter finem, & ait casum ob id redigi ad causam efficientem, quia redigitur ad Naturam, quæ efficiens est; Cum autem in definitione vtatur verbo passiuo, id referri debet non ad Naturam, sed ad mobile, & verum esse potest de principio cum patiente, tum efficiente, veluti si dicerem animam esse id internum principium, per quod animalia mouentur; ita natura est id principium, per quod mouentur naturalia. Demum dicebatur, Animam non primo esse in corpore Physico, vt Physicum est, sed in viuente, & in eo per media. Respondeo Naturam vniuerse sumptam referri ad corpus naturale vniuerse sumptum; sumtum vero in specie, vt est anima, referri ad corpus Physicum in specie, & huiusmodi est corpus viuens præstantissimum inter corpora Physica, & in eo est, quatenus in specie est Physicum, hoc est quatenus est viuens, & in eo non est per medium aliud subiectū: primo enim dicitur esse perfectio corporis viuentis, vt viuens est; instrumenta non euertunt, quia ei primo competat cum non sint proprium & totum subiectū animę. Constat itaque, vt pertinet ad definitū, definiri Naturam mortalium, præsertim sumptam pro forma, secundario pro materia, & intra terminos definitionis contineri omnem formam substantiæ ex materia pendentem.

Dubia attinentia ad partes definitionis Naturæ.

Prima dubitatio. DESCENDENS ad partes singulas definitionis, definitur Natura, quod sit Principiū & causa; ex hoc erit prima dubitatio, quia genus debet esse vnum, Aristoteles autem duo tribuit Naturæ genera, Principium & causam, quæ varia denotant. *Solutio.* Respondeo Naturam esse vnum commune vnitate ab vno, ideo est tribuendum est genus, quod sit vnum vnitate ab vno, huiusmodi sunt Principium & causa; hæc enim habent hoc commune, vt ambo dici possint causæ, & ambo dici possint principia, omnis enim causa Principiū est, & propterea quamuis nomina sint duo, indicant tamen vnum commune, vnitate ab vno. *Altera dubitatio.* Sequitur quod res moueatur & quiescat; ex hoc prodeunt tres difficultates; prima est, quia agens per naturam non est per se causa oppositorum, vt dicitur in 8. Physic. contex. 8. & 10. Metaphysicæ, motus & quies sunt opposita, quare Natura non valet eorum esse per se causa; *Secunda.* Altera est, quia id non competit omni naturæ, non ei ignis, qui eleuatus in suum locum adhuc reuoluitur vna cum cœlo, nec cœlo, quod solum mouetur, nec terræ, quæ dicitur immobile centrum in secundo de Cœlo. *Tertia.* Tertia dubitatio est, cum ex natura prodeat motus & quies, quid horum est principalius & magis consentaneum Naturæ? *Solutio.* Pro solutione accipio, vt dixi, Aristotelem definire Naturam mortaliū; mortalia mouentur vt requiescant, adeo vt motus sit via, quies vero terminus & finis. Insuper considero quietem esse duplicem, vnam in termino à quo, & est violenta, non ex natura, sed ex aliqua violentia pendens; altera est in termino ad quem, & est secundum naturam, ex naturaque pendens. Prima quies vere opponitur motui naturali, & ab eo destruitur, altera vero construitur, eique subordinatur; subordinatorum autem idem est principium, hoc tamen eis competit, vt cum sint varia, pendent ex eodem vario modo se habente. Natura enim extra suum locum est causa motus, in proprio autem loco quietis, vt recte dixit Auerroes, secundo Cœli 92. Ex his eliciuntur

eliciuntur solutiones propositarum difficultatum. Dicebatur primo Naturam non esse per se causam oppositorum; iam patuit subordinatorum eandem debere esse causam, vt etiam idem dicitur agens, disponens & inducens formam; Addebatur id non competere omni; Respondeo competere Terræ secundum partes, dum ex suo loco remouentur, competere etiam igni, quia habet definitum terminum, ad quem eleuatur, adeo vt altius eleuari nō possit; si autem tunc circumfertur, nil refert, sat est quod quiescit quiete, quæ est terminus ad quem, & finis sui motus Naturalis. De Cœlo iam dixi definiri Naturam mortaliū, qui autem putant includi etiam naturam cœli, varia dicunt. Porphyrius dicebat id debere intelligi cum disiunctione, quod sit principium motus, vel quietis; aut quod sit principium motus in his quæ mouentur, quietis similiter in his, quibus ea competit: at conspicuū est, quod hi minus proprie indicant Aristotelem fuisse loquutum, quod conditioni definitionis aduersatur. Alij aiunt cœlo competere quietem secundum totum, vel per Polos, vel per relationem ad antecedentem motum, vt ait Simplicius, quæ omnia cum vero pugnare videntur; Nam quietis siue immobilitatis cœli secundum totum non est causa Natura, sed Deus, vt dicitur in 8. *Physic.* 52. Manente primo necesse est manere vniuersum, quod continuatur cum eo; immobilitas Polorum non est ea, quæ finis sit motus, de qua modo est sermo, nec cuius Natura sit Principium; Quies per relationem ad motum antecedētem, veluti quod Sol in Meridie quiescat à motu tendente in Meridiem, & moueatur in occasum, penitus improprie quies dicitur, & in sola imaginatione est posita, ita enim etiā diceretur in medio aëris quiescere lapides dum descendunt. Colligamus itaque Aristotelem definiuisse naturam mortalium; nam mortalia mouentur vt quiescant; & dum voluit definitionem etiam competere naturæ cœli, prætermisit quietem, vt patet ex primo de Cœlo context. 5. Dubitabatur tertio cuius præsertim Natura sit principium, num motus, vel potius quietis? cōmuniter dicitur, quod motus sit forma, quies priuatio. Ex aduerso tamen Pythagoras, & cum eo Academici quietem dicunt esse formam & habitum, Motum vero priuationem; ideo in serie contrariorum denotantium formam statuerunt quietem siue statum, motum vero in serie priuationum. Et Aristoteles in quarto de Cœlo ait, quod tendere ad locum, in quo Elementa quiescunt, est tendere ad formam; hinc Themistius dixit quietem Naturalem esse habitum & formam. Respondens dico, æterna moueri, vt moueantur, mortalia vero moueri, vt quiescant: quies relata ad Naturam est prior secundum institutum & appetitionem, motus secundū originem; quies est priuatio externi actus motoris, est autem habitus per motum acquisitus, actus ille motoris dirigitur ad actum acquirendum per motum, ideo eo est ignobilior; perinde enim se habet ad quietem, ac pugna ad coronam: motus tamen magis patefacit vires naturæ, quam quies, vt pugna militis, quam corona; & etiam magis cadit sub sensum. Sequitur altera particula definitionis [in quo est] denotans quod sit principium internum mobili, ex qua duæ prodeunt difficultates; Prima est, quia efficiens & finis dicuntur causæ externæ, Natura dicta est efficiens & finis per Aristotelem in primo de partibus animalium, quare est Principium externum, non autem internū; Altera est, quia Natura magnam cum generatione habet affinitatem, & connexionem, generans autem externum est, cum nil valeat generare seipsum: non semper itaque Natura est principium motus internum: definitio autem debet tanquam proprium competere omni, soli, & semper. De prima difficultate dico esse internum contingere dupliciter, vel mobili, vel rei effectæ: motor &

Porphyrius.

Alij.

Solutio.

Prima dubitatio.

Secunda.

Solutio primæ.

efficiens possunt esse interna mobili, vt dicitur de Natura, at nō rei effectæ; non enim motor intrinsecus constituit motum, id enim solum est officium formæ, & materiæ; finis quoque generationis & finis cui internus est mobili. De altera difficultate dico Naturam operari posse, & in id in quo est, & in externa, vt patet de alteratione, & generatione; quod agat in externa est ei commune cum Arte, ideo id debuit accipi per quod ab ea distinguitur; competit autem omni naturæ, vt sit principium alicuius interni motus. Insuper aduertendum, quod dum Natura alterando, & generando agit in externum, id secus facit ac Ars; natura agens redditur modo quodam interna patienti, permutando ea, quæ intus sunt, & formam educendo ex potestate materiæ, ad quam materia sit facilis, quę non competunt Arti. Sequitur in definitione, primo per se & non secundum accidens, quæ rediguntur in hoc, quatenus Physicum est. Sed occurrit dubitatio quoniam vt considerauit Proclus in Timæum hac de re Aristoteles cum Platone pugnare videtur; nam Plato naturam dicit Principium postremum, Aristoteles vero primum. Insuper dubitatur, quia dum aliquid vni per se competit, & est in eius definitione, non valet id sine eo inueniri, at inueniri potest natura, quæ nec quietis naturalis, nec motus sit principium, quod patet de igne genito in fornace, & in ea extincto, qui non valet per naturam ferri sursum, nec ibi per naturam quiescere, cum non sit locus proprius eius. Pro solutione huius secundæ difficultatis dico ea esse cōsideranda, quæ sunt secundum se, Physica, vt Physica, semper seruant propensionem ad motum & quietem secundum naturam; si secus de secundo actu eueniat, est ex accidenti & per violentiam. De prima autem difficultate, considero id primum ad tria posse referri, ad id in quo est, ad Principium, & ad motum, & semper sententia est vera; hoc in loco refertur ad id in quo est, adeo vt in eo sit primo, non excludendo tamen instrumenta, vt patet de anima, sed subiectum aliud medium, vt artificiosis secundario competit. Si refertur ad motum, vt Aristoteles in 5. Metaphysicæ retulit inquiens, Naturam esse principium primi motus, id etiam verum est, pro distinctione ab Arte saltandi, quæ non primi motus est origo, sed ordinis & dispositionis eius; insuper etiam pro distinctione ab illis motibus, qui per artem sequuntur motū primum naturalem, vt in horologiis, & statuis, quæ moueri ex se videntur. Tertio si referatur ad principium, etiam id verum est; & quia instabatur per Platonem statuentem naturam Principium postremum, respondeo vtrunque esse verum; Natura enim est principium primum in eo in quo est, vt considerauit Aristoteles, postremum vero in ordine vniuersi; nam supremum principium est Mens, sub Mente est anima, quæ dicitur Media, Natura vero infima; quamuis itaque Natura non sit principium absolute primum, quia huiusmodi est solus Deus superaque Mens, est tamen primum in corpore Physico, quod simul est primum & proprium; non enim causis secundis repugnat, vt in aliquo genere primę sint, vt repugnat instrumentis.

Solutio secunda. — *Dubitatio.* — *Secunda dubitatio.* — *Solutio secunda.* — *Conciliatur Arist. cum Platone.*

Dubia attinentia ad vniuersam definitionem Naturæ.

SOLVTIS difficultatibus attinentibus ad Naturam, quæ definitur, & ad singulas eius partes, superest vt illæ diluantur, quæ attinent ad definitionem vniuersam, quarum principaliores tres sunt; Prima quia videtur definitio competere aliis, nam varia Artificosa per internum principium artificiose mouentur, vt patet de horologiis, & radio eorum, patet de variis imaginibus, quas circumferunt gesticulatores, quæ positæ super tabulam, ambulant, & lyram pulsant; patet

Prima dubitatio.

patet de statuis Dædali, de quibus inquit Plato in Memnone, quod nisi ligabantur, fugiebant; aiunt Archimedem construxisse columbam ligneam volantem; similiter id patet de aliis. Insuper competit Arti saltandi, & canendi, competit etiam calori, qui est primum principium calefaciendi, quia vt dicitur in lib. de sensu & sensili, ignis calefacit non vt ignis, sed vt calidus, at principium primum transmutationis naturalis, qualis est calefactio, censeri debet natura; similiter eadem definitio competit Prudentiæ, quæ est internum Principium nostrarum actionum, & dicitur recta ratio agibilium, vt etiam Ars est habitus, & internum principium, per quod Artifex mouetur pro efficiendis Artificiosis. Altera dubitatio est, quia tradita definitio non explicat quid Natura sit, quod est officium definitionis, sed quid agat & cuius sit Principium. Postrema dubitatio est num forte natura rectius definiatur ab aliis? De prima difficultate dico, definitionem soli Naturæ competere, & cum ea reciprocari. Instantiæ sumptæ ex Artibus & Artificiosis soluuntur, quia non sunt Principia motus naturalis, sed artificiosi, & violenti: non sunt principia primi motus, sed sequentium primum, non sunt absolute principia motus, sed ordinis, & figuræ eius. Nam dum Artificiosa videntur ex se moueri, id eis competit, quia per Artem insertum habent aliquid, quod per naturam moueatur, cuius motum sequuntur motus connexorum, & id præsertim fit ope circuli, cuius conditio plurimorum admirabilium causa est, vt docet Aristoteles sub initio suarum Mechanicarum; sic in horologiis vtimur ponderibus pro motu rotarum; & in horologiis solaribus vtimur lapide herculeo, qui sui cōditione vergit ad Polum; sic Ars saltandi & canendi sunt principia non prima, sed secundaria, non motus sed figuræ, & ordinis eius. His accedit quod huiusmodi Artes pro fine habent componere motus & voces, non magis suas, quam aliorum; & si componunt suas, id est ex accidenti, vt se habet de Medico se curante; hinc frequenter huiusmodi Artifices sua Arte componunt motus aliorum & voces. Instantia de prudentia soluta est per iam dicta; ea enim est principium non primum & primi motus, nec Physici, sed secundarij voluntarij, & est principium modi & qualitatis actionum. Instantia sumpta ex calore nobis non obest, tum quia non est principium motus eius in quo est, tum insuper quia accidentia sunt quidem Principia productionis sui similis, & præsertim calor & frigus, at non omnia huiusmodi principia naturæ sunt, sed vel naturæ accidunt, vel cum natura connectuntur. Dubitabatur secundo, nam dicebat Plotinus Peripateticam Naturę definitionem non declarare quid sit, sed quid faciat; Propterea Philoponus id concedens dixit, definitioni addendas esse partes nonnullas, quas Aristoteles supposuit, & dicendum Naturam esse facultatē, & vim, quæ per corpora diffunditur, eorum formatricem & gubernatricem, principiū motus & quietis, eius in quo est, primo & per se. Similiter D. Augustinus partes nōnullas consimiles addidit, vt patebit. At hi non exacte percipiunt curam & diligentiam Aristotelis, qui cū nouerit Naturam esse cōmune ab vno, & vario modo consideratam, ac ad varia relatam debere vario modo definiri, triplicem eius assignauit definitionē; hoc in loco cupiens tradere definitionem cōmunem materiæ & formæ, quia id commune est valde tenue, ideo definitionem dedit satis leuiter conditionē naturæ patefacientem, quam volens reddere cōmunem etiam cœlo modo aliquo, eam permutauit in 5. conr. primi de cœlo inquiens, eam esse principium motus secundum locum, corporum Natura constantium; At in quinto Metaphysicæ distinctius Naturam explicans, distincte naturam formæ ab ea materia definiens, dixit Naturam esse substantiam, quæ est principium

Altera dubitatio. Tertia. Solutio prima, definitionem non competere alius.

Solutio secunda. Philoponus. D. Aug.

motus eorum, in quibus est, quatenus talia; materiam vero esse naturam, quia recipit tale principiũ: quo loci dixit Naturam esse substantiam, denotando formam, quæ absolute dicitur essentia & quid est ipsius compositi. In hoc secundo Physic. non dixit naturam esse substantiam, tum quia id considerare magis attinet ad Metaphysicum, tum insuper quia substantia magis proprie dicitur de forma; tamen ab Aristotele non recedentes vsurpando substantiam late, vt dicitur etiam de materia, possemus dicere, Naturam esse substantiam, quæ est principiũ & causa quod res moueatur & quiescat, in qua est primo & per se. Nam duo sunt munera Naturæ, primum vt sit essentia rei, vt dicitur in context. 7. & sequentibus, aliud vt sit internum principium operationum eius. Ex his patet primo instantias esse inanes, nam hoc in loco id patefecit, quod est commune, & magis Physicum, & inquiens Naturam esse principium, cum mox declaret tale principium esse formam & materiam, facultate & virtute manifestat naturam esse talem. Et Philoponus cupiens definitionem perficere eam euertit, quia reddit illam propriam formæ, non communem materiæ, cum tamen Aristoteles ipsomet consentiente definitionem tradat communem, adeo vt simul secum & cum Aristotele pugner. At veniamus ad tertium caput, & perpendamus an forte alij rectius naturam definiuerint. Academici putantes Naturam esse vitam postremam, nam vitam primam dixere Mentem, Mediam animam rationalem, quia de re definienda secus sentiebant, quam Peripatetici, ideo mirum non est, si secus eam definientes dixerunt, Naturam esse vim seminariam, à Mundi anima infusam materiæ. Stoici [referente Diog. Laer.] dicebant, Naturam esse habitum, ex seipso motum, accipientem, iuxta seminariam rationem, efficientemque & continentem quæ ex ipso constant, constitutis temporibus. Alij eorum dixere esse ignem Artificiosum ad gignendum congruente via progredientem; ita enim definiebat Zeno, referente Cic. in secundo de natura Deorum. Seneca in secundo de Beneficiis dixit, Natura est Deus, Diuinaque ratio toti Mundo, & partibus eius inserta. D. Augustinus dixit, Naturam esse vim, & facultatem, diuinitus rebus insitam, quæ vnicuique suum esse tribuit, qua cum quis male vtitur, malus esse iudicatur. Epicurus, omnia naturæ nomine appellauit, inquiens omnium quæ sunt naturam esse, corpora & inane, & quæ his accidunt. Has & similes definitiones si consideramus, inspiciemus vel naturam distinctæ significationis explicare, vel non rectius locoque congruentius eam declarare, ac fecerit Aristoteles.

Duo munera Naturæ.

An Academici rectius definiri. *Academici.*

Zeno. *Seneca.* *D. Augustin.* *Epicurus.*

Cont. 4. *Naturam autem habent quæcunque huiusmodi habent Principium, & sunt hæc omnia substantiæ. Subiectum enim quoddam & in subiecto est Natura semper;* Cont. 5. *Secundum autem naturam sunt & hæc, & quæcunque his insunt secundum se, vt igni ferri sursum; hoc enim natura quidem non est, nec habet Naturam, sed à natura & secundum Naturam est. Quid igitur sit natura dictum est, & quid à natura & secundum Naturam.*

TRADITA definitione naturæ, patefacienda occurrunt ea, quæ ex natura pendent, & cum Naturæ nomine habent affinitatẽ; quæ tria sunt, habens Naturam, secundum Naturam, & à natura. Hæc declarans Philosophus in his contextibus tria facit, Primo declarat quid sit habere Naturam, Secundo ostendit

ostendit omne habens Naturam esse substantiam, Tertio, quid sit secundũ Naturam & à Natura. Declarans primum inquit, ea habere Naturã, quæ sunt prædita huiusmodi principio, nimirum motus & quietis, &c. & ratio ita formatur. *Expositio* Quæcunque includũnt definitionem, dicuntur habere definitum, includentia principium motus includunt definitionem naturæ, Igitur includentia tale principium dicuntur habere Naturam. Ostendens autem in secunda parte omne *Ratio.* habens naturam esse substantiam inquit, & sunt hæc omnia substantia; quæ sententia vera est & de Natura, & de habente Naturam; hæc enim est prima conditio Naturæ, vt sit essentia rei; hoc autem in loco id videtur esse referendum ad habentia naturam, de quibus est sermo; Nam habens Naturam est corpus Physicum, & est proprie substantia ad prædicamentum pertinens, quæ maxime omnium nomine substantiæ denotatur, vt dicitur sub initio secundi de Anima; Et *Ratio.* id confirmans addit, Subiectum enim quoddam, & in subiecto est natura semper, hoc est, omne constans ex subiecto & propria subiecti forma, est substantia composita, & proprie substantia, habens naturam constat ex subiecto & propria subiecti forma, quare &c. minor ostenditur, quia Natura semper, hoc est omnis, subiectum est vel in subiecto. Declarat tertio, quid sit secundum Naturam inquiens, hoc esse communius quam habens Naturam, nam omne habens Naturam, dicitur secundum Naturam, non vice versa: quæcunq; enim secundum se insunt in habente Naturam, dicuntur secundum naturam, quales sunt affectiones corporis Physici, quæ tamen nec sunt natura, nec habent Naturam, vt latio ignis sursum, & terræ deorsum, & similes affectiones; sed dicuntur esse à natura & secundum naturam, vt homo à natura & secundum naturam dicitur aptus ridere. Colligit demum Philosophus declarata, & conspicuum est.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Consueuit Philosophus frequenter vti aduerbio temporis semper, pro denotanda vniuersitate, vt in primo Physi. inquiens, id quod gignitur, semper debere esse compositum, & oportere Principia semper manere, & alibi, Id ipsum facit hoc in loco inquiens, subiectum enim quoddam & in subiecto est natura semper; & iure hoc tribuitur naturæ, cum ea sit substantia materiata, non apta seiungi nisi ratione, & finis sit generationis, vt dicetur à Philosopho. Insuper considerandum quod Aristoteles vtitur esse in subiecto pro esse in materia, quod valde differt à modo, quo accidentia dicuntur esse in subiecto, vt Alexander cõspicue patefecit; forma enim materiæ tribuit terminos & cõposito largitur esse, & nomen absolute, quæ per definitionem explicantur; quæ non efficiunt accidentia, vt conspicuum est. Occurrunt sex dubia diluenda, Primum est, quia Aristoteles videtur vti circulo, primo enim ex compositis Physicis eliciebat definitionem naturæ, nunc contra per naturæ definitionem declarat corpora Physica, quæ dicuntur habere Naturam; Alterum est, quia videtur peruertere ordinẽ declarans secundum naturam posterius, quam habens Naturam, cum tamen sit communius; Tertium est quia videtur diminutus, non enim tradit discrimen inter à natura & secundum Naturam, quod tamen assignant Græci interpretes; Quartum, num tradens definitionem habentis naturam, dicatur definire subiectum Naturalis scientiæ, Dubitabatur quinto, quid de cœlo dicẽdum sit, num dicatur habere naturam. Postrema dubitatio est de accidentibus secundum accidens, quomodo se habeant ad naturam; omne enim quod à Physico consideratur, eatenus consideratur, quatenus cum natura connectitur, Prima dubitatio

Primo cõsiderandum. *Secundo considerandum.* *Sex dubia.* *Primum.* *Secundũ.* *Tertium.* *Quartũ.* *Quintũ.* *Sextum.*

Solutio prima. per tria fundamenta diluitur. Primum est, quia Aristoteles in præcedentibus nō demonstrauit, sed ex conspicua differentia collegit definitionem naturæ; nec modo demonstrat habens naturam, sed tanquam notum ex definitione Naturæ colligit. Alterum est, quia natura & naturatum, hoc est habens naturam, sunt ad aliquid, ideo non est absurdum, si se mutuo patefaciunt; Tertium est, qūia dū considerantnr pro absoluto, natura est prior & causa, ideo potius dici deberet *Solutio secunda.* regressus, quam circulus. De secunda difficulrate dico tunc communius debere primo declarari, dum est vere communius, adeo vt sit causa & principium minus communium, & sit simplicius, vt animal se habet ad hominem; de his contra se habet, nam quamuis secundum naturam dicatur de pluribus, tamen habens naturam est simplicius, quia non de tot dicitur, & est causa & principium accidentium secundum se, de quibus dicitur secundum naturam, vt ab eo contradistinguitur; recte itaque Aristoteles seruauit ordinem naturæ; nam primo natura *Solutio tertia.* constituit habens naturam, & inde prodeunt mox accidentia secundum se. Dubitabatur tertio, quia Aristoteles videtur diminutus cum non seiunxerit à natura, & secundum naturam; Græci interpretes recte inquiunt à natura esse latius, quàm secundum naturam; id enim quod est secundum naturam etiam est à natura, sed non vice versa, vt omne quod est secundū Artem, est ab Arte, non contra; nam effecta prodire possunt ex natura, & Arte dupliciter, vel seruatis legibus & regulis Naturæ & Artis, & hæc dicuntur secundum naturam, siue secundum Artem, vel non seruatis legibus, vt dum Artifex errat perperam formando Artificiosa, & natura producendo monstra: primum est secundum se, alterum ex accidenti, adeo vt in his, quæ sunt secundum se non distinguantur, sed solum in his quæ fiunt ex eueutu; & quoniam in scientiis ea sunt consideranda, quæ sunt per se, non ea quæ sunt secundum accidens, ideo iure Philosophus scientiam docens, & id quod est secundū se considerans, vnum ab altero nō secreuit; si id discrimen manifestaretur, redderetur doctrina latior & cumularior, at cum facile cognoscatur, error non est, si obuoluitur silentio. Quarta dubitatio est an Aristoteles *An definiatur subiectū naturalis philosophiæ.* definiat subiectum Naturalis Philosophiæ. Sententia est Auer. in proœmio primi de Cœlo id subiectum non definiri, nisi in proœmio librorum de cœlo; quæ sententia vera non est, nam ibi non debuit definiri, nec definitur, hoc autem in loco & definiri debuit & definitur: ostendo vtrunq;, nam definire cōmune subiectum scientiæ pertinet ad librum communem, qualis nō est liber de cœlo, sed *Auer. Euersio.* liber Physicorum. Insuper attinet ad partem de Principiis, quia subiectum commune, principium est, & refulget ex notitia principiorū. Et Aristoteles in primo Poster. inter prænoscenda in scientiis id cōstituit. Insuper attinet ad eam partem, in qua explicatur natura, quia definitio corporis naturalis elicitur ex definitione naturæ & maxime damnandus esset Aristoteles, si hæc duo secreuisset, nec recte valuisset in principio tertii libri proponere declarandas communes affectiones, nisi prius declarasset commune subiectum. Quod autem id non definiuerit in proœmio libri de Cœlo patet, quia ibi definitur nō naturale corpus, sed corpus, quod quantitas est, & definitur definitione communi etiam Mathematico, per trinam dimensionem. Inquiunt nonnulli Aristotelem solum obiter id fecisse in hoc contex. at errant; id fit quidem breuibus, quia definita natura, statim refulget quid sit corpus naturale; potius obiter fit in proœmio de Cœlo, cū ibi id fiat, non vt definiatur commune subiectum, sed vt refulgeat præstantia corporis v- *Solutio quinta.* niuersi. Dubitabatur quinto an Cœlum sit Natura, vel habens naturam, Respōdeo vt modo definita est natura mortalium, ita definita sunt corpora mortalia natu-

naturam habentia; Et quemadmodum definitio naturæ cum aliqua tamen mutatione eleuabatur ad Naturam cœli, ita putandum est se habere de habente naturam, adeo vt definitum proxime sit corpus Physicum mortale, facultate tamẽ & virtute vniuersum corpus Physicum, quod est subiectum Naturalis scientiæ; vniuersum enim est corpus præditum interno principio motus secundum locũ; cœlum proprie potius est natura, quam habens naturam, cum in libro de cœlo patefecerim esse corpus simplex, solum compositum ex mobili & motore, vt ad substantiam pertinet, qui motor natura non est, sed supra Naturam, tamen quia id est corpus actu saltem per negationem, quatenus alio actu nõ eget, & est procliue ad motum in orbem, vt grauia & leuia ad rectum, ideo proportione respõdet simplicibus quatuor Elementis, & vna cum eis suo ordine constituit vniuersum, quod est corpus Physicum. Dubitabatur postremo loco de accidẽtibus secundum accidens quomodo se habeant ad naturam; Respondendum est ea esse varia, & non vno, sed vario modo se habentia; Nam accidẽtia vel sunt secundum se, vel secundum accidens; si secundum se, vel id habent à forma, vel à materia; si à forma, quæ natura sit, absolute & primo dicuntur à natura & secundum naturam, si à materia, vt colores sequentes temperamenta, similiter odores & sapores, dicuntur à natura, & secundum naturam non absolute, vt ea formæ, sed materiæ; at si sequuntur naturam ex accidenti penitus, dicentur esse à natura, sed non secundum naturam; & frequenter per relationem ad varia vario modo denominantur, vt calor aquæ, si refertur ad ignem calefacientem, est à natura, si ad aquæ conditionem, est præter naturam. Sic inuenitur in vniuerso, Natura habens naturam, secundum Naturam formæ, secundum naturam materię, à natura, præter naturam, & contra Naturam, vt igni ferri deorsum. *Solutio 6.*

Quod autem sit Natura tentare ostẽdere ridiculum est; manifestum enim est quod huiusmodi entia sunt multa, demonstrare autem manifesta per immanifesta, non potentis iudicare est, quod ex se, & non ex se notum est; Quod autem contingat hoc pati non immanifestum est, syllogizare enim quis posset de coloribus, cum à natiuitate sit cœcus: quare necesse talibus de nominibus esse sermonem, nil autem intelligere. *Cont. 6.*

POsset quis Aristoteli obiicere quod diminutus sit, cum declarauerit quid natura sit, non præostenso eam esse. Ideo institutum eius est obiectioni occurrere, & manifestare quod iure id non fecit, & si tentasset id efficere, deridẽdus esset, & ob id modo eos esse deridendos indicat, qui auderent illum carpere. Diuiditur contextus in duas partes; in prima declaratur non debere virum mentis compotem niti ostendere Naturam esse, alioquin se deridendum redderet; In altera id ostenditur exemplo eorum, qui ab ortu sunt capti oculis. Vt pertinet ad primam partem, formatur hæc ratio. Nemo sanæ Mentis debet niti id ostendere, quod est ex se notum, Naturam esse ex se est notum, Quare nemo sanæ mentis niti debet ostendere eam esse. Quod ex se pateat Naturam esse ostendit Philosophus inquiens, manifestum enim est quod huiusmodi entia sunt multa, denotando prædita interno principio motus, nam vt se habet de definitione, ita putandum est se habere de definito. Quod nemo sanæ mentis debeat niti ostendere ex se notum, manifestat, quia se deridendum redderet; nam vel id ostenderet per notius, vel per æque notum, vel per latentius; non per *Institutum.* *Diuisio.* *Expositio.* *Ratio.*

notius,quia ex se tali non datur magis tale; non per æque notum, quia consimilium par est ratio, & vnum non agit in aliud, nec id valet reddere clarius. Si id efficiet per latentius,indicabit se mentis inopem,non aptum secernere ex se notum ab eo quod ex se non est notum; nam si ea secerneret, non niteretur per ignotius illustrare notius, cum id fieri nequeat, nam perinde se haberet, ac ille qui die media accensa lucernula niteretur patefacere solem, (Quod autem contingat hoc pati non immanifestum est, &c.) In hac secunda parte suam sententiam illustrat exemplo,inquiens, quod qui niteretur id facere, perinde se haberet ac captus oculis ab ortu,& niteretur differere scientiamq; assequi de coloribus,quam tamen non est aptus assequi,cum regula hæc sit, destitutum sensu aliquo ab ortu,non posse assequi scientiã de sensilibus propriis & per se eius sensus.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Primum considerandum. Considerandum quod Philosophus prius definiuit Naturam, quam diuiserit in materiam,& formam,indicando hanc esse definitionem communem vtrique; nam si communis non esset, prius fuisset diuidenda. *Cur non prius diuisit.* Insuper prius definiuit,quam rationem attulerit,cur non ostenderit eam esse, ratio est, quia veteres nomine naturæ varia denotarunt; ideo primo patefaciendum fuit,quid eo nomine denotaretur; *Cur non prius patefecerit cõstare naturam esse.* hæc enim est ea cognitio, quæ cæteris antecedit;distincte autem noscitur quid nomine denotetur, per definitionem eius. Præterea tertio animaduertendum, quod Aristoteles inquit captum oculis ab ortu, non posse notitiam assequi de coloribus; Addit ab ortu, quia si cui id accidat in progressu ætatis,poterit ille eam assequi,cum eos præuiderit, & eorum imagines memoria seruauerit;& id ipsum de sensilibus propriis cæterorum sensuum intelligi debet. *Cæcus ab ortu.* Considerandum quarto, ab Aristotele indicari rationem vnam, ob quam multi non valent assequi scientiam, & est deprauata constitutio per naturam eius indiuidui;aliæ rationes sunt,Ignorantia disciplinarum organicarum, & præsertim Logicæ,praua assuetudo,destitutio experientiæ, Nimia fides,quæ perpetram docendi adhibetur,& demum odium laboris. *Cur multi nõ sint apti ad discere.* Quinto animaduertendum, quod Aristoteles perpulchra vtitur Metaphora;Nam vt dantur oculi corporis, *Pulchra Metaphora.* ita per Metaphoram Mẽs dicitur oculus animi, vt dicitur in primo Nicomachiorum.cap.6.de quo animi oculo dicebat Plato,quod pluris fieri deber vnus, quã mille corporis. Et vt duplex est oculus,ita duplex est cæcitas, & quia ea quæ attinent ad corpus sunt nobis notiora, ideo recte Aristoteles exemplo cæcitatis corporis,patefecit cæcitatem animi, quæ amentia dicitur. Demum cõsiderandum est quod accurate Aristoteles dixit, quod sit natura tentare, siue niti ostẽdere, non autem absolute dixit, ostendere, nam ita suppofuisset posse ostendi; tentare namque & niti valemus, etiam ea facere, quæ ex se fieri nequeunt. *Prima dubitatio.* At dubitabit aliquis,primo quia variis rationibus dialecticis possemus colligere naturam esse; *Secunda.* Insuper id cuius cognitio pendet ex notitia alterius,non dicitur ex se notum,cognitio naturæ pendet ex cognitione motus, nam legitur in principio tertij Physic.ignorato motu ignorari Naturam quare ea nõ est ex se nota,quod *Tertia.* enim est ex se tale,remoto quouis alio,semper est tale. Augetur dubitatio, quia si naturam esse ex se patet,& ob id non debet ostendi, etiam ex se patet quid sit, nam dicitur in 8.Physi 22. suppositionem esse quod natura sit principium motus,suppositio autem non ostenditur,sed supponitur. *Quarta.* Præterea adhuc redundãs videtur esse excusatio, quod id non ostenderit,quia ostendere rem esse, officiũ est Metaphysici, vt etiam quid sit, veluti dicitur in principio sexti Metaphysicæ.

Præterea

Præterea ea enűtiatio dicitur ex se nota, cuius prædicatum est definitio vel pars definitionis subiecti: de hac quod natura sit, non ita se habet, vt conspicuum est. Hinc Auicenna in primo suæ sufficientiæ cap. 5. inquit, si natura esset aliquid ex se notum, non adeo laborasset Aristoteles pro inueniendo motore cuiusque rei. Hinc ait, Naturam esse iudicari debere principium in Physicis, nec debere Physicum niti id ostendere, Metaphysicus tamen id facere valet, tenetur euertere sententias euertentibus eam. Pro solutione considerandum primo non omne ex se notum esse huius conditionis, vt prædicatum sit ratio subiecti, nam datur etiam ex se notum, quod tale dicitur, quia ex se cadit sub sensum, vt motum esse, & ea quæ sunt esse multa, & ita ex se notum est Naturam esse: & propterea Aristoteles in primo Topicorum dicebat negantes ea, quæ cadunt sub sensum, vt ignem esse calidum, egere non ratione, sed sensu. Secundo considerandum est, quod dum quæritur, ad quem pertineat ostendere aliquid esse, vel cõsideramus medium, vel id quod quæritur: si medium, dicendum id posse etiam à scientiis particularibus tradi, vt æternitas motus pro ostensione abstractorum à Physico ostenditur. Si autem consideramus id quod quæritur, id vt ad rem facit est esse, quod considerari potest dupliciter, vel sub ratione entis absolute, ac ita ad solum Metaphysicum pertinet, vt etiam quid, & hoc dicitur in principio sexti Metaphysicæ, Vel cum cõtractione ad aliquod definitum genus, veluti ad Physicum: ita valet Physicus id considerare, & ostendere. His præassumptis dico ex se patere naturam esse, quia cadit sub sensum, & Physicum non posse id ostendere, neque etiam Metaphysicum id posse facere, tanquam rem obscuram, sed posse occurrere negantibus eam, & vnà cum dialectico rationibus communibus & probabilib⁹ posse id colligere, at facere hoc non est ostẽdere rem obscuram per notiora, sed formare rationes ad homines perperam affectos per concessa ab eis, & redigendo eos ad pugnantia & conspicue absurda. Rationes aduersæ facile diluuntur: dicebatur primo id posse variis rationibus colligi: iam hoc solutum est. Addebatur secundo notitiam eius pendere ex notitia alterius. Respondeo id per quod aliquid cognoscitur, vt ad rem facit, esse duplex, vel esse aliquid distinctum ab eo, & tanquam causam eius, vt interpositio Terræ se habet ad Eclypsim Lunæ, & tunc per id proprie dicitur posse ostendi: vel est aliquid, quod ita iunctum est cum eo, vt sit eiusdem rationis cum illo, veluti priuatio luminis & Eclypsis, & tunc vnum non dicitur ostendi per aliud, sed dicimus vt de vno, ita de altero se habere: & ex eis formatur syllogismus hypotheticus per naturam, de quo vera est ea regula, Si antecedens sequitur consequens, antecedens cum modo sequitur consequens cum eodem modo, vt patet ex primo Priorum. Hoc indicauit Philosophus in hoc contex. nam vice eius quod constet naturam esse, dixit, manifestum enim est huiusmodi entia, (nimirum prædita interno principio motus) esse multa: indicans quod eadem est ratio definiti & definitionis declarãtis quid. Dicemus itaque, si datur internum principium motus, datur & natura; quod antecedens sit, patet, quare & consequens, & cum lateat quid sit motus, quamuis proxime pateat naturam esse, principium motus, tamen non distincte constat quid sit, quousque quid sit motus non patuerit, & ob id Aristoteles in proœmio tertii libri proponit declarandum quid sit motus. Addebatur etiam ex se patere quid sit natura. Respondeo ab Aristotele hoc non ostendi, sed colligi ex sensu conspicuis; nam inquit Philosophus, in primo de Moribus, Principia assuetudine, vel inductione, vel sensu innotescere. Addebatur excusationem esse redundantem, quia ostendere rem esse officium est Metaphisici; iam dixi id esse verum,

Quinta.

Solutio.

dum consideratur pro esse absoluto, nō cum contractione, ad definitum genus. Quomodo autem naturam esse sit ex se notum, iam dixi. De sententia Auicennæ dico quamuis de Natura hoc constet quod sit, tamen de ea formari possunt quæstiones variæ ad alia ei competentia pertinentes: & si accurate perpendentur dicta Auicennæ, parum eius sententia à nuper explicata seiungitur, at in eius dictis morari nolo.

Cont. 7. *Videtur autem nonnullis Natura & substantia eorum, quæ Natura sunt, esse id quod primum subiectum est vnicuique, non formatum ex se, vt Lecti Natura Lignum, Statuæ autem æs. Signum autem affert Antiphon, quoniam si quis Lectum Terra obruat adeo vt putredo vim recipiat, & inde prodeat Germen, non vtique fieri Lectum, sed Lignum, tanquam accidens sit ea dispositio, quæ est secundum Legem, & Ars.*

Cont. 8. *Substantiam autem esse eam, quæ permanet hoc patiens continue, si autem & horum vnumquodque ad aliud hoc patitur, vt æs quidem & aurum ad Aquam, ossa autem & ligna ad Terram, similiter autem &*

Cont. 9. *aliorum quodlibet, illa naturam esse & substantiam ipsorum. Quocirca hi quidem Terram, alii ignem, alii aerem inquiunt, quidam aquam, nonnulli autem quædam horum, alii omnia, hæc Naturam statuunt eorum, quæ sunt. Quod enim aliquis eorum existimauit, idipsum siue vnum, siue plura inquit, esse vniuersam substantiam, Alia autem omnia*

Cont. 10. *putauit esse affectiones eorum, & habitus, & dispositiones. Et eorum quodlibet esse perpetuum, non enim eis competere posse mutationem ex seipsis, alia autem fieri & interire infinities. Vno igitur modo natura ita dicitur prima vnicuique subiecta materia habentium in se motus principium & mutationis.*

Institutū. DEclarato quid sit Natura, patefaciendum occurrit quæ sint ea, quibus cum nomen, tum definitio naturæ competat, & iure; nam de primo consensere Philosophi omnes; putarunt conditiones Naturæ duas esse, vnam vt sit essentia rerum natura constantium, alteram vt sit principium operationis earum. At cui ea competant, longe secus senserunt ac Aristoteles, propterea tenebatur id pate-

Diuisio. facere. Diuiduntur hi quatuor iuncti contextus in quinq; partes, quæ in earum explicatione patebunt. Inquit, primo nonnullis, hoc est veteribus Philosophis videri Naturam, quæ est essentia rerum, esse subiectum primum, & id quod ipsi

Expositio. materiam primam putarunt, quod Antiphon Sophista ita ostendit. Id quod in permutationibus seruatur, & simile generat, iudicari debet Natura, huiusmodi autem est materia, quod ostendit exemplo Lecti Lignei Terra obruti, adeo vt putredo eius facultatem recipiat gignendi; inspicimus enim tunc germen prodire, quod Planta & lignum est, non autem prodire lectum, idq; accidit quoniam ea forma & dispositio lecti ex lege, hoc est ex recta Artis ratione pendens, & Ars quædam esse dicitur, quia eius est opus, accidens est, substantia autem & Natura lignum est, quod variis accidentibus, & permutationibus subiicitur, Et quoniam id quod de lecto & ligno dictum est ad Artē pertinet, & gratia exempli est prolatum, Ideo in secunda parte inquit, id ipsum debere intelligi de cunctis natura

constan-

constantibus, adeo vt id quod fungitur officio materiæ sit natura, & substantia, forma vero sit accidens, veluti æris & auri natura est aqua, quoniã metalla sunt, quæ ex vapore aqueo gignuntur, & à Platone in Timæo inter species aquæ numerantur & dicuntur fusiles aquæ. Lignorum autem & ossium natura & substantia est Terra, quæ in eorum mixtione imperium obtinet. Ex quo in tertia parte elicit, quod id quod veteres materiam statuerunt, id ipsam dixere naturam & essentiam rerum, veluti Hesiodus & Pherecides Chius, siue vt ait Galenus, in lib. de historia Philosophorum, Pherecides Syrus præceptor Pythagoræ terram, Heraclitus ignem, Diogenes aërem, Thales Milesius aquam, Parmenides ignẽ & terram, Empepocles omnia quatuor Elementa, vt materiam, ita naturam putarunt & vniuersam substantiam rerum; cætera vero omnia dixerunt accidentia, vel firma & constantia, vt habitus, vel facile mobilia, vt dispositiones. Ac vt latius explicet sententias veterum, & conditiones materiæ, & Naturæ consimilitudinem, Addit pro quarta parte, Veteres vt naturam, & essentiam rerum, ita id quod materiam statuerunt, iudicasse immune ab ortu & interitu, quoniam omne quod fit ex materia fit, quare materia fieri non potest, alioquin fieret ex seipsa & esset ante quam fieret; qua ratione etiam est vsus Aristoteles in primo Physi. 82. cætera autem, quæ accidentia putarunt, dixere infinities variari, ac ita ens dixere ingenitum, & concesserunt permutationem accidentium, & generationem secundum sensum. Ex quibus omnibus, consensione veterum colligit Philosophus quinto loco conclusionem, quæ est, Vno modo Naturam dici primam vnicuiq; subiectam materiam, habentium in se principium motus, & mutationis; inquit, vnicuiq; quia veteres cœli & mortalium eandem putarunt materiam; addit habentium in se principium motus, denotando Physica, contradistincta ab Artificiosis, quæ eo carent; & ob id etiam in cont. 6. dixit, patere huiusmodi entia, nimirum prædita interno principio motus esse multa; non autem dixit, omnia ob artificiosa

Caput Annotationum & Dubitationum.

Considerandum primo ex principiis falsis posse colligi conclusionem verã; quod seruatur in relata ostẽsione, nam veteres per principia, quæ vera non sunt, colligebant materiam esse naturam, quam conclusionem Aristoteles approbat, inficiatur tamen eam simile generare, sed hoc officium tribuit formæ. *Ex falsis colligi verum.*

Considerandum secundo, quod lignum putrescens non emittit germẽ, id enim est officium ligni viuentis per animam nutrientem, vt inspicimus frequenter ligna salicis adhuc seruantia vitam pullulare, tamen Aristoteles hoc exemplũ populare concedit. *An lignũ generet lignum.* Considerandum tertio, quod Aristoteles considerans cui competat Naturæ nomen, & conditio, duo inspicit, nimirum essentiam & operationes & præsertim generationem, hæc enim sunt duo ad Naturam attinentia. *Duo principalia ad naturam attinentia.* Cõsiderãdum quarto, quod vis putredinis, de qua loquitur Arist. est collocata in eo spiritu humoris putridi, proportione respondente geniture & semini, per quem spiritum materia putris redditur fœcunda, & valet viuens aliquod gignere. *Vis putredinis.* Albertus Magnus inficiatus est Plantas gigni posse ex putri, Aristoteles tamen id concedit, & rationi est consentaneum; cũ enim ex putri gignantur animalia, lõge magis putãdum est posse gigni Plantas nonnullas, quamuis ligna destituta vita nõ valeant pullulare & similia generare, vt dixi; nam ea quæ fiunt ex putri, nõ dicuntur fieri à simili. *Albertus Magnus.* At octo præsertim se offerũt difficultates, quas singulatim proponam & diluam. *Octo dubia.* Primo Philosophus videtur pugnantia proferre, nam ex *Primum.*

vna parte inquit, materiam esse naturam, quia similem generat, vt lignum lignū, Ex altera inquit, veteres putasse naturam, & materiam nec gigni, nec interire.

Solutio. Soluitur dicendo quod quando Aristoteles ex sententia Antiphontis inquit, lignum emittere germen & lignum, non denotat lignum fieri, sed id ipsum seruari, & mutari accidentia, ideo inquit, substantiam esse eam, quæ permanet, hoc

Secundū. patiens continue. Dubitatur secundo quid denotet Philosophus inquiens, primum subiectum vniuscuiusque non formatum secūdum se. Nonnulli aiunt denotari propriam & proximam materiam rerum, vt lecti lignum, æris aquam, ligni terram, nam hæc dicitur informis secundum se, hoc est vt materia eius, prima autem materia est informis absolute. At hi aberrant, nam Aristoteles eam denotat materiam, de qua colligit conclusionem, at ipse eam colligit de prima materia; confirmatur, quia veteres de hoc consenserunt quod ea esset Natura,

Solutio. quam putarunt materiam primam, vt etiam refertur ab Aristotele. Propterea dicamus Aristotelem denotare materiam primam, de cæteris autem mentionē facere gratia exempli, & per analogiam; quæ prima materia secundum se est informis per negationem, hoc est ex sui conditione & pro sui constitutione nullam includit formam, num materia non eget forma vt sit, sed vt actu existat, &

Tertium dubium. subsistat. Tertio dubitatur, quia Aristoteles ligna dicit Terrea, in quarto Meteorum cont. 42. inquit esse aërea, & terrea, præsertim tamen aërea & ob id su-

Solutio. pernatare in aqua, præter Ebenum. Dicamus ligna dupliciter considerari, vel secundum propriam substantiam, ac ita sunt Terrea, vel secūdum aërem inclusum in poris & cauitatibus eius, & ita esse aërea, excepto Ebeno, quod eis caret & aë-

Quartū dubium. rem excludit. Quarto dubitatur, quia in primo Metaphy. 14. & in primo de Anima 32. ait, Elemēta omnia sumpta fuisse à veteribus pro materia, excepta Terra, nemo enim Terram solam putauit materiam; nunc oppositum profert. Soluitur per ipsummet Aristotelem in primo Metaphysicæ dicentem, id debere intelligi de Philsophis non de Theologis; nam Hesiodus, Pherecides, & Moyses

Quintum dubium. inter Theologos numerātur. Quinto dubitatur de materia proxima, an ea quoque sit Natura. Aristoteles in hoc cap. id tribuit materiæ primæ, nam materia proxima, vt carnes & membra, Naturam habent; In quinto autem Metaphysi-

Solutio. cæ cap. de Natura, etiam id tribuit materiæ proximæ. Soluitur dicendo materiā proximam dupliciter posse considerari. Primo pro suo esse absoluto, & ita est composita & habet naturam. Secundo cum relatione ad sequentem formam, quæ natura sit, ad quam est facilis, & parata, & hac consideratione ea quoque est natura. Aristoteles tamen iu solum tribuit materiæ primæ, tum quia per eam cęteræ redduntur materiæ, tum insuper quia ea solum est natura, non autem mo-

Sextum dubium. do aliquo naturā habet, vt materia proxima. Sexta dubitatio est de Materia Cœli, an ea sit natura; & videtur quod non, quoniam ea non iunctam habet generationem, quæ est opus naturæ maxime consentaneum. Insuper Arist. in 5. Metaphysicæ ait, materiam esse naturam, quia recipit naturam, quæ est principiū motus, at ea cœli naturam non recipit, motores enim Cœlorum sunt supra naturā,

Solutio. non naturæ. Respondeo Aristotelem modo loqui de Natura mortalium, vt dixi, hæc tamen secundum quandam analogiam mox transferuntur ad cœlum in qua eleuatione (vt dixi in præcedentibus) cœlum distincta cōsideratione & Natura, & habens naturam dici potest; nam quæ apud nos distinguuntur, frequenter in superis veniunt in idem, magis proprie tamen dicitur Natura: at Instabatur, quia non nectitur cum ortu; respondeo, cœlum necti cum primo motu, qui modo aliquo est generatio, & interitus, & est commune principium generationis mor-

nis mortalium. Addebatur quod non recipit Naturam; respondeo primo sat esse quod recipiat motum naturalem, ad quem sit procliue; insuper recipit formam, quæ cum sit supra naturam, præbet naturæ munera secūdum quandam eminētiam. Dubitatur septimo, cur materia artificialium nō sit Natura, cum ea sit substantia & subiectum alicuius generationis. Respondeo eam esse totum quoddā completum, quod habet Naturam; insuper non est natura, quia naturam non recipit, nec formam supra naturam, sed solum accidentia; addo tertio generationem, cui subiicitur, non esse Physicam, sed Artificiosam & violentam, ad quam sui conditione non est facilis. Octaua dubitatio est de prima materia, an recte dicatur Natura. Videtur quod non, quia nō est principium motus, sed dicitur materia habentium principium motus, tanquam aliquid ab eo distinctum. Insuper natura est essentia rei, & principium operationis eius, hæc autem sunt munera formæ non materiæ: præterea inquit Aristoteles, in cont. 11. quod antequam forma carnis adueniat, nil naturæ carnis adesse dicitur, quare materia nō est pars Naturæ eius. Sic forma dicitur essentia & totum id quod res est. Soluitur dubitatio dicendo materiam primam non esse naturam propriam, sed communem, nec esse principalem, sed secundariam, nec esse partem essentiæ in prima significatione, sed in secunda; & hoc ostendunt instantię: hinc antequam adueniat forma alicuius, nil naturæ propriæ eius adesse dicitur, cum tamen adsit natura communis. At quæritur, cum variæ sint notiones materiæ, in qua notione ei competit nomen & conditio naturæ? Respondeo materiam in prima notione non dici naturam, nisi late, vt naturę nomen dicitur de quauis essentia, non autem proprie, quia nullius est pars nec principium transmutationis; in secunda notione dum refertur ad formam recipiendam est natura potestate, & natura, vt facilis & parata ad formā; in tertia notione dū cōsideratur cū forma, est natura actu cū actu, sit prædita forma, & vnà cum ea, saltem vt causa sine qua non, conspiret ad permutationes secundum naturam, quæ compositorum esse dicuntur. Sed alia occurrit pulchra dubitatio, cum omnis gradus formarum materiatarum dicatur natura, cur etiam non omnis gradus materiæ dicitur natura, sed sola prima materia? Soluitur primo dicendo etiam omnem gradum materiæ, dum refertur ad formam sibi respondentem, dici naturam, vt patuit in præcedentibus. Addo tamen id magis dici de forma quam de materia proxima, quia quæuis forma simplex est, non autem materia proxima, vt carnes. Insuper non datur vna communis materiata forma, per quam cæteræ sint formæ, vt datur vna communis materia, à qua habent sequentes gradus, vt materiæ sint.

Septimū dubium. *Solutio.* *Octauum dubium.* *Solutio.* *Nonum dubium.* *Solutio.* *Decimū dubium.* *Solutio.*

Alio autem modo forma & species, quæ secundum rationem. Vt enim Ars dicitur quod Arte constat atq; Artificiosum, ita natura quod secundum naturam dicitur & Naturale. Neq; enim id dicimus modo aliquo habere secundum Artem quid, si potestate solum est Lectica, & nondum habet speciem lecticæ, neq; esse Artem, neq; in his quæ natura constant. Quod enim potestate caro est, vel os, nondum habet sui naturam, antequam formam acceperit, quæ secundum rationem, quam definientes dicimus quid est caro vel os, neque natura est. Quare alio modo natura erit habentium in se motus principium, forma & species, quæ nisi ratione separari non potest. Cont. 11 Cont. 12

Institutũ OStenso consensione veterum naturæ nomen dici de Materia, ostendit modo Philosophus ex opinione propria id ne dum dici de forma, sed præsertim & magis propriè; & tria facit, primo proponit sententiam suam, secundo eã ostendit, tertio conclusionem colligit. *Diuisio.* *Expositio.* Sententia eius est, alio modo naturæ nomen dici de forma rerum natura constantium, per quam in specie constituuntur, & quæ p definitionẽ explicatur, indicando formas substantiales ex materiã pendentes. Hanc sententiam ratione analogica, ex Artificiosis deprompta in secunda parte ita confirmat. Vt Artificiosum nuncupatur Ars, ita quod Natura constat nuncupatur Natura, sed artificiosum tunc solum dicitur Ars, artisque particeps, dum formam includit, quare simili modo quod natura constat, tunc solum naturæ suæ conditionem dicetur includere, dum forma fuerit præditum, veluti caro, os, & similia tunc solum dicuntur sua natura prædita, dum formam receperint, quæ est ratio & definitio eius: at quia propter quod vnumquodque & id magis est, forma maxime iudicanda est natura. Ex quo in tertia parte colligit Philosophus, alio modo naturam dici de forma præditorum interno principio motus, quæ seiungi apta non est, nisi ratione.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Primo considerandum. COnsiderandum primo, quod quamuis Natura primo dicatur de forma, & ob id iudicare valeamus Aristotelem debuisse ordiri ab ea, tamen recta ratione à materia est orsus, tum quia est origine prima; tum quia ex veterum omnium consensione natura est; tum tertio, vt valeat priscam sententiam explodere putantium materiam solam esse naturam. *Secundo.* Insuper cõsiderandum, quod Artificiosa nonnunquam nil aliud sunt, nisi Physica, vno vel alio modo disposita, & ordinata, vt patet de Plantis ab Agricola paratis, & dispositis; nonnunquam re vera sunt forma aliqua ex Arte pendens, vt patet de musica, de forma domus, de picturis quæ formæ etiam ad speciem aliquam prædicamenti præsertim qualitatis rediguntur; non enim in serie prædicamentorum sola Physica locum habent, vt patet de habitibus animi, vel assuetudine, vel disciplina formatis. At quinque occurrũt dubia. *Prima dubitatio.* Primum est quia Aristoteles inquit artificiosa dici Artem, quod verum non est, cum Ars sit habitus Mentis; similiter dicit natura constantia dici Naturam, cuius oppositum docebit in sequenti contex. *Solutio.* Soluitur dicendo Arist. eo loquendi modo noluisse asserere ea composita dici Artẽ vel naturam, sed indefinite fuisse loquutum, vt patefaceret perinde Naturam ad naturalia se habere, ac Ars se habet ad Artificiosa. Quod si etiam seruare volumus ea esse Artem, siue Naturam, dicemus compositum esse Naturam naturatam, insuper esse naturam per denominationem & participationem formæ, & demum esse Naturã pro primo significato; docet enim Philosophus in 8. Metaphysi. cont. 7. & 8. nomina compositorum primo denotare formam, vt Animal animam. Non autem esse Naturam proprie pro contradistincto ab habente Naturam, vt semetipsum declarabit. *Secunda.* Dubitatur, secundo quia non videtur Natura respondere Arti, vel vice versa, vt ait Philos. Natura enim est forma rerum Natura constantium, nõ separabilis ab eis. Ars autem non est forma Arte constãtium, sed est habitus animi; quare ex ratione Arist. nõ colligemus formam esse naturã, sed opus aliquod eius, vt forma arte constantium non est Ars, sed opus Artis. *Simplicius.* Hinc Simplicius ait, proprie Naturam Arti respondẽtem non esse formam naturalium, sed propensionem materiæ ad formam & tanquam semen eius. At Simplicio dimisso, qui Platonem sequitur, de quo in digressione aliquid dicam, Respondeo cum Arist.

Artem

Artem & Naturam partim similia, partim dissimilia esse; nã duo sunt officia Naturæ, constituere, & esse principium operationis, & præsertim generationis; quę duo in forma, quæ natura est, sunt coniuncta, quia simile generat simile, in Arte impotentiore sunt seiuncta. Naturæ vt operanti respondet Ars pro habitu Mentis, Naturæ vt constituenti respondet forma artificiosi. Et quoniam hoc erat id quod inseruiebat Aristoteli, ideo considerauit Artem pro forma Artificiosi, & ei dixit naturam esse similem, vt enim ea est id totum Artis, quod præsertim in Artificioso refulget, ita forma rerum natura constantium est propria natura eorum: ita sumenda est similitudo Naturæ & Artis, non vt minus recte explicatur à Simplicio. Dubitatur tertio, quia regula est nil debere colligi in conclusione, quod non fuerit assumptũ in præmissis. Aristoteles non seruat hanc regulam, nã colligit formam esse Naturam, & addit quæ separari non potest nisi ratione; hoc non est præassumptum, neq; aliquid est dictum, ex quo videatur posse elici. Respondeo nil debere colligi in conclusione, quod nisi actu, saltem facultate non includatur in præmissis; quod forma, quæ est natura, non sit apta seiungi nisi ratione, includitur in præmissis facultate, quia in præmissis accipiebatur ea forma, quæ tribuit esse composito, & est id quod ipsum est; huiusmodi autem sunt illæ solæ formę, quæ separari nequeunt, cum perfectio & essentia compositi non valeat esse sine eo. At quarta oritur dubitatio; quia Aristoteles videtur secum pugnare; in hoc context. concedit formas Physicas posse ratione seiungi; oppositum affirmabit in contex. 19. eo enim loci inquit, formas Physicas perinde se habere, ac simum, quod definitum exposcit materiam & sine ea definiri nequit. De hoc varia dicuntur à viris doctis, quibus silentio decursis, breuibus dico formas Physicas dupliciter posse considerari, vel pro suo esse absoluto, vt actus sunt, vel pro esse relato, nimirum vt Formæ Physicæ exposcentes definitam materiam: pro suo esse absoluto possunt circumscribi sine materia, vt etiam materia pro sua prima notione circũscribi potest sine forma; at pro esse relato, ac vt forma Physica est, non valet sine materia recte definiri. Et addo, quod quamuis forma per materiam, & materia per formam definiãtur, tamen dicuntur distingui ratione, quia eorum distincta est definitio, vt etiam seruus à domino ratione distinguitur, quatenus definitio vnius non competit alteri. Mens itaq; vt dicitur ab Auer. 12. Metaphysicæ 39. eatenus est potentior quàm natura, quatenus valet multa resoluere, & secernere, quæ per naturam seiungi nequeunt; sic in primo Physic. de homine Musico dicebat Aristoteles resolui definitionem totius in definitiones componentium. At dubitatur quinto an vera sit conclusio quod forma sit natura. Dico, forma non quæuis, sed species, hoc est ea per quam Physica in specie constituuntur, & quæ est id quod compositũ Physicum est, & per definitionem corporis Physici explicatur; materia vero, eius dicitur vehiculum, vt patet ex calce huius libri. At dubitatur, quia etiam forma separabilis, vt humana Mens, videtur Natura, cum sit internum principium motus, & consideretur à Naturali Philosopho, & sit actus corporis Physici Organici, vt patet ex secundo de Anima: præterea formæ Physicæ non videntur naturæ: primo quia inquit Philosophus, vt se haber de Arte, ita de Natura; addo minorem, forma Arte constantiũ non est Ars, igitur nec forma constantiũ Natura: præterea huiusmodi formæ sunt in subiecto, variantur seruato subiecto, recipiunt magis & minus, præditæ sunt contrarietate differẽtiarum, propterea videntur esse accidentia, & sola materia cum veteribus videtur iudicãda Natura. His addo quod Natura debet præesse materiæ, quia collocatur sub Deo, non autem debet ex materia pendere, vt

Solutio. *Dubitatio tertia.* *Solutio.* *Dubitatio quarta.* *Solutio.* *Quinta dubitatio.* *Solutio.* *An Mens sit Natura.*

pendent materiatæ formæ. Demum Natura videtur præesse etiam cœlo, nam in primo de Cœlo 3t. Philosophus loquens de cœlo & motu eius, patefaciens in cœlo nil esse frustra, inquit Deum & Naturam nil facere frustra, indicans etiam cœlum ex Natura pendere, quod tamen non pendet ex Physicis, & materiatis formis. Arduas tetigi difficultates, quibus nitar breuibus satisfacere. Pro notitia accipio formas quatuor esse graduum, quædam sunt supra naturam à materia solutæ, quarum caput, formarumque forma Deus est, Aliæ sunt formæ ex materia pendentes, quarum suprema est Phantasia; infimæ sunt formæ Elementorum, quæ nomine Naturæ denotantur. Tertium genus constituunt formæ magna ex parte æmulæ naturæ, & sunt formæ Arte constantium. Quarti generis sunt formæ accidentium assecla Naturæ, humana Mens non est Natura, vt ostenditur in primo de partibus animalium, nec pro suo esse absoluto attinet ad Physicum, vt eodem in loco docet Philosophus, sed solũ pro esse relato, vt particula animæ, Natura nexum habet cum generatione, constituit corpus Physicũ, & est internum principium operationum naturalium eius, huiusmodi solũ sunt materiatæ formæ. Insuper considerandum materiatas formas latere sensum, operari per accidentia, & per eadem cognosci, & ob id veteres putarunt eas esse accidentia, non substãtiam, & Naturam. Pythagoras & Socrates præsertim cœperunt eorum errorem explodere. Id quod maxime indicat eas esse substãtiam, est, quia ostenditur dari formas à materia solutas, quas veteres non cognouerũt, & per id ducimur in notitiam, quod detur genus formarum substantialium, quæ dominantur materiæ: id ipsum colligimus, quia per earum varietatem, variatur essentia, nomen, definitio, & operatio rerum, quę indicant imperium supra materiam. Ex his eliciuntur solutiones instantiarum; de humana mente iam dixi; addebatur formas arte constantium non esse Artes; iam patefeci similitudinem & differentiam Artis & Naturæ, quam non repeto. Addebatur eis competere conditiones accidentium, respondeo esse in parte similes, at non easdem, vt alibi patefeci, & conspicuum est. Dicebatur Naturam præesse materiæ & dominari Cœlo, non autem ex materia pendere; respondeo Naturam pro suo esse absoluto, & ordine dignitatis præesse materiæ, & materiam esse Naturam infimam, At ordine originis, in his quæ fiunt & intereunt, contra se habet; posterius enim origine, est dignitate prius, & dum dicitur Cœlum ex Natura pendere, respondeo tunc secus vsurpari Naturæ nomen, vt in digressione patefaciam.

Solutio. *Quatuor gradus formarũ.* *Mens humana non est Natura.*

Cont. 12. *Quod autem ex his est Natura quidem non est, sed constat Natura. Atque Natura magis ipsa est, quam Materia, quoniam vnumquodque tunc dicitur cum actu fuerit magis, quã cum potestate.* Cont. 13. *Adhuc gignitur ex homine homo, sed non lectica ex Lectica, & propterea inquiunt, non figuram esse Naturam sed Lignum, quia si germen proferat, non Lectica sed Lignum exoriatur; si itaq, hec est Ars, forma quoque est Natura, gignitur enim ex homine homo.*

Institutũ. Declarato materiam & formam esse naturam, considerat modò compositum ex vtrisque, ac insuper comparat duplicem naturam ad inuicem, & soluit rationem Antiphontis. *Diuisio.* Diuiduntur hi duo cont. in tres partes. In prima consideratur compositum ex materia & forma, & dicitur constare natura, *Expositio.* natura præditum, naturamque habens; quod conducit pro confirmatione, quod forma sit natura; non enim compositum diceretur habere Naturã, nisi componentia

sentia illud & præsertim forma natura esset; In secunda parte comparans materiam & formam adinuicem, asserit formam præsertim esse naturam, quod ita ostendit; Id magis statuendum est natura, per quod constantia natura actu constant, quam id per quod constant potestate, actus enim est finis & absolutio; sed per formam actu constant, per materiam potestate, forma itaque magis iudicanda est natura. Nonnulli è quorum numero est Simplicius, inquiunt, Aristotelem comparare compositum cum materia, adeo vt sententia sit, compositum magis quam materiam, esse naturam; quæ expositio non est approbanda, tum quia dixit compositum non esse naturam; tum quia ratio sumpta ex actu & potentia indicat comparari formam cum materia; tum quia Aristoteles solum colliget Naturam dici de materia & forma; tum demum quia verba Aristotelis conspicue hoc denotant. (Adhuc gignitur ex homine homo, &c.) In hac tertia parte argute Aristoteles suo more euertit fundamentum Antiphontis relatum in cõtex. 7. & ita euertit, vt id reflectat in Antiphontem, & ex eo suam sententiam colligat. Argumẽtabatur Antiphon, Id est Natura, quod generat simile, concedit hoc Aristoteles: at addit minorem oppositam, quæ est, sed forma generat simile quare ea est natura; ostenditur minor, quia homo generat hominem, similitudo quorum ex forma pendet, & in ea est posita; dicebat Antiphon, quia Lectica non generat simile, non est natura, sed Ars, & accidens; infert Aristoteles, si non est natura sed Ars, quia non generat simile, igitur propria forma Physicorum, quia generat simile, natura erit, per regulam posterioristicam, si negatio est causa negationis, affirmatio erit causa affirmationis. *Simplicium.*

Caput Annotationum & Dubitationum.

CONsiderandum primo Aristotelem nomine endelechiæ denotare omnem formam quæ natura est; vt pateat perperam Ciceronem dixisse, vocem eam denotare motum perennem, & formatam ab Aristotele fuisse, pro denotanda essentia quinta animæ, distincta ab ea quatuor Elementorum; nam Aristoteles ea voce vtitur pro denotando quouis actu, potentiæ opposito siue separato, siue materiato, siue substantiæ, siue accidentium, vt explicans animæ definitionem patefeci. Insuper considerandum, quod quemadmodum forma est magis natura quam materia, ita magis est essentia rei, vtriusque internum principium operationum, ex quo nomẽ, distinctio, & rei definitio eliciatur. At quæritur primo, cum composita Naturalia dicantur habere naturam, num etiam composita Artificiosa dicantur habere Artem; id enim verum non videtur, quoniam Artifex ille est, qui Artem habet, non opus Artificiosum. Soluitur dicendo ea duo officia, quæ in Natura sunt iuncta, nimirum vt sit essentia rei, & principium operationis eius, in Arte esse seiuncta, & ob id cum Artifex, tum Artificiosum dicuntur habere Artem, Artifex pro principio productionis, Artificiosum pro forma constituente; omnis enim forma, quæcunque forma sit, in suo genere largitur esse composito. At dubitatur secundo, Si composita, quę natura constant, includunt duplicem naturam, tunc vnius non erit natura vna, sed duæ. Respondeo vnius esse duas Naturas subordinatas, ex quibus consurgit per se vnum; nam ex actu & potentia per se vnum consurgit, vt dicitur in 8. Metaphysicæ. Insuper vnius duæ sunt naturæ, vna communis, altera propria contrahens communem tanquam postrema differentia, quæ dicitur totum id quod res est, vt patet ex 7. Metaphysicæ 43. Sed occurrit tertia dubitatio, cum detur forma totius consurgens ex forma & materia partis, num ea forma totius dici debeat Natu- *Prima dubitatio.* *Solutio.* *Secunda.* *Solutio.* *Tertia.*

ra, vel habens naturam; nam videtur Natura, cum sit forma vna, vere principium integrum operandi; respondeo formam partis esse Naturam originalem, simplicem & Naturantem, quam modo considerat Aristoteles, formam vero totius, relatam ad eam partis, esse praeditam natura, & dici posse Naturam consurgentem, & Naturatam. At dubitatur quarto, quoniam Philosophus hoc in loco inquit Artificiosa non fieri à simili, cum tamē in 12. Metaph. 18. dicat ea quoque à simili fieri; soluitur ea fieri à simili exemplo, repraesentatione, & recta ratione, qualis est Ars, non autem fieri à simili, secundum existentiam, & modum existendi, vt fiunt Physica. Quo autem pacto homo generet hominē, cum mēs extrinsecus accedat, non est praesentis considerationis. Dubitatur quinto, quia Aristoteles non videtur recte soluere rationem Antiphontis; Nam Antiphon dicebat ex ligno fieri lignum, & fieri ex, accipiebat vt pertinet ad Materiam, Aristoteles soluens ait, ex homine fieri hominem, sumendo ex, vt pertinet ad efficienrem; Respondeo materiae non competere munus producendi simile, sed efficienti, ideo sententiam falsam Antiphontis Aristoteles in veram conuertit; Et si etiam lignum pullularet, germenq; emitteret, id faceret non quia materia simile produceret, sed per facultatem seminariam, vel putrem ei similem, cui competeret vis efficiendi aliquid, quae modo aliquo forma est.

Solutio. *Quinta.* *Solutio.*

Cont. 14. *Adhuc natura, quae vt generatio dicitur, via est ad Naturam, non enim vt medicatio ad sanitatem non ad Artem medendi est via: oportet enim ab Arte medendi non ad Artem medendi esse medicationem; Sic Natura se habet ad Naturam, sed quod fit ex aliquo in aliquid, venit quatenus fit; ad quid itaque fit? non ad id ex, quo, sed ad quod, forma itaque Natura est.*

Institutum. Ratio. *Diuisio.* *Expositio*

AFfertur ratio tertia, quod forma sit Natura, quae sic formatur; Id per quod via ad illud nuncupatur Natura, debet iudicari Natura, sed per formam, generatio, quae est via ad formam, nuncupatur Natura, quare forma est iudicanda Natura. Diuiditur contextus in duas partes; in prima profertur id quod includit vim vniuersae rationis; in altera explicantur attinentia ad minorem propositionem. Inquit, in prima quod Natura dicta de generatione, est via ad Naturam, hoc est generatio nuncupatur Natura, quia ducit, & via est ad Naturam; ex quo elicimus rationem supra formatam. Et pro minoris explicatione & approbatione, ait in parte secunda, Non se habere de Generatione, dum nuncupatur Natura, vt se habet de medicatione, quae denominationem recipit non à fine, qui est sanitas, sed à principio, quod est Ars medendi; nam de Natura dicta de generatione secus se habet; ea enim recipit nomen à fine, quia id quod per naturam generatur, dicitur tendere in definitum aliquid, à quo nomen recipit, id autem ad quod tendit, finis est, qui est forma.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Primo considerandum.

COnsiderandum primo, quemadmodum cum Natura summopere iuncta est generatio, adeo vt dicatur opus naturae summopere consentaneum, ita nomina, quae debent esse consentanea rebus, adeo sunt iuncta, vt vtrunque nomine naturae honestetur; quae connexio, vt apud latinos est conspicua, considerando Naturam, nasci, & natiuitatem, ita praesertim ex conspicua apud Graecos.

cos. Natura enim dicitur φύσις, gigni vero & φύεσθαι, & φύσις, vt etiam retulit Philosophus in quinto Metaphysicæ, loquens de Natura, & putandum est viam recipere nomen à fine, non vice versa. Secundo considerandum nos denotare generationem nomine Naturæ, dum ea quæ nobis ab ortu & per generationem competunt, dicimus nobis competere per naturam, & eà natura recepisse, & dum finis non est natura, generatio quoque eius non rectè dicitur natura, veluti calefactio, dealbatio, & similia, non rectè nomine Naturæ denotarentur. Considerandum tertio, quod cum Aristoteles afferat generationi competere nomen Naturæ, non ob id censet ei competere definitionem, quod indicat inquiens, dici naturam, quia via fit in naturam, quasi dicat non ex se naturam esse sed ob aliud, nimirum vt viæ tribuitur nomen finis, & etiam, quia via est quædam finis participatio & adeptio, præsertim dum consideratur mutatio non pro fluxu, sed pro forma, quæ per fluxum acquiritur; qua consideratione mutatio est forma imperfecta tendens ad perfectionem, & quamuis non omnis natura recipiat magis & minus, sed sola forma infra animam posita, cōsideratur tamen id magis & minus in dispositionibus parantibus pro forma; Ex quo elicio errare Philoponum, & cum eo omnes, qui laborant in declarando modo quo definitio naturæ competat generationi, cum ei competere non debeat, vt etiam exercitio non competit definitio sanitatis; non enim generatio, quæ est mutatio, rectè dicitur internum principium motus. Considerandum quarto mutationes cum in Physicis, tum in Artificiosis magna ex parte denominari à fine, vt nos docet Philosophus in quinto Physic. contex. 48. inquiens, Et dicitur vnumquodque in quod mutatur magis, quam ex quo, vt sanatio in sanitatē, & ægrotatio in ægritudinem ducens: quod etiam affirmauit in primo Nicomachiorum; ratio est quia finis ille est, qui optatur, quæritur, acquiritur, & per quem principia & media in eum diriguntur; Ex quo constat decipi eos, qui hoc in loco inquiunt, in Artificiosis denominationes magis recipi à principio: id enim absolute falsum est; solum potest dici verum facta comparatione; nam comparando Artificiosa cum Physicis, præsertim Physicę mutationes à fine nomen recipiunt quod eis competit duplici ratione; prima est, quia finis naturæ magis certus magisque in facultate Naturæ est positus; quam finis Artis sit positus in facultate Artificis, vt patet de officio medici, quod non sanatio est, quia non est in facultate eius. Altera ratio est, quia Physica fiunt à simili, ideo à quouis petatur denominatio, semper seruatur, vt ea quoque sit à fine, Artificiosa vero non similiter à simili fiunt. Sed oritur dubitatio, cum generatio Physica nuncupetur Natura, num etiam generatio Artificiosa nuncupetur Ars? Respondeo eam quoq; nuncupari posse Artem, veluti ædificationem nuncupamus Artem ædificandi, & dicimus in ea seruari vel non seruari Leges Artis. Dubitatur secundo num generationes Physicæ nonnunquam recipiant nomen à principio. Aristoteles dixit eas recipere nomen à fine, quod intelligi debet de nomine Naturæ, de quo erat sermo, & vt plurimum; nam aliquando illæ quoque denominantur à principio, & præsertim dum aliquid non fit à simili; vt vini potio, non semper dicitur inebriatio, sed potio vini, & productio vermis putredo: insuper dum ea quę eueniunt sunt incerta, vt concubitus potius concubitus dicitur quam prolificatio, quia proles dubia est. Colligamus denominationes absolute rectius peti à fine, & id præsertim in Physicis seruari, & petendas esse à fine non secundum accidens, sed secundum se, non communi sed proprio, non remoto, sed proximo.

Secundo. *Tertio.* *Quarto.* *Error quorundam.* *Ratio.* *Dubitatio.* *Solutio.* *Secunda dubitatio.*

Cont. 15. *Sed forma & Natura dupliciter dicitur; Nam priuatio species quodammodo est; Si autem est species & contrarium aliquod circa simplicem generationem, aut non est, posterius considerandum est.*

Institutum. Diuisio. Expositio.

APparuit materiam & formam esse naturas; superest aliquid dicendum de priuatione, & præsertim quia forma dupliciter vsurpatur pro principali, & pro ei opposita priuatione; ideo institutum Philosophi est formam diuidere, & quid de vtraque diuisionis parte sit dicendum manifestare. Diuiditur contextus in duas partes, in prima traditur diuisio formæ, in altera reiicitur in alium locum considerandum, an ea diuisio competat formæ substantiæ. Inquit in prima, cum forma dicta sit natura, diuiditur forma in principalem & priuationem ei oppositam, & propterea vtraq; iudicari debet Natura, nã priuatio est quodãmodo forma. At dubium est an huiusmodi priuatio, quæ species dicitur, & contraria est formæ, locum habeat in generatione simplici, quæ substantiæ est, quod posterius se consideraturum pollicetur.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Quid denotetur nomine priuationis. Prima expositio. Secunda.

ANimaduertendum primo, quod non constat, quid Philosophus denotet per priuationem, quam speciem, & naturam affirmat, & duæ sunt expositiones. Nonnulli putant denotari absolutam priuationem, quæ inter principia numerata est, nam ea afficit modo aliquo materiam, & antecedenti formæ iuncta est, quam expositionem approbandam non puto, tum quia ea priuatio per se est, non ens, & malefica, ideo non est natura, & præsertim cum non sit pars rei, & opponatur formæ, nec sit principium motus, sed solum terminus à quo. Ideo est alia expositio verior, quod denotetur contrarium deterius; nam in primo Physic. confuse vtens nomine contrarii, manifestauit contraria omnia esse superabundantiam, & defectum, & hæc esse principia; propterea nunc ait, ambo esse formam & Naturam. Et quoniam constat veram priuationem competere substantiæ, latet autem an ei competat priuatio sumpta pro contrario deteriore, ideo se id consideraturum pollicetur: & huiusmodi forma deterior, cum sit tanquam priuatio & defectio, dicitur species quodammodo, non absolute, quia est forma, & natura deterior. Secundo considerandum nonnullos viros doctos putasse per huiusmodi priuationem, quę forma sit, Aristotelem denotasse formam corporis coæuam materiæ. Quæ sententia explodenda est, tum quia ea non conceditur ab Aristotele, tum insuper quia in progressu, an detur, non considerabit, tum tertio, quia non esset contraria formis, sed seruaretur cum eis; tũ quarto, quia ea non magis accidentium, quam substantiæ ortui conduceret. Tertio animaduertendum, quod cum Aristoteles dicat esse considerandum an locum habeat in ortu simplici, hoc est substantiæ, vbi id consideretur, non apparet. Puto dicendum considerari & in quinto Physic. vbi manifestatur in substantia non esse motum, quia ei non competit huiusmodi contrarietas requisita pro motu, & in primo de Ortu & Interitu, vbi conceditur modo aliquo, & facta comparatione in substantia locum habere generationem simpliciter, & secundum quid: dum enim Elementum vnum comparatur cum altero, id quod est deterius, dicitur modo aliquo priuatio, & eius generatio dicitur generatio secundum quid; quamuis absolute sit generatio simpliciter, adeo vt huiusmodi priuatio & contrarium modo aliquo competat & non competat substantiæ, non enim competit absolute, sed solum facta comparatione. At dubitatur, quia vni contrarium non

Non denotari formam corporis.

Dubitatio.

non recte dicitur esse illud, nō enim albedo recte dicitur nigredo. At priuatio est contraria formæ, igitur male dicitur forma. Soluitur priuationem ad duo posse *Solutio.* referri, primo ad formam, cui opponitur, & ita non est forma; secundo ad Materiam, circa quam vna cum opposita forma versatur, & ita dici potest forma. Addo insuper formam dupliciter vsurpari, & pro principali, & pro ea late sumpta; priuatio opposita formæ principali non est principalis forma, est tamen forma sumpta late, & dicitur forma quodam modo.

Digressio attinens ad Naturam.

Scientia de Natura naturali Philosopho necessaria. NE dum vtilis, verum necessaria quoque Naturali Philosopho est scientia de Natura, quæ vna cum vtilitate, honestatem, & iucunditatem iunctam habet. Explicaui in præcedentibus eius definitionem, superest modo vt de reliquis ad eius notitiam attinentibus verba faciam. Diuidam hanc digressionem in quatuor partes; referam primo significationes varias nominis Naturæ; tradam secundo varias eius distinctiones; patefaciam tertio connexionem eius cum Fa- *Diuisio.* to; Quarto nonnulla dubia proponam & diluam. Ordiens à significationibus *Significationes nominis Natura.* nominis eius, accipio duo præsertim Naturæ competere, primum vt sit essentia rei, ideo veteres id quod rerum essentiam putarunt, materiam nimirum, etiam iudicarunt Naturam, & ob id ipsum nonnunquam pro quauis essentia vsurpatur, Alterum est, vt sit principium operationum naturalium, & præsertim ge- *Natura dicitur de materia prima.* nerationis, & ob id fœcunda celebratur: propterea quibuscunque aliquid horū modo aliquo competit, naturæ nomine denotatur. Et primo origine, & consensione veterum dicitur de Materia prima, postremo tamen dignitate, & pro- *De materia proxima.* prietate, dum cum forma comparatur: hæc materia natura est, tum quia est pars substantiæ compositi; tum insuper quia est facilis & parata pro recipiēda forma. *De cœlesti corpore* Secundo dicitur de materia proxima, relata ad sequentem formam ob easdem rationes. Tertio de cœlesti corpore, quod est materia motus, ad quem est facile *De forma infra animam.* & procliue, Quarto de forma substantiæ infra animam posita, vt de formis Elementorum & mixtorum consimilium, quæ sunt essentia compositorum, & mo- *De anima.* do aliquo principia motuum. Quinto de omni anima ex materia pendente, quę est essentia viuentium, & verius principium efficiens motus. Sexto de priuatio- *De priuatione.* ne sumpta pro forma deteriore, vt dum fit comparatio inter Elementa. Septi- *De composito.* mo de composito, quod est Natura naturata, & natura pro principali significato vt patuit in præcedentibus. Octauo de generatione, quatenus est via ad for- *De generatione.* mam, & modo aliquo participatio eius. Nono de instrumentis cum virilibus, *De instrumentis generationis.* tum muliebribus generationis. Decimo dicitur de quauis essentia, omnis enim essentia & conditio rei dicitur Natura eius; ita Cicero construxit libros de Natura Deorum. Vndecimo Natura dicitur de serie & ordine communium causarū, *De essentia.* quæ nuncupatur Natura vniuersalis & à Poetis dicitur Deus Pan, denotans totum, & vniuersum; eique tribuunt fistulam denotantem consonantiam vniuersi, & alia multa vniuersi conditionibus respondentia. Duodecimo dicitur de *De serie causarū.* proprietate conditione & particulari constitutione singulorum, de qua legitur: *De propria singulorum constitutione.*

Natura sequitur semina quisque sue,

Secundum quam dicimus Platonē esse benignæ Naturæ, alium malignæ, quosdam facilis & mutabilis naturæ, alios difficilis. Decimotertio demum dicitur de facultate Seminaria, veluti apud Academicos. Nam qui Platonem sequuntur, *De virtute seminaria.* Primum constituunt Deum; cui subiiciunt Mentem, ad quam pertinent Ideæ; Menti subiiciunt Animam, ad quam aiunt pertinere rationes; Ex anima per

rationes, & præsertim ex ea Mundi ajunt prodire vim seminatiam, eamq; Materiæ infundi, quam dicunt esse Naturam, adeo vt Natura sit Vis seminaria à Mundi anima infusa materiæ; quæ vis seminaria non est materia, nec forma, sed media inter vtrunque, & via ad formam, quæ forma mox inducitur per huiusmodi semina, munere rationum, & Idearum ex quibus pendent. Hinc Natura ab eis nuncupatur vita postrema; dicitur vita, quia motionem aliquam seruat, & ex anima pendet; dicitur postrema, quia prima & vera vita ad Mentem pertinet, media ad animam, postrema ad Naturam; Deus est supra vitam & Vitæ principium; Materia infra vitam, Vita Mentis est caput Vitæ, ea animæ Medium, ea Naturæ, finis. Vita mentis est tanquam Sol, ea animæ vt Lumen, ea Naturæ vt vmbra, & imago. Et hæc satis de significationibus nominis Naturæ. Loquens pro secunda parte de distinctionibus, variæ possunt assignari diuisiones Naturæ; Nã primo Natura dicitur duplex, vna æterna, quale ex sententia Aristotelis est cœlum; altera mortalis, prima ætherea & cœlestis, Altera dicitur Elementaris. Diuiditur secundo in marem & fœminam, siue Naturam patientem, qualis est Materia, & efficientem, qualis est forma, quæ agentia & patientia sibi mutuo respondent, & sunt semina & origines eorum, quæ fiunt. Tertio diuiditur in Naturam infra animam positam cognitionisque expertem, & in Naturam & Animam ex materia pendentem extensam, ob quam Naturæ distinctionem, etiam vniuersa scientia de Natura in duas partes distribuitur. Quarto diuiditur Natura in communem & propriam; Natura communis mortalium est materia, propropria vero forma; Insuper Natura Generum & specierum dici potest Natura communis, Natura vero singulorum, propria. Quinto diuiditur in Naturam vniuersalem, & particularem; Natura vniuersalis statui potest triplex, primo Deus Diuinaque Mens; Secundo Cœlum comparatum cum mortalibus, & his quæ cœlo subiiciuntur, ex eoque pendent; Tertio rectius Natura vniuersalis dicitur series causarum, ordiendo à Deo, superisque Mentibus, descendendo ad Cœlestia corpora tertio ad Elementa, ac ita progrediendo vsque ad postrema effecta; de qua vniuersali Natura id intelligi debet, quod dicitur ab Aristotele in primo de Cœlo 32. Deus & Natura nil faciunt frustra; nam consideratur series causarum, vt à Deo pendet & dirigitur, de qua etiam legitur in 12. Metaphysicæ 38. quod ex Deo pendet vniuersa Natura: de eadem vera est sententia Auerrois 12. Metaphysicæ 18. Naturam dirigi ab intelligentia non errante; & hæc est ea Natura, quæ cum Fato mirum in modum nectitur, vt in progressu patebit. Ex notitia Naturæ vniuersalis, refulget quæ sit Natura particularis ab ea contradistincta. Sexto diuiditur Natura in meliorem & deteriorem; de qua meliore legitur:

Nature quomodo Vita postrema. — *De distinctionibus Naturæ.* — *Prima.* — *Secunda diuisio.* — *Tertia.* — *Quarta.* — *Quinta.* — *Sexta.*

Hanc Deus & melior litem Natura diremit.

Natura melior est Natura ex materia non pendẽs supra materiam posita, & materiæ domina; Natura deterior est Natura materiata, ex materiaque pendens. Septimo diuiditur Natura à Boetho in libro de consolatione Philosophiæ, nec non ab Auer. sub initio primi de Cœlo, In Naturam Naturantem, & Naturam Naturatam, cui addere valemus membrum tertium, quod est & Naturans & Naturata. Hac diuisione frequenter vtebantur Philosophi Parisienses. Ex sententia Aristotelis per tres comparationes triplex statui potest Natura Naturans; nam primo Deus, superaque Mens, quia est origo omnium, dici potest Natura Naturans, cætera vero ex eo pendentia, Natura Naturata. Secundo comparando Cœlum cum mortalibus, id dici potest Natura Naturans, seminaque

Septima.

que

quę infundēs in collocata sub eo; mortalia vero, Natura Naturata; Tertio comparando formam & materiam cum composito, & cum forma totius, dici possunt Natura Naturans, composita vero, Natura Naturata. His quarto addo Naturam vniuersalem sumptam pro serie causarum esse Naturam Naturantem, prodeuntia autem ex illa esse Naturam Naturatam. Ex sententia Platonis anima Mundi infundens semina in materiam dici potest Natura Naturans, Materia vero prædita seminibus, Natura Naturata: Dicebam dari etiam membrum tertium, nam Cœlum distincta relatione dici potest Natura naturans, & Naturata, similiter nonnulla alia, vt consideranti redditur notum. Et quoniam cum Natura, & præsertim cum ea, quæ dicta est vniuersa, & communis, summopere iunctum est Fatum, ideo pro absolutiore Naturæ explicatione breuibus de Fato aliquid est dicendum. Fatum ex sententia Aristotelis fundamento idem est cum Natura, distinguitur tamen ratione; dicitur enim Natura, vt est essentia rei, & principium operandi, Fatum vero magis præsefert ordinem ex aliquo principio pendentem, quasi effatum, mandatum & enuntiatum. Nam vt in Ciuili imperio consideratur Princeps, cui congruit Sapientia, & Prouidentia, quam sequitur constitutio Legum, promulgatio, & executio, Ita in vniuerso Princeps omnium est Deus, Diuinaque Mens, cui competit Sapientia, eminentissima, quam sequitur Prouidentia, tanquam constitutio Legum vniuersi; Prouidentiam sequitur Fatum, tanquam promulgatio Legum. Fatum sequitur Natura, tanquam exequutio Legum, adeo vt Fatum præsertim relationē seruet ad primum Principium, Natura vero magis referatur ad præsentia, vt est essentia, & ad sequentia, vt est principium operandi. Hinc Natura, vt sequēs Fatum, dicitur ordinata, in se est ordo, relata ad sequentia, dicitur proxima causa ordinis. Diuiditur autem vt Natura, ita Fatum in vniuersale & particulare. Fatum vniuersale est vniuersa Legum ordinis vniuersi promulgatio; Fatum particulare ad particularia contrahitur, & Fatum dicitur, vt cum eo vniuersali est iunctum, ex eoq; pendet; proprie tamen & absolute Fatum est id, quod vniuersale est, quod eleuatur vsq; ad primum principium, & effunditur vsque ad postrema effecta. Diuidunt nonnulli Fatum in Diuinum, Astronomicum, & Physicum. Diuinum ex Deo ducitur, Astronomicum ex syderibus, de quo Manilius: *Fatum.*

Sunt qui Sydereis tribuunt hæc omnia Fatis.

Physicum vero ex Materia, ex cuius necessitate putarunt veteres Physici cuncta prodire. At Astronomicum, est portio Diuini Fati, & Physicum proprie sumptum est portio eius postrema. Rectius diceremus, cum Fatum denotet progressum ex aliquo primo principio, quoniam eorum quæ fiunt nonnulla dicuntur fieri propter finem, vt attinentia ad ordinem vniuersi, Alia sequi necessario materiam, vt obitus & imbecillitates, ideo duplex esse Fatum, vnum Diuinum, aliud materiatum, quod tamen etiam Diuino subiicitur à quo in bonum finem dirigitur, vt interitus vnius in generationem alterius. Academici tres statuerunt principales ordinum gradus; primum in Deo superaque Mente per Ideas, secundum in anima & præsertim ea Mundi per rationes, tertium in Materia per semina: primum gradum tribuerunt Prouidentiæ, secundum Fato, tertium Naturæ; adeo vt Sapientia & Prouidentia sit tanquam Dux & caput, Fatum Medium, Natura postremum; includitur tamen Natura in Fato, vt in proximo principio, & Fatum in Prouidentia & Sapientia, vt in prima causa. Et quoniam Fatum est medium, & Animæ, quæ mediæ est conditionis, respondet, Ideo Academici Animam Mundi Fatalem Deum nuncuparunt, vt *Propria sententia* *Academici.*

patet ex 10. de Rep. Platonis, cuius tres aiunt esse filias, æquali inuicem interuallo in Throno sedentes, nuncupatas Parcas, vestibus albis, capiteque coronato, Lachesim, Clothon, & Atropon, quæ ad Sirenum harmoniam canant, Lachesis præterita, Clotho præsentia, Atropos futura; quæ Parcæ reuera, cum patefaciant facultates & opera Fati, nil aliud denotant, nisi communium causarum ordinem, constituentium Vniuersalem Naturam. Atropos enim denotat inerrantem Spæram, Clotho septem Planetas, Lachesis res sub Luna positas. Prima loquitur, secunda scribit, tertia fila deducit: de bis varia dixi in Ciuili Philosophia. Hæ dicuntur Parcæ, vt ait Seruius, à contrario sensu quia nemini parcant, vel vt censet Varro apud Gellium lib. 3. à pariendo, nam parca immutata litera vna, à partu dicta est; Vel quia à recipientibus earum munera semper parcæ nimium & auaræ iudicantur. Pertinentia ad Fatum & Parcas distincte explicarunt Academici, vt etiam distincte loquuti sunt de sapientia superæ Mentis, de ideis & de Prouidentia, & ob id Fatum à natura magis secreuerunt. Arist. hæc omnia minus distinxit & cõfusius retulit, quia Ideas non concessit, superæque Menti cognitionem & Prouidentiam tribuit satis obscuram, vt alibi patefeci. Stoici nil supra corpus excogitantes longe deterius de Fato senserunt, cum putarint eius necessitati cuncta subiici. Nostri Theologi veritatem recte paratis animis patefecerunt: hinc D. Aug. in 5. de ciuitate Dei inquit, Si quis virtutem, vel potestatem Dei nomine Fati appellat, sententiam teneat, linguam corrigat; Potest tamen fatum sine errore dici ne dum potestas Dei, verum insuper tanquam promulgatio Prouidentiæ eius, & Natura communis, adeo vt Natura, Fatum, Prouidentia & Sapientia Dei summopere sint iuncta, & quæcunque non per absolutam, sed per ordinatam potestatem Dei fiunt, vt Prouidentia & Fato, ita etiam Natura dicuntur fieri, & vice versa, quæ fiunt natura, dicuntur fieri fato, & quæ non fiunt natura etiam non fiunt Fato: hoc nobis patefecit Arist. in 5. Physic. quo in loco Fatum nomine proprio εἱμαρμένην appellans in cont. 57. inquit, dari generationes nonnullas violentas & non Fato definitas; si itaque generationes non Fato definitæ non sunt secundum naturam, sequitur omnem generationem secundum Naturam esse Fato definitam. In secundo autem de cœlo cont. 6. Fatum denotans, quod μοῖραν Parcarum nomine appellat, inquit, sed necesse Ixionis cuiusdam Fatum detinere ipsam sempiternam. In calce libri de Mundo ad Alexandrum varia de Fato leguntur; nam asseritur Deum ob varia munera & officia, variis denotari nominibus. Dici necessitatem, eo quod Natura quædam sit immobilis; dici Fatum à serie rerum conserta, inoffensoque tenore procedente, dici Sortem græce μοῖραν à partitione rerum, & Nemesim ob facultatem diuinam distributricem munerum, Adrastiam etiam quasi causam quandam Natura comparatam, quam fallere nemo queat. Hæc eadem leguntur apud Senecam de beneficiis, verum vt puto, liber de Mundo ad Alexandrum, non est Aristotelis. Cicero tamen opinionem hanc tribuens Aristoteli fortasse deprõpsit illam ex eo libro de Mundo. Qui distinctius opiniones de Fato inspicere vellet, in sex capita eas posset redigere; Prima quod sit virtus & potestas Dei, vt dixit D. Aug. Secunda quod sit ordinata series cunctarũ cõmunium causarum; Tertia quod sit ordo non omnium, sed comparatarum causarũ. Quarta quod sit cõstitutio cœlestium corporum ex sententia quorundã Astronomorum. Quinta quod sit natura mortalium, adeo vt cœlum sit supra Fatũ & Principium eius, vt censuit Alexander in libro de Fato cap. 3. & 4. Sexta quod sit materia quam solam veteres putarunt Naturam. Quæritur ad quod genus causæ

Fatum qua causa sit.

causæ redigatur Fatum. Alexander in libro de Fato ait, redigi ad efficientem,& iure; nam mediat inter Prouidentiam & Naturam, quæ sunt causæ efficientes.

Alexander.

Verum exactius quæstionem soluens dico duo esse genera eorum quæ fiunt, vt iam dixi; quædam sequuntur Prouidentiam & diriguntur in finem,& hæc Fati series ad causam efficientem redigitur;alia sequuntur Materiam, & fiunt ex necessitate eius, quæ est distincta series Fati pendens tamen ex præcedente, & Fatum huius secundi generis ad materiam redigitur. Præter Fatales has duas constitutiones, reperitur ordo prodeuntium ex humana mente per rationem,quæ cum ad effectiones,tum ad actiones pertinent.

Opinio propria.

Ex quibus colligo primo non omnia Fato fieri,sed quædam Fato,alia præter fatum,vt violenta,quæ præter naturam fiunt. Alia humana ratione. Colligo secundo non omnia necessario fieri; nam collocata in ordine humanæ rationis necessaria non sunt, Collocata in ordine diuini Fati seruant necessitatem quandam, descendendo vsque ad cœlum; mox in hoc mortali orbe varietati redduntur obnoxia & contingentiæ,ob incõstantiam materiæ recipientis, attinentia ad Materiatum Fatum necessitati huic subiiciuntur, vt orta necessario pereant,non autem omnia fiant quæ gigni sunt apta.

Colligitur primo. Secundo.

Colligo tertio Aristotelem iure optimo de Fato distincte non egisse,cum tamen attinẽtia ad illud exactissime declarauerit;nam Fatum varia includit partim ad Metaphysicum, partim ad Physicum attinentia; ea quæ attinent ad Metaphysicum declarauit in prima Philosophia, veluti Diuinam Sapientiam,originalem ordinẽ in prima causa, & quod ex Deo pẽdet cœlum & vniuersa natura, de quibus in 12. Metaphysicæ sermo est;pertinentia autem ad Physicum,patefecit dum de Natura verba fecit;noluit enim ea cõfundere,quæ ad varias Philosophiæ partes attinent.

Tertio.

De quo Fato à Platone dissentit,tum quia animã Mundi à Deo distinctam non concessit,tum insuper,quia seriem idearum,rationum, & seminum, qui sunt nerui Fatales,eneruauit, progrediẽdo per distincta Principia. Varia supersunt, quæ de Fato dici possent,quæ missa facio,& præsertim cũ plura declarauerim in Philosophia Ciuili; propterea solum nonnulla ad definitionem pertinentia addam.

Quomodo Arist. de Fato à Platone dissentit.

Boethus in 4.de Consolatione dixit,Fatum esse inhærentem rebus mobilibus dispositionem, per quam Prouidentia suis quoque nectit ordinibus. Chrysippus perperam cum Stoicis de Fato sentiens,dixit Fatũ esse sempiternam quandam,& indeclinabilem rerum seriem,& catenã,sese voluentem,& implicantem, per æternos consequentiæ ordines,è quibus connexa est;quæ de Fato sentẽtia reddidit,& iure optimo,apud Theologos recte sentientes Fati nomen prophanum, & explodendum.

De Fati definitione. Boethus. Chrysippus.

Ex sententia Aristotelis Fatum principalius ita definiendum putarem,Fatum est series, Dei Prouidentia,causis secundum Naturam operãtibus inserta,qua opera Naturæ, nisi quid prohibeat, indefinitum finem deducuntur.

Sentẽtia propria.

In quarta & postrema parte dubia nonnulla ad Naturam pertinentia proponam & diluam. Varia scit(?)uq; digna de Natura quæruntur,veluti an operetur cum cognitione, An vtatur consultatione, An dignitate præstet Arti. Quid sit instinctus Naturæ, An faciat aliquid frustra,& alia similia,quę cum à me in Philosophia Ciuili sint explicata,minime repetenda censui. Propterea solum neruos præcipuos modo tangam, differentiasque perpendam,ex quibus prodit consensio,& dissensio operum Naturæ,quæ Andipathia, & Sympathia dicitur,ex qua frequenter varia prodeũt, eximiam admirationem in ingenuis animis excitantia.

Dubia.

Consensio & dissensio.

Quæcunque ad vniuersi corporei Mundi constitutionem conspirant,nonnulla habent communia,quæ sunt tanquam communes nerui,ea ligantes & nectentes, ex quibus consensio oritur, alia habent pu-

gnãtia & oppoſita, ex quibus conſurgit Antipathia & diſſenſio, & ex vtriſq; pẽdet, vireſq; ſuſcipit admirabilis Magia Phyſica, cuius & Ars Medẽdi, & Agricultura ſunt partes. Communem hanc ſimilitudinem & diſſimilitudinem Plato in omnibus ſub Deo poſitis locum habere exiſtimauit, propterea vtranque inter communia principia numerauit, quæ dixit eſſe eſſentiam, Motum, Statum, Idẽtitatem, & alteritatem, ex quorum cognitione etiam ortum ducit exacta conſideratio, diſtinctaque cognitio rerum omnium; ſtatim enim quod cognoſcimus id quod rebus eſt commune, & id per quod diſtinguuntur, dicimur eas cognoſcere. Hac etiam conſideratione Amor & Odium cum Empedocle & Heſiodo dici poſſunt Principia omnium. Summopere admirati ſunt ſemper Animi ingenui, quomodo ex rebus genere, natura, & conditione diſtinctis Mundus cõiungere valeat, qui nedum ſit vnus, verum inſuper ſummopere ſit iunctus, eximieque colligatus: propterea Academici pro hoc fungẽdo munere neceſſariam putarunt Animam Mundi. Stoici imaginati ſunt ſpiritum quendam communem cuncta ligantem; quæ redundantia putarunt Peripatetici, ex quorum ſententia dicimus Neruos dilectione cuncta ligantes hos eſſe; Nam primo cuncta pendẽt ex communi principio, qui dicitur Mundi Parens; & quia id principium eſt vnũ, bonum, & pulchrum, inde prodeunt tres communes nerui, ob quos cuncta dicũtur vniformia, boniformia, & pulchriformia, quæ tria ita ſe habent vt pulchrũ excitet ad bonum, bonum vero eleuet ad vnum, per quos neruos vt omnia prodeunt ex vno, ita cuncta diuino quodam & latenti tractu, trahuntur ad vnum, & in vnum finem conſpirant. His primis originalibus neruis ſuccedunt alij eis famulantes, & inter corpora primum eſt cœlum, quod cunctis ſub eo poſitis fert opem & ad cunctorum ortum conſpirat. Ei deinde inſeruiunt communia duo inſtrumenta, quæ ſunt lumen & motus, & præſertim hoc competit motui diurno, qui dicitur motus totius. Sub cœlo conſideratur deinde materia prima communis omnium, ex qua per quatuor primas qualitates & Elementa, mortalia cuncta, vt ex ſubiecto prodeunt. In his communibus neruis conſidero tres principales fluxus & refluxus. Nam omnia fluunt ex Deo, & in Deum vt in finem refluunt, cuncta mortalia pendent ex cœlo, & in cœlum refluunt, à quo fiunt, ſeruantur, & putiora redduntur. Cuncta demum materiata per ortum fluunt, & in materiam refluunt per interitum. Ita ſententia Heracliti recte percepta ſeruari poteſt vera, quod cuncta fluant, & refluant. Vt ex vna parte refulſerũt communia ligamenta, amorem & conſenſionem parientia, Ita ex aduerſo refulgent origines diſſenſionum, litis, & oppoſitionis. Et ordiendo à cœlo in eo apparent varietates, cum ex parte motus, tum ex parte luminis; ex parte motus in eo apparet quadruplex varietas, vna ob duplicem motum; vnum ab ortu in occaſum, alterũ ab occaſu in ortum; ſecunda varietas, quia cœlum quieſcit ſecundum totum & polos, mouetur per partes: tertia ob velocitatem, & tarditatem motuum; quarta, ob acceſſum & receſſum planetarum ad noſtros vertices. Ex parte autem luminis ſimiliter quadruplex refulget varietas; vna lucidi à non lucido; ſecunda perſpicui à non perſpicuo; tertia lucidioris à minus lucido: quarta diſtantię & varietatis aſpectuum, adeo vt cœleſtia vario modo per lumen & motum influant vires ſuas in mortalem orbem, in quo conſideratur acceſſus ad cœlum, receſſuſque ab eo, conſideratur varietas potentiarum primæ materiæ, ob quam oppoſitis qualitatibus primis, varietateque formarum Elementorum afficitur, & formatur, & inde prodit mox varietas mixtorum, & facultatum eorum. Ita cuncta ad Naturam attinentia, ex amicitia & lite, ex ſimilitudine & diſſimilitudine con-

flata

Magia Phyſica.

Amor & odium principia.

Primi nerui cũcta ligantes.

Nerui ſequentes.

Nerui tertij ordinis.

Tres admirabiles fluxus & refluxus.

Sẽtẽtia Heracliti.

Origines diſſenſionum.

flata videntur, ac propterea iure optimo enunciauit Heraclitus Naturam ex bello genitam, & affirmauit Homerus eam in contentione & lite esse positam. Hęc opposita in vniuerso adeo æquantur, vt vnum absolute nō superet aliud, & ideo seruantur coæua Mundo, & sunt tanquam venenum, & antidotus; nam si solum reperiretur ignis calidus, cuncta consumerentur, ideo Antidoti loco, inueniri debet aqua frigida; & sic de cæteris. Hæc similitudo & dissimilitudo, ex qua pendet consensio & dissensio, vt apparent in vniuerso, ita locum habent in singulis animalibus, & præsertim in homine; quorum partes nonnullæ dissentiunt ab aliis, nonnullæ vero consentiunt; ex qua consensione & dissensione cōsurgit primo congruens partium harmonia, mox admirabilis conspiratio pro obeundis munerum functionibus, & salute animalium: ita inspicimus Animalia conspicuo veneno prædita, etiam antidotum includere, adeo vt eadem animalia dempto veneno nobis frequenter sint remedia aduersus venenum, vt patet de Scorpione & vipera. Colligo itaque in vniuerso inueniri semina consensionis & dissensionis, adeo vt principia cum Principiis, Principia cum rebus effectis, & res effectæ adinuicem pugnent & iunctæ sint, ex quibus ortum ducit lis & amicitia Physica, prodeunt opera varia eximiam admirationem parientia, Et vires recipit Magia Physica, quæ recte dicitur Hymenæus Naturæ. Varia possem addere, at ne longius ab instituto recedam, finem digressioni impono. *Heraclitus.*

Quoniam autem determinatum est quot modis Natura dicitur, post hec speculandum est, quo differt Mathematicus à Physico; etenim Plana & solida habent Physica corpora & longitudines, & puncta, que considerat Mathematicus. Amplius num Astronomia altera sit, vel potius pars Physice; si enim Physici est scire quid sit Sol & Luna, putare quod non teneatur cognoscere accidentia per se eorum, absurdum est. Et presertim cum Philosophi, qui in consideratione Nature versantur, videantur verba facere de figura Solis & Lune, & num Spharica sit Terra & Mundus, vel non. *Cont. 16.* *Cont. 17.*

EX declaratione Naturæ & corporis Naturalis, in cuius consideratione versatur Physicus, oritur vna dubitatio, quam Aristoteles modo sibi diluendam proponit. Cum enim Physicus versetur in consideratione habentium Naturam, quæ corpora sunt, prædita punctis, lineis, & planis, non videtur distingui à Mathematico hæc eadem considerante. Pro notitia prænoscendum Mathematicas esse duplices, puras, & medias. Mathematicæ puræ considerant quantum à materia ratione secretum, quod quantum est duplex; vel discretum, & constituit Arithmeticam; vel cōtinuum, quod cōstituit Geometriā, & Stereometriam. Geometra considerat puncta, lineas, & plana, siue superficies. Stereometra considerat corpora prædicamenti quantitatis, quæ solida dicuntur; hoc tamen in loco Geometriæ nomine etiam Stereometria denotatur, vt consueuere veteres, ex relatione Platonis. Sub puris Mathematicis constituuntur illæ, quæ medię nuncupantur, quia ad Physicam considerationem accedunt; & pręsertim sub Arithmetica reperitur Musica, sub Geometria Perspectiua, sub Stereometria Astronomia. Aristoteles primo proponit difficultatē de Mathematicis puris, & ex eis accipit Geometriam, includentem etiam Stereometriam, quia similior est Naturali scientiæ, quam Arithmetica. Ex mediis vero accipit Astronomiam valde *Institutū.* *Mathematica duplices.*

similem naturali Philosophiæ. Diuiduntur hi duo contextus in tres partes: in prima Philosophus patefacit institutum suum, in secunda dubitat de Mathematicis puris, in tertia de mediis; inquit in prima parte, Quoniam definitũ est quot modis Natura dicitur, speculandum quo modo differt Mathematicus à Physico; quo loquẽdi modo indicat difficultatem ex declaratis emergere, vt patefeci. Etenim plana & solida habent Physica corpora, &c. in hac secunda parte proponitur dubitatio de Mathematicis puris, nimirum de Geometria; & ratio ita formatur; Disciplinæ, quæ rem eandem considerant, videntur esse eædem; Physicus & Geometra rem eandem considerant, quare eædem esse videntur; Maior supponitur vt nota, nam scientiæ sunt res in eis consideratæ, per imitationem, & ex eis suscipiunt conditionem & affectiones. Minor ostenditur, nam Physica corpora ad substantiam pertinentia, prędita sunt planis, siue superficiebus, solidis, hoc est corpore quanto, lineis, & punctis; hæc autem sunt illa, quæ à Mathematico, nimirum à Geometra, & Stereometra considerantur. Amplius num Astronomia altera sit, vel potius pars Physicæ. In hac tertia parte proponitur dubitatio de Mathematicis mediis, & pro eis de Astrologia, quę cum consideret partem consideratorum à Physico, videtur pars Naturalis scientiæ. Ratio ita formatur, Ea disciplina, quæ considerat partem consideratorum in áltera, videtur iudicanda pars eius, Astrologia considerat partem consideratorum in Naturali Scientia, quare videtur pars eius; maior derelinquitur vt nota, veluti etiam in præcedente difficultate; minor ostenditur dupliciter, primo ratione, nam scientia considerans subiectum tenetur etiam considerare affectiones eius. Physicus considerat Solem, Lunam, & Astra, quę sunt corpora Physica, quare & eorum affectiones, veluti motus & figuras, quas etiam considerat Astrologus. Secundo ostenditur authoritate, nam inspicimus veteres Philosophos, vt Empedoclem, Heraclitum, & similes, de Natura & corpore Physico loquentes, etiam verba facere de Figura Solis, Lunæ, Terræ, & Mundi, quæ ab Astrologo considerantur. Prima ratio erat vniuersalis de omnibus scientiis & affectionibus. Secunda est de solis Physicis; prima sumebatur ex cõsideratione disciplinarum absolute; secunda ex parte nostri, qui in disciplinis versamur.

Diuisio. *Expositio.* *Ratio.* *Ratio.*

Caput Annotationum & Dubitationum.

Ad quem pertineat distinguere scientias.

CONsiderandum primo quod distinguere Scientiam vnam ab altera non est officium alicuius particularis disciplinæ, vel scientiæ, sed communis; nam constituens discrimen tenetur cognoscere vtrunque, vt in calce secundi de anima docet Aristoteles; propterea proprie id officium est partim Logicæ docentis communia instrumẽta scientiarum, quod seruat Aristoteles in primo Posteriorum, partim Metaphysicæ, quæ tanquam domina præest scientiis omnibus, iudicans in quibus versentur, quibus terminis circumscribantur, quibusque differentiis secernantur: & hoc seruat Aristoteles in sexto Metaphysicæ. Logicus id facit per instrumenta, Metaphysicus per principia & fundamenta. Verum mox illæ communes regulæ in particularibus scientiis contrahuntur & ad institutum earum referuntur, quod non fit habitu eius particularis scientiæ, sed per eã, quæ παιδεία dicitur, siue recta institutio ad eam sciẽtiã, qua recta institutione tenetur esse munitus ille, qui ad aliquam disciplinam addiscendam accedit, de qua pædia in Philosophia Ciuili latissime verba feci. Considerandum secundo, quod Aristoteles dubitans de Mathematicis, an secernantur à scientia de Natura, de Arithmetica mentionem non facit. Ratio est, quia apparuit Naturalem scientiã

Secundo considerandum.

versari

versari in consideratione corporis Physici, quod continuum est, non discretum; ideo dubitatio oritur de Mathematicis, quæ in continuorum cōsideratione versantur. Physicus considerat numerum numeratum rerum naturalium, qui non cōsideratur ab Arithmetico considerante numerū numerantē. Physicus tamen cōsiderat numerū numerantem non quidem considerando species & affectiones eius, sed explicando Principia, & modum productionis: officium enim est rationis huiusmodi numerum formare, eoque vti. Tertio considerandum quod Philosophus dubitans de Geometria absolute dubitauit, an sit eadem cum Physica, de Astrologia autē dubitauit an sit pars eius. Ratio huius varietatis est, quia Geometria est latior, & absolute magnitudinem omnem considerat, propterea magis videtur simul effundi cum Naturali scientia, quamuis revera non æque extendatur; plura enim considerat Physicus. Astrologia autem conspicue in sola parte videtur versari, cum sit portio Mathematicarum; ideo Philosophus ita dubitauit, vt exposcebat conditio earum. At dubitatur, cum Naturalis Philosophus distinctionem tradat Naturalis scientiæ à Mathematica, num etiam vice versa id faciat Mathematicus? Respondeo iuuenem rectè institutum ad Mathematicas, & Philosophum Mathematica explicantem, teneri huiusmodi distinctionem cognoscere. Propterea Ptolomæus in primo Almagesti cap. primo discrimen manifestat; & idipsum faciunt periti Mathematici; hoc tamen magis tenetur facere Physicus, quam Mathematicus, primo quia Physicus magis est affinis, & iunctus Metaphysico quàm Mathematicus. Secundo quia Physicus plura cognoscit, quàm Mathematicus; nam cognoscit considerata à Mathematico, & alia plura, & præsertim cognoscit substantiam, quam non cognoscit Mathematicus. Præterea quamuis Mathematicus abstrahat, vtaturque abstractione, non tamen iudicat varios abstrahendi gradus, quos iudicat Physicus, ex quibus abstractionum gradibus elicitur distinctio earum ab inuicem. Demum id accidit, quia Physica quamuis ob complicationem cum materia sit minus certa quàm Mathematica, absolute tamen est scientia præstantior, cum eleuetur ad potiora & intimiora principia, qualia sunt ea substantiæ. Iure itaque id potius fit in scientia Physica, quàm Mathematica. Et hoc debet fieri in parte de Principiis, qualis est hæc, cum sit communior. Addo etiam eam distinctionem tradi posse per principia Dialectica; nam Problema de eodem & diuerso Dialecticum est.

Tertio considerandum. *Dubitatio.* *Solutio.*

De his quidem Mathematicus quoq; agit, sed non quatenus vnumquodque terminus est Physici corporis, nec accidentia considerat, quatenus huiusmodi rebus accidunt, Propterea separat, separari namque cogitatione possunt à motu, nihilq; interest, nec quid falsi efficiunt quicunque abstrahunt. *Cont. 18.*

PRopositis duabus difficultatibus, eas modo vnica solutione soluit; pro cuius notitia prænoscendum in scientiis duo inueniri, nimirum rem cōsideratam, tanquam materiam, & modum considerandi fungentem munere formæ; possunt scientiæ seiungi per rem consideratam, vt dum dicimus Physicum versari in materiatis, Diuinum vero in abiunctis; id tamen non est necessarium, nec principale, præsertim enim & principaliter, per modum considerandi secernuntur, tum quia hic est tanquam forma, ex qua pendet constitutio & distinctio, tum insuper quia principia & definitiones eliciuntur ex modo considerandi, eique respondent, ex principiis autem vel eisdem vel variis pendent ostensiones, & ex *Institutū.*

his scientiæ: ideo si modus considerandi fuerit varius, definitio Principia & demonstratio erunt varia, & per consequutionem scientiæ. Hoc præassumpto, Philosophus soluens in hoc contex. duo facit, primo tradit solutionem, mox eã explicat. Solutio est limitando maiorem propositionem; nam dicebatur scientiæ rem eandem considerantes eædem sunt, addendum rem eandem & eodem modo; & tunc minor redditur falsa, quia quamuis rem aliquam eandem considerent, id tamen faciunt distincto modo considerandi: ideo inquit Aristoteles, de his Mathematicus quoque agit, hoc est concedo rem eandem considerare; nego tamen quod eodem modo, quia non ea considerat cum relatione ad corpus Physicum, quatenus termini sunt eius, vel eius affectiones, vt facit Physicus. Propterea separat, &c) hæc est pars secunda in qua solutionem explicans inquit, Mathematicum separare non omnia, sed ea, quæ apta sunt separari, & separare non subsistentia sed cogitatione, considerando vnum non considerato altero; & separat à motu, hoc est à corpore Physico, in quo est principium motus & natura; & quatenus attinet ad veritatem, nil interest siue ea considerentur cũ abstractione vel sine, hinc recte vtentes abstractione non errant, nec mendaces sunt.

Diuisio.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Considerandum primo ea quæ sunt, trium esse conditionum; nonnulla enim ex se abiuncta sunt, & considerantur in Metaphysica, quæ ob id dicitur scientia de abiunctis: alia sunt materiata exposcentia definitam materiam, & sunt Physica, quæ abstrahi à materia nequeunt, vt animalia, plantæ, & similia. Quædam sunt materiata, quæ tamen definitam materiam non exposcunt, sed in quauis seruari possunt; & huiusmodi sunt Mathematica, quæ nuncupatur non de abstractis, vt Metaphysica, sed ex abstractione; sic itaque Mathematicus dicitur abstrahere ea, quæ apta sunt abstrahi. Insuper considerandum quod abstractio est duplex, vna per naturam, vt dum Elementa secernuntur ex mixto. Altera secundum cognitionem; & hæc est duplex, vna complexa, per quam dicimus aliquid posse esse sine alio, vt dum dicimus Mentem posse esse sine corpore; altera incomplexa, quæ dicitur præcisio, siue cõsideratio vnius non cõsiderato altero, cum quo iungitur: abstractio Mathematica non est per naturam & subsistentiã, sed per rationem & cognitionem; neq; est complexa, dicendo linea potest esse sine materia, quæ esset falsa, sed est præcisio & consideratio quanti, non cõsiderato subiecto, quod facere licet sine errore. Tertio animaduertendum Mathematicum considerare tanquam subiectum quantitates, vt lineas & plana; modus considerandi eius est vt quantitates sunt, hoc est vt aptæ ex se mensurari, & diuidi. Physicus considerat easdem quantitates, at non tanquam subiectum, sed tanquam affectiones sui subiecti; adeo vt cõsideratio quantitatis Mathematica, differat à Physica duplici distinctione vt patet. Quarto considerandum, quod quemadmodum dubitatio proposita ortum ducebat ex declaratis de Natura in Naturali corpore, ita Aristoteles, ex declaratis elicit solutionem; nam inquit, Mathematica posse separari à motu: inquit à motu, quia patefactum est corpus Physicum esse præditum interno principio motus, à quo cum abstrahat Mathematicus, dicitur abstrahere à motu, hoc est à subiecto prædito interno principio motus. At duæ se offerunt diluendæ difficultates; prima est, Quia Mathematicus videtur mendax, nam qui rem considerat secus ac se habeat, dicitur mendax, huiusmodi est Mathematicus, cum consideret materiata sine materia. Altera est, quia

Multiplex abstractio.

Prima dubitatio.

quia posterius non valet abstrahi à suo priore; cum enim ex eo pendeat pro suo esse, etiam pendet pro cognitione, at Mathematicus abstrahens accidens à subiecto, abstrahit posterius à suo priore. Et confirmatur dubitatio, quia accidentis esse est alteri inhærere, quare accidens sine subiecto non includit esse, & propterea si Mathematicus deserit subiectum, versabitur in eo, quod non est, & penitus erit inanis. Pro solutione primæ difficultatis considerandum est, scientiam omnem abstrahere à particulari subsistentia, non enim de particularibus est scientia; & ea abstractio est cum præcisione, considerando essentiam non considerata particulari subsistentia, siue inexistentia; ideo dum instatur, quia Mathematicus considerat quantũ secus ac se habeat; dico primo id facere cum præcisione, non autem cum affirmatione; dicendo quod valeat existere sine eo; addo secundo Mathematicum non considerare rem secus ac sit, tribuendo ei quod illi non competat; id enim esset mendacium; sed secus ac inexistat, quia abstrahit à particulari inexistentia. Addebatur secũdo, posterius non posse abstrahi à suo priori: missa facio varia, quæ dicuntur à Zimara, & dico posterius non posse abstrahi à suo priore pro scientia absolute perfecta, id tamen posse fieri pro scientia perfecta in eo genere, qualis est scientia Mathematica, quæ quamuis dicatur certa, non tamen est absolute perfecta: hac de re latius sum loquutus in calce libri de materia, verba faciens de materia Mathematicorum. Dicebatur tertio, quod si Mathematicus abstrahit accidens à subiecto, versabitur in eo quod non est. Respondeo, aliud est versari in eo quod non est, quod non competit Mathematico, & non cõsiderare quantum vt est, quod ei competit. Versatur enim in eo quod est, & est accidens, & quantum; at id non considerat vt est, neque an sit accidẽs, sed illis suppositis, solum considerat quantum, vt quantum est. Sed alia occurrit dubitatio, quia Mathematicæ mediæ non abstrahunt à motu, vt patet de Astrologia considerante motus Cœlorum; imo etiam non abstrahunt à corpore Physico, cum ea, quæ considerant, nectant cum corpore Physico, vt patet de eadem Astrologia. Respondeo ea, quæ dicta sunt, vera esse cum de Mathematicis puris, tum de mediis: nam modus considerandi vtrarunque differt à modo considerandi Physico: quamuis enim Astrologus nectat sphæram cum mundo, non tamen eam considerat vt affectionem corporis Physici, sed vt quanta est; & dum instatur, quia considerat motũ, respondeo considerare motum vt quantũ, non vt affectionem corporis Physici: non enim noscit Astronomus principium internum motus cœli: & hac ratione dicitur à motu abstrahere, quatenus abstrahit à materia, & natura, quæ sunt principia motus. Physicus autem motum ad ea refert, vt recte etiam explicauit Auerroes in primo Metaphysicæ contex. 19. Nam scientiæ sibi mutuo opem ferunt: nonnulla recipit Astrologus à Physico, seruans tamen semper modum communem considerandi Mathematicum, & ab eo præsertim recipiendo principia. Interpretes tamen frequenter multa Physica cum Astronomicis, & vice versa permiscent. Quæritur hoc in loco an distinctio per modum considerandi competat singulis disciplinis. Nam Dialecticæ & Sophisticæ competere non videtur, cum nullo coarctentur considerandi modo; nam inquit Auerroes in primo Poster. 85. Metaphysicum includere profectò proprium cõsiderandi modum, nõ autem Dialecticum, & Sophistam, quia versantur circa omnia quouis modo considerata. Pro cuius exactiore notitia considerandum est disciplinas nõ esse indefinitas, sed cunctas propriis, quibusdam terminis esse circumscriptas, qui sunt triplices, vel enim pertinent ad rem consideratam, vel ad modum considerandi, vel ad conditionem disciplinæ;

Secunda. *Solutio prima.* *Alia dubitatio.* *Solutio.*

& per hos inuicem distinguuntur; & intra hos ea considerant, quæ ad eas pertinent: coarctantur per rem consideratam solum particulares disciplinæ, non autem vniuersales, quæ sunt Metaphysica, Dialectica, & Sophistica, quæ vagantur per omnia. Insuper scientiæ particulares coarctantur etiam modo considerandi & conditione disciplinæ, siue considerationis. Metaphysica quoque his duobus terminis circumscribitur, considerat enim id quod est, & quatenus est, & modo scientiam includendi. Dialectica & Sophistica nec per rem consideratam, nec per modum considerandi contrahuntur, sed solum per conditionem suæ disciplinæ, quatenus versantur circa omnia quouis modo considerata, quatenus in eis probabile, vel verum apparens includitur. Ex his patet Dialecticam, & Sophisticam latiores esse quam Metaphysicam, cum proprio considerandi modo non contrahantur, sed solum conditione suæ disciplinæ.

Cont. 19. *Decipiuntur autem qui hoc faciunt, & qui Ideas dicũt, nam separant Naturalia, quæ minus quam Mathematica sunt apta abiungi; quod reddetur notum, si vtrorũmque tentauerit quis afferre definitiones, & ipsorum & accidentium; nam par quidem & impar, rectum & curuum, ac etiam numerus & linea sine motu definientur, caro autem & os & homo minime, sed hæc vt simum, non vt curuum dicuntur.*

Institutũ. Dixit Philosophus Mathematicos vtentes recte abstractione & seiungentes ea, quæ apta sunt abstrahi, non esse mẽdaces; vult modo manifestare quosdam re vera esse mendaces, tum quia abstractione male vtuntur; tum insuper quia ea abstrahunt, quæ non sunt apta ratione abstrahi. Expositores putant Aristotelem solum inuehi in Platonis Ideas: at si verba & rationes accurate perpendimus, institutum Philosophi est duos explodere errores, vnum attinentem ad Mathematica & ad Pythagoram, alterum ad Physica & ad Platonem, qui etiam ambo ad Platonẽ pertinent, quatenus Plato Pythagorã sequebatur. Dicebat Pythagoras numeros & Mathematica esse principia rerum. Plato in Timæo & alibi hoc frequenter approbat, ac insuper addit Ideas, quas etiam excogitarunt Pythagorei; & videbatur Plato vtraque statuere abiuncta, & putare esse priora Physicis, cum ea statuat principia Physicorum; ita errabat abstrahendo Physica non apta abstrahi: insuper errabat male vtens abstractione, ea namque separabat à materia non sola ratione, sed absoluta existentia. Hæc expositio cõsona est verbis præsentis contextus, similiter rei de qua in præcedente erat ser-

Aristot. mo, nec non dicendis in sequenti contextu. Et vt expositio reddatur clarior, cõsideranda sunt verba Aristotelis in primo Metaphysicæ c. 6. dicentis, Philosophiam Platonis similem esse illi Pythagoræ; nam Pythagoras imitatione numerorum, Plato participatione Ideatũ ait res gigni. Insuper Plato præter sensibilia & Ideas, Mathematicas formas constituit medias, & differre à sensibilibus eo quod perpetuæ & immobiles sint, ab Ideis vero eo quod illæ quidẽ multa, quædam similes sunt. Idea vero ipsa vnaquæq; sola, &c.) Insuper lucidius hoc elicitur ex 13. lib. Metaphysicæ, c. 2. & sequentibus, in quibus cumulate Aristoteles variis rationibus ostendit minime dari posse Mathematica separata à sensibilibus.

Magnus Syrianus. Ideo Magnus Syrianus explicandum assumpsit lib. illum vt Platonem à calumnia vindicaret. Institutum itaque Philosophi in præsenti contex. est euertere duplicem abstractionem à Platone perperam factam, vnam Mathematicorum,

Diuisio. alteram Physicorum: & diuiditur contextus in duas partes, in prima refertur

vtei que

vterque error, in altera exploditur ille, qui attinet ad Ideas, inquit in prima parte; Decipiuntur autem qui hoc faciunt; his verbis indicat errorem attinentem ad Mathematica, nam de his erat sermo; & ideo cum dicat qui hoc faciunt, debet illud, hoc, referri ad abstractionem Mathematicorum, de quibus aduersus Platonem ait Aristoteles in decimotertio Metaphysicæ, nec separatas esse tales naturas possibile est à sensibilibus: & præsertim hic error tribuitur Platoni, quia vt legitur in tertio Phy. 25. Pythagoras non statuebat separatum numerum, sed in sensibilibus. Et cum additur, & qui ideas dicunt, indicatur alter error attinens ad Ideas rerum naturalium. Et explodens hunc secundum errorem ait, Physica enim abiungunt, cum minus sint apta abiungi, quam Mathematica: & ratio ita formatur, Si de quo magis videtur inesse non inest, nec de quo minus; sed magis videtur Mathematica posse abiungi, quam Physica, & tamen secundum subsistentiam nequeunt abiungi, quare minus Physica. Minor ostenditur considerando modum definitionis eorum patefacientem eorum conditionem; Nam si consideramus Mathematica, vt lineas planas, & numeros, nec non eorum affectiones, vt rectum, curuum, par, & impar, hæc definiuntur sine motu, hoc est sine materia & subiecto, quibus competit motus, & prædita sunt principio eius. At caro, os, homo, & reliqua Physica non definiuntur sine materia origine & fundamento motus; & affertur ratio huius varietatis; nam Physica sunt, vt simũ exposcens definitam materiam, sine qua cognosci nequit; Mathematica vero vt curuum, quod sine discrimine in quouis subiecto seruari potest, ideo valet sine subiecto definiri. Quod autem Mathematica non seiungantur secundum existentiam à subiecto, patebit ex sequenti contextu. *Expositio.* *Ratio.*

Caput Annotationum & Dubitationum.

Considerandum primo, quod hæc quæ pro euersione sententiæ Platonis afferuntur, re vera nullius sunt roboris; nam vt pertinet ad Physica, non statuebat Plato formas Physicas per se subsistentes seorsum à materia, sed statuebat Ideas in supera Mente, quæ essent originales formæ, longe variæ ab his, quæ sunt in materia, & dicuntur vmbræ earum; Ideas autem nostri Theologi summopere commendarunt. Insuper considerandum, vt pertinet ad Mathematica, quod Plato non ea statuebat seorsum per se subsistentia, sed putabat vt Ideas Menti, ita Mathematica Animæ per rationes competere, & quemadmodum anima mediat inter Mentem & Naturam, ita dicebat Mathematica mediare inter Ideas, & sensibilia, vt refertur ab Aristotele in primo Metaphysicæ; vnitates tamen numerorum capita Ideis tribuebat. De his varia dicuntur à Magno Syriano in 13. Metaphysicæ; Aristoteles tamen, ne quis perperam ea intelligens deciperetur, falsas imaginationes euertere nititur. Tertio considerandum, quod quamuis quantitas maxime omnium sit materiata, quia materiæ est coæua, & in ea primo recipitur, & cum ea diuiditur, tamen maxime est apta seiungi duplici ratione; primo quia quamuis sit materiata, non tamen exposcit materiam definitam, sed cõfuse quamuis, ideo sat est vt cõfuse supponatur eam exposcere materiam sine eo quod propria eius materia explicetur, vt est necessarium de aliis; Secundo id accidit ob modum considerandi Mathematicum; nam Mathematici cum non considerent quantum, neq; vt ens, neque vt accidens, sed solum extrinsecus, vt quantum & mensurabile, quod non habet ex materia, sed ex propria conditione, ideo valet abiungere à materia. At quatuor se offerunt diluenda difficultates; prima est, quia dubium videtur, quod Physica minus sint apta *Considerandum de Physicis formis* *De Mathematicis.* *Tertio considerandum.* *Prima dubitatio.*

seiungi; nam substantia magis est apta seiungi, quã accidens, cum substantiæ esse non sit alteri inesse, Physica autẽ sunt substantiæ, & Mathematica sunt accidẽtia. Confirmatur quia Aristoteles in contex. 11. ait, formam, quæ est natura posse ratione seiungi, & Simplicius hoc in loco digrediens pro Ideis inquit, etiam Physicas formas definiri posse sine Materia. Soluitur dicendo Physica esse composita ex materia & forma, ideo Aristoteles gratia Exẽpli dixit Caro, os, & homo, hæc autem composita sunt, & cum sint substantiæ, includunt materiam ex qua constant, ideo sine ea non definiuntur; accidentia autem non habent materiam ex qua, sed in qua recipiuntur, vt legitur in 8. Metaphysicæ contex. 12. Insuper consideratio Physica est consideratio perfectior & potiorum principiorum, quam Mathematica: & dum additur, quod forma potest definiri sine materia, respondeo quod ea definitio erit imperfecta, & non Physica; quomodo autem dicatur separabilis ratione in præcedẽtibus patefeci. Dubitatur secundo, quia Aristoteles secum pugnat; nam hoc in loco ait, Mathematica esse vt curuum, at in 3. de Anima contex. 11. ait, esse vt simum. Respondeo Mathematica ad duplicem materiam posse referri, vel Physicam, & ita sunt vt curuum, vel Mathematicam, quæ est continuum & partes per quam sunt, vt simum; ideo Aristoteles in tertio de Anima expressit materiam Mathematicam inquiens, ea esse cum continuo. Tertio dubitatur, quia nõ videtur verum id quod dicitur ab Aristotele, Mathematicum & Physicum considerare eandem rem, non eodem modo; nam linea, superficies & solidum non secus definiuntur ab Aristotele in proœmio libri de Cœlo, ac id fiat à Geometra. Linea dicitur magnitudo prædita longitudine; superficies prædita longitudine & latitudine; solidum trina dimensione, quæ non secus definiuntur à Geometra. Respondeo ea, quæ magnitudinum definitione cognoscũtur à Geometra, etiam cognosci à Physico, ideo sæpe Physicus ea profert, vt sibi communia cum Mathematico; at pro exacta & Physica eorum cognitione etiam requiritur vt noscantur alia, veluti quod sint affectiones corporis Physici, quod sequantur materiam, reddant eam quantam & aptam diuidi, & alia similia, quæ noscit Physicus, vt Physicus est; non autem noscit, nec considerat Mathematicus vt Mathematicus. Quarto dubitatur, quia non videtur soluta dubitatio de Astrologia, nam ea non abstrahit, sed considerat substantiam & motum, vt dicitur in 12. Metaphysicæ 44. Et in primo Metaphysicæ contex. 19. legitur, Mathematica eorum esse, quæ sunt sine motu, præter Astrologiam. Disputant tamen & considerant omnia de Natura. Generant enim Cœlum, & quæ partibus eius accidunt obseruant, &c. sic in contex. sequenti dicitur à Philosopho perspectiuum considerare Lineam vt Physica est, non itaq; per abstractionem secernuntur à Physica. Hæc dubitatio per dicta in præcedentibus soluta est, nã quamuis Astrologus nectat sphæram cum mundo, tamen seruat communem modum considerandi Mathematicum; & siquid dicit, quod eliciatur ex Natura cœli, id accipit à Physico, & de multis cognoscit quia, quorum Physicus cognoscit causam, & propter quid; & ita dicitur abiungere, quatenus pertinet ad modum cõsiderandi; nec vtitur definitionibus distinctis ab eis, quibus vtitur Geometra, eas enim tanquam principia recipit à Geometra.

Solutio. *Secunda dubitatio.* *Solutio.* *Tertia.* *Solutio.* *Dubitatio quarta.* *Solutio.*

Cont. 20. *Demonstrant autem & ex Mathematicis, quæ magis Physicæ sunt, vt perspectiua, Musica, & Astrologia; è contrario enim quodam modo se habent ad Geometriam; Geometra enim Physicam lineam considerat, sed non quatenus est Physica; Perspectiua autem Mathematicam quidem*

quidem Lineam, sed non quatenus Mathematica, sed quatenus Physica est.

PAtefecit Philosophus Physica minus esse apta abiungi Mathematicis, manifestat modo Mathematica secundum existentiam non esse à subiecto abiuncta: & hoc facit, tum vt colligat Physica per Ideas non esse abiuncta secundum subsistentiam, tum secundo vt pateat error alter ad Mathematica pertinens eorum, qui Mathematica statuebant abiuncta existere. Quod autem Mathematica non reperiantur abiuncta, ostenditur considerando cōditionem mediarum Mathematicarum. Diuiditur hic contex. in duas partes, in prima indicatur id patere ex Mathematicis mediis, in altera id explicatur. Inquit igitur, Demonstrant nimirum hoc quod Mathematica non sint supra Physica, & abiuncta, Ex Mathematicis disciplinis illæ quæ dicuntur Mediæ, & comparatæ cum puris Mathematicis sunt magis Physicæ, eique similiores quam puræ, vt se habet de perspectiua, quæ subalternatur Geometriæ; de Musica, quæ Arithmeticæ; & Astrologia, quæ Stereometriæ subiicitur. Explicans autem hoc in secunda parte inquit, has medias Mathematicas in suo progressu è contrario se habere puris; Nam vbi desinit vna, inde incipit alia. Geometra videns lineas in subiecto & materia, eas abiungit & considerat, ac definit non considerato subiecto, & ideo dicitur considerare lineam vt Mathematicam, hoc est vt seiunctam à materia; è contrario perspectiuus orditur à Linea Mathematica, hoc est seiuncta, & ab eius definitione tanquam à principio, & desinit in eam vt Physicam, hoc est vt iunctam cum aliqua materia Physica; Similiter Stereometra orditur à sphæra existente in vniuerso orbe; & eam considerat non considerato subiecto: è contrario Astrologus orditur ab ea sphæra abiuncta, ac ab eius definitione, & eam considerat vt Physicam, hoc est vt iunctam cum materia & vniuersi orbe: qui oppositus progrediendi modus indicat ea, quæ considerantur, non reperiri abiuncta à materia: & ratio ita formatur, Id quod per rationem à materia abiungitur, mox cum materia redditur, non reperitur abiunctum à materia, Considerata à Mathematicis puris & mediis sunt huiusmodi, non itaque separata existunt.

Institutum.

Diuisio.

Expositio

Ratio.

Caput Dubitationum.

CVm Philosophus vtatur ratione sumpta ex Mathematicis mediis, occurrit dubitatio, num illæ iudicari debeant magis Physicæ, vel potius magis Mathematicæ. Nam primo apparet huiusmodi scientias non dari, quia inter abiunctum, & non abiunctum non datur medium; at abiunctum est purum Mathematicum, non abiunctum Physicum, quare mediū aliud statui nō debet; Quod etiam si concederetur, videretur iudicandum magis Physicum per Aristotelem dicentem in principio contextus quæ magis Physicæ sunt. Insuper talis est scientia, qualis est modus considerandi; At Aristoteles inquit, eas medias, considerare lineas, & cætera, quæ considerant, non vt Mathematica sed vt Physica; reduplicatio indicat modum cōsiderandi; hinc D. Thomas hoc in loco affirmat eas magis esse Physicas: & confirmatur, quia denominatio præsertim petitur ex fine, Mathematicæ mediæ inchoant à linea vel sphæra Mathematica, & desinunt in Physicā, quare præsertim iudicandæ videntur Physicæ, & præsertim Astrologia, quæ cōsiderat substantiā & motū, ac insuper multorum noscit solum quia, quorum Physicus cognoscit propter quid, vt cœlum moueri in orbē, moueri motu Physico, & aliorum similium. Ex aduerso tamen varia maioris mo-

An Mathematica media sint magis Physica.

D. Tho.

menti nos cogunt fateri eas esse magis Mathematicas; tum quia absolute nuncupantur Mathematicæ & cõstituuntur in serie Mathematicarum; tum insuper, quia subalternantur Mathematicis puris, non autem Physicis; tum etiam quia principia recipiunt ex Mathematicis puris, ex quibus formant ostensiones; nam talis est scientia, qualis est demonstratio, talis est demonstratio, qualia sunt eius principia: demonstrationes, quibus vtuntur Mediæ, conflantur ex principiis Mathematicis, quare iudicari debent scientiæ præsertim Mathematicæ; tum demum quia seruant modum considerandi Mathematicum; quãuis enim nectant ea, quæ considerant cum aliquo subiecto, tamen id subiectum non cognoscunt nisi confuse, & cognitione quia, non propter quid; & nisi seruarent communem modum considerandi Mathematicum, sed potius Physicum, Aristoteles non soluisset difficultatem de Astrologia, quæ ostendebatur pars Physicæ, immo potius eam comprobasset, quia dixisset Astrologiam considerare varia, quæ considerantur à Physico, & modo considerandi Physico. Hinc D. Thomas exponẽs Mathematica Boethi considerans absolute conditiones earum, dixit esse magis Mathematicas, hoc autem in loco oppositum enuntiauit, ob verba Aristotelis minus recte sumpta.

Solutio. Pro solutione itaque dicamus tria; primum est Medias has disciplinas ex parte materiæ magis esse Physicas, quia considerant formam iunctam materiæ Physicæ etiam consideratam à Physico. Alterum est eas ratione modi considerandi præsertim esse Mathematicas, quia seruant communem modum considerandi Mathematicum, considerando ea, quæ considerant vt quanta, & apta mensurari. Addo tertio eas absolute magis esse Mathematicas, quia scientiæ præsertim recipiunt conditionem suam ex modo considerandi, modus autem considerandi earum est Mathematicus, accedens tamen ad Physicum, ob connexionem cum materia.

Diluuntur rationes ad versa. Aduersæ rationes facile diluuntur; afferebantur primo verba Aristotelis dicentis eas esse magis Physicas; at hoc reflectitur; nam Aristoteles eas absolute nuncupat Mathematicas, quod non faceret, si essent magis Physicæ; solum ait eas esse magis Physicas facta comparatione cum Mathematicis puris, quæ longius distant à Physicis, quasi dicat eas absolute esse Mathematicas, comparatas tamen cum puris minus distare à Physica quam distent puræ.

Solutio secunda. Addebatur eas vti modo considerandi Physico, quia ait Aristoteles, perspectiuum considerare lineam vt Physica est; Respondeo reflectendo rationẽ, quia vtuntur modo considerandi Mathematico, vt patefeci, & Aristoteles inquiens, perspectiuum considerare lineam, vt Physica est, non indicauit modũ considerandi principalem, per quem distinguuntur à Physica, sed modum rei consideratæ, per quem distinguuntur à puris. Nam perspectiuus vt Mathematicus distinctus à Physico considerat lineam radiorum visus, vt quanta est, seruando modũ Mathematicum; vt tamen distinguitur à puris Mathematicis, eam lineam consideratam vt quantam, cõsiderat iunctam cum aliqua materia, & dum Aristoteles ea verba protulit, considerabat hanc distinctionem à puris.

Solutio 3. Instabatur tertio, quia finis, à quo petenda est denominatio est Physicus; Respondeo aliud est esse vltimum, aliud proprie esse finem; desinere in lineam iunctã cum materia, est quid vltimum, progressus abstractionis, at non vere finis demõstrationis, qui est scientia prodiens ex medio demonstrationis, quod medium Mathematicum est.

Solutio. Demum dicebatur Astrologum considerare motum, & substantiam; Respondeo hæc cõsiderare vt quanta, & apta diuidi, & mensurari, nõ autem vt prædita interno principio motus, quod natura sit, ex qua constituatur mobile, & prodeat motus; & quamuis Astrologus varia recipiat à Naturali Philosopho,

losopho, quorum dicitur cognoscere quia;tamen dum format ostensiones, vtitur principiis Mathematicis,ad mensuram attinentibus, & ob id eis dicũtur subalternari;hoc tamen addendum est,quod cum Mathematicæ mediæ sint variæ, non omnes æque accedunt ad scientiam de natura, sed quædam magis, & præsertim Astrologia, aliæ minus, & hæ sunt mediæ, non quia detur medium inter abiunctum & non abiunctum,sed quatenus eadem magnitudo,modo quodam medio considerari potest. Hoc in loco pulchra se offert occasio disputandi de disciplinis subalternis;Nam disciplina potest dici subalterna, vel late, ac ita dummodo subiectum eius constituatur sub eo alterius,& ab altera recipiat principia, dicitur ei subijci, & subalternari, sic Metaphysica sibi subalternat particulares scientias, quæ quoniam non seruant eundem cõmunem considerandi modum, numerum augent capitum, similiter Physica sibi subalternat Artem Medendi. At vsurpatur deinde magis proprie,dum seruatur idem communis considerandi modus,vt cõpetit Mathematicis,& hæ numerum capitum non augent. Vti itaq; debemus distinctione subalternationis, non autem inficiari Physicum Artem Medendi,& Metaphysicum particulares scientias sibi subalternare. *De subalternatione.*

Cum autem Natura duplex sit & species, & materia, vt dum simitatem consideramus, ita in natura consideratione nos versari putandum est; Quare neque sine materia, neque secundum materiam,quæ huiusmodi sunt; Etenim de hoc dupliciter dubitabit quis, cum duæ naturæ sint, quam earum consideret Physicus? Num id quod est ex vtrisque? At si id, quod est ex vtrisque, vtranque considerabit, Num igitur eiusdem officium sit vtranque cognoscere? Veterum sententiam consideranti apparebit officium Physici esse materiam speculari. Leuiter Empedocles, & Democritus speciem, & id quod res est tetigerunt; Si autem Ars imitatur Naturam, eiusdem profecto est scientiæ cognoscere speciem, & materiam, vsque ad aliquid, vt Medici sanitatem, bilem, & pituitam vsque ad aliquid similiter ædificatoris speciem domus, & materiam, lateres nimirum & ligna, & sic de reliquis; Et Physici vtique erit cognoscere vtranque naturam. *Cont. 21.* *Cont. 22.*

CONSTITVTO discrimine inter Naturalem scientiam,& Mathematicam, edit Philosophus ad Naturę considerationem,& manifestat vtranque naturam debere à Physico cõsiderari: ratio huius instituti duplex est, vna vt pateat officium Physici, altera vt inde eliciatur distinctio Naturalis scientiæ, à prima Philosophia. Diuiduntur hi duo contextus in quatuor partes,in prima lucide refert Philosophus sententiam suam, & est quod cum duo sint, quibus competit definitio Naturæ, nimirum forma, & materia, tales esse tenemur in consideratione corporis Physici, quales in consideratione Simi; at Simum & Simitatem considerantes primo noscunt formam,secundario materiam cui inest: quare similiter considerantes corpus Physicum, primo tenemur considerare formam, quæ primo natura est,& primo nomine corporis Physici denotatur, secundario autem materiam,tanquam eius vehiculũ, & causam, sine qua corpus Physicum & forma eius esse nõ valent. Etenim iam de hoc dupliciter quis dubitare posset, &c. In hac secunda parte Sententiam relatam in dubium vertit, duasque proponit difficultates; prima est cum Naturæ sint duæ materia & forma Physica, quæ *Institutum.* *Diuisio.* *Expositio*

dicitur ſcientia de Natura, quam earum conſiderare tenetur; Et ſi quis dicat teneri conſiderare compoſitum, inde inferetur quod teneatur conſiderare vtranque, & orietur hæc ſecunda dubitatio, num teneatur conſiderare vtranque, vel alteram tantũ. Hæ ſunt difficultates ſatis iunctæ, & ideo vnica ſolutione diluentur. Veterum ſententiam conſideranti apparebit, &c.] Hæc eſt pars tertia, in qua ſuo more Philoſophus refert opinionem veterum; Illi enim cũ ſolam materiam putarint eſſentiam, & naturam rerum, putarunt officium Naturalis Philoſophi eſſe ſolam materiam conſiderare, propterea attinentia ad eã accurate indagarũt, formas neglexerunt, & ſolũ leuiter tetigerũt. Veluti Empedocles accurate Elementa quatuor conſiderauit, litem autẽ & amicitiam, vel ſiquid aliud formę officio fungeretur, leuiter tetigit; Similiter Democritus atomos magnifecit, quas putauit materiã, figuras autem, vel formas alias leuiter tetigit. Et dicuntur id feciſſe leuiter, tum quia id quod putarunt formam, nõ erat vera & propria forma; tum inſuper, quia de eius conſideratione parum fuere ſoliciti. Si autem Ars imitatur Naturam, &c.] In hac quarta parte Philoſophus ſententiam ſuam in prima parte prolatam ratione prima oſtendit, quæ ita formatur; Vt ſe habet de imitatione, ita putandũ eſt ſe habere de eo, cuius eſt imitatio; Sed Ars æmulatur Naturam, & Artifex conſiderat materiam & formam, vſque ad aliquid, nimirum quatenus ſuo fini conducunt, & ad modum conſiderandi eius pertinent, Quare Phyſici quoque officium erit vtranque naturam conſiderare.

Empedocles. *Democritus.*

Caput Annotationum.

CONSIDERANDVM primo, quod ratio Ariſtotelis vim habet à minori ad maius; nam minus videtur officium eſſe Artificis cognoſcere vtrunque, tum quia finis eius non eſt cognoſcere, ſed operari, tum inſuper quia eſt ignobilior & minus principalis, cum ſit imitatio. Inſuper animaduertendum, cum Ariſtoteles dicat, ſi Ars imitatur Naturam, Imitationem eſſe duplicem, vnam Naturæ producentis, alteram Philoſophi contemplantis; Nam Ars & Artifex operando æmulatur naturam operantem, conſiderando autem & cognoſcendo, Philoſophum contemplantem, non autem naturam, quæ dicitur operari ſine cognitione. Inſuper cõſiderandum, quod Ariſtoteles inquit, eiuſdem eſſe ſcientiæ conſiderare ſpeciem, & materiam vſq; ad aliquid: addit vſque ad aliquid, quia ſingulæ ſcientiæ particulares & Artes circumſcriptæ ſunt propriis terminis, quos egredi eis non licet; qui termini denotantur per modum conſiderandi, qui in Artibus petitur ex proprio fine Artis, veluti in Arte Medendi cuncta cõſiderantur, vt conducunt pro ſanitate. At dubitatur cur Philoſophus referens eos, qui de forma aliquid dixerunt, nil dicit de Anaxagora, qui tamen formam viſus eſt magnifeciſſe, cum ſtatuerit Mentem à Chao ſecretam, eique dominantẽ; Mens autem eſt forma ſuprema. Soluitur, quia vt ait Plato in Phædone, & Ariſtoteles in contex. 75. dum loquebatur de rerum ortu, non vtebatur officio Mentis, ſed cuncta tribuebat neceſſitati materiæ; at hoc non ſatisfacit, quia ſimili ratione non debuiſſet mentionem facere de Empedocle, cum id ipſum Ariſtoteles ei tribuat, vt patet ex contex. 75. Propterea dicamus iure ſilentio præterire Mentem ab Anaxagora excogitatam, quia modo ſermo eſt de forma, quæ eſt Natura, Mens autem ſtatuebatur ſeiuncta, & eſt ſupra naturam, ideo ad rem non facit.

Primo conſiderandum. *Secundo.* *Tertio.* *Dubitatio.* *Solutio.* *Solutio verior.*

Cont. 23. *Inſuper eiuſdem eſt id cuius gratia, & finem, & quæcunque ſunt eius gratia; Natura autem finis eſt & id cuius gratia, Quorum enim continuo*

motu

motu existente est aliquis finis eius motus, hoc vltimum est & id enim gratia: Propterea Poeta deridendus est, qui dixit adeptus est finem, cuius causa factus est, vult enim non omne vltimũ esse finem sed optimum.

AFFERT Philosophus pro confirmatione suæ sententiæ rationem secundam. Diuiditur cõtextus in tres partes, In prima affertur ratio ita formanda. Quæcunque ita se habent, vt vnum sit finis, aliud in id vt in finem dirigatur, eiusdem sunt considerationis; At forma, quæ est Natura, est finis, materia vero in eam dirigitur, vt in finem, Quare Scientia de Natura, cum teneatur Naturam considerare, tenetur cognoscere vtranque. Maior dimittitur, vt nota, nam via & finis inuicem iuncta sunt secundum esse, & cognitionem. Minor ostenditur in secunda parte textus; Nam quicunque est finis alicuius continui & non impediti motus, ille vere & proprie est finis, includens duas eius conditiones, nimirum vt sit quid vltimum & cuius gratia, hoc est optimum, At forma huiusmodi est, dum enim à permutatione abest impedimentum, ea in formam desinit, quare forma est vere, & proprie finis. Et per duas relatas conditiones finis, teijcit Philosophus in tertiam partem sententiam Euripidis, qui de morte cuiusdam viri loquens dixit, adeptus est finem, cuius gratia natus erat: inquit Aristoteles illum se deridendũ patefecisse, quia conditio finis est, vt sit non quoduis vltimum; sed id solum quod est optimum; Mors autem est deterrimum malorum Naturę. *Institutum. Diuisio. Ratio.*

Caput Annotationum & Dubitationum.

ANIMADVERTENDVM est, quod Aristoteles inquit: Quorum enim continuo motu existente, est aliquis finis, &c. ait motu existente cõtinuo, hoc est sine impedimento, nam dum impeditur, quamuis finem habeat, ille tamen est finis non proprie, sed late sumptus, pro quouis vltimo, & termino, vt accidit, dum ignis ascendens detinetur à recto ne altius eleuetur, & ille est finis late. At si absit impedimentum, erit proprie finis, includens duas finis conditiones; & dum ita explicantur verba, sententia est conspicua, & nulla est eorum facienda mutatio, vt nonnulli putarunt. Verum tria se offerunt diluenda dubia; Primum est, quia si finis, & ordinata in eum, eiusdem sunt scientiæ, cuncta ad eandem scientiam pertinebunt; cuncta enim quæ sunt in vniuerso, vel sunt finis, vt Deus, vel ordinata in eum; Alterum est si mors non est finis, quis erit finis generationis hominis? Tertium, num Euripides defendi possit? De prima difficultate dicor, egulas debere intelligi semper per se, & cũ reduplicatione, & ita verissimum est, quod considerans Deum vt Finem vniuersi, etiam tenetur cõsiderare vniuersum, vt ordinatũ in huiusmodi Finem, & hoc est officium Metaphysici, nec ob id euanescunt cæteræ disciplinæ, quia supersunt alij modi considerandi. Quærebatur secundo quis sit Finis generationis hominis, si non est Mors. Respondeo finem esse duplicem, vnum generationis, alterum rei genitæ; finis generationis adhuc est duplex, vel generationis absolute; & huiusmodi est adeptio formæ, vel generationis perfectæ, & est adeptio formę cũ ea corporis perfectione, vt valeat simile generare. Finis deinde rei genitę ẽt duplex est, vnus cuius gratia, qui dicitur scopus, & huiusmodi est felicitas; alter cui, qui adhuc est duplex, vel proximus, vel postremus; proximus est homo, q frui debet felicitate, Postremus est Deus, cui omnia seruiunt; mors autẽ nullo modo est finis, sed solũ optari potest. vt via ad finem, veluti D. Paulus optabat dissolui, & esse cum Christo. Quærebatur tertio, an Poeta defendi possit. Inquiunt multi facile defendi, quia *Prima dubitatio. Secunda. Tertia. Solutio prima. Solutio secunda.*

sententia est Aristotelis in 5. Metaphysicæ 21. Mortem posse dici finem secundum M taphor m, congruunt autem Poëtis Metaphoræ; sic varij poëtæ & Latini, & Greci, & Etrusci Mortem nuncuparunt finem; Respondeo Poëtam proferentem sententiam relatam ab Aristotele, defendi nō posse; Nam aliud est absolute mortem nuncupare finem late, & per metaphoram, Aliud est eam nūncupare finem, cuius gratia nati sumus, nam id cuius gratia, denotat optimū; dum Poëtæ absolute mortem nuncupant finem, non errant, nec sunt deridendi, at dum addunt, cuius gratia nati sumus, vt addebat Euripides, se irridendos patefaciunt, quatenus deterrimum dicunt optimum. Quæri demum potest, cum non omne vltimum sit optimum num contra omne optimum sit vltimum; & dicendum quod per relationem ad appetitum omne optimum est vltimum, quatenus in eo appetitus requiescit, nec id ob aliud vlterius expetit; sic Deus, cum sit primus, & optimus, etiam dicitur finis, & vltimus.

Dubitatio. *Solutio.*

Cont. 24. *Quoniam & faciunt Artes materiam, aliæ quidem absolute, aliæ vero operi cōgruentem, & vtimur tanquam propter nos omnibus, quæ sunt, sumus enim & nos quodam modo finis, duplex enim est id, cuius gratia, dictum autem est de hoc, in eo quidem Philosophia est.*

Institutum. DVPLICI ratione ostensum est officium Naturalis Philosophi esse cognoscere vtranque Naturam: institutum modo Philosophi est nonnulla declarare conducentia absolutioni earum rationum. Et quoniam pro secunda ratione sumpserat formam esse finem, ideo in præsenti cōtextu id declarat Exemplo Artium parantium materiam pro forma, tanquam pro fine; ac insuper de fine difficultatem occurrentem soluit. *Diuisio.* Diuiditur præsens contextus in tres partes; in prima accipitur tanquam experientia notum Artes efficere materiam pro forma, tanquam pro fine, & eas efficere, vel absolute, loquendo de materia proxima, veluti efficiūt Calcem, Gypsum, lateres & similia, vel eam parant reddendo aptam operi efficiendo, vt faber lignarius parat ligna. In secunda parte manifestatur artificiosa omnia, de quibus est sermo, inseruire homini, & hominem illis vti adeo vt eorū sit finis. Et quoniam prius dixerat finem esse formam, modo vero ait hominem esse finem, ideo pro diluenda controuersia affert distinctionem finis; nam forma est finis generationis, homo vero est finis rei genitæ; forma est finis cuius gratia paratur materia, homo vero est finis, cui compositum ex vtrisq; inseruit: quam distinctionē ait esse traditam in eo, qui de Philosophia, denotando fortasse libros de Philosophia, quos construxit, at periere. elicitur hæc distinctio ex secūdo de Anima & quodam modo ex libris Nicomachiorum.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Primo considerandum. CONSIDERANDVM est, dum dicimus materiam parari pro forma, & in eam dirigi, id præsertim esse verum de forma, quæ est substantia, nō autem semper de ea, quæ est accidens, veluti tribuitur auro & argento figura pro constituenda pecunia, similiter fuco decoratur puella; quæ formæ parantur pro materia non autem vice versa, vt conspicuum est; pro artificiosis tamen constituendis materia paratur pro forma, vt lapides pro domo, ligna pro scamno. At duæ se offerunt diluendæ difficultates; prima est an Ars valeat efficere materiam; altera quomodo dicatur hominem esse finem, & vti gratia sui omnibus quæ sunt. Ordiendo à prima, dum dicimus Artem efficere materiam, id intelligi debet de materia proxima eorum, quæ arte constant, non de prima, quæ præsupponitur, verum.

Prima dubitatio. *Secunda.* *Quomodo Ars Materiā efficiat.*

verum id non caret dubitatione, quia Ars est habitus Mentis, & accidens, materia autem illa est substantia, accidens nō valet efficere substantiam. Pro responsione vtendum est distinctione, & dicendum, Artem efficere substantiam intelligi posse dupliciter, vel tanquam causam principalē, vel tanquam famulam eius: Ars nō valet tanquam principalis causa materiam efficere, cum Ars sit accidens, valet tamen eam parare, & eam efficere tanquam ministra Naturæ, nectendo agentia cum patientibus, quæ mox per naturam operentur; veluti agricola producit plantas, & artifex efficit Gypsum, & calcem nectendo ignem cum lapidibus, quæ duo per naturam ita iuncta operantur, & aliquid efficiunt. Quærebatur secundo, quomodo homo sit finis & vtatur omnibus, quæ sunt, gratia sui. Indicatur his verbis hominem esse finem cui, & loquendo de his, quę Arte fiunt, de quibus pręsertim modo loquitur Philosophus, nemini dubium est, hominem illis vti, eorumque esse finem, sunt enim paratæ Artes ob humanam imbecillitatem, tanquam medelæ eius; & quamuis multa fiant Arte propter Armenta, Canes, Equos & similia, ea tamen proxime diriguntur quidem ad Armenta, è longinquo vero tanquam in finem vlteriorem diriguntur in hominē cum armenta ei inseruiant. Dubium est an sententia Philosophi etiam sit vera de Physicis. Aristoteles enim vniuersè inquit, nos vti omnibus quæ sunt. Nonnulli ex iunioribus Philosophis inficiati sunt hominem esse finem cæterorum mortalium; nam inquiunt, finem cunctorum veluti Elementorum, plantarum, & iumentorum hunc esse, vt tanquam distincta corpora naturalia fruantur suo esse, & existētia, non autē vt gradus vnus inseruiat alteri, & in alterum vt in finem dirigatur. Hæc sententia, consentanea magis est principiis, & decretis Democriti, Epicuri, Empedoclis, & similium reijcientium Prouidentiam ab vniuerso, quàm Academicorum, Peripateticorum, & nostrorum Theologorum eam approbantium. Et vt de cæteris sileam, loquendo cum Aristotele conspicuum est, quod ipse in 12. Metaphysicæ cont. 51. affirmat, ea quæ sunt in vniuerso ita subordinata esse, vt vnum respiciat aliud tanquam finem; ita etiam in primo de Cœlo manifestatur ordinem esse formam vniuersi; & in libro de Mundo ad Alexandrum definitur Mundus, quod sit cunctorū series à Deo, & per Deum seruata; in ordine autem antecedentia referuntur ad sequentia, vt ad finem; hinc Natura ab Aristotele dicitur ordo, ordinata, & causa ordinis; ordo secundum se, ordinata dum refertur ad Deum, causa ordinis, dum refertur ad sequentia ex ea prodeuntia. Mitto alia multa, quæ alibi latius retuli, & assero hominem esse finem proximum cunctorum mortalium, quibus conspicue dignitate præstat. De attinentibus autem ad cœlestia & æterna, dico hominem vti etiam beneficio eorum, & esse finem non tamen principalem, sed secundarium. Ita dicebat Alexander Cœlū agere ob hæc mortalia, non quidem per principale institutum, sed secundarium. Et Aristoteles inquiens nos vti omnibus quæ sunt, denotauit & Artificiosa & composita mortalia, quæ frequenter nomine entis denotare consueuit. *Solutio prima.* *Solutio secunda.*

Duæ igitur sunt Artes, quæ dominantur materiæ, & quæ sunt cognoscentes; ea quæ vtitur, & ea quæ architectonica est efficientis; propterea & ea quæ vtitur, modo quodam est Architectonica; Differt autē quatenus hæc quidē architectonica speciem cognoscit, Alia autē vt effectrix materiæ, Gubernator.n. qualis sit species aliqua temonis cognoscit & præcipit, alius autē ex quo ligno, & quib. ex motibus est. In iis igitur, quæ ad Artes attinent, nos facimus materiam propter opus, sed in Physicis est. Cont. 25.

QVONIAM ex mutua comparatione Artis & naturæ eliciebat Philosophus rationem primam pro ostensione quod ad Physicum pertineat cognitio vtriusque Naturæ, ac etiam quia Ars & Naturalis scientia, partim similes, partim dissimiles sunt; ideo pro lucidiore explicatione eius rationis, *Institutum.* institutum Philosophi est, manifestare quomodo Artes se habeant in consideratione Materiæ & formæ. Pro notitia considerandum est, in attinentibus ad Artes quatuor reperiri gradus; *In Artibus quatuor gradus.* Nonnulli enim non sunt Artifices, sed solum vtuntur Arte confecta, vt Princeps in Arce residet; alij vtuntur & sunt Artifices, vt Musicus vtitur instrumentis musicis, & Nauta Naui; Alij tertio non vtuntur, sed præsunt ministris, qui proxime opus efficiunt; Demum dantur ministri, qui solum exequuntur & obediunt, non autem præditi sunt habitu Artis. Constituti in primo gradu sunt supra Artem, constituti in quarto sunt infra Artem; Duo medij re vera sunt Artifices, præditi habitu Artis, sunt Architecti, hoc est domini cognoscentes & imperantes, ideo Aristoteles hos solos duos gradus considerat, manifestans, quod cum sint subordinati, ita se habent, vt ille qui vtitur, formam præsertim cognoscat; qui vero efficientibus, & ministris imperat, præsertim noscit materiam, & attinentia ad eam, veluti Faber lignarius cognoscit ex quo ligno construenda sit nauis, nō ex ligno nimium graui, nec quod facile putrescat, vel frangatur; insuper ex quibus motibus, hoc est quo modo materia paranda sit. *Diuisio.* Diuiditur contextus in três partes; in prima referuntur illi duo gradus Artium & Artificum, qui cum sint Artifices noscunt & imperant; In secunda parte dum ait, Differt autē, &c. Manifestatur discrimen inter eos, & est quod vtens noscat formam, altero vero materiam; Tertio traditur differentia inter Artifices & Naturalem Philosophum, & est quod Artifices efficiunt vel parant materiam; Naturalis autem Philosophus nil efficit, sed solū materiam, formam, & naturæ opera speculatur. *Ratio.* Ex his elicitur hęc ratio, Vt se habent Artifices imperantes & cognoscentes in attinentibus ad materiam & formam Artiū, ita Naturalis Philosophus in attinentibus ad Naturam; sed subordinatæ illæ Artes noscunt cum formam, tum materiam, quare Naturalis scientia, quæ est vniuersa subordinatio considerationis naturę, tenetur cognoscere vtranque; Adeo vt naturalis sciētia vniuersæ illi subordinationi Artium respondeat: hinc non semper in eodem libro materia & forma consideratur, sed in subordinatis, veluti in libro de Partibus animalium declaratur materia animalium, in libris vero de Anima consideratur forma.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Cognitio & imperium felicissime connectuntur. ANIMADVERTENDVM quod cognoscere, ac dominari siue dirigere, iure optimo connectuntur, & propterea Artes quæ dominantur, etiam dicuntur cognoscentes: facultates enim non cognoscentes non sunt aptæ dirigere; famulantibus autem non est necessaria cognitio; veluti in animalibus facultas iudicans & appetens connectuntur, & sola ratione distinguuntur; vt enim dirigens dicitur cognoscere, vt exequens appetere, veluti docet Philosophus in tertio de Anima 29. *Dubitatio.* Sed oritur dubitatio, quia Aristoteles inquit Artifices efficere materiam, in Physicis vero esse & solum cognosci. Hoc dubium est, nam Ars vt efficiens respondet Naturæ efficienti, non autem Philosopho contemplanti, natura autem efficit materiam propter opus, hoc est nisi primam, saltem proximam longe magis quàm Ars. *Solutio.* Respondeo re vera Artem operantem recta ratione respondere naturæ; tamen quia hoc in loco consideratur cognitio materiæ & formæ competens cum Artifici, tum Naturali Philosopho, ideo ad naturalem

turalem Philosophum refertur; & asseritur materiam ab eo non effici, sed solum præexistentē cognosci. Et si quis quęrat, an etiam Natura efficiat materiam propter opus, dicendum est proculdubio efficere & parare materiam proximam. De prima est dubitatio an habeat causam efficientem; puto dicēdum ex sententia Aristotelis eam & æterna, vt æterna sunt, carere efficiente; Nonnulli ei tribuunt causam efficientem, quod si concedimus, non propterea erit producta à natura, sed vel à Deo vnà cum Mundo creata, vt recte aiunt nostri Theologi, vel æterna quadam emanatione ex Deo fluxa.

Amplius eorum quæ ad aliquid materia est, ad aliam enim speciem alia materia dirigitur. Quousq; ergo Physicum oportet cognoscere speciem, & quid est? An quemadmodum Medicum Neruum, & Fabrum æs, vsque ad aliquid, alicuius enim gratia vnumquodque, Et circa ea quæ sunt separabilia quidem specie, in materia autem; homo enim hominem generat & Sol. Quomodo autem se habeat hæc separata & quid sit, Philosophiæ primæ officium est decernere. *Cont. 26.*

IN hoc cont. duo habemus ab Aristotele, primo rationem tertiam pro ostensione, Physici munus esse considerare vtranque Naturam; secundo terminos Physicæ considerationis. Vt pertinet ad primum ratio ita formatur, Relatorum eadem est disciplina, materia & forma inuicem referuntur, quare cum Physica sit scientia de natura, & teneatur Naturam considerare, considerans vnam, tenetur etiam considerare alteram, quod relatorum eadē sit disciplina. Patet quia frequenter regula profertur de omnibus oppositis, dicendo oppositorum eandem esse disciplinam, maxime tamen vera est de oppositis per relationem, quia vnum dicitur esse alterius, & in ea relatione est collocatum: quæ regula vt sit firmior, sumenda est per se, & cum reduplicatione, adeo vt relatorum, vt inuicem referuntur, eadem sit disciplina. Quod materia referatur ad formam patet, quia vt materia vniuersè sumpta se habet ad formam vniuersè sumptam, ita definita materia ad definitam formam. Quousque ergo Physicum oportet, &c. Ostenso Physici officium esse considerare vtranque Naturam, statuit in hac altera parte terminos considerationis eius; Et quoniam termini locum habent in scientiis particularibus, tum ex parte modi cōsiderandi, tum ex parte rei consideratæ, ideo statuit terminos ex parte vtriusque. Et primo ex parte modi considerandi, dubitat qui sint termini considerationis formæ; Soluit exemplo artium de materia, vt indicet terminos modi considerandi pertinere ad vtranque, ideo ait, quemadmodum inspicimus medicum considerare Neruum, & materiam sanitatis, & fabrum æs, vsque ad aliquid, hoc est per relationē ad proprium finem, & quatenus ei conducunt, ita putandum est teneri Physicum considerare & formam & materiam, nimirum quatenus constituunt corpus Physicum & eius sunt principia; nam principia considerantur gratia eius, cuius sunt Principia: loquitur modo Philosophus de materia & forma; in contextibus autem 71. & 73. dum erit sermo de causis, assignabit terminos attinentes ad motores, & causam efficientem, constitutis terminis ex parte modi considerandi, attinentes ad vtranque naturam; statuit deinde terminos attinentes ad rem consideratam, eosq; tribuit soli formæ, non materiæ; ratio est, quia Physicus cōsiderat omnem gradum materiæ, non autem formæ, & ideo inquit, Physicum versari in consideratione earum formarū, quę seiungi possunt specie & ratione, non existentia;

Institutum & diuisio.
Ratio.
Termini ex parte modi considerandi.
Ex parte rei consideratæ.

nam sunt in materia & ex ea pendent; quæ materiatæ formæ iure ad Physicum pertinent, cum sint Naturæ: quod autē in materia existant, materiatæque sint, probat de forma hominis, de qua minus videtur, cum sit præstantissima mortalium; & per hominis formam non denotat Mentem, quam in primo de Partibus animalium inficiatur esse naturam, sed materiatam formam sub Mente collocatam, quæ terminus est generationis, vt dixi in præcedentibus. Et ait, homo enim & Sol generant hominem, hoc est, ea forma, quæ producitur per generationem ab efficiēte materiato, materiata est, & ex materia pendet; forma hominis talis est, cum Sol tanquam causa communis, & homo vt causa propria, hominem generent. Quomodo autem se habeat hæc separata, & quid sit, Philosophiæ primæ officium est decernere, hoc est si eleuamur supra Naturam, & materiatas formas, egredimur terminos Naturalis scientiæ, quia considerare quid sit, & quomodo se habeat separata forma, officium est eius Philosophię, quę per relationem ad nos dicitur post Naturalia, absolute autē est prima Philosophia.

Ratio.

Caput Annotationum & Dubitationum.

Aliis rationibus ostenditur Physicū considerare vtranq; naturā.

APPARVIT triplici ratione officium Physici esse considerare vtranq; naturam; id ipsum posset ostendi per antecedentia, quia considerans compositum, tenetur considerare principia eius; per coniuncta, quia vtraque natura particeps est modi considerandi Physici; per sequentia, quia vtraque natura est principium Physici motus, qui ad Naturalem scientiam pertinet. Insuper considerandum, quod materia dicitur ad aliquid, nam ei competit duplex esse, vnum absolutum, per quod dicitur substantia, alterum relatum, dum refertur ad formam; Physicus considerat materiam pro fundamento relato, & dicitur secunda notio eius; Diuinus autē materiam considerat & pro esse absoluto, & pro relato. Insuper cum Physicus & Metaphysicus materiam cōsiderent pro esse relato; differunt tamē, quia Metaphysicus eam refert ad ens, hoc est ad substantiam compositam quatenus est; Physicus autem ad corpus Physicum, vt Physicum est. Ex quo elicio Physicum non proprie considerare materiam primam, sed Metaphysicum; quod ostendo, quia ille proprie materiam primam considerat, qui eam considerat priore notione, at hoc facit Metaphysicus, qui eam considerat cum notione absoluta, tum relata ad ens, quę notiones sunt priores notione relata ad corpus Physicum, vt Physicū est; propterea alibi late patefeci solum Metaphysicum in quouis genere causæ eleuari ad primum, & absolute reddi sapientem. Insuper animaduertendum, quod iure dixit Philosophus, alterius formæ alteram esse materiam, non autem alterius materæ alteram formam; quoniam materia dirigitur in formam, & forma est finis materiæ, non vice versa. At oritur dubitatio de hac sentētia, vel enim Philosophus loquitur de materia prima, vel de proxima: si de prima, sententia est falsa, quod alterius formæ altera sit materia, cum eadem sit materia omnium mortalium; si de proxima, sententia nō facit ad rem, quia sermo est de materia, quæ est natura, ea autē est materia prima; Respondeo sententiam esse veram de vtraq; materia; de prima quidem, quia quamuis fundamento sit vna, tamē ratione & potentia est multiplex, & per distinctam potentiam distinctę formę materia est. Ideo Aristoteles quarto de Cœlo 37. dixit, materiam primam esse quadruplicem ob quatuor primas eius potētias, ad quatuor formas Elementorum. Vera est etiam de materia proxima, quia ea quoq; est natura, dum refertur ad sequentem formam. At dubitatur secundo, quia Aristoteles de materia Cœli an pertineat ad Physicum nihil dixit; ea enim nullius formæ est ma-

Materia ad aliquid.

Physicus non proprie materiam primam considerat.

Dubitatio.

Solutio.

Secunda dubitatio.

est materia, sed est subiectum motus. Respondeo nil valuit Aristoteles de materia cœli distinctè proferre, cum adhuc non patefecerit eam distingui à materia mortalium; tamen per ea, quæ profert de materia mortalium, nos ducit in notitiam attinentium ad eam cœli, de qua non est dubitatio, quod ad Physicum pertinet, cum subijciatur motui. Vt pertinet ad postremam partem cont. animaduertendum, quod iure Philosophus non assignauit terminos ex parte considerationis graduum materiæ, cum materia omnis ad Physicum pertineat; assignauit tamen terminos ex parte modi considerandi, qui ei competunt, vt dixi; loquens autem de forma assignauit terminos ex parte vtriusque, nam formæ materiatæ cõsiderantur à Physico pro esse relato ad corpus Physicum, à Metaphysico vero & pro esse absoluto & pro relato ad ens siue substantiam compositam; formæ autem separatæ absolute ad diuinum pertinent. Et demum animaduertendum, quod cum Aristoteles dixerit quomodo autẽ se habeat hæc separata, & quid sit, primæ philosophiæ officium est decernere, inquiens hæc separata potest duo denotare, vel Mentem hominis; quæ ex primo de Partibus animaliũ ad Physicum non pertinet, vel, quod verius puto, vniuersum genus formarum separatarum, siue vna, siue multiplex sit, vt dicebatur in calce primi Physicorũ, & vtitur singulari, quia cõsideratur vt genus vnũ non vniuoce, sed ab vno inquiens quid sit hoc genus formarum, denotans quæstiones simplices, & quomodo se habeat, denotans compositas; ambæ enim proprie ad Metaphysicum pertinent.

Determinatis autem his considerandum est de causis, & quæ & quot numero sint. Cum enim sciendi gratia hoc negocium, scire autem non prius opinamur vnumquodque, quam nouerimus propter quid de vnoquoque, hoc autem est cognoscere primam causam; Manifestum quod & nos hoc facere tenemur de ortu & interitu, & de omni Physica mutatione loquentes vt scientes eorum principia, redigere in ea enitamur quæsitorum vnumquodque. *Com. 17.*

DECLARATIS internis principiis generationis rerum, necnon Elementis, siue internis principiis rei genitæ, sequitur modo tertium caput explicandum, in quo de rerum causis est agendum; Ideo Philosophus nouo vtitur procemio, & de illis disserendum proponit. Diuiditur hoc procemium, quod in hoc cont. absoluitur in duas partes; in prima proponitur id, de quo est agendum, in altera affertur ratio. Inquit itaque Philosophus determinatis his, hoc est cum primo res fiant, secundo sint, tertio cognoscantur, decursis primis duobus, sequitur nunc tertio, vt de causis agamus, & consideremus quæ, & quot numero sint genera causarum. Affertur deinde ratio, quæ ita formatur; Quicunque sibi pro fine constituit scire, tenetur esse solicitus de notitia causarum, Naturalis Philosophus sibi pro fine cõstituit scire attinentia ad naturalem scientiam, quare tenetur esse solicitus de notitia causarum; Minor est conspicua, cum Naturalis scientia sit pars inspectricis Philosophiæ; Maior ostenditur, quia tunc putamus cognoscere vnumquodque, cum causam primam nouerimus, propter quam res est, vt etiam dictum est in procemio primi libri, necnon in primo Posteriorum. Tenetur itaque Physicus accurate causas cognoscere, vt agens de ortu, interitu cæterisque Physicis transmutationibus, valeat in ens resoluere quæstiones omnes, & causas quæsitorũ tradere; nam vt ex declaratione Elementi, nimirum *Institutum.* *Diuisio.* *Expositio.* *Ratio.*

materiæ & formæ Aristoteles eliciebat, quid sit corpus Physicum, ita modo ex notitia causarum ait refulgere propter quid affectionum eius, quia scire per causam proprie est scire per demonstrationē, quæ præsertim est ipsarū affectionum.

Caput Annotationum & Dubitationum.

CONSIDERANDVM quod frequenter Aristoteles ait, pro rerum notitia requiri cognitionē causæ primæ, siue summæ; quid vero denotet per causam primam patebit in explicatione cont. 38. nunc autem cōsiderandum, quod scire per causam, proprie est scire per demonstrationem; demonstratio est affectionum: inter affectiones corporis Physici prima est motus, siue mutatio, ideo iure Philosophus ait cōsiderandas causas, vt in eas resoluere valeamus quæstiones attinentes ad ortum, interitum, omnemque Physicam transmutationem. At tres se offerunt diluendæ difficultates; prima est cur Philosophus non ordiatur à definitione, definiendo primo causam, mox declarando de quibus dicatur, vt fecit de Natura. Altera est, quia videtur peruerti ordo; nam cōmuniora prius declaranda; causa, cum dicatur de pluribus, est communior internis principiis generationis, vel rei genitæ. Tertio dubitatur, quia in hoc capite vniuerse agitur de causis, quod videtur officium Metaphysici, non autem declarantur causæ affectionum competentium corpori Physico. De prima difficultate dico Aristotelem non ordiri à definitione causæ, tum quia constat quid nomine causæ denotetur, tum insuper quia causa diminute valet definiri, cum sit tenuis notio, & commune ab vno refulgens ex notitia eorum, de quibus dicitur. Putarem ego ita posse definiri; Causa est Principium, ex quo res effecta pendet, pro suo esse, & cognitione. Dicebatur secundo peruerti ordinem, & non primo declarari communiora, cum causa sit communior internis principiis, & Elementis; ob hanc rationem putarunt nonnulli secundum librum Physicorū re vera esse primum, permutatum tamen fuisse ordinem, & prælatum fuisse primum ex accidenti, vt purgarentur animi ab erroribus veterum Philosophorū. At qui hoc dicunt, conspicue hallucinantur, primo quia absolute in procemio primi Physicorum patefecit Philosophus primo esse agendum de principiis; secundo quia absolute res primo fiunt, secundo sunt, tertio cognoscuntur, qui ordo à tradente scientiā seruandus est; Tertio, quia hi non valent rationem tradere cur in secundo Physicorū prius declarata fuerit Natura, cum sit minus cōmunis, quam causa. Proptorea dicamus communia vniuoca, quorum cognitio est necessaria pro notitia cōtentorum, necessario esse primo declaranda, at de communi ab vno, cuius cognitio non est necessaria pro cognitione aliorum, secus se habet; hoc enim est notio tenuis, quæ præsertim refulget ex notitia contentorum. Insuper communius est prius declarandū, quando seruatur eadem relatio, non autem dum variatur relatio includens rationem potiorem ordinis, vt de his se habere patefeci. Dubitabatur tertio, quia in hoc capite non declarantur causę affectionum corporis Naturalis, quod profecto attinet ad Physicum, sed considerantur genera causarum vniuerse, quę consideratio Metaphysica potius est; ideo in 5. Metaph. legitur hoc caput, Respondeo re vera hanc considerationem non esse Physicam, sed esse Pædiam, & rectam institutionem ad Physicam, & cum sit consideratio communis attinens & ad Metaphysicum, & ad Dialecticū, in calce capitis declarato Casu & Fortuna, contrahetur ad Physicam, & manifestabitur quæ causæ à Physico sint considerandæ, & vsq; ad quem terminum, præsertim loquendo de causa efficiente.

Quid causa prima. *Prima dubitatio.* *Secunda.* *Tertia.* *Solutio prima.* *Cur non ordiatur à definitione.* *Definitio causæ.* *Solutio secunda de ordine.* *Solutio Vestor.* *Solutio tertia.*

Vno igitur modo causa dicitur ex quo fit aliquid, cum insit, vt æs statuæ & argentum phialæ, & horum genera; Alio autem modo species & exemplar: hæc autem est ratio ipsius quid erat esse, & horum genera, vt ipsius diapason duo ad vnum, & omnino numerus, & partes, quæ in ratione. *Cont. 28.*

REFERT Philosophus genera causarum ordiens à materia; & tradens singularum definitiones, manifestat quæ sit propria ratio vniuscuiusque generis causæ, per quam id genus causæ constituatur distinctum à reliquis. In hoc contex. traditur definitio primo materiæ, secundo formæ. Definitur materia, quod sit id ex quo fit aliquid, non tanquam ex termino à quo, vt priuatio, sed tanquam ex parte; ideo dicitur, cum insit, nimirum in composito, vt æs est materia statuæ, & argentum phialæ. Sumit exempla ab Artificiosis, quia materia cognoscitur per Analogiam ex eis sumptam; addit, & horum genera, veluti metallum, indicando ordinem generis materiæ; qui ordo vel est abstractionis, vt æs, metallum, mixtum, consimile & similia; vel est distinctorum graduum materiæ, vt Materia prima, quatuor Elementa, mixta similium partium, & membra. Alio autẽ modo species & exemplar; Pro secundo genere causæ statuit formam, & addit exemplar indicando id non constituere distinctum genus causæ, sed redigi ad formã; Quam definiens, inquit, quod est ratio ipsius quid erat esse. forma dicitur ratio tribus modis, primo secundum se, quia est essentia & actus qui definitione explicatur; secundo per relationem ad compositum, quod ex ea cõstituitur: nam quod homo sit homo, hæc sola est ratio, quia formam hominis includit; tertio est ratio per relationem ad affectiones specierum eam sequentes. Aristoteles tamen denotat relationem ad compositũ, ac ita dicitur ratio ipsius quid erat esse, hoc est, dicitur id per quod compositum est id quod est, & est vniuersa eius essentia sumpta in prima significatione; materia autem solũ est pars essentiæ sumptæ in secunda significatione: addit, & horum genera, indicando ordinem, qui duplex est vel abstractionis: vt homo per animam est homo, animal & corpus viuens; vel distinctorum graduum formarum, vt formæ Elementorum mixtorum consimilium, plantarũ & animalium. Vtitur exemplo Mathematico, veluti ipsius diapason, hoc est rationis duplæ; forma & essentia est ratio duorum ad vnum, quæ ratio pro genere habet numerum, qui dicetur forma remotior. Additur, Et partes, quæ in ratione; nam dum definitio consideratur consideratione Logica, dicitur cõstare ex genere & differentiis; genus est forma cõmunis, differentiæ formæ propriæ. Insuper dum consideratur consideratione Metaphysica, vt est essentia, & quid, id solum dicitur pars definitionis, quod est pars essentię, & vltima differentia dicitur totum id quod res est. At dum consideratur vt explicans quid, & propter quid ita constare potest ex omni genere causæ, quales frequenter sunt definitiones Physicæ, & præsertim affectionum; & inquit partes, quæ in ratione, potius quũ rationis, quia omnes prædicantur sub ratione totius. *Institutum. Diuisio. Expositio.*

Attinentia ad materiam.

IN libris de materia cumulate satis attinentia ad notitiam materiæ explicani, propterea modo paucissima perpendam. Materia potest considerari & pro suo esse absoluto, & pro fundamento relato; quo secundo modo est præsentis considerationis. Insuper materia relata duplex esse potest, vel materia prima eorum, quæ natura constant, & hæc definita fuit in primo libro context. 28. quod sit subiectum primum, &c. vel materia vniuerse sumpta, quæ dicitur de quauis *Materia pro absoluto & pro relato. Materia relata duplex.*

materia cum prima, tum proxima, cum substantiæ, tum accidentium, ac demum cum eorum, quæ natura constant, tum eorum, quæ constant Arte. Hoc in loco quia considerantur prima capita & genera causarum, definitur materia vniuersè sumpta. Insuper considerandum, quod materia ad duo referri potest, primo ad formam, secundo ad compositum, nam vtriusque dicitur materia; magis proprie tamen refertur ad compositum, quia eius est pars & principium: hinc Aristoteles præsertim eam refert ad compositum, ita tamen id facit, vt simul includat relationem ad formam, inquiens, ex quo fit aliquid, cum insit; siluit Aristoteles genus, in primo Physicorum id expressit inquiens, materiam esse subiectum. At perpendamus quæ nam sit propria ratio, per quam constituitur causa in genere materiæ. Hæc ratio non est sola receptio formę, ita enim materia esset causa animorū, qui creantur & in materia recipiuntur; sed propria materiæ ratio duo exposcit, primum est, vt per eius transmutationem vel naturalem, vel violentam ex ea educatur forma; alterum est, quod subijciatur formæ, & sit pars compositi. Aristoteles inquiens ex quo fit aliquid, denotauit primum, dicitur enim fieri per transmutationem; addens, cum insit, denotauit alterum. Sic formæ assistentes non dicuntur præditæ materia, nisi per metaphoram. Insuper animaduertendū, quod Aristoteles in primo Phys. 82. definiens materiam, eam retulit ne dum ad ortum, verum etiam ad interitum; modo vero de solo ortu fit mentio: ratio prima est, quia ortus ille est, qui proprie expetitur; Altera, quia ibi definiebatur materia prima, hoc autem in loco materia vniuersè sumta. Tertia, quia ibi tenebatur ostendere materiam non interire, ideo etiam de interitu tenebatur mentionem facere. At quæritur, num hæc definitio competat etiam materiæ Cœli; respondeo per Aristotelem in 8. Metaphysicæ cont. 12. & 12. Metaphysicæ contex. 10. Cœlo competere materiam ad vbi, siue motus de qua vere dicitur, quod ex ea fit corpus motum, & existit in eo, vt se habet etiam de omni materia accidentium; nam concretum gignitur, non sola forma. Cætera ad materiæ notitiam pertinentia latissime in libris de materia sunt explicata; pertinentia autem ad formam in calce huius capitis declarabuntur.

Materia ad duo potest referri.

Quæ sit propria ratio materiæ.

Cont. 29. *Amplius vnde Principium mutationis primum, aut quietis vt consultor causa, & Pater filij, & omnino faciens facti, & permutans permutati. Præterea vt finis hic autem est id cuius gratia, vt ambulandi sanitas, cur enim ambulet interrogati, respondemus, vt sanus fit, & ita locuti, opinamur assignasse causam; Et quæcunque mouente alio intermedia sunt, fiunt gratia finis, vt sanitatis extenuatio, aut purgatio, aut medicamenta, aut organa; omnia namque hæc sunt gratia finis, differunt tamen ab inuicem, quia alia sunt opera, alia vero organa; causa igitur ferè tot modis dicuntur.*

Institutum Diuisio.

RELATA materia & forma refert Philosophus causam efficientem, & finem; ideo contextus diuiditur in duas partes, in quarum prima referens efficientem inquir, Amplius, hoc est tertio modo causa dicitur principiū primum mutationis, aut quietis, denotans nomine mutationis quamcunq; speciem motus, siue secundum naturam, siue violenti; nomine vero quietis oppositum eius. Addit primum, quia id vere principium est, & vere efficit, cætera vero ad id relata mouentur ab eo, eiusque sunt instrumenta; denotando per primum, vel primum absolute vt Deus, vel in genere vt pater filij, statuaria Ars, & similia. Præterea

terea, vt finis, &c. Refert in hac secunda parte Philosophus quartum genus causæ nimirum finem; & quoniam finis à veteribus non iudicabatur causa, cum sit quid vltimum, ac etiam quia non putarunt naturam operari propter finem, ideo leui quadam, & Logica ratione eum esse causam ostēdit; quæ ita formatur; quod pro responsione affertur interroganti propter quid, est causa, finis est huiusmodi, quare causa est; maior patet ex secundo Posteriorum, nam quętentes propter quid, causam quærunt; minor patet exemplo, interrogati enim cur ambulemus, respondemus, vt sani simus; Quod etiam patet, quia quæcunque mediant inter efficientem, & finem, sunt gratia finis, id autem propter quod alia sunt, dicitur causa eorū; & interrogati cur fiant, respondemus fieri gratia finis, vt gratia sanitatis paratur diæta, tribuuntur pharmaca, educitur sanguis, & fiunt alia similia, quorum nonnulla sunt opera, vt exercitium, emissio sanguinis; alia organa, vt Ventosæ, Phlebotomum. Demum colligit Philosophus causas fere tot modis dici, nimirū quatuor; addit, fere, tum quia non sunt genera vniuoca, sed ab vno; tum insuper, quia in omni genere variæ inueniuntur distinctiones, & modi; tum demum, quia id non probauit. Digressio apparebit in calce. *Ratio.*

Accidit autem cum multipliciter dicantur causæ, & multas eiusdem causas esse non ex accidenti, vt Statuæ Ars statuaria & æs, non secundum alterum quid, sed quatenus est statua, at non eodem modo, verum hoc quidem vt materia, illud autem vt vnde principium motus. Sunt etiam quædam sibi mutuo causæ, vt exercitium causa est bonæ habitudinis, & hæc exercitij; at non eodem modo, verum hoc quidem vt finis, illud autem vt principium motus. Præterea eadem contrariorum causa est, quod enim præsens causa huius est, hoc absens inspicimus aliquando causam contrarij, vt absentiam nautæ naufragij, cuius præsentia est causa salutis. *Cont. 30.*

DECLARATIS quatuor communibus generibus causarum, declarat modo Philosophus communia quædam eis competentia, vt appareat nedum quot, quæ, & quid sint, verum insuper qualia sint, & quomodo inuicem & ad effecta se habeant; ea autem sunt tria, ob quæ contextus in tres partes distribuitur; primum est quod eiusdem variæ possunt esse causæ, nam hominis, domus, & similium quatuor sunt causæ, genere tamen distincto: & si quis quærat an eædem genere, valeant eiusdem plures esse causæ, respondeo id contingere vt homini competunt varij gradus materiæ, formæ, efficientium, & finium; tamen Aristoteles dixit, id cōtingere distincto genere, quia inspexit causam primā, at eiusdem rei in vno genere vnica est causa prima, quę absolute dicitur eius causa. Alterum, quod competit causis, est vt valeant esse sibi mutuo causę, veluti materia est causa formæ, exercitium sanitatis, & vice versa, at vario causæ genere; omnis enim prima causa in suo genere prima est, & nō pendet ex alio; at genere distincto potest non esse prima, & pendere ex alio. Et si quis quærat, an etiam in eodem genere id euenire valeat, dicendum cum Aristotele in secundo Post. hoc quoq; contingere posse, vt patet de pluuia & nube, quę in genere materię vicissim sunt sibi causæ; & etiam in genere causæ efficientis homo generat hominem & generatur ab homine; at id euenit per relationē ad varia indiuidua, & propterea non sequuntur absurda, ad quæ deducit Aristoteles in primo Posteriorum loquens de ostensione circulari; nam circulus est consimilis & vniformis, hæc autē dissi- *Institutum.* *Diuisio.*

militudinem aliquam includunt,& non est absurdum vt idem relatum ad idem, modo vario, vel per varia indiuidua sit prius ac posterius, causa & res effecta. Tertio cōpetit causis,vt eadem valeat esse causa oppositorū,vt Nauta sui presentia est causa salutis nauis, sui vero absentia naufragij; similiter sol in secundo de Ortu & Interitu, suo ad verticem capitis nostri accessu dicitur causa ortus plantarū,suo vero recessu,Interitus. Quod idem valeat esse causa oppositorū, vnius secundum se,alterius secundū accidens,conspicuum est: nam calor nedum caloris secundū se, verumetiam frigoris ex euentu valet esse causa;ita ventres ob frigus ambiens hyeme sunt calidiores quam æstate, vt docet Hippocrates: Similiter Nauta solum ex euentu est causa naufragij. At dubium est num valeat secundum se esse causa oppositorum; profecto agenti per naturam id non cōpetit,sed solum agenti libero & per rationem,vt in Philosophia Ciuili latissime patefeci.

Cont. 31. *Omnes autem nunc dictæ causæ in quatuor rediguntur modos manifestissimos; Elementa enim syllabarum, & materia effectibilium, & ignis, & huiusmodi corpora, Et partes totius & suppositiones conclusionis, vt id ex quo causæ sunt; Harum autē aliæ quidem sunt vt subiectum, veluti partes, Aliæ autem vt quod quid erat esse, & totum & compositio & species; Semen autem, & medicus, & consultor, & omnino efficiens, omnia sunt vnde principium mutationis, aut status, aut motus; Aliæ demum vt finis & bonum aliorum; Id enim cuius gratia optimum & finis aliorum vult esse; Differat autem nihil idem dicere bonum, vel videri bonum. Causæ igitur tales, & tot sunt speciæ.*

Institutum. RELATIS quatuor generibus causarum,& tribus earum affectionibus,quoniam in omni genere multę inueniuntur varietates, ob quas posset quis putare genera causarum esse plura, ideo institutum Philosophi est huiusmodi varietates referre, & patefacere cunctas redigi in ea quatuor causarum capita; & Diuisio. cum id faciat de omni genere causæ, ideo contextus in quatuor partes diuiditur, Expositio. & patefacto instituto suo ordietur suo more à materia. Inquit igitur: omnes causæ,de quibus sermonem habuimus,& quarum affectiones sunt patefactæ,rediguntur in quatuor modos, hoc est capita, genera ab vno, & formalitates manifestissimas; nam hæc communia capita conspicua sunt, latent autem varietates eorum. Sic Elementa grammaticæ, sunt materia syllabarum; lignum, æs,& similia, sunt materia effectibilium; ignis, aër, aqua, & terra, sunt materia mixtorum, & partes integrantes & quantitatis sunt materia totius. Nam materia vel est cōpositionis tantū,vt litteræ,& partes totius; vel solum alterationis,vt vinum sanguinis; vel vtriusque, vt simplicia corpora mixtorum. Refert secundo varietates formarum, inquiens, totum, cōpositio, & species; rectè Philosophus tres formarum refert varietates; nam forma vel est totius, vel partis; forma partis, quæ est altera pars cōpositi, indicatur per speciem; forma totius est duplex, vel partium essentialium, quæ denotatur per compositionem, quia illæ secundum se cōponuntur; vel partium quantitatis & integrantes, quæ denotantur per totum, ita Philosophus conspicue approbat distinctionē formæ in formam totius, & partis, quæ cum competat formæ, etiam necessario competit materiæ, vt in libris de materia patefeci: formam autē totius cōspicue approbauit in septimo Metaphysicæ, contextu vltimo, vt nullum reliquerit dubitandi locum. Et quoniam, vt rectè ait Themistius, per materiam res fiunt, per formam res sunt; ideo vt materia

dicebatur

dicebatur ex quo inexistente res fiunt, ita de forma dicitur quod sit id, quod res est. Tertio loco refert Philosophus varietates causæ efficientis inquiens, semen autem, & medicus, & consultor. Nam causa efficiens vel solum dirigit, & nō attingit effectum, veluti consultor; Vel effectum attingit sine sui interitu, vt Medicus; vel id facit cum sui interitu, vt semen. Hęc omnia sunt vnde Principium mutationis, aut status, aut motus. Philosophus vsq; in quintum librum non distinguit motum à mutatione, ideo sine distinctione illis vtitur. Semen ab Aristotele modo sumitur pro causa efficiēte, vt hoc in loco; modo pro materia, vt in primo Physicorum ob varietates partium eius, vel magis materiatarum, vel magis spiritalium. Demum refert finem, cuius conditiones sunt, vt sit vltimum quid, & optimum; varietas autem præcipua eius est, quia bonum duplex est: vel vere bonum, vel apparens; vere bonum est sui natura finis, id autē quod apparet, solum est finis ei, cui apparet, non autem absolute. Possent in singulis generibus causarum aliæ varietates manifestari, at hæ sunt præcipuæ, ideo iure Aristoteles colligit causas esse tales, & tot specie, hoc est forma; quia sunt quatuor formalitates & distinctæ rationes causarum constituentes quatuor causarum genera, non quidem vniuoca, sed ab vno.

Modi autem causarum numero quidem sunt multi, in capita vero redacti pauciores, & sunt hi. Dicuntur causæ multipliciter, & eorum, quæ similium specierum sunt: nam alia est prior, alia posterior, vt sanitatis Medicus, & Artifex, & ipsius diapason duplum, & numerus, & omnino quæ continent ad singularia & contenta. Insuper vt accidens & horum genera, vt Statuæ aliter Polycletus, & aliter statuarius; nam accidit statuario vt sit Polycletus, & continentes etiam accidens, vt si homo causa sit statuæ, aut omnino Animali; sunt enim accidentium alia aliis remotiora & propinquiora, vt si albus & musicus dicantur causa statuæ. Præter omnes autem cum proprie dictas, tum secundum accidens, aliæ quidem vt potentes dicuntur, aliæ vero vt operantes, veluti ædificandæ domus ædificator, aut ædificans ædificator. Cont. 32. Cont. 33. Cont. 34.

CVM Philosophus pro ostensione quod quatuor sint genera causarum, manifestasset singulas varietates sub singulis distinctè positas in quatuor ea capita redigi, modo institutum eius est modos communes patefacere, qui in omni causarum genere locum habent. Ratio instituti est, vt pateat, quod quamuis genera causarum sint quatuor, tamen modi principales earum sunt plures: insuper vt notæ reddantur varietates, cum propriæ singularum, tum cōmunes. Hoc autem facit tradendo quatuor communes singularum causarum diuisiones, quarum tres habemus in his tribus contextibus, qui ob id in tres partes diuiduntur. Inquit Philosophus in prima parte, quamuis genera causarum sint quatuor, modi tamen earum, qui genere non distinguuntur, multi sunt; verum si in capita redigentur, erunt pauciores. Nam causæ dicuntur multipliciter nō quidem æquiuoce, sed ab vno: quæ multiplicitas in quolibet genere causæ locum habet, & earum vna est, quod causarum quædam prior, quædam posterior est, vt sanitatis causa efficiens proximior est Medicus, & quia medicus est artifex, ideo causa posterior & remotior erit artifex; Similiter in genere formæ ipsius proportionis duplæ forma proximior est duplum, remotior numerus, & sic de cęteris cōmunionibus & continentibus. Animaduertendum in causis considerari prius & poste- Institutum. Diuisio. In causis duplex ordo.

rius dupliciter, vel secundū gradus causarum; vt materia prima, Elementa, mixta similia, & membra sunt materia prior & posterior hominis, vel secūdum gradus abstractionis, vt medicus, & artifex. Aristoteles de hoc secundo modo dedit exempla, quia per causam denotabat primā & propriam, quæ per nomē proprium & suorum generum explicari potest. Insuper vt accidēs & horum genera. In hac secunda parte diuiditur causa in causam secundum se, & causam secundum accidens, vt Polycletus est causa statuę secundū accidens, Statuarius vero secundum se; accidit enim statuario, vt sit Polycletus; nam si cōsideramus esse absolute, statuarius accidit Polycleto, vt accidens substantię; at si consideramus modū causę; quia statuarius est causa per se, ideo, vt pertinet ad productionē statuæ, Polycletus accidit statuario, vt id quod est ex euentu, ei quod est secundum se. Addit Philosophus & continentes etiam accidens: his verbis manifestat distinctionē primo traditam cōpetere membris secundæ distinctionis; & id declarat de causa secundum accidens, de qua magis est dubium, cum infinita vni accidant, & in infinito non seruetur ordo; ideo inquit, vt si homo causa sit statuæ, & omnino animal, indicans hominem esse causam statuę ex accidenti propinquiorem, animal vero remotiorem; sunt enim accidentium alia aliis propinquiora, & remotiora; indicat his verbis, quod quamuis accidentia ex propria conditione sint indefinita, & destituta ordine, tamen dum includunt aliquid per se, vel referuntur ad aliquid per se, valent ordinem includere; & vtriusq; modi Aristoteles mira arte dedit exempla; indicauit modū primum dicendo, homo & animal sunt causę statuę; indicauit secundum inquiens, vt si albus & Musicus dicantur causæ statuæ, nam musicus est causa proximior, quia cōpetit soli homini, cui soli etiam competit, vt sit statuarius; albus est causa communior & remotior, cum accidat ne dum homini, verum aliis quoq; corporibus Physicis. Pręter omnes autem tum proprie dictas, &c. In hac tertia parte traditur tertia distinctio, quia causa vel est actu, vel potestate; tūc causa dicitur actu, dum iunctum habet actum secundum, vt ædificator ædificans, statuarius statuam efficiens; Potestate vero, dum caret secundo actu, vt ædificandæ domus causa potestate est ædificator ædificaturus, & tunc causa includit perfectionē suam, dum est iuncta cum secundo actu; quia causa, vt causa, dirigitur ad rem effectam, & id cuius est opus, est gratia operis; vnumquodque autem tunc dicitur absolute perfectum, dum est iunctum suo fini.

Cont. 35. ***Perinde autem dicitur & in iis, quorum causæ sunt ipsæ causæ, ac in iis, quæ dicta sunt, vt huius statuæ, aut statuæ, aut omnino imaginis, & æris huius, aut æris, & omnino materiæ, & in accidentibus similiter.***

Institutum. PHILOSOPHVS tradens tertiam distinctionē eam tribuebat etiam rei effectæ, inquiens, vt ædificandę domus, &c. denotando effecta potestate; ideo plenioris explicationis gratia modo manifestat distinctiones causarū etiam effectis competere, & iure; nam relatorum eędem sunt distinctiones, causę autem & effecta inuicē referuntur; id autem declarat exemplis attinentibus ad primam

Diuisio. & secundam distinctionē, nam de tertia iam dixit, vt ædificandæ domus, &c. ait igitur similiter se habere de iis, quorum causę sunt ipsæ causæ, hoc est de effectis, vt huius statuæ, statuæ, & imaginis, indicando effecta priora & posteriora, siue proximiora & remotiora: similiter æris huius, & æris, & metalli; nam quamuis æs sit materia statuæ, tamen eo vtitur pro re effecta, quia in contex. 24. dictum est artes materiam efficere; & hæc exempla attinent ad primam distinctionem: addit & in accidentibus similiter, indicando attinentia ad secundum distinctionem

ctionem in secundum se, & ex accidenti, in quibus etiam locum habet prius & posterius, vt apparuit.

Amplius autem connexa & hæ & illæ dicuntur, vt non Polycletus, neque statuarius, sed Polycletus statuarius; Attamen omnes hæ sunt multitudine quidem sex, dictæ autem dupliciter; aut enim vt singulare, aut vt genus, aut vt quod ex accidenti, aut accidentis genus, aut vt cõnexa hæ, aut vt simpliciter dictæ, aut autem omnes actu existentes, aut potestate, differunt autem, quia operantes & singulares, & ea, quorum sunt causa simul. sunt & non sunt, vt hic medens cum hoc qui sanatur, & hic ædificator cum hoc quod ædificatur; Quæ autem sunt potestate non semper, perit enim non simul domus & ædificator. Cont. 36. Cont. 37.

REdit Philosophus ad causas tradens earum quartam distinctionem, quæ est per complexas, & incomplexas, & tria facit; primo hanc distinctionẽ tradit; secundo distinctiones quatuor in ordinem redigit, manifestans ex eis duodecim consurgere membra; Tertio differentiam constituit inter causas actu, & causas potestate. Vt pertinet ad primum, causæ vel sunt, siue proferuntur cum connexione, vel simplices; cum connexione, vt dicendo Polycletus statuarius construxit statuam, nectitur enim causa secundum se cum ea ex accidenti; Simplices vero indicantur, vt dum vna sola profertur: hæc connexio locum habet cum in causis, tum in modo loquendi, & connecti possunt multipliciter, vt conspicuum est; necti enim possunt & causæ vnius generis cum causis alterius, & causæ vnius generis cum aliis eiusdem generis; & hoc modis variis, quos inutile esset referre. Attamen omnes hæ sunt multitudine quidem sex, &c. in hac secunda parte considerat Philosophus modos, qui ex traditis distinctionibus prodeũt, inquiens, primo ex tribus distinctionibus prodire membra sex, quæ mox diuisa per actum & potentiam vertuntur in duodecim, quæ cum locum habeant in omni genere causæ, & causæ sint quatuor, prodibunt modi quadraginta & octo, hic est numerus consurgentium secundum considerationem Aristotelis, at si exactius cupimus illum patefacere, inueniemus in omni genere causæ non duodecim, sed sexdecim inueniri modos; quod patet diuidendo membra primæ diuisionis per secundam, secundæ per tertiam, & tertiæ per quartam; nam per primã distinctionem duo constituuntur membra, quæ per secundam redduntur quatuor; & ea quatuor per tertiam redduntur octo; quæ diuisa per quartam reddũtur sexdecim; & multiplicata per quatuor genera causarum, redduntur sexaginta quatuor: at Aristoteli fuit satis fundamenta principalia multiplicationis patefacere. Differunt autem, quia operantes & singulares, &c. in hac tertia parte assignatur discrimen inter causas actu, & causas potestate, & est quod causæ actu sunt simul cum effectu actu, potestate autem non sunt semper simul; quia non simul perit domus, & ædificator. Iure causa actu & effectus actu sunt simul, quia idem est actus agentis, & patientis, vt patet ex 3. Physicorum, solum ratione distinctus; & propterea dum adest actus agentis, necessario aderit etiam actus patientis: dum autem accipiuntur potestate, secus se habet; potest enim perire vnũ, superstite altero. At oritur dubitatio quia Aristoteles domum prius cõstructam sumpsit pro ædificio potestate, cum tamen prædita sit forma, & sit actu. Soluitur, quia domus ad duo referri potest, primo ad actum ædificandi, qui abest, &

Institutum. Diuisio. Expositio. Dubitatio. Solutio.

ob id dicitur potestate, non quidem proprie, quia talis est ante quam ædificetur, sed per negationem, quia non adest actus ille; Secundo referri potest ad actum rei ædificatæ, qui forma est, ac ita dicitur actu. Insuper considero quod relata dupliciter considerari possunt, vel pro esse absoluto, vel pro esse relato; pro esse relato recte & proprie sumpto semper sunt simul, at non pro esse absoluto; de quo vera est sententia Aristotelis, quod non simul perit domus, & ædificator;

Dubitatio. Demum cum Aristoteles dixerit Polycletum statuarium esse causam complexã; dubitatur num hoc complexum ex causa per se, & causa ex accidenti debeat iudicari causa per se, vel potius ex accidenti.

Solutio. Respondendum est distincta consideratione tria recte dici posse; primum est quod absolute id sit connexum ex causa secundum se, & ex accidenti; Secundum quod ratione connexionis sit causa secundum accidẽs, ea enim quæ ex accidẽti, vel inuicem, vel cum effectu nectuntur, iudicari debent causæ secundum accidens, Polycletus & statuarius ex accidenti nectuntur, cum valeãt non necti; Tertium si statuarius profertur ita, vt explicet modum, quo Polycletus efficiat statuam, dicetur causa per se, quasi dicamus, Polycletus, vt statuarius, statuam efficit. Dubitatur cur Aristoteles non diuisit causas in externas, & internas, insuper in causas & concausas. Soluitur, quia considerabat distinctiones, quæ locum habent in singulis generibus causarum: de his autem secus se habet, vt conspicuum est.

Cont. 38. *Oportet autem semper causam vniuscuiusque summum quærere, & vt de cæteris sic homo ædificat, quia ædificator est, ædificator aũt est per Artẽ ædificandi; hæc igitur causa prior est, & sic in omnib. Amplius aliæ quidem genera sunt generum & singulares singularium, Vt statuarius causa est statuæ, hic autem huiusce; Et quæ sunt potestate causæ sunt eorum, quæ sunt potestate; quæ vero actu, eorum, quæ sunt actu. Quot igitur causæ & quomodo causæ sunt sint definita satis.*

Institutum. QVoniam considerantur causæ gratia sciendi, & in eis multiplex varietas apparuit, ideo manifestari debuit, quæ sit ea causa, per quam proprie scimus, & pro scientia quærimus; quod declarat Aristoteles in præsenti contextu,

Diuisio. in quo manifestat & quæ, & qualis causa quæratur. Diuiditur contextus in tres partes; in prima inquit, quotiescunque distincte aliquid scire cupimus, necessario teneri quærere causam summam, quod declarat exemplo ædificationis; in secunda asserit effectuũ vniuersalium causam vniuersalem, singularium singularem tradendam esse; in tertia effectuum actu, tradendam esse causam actu, effectuum vero potestate, causam potestate, adeo vt causa rei effectæ respondeat, & iure; nam sunt ad aliquid, & vni relato, alterum quod proprie ad id referatur tribuendum est: similiter in secundo Posteriorum addit Aristoteles futurorum futuram, præsentium præsentem, præteritorum præteritam assignandam esse causam; similiter rei effectæ secundum accidens causa secundum accidens tribuenda est, vt patet de fortuitis. Verba sunt conspicua, propterea duo

Quæ sit causa summa. sola considerabo; primum est, quid denotet Aristoteles per causam summam? pro notitia animaduertendum, quod frequenter Philosophus hanc sententiam protulit, nimirum quærendam esse causam summam, siue primam, vt in præcedentibus contex. vigesimoseptimo, sub initio octaui Metaphysicæ, in libro de Generatione animalium, nec nõ in primo Posteriorũ, inquiens, demonstrationem

tionem constare ex primis indemonstrabilibus. Causa potest esse summa & prima dupliciter, vel secundum prædicationem & abstractionem, quod non facit ad rem, vel secundum ordinem productionis; Et hæc potest esse summa dupliciter, aut absolute, quæ est causa remota, non proprie pariens scientiam; aut in genere rei effectæ, adeo vt simul sit summa, prima, & propria; & hæc ea est, quæ denotatur ab Aristotele, quæ est medium demonstrationis, reciprocatur cum re effecta vniuerse sumpta, & variorum est varia; quod manifestat Philosophus exemplo inquiens, homo ædificat quia est ædificator, ædificator autem est per Artem ædificandi, hæc igitur causa prior est; sic Ars ædificandi statuitur causa summa, quæ non secus est summa, nisi modo declarato. Ratio huius sententiæ conspicua est, quia ea causa parit scientiam, propter quam res est, & proprie ad eam refertur, huiusmodi est ea, quæ declarata est, quæ dicitur causa prima secũdum esse, vltima in quæstione, vt recte ait Auerroes. Alterum quod occurrit explicandum est, quia Aristoteles inquit, singularium singulares causas assignãdas esse, quod est dubium; quia singularium non est scientia, & solum sciuntur per notitiam vniuersalium: soluitur dicendo sententiam Philosophi non esse contrahendam ad demonstrationem, sed vniuerse intelligendam de omni inquisitione causæ siue pro scientia, & demonstratione, siue pro quauis interrogatione: nam interrogati de singulari effectu, non vniuersalem, sed singularem causam assignare debemus; & quamuis de singularibus non sit scientia, parant tamen viam ad eam. In explicandis postremis contextibus huius capitis, pertinentia ad annotationes, & dubia prætermisi, quia in digressione cuncta latius explicare decreui, ad quam propero. *Ratio.*

Digressio pro attinentibus ad causas vniuerse sumptas.

CAusam esse conspicuum est, cum constet dari effecta; propterea eã omnes concedere. Definiri autem potest quod sit Principium, ex quo effecta per se pendent, pro esse, & distincta cognitione: dicitur principium, quia est latius, & notum; effecta dicuntur ex ea pendere pro esse, non quia omnis causa sit esse rei, hoc enim soli competit formæ, sed quia esse rei effectæ, distincto modo ex distincta causa pendet. Causæ ab Aristotele statuuntur quatuor, nam tot sunt, per quot respondemus interrogati, propter quid; hoc autem facimus modis quatuor & per quatuor genera causarum, vt experientia constat; nam quærens propter quid causam quærit. Insuper tot sunt causæ, per quot distincte cognoscimus effecta, & constitui possunt ostensiones per priora, quod solum competit per genera quatuor causarum, quæ omnes valent esse medium ostensionis propter quid, vt ostenditur in secundo Posteriorum: præterea causæ vel sunt internæ, vel externæ, siue concausæ, vel causæ; internæ vel sunt subiectũ, vel in subiecto, & sunt materia, & forma; externæ vel secundum esse proprium antecedunt, vel sequuntur rem effectam; si antecedunt est efficiens, si sequuntur est finis; de exemplari, & instrumento quid sit dicendum in progressu patebit. Demum id ipsum confirmatur quia causa vel est essentia rei effectæ, & est forma; vel eam deficit, & est materia; vel eam producit, & est efficiens; vel eam perficit & est finis. Veteres ex his causis primo nouere materiam, quam putarunt esse vniuersam rerum essentiam. Secundo loco per transmutationem excitati fuerunt in inuentionem efficientis; formas putarunt accidentia; de fine autem loquendo, partim negarunt naturam operari propter finem, partim negarunt finem esse causam, sed dixerunt esse rem effectam. Pyth. go- *Constat causam esse. Definitio causæ. Causa cur quadrupliciter. Veteres.*

Pythagoras, Socrates. ras, & Socrates nouerunt conditionem formæ, & putarunt eam esse essentiam rerum,& id quod sunt; similiter nouere finem & putarunt Naturam agere propter finem; quos sequutus est Plato,& Aristoteles. Veteres materiam dixerunt Principium rerum,non autem eam nuncupatunt causam. Plato similiter inficiatus est eam esse causam; Ideo in Philebo inquit, causam non esse partem eius, quod ex ea generatur, & addit efficientis naturam, nomine duntaxat ab *Causa & concausa.* efficiente differre; adeo vt causa & efficiens idem sint. Plato itaque causæ nomen censuit competere soli efficienti, Ideas dixit vere principia, materiam vero esse locum generationis & sedem imitationis idearum. Nonnulli tamen partim Platonem, partim Aristotelem sequuti, causæ nomine late vtentes dixere, causas diuidi in causas absolute, quales sunt externæ, quæ dominantur & permutant, & concausas, quæ sunt internæ & famulantur, ac permutantur; causas dixere finem efficientem, & exemplar; concausas vero materiam, formam, & instrumentum. Aristoteles vero prætermisso instrumento & exemplari singula *Dubitatio.* quatuor genera nomine causæ nuncupauit. At oritur dubitatio, quia tertio Metaphysicæ contex.11. inquit Aristoteles, Principium & causam oportere *Solutio.* esse præter res, quarum sunt principia, & posse ab eis separata esse, quare nec materia, nec forma sunt principia, vel causæ. Pro solutione dico primo Aristotelem eo loci dubitare, eisque vocibus in ea significatione vti, in qua vtebatur Plato. Addo secundo causam & principium dupliciter vsurpari, vel late,ac ita dicuntur quatuor genera causarum, & cunctæ sunt principia;vel pressius, vt principium & causa contradistinguuntur ab eo, quod est essentia rei; ac ita externæ dicuntur causæ & principia; internæ essentia & elementum; in qua significatione Aristoteles in tertio de Anima19. vtitur principij nomine pro efficiẽte. Nonnunquam etiam apud Aristotelem causa vsurpatur late pro omni genere causæ, & diuiditur in principium sumptum pro causis externis, & elementum sumptũ pro internis, vt in 12. Metaphysicæ contex. 23. Ex his patet solutio difficul*Diuisio causarũ.* tatis. Statuto numero causarum loquens de diuisione, Aristoteles in præcedentibus quatuor tradidit causarum diuisiones, vnicuique generi earum competentes; & addendo alias, non singulis, sed vniuerso generi competentes, dicere valemus,causarum quasdam esse internas, alias externas; quasdam esse causas, quasdam concausas;insuper diuiduntur in causas primas & secundas; nam absolute Deus solus, modo autem aliquo, vniuersum genus separatorum, ac etiam Cœlum motores includens, potest dici causa prima;sequentia sunt causæ secundæ. Præterea causarum quædã dicuntur æquari effectui,& reciprocantur cum *Ordo inter causas.* eo,aliæ non. Demum aliæ dicuntur causæ principales,aliæ organicæ, hæ tamen non proprie sunt causæ. Cæteris decursis,quæ ad causarum notitiam pertinent, *Ordo inuentionis* de ordine earum est agendum; Varius in causis considerari potest ordo; nam primo eis competit ordo nostræ inuentionis; dum enim rerũ causas indagamus, primo nobis occurrunt composita, constantia ex materia & forma; & quia materia est prior,& per eam res cadunt sub sensum, ideo ea primo inuenta fuit, secundo forma,tertio cognito composito,excitamur ad indagandum componẽs; & quia componens est efficiens,operans propter finem, ideo quarto in notitiã *Ordo dignitatis.* finis ducimur. Hunc ordinem seruauit Aristoteles in explicandis causis. Secundo in causis consideratur ordo dignitatis, secundum quem fini tribuimus primam sedem, secundam efficienti, tertiam formæ, postremam materiæ, nam *Ordo productionis* efficiens vel est absolute præstantius, vel si est æquale effectui, præstat tamen, quia forma genita ex generante pendet. Tertio consideratur ordo modi, quo causæ

causæ conspirant ad efficiendum opus; de quo dicendum est, quod finis excitat causam efficientem, ad permutandam materiam, pro educenda forma, adeo vt finis sit primus, succedat efficiens, sequatur materia, vltima sit forma, quæ etiam dicitur finis generationis. Quarto consideratur ordo explicationis rei effectæ, de quo dicimus causas internas explicare quid, externas propter quid, eas esse principium, has conclusionem demonstrationis. Et quia id quod est principium, & parit notitiam propter quid, absolute est præstantius, ideo hac quoque consideratione causæ externæ præstant internis. Demum in causis considerari potest ordo originis, secũdum quem prima est materia, secundum efficiens, tertia forma, postremus est finis, qui vt est origine postremus, ita instituto est primus. *Ordo explicationis.* *Ordo originis.*

Animaduertendum quod causis duplex tribuitur ordo; vnus dicitur secundum essentiam, alter ex accidenti. Ordo secundum essentiam est dispositio causarum eiusdem generis, distinctarum specie, subordinatarum pro rei effectæ productione, simulque ad eam producendam conspirantium. Ita Deus, intelligentiæ, cœlum, & proxima efficientia dicuntur necessario, & secundum essentiam ordinata pro rebus mortalibus producendis; qui ordo in omni genere causæ locum habet præsertim tamen in efficiente. Ordo causarum ex accidenti est dispositio præsertim indiuiduorum eiusdem speciei; quorum vnum ex altero proxime antecedente pendet, & non est necesse vt antecedentia omnia simul conspirent pro sequentium constitutione; ita in humanis indiuiduis locum habet ordo ex accidenti. *Ordo secundum essentiam & ex accidenti.* Differunt hi ordines, nam pro ordine essentiali necessarium est primum, quia id magis operatur & cætera operari non valent, eo non cooperante, quod non requiritur in ordinatis ex accidenti. Insuper ordinata secũdum essentiam simul conspirant ad efficiendum opus, non autem ordinata ex accidenti; ex his pendet, quod in ordinatis secundum essentiam non potest dari progressus in infinitum, quia non daretur primum, daretur infinitum actu; nec valent actu infinita & simul requiri pro vnius ortu, quia nil fieri posset; in ordinatis autem ex accidenti nil repugnat dari progressum in infinitum, ob oppositas causas, vt patet. *Differentia.* Sed pulchra se offert diluenda dubitatio, & componenda controuersia; nam ex vna parte dicitur in ordinatis ex accidente dari progressum in infinitum, ex altera in 8. Physic. 15. inquit Aristoteles, aduersus Anaxagoram, in infinito ordinem non seruari, & iure; nam ordo exposcit relationem ad vnum primum, quod in infinito non reperitur. Forte dicemus in infinito non habere locum ordinem secundum se, at ordinem ordinatorum secundum accidens posse in eo reperiri: quæ solutio non satisfacit, quoniam dum aliquid pugnat cum natura & conditione alterius, nec secundum se, neq; ex accidenti potest in eo reperiri: *Dubitatio.* propterea dicamus in infinito, vt infinitum est, non seruari conditionem ordinis, seruari tamen per relationem ad nos, & quatenus modo aliquo, saltem secundum partem, in eo principium consideramus; veluti considerando particulares homines, ex sententia Aristotelis falsa quidem, carent principio, & sunt infiniti, vnus non est prior altero, nec auus nepote, vel pronepote, nullus enim est propinquior primo, quam alter, cum primus desit; at per relationem ad nos, considerãdo pro principio, in parte, vel auum, vel proauum, vel alium, & considerando remotionem à præsentibus hominibus, seruatur ordo aliquis, vt etiam reperitur modo aliquo primum. *Solutio.*

De forma Physica.

PRætermissa materia, de qua seorsum latissime disserui, forma formosissima occurrit, quæ à vetustioribus penè euertebatur, cum eam putarent affectio-

nem & accidens. Plato eam nimium extulit, cum putarit solas Ideas vere esse formas, cæteras autem vmbras & imitationes. Aristoteles se medium constituit, & aduersus veteres, principales formas iudicauit substantias, aduersus autẽ Platonem inficiatus est Ideas, & has, quæ in materia inueniuntur, sedemq; habent, veras formas iudicauit. Denotatur forma variis nominibus, dicitur enim forma, idea, exemplar, species, actus, terminus, ratio, totum, habitus, quid erat esse, essentię. Et diuiditur variis diuisionibus: datur forma, quæ est accidẽs, & forma, quæ est substantia; & hæc vel est abiuncta à materia, vel ex ea pendet; similiter vel assistit, vel format, vel extenditur vnà cum corpore, vel indiuidua penitus est, vel est æterna vel mortalis. Insuper forma, quæ est accidẽs, vel est Physica, vel artificiosa; si Physica, vel exposcit definitam materiam & subiectum, vel non; ea omnino dicitur Physica, hæc autem etiam Mathematica. Prætere diuiuidi potest forma substantię, in simplicem, vt ea Elementorum, & compositam, quæ etiam est duplex; vel enim est forma mixtionis, vt formæ metallorum, vel formæ mixtionis superueniens, vt formæ viuentium. Insuper diuiditur in formam partis, & formam totius. Gradus formarum substantiæ sunt septem, primæ sunt formæ Elementorum, sequuntur formæ mixtorum consimilium primo imperfectorum, vt Meteororum, mox perfectorum vt metallorum; tertiæ sunt formæ plantarum, quartæ stirpanimalium, quintæ animalium absolutiorũ; sexta est forma hominis, cui septimo loco præsunt formæ cœlorum: per formas Elementorum, & mixtorum composita recipiunt esse, per eam plantarum, quæ est anima nutriens viuunt; per sensum sine motu constituuntur stirpanimalia, per sensum cum absolutiore motu animalia, per animam rationis compotem constituitur homo, per Mentem supra rationem constituuntur motores cœlorum, quorum caput ex nullo pendẽs, & ex quo pendent cætera omnia, Deus est. Gradus formarum accidentium similiter septem statui possunt. Primũ sibi optat quantitas, Secundum quatuor qualitates ad tactum pertinentes vnà cũ connexis; succedunt tertio qualitates secundæ, Quarto figuræ. Quintus gradus est actionum perpessionum, & fluxuum; sextus relationum, quæ ex aliis prodeunt; septimus formarum spiritalium, quarum Princeps est Lux facultate cæteras cõtinens: omnes tamen formæ, vt sub scientiam cadunt, in tria capita rediguntur; vel enim sunt abiũctæ, vel omnino cum materia iunctæ, nec aptæ secus definiri, vel mediæ, & inde prodeunt tres inspectricis Philosophiæ partes, quarum Physica dicitur esse de iunctis cum materia, Mathematica ex abstractione, diuina demum de abstractis: multi formam inter causas non numerarunt, sed putarunt eã esse rem effectam, Aristoteles tamen dicẽs rem effectam esse compositum, eam iudicauit causam compositi, & originẽ actus cæterorum. Definitur forma, quod sit ἐντελέχεια, siue perfectio prima sub initio secundi de Anima. Insuper dicitur id bonum, quod à materia expetitur in primo Phys. 81. Similiter dicitur terminus indefinitæ conditionis materiæ. Præterea dicitur causa, quæ cum fuerit, erit id cuius est forma, ex secundo Posteriorum, dicitur etiam fundamentum vniuersitatis, quia ex ea eliciuntur communes notiones. Demum dicitur ratio ipsius, quod quid erat esse, Græce λόγος ὁ τοῦ τί ἦν εἶναι, vt definitur in secundo Physicorũ. Omnis causa dicitur ratio, quatenus affertur pro ratione eorum, quæ ex ea prodeunt, sola tamen forma est ratio ipsius, quid erat esse; nam forma ad duo potest referri, primo ad essentiã cõpositi, secũdo ad effectiones per formã composito cõpetentes. Forma est ratio, & definitio explicans quid cõpositi, & propter quid affectionum. Aristoteles formam referẽs ad compositum recte inquit, quod sit ratio

Forma nomina.
Diuisio.
Gradus formarum substantia septem.
Definitio.

ratio ipsius quid erat esse: dicitur ratio, tum quia est definitio, quatenus per definitionem explicatur, tum quia est ratio, ob quam formatum est id quod est ex septimo Metaphysi. 58. vt hominis anima est ratio, quod homo sit homo, quasi dicat Aristoteles, forma est id totum, quod res est, & ratio quod id sit; ait autem erat, inquit Alexander, quia apud Græcos frequenter vsurpatur præteritum pto præsenti, erat, pro est; & si volumus etiam huius modi loquendi rationem aliquã afferre, dicere valemus, Aristotelem ita fuisse loquutum, vt indicaret consimilitudinem, & æternitatem, quia essentiæ rerum æternæ sunt; nam vt dicebat Philosophus in quarto Metaphysicæ aduersus Haraclitum, res variantur secundum quantum, seruantur secundum quale, hoc est secundum essentiam, & speciem, quasi dicat Philosophus, forma est ratio eius esse, quod erat, & dicendo quod sit id quod erat, conseruationem, & æternitatem indicat. Ex his patet, quæ sit propria ratio formæ, per quam est causa contradistincta ab aliis causis, nam est hæc, vt per eam compositum sit id quod est, ex qua proptia ratione elicitur, vt ea sit definitio, natura, essentia, & id quod vere, & primo est, per quod deinde sint alia; hæc ratio competit omni formæ distincto tamen modo, considerando semper compositum cum reduplicatione, quatenus eam includit; ita album per albedinem, domus per suam formam est id, quod est; similiter hoc verum est de forma assistente, quatenus aliquid tradit; nam Cœlum quatenus animatum, tale est per suam Mentem, præsertim tamen verum est de forma formante, quam præsertim cõsiderauit Aristoteles, cum formam definiuerit vt causam. Et pro exactiore notitia, animaduertendum formam tribus modus posse considerari; primo secundum se, secundo cum relatione ad materiam, tertio cum relatione ad compositum. Dum consideratur secundum se, non dicitur proprie causa, quia causa includit relationem ad aliud, sed dicitur essentia simplex: motores tamen cœlorum dici possunt formæ, tum quia assistunt, tum insuper quia sunt actus & principia agendi, contradistincta à materia, & principio patiẽdi; tum tertio quia sunt essentia & ratio, ob quam sunt id, quod sunt, non distincta ab eo, cuius est, vt in materiatis. Hinc omnis essentia ab Aristotele nonnunquam dicitur ratio & forma, veluti etiam ea materiæ, & priuationis, vt patet ex primo Physicorum sexagesimo, & sexagesimoquinto: proprie tamẽ hoc dicitur de formis separatis, minus proprie de formis materiatis, minime demum de materia, & priuatione, sic tertio de Anima ait Aristoteles tex. 9. in nonnullis idem esse quid est, & id cuius est. Secunda autem consideratione, vt refertur ad materiam dicitur modo aliquo causa eius, quatenus ei tribuit, vt actu sit, & subsistat; qua ratione etiam dicitur prior, quam materia, cum tamen origine absolute è contrario se habeat: ideo Auer. in primo Phy. septuagesimo ait, formam esse causam materiæ, quia est cõplementum eius, & nõ potest materia nudari ea, & sine ea subsistere. At dũ tertio refertur ad compositum, proprie est eius causa, eoque prior origine. Insuper eadem formæ definitio vera est ne dum de forma partis, verum etiam de forma totius; nam considerando formam totius, vnà cum materia ei respondente, dicimus formam totius esse id totum, quod compositum est; & quoniam in forma totius includitur materia partis, ideo hac consideratione materia partis modo aliquo est pars essentię, & eius quod compositum est. Quomodo autem materia sit pars essentiæ, in libro de materia patefeci.

Forma tripliciter consideratur.

Forma considerata secundũ se.

Considerata cum relatione ad materiam.

Forma relata ad compositum.

De efficiente.

Diuisio efficientis. Efficiens tam proprie dicitur causa, vt à Platone id solum nomine causæ, dignum fuerit iudicatum. Diuiditur multiplici diuisione. Nam primo vel est efficiens proprie, vel per metaphoram. Finis dicitur mouere, & efficere (vt dicitur in primo de Ortu, & Interitu) at per metaphoram, imo causa omnis per metaphoram dicitur efficere, quatenus effectum in suo genere constituit. Efficiens proprie adhuc est duplex, vel conseruans, vel producens; conseruans est duplex, vel sine vlla varietate, veluti ex sententia Aristotelis Deus est causa efficiens cõseruans intelligentiarum, quatenus si Deus per imaginationem non esset; illæ non essent, vel cum varietate partium, vt Cœlum dicitur efficiens, conseruans vniuersitates Elementorum, veluti dicitur ab Auer. primo Cœli 105. Efficiens denuo, & vere producens est triplex, vel supra naturam sine transmutatione, vt creans, vel per naturam cum transmutatione, & quiete naturali, vt agens Physicum, vel infra naturam, & cum transmutatione violenta, vt Artifex. Insuper diuiditur, quia efficiens vel solum dirigit, vt consultor, vel attingit rem effectam sine sui interitu, vt medicus curat, vel id facit cum sui interitu, vt semen: hoc indicauit Aristoteles contex. 30. Præterea diuiditur in externum, vt mouens violentia, & internum vt natura: præterea in naturale, & liberum, in agens per essentiã & agens per potentiam. Insuper vel est prius tempore re effecta, vel solũ origine. Demum vel ex eo pendet opus pro sola productione, vel etiam pro conseruatione, vt eclipsis pendet ex terræ interpositione. *Gradus sex efficientium.* Gradus efficiẽtium subordinati sex statui possunt, primum est agens per naturam infra animam positam. Alterum per animam sine cognitione operantem, vt plantæ. Tertium per animam operantem cum cognitione sine ratione, vt operantur iumenta. Quartũ per animam operantem cum ratione sine Arte, vt homo habitu artis non præditus. Quintum per animam operantem cum ratione & habitu Artis. Sextum supra naturam est positum, & ad separatas Mentes pertinet. Aristoteles in primo Rhetoricorum distincta ratione, septem numerat modos, quibus efficientia operantur inquiẽs, ea quæ fiunt, vel fieri Fortuna vel violentia, vel natura, vel cõsuetudine, vel ratione, vel ira, vel cupiditate; qui septem modi in 12. Metaphysicæ in quatuor rediguntur, in Artem, Naturam, Fortunam, & Casum, quorum principales, & secundum se operantes, duo sunt, Ars & Natura. *Definitio.* Definiri potest efficiens non secus ac potentia efficiendi variis modis; nam dicitur principium transmutandi alterũ vt alterũ est. Insuper principiũ redigendi ad actum ea, quæ sunt potestate. Definitur tamen ab Arist. in secundo Physic. 29. quod sit principium mutationis primum, vel status. Nonnunquam prætermittit Philosophus id primum, vt latiorem reddat definitionem; nonnunquam vero addit, vt denotet efficiens principale, & primum non absolute, sed in eo genere. *Efficiens ad tria referri potest.* Efficiens potest ad tria referri, ad materiam, formam, & compositum; dum refertur ad materiam dicitur efficiens, quatenus eam permutat, ita dicitur principium permutãdi aliud; dum refertur ad formam, dicitur principium educendi illam ex potestate ad actum; dum demum ad compositum, dicitur principium nectendi materiã cum forma, eius facultate ex illa educta. *Ratio efficientis.* Dum quæritur in quo sit posita ratio efficientis, vt est causa contradistincta ab aliis, dicendum cum Aristotele efficiẽtem primo producere motum, vel quietem, & per ea efficere mox opera varia; nam solus Deus sine medio attingit, & creat essentias rerum. Hinc Aristoteles definiens efficiens dixit esse principium vnde motus, vel status; quæ sententia est

vera

vera de efficiente Physico;at Diuinum,eleuatum supra transmutationem, secus se habet;hoc enim proxime, & non per motum attingit essentiam rerum: hinc non debet dici principium primum vnde motus,sed vnde opus, qualis est creatio:nec debet addi primum, quia in creatione non habet locum ordo efficientium,sed sine vllo medio creauit Deus Cœlum & Terram.

De Fine.

Pauci veterum Philosophorum finem numerarunt inter causas. Aristoteles autem illum ne dum causam, verum insuper causarum causam iudicauit; & ordiendo ab eius diuisionibus,Diuiditur primo finis,vel enim est finis late& per Metaphoram,vel proprie;finis per metaphoram dicitur omne vltimum,ex opposito respondens principio,de quo dicimus,cui competit principium,competere etiam finem,sic anno,lineæ,viæ,principium & finis competunt;in qua significatione etiam Mors finis dicitur, cuius finis vnica est conditio,vt sit quid vltimum.Finis autem proprie ille est,cuius gratia sunt ea omnia,quæ inter efficiens & illum mediant,cuius conditiones duæ sunt;prima vt sit quid vltimum, altera vt sit optimum,vt dicitur ab Arist.in secundo Physic.23.& in quinto Metaphysicæ 21. Finis dictus per metaphoram non est causa,sed solum finis proprie sumptus,de quo agemus.Finis qui proprie finis est,& est causa,diuiditur,nam vel est finis generationis,vel rei genitæ;finis generationis est duplex, vel generationis absolutè, & huiusmodi est forma,vt dicitur in secundo Physic.vel generationis perfectæ, & est adeptio per accretionem eius molis, per quam genitum valeat simile procreare;tunc enim perfectum est,vt dicitur in quarto Meteororum.Finis rei genitæ etiam est duplex,vel enim est finis cuius gratia,vel cui;finis cuius gratia,qui etiam scopus dicitur,est id bonum,in quod genitum dirigitur,vt summum hominis bonum,est habitatio domus;finis cui,duplex est, vel proximus & proprius,vel postremus & communis;proximus & proprius est id, cui finis, qui dicebatur gratia cuius,debet competere,vt homo est finis cui summi boni,& incolę Vrbis sunt finis cui parata est Vrbs;finis autem cui postremus & communis, est Deus,cui omnia seruiunt.Insuper diuiditur finis in bonum absolute & bonū alicui;natura enim vnicuique tribuit id,quod ei bonum est, vt dicitur in progressu libri.Præterea diuiditur,quia vel vere est bonus,vel solum apparet, vt diuiditur in secundo Physic. 31. at ille qui vere est bonus absolute finis est, alter vero eius solum est finis,cui ob deceptionem videtur bonus. Demum diuiditur finis ab Aristotele in proœmio Nicomachiorum in operationem,& opus peractum; actionis finis est operatio,siue muneris functio,effectionis vero, opus effectū. *Diuisio.*

Progrediendo modo ad definitiones,Finis late sumptus, est id vltimum, quod principio cuiuslibet rei respondet,vt principio temporis respōdet finis temporis,Principio molis finis molis.Finis proprie sumptus,est causa causarū.Est causa excitans agens ad operandum,idq; dirigens pro sui adeptione.Est id vltimum cuius gratia agēs operatur,& cum sit optimum, eius gratia sunt Principia & media.Insuper est id,quod secundum institutum est primum absolutione,sine opera postremum.Præterea est id,quo præsente absoluta dicitur actio siue effectio;& demum est res in instituto agentis, pro eo esse, quod extrinsecus habere valet.Hæ definitiones confuse competunt fini;distingui autem possunt assignādo finibus variis ex distinctione refulgētibus,definitiones varias eisq; proprias, vt fini generationis,fini rei genitæ,& contentis sub eis, quod cum ex se sit conspicuum missum facio.Quæritur primo in quo sit posita propria ratio, per quam *Definitio.* *Ratio.*

finis est causa distincta ab aliis: & dicendum, quod ea est, vt sit vltimũ, cuius gratia operatur agens & parantur ea, quæ mediãt inter efficiens & illud: de hac causa inquit Aristoteles, in primo de Partibus animalium cap. 1. Principatum sane inter causas ea obtinere videtur, quam hoc verbo cuius causa significamus: hæc enim ratio est, ratio autem principium est, nam ex fine sumitur ratio, cur ita fiat. Et considera quod ratio quadrupliciter vsurpatur, primo vniuerse pro causa rei: secundo vt distinguitur à causis explicantibus quid res sit: tertio pro essentia & forma rei, vt dicitur octauo Metaphysicæ contex. vltimo. Demum pro fine, qui est ratio cuius gratia sunt, & operantur alia. Insuper est dubitatio quomodo finis valeat iudicari causa; nam causa antecedit, finis est postremus; causa aliquid producit, finis autem est huius conditionis, vt eo præsente, nil vltra producatur: causa debet esse aliquid primum non pendens ex aliis, finis ex cæteris causis pendet. Hinc Stoici & alij plurimi nequaquam putarunt finem esse causam. Respondens dico pro completa constitutione finis duo debere conspirare, primo vt sit, vel possit esse extrinsecus. Secundo vt sit in instituto agentis: per primum explet appetitum agentis, per alterum antecedit, dirigit, & mouet; per primum est quid optimum, & eo præsente absoluta est permutatio, per alterum ex nullo pendet, sed cætera ex eo; adeo vt de fine sine pugna nonnulla vera sint, quæ maxime inuicem pugnare videntur, nimirum vt sit primus & vltimus, ex nullo pendeat, & maxime ex reliquis causis pendeat. Finis pro esse absoluto est quid præstantius, at pro esse in instituto agentis magis includit rationem causæ. Finis vt est in facultate noscente, dicitur modo aliquo efficere, at quatenus est in appetitu, proprie seruat conditionem finis, vt alibi latius patefeci. Sic itaque res in instituto agentis non pro eo esse quod habet in instituto, sed pro eo quod habere valet extra, dicitur Finis; sic dum dicitur finem esse aliquid vltimum, & optimum, insuper dum asseritur quod causæ sunt sibi inuicem causæ, vt exercitium sanitatis, & quod id cuius est opus, est gratia operis, hæc, & similia vera sunt de fine per esse extrinsecus, at non est causa sine relatione ad institutum; id esse extrinsecus est tanquam fundamentum, & materia, relatio ad institutum est tanquam formalitas eius; ob quæ duo videntur fini varia competere inuicem pugnantia, cum tamen non pugnent, quia referantur ad varia. At duæ non leues emergunt difficultates, prima est, cum finis seruet relationem ad institutum agentis, agentia sine cognitione non poterunt operari propter finem, cum videantur instituto carere. Altera est, si finis exposcit relationem ad institutum agentis, tunc nil poterit esse præditum fine, cui non competat agens, cum tamen Intelligentiæ ex sententia plurimorum Peripateticorum pendeant ex Deo, vt ex fine, non autem vt ex efficiente, quia ab Aristotele iudicantur ingenitæ. Soluitur prima dubitatio, quia institutum competit agenti, vel per eius cognitionem, vel per instinctum, & propensionem naturæ, quemadmodum etiam appetitus, agentia cognitionis expertia instinctu naturæ ducuntur, & diriguntur ad bonum, cum ex bono pendeant. De secunda difficultate dico ea, quæ non sunt genita, sunt destituta fine generationis, at non fine rei genitæ, vel in rerum serie constitutæ; sic Motores cœlorum inseruiunt Deo, vt postremo fini, & propter finem operantur, qui finis habet sedem non in generante eos motores, sed in motoribus finẽ optantibus, & pro eo mouentibus. Demum cum detur finis generationis, & rei genitæ, quæritur quis eorum præstet, & magis sit finis. Similiter dubitatur de fine cuius gratia & cui; & dicendum semper finem posteriorem esse præstantiorem, quia eius gratia cæteri sunt, quod vt conspicue fit verum, debet considerari

Ratio quadrupliciter.

Quomodo finis sit causa.

Solutio.

Duæ difficultates.

Solutio 1.

Solutio 2.

Dubitatio.

Solutio.

non pro esse absoluto, & seorsum ab antecedentibus, sed vt eis iunctus, & perfectionem adhibens, adeo vt vere, & absolute finis sit homo fœlix; de hoc alibi latins. Demum dubitatur, quia cum natura non erret, semper diriget ad finem vere bonum, & propterea errabunt illi, qui ei aduersantur, vt qui casti esse volunt; & Abraam contra instinctum naturæ præeligens interficere filium. Soluitur dicendo, quod aliud est repugnare naturæ, & operari contra eam, aliud eleuari supra naturam; primum est malum, hoc autem bonum est, nam potest homo, & secundnm naturam, & contra naturam, & supra naturam operari. *Dubitatio.* *Solutio.*

De Instrumento, quotuplex, & quid sit, & ad quod genus causæ redigatur.

PVtarunt nonnulli inter genera causarum id quoq; numerandum esse, quod instrumentarium appellant. Propterea considerandum est quotuplex; & quid sit instrumentum, & ad quod genus causæ redigatur. Considero sex modis instrumenti nomen vsurpari; primo enim nonnunquam vsurpatur pro causa secunda, quæ tamen non proprie instrumentum est, nam causa secunda est omnis causa, quæ sub Deo collocatur, adeo vt cœli quoque sint causæ secundæ. Verum hæc est differentia inter instrumentum, & secundam causam, quia instrumento repugnat vt primum sit, instrumentum enim superioris dirigentis est instrumẽtum, causa vero secunda, quamuis absolute sit sub prima, tamen valet in suo genere, & pro constituendo proprio effectu iudicari prima; & quamuis homo absolute sit causa secunda, vel potius tertia, tamen in gignendo homine, vt homo est, causa prima dicitnr. Secundo vsurpatur instrumentum pro membro, & parte viuentis, in quo genere Manus præsertim est instrumentum, & recte dicitur instrumentum instrumentorum, cum efficiat ea, & vtatur variis instrumentis, & Menti principali artifici inseruiat. Tertio vsurpatur pro qualitate, vel quantitate inseruiente principali agenti, & cum eo iuncta, vt lumen, & motus sunt instrumenta cœli, & quatuor primæ qualitates dicuntur instrumenta formarum Elementorũ pro gignenda simili substantia, & constituendo mixto; quæ tamen vt similem qualitatem generant, instrumenta non sunt, sed agentia principalia; ignis enim calefacit vt calidus, vt dicitur in libro de sensu, & sensili. Quarto pro affectionibus & dispositionibus materiæ, & subiecti, inseruientib. efficienti pro educenda forma. Quinto pro instrumento externo inseruiente artifici, vt malleus, calamus, gladius, & similia, quæ non mouent, nisi ab Artifice moueantur. Demum pro disciplina cęteris instrumenta parante, Veluti Logica, & Grammatica disciplinæ organicæ nuncupantur. Agitur modo de instrumento contradistincto ne dũ à prima, verum etiam à secũdis causis. Et cum variũ & multiforme sit, non facile vna definitione circumscribitur; dicere tamẽ possumus: Instrumẽtum est concausa directa ab efficiente, eiq; inseruiens pro suo fungendo munere. Vel est concausa inseruiens efficienti pro assequendo fine. Insuper est id, quo vtitur agens Principale pro educenda forma, munereq; suo obeundo. Quęritur quot, & quæ sint conditiones instrumenti. Auerroes in Paraphrasi secundi de Gener. anim. tres constituit instrumenti conditiones; prima est, vt non sit pars rei, quæ eo efficitur. Altera vt cõpleto opere, seiungatur ab eo; tertia vt tangat omnem partem rei, quæ permutatur intus & extra. Primæ duæ sunt communes Physicis & Artificiosis, præter quam instrumentis in quarta significatione, quæ

Nomen instrumenti sex modis vsurpatur. *Differentia instrumenti & causæ secundæ.* *Manus instrumentum instrumentorum.* *Definitio.* *Conditiones instrumẽti. Auer.*

tamen minus proprie dicuntur instrumenta. Tertia est propria Physicorum. At prætermittitur conditio principalissima, constituens naturam instrumēti, & est vt subiiciatur operanti, & dirigatur ab eo. Instrumenta Artis, per quæ Artifex in externam materiam proxime operatur, magna ex parte non sunt partes artificis; nonnunquam tamen etiam sunt eius partes, vt dum panes, & alia similia fiunt. At instrumēta propria agentis per naturam magna ex parte sunt partes eius; natura enim non tribuit agenti facultatem sine instrumentis. At quæritur cur instrumentum inter causas non numeretur, & præsertim quia nonnunquā interroganti propter quid, respondemus per instrumentum, vt propter quid tam formosæ formatæ sunt litteræ? dicimus quia optimo calamo, qui scripsit vsus est; insuper Aristoteles in secundo Physic. semen numerat inter efficientia, cum tamē in secundo de Generat. animalium, semen statuatur instrumentum Parētis pro generatione: Similiter lumen & motus cœli, quæ sunt instrumenta cœli, frequenter variorum communes causæ nuncupantur. Respondeo instrumenta iure optimo non constituere genus distinctum causæ; nam conditio causæ est, vt sit quid primum, conditio autem instrumenti, vt nō sit primum; quare vt famulo repugnat, vt sit dominus, ita instrumento vt sit causa; dici tamen potest concausa, quatenus causæ inseruit, & facultate causæ dirigentis operatur. Instantiæ diluuntur; nam si interroganti propter quid respondemus nonnunquam per instrumentum, id facimus manifestando non causam, sed concausam, & modum quo efficiens principale rem efficit: semen ab Arist. nuncupatur efficiēs, quia est instrumentum includens facultatem ab agente ei tributam, per quam efficere dicitur. De lumine & motu cœli dico non esse absurdum, idem vna ratione dici causam, altera vero instrumentum, vt calor ignis pro efficiendo calore est causa principalis, pro gignendo igne est instrumentum formæ substantialis ignis. At cum instrumentū absolute nō sit causa, quæritur cui generi causæ proprie inseruiat, ad quod modo aliquo redigi dicatur, nonnulli aiunt redigi ad materiā, quia est concausa, & mouetur ab alio, ac insuper frequenter est dispositio materiæ. Alij partim ad materiam ob rationes dictas, partim ad efficientem, quia efficienti inseruit. Ego absolute dicendum puto redigi ad causam efficientem, & ad eam redigi non vt causam, sed vt famulum, & instrumentum eius; ratio est, quia instrumentum nil aliud est, nisi id quo operans vtitur, pro efficiendo opere; id autem ad efficiens pertinet, dispositiones autem materiæ solum funguntur officio instrumenti, quatenus agenti conducunt pro educenda forma; nam vt materiam parant, non instrumenta, sed dispositiones materiæ nuncupantur. Hinc recte Alexander instrumenta dixit redigi ad causam efficientem, quod conspicue approbauit Aristoteles in primo de Ortu & Interitu 53. inquiens, medicum vino vt instrumento producere sanitatem, & clarius in octauo Phy. 33. & 35. id ipsum affirmauit diuidens motorem in principalem, & quo vt instrumento mouet. Ex his elicio primo minus recte Philoponum in 2. Phys. 27. dicere, instrumentum in Physicis redigi ad materiam, quia redditur pars rei, quæ gignitur, vt calor; nam calor, vt redditur pars, non est instrumentū, sed solum vt famulatur efficienti, & ob eandem rationem alij decipiuntur affirmantes instrumentum in Artificiosis posse redigi ad efficientem, in Physicis tamen redigi ad materiam, cum reddatur pars eorum. Quod etiam ad materiam redigatur ostendit Zimara Theoremate 85. exemplo perspicui, quod est instrumentum pro effundendo lumine; non tamen est efficiens, & id ipsum patet de arteriis, venis & similibus instrumentis deferentibus, quæ potius materiæ, quā efficientis funguntur munere:

Cur instrumentum non sit causa.

Solutio.

Redigi ad efficientē.

Philoponus.

nere: & confirmatur, quia instrumentum dicitur concausa, efficiens non est concausa, sed id potius competit materiæ. Hæc & similia recte considerata opinioni meæ non aduersantur; ea enim considerari possunt dupliciter, vel vt famulantur agenti pro fungendo suo munere, ac ita sunt id, quo efficiens operatur, & ad id rediguntur, vt ei famulantia, qua sola consideratione dicuntur instrumenta; vel considerantur vt dispositiones & partes subiecti, vel operis, ac ita minime sunt instrumenta, sed alterius affectiones. Dicitur autem instrumentum concausa, quatenus non est causa principalis, sed famula, non autem quia sit materia, & pars rei, quæ gignitur. Colligo itaque instrumentũ non esse causam; sed famulum causæ, & redigi ad efficientem, quia eius conditio est, vt sit id, quo efficiens vtitur pro fungendo suo munere.

De exemplari.

Plurimi Academicorum inter causas apud eos late sumptas, Exemplar quoque numerarunt, idque dixerunt mediare inter efficientem & finem; & iure profecto: frequenter enim interroganti propter quid, per exemplar respondemus; vt interroganti cur statua Socratis prædita sit naso simo, respondemus quia exemplar eius, nempe Socrates talis erat; Propterea considerandum occurrit quid nomine exemplaris denotetur, num concedenda sint exemplaria, & num constituant distinctum causæ genus. Vt pertinet ad nomen, duo sunt affinia nomina, Exemplar, Græce παράδειγμα, & Idea, quæ quamuis frequenter pro eodem vsurpentur, re vera tamen distincta sunt, & exemplar est latius, quã proprie sumpta Idea. Ideo ego de exemplari loquens, cuius in cont. 28. mentionem fecit Aristoteles, simul etiam de Idea verba faciam. Exemplar triplex est, Diuinum Naturale, & humanum. Exemplar Diuinũ sunt Ideæ, Diuinæ Menti competentes, de quo Boethus 3. de Consol. metro 9.

Exẽplar Idea. *Exẽplar triplex.* *Exẽplar Diuinũ.*

Tu cuncta superno
Ducis ab exemplo, Pulchrum Pulcherrimus ipse
Mundum Mente gerens, similiq; ab imagine formans. &c.

Physicum exemplar sunt ipsemet formæ rerum Natura constantium, quatenus similes sunt aptæ producere: Exemplar humanum est id, quod vsui hominum & præsertim Artificum inseruit. Ordiendo ab exemplari Diuino id dupliciter vsurpatur; nonnunquam populariter denotando Ideas tanquam formas, seorsum subsistentes, & veluti Angelos quosdam, quam opinionem nonnulli perperam tribuerunt Platoni, ex relatione Simplicii, & Philoponi, & variæ rationes Aristotelis aduersus huiusmodi fatuam imaginationem vim habent, vt eas consideranti redditur notum. Propterea secundo rectius vsurpatur Diuinum exemplar pro Ideis in Dei mente insitis, inter sapientes summopere celebratis; non enim Plato primus fuit, qui eas excogitauit, vt ipsemet in Sophista ingenue fatetur, sed longe prius alii, ideo Orpheus cecinit, Iuppiter idea omnium, & Pythagoras per originales, & essentiales numeros, huiusmodi ideas denotauit, quas nostri Theologi libentissime approbarunt, & præsertim Magnus Dionysius in libro de Diuinis nominibus, & Diuus Augustinus, qui in septimo de Ciuitate Dei, ca. 28. ex sententia Marci Varronis ait, à Poetis Ideam Mineruæ nomine fuisse celebraram, dum inquiunt ex capite Iouis ortam esse, indicantes Ideam esse Dei Sapientiam, & in 7. lib. Confessionum inquit, Formasti mihi Domine quosdam Platonicorum libros, in quibus per varia verba id legi, quod enuntiatur in Euangelio, In principio erat Verbum, & Verbũ erat apud Deum, & Deus erat Verbum,

Physicũ. Humanũ Exẽplar. *Diuinũ duplex.* *Platonẽ fuit primus qui Ideas excogitauit.* *Magnus Dionysius.* *D. August.*

Philon Iudaus.

Ideas namq; vult verbũ esse Dei, &c. Nec desunt viri Sapientia celebres, ex quorum numero est Philon Iudæus, in lib. de Mundi opificio, qui in Genesi à Moyse Ideas patefieri existimaut, & præsertim vbi legitur, faciamus hominem iuxta imaginẽ, & similitudinem nostram, indicando primo reperiri Deum, secundo imaginem Dei, quæ sit Idea hominis, tertio hominem formatum iuxta imaginẽ Dei. Plato in Physicis sequens Heraclitum dicentẽ cuncta fluere, putauit pro rerum scientia necessarias esse Ideas, & præsertim quia in attinentibus ad mores sequutus est Socratem, qui pro facultate definitiones ad Ideas eleuãtes indagabat, & in Diuinis maxime imitatus est Pythagoram, qui per numeros diuina exemplaria denotauit; ideo Ideas summopere necessarias existimauit, ex cuius sententia de Ideis loquẽs præaccipio tria esse Idearum principalia officia: primum est vt

Tria Idearum officia.

superæ mentis eminentissimam perfectionem patefaciant; alterum est, vt conducant pro distincta cunctorũ cognitione, tertiũ vt sint eminentissima ratio rectè operandi: quæ tria perinde se habent, ac principium, medium, & finis eminẽtissimæ perfectionis superę mentis; nam primo consideratur rerum opifex principio, & fine carens, ex quo tamen cætera omnia principium, & finẽ recipiunt; secundo consideramus illum cuncta intelligentẽ; tertio vt ab eo cuncta prodire valent; in primo signo apparent radices Idearum, in secundo, & tertio refulgent

Tres communes spiritus Idearum

distinctæ, & multiformes Ideæ: insuper hæ diuinæ Ideæ excogitãtur iunctæ tribus eminentissimis ligamentis, tanquam neruis ex Deo, vt ex capite prodeuntibus, & sunt bonum, vnum pulchrum, quæ perinde se habent, ac communes spiritus, & formæ, ob quarum participationes Ideæ omnes dicũtur vniformes, boniformes, & pulchriformes; & nonnunquam illæ quoq; Ideæ nomine honestãtur, vt dũ dicitur Idea boni, Idea Pulchri, Idea vnius, quãuis longe secus id eis cõpetat, quam sequẽtibus. Diuiditur ab Academicis, & præsertim à Plutarcho, Lydo, & Simplicio Mẽs in non participatã, quæ est tanquam Sol, & Origo mentiũ, & mentẽ participatã, quales sunt cæteræ mentes, quarũ animæ redduntur participes, & ad eas se habent perinde ac lumen ad perspicuũ: similiter ab eis diuidun-

Idea non participata & participata.

tur Ideæ in non participatas, & participatas; qua distinctione nõ vtuntur Theologi, quia Ideas soli diuinæ menti tribuunt, non aliis: insuper altera ex parte diuiduntur à nostris Theologis Ideę in prædefinitas, & non prædefinitas; prædefini-

Idea prædefinita, & non prædefinita.

tas eas appellant, quas Deus æterno, & eminẽtissimo consilio prædefiniuit, hoc est decreuit earum imitationes fore in lucẽ edendas, cæteras autem respõdentes illis, quę valuisset producere, non tamen decreuit producenda, non prædefinitas appellant. Academici hanc distinctionẽ non approbant: putat enim Plato in Timæo omni Ideæ superæ mentis debere aliquid in Mundo corporeo respondere; alioquin inquit Plato Mundus non esset perfectus; sed ratio Platonis non cogit, nam dicimus Mundum ea perfectione esse præditum, qua Deus ab æterno de-

Definitiones Idea Diuina.

creuit debere esse præditum. Definitur hæc diuina Idea à variis modo vario; Alcinous sequens Xenocratem dixit eam esse exemplar æternum eorum, quæ se-

Alcinous

cundum naturam fiunt: insuper ab eodem Alcinoo definitur quod sit intellectio

D. Aug.

Dei æterna; à Diuo autem Augustino in lib. 83. q. definitur, quod sit exemplar rerum producibilium in mente diuina, cuius participatione, & ad cuius similitudi-

Philon Iudæus.

nem, quæ ex Deo pendent, producuntur. Philon Iudæus in lib. de Monarchia hanc attulit circumscriptionem inquiens, Ideas esse Dei potestates, quæ suã cuiq; reddant proprietatem, inordinata redigant in certum ordinem, ac infinita, indeterminata, & informia terminent, definiant, & forment, & in vniuerso deterio-

Scotus.

ra in melius redigãt; Scotus in primo Sent. dist. tertia inquit, quod sit ratio æter-

r a in

ns in mente diuina, secundum quam aliquid est aptum formare extra se, secundum propriam rationem eius. Ego ita definiendam esse existimarem dicendo, Idea est essentia superæ mētis, quatenus est ratio suprema, æternumq. exemplar, quo mens diuina noscit, extrinsecusq; ea formare valet, quæ Ideis sunt apta participare, vel est exemplar æternū, eminenter includens, distinctèq; repræsentans quæcunq; extrinsecus per Dei Mentē procreari sunt apta. Varia Ideis tribui possunt, veluti quod sint formarum origo, intelligibilia suprema, scientia, sapientia, & intelligentia Dei. Insuper quod sint potestas, fœcunditas, prouidentia, & verbum Dei. Explicata conditione diuinarum Idearum, considerandum superest, quarum rerum dentur Ideæ, & sequens præsertim Platonem, Dico primo non dari Ideam Dei, sed Deum esse caput Idearum, Mentemque Dei esse Ideam omnium, vt cecinit Orpheus. Dico secundo, quod descendendo ad Mentes participatas, earum quoque non datur Idea, tum quia ipsæ sunt participatio totius superæ mentis, tum insuper quia illæ quoq; præditæ sunt ideis participatis. Theologi tamen non secernentes animam rationalem à mente participata etiā Mentis aiunt dari Ideam; Magnus Syrianus in 12. Metaph. refert Numeniū Chroniū, & Amelium putasse etiam Intelligibilium dari Ideas, Porphyrium vero, solum sensibilium; Intelligibilia vero ea esse, quæ participantur. Sententia Porphyrii magis est consentanea principiis Academicorum, altera vero Theologorum. Et descendendo ad sensilia, ea vel fiunt Arte, vel Natura; eorum quæ Arte constant non dantur Ideæ, nam prodeunt ex humana ratione; Attinentia autem ad Naturam, vel sunt substantiæ, vel accidentia. Substantia diuiditur in materiam, formam, & compositum; Materiæ non datur Idea, quoniā Idea est forma, actus, & perfectio, materia autem dicitur Locus participationis Idearum, & exemplar diuinitatis expers: compositi similiter non datur Idea, sed solum formæ, quæ ob id dicitur deinde vniuersa essentia compositi in prima significatione; compositū autem dicitur proles. Insuper forma vel est vna genere, vel specie, vel numero; generum non dantur Ideæ, quia non sunt aliquid absolutum & perfectum, neque indiuiduorum, quia inter se non absoluta essentia distinguuntur, sed solum per accidentia, & conditiones indiuiduantes, quæ continenter variantur. Quare Ideæ solum sunt postremarum specierum, nec quidem omnium, vt non eorum, quæ fiunt ex putri, neque ex concubitu animalium distinctæ speciei; quia non primo per naturam expetuntur, & fiunt, sed genitorum ex semine, adeo vt Idea principalissima Animæ sit; & quia vere anima est ea, quæ rationis est particeps, reliquæ sunt vmbræ, Idola, vestigia, & imagines, Ideo eius solum datur Idea, quæ vna est, cuius prima participatio est anima Mundi, mox illæ cœlorum, Dæmonum & hominis. Et hæc animæ Idea adeo est fœcunda, vt includat modo aliquo Ideas cæterorum omnium. Quatenus anima ex communibus principiis constat, cunctorum rationes includit, & per semina est apta cuncta parere, quæ per naturam fiunt. Et quamuis in Timæo quatuor statuantur Animalium Ideæ, & in Appendice Legum quinq;, eas tamen Plato non censet verè distinctas, nisi per purius & impurius, vt in eodem Timæo se declarat inquiens: Hæc fatus in eodem rursus cratere, hoc est Idea, in quo Mundi animam permiscens temperauerat, superioris temperationis reliquias miscēdo perfudit, modo quodam eodem, non tamen perfectas similiter, sed & secundo, & tertio gradu à primis deficientes, &c. Nam eorum, quæ sunt ab vno & ad vnum, non vniuersi generis est Idea, sed prima, quod natura vna, & prima est, & sequentium est origo. Sed iure dubitabit aliquis, si vniuersæ animæ vnica erit Idea, vniuersa anima, vel

Propria definitio.

Quarum sint Ideæ.

Syrianus

Materiæ non datur Idea.

Ideæ non sunt generum.

Plato.

Dubitatio.

est genus, vnum, & ita Idea erit generis; vel si fuerit specie vna, animalia omnia erunt eiusdem speciei, quod maxime est absurdũ; ita enim & mundus & dęmon, & homo, & iumenta eiusdem erunt speciei. Respondeo ea, quę sunt ab vno non proprie esse genus vnum, quia non sunt natura vna, sed sunt tanquam species subordinatæ, quarum sequentes ex prima pendent, vt Peripatetici aiunt se habere de orbibus cœli. & hoc indicauit Plato inquiens, distingui per purius & impurius. Sic itaque in Mente fulget Idea vna Animæ, in qua modo aliquo includuntur ideæ omnes, adeo vt sit vna, & multiplex, & propterea in anima includuntur rationes omnes Ideis Mentis respondentes, & effundendo naturam, quæ est vis seminaria infusa materię, parit per naturam substantias infra animam cõstitutas, quæ deinde per animam, vt anima per participatam mentem, cum prima Mente nectuntur. Altera ex parte loquendo de accidentibus ea sunt varia. Nam si consideramus accidentia per se, eorum non datur Idea, sed rediguntur ad Ideam formæ, quam sequuntur, vt risibilitas ad Ideam animæ hominis. Similiter accidentium, quæ ad temperamentum pertinent, vel ex eo prodeunt, Academici Ideas non statuunt, vt primarum qualitatum, saporum, odorum & colorum; nam pro eorum productione satis sunt rationes & semina, ex quibus pendent, & per quæ cognoscuntur. Dantur tamen Ideæ eorum, quæ Naturali perfectioni conducunt, & rationes ac semina non sequuntur, vt recte etiam Magnus Syrianus in 12. Metaph. patefecit, veluti datur Idea sapientiæ virtutis, & similium, vt etiã dantur Ideæ Mathematicorum. Considerandum tamen quod dum perfectionum assignantur Ideæ, frequenter sunt Ideæ late sumptæ, quatenus apud nos aliquid eis simile reperitur; ita Dicimus Dei Sapientiam esse Ideam Sapientiæ humanæ, Prouidentiam Prudentiæ, Aeternitatem Temporis, Mundum Originalem Idealem, & intelligibilem esse Ideam huius Mundi sensibilis, ac ita de similibus; adeo vt ex cunctis septem prodeant gradus; in quorum supremo est Deus supra intelligibilia & entia positus; sequitur Mens non participata, quæ dicitur eminentissima entis & intelligibilium vnitas, cui iunctæ sunt tanquam eius radii, Mentes participatæ: succedunt tertio communes spiritus Ideatum vnum, bonum, & pulchrum, quarto cõsideratur Idea late sumpta pro quouis ibi reperto, cui apud nos aliquid proportione respondeat: quinto adest proprie sumpta Idea animæ tanquam fons animarum omnium; sexto considerantur inclusa in Idea animæ, veluti sunt Mathematica eam constituentia, & rationes rerum sequentiũ ex quibus prodit vis seminaria; quæ est Natura; septimo inueniuntur ea, quæ naturam sequuntur, vt quatuor primæ qualitates, temperamenta, & quæ ea sequuntur. Consentiunt de Ideis summopere Theologi cum Academicis, non ita tamen vt decem inter eos non refulgeant varietates. Prima attinet ad Mentem non participatam, & superam, quam Theologi non distinguunt à Deo, vt eam distinguunt potiores Academici; Secunda versatur in Ideis participatis, quas Academici inquiunt insitas in participatis Mentibus, non autem Theologi, qui etiam animam rationalem à Mente participata non distinguunt; Tertia differẽtia est, quia Theologi Ideas diuidunt in prædefinitas & non prædefinitas, Plato autem omni Ideæ aliquid extrinsecus ait respondere; Quarta, quia Theologi etiam Artificialium Deo tribuunt Ideas, & eorum aiunt Deum esse causam principalem; Quinta, Theologi etiam genitorum ex putri, & ex distinctis speciebus aiunt Deo competere Ideas, vt cuncta distincte noscat; Sexta, Theologi singularum animarum humanæ speciei Deo tribuunt Ideas; Septima, animarum distinctorum animalium distinctas statuunt Ideas; Octauo, Theologi non ita Mathe-

Marginalia: Solutio. — Idea anima vna. — Accidentia. — Idea late sumpta. — Septem gradus ex sententia Academicorũ. — Decem controuersia.

Mathematicorum & attinentium ad Naturam ideas siue rationes in ideam animæ redigunt, nec putant naturam ex anima prodire; Nono, Theologi compositorum ex materia, & forma constituunt Ideas, & nonnulli etiam materiæ, vt Scotus. Demum Theologi etiam accidentium omniū Deo tribuunt Ideas, cum distincte noscat cuncta, & sine medio valeat cuncta producere.

De exemplari Physico & Humano.

DEcut sis attinentibus ad Diuinum exemplar, superest vt de Physico, & humano loquamur; & ordiens à Physico dico id esse duplex; nam primo forma quæuis, quæ Natura est, quatenus est principium generandi alteram similē, dicitur exemplar formæ, quæ gignitur, in qua significatione censuit Alexander, Aristotelem in secundo Physic. 28. vsum fuisse nomine exemplaris, dum referens causam in genere formæ dixit, forma & exemplar. Secundo frequēter corpora Physica sunt exemplaria artificibus, & præsertim Pictoribus & statuariis, vt conspicuum est. Loquendo autem de exemplari humano, id valet esse multiplex, multa enim homo est aptus imitari, Nam cum homo dirigatur vel ad effectionem, vel ad actionem, vel ad contemplationem, in omni eius constitutione vtitur exemplaribus; & ordiendo ab effectione attinente ad Artes, inseruiunt Artifici trium genera exemplarium; nam primo Physica frequenter ei inseruiūt loco exemplarium, vt dixi de pictore, & statuario. Secundo opus vnius Artificis frequenter est exemplar alteri, vt statuæ Dædali, vel Polycleti inseruiebant imperitioribus Artificibus vice exemplaris; Tertio ipsemet habitus Artis dicitur exemplar, Ars enim medendi est tāquam exemplar sanitatis in animo Medici; propterea Aristoteles in 12. Metaph. 18. inquit, etiam Artificiosa fieri à simili. Si loquimur de attinentibus ad humanas actiones, vtitur similiter homo ciuilis & in actione constitutus, triplici genere exemplarium sumpto vel ex operibus modoque operandi Naturæ, in quibus refulgent formæ virtutum, vel ex actionibus aliorum hominum, Historiis & fama notis; vel demum ipsamet Prudentia, est forma originalis, & exemplar actionum ex ea pendentium; Insuper omne quod nos ad agendum excitat, & dirigit, nuncupabatur à Platone nomine Ideæ & exemplaris; in qua significatione enuntiauit in Phædro duas in vnoquoq; nostrum Ideas esse dominantes atque ducentes, quas sequimur quocunque ducunt; altera quidem est insita nobis voluptatum cupiditas, altera vero acquisita opinio, optimi affectatrix. Hæ autem in nobis quandoque consentiunt, quandoque in seditione, & discordia sunt, & modo hæc, modo altera vincit, &c. Demum loquendo de exemplari contemplationum, non animi nostri notiones debent dici exemplaria rerum, sed vice versa; exemplar enim & Idea non imagines sunt, sed formæ originales, & principales: sic itaque obiecta facultatum cognoscentium dici possunt exemplaria notionum animi, ad quorum imaginem & similitudinem formatur animus, & ob id Aristoteles in tertio de Anima cont. 8. dicebat Mentem fieri omnia, nam fit omnia per imitationem, & repræsentationem; in hoc tamen tertio vitæ gradu minus seruatur conditio exemplaris, cum præsertim exemplar ad operandum dirigat. De his, quæ hactenus retuli, quinque constituo Theses; Prima est, dari exemplaria; Altera concedi ab Aristotele exemplaria Physica, & humana; Tertia reiici exemplaria Diuina; Quartā, Exemplar non constituere distinctum genus causæ; Quinta; Exemplar partim redigi ad formam, partim ad causam efficientem; Prima, & secunda Theses cōspicuę sunt; Tertia quod Diuina exemplaria ab Aristotele reiiciantur, patet ex primo Poste-

Exēplar humanū.

Pro effectione triplex exemplar.

Pro actione triplex exēplar.

Plato.

Pro contemplatione.

Quinque Theses.

riorum, & latius ex prima Philosophia, quibus in locis ne dum reiicit Ideas tanquam superuacaneas, & redundantes, verum insuper rationes omnes euertit, quibus eas Plato approbare nixus est. Putabat Plato eas esse necessarias pro rerũ definitione, & scientia, pro distincta rerum productione & exitu ex primo parente, pro similis ortu, pro supera prouidẽtia, pro exacta essentia rerum, quarum cætera sunt vmbræ, & imitationes, ac pro aliis similibus, pro quorum nullo nititur Aristoteles ostendere eas conducere. Proptereà dum cupimus Ideas Diuinas cum Aristotele seruare, ita dicendum puto, dari Diuinas Ideas dupliciter posse intelligi, vel secundum propriam formam, in supera Mente, vel secundum eminentiam in Deo, quatenus cum sit ipsum bonum, & ordo eminens, cuncta ex eo pendentia ad eius imaginem sunt bona & ordine prædita, vt etiã dicebatur formas Physicas esse exemplaria. Approbantur Ideæ ab Academicis in prima significatione, vt etiam à Theologis; ab Aristotele vero in secunda significatione, in qua etiam & cognitionem tribuit Deo, & concedit prouidentiam vniuersi. Dicebatur quarto exemplar non constituere distinctum genus causæ; hoc ostenditur, quia exemplar & Idea vsurpatur dupliciter, vel pro suo esse absoluto, ac ita est actus & forma, vt ait Aristoteles in secundo Physic. 28. Vel consideratur pro modo, quo ad rerum productionem conspirat: & quoniam nil aliud est nisi recta ratio, qua agens operatur, vt Ars Medendi est recta ratio, qua operatur Medicus, ideo redigitur ad causam efficientem, & ob id Academici illam rectam rationem ab efficiente secernentes inquiunt, exemplar mediare inter causam efficientem, & finem, quatenus est recta ratio, per quam efficiens attingit finem; ex quo patet etiam veritas quintæ conclusionis. His omnibus addo magis per principia Academicorum instrumenta; & exemplaria numerari debere inter causas, quam per principia Peripateticorum; ratio varietatis est, quia ex sententia Platonis dantur Ideæ Diuinæ secundum propriam formam, quarum cætera sunt imitationes, vel participationes, non autem ex sententia Aristotelis. Insuper ex sententia Academicorum causæ secundæ solum sunt instrumenta primæ, & generant simile, solum virtute primæ causæ, non autem sunt causæ primæ & summæ productionis similis, vt putat Aristoteles, & ob id dixit quærendam semper esse vniuscuiusq; rei causam summam, quæ sit propria eius, vt patuit in cont. 38. huius secundi libri. Et de causis hactenus. Sequitur consideratio casus, & fortunæ, de quibus cumulate disserui in Philosophia Ciuili. Quod natura operetur propter finem, patet ex consideratione Prouidẽtiæ Mundi; Quare tenemur modo de Motu & communibus affectionibus corporis Physici verba facere.

Quomodo ex sententia Arist. concedi possint Ideæ.

FRAN-

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

De communibus affectionibus corporis Physici.

LIBER VNVS.

CAPVT I.

Proponitur de infinito agendum, eiusque significationes & distinctiones manifestantur.

OMMVNES corporis Physici affectiones, quia per vniuersum effunduntur, cunctaque Physica corpora suis cōditionibus afficiunt, cum gratia sui, tum pro cæterorū notitia summopere sunt cognitu necessariæ; & propterea animi Sapientiæ studiosi in earum consideratione accurate, & libenter versari tenentur; in quorum gratiam ex Peripateticorū sententia ego de illis mihi differendum proposui. Philosophus in Procemio tertii Physicorum, sex numerat communes corporis Physici affectiones, quæ ei vel competunt, vel competere videntur, nimirum motum, cum quo nectitur quies, infinitum, cōtinuum, Locum, Inane, & Tempus; nonnulli addendam putant figuram, & magnitudinem, alii sensile, at falluntur. Nam Figura non est affectio communis, sed solum competit viuentibus, vt patet ex secundo libro de Cœlo, cætera ab alio figuram recipiunt, nec definitam sibi figuram exposcunt. Magnitudo denotatur per continuum; sensibile, quamuis competat omni corpori Physico, non tamen ei competit pro esse absoluto, sed per relationem ad sensus, ideo in gradu sensuum collocatur. Sex itaque sunt affectiones communes, & iure profecto: nam corpus Physicum ea ratione qua Physicum, iunctum habet motum, per quem etiam definitur. Ideo motus dicitur affectio prima corporis Physici, qua Physicum est; motus autem intrinsecus includit continuum, & infinitum potestate, extrinsecus ex parte mobilis exposcit Locum, & ex quorundam opinione inane; ex parte autem sui, pro mensura exposcit Tempus. Harum affectionum Motus principalissima est, & plura cæteris pro sui explicatione exposcit, propterea seorsum de eo differui; continuum vero partim vt notius, partim quia eius exacta explicatio minus est Physico necessaria, partim quia ex infiniti potestate declaratione modo aliquo redditur notum, à me dimittetur, & de quatuor reliquis verba faciam, sumpto principio ab eo, cui nec principium, nec finis competit, nimirum ab infinito. De quo loquuturus clarioris cognitionis gratia, à significationibus nominis infiniti, ab eiusque distinctionibus ordiar, mox an detur, quid sit, & qualenitar explicare. Aristoteles in tertio Physic. quinque refert nominis infiniti significationes; prima est de nō apto pertransiri,

Vtilitas considerationis. *Numerus affectionum communium.* *Sententia quorundam reiicitur.* *Cur sint sex.* *De quatuor communibus affectionibus agendum proponitur.* *De Infinito.* *Aristot.* *Quinque infiniti significationes.*

quod dicitur infinitum per negationem, vt vox dicitur inuisibilis; sic extra cœlum concedi potest infinitum per negationem ex sententia Aristotelis, Secundo per priuationem finis, cui est aptus competere transitus, sed sine fine, vt ex sententia Stoicorum extra cœlum reperitur interuallum inane infinitum. Tertio pro apto cum difficultate pertrāsiri sic dicimus Stellas cœli infinitas. Quarto pro ordinato in finem, quem sit aptum habere, eo tamen careat, vt semi constructa Ciuitas, infinita, siue non prædita fine dicitur; ad quem modum etiam redigitur infinitum pro indefinito sumptum, vt moles & dimensio materiæ. Quinto pro infinito potestate. Verum vt attinentia ad infinitum clarius pateant, accipiēdum primo est infinitum proprie ad quantitatem pertinere, vt nos docuit Aristoteles in primo Physic. cōtex. 15. Finitum enim & infinitum sunt affectiones magnitudinis & numeri. At si latius vsurpetur, vt magnitudo per metaphorā ad plura extēditur; ita etiam finitum & infinitum pluribus tribuitur; nam sex sunt, quibus finiti vel infiniti denominationem tribuere valemus, eam primo tribuimus virtuti, veluti dum dicimus, Deum esse infiniti roboris; secūdo actioni eius, vt creationem dicimus actionem virtutis immēsæ, & nullum assignari tempus in quo vis infinita moueat; tertio diuisioni, vt dicentes continuum diuidi in infinitum; quarto extensioni, vt Anaximander dicebat Terræ competere radices in infinitum descendentes, quibus niteretur, ne rueret; quinto numero, vt Democritus, atomos dicebat numero infinitas; sexto conseruationi & moræ, vt Aristoteles Cœli motum iudicat infinitum. Infinitum omne in duo capita redigitur, vel enim est infinitum actu, vel potestate. Infinitū actu quatuor tribui potest, primo intensioni formæ, vt Deus immensi roboris; secundo actioni, vt creatio, & non dari tempus in quo vis infinita moueat; tertio extensioni molis; quarto numero. Infinitum potestate solum residet in iunctis cum materia, & est quintuplex; vel mora continuata, vt motus cœli, vel successione non continuata, vt motus mortalium, vel diuisione continui, vel accretione opposita diuisioni, per quam imaginamur partes medietatis diuisæ in infinitum addi alteri parti; quinto numero, vt dicentes numerum esse aptum crescere in infinitum. Insuper alia quoq; consideratione infinitum in duo capita redigitur; Vel enim est infinitum supra terminos, exuperans terminos omnes, vt Dei virtus; vel infra terminos, & est id quod indefinitum dicitur, vt prima Materia, & semiconstructa domus. Cum igitur infinitum sit multiplex & variis tribuatur; dum tamē proprie accipitur, præditum est vna aliqua communi Natura, & conditione, nisi vniuoca, saltem ab vno, ob quam enuntiauit Aristoteles in primo de Cœlo cont. 130. infinitum modo aliquo definitum, & terminatū esse, quatenus est natura vna, apta definitione circumscribi, vt dicendo esse id, quo non datur maius, vel vt dicebant alii, esse id extra quod nihil est, vel vt rectius inquit Aristoteles, esse id, in quo semper est aliquid vltra accipere; nam primæ circumscriptiones etiam competunt Mundo, qui tamen infinitus non est: postrema vero cū infinito reciprocatur; secundū quam significationem mihi de infinito ex sententia Aristotelis disserendum propono.

Sex tribui potest infinitū.

Infinitū duplex.

Infinitū actu quadruplex.

Infinitū potestate quintuplex.

Infinitū duplex.

Infinitū est definitum.

CAP. II.

An infinitum sit.

Dicebatur ex sententia Aristotelis infiniti nomen quinque modis vsurpari, de quorum quatuor dubium non est an detur; omnes enim Mentis compotes fatentur dari infinitum, pro non nato transiri, pro apto cum difficultate transiri,

transiri, pro indefinito, & pro infinito potestate: solũ est dubitatio de quinta & principali significatione, an scilicet detur magnitudo, vel numerus infinitus actu, in quo semper sit aliquid vltra accipere. Aristoteles in tertio Physic. nec non in primo de Cœlo, infinitum potestate cōcessit, infinitum vero actu renuit. *De quo infinito sit dubitatio an detur.* Ratio est, quia potentia pertinet ad materiam, quæ cum ex se sit indefinita, origo est infiniti: actus vero ex forma pendet, quæ forma vt est actus, ita est terminus & aliquid sui conditione definitum: hinc Aristoteles in octauo Phys. 48. loquēs de seiunctis à materia, inquit, Naturam infinitum renuere. *Non dari infinitum actu.* Confirmatur quoniam omne productum, & in esse constitutum, vt tale est, etiam dicitur prædi-tum fine, & termino suæ constitutionis, & propterea cōtrouersiam includeret, si diceremus, esse constitutum in esse, & esse infinitum; ita enim infinitum pertransiretur, nec esset in eo semper aliquid vltra accipere, deuētum enim esset ad postremum, & infinitum non esset infinitum. Præterea id, cuius conditio est, vt sit terminatum, non valet esse infinitum, conditio corporis actu existentis, est vt termino sit præditum; quod ostendo, nam conditio corporis est terminari superficie: insuper conditio corporis vt in vniuerso actu existentis, est terminis Mundi coarctari, veluti etiam conditio numeri est, vt sit aptus numerari, sit par vel impar, quæ infinito competere nequeunt; non itaque datur infinitum actu: Ex aduerso tamen non defuere qui actu infinitum inane reperiri affirmarunt, vt Stoici. *Sententia aduersa.* Et qui infinitum numerum atomorum approbarunt, vt Democritus & Epicurus, nec non qui putarunt dari corpus in infinitum extensum, vt Anaximander, quorum sententiam his rationibus comprobare valemus. Primo, quia Deus supra terminos est positus, eorumq; est expers. *Ratio prima.* Secundo cum detur infinitum potestate, & cuilibet potentiæ actus respondeat, est necesse vt etiam detur infinitum actu, ne potentia sit frustra. *Secunda.* Tertio si datur vnū oppositorum, debet dari & alterum; opposita enim in vniuerso æquari dicuntur, vt docet Arist. in secundo de Cœlo 18. quare cum detur finitum, est necesse vt etiam detur infinitū, & cum detur infinitum infra terminos, etiam dari debet infinitum exuperans terminos. *Tertia.* Quarto si datur subiectum affectionis, est necesse vt etiam detur affectio. *Quarta.* Finitum & infinitum per Arist. in primo Physic. 15. sunt affectiones quanti & datur quantum omne, cum continuum, tum discretum, quare est necesse vt detur infinitum eius affectio. Præterea Finitum omne, per aliud finiri & terminari debet, quare non licet ad vltimum deuenire, quod termino sit præditū, quia esse vltimum & termino præditum controuersiam includit. *Quinta.* Demum id cui nil potest addi, extra quod nihil est, quo non datur maius, & caret principio & fine, est infinitum, Huiusmodi per Aristot. est Mundus, quare infinitus, & iure, cū sit imago Dei, qui infinitus est. *Sexta.* Pro resolutione difficultatis tres profero conclusiones. *Resolutio.* Prima est, datur infinitum actu, supra corpus positum, quod cunctorum est Principium. Altera est infinitum actu ad quantitatem pertinens non datur. Tertia est, datur infinitum potestate. Prima conclusio à Theologis recte explicatur, quorum decreta ego vbique, vt absolute vera, supponere consueui. *Conclusio prima.* Aristoteles tamen supero lumine destitutus erga hanc immensam Lucem, se impotem patefecit. Nam Deus cum ex alio non pendeat, nulloq; coerceatur termino, iure supra terminos, & infiniti roboris statuitur. Altera conclusio iā ostensa est in præcedentibus; res enim ex alio pendentes, vt actu productæ & absolutæ sunt, suo termino sunt circumscriptæ, & conditionem infiniti actu includere non sunt aptæ, vt latius patefeci, dum de Mundi vnitate disserui. *Conclusio secunda.* Tertia conclusio, quod detur infinitum potestate à Peripateticis omnibus, vna cum duce Arist. in tertio *Conclusio tertia.*

Phy. & in primo de Cœlo conceditur. Huiusmodi infinitum competit quantitati continuæ, quod explicamus dicentes, continuum esse aptum diuidi in infinitum; competit numero, de quo dicimus esse aptum in infinitũ crescere, & quouis excogitato, posse excogitari maiorem; competit motui Cœli, qui ab Aristotele dicitur vnus, æternus, & continuus; & demum competit motibus mortaliũ, & rerum ortui successione æterno, vt etiam mortalia successione æterna dicuntur, & numero infinita. *Infinitũ potentia variemodo competit continuo & discreto.* Hoc infinitum potestate, cum competat continuo & discreto, eis dicitur competere modo quodam opposito. Nam de continuo dicimus esse aptum diuidi in infinitum; de numero vero, esse aptum in infinitũ crescere. *Ratio.* Ratio est, quia continuum non conflatur ex minimis indiuisibilibus, vt numerus conflatur ex vnitatibus; & propterea continuum non valet in indiuisibilia resolui, sed pars omnis eius est apta diuidi; ex cuius diuisione in infinitum consurgit numerus partium, natus in infinitum crescere. Et animaduertendum est, quod non recte dicimus continuum esse aptum diuidi in infinita, nam ita dicentes indicaremus posse actu in infinita resolui, & posse diuisioni imponi finẽ, quod falsum est: *Recta loquutio.* sed dicere debemus esse aptum diuidi in infinitum, quod verum est, quatenus ad indiuisibile peruenire non licet, cum ex eo non constet, & secus loquentes loquimur minus proprie, & solum est verum in hac significatione. *Solutio aduersarum rationum.* Ex his autem, quæ dicta sunt, elicitur solutio aduersarum rationum. Ostendebatur primo dari infinitum actu, quia Deus actu est infiniti roboris. *Solutio 1.* Respondeo sermonem modo esse de infinito quantitatis, & addo infinitũ actu repugnare magnitudini, & rei productæ, non autem perfectioni primi principij ex nullo pendentis. Instabatur insuper, si datur vis agens immensa, debet dari immensum patiens, & si datur vis mouens infinita, etiam debet dari mobile infinitum ei respondens. Soluitur quia vis ea agens infinita est nota Theologis, ex quorum sententia dicimus, quod Deus generans non eget patiente, nam creat sine ope materiæ; mobile autem infinitum dari nequit, quia infinitum totum moueri non valet, nec expedit vt detur. *Solutio 2.* Dicebatur secundo, cum detur infinitum potestate debere etiam dari infinitum actu; respondeo, actus diuisionis in infinitum hic est, vt diuisioni nec imponatur, nec liceat imponi finis, vt nos docet Aristoteles 9. Metaphysicæ cont. 11. & propterea actus proprius eius semper dicitur iunctus cum potentia, vt asseritur in tertio Physic. cont. 57. *Solutio 3.* Addebatur tertio, dum datur vnum oppositorum, dari & alterum. Respondens dico primo id esse verum de formis oppositis perfectionem denotantibus, non de oppositis per formam & priuationem, vt patet de pleno & inani. Addo secundo dari infinitum modis variis, vt est aptum dari. *Solutio 4.* Dicebatur quarto cum detur subiectum affectionis, debere dari etiam affectionem. Respondeo debere dari, vt apta est ei subiecto cõpetere. Insuper addo, dum affectio in oppositione est posita, vt reperiatur subiectum, sat est vt pars vna oppositionis inueniatur. *Solutio 5.* Dicebatur quinto omne finitum per aliud finiri. Respondeo hoc esse verum de terminatis, non de terminis, veluti linea terminatur punctis, superficies lineis, corpora superficiebus, ita corpora dantur, quæ propriis superficiebus clauduntur, vt se habet de Mundo corporeo; & in terminis non datur progressus in infinitum, sed ad primos & simplicissimos est deuenire, veluti ad puncta. *Solutio 6.* Postrema instantia nullius est roboris; quia vt iam dixi, illæ circumscriptiones non reciprocantur cum infinito, sed hæc sola, vt in eo semper liceat aliquid vlterius accipere.

CAP.

Cap. III.

Quale sit infinitum.

IAm apparuit quotuplex sit infinitum, quomodo detur, quid sit, & quibus cõpetat. Explicandum modo superest quale sit; & dubia varia ad id pertinentia sunt diluenda. Sententia est Aristotelis in tertio Phy. 66. infinitum vt infinitum esse ignotum: & iure profectò, nam ratio prima est, quia cognoscentis ad cognoscibile debet esse congruens ratio; finiti ad infinitum nulla est ratio. Insuper Mẽs nostra cognoscens dicitur fieri id quod cognoscit, vt dicitur in tertio de Anima contex. 8. & 37. finitum autem non potest fieri infinitum. Præterea cognitio est apprehensio, siue comprehensio quædam obiecti, infinito autem, vt est infinitum repugnat comprehendi, nam comprehensio est rei præditæ suis terminis, adeo vt non excedat terminos comprehendẽtis, infinitum autem, vt infinitum est, exuperat omnes terminos. Præterea duo sunt, quæ constituunt rationem rei aptæ intelligi, nimirum ens, & actus. Infinitum actu non datur, & cum non sit, nulla earum rationum ei competit, & propterea non est aptum intelligi. Infinitum autem potestate cum prodeat ex materia secundum se ignota, iure etiam, vt tale, ignotum erit. Verum obiiciet aliquis, si infinitum non est aptum nosci, frustra laborat Physicus, quatens de eo assequi scientiam. Præterea, quod est ex se tale, ad quodcunq; referatur, semper est tale, at infinitum relatũ ad Deum, nõ videtur ignotum, alioquin Deus suimet esset ignarus. Pro solutione duo scitu digna sunt prænoscenda, primum est quod infinitum dupliciter considerari potest, primo, vt essentia, & natura vna, apte per definitionem explicari, ob quam Arist. in primo de cœlo cont. 130. enunciauit infinitum modo aliquo esse definitum; nam ita definite est id, vt non aliud: qua consideratione infinitum potest cognosci, comprehendi, definiri, & sub scientiam cadere. Secundo considerari potest cum reduplicatione, vt infinitum, vt non aptum transiri, non aptum cõprehendi, ac ita est ignotum, non cadit sub scientiam, & nemo mẽtis compos quærit apprehendere, numerare, vel mensurare illud; id enim contradictionem includit; esset enim quærere numerum eorum, quorum non est numerus, & terminum eorum, quorum non est terminus. Adeo quod cum continuum dicatur diuisibile in infinitum, Deus per infinitam potentiam non cognoscit numerum partium eius, quia non datur; & dicere quod noscat, esset ei tribuere mendacium. Ex his elicio rectè dici posse, nos cognoscentes infinitum id noscere, quod nosci nequeat. Alterũ prænoscendum est, quod cum duplex sit infinitũ, vnum actu supra terminos cõpetens Deo, alterum potestate infra terminos, ex materia prodiens, eorũ opposita est cõditio; nam infinitum potestate, vt infinitũ, dicebatur ignotum; infinitum autẽ actu, & supra terminos, est sui natura maxime intelligibile, primum intelligibile, & id per quod cætera dicuntur intelligibilia; & iure, nam actus est ratio intelligendi, id autẽ est actus primus, & actus purissimus, & simplicissimus, de quo tamen verificatur, quod vt infinitus à mente aliqua creata, cõprehendi nõ potest; ideo rectè dicitur, quod solus Deus noscit Deum nimirũ adæquate. At tunc remanet dubitatio, quia si infinitũ est ignotum, vt infinitum: igitur Deus non se noscet, vt infinitum. Respondeo cognitionem Dei esse distincti generis à cognitione nostra; in Deo cognoscens & cognoscibile non sunt distincta, sed cognitio, cognoscens, & cognoscibile sunt essentia vna, & ea est ipsemet Deus. Hinc Plot. hoc sub nube considerans enũciauit, Deum nec esse intelligẽtem, quia hoc dirigitur ad aliud, nec intelligibile, quia hoc competit Ideis; sed

Quomodo infinitum sit ignotum. *Dubitatio.* *Solutio.* *Dubitatio.* *Solutio.*

esse claritatem & conspicuitatem, quia simplicissime in eo illa tria in idem veniunt, adeo vt non se intelligat, vt comprehendens infinitum, sed tanquam existens illud. Infinitum autem est ignotum, vt infinitum, cognitione ab eo distincta, & illud comprehendente; & ex his patet solutio difficultatum.

Cap. IIII.

Vt clarius appareat quale, & cur tale sit infinitum, dubia varia ad id pertinentia proponuntur.

VT infinitum fine caret, ita indefinita ea sunt, quæ de infinito se offerunt cõsideranda, ex quorum explicatione conditio, & Natura infiniti aliqua ex parte refulget; quorum ego potiora breuibus proponam, & diluam. Quæritur primo an infinitum sit totum, vel pars, & num sit præditum partibus vel non; præterea num contineat, vel contineatur, num sit perfectione præditum, vel ea destitutum, num sit particeps rationis, & ordinis, vel potius vtriusque expers, an valeat crescere, vel minui, an alteri infinito sit æquale vel inæquale, & demum an infinita valeant esse plura. Vt veritas appareat clarior, cum duplex constitutũ sit infinitum, de vtroque seorsum agendum est. Quærebatur primo an infinitum sit totum, vel pars: loquendo de infinito ad materiam pertinẽte, id vere totum dici non meretur: tum quia totum ad formam pertinet ex 5. Metaph. & 2. Phys. tum insuper, quia totum perfectionem includit ex fine prodeuntem, infinitum autem fine caret; tum demum quia totum refertur ad partes, infinitum vero caret partibus proprie sumptis. Dicitur infinitum carere proprie sumptis partibus, quia partes illæ sunt, quæ aliquoties sumptæ constituunt totum, & inter eas ad inuicem, & ad totum est ratio aliqua; ab infinito autem, vt infinitũ est, abest ratio, & quæuis portio eius excogitetur, finita est, quæ aliquoties sumpta non valet constituere infinitum, infinities autem sumi non potest. Quare dicamus infinitum concessum ab Aristot. nec vere totum esse, nec proprie partibus præditum, sed potius partis conditionem seruare, qualis est materia, quæ terminum recipit à forma. Similiter id infinitum non proprie cõtinet, quia non est infinitum actu, nec supra terminos, sed potius continetur, quia terminos aliunde recipit. Dicere tamẽ aliqua ratione valemus infinitum potestate, & in successione positum ex duabus partibus infinitis constare, vt tempus ex præterito & futuro, qua consideratione etiam vera est ea sententia, partes infiniti esse infinitas: similiter hoc infinitum minime indicat conditionem perfecti, sed potius imperfecti, cum perfectio ex fine prodeat, ideo iure Aristo. primo cœli cont. 12. & 13. Phys. 63. & 65. enunciauit infinitum nõ mereri dici perfectum. Quærebatur insuper num infinitũ sit particeps rationis & ordinis. sententia est Arist. in 8. Phy. 16. infinitum carere ordine: idq; ostendit, quia ordo est cõgruens ratio partium adinuicem, & ad vnum primum: infiniti autem nec ad infinitum, nec ad finitum aliquod est ratio vlla. Nam definitur ratio ab Euclide in 5. suorum elementorũ definitione tertia: quod sit duarum magnitudinum eiusdem generis, certa vnius ad alteram habitudo: quæ certitudo cum sit definitum quoddam, cum infinito conspicue pugnat. Sed oritur non leuis dubitatio, quia etiam infinito, cum ordo, tum insuper ratio conuenire videntur; quod patet primo considerando tempus, in quo & anni, & dies, & reliquæ partes, cum præteritæ, tum futuræ exactissimo ordine, certaq; ratione, dum inuicem cõparantur, inueniuntur præditæ, quamuis tempus ab Arist. iudicetur infinitum. Secundo id ipsum constat perpẽdendo attinen-

An infinitum sit totum.

Quomodo infinitum caret partibus.

Infinitũ non continet.

Infinitũ non est perfectũ.

Non est particeps rationis nec ordinis.

Dubitatio.

attinentia ad cœlorum motus;nam ordinatissimi omnium consensione inspiciuntur,& orbiculationes præteritæ definito ordine antecedunt præsentibus, & præsentes futuris,quamuis successione sint infinitæ.Similiter tertio id patet cõparando reuolutiones varias distinctorum orbium adinuicem;nam cum Saturnus triginta annis absoluat suam reuolutionem, Luna vero tempore vnius Mẽsis reuolutioné Solis, erunt trigecuplo plures eis Saturni;& reuolutiones Lunę duodecuplo plures reuolutionibus Solis,adeo vt reuolutiones orbium cæli miro quodam ordine,exactissimisque rationibus inuicem inueniantur colligatæ. Quarto dubitationem pariunt singularia sub specie constituta, successione infinita ex accidenti ordinata, de quibus dicitur in ordinatis ex accidenti dari progressum in infinitum;quare ordo & infinitum non pugnãt,sed simul seruari valent. Hæ,ac similes aliæ difficultates facile diluuntur, hoc præassumpto,quod regulæ intelligi debent per se,& cum reduplicatione;nam ex accidẽti facile redduntur falsæ.Sic itaque tempus,motus, reuolutiones cœli,& indiuidua vltimarum specierum considerari possunt dupliciter: primo vt modo aliquo sunt finita,vel per relationem ad nos, vel ad aliud quoddam definitum,quod modo aliquo sit vltimum,siue primum;qua consideratione cum non sint infinita, valent esse prædita ratione,& ordine,vt apparuit.Secundo considerari possunt,vt infinita sunt;qua consideratione,vt carent primo & vltimo, ita carent conditione prioris,posterioris,antiquioris,& recentioris,adeo vt auus non sit prior Nepote,dies præteritus,die futuro,Nec plures præcesserint horæ,quam anni,nec plures fuerint reuolutiones Lunæ reuolutionibus Saturni, vt recte etiam explicauit. Auer.in prima disp.contra Algaz.in sol.5.difficultatis. At remanet adhuc dubitatio,quia saltem infiniti ad infinitum videtur esse ratio æqualitatis;cum enim per quantitatem res dicantur æquales,vel inæquales,& vnum infinitum non sit maius altero,necessario erit ei æquale,ac ita inter ea seruabitur ratio æqualitatis. Auer. in 3.Phy.49,inficiatur infinita debere dici æqualia vel inęqualia;in secundo autẽ de cœlo 38.inquit ea esse æqualia. Soluitur dubitatio, quia æquale vsurpatur dupliciter,vel per negationem,quia vnum non superat alterum;vel per affirmationem,& veram adæquationem, quæ secundum formam est, per quam sola terminis circumscripta per eorum terminos æquari dicuntur; in prima significatione infinita possunt dici æqualia, non in secunda; nam ea sunt vere æqualia,quorum principium & finis vnius,respondent principio,& fini alterius. Dubitari etiam potest de infinito, an valeat crescere vel minui;nam antecedentes horæ & dies dicuntur infinitæ, quibus tamen nouæ continenter adduntur: similiter se habet de Cœli reuolutionibus, nec non de singularibus sub specie positis. Quæ dubitatio etiam per iam dicta soluitur;nam si infinitum consideratur vt aliqua ex parte finitum & terminatum est, potest ei aliquid addi;at dum consideratur vt infinitum,ita nec crescere,nec minui potest. Et de hoc quod potestate infinitum dicitur, id enunciare valemus, quod totum non sit maius sua parte,quatenus non magis est aptum diuidi in infinitum corpus quoduis totum, quam singulæ partes eius.

Solutio.

An infinita sint æqualia.

Solutio.

An infinitum crescat.

CAP. V.

De infinito actu secus se habere ac de infinito potestate, & num omne infinitum potestate prodeat ex materia.

IAM satis apparuit quale sit infinitum potestate;at si ad infinitum actu conuertimur,qualis est solus Deus,lucide intuebimur longe varia ei competere. Vt

Infinitũ actu quã longe differat ab infinito potestate.

enim infinitum potestate dicebatur secundum se ignotum, ita hoc infinitum actu sui natura & conditione notissimum, & maxime aptum intelligi apparuit. Insuper infinitum potestate non dicebatur totum, sed potius pars; nec dicebatur continere, sed potius contineri; hoc autem infinitum actu, vere est totum, vere vniuersum, vere omnia continet, cum sit prima & eminentissima forma; imo de eo solo hoc vere dicitur, quod totum, & vniuersum sit. Similiter de infinito potestate dicebatur, quod ordine & ratione sit destitutum, cum de hoc recte dicamus quod sit ratio omnium eminẽtissima. & vera ratio, per quam omne quod bonum est, bonum sit, ac insuper sit ordo originalis, ex quo pendet ordo cæterorum, vt elicitur ex 12. Metaphysicæ 51. Demum vt de infinito potestate dicimus, quod conditione principij & finis omnino sit destitutum, ita de hoc infinito supra terminos collocato enunciamus, quod sit initium & finis cunctorũ.

Dubitatio an infinitum omne potestate, prodeat ex materia.

Verum dubitare quis posset quomodo id verum sit, quod infinitum omne potestate, concessum ab Aristotele ex materia prodeat; nam motus Cœli, cum sit æternus, æternitatem recipit non à materia, sed à separato motore, à quo etiam æterno motore seruatur æterna generatio mortalium. Insuper Mathematicus cõsiderat infinitum, & ait numerum in infinitum crescere, & continuum diuidi in infinitum, cum tamen abstrahat à materia prima.

Solutio.

Soluens difficultatem dico, infinitum actu adeo distare ab infinito potestate, vt quemadmodum infinitum actu sequitur secretionem à materia, & immunitatem ab ea, Deus enim est infinitus, quia est actus primus & purissimus, Ita infinitũ potestate, sequatur materiam, vel conditionẽ aliquam eius; sequitur autem materiã per intermediam quantitatem, cuius finitũ & infinitũ dicuntur affectiones, vt patet ex primo Phy. cont. 15.

Solutio.

Instantia de æternitate motus & ortus soluitur, dicendo motum ex eo præsertim esse æternum, quia ex separato motore pendet, at quod sit infinitus potestate, & successione, non habet sine aliqua materia & subiecto quanto, à quo etiam habet vt sit extensus & continuus; nam id quod motor includit indiuidue, & simul, recipitur in mobili, cum extensione, & infinita successione. Et quamuis Mathematicus abstrahat à materia sensibili, non tamen abstrahit ab intelligibili, quę est continuum & partes, quæ est proxima ratio, per quam aliquid est finitum vel infinitũ.

An infinitum valeat pertransiri.

Quæri solet de infinito an valeat pertransiri, & iure profecto; nam ex vna parte nõ videtur id fieri posse, quia pugnat cum eius definitione, quæ est vt in eo semper sit aliquid vltra accipere: ex aduerso dicimus tempus præteritum esse infinitum, similiter & motum Cœli, quæ tamẽ pertransierunt, & absoluta sunt; ex quo colligit Philoponus in prima disput. contra Proclum, etiam infinitum pertransiri, veluti etiam interuallum continuum, & ob id diuisibile in infinitum, mobili continuo pertransitur.

Solutio.

Pro solutione duplici vtendũ est distinctione; prima est infinitum dupliciter considerari, primo vt infinitum, ac ita pertransiri non potest, nam continuum vt diuisibile in infinitum, non pertransitur; secundo consideratur vt terminis circumscriptum, qua consideratione vnum continuum pertransitur ab alio. Altera distinctio est, quod pertrãsiri vsurpatur dupliciter; vel proprie, & hoc eis competit solum, quę terminis sunt prædita, transitus enim consideratur ex vno termino in alterum. Secundo vsurpatur late pro eo quod semper fuerit; in qua significatione, tempus dicitur præteritũ, & pertransisse, non quod proprie pertransierit, vel ab alio numerãte pertransiri valeat, sed quia semper fuerit. De tempore igitur & motu recte loquendo dicere debemus quod semper fuerint, semperq́; futura sint.

An infinitũ diui-

Sed aliud adhuc de infinito occurrit consideratione dignũ, & est an diuidi possit in duo æqua dimidia;

videtur

videtur id posse contingere, nam tempus diuiditur in prętęritum & futurũ, quorum vnum non est maius altero; similiter continuum in duas æquales partes diuidi potest; ex aduerso Auer. in 3. Phy. 53. negat id fieri posse, & iure, cum infinitum non sit vere totum, vt apparuit, neq; ei competat vlla æqualitas & mensura. Solutio elicitur ex prius dictis, nam infinitum consideratum vt modo aliquo finitum est, diuidi potest in partes æquas, vt patet de continuo; dum vero consideratur, vt infinitum est, dicitur posse diuidi in partes æquas per negationẽ, quia vna non est maior altera, at non per affirmationem, & æqualitatem secundum formam. Sed noua adhuc emergit dubitatio, & est num vera sit sententia Arist. in primo de Cœlo, omne infinitum ex vna parte, etiam infinitum esse ex altera: quæ sententia rationi est consentanea; cum enim infinito repugnẽt termini, non magis ex vna parte videntur ei repugnare, quam ex altera. Missas facio rationes, quæ ex Arist. eliciuntur in primo de Cœlo formatas, & indicatas. Ex aduerso tamen varia occurrunt, quæ eam reddunt dubiam. Nam creata à Deo prędita sunt principio, cum tamẽ mox seruentur æterna. Insuper numerus est præditus principio, nimirum vnitate, & caret fine. Demum potentiæ primæ materiæ ad singulas formas, & priuationes earum coæuæ fuerunt materiæ, tamen aduenientibus formis desinunt esse. Pro solutione dico eam sententiam, æternum ex vna parte, etiam esse æternum ex altera, enunciari à Philosopho, & præsertim veram esse de attinentibus ad ortum, interitum, & eorum opposita, adeo vt omne quod oritur, intereat, & vice versa; & id quod ortui non est obnoxium, etiam non est obnoxium interitui; ratio elicitur ex cõditione materiæ, per quam res vt possunt esse, ita non esse, quemadmodum nos docet Arist. 9. Metaph. 17. & 1. de Cœlo 136. & 140. & propterea creata illi regulæ non subiicientur, cum ex materia non pendeant. Instantia sumpta ex singularibus priuationibus & potentiis inanis est, vt alibi patefeci; nam dum considerantur vniuersè, & indefinite, coęuæ sunt materiæ primæ, & carent principio & fine; dum autem contrahuntur ad distincta singularia, per distinctas præcurrentes dispositiones, ita vt desinunt, etiam incipiunt. Numerus & diuisio continui prædita sunt principio, & destituta sunt fine; at regula nõ de his formatur, sed de præteritis & futuris, adeo vt æternum ex vna parte sit æternum ex altera, & cui competit initium per ortum, etiam competat finis per occasum.

An possit in duo æqualia.

Solutio.

An infinitum ex vna parte sit infinitum ex altera.

Cap. VI.

Diluuntur tria dubia ad infiniti notitiam attinentia.

QVoniam Physici officium est cuncta, quæ considerat modo aliquo referre ad motum vel quietem, ideo de infinito hoc iure considerandum est, an sit aptum moueri, vel quiescere; quæ dubitatio locum habet supposito quod detur corpus aliquod mole infinitum. Arist. in 1. Phy. 24. id concedit inquiens, & cur ens est immobile, si vnum est? vt enim pars vna, cum sit hæc aqua, mouetur in seipsa, quare non & totum? hæc profert Philosophus disputans contra Melissum putantem id quod est, esse vnum, infinitum, & immobile. In tertio autem Phys. nec non in primo de Cœlo negat infinitum moueri, & demum in 8. Phys. 17. id in dubium vertit inquiens, si contingit moueri infinitum totũ, quiescerẽ. Soluẽs difficultatem dico infinitum potestate, quale est continuum, proculdubio posse moueri; omne enim quod mouetur, continuum est. Infinitũ vero actu, dupliciter considerari potest, primo vt vniuersum quoddã, secundo vt partes modo aliquo includit, quamuis non proprie; si consideratur secundũ partes, ei non repugnat motus, vt dicitur in 1. Phy. 24. quia pars valet alteri parti locũ cedere, at ita

An infinito competat motus.

Solutio.

etiam valet moueri totum ex accidenti,secundum partes singulas eius indefinite sumptas,vt eo loci argumentatur Philosophus.At si consideratur secundum totum & per se,vel loquimur de motu secundum locum,vel de aliis;secundum locum moueri non potest,quia vel moueretur motu recto,vel in orbem;non recto,quia infinitum non habet aliud supra,vel infra, nec deserit locum extra se; non in orbem,quia tunc esset Sphæricum & terminatum.Si loquimur de motibus aliis,crescere & minui non potest,vt patuit in præcedentibus.Alteratio ei vt infinito non repugnat,quia non exposcit mutationem loci;propterea Arist.aduersus Melissum dicentem id quod est, esse vnum,infinitum,& immobile,in eo cont.24.inquit. Præterea alteratio cur non erit?quasi dicat eam infinito,vt infinitum est,non repugnare.Verum dubitatur adhuc,cum infinitum actu non valeat competere complicatis cum corpore & materia,num saltem rebus à materia solutis valeat competere numerus infinitus actu;non enim his repugnare videtur,cum locum & interuallum non occupent. D. Thomas in secundo contra Gent.loquens de animorum immortalitate c.81.inquit,separatis à materia numerum actu infinitum non repugnare,& Arist.in tertio Physi.& primo de Cœlo,reiecisse infinitum actu à rebus materiatis,non autem à secretis à materia. In secundo autem sent.dist.prima alterius est sententiæ, nam inquit,Mundum nō potuisse fuisse semper,quia daretur numerus animorum actu infinitus,quod renuitur ab Arist.in tertio Physic.ita de re dubia,& obscura,non sibi constat. At veriorem puto hanc sententiam numerum actu infinitum etiam repugnare secretis à materia, vt repugnare dixi omnino ex alio pendenti & in vniuerso constituto. Hoc lucide elicitur ex octauo Physic.48.quo loci loquens Philosophus de motoribus Cœli à materia secretis ait,eos nō esse numero infinitos,quia Natura infinitum renuit:hinc Auerroes in quarta disput.contra Alg. in sol. 4.dubij;inficiatur infinitum actu secretis à materia competere posse. Sed alia pulchra & non leuis se offert diluenda & elucidanda ambiguitas,& est an conditio infiniti denotet perfectionem vel potius imperfectionem;quod perfectionem denotet,elicitur ex Arist. qui in octauo Phy.cont.75.inquit,incorruptibile præstare mortalibus Natura,ratione & tempore,incorruptibile autem,æternum & infinitum est,& huiusmodi infinitum tribuitur Deo,motoribus cœli,cœlo,motuiq; eius;quod non fieret,nisi præstantiam aliquam denotaret:& confirmatur, quia infinitum excludit limitem,& interitum,quæ mala sunt. Ex aduerso Arist. in primo de cœlo,cont.12.inquit,infinitum indicare priuationem perfectionis, cum indicet priuationem finis,& in tertio Physic.ait, ortum ducere ex materia; ea autem quæ materiam sequuntur imperfectionem denotant, vt imbecillitas, senium,interitus,& alia huiusmodi.Præterea in primo Nicomachiorum cap.6. inquit Philosophus,albedinem vnius anni, non esse candidiorem ea vnius diei, Nec Ideam boni ob æternitatem præstare participationibus, siue imitationibus eius mortalibus. Pro solutione difficultatis accipiendum primo est infiniti nomen denotare absentiam finis, vel per negationem, quia illum nec habeat, nec aptum sit habere,vt sui natura æternum,dicitur infinitum;vel per priuationem, quia illum non habeat,aptum tamen sit habere, vt id quod dicitur infinitum intra terminos,veluti materia considerata cum indefinita mole. Insuper considerandum nomen finis vsurpari dupliciter, vt dicitur in 5. Metaph.21.vel proprie pro vltimo & optimo, vel per metaphoram, pro vltimo non optimo, vt Mors, dicitur finis vitæ, & creaturæ dicuntur termino circumscriptæ. His præassumptis dico,si finis vsurpatur proprie,infinitū denotat imperfectionē, vt inchoata demus,

An secretis à materia valeat competere numerus infinitus actu.

Solutio.

An conditio infiniti denotet perfectionem.

Solutio.

domus, & indefinita moles, qua consideratione vera est sententia Aristotelis in primo de Cœlo cont. 12. Si vero finis vsurpetur late pro termino, & vltimo, tunc vel sermo est de bonis, vel de malis; si de bonis, infinitum denotat extensionem boni & præstantiam, de malis vero accretionem mali & deprauationem; vt dum pœnæ apud inferos dicuntur infinitæ. Similem sententiam protulit Aristoteles in nono Metaphysicæ de actu & potentia inquiens, in malis finem & actum esse deteriorem potentia. Animaduertendum tamen, dum dicimus æternitatem & remotionem vltimi, denotare præstantiam, quod Aeternitas non est causa eius præstantiæ, sed signum, non enim quia res est æterna, ideo præstat, sed vice versa præstantiam naturæ & conditionis rei sequitur æternitas; hoc denotauit Aristoteles in primo Nicomachiorum inquiens, Ideam boni non ob æternitatem præstare bonis mortalibus.

Cap. VII.

Quomodo à Mathematico & Physico, de infinito sine pugna varia proferantur, quæ inuicem pugnare videntur.

MAthematicus de infinito loquens inquit, continuum esse aptum diuidi in infinitum, continuo posse aliquid addi in infinitum, siue appositione cōtradistincta à diuisione, siue absolute, & demum numerum esse aptum crescere in infinitum; neque ob id Mathematicus vtitur infinito aliquo actu, sed solum quanto, ad libitum magno, vt nos docet Philosophus in tertio Physi. 75. Hæc sunt quæ enuntiantur à Mathematico. Ex aduerso inquit Physicus continuum posse diuidi in infinitum, numerum partium eius posse crescere in infinitum, Insuper continuum posse crescere in infinitum, accretione opposita diuisioni eius, quæ tamen non superet molem definitam rei, quæ diuiditur, vt patet ex 3. Physi. 59. de his Mathematicus & Physicus conspicue consentiunt; Dissentiunt tamen primo quia Physicus inquit, in diuisione deueniri ad minimum secundum formam, & secundum sensum, quod dicitur minimum naturale, quod non dicitur à Mathematico; Insuper Physicus inquit, deueniri ad corpus maximum, quo maius dari non potest, quale est corpus Mundi, & dari lineam maximam, quæ est diameter Mundi, De quibus tria se offerunt cōsideranda; Primum est vnde pendeat ea varietas. Alterum quia etiam Aristoteles, vt Physicus in secundo de Anima 41. inquit, ignem crescere in infinitum, si adesset combustibile; Tertium quia Aristoteles in primo de Cœlo cont. 12. inquit, cuilibet finito posse aliquid addi, & ita vt Physicus concedit accretionem molis in infinitum, & in 4. Phy. 71. imaginatur medium, per quod grauia descendunt, rarefieri in infinitum, quod tamē repugnat formæ Physicæ. De prima difficultate dico varietatem illam sententiarum prodire ex vario abstractionis gradu, varioq; modo considerandi. At dicet aliquis, cum diuisio continui in infinitum, nō minus aduersetur formæ Physicæ, quam accretio, cur Physicus concedit primum & non alterum? Auer. quem sequitur Zimara ait, id contingere, quia crescere denotat progressum ad formā & perfectionem, cui aduersatur infinitum; Diuidi vero denotat progressum in diminutionem & imperfectionem pertinentem ad materiam, cui nō repugnat diuisio in infinitum. Hæc solutio non videtur approbanda, tum quia accretio, quæ est progressus ad formam & perfectionē, & proprie est accretio, est ea, quæ viuentibus competit, non autem illa, qua imaginamur maius quouis dato & excogitato; tum insuper, quia vt accretio, ita diuisio in infinitum aduersatur formę.

Enūtiata à Mathematico.

Enūtiata à Physico

Tria consideranda.

Solutio primæ.

Auer.

Euersio.

Propria solutio. Propterea dicamus Mathematicum nunquam dicere dari magnitudinem continuam minimam, vel maximam, quia formam non cognoscit, quæ natura est, ex qua pēdent termini magnitudinū; Physicū vero dicere & dari, & nō dari vtrunq; Ratio est, quia Physicus considerans materiam formam, & conditionem continui, etiam cognoscit quid corpori Physico competat vel aduersetur, aut ratione vnius, aut ratione alterius; & dum sequitur considerationem Physicam absolutam & perfectam, conuersus ad formam dicit dari maximum & minimum; dum vero perpendit conditionem propriam continui, air, non constare ex indiuisibilibus, & esse aptum diuidi in infinitum, vt patet ex 6. Phy. nam cognoscens totū etiam cognoscit ea, quę competunt, vel aduersantur vni, vel alteri parti, quod nō valet facere Mathematicus, quia solam magnitudinem considerat, non autē corpora Physica composita. Hinc etiam Arist. considerans lineam rectam ex parte sui inquit in 1. de Cœlo cont. 12. ei semper posse aliquid addi; Similiter in 2. de Anima 41. inquit, ignem crescere in infinitum, considerando, quod ignis & quoduis Elementum est tanquam congregatum ex variis indiuiduis suæ speciei, quorum numerus definitus non est, & terminum recipit partim ex ordine vniuersi, partim ex necessitate materiæ, Et Physicus potius dicit corpus posse diuidi in infinitum, quam posse crescere, quia id solum repugnat formæ, hoc autem repugnat & formæ & materiæ, cuius per naturam definiti sunt termini extensionis; & solum non repugnat dimensioni consideratæ seorsum à forma Physica, & à materia prima, hoc est ratione propriæ conditionis. Similiter Arist. in 4. Phy. dum considerat rarefactionem in infinitum, considerat rarum & densum pro esse suo absoluto, non cum relatione ad definitum subiectum. Inquiunt nōnulli quod dum Physicus ea profert, quæ enunciantur à Mathematico, id facit vtens abstractione Mathematica, quia scientiæ sibi mutuo opem ferunt; At quod scientiæ sibi mutuo ferant opem, verissimum est; Quod autem Physicus ea proferat auxilio Mathematico non puto dicendum, quoniam Physicus vt dixi, considerans totum, etiam sua facultate noscere valet quid vni parti repugnet, vel non repugnet, & quid alteri; hinc Physicus est, qui ostendit continuum non confici ex indiuiduis, vt patet ex 6. Phy. insuper si id esset, tunc similiter Mathematicus posset ea enunciare, quæ dicuntur à Physico, quod tamen non facit; Sed obiiciet aliquis, quia cōsideratio seorsum à materia, & forma quæ natura est, nō est Physica, quare ea vt Physicus enuntiare non valet. *Dubitatio.* *Solutio.* Respondeo eā non esse perfectā cōsiderationem Physicam, sed includi in ea vt imperfectū in suo perfecto, nam considerans varia, quid vni, vel alteri repugnet vel non repugnet, & vnde infinitum ortum ducat, vndeq; terminos recipiat, noscere valet; Verum vt infinitum Naturæ aduersum explodamus, considerationi eius imponamus finem.

Cap. VIII

De Loco.

Locus & cum his quæ sunt, & cum motu est maxime vnctus. CVncta quæ in vniuerso reperiuntur, eam cum loco habent connexionem, vt modo aliquo eis consentaneo, loco tanquam sede dicantur prædita, & quæ nullibi sunt, dicantur non esse, vt legitur sub initio 4. Physi. Propterea Deū distincta consideratione & in cœlo, & extra, & vbiq; esse enuntiamus; Similiter Locus cū motu adeo est coniunctus, vt in primo de Anima 38. enunciauerit Philosophus, omne quod mouetur, esse in loco; Ideo iure locus à Physico accurate est considerandus. Locus vsurpatur dupliciter, vel proprie, vel per Metaphoram, Vtau-

Vt autem appareant modi omnes, quibus res dici possunt esse in loco, hac distinctione vtendum puto. Locus vel est corporum, vel rei incorporeæ; Si fuerit corporum, vel est eorum ex accidenti, vel secundum se; si ex accidenti, vel est partiũ corporis per se existentis in loco, vel est cœli non egentis loco secundũ se; Si fuerit secundum se, vel est Locus communis, vt cœlum dicitur locus mortalium, vel proprius, de quo præsertim est sermo. Ex aduerso si locus fuerit expertium corporis, vel est locus specierum spiritalium, vt sensus dicitur locus specierum sensibilium, Mens vero specierum intelligibilium, vel est locus eorum, quæ vere & principaliter sunt, hæc vel sunt iuncta cum corpore, vel seiuncta: si iuncta, vel est materia, vel forma, & hæc vel substantia, vel accidens; forma ad substantiam pertinens per se quidem vt forma est in materia, ex accidenti autem est in loco totius compositi: similiter forma, quæ est accidẽs, est in loco per subiectum in quo est; Si vero forma fuerit à materia soluta, vt cœli motores, de illis est dubitatio an sint in loco per essentiam, vt censuit Scotus, vel per opinionẽ transeuntem, vt existimauit D.Th. qua de re mõ non est sermo. Quæritur itaque locus proprie sumptus qui corporum est, de quo non quæritur an sit, quia ex se cõstat, & ab omnibus conceditur: Quæritur autem quid sit, quod apprime latet, & sententiæ sunt variæ. Et quoniam per ea, quæ communi consensione definibili competunt, illustratur via ad noscendum quid sit, ideo ab eis ordiar. Sententia est Aristotelis in 4. Physic. 31. sex præsertim ea esse, quæ loco competere conceduntur. Primum vt contineat locatum, Alterum vt nil sit rei locatæ, Tertium vt ei æquetur, Quartum vt non seiungatur à corpore indefinite sumpto, seiungi tamen valeat à quouis signato corpore, ita legitur in nonnullis codicibus, rectius tamen legitur in aliis, vt locus deseri possit à corpore contento, nã dicere locum semper includere corpus, est supponere non dari inane, quod ostendi debet. Quintum, vt sit præditus differẽtiis positionis, & præsertim sursum & deorsum, Sextum, vt in illum ea corpora per naturam moueantur, in eoq; quiescant, quorum conditioni fuerit consentaneus; His Theophrastus, & Eudemus septimum addunt, nimirum vt sit immobilis; id tamen ab Aristotele iure dimittitur, quia colligi debet ex aliis notioribus, & accipiendum est in definitione, & propterea non recte sumeretur pro principio.

Distinctio locorum.

Locum esse patet.

Sex loco competẽtia.

Quid sit Locus, opiniones variæ.

QVoniam locus corpora seruat, in eumque tanquam in suam formam, & perfectionem per naturam feruntur, ideo Proclus vir sapiens, ingenioq; sublimi præditus existimauit, Locum esse præclarum aliquid, insigniq; facultate præditum, & huiusmodi censuit esse spiritum, ab anima Mundi spiratum, qui in cœlo est sine aliis corporibus, & est ipsum cœlum, alia autem non sunt sine eo; hunc spiritum dixit esse corpus immobile, indiuisibile, expers materiæ, purissimum: & quia huiusmodi est Lumen, ideo Locum nil aliud esse existimauit nisi Lumen, ex anima Mundi prodiens, in orbem vna cum vniuerso effusum. Quæ sententia plurima includit, quæ difficultatem pariunt, veluti quod Lumen sit corpus, quod corpus recipiatur in corpore, Quod cœlũ solum sit Locus, cum tamen moueatur motu secundũ Locum, & alia huius generis. Desumpsit suam sententiam Proclus ex Syriano suo præceptore, qui præter id quod asseruit Locum esse interuallum, etiam addidit id esse præditum forma, & facultate excellentiore ea corporum, in loco contentorũ, cũ ea seruet & trahat. Damascius præ-

Proclus.

Euersio.

Syrianus.

Damascius.

ceptor Simplicii existimauit, vt datur mensura longitudinis, numeratotum, & motus, ita dari mensuram naturalis positionis corporum existentium in vniuerso, quam mensuram dixit esse Locum, adeo vt Locus sit mensura cōgruentis positionis partium vniuersi, non distincta nisi ratione ab ea congruente positione, vt tempus ratione distinguitur à motu; quæ sententia etiam dubia est, quoniam
Euersio. adhuc non patet quid sit huiusmodi mensura, & præsertim quia locus etiam mēsura eget, cum dicatur mēsurari per distantiam à Cœlo. Ideo opinio fuit Democriti, Leucippi, Epicuri, & Stoicorum locum esse interuallum, nullo termino circumscriptum; imaginantur enim primo interuallum immensum, in quo mox corpora recipiantur. Philoponus, & plurimi Academicorum de hoc consenserunt, quod Locus sit interuallum, ex se corporis expers, id tamen non putarunt immensum, sed dixerunt æquari Mundo, & nunquam sine corpore aliquo reperiri: quæ sententia profecto cæteris relatis præferenda est, & apprime est probabilis. Aristoteles tamen eam reprobat, & variis rationibus euertere nititur; non enim dari existimat interuallum, & dimensionem distinctam ab ea corporum natura constantium; nam si datur interuallum distinctum, vel est ens, vel nihil; si nihil negligatur; si ens vel est substantia vel accidens; non accidens, quia non est in subiecto, non substantia, quia nec materia, nec forma, nec compositum est, vt patet. Insuper huiusmodi interuallum cum sit consimile, & qualitatum expers, nec virtute aliqua conseruandi, nec distinctione differentiarum valet esse præditum, quæ tamen loco debent competere. Insuper huiusmodi interuallum vel pendet ex primo principio, vel non; si non, tunc Deus non omniū esset Princeps; si pendet, quomodo pendere valeat non apparet; nam Deus in principio creauit Cœlum & Terram, non autem primo interuallū; id enim quod est origine primum, est materia, non interuallum. Præterea si daretur huiusmodi interuallum, vel esset infinitum, vel termino præditum; si infinitum, titubaret in eo Mundus, nec ratio vlla esset, cur potius in hac quam in alia eius parte esset positus. Insuper frustra esset huiusmodi interuallum immensum, cum nullum reperiatur immēsum corpus, quod in eo recipi debeat; si vero esset termino præditum, vt existimauit Philoponus à quo recipiat terminos, & in quid desinat non apparet; nam si clauditur superficie, corpus esset; si desinit in nihil, nec ex se, nec ab alio terminatum esset, quod apprime videtur absurdum.

Democriti. Philoponi. Arist.

CAP. IX.

Quid sit Locus, opinio Aristotelis.

Sentētia Aristot. CVm relatæ sententiæ satis apparuerint dubiæ, propterea Aristoteles seruans ea, quæ loco competere videntur, asseruit Locum esse intimum terminum immobilem corporis proxime ambientis; & iure, nam affectio sequi debet id, cuius est affectio, non anteire; Locus autem dicitur affectio corporis Physici, & propterea corpus aliquod Physicum necessario præsupponit. Insuper Locus debet esse præditus facultate seruandi, quæ inani interuallo competere non potest, optime autem competit intimæ superficiei munere corporis, cuius est terminus. Præterea Locus debet esse præditus differentiis positionis, quæ vt inani interuallo competere nequeunt, ita intimæ superficiei ambientis cumulate cōpetunt per definitam distantiam à cœlo, quod dicitur Faber Locorum & locus communis. Insuper Locus debet esse non pura priuatio: quale est interuallum, sed potius perfectio & forma quædam, & præsertim quia priuatio, & potentia egent

egent fundamento aliquo; interuallum vero denotat priuationem, & potētiam sine vllo fundamento. Praeterea conditio loci est, vt contineat, terminumque eis tribuat, quae ex se termino carent, interuallo haec non competunt, cum ex se terminorum sit expers, nec vere contineat, vt intima superficies ambientis, sed potius extendatur vna cum corpore: similiter Locus debet esse terminus ad quē lationis, in quem desinat latio, vt in formam rei ad illum tendentis, huiusmodi est solum superficies ambientis. Demum Locus includit ordinem, vt per illum seruetur ordo locatorum, qui ordo abest ab inani interuallo, competit autem intimae superficiei corporis ambientis, per naturam, & cōditionem supremi corporis, quod Coelum est. Ex his colligo primo Locum non esse interuallum, sed intimam superficiem ambientis; colligo secundo Locum proprie cōpetere corporibus mortalibus, & praesertim simplicibus. Primo quia haec egent seruante, cum ex se sint mortalia, secundo quia egent terminante & continente, cum ex se sint expertia figurae, & terminorum, Tertio quia mouentur motu recto ex se destituto terminis, & locum quaerente, Quarto quia ex alio pendent, prima non sunt, ideo eorum conditio exposcit, vt contineantur in alio. Colligo tertio Coelo non debere locum proprie cōpetere, ob quatuor rationes oppositas illis quatuor iam relatis, sed esse Fabrum, opificem & mensuram locorum, & locum cōmunem cunctorum mortalium: hinc ex accessu, & recessu ab eo prodeunt primae & communes loci differentiae, quae dicuntur sursum & deorsum. Possemus cōciliando dicere interuallum esse locum per modum materiae, intimam superficiem per modum formae, congregatum vero esse locum per modum vtriusq;: Probabilius tamen est dimisso concilio cum Aristotele dicere, huiusmodi interuallum distinctum ab eo corporum minime dari; Sed opinio Aristotelis etiā dubitatione non caret, & varia se nobis offerunt, quae ei aduersari videntur; nam primo si Locus non esset interuallum, sed intima superficies, non totum corpus esset in loco, sed sola extima eius superficies; secundo locatum non aequaretur loco, non enim corpus trina dimensione praeditum aequari dicitur superficiei; Tertio quia superficies intima mouetur per motum eius, cuius est terminus, locus autem dicitur immobilis. Quarto tunc nec caelum, nec Mundus essent in loco, quia à nullo continentur, cum tamen omnia quae sunt, & praesertim corpora alicubi esse dicantur, immo Aristoteles in quarto Physicorum 32. inquit, Coelū maxime in loco esse putamus, quia semper mouetur, & cū per se moueatur motu secundum locum, etiam per se debet esse in loco; vt enim mobile se habet ad terminum motus, ita dicitur se habere ad motum; Quinto si imaginamur Mundum in nihilum redigi, etiam est necesse vt imaginemur superesse interuallum inane, adeo, vt id renuere non valeamus, vt etiam inter duos parietes interuallū imaginamur, non considerato corpore incluso: sexto Arist. nonnunquam id interuallum concedit, vt in secundo de Coelo 27. quo loci ostendens coelum esse sphaericum inquit, si alia figura esset praeditum, vel daretur corpus sine loco, vel locus sine corpore; quod vt absurdum derelinquit, id autem supponit corpus omne debere esse in loco, & praeter corpus dari interuallum, quod sit locus. Demum dubitatio est de corpore Mathematico an sit in loco vel non. Haec sunt dubia non leuia, quae sententiam Aristot. dubiam reddunt.

Colligitur primo *Secundo.* *Cur sola mortalia proprie in loco.* *Tertium.* *Conciliū.* *Dubia aduersus sententiā Aristot.*

Cap. X.

Diluuntur difficultates relatæ aduersus opinionem Aristotelis de Loco.

Solutio prima difficultatis. INstabatur primo aduersus Aristotelem si locus esset intima superficies ambientis, non totum corpus esset in loco; soluitur cum totum corpus intra locum contineatur, totum corpus dicitur esse in loco, & in loco seruari, proxime tamen per extimam eius superficiem, nam esse in loco nil aliud est, nisi intra locum contineri. *Solutio secunda.* Dicebatur secundo quod locus non æquaretur locato; at id non sequitur, quoniam locus est superficies, & locatum proxime per superficiem est in loco, ideo sat est, vt per superficiem æquentur. Insuper locus æquatur locato per facultatem continendi illud; Addebatur Tertio locum esse immobilem, superficiem vero mobilem. *Solutio tertia.* Respondeo locum dupliciter cõsiderari, vel secundum materiam, vel secundum formam; dicitur considerari secundum materiam, dum consideratur definita superficies ambientis, & ita est mobilis, saltem ex accidenti; consideratur autem secundum formam, dum consideratur pro definita distãtia à cœlo, vel centro includente definitam positionem erga cœlum, qua consideratione est immobilis: insuper dicitur immobilis, quia non mouetur per motũ rei locatæ. *Solutio quarta.* Instabatur quarto, quia Mundus, & cœlum non essent in loco; Solutio patet ex dictis, nam asserui locum illis competere, quæ contineri, seruari, & terminari debent, Mundus, & Cœlum non debent contineri, sed continere, seruare & terminare, nam repugnat vniuerso esse in loco, quia esse in loco est esse in alio, quod vniuerso, & cœlo competere non potest; sed instabatur, quia omne quod est, alicubi est, & quod secundum se mouetur, secundum se debet esse in loco, & maxime Cœlum cum maxime moueatur, vt inquit Aristoteles. Pro solutione dicendum primo, eam sententiam prolatã ab Aristotele sub initio quarti Physic. quod omne quod est, alicubi est, præsertim est vera ex opinione veterũ, nil excogitantium supra corpus, & putantium locum esse interuallum; Ex sententia autem Aristotelis vera est, vt vnumquodque aptum est esse alicubi; Ideo *Quomodo Mundus & cælum in Loco.* considerandum secundo, quomodo Mundus & Cœlum sint in loco; Nam Aristoteles in contex. 32. inquit, cœlum maxime in loco putamus esse, quia semper mouetur; in contex. 46. ait Terram esse in aqua, hanc in aere, aerem in æthere, ætherem in cœlo, cœlum autem non amplius in alio esse, ac ita non esse in loco. In contex. autem 45. inquit, Animam & cœlum esse in loco ex accidenti, adeo vt parum sibi constare videatur, & ambiguitatem potius inuoluat, quam euoluat. Pro resolutione loquendo de toto Mundo dico ei repugnare esse in alio, & esse per se in loco, esse tamen in se & in loco ex accidẽti, nempe per partes, quatenus pars vna alteram continet; & hoc asseritur ab Aristotele in contex. 45. nam partium Mundi vna continet alteram, alterique adhæret. Si loquimur de orbibus cœli infra primũ collocatis, illi videntur esse in loco per se, cum vere ab alio contineantur; asserendum tamen quod vt orbes ex se æterni, sua figura præditi, mobiles in orbem locum non exposcunt, nec vt tales in loco sunt, vt tamen eis accidit non esse primos orbes, & ex primo pendere, ita locum exposcunt, adeo vt quatuor Elementa proprie & absolute sint in loco, orbes planetarũ medio quodam modo se habeant, loquendo autem de orbe supremo, & primo mobili, id nec vt æternum, nec vt ex se terminatum, nec vt mobile in orbem locum exposcit: vt autem est primum & supremum ex se habet vt in loco non sit, alio non egeat, & ab alio non cõtineatur, ad o vt ex accidenti per ... itus dicatur esse in loco, de quo

de quo id præsertim intelligi debet, quod ab Aristotele enuntiatur in quarto Physic. 45. dicente, cœlum & animam ex accidenti esse in loco; & iure assimilatur animæ, nam magis anima continet corpus, quam corpus animam, vt dicitur in primo de Anima 90. egrediente enim anima, corpus dissoluitur, & vt anima continens corpus, ex accidenti, ratione contenti dicitur esse in loco, ita supremũ cœlum cætera continens ex accidenti, ratione corporum contentorum dicitur in loco esse; veluti ex accidenti tempus per motum, & mensura per mensuratũ mensuratur. Est itaque supremus orbis primus faber, & prima origo locorum, & mensura eorundem, & solum dicitur esse in loco ex accidenti, vt iunctus cum locatis, terminatus ad locata & seruans relationem ad ea, circa quæ mouetur. Ita in parte vera est sententia Auerrois dicẽtis, cœlum esse in loco per centrum, hoc est per relationem quandam ad aliud, circa quod etiam reuoluitur: hinc Aristoteles patefecit aliquid esse in se per partes, vt amphora vini est in amphora vini, quod etiam verum est de mundo, nam cætera continentur à primo corpore, & id definit in ea, ad eaque terminatur. At instabatur quia dicebat Philosophus cœlum maxime putamus esse in loco, quia semper mouetur, & mouetur per se; respondeo per duo fundamenta: primum est, quia cœlum, vt rectè dicebat Alexander, non mouetur motu secundum locum, vt Elementa, quæ ex vno in alium locum transferuntur, & proprie sunt in loco, sed potius mouetur motu circa locum; Addo secundo motum maxime, & per se competentem cœlo hoc indicare, quod vel per se sit in loco, vel sit faber & origo locorum, vt eius motus est origo cæterorum motuum & hoc cœlo competit. At instabatur adhuc, quia si imaginamur Mundum in nihilum redigi, necessario remanebit interuallum, in quo reperitur. Respondeo si in nihilum redigeretur Mundus, nil superesset; at dices igitur Mundus est in nihilo. Respondeo Mundum esse in nihilo per negationem quia nihilo eget, & repugnat ei egere aliquo, alioquin non esset vniuersum. Addebatur Aristotelem in secundo de Cœlo 27. concedere locum pro interuallo. Respondeo frequenter Aristotelem in loco alieno vti sententiis cõmunibus, quod seruauit de loco in secundo de Cœlo 27. Quærebatur postremo an corpora Mathematica sint in loco; Aristoteles in quarto Phy. contex. 5. inquit, Mathematica non esse in loco, mox tex. 76. ait, vt enim in aqua si ponat aliquis cubum, cedet tanta aqua, quantus est cubus, sic & in aere; sed sensu manifestum non est, &c. In primo de Ortu & Interitu, loquens de tactu ait, Mathematicis similiter competere locum & tactum; res itaque est dubia. Respondeo Mathematica non esse in loco, nec vt corpora, alioquin omne corpus deberet esse in loco, nec vt Mathematica, quia Mathematicus abstrahit à loco & à dispositionibus locum sibi exposcentibus; sed esse in loco secundum imaginationem, quatenus imaginari valemus ea vel in aqua, vel in aere esse, & ibi erunt, non secundum, nec contra naturam, quia non includunt conditiones cum loco pugnantes, vel ei consentaneas, sed erunt non secundum naturam, & non occupabunt interuallum; non enim datur, sed solum distare facient partes aeris, quia non datur penetratio dimensionum. At instatur, quia Aristoteles in eo contex. inquit, cubum à graui & leui seiunctum, occupabit æquale interuallum: respondeo Aristotelem tunc argumentari aduersus veteres id interuallum concedentes ducendo eos ad absurdum. Est itaq; proprie sumptus locus intima superficies corporis ambientis immobilis.

Alexander.

Mos Arist.

An Mathematica sint in loco.

Solutio.

Cap. XI.

De Inani.

Inane quintuplex.

Consideratio inanis cum consideratione loci summopere iuncta est, cum inane dicatur Locus quidam; de quo videndum quid nomine eius denotetur, mox an sit. Nomine Inanis sex denotari possunt; primo corpus parum sub sensum cadens, ita aerem dicimus inane quoddam; Secundo id, in quo non reperitur illud corpus, pro quo paratum est, vt crumena sine pecunia, & domus non habitata; Tertio vsurpatur inane pro nihilo, ita extra cœlum potest concedi inane; Quarto pro materia prima, quatenus in ea non est forma aliqua substantialis, siue substantia corporea, vt dicitur quarto Physi. 59. quo loci ait Philosophus, alio modo dicimus inane, in quo non est aliquid, neque substantia aliqua corporea: quocirca nonnulli inquiunt, inane esse corporum materiam, & id ipsum dicentes esse locum, non recte tamen; & in contex. 15. inquit, quatenus videtur locus esse distantia, videtur esse materia magnitudinis, hæc namque diuersa est à magnitudine, quæ dimensio est id, quod continetur sub specie, & definitur, vt sub plano & termino; est autem tale materia & indefinitum, &c. indicat Philosophus naturam sua cõditione esse effusionem quandam inanem & indefinitam, quã sequitur dimensio, & tertio adueniunt termini; Quinto per Metaphorã dicitur de fatuis & falsis opinionibus, quas imaginationes inanes nuncupamus; Sexto vsurpatur pro interuallo, apto recipere corpus, eoque priuato. De inani secundum quinq; primas significationes non est dubitatio & cõceditur ab omnibus, solum de eo est dubitatio in sexta significatione. Vacuum itaque, de quo est sermo, est interuallum, in quo cum nullum reperiatur corpus, valet tamen reperiri. Dicebat Zenarchus, referente Simplicio in primo de Cœlo, non esse dicendum, inane esse præditum facultate recipiendi; ita enim sine corpore esset frustra: insuper cum sit non ens, non valet esse præditum facultate; sed esse dicendum, quod sit susceptiuum, quatenus ei non repugnat suscipere corpus. De hoc inani quatuor sunt opiniones; Nonnulli putant id dari, & esse immensum, & reperiri seorsum à corpore cum intra hunc mundum, tum extra, vt Democritus, Leucippus, Epicurus, Lucretius, & similes, Stoici putarunt dari, & esse immensum, at intra Mundum nõ reperiri seorsum à corpore, sed solum extra. Philoponus existimauit dari illud interuallum non tamen immensum, sed æquale Mundo, nec seiunctum à corpore aliquo, sed semper cum corpore iunctum. Demum Aristoteles id omnino inficiatus est, adeo vt nec seorsum, nec iunctũ corpori inueniri existimauerit; asseruit tamen contex. 81. quarti Physic. minus esse absurdum id concedere iunctum cum aliquo corpore, vt mox existimauit Philoponus, quã seiunctum. Hæc sunt capita opinionum. Quod detur inane, ostẽditur præsertim ratione sumpta ex condensatione; dum enim corpus condensatur, & in minorem locum contrahitur, vel pars vna meat per alias, vel prius inter eas inueniebatur portio aliqua interualli sine corpore; primum dici non potest, quare concedendum est alterum; similiter, dum corpus redditur rarum, id fieri posse non videtur, nisi per portiones interualli corpore destitutas, & præsertim quia rarum & densum per Aristotelem in prædicamento qualitatis denotãt positionem partium. Præterea Lucretius ex sententia Epicuri, & cum eo Stoici ita ostendunt extra cœlum reperiri inane; nam si quis in cœli dorso constitutus vellet aut manum proferre, aut sagittam, vel lapidẽ proiicere, vel id posset efficere, vel

De quo inani sit dubitatio.

Lucretius.

vel non; si posset, inuenitur itaq; ibi interuallum, in quo reciperetur; si non posset, inuenietur aliquid impediens, quod nil nisi corpus esse potest; id enim solum impedit transitum corporis; & eadem ratione ostendebant id inane esse infinitum, quia quouis termino excogitato, id ipsum de eo, quod de dorso cœli interrogabant; rationem hanc refert Alexander tertio Nat. c. 12. Id ipsum Clemeodes in Lib. de Mundo comprobare nitebatur, quia si cum Heraclito imaginamur Mundum in ignem verti, maius interuallum occupabit; & si imaginamur ex eo, in quo est, in alium locum transferri, cogimur imaginari interuallũ, in quod transferatur, & quod deferatur; alioquin nõ teneremur assignare rationem cur Mundus non titubet, sed seruetur immobilis: quam tamen assignat Aristoteles in octauo Physi. 52. inquiens, cum primum sit immobile (nempe Deus) necesse est vniuersum quoque, quod continuatur cum eo, immobile esse. Praeterea id nihil, quod extra cœlum concessit Aristoteles, profecto nil aliud nisi inane interuallum esse potest; & cum Theologi inquiãt in principio creatum fuisse Cœlum & Terram, supponere videntur primo dari interuallum, in quo recipiantur, veluti etiam qui primo dari chaos existimarunt, vt Hesiodus, de quo inquit Aristoteles, in quarto Physic. cont. 6. Videtur autem vtique & Hesiodus recte dicere faciens primo chaos; inquit enim omnium quidem primum chaos factum est, postea Terra lata, quasi oporteat primum fuisse receptaculum his quæ sunt, &c. nam chaos receptaculum quoddam denotat, & quamuis in 12. Metaphysi. cont. 9. Aristoteles asserat denotare materiam, id parũ refert, quia materia quoque est quædam effusio, & distantia inanis; ideo inquit Arist. in quarto Phy. 59. quidam inquiunt inane esse corporum materiam.

Clemeodes.

Hesiodus.

CAP. XII.

Resolutio difficultatis an detur inane, & solutio aduersarum rationum.

CVM attinẽtia ad inane satis apparuerint dubia, profectò sententia Aristotelis, & experientiæ & rationi summopere videtur consentanea, & ob id præferenda cæteris: secundum quam dicimus minime dari interuallum distinctum ab eo corporum, nec cum corpore iunctum, nec seorsum, nec intra, nec extra Mundum, vt latius loquens de loco parefeci; nam proculdubio si daretur intra, non video cur etiam non deberet dari extra Mundum, idque esse immensum, vt putarunt multi veterum, cum id interuallum non sit pars Mundi, nec aliquid ex prima causa pendens, sed absolute tanquam priuatio quædam præcurrens: & si extra Mundum seruari potest sine corpore, non video cur etiam intra inueniri non valeat, cum absolute minime repugnet dari seiunctum: insuper si intra Mundum pro replendo huiusmodi interuallo recedente vno corpore maximo impetu, & necessitate sequitur aliud, ne (vt aiunt) detur tale interuallum seiunctum, non video cur immensum interuallum extra mundum derelictum, non rapiat & diuellat Mundum vniuersum & eius partes, trahẽdo ad se illas: demum quia natura superuacaneis non abundat, & cuncta sine eo distincto interuallo seruari valent, nos eius legem sequentes, interuallum id reiiciamus & tanquam inane penitus iudicemus. Hinc dum corpus vnũ ex aliquo loco recedit, & aliud ei succedit, non est putandum, quod succedat pro replendo eo interuallo, ne detur inane, sed asserendum est, quod necessario aliud sequitur per attractionem, & cõnexionem, quia corpora vniuersi necessario iuncta sunt, cum interuallum non detur ab eo corporum distinctum, sic extra cœlum nihil est, quia Mundus est omnia ea, quæ sunt, & non eget alio à quo contineatur, sed sibimet satis est

Sententia verior.

Diluuntur rationes aduersæ. Rationes aduersæ facile diluuntur. Ratio sumpta ex condensatione soluitur ab Aristotele in quarto Physic. 84. nam materia prima vel proxime, vel per intermedia, capax est omnium dispositionum, & formarum, è quarum numero sunt raritas, & dēsitas, & ideo quamuis non detur interuallum ab eo corporis distin-ctum, tamen valet naturale corpus modo rarius, modo densius reddi, veluti, dũ aqua in aërem vertitur, redditur rarior, non per mixtionem cum interuallo inani, ita sine ea permixtione aër per vim aliquando condensatur vel rarescit, mox per suam naturam redit in sibi propriam constitutionem. Insuper considerandũ est apud Aristotelem duplex esse rarum & densum, vnum attinens ad qualitates tertiæ speciei, sensui tactus respondentes, de quo modo est sermo, & competit corporibus vel simplicibus, vel mixtis, dummodo fuerint consimilia; alterũ denotans situm partium competens mixtis dissimilibus, vt spongiæ, pumici, Lunæ, de quo Aristoteles metionem fecit in prædicamento qualitatis, excludens id à genere Qualitatum. *Duplex rarum & densum.* Afferebatur deinde ratio sumpta ex Epicuro & Stoicis de extensione manus, & impulsione sagittæ extra Mundum, de qua à variis varia dicuntur. *Alexander.* Inquit Alexander manum ob id proferri non posse, quia extra cœlum nihil est, ac insuper addit id includere controuersiam, tum quia in nihilo esset aliquid, tum insuper quia vniuersum non esset vniuersum, non enim cuncta in vnum essent versa: *Dubitatio.* sed hæc solutio mihi videtur apprime dubia, primo quia apparuit corpus non egere loco, vt corpus est, cum totum vniuersum in loco non sit: secundo quia nil repugnat imaginari dispositionem aliquam præter naturam, vt videamus quid inde sequatur, ac ita imaginari valemus aliquid in dorso cœli & extra: sed dicemus eam esse constitutionem præter naturam, aduersam mundo & partibus eius. Mundo quia non esset vniuersum, parti quia esset seorsum à toto: quare dicerem nil repugnare, vt manus extendatur, considerando solum id, quod est in ratione corporis, quia potest sine alio ambiente reperiri, & ibi esset non secundum naturam, nec prҽter, modo contrario, sed per negationem: sagitta autem & lapis impelli non possent, quia id non fit sine medio deferente: ita licet imaginari cum Heraclito Mundum in ignem verti, & reddi maiorem, non autem occupare maius interuallum à corpore distinctum: Minime tamen imaginari valemus, Mũdum ex hoc interuallo in aliud transferri posse, cum non detur, & ob id Mundus non titubat, nec in aliam interualli portionem labi potest: dicitur tamen egere Deo detinente, non quia in oppositum sit procliuis, alioquin præter naturam detineretur, sed quia nil est in eo, quod ex Deo non pendeat, & si oportet (vt dicitur in primo Meteororum) mortalem orbem superis lationibus esse continuum, vt omnis inde virtus regatur. Longe magis est necesse Mundum totum cum Deo esse continuum, vt ab eo regatur, nec pro Mundi creatione ex sententia Theologorum est necesse, vt præcurrat interuallum, sed cum creatur Mundus, creatur quoque interuallum, cum non detur interuallum ab eo corporum distinctum. Non me tamen latet sententiam Aristotelis modo aliquo conciliari posse cum ea veterum, quod cum patefecerim in lib. de Mundo cap. 13. nunc non repeto.

Cap. XIII.

De tempore diuisiones & opiniones.

Tempus tripliciter vsurpatur. Tempus esse affirmant homines omnes, idque persentiunt, & præsertim senes; quid autem sit, summa difficultate percipiunt. Vsurpatur nomen temporis

poris nonnunquam pro aëris constitutione, vt dicentes tempus esse serenum,
vel humidum, vel caliginosum & inde ortum ducit distinctio anni in quatuor
Tempora: nonnunquam pro constitutione nostræ vitæ, vt dum dicimus diui-
tes habere bonum tempus, hoc est ducere vitam lætã. Tertio vsurpatur tempus
pro communi quadam affectione sequente motum, cui dicimus cuncta subiici,
quæ ortui & interitui sunt obnoxia, in qua significatione mihi de tempore dis-
serendum propono. Academici considerantes duplicem motum, etiam consi- *Acade-*
derarunt duplex tempus; motum primum, & originalem tribuerunt animæ, de *mici.*
quo dixerunt animam esse numerum se mouentem. Motum alterum ex origi-
nali prodeuntem tribuerunt corporibus, & quoniam tempus sequitur motum,
ideo duplex tempus excogitarunt, vnum originale, & anomasticum, sequens
motum originalem, Alterum ex eo prodiens, ad corpora pertinens. Tempus
originale, dixere terminum & finem æternitatis, principium vero temporis se-
quentis. Peripatetici, vt negarunt animam ex se moueri, ita cum motũ tum tem- *Peripate-*
pus originale neglexerunt, & solum de motu & tempore, ex principiis immobi- *tici.*
libus prodeunte, & ad corporea pertinẽte loquuti sunt: de quo quid sit, varij va-
ria enunciarunt. Architas Tarentinus, ex relatione Simplicij in primo Physi. 93. *Architas.*
Dixit esse dimensionem, siue extensionem naturæ vniuersi, est enim extensio
conseruationis eius, verum quid sit huiusmodi dimensio non patefecit. Pytha- *Pythago-*
goras ex relatione Plutarchi in primo de Placitis Philosophorum, dixit tempus *ras.*
esse sphæram vniuersi, quam opinionem refert etiam Aristot. quarto Physi. 93.
ex aduerso tamen idem Plutarchus in 7. q. Academica inquit, Interrogatus Py-
thagoras quid nam esset tempus, vniuersi esse animam respondit: possemus con-
ciliando dicere Pythagoram indicasse id duplex tempus, quod mox explicauit
Plato, tempus nempe originale ad animam vniuersi pertinens per animam de-
notatum, & tempus attinens ad motum corporum denotatum per sphærã vni-
uersi. Alij asseruere Tempus esse motum, qui tamen inter se dissenserunt. Epicu- *Epicurus.*
rus dixit esse motum diuturnum, Eratosthenes motus omnes cœlorum vnã *Erato-*
conspirantes tempus constituere affirmauit, & ob id viam Mundi Tempus nun- *sthenes.*
cupauit. Stoici id retulere ad Motũ solis. Anaximenes, & Anaximander vniuer- *Stoici.* *Anaxi-*
se motum omnẽ dixere esse tempus. Pindarus enunciauit Tempus omnes exu- *menes.*
perare beatos, indicans tempus esse aliquid diuinum. & eum cõmendat Plutar- *Anaxi-*
chus in 7. q. Platonica: ex propria autem sententia inquit esse originẽ & causam *mander.*
eius proportionis & ordinis, qui cuncta, quæ oriuntur continet, & Aristotelem *Pinda-*
damnat, qui tempus definiuit, esse mensuram & numerum motus: & inclinare *rus.* *Plutarch.*
videtur in opinionem Platonis, explicãtis tempus originale ad animã pertinens, *Speusip-*
ex quo pendet ordo vniuersi. Speusippus in lib. de Platonis definitionibus dixit, *pus.*
Tempus esse motum solis, & progressionis mensuram: hinc Plutarchus in 7. q.
Academica inquit, Speusippum putasse tempus esse quantitatem in motu, vel vt
Stoicorum nonnulli dixere, interuallum motus. Plato in Timæo definiens tem- *Plato.*
pus primum, quod principale indicauit, dixit esse imaginem æternam numero
fluentem, æternitatis in vnitate manentis, adeo vt æternitas sit exemplar, Tem-
pus imago eius: æternitas manet, tempus fluit: æternitas est tanquam nunc ma-
nens, Tempus tanquam nunc fluens: æternitas in vnitate impartibili posita est,
tempus vero in numero. Iamblichus Platonem sequens dixit, Tempus esse mo- *Iambli-*
tionem primam anomasticam, omnium causam secundum primam notionem *chus.*
rationum productã: cuius sententia similis est sententiæ Plutarchi. Plotinus si- *Plotinus.*
militer sequens Platonẽ En. 3. lib. 7. inquit, Tempus esse actũ animæ procedentẽ

perpetuo, quodam transitorio motu ex vna vita in aliam: ac ita esse imaginem mobilem immobilis æui, adeo vt antecedat æternitas ad Mentem pertinēs, mediet tempus, terminus, & imago æternitatis sequatur tempus, vt vmbra ad corporea pertinens. Hæc sunt principaliora eorum, quæ ab aliis de tempore enunciata fuere, quæ cum sint satis dubia & obscura, vt distinctius pateat quid tempus sit, & num aliquid veri in eis includatur, opinio Aristotelis est explicanda.

Cap. XIIII.

De Tempore opinio Aristotelis.

CVncta, quæ in vniuerso reperiuntur, præter Deum, quia definita, & modo aliquo terminata sunt, mensura aliqua mensurari dicuntur, quæ est aliquid primum eius generis; ita numerabilia vnitate & numero mensurantur, continua permanentia, vt corporum longitudines mensurantur digito, vel grano, vel alio simili considerato tanquam minimo: præstātiæ rerum, & formæ graduum latitudine præditæ per gradum præstantiæ: locata mensurantur per locum consideratum secundum propriam formam constitutam in definita distantia à cœlo: ea quæ secundum substantiam non variantur, dicuntur mensurari vniuerso æuo, vt asseritur primo Cœli 100. Et ea demum quæ varietati & motui subiiciuntur, dicuntur subiici tempori, & tempore mensurari. Hinc instinctu quodam naturæ, inspicientes diem & noctem, tanquam partes quasdam temporis, mensuramus cursus & moras rerum: hoc enūciauit etiam Plato, qui in Timæo dixit vsum numerandi ortum duxisse ex circuitu cœli diurno: & in Epinomide asseruit, ex noctis & diei varietate prodiisse vsum numeri: ita excogitauimus horas, tanquā exiguas portiones temporis, quibus transmutationum moras mensuramus. Et quoniam mensura debet esse aliquid primum, & minimū illius generis: ideo iure tempus debet iudicari aliquid, ad primum motum pertinens, qualis est motus diurnus, qui cum sit primus, etiam est velocissimus, & ob id minimus: insuper est motus totius, primo tamen competens orbi supremo, & est regula cæterorum motuum. Cum itaq; tempus ad hunc primum motum pertinere debeat, & tanquam mensura motus, modo aliquo debeat à motu distingui, ideo recta ratione Arist. existimauit tempus esse motum primum, vt aptum à nobis mensurari per prius & posterius in eo constitutū, adeo vt sola ratione secernatur à primo motu, nam vt est actus mobilis, dicitur motus, vt vero per priora & posteriora nunc in eo considerata, est aptus à nobis numerari, dicitur tempus, quæ ratio temporis est posterior ratione motus, & sequitur illam: hinc tempus dicitur esse idem cum primo motu, quia est idem, dum consideratur pro fundamento: dicitur autem affectio eius, & posterius, dum consideratur secundum propriam rationem: absolutum enim est prius ea relatione cuius est fundamentum: ita motus primus, vt motus, prior est quam vt numerabilis. At quæritur, cū tempus dicatur numerus & mensura motus, num debeat dici numerus numerans motum, vel potius numerus numerabilis à nobis. Aristoteles in cont. 104. quarti Physic. inquit, esse numerum numeratum siue numerabilem. Auer. eo loci de re hac dubitans, ex propria sententia ait, tempus ex se esse numerum numerantem, quia eo numeratur motus: ex accidenti autē esse numeratum per motū: sed conspicue videtur aduersari Aristoteli, qui numerum sumptum in definitione temporis ait esse numerum numeratum: in definitione autem ea sunt accipienda, quæ sunt per se. Pro resolutione dicendum tempus ad tria posse referri, primo ad nos, secūdo ad motum

Variorū mensura varia.

Plato.

Sent. Arist. de tempore.

An sit numerus numerās.

Tempus ad tria relatum.

motum primum, tertio ad sequentes motus; Dum consideratur pro sua absoluta essentia, & ad nos refertur, vt consideratur eo loci ab Aristotele, recte dicitur numerus numerabilis à nobis; dum secundo refertur ad motum primum, à quo sola ratione distinguitur, ita dicitur numerans illum, quatenus est id, per quod primus motus à nobis numeratur. At dum tertio refertur ad alios motus, vere dicitur numerus eos numerans tanquam cunctorum regula & mensura. Ex quo elicitur solutio alterius difficultatis; nam quæri solet, an homine non existente, qui solus inter mortalia dicitur aptus numerare, seruaretur tempus vel non; similiter quæritur an iumenta & expertia rationis tempus cognoscant, cum numerare non valeant. Dicendum est cum Arist. 4. Phys. cont. 131. non existente apto numerare nō seruari tempus pro ea ratione formali, per quā dicitur aptum numerari; seruari tamen pro suo esse absoluto, & etiam vt mensura mensurans & numerans cæteros motus. Expertia rationis cū non sint apta numerare, non cognoscunt tempus pro suo esse formali & numerabili; cognoscunt solum confuse pro suo esse absoluto, vt est idem cum motu, & noscunt potius varietates, & qualitates temporum comitantes illud, quam proprie tempus; vt dum regiones mutant adueniente hyeme, & id faciunt potius instinctu quodam naturę, quàm cognitione distincta temporis, vel motus. Demum elicimus explicationem definitionis temporis ex sententia Aristotelis; nam cum Aristoteles dicat tempus esse numerum motus secundū prius & posterius, nos eam explicantes dicemus, tempus esse motum diurnum mensurantem reliquos motus, vt aptus est per eius successionem numerari à nobis secundum prius & posterius.

An sine ratione seruetur tempus.

Explicatio definitionis temporis.

CAP. XV.

Dubia ex approbata definitione temporis emergentia.

MIRVM non est si ex re obscura obscuræ prodeunt difficultates; nam primo dubium est quomodo motus & tempus, quę continua sunt, recte valeant per numerum explicari, qui est quantitas discreta, & præsertim quia mensura debet esse eiusdem generis, adeo vt continuorum sit continua, discretorum discreta. Præterea Straton Lampsacenus sententiā approbatam reijciebat, quia tempus in influxu est positus, numerus vero nequaquā. Insuper motus primus est vnus, continuus, & æternus, quare non est numerabilis; infinitum enim numerabile non est. Pręterea Mensura debet esse aliquid primum, Tempus dicitur sequi motum, quare non est eius mensura. Insuper dubitatur, an si plures essent Mundi, vt existimarunt Democritus & Epicurus, plura quoque essent tempora; Præterea quæritur quid sit esse in tempore, & mensurari à tempore, & quęnam ea sint, quæ tempori subijciuntur. Demum quæritur, num tempus debeat dici causa interitus, & depravationis rerum, vel potius perfectionis & generationis? Pro nonnullarum difficultatum solutione accipiendū primo est, numerum esse quantitatem priorem continuo, & ob id continua in numeros modo quodam redigi, & sine numero nō mensurari: hinc dicimus lineam esse duorum vel plurium cubitorum; & hoc nos docet etiam Aristoteles in 5. Metaphysicæ cont. 12. Accipiendum secundo motū mensurari statuendo in eo terminos, qui sunt ipsa mutata, & nunc, per quos motus in partes diuiditur, quæ à nobis numerantur, vt patet experientia; vtimur enim numero horarum, dierum, & mensium, numerando partes definitas primi motus. Demum addendum recte tempus definiri per numerum, quia sine ratione non apprehenditur; ratio autem dum mensurat non continuo, sed numero numerante pręsertim vtitur, tanquam ei magis

Dubitatio 1.
Secunda.
Tertia.
Quarta.
Quinta.
Sexta.
Septima.
Numerus est prior continuo.
Solutio prima diff.

congruente; & quamuis motus absolute sit continuus, tamen partes eius, quia plures & variæ sunt, numero sunt præditæ. Ex his patet solutio primæ difficultatis. Instabatur secundo, quia tempus in fluxu est positus, non autē numerus; Respondeo Tempus & motum non recte dici fluere, & esse posita in fluxu, sed rectius dici esse fluxum, per quem mobilia & subiecta tempori fluunt; & quamuis numerus sit aliquid in anima numerante permanens, tamē numerabilia possunt esse & permanentia, & fluentia, quia animo concipimus numerum partiū, quæ fluxerūt, vt patet dum numero horarum mensuramus motum diurnum. Obijciebatur tertio, quia infinitum non est numerabile. Respondeo non esse numerabile secundum totum simul sumptum, esse tamen numerabile secundū partes quaslibet, seorsum consideratas. Dubitabatur quarto, quia mensura debet esse aliquid prius. Respondeo, dum Tempus consideratur vt mensurans, vel refertur ad motū diurnum, vel ad sequentes; si ad sequentes, vere dicitur eos mensurare, & requiri pro illis, ac ita etiam est aliquid eis prius; dum vero refertur ad motum primum, non proprie illum mensurat, sed est id, per quod ille à nobis est aptus mensurari, at id quod reddit aliquid mensurabile, non semper est aliquid prius, vt quāuis longitudo reddat hominem mensurabilem, non propterea est prior homine. Quærebatur quinto, si plures essent Mundi, an etiam plura essent tempora. Respondeo per principia Aristotelis, quot essent Mundi, tot essent tempora; hinc in quarto Phys. cont. 93. inquit, Si plures essent cœli, similiter esset tempus cuiuslibet ipsorū motus, quare multa tēpora simul essent, &c. Aristoteles hoc profert disputādo aduersus eos, qui tempus dixerunt esse motū vniuersi, non secernentes ratione tempus à primo motu, & præsertim quia ipsi putarunt Mundos esse plures; Aristoteles autē ratione secerni tempus à primo motu, & iudicat Mūdos nō posse esse plures, & ob id non posse multiplicari tempora: & cōfirmatur, quia ex sententia Aristotelis in duodecimo Metaphysicæ 49. si Mundi essent plures, etiam motores primi plures essent; at quemadmodum ex eius immobilitate fluit motus, ita ex eius æternitate tempus; quare si plures essent mundi, plura essent prima æterna, & plura tempora: de quo primo principio cecinit Boethus,

Qui tempus ab æuo
Ire iubes, stabilisque manens das cuncta moueri.

Sexta dubitatio erat de his, quæ tempore mensurantur, eique subijciuntur; quam soluens accipio, Cum tempus sit quidam fluxus, ac ita ab æternitate distinctum, quæ est constans & permanens, nō valet mensurare, & sibi subijcere nisi ea, quæ fluunt: hinc quæcunque in vniuerso reperiuntur, vno trium modorum ad tempus se habent; vel enim sunt supra tempus, vel sunt vnà cum tempore, vel subijciuntur tempori: supra tempus sunt æterna, & immobilia penitus, & præsertim Deus, qui est ipsa æternitas: vnà cum tempore sunt mobilia æterna, vt cœli, quorum essentia non variatur, ideo non subijciuntur tempori, quia tamen mouentur, dicuntur esse vnà cum tempore; ad quod tempus vario modo se habet primum mobile, cuius motus sola ratione distinguitur à tempore & cæteri orbes, qui primo subijciuntur, & quorū motus per primum mensuratur. Tertio subijciuntur tempori, & ab eo proprie mensurantur mortalia, quorum nedum operatio, verum etiam essentia vnà cum tempore fluit. Quæ mortalia tripliciter cōsiderari possunt vel secundum essentiam absolute, & hæc tempori non subijcitur, cum sit æterna; vel secundum essentiam cum existentia & fluxu iunctam, vel secundum solum fluxum. Tempus primo & per se mensurat fluxum, ideo dicitur mensura motus, consequenter autem mensurando fluxum mensurat essentiam

Solutio secunda. *Solutio tertia.* *Solutio quarta.* *Quæ tempore mensurantur.* *Mortalia tripliciter considerantur.*

essentiam fluentem, in particularibus existentem. Hinc Aristoteles in quarto Metaphysicæ aduersus Heraclitum dixit, mortalia fluere secundum quantum, at non secundum quale, hoc est non secundum absolutam essentiam; quæ æterna est; hinc recte Auerroes in quarto Physicorum 98. dixit quod motus, qui eum sentitur primo & per se percipitur tempus, est motus quo sentimus nos subiici transmutationi; id tamen non percipimus, nisi nouerimus motum primum; & Aristoteles in cont. tt4. asseruit motum esse in tempore, nil aliud esse nisi mensurari tempore & ipsum esse eius. Simul enim motum & esse eius mensurat, & hoc est motui in tempore esse, mensurari ipsius esse, &c. adeo vt Tempus primo & per se mensuret moram & fluxum motus, qui est eius essentia existens in mobili, & deinceps mensuret mortalia transmutationi obnoxia cum motu iuncta.

CAP. XVI.

An Tempus iudicari debeat potius causa interitus quàm ortus.

QVÆRITVR de Tempore cuius nam præsertim iudicari debeat causa, num ortus & perfectionis, vel potius deprauationis & interitus. Sententia fuit Simonidis, Tempus esse sapientissimum, & latentem veritatem suo cursu detegere, & Aristoteles in primo Nicomachiorum dixit, Tempore disciplinas & artes perfici: & confirmatur ratione, quia Tempus eius præsertim iudicari debet causa, quod optatur ab agente, & est per se terminus motus; huiusmodi autem est perfectio & esse, nō opposita quæ mala sunt & non optantur; Præterea cum omnia pendeant ex bono, omnia etiam sui conditione bonum quærunt, & pro bono sunt constituta, quare absurdum videtur putare Tempus per se & præsertim malum efficere, & pro malo conducere, & præsertim cum sit idem cum motu primo qui in bonum dirigitur, & sit imago æternitatis. Ex aduerso tamen Aristoteles in quarto Physicorum 128. inquit, Tempus interitus potius esse per se causam quam generationis; remouet enim per se mutatio id, quod adest, ortus autem potius ex accidenti est causa; signum ex se satis est, quia fit quidem nihil nisi moueatur quodam modo ipsum, & agat: interit autem etiam cum nihil mouet, & hunc præsertim dicere consueuimus interitum à tempore factum, & cæter. hinc legitur: *Simonides.*

Tempus edax rerum, túque inuidiosa vetustas
Omnia consumitis; & alibi
Cuncta trahit secum, voluitque volubile tempus.

Hinc inspicimus res solo tēpore, nulla apparente externa causa, ad interitum progredi, & propterea fingitur tempus vorare filios suos. Pro solutione accipiendum primo tempus esse fluxum quendam, & non esse principalem causam ortus vel interitus rerum, sed aliquid requisitum pro ortu & interitu, & id in quo, vel per quod res fiunt vel intereunt: cum enim sit quidam motus, & omnis motus sit quædam generatio & interitus, vt generatio & interitus nō generant, nec interimunt, ita tempus nec generat, nec interimit, sed in eo vel per illud res fiunt & intereunt. Cum itaque tempus pro ortu & interitu requiratur, videndum est quid præsertim sequatur tempus, num ortus vel interitus: & pro solutione vtendum puto triplici distinctione; Prima est, Tempus ad duo referri posse, vel ad præsentia, vel ad futura: si refertur ad futura, conducit pro ortu eorum; si ad præsentia pro interitu: hinc dicitur, nascentes morimur, quia rerum definitum est æuum, & quo magis res à principio recedunt, quamuis primo perfi- *Solutio.* *Prima distinctio.*

ciantur, tamen sensim magis accedant ad finē: & quia in tempore propriè sunt, & tempore mensurantur non futura, sed præsentia, ideo rectè Aristoteles inquit, Tempus potius destruere, quam construere. Altera distinctio est, Tempus & motum dupliciter posse considerari, primo secundum propriam naturam, & conditionem; secundo cum relatione ad institutum agentis principalis. Prima consideratione tempus præsertim interimit; cum enim sit quidam motus, & fluxus, per fluxum res recedunt à termino à quo, & amittunt dispositionem præsentem: hinc tempus sua conditione præsertim dicitur consumere. At dum refertur ad institutū agentis secus se habet; agens enim formam & bonum optat. Tertio Tempus dupliciter considerari potest, vel secundum solam sibi propriam facultatem, vel secundum facultatem agentis ei iunctam; per propriam facultatem, & conditionem euertit; per facultatem agentis præsertim generat. His addo Tempus dupliciter posse considerari; primo consideratione Academicorum, secundo consideratione Peripatetica. Academici tempus considerant cum relatione ad æternitatem, cuius aiunt esse imaginem: hinc Plotinus En. 3. lib. 7. ait tempus non esse mensuram corporei motus, nec aliquid motum sequens, sed esse perseuerantiam quandam in mutationibus animæ Mundi, æmulam æternitatis, & esse actum animæ, motu quodam transitorio ex alia vita in aliam perpetuo procedentem, ac ita esse imaginem mobilem immobilis æui, secundū quam considerationem, vt æmulum æternitatis, dicitur causa conseruationis rerum, vt tamen ab æternitate secernitur, dicitur iunctum cum varietate. At dum cōsideratur consideratione Peripatetica, secus se habet, vt prius patefeci. Simplicius tamen in quarto Phys. exponens cont. 107. nititur suo more Aristotelem cum Platone conciliare, quē missum facio. Ex his eliciuntur solutiones aduersarum rationū. Dicebatur primo Tempus detegere veritatem, & eo multa perfici: respōdeo hæc fieri virtute & cura agentium, non tamen sine tempore; at neglecta cura & remota facultate agentium per propriam Temporis conditionem scientiæ obliuioni traduntur, & res ad interitum tendunt. Addebatur tempus præsertim eius esse causam, quod optatur ab agente, & est per se terminus motus. Respondeo hoc esse verum per relationem eius ad institutum agentis, at non per propriam conditionē motus & temporis, quæ est remouere quod adest. Instabatur insuper, quia Tempus manat ex æternitate & pēdet ex bono, quare per se in bonum ducit. Hinc Plutarchus Pindarum commendauit existimantē tempus esse aliquid diuinum. Respondeo hæc esse vera de tempore per relationem ad institutum agētis, & quatenus est imago quædam æternitatis; At quia per suam propriam conditionem ab æternitate degenerat, & varietatem ac fluxum addit, vt ab ea recedit, secum deferr interitum, & obliuionem, & rectè de eo dicitur:

Obliuiosum cuncta sed tempus vorat.

Secunda. *Tertia.* *Quarta.*

CAP. XVII.

De Anno.

DECLARATO Tempore, superest agendum de partibus eius; Sententia est Platonis in Timæo Dies, noctes, Menses, & annos esse partes Temporis, erat vero, & erit esse eius species; Nam diuiditur Tempus in præteritum & futurum, quę sunt varietates eius, sua conditione distinctę, & ob id dicuntur species; non tamen sunt propriè species, sed modi quidam varij eius & subordinati: dimittitur præsens, quia non est tempus, sed instans nectens præteritum cum futuro; & cum Tempus sit fluxus quidam, vt sit, non exposcit pręsentiam partium,

Species temporis.

sed

ſed ſolam connexionem per inſtans,& pręſens. Annus,menſis,& ſimilia dicuntur partes,quia magis conſimilitudinem includunt,& ſolum addunt menſuram quandam, quæ ad partes pertinet; nec etiam ſunt proprie partes Temporis, vt in ſinitum eſt, quia pars debet eſſe apta aliquoties ſumpta conſtituere totum, & id modo aliquo menſurare,quod infinito competere nō poteſt: dicuntur tamen partes per relationem ad nos, qui terminata & diſtincta tempora cōſideramus, eiſque varia tribuimus principia. Partes huiuſmodi variæ ſunt,quarum præcipua dicitur Annus, de qua primo agendum. Annus eſt duplex, vnus vniuerſi, qui dicitur annus magnus, Mundanus, & vertens; Alter particularis & proprius. Annus magnus eſt reuolutio orbium Cœli & reditus in eandem diſpoſitionem, in qua primo fuerunt. De hoc anno magno loquens Cicero in lib. de ſomnio Scipionis inquit, Homines populariter annū tantummodo Solis, id eſt vnius aſtri reditu metiuntur; re autem ipſa,cum ad idem,vnde ſemel profecta ſunt, cuncta aſtra redierint,eandemq; totius cæli deſcriptionem longis interuallis retulerint, tum ille vere vertens annus appellari poteſt. De eodem loquens Plato in Timęo ait, Eſt tamen intellectu facile, quod perfectus numerus Temporis, perfectum tunc demum compleat annum, cum octo ambitus confectis ſuis curſibus, quos orbis ille ſemper idem, ſimiliterque procedens metitur, ad idem ſe caput retulerint. Inſuper de eodem mentionem facit in lib. de Regno, inquiens vniuerſum hoc aliàs Deus ipſe regit, agitat, atque rotat, alias vero dimittit, cum Mundi circuitus competentia ſibi curricula temporis expleuerunt. In Phædro etiam ſubindicans annum magnum hæc verba profert, in idem vnde profecta eſt, cuiuſq; anima annis decem millibus nō reuertitur. Ex ſententia Empedoclis annus magnus eſt æuum,& definita periodus ſingulorum Mundorum, vel litis, vel amicitiæ, quos ſibi mutuo ſuccedere, ac inuicem definitis temporum menſuris reciprocari exiſtimauit. Ex opinione autem Heracliti, & Stoicorum annus magnus eſt mora & conſeruatio Mundi ab eius ex igne ortu, ad eiuſdē in ignem conuerſionem; quam mutuam Mundi & ignis reciprocationem definitis temporum menſuris fieri exiſtimauit. De longitudine, & menſura anni magni opiniones ſunt variæ; Ex opinione Empedoclis, & Heracliti nil certi hac de re dicere valemus; Ex opinione autem eorum Aſtronomorum, qui putarunt octauam ſphæram reuolui tempore quadraginta & nouem millium annorum Solis, annus magnus eſt illa periodus quadraginta nouem millium annorum. Qui vero putarūt octauam ſphæram ſingulis centum annis decurrere gradum vnū, inquiunt annum magnum eſſe triginta ſex millium annorum. Macrobius in lib. de ſomnio Scip. inquit, Annus magnus qui Mundanus vocatur, ſeu vertēs, ex Phyſicorum ſententia eſt quindecim milliū annorum. Franciſcus Cataneus Diacetius vnam ſcribit Epiſtolam, in qua nititur oſtendere annum magnum ex ſententia Platonis eſſe duodecim milliū annorum. Marſilius Ficinus in ſua Platonica Theologia lib. 4. c. 2. ait, Zoroaſter iiſdem aliquando cauſis omnino redeuntibus, eoſdem ſimiliter effectus reuerti putat; qua ratione tam ipſe, quam alij multi ſucceſſores eius, humanorum corporum reſurrectionem cōfirmarunt. Circuitus autem vniuerſi interuallum annis ſolaribus ſex & triginta millibus expleri voluere Platonici, quem magnum & Mundanum appellant annum; huius finem Mercurius anni ſenium appellat: Plato vero in lib. de Regno Mundi reſtitutionem. Idem Ficinus in 10. de Rep. Platonis, diſtinguit annum magnum Mundi, ab anno magno animarum inquiens, annum magnum animarum ex ſententia Platonis eſſe duodecim millium annorum Solis, ex tribus autem eiuſmodi annis

Partes temporis.

Annus duplex.

Annus magnus.

Empedocles.

Heraclitus.

Aſtronomi.

Macrobius.

Diacetius.

Marſilius Ficinus.

confici annum magnum Mundi, quo Mundi anima motu firmamenti suum absoluit ambitum. De anno magno animarum in 6. Æneidos ex sententia Platonis hæc protulit Virgilius,

Virgilius.

Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purúmque reliquit
Aethereum sensum, atque aurai simplicis ignem.
Has omnes vbi mille rotam voluere per annos
Lethaeum ad fluuium Deus euocat agmine magno,
Scilicet immemores supera vt conuexa reuisant
Rursus, & incipiant in corpora velle reuerti, &c.

Et quemadmodũ secantur anni solares in hyemem & æstatem, ita aiunt Stoici, & multi cum eis, annum magnum diuidi in orbis Terrarum inundationem tanquam hyemem, & conflagrationem tanquam ęstatem. Ex sententia nostrorum Theologorum vniuersa Mundi conseruatio potest dici annus magnus, cui ætates tribuunt; Ex sententia Albumusaris, & quorundam Astronomorum hic annus magnus eius est facultatis, vt in eius recursu cum cæli & stellarum constitutiones redeant eædem, consimiliter effecta eadem redibunt, adeo vt hæc ex Cœlo pendentia & sub cælo posita eadem numero reuertantur. Hæc sunt potiora eorum, quæ viris doctis de anno magno dicuntur.

CAP. XVIII.

De Anno magno sententia propria.

DE re apprime ardua varia probabiliter protulerunt viri sapientes; qua de re vt breuibus & distinctè dicam quod sentio, decem profero tanquã Theses.

Prima conclusio. Dico primo si pro constitutione anni magni consideramus cum Empedocle, Heraclito, & Stoicis, reciprocationes, & subordinatas regenerationes Mundorum; annus magnus est inane commentum, vt inanis est ea vel mundorum Empedoclis, vel Mundi & ignis reciprocatio Stoicorum. *Secunda.* Dico secundo si pro constitutione eiusdem consideramus descensum & ascensum animarum certo numero definitarum, per sphęras Mundi, & transitũ earum per varia distinctorum animalium corpora gratia purgationis, quæ cõsiderauit Plato in Phædro & alibi, ea erit opinio Academica ex Pythagora defluxa, absolute autem cum vero pugnans, & varia includens mendacia, vt definitum numerum animarũ, transitum per corpora distinctorum animalium, moram per mille annos in singulis sphæris, & alia huiusmodi. *Tertia.* Addo tertio, ꝙ si etiam Platonem sequeremur, non cogimur dicere annum magnum animarum esse duodecim millium annorum, quia in singulis duodecim sphærarum, octo Cœli, quatuor Elementorum morentur per mille annos, quoniam sphæræ cœli repertæ sunt plures quàm octo; insuper pro reditu in octauam sphæram non est numerandũ tempus, quo mox animæ morantur in ea, nec tempus quo ante recessum manserũt in Terris. Hinc Plato in Phædro, cuius verba retuli, solum mentionem facit de decem millibus annis, & iure; nam Plató Pythagoram sequitur, ex cuius sententia numerus denarius est completus, & maximus. Cæteri autem numeri sunt multiplicationes eius. *Quarta.* Dico quarto sentẽtiam doctissimi Ficini de anno magno animarum, quod ex opinione Platonis sit duodecim millium annorũ, & annus magnus Mundi sit triginta sex millium annorum, quia eo tempore octaua sphæra absoluat reuolutionem suam, conspicue pugnare cum sententia Platonis; quoniam Plato, vt etiam Aristoteles putauit octauam sphæram esse primum mobile, & solũ moueri

motu

motu diurno, non autem tempore triginta sex millium annorũ, vt mox nonnulli astronomi existimarunt; hinc Plato in Timæo pro anno magno non considerauit solam firmamenti reuolutionẽ, sed vniuersum cursum octo sphærarũ, adeo vt in eandem constitutionem & mutuum aspectũ reuerterentur; immo dixit octauam sphæram motu suo nempe diurno mensurare motus aliarum sphærarum. Addo quinto hunc annum magnum, constitutum per motum proprium octauæ sphæræ, distinctum à motu diurno, similiter pugnare cum opinione Aristotelis, qui octauam sphęram vnà cum Eudoxo, & Calippo solum motu diurno moueri putauit. Dico sexto si per annum magnum, intelligimus reditũ octo sphærarum Cœli in eandem, à qua primo recesserunt, constitutionem, & aspectum, vt asserit Plato in Timæo, illa consimilis constitutio, & in eam reditus est quid inane, vt conspicuis rationibus ostenditur ab Haly in expositione primi libri apotelesmatum, per fundamenta Ptolemæi, & à Nicolao Orem viro docto in tractatu de proportionibus proportionum. Addo septimo, concesso eo definito tempore dari reditum in consimilem penitus cœlorum constitutionem, non ob id eadem numero effecta sub cœlo reuersura; quia per naturam quod est corruptum non valet idem numero refici: mitto rationes alias, & pręsertim quia pro eiusdem numeri regeneratione, non sat est eadem numero cõmunis causa, sed etiã requiritur vt principia propria, & tempus eadẽ numero sint. Assero octauo eam distinctionem anni magni animarum, ab anno magno Mundi necessitate carere, & rationi non esse consentaneam; cum enim animæ sint principales formæ, Mundi ordinem seruantes, eiq; respondentes, rationi consonũ videtur quod vt se habet de vno, ita se habeat de altero. Hinc Aristoteles in calce secundi de Ortu & Interitu recursum & reditum asserit solum fieri posse ad eadẽ speciẽ, non autem numero. Nono dico annũ magnum magna ex parte esse cõmentum quoddam, & nullo cõstanti niti fundamento, solum autẽ concedi posse sentiendo cum recentioribus Astronomis octauam sphæram non esse primum mobile, & moueri, motu proprio, non diurno, sed tardissimo, & ita asserendo annũ magnum esse tempus, quo suam reuolutionem absoluit, ꝙ à variis varium dicitur. Demum addo ea, quæ præsertim Physicos nõnullos & Astronomos excitarunt ad anni magni cogitationẽ, præsertim sex fuisse: Primo consideratio temporis proprij cursus octauæ sphæræ, ignoti vetustioribus Astronomis; Secundo consolatio mortalium optantium in hoc mundo seruari, vel saltem in eum redire; Tertio vt in infinito Mundi cursu ordo aliquis refulgeret; Quarto inanis imaginatio quorundam Academicorũ statuentium definitum numerum animarum, & earum ascensum & descensum pro æterna Mundi cõseruatione; Quinto opinio quod Cœli post varias reuolutiones in eandem constitutionem & mutuum aspectum redeant; Sexto, quia veritas resurrectionis nostræ in die iudicij diuinitus nobis reuelata, latenter animos excitauit ad simile aliquid excogitandum, & cum verũ exacte non valuerint inspicere, vmbram quandam tenuem inspexere.

Quinta. *Sexta.* *Septima.* *Octaua.* *Nona.* *Decima.*

CAP. XIX.

De Anno communi siue Solis.

DECLARATO Anno magno, declarandus superest annus communis, qui relatus ad illum paruus nuncupatur: pro cuius notitia considerandũ, quod annus particularis late sumptus dici potest quælibet reuolutio cuiuslibet Planetę, vt distinguitur à die cõstituto per cursum primi mobilis; ita datur annus Iouis, annus Saturni, & sic de cæteris planetis. Hinc Lactantius in secundo suarum *Lactan-tius.*

institutionum inquit Chaldæos, & Arabes pro annis menses numerasse, qui dici possunt anni Lunares: Similiter Virgilius in 3. Æneidos annum Solis relatum ad eum Lunæ nuncupauit magnum, inquiens:

Interea magnum Sol circumuoluitur annum.

Magis proprie tamen annus dicitur ille, qui proprio Solis motu constituitur, redeundo ab eodem ad idem, & nuncupatur annus Ciuilis, cuius principium esse potest recessus à quouis gradu cœli, finis vero reditus ad eundem; proprie tamen principium secundum naturam distinctum sumitur à punctis vel Solstitiorũ vel æquinoctiorũ; ideo ea à Ptolomæo nuncupantur puncta restitutionis, quæ cum sint quatuor, inde ortum duxere opiniones quatuor de Principio anni; nam ex sententia Ptolemæi, principium anni est indefinitũ, & peti potest à quouis quatuor punctorum principalium. Ex sententia autem Ægyptiorum nec non Atheniensium sumitur initium à Solstitio æstiuo, quos sequitur Plato in lib. de Legibus. Ex sententia Romanorum, vt etiam ex sentẽtia nostrorum Theologorum ex Solstitio hiberno, in quo ortus est Christus dominus noster. Ex sententia Astronomorum Poetarum, & populari, ex æquinoctio Veris, de quo Virgilius.

De principio anni. Ptolemæus. Ægyptii. Plato. Romani.

Non alios prima crescentis origine Mundi
Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem
Crediderim, Ver illud erat, Ver magnus agebat
Orbis, &c.

Hebræi. Plurimi quoq; Hebræorum ex eo puncto sumunt principium anni, & creationis Mundi; quod etiam ex vera sentẽtia fuit principium redemptionis humanis generis. Ex opinione tamen aliorum Hebræorum. Mundi creatio fuit tempore Autumni, & æquinoctij autumnalis; nam legitur in Genesi: Germinet Terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferũ faciens fructum; id autem est tempore Autumni, cuncta enim à Deo creata fuerũt perfecta, perfectum est viuens, dum valet generare simile. Hinc in Exodo de mense Martio legitur; Hic mensis sit vobis primus in anno, indicando prius ob tempus creationis Mundi, Martium non fuisse primum. Apud nonnullos ob conspicuam quatuor temporum anni varietatem; vnumquodque eorum temporum dicebatur annus; nam de longitudine solaris anni variæ fuere sententiæ. Apud vetustiores Romanos erat decem mensium Lunarium, de quo Ouidius

Annus erat decimum quum Luna receperat Orbem,
Hic numerus magno tunc in honore fuit,
Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus,
Seu quia bis quino fœmina mense parit;
Seu quod adusque decem numero crescente, venitque,
Principium spatiis sumitur inde nouis, &c.

Insuper de eodem anno loquens ait,

Tempora digereret cum conditor Vrbis, in anno
Constituit menses quinque bis esse suo;
Scilicet arma magis, quam Sydera Romule noras,
Curaque finitimos vincere maior erat:
Est tamen & ratio Cæsar quæ mouerit illum,
Erroremque suum quo tueatur habet.
Quod satis est vtero matris dum prodeat infans,
Hoc anno statuit temporis esse satis, &c.

Auctus mox à nonnullis aliquantulum fuit annus, & redditus fuit tercentum & quatuor

quatuor dierum; Quibus successit Numa Pompilius, qui addidit dies quinquaginta, adeo vt ex diebus 354. annus constaret; & diebus his quinquaginta ab eo additis alios sex adiecit ablatos à sex mensibus, qui ex triginta diebus cõstabant, quos quinquaginta & sex dies in menses duos pari sectione diuisit, & alterum, quem primum esse voluit, Ianuarium nuncupauit, alterum Februo Deo dicauit, quem præesse lustrationibus ferunt. Mox exacte inspecta imperfectione anni, quia dictis 354. diebus reuolutio Solis non absoluitur, auctus fuit vsq; ad 365. dies, Sol enim tempore 365. dierum & sex horarum fere reuolutionẽ complet; quas ferè sex horas, neglexerunt: & cursu temporis conspicuus cœpit apparere error, quem I. Cæsar cupiens emendare, Sosigene ad hoc adhibito, vt refert Plinius lib. 18. cap. 25. Sanciuit vt quarto quoque anno dies vnus per vniuersum intercalaretur, quem bisextum, quasi bis sextum nuncuparunt, quia singulis annis quaternis, bis circa Februarij finem sexto Kal. Martias scribere consueuerunt, de quo Ouidius 3. Fastorum. *I. Cæsar.*

Ille moras Solis, quibus in sua signa rediret
Traditur exactis disposuisse notis;
Is decies senos tercentum & quinque diebus
Iunxit, & è pleno tempora quarta die.

Hoc olim facere consueuere solemniter & publice conuocato Populo. Et cum post I. Cæsarem hic intercalandi mos obliterari cœpisset, Cæsar Augustus denuo iussit obseruari. Verum in eo quadrantis additamento inuentus est error, quia plus additur, quam addi debeat. Ideo Alphonsus Rex Hispaniæ pro quarta illa die, quinq; duntaxat horas cum 49. ferè minutis parum ab Alphagrano dissentiẽs credidit singulis annis esse addendas, adeo vt singulis quatuor annis minuta 44. redundantia intercalarentur, quę cursu 130. annorũ ferè errorem vnius diei constituunt, adeo vt progressu temporis error conspicuus refulgeat, qui varietatem parit pro inuenienda Luna Martij, & celebrando festo Paschali decimaquarta die primi mensis, vt præcipitur in Exodo. A Dionysio Abbate constitutum fuit æquinoctium 21. Martij, & id mox seruatum est vsq; ad nostra tempora, sed quoniam cursu temporis ob errorem intercalationis æquinoctiũ Veris præcessit, hinc ordine Gregorij XIII. Pont. Max. pro remouẽdo magna ex parte errore decurso dempti sunt dies decem. Hebræi non vtuntur eo intercalationis ordine, sed pro anni cõstitutione numerantes cursus Lunæ, vtuntur intercalatione vnius Lunationis. Demum considerandum ex sententia recentiorum Astronomorum, Zodiacum & lineam Eclipticam in eius medio collocatam, per cuius intersectionem cum æquatore, ea quatuor principalia puncta constituuntur, esse duplicem; nam consideratur Ecliptica in octaua sphæra; quæ aliquantulum est mobilis per proprium motum eius sphæræ, distinctum à diurno; insuper consideratur in sphæra nona, & primo mobili, quæ inuariabilis est penitus, cũ id mobile solum motu diurno moueatur. Hinc oritur annus duplex, vnus verus, & est reditus ad pũctũ intersectionis, vel solstitij in nona sphæra; alter apparens, & est reditus ad idem punctum apparens in sphæra octaua. *Annus verus & apparẽs.*

CAP. XX.

De Mense.

MENSIS est principalis quædam portio anni, qui duplex est, vnus Naturalis, alter Ciuilis. Mensis Ciuilis est definitus numerus dierum, quem homines gratia vsus, & distinctionis partium anni obseruare consueuere; ita men- *Mensis Ciuilis.*

Mensis naturalis duplex sum alij ex viginti octo, alij ex triginta, alij ex vno supra triginta diebus constant, & Martius apud Albanos ex triginta sex diebus constabat. Mensis naturalis adhuc est duplex, vnus Solis, alter Lunæ; Mensis Solis est duodecima anni pars, qua Sol suo motu duodecimam Zodiaci partem decurrit, qui menses æquales sunt. *Mensis Lunæ triplex.* Mensis Lunæ est triplex, vnus peragrationis, alter coniunctionis, tertius cōspicuæ visionis. Mensis peragrationis Lunæ est id tempus, quo Luna suo motu decurrit vnum signorum Zodiaci, qui etiā annus Lunaris dicitur; & id efficit tempore viginti septem dierum cum tertia alterius parte ferè. Mensis coniunctionis in veteri testamento seruatus, qui etiam Lunatio dicitur, est id tempus, quod inter vnam Lunæ cum sole coniunctionem, & sequentē intercipitur; & est tempus 29. dierum & duodecim horarum fere, & variari potest aliquantulum ob ecentricitatem orbis Lunæ, vt aiunt Astronomi; Mensis conspicuæ visionis, est id tempus, quo Luna conspici potest medians inter duas eum Sole coniunctiones; qui mensis minor est mēse coniunctionis, ob tempus quo Luna Soli proxima inspici non potest, & est trium fere dierum & aliquando minus: Ex quo constat mensem cōspicuæ visionis, minorem esse mense peragrationis, & mensem *Nomina Mensiū.* peragrationis minorē esse mense coniunctionis, & mensem cōiunctionis sæpe minorē esse mense Ciuili; dico sæpe ob Februariū. Nomina Latina Mēsium hæc sunt; Ianuarius a Iano bifronte, quia est principium & finis anni; Februarius Neptuno sacer; Februa dicuntur quæcunque purgamenti causa sacrificijs adhibebantur; Martius a Marte genitore Romuli: Aprilis ab aperiendo,

Candidus auratis aperit dum cornibus annum
Taurus, &c.

Vel quasi aphrilis a spuma, quam Græci ἀφρον vocant, ex qua fertur ortam Venerem matrem Aeneæ; Maius vel a Maia, vel a maioribus dictus quorum consilio Respublica administrabatur; Iunius vel a Iunone, vel a iunioribus, qui rem armis gerebant, vel (vt alij putant) a Iuuenta Dea vxore Herculis, Hebe a Græcis dicta; Iulius ante Quintilis, quia quintus esset, postea ita nuncupatus in honorem Iulij Cæsaris; Augustus, primo Sextilis in honorem Augusti, ex Senatus consulto ita denominatus: September, October, Nouēber, December ob sequentiū principum Tyrannidem prisca nomina seruarunt.

Cap. XXI. *De die.*

DIEI nomen vsurpatur dupliciter; nonnunquā late pro quouis proprio cursu alicuius orbis; ita mensis dici potest dies Lunæ, vt etiam annus magnus a Vergilio dictus fuit dies.

Donec longa dies perfecto temporis orbe, &c.

Diuisio diei. At magis proprie dies est integra primi mobilis reuolutio, quę vigintiquatuor horis absoluitur; & quoniam huiusmodi cursus in Sole est magis conspicuus, ideo populariter pro constituendo die Solem inspicimus. Diuiditur dies in Ciuilem, quem artifitialem appellant, & Physicum: Dies ciuilis est mora solis supra Horizontem, cui nox opponitur: huius diei principium est, dum centrum Solis fuerit in oriente; finis dum fuerit in occasu. Dies Physicus est integra reuolutio primi mobilis, & consideratus in Sole apud eos, quibus quotidie Sol oritur & occidit, est cōflatus ex die & nocte; ita legitur in Genesi, & factus est vespere & mane dies vnus; dixi quibus quotidie Sol oritur, & occidit, quoniā degētibus sub Polis, Sol per continuatos sex mēses reuoluitur supra Horizontem, & per sequentes sex sub Horizōte; adeo vt dies Physici, vel sint omnino tenebricosi,

tosi, vel omni ex parte lucidi; & annus totus quamuis constet ex multis diebus Physicis, tamē dici modo aliquo potest dies vnus Physicus. Apud Astronomos trium dierum naturaliū sermo est, veri, medij, & æquati. Dies verus constituitur per verū motum solis; Dies medius attenditur penes lineā & motū medium eius; dies æquatus, redditus est omnino æqualis; Nam dies vel consideratur vt constituitur per primum mobile, & ita semper est æqualis: vel consideratur vt constituitur per Solum motū motu diurno; & inde oritur ea distinctio trium dierū veri, medij, & æquati; nam & dies artificiales, & dies naturales cōstituti per solē, inæquales sunt. Dies artificiosus & ciuilis, qui est mora Solis supra horizontem conspicue est inæqualis, & eo est inæqualior, quo constituitur in partibus Terræ ab æquatore distantioribus; eius inæqualitas oritur ex obliquitate horizontis secantis resolutiones diurnas solis in partes inæquales, præter quam dum sol reperitur in punctis æquinoctiorum. Dies naturales quamuis sensu iudicentur æquales, tamen alicuius inæqualitatis sunt participes ob tres causas, prima & præcipua est obliquitas Zodiaci, ob quam modo dire cte & tarde, modo oblique & cito portio Eclypticæ eleuatur, vel descendit, quam sol suo proprio motu in oppositum pertransiuit; quam solam inæqualitatis causam affert Plinius lib. 2. Altera causa, quæ affertur a Ptolemæo lib. 3. Almag. ecentricitas Solis; cum enim sol ob Ecentricum suum orbem aliquando fit in auge, aliquando in opposito, & aliquando in Longitudinibus mediis, ideo proprio eius motui aliquando maior, aliquando minor Eclypticæ portio respondet; maior dum est in opposito, & inde oritur dies aliquando longior, minor dum fuerit in auge, vt tēpore æstiuo, & inde oritur dies Naturalis aliquando breuior. Tertia causa est obliquitas horizōtis, ob quam Zodiaci portiones decursæ a Sole motu proprio, modo citius, modo tardius eleuantur & occumbunt: hæc tamen non est causa principalis, quia ex se sola non id efficeret, sed inuncta causæ primæ modo auget, modo minuit inæqualitatem. Insuper non est causa firma, & certa, sed apud varios varia; præterea ea causa vitatur, si sumitur initium diei vel a meridie, vel a linea mediæ noctis; hinc Ptolemæus eam prætermisit. Dies verus constitutus per verum diurnum motum solis, ob singulas tres causas est inæqualis. Dies medius constitutus per lineam & motum medium solum est inæqualis ob Zodiaci obliquitatem; dies æquatus omnino redditus est æqualis: at hæc ad Theoricas Planetarum pertinent. Demum considerandum quod principium dierum naturalium apud varios varium constituitur; nam Babilonij, referente Varrone, initium sumebant ab ortu solis, quod etiam seruat Romana Ecclesia; Hebræi ab occasu sequentes Genesim, in qua nox diei præfertur, & factus legitur vespere, & mane dies vnus; ordine enim originis & generationis priuatio antecedit, quā nox denotat, & seruatur in Genesi; at pro humani generis recuperatione, ortus solis, nempe Christi domini nostri antecedit; Romani initiū sumūt a linea mediæ noctis, quod etiam seruant Iuris prudentes; Vmbri, Arabes & Astronomi a meridie, ac ita vitant inæqualitatem dierum ex obliquitate horizontis prodeuntem. Ex numero septem dierum consurgit Hebdomas; pro cuius notitia considerandum, quod Hebdomas vsurpatur vel proprie, vel late, proprie sumpta est numerus septem dierum numero septem Planetarum respondens, ex numero dierum creationis Mundi depromptus; nā ortum duxit obseruatio Hebdomadis primo ex Mundi creatione, nam die septimo quieuit Deus; secundo a numero Planetarū, quorū singuli singulis primis horis septē dierum præesse dicūtur; Tertio ex cōditionib. & affectionibus numeri septenarij, qui dicitur numerus

Astronomi. *Dies artificiosi inæquales.* *Dies naturales inæquales.* *Dies verus* *Principiū dierum naturaliū.* *Hebdomas*

Criticus. Denominantur dies Hebdomadis à Christicolis per ferias dicendo prima, secunda, tertia feria, vsq; ad septimam; ab Hebræis per sabbatha addẽdo numerum. prima sabbathi, secunda sabbathi, &c. à Gentilibus nomine alicuius septem Planetarum, vt populariter seruatur. Hebdomas late sumpta extenditur & ad annos, vt Hebdomades annorum, & anni Hebdomatici & κλιμακτηρικοὶ illi dicuntur, qui septenario mensurantur, & præsertim annus sexagesimus tertius, insuper extenditur ad ægritudines, hinc dies septimus febrium Hebdomaticus & iudiciarius dicitur.

Cap. XXII.

De Hora.

QVEMADMODVM annus in menses, mensis in Hebdomadas, Hebdomas in dies, ita dies in horas, & Hora in minuta resoluitur. Horæ nomen multipliciter vsurpatur apud Romanos. Hora Dea fuit vxor Quirini, de qua Ennius,

Ennius. *Téque Quirine pater, veneror, Horamque Quirini, &c.*

Apud nonnullos Horæ dicuntur eædem cum Gratiis, & per Horas intelligunt quatuor anni tempora, Hyemem, Ver, Æstatem, & Autumnum, quæ dici possunt gratiæ, & Apollinis assectæ, quatenus Sol quatuor anni temporibus munera sua in mundum mortalem effundit; in qua significatione, non tres, sed quatuor sunt gratiæ, coronatæ floribus vt Ver, spicis Æstas, vuis Autumnus, oliuis Hyems; Hinc apud veteres pingebatur Apollo gestãs dextera has Horas; & Homerus inquit, eas præesse portis Cœli, curamque habere vt Cælum modo serenum, modo madidum sit. & Horatius de Ioue loquens ait:

Quatuor Gratia.

Variisque Mundum,
Temperat Horis,

Et Ouidius primo Fastorum

Præsideo foribus cœli, cum mitibus Horis, &c.

Quatuor principalia Cœli puncta per metaphoram dicuntur portæ, quatenus per ea ex sententia Astronomorum designantur principia quatuor temporum anni; In hac significatione sumpsit Plato in Cratilo nomen Horæ inquiens ὧραι, id est veris Tempora, prisca, & Attica voce dicenda sunt, si vis quod conueniens est cognoscere; Horæ namque vocantur, quia ὁρίζουσι, id est terminant Hyemem, atque Æstatem, ventosque & fructus ex Terra nascentes, &c. Referente tamen Macrobio, Hora dicta est ab Horo, quo nomine Ægyptij Apollinem vocabant, alij aiunt dictam esse ab ὠρίνειν quod est custodire. Insuper vsurpatur Horæ nomen pro ministris custodientibus equos Apollinis, & dicuntur decem, quarum nomina prætereo, de quibus Ouidius:

Iungere equos Titan velocibus imperat Horis.

At Hora in eiusmodi significationibus ad rem nõ facit; ideo vsurpatur Hora pro parte quadam diei; & quemadmodum dies dictus est duplex, vnus Physicus, alter ciuilis, ita duplices sunt Horæ, quædam æquatoris, & hæ sunt æquales, quibus diem Physicum in vigintiquatuor Horas secamus, & est tempus eleuationis quindecim graduum æquatoris supra Horizontem, vel tempus quo punctum quoduis æquatoris per quindecim gradus à linea verticis cuiuslibet regionis recedit. Aliæ sunt Horæ Zodiaci, & sunt eleuatio quindecim graduum Zodiaci, & quia hoc non accidit in omni regione, ideo rectius describuntur dicendo, quod sunt tempus, quo punctum quoduis Zodiaci, per quindecim gradus à linea verticis motu primi mobilis recedit; & quoniã Zodiacus ob suam obliquitatem non eodem modo semper secat vel horizontem, vel lineam meridiei, inde oritur

Duplices hora.

de oritur inęqualitas huiusmodi Horarum; Et quoniam singulis diebus ciuilibus ascendunt supra horizontem sex signa, vt etiam singulis noctibus, inde oritur vt singuli dies & noctes in duodecim horas distribuantur, & dicitur, nōne duodecim horæ sunt diei? de his sermo est in Euāgelio, dum operarij vocati ad vineam hora vndecima, & per vnicam horam laborarunt, ęqualem illis recepere mercedem, qui laborarunt tota die. Fertur etiam veteres ob duodecim signa Zodiaci secasse diem Physicum in duodecim tantum horas. Dubium tamen est an horæ Zodiaci vnius diei Artificialis sint inuicem æquales, nam si sunt eleuatio quindecim graduum Zodiaci, quia ea non est æqualis, æquales non erūt: ex aduerso alij aiunt esse æquales, & esse duodecimas æquales partes vnius diei Artificialis. Dicendum puto huiusmodi horas ex natura, & propria conditione earum non esse æquales, at secundum vsum popularem & obseruationem earum statuuntur æquales; non enim sensu constat, dum portiones Zodiaci quindecim graduum incipiunt, & desinunt eleuari. *Dubitatio.* *Solutio.*

CAP. XXIII.

De Olympiade.

CONSENTIVNT omnes ex Ludis Olympicis Olympiadis nomen fuisse deductum; Ludi Olympici vetustissimi sunt; nam etiam ante dirutam Troiam erāt in vsu, & erant sacri Ioui Olympico, qui in Elide, magno vniuersę Grecię concursu singulis quinq; annis celebrabantur; aiunt ab Atreo huiusmodi Ludos fuisse institutos, cum Pelopi Patri funebres Ludos efficeret, in quibus aiunt Herculem omni genere certaminis fuisse victorē. celebrabātur huiusmodi Ludi circa Solstitiū æstiuum, & inde initium sumunt Olympiades; nam apud Athenienses id erat initiū anni, vt dixi in præcedentibus; & quamuis institutio eorum Ludorum Troiam captam antecesserit, vsus tamen numerandi tempus per Olympiades, initium sumpsit post Troiam captam quadringentis quinq; annis ferè. inter Troiam captam & Romam conditam aiunt, mediasse annos quadringentos triginta duos ferè; Romam enim conditam aiunt anno primo septimæ Olympiadis. Cœpit numerari prima Olympias Iphito Elio certamen Olympicum iam pridem intermissum renouāte, in cuius initio aiunt obiisse Hesiodum. Hi ludi celebrabantur singulis quinq; annis, adeo vt inter eos quatuor anni mediarent; hinc nuncupatur spatium quinquennale, non quia sit quinq; annorum, sed quia progrediatur ex quinto in quintum, vt tertiana ex tertio in tertiū, quartana ex quarto in quartum. Olympias à Latinis dicitur Lustrum à Luendo, hoc est soluendo, quod quinto quoque anno vectigalia & tributa soluebantur, & Vrbs purgabatur, quæ purgatio etiam dicebatur Lustrum. Quaternarij intermediorum annorum numeri rationem nōnulli putant sumptam fuisse ex tempore intercalationis annorum; nam inter duas intercalationes, quatuor mediāt anni; at intercalatio non adeo est antiqua, vt eorum Ludorum institutio; ideo alij aiunt fuisse depromptam ex numero quatuor fratrum Herculis, quibus Hercules natu maior huiusmodi certamen proposuit. Est itaque Olympias tempus quatuor annorum Solis, ab æstiuo Solstitio initiū sumens ab Olympicis Ludis nomen & terminos recipiens pro temporum supputatione conducens. *Prima Olympias.* *Lustrum.*

CAP. XXIIII.

De terminis Temporis.

VARIÆ sunt voces denotantes terminos temporis, vel ad tempus modo aliquo pertinentes, vt nunc, momentum, pręsens, instans, aliquando, iam,

nuper, repente, olim & similes, de quibus Arist. in 4. Phys. loquens de tempore verba facit; de quibus ego quoq; breuibus & lucide aliquid dicam: primo reperitur nunc, græcè νῦν, quod etiam dicitur præsens, græcè παρὸν, quæ vox vsurpatur dupliciter, vel proprie, & denotat terminum indiuisibilem, finem præteriti temporis, & principium futuri; vel late, & denotat tempus exiguũ; quod per sensum vix diuidi potest, includens terminum indiuisibilem præsentem, vt docet Arist. in 4. Phys. 122. Ex quo constat solutio eius difficultatis, quæ est an detur tempus præsens; nam si vsurpatur nunc & præsens in prima significatione, non est tempus, sed solum terminus; in secunda vero, est tempus. Instans dum proprie vsurpatur, idem denotat, quod præsens & nunc, ideo Cicero quarto Tusculanarum dixit, quæ venientia metuuntur, eadẽ efficiunt ægritudinem instantia; vsurpatur tamen aliquando late, pro quouis indiuisibili termino temporis, etiam si nõ fuerit præsens; vt dum dicimus, grauia in inani descenderent in instanti, & Lumen in instanti effunditur. Momentum denotat quemlibet indiuisibilem terminum temporis, siue præsentem, siue præteritum, siue futurum, vt momẽto radij Solis effunduntur per Hemisphærium; momentum tamen maxime dicitur de termino motus, quasi mutatum; sed quia motus & tempus iuncta sunt, ideo dicitur de vtrisque; Et animaduertendum quod momentum, siue instans, diuiditur in instans temporis, & Naturæ, vt elicitur ex 8. Phys. 65. nam frequenter instans relatum ad tempus continuum vnum est, relatum vero ad distinctas rerum naturas, quæ in eo instanti desinunt, & incipiũt, ob earum varietatem dicunt duo; est enim vnum absolute, duo vero ratione & relatione, vt se habet de puncto axis meantis per intimam cœli superficiem, & extimam ignis; id enim punctum consideratum in linea continua est vnum, consideratum vero vt iunctum distinctis superficiebus, ob variam earum naturam, dicuntur duo, hoc est vnum numero & fundamento, duo ratione. Aliquando, græcè ποτὲ denotat terminum aliquem, siue partem temporis distantem à præsenti, siue fuerit præterita, siue futura; ita dicimus aliquando fuisse, vel fore aliquid. Iam græcè ἤδη denotat terminum temporis vel præteriti, vel futuri, parum distantem à præsenti. Nuper græce ἄρτι, solum denotat terminum vel partem temporis præteriti, parum à præsenti distantem, non autem futuri. Olim græcè πάλαι, denotat terminum, siue partem temporis præteriti, valde distantem à præsenti, non autem dicitur de futuro, & per hoc distinguitur ab eo quod est aliquando. Repente, siue subito græcè ἐξαίφνης denotare potest, tum præteritum, tum præsens, tum futurum, & significat mutationem factam, vel momento, vel tempore exiguo, & secundum sensum indiuisibili; ita dicimus repente nonnulla vel facta, vel fieri, vel fore; & præsertim vtimur hac voce, dum aliquid ex improuiso fit, & cum aliquo terrore vel admiratione; ita dicimus repente factum de cœlo sonum, repente ad nos descendere fulgura, & ita de similibus.

Nunc. — *An detur tempus præsens.* — *Instans.* — *Momentum.* — *Duplex instans.* — *Aliquando.* — *Iam.* — *Nuper.* — *Olim.* — *Repente.*

Cap. XXV.

De Aeternitate æuo & ætate.

CVm tempus ab æternitate fluat, pro exacta temporis notitia, etiam de æternitate, tanquam de eius fonte loquendum est: inueniuntur hæ voces inuicem affinitate quadam coniunctę, æternitas, æuum, ætas, pro quarũ notitia, animaduertendum est, voces has apud Aristotelem, Academicos, & Theologos in varia significatione vsurpari; propterea ego primo sententiã Aristotelis, secundo Academicorum, tertio eam Theologorum distincte & breuibus explicare conabor.

nabor. Vt pertinet ad opinionem Aristotelis animaduertendum primo, eas tres voces idem denotare, denotant enim esse semper; hæc sola est differentia, quia æternitas, & ætas denotant abstractum, æuum vero concretum; nam denotat semper ens, cuius abstractū est æternitas, similiter ætas; ab æuo enim deducitur æuitas, quæ per syncopem dicitur ætas; & cum voces idem denotent, ideo apud Platonē, Aristotelem & Græcos interpretes non constituitur inter eas differentia; quod etiā non latuit D. Tho. & propterea quoq; l. 5. Art. 7. dixit, inscitiā linguæ Græcę fuisse causam, vt apud nōnullos æuum ab æternitate distingueretur: cum itaq; idem denotent, & sint mensura quædam, vt clarius refulgeant, consideranda sunt ea, quæ mensurantur. Dicebat Damascius præceptor Simplicij [referente Simplicio in 4. Phys. c. de tempore] tria esse quæ mensurantur, discreta, quæ mensurantur numero; positiones corporū & distantias magnitudinū, quæ mensurantur loco; & moram siue conseruationē rerum, quæ mensuratur tempore, & ęternitate. His Simplicius addit quartum quod mensuratur, & est quantum continuum, quod mensura magnitudinis mensuratur. Æternitas itaque & tempus moram mensurant; nam rebus tria ordine quodam competunt essentia, existentia, mora, siue conseruatio; hoc tertium tempore & æternitate mensuratur: & quatuor mensurabilibus relatis posset addi quintum, & est latitudo perfectionis, & formæ, quæ per gradus mensurari valet. His præassumptis cū æternitas, æuum, & ætas denotent esse semper, rem esse semper contingit dupliciter, vel absolute, vt Deus, Intelligentiæ, & cœli ex sentētia Aristotelis fuere semper: vel in partem pro periodo & cursu vitæ & moræ, sibi per naturam præscripto, vt dicimus Alexandrū semper, hoc est vniuerso suæ vitę cursu fuisse fortunatum, & Socratē semper fuisse temperatum. Ex hac distinctione oritur prima distinctio æternitatis & æui, in æuum vniuersale, & æuum in parte, tradita ab Aristotele in 1. de Cœlo cōt. 100. æuum in parte est periodus ac circumscriptio per maximum denotata, includens tempus, quo vnumquodq; mortale per naturam est aptum existere & seruari; æternitas siue æuū vniuersale, & absolute, est absolute semper esse, & hoc cōtingit quatuor modis, primo ex se, adeo vt sit ipsa æternitas ex nullo pendens, quod competit soli Deo, vt dicitur duodecimo Metaphysicæ 39. Secundo vt sit semper & supra motum, non tamen ex se, adeo vt ex alio non pendeat, & ita competit Intelligentiis mouentibus cœlum; tertio vt sit semper idem numero, sed cum motu, vt se habet de Cœlo, & de Mundo; quarto vt sit semper, non tamen idem numero, sed per successionem indiuiduorum, vt species rerum mortalium: inquit Aristoteles in primo de Cœlo 100. Æuum Cœli esse terminum & finem, omne tempus & infinitatem cōtinentem, ab eo quod sit semper sumpta denominatione, immortale & diuinum, &c. pro notitia cōsiderandum est omne absolute æternum cōtinere vniuersum tempus, sed modo vario; Deus continet vniuersum tempus absolute vt causa; nam producit motum primum, qui est idem cum tempore; ideo recte de eo dicitur:

Qui tempus ab æuo

Ire iubet, stabilisq; manens das cuncta moueri.

Intelligentiarum æuum continet vniuersum tempus, quatenus vt imitentur Deum, mouent suum orbem motu diurno, & etiam quatenus motus proprius eorum coextenditur cum motu primo: cœlum continet vniuersum tempus includendo motum, qui vel est idem cum tempore, vel coextenditur cum eo, & demum quatenus relatorum trium essentia est supra tempus, & nullo clauditur temporis termino. Hæc de æternitate & æuo est sententia Aristotelis. Plato, &

Aeternitas. Aeuum. Aetas.

D. Tho.

Simplicius.

Quinque mensurabilia.

Aeuum in parte.

Aeuum Vniuersale.

Esse semper modis quatuor.

Aeuum Coeli.

Continēdi Vniuersum tempus modo Vario.

Academici de hoc idem ſentiunt cum Ariſtotele, quatenus æternum ab æuo, & æternitatem ab ætate non diſtinguunt, diſſentiunt tamen de ordine, & modo *Academici.* loquendi; Academici enim primum ſtatuunt Deum, quem aiunt eſſe ſupra menſuram, & ſupra ęternitatem, ei ſubijciunt Mentem primam, cui æuum ſiue æternitatem tribuunt non participatam; Hanc ſequi aiunt cęteras mentes, quæ vt dicuntur Mentes participatæ, ita aiunt eis competere æuum, ſiue æternitatē participatam; Menti ſubijciunt animam, quæ ratione ſuæ inuariabilis eſſentiæ particeps eſt æternitatis, at quia eſt numerus ſeipſum mouens, ratione motus eius, qui primus dicitur, includit tempus animaſticum & primū, ſic anima mediat inter æternitatē, & tempus; in ea enim finem recipit æternitas, tempus vero principium, cui in parte ſimile eſt cœlum; adeſt tamen varietas, quia cœlū non motu primo, vt anima mouetur, nec ex ſe; hinc eis competit menſura modo quodam varia, & media, quę tamen proprio nomine caret; poſſet autem ea animæ dici vita, ea cœli dici vniuerſitas; ac ita mora, & conſeruatio rerum æternitate ſiue æuo, vita vniuerſitate & tempore menſuratur; quæ tamen quatuor in æternitatem & tempus rediguntur; æternitas dicitur exemplar, tempus vero imago eius. De his *Plato.* Plato in Timæo hæc verba profert. Tempus vnà cum cœlo factum eſt, vt vnà orta, vnà etiam diſſoluantur, ſi qua vnquam diſſolutio his contigerit, & ad exemplar æternæ naturę factum eſt tempus, vt Mundus hic illi præſtantiori, vt valet, ſimillimus ſit; ille enim Mundus huius exemplar omne per æuum eſt, hic vero perpetuo per omne tempus fuit, ſitque ſolus, & erit; Hac ratione, conſilioque Dei Tempus creare volentes, Sol, & Luna, & aliæ quinque Stellæ, quæ vocantur errantes factæ ſunt, quo temporis numerus diſtinguatur, atque obſeruetur, &c. Et conſiderandum quod tempus ab æternitate diſtinguitur, ne dum *Tempus quomodo diſtinguitur ab æternitate.* quia æternitas expoſcit eſſentiam rei permanentem, tempus vero labentem, verum inſuper quia tempus non eſt quid definitū, conſeruatione, & mora, ſed & longius & breuius eſſe poteſt; æternitas vero, ſiue æuum eſt quid definitū, quia æuum vniuerſale continet vniuerſum tempus, particulare partem eius aliquam definitam; denotat enim periodum, & ætatem definitam rei, cui competit, & eſt tanquam menſura temporis, menſura autem definita & determinata eſſe debet, vt legitur in quinto Phyſ. cont. 24. & in primo de Cœlo cont. 130. inquit Philoſophus tempus infinitum eſſe aliquid terminatum, & definitum, quatenus definitur quod ſit id, quo non eſt maius. Hinc cum tempus ſit vnum, æua quæ ſunt, *Albertus Magnus.* quædam menſuræ definitæ temporum, poſſunt eſſe plura. Sententia fuit Magni Alberti in lib. de cauſis, Aliquid eſſe æternum in æternitate adeo vt ſit ipſa æternitas, vt Deus; Alia eſſe æterna in æternitate, nō tamen ita vt ſint ipſa æternitas, vt formæ adiunctæ ſub Deo poſitæ; Alia eſſe æterna non in æternitate, nec ita vt *Boethius.* ſint ipſa æternitas, vt motus, Tempus, & Mundus; Boethius in quinto de Conſol. dixit, Si congruentia rebus nomina velimus imponere, Platonem ſequentes Deum quidem æternum, Mundum vero dicemus eſſe perpetuum; at in harum *Sententia Scholaſticorū Theologorum.* ſententiarum explicatione morari nolo. Demum ex ſententia Scholaſticorum Theologorum, tria ſubordinata inueniuntur, æternitas, æuum, & tempus; æternitatem tribuūt Deo, immutabili penitus & ſecundum eſſentiam, & ſecundum actionem, æuum tribuunt Angelis, & rebus immutabilibus ſecundum eſſentiam, mutabilibus ſecundum actionem; Tempus autem rebus etiam ſecundum eſſentiam ſiue exiſtentiam variabilibus. Diſſentiunt autem inuicem in aſſignanda propria ratione æui, per quam diſtinguitur ab æternitate & tempore; nam D. Bonauentura ſecundo ſentent. diſtinct. 2. q. 3. inquit, æuum eſſe moram rei; includen-

includentem prius & posterius sine varietate essentiæ rei, & competere Angelis quatenus egent, vt seruentur à Deo. D. Thom. prima parte, q. 10. Artic. 5. inquit, æternitatem esse mensuram rei penitus immutabilis, tempus reru omnino mutabilium, æuum rerum immutabilium secundum esse, mutabilium secundum operationes & affectiones; hinc definitur à Caetano eum sequête, quod æuum sit vnitas immutabilis vitæ, mutabilitati coniuncta: insuper dicitur participatio æternitatis à re nô variabili secundum essentiam, variabili secundum actionem. Scotus in secundo sentent. distinct. 2. inquit, rationem æui in eo esse positam, vt sit mensura moræ rei permanentis, & quæ sit tota simul, & septem, ex eius sententia, mensurantur æuo; Visio beatorum diuinæ essentiæ, operationes naturales immanentes Intelligentiarum, vt intelligere & velle, Existentia Angeli, esse cœli, esse animæ nostræ, esse materiæ primæ, & demum esse substantiæ mortalis, cuius existere mensuratur Tempore. Hæ sunt lites nullius pôderis, non de rebus, sed de nominibus. nam omnes de hoc consentiunt, dari duo extrema & medium; duo extrema aiunt mensurari, vnum æternitate, alterum Tempore, medium autem æuo; quod medium sumunt vel latius, vel pressius, & ideo lis solum est de vocum significatione; & cum medium sit præditum variis conditionibus, per quas ab extremis distinguitur, varii varias considerant: sat est itaque rerum naturas & conditiones perpendere, deinde vel vna, vel altera voce denotentur, parum refert. Opinio D. Bonauenturæ consimilior est opinioni Philosophorum; ipse enim id æternum, quod pendet ex alio nomine æui, ait denotari, & est idem cum æternitate participata Platonis, & pendente Aristotelis. nam ex sententia Aristotelis non valemus dicere intelligentias mensurari æuo; quia nô variantur secundum essentiam, sed secundum operationem; ex sentêtia enim Aristotelis, vt secundum essentiam, ita secundum actionem non variantur, & ob id omnes æternitate mensurarentur. Boethus æternitatem ab æuo contrà distinctam definiens in 5. de Côsol. ait, quod sit interminabilis tota vitæ simul & perfecta possessio. Similiter lis inter eos est, quotuplex, & quid sit æuû; nam D. Th. prima parte q. 10. Art. 6. & quol. 5. Art. 7. putat vnicum esse æuum, idq; esse mensuram omnium æuiternorû; quod æuum primo Angelo tribuit. Henricus quol. 5. q. 13. & Aegidius, in tractatu de mensura Angelorum, totidem aiunt esse æua, quot æuiterna; Scotus in secundo sent. dist. 2. q. 3. inquit, quodlibet superius æuiternum, esse mensuram æuiterni proximi inferioris. Ocham, & Durandus in 2. sent. dist. 2. aiunt non dari æuum distinctum ab æternitate & tempore, & hi maxime sentiunt cum Philosophis; nam cum solum hæc duo ponant, tradunt deinde distinctionem æternitatis; ita Aristoteles inter æternitatem late sumptam, & tempus, medium non constituit, vt neq; etiam Plato, qui dixit tempus esse imaginem æternitatis. Ex si quis quærat ex sententia Aristotelis quomodo ęternitas quæ dicitur mensura, se habeat ad rem æternam; dicendum puto quod quemadmodum tempus fundamento est idem cum primo motu, sola ratione distinctû, ita æternitas nil sit aliud, nisi res ipsa ęterna, vt eius mora est apta mente per semper esse indicari, quę mensura à nobis subiectis tempori fit per relationê ad tempus, & dicimus esse sempiterno tempore; quod indicauit Aristoteles in primo de Cœlo 100. inquiens æuum cœli esse terminum & finem, omne tempus & infinitatem continentem, ab eo quod sit semper sumpta denominatione: hinc iure optimo Damascius præceptor Simplicii, referente Simplicio in dig. de tempore non censuit dari aliam mensuram moręę, distinctam à tempore; sic itaque ex sententia Aristotelis æternitas non est mensura distincta à re æterna, & tot sunt

D. Tho.

Scotus.

Boethus.

Quotuplex sit æuum.

æternitates, quot res æternæ; vt tot sunt æua particularia, quot res, quarum sunt æua; singulis enim per naturam competit proprium æuum, quatenus competit interna conditio, per quam seruari valeat; & si æternorum mensuram assignare volumus, adeo vnum æternum sit mensura cæterorum, id erit solus Deus, quia in omni genere, quod est primum, est mensura cæterorum, quæ mensurantur per quandam relationem ad illud; cui supremæ mensuræ per omnia secula sit honor & Gloria.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

DE MOTV LIBER VNVS.

CAPVT I.

Proponitur de motu agendum, & manifestatur ordo seruandus.

Motus cum Natura iunctus.

OTVS adeo cum Natura est complicatus, vt per ipsum natura faciat cuncta quæ facit, per eundem se nobis manifestet & circumscribatur, & deniq; vniuersa scientia de Natura, scientia de motu esse dicatur; per motum Cœlestia corpora famulantur Deo, perficiunt mortalia, & seruant ordinem vniuersi; nil est in Mundo, quod nõ sit vel principium motus, vel subiectum eius, vel saltem ex motu nõ pendeat: iure itaque dignus est, vt accurate cõsideretur ab omnibus & præsertim à Naturali Philosopho: hinc Aristoteles in octauo Physi. 22. dixit Scientias omnes & opiniones vti motu: & multi Philosophorũ cuncta in motu esse posita existimarunt; propterea ob eximiam vtilitatem & necessitatem cognitionis motus, de motu ex sententia Aristotelis mihi differendum proposui; in cuius consideratione, vt ordine aliquo progrediar, considerabo primo, an sit, mox, quid sit, & absolutis attinẽtibus ad quæstiones simplices, ad compositas me transferens perpendam qualis sit, & præsertim an cõtinuus, & æternus, & quæ sint causæ affectionum eius. Placeat Deo vt quemadmodum ex eo immobili motus fluit, ita ego per motum in illum immobilem valeam eleuari.

Declarãda de motu.

CAP. II.

An Motus sit.

HVmana conditio adeo perplexa & cum inscitiæ tenebris est complicata, vt quamuis motus omni sensu percipiatur, tamen etiam de eo an sit ambigere cogamur; nec defuere Parmenides, Melissus, & alii, qui motum excludentes cuncta esse immobilia asseruerunt; quorum sententia his præsertim rationibus comprobari posse videtur, & primo; Id cuius partes non sunt, esse non valet, cum totum sit suæ partes, At partes motus non sunt, nam partes sunt præteritum &

Negãtes motum. Ratio prima.

tum & futurum, præteritum præteriit, futurum adhuc non est, quare motus inter ea, quæ non sunt, reiici debet. *Secunda.* Præterea inquit, Aristoteles in 1. b. de interpretatione, id quod fit non esse, motus cum sit quidam fluxus continenter fit, quare non est. *Tertia.* Præterea quæcunq; in vniuerso sunt, ex Deo vt ex fonte, fluunt, Motus non fluit ex Deo, quare non est; nam Deus adeo est immobilis, vt in ratione eius sit immobilitas, ex immobilitate non fluit motus, cum ex vno opposito alterum fluere non valeat. *Rationes Zenonis.* Demum adsunt rationes Zenonis ab Aristotele relatæ, vt interim eas Parmenidis, & Melissi tanquam leuiores missas faciam; quæ Zenonis ratione ex spacio, quod à mobili debet percurri, ortum ducunt; id enim cum sit continuum habet partes infinitas, nullum autem infinitum tangi & pertransiri potest tempore finito, & præsertim quia cum continuum sit diuisibile in infinitum, & prius debeat pertrāsiri medietas quam totum, & medietates partium diuidendarum sint infinitæ, nunquam à mobili percurri poterunt. Mitto alias minoris momenti, nam vt legitur in sexto Physic. contex. 77. quatuor Zeno vtebatur rationibus, quas silentio prætereo. Ex aduerso tamen, qui motum renuit, & asserit cuncta quiescere, aduersatur rationi, sensui, sibimet, & pugnātia profert; *Aduersus negātes dari motum,* Rationi aduersatur, quia varietates terminorum motus non valent mobili sine motu cōpetere, at mobilia modo in vno, modo in alio loco reperiuntur; insuper si in vniuerso inuenitur vnū oppositorū, inuenitur & alterū, quare si datur quies, dabitur etiā motus. Quod aduersetur sensui patet, quia motus est sensibile commune & omni sensu percipitur; hinc Diogenes auditis rationibus Zenonis euertentibus motum loco solutionis surrexit, & ambulauit, indicans in attinentibus ad sensum credendū esse sensui; Tertio aduersatur sibimet, quia putare non dari motū, est opinio id asserentiū, cuius opposita ex eorum sententia falsa est; at opinio & præsertim falsa motū supponunt: opinio enim non est sine phātasia, quæ est motus factus à sensu, & opinio falsa quæ est recessus à vero, solū illis cōpetit, quibus competit motus, opiniones enim mutationi sunt obnoxiæ & præsertim falsæ, quæ innumeræ sunt; Demū pugnantia proferunt, quoniā quies eis solū competit, quæ sunt apta moueri, quare dicere nil moueri, & cuncta quiescere est pugnantia proferre; ita nos docet Aristoteles euertere sententias negantiū ex se nota, redigendo eos in manifeste absurda. *Soluuntur aduersa rationes.* Nec difficile est rationib. eorū satisfacere. Et pro solutione accipiendum ea, quæ in vniuerso reperiuntur vel manere, vel fluere, vel esse ipsummet fluxum, siue ipsammet mansionē; Manent quæ non mouentur, fluunt quæ mouentur, motus & tempus non fluunt, sed sunt ipsimet fluxus, vt etiā quies non quiescit, sed est ipsamet quies; conditio fluxus est, vt non constet ex partibus permanētibus, sed partim fuerit, partim sit futurus, & tunc esse dicitur, dum adest præsens nectens præteritū cum futuro; immo dicere, partes fluxus esse permanentes, esset pugnantia proferre, & ita patet solutio primæ rationis. Altera erat, quia quod fit nō est, motus fit, &c. Minor propositio falsa est, nam motus vt dixi non fit, sed est ipsamet generatio, generationis autem non est generatio. *Solutio secundæ rationis.* Hinc Aristoteles in octauo Physic. 24. dixit, fere autem & ipsum moueri, fieri quippiam, & corrumpi videtur omnibus. Et dum pro maiori propositione dicitur quod fit non est, si volumus minus proprie loquēdo concedere motū fieri, dum adest, asserendū erit eam enuntiationē solum esse verā de his, quæ proprie gignuntur, non de fluxu; Motus autem solum dicitur modo aliquo fieri, dum absolute transit ex nō esse ad esse, & habet initiū per negationem de præsenti dicendo nunc non est, & statim post erit; in qua significatione Aristoteles in octauo Physic. contex. 1. inquirendū proponit, an motus

Solutio tertia. sit genitus, ita vt prius non fuerit. Dicebatur tertio, ex Deo immobili non posse fluere motum; Respondeo Deum non esse immobilem immobilitate aduersa motui, sed immobilitate supra motum & quietem collocata, ex qua cum motus, tum quies prodire valeat; propterea rectè de eo cecinit Boethus:

Boethus. *Stabilisq; manens das cuncta moueri.*

Ratio Zenonis. Ratio Zenonis soluitur ab Arist. cum in sexto, tum in octauo Physic. Soluitur in sexto Physi. 19. nam ratio erat, infinitum nō posse finito tempore tangi, & transiri; Solutio est, vt spacium est infinitum diuisione, terminatum vero extésione, ita tempus, adeo vt interuallum infinitum diuisione, valeat in tempore similiter infinito pertransiri; At quia adhuc non videtur omni ex parte dubitatio soluta, dubium est enim quomodo infinitum numerati, & percurri valeat, & quomodo tempus vnius horæ valeat pertransire, cum præditum sit infinitis medietatibus partium diuisibilium; ideo Aristoteles in octauo Physic. 58. absoluens solutionem addit, infinitum pertransire, siue pertransiri, dupliciter posse intelligi, vel actu, & per se: vel potestate & ex accidenti; infinitum actu, & per se transiri non potest, altero modo potest; dicitur infinitum transiri actu & vt infinitum, dum indiuisibile nectens partes cōtinui distinctè sumitur, & vt finis præcedentis partis, & vt initium sequentis, quo pacto infinitum pertransiri non potest; vt dum percurritur vt terminatum & non fit diuisio actu, dicitur percurri per se vt terminatum, & solum vt infinitum potentia, non autem actu & per se; An autem veri aliquid includat opinio negantium motum in libro de placitis veterum Philosophorum patefeci. Alexander referente Simplicio in tertio Physic. pro euer- *Alexandri ratio.* sione motus hac vtebatur ratione; genus non prædicatur de sua differentia, ens est genus, quod diuiditur per mota & quiescétia, quare nec motus nec quies entia sunt; at soluitur, tum quia ens non vere est genus, sed commune ab vno, tum insuper quia motus & quies non proprie sunt differentiæ entis.

Cap. III.

Quid sit motus.

QVemadmodum conspicue patet motum esse, ita quid sit ob tenuem eius conditionem summopere latet. Pythagoras duas constituebat oppositorum series, quarum vna bonum, formam, actum, & id quod est denotaret, altera malum, priuationem, potentiam, & id quod non est: in serie bonorū constituebat statum, in serie oppositorum, motum, indicando motum esse quandam priuationem & recessum ab eo quod est, & iure, cum status & immobilitas primo & per propriam conditionem competat Deo; at ex hoc non patet quid proprie *Pythagoras.*

Plato. motus sit. Plato Pythagoram libenter sequens, quinque constituebat prima genera rerum, nempe essentiam, motum, statum, identitatem, & alteritatem, eaq; in cunctis sub Deo positis modo tamen vario reperiri existimabat; de quibus varia leguntur apud Platonem in sophista, & plura apud Plotinum in libro de generibus entis Enn. 6. Aristoteles in tertio Physi. Pythagoræ & Platoni obiiciens inficiatur motum esse genus, insuper esse alteritatem, inæqualitatem, & nō ens: lis tamē tota præsertim in vocibus est posita, quia Plato sumpsit Genus pro quouis communi omnibus, vel vniuoco, vel ab vno; Aristoteles considerauit Genus

Aristot. vniuocum; similiter Plato latius quam Aristoteles vsurpauit nomen motus, Aristoteles autem solum considerauit proprie sumptum motum componentem corporibus, de quo modo sermo est: propterea Aristo. etiam sequens dico, cum motus

motus inter ea, quæ sunt numeraretur, & ea vel sint substantiæ, vel accidentia, conspicuum est motum non esse substantiam, cum non per se subsistat, sub sensum cadat & adsit ac absit præter subiecti corruptionem, propterea accidens est. Insuper cum omne ens redigatur vel ad actum vel ad potentiam, motus non est potentia; id enim quod actu est destitutum, & penitus est potestate, non mouetur, quare motus est actus quidam. Actus autem duplex est, vel perfectus, vel imperfectus; motus non est actus perfectus, nam perfectus actus vel est totus simul, vt illustratio & iudicium simplicis obiecti, vel includit postremam formæ perfectionem, quorum neuter est cum motu, sed termini dicuntur alicuius motus, quibus præsentibus motus desinit esse; quare motus est, actus imperfectus. Actus autem tunc dicitur imperfectus, dum adnexam habet potentiam ad vlteriorem perfectionem, & quod mouetur vel tendit ad actum quem habet, vel ad teriorē gradum, & perfectionē, ad quam est in potentia; non ad gradum, quem habet, nil enim quærit quod habet, vel tendit ad id quod possidet, quare motus est actus complicatus cum potentia, & mobile mouetur, & motor mouet tendendo ad id, ad quod mobile est in potentia. Hinc recte Arist. ait, motum esse actum eius, quod est potestate, quatenus potestate est; vel motus est actus mobilis vt mobile est; vel demum motus est actus mototis & mobilis, vt est potestate: prima definitio est per terminos communiores & metaphysicos. Secunda est per terminos magis proprios & Physicos. Tertia vltra mobile explicatum per primas includit etiam motorem, ideo ab Aristotele in tertio Phy. 23. dicitur notior. Inquit Auerroes primam definitionem esse formalem, secundam materialem; quod absolute verum non est, ambæ enim constant ex eisdem causis, forma scilicet & materia; solum defendi potest Auerroes dicēdo, per definitionem formalē denotasse definitionē per voces communiores traditam, vt etiam in procemio de anima Aristoteles definitionem per communia, formalem & dialecticā appellat. Tertia autem definitio hoc præter cæteras includit, quod actum motoris, & mobilis denotat esse eundem; cum enim motus vnius mobilis sit vnus, & sit actus motoris & mobilis, est necesse vt vtriusq; idē sit actus; id enim quod tribuit agens, recipitur in patiente; at cum actus ille pro suo esse absoluto & pro fundamento sit vnus, est tamen ob distinctam relationem, & distincta principia, ratione & formalitate duplex, & inde duo prodeunt prædicamenta, vnum actionis, alterum passionis, forma ratione, & ipso esse distincta. Definitio tradita, communissima est & cōpetit omni motui; nam competit motui nouo, & æterno, cum enim Cœlum moueatur in orbem, semper mouetur quatenus partes sunt in potentia ad vlteriorem locum, magis tamen competit motui mortalium, quia mobile magis est potestate, cum sit potestate secundum totum, non autem secundum partes solum, & formam, vt Cœlum. Insuper competit motui Physico & violento; varia tamen est potentia, nam mobile secundum naturam includit potestatem Physicam, alterum violentam, vt lapis potestate sursum violenta est; præsertim tamen competit motui Physico, cuius mobile rectius dicitur in potestate ad terminum motus; cum sit secundum naturam; similiter competit motui Physico & Artificioso, nam motus Artificiosus ad violentum redigitur. Præterea competit motui corporum & animæ, vt ei aptus est competere; nam Aristoteles in septimo Physic. asseruit motum attingere sensum, nō autem mentem, & in tertio Physic. contex. 7. τῆς μαθήσεως, hoc est disciplinæ exemplum dedit, quāuis Latinus interpres id prætermiserit; nam disciplina non fit sine permutatione aliqua spirituum & organorum inseruientium sensibus: demum

Definitiones motus.

Auerroes

Definitio motus communissima.

competit ea definitio omni speciei motus, nempe lationi, accretioni, diminutioni, alterationi, ortui, & interitui; ideo Aristoteles definitionem traditam comprobauit inducendo per omnes species motus.

CAP. IIII.

Proponuntur & diluuntur dubia nonnulla ad definitionem motus attinentia.

VT tradita motus definitio reddatur magis conspicua, dubia nonnulla ex ea emergentia proponam & diluam; pro genere motus sumebatur actus, qui græce ab Aristotele modo ἐντελέχεια, modo ἐνέργεια dicitur, nam frequenter illæ voces pro eodem vsurpantur, magis proprie tamen ἐνέργεια dicitur agentis, ἐντελέχεια vero recipientis: vtitur Philosophus τῆς ἐντελεχείας nomine pro denotãdo quouis actu, siue primo, siue secundo, siue substantiali, siue accidentali, siue materiato, siue secreto à materia, vt patet ex primo, secundo, & tertio Physicorum, nec non ex locis aliis innumeris; sic in 12. Met. contex. 49. Deum nuncupauit ἐντελέχειαν primam. Ex quo elicio primo perperam Simonem Portiũ in lib. de Humana Mente dixisse, Endelechiam apud Aristotelem denotare solas formas materiatas. Elicio secundo Ciceronem perperam interpretatum fuisse nomen Endelechiæ, cum dixerit denotare perennem motum, nam ita pro genere motus sumeretur perẽnis motus, quo nihil est absurdius; insuper cum dixerit Endelechiæ nomen formatum fuisse ab Aristotele pro patefacienda natura animæ, cum tamen Aristoteles eo nomine tanquam communissimo vtatur; at de hoc alibi. Dixit Porphyrius referente Simplicio in tertio Physic. cont. 6. Motum esse energiam perfectam, Endelechiam vero imperfectam; & carpitur à Simplicio, quia Aristoteles siue vtatur voce energiæ, siue endelechiæ semper addit eius quod est potestate, quod imperfectionem denotat: defendi tamẽ potest Porphyrius, quia perfectio in hoc trino est posita, in essentia, potentia, & actione, ideo agẽs dum agit, perfectionem includit, alioquin cũ Deus moueat, imperfectionis esset particeps, iure itaq; dixit Porphyrius motum esse energiam perfectam, quia eam retulit ad agens; endelechiam vero imperfectam, referendo eam ad mobile: & quamuis motor dicatur mouere per potentiam, ea tamen est potentia actiua denotans perfectionem; & imperfectio est in mobili nõ in motore. Cum pro genere & forma motus sit sumptus actus, pro materia & differentia contrahente additur id quod est potestate, quod mox in mobile transfertur; at quæritur cũ subiectum & materia proxima motus sit corpus, cur Aristoteles prętermissa materia proxima sumpsit id quod est, quæ est materia communissima & remota; & cur id quod est mox transtulit in mobile? De prima difficultate dico Aristotelem non sumpsisse corpus, sed id quod est multiplici de causa, primo quia non adhuc ostenderet omne mobile esse corpus, quod facit in sexto libro. Plato autem motum, quem commune genus statuebat, cũctis tribuebat sub Deo positis, & præsertim animæ: quod autem motus competat ei quod est, omnes approbarunt. Insuper id fecit vt definitio esset latior, & ad ea quoque extenderetur, quæ ex accidenti mouentur, veluti sunt materiatæ formæ, quamuis proprie & præsertim definiatur motus eorum, quæ per se mouentur. Tertio vt definitio magis competeret ortui & interitui; nam quamuis ortus & interitus, dum considerantur vt affectiones, competant corpori naturali composito, vt patet ex primo Physi. & etiam corpori competant, dum considerantur vt fiunt, tamen dum considerantur in facto esse subiectum formæ, quæ est terminus ad quem est materia; neq;

Error Portii.

Porphyrius.

Dubitatio.

Solutio.

neq; ob id motus debet iudicari affectio entis, sed corporis, quia tanquam affectio soli corpori competit. De altera difficultate cur Aristoteles transferat ens potestate in ens mobile, Simplicius vna cum Alexandro dixit id esse factum quia actus entis in potentia est communior, quam actus mobilis; potentia enim latior est motu & competit omni prædicamento. Secundo addebat Alexander id esse factum, vt pateret ex definitione motum esse in mobili; at neutra harum rationũ cogere videtur; non prima, quia prima definitio & secunda inuicem reciprocantur, nec prima ad plura extenditur; alioquin non recte fuisset tradita; hinc minus recte Simplicius inquit primam definitionem competere motui animæ, non secundam; nam omnis actus eius quod est potentia, vt est in potentia, est actus mobilis, & quamuis potentia competat omni prædicamento, non tamen ei competit cum conditionibus requisitis pro motu, adeo vt sit actus perfectus per se tendens ad perfectionem, vt suo loco patebit; similiter secunda non cogit, quia similiter dicentes motum esse actum eius quod est potestate, colligemus motũ esse in eo quod est potestate; ideo dicamus Aristotelem id fecisse, vt circumscriptionem verteret in circumscriptum, & voces magis Metaphysicas verteret in magis Physicas, & proprias. Quæritur insuper an definitio motus competat illuminationi, & motui sensuum ab obiecto; videtur competere illuminationi, quia est actus perspicui illuminabilis, vt est illuminabile; hinc Simplicius alterationem etiam tribuit Cœlo: similiter videtur competere motioni sensuum, cum sit actus sensuum existentium in potentia vt moueantur ab obiecto, quatenus sunt in potentia. De illuminatione dico ei definitionem non competere; hinc Aristoteles in secundo de Anima negat lumen moueri, nam illustratio est actus perfectus, totus simul, hinc dicitur præsentia lucidi, & est terminus motus lucidi, quo præsente perspicuum dicitur illustratum, non illustrari, nec ita est actus illuminabilis, vt motus actus mobilis; nam motus ita dicitur actus mobilis, vt est mobile, quatenus est actus imperfectus tendens ad perfectionem; & mobile partim est in termino à quo, partim in eo ad quem, vt in sexto Physicorum docet Philosophus; illustratio autem est actus perspicui, vt forma subiecti & materiæ. Dubitationẽ alterã de sensibus mouit Eudemus; & dimissis quæ de ea à Simplicio dicuntur in tertio Physic. breuibus dico in sensibus vel consideramus motionem factam ab obiecto cum aliqua permutatione spirituum, vel solum iudicium; si iudicium consideramus, non est motus, nec ei competit definitio; si consideramus motionem ab obiecto cum permutatione spirituum in tempore factam, ei competit definitio motus, & conditiones pro eo requisitæ; hinc Aristoteles in septimo Physic. motum tribuit sensibus, & in secundo de Anima phantasiam dicit esse motum. Demum considerandum est quod cum motus sit affectio pendens ex efficiente, pro suo esse & conseruatione, ex eorum genere est, quæ exacte definiuntur per causas externas & internas, & per definitionem explicãtem quid & propter quid; ideo mirum est cur Arist. id non seruauerit. Respondens dico Aristotelem solum prætermisisse finem, tum quia motus late sumpti finis est valde indefinitus, tum insuper quia refulget per ea, quæ dixit; cum enim motus sit actus imperfectus, finis nil aliud est, nisi perfectio illius actus, quæ est consecutio termini ad quem: dicere autem possumus, Motum esse actum mobilis, vt mobile est, prodeuntem ex motore pro assequendo termino ad quem, siue, quod idem est, pro assequenda sui perfectione; & ex hac definitione elicitur demonstratio hunc in modũ; omnis actus motoris pro assequendo termino ad quẽ, est actus mobilis, vt mobile est: motus est actus

Solutio alterius difficultatis.

Simplicius.

Alexander.

Eustratio.

Solutio propria.

An definitio motus competat illuminationi.

De sensibus.

Demonstratio.

motoris pro attingendo termino ad quem; quare est actus mobilis, vt mobile est.

Cap. V.

Distinctiones nonnullæ Motus.

Motus secundum & præter naturam. Variæ circumferũtur distinctiones motus. Nam diuiditur primo in motum secundum naturam, & præter naturam. Motus secundum Naturam, vel est secundum naturam totius, vt dum Elementa mouẽtur in orbem, vel secundum Naturam propriam, vt grauia tendunt sursum; motus qui est secundum naturam totius est eminentior, & est supra naturam propriam. Motus violentus, vel est violentus violentia contraria naturali, vt grauia motu sursum, vel violentia & raptu diuino, vt inferiores Cœli orbes mouentur motu primi mobilis, & ille motus dici etiam potest secundum naturam totius, & raptus diuinus; re vera enim violentus non est, cum mobile tanquam pars vniuersi vim aliquam conferat & propensionem. *Platonis sententia.* Ex sententia Platonis & Ptolomæi secus tradenda esset hæc diuisio; nam ex eorum opinione motus Elementorum in suum locum non est naturalis, sed reditus in naturam, reuolutio vero est secundum Naturam; ideo inquiunt motum vel esse secũdum naturam, vel supra naturam, vel reditum in naturam, vel recessum ab ea. Similiter diuiditur motus in naturalẽ & Artificiosum, motus tamen Artificiosus ad violentum redigitur. *Motus violentus quadruplex.* Qui motus Violentus vel est tractio, vel pulsio, vel vectio, vel vertigo; & motus secundum naturam, vel prodit ex natura infra animam posita, vel ad animam extensa, vt motus animalium mortalium. *Diuisio in simplicem & mixtum.* Prẹterea diuiditur motus in primo de Cœlo ab Aristotele in simplicem & mixtum; simplex vel est rectus, vel circularis; mixtus vel constat ex recto & recto, vt dum grauia cum impedimento descendunt; similiter dum descendũt mixta, quorum descensus per Elementa leuia inclusa remittitur, vel ex Circulari & circulari, vt dum formica ambulat supra sphæram in oppositum reuolutam; vel ex recto & circulari, vt dum corpora ascendunt, vel descendunt per figuram Helicis. Insuper diuiditur in per se, per accidens, & per partẽ, vt diuiditur sub initio quinti Physicorum: & quia motus per partem competit toti ex accidẽti, ideo ea trimembris distinctio in octauo Physic. ad bimembrem redigitur, & omne quod mouetur vel per se, vel ex accidenti moueri dicitur, vt etiam motor vel per se vel ex accidenti mouet. *In secundum se & ex accidenti.* Præterea diuiditur in vnum, & plures; vnus vel numero, vel specie, vel genere, vel analogia; similiter dicuntur plures, vel numero, vel specie, vel genere, vel analogia. *In vnum & plures.* Vt motus sit vnus, requiritur quod mobile, forma, quæ acquiritur, motor, & tempus vnum sint, aliquo eorum modorum, respondente vnitati motus. *In regularis irregularis.* Prætereа motus vel est regularis, vel irregularis, vel consimilis, vel dissimilis; motus cœli maxime est regularis, solum seruat dissimilitudinem velocitatis facta comparatione inter motus variorũ circulorum, magis vel minus ab æquatore distantium; motus elementorum etiam sunt regulares, præditi sunt tamen dissimilitudine aliqua, quatenus elementa quo diutius mouentur, eo feruntur velocius. Insuper diuiditur motus in æternum, qualis est motus cœli, & nouum, qualis est, motus mortalium. *In æternum & nouum.* Diuiditur quoque motus, quia vel consideratur secundum materiam, vel secundum formam, vt distinguitur Ab Auer. in tertio Physi. com. 4. & in 5. com. 9. *Motus considerat. se-* Dum consideratur secũdum formam, tunc consideratur fluxus, vt fluxus est, qui relatus ad motorem dicitur actio, relatus ad mobile dicitur passio, in se autem vt continuus & diuisibilis ad quanti-

quantitatem redigitur, vt patet &c. 5. Phys. 18. quod si in prædicamento quantitatis de eo nō fecit mentionem, illum denotauit per tempus, cum quo & præsertim ob continuationem nectitur. Dum mox consideratur motus secundum materiam, tunc consideratur pro re, quæ per motum acquiritur, & ita dicitur esse in quatuor prædicamentis substantia, quantitate, qualitate & vbi; & quoniam his quatuor prędicamentis nil est commune vniuocum, ideo hac consideratione motus non est natura vna distincta à contentis sub eis prædicamentis, vt recte docet Philosophus in tertio Physic. cont 4. Sed pulchra se offert dubitatio, cum motus consideretur & secundum materiam, & secundum formam, dum definitur ab Aristotele definitione in præcedentibus relata, qua consideratione definitur? breuibus dicendum puto, definiri secundum materiam iunctam formæ; adeo vt vtraque consideratio includatur, prę sertim tamen secundum materiam; hinc Aristot. pro colligenda definitione, primo diuisit prædicamenta per actum & potentiam, & manifestauit motum non reperiri præter res, quæ per motum acquiruntur, & actus imperfectus ad perfectionem tendens est motus consideratus secundum materiam; denotatur tamen adnexa forma cum subindicetur continuatio, & quod mobile mouetur, vt est potestate. At instabit quispiā, quia per definitionem præsertim explicanda est forma non materia. Respondeo id esse verum dum proprie est forma, quæ sit principalis essentia rei; at de motu secus se habet; essentia enim & conditio præcipua motus non est fluxus, sed actus ille imperfectus ad perfectionem properans, quem præsertim considerauit Aristoteles.

Cundum materiā, & secundum formam.

Dubitatio.

Solutio.

CAP. VI.

Quotuplex sit Motus.

Decursis variis distinctionibus motus exactius considerandum occurrit, quotuplex sit motus, quot gradus eius, & quibus prædicamentis competat. Sententia fuit Platonis quatuor esse gradus motuum, vt quatuor sunt gradus rerum sub Deo collocatarum: nam ex Academicorum sententia Mens dicitur moueri ex esse ad agere. Anima per rationem moueri essentiali quodam & non transeunte motu, quatenus est numerus se mouens; corpora moueri motu transeunte aliunde recepto; Materia demum Mundi moueri dicitur inordinato motu, quatenus includit primam quandam excitationem, & facilitatem ad formam & generationem. Insuper motum magis proprie sumptum diuidunt Academici in motum primum & secundum. Motum primum Plato in decimo de Legibus ait esse motum animæ, quo ea essentialiter se mouet; motus secundos nuncupat motus corporum ex motu animæ prodeuntes, adeo vt nisi anima ex se moueretur, cætera moueri non possent; quos omnes motus cum primos, tum secundos in decem distribuit, in circuitum cœli, in lationem ex vno in alium locum, in condensationem, rarefactionem, accretionem, diminutionem, ortum, interitū, alterationem ab alio in alio factā, & mutationē in se, tū in se, tum in alio factam, qualis est ea animæ; & hanc decimam statuit primam omnium. Hæc fuit sententia Platonis in cuius latiore explicatione morari nolo. Aristotelem enim mihi ducem elegi, ex cuius opinione motus ad quatuor prædicamenta pertinet, ad substantiam, & dicitur ortus, & interitus; ad quantitatem, & dicitur accretio & diminutio. Ad qualitatem, quæ communi nomine dicitur alteratio. Ad vbi; & dicitur latio. Sed de numero specierū motus nō leuis est dubitatio; primo quia motus omnis videtur esse generatio & interitus; omnis enim motus est acquisi-

Quatuor gradus motuum.

Alia Academica diuisio.

Distributio in decem gradus.

Motus pertinet ad quatuor prædicamenta.

Dubitatio de numero specierum motus. termini à quo, & adeptio termini ad quem: Insuper Plato in Parmenide, & cum eo Galenus secundo Methodi motum omnem redigit ad lationem, & alterationem. Præterea motus videntur esse plures, quoniam in omni prædicamento reperiuntur actus & potentia, per quæ constituitur motus, quare in omni prædicamento secundum materiam repetitur motus; & confirmatur, quia in prædicamentis non æterna, sed sola mortalia collocantur; mortalia autem per motum fiunt & intereunt: hinc Aristoteles in primo Phys. 62. dixit, nouem prædicamenta accidentium gigni subiecto aliquo, & in tertio Phys. quinto dixit, tot esse species motus & mutationis, quot entis, & 14. Metaphysicæ, cap. primo inquit, solū eius quod est ad aliquid, nec motum nec generationē esse; propterea Simplicius in 3. Phy. comm. 5. & in 5. Phy. comm. 20. asserit motum in omni prædicamento locum habere, idq́; confirmat authoritate Eudemi, Alexandri, & Theophrasti. Ex aduerso tamen Aristoteles cum in tertio, tum in quinto Physic. asserit & ostendit motum solum attinere ad quatuor prædicamenta, nempe ad substantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi, non ad cætera, quia ea vel sunt motiones quædam, vt actio & passio; vel sunt ad aliquid; ad motum autem non est motus, & relatio mutari potest sine mutatione fundamenti, & solum per motum alterius. *Simplicius.* Simplicius pro vitanda authoritate Aristotelis vtitur distinctione inquiens, motum attinere ad prædicamenta dupliciter contingere, vel secūdum affectionem subiecti, adeo vt subiectum mobile noua forma afficiatur, aut secundum solam habitudinem ad aliud; primo modo competit quatuor prædicamentis, & illum solum Aristoteles nuncupauit motum; altero modo cæteris; & hoc comprobat per Aristotelē primo Cœli 112. quo loci inter significationes geniti hanc enumerat, vt aliquid primo non sit, mox fit sine vera generatione. *Sententia Simplicii in dubiū vertitur.* Sententia Simplicij est dubia, quia etiam latio est secundum habitudinem, & non secundum affectionem siue dispositionem subiecti; insuper relatio sine successione sæpe variatur, at sine tempore non est motus, cum sit actus imperfectus tendens ad *Sententia propria.* perfectionem; ideo dicamus motum competere prædicamento contingere dupliciter, vel primo & principaliter, vel secundario & per consecutionem; insuper vel per se vel ex accidenti. Motus primo principaliter & per se, ad sola quatuor prædicamenta pertinet, secundario vero, & ex accidenti, ad omnia: at considerādo motum & eius terminos, eos qui sunt per se considerare tenemur: hinc Aristoteles in quinto Physic. concessit in relatione esse motum ex accidenti, & ea quæ per consecutionem fiunt, illa sunt quæ dicuntur esse, & non esse sine eorum vero ortu & interitu: ex hoc patet solutio aduersarum rationum. Simplicius laborauit, vt ostenderet motum esse in omni prædicamento, pro seruanda sententia Platonis statuentis motum commune genus competens cunctis infra Deum *Plato.* positis; at Plato latius vsurpauit nomen motus, quam Aristoteles. Ad id quod primo obijciebatur, quia motus omnes rediguntur ad ortum & interitum, vel ad lationem & alterationem; respondeo re vera motum omnem esse quandam generationem; at non esse generationem simpliciter, & absolute, nisi eam substantiæ: insuper quamuis motus omnis modo aliquo sit generatio, tamen motus à generatione distinguitur ratione & terminis, vt infra patebit, & propterea pro distinctis speciebus iure numerantur. De reductione motuum ad lationem & alterationem dico, motus vel esse primos & simplices, vel pendere ex simplicibus: motus priores & simplices sunt latio, quæ alium motum non supponit; similiter alteratio in subiecto, cui competit, non necessario supponit alium motū. Accretio autem & generatio sequuntur motus alios, & præsertim alterationem;

nec obest quod ab Arist. in postprædicamentis dicitur de quadrato, quod crescit circumscripto gnomone, & non alteratur, nam ea non est vera accretio, sed sola appositio.

Cap. VII.

De distinctione Motus à mutatione.

HActenus vnà cum Aristotele in 3. Phy. sine distinctione loquuti sumus de motu & mutatione; nunc vero cum eodem Philosopho in 5. tenemur motum à mutatione secernere, de qua distinctione non idem sentiunt Academici & Peripatetici; ex sententia enim Academicorum, motus, græce κίνησις latior est quam mutatio, quæ græce dicitur μεταβολή, vt etiam inquit Simplicius in 5. Phys. cont. 9. & ostēdit Plotinus En. 6. lib. 3. de Generibus entis cap. 21. inquiens, probabilius pro genere motum ponimus, quàm transmutationem; transmutatio enim naturam rei mutans, aliud pro alio in medium affert, motus autem & hoc quidem significat, & præter hoc significat etiam progressionem quamlibet priore interim natura seruata, &c. adeo quod latio motus erit, non transmutatio. Ex aduerso Aristoteles mutationem statuit latiorem motu; & quia lis in voce est posita, ideo dimissis Academicis Aristotelem sequar: & pro notitia sententiæ eius accipiendum est, mutationem vsurpari dupliciter, primo late, Secundo vt cōtra distinguitur à motu: dum late vsurpatur, comprehendit intra terminos motus omnes, ac insuper ortum & interitum; dum vero sumitur pressius, tunc ortus & interitus dicuntur mutationes, cæteri vero motus. At hoc perpendere tenemur in quo sit posita differentia mutationis ita sumptæ à motu. Inquiunt multi differentiam hanc esse, quia motus eget tempore, mutatio fit momento, & sine successione; quam sententiam approbandam non puto, primo quia etiam generatio dum consideratur in fieri; eget tempore. Insuper nulla fit generatio sine aliqua permutatione Elementorum, vt dicitur in secundo de ortu & interitu cont. 3. formæ Elementorum, imo etiam illæ mixtorum consimilium recipiunt magis & minus, quare earum adeptio fit per gradus, & tempus exposcit; confirmatur, quia Arist. in 3. Phy. definiuit motum comprehendentem etiam ortū & interitum, quam definitionem sequitur continuitas, & ideo etiam generatio & interitus continuum includunt; imo in 6. Phy. ostendens motum exposcere tempus, & esse continuū, vtitur rationibus, quæ consimiliter de ortu & interitu vim habent: hinc illuminatio, cum fiat momento, non dicitur mutatio, sed mutarū esse, & si adipiscitur forma non recipiens magis & minus, dum adest, non dicitur gigni, sed genita: similiter creatio, cū momento fiat, mutatio non dicitur, nec creatum, rectè dicitur transmutatum, sed absolute constitutum in esse. Propterea cū Aristotele in 5. Phy. dicamus differentiam motus à mutatione petendam esse ex terminis, & iure; motus enim conditionem suam ex terminis suscipiunt, & præsertim ex termino ad quem: termini motuum sunt duo contraria, vt calefactio inter frigus & calorem versatur, dealbatio inter nigredinem & albedinem: vel saltē versatur inter media, vt seruant conditionem aliquam contrariorum: nam mutatio omnis vel versatur inter extrema, vel inter varia media, vel inter media & extrema. Termini autem generationis & interitus sunt forma & priuatio, qui denotantur per voces contradictorias: ita generatio dicitur transmutatio ex non esse ad esse. Ex qua prima differentia oritur secunda, quæ sumitur ex subiecto: cū enim materia prima ea sit, quæ dicitur potestate ad esse & non esse, & ad contradictoria, ideo subiectū generationis dicitur esse materia, quæ sit potestate ad esse

Sententia Academicorum.

Mutatio dupliciter vsurpatur.

De differentia mutationis à motu.

Sententia verior.

Prima differentia.

Secunda differentia.

simpliciter; subiectum vero motus est id, quod absolute est actu, & solum est potestate aliquid, non autem absolute: hanc differentiam, vt etiam primam, tradidit Aristoteles in 5. Phys. inquiens, id quod generatur, hoc est subiectum generationis non est, nec est in loco, quod autem mouetur est, & est in loco: prima tamen differentia est principalior, quod ex eo patet, quia omnis motus, quamuis habeat subiectum actu, tamen mutatis terminis contrariis in cõtradictorios dicitur esse generatio, non quidem simpliciter, sed in parte; si enim dico album fieri ex nigro, denoto alterationem & motum; si dico fieri ex non albo, denoto generationem quandam, similiter de cæteris; & quoniam omnis contrarietas resolui potest in contradictionem, non autẽ vice versa, vt patet de contradistinctione substantiæ, ideo omnis motus potest dici generatio, vt asseritur in 5. Phy. nec non in 8. cont. 23. nõ autem generatio simpliciter potest dici motus, ex quo pendet, quod oppositio inter motus dicitur contraria, cum versetur inter contrarios terminos; oppositio autem generationis & interitus dicitur contradictio, vt patet ex 5. Phys. quia primo & per se inter contradictorios terminos versatur, & qualis est oppositio terminorum, talis dicitur oppositio mutationis. Et dum dicimus terminos generationis esse contradictorios, non debemus intelligere contradictionem secundum vniuersam suam latitudinem, nam ita generatio & interitus non mediarent inter suos terminos, vt mediare debet omnis trãsmutatio, cum inter contradictoria non detur medium; sed intelligere debemus contradictionem in parte; & hoc patefecit nobis Aristoteles in primo Phys. 43. inquiens, album fieri ex non albo, at non ex omni, sed ex nigro vel medio; similiter musicum ex non musico, non tamen ex omni; nam per negationem, quæ est terminus à quo generationis, intelligere debemus priuationem in subiecto nato recipere formam: & inter huiusmodi contradictoria in parte, mediare potest generatio sumpta pro fluxu, quæ neutrum eorum oppositorum est: dixi pro fluxu, quia si sumeretur pro termino, qui per fluxũ acquiritur, generatio esset ipsum esse, interitus non esse, non autem medium. Sed pulchra emergit dubitatio quæ sit ratio, cur motus versari debeat inter contraria, generatio vero & interitus inter contradictoria. Respondeo rationem esse triplicem; prima sumitur ex termino ad quem, nam per generationem res acquirunt esse, ipsi autem esse opponitur non esse, quæ contradictoria sunt; per motũ res non absolute acquirunt esse; sed esse tale, vel tantum, vel vbi, quorum opposita contraria sunt; secunda ratio sumitur ex conditione permutationis, nam maxima permutatio inter maxime opposita verti debet, ortus & interitus est maxima mutatio, ideo debet verti inter maxime opposita, huiusmodi autem sunt contradictoria. Tertia ratio sumitur ex subiecto, nam subiectum generationis est materia, per quam res possunt esse & non esse; subiectum motus est actu, quod est substantia contrariorum.

Quomodo termini generationis sint contradictorii.

CAP. VIII.

De oppositionibus Motus.

Mutatio ortum ducit ex oppositione.

QVemadmodum mutatio omnis ex oppositione ortum ducit, quæ versatur tum inter agens & patiens, tum inter actum & potẽtiam, tum inter terminos; ita mutationum genus variis oppositionibus est præditum: ei namq; competunt primo oppositiones ad eius conditionem attinentes, mox oppositiones affectionũ: oppositiones ad eius conditionẽ attinentes sunt tres: prima versatur inter motum & immobilitatem: secunda inter motum & quietem. Tertia inter

motum & motum. Oppositiones attinentes ad eius affectiones similiter præsertim sunt tres; nam motus opponuntur vel per vnum & multiplicem, vel per secundum naturam & præter eam, vel per consimilem & dissimilem, ad quam redigitur oppositio per regularem & irregularem: adsunt etiã oppositiones per velocem & tardum, per nouum & æternum, sed primo numeratæ sunt principaliores, ideo in eis versabor. Pro prima oppositione quæ versatur inter motum & statum, siue immobilitatem, considero quatuor principalia subordinata immobilia; primum est Deus, alterum sunt Poli Mundi; Tertium est centrum, ex quibus tribus oritur quartum, nempe immobilitas vniuersi Mundi: hinc Arist. in 8. Phy. ς 2. dixit, manente primo, nempe Deo, necesse est manere vniuersum, quod continuatur cum eo. Quæritur quæ sit oppositio inter motum & statum, siue immobilitatem; Simplicius in 8. Phys. exponens cont. 19. inquit, eam esse oppositionem contrariam; quod dubium est, tum quia Deo nil est contrarium ex 12. Metaphysicæ; tum insuper, quia contraria apta sunt fieri in eodem, motus & immobilitas secus se habent: dicamus ea non proprie esse contraria, sed sui cõditione maxime diuersa, & cum ambo denotent habitum, & formam quandam, ideo fusa voce, non autem proprie dici possunt contraria, vt etiam oppositio differentiarum ad contrarietatem redigitur; & status maiorem denotat perfectionem, quam mobilitas, hinc tribuitur Deo, qui stabilis manens dat cuncta moueri. Pro secunda oppositione, quæ versatur inter motum & quietem considero primo ea sola quiescere, quæ apta sunt moueri, dum nõ moueantur, hinc quies dicitur absentia motus à subiecto apto moueri; considero insuper quietem posse considerari dupliciter, primo cum relatione ad illum actũ, qui est motus, secundo cum relatione ad terminum ad quẽ, & ad formam, quam possidet: in prima consideratione quies est priuatio, & præsertim quies in termino à quo; in secunda consideratione quies est habitus, motus vero priuatio: & præsertim quies secundum naturam, quod patet, quia mobilia mortalia mouentur, vt quiescant, finis autem est habitus & forma, non priuatio: hinc Arist. in quarto de Cœlo ait, tendere ad locum esse tendere ad formam; & Pythagoras motum sumebat pro contrario deteriore, priuationem præseferente, quietem vero pro potiore denotante actũ. Insuper quies in termino ad quem & secundum naturam præsertim est forma & habitus, quies vero in termino à quo & præter naturam, præsertim est priuatio, cum sit remotio à perfectione, & dispositio præter naturam, sic quamuis motui vniuerse sumpto opponatur quies, proprie tamen motui secundum naturam, opponitur quies præter naturam, & mutuo se destruunt; motui vero præter naturam quies secundum naturam. At motus & quies secundum naturam rectius subordinari dicuntur, quam opponi; hinc natura per se vtriusq; est principium, vario tamen modo se habens, nam in suo loco est principium quietis, extra vero motus; Motus & quies inuicem comparata ita se habent, vt motus non dicatur fieri, sed sit ipsamet generatio, quies vero, quoniam est adeptio & possessio formæ, fieri dicitur, & tunc fit dum mobile mouetur; hinc dicitur esse partim in termino à quo, partim in termino ad quem, & quoniã quo magis, & velocius mouetur mobile, eo magis & citius formam acquirit, & portionem eius possidet: hinc Paradoxum hoc verissimum enuntiare valemus, mobile quo magis & velocius mouetur, eo magis quiescere, vt quod calefit, quo vehementius calefit, eo magis dicitur calidum; Loquendo de tertia oppositione, quæ versatur inter motum & motum, siue inter quietẽ & quietem, illi motus sunt oppositi, qui ex oppositis terminis in oppositos tendunt; vt motui ex calido in frigidum, motus ex

Oppositiones attinentes ad conditionem oppositionum.
Attinentes ad affectiones.
Quatuor immobilia.
Quæ sit oppositio inter motum & statum.
Status mobilitati præfertur.
Oppositio motus & quietis.
Pythagoras.
Motus nõ fit.
Paradoxum.
Oppositio inter motus

frigido in calidum,& ascensui descensus;ita motus secundum naturam opponitur motui secundum naturã,& violentus violento, vt descensui Terræ ascensus ignis,& descẽsui ignis,descensus Terræ; proprie tamen & præsertim opponuntur,dum præter oppositionẽ terminorum, etiã includunt oppositionem dispositionum,& considerantur in eodem,vt motui Terræ deorsum,qui est secundũ naturam,opponitur motus Terræ sursum,qui est præter naturam; Ita etiam generationi, ne dum opponitur interitus, verum insuper generationi secundum naturam opponitur generatio præter naturam, & interitui secundum naturam interitus præter naturam, præsertim tamen generationi vnius secundum naturam,opponitur interitus eiusdem præter naturam. Quod dixi de motu, etiã intelligi debet de quiete; nam quies in vno termino opponitur quieti in opposito termino,& quieti naturali quies violenta; proprie tamen & maxime quieti naturali in vno termino,opponitur quies violenta in termino opposito, vt quieti Terræ deorsum,quies Terræ sursum. Et si quis quærat quæ maior sit oppositio, num ea,qua motus opponitur quieti,vel potentia ea,qua motus opponitur motui,& quies quieti, Dicendum est motum & quietem magis esse diuersa, cum distinguantur genere;motum tamen motui magis opponi, quia magis inuicẽ pugnant,vnum non dirigitur ad alterum, vt motus ad quietem, & oppositio contraria includit priuationem & habitum, vt dicitur in primo Physicorum, non autem vice versa.

Dubitatio. *Solutio.*

Cap. IX.

An motus late sumptus includens etiam ortum, & interitum sui conditione sit continuus; opinio id negantium.

ASserui ex communi motus definitione elici, vt sui natura & conditione debeat esse continuus;quod an sit verum summopere latet,propterea exquisite proponitur considerandum:qua de re verba faciens, explicatis vocibus, referam primo,fundamenta aduersæ sententiæ, mox veriorem comprobabo, & dubia soluam. In Probiemate duæ inueniuntur voces, motus & cõtinuum; nomine motus intelligo motum late sumptum, non distinctum à mutatione, vt definitur in 3. Phys. Nomine continui non intelligo æternũ, vt id nomen vsurpatur ab Aristotele in 8. Phy. 54. neq; intelligo continuum secundum totum ab initio ortus rei mobilis ad finem, sed intelligo continuum definitum in prædicamento quantitatis, nec non in 3. & 6. Phys. cuius partes cõmuni termino nectũtur,& aptum est diuidi in infinitum. Quæritur itaq; nũ motus vniuerse sumptus, pro eo tempore quo est, necessario sit continuus; De qua difficultate inquiunt, nonnulli viri docti nequaquã conditionẽ motus esse, vt sit continuus;quod præsertim his rationibus ostenditur;& primo formatur ostensio de omni motu, pro qua accipio primo, omnium formarum materiatarum, siue sint substantiæ, siue accidentium, dari secundum extensionẽ maximum & minimum, cum quo gigni possunt, vt elicitur ex primo Phy. contra Anaxagoram, & ex 2. de Anima 41. Accipio secundo motum omnem esse generationem vel simpliciter, vel in parte, vt in præcedentibus apparuit. Addo tertio non posse gigni minus minimo, includit enim contradictionem, vt patet; Accipio quarto minima acquiri momento, alioquin acquireretur pars post partem, & diuideretur indiuisibile, & daretur minus minimo; His demum addo momenta & indiuisibilia nõ posse necti, & continuũ constituere, vt ostenditur in 6. Phy. quibus præassumptis hęc formatur ostensio. Quæ-

Ordo seruandus. *Sensus dubitationis.* *Opinio quorundam.*

Quæcunq; acquiruntur per minima, non acquiruntur continenter, per duo postrema assumpta; omnis forma acquiritur per minima, per tria priora assumpta; nulla itaq; forma acquiritur continenter; Et si quis soluens dicat, hac ostensione solum ostendi adeptionẽ primæ partis fieri momento, nil tamen prohibere subsequentes partes gigni continenter, quia quãuis non detur minus minimo Physico seorsum, datur tamen iunctũ alteri; Ea solutio non videtur satisfacere, quoniam ostenditur à Philosopho in 6. Phy. continuo nõ competere partem primã, & cui primum competit non esse continuum; & confirmatur, quia momẽtanea adeptio semper est finis alicuius motus, vt ostẽditur ab Auer. in 6. Physi. 32. Hæc ratio elicitur ex Auer. in 8. Phy. 23. cõfirmatur insuper ratione sumpta ex generatione substantiæ, quæ non potest esse continua, cum forma substantiæ non recipiat magis & minus; insuper generatio & interitus versantur inter contradictoria, inter quæ non est medium, & propterea mutatio inter ea fit momento. Præterea idipsum ostenditur per accretionem hunc in modum; Id quod consurgit ex mutationibus momentaneis non est continuum; accretio cõsurgit ex mutationibus partium substantiæ; igitur non valet esse continua; hinc Auer. in primo, de Ortu & Interitu 38. ait, accretionem fieri per minima substantiæ, quę acquiruntur sine tempore; hac ratione vtitur etiam Auer. in 8. Phy. 23. Id ipsum ostenditur de diminutione, quæ frequenter fit simul, veluti fossio lapidis non fit à guttis cadentibus continenter, sed simul tota, vt ait Arist. in 8. Phy. 23. De alteratione etiam id ipsum patet, inquit enim Philosophus in eodem cont. coagulationem lactis, & congelationem aquæ simul fieri. Demum id comprobatur authoritatibus, primo Arist. cum in primo, tum in 8. Phy. 23. asserentis dari mutationes, quæ simul fiant, & in 2. Phy. manifestat definitionem motus ab eo traditam ortui interitui, & disciplinæ competere, quę tamen cum continuatione non fiunt. Auer. in 8. Phy. 23. aduersus Alpharabium ait, definitionem motus nõ sequi continuationem; in 5. Phy. 21. inquit, de generatione nõ esse verũ genus motus, cum generatio non sit continua. Porphyrius, referente Simplicio in 1. Phy. 23. asseruit dari mutationes momentaneas, vt patet de illuminatione, hinc Arist. in secundo de Anima 70. ait, Et non recte Empedocles, & si quis alius dixit ferri Lumen & extendi inter terram & continens, nos autem latere, &c. sic à speculo sine tempore radii repercutiuntur, & visibilia sine tempore feriunt oculos. Non itaque ex definitione motus elicitur, vt sit continuus, id enim quod ex definitione elicitur, ad essentiam pertinet & competit omni.

Ratio prima. *Solutio.* *Euersio.* *Secunda ratio.* *Tertia.* *Quarta.* *De Alteratione.* *Aristot.* *Auer.* *Porphyrius.*

Cap. X.

Ostenditur Motum sui conditione esse continuum.

Satis firmis rationibus ostendebatur motum non necessario esse continuum; oppositum tamen verius iudico, & firmioribus rationibus puto me id ostensurum; Primo id elicio ex communi definitione motus; nam omnis actus imperfectus, in fluxu positus, ad perfectionem properans, non indiuidue, sed cum diuisione successione & continuitate fit, & præsertim cum fiat quatenus mobile est potestate, adeo vt sit partim in termino à quo, partim in termino ad quem, at omnis motus per eius definitionẽ talis est, ideo iure Alexander, Theophrastus, & Simplicius consentiunt, ex definitione motus elici continuitatem; Id ipsum patefecit Philosophus in quarto Physic. dum omnem motũ tempore mensurari asseruit, quod in cont. 132. verum esse affirmat de ortu, interitu, alteratione &

Continuum inclusum in motu. *Ratio prima.* *Arist.*

accretione; & sub initio quinti Physic. inter necessaria requisita pro motu late sumpto numerauit tempus, quod cumulatius ex principali instituto patefecit in sexto libro, quo loci de continuitate motus verba faciens, latissime ostendit motum esse continuũ, & ex indiuiduis non constitui, non mensurari momentis, nõ habere primum, & omne genitum prius gigni, & in contex. 58. colligit, siue motus inter contraria, siue inter contradictoria versetur, semper ei competere quæ dicta sunt, & motum omnẽ late sumptum esse cõtinuum, & omne quod mouetur, partim esse in termino à quo, partim ad quem; non refero rationes Aristotelis, quia vnusquisq; valet eas in eo legere. Præterea id ipsum confirmatur in septimo Physic. nam in cont. 36. inquit, si eadem facultas idem, certo tempore, per definitum interuallum mouet, per dimidium interuallum dimidio tempore id mouebit; & sub initio tertii Phys. ait, differendum esse de continuo, quia motus continuorum est, & in quinto Metaphy. 18. redigit motum ad quantitatem continuam, & ait, esse continuũ per mobile, quod latius explicat in secundo de Ortu & Interitu 62. Adeo vt de sententia Aristotelis ambigere non debeamus. Simplicius omnem mutationem esse continuam, & egere tempore frequenter affirmauit, & in primo Physic. 23. id cõfirmat authoritate Theophrasti, & in octauo Physic. 23. id ipsum cõprobat authoritate Alexandri, & Auerroes in sexto Physic. 32. Alexandrum id putasse affirmat; quod confirmatur à Simplicio nedũ quia motus est actus imperfectus ad perfectionem properãs, verum insuper sumpta ratione ex nomine mutationis, quæ græce dicitur μεταβολή, hoc est post aliud aliud, & hoc quidem prius, hoc vero posterius, vt Aristoteles quoq; sub initio 5. Phys. considerauit; non itaque datur mutatio, quæ sit tota simul; alioquin mutatio non esset mutatio, hoc est non esset post aliud aliud. Præterea id ipsum ostenditur rationibus; prima ratio peti potest ex termino ad quem, à quo motus & nomen, & conditionem recipit; qualis itaque est terminus ad quem, talis est motus; termini mutationum sunt quantitas, qualitas, & vbi, quibus continuum & magis ac minus, vel saltem plus & minus competit, & propterea nõ simul recipiunt; de substantia loquendo etiam formæ substantiales infra animum positæ recipiunt magis & minus, sine quarum permutatione nulla absoluitur generatio, quare, ratione terminorum, ad quos est motus, mutatio omnis continua est; Insuper motus & vltimus eius terminus distinguuntur; motus enim omnis præditus est suis terminis, dum est finitus, qui à motu sunt distincti; termini motus sunt mutatum esse, siue momenta, quæ indiuidua sunt, quare motus necessario est continuus; omne enim indiuiduo termino terminatum continuum esse debet, quoniam indiuiduum & non continuum, non est præditum termino. Insuper id ostenditur ratione sumpta ex subiecto motus, nam accidentia maxime ex subiecto pendent; motus est accidens, quare conformari debet cum suo subiecto, quod est corpus & cõtinuum; Hinc Aristoteles in secundo de Ortu & Interitu 62. manifestat, motum ex subiecto continuationem recipere. Præterea vbi adest contrarietas, resistentia, & continua actio prodiens ex agente, & recepta in patiente necessario reperitur continuatio, & tempus, at ea in omni mutatione locum habent; hinc Aristoteles in primo Physic. & in primo de Cœlo ea sola gigni & interire dixit, quæ prædita sunt contrario, colligamus itaq; nullum momentum, siue mutatum esse, debere iudicari motum; at in mutationibus id quod est indiuisibile, & non continuum, dicitur mutatum esse, igitur quod est indiuisibile, & totum simul, non est motus, & per conuersionem cum contrapositione omnis motus est diuisibilis & continuus. Huius opinionis etiam fuit

Simplicius. *Prima ratio.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Cõclusio.*

fuit Scotus in secundo sent.dist.2.q.9.& cum eo Antonius Andr.11. Metaphysicæ q.vnica,à quibus de hac præcipua conclusione non dissentio, quamuis dissentiam de nonnullis adnexis,quorum consideratio modo ad rem non facit. *Scotus.*

Cap. XI.

Opinio Zimaræ & Balduini de continuatione motus, eius euersio, & resolutio difficultatis.

MArcus Antonius Zimara accuratus obseruator dictorum Auerrois in nona contradict. quinto Physic. Nec non Balduinus in 8.Physic. 23.inquiunt,motum posse dupliciter considerari, primo consideratione Mathematica & quatenus est quantum continuum,seiunctum per intellectũ, & ita aiunt esse aptum diuidi in infinitum; Secundo consideratione Physica,vt est sensibilis extra intellectum & in subiecto,& ita non est aptus diuidi in infinitum, sed praeditus est primo & vltimo , maximo & minimo;hinc ait Zimara motui , vt motus est, non repugnare continuum,veluti Talpæ, quatenus est animal, non repugnat videre,sed ei repugnare , vt est in materia sensibili determinata; & hac distinctione nituntur soluere cõtrouersias in Aristotele & Auerroe, hac de re apparentes. Horum sententia id veri includit,quod datur minimum Physicum , & secundum formam,vt in primo Physic.& in secundo de Anima asserit Philosophus,absolute tamen vera non est; primo, quia definitio motus tradita ab Aristotele Physica est,& ex definitione illa elicitur continuatio,quare motui etiam consideratione Physica continuatio competit; Præterea Mathematicus non est mendax, vt dicitur in secundo Physic. & in primo Poster. at si Mathematicus motum,qui in rerum natura non est continuus,diceret esse continuum,conspicue mendax esset,non enim notio Mentis æquaretur conditioni rei , nam ex eo quod res est,vel non est,notio & enuntiatio dicitur vera vel falsa;& quãuis Mathematicus dicat corpus esse diuisibile in infinitum , & actu ob minimum naturale diuidi non possit,non ob id est mendax,quia vere corpus continuum est , & quatenus tale, ei diuisio non repugnat: at ex sententia Zimaræ,& Balduini motus,qui in mobili Physico reperitur,continuus non est; & confirmatur, quoniã inquit Aristoteles in secundo Physic.Mathematicum ordiri à re existente in materia,& desinere in eam à materia secretam; hoc non seruaretur,si motus in materia non esset continuus, & in imaginatione Mathematici continuus esset: exemplum de Talpa ad rem non facit,quia videre nec est in ratione Talpæ,nec Animalis;at continuatio est cõditio motus,vt elicitur ex definitione propria eius. Insuper Aristoteles in sexto Physic.absolute ostendit motum necessario esse cõtinuum,non autem ei non aduersari ratione generis;nam motus sua propria natura & conditione est actus imperfectus,properans ad perfectionem. Præterea si ea distinctione soluenda esset controuersia in Auerroe, non debuisset Auerroes de aliquo motu concedere,de alio negare continuationem; at ipse inquit, solum motum secundum locum vere esse continuum, quod etiam de veloci alteratione concedit in 8.Phy.23.negat de aliis. Resoluentes itaque difficultatem dicamus primo,conditionem motus vniuerse sumpti esse vt sit continuus, quod in præcedentibus patefeci. Addamus secundo hoc esse verum ex natura & conditione motus,non autem sola consideratione Mathematica, vt nuper patefeci; Addo demum quod quamuis Arist.in 8.Physi.cont. 23. oppositum videatur asserere,tamen institutum eius non fuit euertere cõtinuationem motus,alioquin

Zimara & Bald. *Euersio.* *Solutio ex propria sententia.*

sententiam propriam late ostensam in 6. Phy. euerteret, sed solum reiicere sententiam destruentium quietem, & asserentium cuncta continenter moueri, & euertere fundamenta eorum. Vt autem veritas lucidior appareat, accipiendum est id, quod cum Platone & Galeno in præcedentibus approbaui, nempe, cum plures sint motus, duos tamen solos esse primos & simplices, quibus mobile moueri potest absque motu cæterorum, lationem scilicet & alterationem, cæteros necessario hos sequi, & præsupponere. Addo insuper vnicuiq; mutationi continuationem competere, dum fiunt, non in facto esse, quod dicitur mutatum esse; nam eo modo sunt actus imperfecti, & eis competit definitio. Ex his colligo, si alteratio, & latio sunt motus continui, cæteri omnes considerati, vt fiunt, necessario continui erunt, cum esse nequeant sine illis, vel sine altero eorum.

Duo soli motus simplices.

Cap. XII.

Vnde oriatur continuatio Motus.

QVoniam tunc solum dicimur scire, dum causam noscimus, & officium est Philosophi, causas rerum indagare, ideo vt de continuatione motus scientiam habeamus, eius principia & causas non ignorare tenemur. Causæ cótinuationis motus vel sunt propriæ eius & internæ, vel ei competunt munere connexorum; propriæ & proximæ sunt tres, mobile, forma, quæ per motũ acquiritur, ad quam redigitur interuallum & locus, & demum resistentia: causæ conspirantes per connexa apparent præsertim in generatione viuentium, & interitu, quæ sine alteratione & permutatione elementorum non fiunt; & hæ sunt singulatim perpendendæ. Vt pertinet ad mobile, inquit Philosophus in secundo de ortu & interitu contex. 62. continuationem motus ortum ducere ex mobili; affectio enim & accidens à suo subiecto recipit conditionem; Idipsum affirmat in quarto Physic. 99. inquiens. Quoniam autem quod mouetur, tendit ex quodã in quiddam, & omnis magnitudo continua est, sequitur autem magnitudinem motus, & quia magnitudo continua est, motus est continuus, & quia motus, & tempus; quantus enim motus, tantum & tempus videtur fuisse, prius autem & posterius in loco primum sunt, hic quidem positione, quoniam autem in magnitudine est prius & posterius, necesse est & in motu esse prius & posterius &c. His verbis asserit Philosophus motum esse continuum per mobile, indicando cótinuationem, per quam motus est effusus per mobile; includere autem prius & posterius per locum, hoc est per gradus formæ, quæ acquiritur; nam re vera motus nõ necessario per mobile cótinuationem secundum successionem temporis includit, quoniam Mathematici imaginantur ex fluxu puncti consurgere lineã, & Theologi asserunt Angelos incorporeos moueri, quorum motus, qualiscunq; sit, valet esse continuus ex parte productionis & temporis, quamuis non sit cótinuus ex parte extensionis in mobili. Insuper ratio sumpta ex continuatione mobilis, non est necessaria, quia corpus continuum æque per omnes eius partes distans à motore, vt à calefaciente, potest æque primo per omnes partes incipere moueri, vt elicitur ex octauo Physic. 23. Altera continuationis ratio sumitur ex forma, quæ per motum acquiritur; cum enim ea recipiat magis & minus, acquiritur per gradus existentiæ cum continuatione, vt etiam se habet de loco, in motu secundum locum; hæc est causa sine qua motus non est continuus, non tamen est satis; quoniam si ea forma careret contrario resistente, momento acquireretur, vt patet de Lumine: similiter Aristoteles in octauo Physic. 23. inquit, congelationem

Causa cõtinuationum motus.

Ex mobili.

Ex termino ad quẽ.

tionem coagulationem, & fossionem lapidis nõnunquam fieri simul, dum subiectum primo paratum fuerit; Ideo adest tertia ratio ex resistentia pendens, quę est vel externa, vel interna; externa oritur ex medio, quod vel magis vel minus mobili resistit; Interna pendet vel ex contrario pugnante, vel ex conditione corporis, cui repugnat, vt partes eius simul sint distantibus partibus loci; de qua postrema resistentia non leuis est dubitatio. Auerroes in 4. Phys. 71. inquit, successionem motus oriri vel ex resistentia, qua mobile resistit motori, vel qua mediũ resistit mobili, vel qua medium resistit motori; & resistentia ea est, quæ necessario motum subiicit tempori. Et si quis quærat, cum motus sit continuus, nũ præditus sit primo mutato, adeo vt primum in eo assignare valeamus? Respondeo primum in motu esse duplex, vel sensu, vel ratione; datur primum secundum sensum, quod sensu percipiatur, non secundum rationem; Insuper datur primum actu, non primum potestate; primum actũ dicitur id, quod potest esse terminus ad quem motus, & valet seruari in mobili sine præsentia motoris; ita in primo de ortu & interitu conceditur punctum, hoc est minimum secundum sensum, & in lib. de Sensu & sensili cap. 6. Cõceditur sapor minimus; & ita ea mutata & facta, si considerantur ratione & potestate, sunt infinita; at si considerantur sensu & actu finita sunt. Colligamus itaq; motum necessario continuum esse, & aptum diuidi in infinitum, dum consideratur, vt est actus imperfectus continenter ex motore pendens, permixtus cum potentia mobilis; insuper dum cõsideratur potestate, & ratione, non sensu, & est continuus pro eo tempore in quo reperitur, & nisi semper sit continuus ratione proprii termini, saltem est continuus ratione connexorum cum eo, vt de hominis generatione dixit Auerroes in primo Physic. 62. At obiiciunt nonnulli asserentes mutationem non debere dici continuam ob connexa, quoniam ita etiam ad relationem, & ad motum esset motus, cum saltem ex accidenti ad ea sit motus & per connexa includant continuationem; nos autem ea tenemur considerare, quæ sunt per se, & ex eis petere denominationem; soluitur instantia, quoniam de generatione loquendo ea cõtinuationem includit in fieri ob præordinata ad illam; alteratio enim ad ortum substantiæ, per naturæ principale institutum dirigitur; non sic se habet de relationibus, & de motu, quæ sunt, & non sunt sine ortu & interitu, vt asseritur in primo Cœlo. At iure quæret aliquis, cum motus sit continuus, continuatio quomodo se habeat ad motum, num sit differentia illum cõstituens, vel genus vel affectio? Zimara in Tabula ait esse affectionem, nam actum imperfectum sequitur continuatio tanquam affectio; ex aduerso videtur esse genus, siue differentia constituens genus eius; nam inquit Aristoteles sub initio tertii Physicorum motum esse continuorum, indicans motum esse ex genere continuorum, vt etiam in 5. Met. motum redegit ad quantitatem continuam; similiter continuum non dicitur affectio temporis, sed natura, & cõditio, vt mensura est: puto dicendum motum posse dupliciter considerari, primo, vt quantus est, & ita continuum est differentia diuidens quantitatem & cõstituens proximum genus motus siue temporis, vt patet ex principio prædicamenti quantitatis; secundo considerari potest motus, vt actus imperfectus motoris & mobilis attinens ad prædicamẽta actionis & passionis, vel ad ea, ad quæ vt ad terminos est motus, & hac consideratione non est differentia, cum diuersorum generum & non subalternatim positorum distinctæ sint differentiæ, sed est affectio sequens actum imperfectum tendentem ad perfectionem, vt includit aliquid commune, nimirum gradus, per quos acquiritur; & perficitur.

Ex resistẽtia. *Resistentia externa.* *Interna.* *Auerroes* *Num in motu detur primum.* *Solutio.* *Colligitur conclusio dictorum.* *Auerroes* *Dubitatio.* *Solutio.* *Dubitatio.* *Zimara.*

Cap. XIII.

Dilutio aduersarum rationum.

EXplicata continuatione motus, superest modo vt aduersas rationes diluamus. Dicebatur primo quæ acquiruntur per minima, non acquiruntur cum continuatione, at omnis forma acquiritur per minima, cum detur minimum Physicum secundum formam, & non possit acquiri minus minimo. Responsio patet ex dictis; nam datur in motu primum secundum sensum & actu, non ratione, & potestate; insuper quamuis non detur secundum formam minus minimo per se & sua facultate existens, datur tamen per præsentiam agentis, conseruatum ab eo, & in fieri; & nisi adsit aliquid principalis termini motus, adest saltem aliquid disponens pro eo, quia omne mutatum est terminus alicuius motus. Afferebatur mox instantia de productione formæ substantiæ, quæ non recipit magis & minus, nec datur medium inter cõtradictoria. Cui respondens dico primo, formas Elementorum & mixtorum recipere magis & minus, sine quorum permutatione nulla fit generatio; addo insuper generationem viuentium includere continuationem non per animam, sed per præcedẽtes & comitantes permutationes, adeo vt continuatio ei competat quatenus fit, vt etiam ei competit definitio motus. Et ex hoc elicitur solutio difficultatis propositæ à Simplicio in 6. Physic. exponente contex. 4. Et in octauo Physi. 69. Nam quæritur quando obiit Socrates, vel quando excessit è vita, vel ante, non primum, quia tunc mortuus dicitur, non ante, quia tunc viuebat, & fuit ratio Platonis ostendentis mortem nec ad viuentes, nec ad defunctos pertinere, & ob id esse negligendam. Ipse cum Alexandro soluẽs inquit, in indiuisibili nectente nõ esse cum esse obiisse; & animaduertendum est, quod vel quærimus quando moriatur, vel quando primo mortuus dicatur; si quærimus quando moriatur, dicimus illũ mori dum præcurrunt dispositiones pro obitu, adeo vt post statum animalia dicantur mori: quia tendunt ad non esse; nec approbanda est sententia dicentium nascentes morimur; quia vsque ad statum dicimur gigni, & perfectionem acquirere. At si quæratur quando mortuus est Socrates, sic recte Simplicius cum Alexandro inquit, primo mortuum esse in eo indiuisibili, quod nectit non esse cum esse, nam tunc mutatus dicitur, quod mutatum præcessit mutatio, cui cõpetit definitio motus, & est terminus eius mutationis & tunc dicimus nunc non est, & prius erat. Insuper si consideratur adgeneratio & connexio cum primo minimo genito, ea potest esse continua, tum quia datur minus minimo in infinitum, iunctum alteri, quamuis non detur seiunctum, tum insuper ob continuationẽ subiecti quanti, quod permutatur, vt inspicimus id seruari in combustione paleæ & ligni aridi, similiter in productione flammæ, quæ cum cõtinuatione reficitur. Instantia sumpta ex eo, quia inter contradictoria non datur medium soluta est in præcedentibus, quia termini non sunt contradictorii secundum totam vniuersitatem, sed secundum partem; nam quamuis inter ignem & non ignem vniuerse non detur medium, inter non ignem tamen & ignem perfectum, & inter ignẽ & illum non ignem, qui est natus fieri ignis datur medium, & est vel ignis imperfectus, vel ille nõ ignis, qui nõ est aptus fieri ignis. Afferebatur deinde instantia de accretione & diminutione, qua de re non leuis est altercatio inter Ludouicum Boccaferrum, Pomponatium, Zimaram, & alios viros præclaros, & præsertim

Solutio prima rationum. *Solutio secunda.* *Quando moritur homo.* *Falso dicitur nascentes morimur* *Adgeneratio.* *De accretione*

sertim de termino proprio accretionis, & de modo, quo accretio & diminutio continuationem includát: qua de re verba feci in lib. de accretione: vt autem ad hunc locum pertinet, sat est quod accretioni continuatio non repugnat, nec ratione termini proprij, qui est continua quantitas siue perfecta magnitudo, nec ratione adeptionis maioris loci, nec ratione connexæ alterationis, per quam fit, nec ratione adgenerationis, quæ vt patuit valet esse continua; nulla itaq; ex parte accretioni repugnat continuitas, & cum semper, dum fit, continuationem includar, non propterea necessario est continua ratione proprij termini; quoniam, vt ait Aristoteles, in octauo Physic. 23. potest aliqua latitudo extensionis simul acquiri, simulq; deperdi. Ac ita diluitur controuersia apparens in Aristotele, nam cum in tertio Physic. asserat omnem motum esse actum imperfectum, & in sexto ostendat omnem motum esse continuum, non videtur sibi constare, quia in octauo Physi. 23. de accretione & aliis manifestat aliquando continuatione carere; soluitur quoniam in octauo Physi. solum ostendit corpora non continuo sine quiete moueri, vt putauit Heraclitus, nec semper motus esse continuos ratione proprij termini, & demum dari in motu primum non potentia sed actu, non ratione sed sensu. Alibi autem considerauit motiones, quatenus fiunt, & considerauit primum ratione, & potentia. Afferebatur deinde instantia de alteratione, nam lactis coagulatio, illuminatio, actiones visibilium, & similes mutationes carent continuatione, & fiunt momento temporis. Est lis inter principales interpretes an detur mutationes momentaneæ. Aristoteles videtur eas concedere, in primo Physic. 23. in octauo Physic. 23. in secundo de Anima 70. Porphyrius referente Simplicio in primo Physi. 23. eas approbauit, similiter eas cõcedit Auerroes in primo Physi. 23. in sexto 32. in octauo 23. Ex aduerso Simplicius eas renuit, & mutationem omnem egere tempore asserit, vt patet ex octauo Physic. dum exponit cont. 23. & in primo Physi. 23. inquit Theophrastũ eiusdem fuisse sententiæ, & id ipsum refert de Alexandro in sexto Physic. 32. nec nõ in octauo, vigesimotertio. Auerrores quoque in sexto Physic. 23. inquit, Alexandrum eius opinionis fuisse. Quod confirmatur à Simplicio per nomen mutationis, quod denotat post aliud aliud, vt asseritur ab Aristotele in 5. Physi. context. 7. verba autem Aristotelis dicentis fieri mutationes simul, interpretantur, quod fiant simul non momento, sed ratione partium mobilis, quæ simul, & non vna post aliam mutantur. Profecto si rem accurate perpendimus, lis tota in verbis est collocata, nam in varia significatione vtũtur nomine mutationis: illi, qui asserunt dari mutationes momentaneas, nomen mutationis extendunt etiam ad mutata esse, quæ sunt termini motus, & minus proprie loquuntur; qui vero mutationes momentaneas inficiantur, pressius accipiunt nomen mutationis, nõ comprehendentes sub eo mutata esse, quæ sunt termini motus; & confirmatur hoc concilium, quia Simplicius in 5. Physic. contex. 9. Generationem sumptam pro vltima eductione formæ momentaneam affirmat; similiter in sexto Physico. 45. & in octauo Physico. 69. ne itaque Simplicius secum pugnet, dicendum est, illum secreuisse mutationem à mutato esse, vt recte loquendo seiungi debet.

Diluitur contro-uersia.

Apparẽs in Aristo-tele.

De alte-ratione.

Aristot.
Porphy-rius.
Auerroes
Simpli-cius.
Theo-phrastus.
Alexan-der.

Conciliũ.

Cap. XIIII.

De quo Motu loquatur Aristoteles in octauo Physico. dum in proœmio considerandum proponit an motus sit æternus.

ACcurata Methodo, & congruente ordine differens Philosophus in libris Physicorũ de motu absoluit primo quæstiones simplices, declarando quid sit motus; nam illum esse ex se constat; cum eius explicatione iunxit declarationem infinite, loci, vacui, & Temporis, quoniam vel requiruntur, vel requiri videntur pro eius constitutione; mox in quinto libro diuisit motum in species, & illum à mutatione secreuit; quæ omnia pertinent ad quæstiones simplices: hinc in cont. 21. Quinti libri colligit se declarasse quid sit Motus, quot sint mutationes, & quales earum motus sint: accingitur deinde ad explicandas quæstiones compositas, nempe qualis sit motus, & propter quid sit talis: quærens qualis sit motus, primo considerat quis motus sit vnus, quis multiplex, cum qua consideratione nectitur consideratio oppositionum motus: oppositio enim est quędam multitudo, & quoniam motus vnus est continuus, quam continuationem motus recipit à mobili, ideo in sexto libro sermo est de continuo, & de mobili, & ostenditur continuum non componi ex indiuisibilibus, & omne mobile esse cõtinuum, & esse corpus. Et quoniam motus per continuum particeps est infiniti, est enim diuisibilis in infinitum, & in motu triplex considerari potest infinitum, primum in diuisione, quod ei competit per continuum, alterum ex parte terminorum, adeo vt nullo termino limitetur, veluti dicebat Democritus, & Epicurus atomos in immenso vacuo descendere in infinitum, ꝙ infinitũ à motu abest, nil enim in infinitũ mouetur, sed motus omnis præditus est suis terminis, vt ostenditur in eodẽ sexto Physic. ideo dubitatio solum est de tertio infinito secũdum moram & conseruationem, vel vnius & eiusdem numero motus, per reiterationem, vel motuum in communi, per successionem variorum mobilium: & quia vere motus æternus ille est, qui est vnus numero, ideo hunc in calce sexti supponit dari, ad cuius comprobationem nos dirigit & patet in septimo libro, mox in octauo exquisitissime eam perficit; ideo in Proœmio libri explicans consilium suum inquit, vtrum autem factus est aliquando motus, cum non esset prius, & corrumpetur rursus, adeo vt moueatur nihil, vel neque factus est, neque interit, sed semper erat, & semper erit, & hoc immortale, & sine quiete inest iis, quæ sunt, &c. Cum Philosophus de æternitate motus differendum proponat, dubiũ est an proponat differendum de æternitate primi motus, qualiscumq; sit, vel potius de æternitate motus in communi. Existimauit Auerroes Aristotelem dubitare de motu primo indefinite sumpto, qualiscumque sit, & vel sit vnus, vel plures, per quem, vel per quos reliqui motus seruentur æterni, & ita putat ostendi motum primum esse æternum, & esse vnum nimirum orbicularem, per quem reliqui redduntur modo aliquo æternitatis participes: hæc opinio satis firmis rationibus comprobari posse videtur, & primo ratione sumpta ex æternitate, nã ea affectio inquirenda & ostendenda est, quæ vere & proprie talis est, at vera & propria æternitas motus, ea est, quæ vni motui cum continuatione cõpetit, qualis ea sola est, quæ competit primo motui. Altera ratio elici potest ex motu, nam de eo motu ostendi debet æternitas, cui primo competit, & qui est causa æternitatis reliquorum; huiusmodi solus est motus primus: & nisi Philosophus de hoc dubitasset, & ostensiones formasset, non seruasset regulas & præcepta sua: asserit enim

Triplex in motu infinitũ.

De quo motu Philosophus dubitet.

Auerroes

Prima ratio.

Secunda.

rit enim sub initio quarti Metaphysicæ eorum quæ sunt ab vno, adeo vt primum sit causa cæterorum, id primum proprie esse subiectum, & præsertim esse considerandum, & in primo Post. docet affectionem de suo primo subiecto esse ostẽdendam. Tertio id elicitur ex ipsomet Aristotele: nam de æternitate eius motus loquitur, de qua in calce sexti libri supposuit posse dari, ad quam in septimo libro parat, quam in procemio octaui proponit considerandam, de qua format ostensiones, & soluit instantias, & quam demum se ostendisse colligit. At hæc facit de primo motu, non de motu in communi: quod ostendo, nam in calce sexti supponit posse dari motum vnum æternum & continuũ, qui profecto solus est motus primus: ad hunc parat in septimo, ostendendo omne moueri ab aliquo, & nõ dari progressum in infinitum, vt nos ducat ad primum: hunc proposuit in procemio dubitans de eo motu qui est sine quiete, & tanquam vita rerum natura constantium, & de quo eadem est ratio, ac de æternitate & ortu mundi, & conducit Methodo de primo principio; vere enim tanquam vita est motus Cœli, & de eo eadem est ratio ac de Mundo; nam Plato etiam ante mundi ortum reperiri asseruit motum aliquem, & eo primo motu vtimur pro ostensione separatorum. Insuper de hoc format ostensionem inquiens in cont. 10. Motum esse æternum, quia tempus quod est vel idem cum motu, vel eius affectio æternum est, hoc autem de solo primo motu verum est: de hoc soluit instantias, vt patet ex cont. 18. de hoc in cont. 49. colligit se egisse inquiens, patet ex hoc necessario debere reperiri vnum aliquid æternum, & primum mouens, ostensum est enim quod necesse est semper motum esse; si semper necesse est & continuum esse, nam quod semper est, continuum est; at vero si est continuus, etiam est vnus, si est vnus, est ab vno motore, & vnius mobilis, &c. conspicue Philosophus colligit se de primo motu ostensiones formasse; & confirmatur, quoniam vt æternitas se habet ad mobilia, ita ad motum: at Aristoteles in primo de Cœlo, æternitatem primo ostendit de Cœlo, tanquam de causa, mox de mundo vniuerso, quare similiter loquens de æternitate motus eam primo ostendere debet de motu primo, & ex eo tãquam ex causa colligere æternitatem motus in communi. Proponit itaq; Philosophus agendum de æternitate primi motus, quicunque sit; mox ostendit primum motum esse motum orbicularem, & ei soli non repugnare vt sit vnus, æternus, & continuus, quod prius supposuerat.

Tertia. *Confirmatio.*

CAP. XV.

Opinio asserentium Aristotelem proponere differendum de motu in communi an sit æternus.

SEntentia Auerrois satis firmis videbatur niti fundamentis. Ex aduerso tamẽ Græci interpretes & præsertim Simplicius, insuper Alpharabius, Auempaces, Auicenna, D. Thom. & alij plurimi asserunt difficultatem ab Aristotele proponi de motu vniuerse sumpto; quam sententiam veriorem puto; quod vt pateat, considerandum primo est quid recta ratione facere debuerit Aristoteles, mox quid faciat. Debuit profecto primo agere de motu vniuerse sumpto, quod ostendo primo per regulam ab eo sæpe prolatam communiora primo esse declaranda; quod etiam de anima seruauit, quamuis ea sit ab vno, & de aliis: secundo quia liber Physicorum est de communibus, in quo propria & partes considerantur solum vt complicata cum communibus & pro communium notitia. Tertio quia idipsum seruauit de cæteris in his libris consideratis; veluti de Principiis,

Arist. loquit de motu vniuerse. *Quid facere debuerit. Aristot.*

& affectionibus. Quarto quia affectio ostendi debet de primo æquato subiecto, & debet referri ad subiectum libri; subiectum æquatum æternitatis, relatum ad subiectum adæquatum libri est motus cõmunis, quare nisi Aristoteles de motu communi Physico dubitasset, non seruasset regulas & præcepta sua. At perpendamus quid seruauerit: profecto si accurate eius verba & rationes perpendimus, inueniemus id lucide præstitisse: nam in procemio difficultatem proponẽs ait, an factus sit aliquando motus: ait motus absolute, non contrahẽdo per primum, & addit cum non esset prius: & rursus interit: adeo vt moueatur nihil: ait, absolute vt moueatur nihil, non ait, vt non moueatur primum mobile. Insuper inquit, motum illum, de quo dubitat, tãquam vitam inesse omnibus natura subsistentibus: huiusmodi est non motus primus tantum, sed motus omnis naturalis, qui perinde se habet ad Naturam, ac vita ad animam: ideo ab Academicis vita postrema dicebatur. Insuper de eo motu dubitat, de quo statim supponit quod sit: at hoc facit in primo cont. non de motu primo, sed de motu vniuerse sumpto inquiens, esse quidem motum omnes affirmant, & quia mundum genitum dicunt, & quia de ortu & interitu rerum verba faciunt: imo de motu primo quod detur, & non sit progressus in infinitum in motoribus & mobilibus ostenditur in progressu. Præterea id ipsum patet ex relatione opinionis veterum Philosophorum: nam Democrito, & Leucippo tribuit quod putarint motum æternum, cum tamen ipsi non motum vnum primum, sed motum vniuerse sumptũ putarint æternum. Similiter elicitur eadem sententia ex reiectione opinionum Anaxagoræ, & Empedoclis, quos damnat, non quia motum primum, sed quia motum vniuerse sumptum negarunt ęternum. Insuper soluens Philosophus instantias aduersas, & præsertim secundam & tertiam, eas soluit pro motu vniuerse sumpto inquiens, quod quamuis expertia animæ, & animalia videantur incipere moueri, cum primo non moueantur, tamen eorum motui motus alius antecedit. Præterea Aristot. ostensurus æternitatem motus, formans primã rationem pro principio, accipit definitionem non primi motus, sed motus in communi: per definitionem autem ostenditur affectio eius, cuius est definitio, nõ alterius. Insuper conspicue hoc elicitur ex prima ostensione æternitatis: nam ostendit Philosophus non posse motum inspicere, cum non esset prius, quia quocunque excogitato principio motus, datur motus prior, quæ ostensio formatur, vt patet, non de motu primo, sed de motu vniuerse sumpto. Insuper Aristot. distincto sermone in progressu libri verba facit de primo motu: nam post cont. 34. ostendit esse necesse ad primum aliquod mobile deuenire, & post cont. 63. ostendit solum motum in orbem esse primum, æternum, & continuũ. Et in cont. 61. inquit, simul autem & quod nunc, & quod prius suppositum est, quod contingit quendam motum continuum esse, & perpetuum, conspicuum erit eadem Methodo, &c. quibus verbis ait, de primo motu suppositum id fuisse, non ostẽsum: prius vero in cont. 36. de motu absolute ait, fuisse ostensum esse æternum: quare asserentes in principio libri fuisse ostensam æternitatem primi motus, conspicue aduersantur verbis Philosophi. Demum hoc lucidissime elicitur ex Epilogo, quo vtitur in cont. 77. inquiens, quod igitur motus semper & erat, & erit omni tempore, & quod nam sit principium æterni motus, insuper quis motus primus sit, & quem motum perpetuum contingit solum esse, & quod primus motor æternus sit, dictum est, &c. his verbis Philosophus ne dum declarata colligit, verum insuper quo ordine sint declarata manifestat, asserẽs primo declaratam fuisse æternitatem motus vniuerse, mox æternitatem primi motus. His accedit quod

Quid seruauerit. (margin)

Ex Epilogo. (margin)

Auer-

Auer. secum pugnat; nam in 2. com. inquit, Aristotelem non fecisse mentionem opinionis Platonis, quoniam ex Platonis sententia quamuis Mundus non sit æternus, est tamen æternus motus, quia materia ante mundi ortum sine ordine mouebatur; at motus ille non erat motus primus, causa æternitatis cæterorum, quare vel Auer. secum pugnat, vel cogitur fateri Aristotelem loqui de motu vniuersè sumpto. Colligamus itaque motum in communi esse subiectum adæquatum æternitatis vniuersè sumptæ, motum primum esse subiectum adæquatum proprie & principalis æternitatis: insuper addamus institutum adæquatum Aristotelis fuisse ostendere æternitatem motus vniuersè sumpti, institutum principale, æternitatem primi motus. Prętetea aduersus Auerroem dicamus, Aristotelem in primo cap. ostendisse æternitatem motus vniuersè sumpti, non autem primi motus, & ob id Auerroem, cum aliis per traditam distinctionem conciliari non posse. *Auer. secum pugnat.* *Conclusio.*

Cap. XVI.

Diluuntur rationes aduersæ.

PAtefacta & approbata veriore sententia, facile modo est aduersas rationes diluere: prima sumebatur ex affectione, quia vera æternitas motus ea est, quæ vni motui, numero æterno competit: altera sumebatur ex motu, quia de illo motu æternitas est ostendenda, cui primo competit: quæ duæ ostensiones nil aliud ostendunt, nisi æternitatem ex principali instituto de primo motu esse ostendendam: at non primo ordine, nec adæquate de eo ostendendam esse: quoniam sententia est Aristotelis in quarto Metaphysicæ, etiam id quod est ab vno posse definiri, & subiici scientiis, & id quod est commune, primo est considerandum, vt seruauit Aristoteles agens de Anima, quæ ab vno est: sic in primo Posteriorum docet affectionem communem de subiecto adæquato ostendendam esse. Addebatur tertio ex Aristotele elici quod loquatur de primo motu: respōdeo ex eo rectè considerato id solum elici quod approbaui: nam in calce sexti supponit dari motum primum, æternum, vt principale institutum, & ad illum, vt ad principalem, nos dirigit & parat in septimo, mox in octauo orditur ab æternitate motus vniuersè sumpti, vt per hunc nos eleuet, & ducat ad primum tanquā ad principalem & causam æternitatis aliorum. Addebatur Aristotelem in prooemio octaui æternitatem primi motus proponere considerandam: at ego ex aduerso iam patefeci oppositum, id tamen comprobatur, quia Aristoteles id proponit considerandum de motu, qui est sine quiete, & tanquam vita rerum natura constantium, de quo eadem est ratio ac de æternitate & ortu Mundi, & cōducit Methodo de primo principio. Respondeo motum vniuersè sumptum esse sine quiete communi, non particulari; non enim ita cœpit, vt prius nihil moueretur; insuper omnis motus naturalis est tanquam vita; vt enim vita se habet ad viuentia, ita motus secundum naturam se habet ad naturam; nam ambo prodeūt à principio interno, & perficiunt id, cui competūt: & de motu in communi est eadem ratio, ac de Mundo, quia consideratur motus ad Mundū & eius partes pertinens: & æternitas motus vniuersè sumpti conducit Methodo de primo principio, quatenus per illum eleuamur ad motū primum, pendentē ex primo principio. Addebatur rationem ex tempore sumptam solum habere vim pro ostēdenda æternitate primi motus; respondeo tempus esse huius conditionis, vt necessario motum præsupponat, siue ille motus sit primus, vel non sit primus parum refert; sat est quod hæc consecutio necessitatē includit, Tempus, est igitur motus *Diluitur prima ratio & secunda.* *Tertia ratio.*

est,& ideo vim habet etiam pro ostensione æternitatis motus vniuersè sumpti, quia ex specie infertur genus,& ex collocato sub communi infertur commune. Dicebatur insuper Aristotelem soluere instantias pro primo motu; respondeo Aristotelem trium propositarum instantiarum duas soluere de motu vniuersè sumpto;quæ solutiones essent inanes,si de motu primo loqueretur:instantiam tamen sumptam ex terminis motus soluit de primo motu,tanquam de causa,& vt patefaciat,eam oppositionem non euertere æternitatem, quia saltem datur motus,qui non adeo inter opposita versatur, vt non valeat nectere principium cum fine,& hoc supponit vt in progressu ostendendum. Eliciebatur satis conspicua comprobatio ex epilogo,quæ tamē nullius est roboris,quoniam in cont. 49.colligens æternitatem primi motus non eam colligit vt primo propositam & ostensam,sed virtute declaratorum post cont. 34. post quem patefecit deueniendum esse ad primum aliquem motum, de quo colligit eum vere esse æternum,at non ob id inficiatur motum vniuersè sumptum modò aliquo esse æternum. Addebatur demum, Aristotelem in primo de cœlo æternitatem primo ostendisse de Cœlo & ex eo collegisse æternitatem Mundi.Respondeo de cœlo & Mundo distinctam esse rationem, ac de motu primo & motu vniuersè sumpto;nam hæc duo se habent vt vniuersale & species eius, vniuersale autem prius est considerandum; non ita se habet de Cœlo & Mundo; insuper æternitas vt competens cœlo magis est conspicua,quia eius motui contrarium non competit;& iam in octauo Physic. erat ostensum motum orbicularem solum posse esse vnum,æternum,& continuum,ideo ab ea orsus est pro ostensione alterius.

CAP. XVII.

Ad quem pertineat considerare an motus sit æternus.

CVM Philosophus asserat, & ostendere nitatur motum esse æternum, quæritur ad quam Philosophiæ inspectricis partem pertineat id ostendere. Primo id videtur pertinere ad Physicum, quia mobile & motus Physicæ considerationis esse dicuntur;& Arist. in 8. Physic. rationibus Physicis id ostendit; similiter in primo de ortu & interitu causam assignat æternæ generationis deprōptam ex materia, in secundo autem libro causam explicat efficientem, & in 12. Metaph. cont. 43. æternitatem motus ait esse in Physicis ostensam. Ex aduerso videtur id pertinere ad Astronomum, cuius officium est considerare cœlestia corpora,& eorum motus. Insuper id videtur attinere ad Metaphysicum, quoniā sententia Aristotelis in primo Post. est medium & extrema demonstrationis esse eiusdem generis, hoc est pertinere ad eandem scientiam; at motus æternus est medium pro ostensione abstractorum, quæ ad Metaphysicum pertinent, igitur & motus: præterea id, cuius causa est Metaphysica, ad Metaphysicum pertinet, causa æterni motus est forma separata, vt asseritur in octauo Physic. quæ est Metaphysica, igitur ad Metaphysicum pertinet. Hoc videtur etiam asserere Auer. in primo de Anima com. 51. inquiens: Quare melius sit cœlum moueri, quā quiescere,& cur potius in orbem, quam motu recto moueatur, Metaphysicę est considerationis; confirmatur quia Arist. in 12. Metaphysicæ ratione sumpta ex æternitate temporis ostendit, motum esse æternum; res itaque est satis dubia, pro cuius resolutione accipio id ꝙ à Philosopho asseritur in primo Poster. nā inquit, interrogationem posse esse Geometricam vel ex parte principiorum, vel ex parte conclusionis, vel ex parte vtriusque. Similiter, dum quæritur ad quem pertineat oste-

Ostēdere motum æternum videtur officium Physici. Videtur officium Astronomi. Videtur Metaphysici.

Resolutio

ostendere motum æternum, dico hoc posse considerari vel ex parte motus & mobilis, vel ex parte principiorum: si cōsideratur ex parte motus & mobilis, absolute hoc dicitur ad Physicum pertinere: nam quæcunq; sunt cum motu, dicūtur esse Physica, vt patet ex principio sexti Metaphysicæ, nec non ex duodecimo, quod confirmo, quia Arist. in 12. Metaphysicæ 43. cum per æternitatem motus ostendisset dari substantias abstractas, inquit æternitatē Motus in Physicis fuisse ostēsam; nam quamuis id quoq; efficiat in 12. Metaphy. tum quia locus proprius est octauus Physicorum, & in 12. Metaphysicæ solum id facit per repetitionem & memoriam, ideo in Physicis ait fuisse ostensam. Altera ex parte dum consideratur ratione principiorum, ea consideratio partim Physica, partim Metaphysica est; primo est Physica, dum refertur ad materiam, nempe ad mobile: insuper est Physica, dum refertur ad motorem consideratum tanquam principium motus; at dum consideratur pro suo esse absoluto cum moueat & non moueatur, ad Physicum non pertinet, vt asseritur in 2. Physi. 71. & 73. nam Physicus valet resoluere vsq; in primum motorem; at interrogatus deinde quid sit motor ille, interrogantem reiicit ad primum Philosophum; sic scientiæ & præsertim Physica & Metaphysica sibi mutuo opem ferunt; Physica tāquam ancilla inseruit Metaphysico varia conspicua effecta ei subministrando; vice versa Metaphysica tanquam domina perfecit, & absoluit declarationem multorū in aliis Philosophiæ partibus consideratorum, vt patet ex primo Posteriorum & cum pateat ex dictis quid de materia & efficiente sit dicendū, superest, vt loquamur de fine, de quo dico finem æterni motus esse duplicem, vnum postremum & principalem, alterum secundarium & per consecutionem; finis postremus est motor separatus, & præsertim Deus, nam Mentes cœlorum mouent vt efficientes, & vt fines quemadmodum in 12. Metaphysicæ 36. asseruit Auer. & de hoc fine vera est sententia Auer. prius relata, & prolata in primo de Anima 51. At si loquimur de fine secundario, veluti est æterna generatio & conseruatio mortalium secundum speciem, & æterna mundi conseruatio, & alia huius generis, hi fines à Physico considerantur; ex quo patet distincta consideratione æternitatem motus cum ad Physicum, tum ad Metaphysicum pertinere. Ad Astronomum minime pertinet, quia nullam eius causam considerat, sed absolute motū esse æternum ex alio recipit; solum considerat numerum, & velocitates motuum cœli, non autem principia motuum, & æternitatem. Rationes aduersæ facile diluuntur; dicebatur æternitatem motus attinere ad Metapyhsicum, quia medium & extrema debēt esse eiusdem generis; solutio elicitur ex Aristotele in primo Poster. limitāte eam regulam, quod sint eiusdem generis vel absolute, vel in parte; Metaphysica & Physica sunt eiusdem generis in parte, cum Physica collocetur sub Metaphysica. Ex eo autem quod motor non sit Physicæ considerationis, quia non mouetur, elicimus ex parte eius ad Metaphysicum pertinere, vt iam dixi.

Scientia sibi mutuo opem ferunt.

Finis æterni motus duplex.

CAP. XVIII.

Lationem ordine originis præferri cæteris motibus.

CVM varia hactenus declarata sint ad motuum notitiam pertinentia, superest modo vt de motuū mutua cōparatione verba faciamus; qua de re quatuor se nobis offerunt explicanda; primo ostendendum est lationem præferri cæteris motibus. Secundo facta comparatione inter lationes ostendendum est motum in orbē præstare recto. Tertio ostendēdum inter motus rectos opposi-

Quatuor de motu consideranda.

tos mediare quietem, & ob id motum rectum non posse esse vnum, ęternum, & continuum. Demum est patefaciendum non repugnare motui in orbem, vt sit vnus, æternus, & continuus. A primo ordiendo, cum motus late sumptus, vt etiam mutationem intra suos terminos includit, distribuatur in lationem, alterationem, accretionem, diminutionem, ortũ, & interitum, quarum mutationum duæ solæ sunt simplices, latio nimirũ & alteratio, vt alibi patefeci, quæritur quænam earum debeat iudicari prima. Et quoniam primum vsurpatur multipliciter, vt sæpe Philosophus docet cum in postprædicamentis, tum in quinto Metaphy. & alibi, præsertim modo considerandum est duplex primum, vnum originis, alterum dignitatis, & de his proponitur dubitatio; ordiendo autem à priore origine, quæritur qui nam motuum sit origine primus. Pro solutione vtendum primo est distinctione, qua vtitur Phylosophus nono Metaphy. de actu & potestate loquendo; nã ordo originis vel consideratur in eodem mobili, vel absolute. Si in eodem mobili, tunc cum Arist. in octauo Phy. 57. dicendum est, generationẽ esse primam, ei succedere alterationem, mox sequi accretionẽ, lationem, diminutionem, & demum interitum: ratio est conspicua, nam pro latione animantiũ requiritur iudicium, & robur organorũ, Absolute autem secus se habet: nam latio prima est quam sequitur alteratio, mox generatio, & accretio. Ratio est, quia nil generatur nisi præcurrat alteratio alterans: vt alteret, debet accedere ad alterãda, quod non fit sine latione. Hoc seruari inspicimus in ordine vniuersi; primo enim cœlum circũfertur, eius lationem sequitur illustratio, calefactio, & alteratio mortalis orbis: quam alterationem sequitur ortus & interitus partiũ eius: hinc cæteri motus sine latione, quæ prima est, esse non possunt; latio autem esse potest sine illis, vt in octauo Phy. 56. docet Philosophus. Præterea huius ordinis ea quoque afferri potest ratio, quæ ex dictis elicitur, quoniam motuum illi iudicari debent origine primi, qui sunt simpliciores, huiusmodi autem sunt latio & alteratio, quare antecedunt cæteris, & comparatis adinuicẽ, latio est prior, quia alterationẽ non exposcit, alteratio autem præcurrentem exposcit lationẽ, qua alterans ad alterabile accedat. Insuper vt se habet de subiecto, ita putandum est se habere de affectione, at subiectum lationis, nempe cœlum, origine primũ est: similiter vt se habet de motore, ita putandum est se habere de motu, motor absolute primus solum mouet motu secũdum locum, quare huiusmodi motus est absolute primus: hinc dum dicimus primum ex se moueri, solum est verum de motu secundum locum, vt à Philosopho in octauo Phy. manifestatur. Demum id ipsum testimonio veterum confirmatur. Anaxagoras motum primum asseruit esse deductionem in ordinem & secretionem rerũ à chao. Empedocles secretionem ex Mundo sphæro, vel transitũ rerum ex vno Mundo in alium. Democritus motũ Atomorum: Plato motum animæ, vel fluxum, & inordinatum motum antecedentis materiæ; hi autẽ omnes sunt motus secundũ locum; similiter cæteri, qui cuncta fieri putarunt cõcretione & secretione, lationem statuere primam, cũ secretio non fiat sine latione. At dubitabatur quomodo latio in eodem dicatur origine postrema, cũ diminutio, & interitus sint motus posteriores. Respõdeo lationem esse posteriorem cæteris, quatenus est posterior altero oppositorũ denotãte perfectionẽ, esse enim posterior ortu & parte aliqua accretionis. Sed pulchrior, & sublimior emergit dubitatio, qui motus in cœlo iudicari debeat origine prior, nũ latio, vel alteratio, nam cum cœlum sit apprime simplex, tantũ duobus primis simplicibus motibus mouetur latione, & alteratione. Latio cœli proprie motus est, alteratio autẽ nequaquã, sed solum secundũ similitudinem

Duæ solæ mutationes simplices.

Qui motuum sit primus origine.

Generatio in eodem est prima.

Absolute, prima est latio.

Anaxagoras.

Dubitatio.

Solutio.

Altera dubitatio num in cœlo latio sit prior.

dinem; alteratio enim cœlo competens est receptio varia luminis, & permutatio apparentium colorum à recepto lumine non seiunctorũ; quæ receptiones fiunt sine tempore, & sunt actus perfecti, vt in præcedẽtibus de luminis effusione dictum est: quæritur itaq; num cœli latio, vel potius ea apparens alteratio sit origine prior: quod antecedat alteratio ostenditur, quoniam lux, & lumen intimiora sunt cœlo, & sunt affectiones corporis mobilis secundum locum; primo autem requiritur mobile constitutum in esse, & perfectum, mox ei competit latio, quæ perfectorum esse dicitur: cui difficultati respondens dico lationem esse priorem origine; quod ostendo, primo quia illuminatio non est motus, sed mutatum esse, cum sit actus perfectus; mutatum esse sequitur motum aliquem, & non valet in cœlo sequi alium motum præter lationẽ: hinc illuminatio dicitur præsentia lucidi, lucidum redditur præsens per lationem: præterea latio cœli sequitur proxime Deum à quo mouetur, illuminatio sequitur lucem cœli & sydlerum, quæ sunt origine posteriora Deo. Insuper latio competit cœlo, vt quantum, & corpus est, illuminatio ei competit vt est quale; quantum est origine prius quali, cum omnis qualitas in quanto recipiatur. Hinc Aristoteles quamuis cœlum lumine & motu calefaciat mortalia, id tamen tribuit motui, quia in permutatione antecedit origine. Ratio aduersa, quia latio perfectorum est, &c. Soluitur, quia latio est perfectorum secundum quantitatem, at non præsupponit qualitatem, sequitur enim latio cœli essentiam eius, & molem, non autem qualitatem.

Pro alteratione.

Solutio.

Cap. XIX.

De ordine perfectionis Motuum.

PAtefacto ordine originis motuum, de ordine dignitatis & præstantiæ est agendum, hi enim sunt duo principaliores ordines, ex quibus duplex natura primum elicitur, vnum originis, alterum intentionis; illud est principium operis, hoc appetitionis: quæritur itaq; qui motus sit dignitate primus. Nonnulli Viri docti, ortui rerum principatum tribuerunt, quorum sententiæ adhærent Iauellus, & Io. Gandauensis, idq; satis firmis rationibus videtur posse ostendi; & primo vtor ratione sumpta ex Auer. in octauo Phy. 57. Vt prædicamentum, quod est terminus motus, se habet ad prædicamentum, ita motus se habet ad modum; at substantia quæ est terminus ad quem generationis præstat cæteris prædicamentis, igitur generatio præstat cæteris motibus, qui sunt ad alia prædicamenta; nam motus à termino ad quem recipit suam conditionem, immo non dicitur ab eo differre nisi per magis & minus. Præterea id, ad quod per naturam viuentia maxime sunt procliuia, debet præferri cæteris mutationibus, generare simile est huiusmodi, vt asseritur in secundo de Anima 34. quare &c. Insuper mutatio prodiens ex sola re perfecta est præstantior cæteris competentibus etiam rei imperfectæ, generare simile tantum rei perfectę competit, nam in quarto Meteororum tũc vnumquodq; dicitur perfectum, dum valet simile generare, quare, &c. Præterea asseritur ab Aristotele in octauo Physic. 58. & in secundo de Partibus animalium cap. 1. & alibi postremum generatione esse dignitate primum, at viuentia primo nutriuntur, mox crescunt, mouentur secundum locum, posttremo valent generare; Apparet itaq; ortui principatum competere, ob cuius pręstantiam omnis motus dicitur generatio quædam; generatio autem simpliciter sola dicitur ea substantiæ; at generatio simpliciter præstat generationi in parte, & cum cæteri motus solum sint generatio in parte, absolute colligi posse videtur, ortum

Qui motus sit dignitate prior.

Quid ortus.

Ratio prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quod latio præstet. Ratio prima. cæteris motibus dignitate antecellere. Hanc sententiam & cum ea Aristotelis, & cum ratione pugnare existimo; nam latio ea est, cui re vera competit primus dignitatis locus, quod ostendo primo ratione deprompta ex motore, qua etiam vtitur Arist. in octauo Physi. 60. Nam ille motus dignitate præstat, qui prodit ex motore præstantissimo, latio est huiusmodi, quod ostendo, quia motor primus & præstantissimus est duplex, vel absolute & huiusmodi est Deus, qui cœlū mouet motu secundum locum, vel est primus & præstantissimus inter corpora, & huiusmodi est corpus viuens, quod sola latione dicitur ex se moueri, vt afferitur *Secunda ratio.* in octauo Physic. Secundo id ipsum ostenditur ratione sumpta ex mobili, qua etiam vtitur Aristoteles in octauo Physic. 58. Nam motus ille dignitate præstat, qui competit mobili præstantiori, huius modi est latio, quæ competit cœlo præstantissimo corporum, & viuentibus perfectioribus, nam animalia tunc incipiūt *Tertia.* loco moueri, dum perfectionis aliquid, & roboris fuerint adepta. Tertia ratio elicitur ex attinentibus ad ordinem originis, qua etiam in eodem contex. vtitur Philosophus, nā in mortalibus quod origine est posterius, perfectione est prius, latio in viuentibus est postrema origine, vt apparuit in præcedēte cap. quare per- *Quarta.* fectione prima est. Quarta ratio elicitur ex conditionibus lationis, qua vtitur Aristoteles in contex. 59. Nam ille motus dignitate cæteris præstat, per quem nil internum & proprium mobilis deperditur, huiusmodi est sola latio, per cæteros autem motus vel variatur essentia, vel quantum, vel quale, per lationem solum variatur externus locus, hinc sola latio valet æternis cōpetere, & est motus perficiens, & seruans, solum conducens pro bene esse, & est talis, vt ex eo pendeant *Quinta.* cæteri omnes motus. Insuper latio est illa, quæ præsertim ex natura pendet, rei essentiam nobis patefacit, sola valet esse æterna & cōtinua; hinc Aristoteles numerum simplicium corporum, Naturam Cœli, conditionē æternorum motorū *Sexta.* per hunc solum motum indagauit, & patefecit. Præterea ille motus principatum obtinet, per quem mobilia absolute dicuntur moueri, hoc soli lationi competit, hinc cœlum absolute dicitur moueri; Plantę vero non moueri, sed crescere, alterari, & gigni dicuntur, vt optime considerauit Aristoteles in octauo Physic. cō- *Authoritas.* tex. 77. Latio itaq; præstantissima est mutationum, quod etiam veteres Philosophi approbarunt; ideo (referente Simplicio) Democritus solam lationem nuncupabat motum, & Stoici cum cæteris omnibus motibus vel conspicue, vel latē- *Anaxagoras.* ter iunctam esse lationem afferebant. Similiter Anaxagoras motum primum di- *Plato.* xit esse secretionem à chao & ordinem eius, ex Diuina Mente prodeuntem; Plato etiam vna cum Pythagora lucidissime id affirmauit, & lationem adeo cæteris mutationibus præstare asseruit, vt esset origo, fons, & commune principium earum, ens non secus eminentia, & facultate includens, ac cœlum includat cætera corpora. Ex his patet eos conspicue decipi, qui ortui, & interitui principatum tribuunt; conspicue enim Arist. in cōt. 58. mutationem origine primam asserit esse dignitate postremam, & referens ordinem originis mutationum ait, generationem esse origine primam, secundam alterationem, tertiam accretionem, quartā *Generatio nō potest dici prima mutatio.* lationem, vt patet ex contex. 57. Hinc generatio nequaquam dici potest mutatio prima, quod manifeste asseritur ab Aristot. in secundo de ortu & interitu 55. dicente, manifestum est priora esse bene dicta, primam transmutationem lationē esse, non generationem; longe enim rationabilius est ens non entis generationis esse causam, quam non ens entis; quod autem fertur est, quod generatur nō est, quare latio est prior generatione, &c. Demum id confirmatur: quia quamuis in re quæ gignitur primum origine, sit dignitate postremum, absolute tamen in v-

niuerso

nluer∫o contra ∫e habet; nam Deus, Cœlum, Cœliq; motus, vt origine, ita dignitate præ∫tant. Vt autem diluantur aduer∫æ rationes accipiẽdum primo e∫t, quod conce∫∫a creatione, vt ab∫olute concedi debet, ea cum non ∫it motus, ∫ed modus eminens generationis, præ∫tat ne dum generationi, verum etiã motibus omnibus, nam ea ab∫olute e∫t prima, non pendet ex motu aliquo, e∫t actus perfectus, ∫ine vllius interitu, ex ∫ola imm en∫a virtute prodiens. Accipiendum ∫ecundo e∫t terminos motus dupliciter po∫∫e con∫iderari, vel tantũ ex parte propriæ formalitatis, & rationis eius motus, vel vna cum his, quæ præ∫upponũt; & hoc ∫ecundo modo præ∫ertim con∫iderari debent, dum comparantur inuicem motus pro ordine perfectionis: hinc dicimus quod melius e∫t e∫∫e quantum perfectum, quam e∫∫e ∫olum; ∫imiliter e∫∫e quale, quam ∫olum e∫∫e, vt etiam bene e∫∫e præfertur ip∫i e∫∫e. Ex his modo cõ∫picuæ refulgent ∫olutiones aduer∫arum rationum, quarum prima erat, vt prædicamentum ∫e habet ad prædicamentum, &c. Prætermi∫∫o Auerroe, cuius dicta eo in loco hac de re approbanda non puto, ex ∫ecundo præa∫∫umpto elicio ∫olutionem; nam melius e∫t bene e∫∫e, quam e∫∫e ∫olum, & e∫∫e perfectum ∫ecundum quale & quantum, quam tantum e∫∫e; & melius e∫t con∫eruare e∫∫e, & aliud ei ∫uperaddere, quam permutare e∫∫e; generatio enim quãuis ducat ad e∫∫e, tamen e∫t cum interitu præcedentis e∫∫e: addebatur ∫ecundo viuentia maxime ad generandum e∫∫e procliuia, Re∫pondeo ea ratione o∫tendi, facta comparatione inter tria opera animæ nutrientis, quæ ∫unt alere, augere, & generare, hoc tertium maxime per naturam expeti, cum conducat pro a∫∫equẽda æternitate, & ducat ad e∫∫e æternum; tamen quia iunctam habet corruptionem, & mutationem totius, cæteræ autem mutationes ∫ine interitu ∫ubiecti aliquid ei addunt, ∫ic ex parte rei, quæ generatur, e∫t origine prima, dignitate po∫trema, vt dicebatur à Philo∫opho: & altera in∫tantia ∫oluitur, per quam dicebatur ∫ola perfecta generare; in∫uper additur quod generare proxime ∫olis mortalibus competit, loco autem mouere etiam æternis & abiunctis formis. Addebatur demum viuentia po∫tremo generare, quare dignitate generatio erit prima; re∫pondeo ordinem originis, & perfectionis debere con∫iderari in re mobili, vt eum con∫iderauit Ari∫toteles non in motore; at con∫iderando mobile, id primo generatur, mox aliis motibus mouetur. Addebatur ob præ∫tantiam generationis omnem motum dici generationem quandam. Re∫pondeo id non prodire ex perfectione, ∫ed ex communi quadam conditione mutationũ, quatenus omnes ducunt ex non e∫∫e ad e∫∫e aliquid. Et ita po∫∫ent pugnantes ∫ententiæ in parte conciliari, quia generatio præ∫tat per id, quod e∫t commune cunctis, cedit tamẽ per propria, quia, vt ait Simplicius, ∫eruantia Naturam & e∫∫entiam rei præferenda ∫unt illis, quæ eam euertunt, & interimunt.

Creatio vere præ∫tat mutationibus. *Termini motus dupliciter con∫iderantur.* *Solutio primæ rationis.* *Solutio ∫ecunda.* *Solutio tertia.* *Solutio po∫tremæ rationis.*

CAP. XX.

De præ∫tantia motus in orbem.

COmparatis inuicem motibus, & mutationibus, apparuit lationem cæteris dignitate, & origine ab∫oluta præ∫tare: cõparandæ modo ∫e offerunt lationes inter ∫e, quarum vna e∫t in orbem, altera recta; & perpendendum quæ earum alteri præ∫tet; pro cuius ambiguitatis clariore elucidatione patefaciam primo vna cum Ari∫totele præ∫tantiam lationis in orbem, mox in∫tantias non-[illegible]ias, & dubia diluam. Refulget præ∫tantia motus in orbem primo ex attinen[illegible]ibus ad motorem, qui omnium e∫t præ∫tanti∫∫imus, prodit enim ex Deo, & ex

Præ∫tantia motus in orbem ex motore.

Cur formæ à materia ſecretæ mouentur in orbem.

motore à materia ſecreto;& ratio quod ex eo prodeat eſt, quia motus externus ſequitur & æmulatur actionem internam;ſeparatæ Mētes actione interna ſe intelligunt,& ſpiritali quodā circulo in ſe conuertuntur;hinc extrinſecus mouent in orbem;Deus ſe ſolum intelligit,& in ſe tantum,veluti abſolutiſſimum principium & finem conuertitur;& propterea vnico motu,& primo in orbem mouet ab ortu in occaſum. Motores ſub Deo poſiti,vt pendent ex eo,illum intelligunt, eiq; pro facultate optant reddi ſimiles;ſimiliter conſpirant ad motum illum, qui eſt ab ortu ad occaſum, qui dicitur motus totius:vt autem intelligunt ſe, & cognoſcunt ſe à primo diſtinctos, mouent motu diſtincto; quia tamen ipſi quoq; vertuntur in ſe,efficiunt motū in orbem;inſuper quia ſunt efficiens & finis motus, vt cauſæ efficientes repellunt mobile à ſe, vt fines id trahunt ad ſe, ac ita expulſu quodam eminenti & tractione conſurgit motus in orbem ab occaſu ad ortum.

Dubitatio.

At dicet aliquis,cum Mens hominis etiam ſit à materia ſecreta,& ſe intelligat,cur non mouet hominem in orbem? Miſſam facio ſententiam Academicorum,

Solutio.

& magni Alberti à me reiectam in lib. de motu Animalium, & dico multiplicem adeſſe rationem varietatis;nam primo Mens hominis non ſe per eſſentiā intelligit,vt ſuperæ Mentes,ſed in aliud inſpicit, & ſolum actu reflexo intelligit ſe cum fuerit ſingula facta,vt dicitur in tertio de Anima contex. 8. Sic itaq; Anima mouens in aliud inſpicit,non in ſe. Inſuper Mens nō proxime mouet, ſed per Phantaſiam & appetitum,quæ tendunt in finem ab appetente diſtinctum; Tertio quia mobile per humanam Mentem non ab ea pendet, nec ita eam ſequitur, eiq; ſubiicitur,vt orbes Cœlorum pendent ex ſuperis Mentibus,eisq; ſubiiciuntur;quarto quia hominis Mens ita mouere debet,vt expedit homini, ei autē expedit motus varius,vt etiam appetitus,appetibile, & indigentiæ varia ſunt. His accedit quod motus animalium ſeruat in parte figurā circuli, quatenus fit ſupra, & circa Terram,quæ orbicularis eſt.

Præſtantia ex mobili.

Secundo elicitur præſtantia motus in orbē ex præſtantia mobilis;nam vt aſſeritur in primo de Cœlo,ita motus in orbē præſtat rectis,vt Cœlum Elementis,æternum mortalibus,purum impuris,& demū immune à contrarietate contrario præditis. Cœlum enim illud eſt, quod ſolum ſui natura in orbem mouetur.

Præſtantia ex cōditionibus.

Tertio exactius refulget præſtantia huius motus, dum perpenduntur inſignes eius conditiones;primo enim figura orbicularis eſt præſtantiſſima figurarum,cui ob perfectionem nil addi poteſt;eſt ſimpliciſſima, cum vnica claudatur linea; eſt omni ex parte conſimilis, eſt ab eodem ad idem, vt indicetur non tendere ad aliud,non egere alio, vndique includere perfectionem,cum vbique adſit principium, & finis eius. Inſuper ille motus nō eſt in gratiā alterius, & pro indigentia, vt motus mortaliū;mortalia enim mouētur motu recto,vt quieſcant,& pro indigentia ſui Loci; Cœlum vero mouetur vt moueatur, nec vt nouum locum acquirat, antecedentem derelinquit, ſed ſemper ſecundum totum eſt in eodem loco,adeo vt ex parte totius motus ille non ſit interitus vnius, & ortus alterius, ſed exacta conſeruatio vniuerſæ ſuæ conſtitutionis. Præterea motus in orbem ob ſui principatum dicitur menſura cæterorum motuum, regula eorum, idem fundamento cum tempore, ſola ratione diſtinctus; hinc per Metaphoram dici poteſt Pater temporis,vt reliqui motus pariuntur in tempore, dici poſſunt nati eius. Inſuper huic ſoli motui competit vt omnino ſit immunis à violentia; nam motus recti multiplicem violentiam iunctam habent, vt diſtinctione à ſuo toto, receſſum à ſuo locu, ſciſſionem medii, & ſimiles. Præterea motus orbicularis talis eſt, vt ſolus valeat eſſe vnus, cōtinuus, & æternus. Demum eius præſtantia ex fine conſpicue refulget; Nam

per

per motum in orbem conspicua nobis redditur vis, & conditio superorum motorum, refulget prouidentia Dei,, effunditur gloria eius, apparet superas Mentes à materia esse solutas, Elementa recipiunt ordinem, constituuntur in vniuerso differentiæ positionis, Plantæ & animalia gignuntur, &, cum Cœlum moueatur in orbem, per omnes eius partes acquirit cunctas loci totius partes & per singulas partes singulis mortalis orbis partibus munera liberalissime impartitur. Adeo vt iure optimo latio in orbem cæteris origine, dignitate & tempore præferatur, in qua ob varios circulos magis vel minus à solis distantes, & summa velocitas, & summa tarditas, & mediocritas eminentissime includitur.

In motu Cœli summa velocitas, summaq; tarditas locum habent.

Cap. XXI.

Dubia nonnulla proponuntur attinentia ad præstantiam motus orbicularis.

VT præstantia orbicularis lationis splendidior fulgeat, dubia principaliora tanquam nubes, sunt diluenda, & repellenda: dubitatio prima est quia ille motus, per quem nil noui acquiritur, inanis iudicatur, per motum in orbem nil noui acquiritur, cum sit ab eodem ad idem; insuper videtur inanis, quia nunquam finem consequitur, nunquam fine fruitur, sed in infinitum tendit, cum tamen Aristoteles in primo de Cœlo 87. dicat in infinitum nihil moueri; & demum iure videtur inanis, cum nunquam desinat in quietem, quæ est potior motu, cum sit finis motus, & possessio formæ, quæ per motum acquiritur. Hinc Pythagoras, & cum eo Plato, motum sumebant pro priuatione, & imperfecto, quietē vero & statum, pro forma & perfectione; & Auerroes in quarto de Cœlo disputans aduersus Themistium inquit, naturam exactius per quietem, quam per motum patefieri, cum ea sit finis motus. Huic difficultati respōdens dico per ea, quæ relata sunt, ne dum motum in orbem è prima dignitatis sede non reiici, verum potius in ea cumulatius, & constantius confirmari; nam si Cœlum ex eodem redit in idem, & sine media quiete mouetur, id totum ex perfectione prodit; redeundo in idem æmulatur suum motorem, qui in se conuertitur, indicat non moueri ob indigentiam, sed ob conseruationem suæ perfectionis; patefacit à contrario esse immune; similiter si mouetur sine intermedia quiete, æmulatur suum Motorem, qui est actus purus, liberalissime suas facultates in alios effundens, nunquam ocio torpescens; & cum ita moueatur, simul eminēter perfectionem immobilitatis includit, quatenus immobiliter, & consimiliter mouetur, & locum suum totum nō deserit; nam immobilitas est ea, quæ perfectionem indicat potius, quam quies; hinc de Deo dicitur: stabilisque manēs das cuncta moueri. Cœlo namq; triplici ratione immobilitas competit; primo quia secundum totum non mutat locum; secundo quia motus eius est consimilis; tertio quia est æternus; his quarto additur quod ex velocissimo ęquatoris motu, definit in polos omnino immobiles. Insuper in mortalibus quies est præstantior motu, primo quia solum, dum quiescunt, possident locum suum; secundo quia, dum mouentur, multiplicem violentiam iunctam habent; de Cœlo cōtra se habet; nam procul ab omni violentia fruens suo loco continenter reuoluitur, nec ob id dicitur moueri in infinitum, quia definitis terminis clauditur, quatenus cōsideratum secundum partes, & diametrum ex ortu in occasum, & ex meridie in lineam mediæ noctis tendit, redeundo ad idem, cuius motus finis iuternus est

Prima dubitatio

Motus in orbem videtur inanis.

Pythagoras.

Solutio.

Triplex cœli immobilitas

Cur mortalium quies præstet motui, non autem Cœlorū.

Finis motus Cœli. vnusquisq; terminus eius; finis cui inseruit est motor; finis cuius gratia Cœlum mouetur, est ordo vniuersi, & conseruatio mortalium. Sed alia occurrit dubitatio, & est cum Cœlum secundum totum non deserat locum suum, an debeamus dicere, quod moueatur secundum partes, & immobile sit totum, vel quod etiam *An cœlū moueatur totū.* totum moueatur? Aristoteles in primo de ortu & interitu contex. 25. Id primum approbare videtur inquiens, Quod crescit se habet vt id, quod deducitur; toto enim manente particulæ transmutantur secundum locum, non vt partes sphæræ, illæ enim in æquali loco toto manente permutantur &c. conspicue Aristoteles asserit sphæram totam manere, dum reuoluuntur partes, quod etiam affirmat in *Auerroes* octauo Physic. 76. Inquiens sphæram simul moueri & quiescere. Auerroes tamen in octauo Physi. 76. obiiciens inquit, non posse moueri partes omnes, quin moueatur & totum, & ideo ait, partes sphæræ mutari & secundum subiectū siue materiam, & secundum formam, hoc est aspectum & dispositionem, totum vero mutari secundum formam tantum, quatenus vario aspectu respicit centrum, vt se declarat in eodem octauo lib. contex. 45. at instantia Auerrois leuis est, quia Cœlos mutare locum secundum formam, nil aliud est nisi per varias partes vario modo referri ad centrum, & mutuo se respicere, & ideo ea mutatio tribuenda *Instātia.* est partibus, non toti, vt recte fecit Aristoteles. sed dices cum totum sit suæ partes, quod competit partibus omnibus, necessario competet toti, sed partes omnes mutant locum secundum subiectum, quia mutant interuallum, in quo re- *Solutio.* cipiuntur, & etiam secundum formam, igitur & totum; Respondeo vtrumque competere toti ratione partium, ac ita secundario & ex accidenti, non autem ratione totius. nos autem cum Aristotele id considerare debemus, quod est per se; nam quamuis partes diuisim consideratæ mutent locum secundum subiectum, tamen quia pars vna ingreditur & succedit in locum alterius, ideo totū seruatur *Alia dubitatio.* in eodē interuallo, & manēte Deo manet centrum, manente centro manēt Poli, manente centro & polis manet vniuersum; sed altera occurrit dubitatio, nam latio in orbem minus recte videtur dici mensura lationum, cum mensura sui ra- *Solutio.* tione dicatur minima eius generis, latio autem in orbem maxima sit. Respōdeo eam distincta ratione & maximam & minimam esse: est maxima, quia competit corpori maximo reuoluto per interuallum maximum, & est æterna; est minima quia est simplicissima, simillima, & velocissima & per regularem velocitatem *Dubitatio.* est mēsura cæterarum lationum, & mutationum. At dubitatur adhuc quia motus in orbem non consimilis est, sed potius dissimillimus omnium motuum; in eo enim simul & summa velocitas, & summa tarditas & mediocris reperitur; velocissimus est æquator, minus veloces sunt tropici, & sensim circuli proximiores *Solutio.* polis vertuntur tardius, adeo vt demum poli sint immobiles. Respondeo Cœlū quod in orbem mouetur tribus modis posse considerari; primo secundum totū; secundo per singulos circulos eius seorsum; Tertio comparando circulos varios adinuicem; prima, & secunda consideratione est simillimum & cōsimiliter motum, tertia consideratione est dissimillimum, & cum ea dissimilitudine seruat exactissimam rationis consimilitudinē, quatenus singuli circuli simul incipiunt, & absoluunt suam reuolutionem, & ex hoc consurgit harmonia motus partium Cœli, & redditur Cœlum particeps cuiuslibet gradus velocitatis, & euadit origo motuum omnium, adeo vt hoc eximiam eius præstātiam nobis patefaciat; nam cum magna dissimilitudine magna seruatur similitudo, cum multitudine vnitio, cum simplicitate compositio, cum varietate harmonia, cum velocitate tarditas, & demum cum motu status: hinc iure optimo circulus suo motu redditur origo

omnium

omnium motuum admirabilium, vt considerauit Plato in 10. de Legibus & Aristoteles sub initio quæstionum mechanicarum. Demum dubitatur quia dictum est motum Cœli consimilem semper esse; oppositum tamen enunciauit Aristoteles in quatto Physic. 129. in quinto 43. & in sexto 15. quibus in locis asseruit, motum quemlibet posse esse velociorem & tardiorem. Alexander referente Auer. in sexto Physi. 15. nec non Simplicio, duas dedit solutiones; prima est quod Cœlum quatenus mouetur à motore per volūtatem potest velocius & tardius moueri: hanc reiicit Simplicius, quia ea voluntas non indefinita est, sed ad vnum definita & contracta, & præsertim dubia est, quia ex sententia Aristotelis motores Cœli mouent cum quadam necessitate naturæ. Altera solutio est, quæ etiam fuit Eudemi, quod ea potestas, vt motus sit velocior, non sequitur mobile, sed conditionem motus, quatenus imaginari valemus in eodem interuallo aliud corpus moueri velocius; quæ solutio etiam dubia est, quia si aliud mobile in eo moueri imaginabimur, non erit motus ille velocior, sed alius, nec seruabitur sententia Aristotelis dicentis motum quemlibet posse esse velociorem & tardiorem. Propterea Simplicius veriorem innuens solutionem, dixit posse etiam de eadem magnitudine dici quod moueatur velocius. Dicamus itaque motum Cœli dupliciter posse considerari; primo ex parte generis, vt motus est, & quia ita est continuus & in tempore, nec datur tempus minimum, ideo motui illi, vt motus, non repugnat, vt sit tardior & velocior: ei tamen repugnat, vt prodit ex motore consimiliter se habente immobili, æterno, eundem finem semper optante, & recipitur in mobili sui natura & essentia inuariabili. His addo motum cœli participem reddi maioris & minoris velocitatis per varios eius circulos.

Circulus origo motuum admirabilium.

Dubitatio.

Alexander.

Simplicius.

CAP. XXII.

Quomodo id verum sit, Posterius generatione est perfectione prius.

SAtis vulgata & celebris ea sententia est, primum origine & generatione est perfectione posterius, & primum perfectione, est posterius generatione, quæ profertur ab Aristotele in octauo Physic. 58. dicente, posterius generatione, esse natura prius, & in 2. de Partibus animalium, cap. 1. asserente, sed cum contra, in generatione, ac in essentia se habeat, quæ enim posteriora sunt generatione, ea sunt natura priora, & quod primum est natura, id vltimum est generatione; similiter in 5. Metaph. 15. legitur, quæ generatione sunt posteriora, forma & substantia sunt priora, vt vir puero, & homo semine; Hinc oritur duplex Natura primum, vnum origine, alterum appetitione; absolute tamen ab Aristotele id dicitur Natura primū, quod est præstantius, & primo appetitur, quod appellatur prius essentia, Forma, Natura, & appetitione; Ratio huius regulæ est, quia cuncta quę fiunt, progrediuntur ex potestate ad actū, & quo magis accedūt ad actum, eo sunt perfectiora. Insuper omnis generatio est quædam transmutatio, omnis transmutatio ex imperfecto ad perfectū ducit, dū per se optatur & nō sequitur imbecillitatem materiæ; prętereaposteriora generatione sunt finis pręcedentium, finis autem est præstantior ordinatis in illum, hinc primo appetitur. Insuper ea quæ sunt præstantiora difficilius producuntur, & pluribus egent pręcurrentibus dispositionibus, & propterea posteriora sunt generatione. Demum in rerū ortu primo parantur necessaria, & quæ pertinent ad esse, mox attinentia ad bene esse. Hinc Aristoteles in procemio Metaphysicæ dixit, Artes tanquam necessarias pro esse primo fuisse inuentas, mox vero formatā fuisse Philosophiā

Duplex primum natura.

Ratio regula.

Dubia. attinentem ad bene esse, quod præstantius est quam esse. At varia occurrunt, quę veritatem hanc dubiam reddunt, & variæ se offerunt instantiæ; veluti substantia est prior generatione quam accidens, ex 7. Metaph. cont. 4. & tamẽ est eo dignior; similiter actus primus, qui est forma, est prior generatione actu secundo, qui est operatio, & etiam est prior perfectione. Insuper in ortu animalis cor ex sententia Aristotelis in 2. de Gen. anim. cap. 4. est generatione primum, cum tamen ex eiusdem Philosophi sententia sit primum dignitate. Similiter Deus, Intelligentiæ, cœlum antecedunt origine mortalibus, & etiam dignitate; insuper pili multi hominum gignuntur posterius, & sunt imperfectissimi; Senium quoq; & interitus, quæ animalibus postremo competunt, imperfectissima sunt. Forma quoq; est prior origine composito, & à multis iudicatur prior dignitate. Inquiũt nonnulli eam sententiam solum debere intelligi & veram esse de eadem re tendente ex imperfecto ad sui perfectionem, non autem comparando res varias; Quæ explicatio est dubia, quoniam Arist. in 8. Phy. vtitur ea regula comparando inuicem motus varios; & in 2. de Partibus animal. cap. 1. eadem regula profertur comparando materiam cum forma; insuper ea est vera de externis sensibus & singulis animæ facultatibus inuicem comparatis. Hinc sensus visus, qui est origine postremus, dicitur dignitate primus in 2. de ortu & inter. cont. 7.

Sententia quorundam. Euersio.

Cap. XXIII.

Resolutio difficultatis.

Quatuor praeccipiuntur. Primum. PRo resolutione difficultatis quatuor præaccipio; primum est quod ordo originis & generationis in mortalibus proprie locum habet, non in æternis; mortalia enim sunt, quæ ex potentia ad actum & ex imperfecto ad perfectũ progrediuntur; hinc Aristoteles de his regulam vbique protulit. *Secundũ.* Accipio secundo quod cum in mortalibus Natura primum sit duplex generatione, & appetitione, inter hæc duo versatur, & fieri debet comparatio dum dicimus primum generatione esse posterius perfectione. *Tertium.* Accipio tertio proprie natura primum esse id, quod est primum præstantia & appetitione, vt sæpe Aristoteles patefecit; id enim est prius sua absoluta essentia & conditione; hinc Arist. in 8. Phy. 75. dixit prius autem & natura, & tempore, & ratione perfectum est imperfecto, corruptibili incorruptibile; & in primo de Cœlo 12. Legitur circularem lationem esse primam, quia perfectum prius natura est imperfecto, circulus autem perfectorum est, & ob id etiam in secundo de ortu & interitu contex. 7. dixit sensum visus esse natura primum. *Quartũ.* Accipio quarto, quod dum comparatur posterius cum suo priore, id posterius considerandum est non seiunctum, sed suo priori iunctum, idque perficiens; ita enim ex fine cuius, & cui constituitur finis absolutus omni ex parte perfectus; veluti dicimus hominem sapientem præstare insipienti, & formam cum actione eius, præstare formæ non operanti. His præassumptis dico in hoc mortalium orbe, ea quæ sunt generatione posteriora, in quæ priora ordinantur & per naturam primo optantur, esse perfectione priora; quæ regula ita explicata vera est tum de gradibus materiæ, tum de gradibus formarũ, tum tertio de gradibus compositorum; in materia considerantur hi gradus: materia prima, quatuor Elementa, mixta consimilium partium, & membra; In forma similiter cõsiderantur quatuor gradus formæ Elementorum, formæ mixtorum consimilium, formæ plantarum, & formæ animalium, qui gradus tertio in compositis locum habent, & in singulis regula refulget vera: similiter vera est de

eodem

eodē indiuiduo ad sui perfectionē progrediente, vt puer est prętantior semine, & Vir puero. Loquendo autem de ordine absoluto vniuersi, in his, quę æterna sunt, secus se habet; nā Deus Intelligentiis Intelligētię, cœlo, & Cœlū mortalibus cum origine, tum perfectione priora sunt; nam priora eminentia & facultate includunt sequentia, & supra ortum & interitum sunt posita, & cæteris perfectionem impartiuntur. Ex resolutione difficultatis, facile modo est elicere solutiones instantiarum: dicebatur primo substātiam esse priorem generatione, & perfectione accidentibus: soluitur per duo fundamenta; primum est quod substantia non per se dirigitur in productionem accidentium, sed è contrario alteratio dirigitur in generationem substātiæ, quæ primo optatur per naturam. Alterum est, quia congregatum ex substantia & accidente præfertur soli substantiæ, & ita soluitur instantia de actu primo & secundo. Tertia instantia sumebatur ex corde, quod vt generatione inter membra, ita perfectione est primum. Respondeo sequentia membra non esse fines, in quos dirigitur cor, sed potius parantur vt cordi inseruiant, & ita non sunt appetitione naturæ prima. Instantia sumpta ex Deo, Intelligētiis & Cœlo nobis non aduersatur, vt patuit. Similiter inanes sunt instantiæ sumptæ ex pilis, senio, diminutione, & interitu; quoniam non ex se optantur, sed sequuntur conditionem & imbecillitatem materiæ. Demum afferebatur instantia de forma & composito, quæ soluitur, quia non distincta generatione gignitur forma. & compositum, sed generatio formæ est terminus generationis compositi; insuper qui dicunt formam esse præstantiorem composito, etiam tenentur dicere eam proprie esse finem, & esse id, quod primo per naturam optatur.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

DE MOTV LIBER SECVNDVS, & est de æternitate Motus ex Peripateticorum sententia.

CAPVT I.

Institutum authoris & Ordo seruandus.

INTER varia quæ de Motu studiosis animis se offerunt consideranda, hoc principale est an sit omni ex parte æternus; qua de re Aristoteles in octauo Physicorum exquisite verba fecit; propterea vt appareat quo nos ducat humana ratio, & inde fructus diuinę reuelationis refulgeat, vberior, de æternitate motus mihi differendum propono: quod vt ordine aliquo efficiam, vniuersam considerationem in quinque principales partes distribuam. Ostendam primo cum Aristotele & aliis Philosophis humana ratione *Ordo seruandus.*

progredientibus motum videri esse æternum; perpendam secundo qui motus valeat esse vnus, continuus, & æternus. Perpendam tertio modum, quo ei competit æternitas, num scilicet sit æternus ex se, vel ab alio. Quarto diluam dubia & rationes aduersas. Demum neglectis adumbratæ sapientiæ imaginibus, veritatem desuper patefactam vnà cum Prophetis, & sacris Theologis amplectar & approbabo. Consideratio æternitatis motus summopere est complicata cum ea de æternitate Mundi, de qua in primo de Cœlo Aristoteles disseruit; quia tamen in parte distinguuntur, ideo imitatus Aristotelem seorsum de vtrisque verba faciam. Dum quæro an motus sit æternus: nomine motus vniuersum motuum & mutationum genus denoto; præsertim tamen motum in Loco, & ex Lationibus in orbem; nam vniuersum genus mutationum est subiectum adæquatum æternitatis; latio autem in orbem est subiectum principale, & est subiectum verioris æternitatis motus, quæ est causa æternitatis cæterorum motuum; similiter nomine æterni denoto quouis modo æternum, præsertim tamen ita æternum, vt sit vnus & continuus. Quæritur itaque an motus vniuerse sumptus sit modo aliquo æternus, & præsertim an detur, & quæ sit ea latio, quæ valeat esse vna, continua, & æterna.

Quid nomine motus.

Quid nomine æternus.

Cap. II.

Capita variarum opinionum de æternitate motus.

De motus æternitate variæ veterum Philosophorum fuere opiniones: nonnulli enim illum putarunt æternum, alij negarunt. Quicunque illum iudicarunt æternum, vel existimarunt eundem numero motum seruari æternum, vel non eundem numero, sed sola variorum successione. Illum numero seruari æternum existimarunt, qui Mundum putarunt vnum, omnemque ex parte æternum, vt Chaldæi, Pythagoras, & Aristoteles. Pythagoram id existimasse scriptum reliquit Ocellus Lucanus discipulus eius, qui id variis rationibus comprobauit. Æternum vero sola successione asseruere Democritus, Leucippus, & Epicurus, qui putarunt Mundos non secus ac homines numero esse plures, eosque gigni, crescere, decrescere, & interire, ac ita vnà cum motu seruari æternos. Plato quoque (vt ei tribuit Aristoteles) sola successione motum iudicauit æternum, quatenus asserebat ante Mundi constitutionem materiam eius, nempe sensibilia corpora, sine ordine agitari. Ex aduerso alij negarunt motum æternum, qui in varias classes sunt distributi. Nonnulli enim supera reuelatione nouerũt motui absolute principium & finem cõpetere, vt nostri Theologi, & Hebræi Moysem sequentes, & cum eis Mauri. Alij se medios constituerunt, asserentes motum non penitus, sed in parte æternum, qui in tres classes sunt distributi: vel enim putarunt motui competere principium, non autem finem, vt existimauit Anaxagoras inquiens, primo Mentem & chaos infinito tempore quieuisse, mox cœpisse mouere & moueri, & ita fore semper. Vel vt putarunt Sacerdotes Legis Auerrois, qui (eo referente primo Cœli 102.) dixere motum carere principio, debere tamen assequi finem. Vel demum, vt existimarunt Empedocles, Heraclitus, & Stoici, qui mutua quadam vicissitudine, vel Mundum amicitiæ, & mundum Litis, vt Empedocles, vel Mundum & ignem, vt Stoici, definitis temporum mẽsuris inuicem reciprocari asseruerunt, cum aliqua intermedia quiete: ex quo patet recte Simplicium in octauo Physicorum asseruisse, neminem veterũ Philosophorum putasse Mundum ita fore interiturum, vt eius interitui alius Mundus

Chaldæi. *Pythagoras.* *Democritus.* *Plato.* *Simplicius.*

dus non ſuccederet. Præſertim tamen Philoſophi in hanc venere ſententiam, quod Mundus & Motus omni ex parte æterna ſint,& qui ſecus ſenſiſſe viſi ſunt, potius indicare voluerunt,Mundum ex ſupera Mente pendere, quam vere eſſe genitum,& abſolute præditum principio temporis & motus.

Cap. III.

Ratio prima Ariſtotelis pro æternitate motus.

ARISTOTELES in octauo Phyſi.ſummopere laborauit pro oſtendenda æternitate motus,& nulla via excogitari poteſt, per quam ipſe mira arte auditores non deduxerit, vt eis ſuam hanc ſententiam ſuaderet; id enim primo fecit oſtenſione ducente ad abſurdũ. Secundo oſtenſione directa. Tertio euertendo aduerſariorum ſententias. Quarto patefaciendo per ſuam opinionem facile dilui rationes aduerſas. Quinto nos eleuando ad primum ex ſe mobile,quod cum ſit primum, eſt ingenitum, alioquin prius expoſceret, per quod generaretur;& cum ſit ingenitum & æternum,etiam iudicari debet præditum affectione æterna, nempe æterno motu. Sexto id elicit ex conditione materiæ. Septimo manifeſtando motui in orbem æternitatẽ congruete,& non aduerſari. Octauo eliciendo cauſam æternitatis ex motore à corpore ſeiũcto,& immobili. Vt pertinet ad primã oſtenſionem,præaccipitur definitio motus,quæ eſt quod ſit actus motoris & mobilis,vt eſt poteſtate; ex qua definitione elicitur motum omnem præſupponere motorem,& mobile:omnis enim actus præſupponit id, cuius eſt actus, motus eſt actus motoris & mobilis, quare præſupponit vtrunqne: quo præaſſumpto,ita formatur ratio: Si motui abſolute ſumpto competeret principium,adeo vt prius non fuerit,vel competeret finis, tunc motu primo daretur motus prior,& motu poſtremo poſterior:conſequẽs eſt abſurdum, quia primũ non eſſet primum,& poſtremum non eſſet poſtremum;cõſequutio deducitur, Nam ſi motu competit principium, quæro de motore & mobili eius:vel ſunt æterna, vel ortui obnoxia; ſi hoc ſecundum eligis, antecedet generatio motoris & mobilis,quę non eſt ſine motu,quare motu primo dabitur prior:ſi aſſeris eſſe æterna,vt dicebat Anaxagoras, abſurdum id videtur,tum quia affectio reſpondet principiis ſuis, & propterea æterni motoris & mobilis, motus debet eſſe æternus:tum inſuper quia omnis motor, & omne mobile,dum fuerint in potentia proxima,neceſſario mouentur,& mouent;ideo ſi non adeſt motus non ſunt in potentia proxima,& vt adſit, neceſſe eſt vt ad proximam potentiam redigantur,quod non ſit ſine motu: & ita primo motu dabitur motus prior. Similiter deducitur cõſequutio de fine motus:nam ſi motui competit finis,quæro de motore & mobili,vel ſunt æterna vel mortalia;ſi mortalia, peribunt, quod non ſit ſine motu: ſi æterna, primo abſurdum eſt ſubiecti & principij æterni affectionem eſſe mortalem,ſecundo ſi primo mouent & mouentur,mox deſinunt producere motum,ſe habebunt ſecus, quod non ſit ſine motu,& ita poſtremus excogitatus motus non erit poſtremus. At aliquis reſpondens fortaſſe dicet,motũ primum ſiue poſtremum eſſe generationem mobilis, ſiue interitum, vel deductionem ex potentia remota ad proximam: verum qui hoc diceret,primo indicaret ſe redargutum,quia vi rationis coactus ſententiam mutarèt, & nõ amplius aſſereret motũ illum eſſe primum, quem prius primum aſſeruerat; præterea pro ea reſponſione euertenda vtar conſimili ratione, quia motus ille dictus

Prima oſtenſio. *Ratio.* *Solutio.* *Euerſio.*

Alia solutio. primus, vel postremus exposcit motorem, & mobile; de quibus similiter quærã, sint æterna nec ne. At dicet fortasse aliquis ea esse producta, verum non per motum, sed per creationem, vel saltem sine ortu & interitu; inquit enim Aristotelis in primo de Cœlo cont. 111. multa esse & non esse sine ortu & interitu, vt conta- *Euersio.* ctus, relationes, illuminationes, & similia. Hæc quoque solutio à Philosopho reiiceretur, primo quia creatio est supra naturam, & ex absoluta Dei potentia pendet ad quam non eleuatur Philosophus. Secundo quia similiter diceret, si prius non creauit, mox creauit, igitur primo non erat in potentia proxima, & oportebit vt ad potentiam proximam ducatur, quod non fit sine motu, nõ enim fit noua relatio, nisi antecedat motus aliquis, vel alterius relatorum, vel alicuius externi; quamuis enim ad relationem non sit per se motus, relatio tamen sequitur motum alicuius relatorum. Tertio quia quãuis dentur varia, quę sine ortu & interitu sunt, & non sunt, non propterea hoc eis competit sine pręcurrente mo- *Alia solutio.* tu. Verum adhuc dicet fortasse aliquis ostensionem formatam vim habere de agente, & mouente per naturam, non de motore libero, & præsertim de primo, qui voluntate æterna pro tẽpore prædefinito sine vlla præcurrente mutatione *Euersio.* mouere. Hæc solutio verissima profectò est; Philosophus tamen eam nititur euertere, asserens de omni agente siue per naturam, siue per voluntatem hoc verum esse, quod non agit, nisi fuerit certo modo affectum, hoc est in potẽtia proxima, & dum ita se habuerit necessario operatur, & si non operatur, nõ ita se habet, & propterea est necesse vt permutetur, & redigatur in potentiam proximã, vt ex non mouere transeat ad mouere: agens autem per volũtatem si vult & potest, necessario operatur, ideo si non operatur, vel non vult, vel non potest, & vt operetur, ex nolle ad velle vel ex non posse mutari debet ad posse, quod non fit sine aliqua mutatione, vel eorum, vel externorum; ab eodem enim eodem modo se habente, semper prouenit idem; & loquendo de primo motore vel mutari potest, vel non; si non, cum consimiliter se habeat, vel consimiliter semper mouebit vel nunquam; si potest mutari, & cum non moueat incipit mouere, necessario antecedet mutatio aliqua vel eius, vel alterius, & ita in infinitum; dicere autem quod voluntate æterna prædefinito initio incipiat mouere, superat humanum captum, nec potest humana ratione cognosci; sed superæ reuelationi referendæ sunt gratię, quia inter id principium motus, & antecedens tempus, vel adest varietas vel non; si non adest, non potest assignari ratio, cur tũc incipiat mouere & non prius; si adest, quia varietas non est sine permutatione, antecedet mutatio aliqua, & motu primo excogitato dabitur motus prior.

Cap. IIII.

Ratio secunda pro æternitate Motus.

Ratio ex Tempore. Secunda via, qua nos deducere nititur Philosophus in æternitatem motus, sumitur ex tempore, & formatur ostensio directa hunc in modum. Tempus est æternum, igitur & motus: hac ratione vtitur Aristoteles in 12. Metaphysicæ 32. & in octauo Physicorum context. 10. & 11. consequutio deducitur, quia patuit ex temporis declaratione, quod vel est idem cum motu, vel est aliquid eius; nam tempus sumptum pro suo fundamento, & pro absoluto est idem cum primo motu; sumptum vero pro sua propria ratione à fundamento distincta, est mensura motus & tanquam affectio eius; quare si tempus est æternum, necessario æternus est motus. Assumptum, nempe æternitas motus, tribus rationibus ab Ari-

ab Aristotele ostenditur, primo ratione sumpta ex partibus, vel differentiis eius, & ita formatur; prius & posterius, quæ distincta consideratione & partes, & differentiæ temporis dici possunt, æterna sunt, quare & tempus; quod sint æterna patet, quoniam qui dicunt motum cœpisse, inquiunt quod prius non fuerit, adeo vt quouis excogitato principio detur prius, & quouis excogitato fine detur posterius, & ita prius & posterius indicantia tempus æterna sunt; Secundo idipsum ostenditur consensione veterum Philosophorum, qui vnanimes asseruere Tempus ęternū; hinc Democritus renūciauit non omnia posse dici genita, quia saltem tēpus gigni non potuit; hinc Auicenna asseruit tēpus tam constans & firmum esse, vt nitentes id destruere, simul illud construant; dum enim dicimus tempus aliquando non fuisse, vel non fore, dicimus tunc tempus fuisse, quia aliquando denotat tempus; Solus Plato dixit tempus esse genitum; nam in Timæo asseruit illud vnà cum Mundo genitum fuisse: Tertio idipsum ostenditur ex cōditione ipsius nunc, quod ita se habet ad Tempus, vt sit medium eius, denotet præsens, & futurum nectat cum præterito, at si tempus inciperet vel desineret, in aliquo nunc id ei competeret, quod nunc non esset nunc, quia non esset medium, sed vel tantum principium, vel tantum finis. Hæc est secunda ratio Aristotelis de qua variæ occurūt difficultates, quas singularim referam & diluam. *Democritus.* *Auicenna.* *Plato.*

Primo minus recte Philosophus ex attinentibus ad tēpus nititur nos deducere in notitiam attinentium ad motum; cum ex sententia eiusdem in quarto Physic. 104 tempus sit posterius & ignotius motu, ostensio autem debeat confici ex notioribus. Respondeo Tempus dupliciter considerari posse, vel pro suo esse absoluto, vel pro esse semper; pro suo esse absoluto est ignotius, nam motus est sensibile cōmune, Tempus nequaquam; at pro esse semper, tempus est notius, quia Tempus respondet æternitati, vt eius imago, præditum est differentiis, & copula æternitatem patefacientibus, de motū secus se habet; hinc Philosophi magis consensere de æternitate Temporis, quàm motus; Insuper consequutio hæc dubia est, Tempus est æternum, igitur & motus; nam Anaxagoras, quamuis putarit Tempus æternum, negauit tamē æternum motum, cum dixerit prius in chao cūncta æterno tempore quieuisse; similiter Empedocles Tempus iudicauit æternum, nō autem motum. Respondeo ex hoc elici illos sibimet pugnātia protulisse, cùm ex quarto Physicorum apparuerit tempus non esse sine motu; hinc minus recte Anaxagoras dixit Tempus sequi chaos, insuper id erat successio quædam imaginatione concepta æternitati respondens, non autem verum tempus; demum erat tempus quieti respondens tamquam mensurans, nō autem motum sequens. Tertio instatur aduersus primam ostensionem æternitatis Temporis; sumptam ex differētiis eius quæ sunt prius & posterius; quam frequenter huiusmodi voces vsurpantur pro negatione, non pro differentia; vt dum in primo de Cœlo dicitur extra Cœlum nihil esse, cum tamen extra & intra dicantur differentiæ loci; similiter dum dicimus prius Deo nihil est, ante Tempus non erat tempus, id prius, & ante, intelligi debet per negationē; Nam nos collocari in tempore etiam quæ sunt supra Tempus, cum Tempore imaginamur; his accedit quod prius & posterius ne dum denotant ordinem temporis, verum insuper ordinem originis, ordinē dignitatis, & alia. His obiectionibus pro Aristotele respondens dico primo, dum de his, quæ fiunt & intereūt, dicimus prius non fuisse, & posterius non fore, id prius & posterius solum denotare posse ordinem temporis, quia generatio definitur quod sit transmutatio *Dubitatio* *Alia dubitatio.* *Tertia instāta.* *Solutio.*

ex non esse, ad esse, & id non esse pro ortu antecedit tẽpore, vt sequitur in interitu, & præsertim quia ortus & interitus non fiunt sine motu, qui tempus exposcit; ex quo patet id nõ posse intelligi per purã negationẽ, vt necessario intelligitur, dum dicimus prius Deo nil est; nam absolute nõ habet prius, & absolute tẽpori non antecedit tempus, adeo vt nec id prius, nec id extra tanquam differẽtiæ reperiantur, vt necessario ortui antecedit nõ esse, & interitui succedit, nec id accidit ordine aliquo distincto ab eo temporis. At quarto loco se offerunt instantiæ aduersus rationẽ secũdã, ex authoritate deprompta; dicebatur Philosophos

Quarta instãtia. omnes, excepto Platone, vnanimes asseruisse tempus æternũ; Ratio ex authoritate est dialectica, & si esset alicuius momenti dãnandus esset Aristoteles, qui repugnãtibus omnibus philosophis, qui Mundũ dixere genitũ, vt patet ex primo de Cœlo 102. affirmauit illũ ingenitũ, & cœlũ asseruit distinctæ naturæ ab ea quatuor Elementorũ: Prærerea Plato est Philosophus summę authoritatis, & ante

Solutio. Platonẽ Moyses & alij dixere tẽpori competere Principiũ. Diluitur pro Aristotele hæc instantia asserẽdo consensionẽ Philosophorum plurimi faciendã esse, dum ea est consentanea rationi; at dũ pugnat cum ratione, est negligenda, quia philosophus rationem sibi ducem constituit; ideo iure Aristoteles prius ratione, mox

Plato. consensione est vsus, ex quorum cõspiratione certitudo consurgit. Plato quãuis sit summę authoritatis, tamẽ vel secũ pugnat, vel existimat tempus æternum, vt existimasse putarũt Plotinus, Proclus, Numenius, Simplicius & alij plurimi; alioquin secum pugnaret, cum in Timęo dicat, tempus esse imaginem æternitatis, a-

Moyses. deo vt eius ortus nil aliud sit nisi æterna effluxio ex primo Principio. De sententia Moysis inquit Simplicius eã fuisse depromptã ex Fabulis Ægyptiorũ, & præsertim quia pugnãtia protulit; nã dixit die quarto fuisse productum Solẽ, at quomodo præcesserũt dies, cũ Sol sit author eorum? In his Simplicii verbis quatuor

Aduersus Simplicium. præcipua refulgent errata; primum est, quia Hebræi sequentes Moysem non ex Ægyptiis humanã sapientiam desumpserunt, sed contra, Aegyptij ex Hebræis; sapientia enim ex Assyriis & Chaldæis delata fuit ad Hebræos, ex Hebræis per Iosephum primo, mox per Iacobum qui Genesis cap. 46. in Aegyptum cum vniuersa familia cõmigrauit, in Aegyptios translata est, & ex Aegyptiis ad Græcos, & demum ad Latinos. Insuper Aegyptij non putarunt Mũdum a Deo creatum, vt Moyses patefacit, sed inspicientes fœcunditatem ex inundatione a Nilo facta prodeuntem, vnà cum Thalete Milesio dixere cuncta ex aqua fieri. Tertio non intellexit dies Genesis; illi enim non sunt dies Solis, sed operum Dei, dies originis, & ordinis rerum, & demũ dies diuinæ prouidentię. Demum falso asserit dies a Sole constitui; Dies enim qui naturales dicuntur, constituuntur per motũ primi mobilis, qui diurnus dicitur, Sol autem solum dicitur præesse diei, qui dicitur Artificiosus. Dicamus itaque Moysem suam veram sententiam desumpsisse ex

Quinta instantia. Deo, qui in Monte omnem veritatem attinentem ad nostram salutem, & institutionem ei patefacere dignatus est. Demum quinto se offerunt instantiæ aduersus tertiam ostensionem sumptam ex ipso nunc; Nam ea ratio videtur petere in principio; asserere enim omne nunc esse mediũ, est idem ac dicere tempus esse æternũ; nam quicunq; tempori principium traderent, id falsum dicerẽt; veluti quamuis puncta nectant partes Lineæ, datur tamen in linea recta punctum primum, & postremum; insuper quamuis in circulo constituto omne punctum sit principium & finis, in constitutione tamen circuli consideratur punctũ pri-

Solutio. mum, per cuius fluxum, vt aiunt Geometræ, circulus constituitur. Respondeo

non.

ad esse petitionem, quoniam dum id accipitur, quod est rei ratio, nõ dicitur petitio; quod nunc mediet, est ratio eius, nunc enim denotat pręsens, conditio pręsentis est, vt mediet inter præteritum & futurum: de puncto secus se habet; insuper puncti & ipsius nunc distincta est ratio, quia punctum est principium rei permanentis, nunc vero rei fluentis, siue ipsius fluxus, & vt ostenditur in sexto Physic. post conr. 40. fluxus non incipit nisi cum negatione præsentis, dicendo nunc non est, & immediate erit; at id nunc debet esse finis alicuius præcedentis; sic itaque de ipso nunc alia est ratio, tum quia denotat præsens & medium, tum quia consignificat ordinem, tum demum quia est copula fluxus, non autem rei permanentis.

CAP. V

Ratio tertia pro motus æternitate.

TERTIA via, per quam nos deducere nititur Aristoteles in æternitatem motus, sumitur ex euersione opinionum aduersarum, & ita formatur ratio: Ea opinio cuius aduersæ sunt falsæ, putanda est vera; sed opiniones aduersæ opinioni, quod motus sit æternus, sunt falsæ; igitur opinio quod motus æternus sit, vera est. Maior ex se conspicua est; ostendenda est minor, quæ ita ostenditur; si motus non est æternus, sed præditus principio, vel præditus est principio absolute, vel in parte; si absolute, emergit opinio Anaxagoræ dicentis, Mentem & chaos primo infinito tẽpore quieuisse, mox cępisse mouere Mentẽ, & chaos moueri, si in parte, emergit opinio Empedoclis asserentis duos Mundos, per æquale tempus imperij Litis & amicitiæ, inuicem reciprocari, & temporibus mediis dati quietem; quæ sententiæ cum ratione & experientia satis conspicue pugnare videntur; non enim apparet ratio quod ex eisdem principiis tam cõspicuæ varietates proficiscantur, & pſertim quia apparuit ex prima ostẽsione, quod siue mobilia & mouentia sint æterna, siue ortui & interitui obnoxia, motus primus dati non potest. At ipsi respondentes tria proferunt; primo inquiunt id fieri secundum naturam, quia mens & chaos, siue Lis, amicitia, & Elementa, ita sunt apta mouere, & moueri; secundo inquiunt rationem eorum hanc esse; dum autem id profertur quod est ratio, & essentia rei non est assignanda alia causa, vt quod homo sit animal rationale, quemadmodum Aristoteles fatetur in 7. Metaphysi. 59. Tertio vnà cum Democrito addunt eius quod est semper, non esse rradẽdam causam; æternum enim est infinitum, carens principio, & fine, & consequenter carens causa. Euertit Aristoteles hæc tria eorum fundamenta; Nam primum Anaxagoræ opem ferre non valet, quoniam quod est secundum naturam, præditum est ordine, infiniti ad infinitum nõ est ordo, quia non est ratio, & omnis ordo includit rationem ordinatorum adinuicem, & ad vnum principiũ, quare non valet Anaxagoras dicere chaos & Mentem primo infinito tempore secundum naturam quieuisse, mox cœpisse mouere, & moueri. Vt pertinet ad maiorem propositionem considerandũ, quod cum Natura pendeat ex Dei prouidentia, quæ ordo est, iure insertum habet ordinem, vt in octauo Physic. 14 in tertio de Cœlo 24. & in secundo Physic. 84. contex. enunciat Philosophus, & sine controuersia dicitur ordinata, ordo, & causa ordinis; nã relata ad Dei prouidentiam, dicitur ordinata; considerata in se est ordo, non secus ac ars, & prudentia dicuntur ordines agendorum, & efficiendorum; relata autem ad sua

Ratio.

Euersio.

Solutio.

Euersio. solutionum.

opera dicitur causa ordinis; nam ordo diuinæ Prouidentiæ est solum ordinans, Ordo Naturæ est ordinatus & ordinans, Ordo operum Naturæ est solum ordinatus. Quod autem infiniti ad infinitum vel ad finitum non sit ratio, conspicuũ est ex eius definitione, definitur enim ab Euclide in 5. Elementorum definitione tertia, quod sit duarũ magnitudinũ eiusdem generis secundũ quantitatem mutua & certa proportio; id autem certum, & definitum, solis finitis competit, duo infinita dicuntur æqualia per negationem, quatenus vnum nõ excedit alterum, at non per propriam æqualitatem, quæ exposcit adæquationem principiorum & finium: At dicet aliquis simili ratione poterit reiici sentẽtia nostrorum Theologorum tradentium, vt Anaxagoras, absolute principium motui; Respondeo de sententia nostrorum Theologorum longe secus se habere; primo quia ipsi nõ asserunt mobile primo quieuisse, sed cum motu fuisse creatum? secundo quia non inquiunt id esse secundum Naturam, sed supra Naturam, & secundum ordinem ab ęterno prædefinitum, & secundum eminentem voluntatem Dei, quæ est Lex legum; Tertio quia Theologi Mundo creato tribuunt finem, tanquam perfectionẽ eius, quod non facit Anaxagoras. Insuper secundo illudmet fundamentũ euertere nititur Aristoteles, quoniã natura vel consimiliter operatur, vel si adest operũ eius dissimilitudo, etiam adest ratio eius dissimilitudinis, vt datur causa varietatis Temporum anni; at Empedocles, & Anaxagoras statuebãt motus & quietis varitatem, cuius nullam afferebãt rationem. Vt pertinet ad secundum fundamentum, quod id sit esse & conditio eorum principiorũm mouentium, & mobilium, quod præsertim Empedocli prodesse videtur, Animaduertendum primo est, quod vel consideramus esse rerum absolute, vel consideramus earum subsistentiã siue inhærentiam; ipsius esse absolute, vt quod homo sit animal rationale, non datur causa, quia quærere cur homo sit animal rationale, est idem ac quærere cur homo sit homo; at si consideratur ipsum subsistere siue inexistere, eius datur causa, a qua producitur, & cuius gratia: Insuper animaduertendum, quod de lite & amicitia loquendo dicere possumus, conditionem vnius esse congregare, alterius seiungere; sed quod id efficiant definitis temporibus & quod vno tempore vna, altero æquali tempore altera dominetur, hoc nõ amplius attinet ad esse earum, & ideo eius reciprocationis Mundorum ab Empedocle aliqua esset assignãda causa: similiter ad Anaxagorã conuersi dicimus, cõcesso quod esse Mentis sit mouere, & chai moueri, tamẽ quod primo æterno tempore quiescãt, mox incipiant mouere & moueri, hoc nõ est esse eorũ, & eius assignanda esset causa. Demum vt pertinet ad tertium solutionis fũdamentum, nempe quod æterni nõ sit assinanda causa, quia ęternũ caret principio, & est necessariũ, & ob id causa caret, profecto hoc de nõnullis concedi potest, at nõ de omnibus; æternũ enim & necessarium est duplex, vnum ex se, alterum ab alio; vnum præditum causa, & ab alio pendens, alterum causa carens, vt inquit Aristoteles in 5. Metaphysicæ contex. 6. & in octauo Physic. 15. nam dum sermo est de affectione competente subiecto, ea habet causam, per quam ostenditur; cõgregare autẽ & secernere, affectiones sunt, quarũ causæ sunt assignandæ; veluti risibilitas semper homini cõpetit, quæ tamen prædita est causa, non priore tẽpore, sed origine. Minus recte itaq; Philosophi & per inania fundamenta nituntur instantias soluere; recte autem nostri Theologi eleuati diuina ope ad supremum principium, ex notitia conditionis, & modi operandi eius eliciunt veras & lucidas solutiones, quas solas approbo.

Instantia. *Solutio.* *Animaduersio.*

CAP.

CAP. VI.

Quinta & sexta ratio pro aeternitate motus.

QVARTA ratio, qua vtitur Philophus pro comprobanda æternitate motus, ex eo elicitur, quia rationis aduersæ facile diluuntur; quam ego in postremu... locum reiiciens, quintam refero. Dum ordinem mouentium, & mobiliũ animo reuoluimus, primo inspicimus omne quod mouetur, moueri ab aliquo; Insuper in mouentibus & mobilibus non posse dari progressum in infinitum, sed esse necesse ad primum deuenire, sine cuius conspiratione cętera moueri nequeunt; id primum inter mobilia id solum esse potest, quod ex se mouetur, ita vt constet ex parte mobili, & motore immobili; hoc primum non potest esse obnoxium ortui & interitui, quoniam omne, quod oritur, exposcit aliquid superius & prius, per quod alteretur & gignatur; & ideo id quod est primum, etiam ab ortu & interitu est immune; hoc primum corpus, quod est primum alterans, primum commune generans, & mouens, cum sit æternum, debet æterno motu moueri, quoniam subiecti æterni affectio est æterna; sed primum mobile quod est corpus naturale est subiectum æternum, igitur motus, qui est affectio eius, debet esse æternus; hinc recte Auerroes in octauo Physic. dixit, quod asserentes Mundum genitũ id solum possunt dicere de parte, non de toto; quoniam quod generatur exposcit corpus superius, & prius per quod generetur; & confirmatur, quia vt recte considerauit Ocellus, quod mouetur vt moueatur, debet semper moueri; corpus supremum mouetur, non vt locum acquirat, in quo requiescat, non enim locum mutat, sed vt moueatur, quare debet semper moueri. Insuper cuius natura consimiliter se habet, debet semper cõsimiliter moueri; natura supremi æterni corporis, vt patuit, consimiliter se habet, cũ sit æterna, igitur debet semper consimiliter moueri. Hæc ratio quamuis nõ ita conspicue formetur ab Aristotele, tamẽ elicitur ex fundamentis & principiis eius. Cum hac quinta ratione iungitur sexta, quæ elicitur ex conditione materiæ, qua vtitur Aristoteles in primo de ortu & interitu; nam conditio materię hæc est, vt nec generetur, nec intereat, quemadmodum ostẽditur in primo Physic. 82. Insuper cum sui natura nullam habeat propriam formã, tamen sine forma existere non valet, & ob id exuens vnam formam recipit aliã, adeo vt interitus vnius sit generatio alterius, & vice versa vnius generatio sit alterius interitus ob pugnam variarum formarum non se compatientium; ex quibus principiis pendet generationẽ esse æternam, & consequenter motum, cum generatio non fiat sine motu. Formatur itaque ratio hunc in modum, Si generatio est æterna, æternus est motus; at generatio æterna est; igitur & motus. Assumptum ostenditur, quia nisi generatio esset æterna, daretur prima generatio, quæ nullius esset interitus, & postremus interitus, qui nullius esset generatio, quod præassumptis aduersatur: insuper vel materia gigneretur, vel subsisteret sine forma, quod a Philosophis tenuitur.

Omne quod mouetur ab aliquo.

Primum absolute nec fit nec interit.

Ratio sexta

Ratio.

CAP. VII.

Ratio septima, & octaua pro Aeternitate motus.

ARISTOTELES in octauo Physic. comparans inuicem motus manifestat Lationem principatum obtinere, & inter Lationes, motum in orbem; insuper manifestat motui in orbem non repugnare, vt sit vnus, continuus, & æ-

Ratio. Lex Naturæ. ternus, repugnare autem cæteris motibus, quia inter motus oppositos necessario mediat quies; qua de re verba facit a contex. 53. ad 75. Ratio autem hunc in modum formatur; Motus in orbem valet esse vnus, æternus, & continuus, igitur est; deducitur consequutio per Leges Naturæ, quarum vna est, vt in æternis non differat esse a posse, & legitur in tertio Physic. 32. Altera est, quæ legitur in octauo Physic. 56. Quod melius est, semper arbitrari debemus in rerum ordine reperiri, si reperiri valeat: His Tertio additur vniuersum re vera esse vniuersum, & omni ex parte perfectum, vt asseritur in proœmio libri de Cœlo, nō itaque hac perfectione artinente ad motum vnum continuum & æternum debet iudicari destitutum, cum apta sit ei cōpetere; Hinc Aristoteles in primo de Cœlo, contex. 100. inquit, & perenni vtique motu, iure mouetur; omnia enim quæ mouentur, cum venerint in proprium locum, quiescunt; eius autem corporis quod in orbem fertur, idem est locus, vnde incipit, & in quem desinit. Id ipsum cōfirmatur, quia motui in orbem contrarium non competit, est ab eodem ad idem, & semper in principio, semper in fine est; approbatur ab Aristotele in lib. *Sententia Alcmæonis.* Problematum sententia Alcmæonis, quæ erat, Hominem nō seruari æternum, quia finem vitæ cum principio non nectit; de motu in orbem secus se haber; & cum cœlum per motum suum semper in principio & fine esse dicatur, ille tamen non est finis actu, in quo requiescat, nec principium actu, sed solum ita denominatur, quia principium a fine distinctum nō habeat, Principium autem, finis, & medium magis distinctum & actu dicitur centrū, circa quod reuoluitur, quod patefecit Aristoteles in octauo Physic. contex. 76. inquiens, Ille motus qui non est ad oppositas dimensiones, nec finem in se actu habet, nec principiū nec medium, neque etiam habet vbi desinat, huiusmodi est motus in orbem, nā finem, *Ratio octaua.* qui actu sit extra se habet, nempe centrum &c. Octaua ratio elicitur ex conditione motorum Cœli, per quam potius ostenditur propter quid, quam motum illum esse æternum; ideo Aristoteles hac vtitur in regressu, cum motores esse a materia secretos ostendatur per motum æternum; Ratio ita formatur; Motores cœli sunt secreti a corpore, immunes a quouis motu, adeo vt nec ex se nec ex accidenti moueātur; sunt æterni, & sui essentia actio, vt legitur in 12. Metaphysicæ, ideo semper mouent, nam ab agente consimiliter se habente eadem & consimilis prōdit actio; & confirmatur, quia ex sententia Aristotelis motores Cœli mouenr cum quadam naturæ necessitate, hoc est quando, quantum, & quomodo possunt; cum itaque valeāt mouere semper, etiam mouent semper; confirmatur considerando rationem per quam mouent: nam motor primus Cœlum mouet, quia bonus, quia fæcundissimus, quia liberalis, & nulla detinetur inuidia; & cū semper fuerit & futurus sit talis, semper mouebit; vt enim se habet de adæquata ratione, per quam fit aliquid, ita se habet de re effecta: demum id elicitur ex absolutissima primi motoris perfectione; cum enim perfectio in ternario sit posita in essentia, facultate, & actione, quia primum principium semper absolutissima perfectione est præditum, nunquam aliquo eorum trium debet esse destitutum; & quemadmodum intus est absolutissimum, ita extrinsecus quoque debet esse tale; motus autem qui eius est externa actio, externam iunctam habet perfectionem, & præsertim quia actus primus iunctus cum secundo, præstantior & perfectior est quam seiunctus; quod confirmatur, quia vt legitur in secundo de Cęlo. 1-. id cuius est opus, est gratia operis, ideo vna cū opere saltē extrinsecus *Ratio Pla-* est perfectius. Cū hac octaua ratione ea nectitur, quę ex sētētia Platonis elicitur ex idea

ex idea Mundi, siue ex Mundo originali & intelligibili, ex sententia autem Aristotelis ex Mundo eminenti, & ita formatur; Cum Deus sit fœcundissimus & ex eius fęcunditate prodeat Mundus tanquam imago eius sub sensum cadens, cunctis, quæ in eo sunt, aliquid extra respondere debet; interna Deo est æternitas, cui in Mundo corporeo respondet tempus; ideo vt æternitas est ipsum semper, simul, & sine successione, ita tempus ipsius semper debet esse particeps, vt suæ conditioni congruit, nimirum cum successione, & diuisione; nam quia tempus nectitur cum motu, & corpore, quæ diuisibilia sunt, non valet secus esse æternitatis particeps; Tempus itaque, & cum eo motus semper fuit, & futurum est.

Cap. VIII.

An motus debeat ex se iudicari æternus vel ab alio, opinio Auerrois, & instantia.

Apparvit Motum esse æternum; superest agendum de modo, quo ei æternitas competat. Sententia fuit Auerrois 12. Metaphysicæ 41. Motum Cœli ex se esse mortalem, seruari autem æternũ a motore; Nam inquit in Cœlesti corpore non inesse potentiam ad interitum, cum careat contrario, sed ex se esse æternum, motum vero non ex se esse æternum, cum præditus sit contraria quiete; ideo in Cœlo ait non reperiri potentiam, nisi vt quiescat; non potest tamen quiescere munere motoris. Confirmat suam sententiam authoritate Aristotelis 9. Metaphysicæ 17. dicentis non esse timendum de quiete cœli, & non dixit non esse timendum ne pereat, quoniam interitus non in eo esse potest, vt quies, quasi asseruerit Aristoteles, quamuis Cœli motus præditus sit contrario, & ex se valeat interire, non ob id timendum est, ne quiescat, vt nonnulli veterũ timuerunt; qui vt dicitur in secundo de cœlo, contex. 3. putarunt cœlum egere violenta necessitate, detinente ipsum ne rueret. Hinc addit Auerroes regulam illam, possibile ex se reddi ab alio necessarium; tantum esse veram de motu Cœli, quia esse habet ab alio, substantia vero est ens per se, & id quod habet ex se habet. Aduersus hanc sententiam latissime inuehitur Balduinus in quæstione de ęternitate motus: ego ex variis instantiis potiores eligam, & quam breuissime referam. Argumentatur primo; Quotiescunque agens & subiectum ex se sunt æterna, affectio quoque ex eis prodiens sui natura & conditione iudicatur æterna, Cœlum & eius motor ex se a Peripateticis statuuntur æterna; quare motus quoque iudicandus est talis. Insuper Natura nil efficit frustra, primo Cœli 32. secundo Cœli 59. & quæ voluit esse æterna primo genuit æterna, non autem ea fecit mortalia, mox seruauit æterna; alioquin ea fuisset Prudentia sequens, quæ imperitorum est, non antecedens. Præterea Aristoteles in primo de Cœlo & in octauo Physi. ex eo quod motus cœli est simplex, carens cõtrario, & ęternus, colligit mobile & motorem æterna esse, quod efficere non valuisset, si motus ille ex se mortalis esset. Præterea affectio dicitur apta interire vel per contrariũ, vel per interitum subiecti; neutrum horum cõpetit motui Cœli. Insuper nisi per se esset æternus, esset talis ex accidenti; quæ sunt ex accidenti non ostenduntur, ęternitas autem motus ostenditur. Præterea si ex se esset mortalis, perinde aduersus eã sententiam possemus instare, ac inuehatur Aristoteles in Platonem dicentem, Cœlum ex se mortale ab alio seruari æternum, & vt inquit Aristoteles in calce decimi Metaphysicæ nil ex accidenti interit, sed mortale omne necessario perit. His accedit quod Auerroes secum pugnare videtur; nã in c. de substantia orbis

Sententia Auerrois.

Balduinus aduersus Auerroẽ.

Ratio prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

inquit competere Cœlo causam agentem & conseruantem motum & cœlum, qua dempta nec motus, nec cœlum esset; in 12. autem Metaphysicæ 41. inquit, Cœlum ex se esse æternum, non motum. Insuper fundamentum Auerrois in eum reflectitur; nam si Aristoteles inquit non esse timendum, ne cœlum quiescat, indicat non posse quiescere, quia de eo est timor quod esse potest; Missa facio cætera. Ex propria autem sententia duas profert cõclusiones; prima est motum cœli, vt motus est, posse desinere esse in cœlo, vt corpus est; Altera est motũ cœli, vt talis motus, talisq; corporis, nõ posse desinere esse in Cœlo, vt tale corpus est, nẽpe cœleste & æternũ. Ostẽditur prima, quia cœlũ. vt quatenus corpus põt diuidi, ita etiã quiescere, & moueri; insuper omne præditum cõtrario potest interire, motus cœli, vt motus, habet quietẽ contrariam, vt talis motus caret contrario. Ostenditur secunda, quia dum consideratur quatenus est motus talis, & huiusmodi corporis, caret contrario, & subiecto, quod potestate sit ad opposita: confirmat suam sententiam authoritate Aristotelis in secundo de Ortu & Interitu 62. dicentis, motũ recipere æternitatem a subiecto, quod æternum sit.

Opinio Balduini.

CAP. IX.

Euersio relatæ Opinionis.

NONNVLLI in Dialectica versati, ad Philosophiam progredientes, frequenter Dialectica abutentes, Philosophiam turbant, & in Philologiam conuertunt; cuius rei non desunt exempla, quibus silentio decursis, vt ad institutum pertinet, in relata opinione plurima refulgent errata; Nam primo diminute referunt causas interitus accidentium; Accidentia enim in fluxu posita, pendentia ex agente pro esse & conseruatione præsertim seruantur & intereunt per motorem; ideo Aristoteles in octauo Physic. ex æternitate motus, primo intulit æternitatem motoris, tanquam principalem causam eius. 29. Metaphy. 17. dixit non esse timendum de quiete cœli, quia motor eius non mouet cum labore. Secundo minus rectè comprobant sententiam suam per Aristotelem in secundo de Ortu & Interitu 62. quoniam eo loci non loquitur Aristoteles de æternitate, & conseruatione motus, sed de eius continuatione, & de causa, per quã est continuus, vt accuratus lector iudicare potest; nec ob id inficior mobile esse causam æternitatis motus; est enim id quoque causa, sed minus principalis, & sine qua non. Tertio errant non distinguentes naturas & conditiones rerum; cum enim Aristoteles in 1. de Cælo 100. dicat rebus competere Periodum vitæ, & æuum siue circumscriptum tempus suæ conseruationis, profecto pro eius sententiæ explicatione vtendum est distinctione; non enim rebus distinctæ conditionis, eodem modo ea competunt, sed cum primo diuidantur in substantiam & accidens, Substantia quia est permanens & per se subsistit, ex se & per sua interna principia suo æuo prædita est; Ex aduerso accidens est duplex, vnum permanens, alterum fluens, vel potius fluxus; Primum habet æuum a suo subiecto, non ab agente, cum eo non egeat pro sui conseruatione; De accidente fluente secus se habet; id enim cum pendeat ex suo efficiente pro esse & conseruatione, etiam ab efficiente præsertim habet conseruationem & æuum, non tamen sine subiecto. Hinc rectè dixit Auerroes motum propterea ab alio habere, vt sit æternus, quia ab alio recipit esse. Id ipsum distinctè nouit Scotus, ideo in primo sent. dist. 8. dixit, Motus ex se possibilis potest seruari æternus, ne dum quia est ab alio, verum insuper quia semper habet esse nouum; propterea non est forma necessario existens,

Primus error.

Secundus.

Tertius.

Scotus.

stens, sed necessario semper reperitur; quia mobile necessario consimiliter se habet ad eum motorem, qui necessario cõsimiliter mouet; quę consimilitudo motoris & mobilis est causa, vt motus necessario semper fiat, quamuis nunquã habeat esse formaliter necessarium, &c. Quarto delinquunt non distinguentes inter esse potestate absolute, & non repugnare; nam id absolute dicitur potestate, quod per propria & interna eius principia tale est, vt Leo dicitur mortalis; Potestas autem non absoluta, quæ non repugnantia dicitur, non est talis per omnia interna principia, sed sat est vt alicui principio interno eius non repugnet; quæ potestas põt ad actum nunquã redigi; veluti talpæ, vt est animal, non repugnat videre, & cœlo, vt quanto, non repugnat diuisio; huiusmodi est potestas, quæ æterno motui competit, cui vt motui non repugnat non esse, & æuum proprium per interna principia non habet, sed habet id a motore, non tamen sine mobili: Ex quo patet non recte eos proferre sententiam suam; nam dicere debuissent, motui Cœli per Naturam communem motus non repugnare interitum, ei tamen repugnare, vt est in mobili æterno, & sit ab æterno motore: at ipsi dimittentes motorem neglexere causam principaliorem, quam si attulissent, id ipsum quod Auerroes asseruissent. Ex dictis tria colligo: primum est æuum secus competere accidentibus & præsertim in fluxu positis, quam substantiis compositis; Alterum est motum cœli posse aliqua ratione dici ex se æternum, & alia non; dici potest ex se æternus, vt distinguitur a motibus mortalium, qui per motum primum seruantur æterni; motus autem primus non per motum alium, sed per sua propria principia; ex aduerso non est ex se æternus eo modo, quo substantiæ compositæ per interna principia & propriam naturam possunt esse æternæ, vt cœlum: ex quo etiam elici potest concilium opinionum. Demum colligo sententiam Auerrois recte sumptam & explicatam esse veram, & inaniter eos laborare, qui multitudine apparentium rationum eã obruere & obumbrare nituntur. Solutio aduersarum rationum ex dictis conspicua est. Instabatur primo, si æternum est subiectum & agens, affectio ex se dicitur æterna. Respondeo ex se facta comparatione inter accidentia in fluxu posita; vt nata sunt ex se æterna esse, nempe per principia, a quibus fiunt & seruantur, non autem ita ex se intrinsecus, vt substantia & accidentia permanentia: Addebatur secundo, Naturam nil frustra efficere; respondeo naturam iustissimam vnicuique ea tribuere, quæ eius conditioni congruunt, ita motum seruat & constituit æternum, vt sui conditio exposcit; potestas autem, quæ dicitur non repugnantia ex parte alicuius, non semper ad actum redigitur ob adnexa, quibus repugnat. Dicebatur tertio, Aristotelem ex æternitate motus colligere æternitatem cœli; respondeo id fecisse, quia conditio causæ refulget in re effecta, vt ei est apta competere, & sumitur motus æternus pro antecedente, quia eius æternitas iam fuerat ostensa, non tamen fuerat ostensum motum ita ex se esse æternum, vt substantiæ & accidentia permanentia. Addebatur quarto, accidens interire vel per contrarium, vel subiectum, & ideo solum ob aliquod horum duorum posse dici corruptibile; Respondeo eos dimittere principale, quod est efficiens; insuper dico motui circulari non repugnare interitum ex parte generis, cui opponitur quies. Instabatur, quia si ex accidenti esset æternus, non posset demonstrari; dico ita est per se æternus, vt aptus est esse, quemadmodum patefeci. Addebatur quod rationes formatæ ab Aristotele contra Platonem, vim haberent aduersus hanc sententiam Auerrois: Respondeo plurimum differre, esse corruptibile absolute ex se, a

Quartus error.

Tria ex dictis colliguntur.

Sententia Auerrois defendi potest.

Diluuntur rationes aduersæ.

non repugnantia ex parte alicuius;insuper plurimum differre accidentia in fluxu posita, quibus ex se æuum proprium non competit,a substantia composita,cui per interna principia competit æuum proprium; & demum plurimum differre apta esse æterna vno modo, ab his quæ non eo, sed alio modo sunt apta esse æterna. Dicebatur Auerroem in cap.de substantia orbis ea proferre, quæ pugnāt cum dictis eius in 12.Metaphysicæ:soluitur Auerroem nō secum pugnare; nam cœlum & eius motus hoc habent commune, vt ambo sint æterna,ambo pendeant ex motore cœli; ideo Aristoteles nono Metaphysicæ 17. inquit:si intelligentiæ non essent,nihil esset; Differunt tamen,quia motus vere habet principiū continenter,illum producens, ac ita seruans; cælum non per continuatam productionem seruatur,præditum est proprio æuo & contrario caret. Auer.in cap. de substantia orbis patefecit id,quod est commune vtrisque; at in 12. Metaphys. 41.explicauit id,per quod differunt:quomodo sententia Arist. deprōpta ex nono Metaphysicæ conducat approbatæ opinioni,ex eius relatione conspicuū est.

CAP. X.

Instantiæ nonnulla aduersus æternitatem Motus.

ADVERSVS æternitatem motus Algazel, Philoponus contra Proclum, & alij viri celebres varias attulere instantias,quarum ego potiores quambreuissime referam & diluam. Instant primo ducendo ad varia absurda;nam si motus & tempus æterna essent, primo daretur infinitum actu annorum,& reuolutionum cœli præteritarum; Secundo infiniti ad infinitum esset ratio; nam inter reuolutiones variorum cœlorum definita est ratio; Tertio vnum infinitum esset maius alio;nā reuolutiones Lunæ sunt plures reuolutionibus Solis;Quarto infinitum posset consumi & transiri;iam enim consumptū est tempus præteritū, & præteriere reuolutiones præcedentes cœlorum. Quinto tot essent præteriti anni,quot menses,& tot menses, quot dies & horæ, cum vnum infinitū non sit maius alio,& ita partes nō essent plures totis,quorū sunt partes: Sexto id esset factum,quod nequit fieri; nam infinitum transire nō potest & tamen transiuisset; & quoniam futurum non est maius præterito & præteritum transiuit,transibit etiam futurum,& consequenter infinitum habebit finem; quæ omnia cōspicue videntur absurda. Secundo cum motus sit præditus causa efficiente,necesse est dari primam aliquam reuolutionem,primumque diem notum motori; nam inficiari dari primum,est inficiari quod producatur;si habet primum habebit & vltimum,& non erit infinitus;confirmatur, quia cui competit vltimum,competit primum;motui,& tempori competit vltimum,vt hora præsens,quare & primū. Præterea in æternis esse & posse non distinguuntur,per Aristotelem tertio Physic.32.sed motus potest desinere, cum sit præditus quiete opposita,igitur desinet esse,& præsertim quia Deus & Natura nil faciunt frustra,ex primo de Cœlo 32.& omne corruptibile necessario perit,& nil ex accidenti perit,sed necessario, vt legitur in decimo Metaphysicę 26.Demum vtor duabus communibus rationibus,quarum vna est, Quod est præteritum non est;omne tēpus futurum aliquando erit præteritum, igitur omne tempus futurum aliquando non erit; Altera est, Quod est futurum nō est;omne tempus præteritum aliquando fuit futurum,igitur omne tempus præteritum aliquando nō fuit; quare neutra ex parte est infinitum.

Prima instantia ducendo ad absurda.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Cap. XI.

Declarantur nonnulla conducentia pro vitandis absurdis, ad quae deducebatur per primam instantiam aduersus aeternitatem motus.

VT vitentur absurda, in quę labi videntur asserentes motum aeternum, nonnulla ad infinitum pertinentia breuibus sunt praeaccipienda, Diuisio significationum infiniti, quomodo infinitum per negationem, non autem per veram adaequationem alteri infinito possit dici aequale, insuper quod infinito non proprie competant partes, nisi infinitae, vt praeteritum & futurum dicuntur partes temporis; ex his petenda sunt, quae suo loco de infinito declaraui. Insuper accipiendum saepe vnum & idem considerari posse & vt finitũ, & vt infinitum; veluti Linea vnius pedis est finita actu, & terminata; est tamen infinita potestate, quia diuisibilis est in infinitum; quatenus est finita & vnius pedis, etiam est praedita primo & vltimo terminis, quae sunt duo extrema puncta; vt autem infinita potestate nec primam, nec postremam partem habet, cum in infinitum sit diuisibilis; & hac consideratione nil ei potest addi per quod reddatur maior, sed solum vt actu finita est, nam infiniti ratio est priuatio finis, vt in tertio Phys. 32. inquit Auerroes. sed pulchra est dubitatio, an infinitum repugnet numero, adeo vt dicere valeamus praeteritas reuolutiones coeli esse numero infinitas. Quod non repugnet ostenditur primo, quia nulla differentia pugnat cum suo genere; finitum & infinitum dicuntur differentiae, vel saltem affectiones quantitatis, quare non repugnant ei: confirmatur, quia de numero dicimus esse aptum crescere in infinitum; insuper ea multitudo reuolutionum est quantitas non continua, igitur discreta, quae numerus est. Ex aduerso videtur ei repugnare, quia omnis numerus est par vel impar, & est numerabilis, vel numerans, quae infinito nõ competunt: Dicendum puto, repugnare dari numerum infinitũ actu, quia esset numerus & non numerus, cum ei non competant conditiones numeri; & hoc elicitur ex Aristotele in tertio Physic. non autem repugnare dari infinitum potestate, positum in successione, de quo debemus dicere nõ quidem esse infinitum, sed posse in infinitum crescere, & ita in infinitum est numerabilis sine vllo termino, & in infinitum variatur per par & impar; & hoc nos docet Arist. in 3. Phys. 68. & errat Philoponus in prima disput. contra Proclum inquiẽs, nullã apparere rationem, ob quam infinitum actu simul esse nequeat, successione autẽ valeat: nam magna est differentia, quia absolui & terminari repugnat infinito; infinitum igitur actu repugnat numero, non autem infinitum potestate. Sed alia se offert dubitatio, an numerus praeteritarum coeli reuolutionum debeat dici infinitus, supposita cum Aristotele aeternitate Mundi. Simplicius in 8. Phys. digress. 3. inficiatur esse infinitum, sed ait esse terminatum per nunc praesens, & per hoc soluit instantiam, quia nil gigni posse dicitur, cuius generationi debeant infinita antecedere, negando annos & praeteritas reuolutiones esse infinitas: quam sententiam non puto veram, quia praeteritae reuolutiones carent principio, nequeunt numerari, non sunt pares vel impares, quae indicant eas esse absolute infinitas, & solum esse terminatas ex parte nostri, per nunc praesens; & ea regula, quod nil possit gigni, cuius generationi debeant infinita antecedere; vera solum est de ordinatis secundum essentiam, & vna conspirantibus ad genera-

Primum quod accipitur.

Secundũ.

Dubitatio.

Solutio.

Contra Philoponum.

Alia dubitatio.

Simplicius.

Euertitur.

tionem, non autem de ordinatis ex accidenti, vt particulares reuolutiones: insu-
Alia dubitatio. per est vera de infinito quod debeat incipere pertransiri, non de eo quod fuit semper. Sed alia emergit dubitatio, cum præteritæ cœli reuolutiones sint infinitæ, si per singulas aliquid permanens & æternum efficeretur, num ea effecta essent infinita? veluti supposito numero & immortalitate animorum, num mo-
Solutio. do essent infiniti? Nonnulli id negant, quia infinito nil potest addi, numero autẽ animorum continenter aliquid adderetur. Profectò dicẽdum esset, quod ea effecta numero essent infinita: hinc rectè D. Thõ. in secundo sent. distinct. prima ait, mundum nõ posse fuisse semper, quia daretur infinitum actu, nimirum numerus animorum; & iure, nam ei competeret definitio infiniti, quæ est, in quo semper aliquid est vltra accipere, & essent animi illi innumerabiles, nec pares, nec impares, & propterea infiniti: & dum dicitur infinito nil posse addi, id debet per se intelligi, nimirum vt termino caret, at nõ quatenus ex parte nostri ei competit terminus aliquis; insuper id ita intelligi debet, vt per additum reddatur maius, veluti si reuolutionibus Solis addamus reuolutiones Lunæ, non consurgit aliquid maius, neque etiam minuitur, si mille reuolutiones demamus, cum infinitum non dicatur maius vel minus; & ratio huius est, quia vt dixi infinitum non proprie habet partes nisi infinitas; & animaduertione dignum est, non ita se habere de re permanente, vt de reuolutionibus; nã reuolutiones dicuntur infinitæ ex parte antecedente, terminatæ per præsens nunc, at in re permanente non cõsideratur præteritum & præsens, sed ea tota est simul & non redditur numero maior, etiam si innumeræ aliæ superaddantur; & si quid superadditur, id solum fit quatenus aliqua ex parte terminum habet.

CAP. XII.

Soluitur ratio ducens ad varia relata absurda.

EX dictis de infinito, facile vitãtur absurda, ad quæ per primam rationem deducebatur. Asserebatur primo quod daretur infinitum actu præteritarum
Solutio. reuolutionũ. Soluitur, quia hoc non est infinitũ actu, cum non simul existat, sed potestate & successione, & est non proprie infinitũ sed in infinitũ ordinatum ex accidenti eiusdem speciei. Dicebatur secundo quod infiniti ad infinitum esset ratio, quia vt pars ad partem, ita totum ad totum; Soluitur negando consecutionem, nam ea regula solum est vera de illis, quibus proprie competunt partes mensurantes totum, & quæ vere sunt totum aliquid; at finitum non dicitur pars infiniti, cum per eius ablationem infinitum non minuatur, nec infinitum est vere totum: hinc Aristoteles in tertio Physic. 65. & 66. inquit infinitum potius obtinere locum partis, cum prodeat ex materia, & sit potestate, quam totius, quod formam & perfectionem denotat. At pulchra emergit dubitatio,
Dubitatio. quia Aristoteles in primo Physic. 24. consimili ratione est vsus; nam Melissum redarguens asserentem omne quod est esse vnum, infinitum, & immobile, inquit & cur est immobile si est vnum? vt enim pars vna, cum sit hæc aqua, mouetur in seipsa, cur non & vniuersa aqua? Argumentatur Philosophus, vt patet, lo-
Solutio. quendo de infinito a parte ad totum, id ipsum etiam facit in octauo Physic. contex. 17. Respõdeo aliud est dicere, vt pars ad partem ita totum ad totum loquẽdo de proportione, quę infinito repugnat, vt infinito. nõ autẽ partibus late sumptis, & dicere vt se habet de parte relata ad aliquam affectionẽ, ita de toto saltem

confi-

confiderato fecundum eius partes, quod dicitur ab Ariftotele; hinc in octauo Phyf. 17. addit fi contingat infinitum moueri totum & quiefcere: fic itaq; ea ratio eft fallax, quia fit tranfitus a parte, cui valet competere ratio, ad totum infinitum, cui vt infinito repugnat. *Solutio tertia.* Inftabatur tertio, quia vnũ infinitum effet maius altero; at id non fequitur, quoniam dum reuolutiones variæ cõfiderantur vt infinitæ omnes funt innumeræ, & principio carent; veluti etiam dum comparatur linea vnius pedis, cum altera decem pedum, & confiderantur vt continuæ aptæ diuidi in infinitum, vna non eft maior altera, & non magis vna quàm altera eft apta diuidi in infinitum, adeo vt dicere valeamus præteritas horas non effe plures diebus, nec dies menfibus, nec menfes annis, nec partes toto; quia nec pars, nec totum de eis proprie dicitur. *Præterita hora non funt plures Menfibus.* Addebatur quarto infinitum pertranfiri & confumi; refpondeo id non fequi, quoniam id proprie dicitur pertranfiri, & decurri, quod præditum eft principio & fine, inter quæ confideratur tranfitus & decurfus; de infinito præterito recte dicimus femper fuiffe, & de futuro femper fore. *Solut. quartæ.* Dicebatur quinto quod tot effent præteriti anni, quot menfes, qua de re nuper verba feci. *Solut. quintæ.* Addebatur fexto, id effe factum quod nequit fieri, & cũ futurum non fit maius præterito, & præteritum tranfiuerit, etiam, tranfibit futurum; Solutio patet, quoniam futurum hac confideratione tranfiuit, quia fuit femper, & ita futurum erit femper.

CAP. XIII.

Diluuntur reliqua inftantia aduerfus æternitatem Motus.

INSTABATVR fecũdo loco aduerfus æternitatem motus, quia cum motui competat caufa efficiens, eft neceffe dari primam reuolutionẽ: Pro folutione confiderandum eft, effe dubium an creaturæ competere valeat fuiffe femper, & carere primo. *Solutio. Henricus.* Henricus de Gand. quol. primo q. 7. putat cuilibet creaturæ hoc repugnare, adeo vt creatio æterna pugnantia includat; Ratio eft, quia nifi detur primum, & principium, per quod res fit tranflata ex non effe ad effe, non vere dicitur res effecta, vel creata: hinc Alexander inficiatus eft æternis competere caufam efficientem: Et D. Auguftinus aduerfus Felicianum Arrianum dixit; creatura eft, eo quod nondum eft, vel aliquando non fuit; id ipfum afferit Damafcenus libro primo de Fide Orthodoxa cap. 8. *Simplicius.* Ex aduerfo Smplicius D. Tho. Ocham, Auicenna & Algazel ex fententia Philofophorum concedunt æternam a Deo emanationem: *Durandus.* Durandus medians putat id folum repugnare creaturæ mortali, non autem numero æternę; *Scotus.* Scotus in fecundo fent. diftin. prima q. 7. putat probabiliter vtranque partem defendi poffe. Hæ funt virornm Sapientum fentẽtiæ, quorum rationes referre longum effet. *Opinio propria.* Putarem ego diftinguendo creationem non effe difficile eas conciliare; nam creatio dupliciter vfurpatur, vel proprie, per quam res abfolute ex nihilo, cum prius non fuerit, conftituitur in effe, pro qua requiritur primum, & requiritur definitum nunc creationis, ac infuper quod non effe eius tempore præcefferit, in qua fignificatione vera eft fententia D. Auguftini, nec non Alexandri: Vel fecundo vfurpatur creatio, effectio, & emanatio late, per quam id factũ dicimus, cuius nil eft quod ex fuo principio non pendeat, vt fe habet de affectione ex interno principio prodeunte; in qua fignificatione Simplicius, Auicenna, Algaz. & alij multi dicunt

Mundum a suo principio manasse & causa efficiente esse præditũ. similiter cum Scoto dicere valemus vtranque partem defendi posse quatenus distincta significatione vtraque veri aliquid includit. Sic itaque æterno, vt æternũ est, causa efficiens proprie non competit, sed solũ late; nec vere est efficiens, sed conseruans; pro qua conseruatione non requiritur vt detur primũ. Aristoteles tamẽ proprie loquens negat æterna esse facta; Et dum additur, si datur vltimum, datur & primum; respondeo non dari vltimum absolute, sed solum per relationẽ ad nos. Insuper, vt recte inquit Auerroes in prima disp. in so.5. dub. ea regula solum est vera de ordinatis secundum essentiam, non ex accidenti. Instabatur insuper in æternis non differre esse a posse, & motum ob oppositam quietam posse desinere esse, & præsertim quia Deus & natura nil faciunt frustra, & omne mortale necessario perit. Respondeo hæc esse vera de illis, quibus competit proprium æuum, & per interna principia sunt mortalia, non autem de non repugnantia ex parte generis; & præsertim quia ratio reflectitur, nam si nil repugnat vt motus sit æternus, & melius est vt sit æternus, igitur ęternus erit: ita etiam quamuis talpæ, vt animali, nõ repugnet videre, nõ propterea videt. Afferebantur postremo rationes duæ, quarum prima erat: quod est præteritũ non est; omne tempus futurum aliquando erit præteritum; igitur aliquando non erit, &c. Diluũtur, quia tempus præteritum similiter & futurũ dupliciter vsurpatur, vel in parte, in qua significatio veræ sunt propositiones, at ex eis nil infertur, quod æternitati motus vel temporis aduersatur, vel vniuerse & secundum totum, & ita sunt falsæ; non enim vniuersum tempus futurum aliquando erit præteritum, sed semper erit; similiter neque vniuersum tempus præteritum aliquando fuit futurum, sed semper fuit: immo dicẽdo aliquando, denotamus tempus, & destruendo illud, vnà id ipsum construimus, vt dicebat Auicenna.

Solutio postremarum difficult.

Cap. XIIII.

Motum Circularem posse esse vnum æternum & continuum.

Motum in orbem vere vnum æternum & cõtinuum.

MOTVI in orbem omnium motuum præstãtissimo nil repugnare vt sit æternus, modo aliquo in præcedentibus apparuit; pro cuius comprobatione addimus iure illum posse esse æternum, vnum, & continuum, cum ei contrarium non competat, nec at principium cum fine, & in se habeat principium & finem solum potestate, & per relationem, no autem actu; finem autẽ actu extra se habeat, quem nunquam attingit, quale est centrum, vt asseritur in 8. Phy. cõt. 76. ex quibus hęc constituitur ostensio; Motus ille, qui non versatur inter opposita definita, & vbique habet principium & finem potestate, & per solã relationem, finem autem actu extra se habet, quem nunquam attingit, valet esse vnus, continuus, & infinitus; Motus in orbẽ est huiusmodi, quare &c. hac ostensione non ostenditur motũ in orbem absolute esse æternũ, sed solum id ei non repugnare; & ea quæ pro medio sumitur, est tanquã causa sine qua non; ex ea tamen per consecutionem elicitur æternitas, vt in præcedentibus patefeci. Sed duæ nobis se offerunt difficultates; prima est an motui in orbem competat contrarium; altera quomodo ex pluribus reuolutionibus numero distinctis cõsurgere valeat motus in orbẽ vnus numero; A prima ordiens Arist. in 1. de Cęlo, ostendit motui in orbem nec motũ rectum nec motum in orbẽ esse contrarium; non rectum, quia motus rectus recto est contrarius; non orbicularem, quia motus contrarij ducunt

Ratio.

Prima dubitatio.

Secunda.

Motui in orbem nũ

ducunt ad terminos contrarios, maxime distantes; distantia autem mensuratur per lineã rectam, quia vna, definita, & breuissima est. Verum consideratione dignum est, quod cum motui in orbem proprie contrarium non competat, tamen adeo admirabilis est conditionis, vt sine vlla pugna, & eximia cõsensione plurimas oppositiones includat, vt sub initio suarum Mechanicarum docet Aristo. & vndecim præsertim in eo oppositiones considerare valemus; Primo ex parte generis communioris, nempe mutationis, ei opponitur immobilitas; Secundo ex parte generis proximi, nempe motus, ei opponitur quies; Tertio ratione conditionis propriæ, vt scilicet est orbicularis, ei opponitur rectus, circulo enim rectũ opponitur, cũ circulus careat angulis, figura vero rectilinea eis sit prædita, vt dicitur in 1. Phy. 41. Quarto motui in vnam partem opponitur motus in oppositũ, vt motui ab ortu in occasum opponitur modo aliquo motus ab occasu in ortũ; Quinto inter varios circulos magis & minus ab æquatore distantes cõsideratur oppositio per velox & tardũ; Sexto in circulo reuoluto consideratur oppositio, quatenus si vna pars ascendit, opposita descendit, si vna ad aliquã positionis differentiã progreditur, opposita ab ea recedit; Septimo ratione totius & partiũ; nã dicitur moueri secundum partes, cum tamen totum non mutet locum; Octauo ex parte constitutionis circuli dicitur confici ex motu, & quiescente, quia quiescente circini pede vno in centro, alter circa id reuoluitur; Nono ratione circuli constituti, nam simul includit intimũ & extimum; Decimo, motui in orbem vt æterno opponitur mortalis; vt consimili siue regulari dissimilis & irregularis. Et iure in motu Cæli cum similitudine dissimilitudo, & cum eximia consensione numerosa oppositio inclusa est, vt inde saluberrima prodeat harmonia, & semẽ esse valeat varietatis & oppositionis rerum, mortalem orbem constituentium. Demum vndecimo in cælestibus orbibus tanquam viuentibus & ex se motis, considerantur omnes oppositiones & differẽtiæ positionis, vt patet ex 2. de Cęlo. Ita ex ipso vno tanquam ex fonte, per medias eminentes & consentiẽtes oppositiones, & dissentientia prodeunt. Altera dubitatio erat quomodo ex reuolutionibus innumeris numero inuicem distinctis, consurgat vna numero reuolutio, non enim ex multis hominibus valet vnus numero homo consurgere, sed solum specie. Pro solutione duo dicenda sunt, primum est loquendo de cõsimilibus posse ex multis vnum numero constitui, vt patet de Elementis, ex multis enim aquæ portionibus seiunctis & numero distinctis per coniunctionem consurgit aqua vna numero: Addo secundo ex innumeris reuolutionibus non consurgere vnam numero reuolutionem, sed vnum numero orbicularem motum per continuatam successionem variarum, numeroq; distinctarum orbiculationum vnius mobilis ab vno motore continuato tempore productarum.

competere contrarium. Motus in orbem multiplicem oppositionem includit.

Solutio.

CAP. XV.

Lationem rectam non posse esse vnam, continuam, & æternam.

APPARVIT motum in orbem posse esse vnum, continuum, & ęternum: superest modo considerandum an id lationi rectæ competere valeat: qua de re verba faciens, ostendam primo id motui recto repugnare; Secundo patefaciam inter oppositos motus mediare quietem; Tertio aduersus id dubia referam quæ demum nitar diluere. Vt ad primum pertinet, lationem rectam non posse esse vnam & æternam ex eo conspicue elicitur, quia interuallum rectum, quod a grauibus & leuibus per naturam decurritur, vel est infinitum, vel fini-

Ordo seruandus.

Latione rectam non posse esse vnam

tum; Infinitum dici non poteſt, tum quia non datur, tum quia in infinitum nil mouetur, primo Cœli, 87. tum demum quia nil fit, quod nō poteſt eſſe factum; id ipſum dicendum eſt de cæteris motibus, qui inter contraria conſtituuntur; omnia enim contraria ſunt definita, & terminata, & infinitum actu a natura renuitur, eique aduerſatur. At dicet aliquis lationes rectas, & motus inter oppoſita poſſe eſſe continuos & æternos per recurſum, & ſucceſſionem; quæ euaſio inanis eſt, primo quia ſi fiat recurſus, motus ille non erit vnus, & ob id non erit continuus; motus enim continuus debet eſſe vnus, ex quinto Phyſic. 23. & 41. inſuper non erit vnus; quia non erit ab vno motore ſecundum naturam mouente; nam grauia per naturam ſolum feruntur deorſum, leuia vero ſurſum; neque etiam erit ad terminum vnum, ſed ad oppoſitos, neq; vnius mobilis, quia mobilia motibus contrariis mortalia ſunt, non autem numero æterna. Inſuper motus vnus, æternus, & continuus ſolum produci poteſt a motore ſeparato, conſimiliter ſe habente, motus recti ab huiuſmodi motoribus non producuntur; Demum motus vnus, æternus, & continuus debet carere quiete intermedia, inter motus autem oppoſitos neceſſario mediat quies. Et cum motus recti ſimplices non valeant eſſe continui, & æterni, longe minus mixti valent eſſe tales, cum ex mortalibus non valeat cōſurgere æternum. Sed cum de vnitate motus facta ſit mentio, conſiderandum occurrit, quod Ariſtoteles in octauo Phyſic. 64. ait tria requiri pro vnitate motus, vnitatem mobilis, temporis, & termini ad quem: id ipſum prius aſſeruit in quinto Phyſic. At in octauo Phyſic. 49. addit quartum, nempe vnitatem motoris. Zimara in quinto Phyſic. diluens hanc apparentem controuerſiam, inquit Ariſtotelem in quinto non addere vnitatem motoris, quia adhuc non oſtenderat omne, quod mouetur, moueri ab aliquo; quæ ſolutio ex eo apparet inanis, quia etiam in octauo Phyſic. 64. tria ſola enumerat, quamuis iam oſtendiſſet omne, quod mouetur, moueri ab aliquo: Propterea dicamus requiſita pro vnitate motus eſſe tria, & quatuor; tria interna, quartum eſt externum; dum Ariſtoteles tria numerat, conſiderat interna; dum quatuor, externum addit; & præſertim id facit, quia dum adſunt illa tria, motus ſaltem ſecundum ſenſum & aliqua ex parte ſeruatur vnus, quamuis non abſolute, & penitus.

Solutio. Euerſio. — Requiſita vt motus ſit vnus. — Zimara. — Euerſio. Solutio propria.

Cap. XVI.

Inter motus oppoſitos mediare quietem.

Num inter motus oppoſitos mediet quies.

Diximvs vna cū Ariſtotele inter motus oppoſitos mediare quietem; quod profecto dubitatione non caret: propterea id primo nitar oſtendere, mox dubia diluam: Id autem oſtendi poteſt cum experientia, tum ratione; experientia id medici iudicant, dum in arteriarum pulſu, inter eleuationem & depreſſionem, mediam quietem percipiunt; ſimiliter ſi incenſus carbo in manum hominis proiiciatur, ab eaque in oppoſitum repellatur, ea manus calorem percipit, quod non fit ſine tempore & alteratione: Inſuper ſi interuallum æquale a duobus mobilibus æque velocibus decurri debeat, & ab vno decurratur ſine recurſu, ab altero vero cum recurſu in medio facto, id mobile quod ſine recurſu mouetur, citius attingit finem, quam alterum per recurſum redeat ad principium; quod accidit ob mediā quietem, Præterea dum exercitii gratia per aulam ambulamus, dum per lineam rectam reuertimur, conſpicue indicamus quietem mediam; propterea vt exercitium ſit magis continuum, & ſine intermedia quiete

quiete reuertimur per lineam curuam, & cum aliqua orbiculatione. Sed cum Philosophi officium sit causas noscere, ideo rationibus vtendum est, vt per eas noscamus vnde id ortum ducat. Aristoteles in octauo Physic. hac ratione vtitur; Nullum mobile vtitur eodem puncto tãquam principio, & fine actu, adeo vt ad id accedat, ab eoque recedat, nisi in eo requiescat; At mobile, quod reuerti debet, vtetur termino recursus tanquam fine & principio actu, ad illum accedens ab eoq; recedens, igitur in eo requiescit; pro notitia considero, quod dum mobile per interuallum aliquod continui mouetur, dicitur vti punctis mediis, non tanquam principiis & finibus actu, sed tantum potestate, quatenus in singulis requiescere posset, nec ad ea dicitur accedere vel recedere, sed solum momento per transitum in eis esse; at in recursu vtitur postremo termino vt fine, & principio actu, cum in eo primum motum absoluerit, & opposito principium dederit; & propterea est necesse, vt in eo requiescat; nam dum vtimur signo aliquo, tanquam principio & fine actu, non vtimur interuallo vt continuo, sed vt diuiso, & ob id non valemus seruare motum continuum. Et quoniam incidi in sermonem de indiuisibilibus, quæ sunt termini transmutationum, ideo lucide & breuibus quid de illis ex sententia Aristotelis sit dicendum, explicabo. In ortu & interitu rerum permanentium, dum materia deserit formam vnam, & alteram recipit, in instanti intermedio res non antecedentis, sed sequentis conditionis esse dicitur; vt dum corpus ex albo fit nigrum, in signo intermedio temporis dicitur factum non album, & esse nigrum; similiter dum ex sanguine menstruo gignitur fœtus, in tempore antecedente dicitur gigni, & non esse, in signo temporis intermedio dicitur genitus, & esse: similiter si moritur Socrates in tempore antecedente dicitur mori, in signo temporis dicitur obiisse, non esse, & esse aliud, adeo vt rerũ permanentium non detur vltimum ipsius esse, sed primum ipsius non esse rei antecedentis, quod est primum ipsius esse rei sequentis; In motu autem & fluxu secus se habet; nam datur vltimum mutatum, non autem primum eius, adeo, vt dicere debeamus, motus nunc non est, & immediate post erit, vel nunc non est, & immediate prius erat, adeo vt incipiat, & desinat per negationem præsentis: ratio varietatis est, quia vltimum mutatum, quod est finis transmutationis, est initium rei, quæ per transmutationem constituitur. Ex his tria elicio, primum est solutio rationis Zenonis negantis motum, quia infinitum non potest pertransiri, & continuum est infinitum; Alterum est solutio rationis, qua vtitur Plato in Axiocho, & refertur à Simplicio in septimo Physic. ad ostendendum mortẽ nec ad viuos, nec ad defunctos pertinere, de quibus in lib. præcedẽte verba feci; Tertium est in tempore non esse assignanda distincta nunc, quorum vnum sit finis rei antecedentis, alterum sit principium rei sequentis; nam si id fieret, quia inter duo nunc, siue momenta mediat tempus, daretur id tempus intermediũ, in quo materia omni forma careret. Solum dicere valemus, idem nunc relatum ad tempus continuum, esse vnum fundamẽto, & absolute, relatum vero ad formas varias vnam recedentem, alteram aduenientem, esse distinctum ratione, adeo vt instans vnum temporis sint duo instantia naturæ. Veluti dum imaginamur lineã secantem intimam superficiem Lunæ, & extimam ignis, dicimus id fieri i vnico puncto eius lineæ, quod tamen sint duo in eis distinctis superficiebus; & ordine originis dicimus præire instans naturæ, pertinens ad formam recedentem, quia forma dicitur recipi in subiecto potestate prædito, & priuato; absolute tamen instans est vnum, & interitus vnius est ortus alterius, & primum esse rei sequentis

Ratio.

De indiuisibilibus terminus.

Ratio varietatis.

Eliciuntur tria.

Quartū quod elicitur. est primum ipsius non esse rei antecedentis. Ex quo demum elicimus, tempus in quo aliquid fiebat, & factum est, non esse maius eo, in quo solum fiebat, quia in termino dicitur factum esse; terminus autem indiuisibilis non reddit aliquid maius. At rediens vnde recessi, cum ostenderim ostensione Physica inter motus oppositos mediare quietem, id ipsum rationibus communibus & dialecticis cōprobari potest. Et primo, nisi in recursu mediaret quies, idē simul moueretur motibus oppositis; simul enim sine media quiete, eodem continuato motu, tenderet in terminum oppositum, & in primū rediret. *Rationes aliæ.* Insuper transmutaretur ex termino illo, ad quem adhuc non peruenisset, immo esset eo in loco, ad quem non peruenisset, nam tendendo sursum, quia sine media quiete debet reuerti; diceretur simul tendere deorsum, & recedere à loco sursum, cum omne deorsum tendens recedat à loco sursum. *Alexander.* Addebat Alexander motus eos non posse esse continuos, quoniam motus secundum naturam, cum motu præter naturam continuari nō valet. Præterea nisi in recursu mediaret quies, accideret; vt in eodem nunc tria pugnantia reperirentur, nēpe interitus nigri, ortus albi, & mutatio ex albo in nigrum: prima duo esse possunt in eodem nunc, at tertium nequaquam, alioquin simul corruptum esset nigrum, & fieret nigrum. Demum addit Philosophus in context. 72. etiam si quies non mediaret, motus illi oppositi non essent continui, quia forma vna cum sibi contraria non valet continuari, cum vltima earum non valeant reddi vnum: ex quo colligas nonnulla imaginatione Mathematica abstrahente à contrarietate, esse continua, quæ imaginatione Physica includente contrarietatem continua esse nequeunt.

Cap. XVII.

Instantia aduersus id, quod inter motus oppositos mediet quies.

Instantia prima. Dictum est in recursu oppositorum motuum necessario reperiri quietem; id autē cum sensui, tum rationi aduersari videtur; nam si magnus lapis violēter sursum impellitur, nō videtur in reditu nec natura, nec violentia sursum posse quiescere; non natura, quoniam quies eius secundum naturā est in centro; non violentia, quia à nullo detinetur. *Secunda.* Insuper imaginor in descendentem molem proiici sursum lapillum, adeo, vt illam attingat, sonumque efficiat; Lapillus ille in eo contactu profecto non quiescit, alioquin simul quiesceret moles ingens descendens, quod minime dicendum est: *Tertia.* similiter ludentes ludo paruæ pilæ, manu continenter in oppositum mota occurrentem pilam repercutiunt, & cum manus in ea repercussione non quiescat; etiam pila in aduersum repulsa non valet requiescere. *Quarta.* Insuper ambulet formica super circulum, & ea ambulante incipiat circulus in oppositum ferri velocius deferendo ambulantem formicam, proculdubio in eo formicæ in oppositum motu nulla quies locum habet. *Motus varios posse continuari.* Similiter est dubium motus varios continuari non posse; nam si ex mira sublimi ruat Turcarum princeps, & in medio interualli moriatur, superest cadauer, quod adhuc continuato motu mouetur, cum tamen ob varietatem mobilis non seruetur idem numero motus. Demum inter ortum, & occasum, quæ sunt mutationes oppositæ, nulla quies mediat. *Pro solutione nonnulla præaccipiuntur.* Pro solutione accipio primo non inter omnes motus varios necessario mediare quietem, sed inter oppositos; nam motus vnus ex accidenti desinere potest in motum varium sine quiete media, vt ignis ascendens statim quod in locum superum venerit, reuolui incipit in orbē sine quiete media.

media. Insuper accipio cum Aristotele in octauo Phhsico.72. quod quāuis motus varii possint esse continui ex parte temporis, non tamen indicandi sunt continui absolute; motus enim vere continuus, est consimilis, ab eodem motore, & in eundem terminum tendens. Vera itaque est sententia de motibus contrariis, qui vel considerantur in distinctis mobilibus, vel in eodem; si in distinctis, vera non est, nam contingere potest vt simul tempore graue incipiat descendere, & leue ascendere; & insuper contingere potest, vt eodem momento temporis mobile vnum desinat ascendere sursum, & alterum incipiat descendere, adeo vt dicere valeamus nunc motus vnus non est, & immediate post erit; & eodem nunc motus alter non est, & immediate antea erat. Sic itaque assertio intelligi debet, inter motus contrarios, eiusdem mobilis necessario mediat quies, De qua assertione inquiunt nonnulli semper mediare quietem, sed momentaneam; quæ solutio nō satisfacit, quia si per quietem momētaneam intelligunt quietē momento factam, errant; vt enim motus omnis, ita omnis quies mensuratur tempore; ex 4. Phy. si denotant quietem factam momento, hoc est tempore exiguo sensum fugiente, etiam errant; quia instantiæ absolute ostendebant aliquando non mediare quietem. Ideo inquiunt alii semper & necessario mediare quietem; & soluentes instantias, de ea sumpta ex graui mole occurrente ascendenti lapillo inquiunt, per molem illam repelli aerem deorsum, qui occurrens lapidi ascendenti, primo est causa, vt non moueatur, mox vt moueatur deorsum; Quæ solutio inanis est, quoniam dum ascendens lapillus molem attingit, sonum sæpe efficit, quem sine percussione efficere non valet. Insuper id fieri per repulsum aerem omnino est ex accidenti; nam si aer non repelleretur, adhuc à grauiore mole lapillus deferretur in oppositum, & sine quiete media; & media illa quies non ex oppositione motuum prodiret, sed ex aere illo ex accidenti. Præterea ea vi sursum posset pelli, vt pila à tormento bellico, vel sagitta ab arcu expulsa, & infixa descendenti moli, vt ab illo aere detineri non valeat, ne moueatur.

De qua vera sit sententia.

Quomodo intelligi debeat conclusio.

Opinio quorundam.

Opinio altera.

Euersio.

CAP. XVIII.

Resolutio Difficultatis, & aduersarum Rationum.

CVm relatæ sententiæ dubiæ apparuerint, pro solutione difficultatis dicendum puto, non semper inter motus oppositos mediare quietem: quod vt elucidetur, & simul seruetur sententia Arist. duo præaccipio; Primum est, regulas semper debere intelligi per se, vt appareant veræ; nam ex accidēti fere omnes possunt reddi falsæ; Alterū est, motus contrarios posse dupliciter cōsiderari, vel ex parte eorū, & secundum propriā eorum conditionē; vel ex parte alicuius tertii, euertentis intermediā quietem; prima consideratione semper mediat quies, non secunda. Hæc resolutio ex ipsomet Arist. elicitur, qui in cōt.72.8. Phy. dixit, non si tempus continuū est, motus in eo factus est continuus, indicādo quod si eueniat, vt motus oppositi fiant sine quiete media, nō ob id absolute erunt continui, ob varietatem formæ motus; nam tunc vnum instans temporis redditur duplex naturæ. Ex his elicitur solutio aduersatū rationum; nam de Arist. oppositū asserente dicendū est eum more suo considerasse id, quod est per se, quod faciēdum est, dum traduntur regulæ Instantiæ de carbone ante recursum calefaciente, de duobus mobilibus æquale interuallum decurrentibus, cum recursu & sine,

Sententia propria.

Soluuntur rationes aduersæ.

hæc & huiusmodi experimenta non pugnant cum tradita resolutione, quia concedo vt plurimum, & per se mediare quietem, nam mediat semper, nisi adsit tertium aliquod eam euertens. Addebatur nullum mobile vti eodem puncto, vt fine & principio actu, nec ad id accedere, ab eoq; recedere, nisi mediet quies, alioquin simul accedet, erit in eo, ab eoq; recedet; Respondeo ex accidenti contingere posse, vt eodem mōmēto temporis distincto naturæ ob varietatem formæ motus, mobile non quidem accedat & recedat, sed sit in eodem puncto, ratione distincto, ob quam distinctionem sit principium, & finis motus, non per se, sed ex accidenti, ratione alterius mobilis, euertentis mediam quietem. Insuper instabatur, quia eodem momento tria necterentur interitus non albi, generatio albi, & mutatio ex albo in non album. Dico Aristotelem numerasse hanc inter rationes Logicas, quæ non semper cogunt; Addo tunc ex accidenti ob motū alterius mobilis euenire, vt in recursu id mobile primo sit, & statim non sit in postremo puncto, adeo vt punctum illud absolute vnum sit, ratione distinctum, ob distinctionem formæ motus. Dicebatur insuper quod simul moueretur motibus cōtrariis; Respondeo id non accidere, quoniam si non mediat quies, est ex accidenti, nec ob id motus illi sunt vere continui, quoniam eorum distincta est forma. Demum instabatur, quia inter ortum & interitum nulla quies mediat, sed vnius ortus dicitur alterius interitus; Soluitur, quia vt dixi motus oppositi debent considerari non in distincto, sed in eodem mobili; nam interitus vnius, & ortus alterius non proprie opponuntur, sed solum ortus vnius, & interitus eiusdem, inter quos semper mediat quies.

Cap. XIX.

Quomodo ea, quæ sunt in vniuerso ad motum, & eius oppositum se habent.

Quinque ergamotum & opposita constitutiones.

QVinque inueniuntur ad motum & eius opposita pertinentia, nempe motus, non moueri, stare, esse immobile, & quiescere; non moueri, cum sit negatio, est latius cæteris; stare dicitur de immobilibus & quiescentibus. Immobile contradistinguitur à quiescente, quia immobile excludit potestatē ad motū quam includit quiescens. Quæritur ea, quæ in Mundi ordine reperiuntur, quomodo ad hæc se habeant. Quidam veterum Philosophorum dixerunt cuncta moueri; hi namq; nil supra corpus excogitantes corpora omnia cōtinenter moueri existimarunt; Alii dixere nihil moueri, quoniā naturam & essentiam rerum putarunt esse materiam, quam dixere immobilem, quia secundum essentiā non variatur. Arist. in 8. Phy. post cont. 21. latissime ostendit, cōstituentia vniuersum in tres gradus esse distributa; nonnulla enim nunquam mouentur, & immobilia sunt, vt motores cœlorū; nōnulla mouentur semper, vt cœlestia corpora, quorū motū ex sententia Arist. patefeci æternum. Nonnulla demū aliquando mouentur, & aliquando quiescunt, & huiusmodi sunt corpora sub cœlo posita, quibus solis competit quies, cum ea sola sint apta moueri, nec moueantur semper. Verū de his vnum occurrit consideratione dignum, & est num mortalia corpora ita se habeant, vt nunquam sine aliquo motu inueniantur. Et iure profecto, nam Academici inquiunt, hæc in continuo motu esse posita; & vtuntur satis pulchra ratione dicentes, si aliquod mortale sine vlla permutatione seruaretur per aliquod, quam-

Opinio quorundam.

Ratio Academicorum.

quamuis exiguum tempus, id posset seruari æternum; consequens est conspicue falsum, quare non valet per id tempus immune à permutatione seruari: connexum ostenditur, quia si per horam, gratia exempli, seruatur sine motu, igitur ita se habebit in fine, vt se habebat in principio horæ; in principio poterat sine permutatione per horam seruari, quare & in fine, & ita progrediar in infinitum. Id ipsum ostenditur alia ostensione ex Arist. in 1. de Cœlo 100. deprompta; inquit enim vnicuique competere proprium æuum, quod est tempus definitum suæ vitæ, vltra quod non valet secundum naturam seruari. Ex quo elicio hanc rationem, Quæcunque continue magis accedunt ad finem sui æui, continue permutantur, nisi enim permutarentur non magis accederent; at id competit cunctis mortalibus, igitur cuncta continenter mouentur. Tertio id ostenditur de cunctis viuentibus; nam vita est quidam motus, & facultas nutriens semper operatur; eousque enim nutrimur, quousque viuimus, quare viuentia nunquam sunt sine motu: imo Arist. in 8. Phy. manifestat, quod animalia dum dormiunt, & maxime videntur requiescere, quia somnus est requies eorum, intus tamen maxime mouentur, coquitur alimentum, dissoluuntur vapores, & aliis permutationibus permutantur. De elementis etiam id est conspicuum, nam cœlum mouetur motu perenni, & secum ducit ignem & aërem; aqua fluit & à terra & aëre cōtinenter alteratur. Terra similiter alteratur à cōtrariis eam ambientibus. Et confirmatur, quoniam quæ superis lationibus gubernantur, continenter mouentur; huiusmodi sunt mortalia corpora, de quibus legitur in 1. Meteor. esse necesse mortalem orbem superis lationibus esse continuum, vt omnis virtus inde gubernetur, & quemadmodum motu, ita lumine cœli continenter mortalia modo aliquo permutantur: Et confirmatur, quia quæcunq; habent esse per motum, etiam per motum seruantur; mortalia per motum recipiunt esse. Quod patefeci rationibus, confirmatur authoritatibus, & primo, Arist. in 57. Phy. 3. dubitat, an in eodem vespere & mane, eadem sit sanitas ob viuentium permutationem, & in lib. de longitudine, & breuitate vitæ inquit, Ideo omnia semper in motu sunt, & fiunt, aut intereunt, continens autem aut vna operatur, aut contra operatur. Auer. in 4. Physi. 98. inquit, Motus qui cum sentitur, percipitur primo & per essentiam, tempus est motus quo sentimus non esse in esse transmutabili, indicando quod cum tempus sit quidam motus, cuncta quę tempore subiiciuntur, continenter; permutantur, & ad finem properant. Plotinus En. 6. lib. 7. cap. 27. dixit, nil penitus manet & quod manere videtur, tardiore motu mouetur. Hinc non iniuria variæ Philosophorum sectæ cuncta in motu esse posita affirmarunt: pręsertim tamen Heraclitus, quem sequutus est Cratylus, qui ob id nil affirmare audebat, sed digitum mouebat, indicans in motu esse, & asserenti non posse bis eundem fluuium transiri, addebat imo nec semel: Plato Dialogum construxit Cratyli nomine insignitum, in quo nititur ostendere nomina rerum ex nominibus mutationum fuisse deducta, vt indicaret eorum nominum authores existimasse cuncta in motu esse posita. Hinc mox noui Academici Pyrrhonij, Dialectici, Ephectici, Inhibitores, Megarici, Erethrici, Sceptici, Zethici, & similes vnanimes affirmarunt cuncta in motu esse posita: ait Plato in Cratylo Homerū eiusdem fuisse sententiæ, & ob id asseruisse Oceanum & Thetim, denotantia fluxum, esse principia rerum: Hesiodum quoque & Orpheum aiunt id ipsum existimasse. Qui omnes cum de conclusione consenserint, dissenserunt tamen de modo; & quatuor inuenio modos, per quos inuicem dissentiunt. Nam Aca-

Ratio Academicorum.

Ex Aristotele.

Ratio 3.

Authoritates.

Homerus

Quatuor varietates.

demici id euenire asserunt, quia ideas putāt vere esse, formas vero in materia apparentes aiunt esse vmbras, & imitationes, quæ continenter fierent & nunquā essent: Alij non eleuati ad Ideas, sed solum considerantes conditionem mortalium dixerunt, rebus non competere conditionem aliquam absolute, sed esse tales, quales nobis videntur, quia ex earum actione, & passione sensuum, consurgit forma, quæ iudicatur, & ob id Napellus sturnis est alimentum, nobis venenum, genista dulcis & grata est capræ, nobis vero amata, & ingrata. Tertio alij concedentes rebus propriam competere conditionem dixerunt, eam nos latere & veritatem in puteo esse reconditam: Aristoteles demum quamuis in parte cōcedat cuncta moueri, inquit tamen in quarto Metaphysicæ ea mutari secundum quantum, hoc est per conditiones indiuiduas, ad materiam pertinentes, seruari tamen secundum quale, id est secundum essentiam, & ob id de rebus esse scientiam, quæ abstrahit à particulari subsistentia, & essentiam considerat.

Cap. XX.

Quietem non esse explodendam & resolutio difficultatis.

APparuit sententiam illam, quod corpora semper habeāt sibi iunctum motum sensui, rationi, & authoritati apprime esse consentaneam: ex aduerso tamen Arist. in 8. Phy. cont. 23. & in 4. Metaph. variis rationibus eam nititur euertere, & iure profecto; nam dicentes cuncta continenter moueri euertunt Naturam, quæ vt motus, ita quietis dicitur principium. Euertūt finem motus mortalium: mortalia enim mouentur vt quiescant. Euertunt trimembrem distinctionem approbatam ab Arist. in 8. Phy. quod eorum, quæ in vniuerso reperiuntur, quædam nunquam mouentur, quædam semper, quædam aliquando mouentur, & aliquando quiescunt, veluti mortalia: euertunt quietem inter oppositos motus, cuius euersionem sequitur, vt idem simul moueatur motibus cōtrariis, vt dicebat Arist. Destruunt sententiam approbatam in 2. de Cœlo, quæ est cœlum moueri circa firmum & immobile: destruunt distinctionem rerum in permanentes & fluentes; ita enim cuncta fluerent; euertunt scientiam, quæ est rerum permanētium; & demum aduersantur sensibus. Simplicius in 8. Phy. 74. inquit, dicentes cuncta fluere concedunt quiete inter oppositos motus: sed quoniam ea est exigua & sensu non percipitur, eam negligunt. At id non est satis, quoniam corpora etiam diuturna quiete aliquando videntur requiescere: hinc regula traditur in 1. de Cœlo, Quo corpora per naturam tendunt, ibi per naturā quiescunt. Res itaque est apprime obscura: pro cuius resolutione tria dicēda puto: primum est corpora omnia Physica continenter secundum tempus mouentur motu aliquo, & præsertim alterationis, vel disponuntur ad eum: hoc patefaciunt rationes primo relatæ: & dico moueri continenter secūdum tempus, quoniam formæ motuum variantur. Assero secundo non ob id reiici quietem: dum enim corpora vno mouentur motu, quiescunt quiete alterius motus, vt ostenditur per rationes nuper relatas. Tertio addo corpora non ita moueri, vt vel cōtinenter fiant, vt inquiunt Academici, vel varietur essentia, vt inquiunt alij; sed solum mutantur accidentia, dispositiones, & seruatur essentia, & ob id de illis scientia esse potest, vt in 4. Metaph. docet Arist. Ex quo patet iure optimo Aristotelem eos damnasse, qui cuncta continenter moueri asseruerunt. Sed vnum occurrit consideratione dignum, & est, cum omnia modo aliquo continenter moueri dicantur, num ob id approbanda sit eorum sententia, qui dixerunt, Nascentes mo-

Aduersus perennem rerum motum.

Simplicius.

Resolutio difficultatis.

Dubitatio.

tes mo-

tes morimur: Respondeo eam absolute & per se non esse veram, in parte tamen, & ex accidenti veram esse. Est vera ex opinione asserentium essentias rerum continenter sine media quiete variari, non autem ex sententia Aristotelis. Nam ex sententia Aristotelis finis generationis est duplex, vnus est esse, alter est bene esse, & esse perfectum: & similiter duplex est generatio, & vtraque prædita est suo fine, post cuius adeptionem non tendit genitum in oppositum sine media quiete, & propterea nascentes non per se moriuntur, sed tendunt ad esse, in quo mox aliquantulum requiescunt: ita conceditur ætas consistentię: at si quies nulla mediaret, absolute dicere possemus, nascentes morimur. Ex accidenti autem & modo aliquo id verum est, quatenus vita nostra consideratur vt suo æuo & periodo definita, ad cuius finem continenter magis accedimus. Ex dictis elicitur quomodo intelligi & solui debeant rationes pro vtraque parte relatæ, ideo solum addo quod Arist. in 8. Physi. 23. ait, asserentes cuncta in fluxu & motu esse posita, vsos fuisse ratione sumpta ex analogia inter partem & totum, quia vt totum se habet ad totum, ita pars ad partem: pro cuius notitia considero, tres formari rationes, quæ sæpe decipiunt: vna est à toto ad partes affirmatiue, vt si dixero, mille guttæ efficiunt fossionem lapidis vnius cubiti, igitur vna gutta efficiet millesimam partem eius; quod frequenter non est verum, quia antecedentes solum disponunt, & nonnunquam non effodiunt; & huiusmodi ratione vtebantur asserentes cuncta fluere, quia si Plato vixit per quinquaginta annos, per dimidium temporis mutatus est per dimidium, per quartam temporis partem, per partem quartam, & ita semper est permutatus, vsque ad interitum: secundo formari potest à parte ad totum negatiue dicendo, vt pars ad partem ita totum ad totum: sed vna gutta lapidem non effodit, igitur nec mille guttatim cadentes. Huic similis est ratio tertia, quæ à Græcis dicitur Sorites, à Cicerone syllogismus aceruarius. Sorites tamen non vtitur analogia, sed ratione à partibus seorsum sumptis ad eas simul: vt si dixero euellere pilum vnum ex formosa barba nil refert, nec eam reddit deformem, quo euulso eadem ratione euelli poterit secundus pilus, tertius, & ita in infinitum, adeo vt barba tota euellatur; quæ ratio est fallax, quoniã ex multis modicis fit vnum satis, vt vulgo dicitur: ipsi tamen vtebantur ratione à toto ad partes affirmatiue, vt dixi, quæ sæpe est fallax & non includit in motu & motore necessitatem, nisi cum diuisione motoris diuidatur etiam resistentia, vt elicitur ex calce 7. Physicorum.

Solutio.

Ratio relata ab Arist. in 8. Phy. 23.

Sorites.

CAP. XXI.

Quid de motus æternitate absolute sit sentiendum.

APparuit quo nos ducat humana ratio, & quomodo Aristoteles solum considerans opera Dei, quæ per mediam naturam fiunt, colligat motum æternum; nam profecto si sola naturæ opera inspicimus, creationem Mundi & principium motus noscere nõ valemus. Atvnà cum Theologis altius eleuati; ex ore Dei & Prophetarũ absolutam veritatem eliciamus, & cum his constanter enunciemus per absolutam Dei potentiam, quæ immensa est, per modum operandi liberum, per actionem eius sine medio Naturæ nil præsupponentem, per voluntatẽ æternã procul ab omni eius mutatione, in principio tẽporis prędefinito ne dum motum, sed cuncta fuisse ex non esse in esse constituta. Ex his eliciamus primo Theologũ altius eleuari quã Philosophum, eleuatur enim ad absolutã &

immensam Dei facultatem, & ad opera supra naturam ex Deo prodeuntia, ad quæ Philosophus per sensibilia naturæ opera eleuari non valet. Elicio secundo Philosophum cum Theologo disputare non posse, quia Principia ex variis accipiunt, & de illis non consentiunt; dissentientes autem de principiis inter se disserere non valent. Tertio elicio sententias Philosophorum nonnunquam esse veras in parte & ex suppositione tantum; eas vero Theologorum absolute, veluti apud Philosophum non dari creationem, Mundum & motum non potuisse habere principium, vera sunt in parte, quia per naturam, cuius opera considerat Philosophus, hæc fieri nequeunt. At Theologus supra naturam eleuatus, & ex ore Dei, nimirum ex ipso vero verum eliciens, distincte noscit vtrumque. Elicio quarto, dum virium naturæ fines non egredimur, rationes Aristotelis de æternitate motus & Mundi obscure dilui posse, quæ tamen dum cum Theologo supra Naturæ opera eleuamur, facile diluuntur. Exerceamus itaque ingenium in Physicis, vt percipiamus Naturæ vires, constanter tamen eis credamus, quæ prodeunt ex ore Dei, vt supra Naturam eleuati, & cum Deo iuncti, ipso bono, vero, & pulchro perennia secula fruamur. Patauij 1592. Die 7. Ianuarij.

F I N I S.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

IN ACADEMIA PATAVINA PHILOSOPHI PRIMI,

Librorum ad Scientiam de Natura attinentium:

PARS SECVNDA:

In qua agitur de attinentibus ad Cælum.

Ad Sereniſſimum MARINVM Grimanum, Ampliſſimæ Reipublicæ Venetæ Principem optimum.

immensam Dei facultatem, & ad opera supra naturam ex Deo prodeuntia, ad quæ Philosophus per sensibilia naturæ opera eleuari non valet. Elicio secundo Philosophum cum Theologo disputare non posse, quia Principia ex variis accipiunt, & de illis non consentiunt; dissentientes autem de principiis inter se differre non valent. Tertio elicio sententias Philosophorum nonnunquam esse veras in parte & ex suppositione tantum; eas vero Theologorum absolute, veluti apud Philosophum non dari creationem, Mundum & motum non potuisse habere principium, vera sunt in parte, quia per naturam, cuius opera considerat Philosophus, hæc fieri nequeunt. At Theologus supra naturam eleuatus, & ex ore Dei, nimirum ex ipso vero verum eliciens, distincte noscit vtrumque. Elicio quarto, dum virium naturæ fines non egredimur, rationes Aristotelis de æternitate motus & Mundi obscure dilui posse, quæ tamen dum cum Theologo supra Naturæ opera eleuamur, facile diluuntur. Exerceamus itaque ingenium in Physicis, vt percipiamus Naturæ vires, constanter tamen eis credamus, quæ prodeunt ex ore Dei, vt supra Naturam eleuati, & cum Deo iuncti, ipso bono, vero, & pulchro per ennia secula fruamur. Patauij 1592. Die 7. Iannarij.

FINIS.

FRANCISCI

PICCOLO MINEI

SENENSIS,

IN ACADEMIA PATA-

VINA PHILOSOPHI

PRIMI,

Librorum ad Scientiam de Natura attinentium:

PARS SECVNDA:

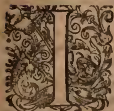
In qua agitur de attinentibus ad Cælum.

Ad Sereniſſimum MARINVM Grimanum, Ampliſſimæ Reipublicæ Venetæ Principem optimum.

SERENISSIMO ET SPLENDIDIDISSIMO AMPLISSIMÆ REIP. VENETÆ PRINCIPI,

MARINO GRIMANO DOMINO COLENDISSIMO;

Franciſcus Piccolomineus perennem tranquillitatem D.

NTER viuentium gradus, qui mortalem hunc Orbem ſuo ordine, ſuaq́; varietate formoſum reddũt, Homo ſolus nomine Peregrini honeſtari meretur. quod nõ ex vili aliqua eius conditione, ſed ex præſtãtiſſima prodire putandum eſt; Iumenta enim & feræ quamuis ad libitum per ſyluas, & regiones varias continenter vagentur, quia tamen nil diuini, nilq́; cæleſtis includunt, ſemper dicũtur in propria reperiri patria, in ſuaq́; ſede verſari; at Homo, quia cæleſti Animo, ſublimiq́; Mente à Deo in cælis creata, & infuſa, eſt formatus, cuius propria Patria Cœlũ eſt, ideo ſolus dum eſt in Terris, dicitur Peregrinus, vt recordetur, ſe Animo eſſe cæleſtem, & moneatur non ad infera, ſed ad ſupera ei petendum eſſe iter, vt in Patriam fœliciſſimè reuertatur. Peregrini vt ſibi propoſitum iter tuto abſoluant, & incolumes in patriã redire valeant, ſecuris egent ducibus, ne vel in ſcopulos incidant, vel in labyrintho fortuitorum euentuum miſerè perdantur. Hoc (Sereniſſime Princeps) te accuratè ſeruaſſe compertum eſt, cum enim ſis Marinus, hoc eſt per maria natans, procellis agitata, & ſis inſignis Peregrinus, cordi, & animo tuo, duces duos, tanquã duo ſydera propoſuiſti, nimirum Religionem, & ſalutem Patriæ, quibus ſplendidiores, & tutiores alios, excogitare non valemus: hi enim cum reſideant in Cœlo, ſplendidiſſime fulgent in Terris, & per iter tutiſſimum, Peregrinos in Patriam cæleſtem dirigũt, & ducunt. Hæc duo ſydera fœliciſſime iuncta ſunt, & vnum eorum tanquam Sol, alterum tanquam Lunam ſplendidè illuſtrat; non enim rectè eſt formata Reſpub. niſi ordines eius & inſtituta, Religioni, diuinisq́; legibus ſint conſentanea. optimè autem (omnium conſenſione) formata eſt Ampliſſima Reſp. Veneta, adeo vt in ea Vir bonus, Princeps bonus, & Ciuis bonus minimè inuicem pugnent, ſed ſimul fœliciſſime ſeruentur. Hos duces recepiſti quidem (magnanime Princeps) à maioribus tuis, & præſertim à Parente optimo, Hieronymo Grimano, fama ſuper æthera noto, quem ſplendore eorum ſyderum illuſtratum, in cæleſtem Patriam fœliciſſime euolaſſe pu-

tandem est. Tu tamen aliquid eis etiam addidisti, nam his syderibus ducibus, per omnes magistratuum, & dignitatū gradus progressus, in sublime solium ascendisti, & inde falix reuerteris in Cœlum. In Regio autem Solio, miro populorum applausu residens, ad eadem sydera conuersus, Pietatem seruas erga Deum, Iustitiam erga populos, Charitatem erga pauperes, Clementiam erga impotentes, Magnanimitatem erga te honorantes, & Magnificentiam demum erga omnes, adeo vt iure optimo, cum semper talē te indicaueris, mirum in modum optarint Populi te videre, & salutare Principem, quod cum sint assecuti, redditi voti compotes, modo summopere iubilant, lætantur, & gratias referunt omnipotenti Deo. Ego quoque cum iam per triginta & sex annos in Academia Patauina amplissima Respublica Veneta honorificè inseruierim, & vniuerso hoc tempore splendidissimam Familiam tuam, ordiēdo à fælici memoria tui Parentis, summoperè coluerim toto animo, totoq; corde, tua fælici Sublimitate lætor, meq; summoperè debere fateor Hieronymo Capello, Vincentii filio, Senatori optimo, & integerrimo, tibiq; cognationis & dilectionis nodo apprimè iuncto, cum munere eius mihi oblata fuerit occasio, te, Parentemq; tuum colendi, & honorandi; Propterea summoperè optaui semper, vt mihi opportunitas cōgruens se offerret, aliqua ex parte cultum, & obseruantiam erga te meam tibi patefaciendi: At ecce, quod fælici sorte mihi modo se obtulit. Nam Partem secundam Librorum attinentium ad Scientiā de Natura, in lucem editurus, in qua de Mundo, de Cælo, de Cælorū motoribus, & de creatione agitur, tua Sublimitas statim mihi refulsit, cui horū sublimium consideratio aptissimè cōgrueret. In ea enim tum Patria, ad quam properas, tum sublimes incolæ eius, tum principalia eorum munera, cumulatè considerantur, propterea saltem ob rem, de qua agitur, Partem hāc inspectricis Philosophiæ, tuæ conditioni summoperè cōgruentem, tibi gratam fore constanter spero; & quamuis ego, nec ingenii sublimitate, nec orationis candore fulgeam, qualiscunque tamen sim, totus sum tui iuris, & cogitationes meas, tanquam ex re tua prodeuntes, non valebis, non libēter, eximia tua benignitate inspicere quod cum feceris, eas quamuis humiles, & obscuras, extolles tecum ad sublimia, & illustrabis. Vale diu, & falix, vt Serenissima Respublica Domina mea colendissima, & Populi tibi crediti, à Duce rectè ducto aucti, diu ab iniuria temporum seruentur incolumes, & tranquillitate fruantur. Patauij, M D X C V I. Kl. Iunij.

ELEN-

ELENCHVS PRINCIPALIVM CAPITVM, II. PARTIS.

Lib. de Mundo.

Libri de Cœlo

De Cœlorum Motoribus.

Libri Primi de Creatione.

Libri Secundi de Creatione.

FRAN-

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

DE MVNDO LIBER VNVS.

PROOEMIVM.

VNDVS ut Dei sui Parentis, suiq; principis est praeclara imago, ita est insigne hominis exemplar, cuius inspectio ad rectam vitae nostrae institutionem, salutaremque hominis cum Deo conformationem, mirum in modum conducit; Propterea qui mundum considerat, una cum eo Parentem mundi, suimet exemplar, suaque institutionis leges speculatur, & quaerit, quorum cognitione quid homini iucundius? quid honestius? quidque conducibilius excogitari potest? & praesertim quia Mundus ad humanae Mentis aciem perinde se habet, ac magnus quidam, & conspicuus liber Arcanorum, & sapientiae Dei, quem soli sapientes legere sunt apti, ac insuper est sensilis, externa, & in tempore exequutio, sublimium, aeternarumque contemplationum, & praedefinitionum, opificis supra tempus eleuati. Praeterea est templum, & Ara, in qua excolere, & venerari tenemur authorem eius, & demum est arena ingenii nostri, in qua dimicare cogimur, vt coronam victoriae consequamur; Non itaq; iniuria animi ingenui & peregrini, Mundi nobilissimi Ciues in Mundi tanquam communis Patriae inspectionem libentissime totoq; animo cõuerti tenemur, in quorum vsum, meique vtilitatem, praecipua capita ad Mundi notitiam pertinentia, praesertim ex Peripateticorum sententia, mihi perlustranda proposui. Variae profecto sunt formae, & modi, quibus de Mundo valemus verba facere, vel enim illum quauis ratione scientiam includente cognoscere cupimus, quod fit per tres inspectricis philosophiae partes, Physicã, Mathematicam, & Metaphysicam, in quibus pertinentia ad mundum, vt homini licet, latissime explicantur, vel pressius notitiam Mundi quaerimus, illumque physice solum consideramus, quatenus corpus est, natura constans, quod quatuor modis efficere valemus, vel enim vniuerse, & per communia tantum consideramus Mundum, vt corpus physicum est, quod fit ab Aristotele in octo libris Physicorum, vel id facimus vniuerse, & singulatim descendendo ad eius partes, & gradus omnes, quod fit in vniuersa naturali scientia, vel tertio solum per epilogum, & compendium, quod modo aliquo fit in libro de Mundo ad Alexandrum, cuiuscunque sit liber ille, vel demum considera-

Vtilitas considerationis Mundi.

Mundus est perinde ac Magnus liber.

De Mundo Variis modis agere.

tur Mundus secundum primam eius compositionem, ex qua mundi forma cõsurgit, nimirum quatenus est vniuersum corpus physicum, consurgens ex ordine grauium, leuium, & neutrorum corporum, quod ego vna cum Alexandro fieri puto ab Aristotele in quatuor libris de Cœlo. De Mundo autem nunc loquuturus, modum hunc postremum præsertim eligam, eaque de Mundo explicare nitar, quæ ad totum pertinent, vniuersoque competunt, pertinentia vero ad partes eius, in distinctas partium considerationes reiiciam, ordinemque seruabo, qui ordini quæstionum respondet: primo enim quid sit, mox qualis, & propter quid, considerabo. Placeat autem authori Mundi, vt quemadmodum Mundus ex eo manauit, ita nos per Mundum eleuemur, & conuertamur in illum.

Subiectũ Librorũ de Cœlo.

CAPVT I.

Quotuplex sit Mundus, & de quo sit agendum.

MVNDVS per quem tanquam per sensilem imaginem Deus se hominum sensibus offert, à Platone in Timæo, & ab Aristotele in libris de Cœlo, frequenter cum nomine Vniuersi, tũ nomine Cœli denotatus fuit; Dicitur Vniuersum: quia est omnia in vnum versa. Cum tamẽ simul sit omniformis, & vniformis, dicitur Cœlum: tum quia totum à parte nobiliore nomẽ recipit, tum quia in cœlesti corpore, virtute, & eminentia, mortalia cuncta includuntur: tum quia cœlum cõparatum cum mortali orbe, est tanquã forma, à qua congruenter nomen recipitur: tum demũ, quia potiora eorum, quæ Mundo cõpetunt, vt æternitas figura, splendor, & similia, ei competunt munere cœli; & præsertim Mundus nomine Cœli honestari meretur, dum consideratur, vt cõsurgit ex ordine simplicium corporum, cuius ordinis caput, & causa conseruans, est Cœlum. Significat Mundi nomen totũ quoddam absolutum, & perfectũ, cuncta modo aliquo includens, principio præditũ, quo se regere, & gubernare sit aptum: & quoniã huiusmodi totum est multiplex, hinc multa homine Mundi honestantur; Ex sentẽtia Empedoclis duplex numeratur Mundus, vnus Sphærus, & Amicitiæ. Alter elementaris, & Litis. Ex opinione Academicorum, triplex præsertim dicitur esse Mundus: cum enim Mundi nomen, quod apud Græcos est κόσμος, ornamentum significet, quia Deus est Simplicissimus Mundi nomine non denotatur, sed Mũdorum dicitur author. Mundus primus ad Mentẽ pertinet, cui cum competant Ideæ, dicitur mundus Idealis, & intelligibilis, vel participatus, vel non participatus, quatenus Mens vel non participata, vel participata fuerit, hoc est, vel prima, vel non prima, & similiter Ideæ. Mundus secundus pertinet ad Animam, & præsertim ad eam Mundi, quæ est omnia per rationes, Ideis respondentes; Hinc dicitur Mundus Animarius, & rationalis. Mundus tertius consideratur in Natura, quæ est omnia per semina rationibus animæ respondẽtia, & dicitur Mundus seminarius, & Physicus; Et quoniã Mundus est formatũ Chaos, vt Chaos est Mũdus informis, ideo vnicuiq; Mundo Chaũ respondere affirmant. Primũ Chaos, est essentia Mentis, antequam conuertatur in Deum, illustretur, expetat, & formetur Ideis. Secundum est essentia animæ, antequam munere Mentis insigniatur rationibus; Tertium Chaos est Materiæ conditio, antequam per animam

Vniuersum Cœlum.

Mundi nomen.

Mundus multiplex.

Triplex Chaos.

mam reddatur fœcunda seminibus, Ex his tribus Mundis, quasi ex principio, medio, & fine, mirum in modum iunctis, quartus consurgit, ex eis tanquam ex insignibus gradibus conflatus; Quibus quintum valemus addere & erit Mundus pro origine, & causa, qualis est Deus, qui quamuis ornamentum non includat secundum formam, includit tamen eminenter, & tanquam prima causa. Theologi consentiunt cum Platone, tribuendo superæ Menti Ideas, & statuendo Mētem Mundum Idealem: dissentiunt tamen, primo quia superam Mentem nō secernunt à Deo, vt multi Academicorum. Secundo, quia Mundum idealem statuunt duplicem, vnum vere vniuersum, includentem absolute Ideas omnes, & cuncta, quæ Dei essentia Diuinæ Menti repræsentat. Alterum prædefinitum, & prædestinatum, includentem Ideas tantum earum rerum, quas ab æterno Deus creandas prædefiniuit, Academici vero, Mundum Idealem absolutum, à prædestinato, & prædefinito non secernunt; cuilibet enim Ideæ Mentis, aliquid in sensili Mundo respondere affirmant, nam cuiuslibet participabilis, & imitabilis, dari participationem, & imitationem existimant. Peripatetici nec Ideas concedunt Menti, nec rationes insertas animæ, & ideo de Mundo longe secus sentiunt, ac Theologi, & Academici, concedunt tamen ipsi quoque, & Mundum proprie sumptum, & Mundum per Metaphoram dictum, qualis est homo, & vnumquodque animal, quod Mundus paruus ab Aristotele octauo Physic. 17. nuncupatur. Vt autem omnes & proprie, & per Metaphoram dicti mundi in ordinem redigantur, ita dicendum puto. Mundus vel est eminens, vel ex eminente pendens; Mundus eminens est Deus, qui cæterorum origo, & principium est. Mundus ex eminente pendens, vel est incorporeus, vel corporeus, Incorporeus vel ad Mentem pertinet, vel ad animam, si ad Mentem, vel non participatam, vel participatam, si non participatam, consurgit Mundus Idealis, non participatus, qui ex sententia plurimorum Academicorum, est in Mente prima, sub Deo posita, ex Deoque pendente. Ex sententia vero Theologorum, reperitur in Deo, & ad eminentem redigitur, & hic est duplex; vel Idealis absolute, vel prædefinitus, ac prædestinatus. Si vero fuerit Mens participata, consurgit Mundus Idealis participatus; Si autem pertinet ad animam, consurgit ex Platone (vt dixi) Mundus animatius, & rationalis. Ex aduerso, si mundus fuerit corporeus, vel est potestate, qualis ex Platone est materia seminibus prædita, mundum seminatium constituens, Vel est actu, qui est vniuersus, vel absolute, qualis est hic totus corporeus Mūdus, qui sensu vsurpatur: vel est vniuersus in parte, & hic est duplex, vel æternus, & huiusmodi est Cœlum, quod nuncupatur Mundus Lucis, & æthereus. Vel mortalis, & hic quoq; duplex est, vel vniuersus mortalis orbis, qui Mundus Tenebrarum, & Litis nuncupatur, vel pars, & hæc est duplex, vel rationis expers, sic omne animal, vt totum quoddam se regens, & mouens ab Aristotele in octauo Physi. 17. mundus paruus dicitur, vel est compos rationis, qualis est homo, qui Mundi imago, Mundorumque omnium epilogus & hymeneus nuncupatur. Et maxime animalium omnium meretur homo nomine parui mundi honestari, idque ob quatuor causas; Primō, quia est animal ratione, & libere se mouens. Secundo, quia partem modo aliquo includit omnium, quæ in vniuerso reperiuntur, cum mortalium, tum æternorum, & ob id valet omnem vitam viuere. Tertio, quia solus secundum dispositionem Vniuersi est constitutus, nam caput ad sydera tollit. Quarto, quia aptus est per intellectum fieri omnia, munere cuius potest dici omnia per imitationem. idque tribus modis ei competit, vel potestate tantum, vt puer, vel tantum habitu,

Theologi — *Peripatetici.* — *Mundorum ordo* — *Cur homo præcipue sit Mundus paruus*

vt Sapiens dormiens, vel habitu, & actu, vt sapiens speculans, vt elicitur ex tertio de Anima 37. De hoc humano Mundo, sola humana ratione ducto, intelligi posse puto id, quod legitur in Euangelio Ioannis: & Mundus eum non cognouit. Ex sententia Platonis, singula Elementa (vt elicitur ex appendice Legum) Mundi nomine denotari merentur, quatenus singula sunt prædita anima, & modo quodam, cum per animæ rationes, tum per corpus cuncta includunt, non enim sunt pura, sed partem includunt cæterorum Elementorum: hoc tamen alienum est à sententia Peripateticorum. Plantæ non sunt dignæ honestari nomine parui Mundi, quia cognitione, tanquam postrema perfectione carent, non sponte motu secundum locum mouentur, & dispositione sunt prædita aduersa dispositioni Mundi: nam caput habent depressum, & conuersum ad centrum, nempe radices. Ex his hactenus enumeratis Mundis, quia ordine quodam sunt præditi, & ligati, vnus consurgit Mundus, qui absolute, & singulis modis est Vniuersum; Patet itaque & Deum, & Mentem, & Animã, & Naturam, & Cœlum, & Mortalem orbem, & quoduis animal, & præsertim Hominem, Mundum esse, & demum conflatum ex omnibus enumeratis Mundis, quod absolute nomine Mundi, & nomine Vniuersi denotatur, de quo ego verba faciens, quatenus ex ordine grauium, leuium, & neutrorum consurgit, præsertim id cosiderabo.

Plantæ non parui Mundi nomen merentur.

Cap. II.

Definitio Mundi.

Definitio est aptissimum principium scientiæ, explicat enim omne genus causæ, ex quibus pendet scientia rerum; ideo rerum definitiones tenemur accurate considerare. Variæ circumferuntur mundi circumscriptiones, quarum nonnullæ per metaphoras sunt traditæ, & ad Rhetorem magis, quam ad philosophum pertinent: aliæ per principia magis propria, & physica, ego à leuioribus ordiar, vt facilius exactiorem inueniamus, per Metaphoram circumscribitur Mundus à Cicerone in secundo de Natura Deorum, quod sit quasi communis Deorum, atque hominum Domus, aut vrbs vtrorumque, Soli enim ratione vtentes, iure, ac lege viuunt, describitur à Plotino Enneade quarta, quod sit fœmina Promethei exornata: fœmina dicitur, quia materiam includit, ea tamen per Dei Prouidentiam ornata, & formata est, Insuper ex Orphei sententia describitur, quod sit formatum Chaos, vt Chaos è contrario dicitur Mundus informis à Platone in Timæo dicitur Animal magnũ, Intelligens, re vera diuina Prouidentia constitutum & ex Academicis variæ eliciuntur consimiles circumscriptiones, veluti quod sit corporea, visibilisq; imago, incorporei inuisibilisq; Dei; quod sit corporeus, ac sensilis, incorporei, insensilisq; Dei filius, vt enim Deus dicitur Mundus incorporeus, ita Mundus, corporeus Deus. Insuper Mundus dicitur magnus, & visibilis liber, diuinã Sapientiã per Physicos caracteres nobis repræsentans, & patefaciens. Ex Pimandro termaximi Mercurii sermone 12. hæc colligitur Mundi descriptio. Mũdus est magnus Deus, imago maioris, iũctus illi, Patris ordinẽ, & voluntatem seruans, vitæ totius integra plenitudo. Epicurus ex relatione Diogenis Laertii, in eius vita, descriptione satis longa ita Mundũ circũscripsit. Mundus est Cœli quædam continentia, Stellas, Terram, & quæ videntur omnia continens, abscissionemque ex infinito habens, in finemq; desinens, siue rarum, siue densum, quo soluto, quæ in eo sunt omnia confusionem accipient,

Circũscriptiones per Metaphoram. Cicero. Plotinus. Orpheus. Plato.

Mercurius termaximus. Epicurus

pient, & definens aut in eo, quod circum agitur, aut quod instantiam habet, vel rotundam, vel triangularem, vel quamcunque circumscriptionem, omnibus enim modis fieri potest. Hæc ille. At huiusmodi definitio, nec arte traditur, nec magna ex parte vera est, cum multa falsa supponat, consentanea solum atomis, immenso vacuo, & aliis principiis, ab eo, & Democrito perperam approbatis. Potest etiam aliter Mundus describi, quod sit sensilium insensiliumque specierū plenitudo, & ordo. Cleomedes sub initio sui libri de Mundo dixit. Mundus est ex Cœlo, Terraque, nec non naturis, quæ eis comprehenduntur opificium. Auctor libri de Mundo, ad Alexandrum, quicunque sit, satis accommodate Mundum ita descripsit. Mundus est compages, è cœlo, terraq; coagmentata, atque ex iis naturis, quæ inter ea continentur. Insuper alteram descriptionem addidit, inquiens, dicitur & aliter Mundus vniuersorū ordo, & digestio, à Deo, & per Deū seruata, & hæc satis de circumscriptionibus à vetustioribus traditis. Accedamus ad Aristotelem, & perpendamus quomodo ex eius sentētia debeat Mundus definiri. Nonnulli aiunt cum Aristotele ita esse definiendum. Mundus est Corpus compositum ex omnibus corporibus sensibus, & Physicis, sphærica figura cōtentum, qui ita definiunt, cum nitantur explicare materiam, & formam, in vtrisque aberrant, in forma primo, quia aiunt Mundi formam esse figuram, quod verum non est, non enim figura ea est, quę dat esse Mundo, vt vero pertinet ad materiam, satis fuisset dicere quod cōstet ex omnibus corporibus physicis. Preterea diminuta est definitio, cum careat efficiēte, saltem cōseruante, & fine. Aristoteles in primo de Cœlo 97. inquit Mundum esse totum, ab extrema contentum circumlatione, & in contex. 107. ait, Mundum esse totius consistentiam: at tunc Aristoteli non est curæ definitionem tradere numeris omnibus absolutam, sed quid nomine cœli denotet, breuibus patefacere, Dicamus itaque (ab Aristotele non recedentes) quod Mundus, cum sit substantia composita, proprie, præsertim per interna definiri debet, & quia ex alio pēdet, non quidem vniuoco id apparere debet, ex quo pendet, & quoniam ex alio non temere, sed alicuius finis gratia pendet, finis quoque debet patefieri. Forma propria Mundi (vt suo in loco patebit) ordo est, materia proxima sunt corpora physica, id ex quo ordo eius pēdet, Deus est, ideo inquit Aristoteles in septimo de Repub. cap. 4. seruare ordinem, est munus diuinæ potentiæ, quæ hoc vniuersum continet. & nono Metaphysicæ 17. ait, nisi darentur substantiæ separatæ, non daretur ordo, Deus cum primi ordinis corporum sit principium, etiam eiusdem est finis, cū omnia quærant bonum, vnde prodierunt. Ex his hanc elicio definitionem. Mundus est ordinata series cunctorum natura constantium à Deo, & per Deum seruata. Dicitur ordinata series, vt pateat forma, quæ est ordo, non ordinans, qualis est in mente Ducis, sed ordinatus, vt in exercitu, additur cunctorum natura constantium, est enim ordo vniuersorum Physicorum corporum, grauium, leuium, & neutrorum, & ita secundo loco explicatur Materia, additur tertio Efficiens, non quidem proprie ex sentētia Aristotelis, sed conseruans, & demum finis communis, qui est Deus.

Cleomedes.

Quomodo ex sententia Aristotelis Mundus definiendus sit.

Sententia propria.

Definitio.

Cap. III.

De forma Mundi.

SEntentia est Aristotelis in primo de Cœlo, quod qui dicit Cœlum, dicit formam, qui verò hoc cœlum, dicit formam cum Materia, denotans nomine cœli Mundum, vt semetipsum declarat: At quæ nam sit huiusmodi forma Mundi non leuis est dubitatio, Nonnulli aiunt Mundo formā vnam non competere,

Quæ sit forma Mundi. cum sit complexio quædam cunctarum specierum, quæ actu sunt, & complete, hæc autem, quæ actu est, & completa, formã aliqua substantię recipi nequit. At hoc apprime est dubium, quia Mundus substantia est & actu vnus, vnum autem actu, per formam est vnum, præterea cum dicendo cœlum denotetur forma, & cœlum inter substantias numeretur, necesse est, vt eius etiam forma ad substantiam pertineat, ideo quæ sit huiusmodi forma, apprime dubium est. *Sex dici possunt formæ Mundi.* Sex excogitare valemus, quæ videntur posse dici formæ Mundi, ea autem sunt figura eius, Deus, pars ætherea, Anima Mundi, essentia Mundi, quæ dicitur forma totius, & demum ordo. *Opinio quorundam.* Putant recentiorum nonnulli formam Mundi esse figurã sphæricam, Mundum claudentem, & hãc aiunt denotasse Aristotelem in primo de Cœlo dicentem, qui dicit cœlum, dicit formam, quod subindicauit Auerroes *Euersio.* cont. 92. inquiens, & dixit omne habens formam, & figuram, &c. Quam sententiam leuissimam puto, tum quia Mundus est substantia, figura est accidens, tum insuper, quia dicendo cœlum, eam formam denotamus, quæ est eius essentia, & vniuersale constituit contradistinctum à singulari, & sensili, vt dicẽdo Carnem, denotamus vniuersale, & essentiam carnis, ad substantiam pertinẽtem, tum demum, quia omnes fatentur dari Mundum, non autẽ omnes putarunt esse sphæricum, vt patet ex secundo de Cœlo, adeo, vt sine ea figura, saltem imaginatione seruari posse pateat essentiam Mundi, Nec magis cœlum figuram propriam exposcit, quã Homo, & Equus: nemo tamen sanæ mentis diceret, quod Homo, & Equus figuram propriam denotẽt, est itaq; sphærica figura, forma quædam Mundi, at forma, quæ est accidens, non larg'ens esse Mundo, quæ forma ne dũ Mundo, verum etiam singulis cœli orbibus competit, adeo vt non Mundo competat, quia Mundus est, sed quia ab Æthereis orbibus clauditur, quorum omnium figura sphærica est. *Secunda opinio.* Propterea alij inquiũt, Mundi formam esse Deum, cum enim Deus sit prima forma, profectò non vllius alterius, sed primi formati forma cẽseri debet, & cũ sit forma vniuersa, solum vniuersi debet putari forma, ita Deus dicitur omne, quod vides, & quod non vides, hoc videtur denotasse Aristoteles 12. Metaphysicæ 49. inquiens, si plures essent mundi, plures essent primi motores, adeo vt formam Mundo respondẽtem denotauerit esse Deum, & Auerroes *Euersio.* in primo de Cœlo comm. 95. inquit, si per cœlum denotamus partem ętherẽa, intelligentia est forma eius. At hæc non est ea forma, quæ modo quæritur, Deus dicitur quidem forma, quia actus est, at forma assistens Mundo, non forma, quę sit essentia Mundi, & denotetur nomine Mundi, vt enim dicens, Nauis non significat Nautam, ita dicens Mundus, non significat Deum. Præterea Aristoteles in primo de Cœlo ait, formam Mundi esse mixtam cum vniuersa materia: at *Academici.* Deus abiunctus omnino est, & in primo orbe esse dicitur. Academici Mundum aiunt anima præditum, & viuere, hinc Mundum inquiunt Animal magnum, & multa dicunt de anima mundi, variisq; rationibus eius necessitatem patefacere *Euersio.* nituntur, quomodo silentio prætereo. Hanc Peripatetici non concedunt, nec aliam mundo præter assistentem Deum putant communem animam competere, & iure profectò: dum enim partes seorsum propria anima sunt præditæ, non est necessaria distincta anima, partes illas nectẽns, eisq; distinctã vitam tribuẽs, & præsertim per concessa à Platone, ea necessaria non videtur, quoniam singulas elementorum sphæras, propria anima iudicat esse præditas: quare superuacanea est anima cõmunis, ab ea distincta. Huc accedit, quod si anima superueniens est necessaria, ea deberet includere vlteriorem aliquem & eminentiorem vitæ gradum, semper enim forma, antecedenti adueniens, aliquid ei superaddit, & præstan-

præſtantior eſt: at ex ſententia Platonis anima Mundi nō eſt gradus eminentior, ſed eas ſolas facultates includit, quibus animæ ſingulorum elementorum prędite ſunt, ſed de hoc alibi. Ideo eſt quarta opinio Auerrois com. 95. primi de Cœlo, dicentis, ſi nomine Cœli intelligimus Mundum, pars ętherea eſt forma eius, *Opinio* pars elementaris materia: ſi vero intelligimus partem ſolam æthercam, ſic intel- *quarta.* ligentia eſt forma, orbis vero materia. prima cōcluſio facit quidem ad rem, nam Ariſtot. nomine Cœli in primo de Cœlo, Mundum denotauit, falſa tamen eſt, quoniam Ariſtot. accipit cœlum, vt contradiſtinctum ab hoc cœlo, huiuſmodi non eſt pars ætherea, non enim cœlū denotat ſolam partem æthercam, hoc cœlum eam iunctam cum parte elementari, neq; ea eſt forma mixta cum materia mortalium, ſed diſtincta, & ſecreta, neq; ex ſe eſt vniuerſale, & intelligibile, iuncta cum elementis ſingulare aliquid, & ſenſile, cum in parte vtraq; & ſingulare, & vniuerſale inueniatur. Præterea Ariſtot. loquitur de ea forma, cuius materia ſunt, non quatuor elementa, ſed omnia ſenſilia corpora, inter quæ etiam cœlum numeratur. Demum Ariſtot. ait, cœlum eſſe formam in materia, quia eſt ſenſile, & omne ſenſile eſt in materia: at pars ætherea non cadit ſub ſenſum, quia ſit in quatuor elementis, ſed ſeorſum ab eis ſenſilis eſt. Altera concluſio, quod loquēdo de parte ætherea, forma, per quam ſit intelligibilis, ſit intelligētia, nec ad rem facit, nec vera eſt: ad rem non facit, quia vt conſtat, Ariſtot. nomine cœli denotabat Mundum, ita enim ſe declarat in primo de Cœlo 97. nō eſt autem vera, quoniam Ariſtoteles loquitur de forma mixta cum materia, conſtituente compoſitum, cadens ſub ſenſum, intelligentia autem non eſt huiuſmodi. Propterea eſt opinio quinta, quod forma cœli Mundum denotantis ſit eſſentia Mundi, quæ *Opinio* forma totius dicitur, & vniuerſale conſtituit, hoc ſignificauit Auerroes comm. *quinta.* 92. inquiens, quod forma cœli conſtituēs vniuerſale, eſt cœlitas, hoc eſt propria eſſentia, & Natura cœli, contradiſtincta ab eis, quæ non attinēt ad eius eſſentiā, & dicitur forma totius, quæ perperam à nonnullis reiicitur. Hæc ſententia profecto vera eſt, re vera enim Ariſtoteles per formam cœli contradiſtinctam ab ea cum materia iuncta, conſtituente ſingulare, denotauit eſſentiam, & formam totius, quæ vniuerſale eſt, ad intellectum pertinens, excludens materiā totius, quę includit accidentia indiuiduantia: & quamuis Auerroes recte hanc formam totius, quæ eſſentia eſt, ſubindicauerit, vt dixi, errauit tamen intelligens nomine cœli partem æthercam, non autem Mundum, & minus recte eam eſſentiam explicans: ſed hoc conſiderandū ſupereſt, quæ nam ſit hæc mundi eſſentia, & præſertim quia in compoſitis eſſentia, & forma totius videtur ex forma partis præſertim cōſurgere, ideo an Mundo hæc forma competat, & quæ ſit, declarare tenemur. Auerroes varia inſpiciens, modo figuram, modo intelligentiam, modo æthereum corpus eſſe dixit, vt patuit: at nil eorum re vera eſt forma conſtituens propriam eſſentiā Mundi. Propterea eſt opinio ſexta Alexandri in ſecundo Nat. *Opinio* q.c.19. aſſerentis, hanc mundi formam eſſe ordinem eſſentialem corporum con- *Alexan-* ſpirantium ad eius conſtitutionem: quam ſententiam recte ſumptam ego veriſ- *dri.* ſimam puto; nam hæc eſt ea forma, per quā Mundus eſt Mundus, à Chao cōtradiſtinctus, Mundus enim eſt ordo partium eius, Chaos verò eſt confuſio earundem, hic vniuerſalis ordo eſt ea forma, quæ eſt mixta cum materia, & citius cōditio eſt, vt includat vniuerſam materiam. Quod variis rationibus confirmari *Confir-* poteſt, & primo, vniuerſā forma corporū naturaliū, Natura quædā communis, *matio.* & vniuerſalis eſſe debet. Natura enim primo de forma dicitur, at ordo, eſt natura rerum, vt dicitur tertio Cœli 24. ordo itaq; eſt forma cōmunis eorum, & dum

secatur Natura in vniuersalem,& particularē, nomine vniuersalis naturæ,hunc communem causarum ordinem intelligere debemus, qui etiam nomine vniuersalis fati,distincta tamen ratione designatur. Nam ea est forma Mundi, quæ inest in vniuersa materia, huiusmodi est solus ordo, qui in omni corpore physico,graui,leui,& neutro locum habet.Præterea inquit Aristoteles,cont.107.primo de Cœlo,ex elementorum concursu,nōn quiuis,sed idem semper consurgit ordo,indicans ordinem esse formam,per quam Mundus est Mundus, Præterea id à quo res habet,vt actu sit vna,forma eius est:at ab ordine locorum,& corporum manifestauit Aristoteles in primo de Cœlo, Mundum habere, vt vnus sit, inquit enim,tria sola esse subordinata loca, triaq; communia genera corporum, grauia,leuia,& neutra,ex quibus cum vnicus consurgat ordo, vnicus Mundus. Insuper ea putanda est forma Mundi, quæ per Mundi definitionem explicatur; huiusmodi autem est ordo, nam in libro de Mundo ad Alexandrum definitur Mundus, quod sit rerum ordinata compages. Præterea inquit Aristoteles in octauo Metaphysicæ, cont. 10. essentias rerum se habere perinde, ac numeros, conditio autem numeri est ordo, quare essentia rerum ad vniuersi constitutionem conspirantium, erit ordo, id autem,quod est essentia alicuius, ad formam pertinet,ordo itaq; est vniuersi forma, & propterea Natura, quæ à Deo est ordinata,etiam causa ordinis esse dicitur,in octauo Physic.16.& in 12.Metaphysicæ 52.collocata in Mundo subordinata dicuntur,& in Mundo,vt in exercitu ordinem reperiri asseritur, ordo autem est forma exercitus ex Duce pendens, ordo itaque est forma, & essentia Mundi.

CAP. IIII.

Dubia aduersus id quod ordo sit forma Mundi.

ADuersus approbatam sententiam, quod ordo sit forma Mundi, variæ, nec quidem leues emergunt difficultates, & primo, ordo est mutua ratio partium inter se,& ad vnum primum, ex quinto Metaphysicæ 16. hæc autem accidens est,quomodo igitur accidens statuitur forma Mundi?nam si id erit, formica erit præstantior mundo,cum forma formicæ sit substātia,& anima. Præterea forma, quæ est essentia rei,consimilis est in toto formato : at ordo & in cœlo,& in elementis varius est,cum varia,& distincta sit ordinatorum ratio. Insuper ex coniunctis solo ordine, non vere consurgit vnum,nisi per congregationem, vt exercitus:at Mundus iam vere est vnus,vt conditio eius sit,vt sit vnus.Inquiunt nonnulli mundum non esse vnum secundum se, sed solum secundum per accidens,& vnitate aggregationis, & ob id formam eius esse accidens,quia ex multis actu,vere vnum cōsurgere non potest. Hanc sentētiam apprime dubiam puto, nam si id esset,non alia esset vnitas Mundi, quam exercitus, quod videtur absurdum:quia inter partes eorum, quæ per solam congregationem sunt vnum,non reperitur naturalis cōnsensio, & dissensio, qualis inter mundi partes conspicue apparet.Insuper in eis vnū non dicitur forma alterius:at in Mundo pars superior semper dicitur forma inferioris,& ob id ait Aristoteles in quarto de Cœlo 22.ire ad locum,est ire ad formam suam.Pręterea si Mundus per formam constitueretur,quæ esset accidens,profectò primo significaret accidens,nomē enim primo significat formā, hoc autem est absurdum:quia tunc Mundi nomen nōn denotaret primo perfectum & absolutum aliquid, sed accidens, quod confirmatur: quia Arist.in primo de Cœlo 96.referens primam significationē nominis Cœli, air,

Prima dubitatio. *Secunda.* *Tertia.* *Opinio quorundam.* *Euersio.*

ait, denotare substantiam extremæ conuersionis, quare etiam aliis duabus significationibus substantiam significare debet, quarum significationum vna est pro Mundo vniuerso. Propterea dicendum puto, ordinem esse triplicem, vnum ordinantem tantum, vt Ordo Prouidentiæ in Dei Mente: alterum ordinatum tantum, vt ordo operum naturæ, de quo dixit Aristoteles in octauo Physic. 16. Naturam esse causam ordinis. Tertium ordinantem, & ordinatum, qualis est ordo Naturæ. & rerum natura constantiũ, qui relatus ad Deum, est ordinatus, de quo dixit Simplicius in secundo Physic. Deus cum vtatur Natura, cuncta pro iure, & æquitate dirigit, & ob id Arist. in primo de Cœlo 32. enunciauit Deum, & Naturam nil efficere frustra. Et Auer. 12. Metaphysicæ 18. Naturam asseruit dirigi ab Intelligentia non errante: at si Natura refertur ad opera sua, dicitur ordo ordinans, vt dixit Aristoteles in octauo Physic. 15. inquiens, Naturam esse causam ordinis. Cum itaq; Natura sit per Dei Prouidentiam ordinatus ordo, huiusmodi ordo consideratur dupliciter, vel pro mutua ratione partium inter se, & ad vnum primum, quæ est accidens, vel pro essentia rerum ordinatarum, & fundamento mutuæ rationis, in cuius ratione ordo est. Mundus denotat formam, hoc est ordinatum ordinem, non in prima significatione, in qua est accidens, sed in secunda, in qua est ordinata essentia rerum, non constituta per aliam superuenientem substantialem formam, sed ex ordinatis rebus consurgens. Hinc colligo, quod Mundi forma, vel est accidens, vel substantia, si consideratur forma, quæ est accidẽs, huiusmodi est figura sphærica, & ordo pro mutua ratione sumptus, si autem consideratur forma, quæ sit substantia, vel est forma secundum similitudinem, vel proprie, secundum similitudinem aliquam, forma dicitur Deus, & pars ætherea. Proprie vero, & proxime, forma est essentia Mundi, quæ etiam dicitur forma totius, & est ordinata series essentiæ rerum, quæ per Mundi definitionem explicatur, dum dicimus: Mundum esse ordinatam rerum compagem. Cõsimilem formam sumptam pro essentia denotauit Aristoteles in quarto Metaphysicæ, disputans contra Heraclitum, dicentem, cuncta fluere, dum asseruit res fluere secundum quantum, hoc est, secundum singularia, seruari secundum quale, hoc est secundum formam, & essentiam. Eandem etiam denotauit in primo de Ortu, & interitu, dum dixit seruari id, quod crescit, & augeri cunctas eius partes dum considerantur secundum formam, hoc est, secundum essentiam absolute, non autem dum considerantur secundum materiam, hoc est, signatas & definitas partes. Sed oritur dubitatio, quia res ordinatæ sunt Materia Mundi, nõ forma: Respondeo naturæ rerum cõsideratæ pro esse absoluto, distincto ab inuicem, & iuncto cum variis accidentibus, sub sensum cadentibus, sunt materia. Consideratæ vero cum hac reduplicatione, vt ordinatæ secundũ essentiam, sunt ea forma quæ est conditio, Natura, & essentia Mundi. Verũ adhuc instatur, quia ex pluribus actu, non consurgit per se vnum: Respondeo, ex eis vt distinctis secundum propriam rationem non fit vnum, sed ex eis, vt aptis ordinari, vt participantibus conditionem vnius primi principij, cuius sunt participationes, & tanquam se perficientibus, & perfectibilibus, ita consurgit vnum ordinatum, cuius essentia est vna, per vnam definitionẽ nata explicari. Hic ordo reperitur in Deo, tanquam in origine, & duce, vt asseritur in 12. Metaphy. 52. & in septimo de Repub. c. 4. legitur seruare ordinem, esse munus diuinæ potentiæ, quæ hoc vniuersum continet, reperitur mox in secundis Mentibus vt in causis proximioribus, & minus communibus, ideo dicitur in nono Metaphy. 17. nisi darentur substantiæ separatæ, nõ daretur ordo. Reperitur tertio in corporib. natura constãtibus:

Opinio propria.

Forma Mundi accidentalis.

Forma quæ est substantia.

Dubitatio.

& demum in operibus naturæ, à Deo Intelligentias, & ab his in cœlestia corpora manat ordo firmus penitus, & constans, dum descenditur ad mortalia, seruatur ordo constans in rerum essentiis, variatur autem in particularibus. Hinc dicitur in quarto Metaphysicæ contra Heraclitum, mortalia variari secundũ quantum, seruari secundum quale, hoc est, secundum essentiam rerum, initium recipit ordo à Deo, descendit per Intelligentias, Cœlum, Elementa, Mixta, animæ expertia. Plantas, Animalia, & hominem, qui vt ex parte corporis est origine postremus, ita ex parte Mentis, nectitur cum principio, nempe cum Deo, & exactum circulum Vniuersi absoluit. At instabatur: quia forma est consimilis, & simplex essentia, subordinatio essentiarum non est talis. Respondeo, eam esse talem ex parte communis essentiæ, & naturæ eius, quatenus secundum omnes gradus est subordinatio, quæ vnica definitione explicatur: ob quam consimilitudinem Mundus cum sit omniformis, etiam est vniformis, & eius forma maxime omnium est formalis, cum includat gradus cunctarum formarum: ex quo etiam patet solutio tertiæ difficultatis.

Forma Mundi maxime formalis.

CAP. V.

De Materia Mundi, & explicatione Vocum Mundi, huius Mundi, & esse Mundi.

QVoniam Mundus ex sententia Aristotelis in primo de Cœlo 91. est forma in materia, ideo, vt vario modo eius formæ assignantur, ita modo vario putandum est ei competere materias. Academici in omni Mundo, etiã in Intelligibili, & Ideali, Materiam considerarunt, cuius solum Deum putarunt esse omnino expertem, quem supra intelligibilem Mundum esse eleuatum asseruerunt. At ipsi nimium late Materiæ nomen vsurparunt. Ideo nunc sermo erit de veriore Materia, solis corporibus competente, relatisque Mundi formis respondente. Et primo, Si forma sumitur pro Deo, vniuersus corporeus Mundus obtinebit conditionem Materiæ, proxime tamen Deo (ex sententia Aristotelis) dicitur respondere primum mobile. Si nomine formæ intelligimus orbiculatam figuram, Materia eius similiter erit vniuersus corporeus Mundus, & præsertim pars æthærea, cum ei primo, & per se huiusmodi figura competat. Si autem per formam intelligimus partem æthercam, Mundus elementaris erit materia eius. Si vsurpatur forma pro ordine, qui sit ratio partium ad inuicem, & ad vnum primum, quæ ratio sit accidens, ita materia eius erunt cuncta, quæ illi ordini subiiciuntur. At si demum nomine formæ denotatur subordinata series essentiarum rerum, quæ proprie significatur, dum dicitur Cœlum, siue vniuersum, tunc Materia Mundi erunt corpora physica sub sensum cadentia, includentia accidentia propria, quæ sint præter essentiam rerum, huiusmodi Materia denotatur ab Aristotele per grauia, leuia, & neutra: eandẽ expressit Plato in Timæo, inquiens: Deus, quicquid erat quod in cernendi sensum cadere posset, assumpsit, non tranquillum, & quietum, sed temere agitatum, & fluitans, idque ex inordinata iactatione redegit in ordinem, &c. Hæc mundi corporata Materia dupliciter considerari potest, primo Vniuerse, vt grauis, leuis, & neutra, ac ita in tria capita redigitur, & id fit: quia per grauitatem & leuitatem elementa in vniuerso, proprium ordinis locum adipiscuntur & seruant. Secundo, consideratur materia Mundi considerando corpora non vt per tria loca distributa, sed quatenus vniuerse gradus omnes essentiæ cõplent: & distribuuntur in Simplicia, Mixta, animæ expertia, Viuen-

Academici.

Materia Mundi prima.
Secunda.
Tertia.
Quarta.
Quinta.
Plato.

Viuentia,& Animalia, ex quibus vt ex Materia proxima Mundi absolutio consurgit:adeo vt in proxima Mundi constitutione, consideretur vnus supremus Materiæ gradus,eius præstantissimæ Formæ respondens,qui cæteris compositis non competit,& est gradus rerum in sua specie absolutarum,secundum propriā essentiam ordinabilium,vt primi vnius,nempe Dei sunt participationes. Ex Materiæ Mundi,& Formæ explicatione,elicitur,quomodo id intelligi debeat quod dicitur ab Aristotele in primo de Cœlo 91. Aliud esse Cœlum & hoc Cœlum. Pro cuius notitia considero tria subordinata,hoc Cœlum, Cœlum,& esse Cœli. Similiter, hæc Caro, Caro, & esse Carnis, de quibus videtur Aristoteles pugnantia proferre:nam in primo de Cœlo,ait, quod Caro denotat formam: hæc Caro,Formam cum Materia inunctam.In tertio de Anima,cont.9.inquit,Carnem denotare compositum,& non esse sine Materia, vt Simum. Propterea dico,hæcCaro significat essentiam,ac Formam totius,cum accidentibus iunctam, quæ sunt præter essentiam, attinentia ad Materiam totius; Caro significat formam totius,& essentiam,ex Materia partis,& Forma consurgentem. Esse carnis denotat Formam partis, Aristoteles in primo de Cœlo comparat Carnem,cum hac Carne,& ait, denotare Formam,nempe totius: in tertio autem de Anima, comparat Carnem includentem Materiā partis,cum esse eius.Hæc tria in omni essentia conflata ex Materia & Forma, distinguuntur,dummodo accipiatur natura speciei:nam sumendo indiuiduum,vt Socrates,idem est Socrates & hic Socrates,non enim dicere possumus,ꝙ distinguatur natura speciei ab ea indiuidui, cum ambo indiuidua sint. Differt tamen Socrates,& esse Socratis, quia esse denotat solam Formam,illum constituentem. Hinc recte Themistius in digr. 20. cont.3. de Anima dixit: Aliud sum ego,& esse mei. In secretis autem penitus à Materia, ea tria in idem veniunt: nam idem est Deus, hic Deus, & esse Dei. In simplicibus Materiatis,idem est Materia,& esse Materiæ,Forma,& esse Formæ, vt in Octauo Metaphysicę cont.8.asseruit Aristoteles de Anima Forma tamen, & hæc Forma, similiter Materia, & hæc Materia, differunt:quia dum additur hæc,denotantur accidentia indiuiduantia,quæ sunt præter essentiam.De Mundo loquendo. Mundus,& hic Mundus, distinguuntur:Mundus enim solam essentiam denotat,hic Mundus,eam denotat iunctam cum accidentibus propriis eius. At Mundus,& esse eius,non distinguuntur,quia non adest forma partis distincta, quæ sola per esse denotetur. Similiter de orbe Lunæ, & aliis dicendū est: nam orbis Lunæ,& hic orbis Lunæ,distinguuntur:quia orbis Lunæ est essentia speciei,hic orbis,est iuncta cum eius accidentibus. At esse orbis Lunæ,nō distinguitur,quia est corpus simplex, solum distinguitur considerando illum orbem vt viuentem. At dices: Si orbis Lunæ,& hic orbis,distinguuntur,igitur poterunt numero multiplicari? Respōdeo,multiplicari non posse,quia constat ex tota suæ speciei Materia,nam orbium distinctorum ordine quodā distincta est Materia, vt in præcedentibus patefeci:qua consideratione dicimus,primo reperiri corpus simplex æternum,mox contenta sub eo: in contentis,Primo reperitur materia prima.Secundo,quatuor simplicia corporea elementa. Tertio, mixta consimilium partium,siue imperfecta,siue perfecta,vt Meteorologica, Metalla,& Fossilia.Quarto,Mixta dissimilium partium,quæ sunt materia proxima viuentium, & sunt ea,quæ Membra nuncupantur,veluti Caput,Manus,& similia. Quinto, ex his rerum speciebus Mundus consurgit, adeo vt Plantæ quoque,& Animalia hac consideratione dici possint Materia Mundi, qua etiā consideratione Mundus est magis cōpositus,quā quoduis aliud corpus, Mundus enim solus includit

Præstantissimus gradus Materia Mundi.

Controuersia in Arist.

Mundus & hic Mundus.

Ordo materiarum.

quintum hunc materiei gradum, munere cuius dicitur Vniuersum, quem cætera non includunt.

Cap. VI.

De efficiente, & fine Mundi.

MVndum esse factum quodam primorum corporum fortuito concursu, per naturam, sine cognitione, sineq; vllo primo dirigente, existimarunt *Democritismus.* Democritus, Leucippus, & Epicurus, qui ex Atomorum concursu in immenso vacuo gigni putarunt, nec non Empedocles, qui ex quatuor Elementorum necessaria, & cæca conspiratione, dominante Lite, vel Amicitia, asseruit constitui: vel ex actione Ignis, vt Heraclitus. Quorum opinio, consensione Pythagoræ, Platonis, & Aristotelis reiicienda est: omnes enim recte sentientes de hoc consentiunt, Mundum pendere ex Deo, tanquam ex primo Duce, primoq; Parēte. *De Modo quo Mundus ex Deo pendet.* At de Modo sententiæ sunt variæ: nos cum Theologis diuino lumine illustratis, constanter credimus, in principio temporis ab æterno, Dei sapientia prædefinito, creasse Deum cœlū, & terram, hoc est creaturas insensiles, & sensiles. Philosophi tamen humana ratione ducti, in varias iuere sententias. *Anaxagoras.* Anaxagoras dixit, Deum, & Chaos primo infinito tempore quieuisse: mox cœpisse Deum, siue *Plato.* superam mentē mouere, & in ordinem redigere Chaos: Plato, vt ei tribuit Arist. satis similis fuit opinionis, dixit enim Diuinam mentem ex cunctis sensilibus corporibus inordinate motis, quasi ex Chao genuisse Mūdum, quem ambo pu- *Arist.* tarunt mox seruādum æternū. Aristoteles Mundum censuit ingenitum, & omni ex parte æternum, quem cum ingenitum posuerit, quomodo putet ex Deo pen- *Opinio D.Thom.* dere? Duæ sunt interpretum eius opiniones. Aiunt nonnulli, ex Aristotelis sententia Mundum æterna quadam emanatione prodiisse ex Deo, ac ita Mundum aiunt non vere genitum, sed æterna emanatione in esse constitutum, & continenter seruatum, ac ob id Mundo aiunt competere causam efficientem. Ex ho- *Opinio Alexandri.* rum numero est Auicenna. Algaz. D.Thom. Simplicius, & alij multi. Alij ex aduerso, omnino negant Mundo competere causam efficiētem, & æternam emanationem, sed solum causam conseruantem, cuius opinionis præsertim fuit Alexander, quam ego in libro de Creatione approbaui, & ob id definiens Mundum, dixi, non factum à Deo, sed conseruatum: conseruat itaque ex sententia Aristotelis, Deus Mundum, idq; facit per motum, adeo vt nisi continenter, Cœlum primo motu moueret, cuncta confunderentur. Hæc de causa efficiente: At *De fine Mundi.* loquamur de Fine. Democr. Leucippus, Epicurus, Lucretius asserentes Mundos forte fortuna fieri, inficiantur Mundo vere finem cōpetere. Quorum sententia negligenda potius, quam rationibus reiicienda est, constanter itaque asseramus, Mundo Finem competere: qui Finis est duplex, vel constitutionis Mundi, vel Mundi constituti, Finis constitutionis, est eius forma, hoc est vniuersus ordo. Finis Mundi constituti, adhuc est duplex, vel totius Mundi, vel partium eius inuicem relatarum. Finis totius Mundi constituti, vel est Finis cuius gratia, & est perfectio, & optimum esse Mundi, vel est Finis cui, qui etiam est duplex, nempe, vel Finis cui tribuenda est absolutio, & perfectio, & huiusmodi sunt species rerum, ex quarum ordine consurgit Mundus: vel est Finis, cui omnia seruiunt, & in cuius gloriam cuncta redundant, & huiusmodi est Deus: Sic dicimus cuncta in vniuerso reperiri, vt scopo, nempe ipso bono pro facultate fruantur, & recinant gloriam Dei. At si Mundi partes inter se comparentur, dicimus imperfectiores

ctiores esse gratia perfectiorum, & simplicia gratia compositorum, adeo vt non viuentia inter mortalia sint gratia viuentium, & hæc gratia hominis, qui iure optimo mortalium omnium dicitur Finis. Hinc recte Aristoteles in 12. Metaphysicæ 52. damnauit eos, qui in Vniuerso inficiebantur vnum esse ob aliud, & inquit, omnia quidem coordinata sunt modo aliquo, sed non similiter, & Natatilia, & Volatilia, & Plantæ, & non ita se habent, vt non sit vnius ad alterum aliquid, est enim aliquid, &c. Ex quo constat, decipi iuniorum Philosophorũ nonnullos, qui negant Hominem esse Finem mortaliũ. Et inte decipiuntur; vt enim famuli sunt gratia dominorũ, ita inanima corpora gratia Animatorum. Plantæ gratia Animalium, & Iumenta gratia Hominis, Homo enim in hoc mortalium orbe, cum sit rationis compos, aptus regere, & gubernare; se habet ad cætera, vt Princeps ad populos, & vt Deus ad ea, quæ sunt in Mundo. Ego tamen definiens Mundum, pro Fine sumpsi Deum, dicens, à Deo, & per Deum conseruatus, quia assignaui Finem, cui omnia seruiunt, & in quem cuncta conspirant. At vna remanet diluenda dubitatio. Nam si Mundo non competit Efficiens, igitur nec Finis, sententia enim est Auerrois in cap. de substantia Orbis, Finem necessario denotare Efficientem, quare cui non competit Efficiens, neque etiam Finis competere poterit. Confirmatur dubitatio per Aristotelem in tertio Metaphysicæ, contex. 3. dicentem: Quo pacto in immobilibus reperiri potest principium motus, aut boni natura, cum omne ex se bonũ Finis sit, & ita causa, vt eius gratia fiant, & sint cætera. Finis autem & cuius causa actus cuiusdam est finis, actus autem omnis est cum motu, quare in immobilibus non contingit hoc esse principium, &c. Soluens difficultatem dico primo, competere Mundo Efficientem saltem conseruantem, & mouentem, ac ita dicimus seruari, & moueri propter Finem, vt dicebatur etiam in definitione Mundi, quod sit à Deo, & per Deũ seruatus. Addo secundo, Finem esse duplicem, vnum, qui per motum acquiritur, & est Finis cuius gratia mouens mouet. Alterum ordinis, ad quem ordinata referuntur, de quo dicimus Formam esse Finem Materiæ, ac insuper Formam ob Finem aliquem formare; Finis enim cuiuslibet causæ Finis est, quamuis magis proprie Efficientis. Sat est itaq; pro late sumpto fine, vt adsit ordo vnius in aliud & perfectio ex alio pendens, veluti Deum dicimus Finem Intelligentiarum. Auerroes autem, & Aristoteles locis relatis, considerabant Finem magis conspicuum, qui ad Efficientem refertur, & per motum acquiritur.

Aristot. *Error quorundam.* *Dubitatio.* *Cõfirmatio.* *Solutio.*

CAP. VII.

An Mundus sit vnus, opinio asserentium esse plures.

MVndus vel vnicus est, vel plures: si fuerint plures, vel erunt plures simul, vel successione tantum. Plures simul reperiri existimarunt Democritus, Leucippus, Epicurus, Lucretius, & similes, qui in immẽso vacuo innumeras putarunt reperiri Atomos, ex quarum fortuita conspiratione & concursu, innumeri conficerentur Mundi, qui crescerent, decrescerent, interirent, ac reficerentur, non secus ac de indiuiduis Animalium euenire conspicimus, adeo, vt ex horum sententia Mundi & simul, & successione innumeri sint: nam concessa multitudine simul, nulla apparet ratio alicuius definiti numeri. Successione autem tantum existimarunt Mundos esse plures, Empedocles; qui censuit Mundum Litis, & Amicitiæ definitis temporum mensuris sibi mutuo succedere. Similiter Stoici putantes definitis temporum cursibus Mundum in ignem redigi, &

Opinio Democriti. *Opinio Empedoclis & Heracliti.*

mox ex igne refici, quorum ſententiam in primo Metamorph. retulit Ouidius, inquiens:

Eſſe quoque in Fatis, reminiſcitur affore tempus,
Quo Mare, quo Tellus, correptaque Regia Cœli
Ardeant, & Mundi moles operoſa laboret.

Ratio pro multitudine, prima. Mundos eſſe, vel ſaltem poſſe eſſe plures, Primo oſtenditur ratione, quam refert Ariſtoteles in primo de Cœlo, & huiuſmodi eſt. Omnis Forma cum Materia mixta, vel numero eſt multiplex, vel multiplicari poteſt, Materia enim eſt origo multitudinis Indiuiduorum, & Materiata Forma per Materiam apta eſt multiplicari. Mundus eſt Forma in Materia, nam cadit ſub ſenſum, quod ſine materia non accidit, quare poteſt eſſe multiplex, & ſi poteſt, etiam eſt: quia in æternis, vel ſaltem in attinentibus ad Mundum, eſſe, & poſſe, non diſtinguuntur, ex tertio *Secunda.* Phyſic. 32. Præterea nulli cauſæ Mundi repugnare videtur multitudo, non Deo, quia eſt omnipotens, non Naturæ, quia ea valens vnum indiuiduum producere, valet & plura, non Materiæ, quia agenti ſemper reſpondet patiens, & indefinita eſt Materia, apta in plures diuidi, non Formæ, quia eſt cum Materia mixta, non Fini, quia vnus multorum poteſt eſſe Finis. Similem rationem formabat Alexāder, referente Simplicio in primo de Cœlo comm. 91. inquiens: vel Mundus à conditore factus eſt, aut à Natura, ſi à Conditore, vt Artifex efficere valet *Tertia.* varia artis opera, ita & longe magis Mundi opifex: ſimiliter ſi à Natura. Præterea ſi vilia, & imperfecta ſunt multa ſub ſpecie, longe magis perfecta debent eſſe plura, ſi enim bonum eſt, multa bona efficere, optimum erit, multa efficere optima, & præſertim, quia vt dicitur in primo Moralium Nicom. Bonum, quo eſt *Metrodorus.* communius, eo eſt melius, & eligibilius. Hinc Metrodorus (referente Plutarcho in lib. de placitis Philoſophorum) aſſerabat, abſurdum eſſe, in latifundiis vnicam ſpicam naſci, vnumq; in infinito Mundum. *Lucretius.* Lucretius ex ſententia Epicuri, prope calcem ſecundi libri nonnullis ſatis leuibus rationibus oſtendit Mūdos eſſe plures, veluti: omnia, quæ natura gignuntur ſunt plura numero, Mundi natura gignuntur, ſunt itaque numero plures. Inſuper dum adeſt Materia pro conficiendo opere, opus conſtruitur: at Materia adeſt, quæ ex eius ſententia ſunt Atomi innumeræ in immenſo vacuo, plures itaque debent confici Mū- *Ratio alia.* di. Præterea ita argumentari poſſet aliquis: ſi Mundus eſt vnus, vel eſt vnus ſecundum ſe, vel ex accidenti, non ſecundum ſe, quia ex multis actu non conſurgit per ſe vnum, & præſertim ex contrariis, nec datur vna ſubſtantiæ Forma, quę ea in vnum redigat; ſi ex accidenti, igitur poſſunt eſſe plures, quod enim eſt ex *Poſtrema ratio.* accidenti, poteſt non eſſe, & ſecus ſe habere; Demum ſi Mundus eſt vnus, vel eſt vnus numero, vel ſpecie, vel genere, non numero, quia vnum numero eſt continuum, Mundus non eſt continuus, & vnum numero definitur in quinto Metaphyſicæ, cuius materia eſt vna, at Mundi non vna eſt Materia. Non eſt vnus ſpecie, alioquin haberet ſpeciem aliam ſibi oppoſitam. Nec genere, alio- *Ratio Ariſtotelis leuis.* quin plures darentur eius ſpecies. Non itaque videtur eſſe vnus. His accedit, quod rationes Ariſtotelis, & Platonis pro oſtendendo Mundo vno, ſatis videntur leues: ait Ariſtoteles vnicum eſſe ordinem locorum, & Mundum ex vniuerſa conſtare Materia: at hoc aſſerere, eſt petere in principio, id quod eſt demonſtrandum, qui enim dicerent eſſe plures, etiam dicerent falſa eſſe, quæ allu- *Similiter Ratio Platonis.* muntur. Plato Mundum oſtendit vnum, quia ad vnius exemplaris ſimilitudinem eſt formatus, at hoc non cogit, quoniam Hominis quoq; vnica eſt Idea, ſimiliter Leonis, cum tamen particularia ſint numero multa. His, & ſimilibus rationibus,

tionibus, putare aliquis posset, Mundum posse esse multiplicem, non autem necessario vnum esse.

Cap. VIII.

Quod Mundus sit Vnus.

QVod Mundus sit Vnus, satis firmis rationibus ostendi potest, & primo hęc veritas ex eo conspicue elicitur, quia asserentes Mundos esse plures, in cōspicua labuntur absurda, veluti Democritus statuens Atomos innumeras, asserens Mundos crescere, & minui, insuper fieri cœco quodam Atomorũ concursu, & alia huius generis enuntians, quæ consensione Sapientum inania penitus sunt. Similiter Empedocles asserens Mundos inuicem definitis temporum mēsuris per Litem, & Amicitiam reciprocari, & Stoici idipsum affirmantes fieri per Ignem, ea profecto proferunt, quę negligenda sunt potius, quam rationibus reiicienda. Si igitur ea sententia, cuius oppositam conspicua sequuntur absurda, est approbanda, approbanda erit sententia asserentium Mundum Vnum, cum oppositā varia, & conspicua absurda sequantur. Præterea id secundo ostenditur rationibus, & via sumpta ex primo mouente, & efficiente: nam primo elicitur ratio hæc ex octauo Phy. 49. motus primus est æternus, ergo vnus, si vnus ergo cōtinuus, si vnus, & continuus, ergo est ab vno motore, & vnius Mobilis, sine quo alii motus non sunt, at motor primus, vnus, motus primus vnus, & vnum primum mobile, vnum constituunt ordinem, & Mundum. Quod confirmatur: quia ex principio, quod vnum, & absolutissimum est, & ita vnum, vt conditio eius sit, quod sit vnum, debet proxime opus pendere quod & vnum, & absolutissimum sit. Mundus proxime ex Deo pendet, quare vnus esse debet, & absolutissimus, immo ita debet esse vnus, vt conditio eius etiam sit, quod sit vnus. Maior ostēditur: quia opus effectum imitatur causam, & particeps est naturæ, & cōditionis eius, vt capax est. Minor ex se patet: confirmatur, quia ab Vno, vt vnum est, non procedit multitudo nisi ordine aliquo, at ea, quæ ordine aliquo ex vno prodeunt, & pendent, conspirant deinde, vt partes ad constitutionē vnius tertii. Præterea idipsum ostenditur considerando modum, quo ex sententia Peripateticorum Deus operatur, & res pendent ex eo, nam (vt distincta consideratione patefeci) operatur Deus ex sententia Aristotelis, cum quadam naturæ necessitate. Agens per naturam proxime vnum producit, & quæcunq; ex eo pendent, necessario vno modo, semper, & consimiliter pendent, & propterea ab vno principio, non multi, & varii, sed vnicus ordo proficiscitur. Quod confirmatur: quoniam quicunque plures ponunt Mundos, non ex vno principio prodire asserunt, sed vel ex variis, vt ex Lite, & Amicitia dixit Empedocles, vel fortuito quodam concursu eos fieri dixerunt, vt Democritus, & qui eum sequuntur, quod apprime est absurdum, vt iam patefeci. Tertio, id ipsum ostenditur rationibus sumptis ex Forma, & quia (vt patuit) Forma Mundi est multiplex, quamcunque consideremus, semper apparebit Mundum debere iudicari vnum, nam si pro Forma intelligimus Formam abiunctam, nempe Deum, ex ea conspicue colligimus Mundum esse vnum, nam si Deus est vnus, vnus est ordo Intelligentiarum, ergo Mundus Cœlestis eis respondens est vnus, si Cœlestis, ergo & Elementaris, & consequenter Mundus totus erit vnus. Insuper inquit Aristoteles 12. Metaphysicæ 49. Illud vero perspicuum est, Cœlum esse vnum: nam si plures essent, vt homines, vniuscuiusque principium

Pro Vnitate Mūdi ratio prima

Democritus.

Empedocles.

Ratio prima.

Secunda.

Confirmatio.

Alia confirmatio.

Ratio tertia.

Ratio ex 12. Metaphysica.

ſpecie vnum erit, & numero multiplex: at quæ numero multa ſunt, Materiam habent, prima autem eſſentia, cum ſit prima entelechia & purus actus Materiam non habet, primum igitur illud mouens, quod immobile manet, cum ratione, tum numero vnum eſt, & ob id illud, quod ſemper, & continenter mouetur, vnum erit, &c. Hęc Ariſtotelis ratio, eiuſque vis ex his principiis deducitur: omnis Intelligentia alicui orbi reſpondet, & orbi primo reſpondet Intelligentia prima, quæ Deus eſt, Inſuper in æternis ſub ſpecie non reperitur multitudo indiuiduorum, cum ea parata ſit, vt quæ numero non ſunt æterna, ſeruentur æterna ſucceſſione. Tertium principium eſt, multitudo indiuiduorum ſub ſpecie, non eſt ſine materia, vt elicitur ex quinto Metaphyſicæ 12. & ex primo de Cœlo 92. Ex his deducitur ratio: quia ſi mundi eſſent plures, primi cœli, & primi motores eſſent plures, & quia mundi non ſunt ſubordinati, ſed vt indiuidua ſub eadem ſpecie, etiam primi motores, tales eſſent, quod ſine materia non contingit; primus autem motor penitus eſt à materia immunis, hinc directe, & per priora progrediendo dicere valemus. Primus motor eſt immunis à materia, ego vnus, ego primum mobile vnum, ego ordo mobilium vnus, & Mundus vnus, nam vnum caput, & vnus Princeps abſolutus, ex quo cuncta pendeant, vnum conſtituit vniuerſalem ordinem, qui Mundus eſt, à Deo namq; pendet & Cœlum, & vniuerſa Natura ex 12. Metaphyſicæ 38. At obiiciet forte aliquis ex mundorum multitudine non neceſſario colligi prima principia eſſe plura, & materiata, quia nō pendent ex mundo, & vnum poterit eſſe commune principium multorum, non ſecus ac Auerroes perperam imaginatus eſt vniuerſæ humanæ ſpeciei vnicam aſſiſtere Mentem. Soluitur hæc inſtantia, quia alia eſt ratio de humana mente ex opinione Auerrois, & de Deo, & ratio varietatis eſt multiplex; Vna, quia ex Deo per quandam naturæ neceſſitatem ex ſententia Ariſtotelis pendet Mundus, & conſeruator, non autem ex humana mente ea omnia pendent, quæ in homine reperiuntur; Secunda eſt, quia Mundus eſt æternus, & eſt opus totum, & completum primo principio reſpondens, non talis eſt homo ad Mentē relatus; Tertia eſt, quia ſingulis hominibus propria anima reſpondet, quæ ita ſe habet ad ſingulos homines, vt Deus ad Mundum, in Mundo autem præter Deum, ſolus cōſideratur ordo ex Deo pendens, qui ſi eſſet multiplex, etiam principia, & capita ordinis multa eſſe deberent. His accedit, quod ea ſententia de vnitate humanæ mentis, inane commentum iudicari debet; Inſuper ſi nomine formæ, vna cum Platone intelligimus animam Mundi, ea vnica ſtatuitur. Si intelligimus ordinem, ordo, qui ſit vniuerſus, ex vno principe pendens in vnum finem cōſpirans, vnicus eſt. Quod etiam patet ex naturali propenſione corporum, ex qua proxime ordo conſurgit, omnia enim grauia conſpirant ad vnum centrum, neutra in extremo per naturam ſunt conſtituta, leuia autem ad intermedium tendunt: ex his vnus prodit ordo locorum, & corporum, ex vnico autem ordine vnicus conſurgit Mundus; non multiplex. Confirmantur hæc omnia: quia ſi plures eſſent Mundi, vel eſſent inter ſe ordinati, vel ne, ſi ordinati eſſent, ea illorum vniuerſa ſubordinatio re vera eſſet vniuerſum, & Mundus, ſi ſubordinati non eſſent, tunc ab eo, quod eminenter eſt rerum ordo, inordinata prodirent, nec multitudo prima corporum iudicari debet deſtituta ordine, cum cætera omnia appareant ſuo ordine prædita, & præſertim quia deſtituta ordine præter naturam, & Prouidentiam eſſe dicuntur, Inſuper cum Mundi non ſint ſine Intelligentiis, orbiū motoribus, quia omnes Intelligētiæ ex Deo pendentes ſunt ordine præditæ, eſt neceſſe fateri collocata etiam ſub intelligentiis ordinem includere; Similiter elicimus

Vis ratio nu Ariſt.

Dubitatio.

Solutio.

Cōfirmatio.

cimus Mundum esse vnum, considerando alias formarum eius assumptiones, veluti pro cœlesti corpore relato ad mortalem orbem, pro figura eius sphærica, nil extra se derelinquente, & præsertim id patet considerando formam sumptã pro essentia Mundi, nam conditio Mundi est, vt sit vniuersum absolute, & sit cunctorum ordinata series, adeo vt in ratione eius vnitas includatur. Quarto vti valemus rationibus ex Materia depromptis, nam conditio Mundi est, vt constet ex omni sensili corpore, includens autem sensile omne corpus, quia constat ex vniuersa Materia, non potest esse multiplex, Materia enim est causa sine qua nõ. Insuper de Mundo loquendo, ea, quæ proxime mundum complent, & constituunt, sunt species rerum, & cum Mundus sit specierum ordo, & plenitudo, quæ vnica est, vnicus esse potest. Præterea si plures dantur Mundi, vel materiæ eorum sunt variæ, vel vnica, si variæ, etiam formæ erunt variæ, sunt enim ad aliquid, & ita æquiuoce erunt Mundi. Insuper varia esse non possunt, quia si consideramus materiam primam ea vnica est, si consideramus simplicia corpora, ea non possunt esse plura tribus, grauibus scilicet, leuibus, & neutris, quæ omnia ad tria sola subordinata loca sunt procliuia, & ob id vnicum valent per naturam cõstituere Mundum. Quinto vti licet rationibus ex fine sumptis, nam si per finem intelligimus finem constitutionis, ille est ordo, qui vnicus apparuit, si intelligimus finem rei constitutæ, qui est Deus, vel Deo frui, Deoque hærere, Deus est vnus, & per mundum vnum species rerum omnes Deo pro earum capacitate fruuntur; Si demum finem consideramus, cuius gratia parata est multitudo indiuiduorum sub specie, ea profecto parata est tanquam medela interitus, vt ea, quæ numero nequeunt esse æterna, seruentur æterna successione multorum indiuiduorum, vt dicitur in secũdo de Anima, & Mundus numero æternus est, ideo superuacanea esset eius multitudo. Sexto id ipsum elicitur ex variis conditionibus Mundi, nam conditio Mundi est, vt sit sensilis imago Dei, vt sit vniuersum, vt sit omne, totum, & perfectum, vt sit communis sedes hominũ, Deorumque, quorum nullum seruaretur, si Mundi essent plures, vt consideranti redditur notum, adeo vt quicunque nituntur plures astruere Mundos, nullum derelinquant Mundum, sed omnes euertant: nullus enim eorum esset vniuersum, cuncta includens. Quod demum confirmatur; quia si Mundi sunt plures, vel sunt similes, vel dissimiles, si similes, frustra essent plures, præsertim cum vnus non generet alium, si dissimiles, igitur vnus, non ea includeret, quæ alter, ac ita nullus esset vere vniuersum, & perfectum, Vnicus itaque Mundus est.

Rationes ex materia deprõpta.

Rationes sumpta ex fine.

Ex cõditionibus Mundi.

Confirmatio.

Cap. IX.

An Mundi possint esse plures.

Quoniam secus se habet de actu, quam de potentia, & de falso possibili quã de impossibili, & multa actu non sunt, quæ tamen possunt esse, veluti, quãuis non rideam, & non curram, possem tamen ridere, & currere, ideo posset aliquis putare, ita se habere de Mundo, quamuis enim concederetur, quod sit actu vnus, posset quispiam suspicari esse plures potestate, & præsertim, quia est Forma in Materia; quæ est apta multiplicari. Insuper cum ex recta Theologorum sententia Deus ex nihilo hunc mundum creauerit, vt hunc, ita alios procreare potuisset, cum sit immensæ fœcundus, & immensæ virtutis, cuius virtus ad hoc exiguum opus non terminatur, quod ad Dei virtutem perinde se habeat, ac pun-

Quod Mundi valeant esse plures.

ctum ad lineam, & finitum ad infinitum; Oppositam tamen sententiam approbant Plato in Timæo, & Arist. in 1. de Cœlo, & quamuis multæ ex formatis ostensionibus vim habeant hoc ostendendi, vt tamen veritas elatior elucescat, distinctius hoc proponitur explicandum. Dicamus itaque, Mundum necesse, nec posse esse multiplicē. quod præsertim ex tribus conspicue elicitur, primo ex modo, quo pendet ex Deo, ex sententia Aristotelis, nam ex Deo pendet cum quadā necessitate naturę, per quē modum ex vno nō potest proxime, & adęquate prodire nisi vnum, vt enim ex Sole vnum lumen, ex igne vno, vna calefactio prodit, ita ex vno primo principio, vnus ordo, & vnus corporeus Mundus; Altera ratio sumitur ex Materia, quæ est causa sine qua non, cum enim mundus ex tota materia constet, nec adsit materia ex qua alius constitui valeat, necesse est, vt vnicus sit: at materia non est causa principalis, sed necessaria, & sine qua non. Ideo adest ratio tertia principalis, quæ ex forma, natura, essentia, & conditione Mundi elicitur, conditio enim Mundi est, vt sit vniuersum absolute, totum, & perfectum, si mundi essent plures, nullus esset absolute vniuersum, nullus imago Dei, nullus itaque esset Mundus. Quare asserere Mundos esse plures, est pugnātia proferre. At obiiciet aliquis, quia Aristoteles oppositum asseruisse visus est, dixit enim in primo de Cœlo, quod cum Mundus sit Forma in Materia, ex parte Formæ posset multiplicari, at non multiplicatur ratione Materiæ; Respondeo, Formā mundi dupliciter posse considerari, Primo ratione generis, quatenus est Forma in Materia, ac ita ei non repugnat multitudo. Secundo, vt talis Forma est, cuius cōditio est, vt sit in vniuersa Materia, ac ita ei multitudo repugnat, & hoc indicauit Aristoteles, asserens Mundum esse omne totum, & omni ex parte perfectum, immo apprime leuis fuisset ratio Aristotelis ad ostendendum Mundum constare ex omni materia, nisi ex conditione, & propria mundi forma eliceret, illum ex tota materia debere constare, ideo frequenter dixit esse vniuersum, esse totum, & omni ex parte perfectum: considero tamen, quod constare ex omni materia contingit quinque modis, primo, absolute, vt Mundus, secundo, ex tota materia cœli, vt cœleste corpus, tertio, ex tota materia mortalium, vt Mundus elemētaris, quarto ex tota materia speciei, & indiuidui, sic Lunæ orbis ex vniuersa eius materia constat, tum huius orbis Lunæ, tum orbis Lunæ, quinto, ex omni materia propria, & singulari, vt Socrates constat ex tota sua materia; & qua consideratione aliquid constat ex tota materia, eadem consideratione multiplicari nō potest, ex quo elicio decipi illos, qui aiunt, Mundo solū repugnare multitudinem ratione materiæ. Demum repugnat multitudo Mundorum propriæ inclinationi Simplicium corporum, & propterea Naturæ eius: omnia enim grauia in locum vnum sunt per naturam propensa, similiter & leuia, quæ nisi in vno loco inuenirentur, præter naturam essent disposita, at ex dispositione præter naturam, non valet consurgere Mundus, qui est quædam communis, & vniuersa Natura, Naturæq; ordo. At cōsideremus, quid hac de re, & Academici, & Theologi sentiant, Plato profecto idipsum sentit quod Aristoteles, ideo in Timæo asserens Mundum vnum, quatuor attulit rationes, quibus ita esse vnum patefecit, vt nequeant esse plures: rationem primam sumpsit ex Mundo Ideali, inquiens: Mundus est vnus, siquidem ad vnius similitudinem est formatus, quod enim viuentia omnia quæcunq; intelligunt, continet, socium alterum habere non potest, alioquin aliud animal, quod hæc duo cōtineat esse oporteret, cuius duæ hæ partes sint, nec illorum, sed tertij huius, Mundus hic simulachrum rectius diceretur. Secundo rationem attulit ex materia sumptam, inquiens. Quatuor igitur earum

Margin notes: *Sententia aduersa.* — *Ratio prima.* — *Secunda.* — *Tertia.* — *Dubitatio.* — *Solutio.* — *Constare ex omni materia modi quinq;* — *Sentētia Platonis.* — *Ratio prima.* — *Secunda.*

earum rerum quamlibet integram Mundus accepit, ex omni quippe igne, aere, aqua, terra, ipsius faber ita ipsum composuit, vt nullam cuiusque istorum partē, aut vim extra relinqueret; Tertio rationem addidit sumptam ex forma, inquiēs: idq; ea ratione fecit, vt totum hoc animal, quam maxime perfectum, ex perfectis partibus esset; deinde vt esset vnum, cum nihil extra relictum fuerit, ex quo alterum generetur; Indicans conditionem Mundi, vt est totum, perfectum, & vniuersum, hanc esse, vt sit vnus, & considerandum in verbis Platonis, quod asserit Mundum constare ex tota materia, vt esset vnus, indicans, quod ratio, ob quam Mundus sit vnus, non est, quia constet ex tota materia, sed vice versa, quia vnus esse debet, ideo ex tota materia constat, nam vt dicitur in secundo Physic. non forma est ob materiam, sed contra, materia est ob formam, & quaecunque prodeunt ex necessitate materiae, imperfectionem indicant, vt mors, & senium, nec sunt propter finem, ex quo constat, quod qui asserunt Mundum esse vnum ob necessitatem materiae, patefaciunt id esse malum quoddam, & nō ordinatum in finem, vt monstra, & similia, quod de Mundo nō est fas dicere. Propterea longe rectius sensit Alexander, qui referēte Simplicio in expositione 98. cont. primi de Coelo, dixit, quia conditio Mundi est, vt sit vnus, & quod ex tota materia constet, ideo extra Coelum nihil est, & longe est praeferenda sententiae Simplicii, & D. Thomae sequentis Simplicium, qui oppositum approbarunt, nimirum, quod quia nil sit extra Mundum, ideo Mundus sit vnus, non enim negatio est causa principalis affirmationis, & hoc eo loci suo loquēdi modo indicauit Aristoteles inquiens, extra Coelum nil esse, quia Mundus ex tota materia cōstat. *Tertia.* *Alexander.*

At dubitatur, de ratione Platonis sumpta ex Idea, quam dicebat Alexander necessitate carere, cum vnius Ideae, variae numero possint esse imitationes, & participationes, Simplicius in primum de Coelo exponens cont. 92. nititur instantiae Alexandri satisfacere, & inquit, semper vni Ideae vnam speciem respondere, at ea in aeternis, vt sole, Luna, & Mundo seruatur numero aeterna, ideo est vna numero: in mortalibus vero solum seruatur aeterna successione indiuiduorum. At haec solutio nullius videtur roboris, quia non est dubitatio de specie mundi, sed de numero, cuius vnitatis causa, non est vnitas ideae, sed solum est causa vnitatis speciei, quare Plato non causam pro causa attulisset, nam causa, quod Mundus sit vnus, nō esset vnitas Ideae, sed aeternitas, quare Simplicius cupiens seruare Platonem, euertit rationem eius. Propterea pro solutione duo consideremus fundamenta: primum est, quod Mundo non competit Idea vna, distincta ab aliis, sed vnus idearum ordo, siue Mundus vnus Idealis. Alterū est, quod conditio Mundi Idealis est, vt vnus sit, cunctas Ideas includens, quae vnitas non est conditio distinctarum Idearum. Ex his elicitur solutio: cum enim Mundus Idealis sit vnus & ita vnus, vt eius conditio sit, quod sit vnus, & cuncta includat, ideo Mundus sensilis, qui eius est imago, debet esse vnus, cuncta includens, & ita vnus, vt eius conditio sit, quod sit vnus, & hoc patefecit Plato, inquiens: Mundus est vnus, si quidem ad vnius similitudinem est formatus, quod enim viuentia omnia quęcunque intelliguntur continet, socium habere nō potest, alioquin aliud animal, quod haec duo contineat, esse oporteret, &c. Indicauit itaque Plato cōditionem mundi hanc esse, vt sit vnus, & pulchram formauit rationem, quam non formauit Aristoteles, quia ideas non concessit, solum approbauit Mundum, & ordinē eminentissimum, qui Deus est, & ob id in octauo Phy. 49. & 12. Metaphysicae, ex eius vnitate non secus ac Plato ex vnitate Mundi idealis, collexit Mundum esse vnum; Attulit etiam Plato rationē quartam, sumptā ex fine, qui est Mundi, *Dubitatio.* *Simplicius.* *Euersio.* *Quarta ratio Platonis.*

perfectio,& æternitas, inquiens,ne quis morbus, aut senectus eum attingeret, omnia opifex intra ipsum clausit,& nihil extra dereliquit. Recte itaq; Plato nouit Mundum esse vnum,nec posse esse plures. At perpendamus quid hac de re dicant nostri Theologi:ipsi non omnino consentiunt. D. Tho. asserens in primo de Cœlo vnitatem esse conditionem Mundi,cogitur etiam asserere per nullam Dei potestatem fieri posse plures mundos,non enim ea dicuntur apta effici,quæ pugnantia includunt,& mutuo se destruunt, veluti homo sine ratione fieri nulla potestate potest, hinc in primo Sent. dist. 44. inquit, à Deo Mundum hunc posse reddi maiorem, & meliorem,at non ait posse creari plures. Alii ex aduerso inquiunt,ne dum posse hunc reddi maiorem, verum etiam posse alios creari, vel infinitos numero,vt existimauit Gregorius Arimin. in primo Sentent. dist. 44. in qua nititur ostendere, Deũ posse infinitum actu producere, vel saltẽ finitos,vt censuit Scotus in secundo Sent.dist.1.q.3.censuit enim Scotus infinitũ,vel numero,vel mole,ex parte sui non posse effici, & ob id non posse à Deo creari, nisi successione,at non simul;consentiunt itaq; Scotus,& Gregorius Deum plures Mundos creare posse,vt enim hunc creauit,ita alium ei similem creare potuisset. Existimarẽ ego opiniones has posse conciliari; Nam nomine Mundi, vel intelligimus proprie sumptũ Mundum,qui absolute,& sui conditione sit Mundus, totũ,& vniuersum,ac ita non possunt esse plures simul, sed successione tantum. Vel intelligimus Mundum,qui sit totum in parte,& totum vt placuit opifici,qui extrinsecus,libere,& contingenter operatur,ac ita vt Deus hunc creauit, valuisset alium similẽ creare,hic est perfectus,est totum,& vniuersũm,dum non adest alius Mundus:at si alius crearetur,non amplius esset absolute totum, & vniuersum;Hac consideratione recte loquuntur Scotus,& Gregorius, & rectius sentit Scotus,asserens repugnare numero,magnitudini,& cuilibet ex alio pendenti,vt actu infinita sint, nam statim quod aliquid redditum est actu,terminatum est,& finem suæ constitutionis habet,terminus,& finis non seruantur cum infinito,& si finem habet suæ productionis,& constitutionis, etiam finem includit suæ extensionis,conditionis,numeri,& existentiæ.

Theologi. D. Tho. *Opinio aliorum. Gregorius Arim.* *Conciliũ.* *Præfertur sententia Scoti.*

Cap. X.

Per quid Mundus sit vnus.

Mirari profecto sublimia ingenia possunt,qua ratione,cuius munere,& qua virtute valeat Mundus esse vnus,cum in eo tot inueniãtur partim pugnãtia, vt contraria, partim distincta genere, vt attinentia ad varia Prædicamenta, partim etiam distincta plus quam genere, vt æterna, & mortalia, & ; præsertim quia vnum numero est maxime vnum, ea autem valde multa, & distincta, nec apparet quid ea detineat ne secernantur: vt ratio admirationis est conspicua, ita apprime latet,& obscura est causa, per quã proxime Mundus sit vnus; Propterea dixere nonnulli, Mundum non vere esse vnum, sed solum esse vnum per congregationem,non secus ac exercitus vnus sit: quæ opinio in præcedentibus reiecta est,nam vnum per congregationem est vnum secundum accidens, quod secundum se est multiplex: at à Deo,qui est ipsum vnum,nõ potest proxime id pẽdere,quod ex se sit multiplex,& præsertim quia id quod est conditio alicuius, nõ ei competit ex accidenti: vnitas est conditio Mundi,vt patuit. Insuper ea vnitas nimium est leuis,nimium solubilis,nimium cum eo pugnans, quod est imago, & imitatio ipsius vnius, qualis est Mundus. Præterea in eo, quod est vnum per

Dubitatio per quid Mũdus sit vnus. *Prima opinio.*

ſolam aggregationem, vna pars non pendet ex altera, nec ad alteram ſe habet, vt forma, ſecus itaque mundus debet cenſeri vnus, quam per ſolam aggregationem. Stoici imaginati ſunt ſpiritum quendam communem per omnia effuſum, quo cuncta ligari, in vnumq; redigi affirmarunt, hunc nonnulli aiunt eſſe quintam eſſentiam cunctis inſertam, ex omnibusq; per ſublimationes natam elici, ex nonnullis magis, ex aliis minus, aduerſus quem communē ſpiritum diſputat Alexander in cap. de mixtione, & iure profecto: cum enim aſſerant ſpiritum illum eſſe corpus, meabit corpus vnum per aliud, quod fieri nequit, inſuper, vel eſt ſimplex, vel mixtum, nō ſimplex, quia non datur infra cœlum aliud ſimplex corpus præter quatuor elementa, & longe minus poterit eſſe corpus mixtum, quia mixta mouentur per elementum prædominans, & ſunt poſteriora ſimplicibus, quare non poterit eſſe ligamentum ſimplicium. Inſuper vel eſt graue, vel leue, ſi graue, præter naturam erit in igne, ſi leue, præter naturam in loco deorſum: at nil præter naturam æternum. Demum corpus omne aliquo ſenſu percipitur, hoc nullo, ſed eos mittamus. Auer. in ſecundo de Cœlo, comm. 41. inquit, Mundus eſt, quaſi vnum animal, non ligatum variis ligamentis, ſed ligatum prima potentia ſpiritali, diuiſa in ſuo toto, à quo habet magnitudinem terminatā neceſſario, quæ potentia ſpiritalis non diuiditur in aliis o[illegible]bibus, niſi quia diuiditur in primo orbe, vt potentia mouens animal, non diuiditur in aliis membris, niſi quia primo diuiditur in corde, &c. id ipſum repetit Auerroes ſæpe alibi, & præſertim in tertia diſp. in fol. 12. & 18. dubij nec non 12. Metaphyſicæ 44. & præter cætera, quæ ſilentio prætereo, hæc profert Auer. in tertia diſp. in fol. 18. dub. Sequitur itaque, quod oportet vt ſit vna hæc virtus ſpiritalis, ex qua prodeunt omnes virtutes ſpiritales, & corporeæ, & eſt vnius generis, extenſa in toto vniuerſo, alioquin nullus ordo ſequeretur in hoc Mundo, & non elicitur ex extenſione vnius virtutis in pluribus rebus, vt ſit in ea virtute pluralitas, vt opinati ſunt multi, videlicet quod ab vno primo principio influitur vnum, & ab eo pluralitas, &c. Quid Auerroes per hanc ſpiritalem virtutem intelligat, non conſtat: & varij varia dicunt, nam ea vel eſt ſubſtantia, vel accidens, ſi accidens, vel motus eſt, qui proxime ex Deo pendet, vel à motu diſtinctum: ſi motus, id concedi debet, conducit enim motus totius, pro vniuerſi ordine, ſi diſtinctum, contra Deus, & Cœlum non agunt niſi lumine, & motu ex ſententia Ariſtotelis. Hinc approbanda non videtur eorum ſententia, qui putarunt Auerroem denotaſſe qualitatem ſpiritalem, nullibi enim apud Ariſtotelem huiuſmodi qualitates approbantur. Si eſt ſubſtantia, vel eſt corporea, vel incorporea, non corporea, quia non mearet per omnia, & reiiceretur rationibus, quibus reiicitur ſpiritus Stoicorum; ſi incorporea, quæ ſit huiuſmodi ſubſtantia non conſtat, omnis enim ſubſtantia ex corpore non pendens eſt Mens, ex ſententia Ariſtotelis, & actus, at virtus illa ſpiritalis, ab Auerroe non dicitur Mens, cum dicatur diuidi in primo mobili, inde effundi in alia, quod de Mente non recte diceretur: exiſtimarunt alij Auerroē denotaſſe eam, quam frequenter animam cœlorum appellat, per quam aſſerit cœlum intelligere intelligentiam ſuam, & ſeparata principia, adeo quod vt ex ſententia Academicorum ex mente, tanquam ex ſuperiore gradu prodit anima, ita ex ſententia Auerrois ex prima intelligentia, prodeat vis ſpiritalis, hoc eſt anima, per quam orbes viuunt, & intelligunt principia ſua, vt elicitur ex tertio de Anima, comm. 14. ex 12. Metaphyſ. 41 & ex ſecundo de Cœlo, comm. tertio, ex cap. de ſubſtantia orbis, & locis aliis, quæ explicatio ſatis recte aptatur, & congruit ſententiæ, & verbis Auerrois: at approbanda non eſt, quoniam ex opinione Ariſto-

Opinio Stoicorū.

Euerſio.

Opinio Auer.

Euertitur ſententia quorundam.

Euertitur alia ſententia.

telis non reperitur anima in Cœlo, distincta ab Intelligentia, nec aliam Aristotelis in eo patefecit reperiri compositionem, nisi ex intelligentia, & orbe, vt patet ex octauo Physic. Et ego latius in libro de Cœlo patefaciam. Propterea Alexander in cap. de mixtione, his verbis explicat rationem connexionis partium Mundi, inquiens: Verissima, propterq; causa vniuersi est, Diuini, in orbemq; lati, æthereique corporis natura, quæ ambitu suo vniuersum materialem affectibus obnoxiam, & variabilem substantiam ambiens, per continuum, & perpetuum motum, aliamq; aliàs habitudinem erga ipsam, mutuas corporum, quæ gignuntur variationes, certo, firmoq; ordine efficiens, continet, connectit, & cōseruat vniuersum, & post pauca. Quocirca rationi magis consentit dicere, vnumquodque ipsorum, per propriam formam cohærere sibi, & ad se ipsum vnum esse, quatenus est cuiusq; ipsorum essentia, & communes affectus ipsorum mutuo conseruari, tum propter materiæ communionem, tum propter circumpositi ipsi diuini corporis naturam, &c. Hæc Alexander: Quibus verbis varia tetigit pro vnitione partium mundi conducētia, veluti essentiam, per quam vnumquodq; suo simili hæret, materiam communem, conditionem Cœli eminenter mortalia includentem, & formæ instar ad ea se habentem, & motum, quo rerum ordo seruatur, adeo vt alia ab his distincta virtus non requiratur, præcipua tamen ratio connexionis est, quia cuncta tanquam numeri per gradus ex vno pendent, vnius primi sunt participationes, à quo omnibus tributum est esse, his clarius, his obscurius, primo Cœli 100. superius enim est tanquam forma inferioris, & aliquid contento simile includit, veluti aqua est frigida, vt terra, aër humidus, vt aqua, ignis calidus, vt aër, cœlum quamuis sit distincti generis, tamen facultate, & virtute simillimum est igni, propterea à veteribus igneum fuit iudicatum, ac ita cūcta ex vno prodeuntia seruāt conditionem vnius, & in vnum cōmunem finem conspirant, adeo vt demum per formam, qui est ordo ordinatus naturæ rerum, Mundus sit vnus. Causa itaque communis prima, & remota vnitionis, est Deus, causa communis, & proxima, est cœlum, communia instrumenta eius sunt, lumen, & motus, causa proximior connexionis mortalium est communis materia, eorum cum communibus affectionibus, & demum causa proxima, & propria, est singulorum graduum propria natura, quatenus superior est tanquam forma inferioris, & continēs contenti. Insuper addo magis, & insolubilius nexi partes Mundi inter se, sine corporeis ligamentis, quàm partes Animalium per ligamēta corporea, ligamenta enim semper includunt violentiam quandam, & ob id ligata nequeunt esse æterna, cum è contrario Mundi partes per naturam, & conditionem propriam nectantur, nec vlla ratione solui appetant, sed omnes per naturalem propensionem quærendo locum suum in eam connexionem, & eum ordinem conspirant. Si itaque per spiritalem virtutem, ab Auerroe positam, aliquid horum intelligimus, approbanda erit, si aliud aliquid, reprobanda.

Sententia Alexandri.

Colligitur tota causa per quam Mundus est vnus.

Cap. XI.

Diluuntur aduersæ Rationes.

Soluitur ratio prima.

Explicata veritate, facile modo est aduersas rationes diluere: ostendebatur multitudo Mundorum, primo ratione relata ab Aristotele in primo de Cœlo. quia Mundus est Forma in Materia: quæ ratio nedum soluitur, verum insuper reflectitur in aduersarios, quoniam forma, quæ ita est in vniuersa materia, vt conditio eius sit esse in vniuersa materia, multiplicari non potest, forma Mundi

est

est huiusmodi, vt apparuit. Instabatur secundo, quia Multitudo nulli causæ aduersatur, quæ ratio nedũ est soluta, verũ insuper in aduersarios reflexa, apparuit enim omni causæ Mundi repugnare multitudinem. Instabatur tertio, quia si vilia multa sunt, longe melius est, vt perfecta multiplicentur, quæ ratio similiter retorquetur, nam vilia sunt multa, quia vilia, quia nil eorum absolute totum, & perfectum, quia nequeunt esse numero æterna. At dicebatur ex primo Moralium, Bonum quo communius, eo esse melius. Respondeo, Bonum Mundi esse communissimum, quia cunctis rerum gradibus competit, & cunctis ea vnitio, & ordo conducit. Insuper ea sententia, Bonum quo communius, eo melius, vera est de Mortalibus, numero multiplicatis, & bono eorum: at longe melius est seruari æternum numero, quam multitudine indiuiduorum, sententia Metrodori à Plutarcho relata solum est vera de mortalibus ortis ex fœcunditate Terræ, & similibus. Nec inane infinitum est ager fœcundus pro gignendis Mundis, cum solum Mundus prodeat ex fœcũditate summi boni. Rationes Epicuri leues sunt, dicebat enim ea quæ gignuntur sunt numero plura: reflectitur, quia Mundus vel non gignitur, vt putat Aristoteles, vel creatur, vt aiunt Theologi, Insuper ea sententia est vera de illis, quorum vnum generat aliud, & quorum conditio non est, vt sint vnum. Addebatur adesse materiam pro mundorum generatione, at oppositum fuit ostensum. Dicebatur, si Mundus est vnus, vel est vnus secundum se, vel ex accidenti: Respondeo, esse vnum secundum se, nam conditio eius est, vt sit vnus. At dicebatur, ex multis actu non per se consurgere vnum: Respondeo, in hac ratione includi fallaciam ex æquiuocatione ductam, nã aliud est considerare an Mundus sit vnus, vel plures, aliud considerare cum sit vnus, quomodo ei vnitio competat, de primo dixi esse vnum secũdum se, quia vniuersum absolute, de altero quomodo partes Mundi nectantur, & vnum constituãt, in precedente cap. patefeci: nam Mundi gradus inuicem comparati, & actum, & potẽtiam includunt. Dicebatur deinde: si Mundus est vnus, vel numero, vel specie, vel genere, Gandau. in primum de Cœlo q. 24. inquit, Mundum non esse vnum numero, quia non continuus, non specie, quæ sub genere, alioquin daretur species ei opposita: non genere, alioquin variç darentur Mundi species, sed esse vnũ vnitate ab vno, quam analogicam appellant, idque ostendit authoritate Aristotelis in quarto Metaphysic. cont. 2. dicentis, ens esse ab vno: at Mundus est entia omnia. Hanc sententiam verã non censeo, primo: quia quod constat ex vniuersa materia, est vnum numero, & multiplicari non potest, Mundus est huiusmodi, hoc patet ex Arist. in primo de Cœlo, dicente, formas in materia existentes posse numero multiplicari, nisi ex vniuersa materia constent, indicans Mundum ob id esse vnum numero. Præterea, qui dicit formam in materia, dicit particulare, & vnum numero. Insuper vnum Analogia, siue ab vno, est tale, vt prædicetur de contentis sub eo, vt ens de quolibet gradu eius, Mundus de suis gradibus minime prædicatur. Hinc secus se habet de Mundo, qui de partibus non prædicatur, vt commune ab vno, secus de ente, quod de singulis dicitur. Dicamus itaq; Mundum esse vnum numero, hoc est vnum numero vniuersum, omnia continens, & vnum numero ordinem ordinatum. At instabatur, quia non est continuus: Respondeo, non omne vnum numero debere esse cõtinuum, sed solum, quod sub proprie sumpta specie in Prædicamento continetur, Mundus est vnus numero per similitudinem, vt etiam dicitur vnus specie per negationem, quia non multiplex, pariter vnus genere, hæc enim vera sunt de Mundo per similitudinẽ, & per negationem. Insuper etiam animal vnũ numero non proprie est continuum, sed

Solutio secunda. *Tertia.* *Rationes Epicuri.* *Gandau.* *Euersio.* *Solutio propria.*

est vnum per connexionem. Hinc Aristoteles in octauo Physic. 30. ait, nullum continuum mouere se, quatenus animal non proprie est corpus continuùm, vt corpora similium partium, sed est colligatum, sic autem etiam Mundus ex parte vltimæ formæ, & virtutis effusæ à Deo per motum, & essentias rerum, potest dici continuus, vt in primo Meteororum ait Philosophus, oportere mortalem orbem superis lationibus esse continuum, & in secundo de Cœlo 26. Addebatur postremo, rationes Platonis, & Aristotelis pro Mundi vnitate leues esse, iam patefeci eas recte intellectas & explicatas, magni ponderis esse, nam conditio Mundi est, vt ex vniuersa materia constet.

Cap. XII.

An extra Mundum sit aliquid.

EX eo quod dictum est Mundum ex vniuersa materia, & ex cunctis sensilibus corporibus constare, conspicue elicitur, Mundum nil extra derelinquere & cuncta suo ambitu includere, quod demonstrauit Plato in Timæo, quia vt exemplar eius, Mundus nempe intelligibilis, omnia intelligibilia includit, ita Mundus sensilis includere debet omnia sensilia, alioquin suo exemplari non responderet. Insuper si aliquid extra se derelinqueret, nō esset opus omni ex parte perfectum, quia non omnia includeret, imo non esset Mundus, & vniuersum, quia non essent cuncta in vnum versa. Idipsum asserit, & ostendit Aristoteles in primo de Cœlo, inquiens, extra Cœlum nullum reperiri corpus, non secundum naturam, quia vnius corporis vnus est locus secundum naturam, at grauia, leuia, & neutra, in Mundo locum habent, in quo secundum naturam posita sunt, non præter naturam, quia nil toto genere, & vniuerso tempore præter naturam est, & quod vni est præter naturam, alteri competit secundum naturam, & cum extra Cœlum nullum corpus inueniri valeat, nō reperitur ibi locus, quia locus est, in quo natum est reperiri corpus, si non locus, nec inane, quia inane dicitur locus, in quo corpus non reperitur, insuper non motus, quia non est sine corpore, non tempus, quia motum sequitur, & non est sine motu. Vt itaq; intra Cœlum sunt omnia, & Mundus est vniuersum, ita extra nihil est. Ex quo constat, non recte Empedoclem existimasse, Mundum esse paruam quandam portionem eorū quæ sunt, vt retulit Plutarchus. Similiter patet, Democritum, Leucippum, Epicurum, & similes, euertisse conditionem vniuersi, cum putarint extra hūc Mundum, innumera corpora, & Mundos reperiri, hi enim optantes multos astruere Mundos, Mundum penitus euerterunt. At dubiū est, an vera sit sententia Stoicorum, qui extra Cœlum, immensum vacuum reperiri putarūt, quod etiam existimarunt Democritus, & Epicurus, idque ostendunt, quoniam si quis in dorso Cœli reperiretur vel posset manum extendere, siue sagittam arcu propellere, vel ne, si posset, reperietur ibi locus, & Vacuum, si non posset, adesset ibi corpus, quod impediret propulsionem. Insuper argumentatur Cleomedes in suo libro de Mundo, quia imaginari possumus Mundum hinc in alteram immensi vacui partem transferri. Et Aristoteles in octauo Physic. 52. ait, manente primo, idest Deo, necesse est manere vniuersum continuatum cum illo, indicans quod nisi contineretur, laberetur. Insuper vnà cū Heraclito imaginari possumus Mundum in ignem verti, & tunc maiorem locum, & interuallum occupare. Præterea Aristoteles ait, extra Cœlum nihil esse, vt extra, & intra sunt differētiæ loci, quare extra Cœlum reperitur locus, vel plenus, vel vacuus. Insuper sententia est Aristotelis,

Plato. *Arist.* *Sententia Empedoclis.* *An extra Cœlum sit inane.* *Cleomedes.* *Aristot.*

ſtotelis, Mundum non egere loco, nec eſſe in loco, ſed eſſe in ſeipſo per partes: ſi Mundus non eget loco, cur etiam ſine loco extra Cœlum alia corpora non reperiuntur, vel ſaltem reperiri non poſſunt? Præterea ſi extra Cœlum nihil eſt, quo pacto à Platone in Phædro locus ſupercœleſtis tot laudib. effertur, & nunquam ſatis commendari poſſe aſſeritur. Similiter qua ratione Ariſtoteles in primo de Cœlo, cont. 100. ait, ea, quæ ibi ſunt, non eſſe apta ſeneſcere, nec moueri, ſed fœlicem ducere vitam toto æuo. Hæc indicant extra cœlum plura, & diuiniſſima reperiri. Hæc confirmantur: quia quemadmodum ante Mundi creationem quamuis præter Deum nihil eſſet, tamen creatus fuit Mundus, & valuiſſet creari maior, ita quamuis modo extra cœlum nihil ſit, tamen nil repugnaret extra cœlum corpus aliquod reperiri. Ex aduerſo autem Ariſtoteles & Plato conſtanter affirmant, extra cœlum nil reperiri, & in ſecundo de Cœlo, contex. 27. oſtendit Ariſtoteles Cœlum non eſſe præditum figura angulari, alioquin dum reuolueretur, ob eminentias angulorum, daretur & locus ſine corpore, & corpus ſine loco, quod tanquam manifeſte abſurdum derelinquit. Et confirmatur: quia ſi Vacuum daretur extra Cœlum, vt dixerunt Stoici, cur intra non daretur, vt non dari ipſi quoque conſenſerunt? Præterea cum intra cœlum ne detur vacuum vehementiſſime rapiuntur corpora, quo modo ab immenſo externo vacuo non raperetur Mundus, & in partes diſtraheretur. Præterea daretur locus immenſus, cui nullum corpus reſponderet, ac ita inane, re vera erit inane, & fruſtra. Inſuper quomodo Mundus in eo immenſo vacuo non fluctuaret, & laberetur, & diſperderetur? Præterea ſi immenſum eſt illud vacuum, qua ratione Mundus in vna eius, potius quam in alia parte reperiretur? nulla enim apparet ratio varietatis, niſi dicamus, non ratione vlla, ſed caſu, & ex euentu hic reperiri, quod de Mundo non videtur eſſe dicendum. Miſſas facio rationes Ariſtotelis, quibus in quarto Phyſic. abſolute oſtendit non dari Vacuum, patet itaque rem apprime eſſe dubiam, & iure optimo pro quauis parte clariſſimorum Philoſophorum extare opiniones.

Confirmatio.

CAP. XIII.

Reſolutio difficultatis quomodo extra Cœlum ſit, vel non ſit vacuum.

VT de propoſita difficultate dicam quod ſentio, conſiderandum primo eſt, Vacui nomen modis variis, & præſertim ſex vſurpari. Primo enim dicitur de loco, in quo corpus parum ſenſile reperitur, vt vaſa plena aëre, dicuntur inania. Secundo dicitur de loco, in quo illa corpora non reperiuntur, in quorum gratiam paratus eſt: veluti, Domus dicitur vacua, dũ abſunt habitatores, & crumena, dum abeſt pecunia, de quo inani, non eſt ſermo. Tertio, per Metaphoram dicitur de commentis, & fatuis imaginationibus, naturæ, & conditioni rerum aduerſis, quas dicimus inanes, tanquam leuiſſimas, fundamento non innixas, idque non includentes, quod in veris ſententiis includitur, nempe conſenſionem, & adæquationem cũ rebus. Vſurpatur quarto, pro nihilo, & quod nihil eſt, inane dicitur. Hac ſignificatione cum Ariſtotele dicere poſſumus extra Cœlum inane reperiri. Quinto, vſurpatur pro prima materia, quæ cum ſit locus dimenſionis, & formarum, dum ſecundum ſe conſideratur, & eſt tanquã vacuum quoddam, cum ſit effuſio quędam ſine termino, & ſine eo, in cuius gratiam parata eſt, vt elicitur ex quarto Phyſicorum, cont. 15. & 59. Hac ratione Ariſtoteles in primo de Ortu, & interitu 31. & 32. dicebat: quod ſi Materia reperiretur ſeorſum à Forma, daretur ſeparabile vacuum, & ita cenſeo debere legi, non commune, vt

Vacui nomen ſex modis vſurpari.

legitur in aliis, & ei respondent verba in tertio de Cœlo cont. 29. prolata. Sextò, vsurpatur Vacuum pro loco, ex sententia veterum, qui sit interuallum, & dimensio quædam, in qua corpus sit aptum recipi: quod vacuum dupliciter considerari potest, vel separatum, hoc est seorsum à corpore locato, vel nõ separatum: Aristoteles vtrumque nititur renuere, præsertim tamen absurdum asserit, quod detur separatum, vt patet ex tertio Cœli 29. coniunctum autem cum corpore multi concedunt, vt Philoponus & alij. Secundo considerandum est, quod dum asserimus Mundum esse in nihilo, id duobus modis potest intelligi, vel cum affirmatione, adeo vt sit in nihilo, tanquam in loco, & fundamento: in qua significatione ea sententia falsa est, vt patet. Secundo, potest intelligi per negationem, quod sit in nihilo, hoc est non in alio, quia alio non eget, sed cum inter corpora sit sibi satis, in seipso per partes, & suam naturam esse dicitur. Accipiendum tertio, inane, sumptum pro interuallo, dupliciter posse considerari, vel ita, vt interuallum illud vere sit dimensio aliqua, & aliquid in rerum natura ponat, vel quod sit negatio, & sola non repugnantia, vt in eo corpus recipiatur. Aristoteles dum hoc reiicit, id vsurpare videtur in prima significatione, non in secunda, & pro eo euertendo vim habent rationes ab eo formatæ in quarto Physicorum. Nam Aristoteles hoc præsertim ostendit intra superficiem ambientis, quam locum dixit, aliam dimensionem non reperiri præter eam corporis inclusi. At si vsurpatur in secunda significatione, vt id vsurpasse puto veteres, tunc dicendum censeo, inane veterum, nil aliud esse, nisi id nihil, de quo Aristoteles dixit extra Cœlum nihil esse, & hac consideratione, & distinctione, valemus Aristotelem cum veteribus conciliare, & valemus asserere, dari vacuum extra Cœlum, & non dari, hoc etiam visi sunt concessisse Academici: hinc Plotinus in suo libro de Mundo, dubitat, si alij darentur Mundi, an collocatus in dorso vnius mundi, eos videre posset? indicans id inane pro nihilo sumptum extra Cœlum reperiri, & mediare inter Mundus si plures darentur.

Esse in nihilo dupliciter intelligi potest.

Inane pro interuallo dupliciter consideratur.

Conciliatio Arist. cum veteribus.

Cap. XIIII.

Diluuntur Rationes aduersæ.

Apparuit vacuum sumptum pro nihilo, non includẽs affirmationem vllam interualli & veræ dimensionis, sed solum indicans non repugnantiam ex parte sui, vt in eo sint corpora concedendum esse, Negandum autem solum dari vacuum, quod vere sit locus, & proprie sumptum interuallum dimensiones includens, ex quo constat, quomodo aduersæ rationes solui debeant, & quid veri multæ earum includant, quidque falsi. Rationes Aristotelis ostendunt extra Cœlum non reperiri vacuum, qui proprie sit locus corporum, vel secundum, vel præter naturam: At dico ibi reperiri vacuum, quod nihil dicitur, quatenus nõ repugnat, vt in eo insit corpus, in quo si imaginamur corpus reperiri, in eo erit non secundum naturam, nec præter naturam pro violento, sed modo medio excludente illas dispositiones, vt dum imaginamur corpus Mathematicum esse in loco: At vrget authoritas secundo de Cœlo 27. supra relata, nobisque conspicue aduersari videtur, quia Aristoteles ait, Cœlum necessario esse sphæricum, ne detur corpus sine loco, & locus sine corpore. Respondeo, rationem illam esse probabilem, non necessariam, & esse formatam secundum communem veterũ sententiam, quod omne corpus sit in loco, cum tamen ipse Mundum totum neget esse in loco. Addebatur: Si vacuum datur extra, cur non datur intra Cœlum?

Rationes Aristot.

Instantia

Respon-

Respondeo, Mundum esse vniuersitatem rerum, quæ vniuersitas inane pro nihilo sumptum, suæ conditioni aduersum excludit, & renuit, & partes omnes, vt partes vnius, pendentes ex vno, & in vnũ conspirantes, mutuam connexionem, & vnitionẽ quærant, & ob id ne detur inane vehementissime mutuo se trahunt, & ad id cunctæ sua natura, & conditione cõspirant. Addebatur quod tunc daretur locus immensus, cui nullũ corpus respõderet, natum in eo recipi. Zenarchus *Zenarchus.* referente Simplicio, satis faciens huic difficultati, dicebat, inane non esse vere locum, natũ suscipere per naturam, vel violẽtia, sed solum esse susceptiuum, hoc est ei non repugnare, vt corpus recipiat: ea autem potestas, quæ sola est, non repugnantia, & nil aliud ponit, frustrari potest, vt dum dicimus motui circulari, vt motus est, non repugnare interitum, & Formæ Mundi, vt in Materia, non repugnare multitudinem, quã solam non repugnantiam nõ considerans Simplicius *Simplicius.* minus recte Zenarchum carpit, quasi mutet solam vocem, non sententiam. Addebatur, cur Mundus in eo immenso vacuo non laberetur? at similiter dubitare possumus, cur in nihilo non laberetur, & dicimus primo ei aliam vllam propensionem non cõpetere. Addo cum Arist. in octauo Phys. manente primo necesse est manere omne quod continuatur cum eo. Demũ dicebatur, cur potius in vna, quam in altera immensi inanis parte reperiretur Mundus? at similiter cum Mundus sit in nihilo, de eadem re ambigere valemus. Et soluens dico in vacuo pro nihilo sumpto, nec partes, nec differentias proprie reperiri: nam omne quod est, cum Mundo est, solum dicimus non repugnare corpori, vt ab alio non ambiatur, non enim Mundus eget alio externo, in quo recipiatur, sed sibi satis est. Apparuit hactenus quomodo ea intelligi debeant, quæ aduersus inane fuerunt allata. At perpendamus, quid veri includant rationes pro astruendo inani relatæ, quarum vna erat ea Epicuri, & Stoicorum quærentium, an Homo collocatus in *Ratio pro inani diluitur.* finibus Mundi, valeat manum extendere, vel arcu sagittam expellere. Alexãder in tertio Naturalium Quæstionum, cap. 12. respondens, præsertim tria dicit, primo, quod ea est inanis quædam imaginatio, secundo, quod includit contradictionem, supponit enim nihil esse aliquid, ac ita quærit an in id possit manus extendi & supponit extremum mundi non esse extremũ, & Mundum non omnia intra se includere, tertio ait, manum extendi non posse, quia in nihilo nõ potest aliquid recipi, & impediri extensionem, non quidem ab æterno aliquo corpore, sed quia in nihilo nil recipi potest. Simplicius in primo de cœlo, primum eorum, quæ relata sunt leue asserit, quia etiam impossibilia licet nonnunquam imaginari, vt perpendamus quid inde sequatur. Reliqua approbat, & præsertim id primum est reiiciendum, quia etiam Mathematici imaginantur diametrum Mundi extendi, & quouis corpore dato, imaginantur maius, & Theologi aiunt Deum alios cõsimiles Mundos posse creare. Nam licet etiam imaginari corpus sine loco, vt in 4. Phys. cont. 5. ait Arist. corpus Mathematicum non esse in loco. Insuper alia quoq; solutio non satisfacit, quoniam (vt dixi) Mundus non eget loco, est *Mundus non eget loco* in nihilo, & à nihilo amplectitur, cur itaq; pugnantia includemus, si dicemus, manum extendi? & dum asserit Alexander in nihilo non recipi aliquid, respondeo, in nihilo recipi intelligi posse dupliciter, vel cum affirmatione vel cum negatione, recipi in nihilo cum affirmatione non contingit, id enim quod non est *Recipi in nihilo dupliciter intelligi potest.* recipere non potest, id tamen potest cõtingere cum negatione, asserẽdo corpus non alio egere, vt ab eo recipiatur, veluti de Mũdo toto id asserimus posset itaq; manus extendi, non tamen posset expelli sagitta, quia expulsio inanimorum nõ fit sine aëre intermedio. Consimilibus fundamentis explicanda sunt cætera

Quare colligens dico, extra Cœlum nihil esse, & id nihil posse dici inane, nō quia dimensionem aliquam propriam denotet, vel proprie locum, sed quatenus nil repugnat, extra Cœlum corpora reperiri, cum conditio corporis absolute non sit, vt in proprie sumpto loco reperiatur, vt patet de vniuerso orbe, sed id solum sit conditio corporis grauis, & leuis, mobilis motu recto, & infra Lunam collocati. Et quamuis per naturam, vt ait Arist. in primo de Cœlo, vel præter naturam extra Cœlum non possit esse corpus, tamen & imaginatione Mathematica, & absoluta Dei potentia, non repugnat ibi corpus reperiri, & ibi erit per negationem, non secundum naturam. At addebatur, quia dicendo, Extra, denotamus differentiam loci, Respondeo, Extra, vsurpari tripliciter; primo, pro vera differentia Loci, ac ita terra absolute est intra, ignis extra, Elementa media, medio modo se habent, nam hæc proprie sunt in loco. Secundo, vsurpatur Extra, pro extremo corpore, maxime distante à medio, vel pro eius positione, in qua significatione Aristoteles in cont. 100. primi de Cœlo supremum mobile nuncupauit lationem extremam. Tertio, vsurpatur Extra per negationem, quia non intra, in qua significatione dicimus extra Cœlum nihil esse.

Corpus imaginatu sextra cœlum q modo ibi erit. Extra tripliciter conside- rari potest.

CAP. XV.

Proponitur considerandum an Mundus sit æternus: Opinionesq; variæ referuntur.

ATtinentia ad Mundi constitutionem, ad eiusque affectiones, ardua sunt, & superant humanum captum, & ea præsertim, quæ pertinent ad ortum, & interitum eius, de quibus nullo sensu valemus reddi certi, & iure optimo ad articulos fidei, vt supra humanam rationem posita attinere dicuntur. Propterea Plato hac de re in Timæo verba facturus, Deos, Deasque omnes implorauit, & nunquam fuit ausus absolute decernere, num Mundus fuerit semper, necne, Arist. quoq; in primo Topicorum c. 9. asseruit, Problema de Mundi æternitate, ob eius difficultatem Dialecticum esse. Cuius opinionis etiam fuit admirabilis Galenus in libris de Demonstratione, referēte Auerr. in primo de Cœlo, comm. 22. nec non alij plures viri doctissimi, quare mirum non est, si de re hac variæ extant Philosophorū sententiæ. Ego cum lumine fidei constanter credam, Deum in principio creasse Cœlum, & Terram, vt tamen eminentiora, & vtiliora refulgeāt munera superæ reuelationis, quid hac de re senserint Philosophi, & quo nos humana ratio ex Physicis desumpta deducat, mihi vna cum Arist. considerandū propono, Quam cōsiderationem in quatuor partes distribuam: referam primo principalia capita opinionum, simulq; afferā rationes nonnullas aduersus æternitatem Mundi. Referam secundo, & explicabo opinionē Arist. eiusq; potiores rationes. Perpendam tertio, quid senserit Plato, & num re vera dissentiat ab Aristotele: Quarto, dubia soluam. His demum addam breuem eius opinionis relationem, cui toto animo adherendum est. De Mundi ortu, & interitu variæ veterum Philosophorum fuere sententiæ, quamuis enim de nonnullis consenserint, vt tamen ad id pertinet, de quo est sermo, in varias iuere opiniones. Consenserunt veteres materiam Mundi æternam esse: Cum enim creationem noscere non valuerint, & omne quod sine creatione fit, Materiam exposcat, & sit necessarium in vnam primam materiam deuenire, cum ea sit prima, & ob id ex priore materia gigni non possit, ea absolute sine ortu, & interitu æterna erit. Sic Empedocles Elementa quatuor dixit æterna, Diogenes Aërem, Heraclitus Ignem,

Plato.

Arist.

Diuisio considerationis de Mundi æternitate.

De quo veteres cōsensere.

Ignem, Thales Milesius Aquam, Democritus, & Epicurus Athomos, Plato in Timęo, & Aristoteles in 1. Physic. Materiam primã asseruerunt æternam. At loquentes de Mundo summopere fuere discordes, quorum sententiæ in quatuor prima capita rediguntur: vel enim putarunt Mundum ortum, & interiturum, vel nec ortum, nec interiturum, vel ortum, at non interiturum, vel vice versa non ortum, sed interiturum. Quicunque plures putarunt reperiri Mundos, vt Democritus, Epicurus, & similes, hi Mundos non secus, ac animalia gigni, crescere, decrescere, & interire existimarunt. Chaldæi, Ocellus, Pythagoreus, & Aristoteles, & cum eo multi, vt Cleomedes, Plotinus, Proclus, & alii, Mundum dixere omni ex parte æternum. Plato, vt ei tribuit Aristoteles, nec non Anaxagoras, Mundo putarunt competere ortum, immunem autem esse ab interitu. Inquit Philo Iudæus, vir præclaro ingenio ornatus, Platonem, opinionem suam deprompsisse ex Orpheo, & Hesiodo. Alii inquiunt ex Genesi. Differt tamen opinio his adscripta ab ea quæ nostrorum est Theologorum. Primo ex parte Principii: nam Plato non ait Mundum creatum, sed ex materia primo inordinate mota constitutum. Secundo ex parte Finis, quia Plato Dei voluntate in eadem dispositione ait, seruandum æternum. Quarta est opinio eorum, de quorum lege erat Auerroes, qui Mundum dixere non ortum, sed interiturum, vt refert Auerroes in primo de Cœlo 102. Cum tot sint opinionum capita, Philosophi tamen, quorum sententiæ tempore Aristotelis florebant, & circumferebantur, de hoc consentiebant, quod Mundus sit genitus, vt asseritur ab Aristotele in 1. de Cœlo 102. & in 8. Physic. cont. 2. quorum fundamenta primo nobis sese offerunt perpendenda.

De quo fuere discordes. *Opinio prima.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.*

CAP. XVI.

Rationes pro eorum parte, qui Mundum genitum existimarunt.

MVndum non esse omni ex parte æternũ, variis rationibus potest ostendi. Vtor primo ratione, quam maximi fecit Philoponus, Mundus est mole finitus, quare & virtute, igitur non est æternus, sed mortalis, omne autẽ mortale, etiam est genitum. Mundum esse mole finitum, satis constat, & approbatur ab Aristotele, ex quo infertur, virtutem eius esse finitam, quia Aristoteles in octauo Physi. 79. ostendit, in magnitudine finita non posse inesse virtutem infinitæ moræ & conseruationis, & Auer. in 3. cap. de substantia Orbis, inquit: Dicamus, quod si fuerit concessum omnem virtutem in materia esse finitam, nil refert, vt ad hoc pertinet, siue sit vis agens, siue patiens. Id ipsum affirmat etiam in 12. Metaphy. 41. cæteræ consequentiæ ex se conspicuæ sunt: immo ad hoc astruendum vti valemus ratione Aristotelis in octauo Physic. 79. quia si corpus exiguũ seruatur per aliquod tempus, maius seruabitur per maius tempus, at cum Mundus nõ sit mole infinitus, seruando proportionem, poterit seruari per tempus longum, & non infinitum, id enim ei competeret, si mole infinitus esset; Secundo omne cui competit contrarium, & materia, est mortale, Mundo vtrumque competit, est itaq; mortalis, & ob id ipsum genitus, Maior est conspicua, nam ex contrario, & materia prodit ortus, & interitus, Minor est Aristotelis in primo de Cœlo 92. dicentis, Mundum esse formam in materia, confirmatur: quia forma Mundi est ordo, ordinatum, & in ordinatũ sunt cõtraria, quæ sunt satis pro ortu, & interitu, vt asseritur in 1. Phys. 46. ordinatum enim fit ex inordinato. Insuper idipsum ostenditur, quia Arist. in 5. Physic. cont. 8. inquit, in substantia non esse motum,

Pro Mundo genito ratio prima. *Secunda.*

Tertia. quia in ea non est contrarium, quare cui competit motus, competit contrarium; Mundo competit motus, igitur contrarium; Tertio ita argumẽtor. Omne compositum est nouũ, Mundus est maxime compositus, igitur nouus, & propterea genitus, & interiturus, maior est Auerrois 12. Metaphy. 39. dicentis, omne compositum est nouũ, nisi dicant aliqua componi ex se, & si qua essent, quæ ex se cõponerentur, tunc ex se prodirent ex potestate ad actum, & mouerẽtur ex se sine motore; Id ipsum asseritur in 3. disp. in fol. 19. dubii, quo loci ait Auerroes: at id, quod posuit Algazel, quod omne pendens ex causa est possibile esse, non est verum, nisi de cõpositis, non enim potest inueniri cõpositum æternũ. Idipsum etiã approbatum fuit à Platone, qui in Timæo dixit, omne ligatũ esse solubile, at cõposita omnia, dicuntur modo aliquo ligata, quare solubilia, & mortalia. Quarto loco vti possumus ratione Plat. in Timæo, quæ talis est: omne habens corpus, & quod sub sensum cadit gignitur, & genitum est; Mundus est huiusmodi, vt ex se constat; Maior ostenditur, quia tale est opinabile contradistinctum ab intelligibili, quare vt proprium est rei intelligibilis vere esse, & non gigni, ita propriũ rei opinabilis, esse vmbrã vere entis ex eo pendere, & gigni, ac genitum esse. Theophrastus (ex relatione Philonis Iudæi in lib. de Mundo non interituro) asserebat quatuor principalia esse, quæ nos inducere valent in suspicionem de Mundo, quod ortui, & interitui sit obnoxius: quorum primum est inæqualitas Terræ, nã si Mundus semper fuisset, iam diu montes cecidissent, & æquati fuissent vallibus. Alterum sumitur ex Maris, & Terræ continuata consumptione, sensim enim Mare videtur minui, cum multæ insulæ, vt Rhodus, Delus, & aliæ, quę prius maris vndis erant coopertæ, nunc aridæ, & discoopertæ inspiciantur, quod indicat, aquam continenter consumi, si aqua, igitur & terra, & aer, quare cõtinenter hæc contenta excalefacta ab igne in ignem transeunt, adeo vt demum cuncta in ignẽ videantur reuersura, vt asserebat Heraclitus. Tertium signum sumitur ex Mundi partibus, nam id cuius partes sunt mortales, mortale est, partes Mundi sunt huiusmodi; Nulla enim est pars Terræ, quæ non dissoluatur, & pereat, aqua continenter in vapores transit, aer sæpe putrescit, ignis deficiente combustibili extinguitur: ideo Vulcanus dicitur Claudus, quia semper alteri, tãquam baculo hęret. Quartum signum sumitur ex ortu rerum, quæ in terris reperiũtur, & præsertim hominum. Nam si Mundus esset æternus, semper præfuissent homines, si homines, etiam Artes, & Scientiæ, nec harum celebrarentur primi inuentores, at singularum Scientiarum, & Artium celebrantur inuentores, nõ itaq; semper fuerunt homines, & consimiliter nec Mundus. His addere valemus signum quintum, quod nonnulli plurimi faciunt, id autem sumitur ex facultatibus & viribus rerum natura constantium, percipimus enim facultates animalium, & plantarũ minui, & cuncta in deterius labi, vetustioribus temporibus gignebãtur homines maiores, & diuturniores, hæc indicant cuncta senescere, senium autem est via ad interitum; Lucretius ex Epicuri sententia libro quinto variis vtitur signis, & rationibus, vtitur enim signo tertio relato. Vtitur insuper signo alio ab historiis sumpto, cum enim extẽt obseruationes plurium millium annorum, cur non extant etiam præcedentium, ideo dicebat:

Quarta.

Theophrastus quatuor vtebatur signis.

Primum.

Secundũ.

Tertium.

Quartũ.

Quintũ.

Lucretius.

Præterea si nulla fuit genitalis origo,
Non alias alii quoque res cecinere Poetæ,
Quo tot facta virum toties cecidere, nec vsque
Æternis famæ monumentis insita florent?

Et si quis respondens dicat, id contigisse, vel ob inundationes, vel ob combustiones,

nes,euasio nulla apparet,inundatio enim vel est Vniuersalis,vel in parte, similiter conflagratio,si in parte, debuissent historiæ, & annales in aliis partibus seruari;si Vniuersalis,tunc periissent omnes homines,nec alii potuisse atgigni. Præterea si accidere possunt tam magnæ permutationes, etiam concedi debet interitus Mundi,non enim res æterna tam vehementibus permutationibus subiici apta est. Præterea Aristoteles in lib.de Motu animalium pulchra pro Mundo interituro vtitur ratione,inquiens:Mundus est ordo rerum à Cœlo seruatus:quare si permutatur motus Cœli, interibit ordo, & Mundus; Antecedens est possibile,quare & consequens,assumptum ostenditur, quia Cœlum reuoluitur circa Terram immobilem,Terra est corpus exiguum, & exigua Mundi portio, quare ab aliis superari potest,& à suo loco remoueri,si terra à medio remouetur, Cœlum quod voluitur circa terram, permutabitur,& ob id variabitur ordo Simplicium corporũ,& dissoluetur Mundus. Præterea Henricus vir doctissimus,quol. 1.q.7.ita argumentatur. Si aliqua creatura semper fuisset, ea per æternam morã necessario esset,nec vllo pacto posset nõ esse, etiam per absolutam Dei potestatem; Nam ponatur quod à Deo in nihilum redigatur, vel in nihilum redigi potest ab æterno,& tunc quia ponitur fuisse semper, & ab æterno in nihilum redigi,simul erit ab æterno,& non erit,vt argumẽtatur Aristoteles in primo de Cœlo,contra Platonem,si asseris non posse ab æterno in nihilum redigi,sed circa æternitatem,iam fateris ab æterno fuisse,& per vniuersam illam æternitatem non potuisse non esse,& quia omne æternum est necessarium,carens potẽtia ad esse, & non esse,vt patet ex 9. Metaphysicæ 17.ab æterno quoque res illa necessario fuisset, quod pugnat cum omni potentia Dei, & cum conditione creaturarum, quæ est, vt pendeant ex Deo. Præterea omnes sanæ mentis fatentur, Mundum esse opus Dei, filium eius ab eo factum. At in omni quod factum est, reperiri, debet primum,nam negare primum, est negare id esse factum, æternum enim vt æternum,non potest esse factum,si habet primum,igitur & vltimum.Insuper argumentatur D.Tho.secundo Sent.dist.prima.Si mundus fuisset semper, daretur infinitus numerus actu animarũ hominis,cum tamen Aristoteles in tertio Physic.ostendat infinitũ actu non dari. Præterea argumẽtantur alii:Si Mundus esset æternus,quæuis intelligentia esset immensæ virtutis, quod est absurdũ, ita enim nõ differrent à Deo, deducunt consequentiã, quia quæuis cognoscit suas reuolutiones,nec obliuiscitur,quare cognosceret infinitas reuolutiones,infinitum autẽ,vt infinitũ,non potest cognosci,nisi ab intelligentia infinita. Insuper eadẽ consequentia secus deducitur,quia Aristoteles ex eo, quod motores Cœli mouent semper,colligit esse virtutis infinitæ:at si Mundus esset æternus, omnes intelligentiæ mouerent semper,& ita omnes essent infinitæ virtutis;Hinc Arist. in 12. Metaphysicæ,cũ ex æterno motu intulisset motores esse separatos,quærẽs quot sint,ait esse plures, & eos nõ posse esse in materia, sed cunctos debere esse separatos,ob eandem rationem, nempe, quia mouent semper, vt etiam elicitur ex octauo Physic.79.Hinc Henricus de Gandauo, & Vicomercatus in 12. Metaphysicæ, ob hanc rationem in hanc venere sententiam, quod ex opinione Aristotelis omnes Cœli motores essent immẽsæ virtutis,quod apprime est absurdum. Præterea nil inordinatum est à natura,vel secundum naturam: si Mundus esset æternus,careret ordine,quare eius æterna constitutio,nec à natura,nec secundum naturam esse poterit. Maior est Aristotelis in octauo Physic. 15. Similiter Minor, quia in infinito non seruatur ratio, quare nec ordo, cum omnis ordo sit quædam ratio,vt in eodem contextu affirmat Philosophus. Demũ afferri

Ratio Aristotelis.

Henricus

Alia ratio.

D. Tho.

Alia ratio.

Henricus

Ratio alia.

Rationes Philoponi possent instantiæ Philoponi, & rationes variæ, ducentes ad absurda: nã si Mundus esset æternus, tempus, & motus fuissent semper, quod si dicimus, in varia labimur absurda, ita enim infiniti ad infinitũ esset ratio, vnum infinitum esset maius altero, infinitũ pertransiuisset, infinito posset aliquid addi, & alia similia, quæ quoniã relata sunt in quæst. de æternitate motus, hoc in loco prætermittuntur.

CAP. XVII.

Rationes pro æternitate Mundi.

Vetustiores Philosophi putarunt Mundũ æternum. QVamuis Philosophorum plurimi asseruerint Mundum genitum, vetustiores tamen illum putarunt æternum, & propterea sumpto nomine ab æterno cursu, cœlum nuncuparunt æthera. Chaldæorum Sapientes similiter putarunt Mundum æternum. *Ocellus.* Ocellus discipulus Pythagoræ, variis rationibus eius æternitatem comprobauit, de quo loquens Philo Iudæus, in libro de Mundi æternitate, ait: incidi forte fortuna in commentarium Ocelli, hominis Lucani, cui de Vniuersi Natura titulus, in quo Mundum incorruptibilem nedum asserit, verum etiam argumentis conatur ostendere. Proclus, Plotinus, & principaliores inter Academicos, variis ostensionibus conati sunt patefacere, Mundum omni ex parte æternum. Ego autem vt vna cum Aristotele idipsum aliqua Arte efficiã, capita inspiciã principalia, & ex octo, quasi fontibus, rationes haurire conabor; *Primum caput rationum pro mundi æternitate.* Primo id facere valemus inspiciendo Mundi opificem, primumq; principium eius. Nam Mundi principium, & auctor, vel Deus est, vel Natura: si Natura, quoniam ea semper est eadem, & semper vno modo, pro facultate, & dum potest operatur, ideo quæcunq; ex ea prodeunt, semper, & consimiliter pendent, & prodeunt, quare si ex ea penderet Mundus, veluti penderet, si solum consurgeret ex propensione corporum grauium, & leuium, vt multi veterum existimarunt, vtiq; æternus, & consimilis semper esse deberet. Naturæ enim officium est consimiliter operari, & si adest varietas operis, vt etiam adsit caussa varietatis necesse est, quemadmodum asseritur in 8. Physic. 15. Si autem pendet ex Deo, vt re vera pendet, & consentiunt, qui recte sentiunt, longe magis videtur iudicandus æternus; primo ob eius conditionem, nam opera mortalia ex mortalibus opificibus prodeunt, Deus est æternus, immo ipsa æternitas, ideo opus eius debet esse æternum, nam opus Dei est æternitas, vt asseritur in 2. de Cœlo 17. Ideo Plato in *Plato.* Timeo inquit, producta à Deo æterna esse. Secundo idipsum elicitur ex ratione, ob quam Mundus prodit ex Deo, nam vt Theologi asserunt, & affirmat Plato in Timęo, Deus Mundum producit, quia bonus, & vt addit Aristoteles in proœmio Metaphysicæ, nulla detinetur inuidia. Quo præassumpto, ita argumentor, Deus est ipsum bonum, & ratione boni Mundus tanquam vmbra, & affectio sequitur Deum, Deus semper est bonus, quare Mundus semper illum sequitur, & vt actio proba, semper sequitur virtutem, & virum probum, ita Mundus supremam probitatem, nam vt se habet de ratione, per quam aliquid efficitur, ita de eo, quod efficitur putandum est se habere. Insuper cum sit ipsum bonum, & nulla detineatur inuidia, eum Mundus sequitur vt potest optimus: at præstantior est Mundus æternus, quam mortalis, quare illum sequitur Mundus æternus, & præsertim quia sic est eminentior participatio boni, & consimilior suo genitori. Confirmatur: quia boni conditio est fœcunditas, Deus est optimus, igitur fœcundissimus: at ex summa fœcunditate, opus prodit absolutissimum, quale solum est opus æternum. Prætetea, idipsum elicitur ex eo, quod Deus est actus purissi-

purissimus, nulli potestati permixtus cumulatissima perfectione semper praeditus. hinc ita argumentor, Opifex, vt Opifex, semper est praestantior, vt est actu, quam vt est potestate, & praesertim, quia id cuius est opus, est gratia operis, vt dicitur in 2. de Coelo, 17. quare cum Deus semper sit Opifex, & actus perfectissimus, nunquã debet esse potestate; At si ab aeterno ex eo non prodiisset Mundus, tunc potestate fuisset, quare vt semper sit actu, necesse est vt vna cum aeternitate Mundus ex eo pẽdeat, & prodeat. Praeterea quia Deus est ipsum bonum, necessario id vult quod est bonum, & non vult quod est malum, Mundus est ordo, qui bonus est, inordinatio malum. vult itaq; Mundum, & ita vult, vt est melius: at pro aeterno melius est: bonum enim diuturnius est eligibilius: vult itaque Mundum non pro definito, sed pro aeterno tempore, nam dicere quod solum velit pro definito tempore, est asserere, quod non velit bonum absolute, sed in parte. Cõfirmatur; quia à principio aeterno, consimiliter se habente, consimiliter, & semper idem prodit. Praeterea, cum ex Deo pendeat Mundus, est necesse, vel quod Diuina mens sit mundus Idealis, vt cum Theologis aiunt Academici, vel quod sit Mundus eminens, vt fatetur Aristoteles, qui in 12. Metaphy. 52. Deo tribuit ordinem eminentem, tanquã Duci, vtrouis modo se habeat, semper colligimus Mundum corporeum esse imaginem Mundi eminentis, participationem, & imitationem eius, vt fieri licet. Cum autem Mundus eminens degat supra tempus, in aeternitate, Mundus sensilis aeternitatem cum successione temporis includere debet, alioquin non aemularetur parentem suum, quod indicaret imperfectionem, & diminutionem sui opificis; Ordo itaque sensilis, respondens ordini intelligibili, aeternitatem temporis includere debet, respondentem aeternitati absolutae, supra tempus positae; Consimili ratione vtitur Plato in Timaeo, patefaciens tempus esse imaginem aeternitatis, eiq; congruenti ratione respondere; Demum hoc elicitur ex modo operandi Dei extrinsecus. Nam ex sententia Aristotelis (vt suo loco patefeci) Deus extrinsecus operatur, & mouet cum quadã necessitate Naturae, propterea quod ex eo prodit, & pendet semper, & pro facultate pendet, non autem pro definito tempore, & praesertim, quia huius varietatis nulla videtur posse assignari ratio, cum Deus mutationi non subiiciatur, & opera cuncta naturalia consimilem semper ordinem seruare inspiciamus. Ex primo itaque fonte variae, & efficacissimae rationes hauriri posse videntur.

CAP. XVIII.

Rationes ex aliis fontibus haustae.

QVoniam Principio efficienti recta ratione Principium patiens respondet, propterea ex efficiente ad patiens progrediendo, ex eo quoque satis conspicuae, & efficaces rationes eliciuntur: nam Mundus cum sit corporeus, materiam exposcit, materia vniuersa Mundi est aeterna, quare Mundus quoque aeternus est, de antecedente cõsentiunt omnes Philosophi, & iure consentiunt, non enim valent non consentire, ratio est: quia si materia inciperet esse, cum non valeat incipere per generationem, praesupponentem materiam, deberet creari, & ex nihilo fieri, quae creatio est supra sensus, & supra humanam rationem, ac propterea ignota Philosophis. Ex aeternitate Materiae, infertur aeternitas Mundi, primo, quia Materia non seruatur sine forma. Formarũ primae sunt illae elementorum, quare elementa sunt aeterna, elementa non seruantur sine ordine Vniuersi, ad quem per naturam sunt procliuia; Secundo, quia Materia, & Forma

Secundũ caput rationum.

Aeternitatẽ materiae sequitur aeternitas Mundi.

sunt ad aliquid, quorum si vnum est æternum, necesse est alterum modo aliquo æternum esse: Formæ autem sunt naturæ, cuius conditio est ordo, vt dicitur 3. Cœli 24. Ordo autem rerum Mundus est: Tertio, quia si materia est æterna, etiam æterna est generatio, quæ comitatur materiam; non seruatur autem generatio sine ordine principiorum ad eam conspirantium: nam Sol, & Homo generant Hominem 2. Physic. 26. Tertio elici possunt rationes ex forma Mūdi: nam

Tertium ca. ratio-num.

si Anima Mundi est Deus, cum Forma sit æterna, etiam Mundus debet esse æternus: si autem dicatur, Deum non proprie esse Formā Mundi, saltem fateri cogimur, Mundum esse domicilium Dei: æterno autem solum æternum congruit domiciliū, vt asseritur in primo de Cœlo 22. Si Mundi Forma est Anima à Deo distincta, vt aiūt Academici, ea est ingenita, & immortalis, vt à Platone in Phędro ostenditur; Si Mundi Forma est Ordo, vt in præcedentibus patuit, quemadmodum Ordo originalis, & eminens, est æternus, ita eius imago debet esse æterna, & præsertim, quia Ordo est natura rerum, vt dicitur 3. Cœli 24. Natura autem æterna est, cum sit ministra Dei. Præterea, Ordo est bonus & pulcher, inordinatio, mala, & turpis, Deus ea sola vult, quæ sunt bona, & pulchra. Demum si Mundi Forma est eius essentia, conditio Mundi est, vt sit omne, totū, & perfectum, non autem esset talis, nisi esset, omni, toto, & absolutissimo tempore, deesset enim ei aliquid si aliqua ex parte non esset. Quarto, elici possunt rationes ex Fine, qui Finis, vel est Deus, vel rerum perfectio, & participatio summi boni, si in Deum conuertimur: cum sit æternus, etiam Vniuersum ordinatum in illum debet iudicari æternum. Si Mundus enarrare debet gloriam Dei, quo fuerit diuturnior, & præstantior, eo latius, & diuturnius eam enarrabit: Si Mundus ex Deo prodit, ne sterilis sit fœcundissima conditio boni, quia semper fœcundus fuit, semper debuit Mundus ab eo prodiisse. Si Finis est perfectio rerum, & participatio summi boni, quia esse, est maximum naturæ bonum, non esse, maximum naturæ malum, & semper esse, est melius, quam non semper esse, debet Mundus esse semper. Demum, si Mundus ex Deo pendet, vt sit hominum, & intelligentiarum domicilium, cur debet esse domicilium pro parte, & non pro vniuerso tempore? cur pro æterno noluit Deus hoc pulcherrimum domicilium suis creaturis concedere? Quinto elici potest Mundi æternitas ex eius conditionibus, & affectionibus, Mundus est corpus vniuersum, nil extra se derelinquens, si ideo debet gigni, vel interire, aut id habet ex se, aut à Deo, non ex se, quia nil se generat, aut per naturam destruit, nō à Deo, cur enim Deus mundum destrueret? vel enim id faceret, vt nullum alium construeret, vel vt similem, vel vt potiorē, aut deteriorem produceret: non primum quia id malum est, esset enim absolute interitus, non vt producat deteriorem, quia id similiter malum esset, non vt æque perfectum, id enim esset frustra, nō vt potiorem, quia hic formosissimus est, & optime se habet, alioquin errasset in eo formando; Præterea, omne generans, vel [illegible]rumpens id facit per aliquod corpus alterans, quod sit extra rem generādam, at extra Mundum aliud corpus, quod mundum alterare valeat, non reperi[illegible] rationem tetigit Plato in Timæo, inquiens, nullum corpus fuisse extrinsecus derelictum, ne ab aliquo lædi posset. Neque dicere valemus, Mundum per [illegible] pugnantes partes, in se agere, seque destruere, ea enim per partes destructio, est [illegible]nouatio earum partium mundi, quæ sola successione valent ser[illegible] conditio Mundi est, cuncta seruare, ideo interitus, quoque in eius [illegible] igitur, nil in Mundo absolute interit, solum res Formā mu[illegible] variantur in orbem, ex se in se. adeo. vt nullius Finis sit absq; alterius

Quartū caput rationum.

Caput quintū.

pri[illegible]

principio, nam semper hac conditione variatur vt vnius interitus, sit alterius generatio, nil enim est adeo malum, quin Dei prouidentia dirigatur in bonum; sic interitus in generationem dirigitur. Sexta via, sextumque rationum caput sumitur ex Natura, & conditione Cœli, ita enim argumentari licet. Cœlum est æternum, igitur & Mundus, consequentia est conspicua, quia Cœlum est pars maxima, & principalissima, cæteras intra se continens, & seruans, ad quas perinde, ac Forma se habet. Assumptum ostenditur ab Aristotele in primo de Cœlo, primo, quia motui Cœli nil est cõtrarium, quare nec naturæ, & essentiæ eius. Secundo, quia nulla vnquam in cœlo apparuit facta permutatio, quamuis accuratissime seruata, literisque tradita sint omnia, quæ apparent in eo. Tertio, quia Cœlum est corpus primum, igitur est æternum, deducitur consequutio: quia si esset genitum, non esset primum, omne enim quod generatur, exposcit aliquid supra se, per quod generetur, ideo recte Auerroes in primo de Cœlo, comm. 22. ait: Omne, quod generatur, semper gigni per aliquod corpus prius eo, alterans, & dirigens ad ortum alterius, & ob id, nullum corpus mortale potest esse primum. Similiter Aristoteles in primo de Cœlo 100. dixit, sæpe declaratum fuisse in ostensionibus Encyclicis, omne primum, & supremũ carere transmutatione. Septimum rationum caput elici potest ex conditionibus rerum quæ gignuntur, & intereunt, primo: quia omnia quæ gignuntur, & pereunt, prædita sunt contrario, Mundo nil est contrarium, & nil extra se habet; Secundo, quæ gignuntur, etiam crescunt, & minuuntur, Mundus nõ crescit, nec minuitur; Tertio, quæ gignuntur, ab externo aliquo alterantur, Mundus totus à nullo externo alterari potest, cum non adsit; Quarto, quæ gignuntur, etiam multiplicantur numero, Mundus multiplicari non potest; Quinto, ea quæ gignuntur, & præsertim viuentia, è quorum numero est Mundus, ætatum varietate sunt prædita, mundus non adolescit, vel senescit, sed consimilis semper seruatur. Sexto, Vniuerso repugnat interitus, nam Vniuersum est absolute id, quod est, id quod absolute, & vniuerse est, nec gigni, nec interire potest: nam si gigneretur, vel fieret ex ente, vel ex non ente, neutrum contingere potest, vt argumentabantur veteres Philosophi, quorum ratio hac consideratione vim habet, quia ens absolute gigni nõ potest, sed ingenitum, & immortale est, vt asseritur ab Aristotele prope calcem 9. Metaphysicæ, solum gigni possunt partes entis, at ens vniuerse sumptum nequaquam: Mundus est ens totum, & vniuersum. Ad hoc rationum caput etiam redigitur ratio sumpta ex primi indiuidui generatione, quæ sic formatur: Non datur primus homo genitus, nec primus Leo, & ita de Multis, igitur Mundus absolute principium non habuit, consequentia est conspicua, si enim Mundus fuisset genitus, darentur prima indiuidua specierum, producta, dum Mundus fuit genitus, at ea dari nequeunt, nõ enim primus homo dari potest, quia homo à solo homine, Leo à solo Leone gigni possunt, ideo Aristoteles in libro de Gen. Animalium, cumulate ostendit, primum hominem genitum dari non posse, quod si dicimus Adam à Deo fuisse creatum, iam supra humanã rationem eleuamur, nos modo quærimus quo nos deducat humana ratio, quæ ex solis sensilibus sua principia recipit, & per opera physica nos eleuat in notitiam principiorum; creatio ad fidem pertinet, quam Reginam statuo. Octauum, & postremum rationum caput elicitur ex æternitate motus, & temporis: Nam motus est æternus, & ita æternus, vt detur motus vnus numero, æternus, & cõtinuus, igitur & Mũdus est æternus. Consequentia est conspicua, non enim motus potest esse vnus, æternus, & continuus, nisi etiam mobile eo motu sit vnum, & æternũ, assumptũ

Caput sextum.

Caput septimum.

Ratio ex conditione primi indiuidui.

Caput octauum.

latissime à me ostensum fuit in lib. de Motu, quas ostensiones nolo inaniter repetere: constat itaque, Mundum esse æternum, eius æternitatem nobis varia patefacere, & nil nobis in Physicis se offerre, quod oppositum manifestet, nos enim & maiores nostri semper consimilem inspeximus Mundum, quomodo itaque propria ratione suspicari possumus, vel illum fuisse genitum, vel aliquando interiturum?

Cap. XIX.

Opinio asserentium Aristotelem cum Platone idem sentire de Mundi æternitate.

Opinio Platonis. OStenso cum Aristotele Mundum omni ex parte esse æternũ, sequitur modo, vt consideremus, quid hac de re senserit Plato, & num cum Aristotele consentiat, nec ne. Putarunt Academicorum principaliores, quamuis Aristoteles afferat Mundum omni ex parte æternum, & Platoni tribuat, quod existimauerit Mundum non fuisse semper, sed habuisse principium, tamen litem solum esse positam in verbis, de re autem idem sentire, & Platonem solum explicare voluisse Mundum modo aliquo pendere ex Deo, nec vere esse, sed cõtinenter fieri, non autem quod absolute in aliquo temporis principio fuerit genitus. Huius opinionis fuere Proclus, Plotinus, Numenius, Iamblicus, Syrianus, Simplicius, & alii multi, quorum sententia vt clarior pateat, referenda primo sunt *Verba Platonis.* Platonis verba, quibus Mundum genitum patefacit, Plato in Timæo, disputaturus de Mundi ortu, implorato prius Diuino auxilio, hæc verba protulit: Principio mihi ita distinguendum esse videtur, quid sit, quod semper est, carens generatione, quid vero, quod gignitur, neque est vnquam, illud intellectu, per rationis indaginem intelligi potest, cum semper sit idem, hoc opinione per irrationalem sensum attingi, cum gignatur, & intereat, nec vere vnquam sit, quicquid autem gignitur, ex aliqua causa necessario gignitur, sine causa oriri quicquã nõ potest. Quando igitur opifex in operis constructione ad id, qnod eodẽ modo se habet, semper aspicit, & huiusmodi quodã vsus exemplo, ideã, vimq; in opus deducit, pulchrũ fieri tunc opus omne necesse est; quãdo vero ad id, quod factũ est respicit, minime pulchrũ. Vniuersum igitur hoc cœlum, siue Mundũ, siue quouis alio vocabulo cognominemus, cum explicandũ proponatur, de eo primum cõsideremus, quod in quæstione de vniuerso, ante omnia inuestigari debet. Vtrùm ne semper fuerit, sine vllo generationis principio, an genitum sit, ab aliquo principio sumens exordium, id profecto cernitur, tangiturque, & corpus habet, omni vero huiusmodi sensus mouenr: quæ sensus mouenr, opinione per sensus percipiuntur, hæc vero talia esse cõstat, vt gignantur, & genita sint, quicquid autem gignitur, ab aliqua causa necessario gigni asserimus, opificẽ quidem, & Patrẽ Mundi inuenire difficile, & cũ iam inueneris, prædicare, & eloqui vulgo impossibile, &c. Et post pauca. Dicamus, quã ob causam ille rerum auctor, generationem, & hoc vniuersum constituit. Bonus erat, Bonus autem nulla vnquam de re inuidia tangitur, igitur cum liuor ab eo alienissimus esset, omnia sibi quantum fieri poterant simillima fieri voluit. Et paucis interiectis. Itaque cum vellet Deus bona omnia fore, nihil vero quatenus natura pateretur, malum, quicquid erat quod in cernendi sensum cadere posset, assumpsit, non tranquillum, & quietum, sed temere agitatum, & fluctuans. idq; ex inordinata fluxione, redegit in ordinem

ordinem, hoc enim iudicabat esse præstantius. His verbis Plato de ortu Mundi, suam sententiam protulit. De interitu autem dixit, Dij Deorum, quorum opifex ego, & pater sum, hæc attendite, quæ à me facta sunt, me ita volente, indissolubilia sunt: omne siquidem quod iunctum est, solui potest, sed malum est, quod pulchre compositũ est, seq; habet bene, velle dissoluere. Quapropter quia geniti estis, immortales quidem, & indissolubiles omnino non estis, nec propterea vnquam dissoluemini, nec mortis fatũ subibitis. nam voluntas mea maius præstantiusq; vobis est vinculum, ad vitæ custodiam, quam nexus illi, quibus estis tunc cum gignebamini colligati, &c. Platonis verba Mundi generationem explicantia, à defendentibus ex eius sentẽtia æternitatem, explicantur, vel quod Plato patefacere voluerit differentiam inter corporea, & abiuncta, vt prima verba subindicare videntur. nã corporea à Platone non dicebantur esse, id fieri, & ideo ea sub sensum cadere asserebat, vt indicaret continenter fieri. Vel aiunt, Platonẽ nomine geniti denotasse dependens, vel constitutum, & compositum ex Principiis suis, vel demum Mundum esse genitum ex parte generis, quatenus Mũdo, vt corpus est, non regugnat generatio, vt neq; Talpæ, quatenus animal repugnat videre. Confirmant hanc sententiam, quia Plato ait, opificem cõstruxisse Mundum, quia bonus, at ipse semper fuit bonus. Insuper inquit, nulla detineri inuidia, & Mũdum, vt fieri licuit, sibi voluit esse simillimum, at non esset simillimus, nisi æternus. Præterea, declarans Plato quo pacto tempus vnà cum Mundo genitum respõdeat æuo, siue æternitati Diuinæ Mentis, ait. Illius animalis, hoc est, Mundi intelligibilis, æterna natura est, quod genito operi congruere omnino non potest. Idcirco imaginem æui mobilem effingere decreuit, ac dum Cœlum exornaret, fecit æternitatis in vnitate manentis, æternam quandam in numero fluentem imaginem, quam nos tempus vocamus. Et post pauca: Tempus vnà cum Cœlo factum est, & ad exemplar æui, ideo factum est, vt Mundus hic, illi præstantiori, vt fieri potest simillimus sit, ille enim Mundus, huius exemplar, omne per æuũ est, hic vero perpetuo per omne tẽpus fuit, fitq; solus, & erit, &c. Si itaq; tempus est imago æui, & si Mundus perpetuo per omne tempus fuit, videtur dicendum, quod omni ex parte sit æternus. Insuper quod Plato non sit loquutus de vero Mundi ortu, in aliquo temporis principio, adeo vt prius non fuerit, satis conspicue ex eo elicitur: quia primo voces explicans, & declarans, quid nomine geniti denotet, id explicat, vt contra distinguitur ab intelligibili, & vero ente, & dixit illud intellectu per rationis indaginem percipi potest, cum semper sit idẽ, hoc opinione per irrationalem sensum attingi, cum gignatur. & intereat, neq; vere vnquam sit, &c. Aperte his verbis indicauit Plato, nomine geniti, denotare non vere ens, sed continenter pendens, & fluens. Confirmat hanc sentẽtiam Simplicius: quomodo quod fit in tempore, habet tempus præexistens, at ex Platonis sententia tempus non præcessit, sed vna cum Mundo factum dicitur. Præterea, Plato in Phædro, Animam Mundi asserit æternam, inquiens: quod semper mouetur, immortale est, quod vero aliud mouet, ab alioq; mouetur, cũ terminum habeat motus, terminum habet & vitæ, solum ergo, quod seipsum mouet, quia nunquam se deserit, nunquam cessat moueri. Insuper ait, Mundum esse immortale animal, habẽs animam, & corpus secundum naturam per omne tempus cõiuncta. Similiter Materiam, & quatuor elementa posuit æterna. Si igitur æterna est Anima, æterna est Materia, & anima non est sine corpore, nec materia sine forma, & elementa sine ordine, conspicue colligitur, illum putasse Mundum omni ex parte æternum esse. Et quamuis Plato in Timæo explicet

De interitu Mundi.

Explicatio verborum Platonis.

Confirmatio.

Simplicius.

animæ generationem, in Phędro autem dicat ingenitam, non ob id secum pugnat: quia in Phędro, ab anima remouet generationem proprie sumptam in aliquo temporis principio, in Timæo explicat, quomodo pendeat ex Idea, & intrinsecus sit constituta ex principiis suis: Nam anima, ex sententia Academicorum, vt particeps est Mentis, eleuatur supra generationem, & tempus, ex parte suæ propriæ conditionis, est media, vt nectitur cum corpore, subiicitur tempori, & generationi. Prętera, in 10. de Repub. ait: vitam hominis, ad vniuersum tempus relatam, nihil esse, & in 3. de Legibus sub initio inquit, per infinitū tempus præfuisse homines, & annos ait innumerabiles. Hanc sententiam nouit Auer. & ob id in 1 de Cœlo 104. dixit: Defendentes Platonem inquiunt, quod similitudo generationis Mundi ex suis elementis, cum generatione figurarum ex lineis, & superficiebus à Platone, significat, quod Mundus semper fuit apud eum, & quod non denotabat per hunc sermonem, nisi quod partes eius sunt priores natura toto, non quod ipse fuerit vere genitus, & si hoc denotabat, nil differt eius sententia, ab opinione Aristot. attamen errauit inquiens Mundum esse genitum, & non corruptibilem, hoc enim non intelligitur ex generatione, nisi cum difficultate, & præsertim, cum dixerit, ex non ordinato redactum fuisse in ordinem, &c. Quicunque sunt huius opinionis, aiunt Mundum ab æterno fluxisse, & continenter pendere ex Deo, per simplicem emanationem, & conseruationem, quæ late dicitur generatio, per quam generans præcedit non tempore, sed origine, & natura, in hac significatione intelligendum aiunt dictum Timæi Locri, quod Deus animam Mundi creauit suo corpore priorem, tum potestate, tum tempore hoc est origine. Similiter explicatur sententia Platonis in Timæo, dicentis: Ille vero tam generatione, quam virtute priorem, antiquioremq́; animam corpore constituit, vtpote quæ obedienti corpori esset imperatura, &c. Propterea inquiunt Porphyrius, Proclus, & Plotinus tempus, & generationem, quibus anima corpus antecedit, non esse externum interuallum, sed tanquam successionē quandam in anima, quæ in ipsa formarum discursione antecedat origine Mūdi motum, quod ex eo colligunt: quia Mundus semper fit, Anima vero minime, sed est proprie: Confirmatur, quia ait Plato, tempus esse genitum vna cum Mundo, quare non potest anima vere esse prior tempore Mundo, sed tātum ordine quodam originis, & rationis. Similiter cum Plato dicat, Mundum esse solubilem, & mortalem, seruari tamen æternum voluntate Dei, aiunt, aliquid esse solubile, dupliciter posse intelligi, vel quia id vere sit genitum, & includat interna principia interitus, & hoc non seruatur æternum, nec Mundus ita est solubilis, vel quia id, quod est, non habeat ex se, sed pendet ex alio, quo alio dempto, id non esset, & hac consideratione Mundus dicitur solubilis, ideo dixit Aristot. 9. Metaphy. 17. si non essent substantiæ abiunctæ, nihil esset, & Auer. in 2. c. de substantia orbis, ait: & debes scire, quod corpus cœleste non eget virtute mouente in loco semper tantum, sed largiente virtutem sibi & suæ substantiæ permanentiam æternam, quoniam et si simplex sit, nec includat potestatem ad interitum, tamen est finitæ actionis necessario, cum sit finitarum dimensionum.

Cap. XX.

Opinio, & fundamenta asserentium Platonem vere putasse Mundum genitum, secus ac putauerit Aristoteles.

QVamuis (vt apparuit) præclarissimi Academicorum satis firmis rationibus nixi asseruerint ex sententia Platonis, Mundum omni ex parte esse æternum:

num: ex aduerso tamen Aristoteles, & cum eo Alexander, Philoponus, Seuerus, Atticus, Plutarchus, & alij multi, ei tribuunt, quod vere putauerit Mundum genitum, & vere esse principio præditum, adeo vt ante non semper fuerit, idque aiunt nonnulli Platonem desumpsisse ex Moyse, & propterea, vt Moyses in Genesi dixit, in Principio creasse Deum Cœlum, & Terram, ita Plato in Timæo ait, in principio creasse Deum ignem, & terram, nomine ignis denotando Cœlum, quod ex parte dominantis ignem aiunt esse Academici. Confirmatur hoc opinio primo: quia Plato in Timæo ait, Materiam ante Mundi ortum fuisse non tranquillam, nec quiescentem, sed inconstanter agitatam, & fluctuantem ac ex inordinatione ad ordinē fuisse redactam: & si quis dicat id de Materia fuisse prolatum, non quia re vera tempore præcesserit, sed docendi gratia, vt pateat quomodo ex suis principiis Mundus pendeat, more Mathematicorum, qui frequenter lineas ducunt, figurasque construunt docendi gratia: Aduersus hanc euasionem insurgit Philosophus in primo de Cœlo 105. inquiens: Hoc autem non est idem, in designationibus enim positis omnibus esse simul, idem accidit, in horum autem demonstrationibus non idem, sed nequeūt esse simul, quæ enim accipiuntur prius, & posterius, subcontraria sunt, ex eis enim quæ aliquando erant inordinata, aiunt facta fuisse ordinata, vt autem idem simul sit ordinatum, & inordinatum, fieri nequit: necesse enim est generationem inesse, separantem, ac etiam tempus. In Mathematicis autem designationibus, nihil tempore seiunctū est, &c. Cum itaque Plato Materiæ Mundi ante ortum, & post ortum Vniuersi ea tribuat, quæ inuicem pugnant, & distincta tempora exposcunt, cogimur fateri, ex Platonis sententia Mundum in aliquo temporis principio fuisse genitum. Insuper tertio Cœli, cont. 21. cumulate ostendit Aristoteles non potuisse elementa ante Mundi constitutionem sine ordine moueri: Secundo, eadem sententia confirmatur: quia Plato Cœli & mortalium eandem constituit materiam primam, & Mundum constare proxime dixit ex quatuor elementis, nam vt refert Porphyrius in lib. de abstinentia ab esu carnium, Architas, & Aristoteles fuere primi, qui Cœli materiam, ab ea mortalium secreuerunt: Cum itaque Mundus totus ex materia communi, & quatuor elementis constet, & composita ex his vere ortui, & interitui subiiciantur, vere ex sententia Platonis Mundus debet iudicari genitus. Tertio, quod Plato sit loquutus de Mundi ortu in principio temporis, & non de æterna emanatione, vel continuata conseruatione, ex eo colligitur, quia dum proponit difficultatem, genitum opponit ei, quod semper fuit, inquiēs: vtrum ne semper fuerit, sine vllo generationis principio, an genitum sit, ab aliquo principio sumens exordium, &c. Cum itaque sumatur genitum, vt oppositū ei quod est semper, quia Mundus dicitur genitus, igitur ex sententia Platonis non semper fuit. Quarto, id ipsum confirmatur: quia Plato non quærit, an Mundus continenter fiat, sed an genitus sit, quod ad solum principiū generationis referri potest. Quinto, idipsum elicitur ex Euthydemo, quo loci referens sophisma ad ostendendum nos semper, & omnia scire, ait: constat itaq; quod puer sciebas, & quando genitus es, & quando natus, imo, & antequam nasceretis, & ante Cœli, Terreq; ortum, sciuisti omnia, si modo semper scis, aperte his verbis indicat Plato, Mundū non fuisse semper, cū dicat ante Cœli, Terreq; ortum. Sexto, ait Plato in Timæo: Dies porro, & noctes, & mēses, & annos, qui ante Cœlum nō erant, tunc nascente Mundo nasci iussit, inquiens, ante cœlum non fuisse menses, &c. indicat aperte, mundū non semper fuisse. Septimo, Plato de ea loquitur generatione, & Mundi principio, de quo alibi dubitauit, at alibi se

Plat. nō ex Moyse sum[p]sisse suas sententia[s].

Ratio prima.

Arist.

Secunda.

Porphyrius.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Ratio secunda.

ancipitem patefecit de principio temporis,& vero ortu, vt patet ex sexto de Legibus,nec non ex decimo: quo loci etiam ait, quod anima ante omnia corpora nata est,& transmutationis, ornamentique corporum principium est,quod indicat corporeum Mundum non fuisse semper. Insuper in lib.de Regno, inquit, priscos homines ex Terra fuisse ortos,quare concedit homines primos. Demum quod Plato vere putauerit Mundum genitum, satis aperte elicitur, considerando,quod inanes videntur solutiones difficultatum, quibus vti eos dixi, qui sunt aduersæ sententiæ. Nam præsertim inquiunt, Mundum dici genitum,quia non vere est,sed continenter fit: At argumentatur Alexander referente Simplicio, primo Cœli,100.Cum Plato vtatur tempore præterito,inquiens: ex inordinata agitatione,redigi in ordinem,non ait continenter redigi, sed absolute fuisse redactum. Præterea,dum dicimus aliquid continenter fieri, id fieri, iunctum est cum interitu. Propterea,si Plato de eo loqueretur, vt Mundo tribuit ortum,ita tribueret interitum:at ipse solum ortum, non interitum illi tribuit. Similiter nō valemus dicere, quod solum denotare voluerit Mundum pendere vel manare ex primo principio, vel compositum esse, & ex suis principiis esse constitutum. Primo,quia inquit Mundum esse genitum,quia cernitur,tangitur,& corpus habet:at ex primo principio etiam varia pendent, expertia corporis, vt Anima,& Mens.Insuper Plato, ex eo, quod Mundus est genitus,infert,quod sit mortalis: at quod aliquid sit mortale, non colligitur ex eo, quod cōtinenter fiat, vel quia pendeat,vel constet ex principiis suis:nam Anima quoque ex Deo pendet,& ex suis principiis constat, vt dicitur in Timæo, quæ tamen non dicitur mortalis à Platone,sed in Phædro & ingenita,& immortalis ostenditur. Cōfirmatur,quia dum aliquid dicitur genitum,& solubile,ita intelligi debet genitum,vt opponitur solubili:at Mundus à Platone ex se in tempore dicitur solubilis,nisi seruaretur à Deo,quare genitum ei oppositum pro principio temporis intelligi debet. Demum,si Plato tam improprie,vel pro dependente,vel pro eo,quod non vere sit,sed continenter fiat, vteretur nomine geniti,res ex se fuisset cōspicua,& nulla adfuisset dubitatio,hoc enim vbique tanquam conspicuum supponitur à Platone,& ob id non adeo trepidare debuisset, nec pro diluenda difficultate Deos, Deasque inuocare, vt illum in Timæo fecisse compertum est.Iure itaq; Aristoteles Platoni tribuisse videtur, illum putasse Mundum vere genitum, vereque principio præditum.

Alexander. *Confirmatio.* *Cōclusio.*

CAP. XXI.

Quæ de Mundi generatione fuerit sententia Platonis, opinio propria.

Opinio propria.

SAtis dubia apparuit de Mundi generatione opinio Platonis, adeo, vt iure optimo viri sapientes de ea non consentiant, qua de re,vt dicam, quod sentio,tres profero assertiones. Prima est: Plato de eo, quod Mundus ex Deo pendeat,à Deoque seruetur,quod ex principiis suis constet, nec vere sit, sed continenter fiat,se certum patefecit: Altera est : Plato de eo,quod Mundus vel fuerit semper, vel certo quodam temporis principio à Dei Mente fuerit constructus,aperte fuit anceps: Tertia est: Dum Platonis fundamenta,& principia perpendimus, potius putandum est, quod inclinauerit in eam partem, quod fuerit semper, quam in oppositam, quamuis ea fundamenta cogere non existimauerit: Vt hæc resolutio reddatur conspicua, considerandus primo est modus philosophandi Platonis,quem si accurate perpendimus,inueniemus,quod ipse de attinentibus ad Gloriam Dei, ad hominis erga Deum pietatem, & rectam

Modus philosophandi Platonis.

eius

eius institutionem, semper se certissimum patefecit: vt de Prouidētia Dei, de eo, quod sit omnium princeps, & cuncta ex eo pendeant, & de aliis huius generis. Econtrario vero, de indifferentibus, de complicatis cum Materia, quæ ancipitis sunt conditionis, inueniemus, quod vnà cum suo Socrate frequenter asseruit, vnum scio, quod nihil scio, & se ancipitem patefecit: Huiusmodi est hoc, de quo agitur, nempe num ab æterno, vel definito quodam principio temporis, Mundus ex diuina Mente prodierit, ideo de hoc se frequenter ancipitem patefecit. Ex his constat veritas duarum primarum assertionum, quæ elicitur etiam ex verbis Platonis, & ex ratione, qua vtitur: nam quod ad verba pertinet, in sexto de Legibus inquit: Scite omnes oportet, hominum generationem, vel nullum vnquam prorsus habuisse principium, neque terminum habituram, sed fuisse omnino semper, & fore, aut si cœpit, inæstimabili ante nos temporis interuallo incepisse. Insuper in decimo de Legibus ait: Si quouis modo vniuersa simul steterint, vt plurimi talium audent dicere, quem motum potissimum primum, in ipsis fieri asseremus? &c, aperte Plato se ancipitem patefacit, & nil audere hac de re decernere affirmat. Hinc oritur, quod ipse modo ea profert, quæ indicant Mundum definito temporis principio fuisse ortum, modo vero indicantia oppositum. Et inde etiam prodiit opinionum varietas. Confirmo hanc resolutionem authoritate Galeni, qui Platonē maxime sequutus est, ipse in libro de Demonstratione, referente Auerroe primo Cœli 22. dixit, Problema de Mundi æternitate esse Dialecticum. Insuper Aristoteles in primo Topicorum, capit. 9. similiter dixit, Problema hoc ob eius difficultatem esse Dialecticum, idque ab Aristotele enunciatum puto, ex opinione Platonis, consueuit enim Aristoteles in afferendis exemplis loqui populariter, & ex aliorum sententia, puto itaque Aristotelem hanc veritatem nouisse, & ob id asseruisse Problēma de Mundi æternitate esse Dialecticum, quod si in primo de Cœlo Platoni tribuit, quod asseruerit Mundum genitum, non interiturum, putandum est id fecisse, quia verba in Timeo prolata, primo intuitu id denotare videntur: vt vero pertinet ad ostensionem, qua Plato vtitur ad ostendendum mundum genitum, constat eam solum habere vim pro ostendendo Mundum pendere ex opifice, cōstare ex principiis, nec vere esse, sed fieri, non autem quod in aliquo temporis principio cœperit esse, nam sensile, attinere ad opinionem, opponi intelligibili, & vere enti; semper fieri & nunquam esse, & alia huiusmodi, quæ Plato de Mundo profert, nil aliud indicāt, nisi id quod dixi. Tertia assertio erat, quod Plato potius ad æternitatem, quam ab oppositum inclinare videtur, quod patet ex æternitate animæ, Materiæ, exemplaris, & rationis, ob quam Mundus ex Deo prodiit, nempe quia bonus; His tamen principiis non adeo firmam adhibuit fidem, vt putauerit cogere, & non posse secus se habere; Ex his colligo, longe a vero eos recedere, qui vt de cæteris, ita hac de re Aristotelem cum Platone conciliare nituntur, Modus philosophandi, principia, & instituta eorum sunt varia, ideo sententiæ quoque magna ex parte sunt variæ. Aristoteles constanter censuit Mundum omni ex parte æternum. Plato sequens suum philosophādi genus, se ancipitem patefecit: at diluenda remanet ea instantia, quam in primo de Cœlo, contex. 105. affert Aristoteles aduersus eos, qui cum Plat. tueri nituntur æternitatem Mundi, nam ait Aristoteles, Platonem materiæ Mundi opposita tribuere exposcentia distincta tempora, vt quod primo sit ordinis, & constantiæ expers, mox ordinata, & constans. Respondeo Platonem patefacere voluisse, quæ competant Mundo ex conditione materiæ, & quæ munere opificis, & ea inordinatio, & fluxio tributa

Confirmatio.

Galenus.

Ostensio Platonis.

Tertia conclusio.

materiæ intelligi debet per priuationem,& negationem,non modo contrario, & ita distinctionem temporum non exposcit.

Cap. XXII.

Diluuntur rationes aduersæ,& primo prima.

Apparvit ex opinione Aristotelis Mundum omni ex parte esse æternum, nam genitum,& mortale, ingenitum & immortale inter se reciprocātur: & iure profecto; Si enim aliquid est genitum, necessario antequam gigneretur potuit gigni,& potuit esse,potentia ad esse,nititur materia,vt fondamento,quæ eadem est principium oppositorum,vt patet ex 9. Metaphy. 17.quare omne genitū potest non esse,& quod potest non esse mortale est; confirmatur: Quoniā omne genitum includit materiam, est præditum contrario, est alterabile,subiicitur tempori, & est præditum potestate ad esse, & non esse;omne autem tale est mortale & necessario interit, cum nil ex euentu intereat,sed omne mortale necessario pereat, vt dicitur in calce 10. Metaphysicæ,omne itaque genitum est mortale, & omne mortale est genitum, quia ortus, & interitus in eodem versantur,& ex eisdem principiis prodeunt: Quod ostēditur ab Aristotele in primo de Cœlo,quia omnis potestas ad esse, vel non esse est terminata per maximum quod potest:at si aliquid posset esse infinito tempore, & etiam nō esse; si ad actū redigeretur,quia id non potest fieri pro distincto tempore,simul tempore esset & non esset,quod aduersatur primo principio, quod est,de nullo simul est vera affirmatio,& negatio. Et confirmatur, quia præditum potestate ad semper esse, & non esse,oportet vt semper sit,quod enim non est,non est præditum potestate,vt ait Simplicius, quare si ponamus quod nō sit, simul erit,& non erit. Vt genitum,& mortale inuicem reciprocantur, ita ingenitum,& immortale. & ratio est:quia ambo carent cōtrario,materia potestate ad esse,& non esse:nō subiiciūtur tempori,nec alterationi, ex quo elicitur Mundū,vel omni ex parte esse æternum,vel ex neutra: quod cōprobatur efficaci illa ratione, qua vtitur Aristoteles in calce primi de Cęlo,quia quādo duæ distinctiones veræ sunt de omni, quod est,& membrū vnum vnius distinctionis reciprocatur cum mēbro vno alterius, etiam membrū reliquum necessario reciprocatur cū reliquo, at genitū reciprocatur cum mortali, vt patuit, igitur ingenitū reciprocabitur cum incorruptibili. Sed quia cum Aristotele est ostensum,Mundū esse æternum,superest modo,vt diluamus aduersas rationes. Quarum prima eliciebatur ex 79.cōt.octaui.Phys. & ita formabatur:Nullū corpus finitum est præditum virtute Infinita,Mundus, siue Cœlum,est corpus finitum,igitur non infinita,sed finita virtute est preditū, omne autē preditū virtute finita mortale est, quare &c. Pro diluenda hac difficultate Simplicius, Auer. D.Tho.& alij plurimi,non parum laborarunt,& Auerroes nō semel,sed sępe conatus est eam soluere,veluti in 8.Phys.in lib.de substātia Orbis,in 12. Metaph.& in disputationibus contra Algaz. sed prætermissis aliorum solutionibus,eam solam afferam,quam approbandam puto; Dico igitur: institutū Aristotelis in calce octaui Phys.esse,patefacere motores Cęli non esse virtutes materiatas, extensas, & diuisibiles, sed a materia secretas,ideo ostendit, nullam virtutem materiatā posse mouere semper:at statim quod motores Cœli statuuntur separati,valēt mouere semper, quia mouendo,non mouentur,& ob id non laborant, nec debilitantur, inspecto instituto Aristotelis,facile est ex eo elicere solutionem propositæ difficultatis; dicebatur Mūdus est corpus mole fi-

Genitum & mortale reciprocantur.

Ingenitum,& immortale reciprocantur.

Regula.

Ratio prima.

Institutū Arist. in calce 8. Phys.

nitum, concedo, addebatur, nullum corpus finitum esse praeditum virtute infinita: Respondeo loquendo de Mundo, quia consurgit ex ordine distinctarum partium, quarum vna seruat alteram, eius partes sunt inspiciendae, si consideramus contenta sub orbe lunae, ea sunt mole finita, praedita similiter virtute finita, ideo nequeunt numero seruari aeterna, at seruantur successione indiuiduorum munere Coeli, si loquimur de Coelo, id est corpus simplex, non cōflatum ex materia, & forma, sed ex motore separato, & mobili, quod mobile, est materia, non generationis, sed motus, & vt materia generationis est aeterna, ita & lōge magis materia aeterna motus, erit aeterna; Et dum instatur, quia est corpus finitum: cōcedo, igitur est praeditum virtute finita. Respondeo, in eo non reperiri virtutem illam, de qua in 8. Phys. loquebatur Aristoteles, quae est forma materiata, ex qua pendeat motus, sed virtus mouens est separata, virtus autem ad formā pertinet, in Coelo mobili nulla includitur forma, & ideo non valemus inferre in eo esse virtutē finitam, & confirmatur per id, quod dixi, quia si materia mortalium est aeterna, vt ostēditur in primo Phys. 82. longe magis aeterna erit Materia cęli, quae est materia motus, non subiecta ortui, & interitui; Sententia itaque illa. Virtus corporis finiti est finita, vera est de composito, cuius virtus ad formam pertinet, quae nec semper seruari, nec semper operari, nec semper agētibus resistere valet, & in hac significatione vera est sententia Auerrois in cap. de substantia Orbis, quod nulla virtus in materia, & finito corpore potest esse aeterna, siue sit agens, siue sit patiēs: At instabit aliquis, quia dicimus Coelo cōpetere virtutem ad esse semper, quare videtur Cęlo virtus competere. Respondeo, virtutē vsurpari dupliciter, vel proprie, & haec pertinet ad formā, de qua loquitur Aristoteles in 8. Phys. 78. & 79. vel late pro essentia rei, cui nec contrariū competit, nec principiū corruptionis, in qua significatione dicere valemus, primae materiae, & coelo cōpetere potentiā, vt semper sint, de hac potentia loquens Auerroes in calce cap. de substantia Orbis, dixit Coelo sat esse priuationem causarum interitus, pro sui conseruatione. Quod si asseruit Coelum egere virtute conseruante, per id solum denotauit, quod pendet ex alio, & seruatur per motum, non quod sit praeditum interno principio interitus, sic itaque Coelo competit, & non cōpetit virtus, & potentia ad esse, & ob id recte dixit Auerroes, Coelo non competere potentiam ad esse, nec finitam, nec infinitam, nam cōsiderauit virtutem pro forma, quae in materia sit, & ex materia pendeat, de qua loquebatur Aristoteles in 8. Phys. 78. 79. Patet insuper, leuiter D. Tho. in primo de Coelo in exp. 20. contex. aduersus Auerroem hęc verba proferre: Manifeste Auerroes aduersatur Aristoteli qui in aeternis ponit virtutem, vt semper sint, deceptus autem fuit Auerroes: quia existimauit virtutem essendi pertinere solum ad potentiam patiendi, cum magis pertineat ad potentiam formae, quia vnum quodque est per suam formā, & tam diu res est, quā diu forma habet vim, vt sit, ideo huiusmodi virtus etiam in substantiis separatis reperitur, haec D. Th. At errat: quia Aerroes loquitur de potentia, per quam res potest esse, & non esse, haec ducit ortum ex prima materia. D. Thomas accipit potestatem ad esse latius, de qua etiam dicimus, quod omne quod est, potest esse, alioquin non esset; Insuper non censuit Auerroes virtutem essendi solum pertinere ad potētiam patiendi, nam hanc quoque nouit competere formae, vt est apta resistere suo contrario, hinc forma extensio dicitur diuturnior, sed optime Auerroes cum Aristotele nouit potentiam contradictionis ortum ducere ex materia, & solum competere rebus ex materia pendentibus. At adhuc dubitatio non videtur exacte soluta: quia dicentes Mundum

Instantia.

Solutio.

D. Thomas.

Euersio.

Instātia.

esse æternum, ei tribuimus potestatem definitam adesse semper, & indicamus virtutem, & potentiam quandam, in magnitudine autem finita non reperitur virtus ad semper esse, nam in exigua Mundi portione reperitur virtus, vt sit non pro infinito, sed pro aliquo tempore, in maiori portione, vt sit pro lôgiori tempore, quare in magnitudine mundi finita, solum reperietur virtus, vt sit, & seruetur tempore finito. Responsio patet ex dictis: nam Mundus est æternus per Cœlum, Cœlum non est compositum, sed simplex corpus, cui nil est cõtrarium, ideo non est aptum interire, nec gigni, & est expers potentiæ contradictionis, dicitur autem definitum adesse, & habere potentiam, vt semper sit, sumendo potentiam pro conditione, & virtute eius, & negatione principiorum interitus, & ea regula vera est de composito mortali, cuius formæ contrarium competit, simplici autem materiæ & corpori, vt non contrarium ita non valet competere interitus.

Solu io.

Cap. XXIII.

Diluuntur aliæ Rationes.

Secunda instantia diluitur.

INSTABATVR secundo loco, dicendo, competere Mundo Materiam, & contrarium, & ob id competere ortum, & interitum: quod competat Materia, patet, quia dicitur constare ex vniuersa materia. Quod etiam competat contrarium, patet: quia ordini inordinatio opponitur, & motus nõ est sine contrario. Respondens dico, Mundum seruari æternum per cœlum, cui nec materia competit, quæ sit origo interitus, nec competit contrarium, quod sit satis pro interitu; At dicebatur, ei competere lationem, igitur & contrarium: Respondeo competere Cœlo circumlationẽ, pro qua sat est oppositio partium per diametrum: at hæc oppositio ad locum pertinens, non est ea, quæ requiritur pro ortu, & interitu; Addebatur ei competere ordinem, cui aduersatur, tanquam priuatio, inordinatum. Respondeo, ordinem esse naturam rerum, & dum aliquid est natura alicuius, non potest illud deserere, & oppositum recipere, quousque itaque seruabitur Cœlum, seruabitur ordo Cœlorum, & elementorum: quia rerum natura est; Ac insuper quia ordo Cœlorum non est in materia mortali, & variabili, & pendet ab ordine originali diuinæ mentis, a quo seruatur. At tertia ratio magis vrgebat, dicebatur enim omne compositum esse nouum, & ob id genitum, & mortale, Gand. 14. Meth. q. 14. duas affert solutiones: Vnam, Omne compositum est nouũ vel in substantia, vel in accidẽtibus. Cœlũ est nouum ob accidẽtia, nempe ob motum, & lumen, & oppositiones varias, humana mens ex agente, & possibili conflata est noua per attinentia ad officium intelligendi. Hæc solutio vera non est: nam si compositum, quia compositum, dicitur nouum, vt est compositum, ita erit nouum, si itaque est compositum secundum substantiam, etiam secundum eandem erit nouum; Mundus autem secundum substantiam compositus est: hoc confirmatur per verba Auerrois t2. Metaphysicæ 39. dicentis, omne compositum est nouum, nisi dicatur quædam componi ex se; Confirmatur: quia sententia absolute prolata debet intelligi per se, vt dicitur in primo Physic. 74. quare, cum compositum absolute dicatur nouum, id debet intelligi per se, vt compositum. At forte sumpsit Gand. eam solut. ex Auer. disp. 3. solut. 18. dub. dicente, omnis compositio noua, quatenus accidens est, & omne accidens apud eos est nouum &c. verum hoc ad rem non facit: quoniam Auerroes per hæc verba denotauit compositionem esse aliquid posterius, & accidere his quæ componuntur, vt dicimus accidere igni esse elementum: Nam ignis absolute

Ratio tertia. Gandau.

Euersio.

solute est prior se ipso, vt elementum est. Soluit secundo loco Gandauensis, ex sententia aliorum inquiens; Nonnulli aiunt, omne compositum esse nouum, intelligendo id compositum, quod ex principiis transmutationis constat, & hoc consonum est causæ, eo in loco ab Auerroe traditæ, At hoc non est satis: tum quia Auerroes hoc profert in 12. Metaphysicæ loquens de diuina Trinitate, quam nemo ponit ex principiis transmutabilibus conflatam: tunc insuper, quia adhuc remanet sententia in 3. disput. & fol. 19. dubij prolata, quo loci asseritur, compositum non esse æternum, ex quo constat decipi Zim. Theor. 41. in quo hanc sequitur, & approbat explicationem, inquit enim: dum dicimus omne cōpositum esse nouum, si nomine noui intelligimus non primum, sed pendens, nulla est dubitatio; Si intelligimus generabile, & corruptibile, vt dicitur disp. 3. tunc ea sententia limitanga, & contrahenda est ad compositionem ex potentia passiua, quæ contradictionis est; Nonnulli recentiorum elucidantium, reiecta hac Zim. limitatione, ex propria sentētia aiunt, id debere intelligi de composito ex variis substantiis, quod est per se vnum, vel ex forma dante esse & subiecto recipiente: ob primam conditionem compositum spiritale ex perfectione, & perfectibili, hoc est ex intelligentia, & intelligibili, potest esse æternū, ob secundam conditionem, compositum ex Intelligentia, & orbe, potest esse æternum, similiter Mundus. Hæc opinio varia includit errata, primo non recte supponit compositionem ex Intelligētia, & Intelligibili esse ex aliquo spiritali cōtradistincto ab eo, quod reale dicitur, non autem ex substantiis, nam Intelligentia vel intelligit superiores per essentiā earum, vel per suam, si per essentiam earū, ea erit compositio ex duabus substantiis, si per sui essentiam, ea non est cōpositio, nisi secundum modum, & formam repræsentandi. Quod autem Intelligentia intelligat per notiones spiritales, siue species impressas ea est sententia Theologorū, non Peripateticorum, Insuper errant, qui hoc dicunt, quia reiiciētes primo opinionē Zim. aiunt, Auerroem sua enunciatione remouere a prima forma omnē compositionem, at ipsi mox eam ita exponunt, vt per illam enunciationem ita expositam non remoueatur a prima forma omnis cōpositio, quia adhuc poterit esse composita illis compositionibus, quas suis limitationibus excludunt. Demū ea opinio in idem venit cum ea Zimaræ ab illis damnata. Nam quia compositū per se vnum, constitutum per formam dantem esse, est compositum ex potentia passiua transmutabili, ideo est nouum, immo est ea deterior, quoniā per eam Zimaræ assignamus caussam primam, ob quam compositum est nouū, & mortale, id enim euenit, quoniā includit potentiam passiuam; nō quia sit per se vnū per formam dantem esse, quod patet: quia si daretur per se vnum per formā formantem, & nō constaret ex potentia passiua, non esset nouū, & mortale, vt patet exemplo opinionis, putantium Intelligentias formare cœlum, nec non exēplo opinionis Simplicij, & Alexādri Aphrod. putantium cœlum esse compositū ex Anima, & Orbe. Cæterorū itaq; opinionibus prætermissis, puto minus recte cæteros sentire, quia confundunt ea quæ non sunt confundenda, & in idē redigunt sententias varias: Nam Auerroes 12. Met. disputans aduersus diuinam Trinitatem ab eo non recte perceptam, ait omne compositum est nouum, & eo loci denotauit non primum, sed ex causa pendens, quod primo principio aduersatur, & quod hoc denotauerit, patet, cōsiderando rationem, quam eo loci affert, inquiens, nisi dicant quædam componi ex se, & Gandauensis aliquando verba illa ita exposuit, vt etiam Suessanus in 12. Metaphysicæ, quamuis in 3. disp. cōtra Algaz. in fol. 19. dubij aliter sentiat. Dum autem Auerroes in 3. disput. in fol. 19.

Zim.

Opinio quorundam.

Euersio.

Opinio propria.

dubii similem sententiam profert, non loquitur de Deo, sed de intelligentiis, inquiens: omne ex causa pendens, est possibile, & addit hoc nō esse verum vniuerse, sed despendente ex causa, & de composito, quod ait non esse æternum, quia compositum vnum includit materiam, quæ est initium potentiæ, & interitus, loquitur itaque ibi Auerroes de composito includente materiam primam, ob quam est possibile. Soluens itaque rationem, dum dicitur omne compositum est nouum, dico, si proferatur in prima significatione, denotatur dependens, quod verum est de Mundo: si in secunda, dico Mundum non esse compositū vnum ex materia, & forma, sed vnum subordinatū, cuius æternitas proxime pendet ex cœlo, quod est corpus simplex, primam materiam nō includens, ideo seruatur vnum numero æternum: cætera solum sunt æterna successione. At inquit Plato, omne ligatum est solubile; Dicamus id esse verum, nisi ligamentum fuerit insolubile, quale est Deus, nam Dei virtute, vt ait Auerroes ligatur Mundus, non corporeis ligamentis: Insuper id verum est, nisi ligamentum fuerit propria natura rerum, quali ligamento corpora Physica iuncta sunt. Ratio autem Auerrois aduersus diuinam Trinitatem non habet vim, tum quia cum ea Diuinitate seruatur vnitas, & simplicitas, tum quia ex se prodit, & est vnius essentiæ communicatio. Rationes, & signa à Theophrasto excogitatā, facile diluuntur. Dicebatur primo, iam Montes, & Valles æquatæ fuissent, respōdeo, id contigisset, nisi adessent causæ efficientes eam inæqualitatem, & conseruantes: At radii Solis in Terram, & aquam agentes, sunt causæ conseruantes, præter alia nonnulla ad id conducentia. Dicebatur secundo, aquam, & terram sensim consumi, id inficiari debemus, nam vt partes quædam pereunt, ita aliæ reficiuntur, & inde oritur, quod modo vna, modo altera terræ pars mergitur, & inundatur aquis, vt in primo Meteororum docet Aristoteles. Insuper si consumerentur, deberet seruata proportione consumi terra, & aqua, ac ob id non appareret Terra aridior. Addebatur tertio, partes Mundi perire, dico id esse verum, non de Cœlo cuncta seruante, sed de elementis, quorum partes cum intereāt sunt principium generationis aliarum, ideo pereunt secundum partes, seruatur totum successione partium. Quarto dicebatur, sciētias, & artes præditas esse principio, & primis inuentoribus: Hoc, quod assumitur, falsum iudicatur ab Aristotele, vt patet ex primo Meteororum, & primo de Cęlo, ideo non primi artium, & scientiarum referuntur inuentores, sed restauratores, infinities enim perierunt, & innouatæ sunt artes, & scientiæ. Addebatur quintum signum, quoniam cunctorum facultates minui, & in deterius labi videtur; oppositum enunciatur ab Aristotele: Natura enim semper & vbiq; est eadem, Cœli virtus cætera seruans consimilis est, & nulla vnquam in Cœlo apparuit varietas; accidit tamen, quod cum homines cum senescunt, quia ipsi debilitantur, & in deterius labuntur, putant cunctis id ipsum competere, solum adest aliqua varietas, & mutatio in hominibus viuentibus secundum rationem, modo in deterius, modo in melius. Addebantur rationes Lucretii, quæ leuissimæ sunt, de principali earum, ex obseruationibus, inundationibus, & combustionibus desumpta, dico ex sententia Aristotelis non dari inundationem vniuersalem, nec secundum naturam dari posse, nisi sola diuina facultate, dantur tamen inundationes particulares, vt dicitur in primo Meteororum, & nulla est terræ pars, quæ aliquādo vel igne combusta, vel aquis inundata non fuerit, & propterea ea quæ obseruatione diuturna seruata fuerant periere, & noua ob negligētiam nō fuere seruata: Bella quoq; memorias euerterunt. Hinc Plato in Timæo Gręcos vt negligentes damnans, inquit, eos semper esse

Plato.

Auer. perperā disputat aduersus Trinitatem.

Signa a Theophrasto relata.

Cur in dicamus cuncta minui & labi in deterius.

Rationes Lucretii.

esse pueros, nec memoriam seruare vetustissimarum rerum, vt Barbarorũ nonnulli; Nec permutationes, quæ in partibus terræ apparent, tales sunt, vt indicent Mundum interiturum, cum partes illæ, immo tota terra, sit fere insensilis Mundi portio. Ratio sumpta ex Arist. in lib. de Motu Animalium, per principia eiusdem facile diluitur: Nam Deus est principium immobile, ex eius immobilitate pendet immobilitas Centri, & polorum, per quos immobiles seruatur Mundus immobilis. Hinc Aristoteles in libro de Motu Animalium, authoritate Homeri ostendit Deum immobilem, & in octauo Physic. 52. ait: manente principio, necessario manere omne quod continuatur cum eo, nam ex immobili principio pendet Cælum, & vniuersa natura, & nil datur in Vniuerso, quod quęrat destructionem quietis Terræ, sed omnia conspirant vnà cum natura Terræ ad eius conseruationem. Ratio ab Henrico excogitata, quemadmodum nixa fundamentis Theologorum magni est roboris, ita per principia Aristotelis, nullã affert difficultatem, & ratio est: quia & creatio, & in nihilum deductio, & potestas Dei immensa, & potentia absoluta distincta ab ea, quæ per mediam naturam operatur, a principiis Peripateticorum longe distant, vt etiam modus operandi extrinsecus contingenter. Addebatur ratio: quia Mundus dicitur a Deo factus, igitur habet primum, & principium. Aristoteles assumptum minime iudicat verum: Mundo enim competit causa efficiens conseruans, non autem ex non esse deducens ad esse. Plato concedit assumptum, de consequentia, & consequẽte est dubius. Nec desunt, qui concesso assumpto, negent consecutionem, vt Zimara, & alii, qui cum Aristotele concedunt Mundo causam efficientem, qua de re seorsum disserui: nam dissident inter se viri grauissimi, an Mundus valuerit ab ęterno esse creatus. Henricus de Gandauo quol. 1. q. 7. putat nullam creaturam potuisse ab æterno creari, quia creatum esse necessario primum includit, quod infinito aduersatur, & huius sententiæ videtur fuisse Philoponus in disp. cõtra Proclum. Ex aduerso, D. Tho. in prima parte, q. 46. Art. 1. putat creationem ęternã, nec naturæ æternæ, nec mortali repugnare, cuius sententiæ etiam est Gregorius Arim. 2. Sent. distin. 1. necnon Auic. Algazel, Proclus, Plotinus, & Simplicius, excipit tamen D. Tho. in calce eius secundi Art. hominem, ne prodeat infinitus numerus animarum, Inter hos mediat Durandus, secundo Sent. dist. prima, putans æternitatem non repugnare substantiis æternis, vt Cælo, & Intelligentiis, sed solis mortalibus, quæ nequeũt eadem numero seruari. Mediat quarto etiam Scotus in secundo Sent. dist. 1. q. 3. quatenus ait, vtramque partem posse probabiliter defendi: de quarum opinionum concilio, alibi latius verba feci. Ratio D. Thom. sumpta ex numero animarum non cogit, quia ex sententia Philosophorum puranrium humanam Mentem æternam, vel ea est numero vna, vt Themistius, & Auerroes existimarunt, & multi Academicorum, vel est numero definita, vt putarunt alii Academicorum. Addebatur alia ratio: quia si Mundus esset æternus, quæuis intelligentia esset immensæ virtutis, consequentia dupliciter deducebatur: at nulla deductio cogit, non prima sumpta ex cognitione infiniti, quia Infinitum vt infinitum, est ignotum, solum cognosci potest vt vnũ aliquid, & consimile, at vt Infinitum cognoscendo numerum eius, & comprehendendo illud, nulla potentia potest cognosci, quia pugnantia includit, innumerabile enim esset numerabile, & interminatum terminatum, ac comprehensum. His accedit, quod ex sententia Aristotelis Intelligentiæ solum cognoscant inferiora eminenter, non vt formaliter distincta, similiter altera deductio leuis est, nam ex eo, quod intelligentia mouet semper, non elicitur quod sit robore im-

Diluitur ratio

Ratio Henrici

An Mundus valuerit ab æterno esse creatus.

Ratio D. Thom.

Solutio alterius diffic.

mensa, sed quod sit seiuncta a corpore, ex eo enim solo, quod a corpore non pẽdet, elicitur vt non laboret, & ob id valeat semper mouere. Dicebatur insuper, nil inordinatum esse secundum naturam, & infiniti ad infinitum non esse ordinem: Respondeo, rationem hanc potius aduersari oppositæ sententiæ, nempe quod definito tempore Mũdus ex Deo prodierit quam propositæ, ita enim primo infinito tempore non mouisset, mox mouisset, vt Aristoteles obiiciebat Anaxagoræ; at dicendo quod semper consimiliter se habuerit, hoc vere est Naturæ immobilis principio consentaneum. Inter Mundum autem, & Deum, vt inter infinitum mora & infinitum, nõ est ordo, sed vt inter principium, & pendens ex eo, siue vt inter causam, & pẽdens ex causa. Instantiæ, quæ afferuntur aduersus æternitatem motus in consideratione æterni motus solutæ sunt.

CAP. XIIII.

An ex sententia Aristotelis Problema de Mundi Aeternitate debeat iudicari Dialecticum, & pro omni parte probabile.

RESOLVTIS instantiis aduersus æternitatem Mundi, hoc superest considerandum, num problema de Aeternitate Mundi debeat ex opinione Aristotelis iudicari Problema Dialecticũ, Galenus (referente Auer. in primo de Cœlo 22.) existimauit, Problema id esse Dialecticum, & pro omni parte probabile, idque asseruit in libris de Demonstratione qui ad manus nostras non peruenerunt. Eiusdem sententiæ fuit Rabbi Mosseus Ægyptius lib. 2. cap. 16. & 17. Idipsum putauit D. Tho. in prima dist. secundi Sent. quo loci refert rationes Rabbi Mossei, latiusq; id affirmat in prima parte Summæ q. 46. Art. 1. & præter cętera hæc profert. Rationes Aristotelis pro Mundi ęternitate, non absolute eam ostendunt, sed solum in parte, nempe aduersus veteres putantes Mundum gigni modis quibusdam re vera absurdis, & id confirmat tribus rationibus, primo, quia Aristoteles semper primo refert opiniones veterum vt Empedoclis, Platon. Anaxagoræ, indicans se aduersus eos differere. Secundo, quia affert testimonia veterum quod non est officium demonstrantis, sed suadentis. Tertio, quia Aristoteles conspicue id affirmat in primo Topic. cap. 9. inquiens: sunt autem Problemata de quibus rationes non habemus, cum sint sublimia, de quibus difficile arbitramur, esse tradere, propter quid: vt An Mũdus sit æternus, vel ne. Insuper id confirmatur: quia dum aliquid per principia necessaria ostendimus, nullum adhibemus excusationem, ostensioni enim cogimur adhibere fidem; At Aristoteles in libris de Cœlo verba facturus de attinẽtibus ad illud, se excusat, ne temere id efficere videatur, & in primo de Cœlo 16. inquit: ex omnibus vtique his aliquis syllogizans credit, quod est aliquid præter corpora quæ hic. &c. inquit, credit, fides autem est sine ostensione necessaria: putandum itaque est Aristotelem non certum, sed ancipitem fuisse, & probaliter in eam partem inclinasse, & præsertim, qui vt ipsemet affirmat, in secundo de Cœlo 34. & 60. de sublimibus non est expetenda certitudo; Similiter Plato cum constanter putauerit Mundum eo Deo pendere, de tempore quo ex eo manauerit, sæpe se patefecit ancipitem. Ex aduerso tamen alij constanter asserunt, ostensumque affirmant, Mundum æternum, vt Plotinus, Proclus, Simplicius, Auerroes, & alij, & proculdubio ex sententia Aristotelis secus dicendm non est: quod ostendo

Galenus.

Rabbi Mosseus.

Rationes D. Tho.

Plato.

Sententia

ostendo; Nam si Problema de mundi & motus æternitate esset pro omni parte probabile, & non ostensum pro vna parte, Metaphysica non esset sciẽtia, & pars inspectricis Philosophiæ, quod est absurdum, consequutio deducitur per Aristotelem in sexto Metaphysicæ, contex. 3. dicentem, nisi darentur substantiæ separatæ, Naturalis esset prima Philosophia, quia non daretur Metaphysica, substantię autem separatæ ostenduntur per æternitatem motus, ex quo elicitur hęc ratio: talis iudicanda est disciplina, quale est mediũ ex quo pendet, at Metaphysica pendet ex æternitate motus, præsupponente Mundum æternum, igitur si id esset Dialecticum, & non pró vna parte ostensum, Metaphysica necessitate careret, & non esset scientia; Cõfirmatur: quia Aristoteles in 12. Metaphysicæ 45. æternitatem motus absolute ait ostensam in Physicis, non autem Dialectice approbatam. Præterea quod dentur motores cœli a corpore soluti, non iudicatur Problema Dialecticum, sed necessariũ & ostensum, quare æternitas quoq; motus qua ducimur in eorum inuentionem talis est iudicanda, conclusio enim non valet esse certior principiis ex quibus colligitur, vt asseritur in primo Poste. Insuper principia quibus Aristoteles vtitur pro ęternitate Mundi & motus patefacienda, apud Peripateticos necessaria iudicantur, non probabilia tantum, quare & æternitas ex eis collecta assumptum patet, quia principia sunt. Definitio motus, ex nihilo nil fieri, Deum esse actum purum, sui essentia actionem, ab æterno immobili nil noui produci posse, in æternis, esse, & posse, non distingui, & similia quæ apud Aristotelem firma & necessaria iudicantur. Confirmantur hæc omnia: quia Mundus non valuit habuisse principium nisi per creationem, quam Aristoteles non concessit, generatio enim Mũdum, motum & corpora genẽrãtia pręsupponit. Hinc ait Aristoteles 9. Metaphysicę 17. non esse timendũ Cęlũ quiescere, de quo timendũ profecto esset, si æternitas Mũdi & motus esset dubia. Colligo itaque Aristotelem putasse absolute se ostendisse Mundum & motum æternum, & non modum reiecisse solum, quo veteres dixere genitum, sed absolute ortum eius. Aduersę rationes facile diluũtur. Dicebatur primo, Aristotelem primo referre sententias veterum, dico illum fuisse morem eius, dum exacte de re aliqua erat verba facturus, & ob id ea ratio reflectitur in aduersarios. Addebatur secundo, Aristotelem vti testimonio veterum, & rationibus Dialecticis: respondeo vti rationibus & Dialecticis & necessariis, vt comprobaret id quod dixit in primo de Cœlo 22. nempe rationem respondere his quæ apparẽt, & hæc consentanea esse rationi, ex qua consensione consurgit exacta certitudo, vtitur rationibus Dialecticis ad excitandum, ostensiuis verò pro scientia pariendа, insuper vt patefaciat veritati omnia esse consona, & demum quia vt legitur in secundo Metaphysicæ, multi magis credunt rationibus Dialecticis, quam necessariis. Afferebatur tertio authoritas ex primo Topic. de qua cum varia dicantur ab aliis, ego cuncta silentio præteriens dico, authoritatem illam nullius esse roboris; Primo, qua non in loco proprio prolata est, in loco enim proprio, vt in octauo Physic. & in primo de Cœlo, ait id esse necessarium; Secundo, quia id est exemplum, mos autem fuit Aristotelis in afferendis exemplis, loqui ex sententia aliorum, ita id protulit ex sententia Academicorum. Tertio Problema illud ob difficultatem erat Dialecticum apud veteres, qui difficultatem superare non valuerunt, & ob id varia dixerunt, non autem apud Aristotelem, qui profitetur se superasse difficultatem, & ostensiones ex principiis necessariis formasse. Addebatur Aristotelem se excusare, sæpe de attinentibus ad Cœlum se dubium patefacere, & vti nomine Fidei; hæc leuissima sunt; Primo quia Ari-

Ratio. *Confirmatio.* *Conclusio.* *Diluuntur rationes aduersæ.* *Sententia ex 1. Topic.*

stoteles non ex se excusat dum vel de Mundi, vel de motus æternitate loquitur, sed dum de nonnullis ad Cœlum & Stellas attinentibus; Secundo, id facit modestiæ gratia. Tertio, quia de æternitate Mundi, motus, & temporis, nunquam se dubium patefecit, sed professus est ostensiones formasse ex quibus necessario ea colligeretur, & quamuis vtatur nomine fidei, id parum refert, Fides enim late sumpta apud Philosophum etiam pro scientia vsurpatur, vt patet ex calce secundi de Anima.

Cap. XXV.

Veritas supero lumine reuelata.

Qua constante de Mundo approbanda.

QVONIAM Principium orginis Mundi longe abest a nobis, & eius creatio superat naturæ vires, per cuius opera eleuantur Philosophi ad inuentionem causarum, ideo mirum non est, si Philosophi humana ducti ratione facile in hanc sententiam labuntur, quod Mundus omni ex parte sit æternus, re vera enim per naturam nec principio, nec fine valet esse præditus. At Dei lumine illustratus, constanter assero, per immensam Dei potentiam, per voluntatem æternam, & per libetū Dei extrinsecus operandi modum, in principio Deum creasse Cœlum, & Terram, Mundum esse factum in gratiam hominis, homines daturos pœnas suorum scelerum, & præmia bonorum operum recepturos, cumque boni a prauis debeant secerni, hoc optime fiet per Mundi interitum, qui tamen rectius absolutio, quam euersio Mundi censeri debet: & quoniam tunc Cœli suo motu vsum aliquem homini præbere non debent, ideo requiescent, quies autem eis inseruiet loco purgationis. Plantæ, & mixta, quia amplius homini prodesse non valent, redibunt in elementa, quæ elementa ob vsum, quem præbuerunt homini glorificabuntur, & inde consurget glorificatio mixtorum, quia in ea fuerūt resoluta, loca varia, ob patrata in eis scelera, per Dei iustitiam purgari debent, id optime fiet per ignem, ideo scriptum est videbimus terram nouam, & cœlum nouum, Cœli non peribunt, sed sine motu in eorum finibus seruabuntur, elementa purgata inuicem non amplius permutabuntur, cum ea vicissitudo non eis competat sine motu Cœli. Resurgent homines non amplius interituri, & Mundus ita constitutus, quasi finem adeptus, in eo fine in infinitum requiescet, & seruabitur. Quod autem legitur in sacris literis, opera manuum tuarum sunt Cœli, ipsi peribunt: Insuper, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur; Præterea, cœlum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. Dicendum est, hæc esse vera de cœlo ex parte motus, vel de eo, quod cœlum apparet, qualis est aer, veluti etiam elementa transibunt ratione impuritatis eorum, & præsentis constitutionis. Hæc forte sub vmbra, & eminus inspexerunt Stoici, qui Mundum in ignem reuersurum affirmarunt, necnon illi, qui annum magnum excogitarunt, in cuius repetitione eadem numero redirent, quod in parte eueniet in hominum resurrectione. At de his satis.

Cap.

CAP. XXVI.

Cum Mundus sit æternus qua de causa non cuncta, quæ sunt in Mundo æterna sunt? nam partes suo toto respondere debent.

APPARVIT ex Peripateticorum sententia, Mundum esse æternum; ex qua explicatione hæc perpulchra, & non leuis emergit dubitatio: Si Mundus est numero æternus, cur non singulæ eius partes æternæ sunt, sed quædam æternæ, aliæ oriuntur, & intereunt? & præsertim, quia partes suo toto respondere debent: Insuper ex principio ne dum æterno, verum insuper quod est ipsamet æternitas, quomodo mortalia prodeunt? Ex fonte, quod est ipsum bonum, quomodo mala, qualia sunt mortalia, manant? Si Mundus optime constructus, & formatus est, in bonumque ordinatus, cur non omnes eius partes optimæ sunt, quales inter corpora sunt Cœli? Et præsertim hæc ambiguitatem includunt ob principia Peripateticorum, putantium, Deum operari cum quadam necessitate naturæ, nam huiusmodi agens pro facultate operatur, & id omne agit, quod potest, & vt potest: at ex Deo valent nonnulla prodire æterna, quare & omnia, quia non est maior ratio de vno, quam de alio, & confirmatur: quia a consimili, & simplicissimo principio consimilia debent prodire; Præterea in Mundo & attinentibus ad eius perfectionem, veluti in æternis omnibus, non differt esse a posse, valent ex Deo cuncta prodire æterna, & perfecta, quare cuncta ita prodire deberent. Insuper inquit Aristoteles in octauo Physic. context. 56. & in secundo de Ortu, & interitu 59. Quod melius est, semper arbitramur in natura esse, si possibile est, at melius est esse æternum, quam mortale, corruptio enim inter mala numeratur, vt patet ex octauo Metaph. cap. 11. Præterea, ex secundo Physic. contex. 41. elicitur, quod si cœlum esset cæco casu productum, cuncta casu fierent, quare similiter si est necessarium & æternum, cuncta ex eo pendentia deberent esse æterna. Quare cum Deus sit optimus, & nulla detineatur inuidia, cum ratio producendi sit ipsum bonum, cum agat pro viribus ex sententia Aristotelis, cum Mundus optime se habere debeat, sit imago Dei, ordinatus a Deo, & in Deum, & Mors sit mala, cur non omnia Mundum constituentia sunt æterna? Hanc difficultatem mouit Aristoteles in 11. Metaphysicæ, cap. 2. inquiens: cum omnium vnum, & idem sit principium, cur quædam æterna, alia sunt mortalia? & cur principio existente æterno, non sunt æterna omnia, quæ constituuntur sub eo; Academici similiter hac de re frequenter dubitarunt, Manichæi forte ob hanc difficultatem dixere duo esse prima principia rerum, bonum scilicet, & Malum, vel Deum, & materiam, vt multi etiam Stoicorum affirmarunt, Inter hæc duo principia æternam dixerunt versari pugnam, ex qua variæ prodirent victoriæ, modo pro vna, modo pro altera parte: ex imperio boni dixere prodire bona, ex imperio mali, mala, & quoniam interitus malus est, ex materia, & ex malo ortum ducit. Hæc sententia longe abest a vero, cum enim materia sit per se ens, est per se bona, & propterea ex bono pendere debet; Confirmatur: quia Principium absolute primum, debet esse vnicum, & nisi materia ex Deo penderet, sed Deo aduersaretur, non adeo parata esset ad recipiendas formas, & munera Dei, non in bonum conspiraret, expetendo illud, non tam arcto nodo cum forma necteretur, nec Diuinæ potestati libentissime, & pro facultate subiiceretur. Propterea recte Auerroes in 3. disp. contra Algaz. in fol. 12. dubii, sententiam horum refert, & damnat similiter Simplicius in Epi-

Cur non singulæ Mundi partes numero sint æternæ.

Arist.

Academici.

Manichæi.

Euersio.

Auer.

ctetum, cap. 32. de qua etiam loquitur Philoponus in duodecima disp. contra Proclum, cap. 2. Ideo recte Aristoteles vna cum Platone, & Homero in 12. Metaphysicæ, vnicum statuit principium omnium, illudque ipsum bonum.

Cap. XXVII.

Resolutio Difficultatis.

Existimarvnt Academici, & vnà cum eis Peripatetici, Mundum nequaquam a malo liberari posse, & iure optimo profecto: cum enim Mundus sit vniuersa latitudo eorum quæ sunt, in ea latitudine recessus a primo principio includi debet, recessus autem a bono, malum est, ideo enunciauit Plato in Theæteto, non posse mala è Mundo euelli, & Plotinus, En. prima, libr. octauo cap. 6. Theodorum carpit, qui putauit posse Mundum liberari a malo. Nam est necesse in Mūdo reperiri Mortalia, tum ratione opificis, non enim Deus cunctorū esset opifex, nisi cuncti rerum gradus ex eo prodirent, tum ratione Mundi, alioquin non esset vniuersum, hoc est cuncta in vnum versa, nec omni rerum varietate ornatus, tum ratione formæ eius, qui ordo est, vniuersus enim ordo in cunctis subordinatis rebus debet refulgere; tum ratione materiæ, est enim conditio Mundi, vt constet ex vniuersa materia, proxima autem eius materia sunt rerum species, & partes, tum demum ratione conditionis rerum, non enim esset homo, qui non esset mortalis, nec leo, nisi esset rationis expers. His addendum, quod per interitū plura in dies partem recipiunt Diuini boni, & plura quotidie enarrant gloriā Dei: Insuper hæc varietas, varietatisq; ordo, formosius reddunt vniuersum, & præsertim quia in rerum varietate nil adeo vile reperitur, vt in primo de part. animalium, cap. 5. asseritur, in quo præclarum aliquid non refulgeat, ita recte a Deo omnibus tribuitur esse, his quidem clarius, aliis verò obscurius, vt in primo de Cœlo, contex. 100. enunciatur, & in quarto de Gener. animalium, cap. 5. asseritur, Naturam per singula media transire ad extrema. Hinc recte Proclus in lib. de Anima, & Dæmone dixit, vt Mundus perfectus foret, Animalia cuncta tam æterna quam caduca in eo sunt genita; Quod latius expressit Plotinus En. 3. lib. primo de Prouidentia cap. 3. inquiens: Mundus cum sit quid ex variis compositus, singulis gradibus debuit esse præditus, non enim æqualia passim in rebus non æqualibus requirere decet; Hi sunt gradus, per quos valet animus ex infima conditione ad supremam eleuari. In vrbibus, & hominum Rebuspub. si omnes essent Principes, ipsimet non essent Principes, quia carerent subditis, si omnes essent domini, ipsi quoque non essent domini, quia carerent seruis; si Artes omnes etiam viles in eis non reperirentur, non recte se haberēt Vrbes, & postrema perfectione carerent. Insuper nisi rerū varietas adesset, non refulgeret ordo: nisi darentur vitia, non refulgerent virtutes, & Iustitia earum præclarissima, quare si in Vrbibus, & familiis ea varietas est necessaria, longe magis est necesse, vt in Mundo omnes rerum gradus inueniantur, cū absolute sit totum, & Vniuersum. Qui quærit, cur non omnes Mundi partes perinde, ac Sol, & Stellæ sint perfectę, & fulgeāt, nō minus inepte miratur, & quęrit, quam ille qui ambigeret, cur non omnes hominis partes sint oculi? at si id esset, monstrum consurgeret ipsomet Argo derisibilius. Hinc recte dicebat Plotinus lib. de Prouidentia, Pulchritudinem mixti nō esse similem pulchritudini rei non mixtæ. Compositum enim exposcit congruentem proportionem partium componentium, & earum ordinem. Rationes aduersæ facile diluuntur. Dicebatur,

Plato. *Plotinus.* *Proclus.* *Plotinus.* *Diluūtur rationes aduersa.*

batur, si Mundus est æternus, cur singulæ eius partes non sunt numero æternæ? Respondeo, id euenire, quia Mundus est Mundus, hoc est vniuersæ naturæ ordo, in quo variæ rerum conditiones in vnum conspirare debent, alioquin non esset vniuersum, & debet esse particeps cuiuslibet gradus æternitatis, numero scilicet, & successione, & ita partes vniuersæ, re vera toto, quod vniuersum est, recta ratione respondent. Addebatur ex Principio æterno non nisi æterna, ex bono non nisi bona, ex necessario, operante cum quadã naturæ necessitate, non nisi necessaria prodire posse; Respondeo, cuncta quæ ex Deo pendent, quatenus ex eo pendent, eoq; participant, eatenus bona, necessaria, & æterna esse, at non omnia æque primo, & proxime pendent, ideo per congruentes gradus participant conditiones suas, & ob recessum a primo, labuntur in interitum, malum, & contingentiam, quæ illis sunt mala, ea tamen, quatenus sunt, eatenus bona sunt, & ex parte communis generis eorum sunt æterna, & necessaria, & nisi sint necessaria absolute, saltem sunt talia ex suppositione. Addebatur a consimili penitus, solum consimilia prodire, & parem de omnibus ab eo manãtibus debere esse rationem. Respondeo, rationem esse dissimilem, tum quia non æque primo prodeunt, sed ordine aliquo, tum quia conditio rerum prodeuntium varia exposcit, vt dicitur in secundo de Ortu, & interitu 59. tum demum quia totam rem effectam considerare debemus, & eam referre ad causam: Huiusmodi est Mundus, & vniuersum corporeum, respondens vniuerso incorporeo, hoc est optimum, formosissimum, & absolutissimum inter corpora, vt illud inter secreta a corpore; Nec melius est non dari mortalia, vt addebatur, quam ea dari, quia nisi darentur, neque Mundus esset vniuersum; Nec Deus esset vniuersi opifex. Dicebatur postremo loco, pẽdentia ex casu facto esse a casu, quare etiam prodeuntia ex necessario debere esse necessaria: Respondens, dico primo, non parem esse rationẽ: quia declinare, & labi in deterius, facile est, eleuari ad præstantius, est arduum, & nil valet aliquid efficere vltra proprium gradum dignitatis suæ. Addo secundo, omne pendens ex necessario, tanquam ex causa adæquata, & quatenus necessarium est, esse necessariũ, at ob recessum, & connexionem cũ aliis, posse euenire secus: hoc patefaciebat Plato in Timæo, inquiẽs: prodeuntia ex Deo sine secundis causis, æterna esse, at prodeuntia per medias causas secundas, subiici interitui, Intelligentiæ Deo proximæ, æternæ sunt, similiter & cœlum: at prodeuntia ex primo, per intermedium motum Cœli, vt medium varietati est obnoxium, ita pendentia ex eo. Reformemus itaque nos cogitationes nostras, nec nitamur, ac audeamus inaniter opificem vniuersi corrigere, & reformare, & commendemus Deum, a quo vniuersum ea perfectione donatum est, vt maioris non sit eius natura capax.

Non est melius non dari mortalia.

Plato.

Cap. XXVIII.

An Mundus sit Anima præditus.

Qvoniam vniuersum inter corpora dicebatur formosissimum optime cõstitutum omnique ex parte perfectum, ideo de eo quæritur, an anima sit præditum, vitamque viuat, nec ne. quod anima, & ea quidem præclarissima debeat esse ornatum, primo elici potest ex eius præstantia, nil enim prope nos reperitur, quod insigne, & præclarum sit, cui nõ competat anima, & iure profecto, nam præstãtia cõpositi ex forma pendet, formæ autem infra animam collocatæ, viles, & nullius precii iudicantur; Præterea, hoc elicitur ex variis cõditio-

An mũdus sit anima præditus.

Quod sit, ratio prima.

Secunda.

nibus,& affectionibus Mundi: Nam quod ex se mouetur, anima est præditum, ex se mouetur Mundus, vt satis patet; Insuper quod ex se figura, & partium ordine est ornatum, animatum est, competit Mundo sui natura, & conditione rotunda figura, & congruentissimus ordo partium, est itaq; anima præditus. Præterea, Mundus est corpus vnum dissimilium partium, ob quarum varietatem potest Mundus iudicari corpus organicum, quare forma eius debet iudicari anima, cum anima definiatur, quod sit prima perfectio organici corporis. Insuper, cui ex se competunt differentiæ positionis, vt dicitur in secundo de Cœlo, ex se animatum iudicari debet, competunt Mūdo, ex sui natura, nō per solam relationem ad nos, differentiæ positionis, vt asseritur in quarto physic. & secundo Cœli t. 3. est itaq, Mundus præditus anima. Præterea, Mundus dicitur Animal magnum, vt patet cum ex Plat. in Timeo, tum ex Auerr. secundo Cœli 42. & 74. & vice versa, homo, & quoduis animal, dicitur Mūdus paruus, vt patet ex octauo Physic. 17. hæc non recte dicerentur, nisi Mundus, vt singula animalia, præditus esset anima. Præterea, variæ mundi partes viliores Mundo sunt animatæ, quare longe magis Mundus, cùm sit totum aliquod, & præstantissimum. Insuper si partus animalium egent anima nectente, & connexionem seruante: qua anima recedente, membra dissoluuntur, vt dicitur in primo de Anima 90. longe magis Mundus, cum constet ex pluribus, magisque distantibus partibus, eget anima nectente, connexionemq; earum seruante. Præterea, non adest in toto aliquo mutua consensio partium inter se, & earum cum toto, nisi vna communis anima in eo reperiatur, magna, & admirabilis in Mundo refulget partium consensio, & dissensio, ex qua ortum ducit Magia physica, per quam frequenter moto vno, mouentur alia, & vnum trahit, vel repellit a se aliud; Insuper vt in particularibus animalibus nonnulla inspicimus fieri secundum naturam totius contra naturam partis, vt dum brachio caput tegimus vulnusque excipimus, pro salute totius, & id fit munere animæ dirigentis, ita in vniuerso orbe multa eueniunt præter naturam partium, & secundum naturam totius, quod ex alio, quam ex anima, proxime partes dirigente, non videtur posse fieri. Præterea idipsum elici, & confirmari potest, considerando opera ad mundum pertinentia, quæ cōspicue vitam eius patefaciunt, & præsertim generationem animalium ex putri: non enim Mundus aliis posset vitam tradere, nisi viueret, at inspicimus frequenter plantas sine præcurrente semine, & animalia ex sola putri materia prodire, est itaque necesse mundum communi quadā vita viuere. Insuper lucidissime id ostenditur, dum Mundus ad Deū refertur, cum enim Mundus proxime ex Deo pendeat, qui est fons vitæ, rationi consentaneum est, quod viuat, & præsertim quia Mundus dicitur filius Dei, imago sensilis, insensilis Dei, non autem hoc ei competeret, si vitæ esset expers. Præterea cum Mundus proxime pendeat ex Deo, qui est ipsum vnum, vt seruet imaginem eius, non minus debet esse vnus, quam sint animalia parua, non autem vere vnum viuens esset, nisi anima vna esset formatus, ex variis itaque rationibus, Mundum vna communi, & propria anima esse præditum elicere valemus. Quod varii philosophi celebres affirmarunt. Nec; apparet esse dicendum, eam communem animam esse Deum, tum quia efficiens, non in idem venit cum forma operis, tum insuper quia Deus, qui absolute est ipsum vniuersum, non recte videtur posse dici pars, & anima, quia anima, alicuius est anima, non autem vere est aliquid absolutum, vt Mens &, Deus, tum demum, quia vt dicitur in primo de Cœlo, Forma Mundi est forma in materia, Deus ab omni materia est solutus, alioquin non

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Ratio septima.

Octaua.

Nona.

Decima.

Vndecima.

Duodecima.

Deum nō esse animam Mundi.

non posset mouere semper; His accedit, quod anima infra Mentem ponitur,& proxime præest naturæ, quod Deo competere non potest, cuius proprium est absolute cunctis præesse. Themstius in primo de Anima, cap. 24. hanc communem Mundi animam approbat, quam vnicam, & vniuersalem appellat, rationeq; eam confirmat, quæ sumitur exortu animalium ex putri: Auerroes eam concedere videtur, cum in secundo de Cœlo 74. dicat. Mundum esse Animal æternum, & retuli in præcedentibus, Simplicius in procemio libri de Anima, hice clarius eam concedit; & præter cætera, hæc profert, fortassis Aristotelis per ea, quæ de nostræ Mentis eminentia dixit, censet deducere nos ad cœlestium animam, eam enim quæ vniuersi est animam, ait vtique talem esse, qualis aliquando est vocata Mens, neque enim est qualis vita sentiens, vel concupiscens, sed est pura & intelligens ipsius vniuersi anima, tota per se totam non mixta cum secundis istis vitis, quoniam nō declinat in corpora, neq; ipsa est corporum, sed corpora eius sunt in se ipsa manentis, ideo eius quoque latio orbicularis est, ob sui totius conuersionem in se totam, &c. *Themistius.* *Auerroes.* *Simplicius.*

Cap. XXIX.

Explicatio opinionis Academicorum de Mundi Anima.

VETVSTISSIMA fuit, & a variis Philosophis approbata sententia, Mundum communi quadam, & præstantissima anima esse præditum. Propterea Orpheus (referente Aristotele in primo de Anima 84. cecinit, Animam in hominum corpora ingredi, dum Spiritus trahunt, quod etiam Pythagoreorū nonnulli affirmarunt, Stoici similiter dixere, mundo animam competere, hi tamen illam a Deo nō secreuerunt, & præsertim Strato, & Chrysippus, Cicero in 2. lib. de Natura Deorum, in persona Balbi Stoici, probat Mundū ratione vti, inquiēs, Zeno sic premebat: quod ratione vtitur, id melius est, quam quod non vtitur, Mundo autem nihil melius, quod sit sensu præditus ita probat, Nullius sensu carentis pars aliqua potest esse sentiens, Mundi autem partes sentientes sunt, non igitur caret sensu Mundus; Insuper addit, nil quod animi, & rationis est expers, generare ex se potest animantem, compotemque rationis, Mundus generat animantes, compotesque rationis. Præterea idipsum efficacius probat, ex eo quod in singulis Mundi partibus inest quidam quasi spiritus, ac proprius calor, qui viuentibus conuenire conspicitur, quod calor competat Terræ, indicant ea, quæ in visceribus Terræ procreantur; Insuper ex recenti fossione Terra spiritus prodire inspicitur, simili modo aqua calore prædita est, quod ostēdit eius liquor, qui frigore cōcrescit, &c. Ita quoque Mercurius Ter maximus in sermone ad Asclepium ait, spiritu agitatur, & viuificatur omnis in Mundo species. hoc forte denotauit Virgilius inquiens, *Orpheus.* *Pythagoras.* *Stoici.* *Cicero.* *Mercurius termaximus.* *Virgilius.*

Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Hanc animam alibi Deum nuncupauit, inquiens.

Deum namque ire per omnes
Terrasq; tractusq; maris, cœlumq; profundum,

At cæteris posthabitis, quoniam Academici accuratius aliis de Mūdi anima sunt loquuti, eorum sententiam explicemus; Plato, qui de secretis a Materia præsertim Pythagoram est sequutus, Deum statuit caput, & principium cunctorum, ei Mentem subiicit, Menti animam, animæ Naturam, Naturæ Materiam, *Sententia Platonis de Anima Mundi.*

Animam statuit mediam, finem diuinorum, principium materiatorum, finem immobilium, principum mobilium, terminum æternitatis, principium tẽporis, vltimum indiuisibilium, principium diuisibilium, a Deo vsque ad animam cẽsuit diuinitatem effundi, ideo in 2. epist. ad Dionysiũ ait: Circa omniũ regem omnia sunt, ipsius gratia omnia, ipse pulchrorum omniũ causa, circa Secundũ Secunda, Tertia circa Tertium. &c. denotando Deum, Mentem, & Animam Mundi, hi sunt primi tres Mundi, eminens, Idealis, & rationalis, ac insuper hi sunt tres præcipui Mundi Principes Mundum regentes, & gubernantes. Hæc Mundi anima, cum eiusdem ideæ cum cæteris a Platone in Timeo dicatur participatio, nequaquam ex eius sententia dici potest eadem cum Deo, quasi Tertia Trinitatis persona, vt Spiritus sanctus apud nostros Theologos, quemadmodum nonnulli asseruerunt; Deus enim nedum supra animam, sed etiam supra Mẽtem a Platonicis ponitur, & dicitur immobile centrum, Mens, circulus immobilis, anima vero circulus ex se mobilis. Neque etiam (vt est aliorum sententia) putandum est, quod adeo sit anima vniuersi, vt cæteræ omnes animantium animæ vel producantur ab ea, vel sint portiones eius, sed potius cum Plotino dicendum, eam esse primam participationem Ideæ animæ, cæteras vero animas esse participationes secundas, ita tamen, vt quælibet anima totum quoddam esset, cum anima etiam quælibet ex sententia Platonis sit tota in toto, & tota in quauis parte. Ideo dixit Plato in Timeo; Hæc fatus in eodem rursus cratere, in quo Mundi totius animam permiscens temperauerat, superioris temperationis reliquias miscendo perfudit, modo quodam eodem, non tamen perfectas. Similiter, sed & secundo, & tertio gradu a primis deficientes, &c. adeo vt distinctio animarũ inter se sit potius per gradus existẽtiæ, & participationis; quàm principalis essentię.

Plato.

Hæc totius vniuersi anima, cum sit præstãtissima, optime quoque semper se habet, vt optime etiam semper se habet Mundus, & ob id cum superiore Mente semper iudicari debet iuncta, quod ei non competeret, nisi esset ratio pura in se manens, erga corpora ita affecta, vt corpora sint animæ, non anima corporum. Hæc quamuis sit vbique tota, & eminentissime in cœlo fulgeat, quia tamen cũctis largitur vitam, & mediæ cuiusdam est conditionis, in medio dicitur collocata, nam de ea Plato in Timeo hæc enunciauit: Animam in medio Mundo collocauit per totumq; extendit, & post pauca: Atque illa a medio per omne vsque ad Cœli extrema se applicans eique extrinsecus circumfusa, &c. cum autem in medio dicatur posita, nomine medii nonnulli intellexere centrum, quod Mundi medium est, & per coniuncta verba hoc præsertim Plato visus est denotasse. Ioan. Pic. censuit denotari Lunam, quæ media est inter partẽ cœlestem, & mortalem. Alii putarunt denotari Solem, è quorum numero est Chalcidius. Nonnulli octauam sphæram, quæ ab Aristotele in secundo de Cœlo dicitur medium virtutis; Ego autem puto Platonem denotasse Centrum Mundi, non quia in Centro præsertim esset collocata, sed vt indicaret eam esse perinde ac Centrum cæterarum animarum, & per omnia esse effusa: hinc dicebat, a medio vsque ad Cœli extrema se applicans. Ex hac autem anima prodit, & pendet per genitalem facultatem vniuersa natura, quæ est vis, seminariaque virtus a Mundi anima infusa materiæ, ex quo constat quomodo ea in medio cunctorum posita, Iani instar duplici facie dicatur prædita, supera, & infera: per superam ex ideis concipit, & recipit rationes: per inferam, munere rationum emittit semina, per superam a Dei Prouidentia dirigitur, per inferam, mandata explet, per superam perficitur, quæ mox perfecta, per inferam cætera perficit, ita caput eleuat su-

Anima Mundi optime semper se habet.

Anima Mundi in medio posita.

Picus. Chalcidius.

uat supra Cœlum, quia cum mente nectitur, cum tamẽ sit effusa vsque ad Centrum, quia cunctis ordinem connexionem, & vitam tribuit. Hinc in decimo de Repub. dicitur Dea necessitatis cuncta diuina quadam lege deuinciens, in exitumque deducens, & ad eam Parcæ attinere dicuntur, quatenus cuncta ad eam pertinentia ex propriis principiis in congruentes fines deuoluit. De hac anima loquens Plato in Philebo, ait: Mundi corpus anima prædītum esse necesse est, cum ea contineat, quæ nostrum continet corpus: & iure profecto, vt enim homo per animam triplici vita donatus est, ita Mundus ea est præditus, consideratur enim primo vita suprema, animæ competens per connexionem cum Mente, quæ vita indiuidua est penitus, cum æternitate iuncta, intelligens, sempiterna, & immobilis; Consideratur secundo, vita animæ propria, animaria dicta, ex rationibus prodiens, ambiens modo aliquo corpora, non tamen effusa per ea, sed extra existens, conditione extremorum medio quodam modo participans. Demum ex anima effunditur vita postrema, quasi idolum vitæ, effusa per corpora, cum continuo, tempore, & motu complicata, corpora formans, in eaque vim seminariam, hoc est naturam effundens; Hanc Mundi animam nonnulli a cæteris secernunt. Alii probabilius asserunt, esse eandem cum anima octauæ sphæræ, denotatum a Platone per Iouem, dum in Phedro inquit, Magnus vtique Dux in Cœlo Iupiter, citans alatum currum, primus incedens, exornans cuncta; prouideque disponens. Hunc sequitur Deorum Dæmonũq; exercitus, per vndecim partes ordinatus, permanet autem Vesta in Deorum ęde sola, & cætera, per Vestam denotat animam Terræ, quæ relatarum vndecim, hoc est septem Planetarum, & quatuor elementorum vltima est: Centrum autem, vt etiam a Pythagora dicitur, ædes Deorum, & in Philebo legitur in Iouis ipsius natura, Regiam animam, Regiamque Mentem inesse, propter vim causæ confiteberis, & cætera, & iure ponitur eadem cum anima octauæ sphæræ, cum ex ea prodeat motus diurnus, qui dicitur motus totius, & vniuersi vita; Insuper ea est suprema, proxime iuncta superæ Menti, & Deo: ex quibus vires haurit, quas effundit in alia. His accedit, quod superuacanea videtur alia anima, ab his distincta, cum sphæræ omnes viuant, & sint animā prædiτæ, eis tribuente naturam propriam, & quæ sunt eis consentanea. Hoc tamen addendum puto, quod distincta ratione dicatur anima octauæ sphæræ, nempe vt ei dat vitam, & motum, & anima Vniuersi, quæ talis dicitur, vt vires effundit in alia, veluti se habet etiam de motu eius. Proclus in Timeum de Mũdi anima loquẽs, inquit: Vniuersum hoc, opifex omnium componens, animans esse voluit, anima, & intellectu præditum, nam pulchrius existimabat esse animatum quodcunq;, quàm inanimum, Intellectuque præditum, nõ intelligente. Simili ratione Iamblichus in lib. de Mysteriis, dixit: Mundus est vnum animal, in quo partes, quam uis loco distantes, tamen propter naturam vnam inuicem ad se feruntur. Hanc Mundi animã fortasse denotauit Aristoteles in primo de Anima 86. inquiẽs: At vero nonnulli in toto ipsam commixtam inquiunt, vnde fortassis & Thales opinatus est, cuncta Deo esse plena. De eadem Mundi anima, eiusque a Deo distinctione multa dicuntur a Marsil. Ficino variis in locis, præsertim tamen lib. 4. Platonicæ Theologiæ, ca. primo. Hæc Mundi anima sui exemplo nos docet, quales esse teneamur, ipsa enim speculatur diuina, & moderatur humana, recipit a Dei Mente, diuinaque Prouidentia Leges, & eas exactissime seruat: nectit contemplationem cum actione, & per veri inspectionem ducit ad bonum, de qua Plato in Timeo dixit, quod ea corpus vniuersi etiam extrinsecus, circumtexit Mun-

Dea necessitat.is.

Centrum ædes Deorum.

Anima Mundi est anima octauæ sphæra distincta ratione

Proclus.

Iamblichus

Arist.

Mundi anima est exemplar humanæ vitæ.

Conclusio. dumque hunc vnum, & solum solitariumque & circularem volui in circulum statuit. Colligamus itaque Mundi animam ex Platonis sententia esse primam Ideæ animæ participationem, a Deo distinctam, in tertio gradu positam, eandem cum anima octauæ sphæræ, quæ primum mobile a Platone iudicatur, sola ratione distinctam, eamq; vim seminariam in vniuersi materiã effundere, ex superis leges, & munera recipere, eaque in infera distribuere, ac ita cuncta nectere, ordinesque seruare.

Cap. XXX.

Opinio Aristotelis de Anima Mundi.

Opinio Aristotelis. ARISTOTELES Naturæ leges sequens, nil vnquam in vniuerso sine conspicua necessitate concessit, & quæ per pauca seruare valuit, nunquam seruauit per plura, propterea Deum a prima Mente non secreuit; Insuper animas cœlorum non distinxit ab eorum Mentibus: nam in orbibus aliam non excogitauit compositionem, nisi ex motore, & mobili, siue ex Intelligentia, & orbe. Similiter Deum a suprema Intelligentia mouente primum mobile, quod octauam sphæram cum Platone esse censuit, non distinxit, adeo vt Deus, Intelligentia prima, Motorque octauæ sphæræ, ex eius sententia non distinguantur: quæ Intelligentia etiam dici potest anima octauæ sphæræ, & anima Mundi: Dicitur anima octauæ sphæræ, vt ei dat motum & vitam, distinctam a propria vita cæterorum orbium: Dicitur autem anima Mũdi, quatenus per diurnum motũ qui dicitur motus totius, effundit vires, & munera sua in vniuersum orbem, seruat ordinem vniuersi, ligat omnia, & vitales quasdam vires eis impartitur. *Quomodo Deus dici possit anima Mundi.* Sic itaque concedenda est anima mundi, & reiicienda; Concedenda, dum vsurpatur pro anima primi mobilis non distincta a Deo, cuius sunt ea omnia munera, & officia, per quæ ostendebatur necessitas animæ Mundi; Reiicienda autem dum vsurpatur pro anima distincta a Deo, & Mente, & Vniuerso præsidente. Quod ostendo primo, quia ex sententia Aristotelis Cœlo, & mortalibus non competit vna communis, sed solum subordinata materia, quare nec vna communis forma præter ordinem. Secũdo, quia si variis Mundi partibus competit propria anima, superuacanea est alia communis anima, quæ animantibus det vitam totius, & præsertim cum animæ orbium Cœli eisdem genere facultatibus sint præditæ, quibus prædita dicitur anima Mundi. Præterea, anima dãs vitam, dat etiam motum, at Mundo alius motus non competit præter eum, qui pendet ex anima primi mobilis, & animis propriis orbium. Præterea, ea sola putanda est anima totius, ex qua prodeunt differentiæ positionis, & figura viuentis: at differentiæ positionis Mundi, sumuntur ex motu primi mobilis, cuius figura etiam figuratũ est vniuersum, & terminatum; Insuper nulla in vniuerso apparet animæ operatio, quæ pendeat ex aliqua totius anima, distincta ab anima partium: Mundus enim nec sentit, nec alitur, nec intelligit, nec mouetur nec appetit, per aliquam animæ communis facultatem, sed solum per eas partium; Quare communis illa anima, distincta ab ea primi mobilis, redundans penitus iudicanda est; Et in hac significatione Aristoteles in primo de Animæ, aduersus illam disputat, quasi effusam per vniuersum orbem, & in contex. 49. ait: Laboriosum est mixtum esse cum corpore vt non dissolui possit, & adhuc cauendum, si quidem melius est intellectui non cum corpore esse, vt solet dici, & multis videtur; Similiter sub initio secundi de Cœlo ait: Cœlum minime secundum veterum fabulam egere

Athlante, ob salutem, vt Homerus in Odissea finxit, nam hi per Metaphoram animam Mundi denotare voluerunt; Hinc Aristoteles addit: Videntur enim id asserentes, eiusdem cum recentioribus (nempe cum Plat.) fuisse sententiæ, vt enim de grauitate habentibus, & Terrenis omnibus, his quæ sursum corporibus, subiecerunt per fabulam necessitatem animatam. Sic itaque in hac significatione Mundi anima, commentum est; At pro Anima primi mobilis, quæ ex sententia Aristotelis est eadem cum Deo & diuina Mente, apprime est approbanda. *Cicero.* Cicero in primo Academicarum quæstionum referens opinionem Platonis, & Aristotelis inquit: extra Mundum nullā materiæ partem esse, nullūq; corpus, partes autē esse Mundi, omnia, quæ insint in eo, quæ natura sentiente teneātur, in qua ratio perfecta insit, quæ sit eadem sempiterna, nihil enim valentius esse, a quo intereat, quam cum animam esse dicunt Mundi, eandem esse Mētem, Sapientiamque perfectam, quem Deum appellant, omniumque rerum, quæ sunt ei subiectæ, quasi prudentiam quandam procurantem, cœlestia maxime, deinde in Terris ea, quæ pertinent ad homines, quam interdum necessitatem appellant, quia nihil aliter possit, atque ab ea constitutum sit, inter quasi fatalē, & immutabilem continuationem ordinis sempiterni; Nonnunquā quidem eandem fortunā, quod efficiat multa improuisa, hæc nec opinata nobis, propter obscuritatem, ignorationēque causarum &c. Hæc Cicero de Anima Mundi, qui id recte dicit (vt censeo) Mundi animam Deum esse: puto tamen longe a vero recedere, tum quia Peripateticos ab Academicis dissentire inficiatur, tū quia Mundi partes sensibus præditas cū Aristotele affirmat, tum insuper, quia Deū asserit esse Fortunam, ex sententia Aristotelis, tum etiam, quia ex sententia Platonis animam Mundi asserit esse Mentem, Sapientiamque perfectam, quod Plato nō animæ Mundi, sed Menti supra eam positæ tribuit, tum demum, ob alia multa, quæ missa facio, & de quibus non est hic disputandi locus; At rediens vnde recessi, cōcedit Aristoteles animā Mundi, pro Deo iuncto primo mobili, effundente per vniuersum, motu, & lumine, vitales vires, ideo in tertio de Gener. Animalium, cap. 11. dixit: Generantur autem in Terra, humoreque animalia, & Plante, quon ā humor in Terra, spiritus in humore, calor animarius in vniuerso inest, adeo, vt quodam modo animæ sint plena omnia. Et in primo de partibus Animalium, cap. postremo, approbat sententiam Heracliti, dicentis: Deū nulli parti deesse, & omnia esse plena Deo, quatenus vis quædam vitalis, præsertim per primum motum, ex Deo prodeuntem, in vniuersum effunditur. Themistius in primum de Anima, cap. 14. de Mūdi anima hæc profert; Animam itaque illā Mundi, vnicam, ac vniuersalem, quæ corporibus eam præbet, quam vel animam dicere, vel vitam malis, nihil refert, ea enim quam præbet nil aliud est, nisi vis quædam vitalis genitalisque per omnem animam inuecta, clarissime indicant ea animalia, quæ ex materia putri proueniunt, vt in Aegypto mures & in nostro Cœlo vermes, & locustæ, &c. Verum Themistius eo loci, disputando potius, quam aliquid approbando loquitur: nec patefacit, an ea Mundi anima sit suprema Intelligentia, primo mobili assistens, vel alia. Auer. 12. Metaphysicæ, contex. 18. referens sententiam Themistii, & Auicennæ, præter cætera, hæc profert: Vna horum opinionum est, quod agēs, creat formam, & ponit eam in materia, & horum quidam aiunt, quod illud agens non est in materia omnino, & vocant ipsum datorem formarum, è quorum numero est Auicenna. Alii aiunt id agens inueniri duobus modis, aut seiunctum a materia, aut non; Agens non abstractum, est, vt Ignis generans Ignem, & Homo Hominem, abstractum est,

Errata Ciceronis.

Quomodo concedit uranima Mundi.

Themistius.

Auer.

quod generat Animalia, & Plantas, quæ fiunt non a simili; Et hæc est sententia Themistii, quam sententiam mox reiiciens ait: Sol, & aliæ Stellæ sunt principiũ vitæ singulorum viuentium in Terris, nam calor Solis, & Stellarum diffusus in aquam, & terram, generat animalia ex putri orta, & omnia quæ fiunt ex nõ semine, non quod actu inueniatur anima in orbe decliui, & a Sole. vt narrat Themistius, &c. indicat Auerroes, Themistium collocasse eam animã in orbe decliui qui est Zodiacus, primi mobilis, ac ita fortasse potuit denotasse animam primi mobilis, quæ vt patuit, potest dici anima totius. Simplicius etiam in proœmio de anima concedens animam Mundi, vt retuli, quænam ea sit, & quomodo se habeat non patefacit: at quia mos eius est Aristotelem per Platonem exponere, & eo loci ait Aristotelem de anima Mundi, & Cœlorum non fuisse loquutum, quia acquieuit, & se subscripsit explicationi Platonis, eliciendum est, illum more Platonicorum, Animam Mundi a Deo secreuisse; An vero putauerit esse eãdem cum anima Firmamenti, vel distinctam, non expressit, errat tamen, ne dum tribuendo Aristoteli ea, quæ sunt propria Platonis, verum insuper inquiẽs, Aristotelem approbasse opinionem Platonis, cum potius frequenter de anima Mũdi carpserit Platonem, vt dixi: ac insuper nunquã de aliqua re prætermiserit verba facere, quia ab aliis fuerit explicata, ita enim non perfecta fuisset eius philosophia. Auerroes asserens mundum esse animal vnum, magnum, proculdubio animam eius a Deo non secernit, ideo in secundo de Cœlo 71. ait: similiter intelligendum, quod vltimus orbis mouet alios orbes, vt dicitur quod nobilius mouet totum, quia ea prima potentia spiritalis, non diuiditur in aliis orbibus, nisi quia diuiditur in primo orbe, quemadmodum potentia constituens Animal, nõ diuiditur in aliis membris, nisi quia primo diuiditur in corde: A. in Cœlo id est per naturam, & sine ligamento, & in tertia disput. in solut. duodecimi dub. ait: Asserit Aristoteles, Mundum esse vnum, & ab vno procedere, ex quo vna simplex influitur virtus, per quam omnia sunt, &c. Asserit itaque Auerroes mundum esse animal vnum, ligatum spiritali potestate, ex Deo prodeunte, adeo, vt Deus eo fungatur munere, quod ad Mundi animam dicitur pertinere. Ex hactenus explicatis colligo quid sit anima Mundi, & in qua significatione ex sententia Aristotelis detur, & in qua non detur; Ex quibus etiam elicio, quid veri rationes includant pro omni parte relatæ, & quid falsi. Colligo demũ Aristotelem cum Platone in parte consentire, & in parte dissentire: consentire quidem, quia ambo asserunt Mundum animatum, ambo cõcedunt animã Mundi, ambo dicunt animam Mundi esse animam primi mobilis, quãuis nonnulli Academicorum secus sentiant. Dissentiunt vero, quia Aristoteles animam primi mobilis non statuit a Deo distinctam, ac ita ex eius sententia Deus est mundi Anima, ex sententia autẽ Platonis Anima Mundi lõge a Deo secreta est, & in tertio gradu posita.

Simplicius. *Auerroes.* *Conclusio.*

Cap. XXXI.

De Mundi Figura.

Apparvit Mundum ita esse vniuersum Animal, vt cum includat viuentia cuncta, ipse quoque sit viuens, adeo, vt simul sit Animal vnum, Animal totum, animal omne; & quoniam viuentia, præter cætera, propriã figurã exposcunt, ideo præstantissimo huic animali, figuram propriam competere putandum est, de qua modo agendum occurrit. Verum prius operæpretium est considerare, quæ sit ratio, quod animæ expertia careant figura propria, viuentia autem

rem omnia eam exposcunt. Insuper vnde prodeat tot figurarũ varietas, quæ in viuentium genere inspicitur? A primo ordiens, dico Naturæ conditionem esse progredi ex extremo ad extremum, per congruentia media extremum vnũ, & infimum est materia, quæ nullo termino est prædita, indefinita penitus, & infiniti origo, finis autem, & terminus ad formam pertinet, formarum infimæ sunt illæ elementorum, ex quibus prodeunt formæ mixtorum, ideo hæ tanquã materiæ proximiores terminum aliquem afferunt densi, & rari, at non figuram, Animæ vero, a cõditione materiæ magis recedentes, figuram propriam secum afferre dicuntur Ratio itaque prima sumitur ex præstantia animæ, & maiore recessu à conditione primæ materiæ; Altera ratio est, quia formæ elementorum, & mixtorum consimilium partium in materia alterã præcedentem formam nõ exposcunt: at anima exposcit materiam formatam forma mixti, nam inanima corpora, vnicam habent formam, viuentia vero saltem duas, animam scilicet, & formam mixti, formarum forma mixti potest ab alio subsequente figuram propriã recipere, at non materia prima, quæ penitus est potestate, & indefinita. Tertio ea forma valet figuram præbere, quæ figurato præest, & dominatur: anima cum non pendeat ex temperamẽto, sed corpori temperato superueniat, ei præest, & dominatur, ideo figuram tradere valet; Quarto forma quo est eminentior, eo magis accedit ad ipsum vnũ, & vnitionis cõditionem includit: Anima est forma eminẽs, ideo magis vnitionem seruat, in corpore figurato magis refulget vnitio, cũ in duo similia diuidi non possit, vt non figuratum; Demum forma, quæ organis, vti debet, exposcit corpus organicum, tale autem est figuratum consurgens, ex congruente numero, forma, ratione & ordine organorum. Hæc tamen cum vera sint de mortalibus, in Cœlo sola eminentia, & virtute seruantur, præsertim autem Cœlum propria figura terminatum esse debuit, quia eminenter est animatum. ab eo cætera terminum erant susceptura, & id nõ ab alio, cum sit primũ. Insuper Cœlum, & Vniuersum, cũ sit vniuersum, non debet esse in alio, & cum non sit in alio, nõ ex alio, sed ex se terminum habere debuit, & præsertim cũ materia eius sit corpus actu, quod figuram exposcit. Hinc recte Auerroes in cap. de substantia orbis ait. Intelligentiam sequi materiam, terminum, & motum cœlestis corporis. Ex his patet solutio eius difficultatis, quomodo cœlũ sit ex se figurarum, cum sit corpus simplex, & cætera simplicia corpora careant propria figura, vt docet Aristoteles in secundo de Cœlo: Varietas autem figuræ viuentium ex forma, materia, fine, & efficiente ortum ducit: Ex forma primo; nam animæ cum sint variæ, vario etiam modo sunt aptæ terminare materiam, sunt formę, vt numeri, quemadmodum asseritur in octauo Metaphys. contex 10. & ideo definitis, & propriis quibusdam mensuris terminant corpus. Secundo, pendet ex efficiente, cum principali, tũ organico, agens principali, & primum est Dei Mens per Ideas, ex quarum participatione consurgunt viuentia; ex Platonis sententia, ex sentẽtia vero Aristo. efficiens proximũ speciem conseruans, est vnũ quodque indiuiduum, aliud sibi simile generans, nam forma in secundo Physic. 27. dicitur species, & exemplar, quoniam (vt explicat Alexander) ad sui similitudinem, tanquam exemplaris, aliud producit simile, cum forma, tum figura, instrumentum vero est difinita mensura caloris, seminis, & genitalis spiritus, ex cuius mensuræ varietate consurgit etiã varietas figuræ, hinc patefacit Aristoteles in lib. de Gen. Animalium, quod dum genitura dominatur materiæ, prolem format valde similem parenti. Tertio, pendere potest varietas figuræ ex varietate materiæ, cuius temperamentum cum sit varium, varioque modo tenue, & crassum, varias

Cur solá viuentia sint figurata.

Ratio prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Cœlum cur figuratum.

Vnde prodeat varietas figuræ viuentium.

Ratio prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

excipit figuras. Quarto id ortum ducit ex fine, qui est vel forma, vel officium formæ, nam forma varia, propensiones, indigentiæ, & vsus varii, varia organa, vel vario modo formata exposcunt, & demum ea innumera varietas refulgere debuit, vt vniuersum re vera esset vniuersum, & ex suprema simplicitate, & similitudine, per congruentes gradus in maximam dissimilitudinem refulgeret progressus, quæ varietas, ob aquæ fœcunditatem satis conspicue in animalibus inspicitur, quæ degunt, & gignuntur in aquis, facta tamen comparatione inter individua eiusdem speciei, varietas figuræ maxime refulget in homine, tum ob præstātiam, & vim phantasiæ eius, tum ob tenuitatem humorum, tum ob varietatem temperamentorum, tum demum ob distincta vitæ genera. Referens autem hæc omnia ad institutum meum, colligo, Mundo nedum viuenti, verum etiam præstantissimo inter viuentia, propriam quandam, & præstantissimam figuram competere, quæ duplex est, vna consurgens ex ordine, & congruente ratione conspirantium ad eius constitutionem: altera in termino extremæ superficiei posita: si de prima loquimur, ea competit Mundo triplici ratione, nam dum illum consideramus, vt ex cunctis consurgit, separatę Mentes, & pręsertim Deus sunt caput eius, Cœlum est pectus, mortalia pedes, si consideramus solum corpora simplica, Primum mobile est caput, Planetæ pectus, quatuor elementa pedes: at si omnium corporum gradus consideramus, tunc cum Plotino dicemus: Cœlum esse caput, hominem partem mediam, cętera corpora postremam; Cœlum tamen ita dicitur pars ordine suprema, vt ab Aristotele in secundo de Cœlo 72. ob virtutem eius, dicatur m[illegible]ium; Altera figura cōpetit Mundo dum consideramus extimam faciem pri[illegible] mobilis, de qua modo est agendum.

Magna varietas figuræ hominum.

Figura Mundi duplex.

Cap. XXXII.

Quæ sit Figura Mundi.

Qvicvnqve veterum philosophorum Mundum existimarunt mole infinitum, figuram ab eo abstulerunt, cum infinito termini non competant, ex quibus figura consurgit: At Pythagoræ, Platonis, & Aristotelis consensione, infinitum actu explosum, & reiectum est, & propterea qua terminetur & claudatur figura, considerandum occurrit; Plato non videtur sibi constare, nonnunquam enim in Timeo Mundo tribuit figuram duodecim facierum, terræ Cubum, igni figuram Pyramidis, & mediis elementis medias, nonnunquam vero sphæricam, inquit enim Deus Mundo figuram maxime decoram, & congruentem dedit: Animal quippe hoc, quod intra suum ambitum erat animalia omnia contenturū, eam figuram præcipue requirebat, in qua figuræ omnes cōtinerentur, quapropter sphæricum fecit, in quo omnis extremitas, paribus a medio radiis attingitur, quæ quidē figura omniū perfectissima, sibiq; ipsi simillima iudicatur, putabat enim simile dissimili multo pulchrius esse. Hæc Plato; At controuersia facile cōponitur, vel enim per numerorum, primarumque figurarū conditiones, & affectiones, conditionem Cœli explicare cupimus, quod sæpe more Pythagoræ seruauit Plato, vel absolute figuram propriam, qua Mundus clauditur cupimus patefacere: si consideramus similitudinem affectionum, Mundo, & Cœlo cōpetit figura duodecim facierum, ob sphæras, duodecim, ob duodecim signa Zodiaci, & alia similia. Absolute tamen, ex parte vltimi termini, Mundus est in orbem exquisitissime redactus. Eiusdem sententiæ etiam est Aristoteles, propterea in secundo de Cœlo latissime id comprobauit, & tam exquisite in orbem di-

Plato.

Controuersia componitur.

Aristot. Cœlum sphæricum.

bem dicitur redactus, vt nulla in eo inæqualitas locum habeat, nullumque mortalium corporum tam exacte rotunditatis sit particeps, Cœlo competit hæc figura, ratione materiæ, formæ, efficientis, & finis, primo ratione materiæ, nam cœlū est corpus simplicissimum, primum, consimile, præstantissimum, non egēs instrumentis corporeis, non egens loco, ideo ei respondet figura simplicissima, prima, præstantissimá, consimilis, a varietate instrumentorum immunis, non egens alieno termino, sed ex se terminata, & terminans cætera, quæ conditiones, soli orbiculatæ figuræ competunt, vt per eas digredienti conspicuum est, ideo Aristoteles in secūdo de Cœlo 22. ait, quoniam igitur prius natura in quouis genere est vnum multis, & simplex composito, prima vtiq; erit planarum figurarū circulus, & Auer. disput. prima sol. vndecimi dub. inquit, solam figuram sphæricam sui natura finitam esse. Secundo ratione formæ: nam figura sphærica cū sit præstantissima, debet alicui corpori per naturam competere, nulli autem competeret, nisi competeret Cœlo; Confirmatur: quia contenta sub cœlo recipiunt figuram orbicularem a Cœlo, quare necesse est, vt Cœlo per sui naturam cōpetat; Insuper circulus, & orbicularis figura est origo omnium admirabilium, vt asseritur ab Aristotele in lib. Mechanicarum quęstionum, quod prius a Plat. etiam fuit enunciatum, ideo debuit ei competere, ex quo cuncta admirabilia, mirabiliter in mortalem orbem effunduntur, huiusmodi autem Cœlum est: Nam in figura orbiculari cum motu seruatur immobilitas, cum motu consimili, seruantur semina motuum dissimilium, simul enim per varias partes dissimiliter mouetur, cum motu velocissimo, seruatur motus moderate velox, & tardissimus, qualis est motus circulorum qui proximi sunt polis, & propterea valent in hunc mortalem orbem, ex eo tot, & tam varia prodire. Insuper ea sola figura talis est, vt si Cœlo tribuatur, nullum sequatur absurdum: si autem figura aliqua clauderetur Cœlum, angulis prædita, modo nimium, modo parum ad nos accederet: & vt ait Aristoteles in secundo de Cœlo 27. Si Cœlum recti linea figura clauderetur, vel alia quauis, cuius termini non æque distarent a medio, extra vniuersum daretur locus, & corpus, & inane, quæ absurda sequerentur, etiam si oui, vel lentis figura formatum esset, quoniam Cœlum motibus variis, & super distinctis polis mouetur, & ea figura debet esse figuratum, vt in quauis parte excogitentur poli, ea absurda non sequantur, & conspicue saltem hoc sequeretur absurdum, quod in eodem interuallo modo reperiretur corpus, modo non, si cum veteribus locum dicimus esse interuallum. Tertio, idipsum ostenditur ratione sumpta ex efficiente, idque nisi proprie, saltem conseruante, huiusmodi sunt separatæ formæ, ex quibus pendent Cœlestes orbes. Formæ separatæ, & præsertim Deus, sunt tanquam circuli, quia simul sunt principium, & finis: nam intelligendo reuertuntur in se, & operando ex primo instituto operantur propter se, & propterea fluentia ex illis, in illas per circulum reuoluuntur ob quam causam corpora quoque eis proximiora circuli figuram sibi optant. Insuper cum sint causæ efficientes conseruantes, & conseruent per æternum motum, qui non potest esse vnus, & æternus, nisi sit orbicularis, nec potest esse talis, nisi mobile sit sphæricum, ideo recta ratione Cœlum sphæricum est, adeo vt in Cœlo, quemadmodum asserit Auer. in cap. de substantia Orbis, primo considerētur intelligentia, secundo corpus Cœli rotūda figura terminatū, tertio, lux eius, quarto, motus. Postremo, idipsum ostendi potest ratione sumpta ex fine. Nam debuit Cœlum orbiculare esse, vt tanquam proximum Deo, ex Deo in Deum tanquam ex principio in finē progrederetur, ex quo solo perfectionem haurit;

Ratione materiæ.

Ratione formæ.

Ratione efficientis.

Ordo competentiū cœlo.

Ratio ex fine.

Insuper vt continuato, & æterno motu sine media quiete moueri posset: præterea, vt velocius moueretur, eiusque motus magis regulam, & proportionem seruaret; Demum, si ad hæc mortalia refertur, quia ea continere debet, figura capacissima debuit esse præditum, & quia eadem debet consimiliter seruare, ab eis debuit consimiliter distare, hæc autem ei cumulatissime competunt per figuram sphæricam.

Cap. XXXIII.

De differentiis Positionis.

Corpora viuentia, suaque figura circumscripta, ob facultates varias, vel ob varium operandi modum per partes varias oppositionibus illis, quę vel positionis, vel loci differentiæ nuncupantur, inspiciuntur prædita, propterea cum
Opposi- Mundus sit corpus viuens, huiusmodi differentiis debet esse ornatus; Oppositiones
tiones dif- differentiarum sunt tres, Anterius, & Posterius, sursum, & deorsum, dex-
ferentia- trum, & sinistrum. Possunt hæ differẽtiarum oppositiones circumscribi, quod
rum posi- sint termini trinæ oppositionis dimensionum, magnitudinis figuratæ distincta
tionis facultate præditæ. Hæc definitio solum competit differentiis positionis magni-
tres. tudinum proprie sumptis, de quibus cum pateat quid sit: quæritur primo quot
Descri- sint, Aristoteles asserit esse sex, ex tribus oppositionibus consurgentes, vt dixi;
ptio. At videntur esse plures, nam Cleomedes in suo libro de Mundo, addit medium,
De nume- cui opponitur extremum, siue circumferentia. Insuper addi potest intus, & ex-
ro earũ. tra, quæ cum sint differentiæ loci, ad has pertinere videntur, ex aduerso videtur
Cleome- vnica, quia in omni genere primum & maximum, vnum est, differentia positio-
des. nis est maxima distantia in loco, quare vnica videtur; Respondens dico, oppositiones re vera esse tres, ex quibus prodeunt sex dictæ differentiæ, sunt autẽ tres:
Solutio. primo; quia respondent intersectionibus linearum ad angulos rectos, & dimen-
Quod tres. Prima ratio. sionibus magnitudinum, quæ tres solæ sunt, nam sursum est principium longi-
Secunda. tudinis, dextrum latitudinis, anterius profunditatis; Insuper sursum dicitur Prin-
Tertia. cipium motus, cum in eo consideretur vis mouendi, dextrum terminus a quo, anterius, ad quem; Præterea, sursum, dicitur principium accretionis in eis, quibus competit accretio, dextrum lationis, anterius sensuum, in eis quibus competunt sensus; Rationes quod sint plures, facile diluuntur: nam medium, & ex-
Diluuntur rationes aduersę. tremum, addi non debent, cum redigantur ad longitudinem, & constituant sursum, & deorsum, vt patet in Mũdo, nec secus maxime distant; Similiter intus, & extra, non constituunt differentiam positionis, de qua modo est sermo, nam quæruntur differentiæ positionis, quæ in loco, & corpore tanquam partes maxime distantes inueniantur, extra autem excluditur, nec in eadem magnitudine vna cum ceteris differentiis, tanquam pars repetitur, nec est principium aliquod
Dubitatio. eius. At adhuc instant: quia principia videntur plura, non enim sola latio, accretio, & sensus, principium habent in viuente, verum insuper generatio, alteratio,
Solutio. & ratiocinatio. Respondeo: generatio non proprie constituit distinctum principium, quia nil se generat: Alteratio autem, vt habet in corpore determinatum principium, nectitur cum accretione, cum qua etiam nectitur generatio, quatenus ei in viuente principium competit, omnia enim pẽdent ex alimento, & pertinent ad facultatem vegetandi. Ratio non constituit differentiã magnitudinis, nisi vt cum corpore nectitur, iungitur autem pro iudicio & latione cum sensu & facultate mouendi, ideo ad has facultates pertinent principia differentiarũ, non adra-

ad rationem. Ex aduerso oppositio videbatur vna, quia vna est maxima distãtia, respondeo maximã distantiam in vna dimensione esse vnam, in tribus tres, quæ tamen ordine quodam sunt præditæ. At pulchra hoc in loco se nobis offert dubitatio, cum enim inueniantur loca, & differentiæ eorum, insuper inueniantur corpora locata, & eorum differentiæ, nempe graue, & leue, ambigitur quid sit prius? nam differentiæ locorum, vel potius differentiæ corporum. Difficultatem hanc mouit Simplicius in primo de Cœlo 81. & dixit sententiam fuisse Alexandri, Naturam, & differentias corporum antecedere, non enim in vniuerso reperiuntur primo differentiæ locorum distinctæ, ad se trahentes corpora, sed distinctæ naturæ corporum suis propensionibus constituunt differentias locorum: hinc loca definiuntur per corpora, & locus deorsum dicitur ad quem nata sunt ferri grauia, Simplicius, Alexandro obiicit, quia terminus continentis non determinatur per contentum, sed contra, cum continens, & locus sit tanquam forma, idq; confirmari potest per Aristotelem, qui in cõtex. 86. primi de Cœlo, ostendit dari loca definita, ad quæ grauia, & leuia sint nata moueri: Res itaq; est dubia, & Simplicius sub dubio eam dereliquit. Pro resolutione dico, vel differẽtias positionis consideramus in corpore viuente, vt in homine, vel in vniuerso orbe: in corpore viuente non est dubitatio, proculdubio enim differentiæ positionis sequuntur facultatem partium corporis, adeo vt principium nutritionis Animalis vbicunq; positum constituat sursum, veluti patet de Plantis, quarum radices sunt pars sursum collocata deorsum. Dubitatio est de locis elemẽtorum, & differentiis eorum, quid constituat aliud, & sit prius? De qua difficultate assero, si nomine loci intelligimus more veterum, interuallum, in quo recipiuntur corpora, proculdubio locum præcedere, & præsupponi a corpore, præcedere tamen sine differentiis eius, non enim in inani interuallo seruari possunt differentiæ loci; Hinc Aristoteles in quarto Physic. contex. 6. inquit: Videtur autem Hesiodus recte dicere, faciens primum Chaos: inquit enim primum Chaos factum est, mox terra lata, quasi oporteat primum reperiri receptaculum eorum, quæ sunt: At si locus sumatur cum Aristotele pro intima superficie ambientis, tunc quærere an loca determinentur, siue constituantur per differentias corporum, vel contra, est idem ac quærere quid constituat, vel determinet aliud, num continens, vel contentum? & quoniam huiusmodi locus per eundem philosophum in quarto Physic. est duplex, vel communis, vt Cœlum, vel proprius, & adæquatus, si loquimur de loco communi, assero locum esse causam, & determinare cum loca propria, tum locata per loca propria. Nam Cœlum est faber locorum, loco non egens, & quamuis non sit prius tempore, est tamen prius origine differentiis propriis locorum, & locatorum, & causa eorum, saltem conseruans. Loquendo autem de loco proprio præaccipio huiusmodi locum considerari dupliciter, vel secundum formam, vel secundum materiam: locus consideratus secundum formam, consistit in definita distantia a Cœlo, & propinquitate ad illud, qui locus statim origine sequitur figuram Cœli, & antecedit locata; statim enim figuram Cœli sequitur medium, siue Centrum, & extrema. Hinc dicimus remotionem a Cœlo dare quietem, frigus, & grauitatem, propinquitatem vero opposita, & ob id Aristoteles in quarto Physic. contex. 5. asseruit, dari loca definita, ad quæ grauia, & leuia mouentur, & Auer. 10. Metaphysicæ, contex. 13. inquit, contrarietates locorum, esse causas contrarietatis substantiæ locatorum. At si locus proprius consideretur secundum materiã, hoc est pro definita superficie ambientis, tunc comparando quatuor elementa inter se, vnum

Dubitatio.

Opinio Alexandri.

Simplicius.

Solutio.

De corpore viuente.

De locis elementorum.

non est prius altero, neque enim grauitas terræ constituit intimam superficiem aquæ, nec è contrario. Hinc etiam superficies aeris in parte ambit terram, solum comparando locatum cum suo loco, dicere valemus, locum esse finem cuius gratia mouentur elementa, corpus vero elementi esse finem, cui paratus est locus. Dum differentiæ locorum definiuntur per differentias corporum, vel cõtra, illæ non sunt definitiones veræ per causam, sed per inuicem relata, iuncta, & se mutuo patefacientia, ea tamen quæ est differentia corporum, per differentias locorum consideratorum secundum formam, rectius potest dici per priora;

Conclusio dictorum. Ex his elicio primò, locum sumptum pro interuallo antecedere, id tamen ab Aristotele non conceditur. Elicio secundo, locum sumptum pro loco communi, & locum proprium consideratum secundum formã antecedere, quatenus Cęlum in definita distantia seruat grauia, & leuia. Elicio tertio, locum proprium consideratum secundum Materiam, nec esse causam differentiæ corporum, nec è contrario. Elicio quarto, si absolute comparatur locus cum corpore, & differẽtia loci cum ea corporis, corpus antecedere, quatenus cœleste corpus loca constituit; Hinc locus dicitur affectio corporis Physici, & posterior; Elicio demum, locum, & eius differentias partim antecedere, partim sequi, partim nec antecedere, nec sequi; Hinc vt sententia Alexandri est vera in parte, ita ea Simplicii. Quod locus sit forma locati, verum est secundum similitudinem: & dum consideratur locus secundum formam. Ex quo patet, quod dum Aristoteles in primo de Cœlo ostendit Mundum vnum, quia omnia grauia feruntur in vnum medium, & omnia leuia in vnum extremum, ea ostensio est potius insolubile signum, vt ab eo dicitur, quam exacta ostensio, cum nec grauia, nec leuia constituant differentias locorum. Potest tamen modo aliquo dici per causam, quatenus absolute corpus antecedit differentias locorum, easque constituit, nempe Cœlum, vt apparuit. At quæritur tertio quisnam sit ordo harum oppositionum,

De ordine oppositionum. & quæ earum sit absolute prima, & quia ordo, vt ad institutum pertinet, est duplex originis, & perfectionis, loquens de ordine originis, sursum, est differentia origine prima. Ratio est: quia respõdet longitudini, quæ prima est dimensionum; Insuper respondet principio motus, vt ait Aristoteles; Et quod ea prima sit consentiunt omnes, dubitatio est de reliquis: Nam ex vna parte dextrum videtur prius anteriore, tum quia dextrum latitudini respondet, quæ dimensionum est secunda, tum insuper, quia dextrum est principium, a quo motus, anterius ad quod, principium a quo, est origine prius; tum demum, quia anterius est differentia præstantior, cum sit principium sensus, & profunditatis, primum autem perfectione, est origine vltimum. Ex aduerso Aristoteles disputans contra Pythagoram in secundo de Cœlo, contex. 7. ait: dextrum esse differentiam postremam, & alias præsupponere; Confirmatur: quia non valemus dextrum a sinistro secernere, nisi primo constituamus anterius, id autem indicat anterius esse origine prius, & præsupponi a dextro. Insuper sensus animalium est origine prior latione, nam latio vt dicitur in 8. Physic. postremo competit homini: quare etiam anterius constitutum per sensum erit prius. Insuper dextrum, & sinistrum ducunt ortum a ventriculis cordis, cor autem prius formatur, quam pars anterior; Hoc confirmatur authoritate Aristotelis in libro de progressu

Solutio. Animalium, dicentis: Ostreacea Animalia, lapidibus affixa, carere dextro, cum careant principio motus, at esse prædita anteriore cum sint prædita sensu. Dubitatio est satis perplexa, & obscura, de qua lucide, & distincte agens dico, non esse absurdum, vt idem comparatum cum eodem, distincta ratione sit prius, &

posterius. Nam dum inter se comparantur hæ oppositiones si inspicimus ordinem dimensionum, quem etiam considerauit Aristoteles in contex. 12. inquiés. vt longitudo est prior latitudine, ita sursum dextro, sic proculdubio dextrum est prius origine. Similiter dum has oppositiones referimus ad lationem, dextrũ mediat, primo enim requiritur principium motus, secundo terminus a quo incipimus moueri, tertio, terminus versus quem mouemur, qui pertinet ad anterius: At dum referuntur ad distinctos motus, se habet secus, primo enim consideratur accretio pertinens ad sursum, ac deorsum, secundo sensus, qui cõstituit anterius, tertio succedit latio pertinens ad dextrum, Aristoteles aperte dixit sursum esse differentiam primam origine, de cæteris nil conspicue protulit, sed modo vnam, modo alteram indicauit priorem, quatenus distincta consideratione contingit vtrumque, præsertim tamen dextrum prius putandum est, quatenus priori dimensioni, & termino a quo motus respondet. Et ex his elicitur solutio rationum vtriusque partis; Et quamuis Aristoteles dixerit, dextrum esse posterius, Aristoteles tamen præsertim id referrad sursum, vt ostẽdit in contex. 12. Insuper est posterius. quatenus cõstituit motum loci distinctum ab aliis motibus, qui solus est in Cœlo, sed non alia ratione. At quæritur, quænam sit prior dignitate? oppositio inter sursum, & deorsum, cum sit origine prima, longitudini respondens, videtur dignitate postrema: lis versatur inter dextrum, & anterius, dextrum videtur dignius, nam vt dicebant Pythagorei, & seruatur communi vsu loquentium, dextrum significat bonum, sinistrum malum, ita sors sinistra mala est; Similiter, dextrum significat robur, & vires, dextera Domini fecit virturem, dextera Domini exaltauit me. Præterea, dextrum exposcit in corpore maiorem dearticulationem, & exactiorem membrorum distinctionem, ideo in stirpanimalibus affixis lapidibus non reperitur dextrum, & sinistrum, vt ait Aristoteles in lib. de progressu Animalium; Demum dextrum respondet motui locali, qui est origine postremus in mortalibus, perfectione primus, vt dicitur in 8. Physic. Ex aduerso, anterius videtur dignitate prius: tum quia (vt patuit) præsertim est origine postremum: tum insuper, quia respondet dimensioni præstantiori constituenti corpus, quæ est profunditas, tum quia respondet termino ad quem, qui cum sit finis, præfertur termino a quo; tum demum, quia respondet sensui, & facultati cognoscenti, quæ videtur præstantior, cũ sit principium motus, facultate, & virtute motũ includens; Sic magis aliquẽ veneramur, & magnificamus, dantes ei partem anteriorem, quam dextram, nam dextra ad æqualitatem accedit, anterius vero absolute indicat eminentiam, dextra indicat robur, anterius essentiam, & id, quod robur dirigit, facies veneratur, dextera formidatur, dextrum significat bonum, quia munera distribuit, at ea per anterius decernuntur. Propterea dicamus, esse prius dignitate, contingere dupliciter, vel absolute, & ex parte generis, vel secundum aliquid connexum: absolute, anterius est posterius origine, & prius dignitate, ob dimensionum ordinem, & terminũ ad quem motus: At secundum quid, & ob adnexa, modo vna, modo altera præstat, sic sursum, vt caput, & locus Deorum colitur, anterius ob iudicium, dimensionem, & terminum ad quem. Dextrum, ob motum secundum locum, per quem constituitur. Quæritur quinto, cum hæ oppositiones dicantur differentiæ positionis, & loci, & corporis, quomodo ad corpus, vel ad locum se habent, num sint eorũ species, vel partes, vel affectiones, vel differentiæ? nam variis in locis, variis vocibus denotantur; Aristoteles in 4. Phys. cõtex. 4. eas dicit partes, & species, alibi facultates. Auerroes eo loci inquit, locum in eas

De ordine dignitatis.

Solutio.

Quomodo ad locum & corpus se habent.

diuidi, vt genus in suas differentias specificas, & ideo Aristoteles ait, esse partes loci, quæ sunt species illius, ne quis per partes intelligat partes secundum quantitatem, non secundum formã. *Solutio.* Breuibus dico, has oppositiones distincta ratione posse dici & partes, & Species, & differentias, & distantias, & facultates, nam sunt oppositiones tres, constitutæ per sex differentias, quæ quatenus diuidunt, vel locum, vel corpus in oppositas partes, & formas, dicũtur differentię. Insuper cum sint differentiæ, dicuntur species, duplici ratione: primo, quia differentiæ formæ sunt, quæ species dicuntur: secundo quia concretum per differentiam constitutum, species dicitur; Insuper dicuntur partes: tum quia sunt species, tum insuper, quia sunt partes corporis, vel loci, dum referuntur ad vniuersum corpus, vel locũ, cuius sunt partes. Insuper in contex. 12, secundi de Cœlo, nuncupãtur virtutes, quia variis facultatibus sunt prædita: & demũ nuncupantur distantiæ in eodem lib. Et ratio conspicua est: quia vt oppositæ maxime distant. *Qua specie oppositionis opponantur.* Atcũ opponantur, dubium est, qua specie oppositionis dicãtur opponi, asserunt nonnulli, solum opponi oppositione relationis: nam sursum refertur ad deorsum, & sic de cæteris. Et in 5. Physic. dum ostenditur in relatione non esse motum, exemplum sumitur a dextro, & sinistro, nam columna sine sui mutatione ex dextra euadere potest alicui sinistra. Hæc opinio vera non est quoniam ad relationẽ non est per se motus, vt ostenditur in 5. Phys. inter sursum, & deorsum per se motus est. Similiter inter cæteras differẽtias. Præterea, quales sunt motus, tales sunt termini: nam motus conditionem recipiunt a terminis, motus inter oppositas differentias statuuntur contrarii, quare & illæ; Confirmatur: quia differentiarum oppositio ad contrarietatem redigitur, vt in prima philosophia patefacit Aristoteles. Huiusmodi autem est oppositio differẽtiarum loci. His accedit, quod *Solutio.* opposita per relationem solam non dicuntur differerentiæ. Dicamus itaque, huiusmodi differentias in duobus cõsiderari, & in loco, & in corpore: si considerãtur sursum, & deorsum in loco, ad quas differentias mouentur grauia, & leuia, sic dicuntur contraria, vt in Prædicamento Quantitatis ait Aristo. & ob eorũ contrarietatẽ, motus grauiũ, & leuium statuuntur contrarii. Si autem considerantur in corpore, vel considerantur in inanimis, vel in viuentibus, in inanimis solam relationem includunt, quia non facultate, & virtute distinguuntur, immo principium longitudinis, potest alia consideratione esse finis, dextrum, esse sinistrũ, anterius, esse posterius, & lõgitudo, potest esse latitudo, vel profunditas, & vice versa; At in viuentibus, quoniã distinctis facultatibus eorum differentiæ sunt prædita, ad contrarietatem pertinent, & cum ad contraria redigantur, non est absurdum, si etiã modo aliquo relationem includunt, quia etiam cõtrarium refertur ad contrarium, & contrarii contrarium dicitur; Ad instãtiam de colũna *Dubitatio.* dextra & sinistra. Respondeo, id ei competere, quia non absolute ei conueniunt hæ differentiæ, sed per relationem ad nos. At instabit aliquis, dicendo. Cælo nõ competit contrarium ex primo de Cælo, cum tamen ei competant huiusmodi *Solutio.* differentię. Respondeo, Cœlo competere contrarietatem requisitam pro motu secundũ locum ratione distantiæ per diametrum, & oppositionis partiũ eius, *Dubitatio de dextro Animalium.* vt dicitur In primo dę Cœlo 87. Pulchra est dubitatio, an dextrum in animalibus distinguatur a sinistro facultate, & virtute per naturam, vel solum assuetudine. Arist. in 2. de Cœlo, in 5. Moralium Nicom. cap. 7. & in 3. de partib. Anim. cap. 4. primam partem tuetur. Plato in 7. de Legibus, tuetur alteram, quam cõtrouersiã nunc prætereo, cum in philosophia de Moribus conciliando Aristotelem cũ Platone, de ea verba fecerim. *Dubitatio.* Demum dubitatur, quia ego vna cum

Arist. in 2. de Cœlo, dixi, sursum includere principium lationis, & accretionis, quod minime videtur verum, cũ ex sententia Arist. Cor, quod in medio est collocatum, & sensus, & accretionis, & lationis principia includat. Soluens dico ex sententia Arist. Cor est sedes omnium animæ facultatũ, ex sententia vero Platonis, & Galeni cerebrũ est sedes facultatis cognoscentis, & mouentis, mos autẽ Arist. fuit in loco non proprio frequenter loqui ex sententia aliorum. Addo secundo principium esse duplex, vnũ principale, alterum instrumentariũ, & proximum, pro differentiis positionis, quæ ad corpus pertinent, inspicit Arist. principium potius instrumentarium, quam principale, nam principale est vnum omnium. Ex his elicio solutiones, dum instabatur primo, quia sursum nõ includit principium lationis, dico primo in capite refulgere instrumenta cognitionis dirigentis lationem. Addo secundo, id saltem esse verum ex sententia Platonis. Dico tertio, principale principium lationis esse ex sententia Aristotelis in corde, quod ponitur in medietate supera, dũ animal in duas partes diuiditur, de Principio accretionis dico proximum, & instrumentarium esse os, respondẽs radicibus Plãtarum, vt sæpe ait Aristoteles, principale esse cor quod (vt dixi) est in medietate superiore. *Solutio.*

CAP. XXXIIII.

Quibus competant Differentiæ positionis.

QVID, quot, & quæ sint differentiæ positionis, satis abunde patefeci: sequitur modo, vt considerẽ, quibus rebus competant, & quomodo nonnullis cõpetant primo, & proprie, aliis vero per Metaphoram. Primo, & proprie, solis competunt corporibus, per Metaphorã vero, rebus a corpore solutis vel distinctis, vt Deo, & Animæ; Ordiens a corporibus, ea sunt duplicia, vel expertia Animę, vel ea prædita; expertia Animę, nõ absolute, & per se, sunt prędita huiusmodi differẽtiis, sed vel per imitationem, & similitudinẽ, vt statua, & picturę, vel per relationem ad nos, & hoc contingit dupliciter, vel enim cõsideratur corpus inanimũ totũ, & tũc quę sunt supra nostrũ caput, dicuntur sursum, quæ ante faciẽ, anteriora, quæ vergunt ad dextrã, vel sinistram nostram, dextra, vel sinistra: ita Virgil. *Sæpe sinistra caua prædixit ab Ilice cornix.* Vel considerantur inanimi corporis, & ad nos referuntur, & tunc pars nos respiciens dicitur anterior, pars vergens ad nostram sinistram, dicitur dextra eius corporis, vt inquit Plato in Timeo pars terræ proxima pedibus dicitur sursum, & sic de cæteris. Vel tertio differentiæ positionis competunt inanimis per relationem ad mundum, vt pars Terræ vergens ad Orientem dicitur Oriens, & pars dextra, & sic de cæteris, ideo Arist. in 2. de Cœlo dixit, degentes in parte Septentrionis, esse deorsum. Quarto, eis possunt competere differentiæ per relationem ad principium aliquod, tanquam caput, si huiusmodi principio fuerint prædita, veluti, considerando flumina, fons dicitur caput, & pars sursum, pars supera dicitur facies, & anterior, &c. quasi homo iacens cœlũq; respiciens, latus vnum dicitur dextrum, alterum sinistrum, Ita considerando Mare Mediterraneũ, littus vergens ad Aethruriã dicitur sinistrum, oppositum dextrum, quia hæc nostra maria ab Aristo. dicuntur fluere a Septentrione in Austrũ, ideo caput, & pars sursum in Septentrione cõsideratur: At pulchra se offert dubitatio, cum inanima corpora absolute, & per se sint prædita trina dimensione, cui respondet triplex oppositio differentiarũ, cur etiam per se, & absolute huiusmodi differentiis non sunt prædita? Respon- *Quibus corporibus cõpetant.* *Dubitatio.* *Solutio.*

Solutio. deo, id iure accidere, nam differentiæ positionis non ex solis dimēsionibus prodeunt, sed ex principiis, figura, & facultate earum prædita profectò sunt corpora omnia trina dimensione, at non principiis eius distinctis, nec distincta figura, vel saltem facultate, immo eadem dimensio distincta cōsideratione, modo longitudo, modo latitudo, modo profunditas dicitur; Ab inanimis ascendendo ad Plantas, in eis solum habet locum principium longitudinis distinctum, constituens sursum, & deorsum: nam solum sunt prædite principio nutritionis, & accretionis, quod principium constituit partem sursum, carent autē sensu, & principio lationis, constituentibus cæteras differentias; Pars sursum Plantarum, sunt radices, quæ tamen relatæ ad vniuersum, collocatæ sunt deorsum, nam solus homo inter viuentia constitutus est secundum ordinem vniuersi: Plantæ ordine opposito. Reliqua Animantia modo quodam medio se habent: hinc homo per Metaphoram dicitur Planta euersa. Radices dicuntur pars sursum, quia hauriūt alimentum, & proportione respondent ori animalium. Sequuntur mox stirpanimalia, siue animalia Ostreacea, quę cum sint prædita parte attrahente alimentum, sunt prædita principio longitudinis, constituente sursum, & deorsum, partem anteriorem habent confusam, quia solo tactu sunt prædita, & gustatu, qui est quidam tactus, qui sensus per vniuersum corpus extenduntur, non enim tactus constituit partem anteriorem, sed potius cæteri sensus in facie collocati, & præsertim sensus visus, vt inquit Philosophus, in lib. de incessu Animaliū. Consideramus tamen in Ostreaceis anterius, considerando partem primo apparentem, dum aperiuntur, quia per eam externa sensilia percipiunt. Hinc Aristot. in lib. de progressu animalium tribuit eis anterius, & posterius, loquēdo autem de dextro, & sinistro, dicendum est, stirpanimalia esse duplicia, vel nullo pacto mobilia secūdum locum, vt affixa lapidibus, quibus nec dextrum, neç sinistrum absolute competit, vt recte nos in eodē lib. docet Philosophus; Vel sunt modo aliquo mobilia, ac ita vt mobilia sunt, competit eis huiusmodi oppositio: nā cum confuse moueantur, confuse ea sunt prædita, vt legitur in calce libri de progressu Animalium. Et quoniam nonnulla reperiuntur, quæ turbinata dicuntur, qualia ex concharum genere sunt purpuræ, & buccini, inquit Arist. ea vndiq; dextra esse, quia consimiliter mouentur, nullaque in eis motionis in loco apparet principiū varietas. In stirpanimalibus itaque, vel non inueniuntur omnes differentię positionis, vel inueniuntur cōfuse, & indistincte. Ad animalia autem ascendendo, quæ motu loci distincte mouētur, ea conspicue prædita sunt omni differentia positionis, & præsertim Homo, qui cum sit præstantissimum Animalium, distinctissime includit differentias illas omnes, nam in animalibus quadrupedibus sursum, & ante, modo aliquo in idem fundamento veniunt. Similiter ex piscibus mollia, & ex Ostreaceis turbinata, anterius a posteriore non habent fundamento distinctum, sed sola ratione, vt docet Arist. in lib. de incessu Animaliū. Similiter in cancris, latera funguntur munere partis anterioris, cum moueantur in latus, & hoc in eis seruauit Arist. quod natura eis dedit oculos, qui partem anteriorem constituunt satis eminentes, & aptos in latera verti, vt quodam modo ad anterius moueri viderentur; At in Homine singulæ differentiæ distinctissime apparent: de quibus duæ occurrunt ambiguitates: Prima est, num pars dextra sit prædita figura, distincta a figura sinistræ. Altera est, nū Homines illi, quorum pars leua est potentior, quam dextra, dicantur prædíti parte dextra, virtute distincta a sinistra & quæ earum debeat nuncupari pars dextra. De prima difficultate Aristotelis pugnantia profert: nam in contextu vndecimo secundi de Cœlo

De inanimis. *De Plantis.* *De Ostreaceis.* *De Animalibus.* *De Cancris.* *De Homine.* *An dextrum, & sinistrum distinguātur figura.*

ait,dextrum a finistro virtute solum distingui, cæteras vero differentias, etiam figura; Mox in conr.13.ait:in Animalibus dextrum a sinistro etiam figura distingui. Soluitur, dicendo, partem dextram a sinistrá parum figura differre,& esse apprime similes, absolute tamen distingui, & cum medio modo se habeant,vtrumque de illis dici potest: non distinguuntur dum comparantur cum cæteris differentiis, quæ manifeste distinguuntur, absolute tamen distingui dicuntur; Hinc inspicientes manum abscisam a brachio,iudicare valemus an dextra, vel sinistra sit. De altera difficultate breuibus dico, hominum sinistra parte præpotentium,partem illam per natûram esse sinistram, at per dispositionem præter naturam,redditam esse dextram,illa enim est constitutio præter naturam. Demum ad Mundum progrediendo, in cuius gratiam cætera sunt declarata:dico, Mundo competere differentias positionis,triplici consideratione:primo, ratione cœlestis corporis,secundo,ratione Mundi elementaris, tertio, ratione congregati,Si Cœlum consideramus,ei adhuc competunt differẽtiæ positionis, vel ratione primi motus,vel ratione motus Planetarum; Si cõsideramus Mundum elementarem, ei competunt differentiæ tribus modis: primo, ratione lationis rectæ,secundo,considerando habitationes Terræ, tertio,per relationẽ ad Cœlum,de quibus distinctius distinctis capitibus verba faciam. *Solutio alterius diff.* *Quomodo competat Mundo.*

Cap. XXXV.

Differentiæ positionis ad Mundum relatæ.

QVONIAM Mundo præsertim competunt differentiæ positionis munere Cœli,ideo a Cœlo ordiar.Pythagoras(referente Aristotele in secundo de Cœlo)ei solum tribuebat dextrum,& sinistrum,propterea ab Aristotele carpitur, tum quia Cœlo cæteras differentias nõn tribuebat, tum quia ei tribuebat posteriores,dimissis prioribus,tum quia dextrum, & sinistrum cunctis sine discrimine tribuebat,tum demũ,quia Borealem verticem,quem Aristoteles deorsum iudicat,nuncupabat dextrum, & sursum; Propterea distinctius Aristoteles has differentias tribuens Cœlo , quia solum circumfertur, nec alia ratione, nisi per circũlationem huiusmodi differentiæ ei cõpetere possunt, ideo eam cõsiderans ob varium motum firmamenti, & planetarum, duplici ordine cœlo differentias tribuit,nam ob diurnum motum,dixit, Orientem esse partem dextram, Occidentem sinistram, quatenus Cœlum ex Oriente in Occidentem circumfertur,Meridiem dixit partem anteriorem, lineam mediæ noctis posteriorem, Verticem Australem sursum, Borealem deorsum. Ob lationem vero Planetarum,qui ex Occidente in Orientem tendunt,Verticem Borealem dixit sursum, Occidentem,partem dextrã,Meridiem anteriorẽ:ita enim disponẽdus esset homo,qui pro efficiendo diurno motu,dexteram extenderet in Orientem, & pro efficiendo motu Planetarum,dexteram extenderet in Occasum;Et iure hoc asserere videtur: quia Homo maxime est secundum naturam dispositus, & ideo Cœlum,quod iudicari debet mensura dispositionis secundum naturam,non secus disponi putandum est,ac disponeretur Homo imago eius. Hæc ab Aristotele satis probabiliter pro rei difficultate dicta sunt:nõ tamen censeo ex parte necessitatem includere,ideo Aristoteles in secundo de Cœlo, ingenue fatetur, se de subliminibus probabiliter tantũ verba facere. Nam primo vt petinet ad sententiam Pythagoræ, quam carpit,ea defendi potest, quoniam ipse constituebat decem rerum contrarietates,Formam,& Priuationem,siue bonum,& malum, *Pythagoras.* *Aristot.* *Per motũ diurnum.* *Per motũ Planetarum.* *Defenditur Pythagoras.*

præſeferentes,vt indicaret communia quædam contraria,quæ eſſent principia rerum, vt Ariſt.ſtabuebat Formam, & Priuationem: inter quæ contraria,loco Boni,&Formæ cõſtituebat Dextrum,loco Mali,& Priuationis,Siniſtrum.Hæc potius quam alia oppoſita accipiebat,quia manifeſtius bonum, & malum indicant;Propterea ad dextrum redigebat ſurſum,& anterius,formam,& bonũ denotãtia,quod Ariſt.quoq; confeſſus eſt inquiens,ex opinione Pythagoræ Verticem Borealem eſſe partem dextrã, & ſurſum.Has autem differentias ratione boni & mali denotari per eas cunctis ex principiis conſtantibus tribuebat, vt ex ſententia Ariſt.cuncta cõpoſita ex materia,& forma cõſtare dicuntur;Nec alienum penitus a ratione eſt,Borealem Verticem indicare dextrum,vt mox patebit; Ex his facile eſt elicere ſolutiones inſtantiarum aduerſus Pythagoram. Quibus addo, quod cum latio præſertim, & maxime conſtituat dextrũ,& ſiniſtrum, & in Cœlo mutationum ſolum appareat latio,iure Pythagoras ſolũ dextrum,& ſiniſtrũ ei tribuit.Præterea,vt in Cœlo reperitur gradus eminentior,ſine deteriore,veluti Mens ſine ſenſu,ita non eſt abſurdũ,ei tribuere oppoſitionẽ dextri,&ſiniſtri,ſine aliis.Inſup alia ratione ſentẽtia Ariſt.neceſſitate caret:quoniam non videtur verũ,Cęlo competere poſſe differẽtias loci,tum quia eſt corpus conſimile, tum quia contrario caret, tum tertio,quia non eſt in loco,tum quarto,quia in cęlo ſolum reperitur Mens,& Voluntas,quę in homine differẽtias poſitionis non conſtituũt,tum demũ,quia in cęlo nec ſenſus,nec acretio locum habent,conſtituentia ſurſum,& anterius;Probabiliter tamen ſententiã Ariſt.defendens,quia cęlum eſt animatum, mouetur motu loci,varioq; modo in hæc mortalia agit,putandum eſt,eſſe præditum huiuſmodi differẽtiis,& pręſertim,cum præſeferant quandam corporis perfectionem.Hinc eas cœlo competere nedum Ariſt.verum etiam Plato,Pythagoras,Homerus,& alii viri celebres exiſtimarunt.Pro ſolutione obiectionum accipio primo, diſtinctionem differentiarum,vel conſiderari in ſola figura, vel in ſola virtute, vel in congregato ex vtriſq;:In cœlo conſiderantur in ſola virtute,quę virtus ex intelligentia pendet, quatenus iuncta cum Cœlo, vitamq; ei tribuens, non conſimiliter contactu virtutis mouendo Cęlum,cum omnibus eius partibus nectitur, & ea oppoſitio quæ conſurgit,non eſt aduerſa cęlo, ſed ſolum eſt varietas, variis Cęli partibus congruens,veluti etiam oppoſitio loci per diametrum, ei non aduerſatur.Inſuper accipio Mentẽ, & voluntatem in homine non conſtituere diſtinctas differentias, quia non proxime mouent, ſed per mediam phantaſiam, & ideo, vt ad conſtituendũ motum, ita ad conſtituendas differentias poſitionis ſolũ eminus conſpirant,at in cęlo Mens, & appetitus proxime mouent.Addo tertio differẽtias poſitionis poſſe competere corpori, vel per ſolũ motum in loco vel per varios motus,diſtinctaq; principia,cęlo competunt primo modo,non ſecundo,& quamuis cęlum nõ ſit per ſe in loco,parum refert,ſat eſt vt ſit corpus viuẽs,præditum partibus variis,& ſit in loco, ſaltem per partes,& ex accidenti.Et per partes varias modo vario ad motum ſe habeat.

Defenditur Ariſt.

Solutio.

Cap. XXXVI.

Exactius conſideratur quomodo in cœlo diſtributa ſint differentiæ Poſitionis.

Apparvit ex ſententia Ariſtotelis diſtributio differẽtiarum poſitionis per varias Cęli partes, & quomodo ratione primi motus,qui diurnus dicitur,

Oriens sit pars dextra, Meridies anterior, vertex Australis sursum. Quæ distributio profecto dubitatione non caret, primo: quia nec necessarium, nec rationi consonum videtur, vt virtutes in Cælo, ita sint distributæ, quemadmodum in homine, nam varietas distributionis virtutem in homine per partes varias, ex eo ortum ducit, quia eius anima in parte ex corpore pendet, & instrumentaria est: at in Cœlo Mens non est instrumentaria, non pendet vllo pacto ex corpore, nō diuiditur diuisione corporis, sed vbi est, tota est, & propterea oppositiones illas non videtur posse constituere. Confirmatur: quia in Cœlo pars, in qua fit vis mouens, non videtur differre a parte, ex qua incipiat moueri, nam inde incipit, vbi adest connexio virtutis cum Cœlo, & ideo pars dextra a parte sursum non videtur distincta. Præterea, minus recte alter polorum dicitur deorsum, cum totum Cœlum sit sursum, Terra vero deorsum. Insuper si alter Polorum debet dici sursum, præsertim noster Borealis debet iudicari talis cum nostro, Hemisphęrio præsit, quod habitationibus magis est accommodatum, & pluribus signis, Stellisque fulgentioribus est ornatum. Demum minus recte Oriens dicitur pars dextra, & Poli sursum, quoniam id, quod mouetur ad anterius mouetur & cum tendat ad anterius, reliquæ partes debēt iudicari latera, vt accidit de homine, & eius motu, cū enim homo ad anterius ambulet, latera eius sunt dextrū, & sinistrum, quare similiter cum Cœlum ab ortu ad occasum tendat, in eo progressu consideratur anterius, & posterius, poli autem tanquam latera iudicari debent, dextrum, & sinistrum, & propterea rectius fortasse Cleomedes in suo libro de Mundo, differentias distribuit: nam Orientem dicit partem posteriorē, Occidentem, in quem mouetur Cœlum dicit anteriorem, Boream dextrum, Austrum sinistrum, quia ita homini respondent ambulanti versus occasum, Astronomi etiam, quos sequuntur Poetæ, hanc distributionem approbant, propterea Cecinit Lucanus,

Dubitatio. *Cleomedes.* *Astronomi. Poeta.*

Ignotum vobis Arabes venistis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.

Per vmbras sinistras eas denotauit, quæ vergunt ad Austrum,
Et Ouidius secundo Metamorph.

Signaq; sex foribus dextris, totidemq; sinistris.

Et Virgilius.

Quam circum extremæ, dextra, leuaquê trahuntur,
Ceruleæ glaciæ concretæ, atque imbribus atris.

Insuper Ouidius.

Vtquê duæ dextra Cœlum, totidémque sinistra
Parte secant Zonæ, quinta est ardentior illis.

Ita explicandum censeo Vitruuii locum lib. 9. cap. 6. a pluribus forte minus recte declaratum, vbi hæc verba leguntur: Perseus dexterioribus subtercurrens basim Vergiliarū, sinistrioribus, caput Arietis, &c. nam Virgiliç cū sint in signo Tauri, sunt magis Septentrionales, quàm caput Arietis, & propterea dicuntur dexteriores. Præterea adhuc dubia videtur sententia Aristotelis, quod Polus Borealis ratione vnius motus sit deorsum, ratione alterius sit sursum, cum enim ex primo motore, ex quo prodit motus primus, pendeant cętera omnia, non videtur rationi consonum; vt capiti eius respondeant pedes pedibus capita aliorum mouentium, vt etiam videtur absurdum, eandem partem dici posse & caput, & pedes, & demum cum Cœlū longitudine careat, non videtur posse includere sursum, & deorsum, quę ad longitudinē pertinent. Hæc, & alia huius-

Vitruuium.

modi aperte indicant sententiam Aristot. nec necessariã esse, nec ex necessariis principiis duci, sed probabilem solum, cuius probabilitatem confirmat authoritas Homeri, & Platonis; Dixit Homerus, siue ad dextram ad ortum vertantur, siue ad sinistram ad occasum; Similiter Plato in Appendice Legum dixit: Planetas suo motũ ad dexteram, hoc est versus Orientem moueri: Nam dextrum, & sinistrum ob lationem eius, fere omnes Cœlo tribuerunt, non autem ita cæteras differentias: Rationes aduersus sententiam Aristotelis formatas probabiliter soluens, de prima dico: quamuis Cœlum non sit præditum instrumentis, nec intelligentiæ ex Cœlo pendeant, tamen id, quod competit homini per instrumenta competit eminentius Cœlo sine illis, & quamuis intelligentia ex Cœlo non pendeat, & vbi est, tota sit, tamen partibus variis tribuit vires varias, quatenus expedit pro vniuersi perfectione, & conseruatione. Dicebatur secundo, partem Cœli in qua insit vis mouens non distingui a parte, a qua Cœlum incipiat moueri, vel a qua inciperet si incipere deberet. Respondeo, cum oriens sit pars dextra, & dextrum præsupponat cæteras differentias, non potest pro parte sursum congruenter alia approbari, præter Polum Australem, vt seruetur Cœlum moueri ad anterius. Insuper in motu in orbẽ extrema quiescentia obtinẽt rationem longitudinis: ideo etiam sunt termini diametri. Et quamuis non seruetur in omnibus similitudo cum mortalibus, sat est vt seruetur in parte. Addebatur tertio, totum Cœlum esse sursum, & ab Aristotele in primo de Cœlo totum nuncupari sursum, & locum Deorum. Respondeo Cœlum comparatum cum Mundo Mortali totum est sursum, at facta comparatione inter partes eius, secus se habet. Dicebatur quarto, potius nostrum quàm alterum Polum esse sursum. Respondeo, satis esse dubium, quodnam hemisphæriorum sit dignius, & præstantius. Auerroes 2. Cœli comm. 16. ait intellectum nostrum nõ posse cognoscere, quod eorum sit nobilius, & Rationes pro huius præstantia relatæ non cogunt, nam quamuis Astronomi in nostro hemisphærio plures seruent syderum, & imaginum formas, quam in altero, id parum refert, accidit enim hoc, quia accuratius Stellas nostri hem sphærii, vt magis apparentes seruarunt, similiter nil refert, quod hoc nostrum hemisphærium sit magis opportunum, & accommodatum pro habitationibus, hoc enim concesso, quod dubium est, dico Cœlum non ex primo instituto esse ob mortalia, sed ex secundo tantum. Dicebant Ægyptii in meridie reperiri Dæmones bonos, in Septentrione malos, in ortu optimos, in occasu deterrimos. Præterea concesso alterum hemisphæriũ esse ignobilius, non ex eo inferre licet, igitur non est sursum, nam in animalibus pars sursum est præstantior, quia in ea est principium & vis mouens, de Cœlo non sic se habet, Poli enim solum per similitudinem quandam, & relationem ad dextrum, dicuntur sursum, & deorsum. Immo Aristoteles in lib. de progressu Animalium ait, in Plantis partem deorsum, nempe truncum, & ramos esse præstantiorem, & magnis propriã, indicans partem sursum non necessario nobiliorem, nec est absurdũ vt in Cœlo ob duos oppositos motus, sursum, & deorsum, modo opposito considerentur, immo pro quadam adæquatione virtutum Cœli, & seruanda consimilitudine partium, id videtur satis consentaneũ rationi, ita enim quoduis hemisphærium sursum erit. At dicebatur, distributionem approbatam a Cleomede, necnon ab Astronomis, & Poetis, esse congruentiorem, & rationi magis consentaneã. Respondeo, opiniones eas conciliari posse, & ambas distincta ratione iudicari veras: Nam vel consideramus differentias in solo Cęlo, vel in congregato ex Cęlo, & mũdo elementari, si in solo Cęlo eas considera-mus,

Margin notes: *Homerus.* *Plato.* *Diluuntur instantia.* *Ægyptii.* *Pars sursum non semper nobilior.* *Concilium.*

mus, vt fecit Aristoteles, ita rectè in eo, vt ab Aristotele assignātur, & distribuūtur, si vero eas consideramus in toto vniuerso, optime a Cleomede distribuuntur, ita enim Terra deorsum, Cœlum sursum, poli latera Oriēs, & Occidens sunt anterius, & posterius. Insuper vel consideramus principium motus ad dexteram pertinens, & constitutionem mobilis, vt viuentis, & ita recte eas distribuit Aristoteles. Vel consideramus progressum motus ad anterius, & recte distribuuntur a Cleomede.

Cap. XXXVII.

De distinctione differentiarum Cœli.

DISTRIBVTAE sunt per Cœli partes, ex sententia Peripateticorum differētiæ positionis: at cōsiderandum modo occurrit, quo pacto inter se sint distinctæ, quod difficile est cognoscere, & ob difficultatem variæ fuerunt Philosophorum sententiæ: opinio vna est, differentias illas in Cęlo non ex natura rei, sed sola ratione, & ex parte nostri esse distinctas, & præsertim dextrum, & anterius. Ratio est: quia ille qui nobis est Occidens, aliis est oriens, & vice versa. Insuper nulla est definita æquatoris pars, quæ possit absolute dici Oriens, quoniam nulla est eius pars, quæ aliquo tempore non sit in Oriēte. Demum cum Cœlum voluatur in orbem, non ex vna magis, quàm ex altera parte incipit moueri, sed æque simul, & propterea non vna magis, quàm altera potest iudicari dextra, vel anterior. Qui autem sunt huius opinionis, inquiunt Aristotelis verba in secundo de Cœlo, debere intelligi cum conditione, nam loquitur aduersus Pythagoram tribuentem Cœlo dextrum, & sinistrum, quæ differentia si Cœlo competeret, etiam competerent aliæ. Hæc opinio aperte aduersatur Aristoteli, ipse enim in secundo de Cœlo, nedum asserit eas differentias Cœlo competere, verum insuper id ostendit, ex eo, quia est animatum, & præditum principio motus. Insuper soluit instantias sumptas ex rotunditate, & cōsimilitudine partium, & ex eo, quod semper moueatur, quæ videbantur euertere differentias illas, vt patet ex contex. 13. & in contex. 8. ait, in corpore perfecto differentias illas omnes reperiri: fundamenta aduersa infra reiicientur. Propterea est opinio secunda Magni Alberti, asserentis re vera competere Cœlo has differentias, & ex parte Cœli esse distinctas, modum autem distinctionis patefaciens, ait eas competere Cœlo, quia partium eius quædam sunt densiores, vel Stella prædite, vt se habet de Planetis, in quam densiorem partem intelligentia maiorem influit virtutem, & per eam potentius in mortalem orbem operatur, ideo pars illa vbicunque reperiatur, dicitur dextra. Quæ opinio etiam non est approbanda, primo: quia octaua sphæra vniuersa est ornata Stellis, nec magis Oriens, quàm Meridies. Propterea non constat æquatorem, & partes ei proximas, esse densiores polis, qui poli etiā si rariores concederentur, hoc est partes eis proximæ, nō ob id deberent iudicari pars sinistra. Insuper nona sphæra enumerata ab Astronomis caret Stellis nec apparet, quæ eius pars sit densior. Demum Aristoteles ait, orientem esse partem dextram, non dicit definitam aliquam Cœli partem, vt Stellam, vel partem densam, nam Stella, & pars densa, non est magis Oriens, quàm Occidens. Ideo est opinio tertia quorundam, qui in Cœlo supra orbes mobiles aiunt reperiri orbem immobilem, in quo differentiæ positionis firmæ, & per naturam distinctæ inueniantur, in aliis vero solum distingui vel ex parte nostri, vel per relationem ad differentias illius orbis immobilis. Hæc opinio ad rem non facit, tum quia huiusmodi orbis ex sententia Philosophorum

De distinctione differentiarum.

Opinio prima.

Euersio.

Secunda.

Euersio.

Tertia.

Euersio.

non conceditur, tum insuper quia Aristoteles in orbibus mobilibus dixit reperiri propria virtute distinctas, tum demum quia si daretur, in eo non reperirentur hæ differentiæ de quibus est sermo, quoniam hæ tribuuntur Cœlo per relationem ad motum in loco. Propterea est opinio quarta, Alexandri Achil. in libro de Orbibus, dicentis, partem dextram Cœli esse Arietem, sinistram Librā, quia si Cœlum inciperet moueri, Aries cum Sole deberet in Oriente reperiri, Libra in occidente, vt tempore Veris, ac ita Libra vbicunque reperiatur, iudicari debet pars dextra. Hæc opinio satis est leuis, primo, quia Oriens vni nationi, & parti Mundi, est Occidens alteri. Secundo, quia sic nos non magis essemus in parte sinistra, quàm dextra, quia Aries reuoluitur, cum tamen Aristoteles nostrum Polum, & hemisphærium nuncupet deorsum, & sinistrum. Insuper, non Oriens vt Oriens, esset pars dextra, sed vt in eo esset Aries. Præterea dum verteremur ad ortum Solis, non diceremur cum Homero verti ad dextram, nec Planetæ cum Platone suo motu verterentur in partem dexteram, quia ibi forte nō erit Aries, & si erit in Occidente, vel si in Occidentem diceremur verti ad dextram: Ideo est opinio quinta quodam modo opposita quartæ, dicentium, si Cœlum inciperet moueri, Sol esset in occasu, quia inde mouentur Planetæ, & quia esset in Ariete, Aries esset pars sinistra, Libra dextra, Cancer anterior, Caper posterior, & ita solum aiunt per partes Cœli distingui has differētias, non secus. & huius opinionis est Suessanus: At approbanda non videtur ob rationes, quibus quarta opinio reiecta est. Præterea si Mundus cœpit moueri, non constat quod Sol debuerit esse in Ariete, & quod cœperit moueri tempore Veris: Multi enim aiunt potius mense Septembris Sole existente in Libra, Mundum fuisse creatum, tunc enim Plantæ fructus habent. Insuper non constat adhuc quinam sit Oriens, quia Oriens vni, est Occidens alteri. Propterea est opinio sexta Leonis Hebræi viri docti, & elegantis in secundo Dialog. de Amore, dicentis primo solum sursum, & deorsum distingui absolute, adeo vt vnum numquam sit aliud, addentis secundo, dextrum, & sinistrum solum distingui per relationem ad nos, adeo vt Oriens cuiuslibet regionis dicatur dextrum eius, & Sol ibi existens dicatur esse in parte dextra: in Occidente vero quolibet in parte sinistra, ita dextrum vnius regionis potest esse sinistrum alterius. Hæc opinio satis est probabilis, conspicue tamen dissidet a sententia, & verbis Aristotelis, nā Aristoteles aperte ait has differentias in Cœlo, etsi non forma, saltem virtute esse distinctas, at per hanc opinionem, non distinguuntur virtute, cum Oriens vni, sit Occidens alteri, & eadem pars sit dextra, & sinistra. Insuper ait Aristoteles in contex. 13. si Cœlum staret, haberet, vnde inciperet moueri, at per hanc opinionem id non seruatur, non enim in vna potius, quàm in altera parte inesset virtus, per quam inde inciperet moueri. Demum in viuente hæ differentiæ debent esse absolute distinctæ, & præsertim in viuente perfecto, quod sola distinguantur relatione, est proprium inanimorum. Quare cum relatæ opiniones satis apparuerint dubiæ, vt dicam quod sentiō, tria præaccipio. Primum est, Intelligentias per motum orbis non moueri, vt docet Aristoteles in octauo Phys. & in lib. de motu Animalium, & conceditur ab omnibus. Accipio secundo intelligentias contactu quodam virtutis, mouentes Cœlum id facere, influendo semper virtutem suam in eandem loci partem, & situm, non autem in eandem partem Cœli, sed in eam, quæ continenter ibi reperitur, hoc enim requiritur dum a non pendente à corpore mouetur corpus, veluti se habet ventus spirans in sphæram, eamque reuoluens, vt etiam reuoluuntur rotæ molen-

Quarta. *Euersio.* *Quinta.* *Sexta.* *Euersio.* *Opinio propria.*

dinorum ab aqua. Addo tertio regionem, & locum illum debere iudicari Orientem per naturam, a qua vere inciperet reuolui sphæra si inciperet moueri, & huiusmodi esse regionem illam, quam Cosmographi Orientem absolute appellāt. His præassumptis, duas profero conclusiones: prima est, in Cœlo ex designatione dextri, & sinistri, elici debere designationes cæterarum oppositionum. Altera est, dextrum, & sinistrum in cœlo esse differentias distinctas virtute, & situ, non autem competentes definitis partibus Cœli, adeo vt situs Orientis dicatur pars dextra, Occidentis sinistra. Prima assertio ex eo patet, quia Cœlum cognoscitur per motum, motus eius primo nobis patefacit partem dextram, a qua corpus mouetur, hoc seruauit Aristoteles, qui inuento, & constituto dextro, cæteras differentias assignauit. Altera conclusio ex suppositis elicitur, nam applicatio virtutis intelligentiæ pro constituendo motu, partem dextram constituit, intelligentia non mouetur, ideo ille contactus seruat eundem situm, & hic est Oriens per naturam, qui omnibus est idem, qualis est ille Arabiæ, & Græciæ. Ex quo elicitur ratio, cur Sol nobis Oriēs sit maioris virtutis, & salubrior, quàm Occidens, & cur aer Orientis sit salubrior, quàm Occidentis, & cur Plantæ, & gēmæ Orientales, sint maioris virtutis, & preciosiores, adeo vt aromata, & delitiæ humanæ inde ad reliquas Terræ partes deferantur. Hinc Porphyrius, & Numenius dixere, Dæmones Orientales esse optimos, demum constat ex hac resolutione facile elici solutiones omnium aduersarum rationum. *Cur orientalia pottiora.*

CAP. XXXVIII.

De differentiis positionis huius Mundi mortalis.

DECLARATIS differentiis positionis Cæli, ad Mundum mortalem descendens, dixi in præcedentibus tribus modis posse in eo illas considerari, vel in ordine ad habitationes, vel per relationem ad differentias Cœli, vel tertio per relationem ad motum proprium grauium, & leuium. His addere possumus modum quartum, & est per relationem, ad nos, vt pertinet ad habitationes, Geometræ longitudinem considerant ab Occasu ad Ortum, & incipiunt numerare gradus longitudinis ab Occasu, a lineā transeunte per Insulas Canarias, & Fortunatas in finibus Hispaniæ, progrediendo versus ortum, adeo vt caput, & pars sursum sit Occidens, pars deorsum Oriens, latera sint poli, Mox ab æquatore versus polos incipiunt numerare gradus latitudinis regionum, & cum caput sit in Occidente si hominem iacentem in terra consideramus, & more Astronomi inspicientem Cœlum, sic dextera eius verget in Austrum, sinistra in Boream, Anterior pars in hemisphærium superum, posterior in oppositum, si vero illum considerabimus more Geometræ inspicientem Terram, se habebit è contrario; longitudo consideratur ab Occasu in Ortum, quia ea est maior dimēsio habitationum, nam numerantur ab Occasu ad ortum centum, & octuaginta gradus, qui omnes quod ad temperamentū sunt oportuni habitationibus, ab æquatore vero ad Polū tantum nonaginta, quorum multi ratione intemperici sunt aduersi vitæ animantiū; caput constituitur in Occasu, quia ibi ex parte Maris, & dispositionis terræ, apparet principium habitationum distinctius, & accommodatius, secundo, considerantur in Mundo elementari differentiæ positionis per relationem ad differentias cœli, & hoc satis est conspicuum, hac consideratione Aristoteles in secundo de Cœlo dixit, nos esse in parte deorsum, cum vergamus ad Septentrionem, & regiones Orientis dicuntur dextræ, & sic *In ordine ad habitationes.* *In ordine ad differentias Cæli.*

de cæteris. Tertio, conspicuum est quomodo in hoc mortali orbe frequenter vsurpentur differentiæ per relationem ad nos, partes enim Mundi vergentes ad nostram dextram dicuntur dextræ, & sic de cæteris. Quarto, id fit per relationem ad proprium motum elementorum, qua consideratione Aristoteles ait, in Mundo mortali solum reperiri sursum, & deorsum, centrum nempe, & locum a centro distantem, nam elementa solo motu recto mouentur, quo motu hanc solam oppositionem circumscribunt, grauia enim dicuntur tendere deorsum, leuia sursum. At pulchra occurit dubitatio: num in Mortalium orbe, sursum, & deorsum sint absolute, & ex natura rei distincta, vel solum per relationem ad nos, & constitutionem nostri corporis? Sententia fuit Platonis in Timeo, non absolute, & ex natura rei, sed solum ex parte nostri distingui, nos enim partim ob constitutionem nostri corporis, partim ob assuetudinem, id quod respondet nostris pedibus dicimus deorsum, & quod respondet capiti dicimus sursum, quod autem id non petatur ex natura rei, ostendit: quia Mundus est orbicularis, in orbe reperitur, non longitudo, sed medium, & circumferentia, ideo hæc duo vere & per naturam competunt Mũdo, medium autem non recte dicitur deorsum. Quod autem id ortum ducat ex assuetudine cõfirmat exemplo, nam si homo daretur, qui erectis pedibus, caput in centrum verteret, dataque ei esset facultas mensurandi pondus ignis, putaret portionem ignis maiorem, esse grauiorem: quia velocius tenderet versus pedes eius; & ita iudicaret tendere deorsum, quia vergeret in regionem suorum pedum; Idipsum confirmatur, quia nostros antipodas, ob assuetudinem, quia opponuntur nostris pedibus, dicimus esse deorsum, & vice versa illi nos antipodas, & deorsum apppellant. Præterea sursum, & deorsum, cum indicent longitudinẽ, includere debent distantiã maximam: at distantia maxima est a Polo ad polũ, non a medio ad circumferẽtiam, & si id esset, sequeretur hoc absurdum, quod vnus Polus relatus ad alterũ, esset deorsum, relatus vero ad Terram, esset sursum. Insuper id videtur aduersari Aristoteli, qui mundum mortalẽ negat animatum, & in inanimo asserit has differentias non absolute distingui. Confirmatur: quia in primo de Cœlo, contex. 6. & 17. Aristoteles graue & leue definit per mediũ, inquiens graue esse id, quod ad medium, leue quod a medio mouetur, at medium differt ab eo quod absolute deorsum sit. In hoc itaque orbe solum medium, & circumferẽtia reperiuntur per naturam constituta, & distincta non sursum, & deorsum. Ex aduerso Arist. 4. Cœli, contex. 4. & 5. damnat hanc Platonis sententiam, inquiens: Nos autem totius extremum, sursum dicimus, quod & positione est sursum, & natura primum, & iure hoc dicit Aristoteles, nam in rebus consideratur longitudo per naturam secundum distantiam a primo, primum enim est tanquam caput, vnde cætera vitã hauriunt, a quo recedentia per gradus sunt deteriora, ideo iure quod est caput, est positione sursum, & quod est per naturam primum, etiam per naturam sursum iudicari debet: huiusmodi autem est concauum Cœli. Præterea, differentiæ locorum per cœlum constituuntur, Cœlum enim cùm loco non egeat, est faber locorum pro egentibus eo, ideo longitudo considerari debet in maxima distantia ab eo, & propinquitate, & cum Cœlum sit origo loci, proximius capiti, & principio, per naturam sursum putari debet; Præterea, simpliciter grauia, & simpliciter leuia per naturam sunt distincta, & opposita, quare & eorum loca, & cum per naturam moueantur motu recto, per naturam indicant distinctionem loci sursum a loco deorsum. Insuper termini oppositorum motuum, per naturam definiti, & distincti esse dicuntur, sursum, & deorsum sunt

Per relationem ad nos — *Per relationem ad proprium motum.* — *Dubitatio.* — *Opinio Platonis.* — *Confirmatio.* — *Opinio Aristotelis.*

sunt termini oppositorum rectorum motuum, quare per naturam sunt distincti. Præterea non debemus putare ex constitutione nostri corporis differentias transferri ad vniuersum, sed contra putandum est, corpus nostrum ita fuisse formatum, vt ordini vniuersi responderet, & ideo optime per naturam homo dicitur constitutus, quare id per naturam iudicari debet sursum, quod nostro vertici, & capiti respondet. Simplicius primo Cœli, contex. 20. 4. Cœli, contex. 2. nititur sententias has conciliare, inquiens, Platonem sequutum fuisse naturam rerum, Aristotelem vero consuetudinem, & vsum loquendi. At dicere hoc, non est conciliare: sed conspicue euertere sententiam Aristotelis: nam Aristoteles profitetur se naturam considerare, & per naturam ait distingui. Confirmatur: quia Aristoteles considerat naturalem ordinem locorum, distantiam a primo, naturalem motum elementorum, naturalem distinctionem grauium, & leuium, quæ omnia indicant sursum, & deorsum, per naturam definita, & distincta esse. Propterea nos secus conciliantes, dicamus vtrumque recte fuisse loquutum, & consentanea protulisse principiis suis. Censuit Aristoteles elementa per naturam moueri motu recto, ideo recte dixit sursum, & deorsum motui recto respondentia per naturam in vniuerso reperiri distincta; Plato putauit elementa per naturam moueri in orbem, & ideo consentanea protulit suæ sententiæ, inquiens in vniuerso per naturam distincta solum esse medium, & circumferentiam, adeo vt sententia Platonis sit vera ex parte motus totius, nempe orbicularis, & diurni, qui est circa medium: sententia Aristotelis vera sit ex parte proprii motus elementorum, nempe recti, quia Platone dicitur reditus in naturam. Præterea Aristoteles considerans locum sursum, & deorsum solum cōsiderauit Mundum mortalem, Plato vero statuens medium, & circūferentiam, totum Mundum inspexit; Demum vel consideramus figuram Mundi, sic recte dixit Plato, vel cōsideramus motum rectum elementorum, & ordinem naturæ rerum, & ita recte loquutus est Aristoteles; Ambo itaque distincta consideratione recte senserunt, rectius tamē loquutus est Aristoteles cū nouerit elementa per naturam propriam motu recto moueri. Ex his eliciuntur solutiones rationū vtriusque partis; nec est absurdum, quod Aristoteles locum deorsum etiā dixerit medium, nam est medium molis, & per relationem ad motum, & figuram Cœli, est deorsum per relationem ad motum elementorum.

Simplicius. *Conciliumproprium.* *Fundamentū primum.* *Secundum.* *Tertiū.*

CAP. XXXIX.

De Differentiis positionis per Metaphoram sumptis.

APPARVIT quomodo Cœlo, & quomodo orbi mortali cōpetant differētiæ positionis, ex quorum explicatione, etiam est notum, quomodo congregato ex vtrisque, competere dicatur, nam ex partibus, tranferuntur ad totum, & præsertim ex his, quæ competunt Cœlo, sed quoniam per Analogiam quandam, & Metaphoram, sumptam ex similitudine conditionem, ex corporeis transferuntur relatæ differentiæ etiam ad incorporea, in quibus eminenter solum, & tanquam in caussis, sine vlla oppositione seruantur. Ideo cumulatioris explicationis gratia, de illis quoque pauca breuissime enunciare nō erit inutile: Pythagoras, qui dextrum, & sinistrum inter prima contraria numerauit, in cursu, & institutione humanæ vitæ hanc differentiam considerauit: nam viā virtutis dixit dextram, vitiorum vero sinistram. Similiter Plato in Timeo, in anima dextrum, & sinistrum considerauit, & in Phedro, appetitum sensuum dixit sini-

Pythagoras. *Plato.*

ſtrum, appetitum honoris, virtutis, & rectæ rationis, æquum, dextrum nuncupauit. Similiter in Phedro, Mentem dixit caput animæ, indicando in anima ſurſum, & deorſum. & in Dialogo de Leg. formans monſtrum homini reſpondens, rationem dixit faciem, vim autem concupiſcendi caudam, & partem infimam.

In homine. Inſuper dicere valemus in hominis anima Mentem eſſe partem ſurſum; Naturam, & vim nutriendi deorſum, ſenſum, Phantaſiam, & opinionem rectam, eſſe partem anteriorem, Phantaſiam, & opinionem falſam, poſteriorem, Appetitum ſenſuum eſſe partem ſiniſtram, equum nigrum, & peruicacem, Appetitum vero rationi conſentaneum, partem dextram, & equum album, ad ſupera tendentem, cutrumque vitæ noſtræ recte ducentem. Demum Longitudo, poteſt dici vis nutriẽdi, Latitudo, vis appetẽdi, & mouẽdi. Profunditas, vis ratiocinãdi & iudicãdi. At ab Anima in Deum aſcẽdendo, in quo cũctorum abſoluta perfectio includitur, in eo Dionyſius in lib. de diuinis nominibus, & alii præclari Theologi, vario modo differentias per Metaphoram excogitarunt: nam ampliſſima per omnia extenſio, Dei latitudo dicitur, poteſtas deſuper tota longitudo, incomprehenſibile ſecretum Dei, & prorſus ignotum, profunditas. Inſuper ſingula in Deo patefacientia trinitatem, eminenter indicant dimenſiones, & differentias poſitionis: hæc autem varia ſunt, & primo eſſentia patefacit longitudinem, potentia latitudinem, & dextrũ, ideo legitur: Dextera Dei fecit virtutem, Dextera Dei exaltauit me. Actio interna conſtituit profunditatem. Inſuper ſecundo, Deus vt via, eſt longitudo, vt veritas, latitudo, vt vita, profunditas. Præterea, vt principium longitudo eſt, vt medium latitudo, vt finis profunditas, vt bonus longitudo, vt pulcher latitudo, vt iuſtus profunditas. Demum vt pater poteſt dici longitudo, vt filius latitudo, vt Spiritus ſanctus profunditas. Hæc profecto diſtincta conſideratione etiam variari poſſent, Metaphoræ enim multis varietatibus ſunt obnoxiæ, ſed hæc dixiſſe ſit ſatis, vt pateat etiam ad incorporea transferri dimenſiones, & differentias poſitionis.

In Deo. Dionyſius Areopag.

CAP. XL.

De perfectione Mundi.

Tria perfecta Deus. Mundus, Homo. TRIA præſertim ſunt, quæ perfectionis conditiones celebrantur prædita, Deus abſolute, Mundus inter corpora, Homo inter mortalia; & hoc mirabile eſt, quod horum trium perfectorum, vnum eſt imago alterius, & prius eſt exemplar poſterioris, Mundus enim eſt imago Dei, Homo autem Mundi, fulget Mundi perfectio cunctis noſtræ cognitionis gradibus, & explet omnia eorum deſideria, nam ſenſus nil ſentire cupiunt Mundo perfectius, imaginatio nil ex actius elaboratum valet imaginari, nec Mens, & voluntas, abſolutius aliud corpus apprehendere, aut exoptare poſſunt; conſpicua redditur Mundi perfectio, tum ex definitione perfecti, tum ex conſideratione quatuor cauſarũ Mundi, tum demum ex eius affectionibus.

Definitio perfecti. Si definitiones perfecti conſideramus: Perfectum dicitur, cui nihil deeſt, cui nil poteſt addi, quod ex ſe eſt ſatis, nullo eget; extra quod non licet ſumere aliquid, cui principium, medium, & finis, competunt. Hæc, & ſimilia tam conſpicue competunt Mundo, vt nullam faciãt ambiguitatem, nullaque egeant latiore explicatione, verum vt exactius pateat ne dum perfectio, verum etiam cauſa perfectionis Mundi, per omne genus

Materia. cauſæ progrediamur, ordientes a materia; Includuntur in Mundo omnes materiæ gradus, qui in aliis corporibus inueniri poſſunt, nempe materia prima, elementa,

menta, mixta similium partium, & mixta dissimilium partium. At præter eos illi competit quintus gradus materiæ, cæteris eminentior, eiusque proprius, qui Mundi perfectionem indicat, & sunt gradus rerum sua specie absolutarum, ex quibus vniuersum cõsurgit, qui gradus cum Mundũ constituant, non remittuntur, nec aliquid suæ perfectionis amittunt, vt euenit de nonnullis malis materiæ gradibus, sed eam seruant, & cũ ea constituunt mundum, ita Aristoteles in primo de Cœlo inquit, Mundum constare ex vniuersa materia, quatenus consurgit ex cunctorum corporum ordine, quæ sunt grauia, leuia, & neutra, cum itaque materia Mundi sit singulis rerum formis decorata, & perfecta, iure Mundum ex parte sui reddit perfectum. Similiter a materia ad Mundi formas progredientes eandem perfectionem inspiciemus; Multiplex statuebatur forma Mundi, nempe externa figura, Cœlum, ordo, essentia mundi, & Deus, quæ omnia, vel absolute, vt Deus, vel in suo genere, vt reliquæ, perfectissimæ sunt, in quarum perfectione explicanda superuacaneum esset immorari, cum luce clarior fulgeat; Similiter considerando efficientem vel absolute per nouam creationem, vt noscunt nostri Theologi, vel per emanationem æternam, vt plurimi Academicorum, & cum eis Auicenna, & Algazel existimarunt, vel saltem conseruantem, vt dicunt Peripatetici, quæ omnium consensione est Deus, splendidissima apparet perfectio Mundi, prodiit enim Mundus ex ipso bono, nec alia ratione, nisi quia bonum, & propterea absoluti boni, vt sua conditio exposcebat, redditus fuit particeps. Fœcundissimum est summum bonum, absolutissimus est Mundus, qui est vniuersus fœtus eius, cui cum nihil desit, etiam hoc mirabiliter competit, vt ei nunquam Deus desit; sed continenter a Deo tegatur, seruetur, & resarciatur; Demum inspiciendo finem, qui similiter est ipsum bonum, absolutissimam intuemur eius perfectionem: Mundus enim ex optimo fluens per bona media, in finem optimum reuoluitur, adeo vt nil in eo reperiatur, quod non dirigatur in bonum, & ea, quæ frequenter contra naturam partium eius esse videntur, seruant saltem naturam toti; Ex præstantissimarum causarum conspiratione Mundus consurgit adeo exacte perfectus, tam exquisite intus, & extra formosus, vt cũcta illum diligant, diligendoq; appetant, & libentissime amplectantur, cum enim cuncta vel sui, vel suæ speciei conseruationem optent, dum id optant, nil aliud quærunt nisi esse, & seruari vnà cum Mundo, in quo ne dum inueniuntur omnia, verum insuper inueniuntur, modis omnibus, nimirum secundum eminentiam, secundũ causam, secundum formam, & secundum participationem, & adeo luce præsertim, & splendore est decoratus, vt omnis gradus splendoris, & lucis, in eo cumulatissime fulgeat, fulget primo in eo lux splendidissima superæ Mentis, fulget mox splendor animorũ, & demum lumen Solis, & syderum, per quæ reliqua omnia propriæ perfectionis radiis cumulatissime illustrantur. Hinc iure optimo in eo Gratiarum chorus fœlicissime floret, & Musarum absolutissimus numerus, admirabili harmonia recinit, & extollit Gloriam opificis. Praeclarissimum hoc corporeum opus adeo est vniuersum, vt extra se nihil relinquat, adeo ex se est satis, vt ambiente non egeat, adeo in se includit omnia, vt ea modis quoque omnibus includat, adeoq; includit tempus omne, omnemque temporis constitutionem, vt singulis horis in eo cuncta anni tempora locum habeant, dum enim apud nos est æstas, apud alios est hyems, ver, & autumnus, dum apud nos est dies, apud alios est nox, diluculũ, & aliæ diei horæ. Magnum hoc & præclarum animal pro capite prȩditum est firmamẽto stellarũ, pro pectore orbibus Planetarum, pro pedibus elementis, nos in terra collocati

Forma.

Efficiens.

Finis.

In Mundo fulget omnis gradus Lucis.

Caput Mundi.

aurum, lapides, & terrea preciosa indicamus; At si preciosi sunt pedes, quale erit pectus, & caput? si magnifacimus infima, quanti faceremus media, & suprema, si ea exactius nosceremus? Mirabile hoc est in Mundo, quod simul est vnus, & omnia, consimilis, & dissimilis, vniformis, & omniformis, est in se, non in alio, est seruans, & seruatus, continens, & contentus, generans per partes, & genitus, mouens, & motus, diligens, & dilectus, quiescens, & continenter permutatus, in quo honestum, vtile, & delectabile, non secus ac in summo hominis bono fœlicissime se mutuo amplectuntur. Regitur hoc vniuersum Regnum tam admirabili imperio, vt simul Reipublicæ cum legibus, administrationis optimatum, & Imperij Regij dignitatem, & præstantiam includat, absolute tamen in eminentissimam redigitur Monarchiam, cuius Monarcha est Deus, cuius conditio est ipsum bonum, adeo vt non sit timendum ne in Tyrannidem inclinet: hic eminentissima Prouidentia cuncta disponit, quæ mox per naturam à Fato sola ratione distincta exequuntur, & absoluuntur, adeo vt in vniuerso nil inane, nil ociosum, nil diminutum, nilque redundans inueniatur, cuius gradus tam exacta inuicem ratione sunt iuncti, vt mirabiliter etiam longe à se distantes sibi mutuo consentiant, & quamuis per partes varientur, tamen eandem semper seruant rationem, locum, & ordinem, adeo vt iure Aristoteles in secundo de Cœlo 34. enunciare valuerit, Mundum quam optime se habere; Et si quis dubitet quia Aristoteles in Procemio primi de Cœlo perfectionem ait in ternario esse positam, Mundus autem vnicus est, & multa mala tanquam ægritudines intus includit: Respondeo, id trinum maxime esse perfectũ, quod ita est trinum, vt simul etiam sit vnum: & propterea, vt Deus eminentissime est trinus, & vnus, ita Mũdus eius imago, vt scilicet, & trinus & vnus est, nam est trinus, tum quia trina dimensione est præditus, tum quia constat ex ordine grauiũ, leuium, & neutrorum, tum quia perficitur per immobilia, mobilia æterna, & mortalia, tum modis aliis: quæ variæ trinitates pro constituendo Mundo vno felicissime conspirant, in quo si quid mali includitur, id sequitur necessitatem materiæ, & in bonum dirigitur. Commendemus igitur opificium vniuersi, & opificem eius veneremur & colamus.

Imperiũ Mundi.

Cap. XLI.

An Numero competat virtus aliqua.

OB ea quæ de ternarij numeri perfectione ab Aristotele dicũtur, quæri frequenter solet, & quæstio est ingenuo animo digna, nũquid numero competat Virtus aliqua? nam ex vna parte Viri Sapientia celebres, Virtutem ei tribuere videntur, & præsertim Pythagoras, qui numeros, rerum principia statuebat: quem sequutus est Plato; Principia autem facultate propria sunt prædita, ab his non videtur Aristoteles recedere, cum in Procemio primi de Cœlo affirmet, ternarium numerum includere perfectionẽ, quod etiam in tertio Meteororum loquens de trino Iridis colore, eũnciauit, necnon in primo capite secundi de Partibus Animalium, loquens de trina compositione corporum; Hebræi numeris eximiã tribuunt virtutẽ, & nomina plurima apud eos in numeros resoluũtur, & literæ variæ varium denotant numerũ, in qua numerorũ virtute partem Cabalæ non exiguam collocatam existimant: Hinc ortum ducunt responsiones per numeros ad varias interrogationes. Hoc approbant Medici, qui seruant numerum dierum ægritudinis, & quosdam nuncupant indicantes, vt quar-

Numero Virtutem competere. *Pythagoras.* *Plato.* *Aristot.* *Hebræi.* *Medici.*

rum, quosdam iudicantes vt septenarium. Theologi quoque dissentire non videntur, cum in precibus, in ieiuniis, & aliis similibus numerum seruent, ideo dicitur Deo numerum imparem & præsertim ternarium esse gratum. Et Aristoteles in Proœmio libri de Cœlo ait: Populos tribuere Deo numerum ternariũ ductos instinctu naturæ: id autem quod pendet ex instinctu naturæ, dicitur pendere ex Deo, nec debet iudicari inane. Ex aduerso sententia est Aristotelis decimoquarto Metaphysicæ, cap. quinto, numerum nullo genere esse causam, id autem quod alterius causa non est, non dicitur virtute præditum. Insuper decimotertio Metaphysicæ, cap. 6. affirmat, in Mathematico numero vnitatem vnam non differre ab altera, & ob id non esse præditam distincta facultate. Confirmatur: quia si numerus esset propria virtute præditus, cuicumque idem numerus competeret, etiam conueniret eadem virtus, quod experientia noscitur falsum, nam rerum variarum, quamuis numerus sit idem, tamen facultas est distincta, vt trium granorum piperis & trium millii. Idipsum ostenditur: quia numerus est aliquid humana ratione formatũ, virtus autem est rerum natura constantium, & ex natura pendentium; Res itaque est satis perplexa & dubia.

Numero non competere virtutem.

Resolui autem potest primo per Principia Academicorum, mox per ea Peripateticorum: cum Academicis dicendum est, quintuplices dari numeros, nimirũ Diuinos, Ideales, Rationales, Physicos, & Mathematicos; Numeri Diuini iuncti cũ Idealibus considerantur in Deo & supera Mente Ideis prædita, quorum Deus est caput & ipsum vnum, ex quo sequentes numeri Prodeunt, Rationales pertinent ad animã, & sunt cum rationibus eius iuncti, Physici pertinent ad Naturã, quæ est vis seminaria a Mundi Anima infusa Materiæ; Numeri Mathematici ab anima formantur rationis compote tanquam signa, & mensuræ rerum: Qua distinctione facta, dicimus virtutem competere quatuor primis generibus numerorum, vt conspicuum est, non autem quinto.

Resolutio per Principia Academicorum.

Ex qua explicatione patet, quomodo numeri cum Pythagora & Platone dici debeant principia rerum, cuncta enim prodeunt ex ipso vno per Ideas, Rationes, & semina, & inanes redduntur iistantiæ aduersus eos à variis excogitatæ:

Quomodo numeri sint principiorum.

At dimissis Academicis, progrediens per Principia Peripateticorum, dico cum Aristotele 4. Phys. cont. 102. numerum esse duplicem, numerantem vnum, alterum numeratum, quibus tertium addere valemus. Numerantem scilicet, & numeratũ, quæ distinctio primo a Pythagora tradita fuit; Numerus numeratus sunt res ipsæ multæ, quæ numerantur, vt Equi, Leones & similia. Numerus numerans est duplex, vnus numerat vt causa, alter vt instrumentum rationis, & signum multitudinis rerum, De numero numerato dixit Aristoteles, in octauo Metaphysicæ, cõtex. decimo, essentias rerum perinde ac numeros se habere; De numero numerante vt causa, enũciatum reliquit in calce quarti de Generatione Animalium, quod syderum & præsertim Solis & Lunæ numeris, generationes & obitus rerum numerantur, exacte tamen id fieri nequit, ob indefinitam materiæ conditionẽ; Ex his consurgit membrum tertium, nimirum, numerus numeratus, & numerans, nam causæ primæ sunt numerantes solum, postremæ solum numeratæ, mediæ autẽ numeratæ ab antecedentibus, & numerantes sequentia: ita dicitur a Deo definitis numeris & mensuris cuncta prodire; Insuper vtendum puto hac distinctione, Virtutem competere posse rebus, tribus modis, vel tãquam signo, vel tanquam causæ, vel tanquam formã suo subiecto, vt etiam Glenus diuisit sanum; Quibus præassumptis resolutio difficultatis hæc est; Virtus competit numero numerato tanquã subiecto, & secundum propriam formã, Numero vero qui est numerãs

Resolutio per Principia Peripateticorum.

vt causa, competit per motum causæ; numero demum qui est numerans vt instrumentum, solum competit tanquam signo. Ex qua resolutione conspicue patet, quæ sit vis rationum pro vtraque parte relictarum, nam primæ quibus ostendebatur numero virtutem competere, vim habent de numero numerato, & de numerante tanquam causa: oppositæ vero vim habent de numerante tanquam instrumento & signo, cui solum tanquam indicanti competit virtus, ad hoc redigitur mutua quædam consensio & responsio numeri numerantis, & rei numeratę, veluti etiam dicimus nomina recte imposita esse cõsona rebus, ita numerus binarius, & par, materiam indicat, cum sit origo multitudinis: impar vero denotat formam per oppositam conditionem, insuper numerus ternarius denotat perfectionem, cum rerum perfectio collocata sit in Principio, medio, & fine conspirantibus ad vnam absolutam constitutionem, & hunc modum considerando mutuam responsionem proprietatum numerorum, quæ præsertim in Algebra declarantur, & proprietatum rerum natura constantium diluuntur varię difficultates, & rationes multorum assignantur, respondendo per numeros, vt interrogati cur materia sit origo multitudinis, dicimus, quia est binarius & par, quem soluendi & respondendi modum ego non magni facio, cum per eum dubitatio potius augeatur, quam diluatur: eo tamen vtuntur illi qui addendo obscuritatem, per modum respondendi varium & latentem, putãt sibi authoritatem parere, ac ita videri sapientiores cæteris: at de his hactenus, nã alia addidi libro de Placitis pro explicanda opinione Pythagoræ.

CAP. XLII.

De Prouidentia Mundi quod detur, & quæ eam reddant dubiam.

QVEMADMODVM humana Regna per humanã Prudentiam gubernantur, ita Mundum Dei Regnum, diuinamq; Vrbem per Diuinam Prouidentiã regi, & administrari putandum est, Sed quoniam ob ingenii nostri imbecillitatem varia sunt, quæ veritatem hanc nobis reddunt obscuram, propterea, vt eam lucidius intueamur, patefaciam primo Mundum Prouidentia regi, loquar secũdo, de modo, tertio, nonnullas ambiguitates diluam. Mundum Prouidentia regi primo ex eo lucide elicitur: quia natura operatur propter finem, nil facit frustra, non abundat superuacaneis, & vnicunque id tribuit, quod conditioni eius est consentaneum: cum autem Natura ex se sit cognitionis expers, & ea faciat, quæ nedum cognitionem, verum cognitionem Mentis, cognitionemque eminentissimam exposcunt, per quam Media in finem exactissime diriguntur, & id fiat solo prouidentiæ munere colligendum est mentem præesse mundo, cuius Prouidentia cuncta disponantur, & hæc formatur ratio; Opera quæ sine eminenti Prouidentia fieri nequeunt, eminentem Prouidentiã supponunt & patefaciunt, opera naturæ tam eximia sunt, vt sine eminenti Prouidentia fieri nequeant, quare eminentem Prouidentiam supponunt, eamque nobis conspicuam reddunt. Præterea, exquisitissimus Vniuersi ordo, eiusque conseruatio eandem veritatem nobis illustrant, & patefaciunt, nil prouidentiæ magis proprium est, quam ordo, nil ordinatius excogitari potest Mundo, qui adeo est ordinatus, vt ordo sit forma eius, cum autem ordo exposcat ordinantem, & ordinans non valeat sine prouidentia ordinem constituere, cõstitutumq; seruare, cogimur fateri Mundũ prouidentia regi. Ex quo elicitur secũda ratio, o... exquisi-

Mundum Prouidentia regi.

Ratio.

Ordo.

Ratio.

quisitissime ordinatum, & cuius ordo exactissime seruatur, Prouidentia regitur, huiusmodi est Mundus, quare Prouidentia regitur. Propterea, nullum Regnū sine Prouidentia recte gubernatur. Mundus est Regnum optime gubernatum, de cuius administratione, & imperio nemo sanæ mentis conqueritur, quare summa Prouidentia regitur. Præterea, id, quod est præstantius, & Prouidentiæ particeps, non subiicitur ignobiliori, & experti Prouidentiæ, Mundus mortalis in quo præstat homo prouidentiæ particeps, subiicitur vniuerso orbi, quare non est putandum vniuersum Prouidentiæ esse expertem, alioquin rationale experti rationis, & animal prouidum experti Prouidentiæ, subiiceretur; Cōfirmatur: quia homo ex cœlo pendet, Deus enim, Sol, & homo generant hominē, homo autem prouidentiæ est particeps, at animal prouidum ex prouidentiæ experte pendere & prodire non potest, alioquin præstantius ex viliore penderet. Præterea, nullum exemplar gubernationum prouidentia directarū est Prouidentiæ expers, attinentia ad mundum inseruiunt nobis exemplaris loco, pro recte administrandis humanis regnis, Rebusq; publicis, quare ea non sunt Prouidentiæ expertia, alioquin exemplar non responderet imitationi eius, quod autem attinentia ad mundum exemplaris loco nobis inseruiant, patet, cum consensione sapientum ex eis depromantur leges, & exempla virtutum, & præsertim iustitiæ. Hinc Naturæ leges nemo est, qui non concedat. Lex autem est Prouidentiæ ministra. Insuper vel Mundo præest Deus, vel non, dicere quod non præsit, est absurdū penitus, solū enim insipiens in corde suo dixit, nō est Deus. Dicere autem quod præsit, & non Prouidentia regat, est reddere Regem eminentissimum deteriorem omni humano principe, & est idem, ac dicere Statuā præesse mundo, immo deterius, quàm asserere Sardanapalum præesse regno: Proprium enim regis, & præsidis est, vti prouidentia, qua ablata, aufertur forma, & præstantia Regis. Et confirmatur: quia vt inquit Plato 10. de Legibus. Si Deus mūdo nō prouidet, vel id accidit, quia non scit, vel quia non vult, vel quia non potest, vel quia mundo non expedit: hæc autem omnia conspicue esse absurda ex se patet, confirmat idipsum, quia Mundus, & cuncta quæ in in eo reperiuntur sunt Dei, sua autem Deus non despicit, cum optimus sit. Præterea opus omnium præstantissimum non potest esse expers Prouidentiæ, Mundus consensione omnium est opus quouis alio opere præstantius, quare non est expers prouidentiæ, alioquin vel opera hominis cum cum prouidētia facta essent præstantiora Mundo prouidentiæ experte, vel prouidētia præditum esset vilius experte prouidentiæ: vtrumque autem est absurdum. Demū remouere a Mūdo Prouidentiam, est Mundum euertere, cum eius forma sit ordo, est euertere naturam, quæ & ordinata, & ordo, & causa proxima ordinis est suorum operū, vt sæpe docet Aristoteles, est euertere Deum, cuius conditio est prouidentia, cum sit vel supra mentem, vel mens eminentissima, cuius conditio est, vt ordinis, & congruentis dispositionis cæterorum sit caput, & origo, non secus ac Dux est origo ordinis exercitus, vt asseritur in 12. Metaphysicæ, contex. 52. est aduersari sensibus, cum ea omnia, quæ in vniuerso nostris sensibus se offerunt, eximiam, & admirabilem Prouidentiam patefaciant, est denique euertere seriem causarum secundum se pro rerum ortu, & cōseruatione iunctarum, cum huiusmodi series Naturam, Fatum, & prouidentiam tanquam principium, medium, & finem includat. Hinc Plato prouidentiam hanc in mundo refulgentem frequenter celebrauit, & præsertim in decimo de Legibus, & ob eandem Aristoteles in primo de Cœlo 31. dixit Deum, & Naturam nil facere frustra. Et alibi Natu-

Marginal notes: *Plato.* (beside "Plato 10. de Legibus"); *Plato.* *Aristot.* (beside the closing lines)

rā eorum quæ fieri possunt efficere id, quod est melius, eamque nil redundans, nilque diminutum efficere, & omnia per naturam expetere sui conseruationē, suique perfectionem, ac insuper Naturam operari propter finem, in rebus physicis reperiri necessitatem ex suppositione finis non absolutam, adeo vt cuncta, quæ fiunt necessario sequantur materiam, vt putarunt veteres, & in procemio Meteororum asseruit necesse mortalem orbem superis lationibus esse continnum, vt omnis inde virtus gubernetur, insuper in secundo de Cœlo contextibus 20.45.50.& 56. manifestissime affirmat, Mundum Prouidentia regi. Hæc & similia ab Aristotele prolata, tam conspicue prouidentiam patefaciunt, vt nil clarius pro ea illustranda dici possit, & præsertim, quia Deus omnium consensione est sapientissimus, sapientis autem officium est, omnia scire, eaque in congruentē finem dirigere, vt elicitur ex Procemio Metaphysicæ, ex sapientia enim pendet Prouidentia. Ex aduerso tamen non desunt varia, quæ veritatem hanc reddunt obscuram, & præsertim, quia cum diuina Prouidentia nō videtur posse seruari humana libertas, similiter contingentia, Casus, & Fortuna, aboleri videtur, posita enim Dei prouidentia, non videntur res secus euenire posse, ac sint præuisæ, alioquin scientia, & prouidentia Dei fallax esset, quod non est dicēdum: id autem quod non potest secus se habere, necessarium dicitur. Insuper, concessa prouidētia, vnde tot mala, tot redundātia, tot diminuta, tot inordinationes prodeunt, quę in partibus mortalium quotidie inspiciuntur? si enim daretur Diuina Prouidentia, quia scientia Dei est causa rerum, Deus inordinationum, malorū, redundantium, & diminutorū esset causa. Insuper si Mundus curatur a Deo, vnda prodeunt tot iniustæ distributiones? conspicimus enim plurimos viros probos infortunatos, improbos fortunatos, mala inspicimus, & supplicia tribui probis, præmia improbis, quare vel Deus Mundū non gubernat, vel est gubernator iniustus. Præterea periret Prudētia, & Prouidētia humana, nam de rebus a Deo prouisis, inaniter homo niteretur Prouidentiam habere: Insuper prouidentia non est sine cognitione finis, & mediorum, Deus ex sententia Aristotelis 12 Metaphysicæ 51. nil extra se cognoscit. Demum sexto Moralium Nicomachiorum Prouidentia est rerum, quæ secus fieri possunt, & ad opinionem pertinent, non autem necessariorum de quibus est scientia, & intelligentia, species autem vniuersi necessitatem includunt, & ad scientias pertinent.

Quæ dubiam reddant Prouidētiam.

CAP. XLIII.

De Prouidentia sententia varia.

Prouidētia quid.

CVM nobis præpositus sermo sit de Prouidentia, nomine prouidentiæ non humanam cum cōsultatione iunctam denoto, quæ ad Prudētiam pertinet, sed diuinam, & præsertim Dei, vt omnium principis, quæ eminentissima est, & sine vlla ratiocinatione: quæ Prouidentia eatenus a mundi gubernatione est distincta, quatenus Prouidentia est, vt dirigens, gubernatio est exequutio, Prouidentia magis consideratur in Deo, gubernatio in subiectis motui, nam dicimus Dei Prouidentia per motum gubernari mundum, Prouidentia est æterna, interna Deo, & tota simul, gubernatio vero est cum tempore, externa, & distincta per partes quæ gubernantur. De huiusmodi Prouidentia ob difficultatem cognitionis eius, variæ veterum Philosophorum fuere sententiæ, quarum duæ sunt extremæ, aliæ mediæ. Extremarum vna ea est, eaque verissima nostrorum Theologorum tribuentium Deo distinctissimam singulorum prouiden-

Sententia Vera.

uidentiam, adeo vt fine Dei nutu, nec frons cadat è planta, de quo legitur: Ille est, qui scit dinumerare capillos capitis tui. Cui sententiæ me constanter subiicio, de qua Sapientiæ 14. scriptum est. Tu autem pater gubernans omnia Prouidentia, & 13. Ipse est Deus, cui est cura de omnibus. Hæc cum supponatur vt vera, inquiritur modo sententia Philosophorum: Ideo ex aduerso est alia opinio extrema eorum, qui penitus Prouidentiam renuerunt: & id faciunt, vel negantes esse Deum, vt Diagoras, & Athei; Vel in dubium eam reuocantes, vt Protagoras, inquiens: si Deus est, vnde prodeunt mala, si non est, vnde bona; Vel tertio, concedentes dari Deum, negantes tamen ei esse curæ attinentia ad Mundum, sed sine vlla cura, ocio, & tranquillitate frui, è quorum numero præcipuus est Epicurus, & mox qui sequuti sunt illum: existimauit enim Epicurus summum bonum in iucunditate, & tranquillitate est positum; Et quia Deus summo bono exactissime fruitur, ideo debet ab omni perturbatione, labore, & solicitudine esse immunis, prouidentia, & gubernatio non videntur posse alicui competere sine solicitudine, molestia, & labore. Similiter Democritus, Leucippus, & alii asserentes cuncta fieri secundum quandam naturæ necessitatem, vel mundus fieri casu, Prouidentiam penitus euerterũt. Hæ sententiæ negligendæ potius, quàm reiiciendæ sunt, nam inficari Deum esse, est delirare penitus, & inficari id quod ex se conspicuum, & primo notum est. Concedere Deum, & remouere ab eo prouidentiam, & curam Mundi, est remouere ab eo conditionem Dei, & principis, & derelinquere illum tanquam statuam, & vmbram Dei, est enim conditio Principis, recta ratio administrandi. Opiniones mediæ variæ sunt, nonnulli concedunt Deo distinctam singulorum prouidentiam, cum hoc tamen negant contingentiam, & asserunt cuncta necessario fieri, vt a Deo præuisa, & præordinata fuerunt; Hi falluntur: quia Deus sua prouidentia, non euertit, sed seruat naturam, & conditionem rerum, Insuper si id esset, homo penitus priuaretur libertate arbitrii, inanesque redderentur pro assequendo fine præcedentes consultationes, & præcurrentes dispositiones, quod esse absurdum in primo de Interpretatione, & alibi patefecit Aristoteles. Præterea, euanescerent merita præmiorum, pœnarum, laudum, & vituperii, quia cuncta in Deum referenda essent, & homo inaniter rationis, & voluntatis redditus fuisset particeps. Huius sententiæ nonnulli deprauatorũ Hæreticorum fuere, cuncta referentes in æternam rerum præsciẽtiam, & prædestinationem; eique satis similis est opinio Stoicorum, putantium cuncta necessario euenire; differt tamen: quia Stoici eam necessitatem referebant in Fatũ, & essentialem connexionem causarum, non autem in distinctam Dei cognitionem, prouidentiam, & prædestinationem: non enim putarunt Stoici Deum cuncta prænoscere, & præordinare. Alia opinio media, est multorum Academicorum, & præsertim Chalcidii, in Timeum, asserentium Prouidentiam esse æternorum, & specierum non singularium, & variabilium; Fundamentum huius opinionis est, quia præscientia, & Prouidentia constituitur per Diuinæ Mentis Ideas, Ideæ non singularium sunt, sed specierum, & æternorum, quare præscientia, & Prouidentia solum est æternorum, in his seruatur necessitas, ordo, & consimilitudo, nõ in variabilibus, similiter ad ea proprie referuntur ineuitabile fatum, & Parcæ, quæ nulli parcunt, sed inuiolabiles seruant sibi præfixas Prouidentiæ leges. Secundum hanc opinionem non euertitur contingentia, nec Casus, & fortuna, sed conspicue seruantur in particularibus, & attinentibus ad ea. Et ne aliquid in Vniuerso sine cura supersit, addunt Academici,

Euertentes Prouidentiam.

Epicurus.

Democritus.

Opinio putantium cũcta necessario fieri.

Stoici.

Opinio Academicorũ.

dari Cœlorum, & ſyderum animas, necnon Dæmones, qui variis regionibus præſint ac etiam ſingulis hominibus, qui eos non cogant, ſed excitent, hortentur, moneãt, & dirigant. Quod ſi Plato in decimo de Legibus, inquit: Deo curæ eſſe curæ, & nil adeo vile repetiri, quod a Diis non curetur. Reſpondeo, Platonem in eo Dialogo, Deorum nomine denotare omne æternum, & immortale, quales ſunt Cęlorũ, & ſyderum animæ, vt ſemet ipſum explicat: Dum autem denotatur proprie ſumptus Deus, ei competit cura omnium ex ſententia Platonis, quatenus in ſpecie continētur, ac inſuper vel proxime, vel per medios Dæmones. Hæc opinio in parte eſt ſimilis opinioni noſtrorum Theologorum, quatenus ambo tribuunt Deo Ideas, & Dæmones miniſtros. Differt tamen, quia noſtri Theologi etiam ſingularium & præſertim hominum diuinæ Menti tribuunt Ideas, & Prouidentiam. Quod autem ea opinio non ſit Peripatetica, patet, tum quia Peripatetici renuunt Ideas, tum quia Dæmones nõ concedunt, tum tertio, quia Deo non tribuunt diſtinctam ſpecierum cognitionem, ſed ſolum in eminentia incluſam; tum Demum, qui non videtur poſſe eſſe cura de ſpecie, quin ſit de Indiuiduis eius, cum ſpecies nec ſit, nec ſeruetur ſine indiuiduis. Eſt itaque res ſatis dubia, & non conſtat, quid de ea ſenſerint Peripatetici, quorum opinionem præſertim inquirimus.

Plato.

Cap. XLIIII.

De Prouidentia opinio Ariſtotelis.

Ariſt. concedit Prouidẽtiam.

ARISTOTELEM in Mundo prouidentiã nouiſſe, ex dictis in præcedentibus ſatis conſpicue patet, ita mundo nõ ſecus, ac animali tribuit diſtinctas poſitionis differentias. Et in ſecundo de Cœlo aſſignat rationem ex fine ſumptam, cur Cœlo plures orbes, & motus competant, vt patet ex contex. 10. Ac inſuper cur Mundus ſit ſphæricus, cur incipiat moueri ab ortu, cur Stellæ careant inſtrumentis motus, & ſimilium, quæ proculdubio prouidentiam præſupponunt, cum eorum ratio eliciatur ex fine; At de modo maxima eſt dubitatio, de quo ab Alexandro in ſecundo Nat. quæſt. cap. 21. necnon in lib. de Fato. Et a Simplicio in ſecundo de Cœlo, & præſertim in Enchiridio Epicteti Stoici, & ab Auer. in diſput. contra Algaz. multa dicũtur, ſed omnia prætericns, dico: In Prouidentia tria conſiderari, Prouidentem, cui vt fini prouidet, & quo, nam Prouidens, media diſponit, pro fine, & præſertim pro fine, qui dicitur cui, in quem dirigitur finis cuius gratia, vt in homine ſanitas. Inſuper Prouidere alicui contingit tripliciter, vt recte conſiderauit Alexander in ſecũdo natur. quæſt. cap. 21. vel primo, & per ſe, vt pro fine principali, vel ex accidenti penitus, vel non per ſe primo, ſed ſecundario, vt dum per ſe primo operamur propter aliquid, & cognoſcimus, ac volumus id redundare in vtilitatem etiam alterius: nam quamuis inter per ſe, & per accidens, non detur medium, datur tamen inter per ſe primo, & per accidens, & etiam per ſe ſecundario. Addo tertio, prouidere alicui contingere dupliciter, vel pro alio, vt prouidentiam habemus de equis, armentis, & canibus non gratia eorum, ſed domini, vel gratia illius, vt principalis finis; ita mortalium eſt cura gratia hominis, & indiuiduorum gratia ſpeciei. Dico quarto, eorum quæ ſunt in Vniuerſo, quædam ſolum prouidere, vt Deus quædam ſolum prouideri, vt expertia mentis, & rationis, quædam & prouideri a Deo, & prouidere aliis, vt mente, & ratione prædita. Demum addo, Prouidentiam eſſe triplicem; vnam humanam cum conſultatione, & ratio-

Dubitatio eſt de modo.

Tria attinentia ad Prouidentiam.

Prouidere tripliciter.

Prouidere alicui dupliciter.

Triplex Prouidentia.

& ratione, alteram Diuinam, vel cum distincta notitia per proprias Ideas eorũ, de quibus est, vel non secundum propriam formam, sed eminentẽ solum, & per solam notitiam in eminentia positam. His præassumptis, pro explicatione sententiæ Arist. tres profero conclusiones, prima est; Cuncta, quæ sub Deo collocantur, regi & gubernari Prouidentia diuina, modo aliquo conditioni eorum consentaneo. Altera est, Deus non omnium primo, & per se curam habet, nec id facit cognitione distincta per proprias rerum Ideas. Tertia est, Prouidentia Dei est solum per eminentiam, & modo intelligendi, & volendi in sola eminentia posito. Duæ primæ Conclusiones ex dictis in præcedentibus conspicuæ sunt, solum tertia superest explicanda: pro cuius notitia accipio Prouidentiam, & prouidendi modum debere respondere modo cognoscendi, volendi, & operandi, quæ tria in Prouidentia includuntur. Prouidentia enim pertinet ad intellectum, vt dirigentem, ad voluntatem, vt inclinantem, ad potentiam, vt exequentem, & perficientem, quæ tria in Deo quamuis sint essentia idem, tamen distinguuntur ratione. Qualis itaq; est modus intelligendi, volendi, & operandi Dei, talis erit Prouidentia. At ex sententia Arist. Deus se solum intelligit, cætera vero, vt in eo includuntur, quæ cum includantur solum eminentia, ideo solum eminenter ea intelligit, nõ distincte per distinctas ideas. Similiter Deus id vult absolute, quod bonum est, & operatur cum quadam naturæ necessitate, & propterea Prouidẽtia in hoc est posita, vt quadam naturę necessitate ea, quæ pendent ex ipso bono, bona sint, in sortam habeant rationem boni, & in bonum tendant, quæ Prouidẽtia est potius quædam per medias causas effluxio & conseruatio, quam proprie & re vera Prouidentia, & refertur primo ad esse rerum, secundo ad conseruationem, tertio, ad operationem, vt pertinet ad esse, dicitur in 1. de Cœlo, Deus, & Natura nil faciunt frustra, à primo omnibus tributum est esse, Cœlum futurum æternum exemptum est à contrarietate. Et in 2. de Anima 35 cum animalia non valeãt esse æterna numero vt valent, ita sunt æterna, nempe specie, sic melius est in natura semper, si fieri potest. Vt pertinet ad conseruationem, legitur in 1. Meteor. necesse mortalem orbem superis lationibus esse continuum, vt omnis virtus inde gubernetur, ita Sol suo accessu est causa generationis, recessu vero interitus. & motus æternus Cœli in 8. Phys. & in 2. de Gener. dicitur, causa æternæ generationis mortalium, & in calce 4. de Gen. Animal asseritur, motu cœli mensurari transmutationes sublunarium. Vt pertinet ad operationem, manifestat Arist. in 8. Phys. 33. quod primo non mouente, cætera mouere nõ valent, & in 8. Phys. cont. 1. dicitur, motum esse tanquam vitam, & propterea, vt sine vita nõ operantur animalia, ita nec sine motu cœli, qui est tanquam vita Vniuersi valent physica operari. Iure itaq; Arist. in 12. Metaph. 38. inquit, ex tali principio, nempe Deo, ita Cœlum, & naturã pendere, vt absolute non valeãt secus se habere. Verum cum Deus sit modo dicto caput ordinis, & prouisor, corpora autem Physica subiiciantur curæ eius, perpendamus quo medio id efficiat, & cuius gratia, profecto ex sententia Arist. influxus à motu distincti nõ dantur, vt alibi patefeci, Hinc Arist. vbiq; soli motui id tribuit, vt constat ex 8. Phys. & ex 1. Meteor. & ob id dixit mortalem orbem superis lationibus debere esse continuum. Nam Deus tribuens Cœlo motum, reddit id sibi simile, cum ei tribuat actum vnum, ęternum, consimilem ab eodem ad idem, quo motu cum Cœlum lucidum moueatur, impartitur collocatis sub eo cõditiones eius: nã proxima attenuat, purgat, illustrat, ordinemq, cũctis impartitur. Hinc Cœlum corporibus sibi proximis tribuit calorem, leuitatem, perspicuitatẽ, & motum. Distantibus autẽ, vt Terræ opposita.

Tres conclusiones.

Prouidentia pro esse.

Pro conseruatione.

Pro operatione.

Hæc non est proprie Prouidentia, quia non est cum distincta cognitione mediorum, & propriorum finium distinctarum rerum, nec est cum generatione mundi, & specierum eius, neque est de rebus contingentibus, sed præsertim de speciebus rerum necessitatem includentibus. Dici tamen potest Prouidentia Diuina, id est, vt Deo congruit, Prouidentia in eminentia, quia eminenter includit omnem perfectionem humanæ Prouidentiæ, & prouidentia cum modo operādi naturæ coniuncta. Quę Prouidentia sequitur eminentissimā Dei cognitionē, qua noscens Deus se vt bonū, vult omne quod est bonum, & sua facultate mouendo cœlum, motu totius effundit munera bona in vniuersum orbem, idq; facit per motum, non per influxum aliquem ab eo distinctum. *Cuius gratia est Prouidētia.* Superest demum explicandum, cuius gratia Deus mundo prouideat. Et ex sentētia Aristotelis dicendum est, cuius gratia res sunt, eius gratia curari, & prouideri, viliora homine curantur gratia hominis, homo autem, & Mente prædita curantur, & curant cętera in gratiam Dei, in quem, vt in finem conspirant, & quāuis Deus cæteris intrinsecus non egeat vt sit, & bene sit, egere tamen dicitur extrinsecus, vt etiā extrinsecus refulgeat gloria eius. Ex his redditur notum, quomodo mortalia nec per se primo, nec omnino ex euentu curentur à superis principiis.

Cap. XLV.

Dilutio aduersarum Rationum.

An Deus prouideat intelligentiis. Explicata sententia Aristotelis, superest, vt aduersis rationibus satisfaciamus. Dubitatur primo, An Deus prouideat Intelligentiis, videtur quod non: tum quia illæ ab Aristotele iudicantur absolute necessariæ; tum insuper quia nō subiiciuntur motui, quo Deus dicitur prouidere, tum demum quia ex Aristotele sunt ingenitæ, immortales, nec aliquo egere videntur. *Solutio.* Respondens dico, Intelligentias omnino improprie sub Prouidentia contineri, sub Prouidentia tamen laudi, quatenus ex Deo pendent saltem in genere finis, eisq; ea cōpetunt, quæ illarū conditioni, & pro suo assequendo, vel fruēdo fine sunt consentanea. Hinc per essentiam Deum intelligunt, per quem beantur, eumq; intelligentes, illum pro facultate imitantur, & ideo mouent, & munera in cætera per motum effundunt, nā hæ ita prouidentur, vt per prouidentiam prouidentes reddantur. *Quomodo seruetur contingentia.* Insuper dubitabatur, quia cum diuina Prouidentia non videtur seruari posse cōtingentia, Libertas hominis, Casus, & Fortuna, hæc instantia sententiæ Peripateticorum nullā parit difficultatē, cum Prouidentia ex sententia Arist. explicata, sit sine distincta rerum cognitione, & solum cum cognitione eminenti, quæ neque est distinctorum vniuersalium, neq; particularium, adeo vt ea, quæ & contingentia, & casu facta dicuntur, ad quodcunq; referātur, semper sint talia. Deus enim se solū intelligens apprehendit se, vt summe bonum, vt aptum quod Mundus illum imitetur, vt caput eius, vt influentem per motum vires in mundum, vt Mundi causam, ac ita dicitur se motum, & Mundum eminentissime intelligere, distincte autem singula euenta nequaquam, vt nec Principes singula cognoscūt quæ faciunt, vel quæ eueniunt populis, adeo vt hac Prouidentia primo, & immediate regat Cœlum per motum totius, per consequutionem vero prouideat contentis sub cœlo. Quomodo autem absolute, & reuera huiusmodi instantiæ sint soluendæ, à D. Tho. & aliis Theologis petendum est; Qua de re in Philosophia de Moribus, loquens de hominis libertate, verba feci. *Vnde mala.* Instabatur insuper, quia concessa Prouidentia, vnde inordinationes, iniustæ bonorum distributiones

tiones,& alia similia mala prodeunt? Nam vt in 10. de Legib. dicebat Plato, hæc ea præsertim sunt, quæ multitudini suadent, Mundum Prouidentia non regi; hac ratione ducti, & suasi Manichæi, duo prima rerum statuerunt principia inuicem pugnantia, quorum vnum bonorum, alterum malorum esset origo, ob id ipsum Empedocles Litem, & Amicitiam principia rerum constituebat, quorum Lis malorum, Amicitia bonorum esset initium. Similiter Magi vetustissimi, & cum eis Zoroastres Magus, duo principia ad opposita ducentia statuebant, quæ dixere Deum, & Dæmonem, Astronomi Planetarum, & Stellarum nonnullas beneficas, alias maleficas, & aduersas enunciarunt, sed hos præteriens, veniens ad Pythagorem dico, ea proxima bonorum, & malorum principia, esse decem boni & mali subordinatas oppositiones: ex Platone vero esse infinitum, & terminum, quæ ab Aristotele per formam, & priuationem denotantur, cum quo respondens dico, vt ex summo bono cuncta bona pendent, ita ex imbecillitate materię & vt dicebat Alexander ex commixtione cum non ente, hoc est cum recessu à Deo, & priuatione, prodeunt inordinationes, deprauationes, & mala, nil tamen adeo malum est, quin per imperium summi boni dirigatur in bonum; Et hæc quoq; instantia maiorem aliis, quam Aristoteli præbet difficultatem. Instabatur tertio, quia sic periret prouidentia hominis, si enim cuncta prouidentur à Deo, inanis est prouidentia hominis. Soluitur negando consecutionem: nam Deus cunctis prouidet ordine quodam, & per communia, vt per motum, quæ communia vniuersę, cunctis conducunt, varietas autem deinde pendet ex proximis, veluti conducit cœli motus omni generationi; At quod hic, qui gignitur sit homo, ille vero leo, non pendet ex motu cœli, sed quia hic proxime ab homine, ille à Leone gignitur, similiter conducit vniuersę Cœli motus pro omni hominis actione, at varietas earum, ex varia hominis consultatione, & prælectione oritur: nam homo eorum est, cui ita prouidetur, vt etiam prouideat. Quarta instantia erat, quia nil Deus extra se intelligit, Prouidentia autem non est sine cognitione, & præcognitione, solutio patet ex dictis: nam Deo ita Peripatetici Prouidentiam tribuunt, vt cognitionem. Alexander in lib. de Fato præsertim cap. 16 tribuit Deo cognitionem particularium, & humanarum actionum, id tamen parum est consentaneũ sententiæ Arist. Instabatur vltimo loco, quia Prouidentia est contingentium, & eorum quæ secus fieri possunt, ordo vniuersi & rerum species non sunt huiusmodi. Respondeo primo, id esse verum de Prouidentia humana obscura, & fallaci, non de diuina, & eminentissima, quæ solum eminenter est Prouidentia: proprie autem est effluxio, & conseruatio. Addo secundo, ea omnia quæ prouidentiæ subiiciuntur, si necessitatem includunt, eã habent non absolute, sed quatenus pendent ex primo, adeo vt per imaginationem ablato primo, cætera consistere nequeant. Hinc ait Arist. 9. Metaph. 17. Si prima non essent, nil vtiq; esset, nec quidem motus, si quis est sempiternus. Res igitur quatenus pendent, ex se non sunt, & ob id prouidentiæ subiiciuntur. Sed oritur dubitatio: quia asserere huiusmodi Prouidentia regi Mundũ, quę Physica sit, & cum necessitate agentium secundum naturam, est labi in sententiam Empedoclis, & veterum, asserentium cuncta sequi necessitatem materiæ, & includere necessitatem absolutam, non autem ex suppositione finis: quam sentẽtiam latissime reiicit Aristoteles in calce secundi Physic. Respõdeo sententiã hanc de Prouidentia longe distare ab ea veterum de rerum necessitate, ipsi enim cuncta referebant ad materiam, ad quam non pertinet ratio finis, & boni, Aristoteles vero cuncta refert ad eminentissimum agens, & ad actiones ex eo pendentes,

De prudentia hominum.

Dubitatio.

Solutio.

quorum conditio est & bonum, & finis, adeo vt cuncta ex bono tanquã ex fonte fluant, & ob id per media bona, & per insertam boni conditionem, sine distincta cognitione in bonum conspirent. & hoc lucidissime elicitur ex ipsomet Aristotele, qui in 2. Phys.ic. 86. soluens instantiam, quomodo natura operetur propter finem, cum nec cognoscat, nec consultatione vtantur, inquit, non esse necessariam consultationem, vt agens operetur propter finem: sed sat esse habitum, & formam, per quam agens operatur: nam artifex etiam sine consultatione propter finem operatur. Hinc dicimus necessitatem ex materia fluentem euertere finem: at necessitatem diuinam nequaquam, vt recte etiam in 2. Phys. dixit Simplicius. Hanc itaque puto ego de Prouidentia fuisse opinionem Aristotelis, qui solum per Physica opera progrediens, exactam veritatem inspicere non valuit, quam cum latissime explicent nostri Theologi, eorum decretis me subiicio, ea vero, quæ cum illis pugnant reiicio, & renuo.

Arist.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

DE COELO LIBER VNVS.

PROOEMIVM.

DECLARAVI *in libro de Mundo ea, quæ ad Vniuersi Orbis notitiam pertinent, quatenus ex ordine simplicium corporum consurgit; Sequitur modo agendum de partibus eius, & primo, de corpore cælesti, tanquam de præstantissimo ex quo cætera pendent, & à quo seruantur, & continentur. Et cum Cæli nomen tria denotet, nempe Mundum totum, vt Plato in Timæo enunciauit, Mobile supremum, stellis innumeris insignitum, & congregatum ex omnibus orbibus, supra Elementa collocatis, vt in primo de Cælo cont. 96. Aristoteles explicauit: In hac tertia significatione mihi de Cælo ex Peripateticorum sententia disputandum propono, de quo non quæram, an sit, id enim sensu patet, sed quid, quale, & cur tale sit, considerabo. Hoc corpus solo suo nomine, ad sui considerationem animos ingenuos inuitat, cum sit eorum patria & diuinorum sedes, quod vt loco est eminentissimum, ita dignitate est supremum, & quamuis propria luce maxime fulgeat, est tamen obscurissimum cognitu, cum à sensibus nostris summopere distet: dignum autem vt diu noctuque in eius consideratione versemur, hoc enim maxime omnium, gloriam Dei nobis enarrat, qua status debet fructus nostrarum contemplationum.*

Quid Cæli nomen.

Præstantia considerationis.

CAP.

Cap. I.

De nomine Cœli.

COrpus sublime, quod à Latinis Cœlum, à Græcis οὐρανὸς, ὄλυμπος, & αἰθὴρ dicitur, nuncupatur οὐρανὸς, vel quia visui sit peruium, vel vt legitur in lib. de Mundo ad Alexandrum, quia est terminus extimus superorum corporum: vel vt ait Simplicius in primo de Cœlo, cont. 93. ex sententia Platonis, quia sursum videtur. Dicitur ὄλυμπος quia totum est lucens. Dicitur αἰθὴρ, ex sententia Anaxagoræ, ab incensione, existimauit enim esse igneum. Ex sententia autem Aristotelis in primo de Cœlo, ab æterno cursu, cum motu perenni in orbem reuoluatur. Plato in Cratylo etiam ab æterno cursu censuit ita fuisse nuncupatum, dissentit tamen ab Aristotele, quia inquit ita fuisse dictum, quia semper currit, circa aërem fluens, addit partem illam, circa aërem fluens, de qua dissentit ab Aristotele, quatenus nomine ætheris denotat nō Cœlum, quod potius dicit ignem, sed eam, quam Aristoteles indicat sphæram ignis, & in primo Meteororum nūcupat fomitem incensionis: Nam vt elicitur ex appendice Legum, Plato corpus supremum dicebat ignem, sub quo æther esset collocatus, & sub æthere aër, hinc æther dicitur fluere circa aërem: Hoc cœleste corpus, ab Aristotele in principio tertij de Cœlo, & in primo Meteororum, cap. 3. dicitur Elementorum primum, & ita dicitur ne dum quia corpus simplex est, verum præsertim quia suo ordine vnà cum cæteris simplicibus corporibus Mundum constituit: est enim conditio Elementi vt ex eo inexistente aliud constituatur. Hinc Cœlum dicitur Elementum Mundi, non autem corporum mixtorum. Ex quo patet conspicue, errare nonnullos, qui Cœlum ob id solum aiunt dici Elementum, quia simplex est, non quia ex eo aliud constituatur, nam statim quod ab eo seiungitur, vt ex eo aliud constituatur, desinit esse Elementum, cum id sit in ratione Elementi: hinc rectè Aristoteles in decimo Metaph. contex. 2. inquit, non idem est igni, & Elemento esse, nam Elementum est ad aliquid, nempe Elementati, & compositi, & in 5. Metaphysicæ, cont. 4. legitur, Elementum est id in quod resoluitur res, & est in re. Quod etiam asseritur in 7. Metaphysi. cont. 60. Et in 3. de Cœlo 31. Idipsum quoque colligitur ex modo loquendi Aristotelis, nam ait in eo primo cont. tertij de Cœlo, se egisse de primo Elemento, nempe de Cœlesti corpore, & cum dicat de primo, quia primum denotat ordinem, & Cœlum sub ordine constituit Vniuersum, conspicue indicat, dici Elementum vt constituit vniuersum, est itaque cœlum Elementum primum Mundi, reliqua vero simplicia corpora, primo Mundi, mox mixtorum Elementa sunt.

De nomine Cœli. — *Plato.* — *Error quorundam.*

Cap. II.

An Cœlum sit distincta natura ab ea quæ quatuor inest Elementis opinio aliorum.

VEtustiores Philosophi Naturam rerum indagātes, & per ea quæ proximiora sunt sensibus, distantia à sensibus mensurantes, quoniam cuncta quę ante oculos versantur, vel sunt vnum ex quatuor Elementis, vel aliquid ex eis mixtum, ideo Cœlum quoque eiusdem esse naturæ existimarunt. Propterea Empedocles ex quatuor Elementis constare censuit, Democritus, Leucippus, & Epicurus existimarunt constare ex atomis, pręsertim naturæ ignis congruentibus,

Opiniones Veterum.

Ægyptij aquam & humorem concretum id esse affirmarunt, Diogenes aërem attenuatum, Pythagoras, Heraclitus, & Stoicorum series dixere ignem, Plotinus in lib. de Cœlo, ex sententia Platonis Cœlum esse ignem affirmat, & cap. 7. inquit: Testimonium his Plato præbet inquiens. Accendit Deus Lumen circa secundam à Terra sphæram, Solem certe significans: quibus verbis omnem à nobis suspitionem abigit aliquid ibi aliud esse præter ignem, significat quoque nullam adesse ignis qualitatem præter Lumen, quod esse ait à flamma distinctum, calorem vero lenem tantum, atque suauem; itẽ Lumen hoc esse corpus, ex eo autem emicare Lumen æquiuocum, quod esse dicimus incorporeum. Hæc Plotinus, existimans in cœlo solum reperiri essentiam ignis, reliquorum vero Elementorum proprietates quasdam, non essentiam, ac ita intelligendam iudicat sententiam Platonis asserentis in Timæo, cœlum constare ex eminentiis elemẽtorum, & præsertim ex igne, quod ostendit: quia lucidum & visibile est, quod ad ignem pertinet, soliditas autem eius ad Terram, perspicuitas ad aërem, concretio & connexio ad aquam, hinc alij inquiunt, ibi ita reperiri puritates omnium Elementorum, vt ad sinceritatem igneam sint eleuatæ, quoduis enim Elementum superius est quædam sinceritas & depuratio inferioris. Proclus in Timęum, Elementa omnia & in Cœlo, & sub Cœlo, & apud inferos reperiri existimat, inquit enim Elementa in Cœlo omnia sunt, & in his quæ sub Cœlo, & etiam infra Terram, nam omnia ex quatuor Elementis constant, non eisdem tamen, neque eodem modo se habentibus, quæ enim in Cœlo sunt, summitates & excellentię sunt Elementorum, ea autem quæ inueniuntur sub orbe Lunæ, secundi sunt ordinis: quæ vero infra Terram, sunt infimi ordinis, & tanquam feces Elementorum, Ioannes Picus ingenio & familia Illustrissimus, Elementa dixit esse in Cœlo per modum causæ, apud nos secundum formam, apud inferos per participationem, rectius tamen per modum causæ competunt Deo, secundum formam Menti per Ideas, cæteris per participationem. Cum autem veteres Cœlo præsertim tribuerint ignem, stellasque nuncuparint perennes ignes, an ignis ille egeat alimento, eoque reficiatur dissentiunt, Plotinus c. 8. id negat inquiens, nil Cœli defluere, nec egere alimonia, quod tum ex puritate eius, tum ex varietate regionis, tum ex eius anima ait euenire. At ex aduerso Stoici, & Epicurus vaporibus nutriri existimarunt; hinc Lucr. ex sententia Epicur. lib. 5. cecinit

Plato. *Proclus.* *Io. Picus.* *Lucretius*

Siue ipsi serpere possunt,
Quo cuiusque cibus vocat, atque inuitat euntes,
Flammea per Cœlum pascentes corpora passim.

Anaxagoras, referente Platone in Apologia, Solem dixit esse Lapidem, Lunam vero Terram, consenserunt itaque veteres Philosophi Elementa etiam in Cœlo reperiri, & solum puritate & sinceritate distingui à collocatis sub Cœlo.

CAP. III.

Rationes & signa pro comprobanda veterum sententia, quod in Cœlo Elementa inueniantur.

Quindecim signa quod cælo sint elementa.

VAriæ sunt rationes & signa, quæ nobis indicare vidẽtur, in Cœlo Elementa, & præcipue ignem reperiri, potissima tamen sunt, quindecim quæ ego breuissime referam. Primum signum sumitur ex luce cœli, quæ species quædam est ignis, vt dixit Plato in Timæo, vel eius est affectio. Secundum, ex colore, nam stellæ colorem flãmæ præseferunt, & ob id æterni ignes nuncupantur. Tertium, ex con-

ex conditionbus ignis, qui pro facultate petit locum sursum. Quartum, ex eius mobilitate, nam ignis citissime mouetur vt cœlum. Quintum, quia maxime calefacit mortalia, adeo vt sol directe suis radiis opposita etiam comburat. Sextum, quia à Cœlo omnia Elementa & præsertim ignis producuntur, quod non fieret, nisi in eo elementa essent, & prætertim ignis: nam simile per se à solo simili producitur, à non simili vero ex accidenti, quare vt cœlum per se cæterorum sit seruator & parens, necesse est, vt ea includat. Septimum signum elicitur ex consensione Philosophorum, omnes enim qui Aristotelem præcesserunt, existimarunt cœlum esse eiusdem Naturæ cum Elementis. Octauum, ex decursu quarundam Stellarum quæ ob incensionem cadere videntur, nec non ex Via Lactea, & Cometis siue crinitis stellis apparentibus in Cœlo, quæ omnia ignea sunt. Nonum, ex mutua consensione Cœli & Elementorum, nam mira refulget eorum consensio, quæ non appareret, nisi ex eisdem constarent corporibus. Decimum, ex conditione materiæ, quæ vna esset debet, cum enim vnus sit primus opifex, vna anima Mundi, vnusque Mundus, vnum quoq; esse debet commune subiectum, id enim est vnum numero, cuius materia est vna, vt legitur 5. Metaphy. cont. 12. quæ materia cum quatuor primis qualitatibus denudari non possit, & per eas quatuor solum Elementa constituantur, cogimur fateri, Cœli corpus ab eis non esse distinctum. Vndecimum, ex eo quod cœlum est primum alterans: alteratio solum primo & per se videntur fieri per qualitates primas Elementorum. Duodecimum, quia Cœlum sensu visus à nobis apprehenditur, non autem instrumenta nostrorum sensuum ea mouent, quæ commune aliquid cum eis non habent. Decimumtertium, firmitur ex actione & perpessione, corpus enim vnum ob id agit in aliud, quia cum differat forma, commune tamen aliquid includit, agens namq; patienti partim simile, partim dissimile est, & finis agentis est reddere patiens sibi simile, cœlum autem agit in hæc mortalia. Decimumquartum, quia Cœlum viuit, & initium dicitur vitæ mortalium, viuens est mixtum, vita in calore est posita, quare cœlum ex Elementis est constitutum, caloreque praeditum Decimumquintum, quia inspicimus superiora corpora in inferiora descendere, per eaque effundi, vt aquam in terram, aërem in aquam & terram, ignem similiter: at corpus aliud ab his distinctum ad nos nunquam descendere inspectum fuit, non itaque Cœlum corpus aliquod ab Elementis distinctum iudicare valemus.

CAP. IIII.

Cœlum esse distinctum à quatuor Elementis.

ARistoteles acerrimus Naturæ rerum indagator, non suasus externis signis, per motum ex interna Natura prodeuntem, in notitiam essentiæ corporũ progrediens, Cœlum iudicauit immune à conditionibus quatuor elementorum, & vnà cum Archita Tarentino, primus fuit, referente Porphyrio in libro de abstinentia ab esu carnium, qui Cœlum distinctæ Naturæ ab ea quatuor Elementorum enunciare ausus fuit. Ratio autem eius ex latione sumpta, & in primo de Cœlo latissime explicata hæc est: Omnis simplex motus debet per Naturam cõpetere alicui corpori simplici, latio in orbem est motus simplex, igitur per naturam corpori alicui simplici debet competere, non competit autem alicui ex quatuor Elementis, cum eis per Naturam competat motus rectus, quare debet dari corpus simplex distinctum à quatuor Elementis aptũ sui Natura in orbẽ ferri, huiusmodi autẽ aliud esse non potest præter cœlũ, quod perenni mo-

Aristot.

Architas.

Ratio.

tu reuoluitur, cum itaque Cœlum moueatur sui natura in orbem, qui motus est simplex, primus, & distinctus à motu elementorum, fateri cogimur Cœlum esse corpus simplex, primum, longe differens à conditione quatuor Elemētorum. Quod autem cœlum sui natura feratur in orbem, Elementa vero moueantur motu recto, non autem in orbem, vt perperam indicarunt Academici, seorsum explicabitur, ne difficultates variæ inuicem permisceantur. Præterea idipsum confirmare nititur Aristoteles. Primo, quia consensione omnium, cœlum est locus Dei, & vt cecinit Homerus.

Confirmatio.

Esse solum Diuis subnixum semper Olympum,
Fama est, &c.

Locus debet congruere rei locatæ, Deo æterno non variabile corpus, sed æternum solum congruit. Secundo, quia accuratissimis & diuturnis obseruationibus nulla vnquam in Cœlo nec totius, nec partium substantiæ varietas inspecta est. Tertio, quia cœlum vt distinctum à quatuor Elementis, distincto quoq; nomine fuit designatum, & dictum fuit Æther, ab æterno eius cursu. Insuper in 8. Phys. ex eo quod motus orbicularis cœli est vnus, æternus, & continuus, infertur, mobile illud esse æternum, & à varietate immune, quod quatuor Elementis non competit. Præterea, quatuor Elementa contrarietatibus sunt prædita, quas necessario sequitur mutua permutatio, à qua cœlum est immune. Insuper si cœlum præsertim esset ignis, profecto lumen ignis non est sine flamma, & incensione, incensio autem non est sine continuo alimento & regeneratione, quæ longe absunt à cœlo. His accedit, quod ignis dum est purus, non lucet, cum autē cœlum luceat, non debet iudicari purus ignis. Et confirmatur: quoniam si cœlum est ignis, vel est eiusdem speciei cum igne mortali, vel distinctæ, eiusdem esse non potest, quoniam æterna & mortalia distincti sunt generis, ex Aristotele in calce decimi Metaphysicæ. Si dicitur alterius speciei & generis, tunc non amplius nisi secundum nomen seruabitur ignis in Cœlo. Dubitatio autem non est de nomine, sed de essentia. Præterea Cœlum vel est simplex ignis, vt putat Plotinus, vel corpus mixtum ex puritatibus Elementorum, vt ait Simplicius: non potest dici simplex ignis, alioquin non seruaretur congruens ratio inter elemēta, sed ignis mole & virtute longe præstaret cæteris, cæteraque non seruaret, sed consumeret, resolueret, & aboleret, vt argumentatur Aristoteles in primo Meteororum. Si asseris esse mixtum, contra, quomodo Cœlum quod est prius contentis Elementis, mixtum esse potest? nam inquit Arist. in secundo de Cœlo 22. prius natura esse vnum, multis, & simplex, composito Præterea mixtio sine pugna & remissione non fit, in Cœlo non est pugna, neque etiam remissio, cum remissio sit diminutio quædam & imbecillitas. His accedit, quod si mixtum esset, non recte supra simpliciora corpora esset positum, nam mixtionis locus est medium hoc, non circumferentia, & mixtum mouetur, & locum sibi optat secundum Elementum quod dominatur in eo. Præterea, distinctio Naturæ Cœli ab ea quatuor Elementorum, redditur conspicua ex conditione conseruantis, & dominantis. Nam quod natum est alia seruare, non debet eis esse contrarium, alioquin destrueret. Nec debet egere alio corpore conseruante. Similiter quod natum est dominari aliis, debet ab eis esse distinctum, vt de prima Mente enunciauit Anaxagoras, & approbauit Aristoteles, Cœlum mortalia Elementa seruat, non eget alio conseruante, & Elementis præest ac dominatur, quare necesse est vt sit distinctæ naturæ ab eis. Insuper eadem sententia confirmatur ratione sumpta ex generatione, & generationis perenni conseruatione, nisi enim

Plotinus.

enim daretur superum corpus distinctum à mortalibus, & immune ab omni mortalium cõditione, generatio nec daretur, nec seruari posset, generatio enim exposcit vnum primum alterans, & commune generans, dirigens, fouens, & perficiens omnem generationem, quod primum à conditione generationis deber esse liberum, alioquin egeret alio superiore, & daretur progressio in infinitum, id autem quod sui conditione non subiicitur ortui & interitui, distinguitur genere ab illis, quæ ei subiiciuntur. Hinc recte Auerroes in primo de Cælo 22. patefecit hac ratione non omne corpus posse ortui esse obnoxium. Insuper id ostenditur ratione sumpta à forma: cum enim forma & materia sint ad aliquid, & alterius formæ altera sit materia, ex secundo Physicorum, conr. 26. quia separatæ Mentes quæ Cœlorum dicũtur formæ, sunt distincti generis à formis mortalibus, putandum est etiam id corpus distincti generis esse à quatuor Elementis. Quod etiam ex Mundi perfectione elici potest: cum enim vniuersum sit cuncta in vnum versa, & in eo inueniantur corpora sui conditione mortalia, etiam putandum est, corpus in eo reperiri quod sui conditione ab ortu & interitu sit immune, & præsertim, quia vt inquit Aristoteles in octauo Physi. 48. quod melius est, putandum est in vniuerso reperiri. Quod demum confirmatur ratione sumpta ex conditionibus quatuor Elemẽtorum, nullum enim eorum, nec mixtum ex eis, adeo perspicuum, adeo solidum, adeo lucidum, adeoq; à mortalium condirione liberum esse potest, vt cœlum longa obseruatione compertum est. Neque Plotini solutio approbanda videtur, dicentis, hæc competere cœlo munere animæ eius, regionis in qua positum est, & puritatis, veluti etiam Atabum nonnulli existimarunt, hominis quoque corpus posse seruari ab eius mente æternum, si ea ita secundum naturam esset affecta, vt non secus corpori dominaretur, ac Cœlo dominentur cœlorum animæ, munus enim animæ est seruare, & æternæ animæ seruare semper. Hæc inquam solutio approbanda non est, quoniam id quod per se & sui conditione alicui competit, per nullum externum eo superstite remoueri potest, contrarietas, pugna, mutua permutatio, & similia, per se, & per eorum principia competunt elementis, quare per nil æternum possunt ab eis seiungi. Hinc regula constans & firma est, nil mortale posse æternum seruari, vt ostenditur in primo de Cœlo. Colligamus itaque Cœlum vt nomine, loco, & conditionibus, ita Natura & essentia ab Elementis esse distinctum.

Auer.

Euersio solutionis Plotini.

Cap. V.

Quomodo Cœlum ex sententia Aristotelis sit quinta essentia.

CONsentiunr profecto plurimi, Cœlum modo aliquo esse quintam essentiã: at quid sit ea essentia quinta, & quomodo Cœlo competat, toto Cœlo dissentiunt. Opiniones autem præcipuæ quinque sunt, vna fuit Ægyptiorum quorundam & Stoicorum, qui essentiam quintam dixere esse spiritum corporeum tenuem & sempiternum, per omnia effusum, cunctaque nectentem. Et nonnulli Stoicorum talem dixere esse Deum, aduersus quam sententiam multa dicuntur ab Alexandro in lib. suo de mixtione, nam asserere Deum esse corpus & dari corporum penetrationem, & Deum in materia recipi, & cum ea extendi, adeo sunt falsa, vt nil absurdius excogitari possit. Propterea est secunda opinio Academicorum, asserentium hanc quintam essentiam esse ignem purum, vel eminentiam & puritatem quandam cunctorum Elementorum in igneam conditionem vt puriorem redactorum, quæ sententia per dicta in præcedenti ca-

De quinta essentia opiniones quinque. Prima.

Secunda.

pite reiecta est,& præsertim quia Elementa inuicem sunt contraria, vnum autem contrarium non est eminentia & puritas alterius,sed destructio,quare ignis vel reductio in igneam conditionem non est puritas & eminentia Elementorũ.

Tertia. Tertia opinio est Phenicium, Orphei & vetustissimorum quorundam Theologorum dicentium,quod vt totius Mundi Intelligibilis in prima non participata Mente vnus est intelligentiæ actus, ideas constituens atq; secernens,ita ex anima Mundi, per vniuersum Mundum sensibilem effunditur perspicuus quidam, lucidusq; spiritus, quem anima concipit per actum mentis tanquam imaginem eius,formas passim per vniuersum efficiens atq; secernens,qui spiritus ad Mundi animam perinde se habet, ac spiritus ex sanguine geniti se habent,mox ad particulares animas,hunc perspicuum lucidumq; spiritum ab anima Mundi per vniuersum effusum,aiunt esse essentiam quintam, de qua intelligi volunt sententias illas,spiritus intus alit:ac insuper,spiritus ferebatur super aquas,& hunc spiritum aiunt esse vitam vitarum,& Cœlum Cœlorum.Nec desunt,qui putarint Aristotelem illum denotasse in secundo de Gener. Animalium,cap. 3.dum dixit spiritum seminis proportione respondere Elemento Stellarum, vt Proclus, Plutarchus, Lydus, Plethon,& similes, quo spiritu etiam ex anima Mundi exspirato, aiunt circumfusas è Cœlo descendere,& vbiq; habere ac possidere animas rationales,eoq; tanquam proximo vehiculo vti.

Iulianus. Hinc Iulianus Platonicus,ex Theologia Phenicum,inquit,effusam esse per vniuersum,& singulis insitam naturam quandam perlucidam atq; lucentem,quasi ex perspicuo & lumine temperatam, à passione, alienaque mixtione immunem, quæ sit actus quidam puræ intelligentiæ,extra progrediens,prædita lumine inuisibili & incorporeo, quod visibilis luminis sit causa,quod inuisibile lumen anima Mundi ex actu Mentis recipit, & inde quasi spiritum foras efflat, & per vniuersum effundit. Huiusmodi quintam essentiam Arnaldus de Villa Noua, Raimundus,& alij viri celebres,existimarunt per sublimationes singulis corporibus posse elici, & præsertim ex vino cœlestis conditionis,quæ si deinde ab Auro cõditionis solaris imbibatur,& reddat id potabile,admirabilis & insignis facultatis redditur particeps,de quo potabili auro admirabilia proferunt quæ silentio prætereo.

Euersio. Nam hæc sententia innumera includit apprime dubia, nullaque constanti ratione comprobata. dubium est dari animam Mundi à Deo distinctam, dubium est dari spiritum æthereum vehiculum animarum,& quod ad rem facit,dubium est,hanc quintam essentiam,per omnia esse effusam,aptamq; ex omnibus elici,& præterrim quia sequeretur Naturam Cœli cum Natura mortalium esse permixtam,quod apprime videtur absurdum.His accedit,quod per instillationes & sublimationes,nullum corpus simplicius Elementis elici potest,nam ex materiatis & mortalibus,nil nisi mortale & materiatum elici potest,solum ex mixtis humores quidam tenues eliciuntur,qui mixti sunt,& ex Elementis conflati, vel quidam spiritus qui sunt viæ ad elementa & medij. Propterea,est opinio quarta Ciceronis in primo Tusculanarum,primoq; Academicarum quæst.

Opinio quarta. qui explicans sententiam Aristotelis de quinta essentia,inquit:illum existimasse quintam essentiã esse genus quintum,dissimile à quatuor Elementis,è quo Astra Mentesq; singulares constarẽt, quod endelechiam nuncupauit denotantem perennem motum.

Euersio. In hac explicatione innumera includuntur errata: nam primo,si ex ea quinta essentia constarent Mentes & Astra,tunc vel Astra essent incorporea, vel Mentes corporeæ, cum ex eadem constent essentia. Præterea,quod Aristot. putet Astra & Mentẽ hominis eiusdem esse essentiæ,adeo falsum est vt nil magis.Insuper quod eaendelechia,

delechia, quæ ab Aristotele pro genere animæ sumpta fuit non denotet perennem motum, & Budeus de Asse & Græci interpretes, & alij viri docti latissime patefecerunt: & præsertim hoc ex eo patet, quia Aristoteles omnem formam, actum, & actionem, nomine endelechiæ denotare consueuit, vt patet ex libris Physicorum, & de Anima. At in re conspicua non est immorandum. Hinc iure optimo in introductione ad libros de moribus dixi. Ciceronē sæpe fuisse hallucinatum in referendis & explicandis sententiis Aristotelis, quod ne dum patet ex inani explicatione endelechiæ, Fati, & Fortunæ, verum ex aliis quoque, vt recte etiam considerauit Scaliger, exercitatione 365.c.4. Propterea, cum Aristotele dicamus, essentiam quintam esse naturam Cœli, quæ dicitur quinta, quoniam in prima mortaliū materia quatuor considerantur potentię primę, ad quatuor formas Elementorum, & ob id prima materia dicitur quadruplex in quarto de Cœlo 37. supra quæ quatuor simplicia corpora collocatum est Cœlum, genere ab eis distinctum, vt æternum à mortali, quod est essentia corporea, simplex terminata figura orbiculari, non egens forma vt sit corpus actu, sed egens intelligentia vt viuat, perenniqúe motu reuoluatur, ad quem sui natura procliue est. Hæc est essentia quinta, quæ non descendit in hæc mortalia, nec miscetur cū eis, adeo vt ex eis per sublimationes & arte aliqua elici possit, ea enim nec per naturam, nec præter naturam secus ac in orbem moueri valet, vt à Philosopho ostenditur in primo de Cœlo. *Opinio quinta Arist.*

CAP. VI.

An Aristotelestum Platone de Quinta Essentia conciliari possit, & quid indicent signa, quibus ostendebatur in Cœlo Elementa reperiri.

VArij viri docti, plurimi facientes Aristotelem & Platonem, vtrisq; addicti, de eorum concilio fuere soliciti, & præsertim Proclus, Simplicius, Ioannes Picus, & similes. Hinc litem omnem in verbis esse positam asseruerunt, ac vt ad rem pertinet in qua versamur, inquiunt, eminentiam Elementorum à Platone Cœlo tributam, nil aliud esse nisi essentiam quintam ab Aristotele explicatam: propterea Simplicius in digressione 2c. cont. primi de Cœlo, asserit Platonem nouisse eam quintam essentiam, nam in Timæo asseruit quinque primas figuras, quinque simplicibus corporibus mundum constituentibus conuenire, cum autem quinque primæ figuræ inter se distinctæ sint, etiam putandum est, Platonem existimasse quinque subordinata simplicia corpora esse distincta, quod in appendice Legum confirmauit inquiens: simplicia corpora iure optimo dicere possumus esse quinque, ex quibus pulcherrima & optima constituuntur, quibus simplicibus corporibus, mox animalia tribuit, inquiens Cœlo conuenire Astrorum genus, quæ cœlestia animalia sunt. Cum itaque Plato quinque statuat primas simplicium corporum figuras, quinq; prima simplicia corpora, quinq; etiam animalium gradus ei respondentes, conspicue videtur statuere Cœlum distinctę Naturæ ab ea Elementorum, & solum tribuere Cœlo conditiones quasdam similes conditionibus Elementorum, veluti etiam Pythagorei Lunam & firmamentum nuncupant cœlestes Terras, Solem & Martem Cœlestes ignes, Venerem ac Iouem cœlestē aërem, Mercurium & Saturnū cœlestes aquas. Similiter Astronimi ob similitudinē affectionum, signa cœli distribuūt per quatuor Elementa, singulis Elemētis tria tribuētes. Ex aduerso tamē Philoponus præsertim in disputationibus contra Proclum, in fol. 13. rationis, c. 15. ex Tauri, Porphyrij, *Simplicius.* *Pythagorei.* *Philoponus.*

& Plotini sententia, ostēdit vniuersum tantum constare ex quatuor primis corporibus. Quintam vero essentiam, solum ab Archita & Aristotele fuisse excogitatam, referente Porphyrio in lib. de abstinentia ab esu carnium. Hinc Plotinus in lib. de Cœlo, nititur ostendere, Cœlum esse ignem, asserens Aristotelem secus existimasse, & putasse id esse quintam essentiam. Et quod re vera Plato essentiam cœli, ab ea quatuor Elementorum non secreuerit, lucide constat ex eius verbis iu Timæo prolatis, nam inquit: In operis huius exordio, hoc est in Mundi constitutione, Deus ignem primo Terramque creauit, sed duo sola absque tertio quodam commode cohęrere non possunt, mediumque aliquod vinculum vtrunq; desiderant, quod duplex esse debet, cum ea sint solida, post pauca. Propterea ex huiusmodi rebus numero quatuor, mundi corpus cōflatum est. Quatuor igitur earum rerum quam libet integram Mundus accepit, ex omni quippe igne, aëre, aqua, terra, eius Faber ita ipsum composuit, vt nullam cuiusquam istorum partem, aut vim extra reliquerit. Conspicue Plato his verbis solū quatuor statuit prima corpora, non quinque vt Aristoteles. Hinc in eodem Timæo inquit, oculos nostros esse participes Cœlestis ignis. & in Appendice Legum Srellas nuncupat animalia ignea Cœli, eaque affirmat constare ex Elementis, & pręsertim ex igne. Ex quo constat inanem esse eorum laborem, qui Aristotelem cū Platone hac de re conciliare nituntur: & præsertim errare Simplicium, affirmātem Cœlum esse mixtum, vt patet ex comm. 6. 8. 20. & aliis, primi de Cœlo, idq; ex eo colligentem, quia est animatum, & omne animatum est mixtum per Aristotelem in secundo de Anima. At fallitur: quia Aristoteles in secundo de Anima, solum loquitur de viuentibus mortalibus, insuper si Cœlum, quia est animatum, deberet esse mixtum, etiam deberet esse præditum instrumentis, cum in secundo de Anima omne animatum dicatur organicum. Præterea Aristoteles in primo de Cœlo nititur pro facultate ostendere, Cœlum omnino esse simplex, cum motu simplicissimo per naturam moueatur. Ex quo constat, etiam minus recte Simplicium asserere, quod cum Cœlum sit mixtū, mouetur in orbem per id quod in eo dominatur: nam hoc tum Aristoteli aduersatur, qui sui natura in orbem verti affirmat, tum Platoni, qui Elementa omnia secundum naturam in orbem moueri existimauit, non autem vnum tantum quod dominetur in Cœlo: tum demum rationi, quia motus factus per Elementum dominans, est cum contrarietate & pugna eorum quibus dominatur, cum remissione, & cū labore, quæ absunt à Cœlo. Colligamus itaq; re vera Aristotelem dissentire à Platone. Rationes autem pro parte conciliantium relatæ, facile diluuntur: nam Plato omnia in omnibus modo aliquo esse existimauit, denominari autem asseruit per id quod dominatur. Ita Cœlum dicitur & ignis, & igneum, pars suprema aëris proxima Cœlo, quæ ab Aristotele dicitur fomes incensionis, à Platone dicitur æther, quia semper currit, circa aërem fluens, sub ęthere aërem humidiorem frigidiorem, & crassiorem, sub quo aquam & Terram collocatam asseruit. Hinc etiam Theophrastus, qui frequenter in sententiam Platonis inclinauit, sphęram ignis sub Cœlo positam tanquam Elementum ab aëre distinctum in dubium reuocauit, hoc quod dixi conspicue elicitur ex ipso Platone, qui quamuis in Appēdice Legum quinque statuat prima corpora, & animalium genera, tamen in Timæo, ea redigit in quatuor, inquiēs: quatuor esse animalium Ideas, quarum vna Deorum cœlestium genus continet, alia volatile & aeriuagum, tertia aquæ liquori accommodata, quarta, terrenorum animantium genus, &c. Conspicue Plato æthera ad aërem redigit, hinc in eodem Timæo aërem in duas partes distri-

Marginalia: Plotinus. — Plato. — Inane conciliū. — Errata Simplicii. — Conclusio — Theophrastus.

distribuit. Et dum figuras in simplicia corpora distribuit, ætheri figuram ab ea aeris distinctam non tribuit, sed quinque primas figuras dixit quinque corporibus respondere, sumendo pro quinto corpore Mundum totum ex Elementis conflatum, eique tribuendo ratione consimilitudinis proprietatum figurã duodecim facierum, vt recte etiam asseruit Philoponus disp. 13. contra Proclum, cap. 18. idque elicitur ex verbis Platonis dicentis in Timæo: est & quinta quædã compositio, qua Deus pro Vniuersi compositione est vsus, eaque descripsit & figurauit, &c. Propterea, recte Alcinous in libro de doctrina Platonis, & Apuleius dixerunt, Mundum ex quatuor solis Elementis constare. Imo Plato conspicua ostensione id patefecit in Timæo, sumpta ex extremis solidis & mediis nectentibus ea, quæ duo sola esse debent, alioquin non seruaretur Geometrica connexio, & congruens ratio. Ex his patet, inania esse eorum fundamenta qui Aristotelem cum Platone hac de re conciliare nituntur. Similiter rationes quibus ostendebatur in Cœlo Elementa & præsertim ignem reperiri, nullius sunt roboris: illæ enim solum ostendunt, eminentia, Virtute, & similitudine elementa esse in Cœlo, adeo, vt quemadmodum Lumen Cœli vnitissime, eminenter, & virtute est, qualitates omnes præsertim tamen calor, secundum formam vero nulla earum, ita cœlum cum immune sit à quatuor Elementis, est ea omnia eminenter sine pugna, sine distinctione, & sine imperfectione, ac præsertim ignis.

Alcinous *Apuleius*

Cap. VII.

An Cœli & Mortalium eadem sit materia.

Ostenso Elementa quatuor, quæ communi materia cõnectuntur, in Cœlo non reperiri, occurrit nõ leuis dubitatio, an saltem Cœli materia sit eadem cum materia mortalium, adeo vt distinctio in sola propria forma, non autem in communi materia posita sit, vt etiam mortalia Elementa inter se distinguuntur. Et ne æquiuocatio nobis obsit, accipio, quinq; dari materiæ gradus: nam primo datur materia Logica, quæ est potentia non repugnantiæ ex parte obiecti. Secundo datur materia artificialium, vt lignum scamni. Tertio, materia Mathematica, quæ sunt continuum, & partes. Quarto, materia Metaphysica sumpta pro recessu à primo principio, & pro facultate intelligẽte aliud per quod perficiatur: qui materiæ gradus ad rem non pertinent, & de eis non est quæstio. Quinto, datur materia Physica, quæ est subiectum formarum quæ naturæ sunt, vel accidentium, & constituit Naturale corpus. De qua materia modo est dubitatio, & cum materia Physica adhuc sit duplex, vel subiectum accidentium, vel subiectũ formæ substantialis, quæ natura sit, de hac secunda quæ magis proprie est materia, vt dicitur in primo de ortu & interitu, præsertim est dubitatio. Qua de re opiniones sunt tres: nonnulli enim affirmant, esse eandem, alii negant, nonnulli se medios constituunt. Pro cuius difficultatis resolutione, quatuor efficiam, primo referam potiora fundamẽta pro parte asserentium esse eandem. Secundo, patefaciam ex sententia Aristotelis oppositum esse dicendum. Tertio, considerabo qualis sit Cœli Materia. Postremo, dubia soluam, Aegydius, Auicenna, & alii nonnulli viri docti, existimarunt cœli & mortalium eandem esse Materiam. Prima ratio elici potest ex mutua responsione agentis & patientis, cum enim potentia patiens attinens ad materiam, respondeat ex aduerso potentiæ efficienti, & conditio primi agentis sit, vt vnicum sit, quare etiam prima materia,

Quinque gradus materia.

De materia Cœli opiniones tres.

Quod sit eadem.

Ratio prima.

Secunda. quæ est primum patiens, debet iudicari vna. Secunda ratio elicitur ex vnitate operis, opus enim vnum exposcit vnicam primam Materiam, Mundus est opus vnum, quare prima eius Materia putanda est vna: nam quamuis materiæ proximę alicuius operis nonnunquam videantur plures, omnes tamen in vnam primam rediguntur. Et confirmatur, quia definitur vnum numero, quod sit id cuius materia est vna, vt patet ex quinto Metaphysicæ, contex. 12. Mundus autem vnus
Tertia. numero est. Tertia ratio sumitur ex mutua connexione & consensione partium Mundi, cum enim Mundi partes mirum in modum sibi mutuo consentiunt, trahant se inuicem, vel repellant, ob quæ Natura denominatur maga, putãdum videtur communi materia esse ligatas. Quarta ratio elici potest ex forma: cum enim forma & materia sint ad aliquid, & alterius formæ altera sit materia, vt dicitur in secundo Physic. 26. quia Mundi vna est forma, vnica etiam erit commu-
Quarta.
Quinta. nis materia. Quinto elici possunt rationes ex materia & conditionibus eius: sententia est Aristotelis in primo Phys. 56. ad patiendum satis esse vnum, quare frustra statuerentur duæ primæ materiæ: & quia vnius primæ materiæ vna est contrarietas prima, ideo addit Philosophus in eodem contextu, si plures essent primæ materiæ, plures quoque essent contrarietates primæ, quod derelinquit tanquam conspicue absurdum. Insuper conditio materiæ est vt ex se formam non habeat, sed apta sit recipere omnes, non autem reciperet omnes, nisi eas quoque Cœli reciperet. Nec satisfacit euasio dicentium, formas Cœli esse æternas, & ob id materiam mortalium non esse aptam eas recipere: nam si id esset, neque etiam recipere posset Mentẽ hominis quæ æterna est, & cum eam recipiat, inferendum est, etiam esse aptam recipere Mentes Cœlorum, cum sint eiusdem generis. Præterea, conditio materiæ est, vt sit postremum subiectum ex se nõ formatum, hoc solum potest esse vnum: nam si duo essent, vel æque distarent à primo principio, & ita non differrent, vel non æque distarent, & ita alterum eorũ
Alexander. non erit subiectum postremum, & non erit materia, sed habebit subiectũ aliud
Sexta. posterius, quod solum materia erit. Hinc Alexander in primo Natur. quæst. cap. 10. inquit, materiæ Cœli hanc descriptionem competere, vt sit postremum subiectum ex se non formatum. Sexta ratio elici potest ex conditione causæ, nam ostenditur in secundo Metaphysicæ in omni genere causæ, ad vnam primam esse deueniendum, quare in genere materiæ non secus ac in cæteris necessarium est ad vnam primam deuenire, alioquin non quatuor sed quinque potius essent prima genera causarũ, & dum mundus definiretur, non per vnam, sed per duas materias deberet definiri. His accedit, quod si id esset, Aristoteles in primo Physic. non assignasset principia communia omni corpori Physico, vt tenebatur assignare, cum solum de prima mortalium materia sit loquutus. Similiter in secundo libro non patefecisset omnem naturam, cum de sola materia mortalium
Ratio septima. dixerit esse Naturam, non de materia Cœli. Et maxime diminutus fuisset, cum in Naturali sciencia nullibi de Materia Cœli, tãquam distincta, verba fecerit. Septimo, elici possunt rationes ex attinentibus ad distinctionem. Nam si hæ materiæ sunt distinctæ, vel seipsis distinctæ sunt, vel per aliquod superadditum, nõ per superadditum, quia ita compositæ essent, & aliquid commune à superaddito distinctum includerent, quod solum prima materia & postremum subiectum commune iudicari deberet. Non seipsis, quoniam ea sunt ex se distincta, per quę cætera distinguuntur, at cætera non per materiam & potentiam, sed per formã distingui dicuntur, non itaque materiæ seipsis distinctæ sunt: nam inquit Aristoteles septimo Metaphysicæ 49. quod actus est qui separat & distinguit. Octauo

ctauo idipsum ostendi potest sumpta ratione ex accidentibus quæ cõmunia sunt vniuerso orbi, cum enim accidentis esse sit alteri inhærere, ea quorum communia sunt accidentia, etiam prædita iudicari debe..r communi materia, Cœli & mortalium communia sunt accidentia, quod patet: quia motus diurnus qui dicitur motus totius, lumen, perspicuum, rarum, & densum, communia sunt Cœlo & mortalibus. Confirmatur: quoniam inquit Arist. in secundo de Ortu & interitu 37. quæ comparantur secundum molem & dimensiones, habere communem materiam, Cœlum & mortalia sunt huiusmodi, nam dicimus Solem maiorem Terra, Lunam minorem, quare cõmunem includunt materiam. His addo rationes nõnullas ex Aegidio deprōptas. Asseritur in primo Metaphysicæ 17. in fundamento Naturæ nil esse distinctum, omnis itaque distinctio est à forma quare dempta forma, eadem remanebit Cœli & mortalium materia. Similiter inquit Aristoteles in secundo de Ortu & interitu 51. esse genere eadem, & numero æqualia, principia Cœli & mortalium, quare vnicum eorũ est materiæ genus. Præterea, vel materia Cœli est pura potentia, vel ne, si primum, ea non differet à materia mortalium, si non est pura potentia, vel erit actus, vel actum includet, & quodcunq; asseratur ex ea, & intelligentia non fiet ex se vnum, vel valde diminute, solum enim ex potentia & actu per se, vnum fit, ex calce octaui Metaphysicæ. Ex Cœlo autem & intelligentia, maxime fit vnum, vt asseritur ab Auerroe in 3. comm. secundi de Cœlo. Demum argumentatur Aegidius: Materia ab Arist. in primo Phys. dicitur Media & ab Auer. in comm. 70. dicitur mediare inter ens actu, & nihil, quo præassumpto quæro, si datur materia distincta ab ea mortalium, vel mediat, vel ne, si mediat, erit eadem, nam medium est vnum, si non mediat, non erit materia, insuper vel magis inclinaret ad nihil, vel ad ens actu, non ad nihil: quia si pura potentia magis recederet ab actu, absolute laberetur in nihilum, non ad ens actu, quia ita cum ente actu permisceretur, & non esset simplex. Hæc sunt potiora fundamenta, quæ pro confirmanda hac sententia afferri posse videntur. *Octaua.* *Rationes nonnulla Aegidii.*

Cap. VIII.

Materiam Cœli ab ea mortalium distingui.

Satis firmæ & efficaces apparuere rationes, quibus ostẽdebatur Cœli & mortalium eandem esse materiam, at longe efficaciores eas iudico quibus oppositum ostenditur. quarum prima elici potest ex forme. Nam sententia Aristotelis est in secundo Physic. 26. alterius formæ alteram esse materiam. Quare formarum distincti generis, materiæ quoque sunt distincti generis. Cœli & mortalium formæ distincti sunt generis, æternũ enim & mortale genere distinguuntur, ex calce decimi Metaphys. igitur & materię. Quod cõfirmatur: quia extremũ non nectitur cum altero extremo sine mediis. Intelligentię Cœli sunt formæ supremæ, materia mortalium est infima, quare sine mediis gradibus formarum necti non possunt: in Cœlo autem anima nutriens, & sentiens minime reperiuntur. Nec obest instantia de humana mente, quæ in mortali corpore reperitur: quoniam humanæ mentis & mentiũ Cœli distincta est ratio, humana enim Mens est infima, ideo necti debuit cum composito mortali, vt cuncta in orbẽ ligata essent, insuper humana Mens edit actiones mortales, ob quas eget Phantasia, & nectitur per cunctas intermedias alias formas, quæ non cõpetunt mentibus Cœlorum. Secundo, id ostenditur rationibus validioribus ex conditio- *Materiã cœli non esse eandem.* *Ratio prima.* *Diluitur instantia* *Secunda.*

nibus materiæ ſumptis; Materia mortalium eſt ſui eſſentia potentia, ex primo Phyſic. 82. eſt origo tranſmutationis, & principium per quod res poſſunt eſſe & non eſſe, vt dicitur in ſecundo de Ortu & interitu cõt. 51. in primo de Cœlo 136. in 9. Metaph. 17. quare niſi deſerat & exuat ſuam naturam, & eſſentiam, nõ poteſt exuere potentiam, in Cœlo non reperitur tranſmutatio ſubſtantiæ, nec facultas, vt poſſit eſſe & non eſſe, cum ex ſe æternum ſit, ex ſententia Ariſtotelis, quare neque materia mortalium; Inſuper conditio primæ materiæ eſt, vt ordine aliquo recipiat formas, & non recipiat ſubſequentes, ſine antecedentibus, nec formas ſubſtantiæ, ſine qualitatibus primis, quibus nudari non poteſt; Hinc Ariſtoteles in ſecundo de Ortu & interitu, hunc ſtatuit ordinem, inquiens: primo inueniri materiam, ſecundo, qualitates ſiue contrarietates primas, tertio, Elementa: hæc autem in Cœlo non ſeruari compertum eſt: quare in eo non reperitur materia mortalium. Præterea conditio huius materiæ eſt vt antecedat, & prior ſit origine quauis forma, à qua formatur, vt inquit Ariſt. in ſecundo de partibus Animalium, cap. 1. nam conſideratur hic ordo, prima eſt materia, hanc comitatur effuſio & diſtantia quædam, mox præcurrentibus diſpoſitionibus educitur forma, quam ſequitur terminata dimenſio. In Cœlo autem longe ſecus ſe habet: prima enim eſt Mens Cœli, quam ſequitur materia, tertio, terminata dimenſio, quarto, lux, quinto, Latio, adeo, vt nil ſit in Cœlo quod non proxime ex ſua intelligentia pendeat, eſſentia autem materiæ mortalium non dicitur proxime ex mente pendere, alia itaque eſt eſſentia huius & illius materiæ. Inſuper cõditio materiæ mortalium eſt, vt formam appetat, ex ſui potentia educendam, à qua formetur, cum qua extendatur, & diuidatur, & vt potentia intima eſt materiæ, & materialis, ita forma quam appetit debet eſſe intima, & materialis: huiuſmodi non ſunt formæ Cœli, quare appetitus materiæ in eo redderetur inanis, non enim materia per naturam appetit formam aſſiſtentem, & ex ea non pendentem, ſed educendam ex eius viſceribus, tanquam prolem. Hinc dicitur formam appetere, vt fœmina marem, mas autem per ſemen formam educit ex potentia menſtruorum & materiæ, cum itaque alia ſit potentia materiæ Cœli & mortalium, varia quoque eſt earum eſſentia. Præterea, Materia mortalium ex primo Phyſic. eſt eadem numero cum priuatione, per quam continenter nouam formam qua eſt priuata, dicitur expetere, in cœlo nec priuatio, nec appetitus nouæ formæ locum habet. Præterea, conditio huius materiæ eſt, quod vbicunque reperiatur, ſemper comites habeat contrarietates, per quas fit ortus & interitus, vt dicitur ab Ariſt. in lib. de Longit. & breuitate vitæ, contrarietates autem longe abſunt à Cœlo: nam ait eo loci Philoſophus, impoſſibile eſſe materiã habenti non conuenire contrarium. Inſuper conditio materiæ mortalium eſt, vt ſit cauſa conſeruationis æternæ generationis, quatenus vnius interitus eſt alterius ortus, hoc non competit materiæ cœli. Demum, affectio materiæ mortalium eſt, vt eã ſequantur labor, imbecillitas, & ſenium, quæ cum dicantur euenire ex neceſſitate materiæ, non poſſunt ei non competere, cui hæc materia competit, quæ tamẽ longe abſunt à cœlo. Alia ratio elici poteſt ex Methodo cognoſcendi materiam, nam vel noſcimus in Cœlo reperiri hanc materiam, vel ne, ſi non, perperam aſſerimus eſſe eandem, ſi noſcimus, contra tranſmutatio ea eſt per quam materiã noſcimus, ſed in cœlo tranſmutatio interna pendens ex hac materia non reperitur, ſed ſola latio, quare aliam materiam præter ſubiectum lationis non valemus colligere in cœlo reperiri. Inſuper noſcitur materia mortalium per analogiam ſumptam ex artificioſis, vt patet ex primo Phyſic. 69. quæ in Cœlo nõ ſeruatur, non

Tertia. *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.* *Ratio ſeptima.* *Octaua.* *Nona.* *Decima.* *Vndecima.*

non enim inspicimus ibi reperiri subiectũ potestate, ex quo ita producatur Cœlum, vt ex ligno scamnum, per transmutationem à generãte prodeuntem; Hinc Plato putans materiam cœli & mortalium esse eandem, etiam asseruit cœlum esse solubile, sed Dei voluntate seruari æternum. Similiter existimauit id esse alterationi obnoxium, & propterea ne ab vllo lædi posset, dixit extra Cœlum nil fuisse derelictum, vt legitur in Timæo. Quod hactenus patefeci rationibus, etiam conspicuis auctoritatibus confirmo, lucidissime philosophus suam sententiam patefecit in 8. lib. Metaphysicæ, cont. 12. & 12. lib. cont. 10. inquiens: vel in cœlo non inueniri materiam, vel non talem, qualis est ea mortalium, sed solum materiam pro subiecto lationis. Similiter in 3. de cœlo 61. inquit: mortaliũ mortalia, æternorum æterna esse principia, nam materia mortalium saltem ex accidenti interit & fit, ac insuper nisi prima, saltem proxima materia mortalium variatur. In primo de Cœlo, contex. 21. inquit Philosophus, Cœlum nõ posse crescere, quia nõ habet materiam ex qua genitum sit, at si mortalium materia esset eadem, falsum Philosophus enuntiasset. Insuper argumentatur Philosophus in primo de Cœlo cont. 103. aduersus Platonem, dicentem, Cœlum genitũ & seruari æternum, vel materia ex qua genitus est Mundus, ante Mundi ortum poterat secus se habere, vel ne, si nõ poterat, non fuisset ex ea genitus Mundus, si poterat, igitur & nunc, cum ex ea constet, poterit interire, & iterum gigni; Quæ ratio vt contra Platonem, ita contra Aristotelem vim haberet, si eandem Cœli & mortalium iudicasset materiam, hæc enim materia talis est, vt per eam compositum possit esse, & non esse. Præterea, sententia est Aristotelis in primo de Cœlo 136. in secundo de Ortu & interitu 51. in nono Metaphysicæ 17. omnia includẽtia materiã, quandoq; esse, quandoq; nõ, nam talium potentia est contradictionis, & materia est causa vt ea sint, & non sint, & in decimo Metaphysicæ addit nil ex accidẽti interire, sed omne corruptibile necessario corrumpi, corruptibile autem dicitur quod materiã sublunarium includit. Præterea, conspicua est sententia Aristotelis in primo de Ortu & interitu 43. dicentis, ea quibus cõpetit facere & pati necessario vnam habere subiectam naturam, omnia autem talia esse dicere, non est verum, sed ea quibus mutua actio & transmutatio cõpetit. Cum itaq; Cœlo mutua actio & transmutatio non competat, etiam non competet cõmunis materia. Similiter in eodem primo de Ortu & interitu 53. legitur, quæ nõ habent communem materiam, efficiunt, at non patiuntur, indicando quod cum cœlo mortalium materia non competat, agit in hæc mortalia, & non repatitur. Demum inquit Aristoteles decimo Metaphysicæ, contex. 12. Ea differunt genere, quorum non est communis materia, nec generatio adinuicem, & in cont. 26. legitur, æterna & mortalia differre genere. Ex his hæc ratio elicitur: quæcunque differunt genere & inuicem non permutantur, non habent communem materiam, Cœli & mortalia differunt genere, nec inuicem permutantur, quare carent communi materia. Hinc materia mortalium in primo Physicorum 82. & in secundo Physicorum, definitur per esse principium Ortus & interitus.

Authoritates.

Cap. IX.

Reiiciuntur solutiones nonnullæ, & consideratur sententia eorum qui se medios constituerunt.

Satis conspicue apparuisse censeo, materiam Cœli ab ea mortalium distinctã esse, quod etiam vt exactius appareat, perpendamus, an formatæ rationes di-

lui possint. Duæ sunt viæ per quas qui alterius sunt sententiæ vim rationum vitare, inanemque reddere nitunrur. Vna est Platonis in Timæo, asserentis, quod quamuis Cœlum sit solubile, & passioni obnoxium, tamen voluntate Dei seruatur & æternum, & non læditur nec patitur, quia nil habet extra à quo lædi & permutari possit; Quæ euasio leuissima videtur: quia si Cœlũ est solubile, quomodo nos scire valemus voluntatem Dei esse hanc, vt insolubile conseruetur? non enim valemus futura non necessaria prænoscere. Præterea, hoc indicat imperitiam agentis, efficere opus vnius conditionis, quod mox futurum sit alterius & ea dicitur Prouidentia sequens, emendans errata, & insipientis non antecedens. Hinc rectius Aristoteles in primo de Cœlo prouidentiam antecedentẽ in Mundi constitutione patefaciens dixit: recte Naturam futurum ingenitum & incorruptibile liberasse à contrariis, inter quæ generatio versatur. His accedit, quod (vt demonstrauit Aristoteles in primo de Cœlo) omne corruptibile necessario corrumpitur. Asserere autem quod non læditur, quia nil habet extra se; hoc quoq; nullius roboris est: nam nisi læderetur ab externis, lædi posset ab internis, si intra se sibi contraria includeret, & ei læsio competeret per partes, vt mortalia secundũ partes permutari inspicimus. Propterea, Aegidius & alii nonnulli, alia ratione & via putant vitari posse vim relatarum rationum, inquiunt enim, vniuersam varietatem apparentem inter Cœli & mortalium materiam, ortum ducere ex forma, cum enim formarum genus sit duplex, vnum quod solum obtinent rationem & conditionem partium, quale est genus formarum sublunarium: aliud vero quod obtinet rationem totius, & conditionem ac facultatem communis, quale est genus formarum Cœli, quę eminentia quadam includunt vniuersam perfectionem mortalium, formæ primi generis non explent vniuersam appetitionem, nec complent vniuersam potentiam materiæ, cum includant conditionem partium, & adnexam habeant priuationem: at formæ secundi generis, explent vniuersam appetitionem, & in actũ redigunt vniuersam potentiam, ac ob id liberant Cœlum à contrario, ab alteratione, & quauis interna permutatione, adeo vt si ea materia dicatur distincta, vniuersam distinctionem putandum est ex forma prodire, qua dempta, eadem remanet materia Cœli & mortalium. Hæc euasio re vera inanis, & nullius roboris est Primo, quia solus Deus in vniuerso obtinet rationem totius, cætera omnia præter Deum, seruant conditionem partis, cum non includant vniuersam perfectionem, hinc saltem orbes inferiores possent expetere formam superiorum, quæ perfectior est. Præterea, forma præstantior non aufert à materia appetitum imperfectioris, vt forma hominis præstantissima & eiusdem generis cum formis cœlorum, non aufert à materia appetitum formæ vermium. Præterea, dum aliquid vni competit per propriam conditionem & naturam, per nullum externum ab eo sine contradictione remoueri potest, potentia competit materiæ secundum propriã conditionem & naturam, vt dicitur in primo Phys. 82. quare per nil externum ab ea remoueri potest, & cui competit potentia competit priuatio & contrariũ. Similiter, quod est in definitione alicuius, neque etiam imaginatione, eo superstite, sine cõtrouersia ab eo remoueri potest, potentia, origo permutationis, & similia, includuntur & in definitione materiæ, quare vbi adest materia, adest potentia, contrarietas, & interitus, vt enuntiauit Aristoteles in lib. de longit. & breuit. vitæ. His accedit; quod forma adueniens materiæ non destruit, sed seruat conditiones eius. Demum, consideranti verba Aristotelis conspicuum redditur, quod ipse absolute & sui natura affirmat materiam Cœli distinctam, cum dicat

Cœlo

Modus vnus solutionis.

Euersio.

Modus alter soluẽdi.

Euersio.

Cœlo & mortalibus non esse communem materiam, & asserat cœlo vel non competere materiam, vel non talem, qualis est ea mortalium. Propterea, nonnulli medios quodam modo se constituerunt, & id duplici via, & ratione. Quidā enim confessi sunt Aristotelem existimasse materiā Cœli distinctam ab ea mortalium, ipsi tamen alteri parti adhęserunt, veluti Philoponus in disp. contra Proclum. Similiter Scotus in secundo Sentent. 14. qui ex opinione Aristotelis asserit esse distinctam, absolute tamen & tanquam Theologus affirmat eandem; sed hæ sententiæ mihi non aduersantur: nam quæro, quid absolute nobis ostendat ratio, & præsertim per principia Aristotelis; Quod autem cœli materia, vel eadem vel distincta sit, ad articulos fidei non pertinet. Propterea, alii dixerunt materias has dupliciter considerari posse, vel consideratione Metaphysica, vel Physica: consideratione Metaphysica hoc est per communia & absoluta prædicata, esse easdem. Consideratione Physica esse distinctas. Quæ sententia etiam non est approbanda; Primo quia considerationes rerum non mutant earum Naturas. Secundo, quia Aristoteles etiam in Metaphysica dixit distingui, vt patet ex octauo Metaphysicæ, contex. 12. & ex 12. Metaph. contex. decimo. Tertio, quia si communia prædicata consideremus, ea sunt non vniuoca, sed ab vno, & propterea non vnam & eandem naturam denotant, sed in singulis variam, quæ prędicata si consideramus, etiam Deus erit idem cum materia, quia ambo entia & substantiæ sunt. Quare colligentes, dicamus, materiam cœli & mortalium non esse vnam numero per formam, quia ex se formam non includunt. Non per priuationem, adeo vt sint priuatæ distinctione, quia ea Cœli priuationis est expers: Non per negationem, adeo vt non distinctæ sint, reuera enim sua essentia variæ & distinctæ sunt, solum est eadem secundum quandam analogiam, quatenus vt materia mortalium includit facultatem ad recipiendam formam: ita materia cœli ad lationem cui subiicitur; Insuper est eadem quadam vnitate ab vno, non ita tamen, vt vna sit causa quod altera sit materia. Et si quæratur quæ earū ordine ab vno sit prima, dicendum: quod si consideramus dignitatem ea Cœli est prima, si vero proprietatem, prima est hæc mortalium, ea enim magis proprie est materia, cum magis sit potestate, & magis subiiciatur transmutationi & formæ.

Opinio media. *Euersio.* *Sentētia propria.*

Cap. X.

Quid sit materia Cœli, & an ei competat materia.

Apparuit materiam cœli esse distinctam à materia mortalium: at superest considerandum quid nam ea materia sit, quomodo distinguatur à materia mortalium, & num ei cōpetat potentia, nec ne. Quod ad primū pertinet, dixere nonnulli materiam cœli esse puram dimensionem substantialē, subiectam motui. Quæ sententia non videtur approbanda, quoniam vt inquit Arist. in 7. Metaph. cont. 8. longitudo, latitudo, & profunditas, quantitates sunt non autē substantiæ, & quāuis Auer. in quarta disp. contra Algaz. in solut. secundi dubii dicat, quod materia cœli est corporeitas quam actu habet, ipse tamen per corporeitatem actu denotauit substantiam simplicem, corpoream, & terminatā, quæ subjectum esset motus; Quam sententiam etiam reperit Auer. in calce cap. de substātia Orbis, & addit: Et est sicut inquit Themistius, quod Sol, Luna, & aliæ stellæ, aut sunt formæ, id est dimensiones, non in materia, id est corpora spiritualia aut habent materiam æquiuoce dictam de ea, & materia mortalium. Iamblichus

Quid sit materia cœli. Opinio prima. Euersio. Auerroes *Iamblichus.*

in lib. de mysteriis Aegyptiorum inquit: non fit in Cœlo compositio ex anima & corpore in tertiam naturam vnam, sed prorsus ad naturam animæ trahitur, atq; est quasi visibilis quædam anima: & forte Cœlum est lumen ipsum sine materia & sine demẽsione, dimensio enim ibi propter amplam præsentiam apparet: vnde cœlum est anima cœli seipsum aptans oculis, & rebus caducis; & circulus ille est circuitus animæ, lumen est intellectus eiusdem: & sicut in infimo corporum forma fit naturalis, ita in supremo materia fit formalis, & corpus animale, non autem anima fit corporea, si qua modo est in cœlo materia. Hæc Iamblichus in cuius sententiam videtur etiam Auer. modo aliquo inclinare, nam in primo cap. de substantia Orbis inquit: Natura igitur istius corporis non est nisi Natura animæ mouentis secundum locum, & est appetens per se, non per potentiam existentem in eo diuisibilẽ; & ob id in cap. 4. ait, cœleste corpus intelligere intelligentiam, quod etiam affirmat in 2. de Cœlo comm. 3. & in tertio de Anima comm. 14. & alibi, hi namque viri sapientes, considerantes non formam vllo pacto pendere in cœlo ex materia, sed contra cœlum & omne quod ei competit pendere ex forma, ideo asseruerunt cuncta recipere & seruare conditionem formæ, hinc in 4. disp. in solut. secundi dubii inquit Auer. Nulla est dissensio apud Peripateticos, quod corpora cœlestia careant potentia subiecta, ideo non est necesse vt habeant materiam, veluti habent mortalia. Propterea dixit Themistius, quod aut sunt formæ, aut sunt materiæ dictæ cum nostra materia æquiuoce, aut sunt materiæ viuæ ex se, non per aliquam aliam vitam, &c. Hæc & similia viri docti de materia & essentia cœli protulerunt, cum enim cœlum valde à nobis distet, cum competentia mortalibus eminenter includat, & demum cum in eo non sine varietate nonnulla eorum inspiciantur, quæ mortalibus competunt, mirum non est si varia ei tribuuntur, quæ apud nos inuicem pugnant, & modo illa ei tribuuntur, modo vero ab eo remouentur, cum ei partim competant, partim non. Absolute tamen dicere valemus, materiam & essentiam cœli esse substantiam corpoream simplicem, actu per negationem, quatenus forma formante non eget, vt actu sit, & motui subiiciatur, figura orbiculari circumscriptam, aptam sui natura continenter moueri in orbem, à separato motore. Ex quo elicitur solutio eius difficultatis an cœlo competat materia, vel ne? Nam Themistius, Auerroes, & alii viri docti, modo vnum, modo alterum cœlo tribuere videntur, & iure profecto: nam in cœlo & non reperitur, & reperitur materia; non reperitur, quia in eo non est materia mortalium, subiectum internæ transmutationis, quæ proprie materia dicitur, in eo tamen est materia secundum quandam analogiam, nam si refertur ad intelligentiam, non dicitur eius materia, sed Locus: ita Aristoteles in primo de Cœlo 22. & in 8. Physic. 84. Cœlum dicit locum Dei; Si refertur ad dimensiones sibi coęuas, ad lumen, & præsertim ad motum, ei competit materia sumpta late pro subiecto: hinc Aristoteles in 8. Metaph. 12. asseruit vel cœlo non competere materiam, vel solum ad vbi: Similiter Alexander in primo Natur. quæst. cap. 10. ait, cœlo & cõuenire & non conuenire materiam; Ex quo elicio duo; primum est, quod perperã Aegidius in sua quæst. de materia Cœli, damnat Auerroem negantem in cœlo esse materiam, nam Auerroes eam concessit, vt concedenda fuit, quemadmodum patet ex innumeris locis, negauit autem à cœlo materiam mortalium. Alterum quod elicitur est, rectius nos loqui, dicendo cœlo non competere, quam asserendo ei competere materiam. Ratio est: quia vox absolute prolata, intelligi debet in prima, & potiore significatione, vt elicitur ex primo Physic.

Auerroes

Circumscriptio materiæ cœli.

An cœlo competat materia.

Arist. Alexander.

Aduersus Aegidiũ.

Physic.74. hinc Auerroes modo essentiam cœli nũcupat actum & formam, modo materiam, modo potius subiectum quam materiam, quæ omnia distincta consideratione vera sunt. Et in secundo de Cœlo 22. inquit esse Elementorum, est propinquius conditioni materiæ quam formæ; corpus vero Cœli è cõtrario est propinquius conditioni formæ. In secundo cap. de substantia Orbis ait: rectius dici subiectum quam materiam, & iure, non enim in Cœlo materia est, sed ipsummet cœlum est subiectum motus, & materia per metaphoram, quæ cum sit actu, est particeps conditionis formæ.

Cap. XI.

An Cœlo competat potentia.

Quoniam materiam necessario comitatur potentia, ideo vt de materia cœli, ita de potentia non leuis est altercatio. Auerroes frequenter negat cœlo potentiam competere & ait propinquius esse conditioni formæ, quam materię. Similiter Aristoteles 9. Metaph. cont. 17. inquit, nil includens potentiam est æternum. Insuper inquit Auer. 9. Metaph. comm. 2. in simplici non reperiri potentiam, & omne includens potentiam esse compositum, fundamentum huius sententiæ conspicuum est, cum enim in Cœlo proprie sumpta materia non reperiatur, & ea sit origo potentiæ proprie sumptæ, iure colligendum est, cœlum ab huiusmodi potentia esse immune. Ex aduerso qui Cœlo putant eãdem materiam competere, ei quoque potentiam conuenire affirmant, veluti Ægydius Auic. & Philoponus. Hinc D. Thomas in primo de Cœlo, exponens contex. 20. inuehitur in Auerroem remouentem à Cœlo potentiam, & præsertim quia videtur aduersari Aristoteli, qui in calce primi de Cœlo, tribuit cœlo potentiam ad esse semper. Præterea, cœlum vel est purus actus, vel pura potentia, vel compositum includens potentiam, non est simplex actus, quia esset forma, non simplex potentia, quia non ageret in hæc mortalia, quare constat ex potẽtia & actu. Demum conditio materiæ est potentia, & distinctæ materiæ distinguuntur per potentias ad varias formas: quare si materia cœli differt ab ea mortalium, includit potentiam ad formas varias, & ob id potentiam includit. Præterea, ex Aristotele in lib. de interpretatione, omne quod est, potest esse, nam potentia etiam de necessario dicitur, Cœlum est, quare habet potentiam vt sit. Quod demum cõfirmatur ex ipsomet Auerroe in cap. de substantia Orbis, dicente: Cœlum ne dũ egere virtute mouente, verum etiam conseruante, non autem ea egeret, nisi includeret potentiam ad esse, nam omne pendens ex alio, quatenus pendet, ex se non est, sed solum habet facultatem vt sit. Pro resolutione præsentis difficultatis præaccipio potentiam esse duplicem, vnam iunctam cum actu, alteram seiunctam, distinctio est Aristotelis in secundo de Interpretatione dicentis, potentiam dici de vtrisq;, & esse communiorem necessario, adeo vt valeat hæc consequutio: necesse est esse, igitur contingit esse, & possibile est esse. Accipio secundo, potentiam omnem habere obiectum aliquod, ad quod referatur, quæ obiecta vt sunt varia, ita varij sunt gradus potẽtiæ, obiectum vnum est esse, hinc oritur potentia ad esse in rerum natura, ad quam pertinet etiam potentia non repugnantiæ. Aliud est conseruatio, de qua dicimus, incorruptibile posse esse semper, ex Aristotele in calce primi de Cœlo. Tertium est esse per formam, de quo dicimus lignum esse potentia ignem. Quartum est viuere. Quintum moueri, vel fieri quale. His præassumptis, dum quæritur an Cœlo competat potentia. Re-

An cœlo competat potentia.

Auer.

D. Thom.

Resolutio.

ſpondeo, cōpetere, & nō cōpetere cum enim interrogatio ſit multiplex, et danda eſt multiplex reſponſio, & decurrendo per relatos quinque gradus. Primo dico, Cœlo non competere potentiam ad eſſe ſeiunctam ab actu, quia ex ſententia Ariſt. ſemper actu fuit, competere autem potentiam iunctam cum actu, quia ſi eſt, etiam poteſt eſſe, competit enim huiuſmodi potentia omni enti, & non enti, cur nō repugnet eſſe, hæc tamē eſt differentia, quia dū dicitur de Deo, neceſſe eſt eſſe, ergo poteſt eſſe, illud poſſe ſolum excludat repugnantiam, in cæteris autem includat dependentiam. Si loquimur de potentia reſpiciente conſeruationem, ſimiliter dico hanc potentiam competere cunctis quæ ſunt, cuncta enim habent potentiam vt aliquandiu, vel ſemper ſeruentur, quod in primo de Cœlo dicitur æuum eorum, per quam potētiam Ariſtotelis in calce primi de Cœlo definiuit genitum, ingenitum, corruptibile, & incorruptibile, hæc potentia competit Deo pro non repugnantia, vt ex ſe ſit ſemper. Cœlo autem vt ſeruetur, & ſit ſemper cum ſucceſſione quadam motus mortalibus vt ſeruentur & ſint aliquandiu. Si loquamur de tertia potentia ad eſſe formatum, & eſſe actu per formam, ſic ex ſententia aſſerentium in Cœlo materiam eſſe eandem, & formari per aliquam formam, in cœlo erit potentia ad formam, iuncta tamen cum actu, nam vt Theologi de angelis & dæmonibus dicunt, eſſe præditos libero arbitrio, adeo vt in primo inſtanti creationis valuerint peccare, & non peccare, tamen cui parti primo adhæſerunt, ſemper immobiliter hærent, ita conſiderando materiā Cœli in prima notione ea poteſt recipere & non recipere eam formam, cum tamen eam receperit, ob formæ conditionem, ſemper eam ſeruat, & non poteſt eam deſerere. At ex ſententententia aſſerentium Cœli materiam eſſe diſtinctam, ſecus ſe habet, ea enim non eget forma aliqua formante, & conſtituente corpus actu per formam, cum ex ſe & ſui conditione ſit actu, & de hac potentia eſt lis, quam iure Auerroes reiecit à cœlo, & perperam à D. Thoma carpitur, nam hæc eſt potentia, quæ eſt comes materiæ primæ per quam compoſitum poteſt eſſe & non eſſe, quam à Cœlo remouit Ariſtoteles nono Metaphyſicæ contextu decimoſeptimo. Si demum loquimur de potentia ad vitam vel ad motum, hæc iuncta cum actu, ſemper competit Cœlo, vt diſtinctius patebit dum loquar de vita Cœli, Ariſtoteles octauo Metaphyſicæ, contextu duodecimo, Cœlo conceſſit potentiam ad motum. Ex his facile eliciuntur ſolutiones aduerſarum rationum. Nam rationes remouentes à Cœlo potentiam, vim habent de potentia materiæ per quam res poſſunt eſſe & non eſſe, & dum dicitur in ſimplici non eſſe potentiam: Reſpondeo, id eſſe verum de ſimplici per ſe ſubſiſtente, ratio eſt: quia potentia per quam res poſſunt eſſe & non eſſe, ordinata eſt ad compoſitionem, inſuper in ſimplici non reperitur potentia, vt ſit & non ſit, ſed in eo poteſt reperiri potentia, per quam compoſitum & pendentia ex eo ſint, & non ſint, vt ſe habet de prima materia. Rationes etiam pro D. Thoma relatæ diluuntur: afferebatur primo ſententia Ariſtotelis tribuentis incorruptibili potentiam ad eſſe ſemper: at iam dixi, hanc eſſe potentiam ad ſeruari, cunctis quæ ſunt competentem. Dicebatur ſecundo, Cœlum vel eſſe purum actum, &c. reſpondeo cœlum vt viuens & mobile, eſſe compoſitum, & includere potentiam, etiam ab Auer. conceſſam, ſed vt ſit, corpus actu, non eſſe compoſitum, ſed eſſe actum per negationem, quatenus vt ita ſit, non eget forma, non autem eſſe actum formalem, ita per iam dicta patet ſolutio cæterorum.

Auer. perperam carpitur.

Solutiones aduerſarum rationū.

CAP. XII.

Diluuntur rationes putantium materiam Cœli & mortalium esse eandem.

QVemadmodum præsentia lucis tenebricosæ nubes dissoluuntur, ita patefacta veritate rationes aduersæ facile diluuntur. Ratio prima sumebatur ex vnitate primi agentis, quæ simul in aduersarios reflectitur, & dissoluitur. Primum agens absolute vnum est, cui vnus respondet Mundus, primus motor absolute vnus est, cui vnum respondet primum mobile, & motus vnus qui totius nuncupatur, primum similiter alterans est vnum nempe cœlum, cui vnum alterabile, & vna materia alterabilium respondet, quæ est materia mortalium. Demum, vt agentia sunt subordinata, ita patientia. Secunda ratio sumebatur ex vnitate operis, quæ similiter reflectitur & soluitur, nam vt opus est vnum, ita eius materia, opus est vnum subordinatione, & mūdus est vnus vnitate ordinis simplicium corporum illum componentium, quare similiter materia debet esse vna non vniuoce, sed subordinatione. Tertia ratio sumebatur ex consensione partium Mundi, quæ etiam soluitur & reflectitur, qualis enim est cōsensio partium mundi, talis debet esse materia, at cœli non commouentur per affectiones mortalium, ideo non eandem habent materiam, mortalia cōmouentur per cœlestia quia ab eis seruantur, ex eisq; pendent, compatiuntur autem adinuicem & agendo repatiuntur sola mortalia, & propterea ea sola habēt materiam communem. Quarta ratio sumebatur à forma, quæ soluitur & reflectitur, nam vt forma est vna, ita materia, forma est ordo & in ordine est vnitas, quare similiter materia ordine aliquo debet esse vna. Quinta ratio sumebatur ex materia, nam ad patiēdum satis est vnum, & id formas omnes est aptū recipere. Soluitur & reflectitur, quia ea habent communem materiam, quibus cōpetit interna passio & permutatio, per ortum & interitum, hæc cœlo non competit, sed solis mortalibus, ideo solum mortalia habent id commune subiectum non cœli. Instantia de humana mente soluta est in præcedentibus. Sexta ratio eliciebatur ex conditione generū causarum, in omni genere est necesse ad vnum primum deuenire, soluitur & reflectitur, quia vt genus causæ est vnum, ita ad vnum est necesse deuenire, at genera causarum singula sunt vnum non vniuoce, sed vnitate ab vno, ita in eis est deueniendum ad vnum vnitate ab vno, & ordine aliquo, quod autem sit primū ab vno in genere materiæ iam patefeci, & hæc varietas & subordinatio conducit pro Mundi perfectione, vt superiora & continentia se habeant ad contenta, tanquam formæ, & perfectiones eorum, Mundus autem definitur per materiā proximam ordine vnam, dum dicitur quod est series simplicium corporum, addebatur quod tunc Aristoteles in primo Physicorum non assignasset communia principia, reflectitur quia assignauit principia mortalium quibus proprie cōpetunt, & ea assignans indicauit se assignasse principia omnium, quatenus sunt eadem genere ab vno, hinc in duodecimo Metaphysicæ, manifestauit ea esse communia communitate ab vno, vel secundū analogiam, vt recte etiam dixit Auer. ex sententia Alexandri in eodem duodecimo Metaphysicæ, comm. 29. at de hoc alibi latius. Septima ratio sumebatur ex attinentibus ad distinctionem, quæ reflectitur & soluitur. Nam ea, quæ distinguuntur seipsis & per aliud vere, iudicantur distincta, materia Cœli & mortalium ita se habent, quod ostenditur: quia vel considerantur absolute & in prima notione, vel in secunda notione & cum relationem ad aliud, si referuntur ad aliud, quia referuntur ad formas

Solutio primæ rationis.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Ratio septima.

distincti generis, ideo per eas distinguuntur, & tanquam per superadditum differunt, at si considerantur prima notione, non amplius differunt sed seipsis distinguűtur, aliud enim est differre, & esse varium, vt asseritur ab Arist in decimo Metaphysicæ, cont. 16. at instabatur, quia tunc distinctio etiam sumeretur à materia, respondeo id concedendo, vt conceditur ab Arist. in primo de Ortu & interitu, contex. 25. primo tamen & præsertim à forma petitur, hinc dicimus cœlum distingui à mortalibus, primo per formam, secundo per materiam. Octaua ratio eliciebatur ex accidentibus communibus Cœlo & mortalibus, quæ cum reflexione soluitur, vt enim communia sunt accidentia vtrisque competentia, ita vna est materia, ea sunt communia non vniuoce, sed vnitate ab vno, nam lux non vniuoce dicitur de ea Cœli & lucentium mortalium, lumen autem Cœli solum spiritaliter defertur per mortalia perspicua. Similiter perspicuum competens Cœlo & mortalibus vniuocum non est, motus diurnus, qui dicitur motus totius, non in prima materia, sed in simplicibus corporibus recipitur, & in eis nõ eodem modo, vt in Cœlo, afferebatur sententia Aristotelis in secundo de Ortu & interitu 37. dicentis, quæ comparantur secundum quantum habere communem materiam, soluitur per duo fundamenta, vnum est, quod cœli & mortalia comparantur secundum quantum non vniuocum, sed commune ab vno, non enim quantitas vniuoca dicitur de ea Cœli & mortalium, vt in progressu patebit. Alterum est, quia ea Aristotelis est ratio ad hominem, nam dixerat Empedocles Elementa esse æqualia, inquit Aristoteles Elementa solum posse dici æqualia, quatenus si inuicem permutarentur, ex terra tota, tantum aquæ consurgeret, quanta modo est aqua. Similiter de cęteris, at hunc in modum cœlum non comparatur cum igne, vel aliis Elementis, quia non est aptum in ea mutari, hinc elicitur reflexio rationis, quæ habent communem materiam, comparantur secundum quantum, consurgens ex mutua permutatione, cœli & mortalia non ita comparari possunt, quare non habent communem materiam. Instantiæ ex Ægydio depromptæ leues sunt, dicebatur in fundamento naturæ nil esse distinctum. Respondeo eam sententiam ad rem non facere, nam loquitur Philosophus aduersus Anaxagoram, & sermo est de Chao ab eo posito, de quo ait, quod nil in eo erat discretum, & nil vere dici poterat de ea substãtia. veluti quod sit alba, vel nigra, &c. nos autem dicamus in fundamento naturæ nil esse distinctum secundum formam. Addebatur sententia Aristotelis in secundo de Gener. 51. dicentis, sunt numero æqualia, & genere eadem principia æternorum & mortalium, ait esse genere eadem: at responsio elicitur ex verbis Philosophi proxime sequentibus, cum dicat, hoc quidem vt materia, id autem vt forma, inquiens vt materia, indicat quod est eiusdem generis ab vno, vel secundum analogiam, non autem vniuoce. Instabatur adhuc, quia si esset materia actu, ex ea cum Intelligẽtia non fieret maxime vnum. Respondeo ex orbe & intelligentia non fieri maxime vnum secundum esse pendens ex materia, & forma dante esse, sed fieri maxime vnum secundũ viuere & moueri semper ad quæ est potestate, insuper fieri maxime vnũ, tum quia indiuisibiliter & sine extensione, in orbe est motor, tum quia nil in eo est quod non pendeat ex Intelligentia, tum quia ea connexio est libera à contrarietate, tum demum quia est cũ æternitate, sic itaq; materia cœli & actu est per negationem, & etiam includit potentiam ad viuere & moueri, & propterea vt in actibus ita in potentiis considerantur distincti gradus, per quos inuicem seipsis distinguuntur, vt recte dixit Auerroes in cap. de substantia Orbis. Addebatur postremo materiam dici mediam, & quærebatur num materia Cœli

Octaua.

Diluuntur rationes Aegydio.

Cœli mediet, vel ne. Respondeo eam mediare: at non eodem modo, nam mediar inter non esse penitus, & esse actu per formam, & magis inclinat ad ens actu per formam, quam inclinet materia mortalium, quatenus includit conditionem quandam ei similem cum sit materia & corpus actu sine forma, & hoc non ei competit per mixtionem cum forma, sed per simplicem suam conditionem, sine vlla mixtione.

Cap. XIII.

De Materia orbium & Stellarum inuicem comparatarum.

Conspicue satis refulsisse puto, materiam Cœli ab ea mortalium esse distinctam, at considerandum modo occurrit: quomodo materiæ variorum orbium inuicem comparatæ, nec non materiæ stellarum comparatæ cum materia orbium, inuicem se habeant, num scilicet vniuersa cœlorum & stellarum materia consimilis penitus sit & eiusdem essentiæ, vel prædita sit aliqua varietate: quę consideratio quamuis sit de Cœlo ex se summe conspicuo, nobis tamen valde est obscura & dubia. Nam ex vna parte asserere materiam illam esse consimilem, videtur absurdum, cum enim alterius formæ altera sit materia, & intelligentiæ cœlorum sint distinctæ speciei, & subordinatæ, etiam materiæ videntur debere esse distinctæ, & præsertim quia nil est in cœlo quod non pendeat ex Intelligentia, quare cum intelligentiæ sint distinctæ, etiam pendētia ex illis indicanda sunt distincta. Ex aduerso quomodo sint distinctæ, difficile est cognoscere, nam si distinctæ sunt plurimæ in cœlo reperientur materiæ, non autem vna vt mortaliū, insuper tunc Cœlum non erit vnum simplex corpus, nec vna quinta essentia, sed multę. Cui difficultati respondens, dico essentiam & materiam Cœli esse eandē, & variam, est eadem communi quodam genere ab vno, consimiliore tamen quādum dicitur de materia Cœli, & mortalium, est varia vniuoce & proprie, hoc elicitur ex duplici ratione iam relata, & confirmatur per Aristotelem in primo Meteororum, c.3. dicentem. Quod enim est sursum & vsque ad Lunam dicimus esse corpus alterum, & ab igne, & aëre, quinimo & in ipso hoc quidem purius esse, id autem minus sincerum, & differentias habere, & præsertim qua definit ad aërem, & ad eum qui circa Mundum, &c. conspicue Philosophus in cœlo varietatem concedit, quam præsertim ait competere orbi Lunæ, cum sit imperfectissimus omnium, & propterea Pythagoras Lunam dicebat esse cœlestem Terram. Sed cum varietas sit duplex, vna prodiens ex mixtione cum contrario, altera sine mixtione, & solum per recessum ab aliquo primo per definitos gradus, primum varietatis genus non competit cœlo, cum in eo nec cōtrarium nec mixtio locum habeat. Alterum vero cœlo non repugnat, & in eo locum habet, vt recte asseruit Alexander in primo Meteororum, explicās relata Philosophi verba. Hinc Simplicius secundo de Cœlo comm.9. dixit, eadem erraticæ & non erraticæ sphæræ materia est, sed secundum aliquam diuinam dispositionem & ordinem, assignare differentiam non facile est. At cum materia vnius orbis distinguatur per gradus dignitatis, ab ea alterius orbis, dubium remanet de materia eiusdem orbis an omnino sit consimilis, nam cum vnam & consimilem sequatur intelligentiam, videtur iudicanda consimilis, ex aduerso ostenditur dissimilis, quoniā in parte aliqua est densior, in parte rarior, & stella dicitur densior pars orbis. Quo præassumpto, quæro, si materia est penitus consimilis, vel secundum propriam naturam exposcit densitatem stellæ, vel raritatem orbis, si densitatem

Num materia omnium cœlorum sit eadē.

Quod sint distincta.

Quod nō.

Solutio.

Confirmatio.

Duplex varietas.

stellæ, igitur altera pars præter naturam erit disposita. Similiter si exposcit raritatem orbis, densitas stellæ ei competet præter naturam, in cœlo autem dispositio præter naturam non conceditur, cum nil præter naturam sit æternum, id ipsum quoque dici potest de eodem orbe, & de corpore Lunæ, cuius pars quædam densior, quædam rarior esse dicitur, & hoc præsertim mihi difficultatem affert, quod ex sola partis orbis condensatione, parũ lucidæ, consurgat Stellæ corpus ex se apprime lucens. His itaq; & consimilibus rationibus suasus, puto ego, quod quemadmodum in singulis Elementis & præsertim in Terra reperitur varietas quædam partium, prodiens ex permixtione cum contrario, ita in singulis cœli orbibus & præsertim in Luna vicem gerente Terræ, per eminentiam, quãdam varietas sine permixtione vlla locum habeat, vt per verba relata indicauit Philosophus, hinc etiam differentiæ positionis varietatem exposcentes, in cœlo considerantur. Neque ob id euertitur simplicitas cœli, sed seruatur simplex cum aliqua partium varietate. Ratio autem aduersa facile diluitur: nam dicebatur orbem pendere ex vna simplici Intelligentia. Respondeo, ex communibus causis, & ex intelligentiis pendere ea quæ pendent cum dispositionibus, cõditionibus, & affectionibus, perfectioni totius vniuersi conducentibus: nam pendent orbes ex Intelligentiis primo in genere finis, parati enim sunt vt inseruiant intelligentiæ, ideo debent illis partibus esse præditi, per quas intelligentiæ operari debent, & suas vires effundere, secundo pendent in genere efficientis conseruantis, & mouentis, non quia orbes ex se sint mortales per interna contraria, ita enim nõ possent per naturam seruari æterni, sed quatenus demptis primis, cætera seruari nequeunt, quia tamẽ prima sunt necessaria, ideo etiam necessarij sunt orbes qui proxime ea prima sequuntur, tertio, pendent in genere formæ, dum considerantur vt viuentes. Ex his quæ dixi facile elici possunt solutiones duarum difficultatum, vna est, cum in orbibus Cœli reperiatur varietas, num ob id iudicari debeant corpora organica. Altera est, cum orbes sint mole definiti, & figura orbiculari terminati, à quo huiusmodi terminos recipiunt? De prima difficultate dico, corpus organicum esse duplex, vel proprie, vel secundum eminentiam, cœlum proprie non est organicum, vt vsurpatur organicum in secundo de Anima, in animæ definitione, & declaratur ab Aristot. in primo de Historia animalium, proprie enim viuentium organa sunt membra ex partibus dissimilis formę conflata, pro obeundo proprio aliquo munere animæ, sola raritas & densitas, ac insuper sola varietas ordinis ab vno, non constituit organa, veluti cum Elementa prædita sint varietate partium secundum densitatem, raritatem, & varietatem mixtionis, non propterea dicuntur prædita instrumentis. In cœlo tamen secundum quandam eminentiam, similitudinem, & facultatem locum habent, quatenus per varias partes vario modo operatur, & agit in mortalia, & præditum est aliqua varietate, absolute tamen inficiari debemus cœlum esse corpus organicum. Altera dubitatio erat, vnde cœlum terminos & figuram reciperet. Dicendum est ex sententia Arist. iudicantis cœlum æternum, Cœlum hæc habere partim ex se partim ab intelligentia propria: ex se, quatenus non est genitum, sed est æternum, & eius essentia talis est, vt per naturam propriam eam figuram exposcat. At quia vt elicitur ex secundo de Cœlo 71. inter Cœlum & Intelligentiam, siue inter mobile & motorem eius, debet esse congruens & definita ratio, cuius principium non potest esse Cœlum, cum ex eo nullo pacto motor pendeat, colligendum est Intelligentiam esse principium & causam, & esse causam in genere finis, in genere formæ, eo modo quo est forma, & in genere efficientis conseruantis.

Solutio.

Quomodo cœlum simplex.

Quomodo pendeãt orbes ex Intelligentia.

Solutio duarum diffic.

An cœlũ sit organicum.

Vnde cœlum figuram recipiat.

seruantis. Hanc puto etiam fuisse sententiam Auerrois, ideo in primo cap. de substantia orbis dixit, materiam cœli recipere dimensiones prima receptione mediantibus suis formis, non autem formas mediantibus dimensionibus. Ideo cœli dimensiones sunt proprium propriorum eius, indicans, quod vt proprium insequitur formam, ita in cœlo termini dimensionum sequuntur mororem. Et in secundo cap. de substantia orbis ait, quia cœlum est indiuiduum demonstratum & ens demonstratum actu, habens figuram vnam actu, omnia hæc sunt in corpore per materiam, & in materia per formam, hinc etiam ex sententia Aristotelis sola viuentia sunt prædita propria figura, & propterea cœlum quatenus viuēs, ea figura iudicari debet præditum.

CAP. XIIII.

An Cœlo & mortalibus sit commune aliquid vniuocum.

CVM Cœlorum materiæ veluti etiā formæ, apparuerint distinctæ à materiis mortalium, hoc super est considerandum, an saltem cœlo & mortalibus sit aliquid commune vniuocum: consideratio est apprime ardua, & ob id de ea variæ fuere Philosophorum sententiæ. Nonnulli enim vt Gregorius Arim. in primo Senten. distin. 8. q. 3. Art. primo & secundo, ne dum cœlo & mortalibus, verum etiam Deo & creaturis cōmune vniuocum competere existimāt, & Deum putant directe in prædicamento substantiæ locum habere: cuius opinionis etiam fuit Paulus Venetus, Scotus vero in primo Sent. dist. 8. q. 3. asserit non Deū, sed Intelligentias in serie prædicamenti substantiæ reperiri, ac ob id eis competere commune vniuocum, quod etiam ait competere Deo, quamuis non sit in prędicamento, nam existimauit ens vniuoce dici, D. Tho. in primo contra gent. cap. 25. similiter existimat intelligentias sub prædicamento poni, quamuis inficietur ens esse commune vniuocum, nam de hoc dissentit à Scoto. At prætermissa opinionum & rationum relatione, breuibus id solum dicam quod sentio, & duas profero conclusiones, Prima est, cœlo & mortalibus nil est commune vniuocum, altera autem, sola mortalia directe & proprie sub prędicamento collocantur. Vt pertinet ad primam ea ostenditur ratione & authoritate, ratio est quia natura vniuoca, est natura maxime vna, quæ est eadem in omnibus, natura vna & eadē, exposcit eadem principia, at principia cœli & mortalium apparuere distincta nempe materia, & forma, siue actus & potentia, quare etiā natura non eadem penitus esse potest, sed distincta, & vt principia sunt eadem sola vnitate ab vno, & secundum analogiam, ita natura vna est iudicanda: confirmatur inductione, nā prædicata communia sunt ens, substantia, corpus, accidens, actus, potentia, & similia, quæ omnia nequaquā sunt vniuoca, primo ens non est vniuocum, quia essentia ex qua deducitur ens varia est, vt apparuit: substantia similiter non dicitur vniuoce, quia materiæ eorū & formæ substantia est distincta quare & cōpositi, cum subiectum & substantia non sint vnū, neq; accidentia poterunt iudicari prædita natura vna, quia accidentis esse est alteri inhærere: pro hac conclusione conspicua extat authoritas Aristot. in decimo Metaphysi. 26. dicentis, æterna & mortalia ne dum specie, sed etiā genere distingui, & differētiam æterni & mortalis non accidere rebus, sed primo & per se eis competere asseruit & propterea absolute distingui: ex ostēsione primę conclusionis elicitur ostensio secūdæ, nā quæ non habent commune vniuocum non sunt eiusdem prædicamenti, prædicamentum enim exposcit genus vere vnū, ęterna & mortalia (vt patuit) n. ō

Grego-rius. Arim.

Scotus.

D. Thom.

Opinio propria.

Confirmatio.

habent commune vniuocum, quare non sunt eiusdem generis: genera namque generalissima, vt sint vniuoca, exposcunt etiam principia vniuoca, vt autem hæc conclusio sit clarior considero institutum Aristotelis fuisse eorum prædicamenta constituere, quibus proprie competit esse in prædicamento, hoc autem competit solis mortalibus, non æternis: ratio est, quia in æternis non seruatur ratio speciei, quæ est vt sit apta dici de pluribus indiuiduis, nam in æternis non reperiuntur plura sub specie, secundo non seruatur ratio vniuersalis: quæ est vt sit natura vniuoca & maxime vna in cunctis sub eo contentis eadem, nam competētia æternis in ordine sunt posita: tertio, non seruatur conditio differentiarum, quæ est vt sint contrariæ æque ponantur sub genere, diuidant genus, & species constituant. Præterea, vt apparuit non seruatur ratio principiorum prædicamēti, quæ est vt sint eadem vniuoce, demum non seruatur conditio proprie sumpti indiuidui, quæ ex 5. Metaphysicæ, contex. 12. est, vt eius materia sit vna, cœlo enim non proprie materia competit. Accipio insuper & considero, quod quamuis Aristoteles sola mortalia in decem classes distribuerit, tamen cum id fecerit, facultate & virtute quadam, etiam æterna ad prædicamenta redegit, nam esse in prædicamento contingit sex modis, quædam enim sunt in prædicamento directe & proprie, vt genera & species, quædam dicuntur collocari sub prędicamento vt singularia quæ variantur, quædam à latere vt differentiæ, quædam sunt supra prædicamentum, vt actus & potentia, siue forma & materia, quæ sunt principia prædicamentorum, quædam per reductionem vt proprietates quæ vt non distinguuntur fundamento ab eo cuius sunt proprietates, ad eius genus rediguntur, vt vero distinctam quandam formalitatem includunt, rediguntur ad qualitatem. Demum quædam sunt in prædicamento secundum similitudinem, ita dicimus cœlum redigi ad prædicamentum substantiæ, eius molem ad quantitatē, Lucem ad qualitatem, sic itaque Philosophus in prædicamenta redigens mortalia, facultate, & virtute redegit omnia. Ex his facile eliciuntur solutiones aduersarum rationum, nam argumentatur Scotus, quoniam intellectus de vno certus, de alio dubius, vnum aliquid commune vtrisque apprehendere dicitur, at nos de attinentibus ad cœlum sumus certi quod sit ens, quod sit substātia, quod sit corpus, dubij autem quæ substantia, & quale ens sit, quare substantia & ens dicta de cœlo & mortalibus vniuoca sunt. Solutio est facilis quia nos sumus certi non de natura vniuoca, sed solum de communi ab vno quod ambiguum est, nam si ea ratio vim haberet, sequeretur omne ab vno esse vniuocum: quia de omni ab vno formari potest consimilis ratio vt conspicue patet. At insuper instatur quia si communi vniuoco non essent prædita genera suprema essent plura quam decem, quod est conspicue falsum, & consequutio deducitur, quia præter contenta sub decem prædicamentis darentur alia. Respondeo præter decē prædicamenta & contenta sub eis non dari alia quibus competat ratio prædicamētorum vt apparuit, dari tamen alia quæ saltem similitudine ad prædicamenta redigantur, considerandū tamen quod quamuis varia prædicamenta non habeāt vnum commune vniuocum reale, habere tamen possunt vnum commune vniuocum secundæ notionis, veluti dum dicimus ea esse prædicamenta, genera suprema, genera generalissima, & similia. Instatur tertio, quia Aristoteles in tertio Physic. contex. 3. & in prima Philosophia ens diuisum per actum & potentiam distribuit in decem Prædicamenta, quare omne ens constans ex actu & potentia ad prædicamenta pertinet, Cœlum est huiusmodi, & in septimo Metaphysicæ, cum Aristoteles secasset id quod est in decem prædicamenta, agens de substan-

Institutū Aristot. in prædicamentis.

Diluūtur aduersæ rationes.

Diluitur instantia prima.

Diluitur altera.

Diluitur tertia.

substantia in contex. 5. inquirit quot sint, & an præter Astra & Lunam dentur aliæ abiunctæ substantiæ, indicans & cœlum & Intelligentias ad prædicamentum substantiæ pertinere. Similiter in 12. Metaphysicæ, comparans substantiæ prædicamentum cum cæteris, inquit in contex. 5. substantiæ vero tres sunt, vna sensibilis mortalis, alia sensibilis æterna, tertia immobilis, insuper in quinto Metaphysicæ, contex. 15. Dæmones numerat inter attinentia ad prædicamentum substantiæ. Similiter Auerroes in 1. Physic. cōm. 25. ait, dum dicimus quicquid est præter ens, est non ens, si per ens intelligimus decem prædicamenta, ea sententia vera est, indicans in prædicamentis omnia entia contineri; hæ ac similes instantiæ soluuntur per ea quæ dixi, cuncta enim attinent ad decem Prædicamenta, at modo eis consentaneo, non autem similiter, & ad rationem sumptam ex distributione entis diuisi per actum & potentiam in decem Prædicamenta, respondeo per duo fundamenta: primum est, quod secundum veriorem expositionem Aristoteles in tertio Phys. diuidit decem Prædicamenta, per actum & potentiam, ideo in cont. 6. inquit, diuiso secundum vnumquodque genus hoc quidem actu, hoc autem potentia. Alterum est, quod quamuis ens diuisum per actum & potentiam distribuatur in decem Prædicamenta, tamen in singulis Prædicamentis ea sola proprie continentur, quæ ex actu & potentia constant vniuoce dictis, vt eius Prædicamenti sunt principia, cætera vero per similitudinem tantum.

CAP. XV.

Quæ compositio competat Cœlo, & de compositione ex materia & forma opiniones variæ.

EXplicatis attinentibus ad Materiam Cœli, vt refulgeant etiam attinentia ad formam & ad compositum, de Cœli compositione est agendum. Quæ compositio duplex est, vna ex substantia & substantia, altera ex substantia & accidente; Prima compositio adhuc est duplex, vel enim est compositio ex subiecto & forma, vel ex numero plurium orbium, ex quibus dicimus vniuersum cœleste corpus consurgere; Loquar ego de singulis compositionibus, ordiens ab ea ex subiecto & forma, siue gerente vicem formæ, tanquam principaliore, de qua loquens, referam primo aliorum sententias, secundo, minus approbandas reijciam, tertio explicabo sententiam quam iudico veriorem, demum dubia nonnulla diluam; Quod ad primum pertinet, Simplicius vna cum Academicis, in Cœlo quinque subordinata considerauit, primo, Deum, secundo, Mentem, vel non participatam, vel participatam, tertio, animam; quarto, Naturam; quinto, Materiam, vt elicitur ex primo de Cœlo 36. ex secundo de Cœlo, 4. & 5. commentariis, materiam statuit postremum subiectum, cui asserit competere naturam tanquam semen, facilitatem, & propensionem, quæ media sit inter materiā & formam, vt se declarat in secundo Phys. in digressione de natura: per naturam ait recipi formam & animam, quæ anima est particeps mentis, supra quam est Mens non participata, cuius caput est Deus; Cœlum per naturam habet vt sit procliue ad motum in orbem, per animam habet, vt ab ea moueatur tanquam à proximo efficiente, à Mente motus dirigitur & seruatur consimilis, & æternus, à natura motus eius habet vt sit Naturalis, ab anima vt sit animarius, à Mente vt sit Mentalis, & Diuinus, Alexander referente Simplicio in 8. Phys. comm. 31. & in secundo de Cœlo comm. 3. eatenus differt ab opinione Simplicii, quatenus

De compositione ex subiecto & forma.

Simplicius.

Alexander.

Animam Cœli à Natura non distinguit: ideo in Cœlo solum considerauit materiam, Animam quam etiam Naturam appellauit, & tertio mentem. Cuius opinionis etiam fuit Themistius, ideo Auer. in 12. Metaph. 41. ex sententia Themistii, inquit: Potentia quæ in Stellis infinita est, non est naturalis earũ vt sunt corpore, sed vt pendent ex prima causa, aut ex anima existente in eis, ab illa potentia quæ non est corpus, & cætera denotando ordinem corporis cœlestis animæ, & Mentis, quem ordinem in cœlo etiam considerauit author ille qui nomine Alexandri circumfertur in duodecimo Metaphysicæ, com̃. 34. Auicenna nono suæ Metaphysicæ, cap. secundo: satis cum Simplicio consentire videtur, ponit enim in singulis orbibus corpus siue materiam orbis, Naturã ab anima prodeuntem, animam, & Intelligentiam, ideo inquit. Iam nosti quod hic motus indiget virtute infinita abiuncta à materia, quæ non mouetur neq; per intentionem; anima vero quæ mouet Cœlum, est corporea, conuertibilis, variabilis, non separata à materia, se habens ad Cœlum vt nostra anima ad nos, intelligens intellectione mixta cum materia, & existimans imaginatione certa, Insuper in eodem cap. loquens de Natura Cœli, ait: motor continenter in suo mobili, producit inclinationem, quæ inclinatio nil prohibet quod vocetur natura, adeo vt natura Cœli sit fluxus ab anima qui renouatur secundum imaginationem animæ &c. sic itaq; Auicenna in Cœlo considerat corpus Cœli, naturam, animam & Intelligentiam. Quæ fuerit opinio Auerrois non facile cõstat, ipse enim de hac re satis dubie, & modo vario loquutus est, ac ob id à variis vario modo eius opinio refertur, nonnulli tribuunt, quod purarit nullam in Cœlo esse compositionem, nisi ex Intelligentia & orbe, vt indicare videtur in primo de Cœlo, commen. quinto, nonagesimoquinto & alibi. Alii ei tribuũt quod fuerit eiusdẽ sentẽtię cum Themistio, & Alexandro, Card. Caietanus ait Auerroem primo putasse Cœlum esse simplex, & solum constare ex Intelligentia & orbe, mox vero mutasse sententiã, & venisse in opinionem Alexandri. At in constantiam hanc non puto obiiciendam esse Auerroi, sed existimo eum semper putasse cum Alexandro, in cœlo reperiri corpus cœli, animam, & Intelligentiam, vt indicauit in secundo de Cœlo, comm. 3. in tertio de Anima, comm. 14. in 3. disp. contra Algaz. in 12. Metaphysicæ 41. & alibi, quoniam animam cœli iudicauit tanquam actum mentis transeuntem, & vestigium, idolum, ac imaginem quandam ex intelligentia in corpus Cœli prodeuntem, ideo nonnunquam visus est ea tria in duo redigere: conspicue tamen locis relatis Auerroes ait, Cœlum intelligere suam Intelligentiam, quod ei non competeret, nisi anima esset præditum per quam viueret, ab Intelligentia distincta. Quod si Auerroes in 12. Metaphysicæ 38. inquit, motorem primum mouere sine medio, adeo vt animam mediam negare videatur, respondeo, illum mouere sine medio, hoc est non per mediam aliam Intelligentiam, vt de Deo existimauit Auicẽna. Vel dicamus, sine medio alio motu, nam ibi Auerroes considerat motus mortalium, ostendens eos non esse primos, sed pendere ex primo per alios intermedios motus. D. Thomas etiam non idem semper existimasse visus est, nam in secundo contra Gent. cap. 70. ait: Cœlum esse animatum, & recipere esse ab anima, indicans in quolibet orbe & animam, & Intelligentiam reperiri, vt existimauit Alexander, ex aduerso in prima parte Summæ, q. 7. art. 3. & in quæstionibus disputatis de spiritualibus creaturis, inquit, cœlum non esse animatum, Scotus quoque eiusdem fuit opinionis, vt elicitur ex 7. q. quolibetorum, & ex locis aliis, adeo vt ex horum sententia, in singulis orbibus reperiatur orbis, & Intelligentia ei assistens, in primo autem orbe præter propriam

Themistius. *Auicenna.* *Auerroes* *D. Tho.* *Scotus.*

priam Intelligentiam, aiunt etiam reperiri Deum. Demum alii in singulis orbibus, & etiam in primo aliam non concedunt compositionem, nisi ex Intelligentia & orbe. Quæ omnes opiniones in tria capita rediguntur: nam prætermisso eo quod pertinet ad Deum, quod non est præsentis considerationis, vel in Cœlo considerantur cum Simplicio, & Academicis quatuor subordinata, Mens, Anima, Natura, Materia; Vel cum Alexandro, Themistio, & Auerr. tria solū, Mens, Anima. Materia, vel cum Scoto & D. Tho. duo tantum, Intelligentia & orbis, in solo primo, tria, Deus, Intelligentia, & Orbis. *Capita opinionū.*

CAP. XVI.

Disputatio aduersus relatas Opiniones.

OPiniones relatæ satis dubiæ videntur: primo opinio Simplicii non videtur approbanda, tum quia cum plurimis Academicis Mentem primam à Deo secernit, quod Aristoteli & rationi aduersatur, cum supremum nil præter Mentem recte iudicari possit, tum quia de Natura non recte sentit, cum putet eā mediare inter materiam & formam, & neutrum esse, sed esse facilitatem & propensionem ad formam, cuius oppositum ex secundo Physic. conspicue elicitur, tum tertio, quia minus recte putat Mentem non proxime mouere Cœlum, sed animam, nam Mens assistens Cœlo, sua eminenti virtute valet proxime, & sine medio cœlum mouere, cum eminenter continent vim inferiorum formarum, & ea quæ sunt non sint multiplicanda sine necessitate, Insuper errat cum neget animam debere dici naturam, aduersus Alexandrum, ac insuper putet, animā Cœli ita esse actum & perfectionē cœlestis corporis, vt animæ sunt perfectiones mortalium corporum. Hinc in primo de Cœlo asserit cœlum modo aliquo esse mixtum saltem ex eminentiis Elemētorum, quia anima est perfectio corporis mixti, Cœlum autem anima præditum est, nam hæc longe absunt à sententia Aristotelis, conspicue enim Aristoteles in primo de partibus Animalium, animam asserit esse naturam, & id ipsum ex secundo Physic. lucidissime elicitur. Quod autē Cœlum sit mixtum non recte dicitur, cum motus eius sit simplicissimus. *Aduersus Simplicium.* Similiter Auicenna à Peripateticorū sententia longe recedit, & præsertim quia Cœlo tribuit materiam competentem mortalibus, insuper quia cœlo tribuit vim imaginandi, nam vt ait Philosophus in secundo de Anima, in æternis reperitur gradus animæ superior sine inferioribus, non enim Mens cœlorum eget aliis animę gradibus, & præsertim quia Phantasia exposcit sensus, cum sit motus factus à sensu qui actu est, vt definitur in secundo de Anima, à Cœlo autem absunt sensus, vt dicitur in tertio de Anima 61. & præsertim errat, cum dicat cœlo competere modum intelligendi permixtum cum materiā, demum superuacanea & redundantia imaginatur in Cœlo, cum per pauciora cuncta seruari possint, quæ cœlo competere videntur. *Aduersus Auicennam.* Tertio opinio etiam Alexandri, Themistii, & Auerrois distinguentium in Cœlo animam ab Intelligentia siue Mente, nō est approbanda, vt enim Natura non distinguitur ab Anima, vel à corpore Cœli, aduersus Simplicium, & Auicennam, ita anima non distinguitur à Mente, sed eadē Mens in Cœlo, distincta consideratione, & Mens, & anima iudicari debet, & cōfirmatur: quia anima Cœli nec nutriens, nec sentiens est, sed intelligens, huiusmodi autem anima, Intelligentia & Mens nuncupatur. *Aduersus Alexandrū.* Quod confirmo: quia Anima Cœli vel est mixta cum materia, vel ne, si mixta, non esset immortalis, nec Intelligeret. Hinc in tertio de Anima vt noster intellectus intelligat & immortalis sit,

dicitur immunis à mixtione, si non est cum materia mixta, neque extensa cum ea, nec ex ea pendens, huiusmodi Anima dicitur proprie Intelligibilis, & Mens, vt patet ex 3. de Anima cont. 16. Demum opinio D. Tho. & Scoti; quatenus in primo orbe considerant Deum à propria eius Intelligentia distinctum, approbanda non videtur, vt patefeci dum consideraui, an Deus moueat vt efficiens; Missum facio quod ipsi etiam de orbe contradistincto ab Intelligentia secus sentiunt quam ego, cum in eo considerent compositionem quandam, ego autem esse corpus omnino simplex asseruerim.

Aduersus D. Tho.

Cap. XVII.

De compositione substantiæ Cœli opinio propria.

Quæ compositio competat cœlo.

CVm cæteræ opiniones satis dubiæ ne dicam falsæ apparuerint, puto ego ex sententia Aristotelis in quolibet Cœlo hanc solam esse compositionem, ex orbe & Intelligentia, adeo vt in primo Orbe præter Deum alia Intelligentia mouens non reperiatur, vt etiam in cæteris orbibus sola reperitur Intelligentia mouens, & orbis quod est corpus mobile, omnino simplex, non conflatum ex materia, & forma alia, ab Intelligentia distincta, quæ Intelligentia ita se habet, vt ob varia eius munera, variis nominibus denotetur. Nam Deus vt prouidēs & supra alias Mentes positus, tanquam caput earum dicitur Pronia, hoc est prouidentia vel supra Mentem constitutus: Insuper vnaquæq; vt mouet, dicitur motor Cœli: vt se & supera apprehendit, dicitur Mens, vt dat Cœlo vitam, dicitur Anima, vt mouet cū conditione agentis per naturam, & producit motū naturalem, dicitur Natura, quamuis proprie in cœlo Natura dicatur essentia orbis, vt procliuis ad motum suum, quod hæc fuerit sententia Aristotelis ex variis colligitur: nam mos Aristotelis fuit nunquam plura addere, dum per pauciora aliquid seruare valuit, cum autem cuncta ad Cœlum attinentia per ea duo facile seruentur, non sunt addenda alia. Quod etiam ex eo patet: quia si alia in Cœlo excogitasset, valde fuisset diminutus, cum in vniuersa Philosophia de alio non fecerit verba, & præsertim dinstinctio animæ à Mente in Cœlo approbanda non videtur, cum in æternis facultas superior seruetur sine inferiore, vt dicitur in secundo de Anima 15. & 32. & anima in cœlo non possit esse nisi ex se & sine imperfectione intelligens, quæ dicitur Mens, & Aristoteles de anima Cœli, vt distincta ab Intelligentia, nunquam verba fecerit. Nec satisfacit euasio Simplicii in proœmio de Anima, dicentis, animas Cœlorum ab Aristotele non fuisse declaratas, vel quia cumulate à Platone explicatæ fuerunt, cuius sententiam subscripsit, vel quia per declarata in tertio de Anima de animaria Mente hominis, voluit reddi nota pertinentia ad animas Cœlorum, hæc inquam euasio inanis est: tum quia Aristoteles, nil vnquam inexplicatum prætermisit, quin ab aliis fuerit declaratum, alioquin Philosophiæ partes non absoluisset, tum insuper, quia de Cœlorum animis non idem sentit Arist. & Plato, nec competentia humanæ Menti declarata ab Aristotele in tertio de Anima, putat cōpetere animis Cœlorum, veluti distinctionem in agentem & possibilem, modum intelligendi per Phantasmata cum compositione, & discursu, & alia similia. Præterea, quod Aristoteles in Cœlo nullam aliam excogitauerit compositionem, lucidissime patet considerādo medium quo vtitur in patefacienda compositione Cœli, nam id facit per motum simplicem, qui motus solum nos ducit in notitiam compositionis ex motore & simplici mobili, non autem in notitiam eius subordinationis. Præterea, quod Aristo-

Mos Arist.

Simplicius.

Aristoteles Intelligentias Cœlorum ab eorum animis non secreuerit, conspicue patet considerando progressum eius cum in octauo Physicorum, tum in duodecimo Metaphysicæ. Nam in octauo Physicorum, patefacit in ordine mobilium necessario deueniendum esse ad primum, quod ex se moueatur, & huiusmodi primum in ordine Vniuersi statuit esse Cœlum, mox considerans quomodo contingere possit vt aliquid ex se moueatur, declarat post cont. 40. hoc solo modo id contingere, vt constet ex parte mouente, & parte mobili, mox cum motus sit æternus, considerans qualis debeat esse motor eius, manifestat esse indiuisibilem, non extensum, & solutum à corpore, huiusmodi sunt intelligentiæ, quarum numerum post consimilem progressum manifestat Philosophus in duodecimo Metaphysicæ, æquari numero orbium, nunquam Aristoteles, aliam in Cœlo compositionem, vel intelligentiæ ab anima distinctionem indicauit: Et præsertim, quia ea ratio maxime cogit, quoniam si datur in Cœlo anima distincta ab Intelligentia, ea anima vel est diuisibilis & extensa per orbem, vel ne, si primum, non esset æterna, vt patet ex calce octaui Physic. si alterum, ea erit Intelligentia, nam motores à materia solutos, Intelligentias & Mentem nuncupat Aristoteles, quas negat esse plures numero orbium. Immo in octauo Physic. 49. inquit, motum primum æternum, esse vnum, & propterea vnius esse mobilis, & ab vno motore, vt etiam in contex. 82. & 83. pro vnitate motus necessariam asserit esse vnitatem motoris; Rationes quibus D. Tho. & Scotus nituntur ostendere, in primo mobili reperiri pręter Deum etiam Intelligentiam propriam, ex sententia Aristotelis dissolui, dum patefeci Deum mouere vt efficientē. Sed alius huic meæ explicationi & sentētiæ aduersari poterit per Aristotelem in primo de Cœlo 92. dicentem, qui dicit Cœlum, dicit formam, qui hoc Cœlū, formam cum materia. Similiter, qui dicit Sphæram solis, dicit formā, qui hanc Solis Spheram, formam cum materia: quæro quæ est illa forma mixta cum materia? non Intelligentia, quia ea cum materia non est mixta, quare necessario videtur cōcedenda in Cœlo præter Intelligentiā, forma aliqua cū materia & corpore mixta. Respondeo, Aristoteles eo in loco nomine Cœli denotat totum Mūdum, vt semetipsum declarat; nomine formæ denotat essentiam, excludentem ea quæ sunt præter essentiam rei: per formam cum materia denotat essentiam iunctam cum conditionibus indiuiduantibus, constituentibus materiam totius contra distinctam à forma totius, vt eo loci manifestaui; Sic itaque loquendo de Mundo, qui dicit Cœlum siue Mundum, dicit formam quæ est essentia Mundi, & ordo simplicium corporum, hoc vero Cœlum denotat huiusmodi essentiam contractam per indiuiduantia cum eis iunctam. Loquendo autem de Sphæra Solis, gratia exempli, qui dicit orbem Solis, dicit essentiam eius non includentem accidentia præter essentiam: at qui dicit hanc Solis Sphæram, superaddit accidētia, & ea, quæ sunt præter essentiam; & si quæratur, sit hæc essentia orbis Solis? respondeo, quod est substantia simplex, subiecta motui; Ita de materia proxima mortalium dicere valemus, quod aliud est materia, & hæc materia. At instatur adhuc: quia Cœlum viuit, vita eius extensa est per orbem, Intelligentia non est extensa, quare in eo reperitur anima distincta ab Intelligentia? Respondeo: Cœlum viuit per naturalem nexum cum propria intelligentia, & contactum virtutis eius illi assistentis, at munerum vitæ ei solum competit motus, ob quem vita dicitur extensa, non autem quod extensus sit motor, qui vbi est, totus est.

Rationes aduersæ. *Instantia* *Solutio.* *Alia instantia.* *Solutio.*

CAP. XVIII.

An Intelligentia formet, & det esse Cœlo.

An Intelligentia sit forma formans.

Opinio Alexandri.

Simplicii opinio.

Opinio aliorum.

APparuit in Cœlo ex Aristotelis sententia aliam non reperiri compositionem nisi ex Intelligentia & Orbe. At hoc se modo offert sublimi consideratione dignum, Num Intelligentia Cœlum formet, eique largiatur esse? quæ consideratio vt est sublimis, ita est ardua, & variæ de ea sunt Philosophorum sententiæ, de qua vt ordine aliquo verba faciam, referam primo opiniones varias, patefaciam secundo fundamenta eorum potiora, tertio loco explicabo sententiam quam puto veriorem, demum dubia nonnulla obscuriora diluam. Quod pertinet ad aliorum opiniones, censuit Alexander, Mentem siue Intelligentiam non formare Cœlum, sed ei assistere, vt aurigam, animam vero esse endelechiam siue primam perfectionem Cœli, vt animæ mortalium, suorum corporũ, quam animam dixit esse naturam propriam Cœli, ideo Simplicius in octauo Physic. comm. 31. referens verba Alexandri inquit: scribit hæc Alexander in commentario secundi de Cœlo. Nos autem nitimur ostendere, diuini corporis nõ aliam esse Naturam, aliam animam, sed vt grauitas est Natura Terræ, & Leuitas Ignis, ita Anima Cœli, & cur erit alia? nam Anima est natura perfectior, & consentaneum est corporis perfectioris esse naturam perfectiorem, id ipsum de Alexandro dicitur à Simplicio in octauo Physic. comm. 51. in secundo de Cœlo, cõm. 3. & 4. & alibi. Simplicius sentit cum Alexandro, animam ab Intelligentia distingui, dissentit autem: quia Naturam secernit ab anima, eamque mediare affirmat inter Cœli corpus, & animam, cum sit ea propensio, quæ corpori, vel materiæ competit ad formam, adeo vt in Cœlo natura sit ea propensio ad motum in orbem; Hinc in secundo de Cœlo, commen. 3. & 4. inquit: Natura est vis patiens, cum sit idoneitas in subiecto quod mouetur, anima autem extrinsecus mouet. Putat itaque Simplicius Animam Cœli esse endelechiam siue actum assistentem Cœlo, à quo prodeat tanquam idolum, & vestigium quoddam per quod Cœlum redditur viuens: ac ita animam diuidit in vtentem, & formantem, vt patet ex secundo & tertio de Anima. Tertio reperti sunt alii, qui animam Cœli ab Intelligentia non secernentes, asseruerunt Intelligentias esse animas Cœlorum, qui in tres tanquam classes sunt distributi. Nonnulli affirmarunt Intelligentias formare, & dare esse Cœlo, vt Alexander Achillinus, & Hieronymus Balduinus: alii non formare, sed solum assistere, vt Zimara, Gandauensis, Scotus, & similes: nonnulli demum rem pro nulla parte necessariam, nobisque certam dixerunt, sed pro vtraque probabilem; Hinc modo alteram partem approbarunt, veluti D. Tho. qui in secundo, contra Gent. cap. 70. inquit: Cœlum esse animatum & recipere esse ab anima. Quod etiam affirmat in duodecimo Metaphysicæ, exponens contex. 25. inquiens Aristotelẽ statuere cœlestia corpora animata, & in primo de Cœlo, exponens cont. 20. inquit; materiam Cœli carere priuatione, quia in eo non est nata esse alia forma, & forma eius explet totam potentiam materiæ, cum sit forma totalis non partialis, & per relationem ad hanc distinctam formam differt materia Cœli, à materia mortalium. Hæc D. Tho. per quæ denotat Intelligentiam esse formam Cœli, cum forma totalis sit Intelligentia. Ex aduerso in prima parte Summæ, quæst. 70. Art. 3. negat Cœlum esse animatum, & recipere esse ab Intelligentia, quod etiam confirmat in qq: disputatis de creaturis spiritalibus. Qui sequuntur D. Thomam, aiunt, absolute Cœlum nõ

esse

esse animatum, nil tamen repugnare quin animatum sit: at contra in æternis nō differt esse à posse, vt patet ex tertio Physic. 32. Potius dicamus, Diuum Thomam vt Theologum negasse, cum Aristotele vero affirmasse Cœlū animatum. Ex quo elicio, nonnullos recentiorum minus rectè carpere eum tanquam Peripateticum, quia asseruit Naturam, non autem intelligentiam esse formam Cœli. Hæ variæ opiniones in duo Capita rediguntur: vnum est, quod Cœli corpus præditum sit forma, quæ eius sit perfectio, siue ea forma sit Anima, siue Natura infra animam posita. Alterum quod corpus illud omnino sit simplex, ex materia & forma non constitutum, & hæc duo distincta capita, potissimum consideranda proponuntur. *Duo capita opinionum.*

Cap. XIX.

Rationes potiores vtriusque partis.

Coelvm ab aliqua anima formari & recipere esse, his rationibus præsertim ostendi posse videtur: Nam primo vtor ratione D. Thomæ, 1. contra Gent. cap. 7. sumpta ex progressu Aristotelis in 8. Phys. Philosophus in eo libro ostendit, in mobilibus esse deueniendum ad primum, quod ex se mouetur, huiusmodi asserit esse cœlum; Insuper, omne ex se mobile ostendit constare ex parte mouēte, & parte mobili, ex quibus hæc constituitur ratio: omne ex se mobile, ex se constat ex motore & mobili, cœlum est ex se mobile, quare ex se constat ex motore & mobili: dico ex se, tanquam totum per se constans ex motore formante & mobili. nam si motor solum assisteret, vt nauta naui, non diceretur id compositum ex se moueri: quia ex eis non consurgit per se vnum, cum sint ambo distincta & completa; Confirmatur idipsum per Aristotelem in secundo de Cœlo 13. dicentē, in Cœlo nedum per relationē ad nos, verū absolute & ratione sui, inueniri differentias positionis, cum sit animatum. Ex quo elicitur hæc ratio: omne ex se præditum differentiis positionis, est ex se animatum, Cœlum ex se præditū est huiusmodi differentiis, quare ex se est animatum: si ex se, igitur ab anima recipit esse, & formatur, quæ anima ostensa est eadem cum Intelligentia. Insuper in secundo de Anima, cont. 15. inquit Philosophus, potentias animæ superiores nō reperiri in mortalibus sine inferioribus, indicando in æternis, nempe in cœlo secus se habere. Et in cont. 29. inquit, quibusdam Mentem competere, vt homini, & si quid aliud honorabilius est, huiusmodi autem est cœlum, quare supponit Philosophus, Cœlum animatum, & viuens: non autem tale esset, nisi viueret per propriam formam: nauis enim & currus, quamuis eis assistant & præsint Nauta & auriga, non dicuntur viuere. Insuper vtor ratione deprompta ex eodem D. Thoma, primo Cœli 20. Omne quod est, vel est potentia, vel actus, vel compositum: Cœlum non est pura potentia, alioquin non ageret in hæc mortalia, non purus actus, alioquin non moueretur, nec caderet sub sensum, quare est compositum ex potentia & actu, ex materia & forma, & quia est viuens, ideo forma eius est Anima. Præterea, id ipsum ostēditur rationibus, quibus Aristoteles in primo de Cœlo patefacit cœlum esse quintam essentiam, distinctā à quatuor Elementis, nam ex eo quod motus cœli in orbem, est simplex, est præstantior motu recto, & secundum naturam competit Cœlo, colligit Cœlū distingui à quatuor Elementis, & eis dignitate præstare, quo præassumpto, quæro, cum Philosophus ex conditione motus Cœli, colligat conditionē naturæ & essentiæ Cœli, vel colligit conditionem formæ abiunctæ, vel materiæ, vel formæ cum

Cœlum formari. *Ratio prima.* *Confirmatio.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.*

materia iunctæ, eamque formantis, non primum: quia Aristoteles in libris de Cœlo, de cœlesti corpore loquitur, idq; colligit esse distinctæ naturæ, non de Intelligentiis ad Physicum non attinentibus. Non secundum: quia conditio motus naturalis nobis manifestat eam naturam, quæ principium est illius, vt motus sursum & deorsum, manifestat naturam internam Elemẽtorum quæ forma est, quare colligit conditionem formæ iunctæ & formantis materiam, & nisi hoc diceremus, tunc Aristoteles æquiuocatione nos deciperet, cum progrediendo per motus simplices in inuentionem simplicium corporum, & conditionis eorum, de Elementis colligat pertinentia ad naturam & conditionem formæ formantis, de Cœlo autem non eius sed alterius. Et confirmatur: quoniam Aristoteles in eodẽ primo de Cœlo, vt per motum Elementorum à medio, vel ad medium, circumscribit graue & leue, ita per motum in orbem, conditionem Cœli nec grauem nec leuem, at grauitas & leuitas formam circumscribunt formantẽ, quare similiter non esse graue, nec leue denotat & circumscribit formam Cœli formantem, alioquin conspicua adesset æquiuocatio. Præterea, vtor ratione qua vtitur Aristoteles in secundo de Anima 24. & 25. contextibus, ad ostendendum animam esse formam animalis, quæ huiusmodi est, Id quo primo corpus animatum viuit & operatur, est eius forma: addo minorem, Anima Cœli est id quo primo Cœlum viuit, & operatur, quare est eius forma, ex quo infero, non corpus Cœli esse actum & perfectionem animæ, sed animam corporis. Præterea, Cœlestia corpora inuicem comparata, vel sunt eiusdẽ vel distinctę speciei, quodcunque dicatur, semper inferam, Intelligentiam dare esse, quoniam species per formam constituitur; & confirmatur, quia Cœli dicuntur distinctæ speciei ab vno, & ordine aliquo, non secus ac intelligentiæ, vt dicitur ab Auer. in secundo de Cœlo 39. Species autem corporum constituitur non à forma assistente, sed à sola formante. Hinc Græci omnes, & cum eis Auicenna, & Auerroes consentiunt, Cœlum à forma aliqua formari & constitui, & Auerroes in Epit. Metaphysicæ tract. 4. inquit, motores Cœlis esse formas quibus Cœli sunt id quod sunt. Ex aduerso autem alii rationibus variis & authoritatibus oppositũ suadere nituntur, quarũ ego nonnullas & potiores referam. Quod in Cœlo nõ reperiatur forma vlla formans, elici primo potest ex conditione materiæ Cœli: nam ea distinguitur à materia mortalium, quoniam vt inquit Aristoteles in octauo Metaphysicæ, cont. 12. & 12. Metaphysicæ, contex. 10. hæc mortalium est materia formæ, ea autẽ solum est subiectum motus, ex quo infero, materiam Cœli à nulla forma formari, alioquin ea quoq; esset materia formæ, non tantum motus secundum locum; Et confirmatur: quia materia ad vbi, est materia actu, & quod est actu non eget forma; Hinc patefeci in præcedentibus, in Cœlo non reperiri potentiam ad formam, cum dicat Philosophus nono Metaphysicæ 17. nil potentia præditum esse æternum. Præterea, id ipsum ostenditur ratione sumpta ex forma: nam cum in Cœlo nulla sit compositio nisi ex Intelligentia & orbe, si per aliquam formam formaretur, ea esset Intelligentia, at ea Cœlum non format; quod ostendo: quia moto composito, mouentur ex accidenti componẽtia illud, Intelligentiæ autem statuuntur omnino immobiles. Nec satis facit solutio dicentium id non sequi, quoniam Intelligentiæ non pendent ex materia, & moto corpore mouentur pendentia ex eo, non autem quæ non pendent; Hinc inquam non satisfacit: quoniam dum mouetur Cœlum, quæro, vel mouetur sola materia Cœli, vel congregatum non sola materia: quia per eos est potestate, eget forma & terminis, subiectum motus est terminatũ. & actu, quare cõgregatum

Quinta. *Sexta.* *Septima.* *Auerroes* *Rationes pro parte aduersa.* *Ratio prima.* *Secunda.*

gregatum est id quod mouetur, quod cum sit, suæ partes simul iunctæ, etiã partes necessario mouebuntur. Quod confirmo, considerando corpus Solis, & dico hoc corpus Solis habet esse ab Intelligentia, vt pars à forma totius, igitur hoc esse Solis est Intelligentia cum sua materia, sed Sol cum suo esse, modo est in ortu, modo in occasu, igitur Intelligentia, vt est esse Solis, modo est in ortu, modo in occasu, & ob id ex accidenti mouetur. At dicebat Alexander referente Simplicio in 8. Phy. 84. primum motorem non moueri per motum Cœli, quoniam non est in parte sed in vniuerso cœlo, quod non mutat locum. Quæ euasio inanis est, quoniam si est in toto Cœlo, etiam erit in partibus, cum totum non sit seorsum ab eis, quare ratione partium ex accidenti mouebitur, & confirmatur: quia si totum respicimus, id quoq; secundum totum non mutat locum, & tamen continenter dicitur moueri. Insuper, accipio sententiam Arist. in 1. de Cœlo 92. qui dicit Cœlum, dicit formam: qui hoc cœlum, formam cum materia mixtam. & quamuis tunc Arist. nomine Cœli Mundum significet, tamen etiam de Cœlo pro parte ætherea, vera est ea sententia. Qui itaq; dicit Cœlum, dicit formã, quæ est essentia rei, tunc vltra, si cœlum habet formam formantem, qui dicit Cœlum eam formam denotabit: quare si Intelligentia dat esse Cœlo, denotabit eam, & præsertim quia inquit Aristoteles in 8. Metaphysi. cont. 7. nomina concreta primo formam denotare: At quod intelligentiam denotet, penitus est absurdum, quoniam eam formam denotat, quæ in hoc Cœlo est cum materia mixta: at Intelligentia ab Aristotele non dicitur mixta cum materia, sed seiuncta, vt patet ex octauo Physic. & 12. Metaphysicæ. Id ipsum confirmo: quia si Cœlum primo significat formam, & ea est Intelligentia, igitur Aristoteles in lib. de Cœlo non egisset de Cœlo, cum non egerit de Intelligentiis, neque etiam agere de Cœlo pertineret ad Physicum. Præterea, sententia est Aristotelis prope calcem 8. Metaphysicæ, quæ non habent materiam, nec intelligibilem, nec sensibilem, statim vnum aliquid est vnumquodque eorum, hoc est natura speciei natura indiuidui in eis non secernitur, quod etiam dicitur in tertio de Anima quæ sententia de Intelligentiis vera non esset, si Cœlum formaremus: aliud enim esset Intelligentia secundum se, & ea cum materia iuncta. Præterea, Aristoteles in primo de Anima 49. disputans aduersus Mundi animam, à Platone excogitatam, inquit: Laboriosum est mixtum esse cum corpore, & non posse absolui, & etiam fugiẽdum si melius est Menti, non cum corpore esse, vt dici solet, & multis placet, &c. hoc Platoni obiicit Aristoteles, cum tamen Plato non putarit Animam Mundi pendere ex corpore, sed solum dare esse illi: Confirmatur: quoniam ex sententia Aristotelis omnis forma formans & terminans materiam, pẽdet ex ea, cum materia & forma, in proprio genere sint sibi inuicem causæ: hinc materia in calce secundi Physic. dicitur causa sine qua nec forma nec finis est. Demum, id ipsum ostendo rationibus sumptis ex conditionibus compositi, omne compositum præsupponit causam efficientem componentem, nil enim seipsum cum alio cõponit, sed finis excitat agens ad constituendum compositum, hinc omne compositum in 12. Metaphysicæ ab Auer. dicitur nouum, Cœlum autem ab Aristotele statuitur ingenitum. Insuper, vtor ratione Aristotelis in octauo Physic. 30. nullum continuum mouet seipsum, nam quatenus vnum & continuum non tactu, eatenus pati non potest, sed quatenus separatum est, hoc aptum natura est facere, illud vero pati, &c. hac ratione ostendit Philosophus, Elementa non se mouere: at simili ratione ostenderetur, Cœlum non ex se moueri, si Intelligentia formaret, nam nec pars Cœli moueret aliam partem, vt se habet de animali-

Tertia. *Alexander.* *Euersio.* *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.* *Septima.* *Octaua.* *Nona.* *Decima*

bus mortalibus, quia est corpus consimile, nec Intelligentia moueret materiam quia non esset sola virtute fugens, sed forma eius, forma autem non agit in materiam quam format: & confirmatur, quia in compositis actiones sunt compositorum, non formæ tantum: ideo vt totum animal se mouet per initia varia, ita totum compositum Cœli deberet esse & mouens & mobile, per distinctas rationes: Hinc Aristoteles de stellis loquens in secundo de Cœlo, dixit: quod si deberent proprio motu ex se moueri, deberent esse prædite instrumentis motus, quia viuens sua forma præditum & se mouens debet esse præditum instrumentis motus. Demum, conspicue patet, Aristotelem putasse corpus cœleste expers formæ formantis, considerando medium per quod progreditur in notitiam corporum, id medium est transmutatio, mortalibus competit omne genus transmutationis, ideo eis competit subiectum & materia cuiuslibet termini trāsmutationis, & formæ, Cœlo sola competit latio, quare id medium solum patefacit in Cœlo esse compositionem ex motore & mobili, non autem ex materia & forma.

Vndecima.

CAP. XX.

Resolutio difficultatis, an supera Mentes forment Cœlum.

RAtiones quæ pro omni parte relatæ sunt, satis dubiam reddidere eam considerationem, an Intelligentiæ forment cœlestia corpora, præsertim tamen illæ præualere videntur, & magis cogere, quibus Cœlum ab Intelligentiis non formati ostendebatur: Ideo pro resolutione duas profero conclusiones: vna est, Cœlum non est formatum ab Intelligentia, sed est corpus omnino simplex. Altera est, Cœlum recipit ab Intelligentia viuere sumptum pro actu secundo, non pro primo, recipiendo motum qui est vitalis actus. Pro quarum explicatione præaccipio, Mundum esse Opus omni ex parte perfectum, & absolutum, ex quo colligo, illum esse præditum omni gradu perfectionis, quare cum in Mundo inueniatur materia omnium infima, expers terminorum & actus, inueniatur forma quæ solum est actus, debet etiam dari medium, quod sui natura & cōditione partim sit potestate, partim actu, huiusmodi est orbis Cœli, qui est potestate ad motum, actu vero, quia terminatū est, nec eget forma vt reddatur subiectum actu lationis. Præterea, vt datur duplex genus formarum, vnum abiunctum à materia, alterum iunctum & materiarum, ita consentaneum est rationi, dari duplicem materiam, vnam non egentem forma, respondentem formæ non egenti materia, alterum egentem, respondentem formę materiatæ, alterius enim formæ altera debet esse materia, vt dicitur in secundo Physic. 26. Demum pro vniuersi absolutione, vt dantur formæ solum eminenter includentes perfectionem formarum mortalium, sine compositione, & dantur qualitates veluti lux Cœli, sine compositione, & eminenter includentes qualitates mortalium, ita putandum est, dari corpus simplex, eminenter & sine compositione & pugna includens elementa mortalia, huiusmodi autem solum est Cœlum, quare ab aliqua forma formante cōstitutum iudicari non debet, sed corpus simplex, & actu ex se. Insuper considerandum est, in constituentibus vniuersum, varios reperiri gradus: corporum enim quædam solum sunt, alia viuunt, nonnulla sentiunt, quædam ex se mouentur, alia intelligunt: Cœlum non eget forma vt sit actu, ex se enim est tale, nec eget vita pendente ex anima nutriente, cum ei nutritio, accretio, & generatio non competant, nec eget vita prodeunte ex sensu, vt in 3. de Ani-

Resolutio

Mundus vndique perfectus.

Duplex genus formarum & materiarum.

Gradus Vniuersi.

de Anima 61. oftenditur, sensus enim dati sunt vel ob salutem corporis, vel ob disciplinam, quibus cœlum non eget. Neque eget vita per quam intelligat, munus enim Intelligendi non corporis, sed Mentis est, solutæ à corpore. Neque etiam eget vita vt moueat, quod pertinet ad facultatem iudicãtem & appetentem, vt dicitur in tertio de Anima 48. sed solum eget actu quodam vitali per quem perficiatur & in cætera agat, huiusmodi autem actus est motus, ad quem cœleste corpus sui natura est procliue. Hinc dicitur, potestatem ad vitam, non quidem sumptam pro actu primo, qui est esse, de quo dicitur, viuere viuentibus est esse, sed pro actu secundo, quem actum recipit per contactum virtutis propriæ Intelligentiæ, munere cuius vitalis actus valet deinde esse principium vitæ contentorum sub cœlo. Eget itaq; Cœlum intelligentia, non vt sit, sed vt viuat per actum secundum ex Intelligentia prodeuntem, Simplicius autem, Themistius, Alexander, & Auerroes, putant Cœlum viuere per actum primum, nempe per animam perficientem, & reddentem illud viuens. Demum accipiendum est connexionem formæ assistentis cum subiecto esse duplicem, vnam per appetitum, præelectionem, & ad libitum, vt Nauta assistit naui, & Auriga currui. Altera per Naturam, & propriam conditionem, vt Intelligentia cœlo, in prima connexione subiectum non est procliue ad formam, hinc ex eis fit vnum per violentiam, & mouetur mobile per violentiam: In altera vero subiectum est procliue ad cõnexionem, & ad actum ex connexione prodeuntem: Hinc magis fit vnum, & operatio dicitur secundum naturam ex parte vtriusque, nam motor mouet vt aptum est moue e, & mobile mouetur vt aptum est moueri, & ea connexio cum sit immunis à qualibet violentia, seruatur æterna. Præterea differunt hæ duæ connexiones, siue assistentiæ, quia per primam subiectum non pendet ex assistente, vt nauis ex Nauta, nisi vt ex fine. Per alteram dicimus, quicquid est in Cœlo pendere ex Intelligentia tanquam ex mouente, & per motum conseruante. Ex his elicitur primo ratio, cur motus Cœli dicatur secundum Naturam, non autem Nauis, vel Currus: Elicitur secundo, cur Intelligentia magis nectatur cum cœlo, quam Nauta cum Naui: tertio cur ea connexio sit æterna, non hæc: quarto, cur Nauis non dicatur viuere, nec ex se moueri, cum tamen de Cœlo dicatur vtrunque. Sed quæritur, an valeamus recte dicere, Cœlum appetere, & Intelligere? Auerroes sæpe id affirmat, vt secundo de Cœlo comm. 3. tertio de Anima 14. & alibi, id ipsum per sua fundamenta tenentur dicere Simplicius, Alexander, & quicunque in Cœlo animam ponunt ab Intelligentia distinctam, at per ea quæ magis approbanda iudicaui, respondendum est, Cœlum pro contrà distincto ab Intelligentia, nec intelligere, nec appetere appetitu sequente cognitionem: pro congregato vero ex Intelligentia & orbe, dicendum est intelligere, & appetere ex accidenti, hoc est, per partem non formantem, sed solum assistentem, cui intelligendi & appetendi actui corpus cœli nullo pacto cõducit, rectius tam de Cœlo, quam de Naui iuncta cum Nauta dicere valemus, quod intelligat, & appetat ob connexionem per naturam & intimiorem cum orbe, adeo, vt ob contactum virtutis, ob vitalem actum in orbe per naturam receptum, & connexionem secundum naturam vtriusque, Orbis possit dici viuens & appetens.

Cælum eget intelligentia, vt viuat.

Forma assistens duplex.

Quatuor colliguntur.

Dubitatio.

Sententia propria.

Cap.

Cap. XXI.

Diluuntur rationes putantium superas Mentes formare Cælum.

CVM modus apparuerit, quo superæ Mentes cum suis orbibus connectuntur, non est modo difficile rationes soluere, asserentium eas formare Cælum. Prima sumebatur ex 8. Physic. in quo Aristoteles patefaciebat in mobilium ordine, primum debere ex se moueri, & propterea esse viuens: Respondeo, Cælum ob eam connexionem per Naturam cum suo motore, iure dici ex se moueri, & viuens: non ita tamen, vt motor formet orbem, eique largiatur esse, nam in calce libri & in duodecimo Metaphysicæ, eundem motorem ostendit secretum esse ab orbe: imo retorquendo argumentum dico, si orbis formaretur ab Intelligentia, non esset ex se mobile, quoniam corpus simplex non ex se per suam formam mouetur, cum materia quæ sit potestate, non subiiciatur proxime motui, hinc Aristoteles in secundo de Cælo ait: si Stellæ proprio motu ex se mouerentur, deberent esse præditæ instrumentis motus. Instantia de Naui & nauta iam est soluta: Instabatur secundo, quia omne ex se præditum differentiis positionis, est viuens: Respondeo, Cælum dici viuens per contactum virtutis & vitalem actum, ex quo contactu, & infusione virtutis, prodeunt differentiæ. Hinc Aristoteles ex motu Cæli secundum locum differentias sumpsit, & considerauit. Afferebatur deinde authoritas Aristotelis in secundo de Anima, dicentis, in æternis reperiri facultates superiores sine inferioribus Respondeo, reperiri quidem, sed modo eis consentaneo. Instabatur deinde, quia omne quod est, vel est potentia, vel actus, vel quid conflatum ex vtrisque: hoc iam solutum est in præcedentibus, nam Cælum in ordine ad motum, ad actum vitalem, & contactum virtutis, est quid compositum, at ex se est corpus actu, non egens forma formante, & dicitur actus quidam corporeus, non quidem formalis, sed materiatus, & actus existentiæ, non egens actu formali vt existat, quemadmodum eget materia mortalium. Hinc Iamblichus, & Themistius dicebant in Cælo non formam reddidi materialem, sed materiam reddi formalem, & accedere ad conditionem formæ. Instabatur insuper, quia Aristoteles in primo de Cælo, ex conditione motus simplicis Cæli, colligebat conditionem naturæ, & essentiæ Cæli, non quidem materiæ, vt ostendebatur, sed formæ: Respondeo, Cælū quamuis sit corpus simplex, formam non includens, tamen quia est corpus actu, non egens forma, & præditum propensione ad motum, proportione respondet Elementis ex materia & forma constitutis, ideo vt Elementa composita, sunt vel grauia, vel leuia, ita id corpus illis proportione respondens, eamque compositionem in eminentia & cum simplicitate includens, nec graue, nec leue dicitur: nam ex æterno Cæli motu, & conditionem mobilis, & vires motoris colligere valemus, vt etiam id facit Aristoteles in primo de Cælo, & in 8. Physi. ex quo patet etiam solutio quintæ rationis. Auer. in 1. de Cælo, mouit hanc difficultatem, duasque eius dedit solutiones, sed Auerroem missum facio. Afferebatur deinde ratio Aristotelis in secundo de Anima: quia id quo corpus Physicum primo operatur, est forma. Respondeo, quod est forma, vel formans, vel assistens, & eminenter includens conditionem formæ, solus orbis non operatur, sed congregatum ex Intelligentia & orbe. Insuper instabatur, quia orbes vel dicuntur eiusdem, vel distinctæ speciei, semper sequitur vt sint formati, cum species sumatur à forma: Respondeo proprie in specie Prædicamentorum sola constituuntur mortalia,

Margin notes: *Solutio prima.* — *Secunda.* — *Tertia.* — *Quarta.* — *Ratio sexta.* — *Ratio septima.*

æterna vero, tantum per similitudinem, & propterea siue consideremus Intelligentias, siue orbes infra vitã positos, semper dicuntur distinctæ speciei, ab vno, quatenus sunt distincti gradus, vt etiam asseruit Auer. disp. prima, in fol. 11. dubij, inquiens, orbes specie distingui non solo numero & in disp. 3. in fol. 26. dub. ait, non differre specie, quia non habent commune genus, indicans differre ordine aliquo. Sed adhuc instatur ratione satis efficaci: quoniam Aristoteles in primo de Cœlo 92. inquit, Cœlum esse formam in materia, idq; ostẽdit, quoniam cadit sub sensum, si est forma in materia, igitur est compositum: quod confirmatur: quia Cœlum hoc quod inspicimus, est singulare, & indiuiduum, quare formã habet cum materia iunctam, per Aristotelem in eodem loco: & quamuis tunc Philosophus nomine Cœli denotet Mundum, tamen eadem ratio vim habet de parte mundi ætherea, quæ sub sensum cadit. Nonnulli recentiorum Philosophorum duas dant solutiones, prima est, quia Cœlum seclusa Intelligentia nec singulare nec indiuiduum est, nam seclusa Intelligentia, omnia accidentia auferuntur. Hæc solutio est negligenda, tum quia accidentia nõ sunt principale principium indiuiduationis, tum insuper quia seclusa Intelligentia etiam cœlum nõ esset, vt dicitur nono Metaphysicæ 17. nam pendet ex ea vt ex efficiente conseruante. Ideo secundo respondent per Auerroem primo Cœli 95. dicentem, orbem ex se indiuiduum esse, ideo non sequitur, cœlum est indiuiduum, igitur cõpositum, & Aristoteles inquiens aliud esse Cœlum, & hoc Cœlum, de Mundo loquitur. At cum hoc dicant, aduersantur Auerroi, & Aristoteli, Auerroi primo, quoniam in eo cõmen. dubitat an in Cœlo sensibile, sit idem cum intelligibili, respondens ait: quod differunt, quoniã per vnũ est sensibile, per alterũ, nempe per relationem ad Intelligentiam, est intelligibile, quare concedit Auerr. quod etiam de parte ętherea loquendo, aliud sit Cœlum, & hoc Cœlum. Sed hoc Cœlum per Aristotelem denotat formam in materia, quare dicens non esse formam in materia, conspicue aduersatur Aristoteli. Propterea dicamus Aristotelem eo loci per formam denotare essentiam, quæ etiam dicitur forma totius, per formam cum materia, essentiam cum accidentibus, quæ sunt præter essentiam, quæ dicitur materia totius, & ita etiam verissimum redditur, quod eo loci enunciatur à Philosopho, nempe, omne sensibile esse in materia, cum res cadat sub sensum per accidentia quæ includuntur in materia totius.

Dubitatio.

Solutio propria.

Cap. XXII.

An ex superis Mentibus, & orbibus fiat magis vnum, quam ex forma & materia mortalium.

Cum Intelligentia nectatur tanquam motor, & tanquam forma eminens & assistens, cum suo orbe, non autẽ formans, iure optimo quæret aliquis, an ex ea connexione magis consurgat vnum, quam ex connexione formæ mortalium cum sua materia. Quod non debeat magis vnum consurgere, ex eo colligi posse videtur, quoniam inquit Philosophus octauo Metaphysicæ, contex. 15. ex duobus vnum consurgere, quatenus vnũ est potestate, aliud actu: Hinc ex duobus actu existentibus, non dicitur ex se vnum fieri, at in Cœlo ambo sunt actu, siue actus, in mortalibus vnum vere est potestate, alterum actu, quare vere in mortalibus consurgit magis vnum & confirmatur: quoniam potentia materiæ mortalium est tanquam inchoatio formæ, ideo forma adueniens est absolutio eius inchoationis, & propterea maxime consurgit vnum; huiusmodi autem po-

Pro negatione.

tentia & inchoatio, non habet locum in Cœlo, hinc Aristoteles in octauo Metaphysicæ, ob eam inchoationis absolutionem dixit in contex. 16. est autem, vt dictum est, vltima materia & forma idem, & hęc potẽtia, hæc actu. Insuper confirmatur, quia forma mortalium dãs esse constituit vnam secundum essentiam, quod dicitur forma totius, & species sui generis, non sic intelligentia, cum corpore Cœli. Ex aduerso videtur magis in Cœlo consurgere vnum, quia nil est in Cœlo quod non pendeat ex intelligentia. Insuper intelligentia cum sit expers diuisionis & extensionis, adeo vt vbi est, tota sit, maxime indiuisibiliter videtur necti, demum cum vnum & vnitio perfectionem denotet, proximiora Deo qui est ipsum vnum maxime in vnum videtur debere redigi. Res itaque est satis dubia & perplexa de qua verba faciens, retuli in præcedentibus ex sententia Iamblici, Themistii, & Auerrois in Cœlo materiam maxime reddi formalem, & redigi in conditionem formæ, non autem formam reddi materiatam, quæ sententia solum est vera secundum quandam Metaphoram, & rationis similitudinem, quibus præsertim vtebantur Academici: nam quamuis cœlum inter corpora maxime possit dici formale, absolute tamen potius materiæ, quam formæ obtinet conditiones, cum subiiciatur motui, lumini, & terminis dimensionum, Hinc Auerroes nono Metaphysicæ 17. & in secundo cap. de substantia Orbis, & in octauo Metaph. 12. ait: nil prohibere vt Cœlum sit materia, sed prohibere vt sit forma. Patet itaque difficultatẽ propositam satis esse dubiam. De qua Auerroes in secundo de Cœlo commen. 3. loquens, ait, recipiens hanc formam, nempe animam Cæli, quod nectitur cum ea, est corpus cœleste æternum, quod sequuntur dimẽsiones corporeæ, & alia accidẽtia quæ in eo inueniuntur, ideo forma & formatũ, sunt in eo idem numero sed dispositione magis diminuta, quã sit connexio recipientis & recepti in forma abiuncta, & causa huius connexionis formæ cum sua materia est, quia non hæret suæ materiæ per medias dimensiones vt formæ mortales, &c. His verbis indicat Auerroes triplicem compositionem, quarum maximam statuit ex intellectu & intelligibili, & præsertim in formis abiunctis intelligentibus per essentiam, quod etiam verum est de actu intelligendi per phantasmata, vt asserit in digest. quinti com. tertii de Anima, secundum locum tribuit connexioni ex anima Cœli & Orbe, tertium connexioni ex formis mortalibus cum materia. At oritur ex dictis Auerrois dubitatio, quia videtur secum pugnare, nam in eo tertio, com. secundi de Cœlo ait, in Cælo formam, & formatum esse idem numero, in primo de Cælo 95. inquit, materiam Cœli ex se esse vnam numero, & indiuiduatam, non per formam, Respondeo materia Cœli, ex sententia Auerrois, consideratur dupliciter, & secundum esse & secundum viuere, est ex se indiuiduata pro esse, non autem pro vita quam recipit ab anima, sed Auerroes dimittendus est, quoniam connexionem refert ad orbem cum anima quam ponit distinctam ab Intelligentia vnà cum Alexandro, non autem cum Intelligẽtia de qua modo est sermo. Propterea pro resolutione difficultatis tria dico, primum est, ex Intelligentia & orbe secundum esse formale non fieri magis vnum quam ex materia & forma mortalium, ratio est, quia non format & vnum numero constituit, quare cum ens & vnum reciprocẽtur, vt non consurgit esse tertii, ita nec maxime vnum. Alterum est, ex Intelligentia & orbe non fit magis vnum secundum esse viuens, quam ex corpore mortali & anima, quoniam anima mortalium est actus primus viuentis, non ita Intelligentia Cœli, quæ ei solum largitur actum secundum, nempe motum, & cum eo facultatem quandam vitalem, per quam est principium vitæ morta-

Pro affirmatione.

Auerroes.

Triplex compositio.

Dubitatio.

Solutio.

Resolutio difficult.

Conclusio prima.

Secunda.

mortalium. Tertia conclusio est: ex Intelligentia & orbe fit magis vnum, quatenus magis pendet Cœlum ex Intelligentia, & connexio eorum est intimior, indiuidua, & æterna, ratio est: quia Intelligentia ex orbe non pendet, Orbis autem nil includit quod non pendeat ex Intelligentia, qua consideratione, vera est sententia Iamblici, & Themistii, quod orbis sit formalis, quatenus per omnia pendet ex Intelligentia, & participat pro facultate conditionem formę, nam est corpus actu, non egens forma, ex se terminatum & figuratum, insuper fit maxime vnum secundum connexionem intimam & indiuiduam, quia pendēs ex aliquo intimius dicitur includere id ex quo pendet, & cum Intelligentia non extendatur per extensionem corporis, vbi est tota, est secundum essentiam, præsentiam, & facultatem: cum enim extensio & materia impediant vnitionem, vbi non extensio, maior est vnitio, & præsertim, quia superiora magis in vnū veniunt, cum caput omnium sit ipsum vnū, & quia vnum pendet ex forma, eminentior forma eminentiori modo includit vnū, & vnum constituit, & demū, quia in ea vnitione nil est violentū, sed cuncta in eā conspirāt, hinc sine vllo labore seruatur æterna. *Tertia.*

Sed dubitatur, cū humana Mens sit æterna, cur non tam intime dicitur necti cū corpore, vt Intelligentia cum Orbe? respondeo varietatem pendere ex duobus: primo, quia corpus mortale est, variis contrarietatibus præditum, maior autem connexio est æterni cum æterno. Altera ratio est; quia nihil est in Cœlo, quod non pendeat ex Intelligentia, corpus autem hominis secundum esse suum absolutum non pendet ex humana Mente: hinc Aristoteles in octauo Physi. 52. quia Mundus totus ex Deo pendet, dixit continuari, hoc est, maxime necti cum eo. *Dubitatio.* *Solutio.*

CAP. XXIII.

An Cælum secluso actu vitali, quem recipit a Mente, sit vilius verme.

REGVLA est ab Auer. secundo Cœli 61. prolata, & a Philosophis approbata, viuens esse nobilius & præstantius non viuente, & inter viuentia illud dicitur esse præstantius, quod viuit vitam eminentiorem: hinc iure considerandum occurrit, num id sit verum de cælorum corpore comparato cum viuentibus mortalibus. Dixere nonnulli, seclusa Intelligentia orbem Cœli esse viliorem verme, cum orbis sit expers vitæ, vermis autem viuat. Quod autem viuens præstet non viuenti, patet per regulam Topicam, quæ est, dum maximum vnius generis, præstat maximo alterius generis, absolute id genus præferendum esse alteri, & præsertim, quia facultas ex primo de Cœlo, mensuratur per maximum quod potest, at præstantissimum viuens, præstat præstantissimo non viuenti, quare absolute viuens, præferendum est non viuenti. Nec etiam quia Cœli orbis sit ęternus, vermis vero mortalis, orbis ei pręfertur, cum etiam materia mortaliū æterna, nō præferatur formæ mortali. Hinc asserit Arist. in 1. Ethicorū, non ob id quod aliquid sit diuturnius, ideo esse melius; At ex aduerso apprime videtur absurdum, vermem & consimilia apprime vilia, præferenda esse cœlesti corpori, quod est æternū, purissimū, nitidissimum, splendidissimum, & locus Dei, & summi boni & cōtinatur: quia connexio & copula, & præsertim ea quæ est secundum naturam, non est extremi cum extremo sine medio, quare cum superæ Mentes præstantissimæ nectantur cū orbe Cœli, non est putandū, orbem illum viliorem imperfectioremq; verme esse, nam si humana Mens solum cū corpore nectitur inter mortalia absolutissimo, etiam putandum est superas Mentes præstantiores, cum præstantiore coniungi: hinc Aristoteles in primo de Cœlo 22. *Regula Topica.* *Aristot.*

Arist. dicebat immortalis Dei, immortalem esse locum, nec secus posse se habere, quare similiter præstantissimæ formæ & menti, præstantissimum corpus respondere putandum est. Hinc Iamblichus, & Themistius magnificantes essentiam Cœli, dixerunt esse apprime formalem, & compotem conditionum eminentis animæ eius. Confirmatur: quia imbecillitates, imperfectiones, remissiones, & cætera quæ vilem denotant naturam, & conditionem rerum, ortum ducant ex materia mortalium, à quibus Cœlum immune, & secretum est, hinc iure Aristoteles nono Metaphysicæ, contex. 17. dixit, æterna esse priora secundum substantiam, hoc est dignitate mortalibus, quod etiam asseruit in octauo Physic. ac insuper in secundo Physic. cont. 45. cœlestia corpora diuiniora inter sensibilia esse dixit. Puto itaque dicendum, Cœli corpus seorsum à Mente consideratum, præstare cæteris omnibus corporibus, vel non viuentibus, vel viuentibus, præter quam homini, cui cedit munere Mentis, cuius homo est particeps, adeo vt Cœlũ mediet inter separatas Mentes, cũ quibus humana iungitur, & mortalia, & in confinio dicatur positum. Hinc sola Mens dicitur apta supra Cœlum eleuari.

Iamblichus.

Sententia propria.

Diluũtur rationes aduersæ. Nec difficile est rationibus aduersis satisfacere, nam dicebatur viuens præstare non viuenti, iudicans non iudicanti, formatum non formato. Respondeo, eas regulas esse veras suppositis cæteris paribus, at cætera paria non sunt, subiectum enim motus Cœli est immune à conditionibus materiæ mortaliũ, ex qua imbecillitates & imperfectiones prodeunt, ob eius connexionem cum potentia, contrarietate, & priuatione. Si autem non formatur, non nutritur, non sentit, id ex eo pendet, quia ob præstantiam suæ conditionis his non eget, & ob id sine medio nectitur cum superis Mentibus, easque recipit, quas viuentia mortalia recipere non valent, & hoc est munus præstantissimum perfectionis Cœli, eminenter & seorsum ab imperfectione includens munera mortalium viuentium, & quamuis æternitas materiæ mortalium non tribuat ei perfectionem, hoc parũ obest, quia hæc est æternitas naturæ infimæ, iuncta cum Ortu & interitu, & subiecta eis, æternitas vero Cœli est æternitas corporis eminentis, supra Ortum & interitum positi, mortalia seruantis & perficientis. At afferebatur regula Topica, quæ erat, dum perfectissimũ vnius generis præstat perfectissimo alterius, absolute genus illud præferendum esse: respondeo regulam illam esse veram de vniuocis, quorum natura communis est eadem, non autem de his quæ sunt ab vno, alioquin Cœlum eadem ratione esset imperfectius Terra, cùm perfectissimum formatum præstet præstantissimo non formato. Insuper addo quod dum dicitur præstantissimum viuens, præstat præstantissimo non viuenti, id præstãtissimum viuens quod præstat, solus est homo, vt iam dixi, homo autem solum præstat munere mentis, ideo ex eo solum colligimus præditum Mente, præferri non prædito ea, cum præstantia præstantissimi viuentium ex sola mente prodeat.

Regula Topica quomodo intelligenda.

Aduersus Auerroë. Ex his elicio minus veram esse sententiam Auerrois in secundo de Cœlo 61. & alibi dicentis, quia viuens est præstantius non viuente, ideo Cœlum viuit, nam etiam considerando Cœlum seorsum à vita aliunde recepta præstat mortalibus viuentibus, infra hominem positis, alioquin superæ mentes necterentur cum corpore Physico, imperfectiore eo cum quo nectitur Mens hominis.

Cap. XXIIII.

An Cœlum consideratum cum actu vitæ sit præditum facultate sentiendi.

QVoniam in viuentibus mortalibus superiores vitæ gradus præsupponunt inferiores, ideo existimarunt nonnulli id ipsum seruari in Cœlo. Hinc Epicurus Stellas & Cœlum nutriri affirmauit. Academici Cœlo asseruerunt conuenire sensus, passionis expertes, & præsertim eminentiores, & magis spiritales, quales sunt visus, & auditus, nam quatuor considerarunt sensuum gradus, primũ & eminentiorem tribuerunt animæ Mundi, sine instrumentis, sine perpessione & sine progressu ad externa, tanquam imaginariam quandam virtutem. Secundum animis Sphærarum & Stellarum, sine instrumentis & perpessione, sed cum exitu ad externa. Tertium animalibus per instrumenta distributum, postremum Plantis. Auicenna Cœlo non externos sensus, sed internum competere censuit, nempe Phantasiam, cum enim debeat Cœli anima cognoscere particulares reuolutiones, quas efficit, & earum cognitio non pertinet ad Mentem, inferebat id ei competere per Phantasiam. Plutarchus Lydus, referente Simplicio, & Philopono in expositione 61. contex. 3. de Anima, etiam ex sententia Aristotelis asseruit Cœlo sensus competere, & id ex verbis illius contextus eliciebat. Philoponus, quamuis oppositum tribuat Aristoteli tamen digrediens in expositione illius contextus, tuetur sententiam Academicorum, & diluit rationes aduersas, vt etiam in secundo de Anima 6. & 17. Similiter Simplicius in secundo de Cœlo 35. inquit, forte igitur sensus maxime materiati remouendi sunt à Cœlo, vt gustatus & odoratus, cæteri ei sunt tribuendi, cum enim se inuicem orbes tangant, non sine sensu se tangunt, similiter omnia intuentur, omniaque audiunt, & iure hoc dicere videtur. Cum enim sentiens, præferatur non sentienti; & iudicium sensuum perfectionem denotet, non videtur remouendum à Cœlo prestantissimo corporum. Ex aduerso tamen Peripatetici, Cœlo gradus animæ superiores, nempe Mentem & voluntatem, sine inferioribus tribuunt, & ex quatuor relatis sensuum gradibus, vnicum concedunt, animalibus mortalibus competentem, & iure profecto, nam vel proprie loquimur, vel per metaphoras, loqui per metaphoras non congruit Philosopho, vt dicitur in secundo Poster. sed Oratori & Poetæ, nam si metaphoras sequimur, nil certi de rerum Natura enuntiare valemus, quia sic in omnibus quodam modo sunt omnia, & præsertim in superioribus per eminentiam includuntur inferiora, ita dicimus Mentem esse oculum animæ, & Deum cuncta videre & audire. At si proprie loqui volumus, & sensum secundum propriam naturam considerate, profecto solis mortalibus, non autem æternis sensus cõpetunt. Ratio est: quia cum Deus nil faciat frustra, vt dicitur primo de Cœlo 32. vel sensus tribui debent Cœlo ob salutem corporis, vel vt inseruiant Menti, non primum, quia lædi non potest, & alimento non eger, non alterum, quia Mens cœlorum intelligit per essentiam, non per Phantasmata oblata per phantasiam, cum pro suo intelligendi munere, non egeat alio. Præterea inferiores animę facultates cõpetentes mortalibus necessariæ sunt ob indigẽtiam & imbecillitatem prodeuntem ex prima materia mortalium, at posita supra hanc materiam, immunia sunt ab ea priuatione & potentia, quæ imbecillitatis & indigentię est origo, ideo dicuntur collocata supra nutritionem & sensum. & confirmatur: quia si in Cœlo facultas superior exposceret inferio-

Epicurus *Academici.* *Quatuor gradus sensuum.* *Auicenna.* *Cur Cœlo non competant sensus.*

rem, tunc in eo etiam essent sensus tactus & gustatus, quod penitus est absurdum, cum tactus sit positus in contemperamento primarum qualitatum, quibus nudatum est Cœlum. & gustatus solum competat his quæ nutriuntur. Demum cum facultas & instrumentum sibi respondeant, vt dicitur in secundo de Gener. Animalium, cap. 3. quemadmodum Cœlo non competunt instrumenta sensuum, sed corpus est consimile, ita non cōpetunt facultates sentiendi, quod si ad similitudines, metaphoras, & eminentias confugimus, id nobis non obest, cum de proprie sumptis sensibus loquamur. Relata pro parte aduersa facile diluuntur, nam quod pertinet ad contextum 61. tertii de Anima, conspicue eo in loco Philosophus remouet a Cœlo sensus, vt Simplicius, & Philoponus fatentur, & cum verba Philosophi vario modo legantur, semper tamen ex eis eadem veritas elicitur: communiter ita leguntur. Fieri non potest, vt corpus habeat animam, & Mentem secernentem, sensum autem non habeat, cum non maneat, generabile autem, at vero neque ingenerabile, hoc est regula ea vera est de subiectis ortui, non autem de expertibus generationis. Addit, quare enim non habebit? hoc est quæ est causa, vt expertia ortus non habeant sensum, ratio est: quia frustra eis competeret cum non conducat, nec pro corpore, nec pro mente. In aliis codicibus legitur: quare enim habebit? & sententia est clarior. Addebatur sentiens esse præstantius non sentiente. Soluitur id esse verum cæteris paribus, & esse verum de indigentibus sensu ob eorum imbecillitatem, at Cœli sunt supra huiusmodi indigentiam & imbecillitatem sententia Auicennæ, qui Cœlo Phantasiam tribuebat, frequenter reiicitur ab Auerroe, & præsertim secundo Cœli trigesimoseptimo, in libro de substantia Orbis, duodecimo Metaphysicæ trigesimosexto, & alibi, & iure: nam Phantasia est motus factus a sensu, vt dicitur in secundo de Anima, in Cœlo autē non sunt sensus, insuper Phantasia in Cœlo pro mēte non requiritur, cum non intelligat per phantasmata: demum nil est in Phantasia, quod prius non fuerit in aliquo externo sensu, nec requiritur in Cœlo Phātasia, vt noscantur particulares Cœli reuolutiones, quia Mens Cœli mouens Cœlum, sine Phantasia, & eminenter cognoscit, requisita pro suo munere obeundo, nec est colligata cum aliqua alia facultate, adeo, vt illa egeat pro fungendo munere suo. Iure itaque Aristoteles in secundo de Anima 15. & 32. de solis mortalibus ait, id esse verum quod facultates animæ præstantiores præsupponunt alias, non autem de æternis.

Diluuntur rationes aduersæ.

Cap. XXV.

De multitudine Cœlestium Orbium.

Retuli in consideratione quintæ essentiæ putasse eos, qui Orpheū, & Phœnices Theologos sunt sequuti, Animam Mundi iunctam cū supera mente & per actum intelligendi eius redditam fœcundam, spirasse, cōtinenterq; spirare communem, vitalē, lucidum, & perspicuum spiritum, qui per vniuersum, vsque ad cæterum sine permixtione cum aliis, effunderetur, qui in terminis Mundi seorsum ab aliis corporibus reperiretur, cætera vero nō sine eo, sed per illum continerentur, seruarentur, & communis vitalis caloris portionem reciperent, & ex eodem animæ rationales vehiculum sibi proprium sumerent, & vbique possiderent. Hunc communem spiritum Cœlorum Cœlum, & commune Cœlum dicebant, in quem mox animæ orbium spirantes, proprium sibi sine permixtione consti-

Sententia Orphei.

constituerent orbem, vt sine permixtione lumina plura & immateriata corpora simul seruentur, qui orbes, quãuis maxime in sua propria sede vigeant, omnes tamen vsque ad centrum effunduntur, ne sphęra eorum sua interna absolutione careret, veluti etiam existimauit Simplicius in lib. Physic. 6. comm. 23. Hunc communem spiritum puto denotasse Proclum, dum ex relatione Simplicii in digress. de loco, asseruit Locum esse Lumen. Eundem quoque tetigere Stoici, asserentes vniuersum communi quodam spiritu ligari. Auicenna etiam qui ex Academicis nonnulla desumpsit, consimilem in parte sequutus est sententiam, quatenus dixit, ex Intelligentia siue Mente prodire animam Cœli, & ex anima Orbem. Ex horum itaque sententia, sphæræ ita se habent, vt vna sit communis, mota motu diurno, multæ particulares, sed ita complicatæ, vt superiores includantur in inferioribus, non autem vice versa. Hæc potius eximiam quandam veterum sapientum cogitationem, eminentemque abstractionem, & admirabilem ad sublimia eleuationem patefaciunt, quam naturam propriam, & conditionem Cœli explicent, sensui & experientiæ consentaneam, aduersus quam disserendum non puto, sed potius vt imaginationem quandam eximiam, honorandam & prætereundam, & præsertim cum Aristotelem sequar, qui per solos sensus cum ratione iunctos, in naturæ rerum indagatione progressus est. Propterea dixere alii, cœleste corpus esse vnum, consimile, & simplex, in quo omnium purissimo, suo motu mouerentur Stellæ non secus ac aues aerem. Quod confirmant: quia vt sphęra terrę vnica est, similiter sphæra aquæ, aeris, & ignis, ita sphęra quintæ essentiæ vnica & non multiplex iudicari debet, & præsertim, quia est simplicissima, & suprema omnium corporum, simpliciora autem, & eminentiora, minus cæteris multiplicantur, ascendentes namq; in vnitatem imus. Præterea, id ipsum ostenditur, quia motus simplex, & naturalis ille est, qui naturam simplicium corporum nobis ostendit, at motus simplex in orbem: vnde dicitur nec vt motuum rectorum vnus magis ducit sursum, quã alius, veluti motus ignis, quàm aëris, ita de motu in orbem dicere valemus, cum semper motus in orbem teneatur circulum absoluere. Ex aduerso tamen quia conditio quintæ essentiæ est, vt sit fœcundissima, vt sit simplicissima, & latissima, vt includat semina omniũ; vt respondeat subordinatis gradibus intelligentiarum, vt deferat motibus variis Stellas varias, vt sua varietate harmoniam eminentissimam producat, vt varietate aspectuum varia suo lumine & motu influat, etiam multitudine & ordine variorum orbium debet esse prædita: nam si aer in varias distribuitur regiones, si varii conceduntur gradus ignis, quorum corpora, comparata cum parte ætherea valde sunt exiguæ, longe magis amplissimi orbes Cœli iudicari debent multi, & præsertim quia varietas motus Stellarũ id lucidissime nobis patefacit. Propterea non defuere nonnulli, qui tot Cœli dixere esse orbes quot sunt stellæ, cum enim maior de vna stella quam de altera nõ videatur esse ratio, & stellarum quæ dicuntur Planetæ, distincti sint orbes, cæterarum quoque stellarum distinctos esse orbes existimandum videtur, quæ sententia approbanda non est, quoniam Planetarum stellæ distinctos nobis indicant orbes varietate & distinctione suorum motuũ: at stellæ aliæ cum consimili motu moueantur, & semper inuicem æque distent, oppositum patefaciunt, nempe in eodem orbe esse collocatas, neque etiam sententia Auenazræ approbãda est, qui in eadem sphęra Solem, Venerem, & Mercurium collocatos putauit, sola inuicem Epicyclorum distinctione seiunctos, nam præter id quod Epicycli sunt commentum quoddam, etiam Epicycli Veneris diameter, tam

Simplicius. Proclus. Stoici. Auicenna. Opinio secunda. Euersio. Tertia.

magna esse non potest, sine descensu ad inferiores orbes, vt per illam valeat Venus modo præire soli per quadraginta & octo fere gradus, modo per totidem illum sequi. Propterea Aegyptii & vetustiores Astronomi, quos sequuti sunt Aristoteles, Plato, & aliorum plurimi, octo dixere esse Cœlorum subordinatas & concentricas sphæras, nempe septem Planetarum, & octauã Stellarum, quas quia in eodem sunt orbe, eodem motu mouentur, & æque semper inuicem distant, fixas nuncuparunt. Cum enim nos non videamus Cœlos, sed Lumẽ quod per Stellas effunditur, quia in Stellarum motibus solum octo varietates inspicimus, ideo solum octo & non plures, valemus colligere esse sphęras. Non defuere deinde alii, qui seruantes etiam in octaua sphęra præter motum diurnum motus alios, addidere quidam nonam, alii decimam quoque sphęram proprio motu mobilem, quibus Theologi aliam præesse asseruerunt, quam Cœlum Empyreũ & beatitudinis nuncuparunt. Sed quoniam sphæris supra octauã collocatis nulla competit Stella, & sphæra siue orbis ob stellam ab Aristotele iudicatur paratus, ideo nil certi de illis dicere valemus, & præsertim, quia per principia Peripateticorum, si supra octauam conceduntur alii orbes, illi non Sphæræ principales & distinctæ iudicari deberent, sed solum distincti orbes, parati pro constitutione & motu octauæ sphęræ, innumeris Stellis insignitæ, nam si pro constituendis sphæris Planetarum, & pro earum motibus parati sunt varii Orbes, sphęram singulorum Planetarum distinctam constituentes, etiam rationi est consentaneum, vt id ipsum seruetur in constitutione octauæ sphęræ. Octo itaque probabiliter statuuntur Sphæræ Cœli pro Stellis, tanquã potioribus per quas operãtur paratæ, & singulæ ex orbibus variis constant, vt cum Astronomis confitetur Aristoteles de quibus distincte agere ad Astronomos pertinet. Rationes autem quibus oppositum ostẽdebatur facile diluuntur. Nam instantia sumpta ex sphęris Elementorum reiicitur, tum quia etiam in Elementis, & præsertim superioribus consideratur aliqua nuncupatarum regionum varietas, tum insuper quia essentia quinta est fœcundior, & magnitudine adeo est ampla, vt vniuersus Elementaris orbis vix sit portio sensibilis, dum cum vniuerso æthereo corpore cõparatur, & dum asseritur, quod ascendendo imus in vnitatem, id verum est de ordine generum, & de incorporeis, at loquendo de corporibus contra se habet, quia amplitudo sequitur eorum perfectionem, solum de corporibus verum est quod superiora sunt simpliciora. Ratio sumpta ex motu simplici orbiculari primo reflectitur, quia conspicua est motuum Cœli varietas: secundo soluitur, quia motus simplices sunt tres genere; at non numero vel specie, & præsertim multi specie iudicari debent motus orbiculares, ob multitudinem orbium, & ob conditionem motorum, mouentur enim non vt Elementa per solam suam propensionem, sed à propria Intelligentia, gradu & ordine ab aliis distincta.

Quarta. *Conclusio.* *Rationes aduersæ.*

Cap. XXVI.

De Principatu Spherarum Cœli.

Octo statuebãtur principales Cœli Sphærę sumpta sphæra pro congregato ex variis orbibus, ad motum alicuius Stellæ conspirantibus, de quarum ordine non idem sentiunt omnes; Aegyptii enim & vetustiores Astronomi, quos sequuti sunt Plato, & Aristoteles, Solem proxime supra Lunam statuerunt, sententia tamen nunc communi consensione approbata est, vt Sol inter Planetas medium

Aegyptii.

medium sibi optet locum, adeo vt nobis proxima sit Luna, supra quam sit Mercurius, mox Venus, quarto Sol, mox Mars, Iupiter, Saturnus, quibus præstet Sphera octaua innumeris stellis decorata, de quarum spherarum præstantia & dignitate non omnes idem sentiunt. Nam comparando spheram octauam cum alijs, proculdubio ea principatum obtinet, cum sit amplissima, innumeris stellis insignis, respondeat motori primo tanquam sedes eius, motu moueatur velocissimo, qui est mensura cæterorum motuum, & longissime ab humili centro recedat, aliaque non egeat à qua contineatur. Dum autem inuicem Spheræ Planetarum comparantur, existimant Astronomi Solem præstare cæteris, Lunam vero cedere cunctis, idque eliciunt ex præclarissima Luce Solis, ex varietate temporum ex ea pendente, ex conspicua actione in hæc mortalia, ex loco eius, nam tanquam Rex in medio Planetarum est collocatus, ex eo quod reliqua omnia corpora & inferiora, & superiora ab eo lumen recipiunt, & aliquam facultatem, ipse vero nequaquam ab aliis aliquid recipit. Hinc Sol & homo dicuntur generare hominem, quod non ita dicitur de reliquis Planetis. Propterea aiunt Astronomi, Solem tanquam Regem magistratus distribuere in reliquos Planetas, & cum Planetæ respondeant Metallis, vel potius metalla Planetis, Soli aurum præstantissimum metallorum respondere aiunt, & de hac dignitate & præstantia varia leguntur apud Astronomos, quæ missa facio. Ex aduerso tamen Peripatetici ordinem dignitatis simplicium corporum ordini locorum respondere existimarunt, adeo vt quemadmodum Terra est vilissima omnium, aqua præstantior, mox aer, ignis demum præstantissimus: ita humillima inter Planetas sit Luna, mox superiores orbes quo sunt superiores & magis à centro distant, eo sint præstantiores. Quod indicauit Aristoteles in primo de Cœlo contex 16. inquiens ex ostensis patere dari corpus, præter ea quæ prope nos sunt, eo honorabiliorem habens naturam, quo plus distat ab his, quæ hic sunt. Insuper constitutis extremis cætera mensurantur per recessum vel accessum ad ea. Hinc Aristoteles in secundo de Cœlo contex. 66. inquit, id esse melius quod optimo est proximius, cum autem primum mobile præstantissimum sit omnium, cætera eo sunt præstantiora, quo ei sunt propinquiora. Insuper id ipsum cōfirmatur: quia superioribus orbibus eminentiores & superiores Mentes respondere putādum est, præstantia autem orbis præsertim ex propria Mente pendet, & præsertim quia locus locato debet respondere, orbes autem suarum mentium loca esse dicuntur, vt eis aptus est locus cōpetere, hoc etiam comprobari potest considerando motum illum qui totius esse dicitur, nempe diurnum, qui præsertim perfectionem indicat, & consimilitudinem cum primo mobili. Hoc motu eo velocius Cœli orbes mouentur, quo sunt sublimiores, & superiores. Quare his & similibus rationibus colligere valemus sententiam Aristotelis cæteris esse præferendam, nempe quod ordo dignitatis sphærarum, respondeat ordini positionis, hinc continens semper obtinet rationem formæ, dum refertur ad contentum, vt dicitur in 4. de Cœlo 22. & quoniam suprema sphæra maxime omnium corporum est formalis, minusque egens, hinc ab alio corpore non continetur, sed continet alia. Non me latet Illustrem Io. Picū lib. 7. aduersus Astronomos, cap. 9. existimare Planetas præstare stellis fixis, & ob id Cosmocratores, hoc est Mundi dominos nuncupatos à veteribus fuisse. At eius rationes si quam vim habent, solum ostendunt imperium Planetarum & præsertim Solis, comparando Solem cū singulis stellis seorsum, at non simul consideratis. Fundamenta quoq; & rationes relatæ pro dignitate, & præstantia Solis

Sphera octaua præstantissima.

Opinio Astronomorum.

Peripatetici.

Aristot.

Io. Picus.

Conciliũ. facile diluuntur. Pro quarum solutione præaccipio non esse difficile opiniones Astronomorum & Peripateticorum conciliare. Nam præstantia & dignitas duplex est, vna absoluta, altera per relationem ad aliquid, & in aliquo genere, sententia Peripateticorum vera est considerando præstantiam absolutam, respondentem ordini, & conditioni sphetatum absolute cõsideratarum: sententia vero Astronomorum vera est de præstantia cum relatione ad mutationes & varietates generationis mortalium. nam Philosophi absolute considerant naturam rerum, Astronomi præsertim considerant stellas cum relatione ad trãsmutationes & constitutiones mortalium, & hoc ostendunt rationes eorum, Planetæ inferiores enim magis conducunt pro rerum permutatione, superiores pro conseruatione, inferiores & præsertim Sol operantur magis conspicue, superiores latentius, inferiores magis referuntur ad mortalia, superiores ad supera, inferiores descendunt ad magis propria, superiores magis conducunt pro communibus, corpus Solis est lucidius, at orbes superiores sunt puriores, sinceriores, & eminentioris essentiæ.

CAP. XXVII.

De qualitatibus Cœli.

CONSIDERANTVR in Cœlo primo essentia, secundo quantitas, tertio qualitas, quarto motus, decursa sunt attinentia ad essentiam, pro quantitate aliquid de Spherarum numero diximus, de mensura autem Cœlestium corporum loqui ad Astronomum pertinet, hoc solum vniuerse dicã, dimensiones & magnitudinem Cœli distinctæ esse speciei, à magnitudine mortalium, cum enim essentia subiecti sit genere vniuoco distincta, & solum habeat cõmune ab vno cum mortalibus, est necesse, vt id ipsum quoq; iudicetur de accidentibus, loquendo autem de qualitatibus, competunt Cœlo figura, densitas, raritas, perspicuitas, opacitas, Lux siue lumen, & colores: de figura verba feci in libro de Mundo, loquendo autem de raro & denso, præaccipio rarum dupliciter vsurpari primo pro denotante positionem partium, intra quas medier corpus distinctæ naturæ, vt spongia, & lignum aridum, rara dicuntur, de quo mentionem facit Aristoteles in Prædicamento Qualitatis, & huiusmodi rarum non competit Cœlo, cum sit corpus simplex, non permixtum cum aliis corporibus. Secundo vsurpatur, vt rarum denotat tenue, & laxum, densum vero crassum, & compactum, in qua significatione, & Cœlum & Elementa dicuntur & rara & densa, sed vario modo Elementa id habent per materiam aptam recipere extensiones & intensiones varias, per varias formas, nam maximam extensionom recipit per formam ignis, minimam per eam Terræ, Cœlum autem solum id habet per distinctam conditionem suæ essentiæ, cui per naturam competat maior vel minor tenuitas & compactio sine vlla violentia & permixtione. Sic dicimus Stellam esse portionem densiorem orbis, & constituentes modo aliquo viam lacteam in Cœlo, non quidem Meteorologicam, sed Æthere
am, & causam Meteorologicæ, dicimus eam Zonam vt lucidiorem, ita densiorem esse, vt etiam partium Lunæ nonnullas magis, alias minus densas asserimus. Cum denso & raro satis iuncta sunt perspicuum & opacum, quæ duo etiam locum habent in Cœlo, & apprime Mundo sunt salutaria, nisi enim Cœlum luci esset peruium, in tenebris versaremur, & nisi portiones quædam densiores, & opacæ in eo reperirentur, non repercuterentur radij lucidorum corporum, & quadam

Moles cœli est distincta speciei ab ea mortalium.

Cœlum quõ rarũ vel densum.

In Cœlo perspicuũ & opacũ.

dam virtute & facultate, munere reflexionis geminarentur, potentioresq; redderentur. Perspicuitas magnam habet cum raro affinitatem, vt opacitas, cum denso: & ob id Auerroes in secundo capitulo de substantia Orbis, dixit perspicuum sequi rarum, opacum vero densum, quod tamen omni ex parte verum non est: nam vitrum, & lapilli nonnulli sunt perspicui, cum tamen sint densi, & multa corpora his rariora sunt opaca, ideo potius dicendum est, perspicuitatem sequi naturam corporis immunem à fece Terrea, vel conditione eius; Hinc vt corpora reddantur perspicua, à fece Terrea depurantur, & quo magis corpora simplicia distant à Terrea, eo magis perspicua inspiciuntur. Cœlum vniuersum est perspicuum, Sol cum sit summe lucidus, non dicitur perspicuus, sed eminentioris conditionis, quatenus perspicuum paratum est pro recipiendo alieno lumine, hinc eius sua conditione debet esse expers. Corpus lucidum, vt lucidum est, non est luminis capax, sed id sui conditione includit gradu eminentiore quam perspicuum. Stellæ similiter cum ex se lucidæ sint, plus lucis habent, quam aliunde recipere valeant: hinc si non dicuntur perspicuæ, id non habent ex conditione Terræ, sed ex præstantia suæ Lucis, adeo vt quemadmodum colorata apud nos dicuntur perspicua, terminata opaco Terreo, ita Lucida in Cœlo dici possunt perspicua, formata & terminata luce propria. Sola Luna ita se habet, vt cum sit infima, simul sit & Lucida, cum habeat aliquid propriæ Lucis, & perspicua, recipiendo lumen à Sole, perspicua est in partibus exterioribus, opaca vero in intimioribus. Lumen recipit in parte inspiciente Solem, tenebricosa autem remanet in opposita, nam cum quadam remissione hæc omnia non sine eximia prouidentia ei competunt, sua enim Luce quamuis exigua, conditionem suam æthereàm, suasque vires proprias retinet & seruat, sua perspicuitate recipit radios & Lumen solis, sua opacitate eos repercutiendo reddit validiores, & fit æmula Solis, & propterea inter Planetas Luna ob sui opacitatem dicitur includere conditionem quandam Terræ. Sic itaque in vniuerso suprema corpora, & Lucida & perspicua sunt, infima, vt Terra, nec perspicua nec Lucida, media vero sunt perspicua quidem, at non Lucida, media vero sunt perspicua quidem, at non Lucida, non enim ignis putus lucet. De natura autem Lucis, perspicui, & opaci, in libro de sensu visus latius verba feci.

CAP. XXVIII.

De Luce & Lumine Cœlesti.

PRINCEPS & Regina qualitatum omnium Lux est, cui densum, rarū, perspicuum, & opacum famulantur, & seruiunt, ex qua colores prodeunt, vel perfectionem recipiunt, in qua primæ nuncupatæ quatuor qualitates, & præsertim calor vnitissime, & eminentissime, vt in caussa includuntur, per quam Cœlum & Orbis vniuersus fulget, decoratur, & gratijs varijs insignitum inspicitur. Luminis nomen, ob præstantem eius conditionem varijs tribuitur, & sex eius sunt præcipui gradus: datur enim primo Lumen Gloriæ, secundo Lumen Fidei, tertio, Lumen naturale ingenij humani, quarto, Lumen Cœlestium corporum, quinto Lumen incensionis, sexto, Lumē mixtionis, quo mixta nonnulla vt preciosi Lapilli fulgent. In Lumine corporum instituto nostro inseruientre considerantur octo gradus: primo, reperitur corpus Lucidum, secundo, Lux eius, tertio, radius ex eo prodiens, quarto, Lumē quod à radio in perspicuo producitur per primam & conspicuam eius repercussionē, quinto, splendor qui est

Lux regina qualitatum.

Luminis sex gradus.

Octo gradus ad Lucē attinentes.

fulgor repercussi radij, sexto, sequitur vmbra, & est medium perspicuum in quo ob impedientis alicuius corporis opacitatem, non per primam & efficacem repercussionem, sed per secundam & leuem, appareat Lumen, septimo inueniuntur tenebræ, quæ sunt priuatio Luminis in medio apto id recipere. Hinc in centro Terræ nequaquam reperiuntur Tenebræ, nisi ibi sit aliquid aeris, demum consideratur opacũ, quod nec Luminis, nec tenebrarum est capax. Lux in Cœlo est qualitas ne dum prima, verum etiam supra primas mortalium collocata, easque eminenter includens. In mortalibus vero Lux est qualitas secunda, ex incensione prodiens, vel ex temperamento aliquo primarum qualitatũ: & considera quod Lumen non est Lux propagata, vt calor à calore, sed est imago Lucis, eiusque spiritalis actio & repræsentatio, Lux Cœli, vt secundum esse est conspicua, ita quid sit, est obscurius tenebris; Iulianus Platonicus ex sententia Phœnicum dixit Lucem inuisibilem, esse internum actum superæ Mentis, actum autem internum animæ Mundi esse Lumen inuisibile, externum demum eius actum esse Lumen visibile, adeo vt Mens sit tanquam fons Lucis, means per animam, cuius actus extrinsecus prodiens sit Lumen visibile. Lumen est in mente per modum causæ, in anima secundum formam, extrinsecus vero per participationem, vt dempta ex humano corpore anima, membra remanent spiritu & splendore destituta, ita ablata ex Cœlo Mente, Cœli corpus remanet tenebricosum. Verum hæc Academicam potius quam Peripateticam redolent sententiam, & solum indicant à Mente & anima reliqua perfici & seruari. Mitto eorum sententiam qui Cœlum lucere dixerunt, quia sit igneum, & Stellæ æterni ignes, hinc Plato Lucem in Timæo inter ignis species numerauit, quæ sententia iam reiecta est. Propterea sequentes Peripateticorum principia dicamus, Lucem esse qualitatem cœlestem & primam, insequentem naturam cœlestis corporis, visui congruentem, eminentia qualitates primas mortalium corporum & præsertim calorem includentem. De huiusmodi Luce loquendo, dubium est an competat vniuerso Cœlo, vel ne, & si vniuerso non competit, an competat saltem singulis Stellis, vel Soli tantum? Nonnulli putarunt tantum Soli competere, quia deueniendum est ad vnum primum in lucentibus, quod sit caussa luminis cæterorum: Alij dixerunt competere singulis Stellis, præsertim tamen Soli, at non orbi, quoniam recipiens & deferens debet ex se esse immune, à forma recipienda, eaque esse priuatum. Puto ego rectius eos sentire, qui vniuersum Cœli corpus lucis sui conditione esse particeps existimant, è quorum numero fuere Phœnices, & cum eis Academici omnes, quam opinionem approbat etiam Simplicius in secundo de Anima, exponens cont. 68. & iure profectò, cum enim Lux sequatur conditionem eminentem & nitidam cœlestis corporis, & vniuersum cœleste corpus sit eiusdem essentiæ, vnitate quadam ab vno, est necesse vt fateamur, si pars aliqua lucet, vt luceant omnes, magis tamẽ & minus, vt compactam, concretam, & conglobatam magis & minus portionem quintæ illius essentiæ includunt. Confirmatur: quoniam nisi vniuersum cœleste corpus lucidum esset, non posset vniuersum sua Luce cuncta fouere, & in cætera suas vires ita q; munera effundere, operatur enim Cœlum sua Luce tanquam propria qualitate. Præterea, si corpora varia apud nos à terrea fece purgata lucent, longe magis putandum est lucere Cœlum vniuersum, quouis mortali corpore nitidius & purius. Hinc etiam Luna dum per Terræ interpositionem lumine priuatur à Sole recepto, adhuc aliquid proprij luminis seruare videtur, per quod inspici potest. Et demum vt primæ Elementorum qualitates, eorumque propriæ,

Quid Lux.

Iulianus.

Academici.

Descriptio cœlestis Lucis.

Opinio quorundam.

Opinio propria.

propriæ, ita eis competunt; vt in singulis partibus inueniantur, veluti calor & ficcitas in singulis partibus ignis. Ita lucem qualitatem primam Cœli, emmenter includentem qualitates Elementorum, eisque congruente ratione respondentem, putandum est in singulis Cœli partibus inueniri. Quare dicamus, subiectum adæquatum Cœlestis Lucis esse vniuersum Cœleste Corpus, subiectum principale facta comparatione inter Orbes esse octauam Sphæram, quæ ob extensionem maiorem, & innumerum numerum stellarum, plurimũ lucis includit. Comparatis autem inuicem Stellis, Sol maxime omnium, Luna minime sua luce lucet. Ex his eliciuntur solutiones aduersarum rationum. Dicebatur primo, in Lucidis deueniendum esse ad vnum primum: iam ego patefeci, id primum distincta consideratione statui posse varium, & præsertim primum adæquatione esse vniuersum Cœleste corpus. Addebatur, quod cum Orbes Cœlorum recipiant Lumen à Sole, debent esse expertes Lucis. Respondeo recipiens debere esse immune à forma recipienda non in specie sed in gradu, veluti aqua tepida, etsi aliquid caloris includat, adhuc tamen exactius calefieri potest, ita cœlestia corpora cum sint prædita Luce obscura, & tanquam inchoatione Lucis, fœlicissime recipiunt intensionem eius & perfectionem, non secus ac etiam oculi animalium. *Conclusio.* *Diluuntur rationes aduersæ.*

Cap. XXIX.

An Cœlo competant colores & aliqua alia qualitates.

APPARVIT Lucem, & qualitates nõnullas cum Luce affinitatem habentes, & præsertim perspicuum, in Cœlo cumulatissime locum habere, eiq; primo & emiuentissimo competere: dubium modo est de cæteris qualitatibus, & præsertim de coloribus; cum enim colores cum Luce maximã habeant affinitatem, videtur dicendum maxime debere competere Cœlo, & præsertim quia Cœlum visu percipitur, visibilia autem debent esse prædita colore, cum omne quod videtur, videatur & iudicetur vt coloratũ. Hinc astronomi Planetis variis, varios tribuunt colores. Insuper si quispiam per imaginationem collocatus esset sub Lunæ orbe, & manu tangeret Cœlum, profectò sensu tactus illud perciperet: tangibile autem debet esse præditum qualitatibus tangibilibus, quales sunt calor, frigus, & similes. Et confirmatur: quia in Cœlo est connexio partium, quæ non fit sine humore, vt dicitur in 2. de Ortu & interitu: reperitur durities attinens ad siccum, quare videtur dicendum, cæteras quoq; qualitates competere Cœlo, & præsertim, quia nil est in mortalibus, quod primo & præsertim non sit in Cœlis; Hinc veteres Philosophi, cæteras etiam qualitates Cœlo cõpetere existimarunt. Pro cuius difficultatis resolutione accipio primo, contrarietates dupliciter vsurpari, vel proprie, vel late: proprie contrarietates sunt illæ, quæ inuicem agunt, & in eodem subiecto successione aptæ sunt fieri, quarum præcipuæ sunt calor & frigus, humor & siccitas, ex quibus pendent aliæ, quæ qualitates secundæ nuncupãtur, & sine primis qualitatibus nullus fit ortus & interitus. Hinc expertia earum ab ortu & interitu sunt immunia. Secundo vsurpatur contrarietas late, pro quauis formali distantia, & huiusmodi sunt rarum & dẽsum perspicuum & opacum, quæ competunt Cœlo, quæ non proprie dicuntur contraria, quoniam non sunt apta fieri in eadem Cœli parte, nec connexionẽ habent cum quatuor primis qualitatibus, ex quibus ortus omnis & interitus prodit. Hinc Cœlo solum ea competit alteratio, quę est perfectio, sine vllo interitu, qualis est illuminatio, non aũt ei competit vlla permutatio, quæ fit cum interitu, iũcta, & *Cœlo cõpetere colores.* *Astronomi.* *Primum quod accipitur p solutione.*

Alterũ. ea quæ in Cœlo dicitur contrarietas, est potius ordo quidam, quàm re vera contrarietas. Insuper accipio Cœlum à nobis nullo sensu sentiri, præter quam visu, cæteris sensibus eminentiore, inquit Simplicius in 2. de Cœlo 35. nos Cœlum non videre, sed stellas tantum, in comm. 37. ait, neq; etiam stellas nõ videre, sed irradiationes tantum factas ab eis, qua apparente verborum controuersia, indicat nos videre quidem stellas, sed imperfecte, & leuiter, quatenus eas solum videmus per emissos effusosq; radios, sed hoc commune est omni corpori lucido, etiam prope nos existenti, vt id solum per lumen ex eo effusum inspiciatur, per id tamen & figuram & motum lucidi corporis intuemur. At cum etiã Cœlum modo aliquo sit ex se lucidum, non est alienum à ratione, putare nos modo

Tertium. aliquo etiam Cœlum videre per lumen ex eo effusum. Accipio tertio colores dupliciter vsurpari, vel pro qualitate secunda ex primarum temperamento consurgente, vel pro lumine ex radiis definito quodam gradu receptis & percussis, quales sunt colores Iridis, qui non sunt specie & natura distincti à lumine, siue etiam pro ipsamet luce, quæ ob varietatem lucidi corporis colores varios nobis

Qui colores competant Cœlo. aspicientibus offert. Colores in prima significatione Cœlo non competunt, cum sit immune à mixtione, & primus qualitatibus. Colores pro Luce vel intensiore vel minus intensa, ei competunt, per quos Planetæ varij, coloribus variis dicuntur prædíti. Colores quoque ex radiis receptis in alio & repercussis, Cœlo non repugnant, quales sunt colores qui apparent in Luna per lumen Solis in ea receptum: præsertim tamen huiusmodi colores ex repercussione radiorum consurgentes apparent sub Cœlo in nubibus, & condensato aere, vt colo-

Colores Irides. res Iridis, qui sunt & veri & nõ veri colores: sunt veri, vt sunt ipsummet Lumen, vario modo receptum & repercussum, non sunt veri, quia non sunt colores ma-

Via Lactea. teriati ex temperamento prodeuntes. Id ipsum dicendum puto de via Lactea, quam plurimi Cœlo, Aristoteles aeri, vt rem Meteorologicam tribuit: Nam via Lactea competit Cœlo, vt causæ eleuanti, congreganti, & illustranti Vapores: competit proxime, vt affectio Meteorologica aeri, & vaporibus eius, per propriam formam, qua nobis se offert, adeo vt partim Ætherea, partim Meteorologica dici possit. Vt est ætherea, est firma, constans, & inuariabilis: vt est Meteorologica, multis varietatibus est obnoxia. Aristoteles in Meteoris eam considerauit vt Meteorologica est supponẽdo vt causam, viam Lacteam ætheream, & hoc fundamento seruàri potest sententia Aristotelis, & diluuntur rationes omnes quibus Philoponus & alij multi eam euertere nitũtur. Ex his patet, quid

De qualitatibus tangibilibus. de coloribus Cœli sit dicendum. De qualitatibus autem tangibilibus sententia fuit Alexandri (referente Simplicio in secundo de Cœlo 35.) Cœlum tangibile esse: nam profectò, si nobis datum esset manu Cœlum tangere, illud sensu tactus iudicaremus: At dico quod illud iudicaremus, non vt præditum qualitatibus primis, sed vt sua duritie obsistens extensioni manus, & impediens diuisionem: durum autem & solidum inter tangibilia numerantur. Vt vero calidum & frigidum, tantum per negationem iudicaretur, quatenus nulla simili qualitate sensum moueret, quare in Cœlo inueniuntur qualitates quædam tangibiles, vt solidum & resistens, distinctæ naturæ à mortalibus, & solum eminentia qua-

An Cœlo competãt qualitates primæ & secundæ. dam includentes, nil enim est in mortalibus quod non reperiatur in Cœlo, modo saltem eminenti, & tanquam in caussa; & quia dicebatur, continuata corpora necti per humidum, dico id solum esse verum de mixtis mortalibus, non de simplicibus, & longe minus de Terra. Ex his quoque elicio solutionẽ cuiusd. m difficultatis, quæ est, an qualitates Cœli diuidi possint in primas & secundas, vt diuidun-

diuiduntur qualitates mortalium: Nam dico proprie ita non posse diuidi, sed solum secundum quandam similitudinem & eminentiam proprie ita non possunt diuidi, quoniam illæ qualitates proprie nuncupantur secundæ, quæ prodeunt ex mixtione primarum, cuius mixtionis Cœlum est expers: sunt tamen tales secundum similitudinem, quatenus Lux quæ in mortalibus est qualitas secunda, in Cœlo est prima, non pendẽs ex alia; Similiter figura, soliditas, densum & rarum, in Cœlo qualitates primæ sunt, ex prioribus non prodeuntes. Colores vero obtinent modo aliquo locum Qualitatis secundæ, quatenus ex Luce prodeunt. Ex quibus omnibus elicio ob eminentiam conditionis Cœli hæc omnia sine controuersia de eo dici posse, nempe vt videatur, & non videatur, eique competant & non competant colores, contrarietates, qualitates tangibiles, qualitates secundæ, & alterationes.

Conclusio.

Cap. XXX.

Cur Cœlum moueatur in Orbem.

DECVRSI attinentibus ad Cœli essentiam numerum Sphærarũ, ordinem, & qualitates: reliquum est, vt de attinentibus ad motum, verba faciamus. Cœlum moueri in Orbem cum sensu, ex se constat, tum consensione Sapientum fere omnium approbatur: at cur ita in Orbem continenter reuoluatur, & motui eius nulla quies succedat, non tam conspicue constat. Qua de re verba faciens, accipio primo motum Cœli orbicularem quatuor modis posse considerari: Primo in se, & absolute. Secundo, cum relatione ad suos motores. Tertio, cum relatione ad mobile. Demum, cum relatione ad Mundum Elementarem; & ad Orbem vniuersum. Dum primo secundum se consideratur, decem conditionibus inspicitur præditus, præstantiam & dignitatem præ se ferentibus, inspicitur enim ex se perfectus, sui natura definitus, summe simplex velocissimus continuatus, rationis consimilitudine præditus, locum non mutans, nec eo egens, carens contrario, difficultatis & violentiæ expers, & demum velocitatis & tarditatis vniuersam latitudinem includens. Est enim ex se perfectus, cum non egeat alio terminum ei circumscribente, vt motus rectus, immo semper in principio, medio, & fine esse dicitur. Est sui natura definitus, cum non latius extendatur quam sit sui mobilis dimensio, & mensura: est summe simplex, cum non velocior sit modo, modo tardior, vt motus grauium & leuium, nec modo per densius, modo per rarius medium fiat, vel modo distãtius, modo proximius sit suo loco, & fini, nec cum contrario aliquo, vel motu recto misceatur. Est velocissimus, quia nullum medium ei obsistit, & partes omnes æque à medio distantes, æque ad reuolutionem conspirant: ac etiam, vt inquit Aristoteles in secundo de Cœlo 29. earum quæ à seipsa in se ipsam sunt, minima est circuli linea, per minimam autem motus fit velocissimus, & ob id dicitur mensura cæterorum motuũ: est motus vere continuus, quatenus reuolutio vna iuncta est cum alia, & inter eas non mediat requies, vt inter motus oppositos, & propterea solus esse potest vnus, æternus, & continuus. Dicitur præditus rationis consimilitudine, quatenus cum in sphera innumeri valeãt considerari circuli, cum minores, tum maiores, omnes tamen in sui motu eam rationis similitudinem seruant, vt medietas reuolutionis vnius, respondeat medietati alterius, pars tertia, parti tertiæ, & sic de singulis. Quod locum non mutet, nec eo egeat, conspicuum est. Hinc corpus quod in orbem mouetur, dicitur moueri immobiliter, & simul

Cur Cœlum moueatur in orbem.

Motus Cœli orbicularis quatuor modis cõsideratur.

Decẽ conditiones motus in orbem.

moueri, & quietis conditione frui: nã corpora mobilia egent ambiente, locante vt seruentur, terminum recipiant sui motus, suæque magnitudinis, quibus non eget motus in orbem. Quo autem pacto Cœlum sit in Loco, in digressione de Loco patefeci. Quod contrario careat, latissime ab Aristotele in primo de Cœlo declaratur. Quod à labore, & violentia sit immune, ostenditur: nam motus recti quamuis sit secundum naturam, semper tamen cum violentia & difficultate sunt iuncti, tum quia fiunt extra proprium locum, tum quia coguntur mobilia scindere medium, tum tertio, quia ab ambiente repelluntur à tergo insequente ea, ne detur vacuũ: tum demum quia ea quæ mouentur, sunt partes per vim decisæ & seiunctæ à toto: quæ omnia violentiam includunt, & à motu in orbem longe absunt. Demum, dicebatur particeps vniuersæ latitudinis, velocitatis, & tarditatis, quatenus circulus maximus, vt æquator, velocissime reuoluitur, mediocres circuli mediocri reuoluuntur velocitate, exigui vero, & proximi verticibus Cœli qui Poli dicuntur, tarde mouentur, adeo, vt in solo motu in orbem, vna cum velocissimo, motus tardissimus in infinitum, locum habeat, quia circuli excogitari possint in infinitum minores, cum linea prope polum vt continua in infinitum sit apta diuidi. Ob has motus in orbem conditiones, putandum est, motum illum Cœlo competere. Qui motus si secundo ad motores referatur, summopere Cœlo est cõsentaneus: Motor enim est Mens à materia secreta, cuius conditio est, vt in se reuoluatur, ad cuius internæ reuolutionis imitationem, externa reuolutio formatur. Insuper, cum Mens moueat & tanquam efficiens, & tanquam finis, vt efficiens, contactu suæ virtutis orbem eminenti pulsione pellit, vt finis, in se trahit, ex quibus reuolutio consurgit. Demum, quia Mens est motor immobilis, ideo eo debet mouere motu, qui vna immobilitatem includit. Hinc ait Aristoteles in octauo Physic. § 2. manẽte primo motore, necesse est manere vniuersum, quod continuatur cum eo. Tertio, dum motus refertur ad mobile, nõ debuit Cœlum alio motu quam orbiculari moueri, nam corpus figuratum figura sphærica: præstantissimum, æternum, expers grauitatis, & leuitatis, immune à contrario, ex se terminatum, loco alieno & conseruante non egens, solo motu in orbem, illis conditionibus fœlicissime respõdente, moueri debuit. Demum idipsum conspicue refulget, dum motus ille, vel ad vniuersum, vel ad mortalem orbem refertur, dum enim ad vniuersum refertur, requiritur pro eius absolutione vt motus simplex in orbẽ alicui simplici corpori conueniat, & cum per propriam naturam non congruat Elementis, debuit competere Cœlo; & iure profectò: nam extra vniuersum nihil est, nec esse potest, & propterea corpus mundum ambiens non valuit moueri motu recto, modo ascendendo supra terminos mundi, modo infra eos descendendo, sed solo motu in orbem. Hinc inspicimus quod corpora quo magis à centro recedunt, eo magis reuoluuntur in orbem. Dum autem ad Mundum mortalem refertur, iure in orbem debuit moueri Cœlum, ita enim æque distans à variis contentorum ordinibus, æque ea seruat, consimilem facultatem in ea influit, & simul ordinato suarum partium motu, ordinatissimam inter ea seruat vicissitudinem, adeo vt in eis ordinatissima quatuor anni temporum serie, cuncta producat & seruet, quæ ex rerum mortalium principiis apta sunt gigni; & hoc est mirum, quod ea quatuor celebrata tempora anni, quamuis in eadem regione subornata, & inuicem pugnantia videantur, in vniuerso tamen mortali orbe simul omnia inueniuntur, dum enim nobis est Æstas, nonnullis est Autumnus, quibusdam Ver, alijs Hyems, & hoc nedum seruatur in temporibus anni, verum etiam in die-

Refertur motus ad motores.

Refertur tertio ad mobiles.

Refertur ad Mundum.

in diebus, noctibus, & intermediis eorum, adeo, vt simul in vniuerso sine confusione & pugna, sint omnia, Mirus opifex qui ea prouidētia, & arte cuncta formauit, vt nos nec accurata consideratione exacte apprehendere valeamus.

Cap. XXXI.

An Cœlum secundum totum moueatur, Regularisq; sit motus eius.

EXISTIMARVNT nonnulli, è quorum numero est Themistius, referente Auerr. in quarto Physic. 43. Cœlum non moueri secundum totum, sed secundum partes, Auerroes in eo quarto Physic. & in octauo comm. 76. & alibi eam sententiam damnat, inquiens, nil posse moueri secundum omnes partes, quin moueatur secundum totum, cum totum ex partibus constet. & confirmatur: quia quod est per partem, redigitur ad esse secundum accidens, Cœlum autem ex se moueri dicitur, Auicenna referente eodem Auer. in sexto Physic. 85. dixit, Cœlum non moueri secundum locum, sed secundum situm, quam sententiam in eodem comm. reücit Auerroes, quoniam situs denotat relationem, ad quam non est motus. Propterea, Auerroes ex propria sententia inquit, Cœlum consideratum secundum totum, non moueri secundum subiectum, sed secundū formam, consideratum vero secundum partes, moueri & secundum formam, & secundum subiectum, adeo vt non exigua confusio & pugna exoriatur: sed si institutum relatorum Philosophorum, eorumq; sententiam, non pura verba perpendimus, profecto idem eos sentire putandum est, nam Aristoteles quoq; frequenter dixit sphæram mutare locum secundum partes, non secundum totum, veluti in primo de Gen. & interitu cont. 25. inquiēs, partes sphæræ mutare locū, toto manente, similiter in octauo Physic. 76. propterea id quod dixit Auerroes totum Cœlum non mutare locum, secundum subiectum, idipsum denotare iudico, quod denotatur ab Aristotele, & Themistio per non mutare locum secundum totum, & manente toto mutari secundum partes, & per mutari secundum formam, quod dicitur ab Auerroe idipsum denotari, quod denotatur ab Auicenna per mutari secundum situm, Auerroes enim per mutari secundum formam, vt se exponit in 4. Phys. 45. denotauit mutari secundum aspectum ad medium, quatenus ad id distincta quadam forma refertur, quę distincta forma, nil aliud est, nisi positio quædam, quæ ab Auicenna dicitur situs, & dum instabatur, quia ad situm non est motus, respondeo motum esse in partibus loci, quarum mutationem sequitur varietas positionis, quæ est dispositio quædam rei existentis in loco. At dicebatur: nil posse mutari secundum partes omnes, quin mutetur totum, & præsertim quia esse per partes, est esse secundum accidens: Respondeo, dum reuoluitur Sphæra, reuolutio vt subiecto adæquato, & primò competit toti Sphęræ, adeò vt partes secundò loco, & ad motum totiùs moueri dicantur, tamen quia totum ita mouetur, vt in loco pars vna succedat alteri: hinc pro distinctione ab illis, quæ sine hac partium mutua successione mouentur, sed penitus deserunt locum, præcedentem, dicitur moueri secundum partes, quatenus partes seorsum consideratæ mutant locum. Et possemus vti hac distinctione, dicēdo, totum mutari, contingere dupliciter, vel cum collectione, vel cum distributione partium, Sphęra non mouetur tota cum collectione adeo vt deserat præcedentem locum, sed cum distributione partium: At cum Cœlum ita moueatur, perpendendum est, an motus eius re vera sit simplex & consimilis, id enim diffi-

Themistius. *Auicenna.* *Opin. Auerrois.* *Conciliā.* *Mutari totū dupliciter.* *An cæli motus sit cōsimilis.*

cultate non caret, nam in eo multiplex permixtio & cõpositio appatet, tum quia circulorum sphęræ quidam velociter, alii tarde, cum multiplici varietate mouētur, tũ quia vt legitur apud Aristotelem in Principio mechanicarum, partiũ circuli quædam in vnam, aliæ simul in oppositam differentiam positionis loci mouentur. Tum demum, quia in orbibus Cœli sub primo positis, plures motus in eodem complicantur, inuicemque permiscentur, & præsertim motus diurnus, & motus proprius Planetarum. Soluendo itaque difficultatem, dico motũ Cœli & simplicem, & exacta rationum similitudine præditum iudicari debere: simplex est, quia a motore simplici producitur, in mobili simplici recipitur, cum cõtrario non miscetur, semper est consimiliter, velox, & fit per figuram circuli, quæ simplex iudicatur, quæ simplicitatis causæ nõ ita conspirant in motu recto. Pro solutione instantiarum præaccipio in sphęra sine mixtione eminēter includi cõditiones, & facultates, quæ mortalibus sine solà mixtione competere sunt aptæ, vt enim sit causa communis, seminaque includat quarumlibet oppositionum mortalium, ea varietate partium motus debuit esse prædita, quæ tamen simplicitati non aduersatur. Et quia dicebatur quod partium quædam tardæ, aliæ celeres sunt: Respondeo in motu totum debere simul inspici, nõ partes seorsum, partes enim ex accidenti per motum totius mouentur. Insuper si partes cõsideramus, conferre debemus partem vnius circuli, cum altera eiusdem circuli, & inueniemus consimilitudinem, nõ autem vnum circulum cum altero. Quod si etiam reuolutiones variorum circulorum inuicem comparamus, inspiciemus, quod quamuis modo aliquo fuerint dissimiles, tamen eximia rationis similitudine sunt prædītæ, quatenus seruata proportione circuli maiores velocius, minores tardius reuoluuntur, adeo vt simul incipiant, simulque absoluant suam reuolutionem. Addebatur secundo loco, partes eiusdem circuli simul ad oppositas differentias tendere, respondeo cum Aristotele in primo de Cœlo. 87. eas non esse oppositiones circuli, sed partium eius per diametrum distantium, nec destruere, sed construere simplicitatem eius, eminenter vt dixi includentem semina omnium varietatum. Instabatur demum per complicationem variorum motuum: respondeo, eos motus complicari inuicem, at non misceri, nam in Planetis motus proprius omnino seruatur simplex, nec per diurnum motum a suo proprio cursu vlla ex parte diuertitur, solum dicere debemus, motum diurnum in eis non ita exacte recipi, vt competit primo mobili, quoniam non eis competit sine aliquo regressu ex motu proprio pendente.

Solutio.

Cap. XXXII.

An Motui in orbem competat contrarium.

SENTENTIA est Aristotelis in primo de Cœlo, motui in orbem contrarium non competere, ex quo colligit essentiam Cœli a contrario esse immunem. Quod ei motui contrarium non competat ostendit, nam si contrarium ei competeret, vel esset motus rectus, vel in orbem, non rectus, quia recti inuicem cõtrarii sunt, vt motus sursum ei qui deorsum, vnum autem vni soli est contrarium, non in orbem, quoniam vel contrariaretur ratione totius, vel ratione partium, non totius, adeo vt vna reuolutio fit contraria alteri, nam vel id contingeret in eadem reuolutione, vel in distincta, non in eadem, quia reuolutio est ab eodem ad idem, non autem ad opposita, non indistincta, quoniam vt reuolutiones sint contrariæ, debent fieri super eisdem Polis, per idem interuallum, & ad oppositas differentias loci, & debent competere distinctis mobilibus,

Motus cœli non competere contrarium.

quæ

quæ cum sibi occurrent, vel erunt æque potentia, vel ne, si primum, nullum eorum mouebitur, quia non superabit oppositum, si alterum, tunc id solum mouebitur, quod erit potentius, non autem alterum, & ita id erit frustra, cum tamen Deus & Natura nil faciant frustra. Si autẽ dicas inuicem opponi circulares motus ratione partium, veluti in eadẽ Solis reuolutione putando progressui ab ortu in occasum, opponi reditum ab occasu in ortum, hoc approbari non debet, primo: quia oppositio inter ortum non est oppositio circuli, sed diametri. Nam cõtraria sunt quæ maxime distant, & ea maxima distantia eius est oppositio, per quod mensuratur, at distantia ortus ab occasu nõ mensuratur per lineã curuam, quæ nec breuissima est, nec vna & definita, sed per rectam, quæ inter ductas à puncto ad punctum breuissima est, & vnica, quare ea oppositio non ad circulum, sed ad diametrum & rectitudinem pertinet. Secundo, quia simplex & consimile non constat ex partibus contrariis, motus in orbem simplex & consimilis est. Tertio, quia etiam si partes inuicem aliquam includerent oppositionem, non ob id vniuerso contrarium competeret: nunc autem sermo est de vniuerso motu, non de partibus eius. Præterea, motus constituuntur contrarii per terminos in quos tendunt, in circulo ea contrarietas non habet locum, tum quia circulus obtinet locum vnius contradistincti a centro, tum in super, quia motus in orbem est ex eodem ad idem, & principium nectir cum suo fine, quæ autem simul sunt, & connectuntur, non sunt cõtraria. ex aduerso apparet motui in orbem contrarium competere, & ea quæ præsertim difficultatem pariũt hæc sunt. Primo, quia vbi motus, ibi contrarietas, ex Arist. in 5. Phys. nam in cont. 10. ait, in substantia non esse motum, quia in ea non est contrarietas. Secundo, quia Arist. sub initio suarum Mechanicarum inquit, circulo & eius motui multiplices cõtrarietates competere, per quas varia & admirabilia parit. Tertio, per Arist. in 1. Phys. dicentem in omni genere esse vnam primam contrarietatem, quare & in genere motuum in orbem contrarietas aliqua inueniri debet. Quarto, quia vt rectum opponitur obliquo, & circulari, ita motus rectus videtur opponi circulari: nam dixit Arist. in 1. Phys. 41. angulare, non angulari, & rectum obliquo esse contrarium. Nec obest id quod dicitur in 1. de Cœlo ab Arist. motum rectũ non esse contrarium circulari, quia rectus recto opponitur. Nam oppositio potest alicui competere, & ex parte generis, & ex parte propria speciei, oppositio recti & circularis est oppositio generis, vt virtutis & vitii: at oppositio rectorum adinuicem, est oppositio specierum, veluti prodigalitatis & auaritiæ. Quinto, motui in orbem saltem opponitur quies, & motui in orbem Naturalis, motus violentus, nam in his quoque consideratur contrarietas motuum, vt patet ex 5. Phys. Sexto, cui competunt oppositiones differentiarum loci, competit contrarietas motus, Cœlo competit oppositio huiusmodi differentiarum, vt declaratur in secundo cap. secundi de Cœlo. Demum in Cœlo inueniuntur motus diurnus & Planetarum, qui oppositi sunt, & opposita pariunt in his mortalibus, non itaque abest a motu Cœli contrarietas.

Motui in orbem competere contrarium.

Cap. XXXIII.

Opiniones variæ an motui in orbem competat contrarium.

IN re difficili Viæ sunt obscuræ, & sententiæ sunt variæ, de proposita difficultate aiunt nonnulli, motui in orbem non competere contrarium ratione propriarum oppositarum specierũ eius, sed solum ratione generis, cum remoti, tum

Opin. prima.

proximi: ratione generis remoti, nempe motus, ei opponitur quies, & imobilitas ratione generis proximi, nimirum vt est orbicularis, ei opponitur rectus at ratione propriarum specierum orbiculationis, ei non competit contrarietas

Euersio. vt competit motui recto inter sursum & deorsum. Hæc sententia non videtur approbanda, primo: quia varietas generis non est contrarietas, contraria enim debent esse eiusdem generis, secundo: quia motus non est genus vniuocum, dum dicitur de recto & circulari, sed commune ab vno, sub quo consideratur ordo, non oppositio. tertio quies non opponitur motui ratione vniuersi generis, sed motui finito inter opposita constituto. De circulari motu solũ dicere valemus, quod ei vt motui non repugnat desinere in quietem, vt etiam ei non repugnat maior & minor velocitas, quæ tamen ei repugnant vt tali motui in orbẽ; Immobilitas non est aliquid contrariũ motui, sed solum conditio summme varia.

Opinio secũda. Ideo inquiunt alii motum in orbem considerari posse vel in Cœlo, vel apud nos, in Cœlo ei non competit contrariũ ob Cœli conditiones, apud nos ei competit, vt patet de ventis pugnantibus ex partibus oppositis flantibus, similiter de oppositis vndis, & de eadem artificiosa sphæra apud nos, modo in vnam mo-

Euersio. do in oppositam partem reuoluta. Hinc Arist. in Mechanicis, circulo artificioso multiplicem tribuit opositionem. Hæc similiter opinio dubia est, primo quia apud nos non formatur motus in orbem simplex & secundum naturam, de quo est dubitatio, sed solum mixtus, & præter naturam, secundo: quia ratio formata ab Arist. vim habet absolute de motu in orbem vt talis est, non cum contractione ad Cœlum, velut quod in circulo maxima distãtia cõsideretur penes diametrum, non penes arcum circuli. Præterea, si darentur motus in orbem cõtrarii, deberent dari simplicia corpora, apta per naturam eis moueri, omnis enim motus simplex, alicui simplici per naturam competere debet. Ad instantiam de

Diluuntur instantia. Ventis & vndis, dico eos non esse motus simplices, nec vnum eorum secundum, alterum præter naturam, sed ambos præter naturam, nec esse integras reuolutiones, sed breues arcus. De sphęra & circulo artificioso dico eos non esse mo-

Tertia. tus naturales, nec simplices, non enim sunt circa centrum Mundi, nec vna reuolutio est secundũ, altera præter naturam. Propterea est opinio tertia Auer. in 1, de Cœlo 32. dicentis, motum in orbem dupliciter posse considerari, vel imaginatione Physica vel Mathematica, dum consideratur imaginatione Mathematica abstrahẽte a materia sensibili, competit ei contrariũ, quia imaginari possumus duas reuolutiones oppositas super eisdem Polis, quod tamen contingere non potest Physice, quoniam corpora Physica ita habentia, vt super eisdem Polis in oppositum per idem interuallum mouentur, dari nequeunt, & ob id dicebat Arist., Deus & natura nil faciunt frustra, in 8. autem Physic. 64. distinctius Auer. suam sentenitam explicans, inquit huiusmodi oppositionem motui circulari competentẽ, imaginatione Mathematica, dici contrarietatem, nõ quia cor-

Euersio. pora ita mobilia vere sint contraria, sed quia hoc commune habent cum contrariis, vt mutuo se destruant. Sed sententia Auer. non caret difficultate, tum quia ratio Arist. sumpta ex oppositione circuli, quia non pertinet ad circulum ratione propria, sed diametri, consimilem habet vim aduersus imaginationem Mathematicam vt patet. Præterea, Mathematicus abstrahit a dispositionibus contrariis & præsertim ab esse secundum, vel præter naturam, ab esse simplex vel mixtum. Demũ, quia vt Physice duo corpora nequeunt esse simul, ita neque imaginatione Mathematica, nam quamuis Mathematica non sint in loco, vt dicitur in 4. Phys. cont. 5. tamen asseritur in cont. 76. quod si imaginamur cubum esse

esse in loco, æquale sibi occupabit interuallum, & distare faciet partes ambientes abinuicem, quare similiter inferre poterimus, quod mutuo se impedient in motu in orbem, qui fieri debet per idem interuallum. Resolués autem difficultatem quatuor profero conclusiones. Prima est, motui in orbem non proprie & præsertim ratione totius competit contrarietas, hæc ostésa est in præcedentibus. Altera est, illi motui imaginatione Mathematica minus repugnat contrarietas, quam imaginatione Physica, ratio est, quoniam imaginatio Mathematica est liberior a materia, & per eam imaginari valemus etiá illa quæ naturæ rerum ob materiam & subiectum repugnant, et lineá duci in infinitum, mediú in infinitum rarefieri & similia, consimili ratione possumus imaginari duo corpora super eisdem Polis mota & inuicem pugnantia: at hac quoque imaginatione non proprie ei competit contrarium, tum quia ea maxima distantia pertinet ad diametrum vt dictum est, tum insuper quia duo orbes etiá consideratione Mathematica non possunt esse simul, & ideo ea oppositio non inter orbes & eorú motus erit, sed inter corpora nó ambientia centrum mundi, sed distincta, & sibi mutuo occurrentia, vt sunt duo venti; Tertia conclusio est, motum in orbem apud nos in artificiosis sphæris, & aliis corporibus vt ventis & vndis, magis includere contrarietatem, quam motus Cœlorum, tum quia non fiunt circa cétrum mundi, vt reuolutiones artificiosæ, quæ ob id sunt cum ascensu aliquo, & descésu partium, & aliis similibus: tum insuper quia non competunt circulis perfectis, vt oppositio ventorum & vndarum: tum demum, quia includunt aliquid secúdum naturam, & aliquid violentum, cum tamé ea quoq; non sit exacta reuolutionum contrarietas. Postrema conclusio est, motui in orbé magis competere contrarietatem ratione partium diametro oppositarum, quam ratione totius, & hoc asseritur ab Arist. in 1. de Cœlo, cont. 87 quæ etiam oppositio partium nó est propria oppositio reuolutionis, cum attineat ad oppositioné non circuli, sed diametri, fiatq; ab eodem motore, & constituat vnum simplicem motum. Ex his modo facile eliciuntur solutiones aduersarum rationum. Prima, quæ sumebatur ex conditione motus exposcentis contrarietatem, soluitur ab Aristotele primo de Cœlo 83. quia pro motu in orbem sat est oppositio inter partes loci per diametrum oppositas, apta acquiri cú successione a subiecto quod actu est. Secunda sumpta ex oppositionibus apparentibus in circulis artificiosis iam soluta est. Tertia erit, quia in omni genere est vna prima contrarietas, dico in genere vniuoco inueniri vnam primam oppositionem differentiarum vniuocam, in communi ab vno inueniri ordinem potius quam oppositionem proprie sumtam, vt se habet de motu in orbem & recto, insuper in omni genere est vna prima contrarietas late sumpta, nam substantia est proprie genus & tamen caret proprie contrario. Ex quo patet solutio quartæ rationis de oppositione inter rectum & circularem, est enim contrarietas late, generica, & potius ordo quidam, quam re vera contrarietas. Quinta ratio sumpta ex quiete soluta est per iam dicta, ea enim est oppositio per priuationem, quæ competit motui vt finitus est, non autem motui æterno, in corpore mobili æterno motu, non apto ex sententia Aristotelis quiescere. Addebatur sexto, competere Cœlo differentias positionum, respondeo eas esse oppositiones partium secundum diametrum. Demum dicebatur, Cœlo competere motus & ab ortu in occasum & econtrario, qui videntur contrarii & sunt causæ contrariorum apud nos. Respondeo eos non esse contrarios sed distinctos & varios, contrarii autem non sunt primo, quia non sunt super eisdem Polis, secundo: quia non sunt per idem inter-

Solutio difficultatis.

Conclusio prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Diluuntur rationes aduersæ.

uallum, tertio: quia non mutuo se destruunt, sed in eodem orbe sine pugna seruantur, & quamuis apud nos contraria pariant, nil tamen id refert, quia sunt causæ communes non propriæ, & in causa communi non requiritur secundum formam eam contrarietas, quæ in effectis apparet, sed sat est sint in ea tanquam in communi semine & causa. Constat itaque quomodo Motui in orbem competat & non competat contrarium, & quomodo sit inter opposita, & ab eodem ad idem.

Cap. XXXIV.

An motus Cœli sit secundum Naturam, eique competat resistentia.

Satis conspicue patet Cœlum in orbem continenter moueri: at quomodo ita moueatur & qualis sit eius motus, summopere latet. *Democritus.* Democritus, Leucippus, Epicurus, & similes, dixerunt ex inclinatione atomorum cõstituentium Cœlum, consurgere huiusmodi motum. *Empedocles.* Empedocles ex inclinatione quatuor Elementorum amicitia iunctorum: *Heraclitus.* Heraclitus & Stoici ex conditione tenuioris ignis. Sed prætermissis vetustiorum sententiis, de Academicis solum & Peripateticis loquar; *Academici.* Putarunt Academici Cœlo competere Naturam, Animam, & Mentem, quorum sententiam varii quoque ex Græcis expositoribus Aristotelis sequuti sunt, qui loquentes de modo quo ad motum conspirant, varia dixerunt; *Iulianus.* Dixit Iulianus Trallianus referente Simplicio in secundo de Cælo, comm. 3. motum ad dexteram hoc est ab ortu ad occasum regularem, & ordinatum, ab anima prodire, motum vero ad sinistram, nempe ab occasu ad ortum, prodire ex natura, quæ sententia falsa est, quia tunc motus ab ortu esset oppositus naturali, & non secundum propriam inclinationem. *Herminius.* Herminius autem Platonicus simul & Peripateticus, referente eodem Simplicio, dixit Naturam Cœli esse causam quod moueatur, Animam vero esse causam æternæ considerationis eius. Quæ etiam sententia non est vera, quoniam in Cælo ab eo pendet æternitas motus, a quo etiam pendet motus. *Alexander.* Alexander Naturam Cœli ab anima non distinxit, seiunxit tamen Mentem ab anima, & dixit per animam motum esse Naturalem & animatum, per Mentem vero esse æternum & consimilem. *Simplicius.* Simplicius, Naturam Cœli ab anima seiungens, dixit naturam esse principium patiens, tribuens Cœlo solam propensionem ad motum in orbem, Animã vero ei tribuere motum cum transitu ex vno in aliud, Mentem autem, consimilitudinem & æternitatem, adeo vt motus Cœli per relationem ad varia sit Physicus, Animatus, & Mentis. Sed quoniam alibi latius aduersus hæc disserui, & præsertim aduersus fundamentum harum opinionum, nempe quod in Cœlo anima a mente distincta inueniatur, ideo his decursis, dico in Cælo solum inueniri Intelligentiam, & *Sententia propria.* orbem, qui corpus simplex est, Natura Cœli magis proprie sumpta ad orbem pertinet, & est ipsamet substantia orbis, vt facilis ad illum motum, Intelligentia vt intelligens dicitur Mens, vt dat Vitam cælo, dicitur anima, vt dat motum dicitur motor, vt constituit motum secundum propensionem mobilis, idque efficit cum conditionibus agentis per Naturam dicitur modo quodam Natura, hoc est Natura eminens, Natura Naturans, & Natura melior. Ex quo patet qualis sit motus Cæli, nam attinentia ad Cælum sine controuersia, & eminenter, includunt eas conditiones, quæ in mortalibus inuicem pugnant: motus itaque Cœli, vt sit secundum inclinationem mobilis, & cum conditionibus mouentium secun-

secundum Naturam,dicitur Naturalis,& ab Aristotele in primo de Cœlo inter motus secundum naturam numeratur,veluti etiam in secundo de Cęlo contex. 18.dum ait.Natura Cœlum in orbem mouetur, alioquin motus eius no esset æternus,at cum sit secundum naturam, tamen vt prodit ex anima dicitur animarius, vt autē ea anima præter id quod eminenter est Natura, & anima etiam est Mens,dicitur motus diuinus, & mentis, eius æternitas & consimilitudo prodit ex conspiratione conditionum mobilis & motoris,quæ ambo æterna sunt,proprie tamē & præsertim pendet ex cōditione seperati motoris,vt patet ex octauo Physic. Et quoniam in Cœlo præsertim duplex est motus, vnus diurnus, alter proprius Planetarum, primus est motus secundum Naturam totius,in quem omnes orbes,vt partes totius sunt procliues. Alter est motus secundum Naturam particularium orbium,in quem orbes Planetarum secundum Naturam propriā faciles sunt, primus constituitur per conspirationem omnium subordinatorum motorum,vt pendentium ex primo, & optantium se ei seruare similes, alter ex intelligentia propria vt addicta ei orbi,tanquam proprio mobili,& in finem aliquem proprium ordinato.Ex his patet iure optimo Auerroem in disp.tertia, cōtra Algaz.in fol.primi dubii,& disp.11.fol.primi dubii dixisse,motores Cœli non mouere secundum Naturam,neque secundum Mentem vt Mortalia,quamuis alibi dixerit,Cœlum moueri secundum Naturam. Nam motus Cœli inspiciendo varia dici potest secundum Naturam,& non secundum naturam, secundum Mentem & rationem, & non secundum Mentem. Sed cum motus ille ab Aristotele inter motus Physicos numeretur, oritur dubitatio: an in eo motu locū habeat resistentia mobilium.Nam si dicimus non adesse resistentiam, tunc nullum poterit assignari tempus in quo moueatur, id enim ex resistentia prodit, si tribuimus Cœlo resistentiam, in maius labimur absurdum, quia resistentia ex contrarietate oritur & pugnam includit, quæ absunt a Cœlo, & præsertim quia Cœlum non videtur posse resistere Menti mouenti, cum ex ea pendeat,& procliue sit ad illum motum.Inquit Scotus Cœlum non esse procliue ad motū, sed esse indifferens,cum ad motum, tum ad quietem,sed per principia Aristotelis hoc dicere non valemus,primo: quia ea indifferentia & potentia ad oppositū esset inanis,nunquam enim pro quiete redigeretur ad actum,& præsertim quia omni potentiæ patienti respondet in vniuerso agens. Præterea simplicia corpora non mouentur secundum naturam & quiescunt in eodem loco, sed in distincto,& mouentur quærendo locum in quo quiescant, Cęlum autem semper in eodem loco est, insuper motus Cœli non esset secundum naturam,quia prodiret ex motore externo non cōferente vim eo quod patitur & mouetur, quare ex sententia Aristotelis dicendum est, Cœlū esse procliue ad motū,quæ propensio ei competere potest, cum sit corpus actu proportione respondēs quatuor Elementis grauibus,vel leuibus,& quamuis ad solum motum sit procliue, tamē nisi adsit motor, ea propensio non redigitur ad actum, requiritur enim agens, & motus ille, quamuis non sit per solam naturam, vt motus elementorum, tamen dici potest naturalis cum ob eam propensionem mobilis, tum ob modum operandi Intelligentiæ, ex sententia Aristotelis. Et dum quæritur an fiat cum resistentia, inquit Auerroes in secundo de Cœlo 63.7.Physic.35. fieri profecto cū resistentia,& Simplicius in secundo de Cœlo 46.inquit in Cœlo reperiri definitam quandam rationem motoris ad mobile, definita autem ratio consideratur inter vim mouentem & resistentem: at quæ sit ea resistentia non facile est videre, inquiunt nonnulli eam prodire ex duplici motu quo Cœlum mouetur, &

De duplici motu cœli.

Auer.

An in cœli motu sit resistentia.

Scotus.

ab ortu,vt primum mobile, & ab occasu,vt Planetæ, at cum illi motus non verè sint oppositi,nec Cœli inuicem pugnent & mutuo se impedianr,non est putandum inde resistentiā prodire posse. Propterea respōdens dico, resistentiam esse duplicem,vnam cū contrarierare,& propensione in oppositum, quæ non comperit Cœlo. Alteram sine contrarietate & opposita propensione, sed solum cum oppositione inrer actum & potentiam,competentem corpori cui repugnat, vt simul ad actum redigatur, ob dimensionem mobilis, & loci, quæ nuncupatur resistentia interna:nam Cœlum est potentia mobile,& est corpus actu, & continuum in loco cōtinuo. Prætereà est procliue etiam ad locum in quo est,vt materia mortalium est procliuis ad seruandam formam quam habet, & recipiendam quam non habet, & ob id quemadmodum pro gignendo calore intensiore vel remissiore requiritur calidum magis vel minus intensum, ita pro efficiendo velociore,vel tardiore motu,requiritur vis mouēs maioris vel minoris virtutis. Sed dubitatur: quia etiam remora resistentia medii,Elementa huiusmodi resistentiam includerent,cum talem Aristoteles in quarto Phys. 71. tempus motus ex sola medii resistentia prodire dicat;Respondeo,primo concedēdo quod eam includerent,dico tamen Aristotelem tunc considerasse solam resistentiam externam,non autem essentialem & internam,illa enim est magis conspicua:addo secundo adesse varietatem , nam Elementa dum mouentur,non sunt procliuia ad locum in quo sunt,vt Cœlum,sed solum ad locum in quem tendunt, insuper Elementa non diuiduntur in motorem & mobile actu, vt Cœlum , quod cum sit viuens,diuiditur in Mentem & orbem, quod est corpus actu.

CAP. XXXV.

Cur Cœlum duplici præsertim motu moueatur.

AFFIRMANT fere omnes Astronomi,& consentiūt Peripatetici, Cœlū præsertim duplici motu moueri,vno ab ortu in occasum, quem Aristoteles in octauo Physic. 84. in secundo de Gen. & intetitu 56. & in 12. Metaphysicæ 43. nuncupat motum totius, nam quamuis primo competat supremo orbi,tamen mox per consequutionem competit omnibus simplicibus corporibus supra terram,& aquam collocatis,immo aqua etiam per fluxum & refluxum maris, modo aliquo est eius particeps. Altero motu mouetur Cœlum ab occasu ad ortum, qui dicitur proprius Planetarum, de quo duplici motu loquitur Aristoteles in secundo de Cœlo. Plato hūc duplicem motum potius vulgarem & popularem, quam vere motum existimauit,cēsuit enim non esse motum a distincto motore productum, sed potius moram,recessum,& regressum quēdam a primo motu,veluti si quispiam tardius ambulans quam alter diceretur moueri in oppositum. Hinc in calce 7. Dialogi de Republ. ait: Non est ô viri optimi vera hæc de Sole & Luna, cæterisque Stellis opinio, quod vnquam pererrent, sed contra se res habet,eandem enim quoduis illorum viam, non multas circumeundo peragit,quamuis videatur per multas ferri. Quod vero in eis velocissimum est,non recte tardissimum,& contra contrarium iudicamus, peccareque ita opinantes patet,&c. simili ratione puto Platonem in appendice Legum dixisse. Octauum orbem,quem iure Mundum supetum quis nuncupabit, cōtra quam cęteri moueri,cæterosque secum trahere,vt hominibus pauca de iis scientibus videtur, indicando quod omnes orbes re vera ab ortu in occasum mouentur, non tamen consimiliter,sed quouis modo res se habeat in Timęo concedens illos duos mo-

Motus totius.

Motus proprius Planetarum.

Sententia Platonis.

tus,

tus, motum diurnum nūcupat motum eiusdem naturæ consimilitudinis, & rectum, alterum vero obiquum, alteritatis, & distinctæ naturæ, cum fiat super Polis Zodiaci, per circulū obliquum, quo Planetæ varii distincta velocitate mouentur, recedendo a primo & communi motu, Aristoteles in secundo de Gene. & inter. contex. 56. motum Planetarum nuncupat motum accessus ad nos & recessus, in tertio autem de Anima contex. 57. quamuis latenter, indicat motum Planetarum respondere appetitui sensitiuo, in homine, motum vero primi mobilis, appetitui rationali, hinc a nonnullis Astronomis motus vnde dicitur rationalis, alter sensitiuus. His præassumptis quæritur cur Cœlum quod statuitur corpus simplex, non motu vno mouetur, vt Elementa, sed præsertim duplici? dico præsertim, quia in Cœlo multi etiam alii particulares motus considerantur ab Astronomis; Hac de re loquitur Philosophus, in secundo de Cœlo 17. in 8. Physic. 53. & in secundo de Ortu & interitu 56. & duodecimo Metaphysicæ 34. & rationem afferens inquit, in vniuerso & præsertim in contentis sub Cęlo duo inueniri, consimilitudinem, siue conseruationem, & varietatem, causam consimilis conseruationis rerum ait esse motum primum, causam vero varietatis & dissimilitudinis esse motum Planetarum, per quem Planetæ modo ad nos accedunt, modo recedunt, quo accessu & recessu constituunt quatuor anni tempora, & ortum rerū, ac interitum. In hoc Aristoteles sequutus est Platonē, qui (vt dixi) motum primum nuncupauit motum similitudinis, alterum dissimilitudinis, sic itaque motus primus est causa æternæ consimilitudinis, secundus varietatis, congregatum vero est causa consimilis æternæ varietatis, vt dicitur in 12. Metaphys. 34. Verum hæc ratio non videtur esse satis, quia æterna non sunt ob mortalia nisi secundario: propterea aliqua ratio prior assignāda est, & dicere valemus Mundi plenitudinem esse causam potiorem, vt enim dantur mobilia apta moueri ab ortu in occasum, ita dari debent mobilia apta moueri econtrario, quemadmodum etiam inter Elementa quædam sursum, alia deorsum mouentur, hoc tamen competit Elementis cum contrarietate, Cęlo vero sine ea. Altera ratio peti potest ex harmonia, congruente ratione, & cōsonantia, cū enim harmonia ex contrariis consurgat, ne huiusmodi harmonia careret Cœlum, iure hac motuum varietate præditum esse debuit, ex qua variæ prodeunt figuræ siue aspectus stellarum, vt dicitur in octauo Physic. 53. hinc Cœlum a Pythagora Lyra Dei nuncupabatur, & vt canebat Orpheus, Pulsante Apolline Lyram suam cūcta recinunt, & Choreas ducunt. Insuper, quia Cœlum est parens corporum seminaque includere debet cunctorum, quoniam vires effundit per motum, debuit motuum varietate esse præditum. Hinc seruant Astronomi Cœlū, etiam a Polo ad Polum per motum quem trepidationis appellant moueri, vt cūctorum semina fęcūdius effunderet. Demum dicimus id Dei Prouidentia ordinatum fuisse pro rerum constantia, quiete, & contemperamento, nā si Cęlum solum moueretur ab ortu in occasum, quia cætera pendēt ex eo, cuncta nimium procliuia essent ad solū occasum, ideo & pro contemperamento, & pro mixtione Elementorum, & pro quiete aliqua contentorum, debuit Cœlū non vno sed multiplici & præsertim duplici motu moueri. His accedit, quod vt animalia mortalia prædita inspiciūtur motu totius & motu proprio partiū, ita decuit eminentissimum illud Cœleste animal vtroque motu moueri. Motus diurnus competens Planetis dicitur motus secundum naturam totius, supra Nauuram propriā, secundum meliorem Naturā, & vulgo nuncupatur motus raptus, quoniā imaginātur multi, primū mobile suo motu rapere & secum ducere inferiores orbes,

Arist.

Cur Cœlum duplici motu moueatur.

Ratio quam affert Aristoteles.

Alia rationes.

Pythagoras. Orpheus.

An Planetis cõpetat motus qui raptus dicitur. quæ sententia partim falsa, partim vera est, nam putare ita rapi orbes Cœli, vt prope nos corpus vnum suo motu rapit sæpe aliud, absurdum est, id enim non fit sine violentia quæ abest a Cœlo, & secundum hanc significationem dixit Plato in appendice Legum, homines pauca scientes dicere primum mobile secum trahere reliqua. Dicere tamen possumus rapi & trahi Planetas a primo mobili, non raptu violento, sed supra naturam, non raptu mortali, sed diuino, non contra propensionem, sed secundum illam quæ ei competit, vt pars totius & pendens ex primo principio, vt enim raptu supero & diuino dicuntur rapi hominum animi, veluti Paulus fertur raptus vsque ad tertium Cœlum, ita raptu supero dicũtur rapi inferiores orbes, quatenus eorũ motores tanquam a supero intelligibili fine, mouentur a Deo motore primo, & hoc puto denotasse Aristotelem in octauo Physic. contex. 52. dum dixit: Non est idem moueri secundum accidens a se, & ab altero, moueri enim ab alio, & eorum quæ sunt in Cœlo quibusdã principiis inest, &c. *A quo moueantur Planetæ ab ortu.* Planetæ secundũ motum proprium procul dubio mouentur a propria intelligentia, motu autem totius & diurno dicuntur moueri, & a motore primo & ab intelligentia propria, quatenus mouentur a primo motore, per mediam Intelligentiam propriam, & a propria intelligentia vt conspirante cum prima ad motum totius.

Cap. XXXVI.

De motu Stellarum.

De motu stellarũ opiniones quatuor. Cum Stellæ a nobis longissime distent, & conspicue videantur moueri, quomodo moueantur non parum latet. & quatuor hac de re sunt virorum Sapientum opiniones. *Prima.* Existimarunt nonnulli stellas tanquam distinctos orbes, distinctaque animalia & absoluta, ex se per Cœli orbes moueri, qui vel aerei, vel ignei essent, scindendo eos, non secus ac aues per aerem & pisces per aquam mouentur; *Secunda.* Alii hoc tribuerunt solis septem Stellis, qui Planetæ nuncupantur, & ob id dixerunt dici planetas, quatenus cum ex se mouentur, non semper consimiliter a se inuicem distant, vt Stellæ octauæ sphæræ, quæ cum solum motu sphæræ moueantur, semper æque inter se distant & fixæ nuncupantur. *Tertia.* Plato in Timeo tertię fuit opinionis, dixit enim stellas moueri duplici motu, vno sphęrę, cum qua reuoluuntur circa vniuersi centrum, alio proprio, quo in suo loco proprio, circa suum centrum vertuntur. *Quarta.* Quarta est opinio Aristotelis & a plurimis approbata, Stellas esse portionem orbis densiorem, & solum moueri motu suæ sphæræ, cum qua continuatæ sunt, non autem solum per cõtactum iunctæ. *Approbatur opinio quarta.* Harum opinionem hæc quarta, profecto est est rationi magis cæteris consentanea, duæ primæ non sunt approbãdæ, quoniam motus stellarum proprius, distinctus ab eo orbium, non fit sine diuisione medii, & resistentia eiusdem: diuisio & resistentia externa solis competit mortalibus non Cœlo. Præterea animalia quæ sponte mouentur nõ semper mouentur consimiliter, nõ sunt corpora consimilia instrumentis destituta, vt sunt Stellæ. *Instantia. & Solutio.* Et si quis instet, quia etiam vniuersum Cœlum voluitur in orbem, cum tamen careat instrumentis. Respõdeo. secus se habere de vniuersa sphæra, quæ voluitur circa cẽtrum vniuersi & de Stella quæ est particulare corpus & sphærula, extra centrum vniuersi constituta, Orbes & Sphæræ ambientes centrum vniuersi non debent dum reuoluuntur scindere aliud corpus & per id moueri, sed ab intelligentia per idẽ interuallũ in quo sunt vertuntur in orbem, at corpora extra centrum cõstituta, si per aliud medium

medium corpus proprio motu ex se moueri debent, id assequi non valent, nisi per tractionem & pulsionem exposcentem instrumenta, & firmum aliquid cui hæreant, & nitantur. Præterea, loquendo de Stellis, cũ sint eiusdem cõmunis conditionis, quod competit nonnullis putandum est competere cæteris. At Stellæ primi mobilis, quæ innumeræ sunt, cum semper æque inuicem distent, conspicue indicant se eodem motu moueri, nempe motu sui orbis, quare id ipsum de Planetis iudicandũ est. His accedit, quod vel orbes in quibus sunt stellæ mouentur, vel ne, dicere quod non moueantur, est adsurdũ, cum omne corpus Physicũ per naturam moueatur motu aliquo secundum locum ex primo de Cœlo tex. 5. si mouẽtur, dicere quod moueantur motu distincto ab eo stellarum superuacaneũ, & redundans est, Deus autem & natura nil faciunt frustra. Quare colligendum est, stellas & orbem eodem motu moueri, & stellam esse partem orbis. Opinio tertia, quæ fuit Platonis etiam approbanda non videtur, nempe stellas duplici motu moueri, & proprio, & eo sui orbis, primo: quia hic duplex motus redundans videtur, sat enim est motus orbis. Præterea Cœlum est corpus simplex, similiter stella, simplici autẽ corpori vnicus motus competit nõ duo, adeo varii, vt fiant super centris distinctis. Confirmatur: quoniam de simplicibus corporibus loquendo, idem est motus totius & partium, stellæ autem sunt pars orbis. Simplicius in secundo de Cœlo, comm. 33, nititur Aristotelem cum Platone conciliare inquiens, Aristotelem solum reiicere a Stellis motum proprium qui sit motus progressiuus per orbem, non autem reuolutionem in proprio loco. Quod autẽ Stellę motu aliquo proprio moueri debeant ostendit, quia sunt corpora animata, omne corpus animatum præditum est motu proprio. Sunt corpora Physica eiusdem naturæ cum cœlo, quare vt cœlum, ita Stellæ motu proprio in orbem moueri debent, & quamuis stellæ dicantur partes cœli, tamen ita sunt partes, vt perinde ac oculi in animali seruent quandam cõditionem totius, satis conspicue distinctam ab ea sui orbis, & ideo distincto aliquo motu moueri debent. Quod etiam cõfirmat authoritate Ptolemei dicentis in secũdo lib. suppositionum, rationabilius esse moueri astrorum vnumquodque, quia hæc est & virtus & operatio ipsorum. At Simplicius, nimio conciliandi desiderio ductus, conspicue errat, conspicue enim Aristoteles inficiatur (vt illum legenti redditur notum) Stellas in suo loco reuolui, & hoc confirmat per Lunam cuius eadem semper facies ad nos vergit, quod non accideret si in suo loco reuolueretur, id ipsum per id ostẽdit, quia motus proprius distinctus ab eo totius, exposcit instrumenta per quæ fiat, quæ desunt stellis, ac insuper soluit instantiã sumptam a sole, qui dum proximus est horizonti, circumuolui videtur. Præterea, Aristoteles ait, ostensum est continuum esse totum Cœlum, & astra affixa circulis ferri, cum autem cõtinui motus sit vnus, eodem & non distincto motu mouebitur cœlum & stella, quod etiã ex eo lucidissime colligitur, quia Plato singulis stellis singulas & distinctas animas tribuebat, a quibus putabat proprio motu reuolui, ita animas beari dicebat in reditu ad propriam stellam: Aristoteles autem in Cœlo tot solum motores reperiri existimauit, quot sunt Orbes. Rationes a Simplicio pro comprobatione relatæ leuissimæ sunt, nam stellæ non sunt animatæ anima distincta ab ea orbis nec sunt corpora essentiæ distinctæ ab ea orbis, nisi per densum & rarum, ideo non distincto motu debent moueri. Hæc itaque opinio rationi magis cæteris videtur consentanea, Stellas solo sui orbis motu moueri, vt censuit Arist.

Reiicitur opinio Platonis.

Simplicius.

Aduersus Simplicium.

Cap. XXXVII.

An ex Cœli motu prodeat Sonus & Harmonia,

Ex motu cœlorum prodire sonum.

CVm ex motu mortalium corporum sonus prodeat, longe magis putandum videtur illum prodire ex motu cœlestium orbium, tum quia sunt corpora longe maiora, tum insuper, quia motu longe velociore mouētur, tum demum, quia si sono mortalium corporum demulcentur animi mortalium, & componuntur ac contemperantur commotiones eorum, longe magis iudicandum videtur, sono aliquo, & harmonia Cœlorum, cœlestes animos demulceri, lætitia affici, & cuncta quæ Cœlo subiiciuntur contemperari, adeo vt ad sonum & harmoniam Cœli iubilent omnia, cuncta contemperentur, & singula fœlicissime gestiant & exultent, ita Orpheus Cęlum lyram Dei nuncupabat, & Plato in Timeo dixit. Vt esset quædam velocitatis Cœlorum, tarditatisque mensura certissima, omniumque octo motuum prodiret in lucem Chorea, accendit Lucem clarissimam Deus in secundo a Terra circulo, quam modo Solem vocamus, &c. Pythagoras, vt rationum consonantiarum Musicæ fertur inuentor, ita præsertim fertur author huius sententiæ, quod ex Cœli motibus sonus & harmonia consurgat, quam & ipsum & Apollonium Thianęum audiuisse plurimi viri graues affirmant. Cur autem huiusmodi sonus a nobis non audiatur, varii varias protulerunt rationes: nonnulli id retulerunt ad distantiam, alii ad assuetudinem: cum enim ab ortu ei simus assueti, & ex assuetis non prodeat passio, iure huiusmodi sonum non sentimus, veluti etiam non percipimus colorem nobis per naturam insitum. Alii inquiunt non sentiri quoniam nostri sensus mortales sunt, & propterea mortalium sensibilium solum sunt indices, cũ inter sensilia & sensum debeat esse congruens quædam consensio & ratio, & si quis instantiam ferat de Stellis & Cœlo quæ a nobis videntur, respondet Simplicius in secundo de Cœlo 37. inquiens, primo nos nec cœlum, nec stellas videre; sed illustrationem tantum, prodeuntem ex repercussionibus radiorum, & quoniam id ipsum dicere possemus de sono, quod audirentur commotiones factæ in aere, addit secundo id competere visui, & non cæteris sensibus, quia est spiritalior cæteris, & particeps cęlestis ignis vt dixit Plato in Timeo. Insuper si quis instet, quia Pythagoras dicitur huiusmodi sonos audiuisse, respondet id ei potuisse competere, quoniam ob studium Philosophiæ, ob vitæ genus, ob bonam sortem, & alia huius generis, animo erat præditus, a corpore crasso magis secreto, in se contracto, & cum solo æthereo vehiculo iuncto, & ob id ea valuit videre & audire, quæ alii percipere nequeunt, actiones enim in patiente recte affecto recipiuntur, Dæmones autem animæ stellarum & Dii eos sonos exacte audiunt. Sed hæc potius more veterum Philosophorum putandum est per metaphoram fuisse prolata, vt vulgares per externa oblectarentur, animi autem studiosi per interna instituerentur, quam quod re vera ita se habeat, nam vbi non adest percussio, & aer, non gignitur sonus, in Cœlo nec percussio, nec aer violentia motus repetitur, quare nec sonus. At inquit Simplicius, in Cœlo sonum vitalem sine percussione reperiri, sed hoc dicere est idem ac asserere ibi nō inueniri sonum, nam percussio est in ratione soni, quare si abest percussio, abest & verus sonus; similiter distātia nō põt esse causa, vt sonus a nobis nō audiatur, quoniā vt ait Auerroes, audiũtur soni per distantiā longe maiorem quam sint corpora sonantia, & præsertim cum Cœli hæc suo motu calefaciant. Neque etiam putandum est non audiri, quoniā sint soni superioris generis, non congruentis auribus mortalium; nam ita daretur

Orpheus. *Plato.* *Pythagoras.* *Cur non sentiatur, opiniones variæ.* *Simplicius.* *Euersio.*

tur ſenſile non aptum a nobis ſentiri, inſuper oculi vident cœleſtia, quare & aures cœleſtes ſonos deberent audire, cum enim dicantur produci per motum, vt motus cœlorum a nobis percipitur, ita deberet percipi ſonus, & præſertim, quia Cœli carent ſenſili, & ita inutiliter produceretur. Aſſuetudo quoque non eſt tanti momenti, vt ob eam nō ſentiantur maiores ſoni, cum tamē ſentiantur minores, ſenſile namque vehementius impedit iudicium debilioris. Quare dicamus id, quod etiam tetigit Simplicius, & explicant potiores Academici, in Cœlo reperiri ſonum & harmoniam nō ſenſu materiato ſenſilem, ſed ſolo animo purgato aptam, & percipi, non auribus corporis, ſed animi & reperiri non proprie & formaliter ſed per metaphoram & eminenter, quatenus in Cœlo rationes, & exactiſſime proportiones inueniuntur, eorum omnium quæ cœlo competunt, quas Pythagoras, Apollonius, & alii ſimiles aurib. animi, quę etiā Deo tribuuntur audire valuerunt, quia accurate, & purgato animo cœleſtia ſpeculati ſunt. Et cum varia Academici de proportionibus & cōſonantiis attinentibus ad Cęlos & præſertim ad animas eorū lauſſime enūciarint ego breuiſſime illorum capita ſolū decurrā, quæ inter ſe eminenti ratione cōſonare dicuntur, & muſarū Choros cōſtituunt. Nā cum ex Academicorū ſentētia nouē dicantur Muſæ, cōſurgentes ex anima Mundi, & octo ſphęrarum Cœli animis. Ex ſententia Ariſtotelis ſimiliter dicere valemus nouem eſſe Muſas, ex nouem his eminentibus proportionibus prodeuntes, quarum prima verſatur inter Intelligentias & Deum, vt imitabilem aptumque participari ab eis. Secunda inter Intelligentias adinuicem cū enim ſint ſubordinatæ, etiam ſunt ratione præditę, quia ordo eſt quædam ratio, vt dicitur in octauo Phyſ. 15. Tertia, inter intelligētias & orbes vt mobiles ab eis. Quarta, inter orbes adinuicem ſecundum diſtantiam & magnitudinem. Quinta conſideratur in mutua proportione variorum motuum inter ſe, ſecundum velocitatem & tarditatē. Sexta, in aſpectu vario ſtellarum adinuicem. Septima, in varia diſtinctarum ſtellarum, Luce. Octaua, in mole varia ſtellarum. Quibus nouam addimus poſitam in ratione Cœli ad Mundum mortalem. Hæ ſunt harmoniæ quibus Mundus & ſibimet, & ſuo opifici, & nobis redditur maxime conſonus: quibus cuncta eis ſubiecta contemperantur: quas ſoli valent audire ſapientes, non quidem corporis, ſed mentis auribus, de quibus id enunciare valemus, quod de oculo dixit Plato plus valere auriculam vnam Mentis, quam mille corporis, ita harmonice, cum conſenſione, & lætitia, cuncta quæ in vniuerſo ſecundum naturam ſunt diſpoſita, funguntur munere ſuo.

Nouem capita conſonātiarum.

Cap. XXXVIII.

Inſtrumenta per quæ Cœlum operatur, & an dentur influxus.

COELVM in hæc mortalia operari Lumine & motu conſentiunt omnes, nemo enim niſi ſenſuum munere ſit deſtitutus, id inficiari poteſt, cum ſenſu conſter lumine & motu continenter alterari, per mutari, modoque vario affici omnia, quæ Cœlo ſubiiciuntur. Sed an præter duo hæc inſtrumenta detur tertium nempe influxus, ab eis diſtinctum, & quomodo ea duo tot, tamque varia & pugnantia efficiant, adeo obſcurum eſt, vt nil magis; Ægyptiī fœlicitate Cœli fruentes, ſimiliter fœlicioris Arabiæ incolæ, innumera a Cœlo beneficia recipientes, quæ nec motu, nec lumine ſolo effundi poſſe videntur, in hanc venere ſententiam, nedum conſpicue lumine & motu effundere Cœlum munera

An dentur influxus.

Aegyptii.

sua, verum præsertim etiã latenter id efficere per influxum aliquem varium, ob varietatem eorum ex quibus prodeunt. Id ipsum cum Ægyptiis existimarũt Syrii, apud quos, vt ait Plato in appendice Legum, Cœlũ serenissime fulget. Hos sequuti sunt Astronomorum plurimi, qui profitentur ex dispositione stellarum ex quibus huiusmodi influxus prodeũt, futurorum notitiam se elicere posse. Cum his eatenus consentiunt Iamblichus, Plotinus, & Academicorum principaliores, quatenus nõ solo Lumine & motu cœlum in hæc agere existimarunt, dissenserunt tamen, quia id quod Astronomi tribuunt distinctis influxibus, hi nõ influxibus, sed seriei tribuũt idearũ, Mentis, rationum animę, & seminũ Naturę, quibus tanquam neruis insigni facultate prædictis, cuncta quæ in nobis eximiam admirationem pariunt, perfici & absolui existimarũt, vt exacte declaratur a Plotino in libro, qui inscribitur, an stellæ aliquid agant, & præsertim c. 13. quo loci etiam Ficinus inquit, Si in rebus facultates quædam propriæ inspiciuntur, quæ ad causas Elemẽtares referri nequeunt, illæ prodeunt ex animaria seminariaq; ratione, ita Peonia suspensa collo caducis opitulatur, Polypodiũ atram bilẽ ducit, Corallus timorẽ pellit, laurus pellit fulgur, torpedo stupefacit, Echinus pisciculus nauẽ sistit, &c. Hinc Plotinus Astronomos damnat, cuncta stellis earumque aspectibus tribuentes, & ait Stellas significare quidẽ futura, & nõ ea efficere sed id esse munus relatæ seriei. Lumen autem & motũ non esse satis, cũ aliis, tũ his præsertim rationib. ostendi potest, & primo dies indicantes & iudiciarii qui seruantur in febribus, fluxus & refluxus Maris, & alia innumera huius generis, pro quibus Lumen & motus non sunt satis, indicant necessitatẽ alicuius tertii instrumenti latenter & intimius operantis. Cõprobatur id ipsum: quia multa gignuntur in visceribus Terræ, in quæ nec Lumẽ, nec motus cœli ingreditur, cum tamẽ ad omniũ generationẽ conspiret Cœlũ. Præterea, nisi concederentur influxus, Cœlũ non esset causa omniũ primarũ qualitatum, lumen enim & motus solum calefaciunt, non refrigerant, solũ ignẽ & leuia producunt, non grauia & frigida, nisi ex accidenti. Insuper tempore æstiuo imperium obtinentibus stellis nimbosis, pluuia & frigus nonnunquam gignitur, contra vero tempore hyberno dominantibus stellis serenitatem & calorẽ producẽtibus, emergit calor & serenitas, & Astronomi cõditionem huiusmodi stellarũ noscentes, conditiones quoq; futuri tẽporis prænoscunt, vt etiam prænoscunt varias fortunas hominũ, & prędicunt. Insuper quatuor corporea Elementa, in definita a Cœlo distãtia, propriũ habent locum, in quo aspirante Cœlo recte seruantur, hæc (vt ex se patet) solo lumine & motu effici nõ possunt. Præterea, cum mortalia corpora, etiam expertia animæ, prædita sint latentibus quibusdã facultatibus, quarum causæ esse non possunt qualitates primæ, veluti lapis Herculens latente facultate trahit ferrum, Ambra Paleas, olera sunt inimica viti, & alia innumera huius generis quæ sunt cõspicua, longe magis cœlũ & stellas, corpora præstantissima, putandũ est prædita esse latente aliqua facultate, per quam operẽtur, distincta a Lumine & motu, & præsertim quia indicantia perfectionem si cõpetunt mortalibus, non sunt neganda de Cœlo, similiter solo latenti quodam influxuum beneficio seruari posse videtur Terra in variis partibus, nõ inundata aquis pro salute multorũ viuentiũ. Insuper influxus nobis patefaciunt & comprobant, vita, ortus & mansio puerorum in vtero, imperium varium Planetarum, super varios menses quibus fœtus formantur, & alia plura cõsimilia. Præterea, nisi huiusmodi influxus concederentur, variæ perirent disciplinæ quas veteres summopere excoluere, periret primo Astronomia, quę iudiciaria dicitur, nixa tanquam fundamento huius-

modi

Syrii.

Astronomi.

Academici non nulli.

Lumen & motũ cœli non esse satis.

modi variarum stellarum influxibus,periret Magia cœlestis, quāplurimi fecere Magi Persarū,& Ægyptii,docens ex definitis materiis sub definitis stellarū aspectibus per cōgruentes figuras,huiusmodi influxus ex Cœlo haurire,periret celebratæ ab Hebræis Cabalæ portio illa quæ ex latenti in animos a superis inspiratione ortū ducit,abolerētur & euanescerent genera diuini futoris,ab Academicis summopere approbata,perirent vaticinia,& diuinandi genera, q̄ sine latenti quodā influxu seruari posse nō videntur. Similiter interni illi diuini contactus redderentur inanes,quibus de superis ēt non animaduertentes vera enūciamus, veluti in primo de Cælo cont.10 o.nomē æui diuine enunciatū fuisse a veteribus testatur Aristoteles,& variis in locis varia huic cōducentia profert. Insuper frustra tot Cœli Orbes, tot, tamq; variæ stellæ formatæ fuissent, nisi facultatibus quibusdam propriis essent prædltæ, quas in alia vt fœcundissimæ effunderent. Præterea,motus cōpetit corpori vt quantum est, quare non pōt esse ratio principalis agendi,cum quantitas inter agentia non numeretur.Insuper motus in loco solū est relatio quædā mobilis ad locū,nec ex se addit aliquid per quod operetur,sed aliud exposcit quod afferat,vel auferat,per quod præsertim agat. Præterea, Aristoteles in secundo de Cœlo,tribuit cœlo differentias positionis,& ait eas esse facultate & virtute distinctas, distinctæ aūt facultates,distincta & varia effundunt. Propterea, Simplicius in secundo de Cœlo 12.inquit:Vt enim occultas cœlestium in ea,quæ hic prætermittam Solis & Lunæ actiones, quæ ita euidenter mutant ea,quę sub Luna sunt,& clarius approbans latentes influxus in com. 29.ait: Dicatur autem, quod sicut stellæ sanitates, ægritudines,diuitias,paupertates,artes,& similia exhibent suis motibus & configurationibus, ita exhibent qualitatū differentias,si enim nedum calefaciunt,verum etiā infrigidant cœlestia corpora,non solū motus,sed ante hos proprietates stellarum, pro causa ponendæ sunt.Cōspicue Simplicius influxus a motu distinctos approbat,quos etiā approbat D.Tho.in exp.42.textus 2.de Cœlo,eosq; approbarunt Albertus Magnus,Petrus Aponensis, & alii multi. Hinc Auerroes in secundo c.de substantia Orbis inquit,cōsiderantes actiones stellarū antiquo tēpore,recte aiūt quasdam largiri caliditatem & siccitatem,quasdam caliditatem & humiditatem, quasdam frigiditatem & humiditatem,alias frigiditatem & siccitatem,respondentes quatuor Elementis. Et in secundo de Cœlo 71.inquit, vniuersus orbis est tanquam animal vnū,ligatum non instrumentis corporeis,sed prima potentia spiritali,diuisa in suo toto,per quam Mūdus habet magnitudinem terminatam. Quod lucidius affirmat,disp.tertia, contra Algaz.in sol. duodecimi dubii, & in sol.d.13. inquit,ex Luna aliisq; Planetis & syderib. plurima vtilia prodire, quæ diuina potentia in hunc Mundum influunt. Plato etiam in Timæo pro influxuum approbatione inquit: Qualia fiant cœlestia sydera coniuncta sibi inuicem vel opposita,antecedentia vel sequentia, quidve ex eorum serie nobis eueniat, quidque portendant,quādo orientes hominibus harum rerum peritis timorem incutiūt, hæc absq; diligenti simulachrorum ipsorum inspectione explicare velle inanis est labor. Hinc Porphyrius, Origenes, & Plotinus aiunt, in cœlo figuras futurorum quasi litteras inspici,vel ab initio scriptas,vel quæ indies scribantur,quas soli stellarum accurati obseruatores legere, futuraq; per eas prænoscere apti sunt. Et Mercurius termaximus enunciauit, nil reperiri in Terris cui non respondeat in Cœlis signum aliquod,id generans, seruans, suaque facultate perficiens. Similiter Damascenus asseruit ex sententia Platonis, vnumquodque apud nos duplici facultate esse præditum, vna Cælesti, altera Elementari. His itaque

Plato. *Porphyrius.* *Mercurius termaximus.*

experimentis, rationibus, & authoritatibus ne dum suaderi, sed cogi videmur, ad approbādos influxus, a Lumine & motu distinctos, quos Academici esse putarunt in Deo, vt in primo fonte, in Ideis Mentis per modum causæ, in animis, & per eas in stellis per rationes & formam, in aliis per semina & participationes.

Cap. XXXIX.

Reiiciuntur influxus a Lumine & motu seiuncti.

Qvamvis satis conspicue apparuerit Influxuum necessitas, ex aduerso tamen non defuere viri sapientes & præsertim Peripateticorum plurimi, qui eos redundantes & superuacaneos existimarunt, è quorum numero fuit perillustris Ioan. Picus, in libris aduersus Astronomos, & alii multi. Nam Peripatetici hanc Naturæ Legem principalissimam statuunt, vt nunquam efficiat pluribus, quod valet efficere paucioribus, Lumen autem & motum pro cunctis seruandis satis esse existimant, & propterea inficiantur Cœlo instrumentum tertium ab his distinctum competere. Hinc Aristoteles nullibi huiusmodi influxus addidit, nec explicauit, sed in secūdo Physic. Solem & hominem dixit generare hominem, & in secundo de Cœlo 42. necnon in primo Meteororum manifestans per quæ Cœlum in mortalia operetur, de solo Lumine & motu mentionem fecit, & propterea in primo Meteorotum dixit, quod est necesse vt mortalis orbis superis lationibus sit continuus, vt omnis eius virtus inde gubernetur, de lationibus mentionem fecit, vt indicaret id fieri per motum, hinc Cœli motus dicitur vita quædam mortalium. Similiter in octauo Physic. 53. inquit, Cœlum suo motu esse causam varietatis mortalium, inquiens: Sed propterea, quod in contrariis est locis, aut speciebus, efficit vt modo contrario moueatur vnumquodque aliorum & aliquando quiescat, aliquando autem moueatur, indicans varietates dispositionis mortalium, ex Cœli motu prodire. & etiam in secundo de Cœlo 20. in secundo de Ortu & interitu 56. & duodecimo Metaphysicæ 34. idipsum affirmauit. Præterea, vt vnitas eminentia & facultate continet omnes numeros, Deus omnes essentias, ita Lumen vnitissime & eminentia quadam continet omnes qualitates, adeo vt qualitas qualitatum dici mereatur: ideo vt quatuor Elementa sola qualitate & motu operantur, ita Cœlum simplicissimum corporum, solo Lumine & motu operari putandum est, nam ea quæ in mortalibus sunt seiuncta, in Cœlis inueniuntur cōiuncta. Præterea cum Cœlum sit corpus eminentissimum & simplicissimum, instrumento quoq; simplici contrarietatisq; experte debet esse præditum, quare non ex eo influxus prodeūt inuicem pugnantes oppositaque producentes, & cum sit causa communis non proxima, & propria mortalium, etiam instrumento debet esse præditum, cui vis quædam communis competat, nō autem propria distinctarum rerum, quales statuuntur influxus, alioquin inanes essent causæ particulares & propriæ. Confirmatur: quia corpus simplex cui propria natura & conditione congruit vnum oppositorum, non ei congruit aliud, sed stellis vt lucidæ sunt, & mouentur, per modum causæ conuenit calor, igitur eis non competit influxus refrigerans, alioquin sibimet aduersarentur. Insuper si datur influxus refrigerans, etiam deberet dari influxus calefaciens, quia oppositorum eadem est ratio: at influxus calefaciens est redundans, cum Stellæ suo lumine & motu calefaciant. Præterea ita argumentor, Sol Astronomorum consensione solum calefacit, non refrigerar,

Principalissima Lex naturæ.

rat, quare reliquæ etiam Stellæ ſolum calefacient, non autem præditæ erunt influxu refrigerante, conſequentia deducitur, quia Stellæ omnes ſunt eiuſdẽ conditionis, eademque affectione præditæ niſi vniuoce, ſaltem vnitate ab vno. Cõſimili ratione vtitur Ariſtoteles in ſecundo de Cœlo oſtendens ſtellas omnes eſſe ſphęricas, ex eo, quia Luna Sphęrica eſt. Præterea, cum Cœlum ſit medium virtutis, cordi animalium reſpondens, vt legitur in ſecundo de Cœlo, context. 72, vt à corde animalis ſolum effunditur calor vitalis in reliqua membra, nõ autem frigus, ita à Cœlo putandum eſt lumine, & motu effundi vitalem calorem, non autem ex eo prodire influxus efficientes oppoſita, & iure profectò, nam conditio dominantis, & principalis agentis inter corpora eſt, proxime eam qualitatem efficere, quæ principalis eſt, & obtinet imperium inter cæteras, huiuſmodi autem eſt ſolus calor, nam frigus ſequitur in materia mortalium receſſum caloris. Præterea, huiuſmodi influxus vel prodeunt ex motore Cœli, vel ex mobili, vel ex congregato, vel ex motu & lumine, non ex motore, quia eorum officium eſt mouere, & operari per motum, non ex mobili, quoniã ei ſolum competit Lumen & motus, quibus operatur, non ex coniuncto, quoniam ex eo illa prodeunt, quæ prodeunt ex componentibus, cum conſurgat ex eis, nõ demum ex lumine, & motu, quia hæc ſunt inſtrumenta ſub ſenſum cadentia, ex quibus inſtrumenta alia inſenſilia, & præſtantiora prodire nequeunt. Præterea conceſſis huiuſmodi influxibus, etiamſi Cœlum non moueretur, poſſet Mundus ſeruari, & cuncta effici, quæ per motum Cœli efficiuntur cum huiſmodi influxus ſtatuantur eminentiores & potentiores motu Cœli, quare inaniter mouetur Cœlum. Demum Numeri, figuræ, nomina, characteres, quibus Magi Aſtronomici vtuntur, pro recipiendis huiuſmodi influxibus, ſunt res quantæ, materiatæ, non aptæ recipere ſpiritaliter, nec aliquam cõſenſionem habentes cum influxibus ſpiritalibus & cœleſtibus, adeo vt eorum opera inania, commenta, & deluſiones quædam iudicari mereantur. Cum itaque influxus à Lumine & motu diſtincti, nec pro rerum ortu, nec pro conſeruatione earum, nec pro earundem operatione requiri videantur, tanquam ſuperuacanei & redundantes negligendi videntur. *Ariſt.*

CAP. XL.

Diſtinctio influxuum & reſolutio Difficultatis.

QVOTIESCVNQVE ex Principio aliquo tanquam ex fonte, virtus, & facultas aliqua in alia effunditur, id quod effunditur nuncupatur effluxus, ſumpta metaphora ex aqua, quæ ex fonte influit in flumina & mare. Huiuſmodi influxus ſi fiat per conſpicuam actionem, in corpore receptam, dicitur motus vel lumen: ſi vero ex incorporeo latenter in corpus, vel ex corpore vno principali in aliud corpus effunditur, dicitur influxus. At ſi ex incorporeo in incorporeum influit, dicitur afflatus internus contactus, & inſpiratio, omnes tamẽ communi influxus nomine quatenus vnum influit in aliud deſignari poſſunt. Hinc influxus late ſumtus diuidi poteſt quod ſit, vel ex incorporeo in incorporeum, vel ex corporeo in corporeum, vel ex incorporeo in corporeum, ex corpore autem in incorporeũ non datur proprie influxus, quoniam id ex quo aliquid in aliud influit, obtinet locum præſtantioris, dum autem corpus lædit animam, non influxus, ſed contagium quoddam iudicari debet, vt accidit in ſomno & deliriis. Diſtinguitur influxus à Lumine & motu, primo; quia non cadit ſub ſenſum, ſe- *Diuiſio influxuũ.* *Quo influxus diſtinguitur a lumine.*

cundo: quia impediri nõ poteſt ab opaco, vel denſo, nec ab oppoſito motu. Modo non eſt ſermo de inſpiratione prodeunte ex incorporeo in incorporeum, ad quam pertinent ſpecies quatuor diuini furoris, ab Academicis celebratæ, ſed de influxu prodeunte ex Cœlo in mortalia corpora. Qui ita definiri poſſet, quod ſit ſpiritalis qualitas ex Stellis, & Cœlo in mortalem orbem latenter effuſa per quam apta eam recipere facultate aliqua afficiuntur. De quo influxu loquendo, quatuor Principales ſe offerunt opiniones, duæ extremæ, & duæ mediæ, extremarum vna eſt ea Aſſyriorum, Ægyptiorum, Arabum, & multorum Aſtronomorum, ſingulis ſtellis earumque aſpectibus tribuentium influxum proprium à lumine & motu diſtinctum, quo etiam ſine lumine & motu agant in mortalia, & in ſe inuicem, mutuo ſe contemperando, augẽdo, vel minuendo ſuas vires, ex quibus hominum ſortes, & conditiones variæ prodeant. Quam ſententiam in præcedẽte capite reieci, & ex ea prodiere innumeræ deceptiones, incluſæ in artibus, quas diuinatrices appellant, & priuantes hominem propria agendi libertate. Altera opinio ei aduerſa, eſt multorum, qui cupientes opinionem primam euertere, imitantes eos qui ligna contorta dirigere nitũtur, in oppoſitum nimium inclinarunt, quod & Io. Pico diſputãti aduerſus Aſtronomos, & aliis nonnullis contigiſſe videtur; hi namq; aiunt Cœlum ſolum operari Lumine & motu, nõ vlla alia propria facultate, ſed ſolum communi, vt Lumen & motus ſunt, & varietatem omnem actionis ex ſola varietate intenſionis & remiſſionis ortum ducere, ſine vlla diſtinctione, & differentia ſumpta ex propria aliqua conditione corporum, quorum ſunt, vel ex quibus prodeũt. Quam ſententiam ego quoq; approbandam non iudico, & pro ea reiicienda vim habent nonnullæ earum rationum, quæ in præcedentibus ſunt relatæ, & præſertim, quia ſi corpora mortalia cum ſint diſtincta, & varia, prædita ſunt propriis quibuſdam viribus, & facultatibus, per quas intermedio temperamento, tanquam inſtrumento in alia operantur, longe magis putandum eſt id competere Cœlo, corpori eminentiori, in quo vt in cauſa cũcta mortalia includuntur, adeo vt per diſtinctas Stellarũ facultates inſtrumento luminis & motus operetur. Quod confirmatur: quia Lumen & motus cum ſola ſua reduplicatione, & per ſolam varietatem intenſionis & remiſſionis, non ſunt apta producere animalia, cum tamen ea generent, & præſertim orta ex putri, idque efficiant non vt Lumen & motus ſunt, ſed quatenus prodeunt ex corpore viuẽte; ita Luna dicitur ſua conditione motrix humidi, & ſtellæ variæ variis facultatibus dicuntur præditæ. Propterea, eſt tertia opinio media Academicorum ſupra relata, quæ tamen cum cum ſupponat ſtellas propria anima præditas, & ſeriem illam, quaſi catenam, idearum, rationum, & ſeminum, à Peripatetico reiectam, prætereũda eſt, & præſertim, quia non videntur ſtellæ poſſe futura quædam ſignificare, niſi etiam ea efficiant. Ideo ſecus via alia media progrediendum, puto dicendo cœleſtia corpora ſolum pro inſtrumentis vti Lumine & motu, non aliis diſtinctis influxibus, ita tamen illis agere, vt cum ſint diſtincti orbis, & ſyderis, ob eorum diſtinctionem, etiam prædita ſint diſtincta aliqua facultate non ex ſola intenſione & remiſſione, ſed ex propria ſui principij conditione prodeunte, vt etiam Ariſtoteles in 2. de Gen. animal. cap. 1. & ſequentibus, dixit ſemen producere animalia, vt inſtrumentum & facultate parentis. Ex quo eliciuntur ſolutiones plurimarum aduerſarum rationum pro prima parte relatarum. Inſuper elicitur influxus partim concedendos, partim reiiciendos: concedendi ſunt dum conſiderantur pro facultate quadam propria variarum ſtellarum incluſa in Lumine & motu

Definitio. *Opiniones quatuor.* *Prima.* *Euerſio.* *Secũda.* *Euerſio.* *Tertia.* *Euerſio.* *Quarta.*

earum, reiiciendi sunt pro instrumento distincto vt approbabantur à viris primæ opinionis. Colligo tertio Magiam Physicam, & Astronomiam iudiciariam, vt vtuntur influxibus primi generis, negligendas esse, & similiter disciplinas alias illius conditionis, eas tamen non esse despiciendas, dum solum vtuntur influxibus approbatis, per naturam operantibus, quibus libertas humanarum actionum nulla ex parte læditur & labefactatur. *Varia colliguntur.*

Cap. XLI.

Explicantur nonnulla attinentia ad notitiam influxuum conducentia pro solutione aduersarum rationum.

VT veritas clarior refulgeat, & exactius diluantur aduersæ rationes, considero primo corporibus mortalibus nequaquam eas qualitates competere quas spiritales, & virtuales appellant, distinctas à qualitatibus materiatis, proportione respõdentes influxibus Cœli, eas enim nulla ratio, nullaq; experientia concedere cogit, nec vllibi Aristoteles de illis vllum fecit verbum. Nam mortalium qualitates primæ illæ sunt, quæ ad tactũ pertinent, ex quibus temperamenta & cæteræ qualitates, quæ secundæ dicuntur, ortum ducunt, agentia principalia sunt formæ substantiales, hæ autem qualitates & temperamenta sunt instrumenta, quæ virtute dirigentium varia efficiunt, admirationem parientia, & vnà suspicionem quod dentur qualitates illæ spiritales, de quibus nil aliud sentiendum iudico, nisi idipsum quod de Cœli influxibus dictum est, nempe quod qualitates tangibiles & temperamenta prædita sint facultate operandi nedum quatenus tales qualitates sunt, verũ insuper vt sunt qualitates vnius, vel alterius substantiæ, & ab vna vel ab alia forma diriguntur, veluti calor ex se solum calefacit, vt instrumentum formæ ignis generat ignem. Insuper secundo considero, actiones, & præsertim eas Lucis, & motus, quæ ad rem faciunt, per multa variari posse, nam variantur primo per intensionem & remissionem lucis, & velocitatis motus. Variantur secundo per distantiam & propinquitatem, ob quam Luna magis videtur agere, quam multæ stellæ maiores. Tertio variantur ratione positionis corporis Lucidi, ob quam varietatem, varia fit repercussio radiorum eius, vel ad angelos magis rectos, vel magis obtusos. Quarto variantur ratione medij per quod deferũtur, adeo vt vario modo operetur Sol per medium densius, & per rarius. Quinto variantur per varietatem corporis Lucidi, siue mobilis, ita Luna & Sol varia producunt, propria quadam facultate. Sexto variantur per connexiones & varietates earum, veluti calor secus operatur iunctus cum humore, secus iunctus cum siccitate: ita ex connexionibus variorum Luminum, varia prodeunt. Septimo variantur per varietatem recipientium, nam vnumquodque recipitur secundum conditionem recipientis, hinc lapis Herculeus trahit ferrũ, non lapidem. Et quamuis agens omne actione prima consimiliter operetur, nec agat in extremũ nisi agat in medium, de actione tamen ex prima prodeunte secus se habet, veluti quamuis Piscis Torpedo, actione prima agitet rete, non tamen id stupore afficit, sed solum manum Piscatoris, qui a rete non est stuporis capax. Considero tertio, quod cum Lumen & motus sint instrumenta communia putandum est ea competere & vniuerso Cœlo, & singulis eius partibus, quamuis cum aliqua varietate, alioquin non vniuersum Cœlum esset agens commune, hinc eorũ explodenda sententia est, qui pu- *Non dari qualitates virtuales.* *Actiones motus & Lucis per multa variari.*

Cccc 2

tarunt Lucem esse propriam solis, cæteras vero Cœli partes & Stellas per solam lucerent Lucem à Sole receptam, quod esse falsum etiam in præcedentibus patefeci. Insuper quarto loco considero Lumen & motum per se primo, & cum sui reduplicatione solum communia agere, & nullam producere qualitatem, mortalem, sed Lucem per se primo illustrare & illuminare, Motum vero afferre connectere, & secernere corpora, per se tamen non primo, sed secundario, & per consecutionem proximam calefacere: cæteras vero qualitates, vel solum per remotam consecutionem, vel per caussas alias inter medias proximas parere & seruare, & iure optimo profecto, nam instrumenta prima Cœli, qualitatem primam mortalium, purgantem corpora, attenuantem, eleuantem, & Cœlo similia pro facultate reddentem producere debent, huiusmodi autem est solus calor. Hinc Aristoteles 25. part. prob. 20. ait: absurdum est putare (vt veteres auctores dixerunt) quod stellæ sint frigidæ, & vt cor solum in membra influit calorem, ita Cœlum quod cordi proportione respondet. Motus calefacit præsertim agitando corpora, atterendo, attenuando, & excitando in eis insitum calorem, Lumen vero magis caloris formam ex integro producere aptum est, præsertim dum geminantur radij per repercussionem, vnaque multi conspirant, vt euenit in speculis concauis. Cæteras autem qualitates seruant & producunt, minus principaliter & modo à me declarato in calce libri de quatuor primis qualitatibus.

De principatu Luminis & motus. At cum Motus & Lumē sint instrumenta prima & communia, quæritur, quodnam eorum principatum obtineat quidque potentius agat, multa profecto pro vtriusque præstantia dici possent, quæ ego silentio præteriens pro difficultatis resolutione assero motum origine percurrere, quia sequitur molem. Hinc latio in octauo Physic. ostenditur prior cæteris motibus, Lumen vero sequi, cum pertineat ad qualitatem receptam in quanto. Insuper addo motum disponere, Lumen efficacius formam inducere, Motum magis agere in proximiora Cœlo, Lumen in distantiora, proxima Terræ motum magis permutare extrinsecus, Lumen vero intimius, & vsque ad viscera Terræ. Motum Cœli patefacit potentiam & facultatem efficiendi primi Principij. Lux vero Sapientiam & contemplationem, vt calor ex eis prodiens patefacit Charitatem, & amorem, quo cuncta perinde seruātur & perficiuntur, ac per vitalem calorem ex corde prodeuntem, seruari inspicimus & perfici membra animalium. Ambo itaque ea instrumenta vnà conspirantia, absoluere valēt munera omnia Cœli: inter quæ tamen absolute puto principatum competere lumini, vt ex dictis colligitur. Hæc spiritalius est & sine tempore per vniuersum effunditur.

CAP. XLII.

Proponuntur & diluuntur dubia nonnulla ex dictis emergentia.

EX his quæ dicta sunt, duo præsertim prodeunt principalia dubia, quorum vnum pertinet ad Lumen, alterum ad motum Cœli: Pertinens ad Lumē: est, *An Lumen præstet. Aristot.* quoniam dixi ei Principatum competere, quod tamē videtur Aristoteli aduersari, qui calorem ex Cœlo pendentem ad motum refert, nulla de Lumine facta mentione: adeo vt non defuerint viri docti, qui Lumen solum per motum, non autem propria vlla facultate operari existimarint: & ita omnium accepta esse referenda motui asseruerunt. Hinc Aristoteles secundo de Cœlo, cont. 42. inquit: Calor autem ab astris, & Lumen generatur attrito aere ab eorum latione, nam aptus est motus incendere & ligna, & lapides & ferrum, ideo necesse est moto

Cœlo

Cœlo aerem excalefieri,& præsertim id fieri per eam partem in qua Sol est infixus,nā accedente sole,& oriēte,& super nos existente,generatur calor, sic itaq; Philosophus vim & facultatem calefaciendi soli motui videtur tribuere,nō Lumini,qua de re latius loquitur in primo Meteororum,cap.3.in quo præter cætera hæc profert:Latio autem primo Elemento in orbem,& corporibus quę in eo sunt,id quod proximū est semper inferioris mundi motu disgregatum accenditur,calorem q; efficit. Et post pauca. De facto calore à Sole magis secūdum se & diligentius in iis quæ de sensu conuenit dicere, nam calor affectio quædam sensus est,ob quam tamen causam non existentibus astris calidis,calorem efficiant, dicendum & nunc. Videmus itaque motum posse disgregare aërem & incendere,adeo vt lata corpora etiam liquefieri sæpe videantur. Vt igitur fiat æstus & calor,satis est etiam Solis latio tantum: velocem enim oportet esse, & non valde distantem, &c. his & similibus verbis Aristoteles vniuersum calefaciendi munus motui,non lumini videtur tribuere: & propterea in eodem primo Meteororum dixit esse necesse mortalem orbem superis lationibus esse cōtinuum, vt omnis inde virtus gubernetur:dixit Lationibus, non Luminibus Cœli mundum mortalē regi,& propterea iudicauit motui,non Lumini principatum competere. Altera dubitatio ad motum pertinens est: si motu Cœli regūtur mortalia,supposito per imaginationem quod Cœlum requiescat, quid inde contingeret?num mortalia abolerentur? Vt pertinet ad primam difficultatem ambigitur primo,quia Aristoteles in 1. Meteororum de calore facto à Sole, ait eius explicationem magis attinere ad lib.de sensu,cum tamē deinde in eo lib. tam pauca dicat,vt nil dicere videatur,nam solum ait se de Lumine egisse in libris de Anima,& declarasse quod sit color perspicui secundum accidens, quando enim inest aliquid igneum in perspicuo præsentia illius Lumen est,priuatio vero tenebræ. Ad hoc dicere possumus Aristotelem in primo Meteororū patefecisse locum proprium eius considerationis,tamen quia ob occasiones oblatas in primo Meteororum & in secundo de Cœlo id explicauit, propterea cum ad locum proprium peruenit,id tanquā alibi explicatum prætermisit. At quod maiorem parit difficultatem, est quia Aristoteles munus calefaciendi solum videtur tribuere motui,& non motui primi mobilis, neq; infimi,nempe Lunæ, sed motui Solis, quia satis est celer, & proximus, hoc mirum in modum est dubium, tum quia radij solis repercussi longe sensibilius videntur calefacere & incendere, quam motus,tum insuper quia si Cœlum motu calefacit, id efficit motu velocissimo: nempe diurno, qui tanquam primo subiecto competit primo mobili, tanquam subiecto proxime mouenti sphęram ignis,competit Lunæ,quare nulla ratione debuit Aristoteles id munus tribuere Soli. Similiter dubium est id, quod dixit Aristoteles in secundo de Cœlo 42. calorem & lumen gigni ab Astris attrito aere ab eorum latione, nam Lumen non fit attrito aere per lationem, sed sola præsentia Lucidi,vt dicitur in secundo de Anima, Aristoteles profecto de re obscura obscure loquitur,adeo vt nonnulli eius sententiam damnare sint ausi,alij dixerint eū supponere quod dicebatur & approbabatur à veteribus,nempe radios esse corpora,ac ita suo motu & attritione operari, sed hoc asserere est idem ac dicere Aristotelem mendacem esse,& sententiam veram non explicasse,nam consueuit nonnunquam Philosophus in locis non propriis vti concessis ab antiquis,& sententiis communibus, dum nihil refert pro caussa assignanda,vel vno,vel altero modo res se habeat, veluti in tertio Meteororum, vtitur emissione radiorum ex oculis,cōtra propriam sententiam,quia nil refert,

Secunda dubitatio de motu.

Solutio primæ diff. de Lumine.

Augetur dubitatio.

Opinio quorundam.

Euersio.

siue dicamus repercuti radios oculorum, siue actiones rerum visibilium, at de productione caloris à Cœlo longe secus se habet. Propterea, alij alia dixerunt, vt Auerroes, D. Thom. Alexander, quæ missa facio, cum ea retulerim in libro de effectione & perpessione Physica. Et pro solutione difficultatum tria profero, vnum est Aristotelem munus calefaciendi etiam tribuisse radiis, alterum est comparando Lumen cum motu, iure optimo de motu præsertim mentioné fecisse, vt pertinet ad primum, conspicue Aristoteles in primo Meteororum, c.3. inquit, radios Solis à Terra refractos, prohibere ne prope Terram congregentur nubes, secernendo calore consistentias; & in secundo de Cœlo cont. 42. inquit, Solem calefacere dum oritur & ad nos accedit, at tunc profecto magis operatur suo Lumine. Dicebatur secundo, iure id munus calefaciendi præsertim tribuisse Soli, ratio est: nedum ob eximiam eius Lucem quam siluit vt conspicuam & approbatissimam, verum insuper, quia Sol est qui suo diurno motu vapores secum ducit, & pro hoc considero pulcherrimum locum & conspicua verba Aristotelis in primo Meteororum, cap.7. dicentis, quando per Stellam aliquam facta fuerit aliqua vaporum concretio, necesse est vt appareat eadem latione moueri cometen ex incensione illius vaporis apparenté, qua fertur Stella, &c. ait, itaque Aristoteles vapores sequi motum Stellæ eleuantis, & quoniam vapores siue sint in infima, siue in sublimi regione aeris, dicuntur (fere omnes) eleuari à Sole, ideo dicuntur sequi motum diurnum Solis & eius motu calefieri & incendi. At occurrit dubitatio, quia sic Aristot. assignasset non causam pro causa, id enim ait competere Soli, quia satis proximus & velox est, non autem quia vapores ab eo eleuati sequantur illum. Respondeo Aristot. assignasse tunc causam ad motum vniuersæ considerarum pertinentem, qui sua velocitate & propinquitate præsertim operatur, prætermisisse autem varietatem ex recipiente prodeuntem, vt notum ex alibi ab eo explicatis. Dicebam tertio Aristotelem iure de motu, potius quam de lumine fecisse mentionem, denotando (vt iam dixi) motum diurnum, qui velocissimus est, cuius ratio multiplex est, prima quia calefactio prodiens ex radiis, est popularis conspicua & omnibus approbata, ideo vt nota dimittitur. Altera, quia loquitur de calore quo præsertim meteorologica fiunt in sublimi & in maiori parte aeris ac in regionibus Cœlo propinquioribus, qui calor maxime à motu producitur. Tertia ratio est, quia in productione caloris à Lumine, motus & antecedit afferendo Lucidum, & sequitur excalefactionem factam à radiis, quatenus attenuant & alterant excalefactum aerem. Quarta ratio est, quia ex Aristotele in secundo de Anima 69. Lumen dicitur præsentia Lucidi, quare sat est loqui de eo ex quo pendet lucidi præsentia & absentia, huiusmodi autem est motus. At adhuc remanet dubitatio, quia non videtur verum id quod dixit Aristoteles per motum etiam gigni Lumen, nam dixit calorem & Lumen gigni ab astris attrito aere per eorum lationem, Alexander dixit eam generationem solum ad calorem esse referendam: at seruando verba Aristotelis, dicere possumus triplici de caussa fecisse Aristotelem mentionem etiam de Lumine: prima est, quia in aere per motum attrito & attenuato, splendidius lumen recipitur: altera vt denotet lumen sequi motum, quatenus consurgit ex præsentia lucidi: tertia, quia motus incendendo habitus etiam lumen producit.

Opinio propria. *Prima conclusio.* *Secunda.* *Dubitatio.* *Solutio.* *Tertia.* *Dubitatio.*

Cap. XLIII.

Si Cœlum desineret moueri, quid inde eueniret.

SENTENTIA est Aristotelis in octauo Physicorum 33. sine primo, sequentia mouere non posse, primum autem mouere posse sine illis, & in context. 56. affirmauit id, quod secundum locum mouetur, posse non moueri aliis motibus, aliorum autem motuum nullũ contingere esse, nisi detur motus continuus quem producit motor primus. Insuper, vt apparuit in præcedentibus, asseruit competere Cœlo duos motus, vt per vnum seruaretur consimilitudo, per alterum varietas & vicissitudo mortalium, per vtrũque vero seruaretur consimilis & ordinata varietas. In primo Meteororum dixit, oportere mortalem orbem superis lationibus esse continuum, vt omnis eius virtus inde gubernetur, Ex his, & huiusmodi alijs sæpe prolatis a Philosopho, emergit hæc dubitatio: si per imaginationem Cœlum desineret moueri, quid inde eueniret? hæc sub Cœlo posita quomodo se haberent? licet aliquando imaginari etiam ea quæ fieri nequeunt, & considerare quid inde sequatur, vt constet, quid aliquid ex se habeat, & quid recipiat ab alio. Dubitauit Theophrastus in suis Fragmentis Metaphysicæ quæ extant, an si Cœlum desineret moueri, etiam desineret esse, supposuit Plato in decimo de Legibus Cœlum quiescere, & incipere moueri vt consideraret quomodo & per cuius conditionem inciperet moueri. Similiter Aristoteles in secundo de Cœlo 13. inquit: Et si nunquam Cœlum cœpit moueri, principium tamen habere necesse est, vnde cœpisset, si incepisset moueri, & si steterit vnde inciperet. Præterea, iure optimo dubitauit Alexander, referente Simplicio in secundo de Cœlo 12. an Cœlo quiescente Elementa inuicem permutarentur: quæ dubitatio tribus præsertim capitibus prædita est. Primum, an si Cœlum quiesceret desineret esse. Secundum, an Elementa sub Cœlo posita perirent. Tertium, an si non perirent inuicem permutarentur, & mixta constituerentur. Auerroes hac de re non videtur sibi constare, nam in quarto Physic. 98. videtur opinari, quod si Cœlum desineret moueri, remanerent mortalia, at non inuicem permutarentur: hinc ait, si possibile esset Cœlum quiescere, etiam esset possibile nos esse in esse non permutabili. At ex aduerso in calce quarti cap. de substantia Orbis ait, si non daretur motor Cœli destrueretur motus, & si motus, etiam Cœlum, nam Cœlum est propter motum suum, & si motus Cœli destrueretur, etiam perirent motus mortalium, & Mundus, & propterea dans motui esse continuum, largitur esse omnibus. Similiter in prima disput. in sol. vndecimi dubij, ait: si quis supercœlestium motuum desineret esse, ordo totius vniuersi destrueretur. Et in octauo Physic. 47. inquit: manifestum est per se, quod si hæc mota generabilia, & corruptibilia non essent determinata & continuata à motibus cœlestium corporum, nõ essent, nedum vt continuaretur esse eorum. Dubitatio profecto est satis perplexa, & de ea opiniones sunt variæ. Ego hac de re primo loquar ex opinione Peripateticorum, mox referam veram Theologorũm sententiam. Existimarunt nonnulli Cœlo quiescente cuncta seruari posse, munere influxuum includentium vniuersam facultatem luminis & motus, quæ sententia non est approbanda, cum iam influxus seiuncti à lumine & motu reiecti sint, & præsertim, quia si id esset, tunc inaniter moueretur Cœlum. Propterea est secunda opinio huic aduersa asserentium si Cœlum desineret moueri, etiam desineret esse, & cõsequenter cuncta collocata sub eo. ratio est: quia motus Cœli est eius affectio, quæ non po-

Dubitatio altera discutitur ad motum pertinẽs.

Theophrastus.

Alexander.

Auerroes.

Opinio prima.

Opinio secunda.

test auferri nisi etiam auferatur natura eius, vt risibilitas non aufertur, nisi ablata natura hominis, quæ sententia etiam nō videtur approbanda, quia motus est accidens, per cuius ablationem non aufertur substantia. Præterea orbis Cœli ex se solum habet propensionem ad motum, mouetur autem ab intelligentia, & propterea Intelligentia non mouente posset seruari Cœlum cum sua propensione ad motum, & quiesceret nec secundum naturam, nec contra, sed non secundum Naturam, solum si imaginaremur non reperiri substantias separatas, sequeretur aboleri cœlestia corpora, nam inquit Aristoteles in calce duodecimi Metaphysices, si non essent alia præter sensibilia, non erit principium rerum, ordo, generatio, & ipsa cœlestia corpora. Propterea est tertia opinio asserentium si cœlum quiesceret, seruaretur quidem, quia est corpus æternum non egens motu vt sit, sed vt bene se habeat, collocata autem sub Cœlo, quia ex Cœlo per motum pendent & seruantur, abolerentur. Hoc etiam non videtur dicendum, quia materia cum sit æterna, pro suo esse non pendet ex motu cœli, cui solum subiiciuntur variabilia, materia autem semper habet formam aliquam simplicium corporum sibi iunctam. Ideo quarto dicunt alij, quiescente Cœlo Elementa perirent & seruarentur: perirent, quia pendent ex Cœlo saltē vt conseruante, seruarentur quia materia est æterna & semper iunctas habet formas Elementorum, hoc autem quod sequitur est impossibile, quia etiam id quod supponitur impossibile est. Quæ etiam opinio non videtur approbanda, quia quamuis id quod supponitur absolute fieri nequeat, non tamen ita se habet, vt includat contradictionem. Hinc ex sententia Theologorum, Cœlum aliquando requiescet, quod ei non posset competere si contradictionem includeret, at ex non includente contradictionem, non potest aliquid prodire contradictionem includens, vt ex minus falso, non infertur magis falsum. Propterea est opinio quinta Alexandri relata à Simplicio, asserentis Cœlo quiescente mortalia remanere & inuicem permutari, quia motus Cœli non est caussa mutuæ permutationis Elementorum, sed solum ordinis eius, & ideo ordo permutationis confunderetur, & cuncta Elementa in vnum potentius conuerterentur. Hæc opinio pugnat cum verbis Aristotelis in octauo Physic. 56. dicentis, nisi detur motus continuus quem producit primus motor, non contingit aliquem cæterorum motuū reperiri, quod etiam distinctius contex. 33. enunciauit. Hinc iure Simplicius eam solutionem euertit, asserens motum Cœli nedum ordinis, sed etiam absolute ipsius motus mortalium esse originem. Immo ipsemet Alexander, ea solutione non contentus, alteram afferebat inquiens, Elementa inuicem quiescente Cœlo non permutari, quoniam egent pro mutua permutatione nedum aliquo ex quo fiant, verum etiam aliquo à quo permutentur, hoc autem est Cœlum per eius motum. Propterea dicendum puto, quiescente Cœlo posse remanere mortalia: at ea inuicem non permutarentur, quia non adesset commune permutans, sine quo cætera non permutantur. Hoc visus est denotasse Auerroes quarto Physic. 98. inquiens, tunc nos esse in esse nō permutabili, & iure: tunc enim nō esset tempus sine quo nullus est motus, & hoc frequenter in octauo Physic. asseruit Aristoteles, vt retuli in præcedentibus. Et si quis instet, quia tunc mortale redderetur æternum, & consequenter mortale non esset mortale. Respondeo, per id mortale non redderetur æternum, sed semper ex se mortale esset, ea tamen potentia defectu alterius non redigeretur ad actum, & id non est absurdum cum sequatur suppositionem eius quod fieri nequit. Dicendum tamen puto cum Simplicio quod si humanam sequimur rationem,

Tertia. *Euersio.* *Quarta.* *Euersio.* *Quinta.* *Euersio.* *Opinio propria.* *Instātia.*

tionem, res adeo eſt dubia, vt nil certi conſtanter aſſerere valeamus, quia humana ratione non valemus conſpicue modum inſpicere, quo inferiora ex ſuperioribus pendent. Propterea conſtanter cum Theologis aſſeramus, Cœlum ſtatuto temporis termino debere requieſcere, nec ob id interiturum, ſed cum meliori diſpoſitione ſeruandum eſſe. Elementa quoque quia mundum ſuo ordine conſtituunt, purgata per ignem ſeruabũtur, nec inuicem amplius permutabuntur, cum eorũ mutatio pendeat ex motu Cœli. Similiter remanebit homo cum ſit finis cæterorum corporum, & includat aliquid ſui conditione expers interitus, nempe animam rationis compotem, reliqua autem mixta ſiue imperfecta, ſiue perfecta, cum amplius homini inſeruire non debeant in ſimplicia corpora reſoluentur: hic non interitus abſolute erit, ſed perfectio, & reditus in principalia principia, tunc Deo aſpirante videbimus Cœlum nouum, & Terram nouam, tunc fluens & variabile tempus in conſtantem æternitatem conuertetur, tunc conditio hominis non amplius varietati erit obnoxia, ſed qui ſemel fuerit miſer aut fœlix, in perpetuum erit talis, qui cum ſit finis Cœli, etiam congruenter ſtatui debet finis conſiderationis eius. Et placeat Deo, vt ex eorum numero ſimus qui ſemper futuri ſunt fœlices. *Sententia abſolutè vera.*

FINIS DE COELO.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

DE COELORVM MOTORIBVS EX SENTENTIA ARISTOTELIS LIBER VNVS.

CAPVT I.

An de Diuinorum cognitione teneamur eſſe ſoliciti.

VONIAM ea quæ de Cœlorum motoribus ex ſententia Ariſtotelis explicanda proponuntur, ſublimia, diuinaq; ſunt, ideo iure optimo primo conſiderandum occurrit, an de diuinorum notitia teneamur eſſe ſoliciti. Nam Simonides Philoſophus & Poeta, vir antiquitate & authoritate grauis, referente Ariſtotele in Procemio Metaphyſicę, & decimo Nicomachiorum cap. 7. enunciauit, nos cum ſimus mortales teneri mortalia quærere, æterna autem æternis derelinquere, nec iniuria profecto: nam ſapientia, quæ ſublimium eſt contemplatio, eſt conditio non humana, ſed Diuina, non mortalis, ſed æterna, non corporum, ſed ſolutorum ab eo. Hinc Plato in Phædro Sapientis nomen dixit eſſe altiſſimum & ſoli Deo congruere. Præterea, id accurate inquirere tenemur quod aſſequi valemus, cognitionem Diuinorum à nobis valde diſtantium aſſequi non valemus, eam enim ſibi propriam ſeruauit Deus, & ab hominum ſenſibus longe ſecreuit. Inſuper de eorum cognitione tenemur eſſe ſoliciti, quæ nobis ſit vtilis, ſublimiũ cognitio nequaquam eſt huiuſmodi, cum enim ſupera in manibus & facultate noſtra non ſint poſita, etiam ſi à nobis exacte *Simonidis ſententia.* *Confirmatio.*

Dddd

noſcerentur,ſecus diſponi,effici,& corrigi,non poſſent. Præterea ſecreta Principum non licet populis curioſe perquirere, nec ſine pœna licet ea euulgare, quare longe minus ea,quæ ſunt Principis Principum, & Monarchæ Vniuerſi. Miſſa itaque facienda ſunt arcana Dei, & cum ſimus filij Terræ, non debemus niti temere æquari Deo, nos enim Propheta monuit: Cœlum cœli domino, Terram autem dedit mortalibus ęgris: Nolimus plus ſapere,quam oportet ſapere,nam Sapientia huius Mundi ſtultitia eſt apud Deum, Sapientia enim inflat, noſque reddit ſuperbos, quos odit Deus, curemus cum ſimus homines humana,& vniuerſi curam derelinquamus Deo,non enitamur mortalibus pennis eleuari in Cœlum,ne Icari more in vndas inſcitiæ cum dedecore & pernicie labamur,caueamus ne more Gigantum terrenis cogitationibus & deſiderijs, noua ſuperaddentes,quaſi Monti Montem ſuperimponētes, niti videamur,id nobis vſurpare velle,quod Dei eſt,ne exemplo eorundem, pœnas temeritatis miſerrime luamus. Approbanda itaque videtur ſententia Simonidis, & rationibus

Sententia aduersa approbatur. ſatis firmis videtur niti. Ex aduerſo tamen Ariſtoteles in Procemio Metaphyſicæ,cap. 2. & decimo Nicomachiorum, cap. 7. nec non Plato in appendice Legum, longe ſecus eſſe ſentiendum manifeſtarunt, cum enim nos diuina animi parte ſimus præditi,eam vt precioſiorem tenemur præſertim excolere,id autem aptiſſime fit per cognitionem diuinorum.Inſuper cum Deus nos ſibi formauerit ſimiles, adeo vt filij eius mereamur dici, iure quoque bonorum,& munerum ſuorum voluit nos eſſe participes,qualis eſt ſublimium cognitio,propterea quicunque eorum cognitionem negligit, conditionis ſuæ indicat ſe immemorem. Præterea, cum nos id ſolum veneremur & colamus quod noſcimus, cum teneamur Deum venerari & colere, etiā tenemur niti eum pro facultate cognoſcere,vt noſcentes magnifaciamus,magnifacientes colamus, & colentes ei noſmetipſos retribuamus. Quod confirmatur: quia homo in re mortali finē ſuum conſtituere non debet,ſed in re diuina, & propterea vt actiones & operationes noſtras in hunc finem congruenter dirigamus, de finis cognitione tenemur eſſe ſoliciti,ne erga finem nos cæcos patefaciamus. Præterea, cum Deus ſit Lux, via, & veritas,Sapientiam ſuam manifeſtiſſime aliis impartiens, & nedum nulla detineatur inuidia, verum potius multifariam multiſque modis per opera ſe nobis patefaciat, hominemque docear, conſpicue inſtituto Dei aduerſabitur, qui aures & mentem ab eius ſermone & doctrina prorſus auertet. Et præſertim id à nobis faciendum ſeruandumque eſt, quia (vt monebat Plato) diuinorum exemplo humana dirigere & gubernare tenemur. Præterea, homini per naturam competit deſiderium cognoſcendi ſublimia, competunt facultates huiuſmodi appetitum explendi, ſi non exacte, ſaltem in parte, quare ne huiuſmodi appetitu & facultatibus inaniter ſimus præditi, cum Deus & Natura nil faciant fruſtra,in Diuinorum contemplatione verſari debemus. Et præſertim, quia præcipientes, nos diuina deſerere, & quærere humana, pugnantia proferunt,humana enim nec diſtincte cognoſci,nec recte curari poſſunt, ſine notitia diuinorum,ex quibus,tanquam ex Principijs pendent. Demum,cum homo per animam ſit aptus fieri omnia, & per omnia perfici, quicunque illum nituntur à ſublimium cognitione auertere,eum arcent à ſua perfectione,& cum negligant veram ſapientiam, iure optimo ſententiam proferunt, cum ſapientia pugnantem,ſeque ſimul vt inſipientes negligendos patefaciunt. Colligamus itaque, ad ſupera,non ad infera,ad Diuina,non ad humana,ad æterna,non ad mortalia nobis propoſitam eſſe viam.

Tenemur niti noscere Deum. (marginal note beside "eſſe ſoliciti … la detineatur")

Conclusio. (marginal note beside "tem,ſeque ſimul")

CAP.

CAP. II.

Resolutio difficultatis.

VT vniuersam controuersiam de perquiréda diuinorum notitia paucis perstringam, & veriorem sententiam clarius illustrem, dico non debere eos, qui animo Terrenis succumbunt, in eisque sibi finem cōstituunt, sublimia quærere. At ingenia sublimia, animos ingenuos, & iuuenes generosos, qui suæ præstantiæ sunt conscij, nec degenerare cupiunt, aciem Mentis in primum Parentem teneri accurate conuertere, eiusque naturam, conditionem & Leges indagare, vt cum eo pro facultate conformentur, & ea sola agant, quæ illi grata esse nouerint: cauendum ne abutamur sublimium cognitione, sed enitamur in congruentem finem eam dirigere, non debemus temere nimium, & audacter quasi nuper ex Deorum internunciis descenderimus, de diuinis loqui, sed pie, cum prudentia, & reuerentia: quod etiam seruasse Aristotelem inspicimus, qui in secundo de Cœlo 34.60.61. de sublimibus loquuturus, se prius modestissimis verbis excusauit. Idipsum seruauit Plato in Timęo, in sui auxilium humiliter Deum implorans. Insuper cauendum, ne Icari, & Gigantum more, cum corpore, hoc est Terrenis affectibus, tentemus ad supera eleuari, sed enitendum est, id facere animo purgato, & spiritu Charitatis, non debemus id facere stimulo ambitionis impulsi, & desiderio inanis Gloriæ elati, vt more Sophistarum videamur præcellere aliis, sed solo desiderio ducti inspiciendi id, quod verum & bonum est, nec pro nobis solicite quærenda Gloria, sed pro Mundi Monarcha, ita sapientia nos non inflabit, sed virtute formabit, non erit temeritas & stultitia, sed fulgor, quo fulgebunt docti non secus ac splendor firmamenti, Sapientia eminentissima, quæ est essentia diuinorum, est possessio & affectio eorum: at ea quæ per visibilia Dei opera, ad inuisibilia eleuat, humanæ conditionis est perfectio, munere cuius humanæ actiones corriguntur & diriguntur, adeo vt homini saluberrima sit, hinc pluris facere debemus tenuem & adumbratam de diuinis notitiam, quam conspicuam & exactam de rebus vilibus & mortalibus, vt in primo de partibus animalium nos monuit Aristoteles, non enim indaganda sunt diuina, vt ea efficiamus, sed vt per ea perficiamur, & ad agenda humana dirigamur. At dicebatur, secreta Principum nec inquirenda, nec euulganda esse: respondeo, in attinentibus ad Principes tria potissimum inueniri, vnum est eorum conditio & dignitas. Alterum sunt mandata & Leges eorum. Terrium sunt secreta quædam, quæ pro recte formandis actionibus sibi seruāt. De notitia duorum primorum maxime tenemur esse soliciti, vt Principem nostrum magnificiamus, eiusque mandata seruemus: de attinentibus ad tertium, dicitur, mitte arcana Dei, veluti cur Deus tunc, & non prius, nec posterius voluerit creare Mundum, cur vno tempore, potius quàm alio velit motui Cœli finem imponere, cur ita & non velocius Cœlum moueat, & alia huius generis, de quibus cum nil certi noscere valeamus, & eorum cognitio nullam nobis præbeat vtilitatem, iure dicitur mittenda esse. Ex his patet resolutio difficultatis, & aduersarum rationum conspicua solutio.

Quō de diuinorū notitia debeamus esse soliciti.

Arist. & Plato quō de diuinis sint loquuti.

Quæ sapientia sit propria diuinorum.

Instantiæ soluuntur.

CAP. III.

De quo sit facilius verba facere, num de rebus sublimibus, vel potius de vilibus.

APPARVIT sublimes & generosos animos, in sublimium Diuinorumque contemplatione accurate debere versari, per quorũ inspectionem & notitiam recoluntur Sapientes. Et quoniam Sapiẽs tenetur etiam alios instituere, & ea quæ nouit aliis patefacere, cum & vilia & Diuina cognoscat, pulchra se offert quæstio, num ei facilius sit de rebus vilibus verba facere, vel potius de sublimibus. Qua de re Peripateticorum, & Academicorum Principes inuicem dissentire videntur, nam vna ex parte Aristoteles in proœmio Metaphysicæ sub initio secundi, & in secũdo de Cœlo, sublimia cognitu esse difficillima affirmat, & indicat valde arduum esse de illis verba facere, & iure profecto: ea enim longe distant à sensibus nostris, sub vmbra operum solum inspiciuntur, adeo vt etiam nomina eorum propria nobis desint, per quæ explicentur. & Plato quoque veritate coactus in Timęo id ipsum confessus est, inquiens opificem & patrem Mundi inuenire difficile est, & cum inueneris enunciare & eloqui vulgo impossibile. Ex aduerso tamen idem Plato sub initio Critiæ, latissime ostendit, facilius nobis esse de sublimibus, quam de rebus nobis proximis verba facere. Ratio est: quia sublimia ex se sunt conspicua, eórum præstantia & dignitas ex se patet, ea enim propria luce lucent, fulgent fulgore suo, ideo sat est eorum præstantiam puris verbis quasi digito indicare, cum vilia nisi verborum splendore illustrentur, nullum ex se lumen emittant. Insuper ea quæ sublimibus competunt, sunt duplicia, vel enim sint communia & nota, vt Deum esse Principium primum, Cœlum esse corpus Lucidum & eminentissimum. vel adeo latent vt ingenij nostri viribus nil certi de illis enunciare valeamus. Proferre prima vnicuique facile est, loqui de aliis propterea dicitur facile, quia licet nobis de illis varie excogitare, multaque effingere, quæ dum protulerimus, non valemus per opposita conspicua redargui & conuinci, nam dum supra sensus extollimur, licet nobis nostro ingenio multa excogitare, varia effingere, pulchra formare, & sine metu redargutionis ea proferre, ideo in Critia dixit Plato: Facilius appatet, vt qui de Dijs loquitur satisfaciat hominibus, quam qui de mortalibus, imperitia namque & ignoratio audientium, magnam copiam ad ea quæ ignota sunt effingenda præstare dicentibus consueuit. Pro resolutione apparentis controuersiæ breuibus dico, primo, sublimia esse sui natura nota, non nobis, vilia è contrario, hæc enim sunt proxima sensibus, ea à sensibus longissime distãt. Addo secũdo, facilius nobis esse de mortalibus distincte loqui quã distincte loqui de diuinis, cũ ea à nobis longissime distent. Dico tertio, facilius esse de diuinis confuse loqui, & cõmunia quædã conspicua enunciare, quã distincte loqui de mortalibus. Insuper dico, dum loquimur de diuinis, minus possumus de mendacio conuinci, quam dum loquimur de mortalibus, nam per opposita sub sensum cadẽtia, redargui valemus. Demũ addo: dum loquimur de diuinis, auditores facile acquiescunt, etiamsi tantum communia quædam proferimus: at dum loquimur de mortalibus nobis proximis, exactiorem explicationem exposcunt. Colligamus itaque, facilius nobis esse de sublimibus loqui confuse, populariter, Poetice, Rhetorice, per communia, & sine timore conspicuæ redargutionis quod & ab Aristotele, & à Platone approbatur, difficillimum tamen esse de illis loqui exacte, per principia distinctam scientiam parienta, & senten-

De quo sit difficilius verba facere. *Aristot.* *Plato.* *Pro parte aduersa.* *Competentia superis duorum sunt generum.* *Resolutio diffi.* *Conclusio.*

ſententias proferre ſublimitati rei congruentes. At cum nos vna cum Ariſtotele, vt Philoſopho licet, niti debeamus, de ſuperis motoribus exacte, & diſtincte verba facere, arduam prouinciam ſuſcipimus, propterea ab eiſdem motoribus humiliter auxilium imploro.

Cap. IIII.

Quid nomine primi mouentis in octauo Phyſicorum denotauerit Ariſtoteles.

LOQVVTVRVS ex ſententia Ariſtotelis de Cœlorum motoribus, quoniam in octauo Phyſicorum nos eleuat Philoſophus ad motorem primum, de quo varia declarat, ideo vtile eſt prænoſcere, quid nomine primi motoris eo in loco denotauerit, qua de re tres ſunt illuſtrium interpretum opiniones. Putauit Simplicius Ariſtotelem non Deum, ſed mentem primam non participatam, ſub Deo poſitam denotaſſe, nam ex ſimplicij ſententia in Cœlo conſideratur hic ordo. Primo reperitur Deus immobilis, & non mouens niſi vt finis. Secundo Mens non participata, à Deo diſtincta, quæ dicitur Faber Mundi, quæ ſolum eminenter mouet ab eſſe ad agere. Tertio, anima ſeipſa mouens, quæ ob id ſtatuitur Principium tranſeuntis motus. Quarto Natura per quam Cœlum eſt procliue ad motum. Putat itaque Simplicius in octauo Phyſicorum de de Mente prima eſſe ſermonem, cuius munere motus ſeruatur æternus, vt aſſerit in ſecundo de Cœlo, comm. 3. & alibi, cum Simplicio nonnulli Latinorum in parte conſentiunt, putantes Deum ſolum mouere, vt finem, & Ariſtotelem per primum motorem denotaſſe Intelligentiam proxime ſub Deo poſitam. Hæc opinio approbanda non eſt, nam ſi accurate verba & rationes Ariſtotelis perpendimus, conſpicue inſpiciemus, eum nec Deum à prima Mente, nec Mentem primam à primo mouente ſeiunxiſſe. Cum enim Philoſophus in octauo Phyſic. ad motorem primum nos eleuaſſet, in cont. 48. oſtendit illum eſſe vnum & idipſum confirmat in context. 49. cum enim motus primus ſit vnus & continuus, eſt neceſſe vt à motore primo, & vno producatur, motor autem cuius conditio eſt vt ſit vnus, & per quem motus primus eſt vnus, Deus eſt, quod conſpicue elicitur ex context. 52. eiuſdem libri, in quo Philoſophus loquens de hoc primo motore, inquit: Principio manente, neceſſe eſt manere vniuerſum quod continuatur cum eo. At principium quod ſua immobilitate, immobile ſecundum totum ſeruat vniuerſum, ſolus eſt Deus. Inſuper id ipſum elicitur ex context. 37. in quo Philoſophus oſtendit primum motorem immobilem authoritate Anaxagoræ qui Diuinam Mentem à Chao ſeiunctam ſtatuebat, nomine autem ſecretæ Mentis Anaxagoras Deum denotabat. Demum in duodecimo Metaphyſicæ, in context. 43. Ariſtoteles repetens declarata in octauo Phyſic. de primo motore, conſpicue ea tribuit Deo: inquit enim, nobis vero ex ſuppoſitis & definitis dicendum eſt, Principium, & primum entium, tum per ſe, tum ex accidenti immobile eſſe, mouens autem primo, æterno, & vno motu, &c. At ex opinione Ariſtotelis, Principium, & primũ eorum, quæ ſunt, ſolus eſt Deus. Propterea eſt, ſecunda opinio nonnullorum, aſſerentium Ariſtotelem nomine primi motoris, ſolum Deum denotaſſe, ille enim ſolus abſolute eſt primus, abſolute eſt cauſa vnius, & æterni primi motus, & ſi eſſet in magnitudine, nullum poſſet aſſignari tempus, in quo moueret ob immen-

Quid nomine primi motoris in 8. Phyſ. denotetur.

Opinio Simplicii.

Euerſio.

Secunda.

mensam facultatem ei soli competentem. Tertia opinio est quorundam, putantium nomine primi motoris Aristotelem denotasse vniuersum genus motorum Cœli, considerauit enim Aristoteles, vt vnum corpus viuens, ex se mobile, & ideo vniuersum genus motorum eius, nuncupauit nomine primi motoris immobilis, hinc declarata in 8. Physic. de omni Cœlorum motore vera sunt, vt affirmat Philosophus in 12. Metaphysicæ 43. omnes enim Intelligentiæ mouent semper, sunt secretæ à materia, indiuisibiles, & immobiles. Vt autem resolutio difficultatis clarior appareat, pro quarta opinione dico, Aristotelem in octauo Physicorum, actu & secundum formam loqui de solo primo motore, qui Deus est, facultate autem & virtute loqui de vniuerso genere motorum Cœli, cum enim motor Cœli sit ab vno, Philosophus suas regulas seruans, proprie loquitur de Deo, vt de principali subiecto earum affectionum, quas ostendit ei competere, vt autem de adæquato, vult ea quæ dicit extendi ad vniuersum genus eorum motorum. Hæc resolutio conspicue elicitur ex ipsomet Aristotele, in duodecimo Metaphysicæ 43. quo loci repetita ostensione formata in octauo Physicæ, quod motor Cœli sit æternus, immobilis, & indiuisibilis, quærit quot sint huiusmodi motores, & ait esse tot, quot sint Cœli lationes, & omnibus easdem competere affectiones ob eandem causam, hoc est, quia semper mouent, conspicue Philosophus, & medium, & affectiones de primo Principio ostensas asserit cunctis superis motoribus conuenire: ac ita resolutionem à me traditam, manifestissime approbat.

Resolutio difficul.

Confirmatio.

Cap. V.

Ad quem pertineat considerare, quid sint Cœlorum motores, opinio Auerrois.

De Cœlorum motoribus duæ simplices formantur quæstiones, vna an sint, altera quid sint: & quoniam resolutio primæ præsupponit resolutionem secundæ, ideo à secunda ordiar. Sententia fuit Auerrois ab eo sæpe repetita, & à Zimara, ac aliis multis approbata, cum quatuor sint genera causarũ, & in omni genere inueniatur primum, eorum primorum duo attinere ad Physicum, nempe primam materiam, & primum efficiens, reliqua autem duo ad Metaphysicam, quæ sunt prima forma, & postremus finis. Ratio est: quia includentia sua conditione motum, Physica sunt, non includentia vero, Metaphysica. Materia, & efficiens per transmutationem sunt principia, & per eam definiuntur: forma autem prima, & finis nequaquam. Alij reperiuntur, qui omnia prima in quouis genere causæ aiunt considerari ab vtrisque, distincta consideratione à Physico, vt principia corporis Physici, à Metaphysico, vt Principia eius quod est. Ex his elicitur motores Cœli cum ad Physicum, tum ad Metaphysicum pertinere, distincta tamen ratione. Horum sententias & cum vero & cum Aristotele conspicue pugnare existimo: nam eleuari ad sublime in quouis genere causæ est officium Sapientis, Sapientia est conditio Metaphysicæ, & cum ea sola iuncta, hinc Metaphysica dicitur scientia capite prædita, qua re ad primum eleuari in quouis genere causæ solo Metaphysico concessum est, & nisi ad quoduis primum in genere causarum eleuaretur, esset sapientia diminuta, & Sapientia ea ex parte insipiens. Ex aduerso Physicus ad nullum primum absolute in quouis genere causæ eleuari valet, tum quia non proxime Sapientiæ habitu perficitur, tum insuper, quia Metaphysica absolute eius domina, & superior dicitur, quod non

Opin. Auerrois.

Ratio.

Opinio alia.

Euersio.

In quouis genere caussa Metaphysicus eleuatur ad primum. Physicus in nullo genere causa eleuatur ad primum.

non seruaretur si ea quoque ad absolute prima eleuaretur. Quod confirmatur considerando prima in quouis genere caussæ, nam Metaphysicum considerare primam formam, & finem postremum, conceditur ab Auerroe, & aliis: quod autem consideret primum efficiens, primamque materiam, ostendo, nam de materia loquendo eius variæ sunt notiones, vt Themistius in primo Physicorum patefecit, quatum prima dicitur esse absoluta, non includens priuationem, & relationem ad formam, quæ notio non est Physica, nam Physicus eam solum considerat, vt subiectum transmutationis, & cum relatione ad formam, quare iudicari debet Metaphysica, ex quo hanc elicio rationem. Ille absolute dicitur materiam primam considerare, qui eam considerat in prima sui notione, sed hoc facit Metaphysicus, non Physicus, quare, &c. ita Aristoteles in decimo Metaphysicæ, dixit materiam nosci per negationem: & in septimo, eam esse nec quid, nec quale, nec quantum, &c. Idipsum ostendo de primo efficiente, nam conspicue Aristoteles in secundo Physicæ 71. & 73. inquit, motores qui mouendo non mouentur, non esse Physicæ considerationis: at motores Cœli huiusmodi sunt. verum inquiunt nonnulli, sententiam Aristotelis ita esse intelligendam quod motores immobiles non sint à Physico considerandi tanquam subiectum, posse tamen considerari tanquam principia subiecti, qua euasione nil cogitari potest cum sententia Aristotelis pugnantius: primo, quia eo loci Philosophus non loquitur de consideratione subiecti, vel specierum eius, sed loquitur de consideratione principiorum, inquirens quæ caussæ & vsque ad quem terminum à Physico sint considerandæ. Præterea tunc ea sententia redderetur falsa, quia inquit Aristoteles, motores qui mouendo mouentur, attinere ad Physicum: at huiusmodi motores non considerantur à Physico, vt subiectum, sed principia, veluti considerantur formæ quæ sunt natura, quæ cum pendeant ex materia, mouendo mouentur ex accidenti, mouent enim se ex accidenti, vt patet ex octauo Physicæ. Præterea Aristoteles in primo de partibus animalium loquens de consideratione non subiecti, sed principiorum corporis Physici viuētis, inquit, Mentē ad Physicū non attinere, quia refertur ad intelligibilia, & separatus est: hæc cū maxime competant superis motoribus manifeste eos excludunt à Physica consideratione, etiam tanquam principia Physicorum, quod etiam fecit Aristoteles in secundo Physicæ 26. At inquiunt alij, superos motores non esse Physicæ considerationis, quatenus sunt formæ & fines, attinere tamen ad Physicum dum considerantur vt motores, ita enim connexionem habent cum motu & per motum efficiunt. Quæ euasio etiam non est approbanda: nam Aristoteles in secundo Physic. 71. & 73. eos considerat vt motores & caussas efficientes, & inquit, quia mouendo non mouentur, ad Physicum non attinent, nec quæuis connexio cum motu reddit rem Physicæ considerationis, sed ea tantum per quam res subiicitur motui, vel ex se, vel ex accidenti, cuncta enim ad Physicum attinentia motui & mutationi modo aliquo sunt obnoxia. Quare dicamus posse quidem Physicum progrediendo per motum resoluere vsque in primum motorem, verum cum ad illum peruenerit, interrogatus quid sit, respondere non valet, sed interrogantem ad primum Philosophum reiicere debet.

Materiā absolute primam a solo Metaphysico considerari.

Similiter primum efficiens.

Solutio.

Euersio.

Solutio aliorum.

Euersio.

Sententia propria.

Cap. VI.

Exactius ostenditur separatas formas ad solum Diuinum pertinere.

Vetustiorum sententia. Plato. Separata non attinere ad Physicū. Veteres Philosophi, qui nil supra corpus excogitarunt, Philosophiam de Natura existimarunt Philosophiam primam, in qua de omnibus differeretur, eius enim officium est de corporibus Physicis verba facere, Plato autem & Aristoteles noscentes separatas & superas formas, scientiam diuinam instituerunt, in qua de diuinis ageretur, separatæ enim essentiæ nullo pacto ad Physicum, sed solum ad Diuinum Philosophum pertinent, quod ostenditur, quia Physicus pro primo Physicorum principio Naturam considerat, hinc eius cōsideratio dicitur scientia de natura, separati motores non sunt natura, sed supra naturam, quare non ad Physicam, sed ad scientiam supra Physicam pertinēt. Insuper Physicus ea sola considerat, quæ sunt vt simum, hoc est, quæ definitā materiam sibi exposcunt, vt asseritur in secundo Physic. 19. & in sexto Metaphysicæ 2. & ideo definit per materiam, separatis substantiis hæc non competunt. Præterea argumentatur Aristoteles in primo de partibus animaliū, si Physicus consideraret Mentem, præter Naturalem non daretur alia Philosophia, nempe Metaphysica, hoc longe magis sequitur, si dicimus separatas formas etiam à Physico considerari. Præterea abstracta à materia in ea sola scientia sunt consideranda, quæ dicitur de abstractis, hæc autem est Metaphysica, vt patet ex Prooemio de Anima 17. & ex primo de partibus animalium. *Cur Metaphysica dicitur de abstractis.* Nam Physica dici tur scientia de concretis & iunctis cum Materia, Mathematica ex abstractione, Metaphysica autem de abstractis, & ita denominatur, non quia etiam non consideret alia, considerat enim cuncta vt entia, sed quia hoc est maximum quod potest, per quod circumscribuntur vires, insuper quia hoc est eius proprium per quod præsertim distinguitur ab aliis, & supra eas eleuatur. Præterea, Aristoteles in calce primi Physicorum ad Physicum asserit solas eas formas pertinere quæ intereūt, æternas autem attinere ad primum Philosophum, quod etiam affirmat in secundo Physicorum 26. & in Prooemio de Anima 17. similiter in duodecimo Metaphysicæ, cont. 6. inquit ad Physicum eas substātias attinere, quæ sunt cum motu, cæteras vero alterius esse considerationis: at separatæ formæ nec ex accidenti mouentur. *Solutio quorundam.* Nec satisfacit Solutio Doctissimi Antonij Mirandulæ & quorundam aliorum, dicentium motores Cœli distincta consideratione & ad Physicum, & ad Metaphysicum pertinere, nam dum consideramus ad quam Philosophię partem aliquid pertineat, essentiam, naturam, & propriam eius conditionem inspicere debemus, & per illam iudicandum est ad quam pertineat, nō per externas aliquas relationes, veluti quamuis humana Mens vt est particula animæ, & in homine parit actiones mortales, & mortalium fungitur officio à Physico consideretur, tamen quia absolute est essentia ex materia non pendens, absolute quoque non Physicæ, sed Metaphysicæ dicitur esse considerationis. Similiter quamuis Physicus resoluat in separatos motores, & cognoscat per æternum, Cœlum moueri à separatis motoribus, quia tamen essentia eorum motorum ad Physicum non pertinet, nequaquam dicitur considerare motores æternos. Nam ea quorum esse non differt ab eo cuius est esse, quales sunt separatæ essentię ad solum Diuinum dicuntur pertinere: *Conclusio.* Colligamus itaque, cum Platone, cum Aristotele, cum Græcis omnibus interpretibus, substantias separatas ad solum Diuinum pertinere.

Cap. VII.

Per quæ media eleuemur in cognitionem seiunctorum a materia.

QVONIAM omnis humana cognitio ortum ducit a sensu, & per nobis notiora eleuamur in notitiam eorum, quæ longe absunt a sensibus nostris, ideo cōsiderandum occurrit, quænam ea sint, per quæ eleuamur in notitiam diuinorum. Dixere Academici triplicem esse viam per quam ad ea ascendimus: nam primo id facimus per internum diuinum contactum. Secundo, per negationem. Tertio, per opera, vt ad primum pertinet enunciauit Iamblichus inter Academicos cognomine Diuinus, in lib. de misteriis Aegyptiorum, ante omnem rationis vsum nobis insitam esse de Diis notionem, & contactum quendam diuinitatis, meliorem quauis notitia, per quem excitatur naturalis appetitus boni, dirigitur ratiocinatio, & formatur iudicium, hunc internum contactum approbauit Aristoteles in primo de Cœlo, contex. 2. & 100. & in secundo de Cœlo, contex. 6. Verum huiusmodi interna commotio & contactus solum nos exitat ad diuina, non autē patefacit ea esse a materia secreta. Vt pertinet ad viam sumptam ex negatione, quæ iuncta est cum abstractione, & secretione a quouis præferente imperfectionem, seruanda id solum quod perfectionem denotat, & ita ascendendo. Hæc profecto efficax est & maxime eleuat, vt Magnus Dionysius Areopagita affirmabat, verum ea nil demōstrat nisi affirmationem aliquam, & medium affirmatione denotatum iunctum habeat, negatio enim ex se nil ponit, sed solum remouet. Ideo tertio additur notitia per opera, cum qua explicatione nectitur etiam analogia, veluti dicendo Deum perinde se habere ad ea quæ in vniuerso reperiuntur, ac centrum ad circulum & lineas ab eo ductas. Verum quæ sint hæc opera, quæ apta sint nobis conditionem diuinorum patefacere adhuc non patet: Inquiunt iidem Academici esse ea, quæ percipiuntur visu, vt pulchritudo per quam ad primum pulchrum, bonum, & vnum eleuamur, & quæ percipiuntur auditu vt harmonia cuius munere, per rationes animæ, ad Ideas Mentis, Idearum caput extollimur. Et attinentia ad rationem cuius beneficio per ea quæ fiunt vel sunt, ad eorum originem euehimur. Stoici putarunt nos eleuari per catenam Fati ex subordinatis causis conflatam, per quam dixere cuncta descendere ex primis & in ea ascendere, sed dimissis Academicis, & Stoicis, quorum sententias mihi explicandas non proposui, considerans opiniones Peripateticorum, inuenio Auerroem, qui in octauo Physicorum, comm. 3. in duodecimo Metaphysicæ, commen. 5. & alibi inquit, sola æternitate motus posse ostendi motores a materia esse seiunctos, cætera autem media esse leuia, necessitatisque expertia, & solum eleuare ad primum corpus. Confirmat hāc suam sententiam, quia si aliæ adessent viæ & rationes, Aristoteles quia accurate eas indagauit, inuenisset & retulisset, quod nō fecit. Insuper idipsum confirmant alii, quia si datur aliud mediū, vel id est Physicū, vel diuinum, non Physicum, quia Physica sunt cum motu, inter Physica solus æternus motus valet id patefacere, nō diuinū, quia id esset abstractum, & esset petitio in principio. Hæc opinio mihi dubia est, tū quia falsum est cæteras rationes solū eleuare ad primum corpus, & esse leues, tum quia verum non est, Aristotelem nō fuisse vsum aliis rationibus, tum demum quia idē Auerroes in tertia dispu. in sol. 18. dubii vtitur alii rationibus vt cumulate infra ostendam. Ideo inquiunt alii, Aristotelem per triplicem viam fuisse progressum, per æternitatem motus, per immobilitatem primi motoris, & per id quia est actus purus, duabus primi est

Sententia Academicorum.

Iamblichus.

Aristoteles.

Via per negationem.

Opera nos eleuantia in notitiam secretorum a materia.

Auerroes.

Euersio.

Opinio alia.

Euersio. vsus in octauo Phys.tertia autem in duodecimo Metaphysicæ. At hi conspicue decipiuntur, primo: quia ratio ex immobilitate sumpta, elicitur ex æternitate motus, ideo non est distincta ab ea, nam Aristoteles in octauo Physic.context. 50.& sequentibus ostendit motorem esse immobilem, vtens pro medio æternitate motus, & in cont.85. ostendit motorem mobilem non posse mouere semper. Insuper verum non est, quod Aristoteles in duodecimo Metaphysicæ, pro medio vtatur, actu puro, nam idem est esse actum purum, & essentiam abiunctam, ac ita peteret in principio. Preterea, Aristoteles ostēdit motorem primum esse actum purum per æternitatem motus, vt patet ex 30.cōtex.duodecimi Metaphysicæ. Propterea est opinio aliorum dicentium, genus separatorum posse ostendi medio æternitatis motus, & per media alia, addunt cætera media esse potiora, & esse Metaphysica, huius opinionis fuere Algazel, Auicenna, Scotus in tertia quæst. Prologi, Ant. Andr. in primo Metaphysicæ, quæst. prima art. secundo, & alii nonnulli. Id ostendit Scotus, quia si genus separatorum ostenderetur in Physicis, & supponeretur in Metaphysica, scietia Physica esset absolute prior Metaphysica. Insuper Metaphysicus considerat plures affectiones supponentes principium seiunctum, pluraq; effecta ducentia in eminentiorem cognitionem causæ, quam faciat Physicus, nam Metaphysicus ex multitudine valet nos eleuare ad vnum, ex composito ad simplex, ex contingente ad necessarium, ex dependente ad independens, ex eo quod est per participationem, ad id quod est per essentiam, quæ exactius nobis ostendunt Deum esse abiunctum, quam motus. Similiter adsunt rationes quibus vtitur Auicenna in octauo suæ Metaphysicæ, ab aliis latissime explicatæ. Hæc opinio profecto includit aliquid veri, verum est enim id posse variis rationibus ostendi, absolute tamen non videtur approbanda, primo: quia non explicat quibus rationibus Aristoteles sit vsus, secundo: quia verum non est cæteras rationes esse potiores æternitate motus, vt patefaciam, tertio: quia aliæ rationes vel supponunt æternitatem motus, & ostensionem Physicam vel ne, si supponunt vt notarum legitur in Glossa apud Scotum, igitur id fiet sola æternitate motus, vel virtute eius, insuper cætera media non erunt potiora, cum vires recipiant ab æternitate motus. Præterea retorquendo rationem Scoti aduersus illum, & dicam, igitur Physica est absolute prior, cum rationes Metaphysicæ supponant rationem Physicam, si dicitur ostensiones Metaphysicas, non supponere Physicam, igitur errasset Aristoteles qui cum in Physicis, tum in Metaphysica ostensurus abstracta, semper orditur ab æternitate motus, in eaque immoratur non in aliis, vt ex dicendis patebit.

Tertia. *Scotus.* *Euersio.*

CAP. VIII.

Quæ sint media per quæ eleuamur in notitiam separatorum, opinio propria.

Tres conclusiones. VT de proposita difficultate lucide patefaciā quod sentio, tres profero Theses, quarum prima est, æternitas motus non est medium optimū absolute, pro ostensione separatorum. Altera est, æternitas motus est via optima suppositis principiis & fundamentis Aristotelis. Tertia est, præter motum dantur & alia media nos eleuantia supra corpus, partim prolatā ab Aristotele partim, quæ possunt elici ex eius principiis. Prima conclusio, ex se conspicua est, cum enim reuera motus non sit æternus, sed vnà cum Mundo creato habuerit principium, & falsum non sit medium optimum pro ostendendo vero, profecto absolute medium

Prima.

dium optimum iudicari non meretur, hoc tamen ei competit, quod cum sit falsum, ex opposito eius nempe ex eo quod absolute principium recepit, longe exactius quam ex eo separationem primi principii elicere valemus, quoniam motus non valet absolute principium recipere nisi a motore separato, vt dicitur in 8. Physi. 37. quo loci commendatur Anaxagoras, qui Mentem statuebat secretam a Chao vt esset principium motus; similiter vniuersum mobile non valuit absolute constitui inesse per creationem, nisi ab efficiente secreto a materia. Altera conclusio quæ erat, supposita motus æternitate ea iudicari debet medium optimum, quæ ostenditur: quoniam id iudicari debet medium optimum, per quod firmior formatur ostensio, id autem fit per motum æternum, quoniam separata a materia cũ sint prima, non habent priora per quæ valeant ostendi, quare opera debent præsertim ea nobis patefacere, opera sunt intelligere & motus, quorum primum ita latet, vt separata forma, cũ sit idem cum essentia eius, quare alterum superest, quod medium optimum est iudicandum. Hinc Aristoteles quamuis alia tetigerit media, effuse tamen, & distincte sola æternitate motus est vsus. Addebam tertio, dari etiam media alia non despicienda, quæ vt ex propriis hauriantur fontibus, hac methodo progrediendum puto, Media pro ostensione separatorum, vel sumuntur ex causis & ex prioribus, vel ex affectionibus connexis, vel & ex posterioribus: ex causis peti non possunt, cũ ea sint prima, nisi per causam intelligamus finem secundarium, ob quem operantur, qualia sunt hęc mortalia, qui finis sub sensum cadit, nõ vt finis, sed vt res effecta, per quam formatur ostensio quia. Si media petuntur ex rebus effectis, ea duo sunt, intelligere & mouere, intelligere est idem cum eorum essentia, & ęque latet ac ea, & solum refulget per eius opera, ideo superest motus quem sequitur ordo vniuersi, continuata generatio mortalium, & splendor eminentissimæ Prouidentiæ, ideo & per motum & per ordinem vniuersi, & per generationem & per prouidentiam ad esse abstractorum eleuari valemus, primo per motum absolute hunc in modum, omne quod mouetur, ab aliquo mouetur, in mouentibus & mobilibus non datur progressus in infinitum, quia necessarium, vt primum sine quo alia non mouent, id primum mouens vel est immobile, vel ex se mouetur, si ex se mouetur includit motorem immobilem, nil enim ex se mouetur nisi constet ex parte mobili & motore immobili, ille motor immobilis vel est æternus vel ne, si non, igitur nõ est primus, omne enim generabile exposcit prius, quare cum sit primus, est ingenitus, & æternus, huiusmodi autem non pendet ex corpore & est abiunctus: sic ratione sumpta ex motu absolute, sine addita æternitate eleuamur in notitiam abstractorum, si tamen addimus ęternitatẽ, reddimus medium efficacius, sic Aristoteles in octauo Physic. 65. inquit, motorem mobilem, vel per se, vel ex accidenti non cõstituere motum continuum, tum quia mouet pellendo & trahendo, tum insuper, quia si mouetur mouendo laborat & permutatur, & ideo motum consimilem, & vere continuũ non producit. Si consideramus ordinẽ vniuersi, ordo primo sequitur cognitionem vt dirigentẽ, proximẽ vero motũ vt exequẽtem, ordo vniuersi ex alio pendere non valet, nisi ex principio a materia seiuncto. Ideo Anaxagoras dicebat Mentem a Chao esse abiunctam vt valeret ei ordinem tribuere: & Aristoteles vndecimo Metaphysicæ, cap. 2. & duodecimo Metaphysicæ 56. inquit, nisi darẽtur substantiæ a materia seiunctæ, non datetur ordo, & iure nam origo ordinis alicuius generis rerum, debet esse supra genus illud, vt ei præesse & dominari valeat, ordinata in vniuerso sunt corpora, ideo causa ordinis eorum debet esse

Secunda.

Tertia.

Quomodo eleuamur per motum.

Quomodo eleuamur per ordinem vniuersi.

ſupra ea & ſeiuncta ab illis. Et confirmatur: quia ordo eſt quædam ratio, vt dicitur in octauo Phyſ. 16. quare eminens ordo eſt eminens ratio, & origo eius rationi antecellere debet, huiuſmodi eſt ſola mens a materia ſecreta, eminenter rationem includens. Hinc Ariſtoteles in duodecimo Metaphyſicæ 52. Deum a materia ſecretum, ſtatuit originem, & caput ordinis.

Quomodo per Prouidentiam.

Similiter Prouidentia ad ſolum principium a materia ſecretum pertinet, id enim ſolum valet eſſe ratio ſuprema, ordo originalis, cunctaque eminenter ſine temporum diſtinctione intelligens & diſponens. Et propterea Prouidentia à Græcis dicitur Pronia præintelligens cuncta, Prouidentia autem in vniuerſo adeo refulget, vt nemo mentis compos eam non videat, hinc Auer. in ſecundo Phyſic. comm. 80. inquit, Naturam agere propter finem ex ſe conſtare: id autem ſeruari non poteſt ſine Prouidentia, nec Prouidentia ſine Sapientia, nec Sapientia, ſine eſſentia a materia ſeiuncta.

Quomodo eleuemur per generationem.

Ex generatione etiam mortalium ad ſeparatos motores eleuari valemus dicentes, inferiora gignuntur & pereunt, igitur aſcendẽdo in eſſentialiter ordinatis, quibus repugnat progreſſus in infinitum eſt neceſſe deuenire ad primum ingenitum, quod cum moueatur, ſimiliter eſt neceſſe vt a motore ingenito & immobili moueatur, quod ſolum competere poteſt eſſentiæ a materia ſecretæ. Hoc tetigit Ariſtoteles in duodecimo Metaphyſicæ 56. inquiens, niſi darentur ſubſtantiæ ſeparatæ, nihil eſſet. & Auerroes in tertia diſp. in ſol. 18. dubii, hac ratione vtitur, ſic itaque cum ſeparatio a materia requiratur pro primo principio motus, pro ordine, pro vniuerſi Prouidentia, pro cognitione refulgente in operibus, & pro rerum ortu ex his omnibus & præſertim ex motu, elicere valemus motores Cœli a corpore eſſe ſeiunctos.

Rationes ex affectionib.

Aliæ rationes elici poſſunt ex affectionibus & conditionibus primi Principii abſolute, quibus illud circumſcribitur, & his præſertim vſus eſt Plato decimo de Legibus, Simplicius in Epict. c. 67. Auicenna, & Algaz. Pro quibus formandis primo ſupponendum eſt in vniuerſo debere id inueniri, quod abſolute primum ſit, quod ex eo elicitur, quia in ordinatis ſecundum eſſentiam, non poteſt dari progreſſus in infinitum, vt oſtenditur in octauo Phyſ. quo ſuppoſito, conditiones eius primi Principii ex triplici relatione elici poſſunt: vel enim id refertur ad ſupera, vel ad infera, vel ad interna.

Conditiones per relationem ad ſupera.

Dum refertur ad ſupera, quia primum eſt, & nil ſupra ſe habet, dicitur non pendens ex alio, ſimplex penitus, omnino a mutatione immune, alio non egens: Hæc non competũt corpori, corpus enim eget loco, ab alio regitur, dirigitur & mouetur, eſt compoſitum ex ſubſtantia & accidente, nam præditum eſt magnitudine & figura, eſt compoſitum ex partibus magnitudinis ſubiicitur motui.

Ratio.

Ex quibus elicimus, quoniam ſupra non prima, debet dari primum, ſupra compoſitum, ſimplex, ſupra multitudinem, vnum, ſupra potentiam, actum, ſupra mobile, firmum, ſupra id quod eſt per participationem, id quod eſt per eſſentiam, & huiuſmodi non valet eſſe corpus, ideo ſupra corpora neceſſe eſt vt principium inueniatur omnino a corpore ſeiunctum, hoc tetigit Ariſtoteles in duodecimo Metaphyſicæ 56. inquiens, ſi ſupra ſenſibilia aliud principium non reperiretur, nihil eſſet.

Ariſtoteles

Per relationem ad infera

Inſuper ſi referimus principium primum ad contenta ſub eo, dicimus eius conditionem hanc eſſe debere; vt omnia eminenter contineat, omnium perfectionem procul ab imperfectione includat, omnibus ſit præſtantius, & quouis modo prius, omnia & cognoſcẽtia & non cognoſcentia ſit aptum regere & proficere, ſupra tempus ſit collocatum, nec alicui ſubiiciatur: hæc autem nulli corpori ſunt apta competere, vt ex ſe patet. Hac via in parte progreſſus eſt Auerroes in tertia diſp. in ſolut. 18. dubii inquiens, formas rerum haber. duplex eſſe, vnum

in materia, alterũ in imaginatione & mẽte hominis, & ita ascendendo per intelligibilia per participationẽ, eleuamur ad intelligibile per essentiã, sine quo cętera non essent intelligibilia, id autem necessario est seiunctum a materia, & mens pura. Demum si absolute primi principii conditionem consideramus, dicimus debere esse summe bonum, summe fœcundum, summe liberum, summe potẽs summe purum, quo nil eminentius, nil præstantius excogitare valemus, hæc non competere corpori, sed solum essentiæ a corpore liberæ, adeo est notum, vt nil notius. Insuper pro confirmatione vti valemus regulis quibusdam, veluti ea quã profert Aristoteles in octauo Physicorum 56. inquiens, quod melius est semper arbitramur in natura esse si possibile est: at essentia a materia libera, est quid optimum, cui nil repugnat vt sit. Insuper altera, qua vtitur in tertio Physicorum 32. inquiens, in æternis esse & posse non distingui: at nil repugnat dari essentias separatas æternas, quare eas dari concedendum est. Tertio, adest regula prolata in octauo Physic. 37. & in duodecimo Metaphysicæ 35. quæ est, datur in vniuerso quod solum mouetur, datur quod mouet & mouetur, igitur debet dari quod solum mouet & non mouetur, hoc autem non potest esse corpus, nõ enim corpus mouet aliud, nisi & id moueatur. Ex his elicio primo errare eos, qui inquiũt sola æternitate motus posse ostendi genus abstractorum. Elicio secundo, decipi illos, qui aiunt Aristotelem pro medio sola æternitate motus fuisse vsum. Demũ elicio solutionem eius rationis, qua ostẽdebatur nullo medio Metaphysico posse id fieri, quia esset petitio in principio, nam dico petitionem non esse, dum ex opere præsupponente suum principium inferimus illud, opus enim pro sui confusa cognitione non pendet ex principio, sed ex se habet, vt sit nobis notius, ideo ex confusa notitia connexorum & operum valemus progredi in inuentionem Principii, per quod deinde vtentes regressu, distincte opera & affectiones cognoscimus.

Per resolutionem ad interna.

Regula ex quibus eliciturdari formas abiunctas.

Prima. *Secũda.* *Tertia.*

Colligitur Primo. *Secũdo.* *Tertio.*

CAP. IX.

Cuius officium sit ostendere motores Cœli a materia esse solutos, opiniones aliorum.

APPARVERE media varia per quę noscere valemus dari genus separatorum motorum, inter quæ motus principatum obtinebat: at considerandum superest, cuius inspectricis Philosophiæ partis officium sit, ostensionem formare, & qualis iudicanda sit formata ostẽsio; & iure de hoc dubitare tenemur, quia Aristoteles, cum in octauo Physicorum, tum in duodecimo Metaphysicæ, medio sumpto ab æterno motu, ostendit motores Cœli a materia esse solutos. De proposita difficultate quatuor sunt opiniones: quidam aiunt, id non posse ostendi. Alii attinere ad solum Physicum. Nonnlli ad solum Metaphysicum, quidam ad vtrumque. Qui primæ sunt opinionis nituntur eam comprobare, quia insita nobis via est per nobis notiora, eo autem quod Deus sit, nihil est notius, quare non potest ostendi, cognoscitur enim Deus cognitis terminis, nam Dei nomine denotamus principium primum, quo nil melius, a quo cuncta pendent quod omnes recte affecti concedunt, ideo Aristoteles in primo Top. inquit, negantes Deum, egere non ratione, sed pœna, & qui Deos negarunt, oculo mentis fuere destituti, nec valuerunt secernere ex se notum, ab eo quod ex se notum non est. Et Iamblichus in lib. de Mysteriis Aegyptiorum enunciauit, ante omnẽ rationis vsum nobis insitam esse Deorum notionem, & tactum quendam diui-

Opiniones quatuor.

Opinio prima.

Iamblichus.

nitatis, meliorem quauis alia notitia; & inde excitatur naturalis appetitus boni, ratiocinatio, & iudicium, sic nemo vniuersi ordinem inspiciens de diuina ratione dubitabit, solus insipiens dixit in corde suo, non est Deus, omnes enim homines vident Deum, vnusquisque intuetur procul. Ecce Deus magnus, vincens omnium scientiam nostram, Iob, cap. 36. Hæc opinio aliquid veri includit, verũ enim est Deum esse ex se constare, hoc tamen ad rem non facit, aliud enim est confusa quadam notitia cognoscere Deum esse, quod concessere omnes Mentis compotes, & cognoscere eum a materia & corpore esse solutũ, quod pauciores nouere: plurimi enim veterum putarunt Deum esse vel Cœlum, vel Lunam, vel Solem, vel ignem, vel aliud simile, ideo hoc ex se conspicuum, nobis tamen ignotum Deum scilicet a materia esse solutum, pro facultate est ostendendum.

Quid veri includat prima opinio.

Opinio secũda. Propterea est secunda opinio, asserentium id solum attinere ad Physicum, cuius opinionis fuit Auer. in calce primi Physic. in secundo Physic. 26. in octauo Physic. 3. & in duodecimo Metaphysicæ, commen. 5. Auerroem sequuntur Latinorum multi, a quo etiam D. Tho. non dissentit. Fundamenta, potiora eorum hæc sunt. Primum, quia æternus motus quo ostenditur esse abstractorum, est medium Physicum. Insuper ait Auerroes in calce primi Physic. nullam scientiam ostendere suum subiectum esse, subiectum enim esse numeratur inter præcognita: at genus abstractorum est subiectum Metaphysicæ, quod nisi daretur, non daretur Metaphysica, vt inquit Aristoteles sub initio sexti Metaphysicæ. Insuper ad eum pertinet ostendere genus abstractorum, ad quem pertinet considerare primum efficiens, hoc autem ad Physicum pertinet, vt sæpe repetit Auer. quia per motum definitur, maior ostenditur: quia opera manifestant sua principia, motus autem æternus est opus motoris & principii efficientis. Demũ hoc elicitur ex ipsomet Aristotele, qui in 8. Physic. vtens pro medio æternitate motus ostendit dari genus separatorum: in duodecimo autem Metaphysicæ, solum id facit repetendo eandem ostensionem. Quid veri & quid falsi includat hæc opinio, ex approbatione verioris sententiæ, conspicue refulgebit.

Fundamenta.

Tertia. Fundamenta. Ideo est tertia opinio, asserentium id solum esse officium Metaphysici, quod suadere nituntur primo, quia ostendere aliquid esse, ad solum diuinũ inquiunt pertinere, cũ solus Diuinus consideret id, quod est, quatenus est. Secũdo, quia Aristoteles in sexto Metaphysicæ, cont. primo ait, eiusdem rationis esse, si est, & quid est manifestum facere; quare cum solus diuinus consideret quid sint abstracta, solus valebit ostendere ea esse. Hinc Aristoteles in secundo poster. inquit, tunc vere nos cognoscere quod res sit, dum id nouerimus per ea quibus cognoscitur quid sit. Hæ rationes cuius roboris sint, ex dicendis patebit.

Quarta. Referenda superest opinio quarta, asserentium id esse officium vtriusque, nempe Physici, & Metaphysici, hi non consentiunt de modo, nonnulli enim aiunt id pertinere ad vtrũque, quia vterque habet propria & distincta media, per quæ id ostendi potest, veluti inquit Auicenna in octauo suæ Metaphysicæ, cap. primo. & Scotus in tertia q. Prologi, & Ant. Andr. in primo Metaphysicæ, q. prima, & hi asserunt media Metaphysica esse potiora Physicis. Alii inquiunt, id solum posse ostendi per motum: at Metaphysicum per motum ostendere abstracta vt principia eius quod est, Physicum vero vt Principia corporis Physici, insuper addunt motum esse medium & Physicum & Metaphysicum, nam distincta ratione pertinet ad vtrũq;, a Metaphysico enim cõsideratur consideratione quadã communiore relata ad ens, & id confirmant per Aristotelem in 8. Physic. 22. dicentem, omnes scientias vti motu, & in 5. Metaph. declarantem naturam per motum, vt etiam in vnde-

in vndecimo Methaphysicæ, similiter Auerr. in primo de Anima 51. dixit cur melius sit Cœlum moueri, & ita moueri quàm quiescere, ad Metaphysicum pertinet considerare. Huius opinionis fuit Doctissimus Mirandula Episcopus Casertæ, quē sequuntur alii nonnulli. Quod ad Metaphysicam quoque pertineat ostendere dari abstracta, ita ostendunt, eius scientiæ officium est ostendere dari abstracta, cuius officium est considerare an dentur Ideæ: at hoc ab Aristotele fit in prima Philosophia, quare &c. & hæc de aliorum opinionibus, quarum quid reiiciendum, quidque approbandum sit, ex dicendis patebit.

CAP. X.

Ad quem pertineat ostendere dari separatas essentias, opinio propria.

VT de proposita difficultate lucide explicem quod sentio, duas profero cōclusiones, prima est si medium fuerit Metaphysicum, solum Metaphysici officium erit ex eo formare ostensionem. Altera est, si medium fuerit Physicum, attinet ad vtrunque, præsertim tamen & proprie ad Metaphysicum ostensionem formare, prima conclusio conspicua est, quia tunc & medium & quæsitum erunt Metaphysica. Altera facile ostenditur: pro cuius lucidiore notitia præaccipio medium sumptum ex æterno motu, absolute debere iudicari Physicum, non partim Physicum, partim Metaphysicum, vt assertores quartæ opinionis existimabant, quod ostendo authoritate Aristotelis, qui in duodecimo Meraph. cum ostendisset per æternitatē motus dari genus abstractorum, in cōt. 43. inquit, Cœlum æternum æterno motu moueri ostensum esse in Physicis, adeo, vt id mediū Physicum fatemur: & quamuis etiā in 12. Metaphysicæ, Aristoteles ostendat motum esse æternum, id tamen facit vt redigat nobis in memoriā rem ostensam, in Physicis quæ ei inseruire debebat, & propterea vtitur ratione sumpta ex æternitate temporis, qua vsus erat in octauo Physi. Hinc Aristoteles ex principali instituto solum in 8. Phys. proponit agendum de æterno motu, & se id ostendisse colligit. Quod cōfirmatur ratione: quia medium demonstrationum non variatur ob varietatē vtentium, & relationem ad varia, sed semper tale est iudicandum, quale sui conditione est: vbique autem Aristoteles motum ait esse Physicum & ad Physicum pertinere, vt patet ex initio sexti Metaphysicæ & ex duodecimo Metaphysicæ, contex. 5. Ex quo elicitur, quod dum per æternitatem motus vel aliud medium Physicum ostendimus genus abstractorum, demonstratio ex parte eius quod ostenditur, est Metaphysica, ex parte vero medii, est Physica, quod ratione rei quę ostenditur sit Metaphysica, patet per declarata in præcedentibus. Nec cum fautoribus quartæ opinionis dicendum est, abstracta vt principia Physicorum attinere ad Physicum, iam enim hæc sententia in præcedentibus est reiecta. Hinc Aristoteles in secundo physic. 71. & 73. motores cœli negat esse Physicæ considerationis, quamuis tunc eos consideret vt motores, & vt causas efficientes Physici motus. Quod vero ex parte medii sit Physica, paret per nuper dicta: iam enim patefeci motum absolute, & motum æternum esse medium Physicum. Et pro distinctiore notitia huius cōclusionis, accipio id quod nos docet Philosophus in primo poster. 9. inquit enim interrogationem & disputationem posse dici Geometricam, vel alterius scientiæ, duplici ratione, vel quia sit de rę Geometrica, vel quia resoluatur per Principia Geometrica, adeo, vt disputatio possit esse Geometrica, vel ex parte rei de qua

Demonstratur quomodo sit partim Physica partim Metaphysica.

Sententia Aristot.

est disputatio, vel ex parte medii, vel ex parte vtriusque, Ideo loquendo de ostẽsione abstractorum per medium Physicum, dico eam esse Physicam ex parte medii, Metaphysicam vero ex parte rei quæ ostenditur. Hoc indicauit Aristoteles in 8. Physic. cont. 3. inquiens, declarationem æterni motus conducere Methodo de primo Principio: Nam Methodus de primo Principio est Metaphysica, cui motus æternus conducit tanquam medium, ad ostendendum id principium esse seiunctum a corpore. Quod autem formare ostensionem ex quouis medio, quod dentur abstracta, proprie & præsertim sit officium Metaphysici, ostenditur, quoniam ille tenetur esse solicitus de ostensione, qui est solicitus de re ostendenda, & ad eam descendit: hoc autem ei competit qui affectionẽ considerat, veluti quod vulnera circularia tardius curentur, vt dicitur ab Aristotele, in primo Poster. quamuis ostendatur per Principia Geometrica, nõ tamen id fit a Geometra, sed a Medico, vtente Principiis Geometricis: vt etiam attinentia ad Musicam, quamuis sæpe ostendantur per Principia Arithmetica, non tamen id fit in Arithmetica, sed in sciẽtia Musicæ, vtente principiis Arithmeticis. Hoc seruauit Aristoteles, qui sæpissime in prima Philosophia pollicetur se ostẽsurum genus abstractorum, idque ostendit in duodecimo Metaphysicæ, mox sub initio 13. Metaphysicæ, colligit se id ostendisse: Ideo in tertio de Cœlo, contex. 2. ait, esse quædam ingenita, & omnino immobilia, magis est officium alterius, atque prioris scientiæ, quam Physicæ. & in quarto de Gener. animaliũ, cap. postremo, inquit, conuersionis syderum alia fortasse principia sunt, non dixisset fortasse, si id ostendere pertineret ad Physicum, in prima autem Philosophia sæpe pollicetur se id ostensurum, vt in tertio Metaphysicæ, contex. 7. in sexto Metaphysicæ, contex. 2. & 3. in septimo Metaphysicę, cont. 6. in octauo Metaph. 2. clarius in vndecimo Metaphysicæ, cap. 2. & 6. mox in 12. libro, post contex. 29. Philosophus incipit ostendere dari substãtias abiunctas, repetit ostensionem æternitatis motus, sumptam ex tempore formatã in 8. Physic. & per eam ostendit motores a materia esse abiunctos, & in decimotertio Metaphysicæ, cap. primo inquit, æd Metaphysicum pertinere considerare, an præter sensibiles substantias aliqua sit immobilis & æterna, necne: & si sit, quænam sit, &c. Patet itaque medium sumptum ex æternitate motus, esse Physicum, formare tamen ostensionem proprie ad Metaphysicum pertinere, & ostensionem illam debere denominari Physicam, formandam tamen a Metaphysico, quia vt elicitur ex primo Rhetor. quale est mediũ, talis est ostensio, veluti etiam se habet de ostensionibus formatis in Musica per principia Arithmeticæ.

Formare ostensionẽ quod dentur abstracta, esse officium Metaphysici.

Cap. XI.

Proponuntur & diluuntur varia instantia, quæ resolutioni traditæ aduersari videntur.

Instantia Prima.

Ex conspicua resolutione principalis difficultatis, conspicue eliciuntur solutiones aduersarum rationum: Instare enim primo aliquis posset quoniam non rectẽ dictum videtur, medium esse Physicum, Conclusionem vero Metaphysicam, cum Aristoteles in primo Poster. dicat, medium, & extrema debere esse eiusdem generis, & ob id nonnulli inquiunt, hoc esse monstrum quoddam; At ex Aristotele in eodem primo Poster. elicitur conspicua solutio, inquit enim ea debere esse eiusdem generis, vel simpliciter, vel in parte, nam scientiæ subalternatæ sunt eiusdem generis non simpliciter, sed in parte: & addit Aristoteles

Solutio.

teles

teles Metaphysicam ita se habere ad particulares scientias, cum ille partem eius quod est considerent, ideo ait principia cæterarum scientiarum posse ostendi a Metaphysico, hinc Metaphysica dicitur scientia domina,& maxime faciens scire. At statim obiiciet aliquis & dicet, quod tunc Physica esset prior quam Metaphysica, cum ei tradat medium & principiū: Respondeo Physicam ita esse priorem, vt medium quod tradit est prius, id medium est prius non absolute, sed nobis, quoniam est effectus per quem formatur ostensio quia. Sed tertio adhuc dubitatur, quia si ostēsio formanda esset a Metaphysico errasset Aristoteles, dū in calce octaui Physicam formauit. Respondeo, ostēsionem proprie & præsertim esse formādam a Metaphysico, vt patefeci, posse tamen etiā formari a Physico, ne dum quia medium est Physicum, verum insuper quia cognitio Physica eius medii perficitur per cognitionem principii Metaphysici abstracti, ideo resoluit Physicus vsque ad primos motores seiūctos, quos deinde Metaphysico deserit exacte cōsiderandos, ideo Aristoteles in calce primi Phy. ait, a Metaphysico debere considerari diligentius. Et considerādum quod cum in octauo Physic. & in duodecimo Metaphysicæ, medio sumpto a motu, ostendatur genus separatorum, seruatur tamen in eis quadruplex differentia. Prima est, quia Physicus ostēsionem refert ad Motorem, Metaphysicus vero ad species entis, ad substantias, & ad prima entia, vt patet ex duodecimo Metaphysicæ 29. & sequentibus. Secundo differunt ex parte quæsiti, nam Physicus id profert cum oppositione, & negatione, patefaciendo primo motori ea non competere, quæ competunt formis materiatis ab eo consideratis, & ita non esse finitum, nec infinitum, vt formæ materiatæ: quicunque enim noscit vnum oppositorum, valet cū ea oppositione noscere etiam alterum. Metaphysicus vero absolute ostēdit dari formas abiunctas, quæ sunt sui essentia actio. Tertio differunt modo formandi quæstionem. Physicus id facit cum ipso est tertio adiacēte, inquiens: Primum motorem non esse in magnitudine, non esse corpus, nec posse diuidi. At diuinus magis format quæstionem simplicem, quod detur aliud genus entis, aliud genus substantiæ, vt patet ex 12. Metaphysicæ 29. demum differunt, quia Physicus id valet efficere per solum motum, cum Metaphysicus etiam per alia media eius propria id efficere valeat. Dubitatur quarto, quoniam vt inquit Auerroes, nulla scientia ostendit suum subiectum esse, hoc enim in scientia supponitur & progressurus ad aliquam scientiam, primo supponit dari eius subiectum, alioquin non daretur scientia, abstracta autem vel sunt subiectum, vel sunt id, quod nisi daretur, non daretur Metaphysica, quare non est officium Metaphysici id ostendere; Respondens dico, quomodo separati motores se habeant ad Metaphysicum, & an sint subiectū, vel pars subiecti, vel principia, cumulate explicaui in Philosophia Ciuili, dum de sapientia verba feci; vt vero ad præsens institutum pertinet, dico, instantiā nullius esse roboris, tum quia separati motores non sunt subiectum, vel species eius, dum Metaphysica consideratur ex parte qua est scientia, sed solum vt Intelligentiæ est particeps, nam dum cōsideratur ex parte qua est scientia, separatæ substantiæ sunt principia subiecti eius, vt etiam fatetur Auerroes in paraphrasi de Repub. Platonis. Principia autem ex opinione Auerrois possunt per posteriora ostendi in ea scientia, vt ait fieri de prima materia in primo Physic. tum insuper, quia id nō potest fieri per priora, sed per posteriora, & præsertim per media recepta ab alia sciētia. & dum additur quod ad sciētiam accedimus supponentes quod ea sit, & nisi darentur abiuncta, non daretur Metaphysica; Respondeo, hoc debere esse notum formanti scientiam, non au-

Secūda. *Solutio.* *Tertia.* *Solutio.* *Quadruplex differentia inter ostensionem formatam a Physico, & a Metaphysico.* *Quarta.* *Solutio.*

tem addiscendi iam formatam: insuper sat est esse notum facultate & virtute medii praenoti. Hinc Aristoteles modo aliquo etiam in Physicis id ostēdere voluit. *Quinta.* Quinta dubitatio est, quia legitur sub initio sexti Metaphysicae, eiusdem rationis esse, si est, & quid est manifestum facere, & vtrunque ad Metaphysicum petinere: quare dubium videtur id quod diximus, nempe genus abstractorum ostendi per medium Physicum. *Solutio.* Respondeo, considerare esse rerum, cōtingit dupliciter, vel sumendo esse absolute, vel id sumendo contractum ad aliquod genus, veluti ad genus Physicum, pro esse absoluto, pertinet ad Metaphysicum pro esse autem contracto, pertinet ad eam scientiam, quae rem considerat cum ea contractione; Insuper considerare esse contingit dupliciter, vel per priora, vel per posteriora, dum cognoscitur per priora, tunc exacte cognoscitur, & vera est ea sententia quod eiusdem rationis sit, si est, & quid est, manifestum facere, non autem dum cognoscitur per posteriora. Hinc Aristoteles in secūdo Poster. dixit, vt sumus dispositi erga esse, ita erimus dispositi erga quid, nam per eadem distincte noscimus esse rei, & quid sit; *Sexta.* Dubitatur sexto quia primus motor motum includit & per motum definitur, quare non ad Metaphysicum, sed ad Physicum pertinebit. *Solutio.* Respondeo, ad Metaphysicum etiam pertinere omne genus causae. Hinc Aristoteles in primo Metaphysicae, cap. 3. in gratiam Metaphysicae proponit agēdum de omni genere causae, vt autem ad Physicum aliquid pertineat, non sat est vt moueat, sed requiritur quod moueatur, vt docet Aristoteles in secundo Physic. 71. & 73. *Septima.* Pro septima difficultate praeaccipio dupliciter vsurpari esse, primo pro esse essentiae, secundo pro esse existentiae, quae duo in Deo veniunt in idem, quoniā conditio eius est, vt sit: hinc solus dicitur esse per essentiam, caetera per participationem. Quaestio de esse essentiae pertinet ad problema de genere, de esse autem existentiae ad problema de accidēte: Distinctio traditur ab Auer. disp. 3. in sol. 3. dub. & disp. 8. in sol. primi dubii qua praeassumpta, *Quod esse quaratur de abstractis.* dubium est, dum quaeritur esse abstractorum, an quaeratur esse essentiae, vel potius esse existentiae: quod quaeratur esse existentiae, est dubium, quia scientiae ab eo abstrahunt, nec id considerant, insuper non de eo formantur ostensiones, cū redigantur ad problema de accidēte, nec eiusdem rationis esset si est, & quid est, manifestum facere, vt esse asseruit Aristoteles in sexto & vndecimo Metaphysicae. Ex aduerso si asseritur quaeri esse essentiae, quia huiusmodi esse ad Metaph. pertinet, solus Metaphysicus ostenderet esse rerum, quod videtur absurdum. *Auerroes.* Hic de re multa dicuntur ab Auerroe praesertim disp. 5. in sol. tertii dub. & disp. 8. sol. primi, quibus silentio obuolutis, breuibus dico, *Solutio.* dum quaerimus an aliquid sit, quaeri essentiam iunctam cum existentia indefinite sumpta, hoc enim est id quod est praenoscendum, vt mox quaeramus quid, & quale sit, nam de re quae in vniuerso non reperitur, non est scientia. *Alexander.* Hinc Alexander in primo Quaestionū naturalium dixit, quod homo est animal rationale, donec fuerit, indicans praesupponi quod reperiatur: & dum instatur, quia scientiae abstrahunt a particulari existentia: Respondeo, eas abstrahere ab existentia particulari definita, non autem indefinite sumpta, in quouis particulari, quae in scientia supponi debet, & dum additur quod essentia ad Metaphys. pertinet, dico id esse verum dē essentia vniuerse sumpta, & considerata sub ratione entis, non de contracta ad definitum, & proprium aliquod genus. *Octaua.* Demum dubitatur, quia Auerroes in magnis comm. primi Poster. commen. 60. & 100. inquit, scientiam communem differre a particulari, *Sententia Auer.* quia communis largitur particulari medium quo vti possit pro ostensione, non autem vice versa, particularis largitur communi medium: sed id

quod

quod conditionem includit, vt sit subiectum communis artis, aut pars subiecti, vt diuinus a Physico recipit genus abstractorum, ab Astronomo numerum, &c. hoc autem aduersatur resolutioni a me approbatæ: nam dixi, scientiam particularem largiri communi medium. Respondeo, errasse Auerroem, quia putauit officium Physici esse formare illam ostensionem per æternitatem motus, cum tamen potius sit officium Metaphysici, solum vera est sententia Auerrois, de medio, quod est causa ex quo formatur ostensio, propter quid, nō de medio posteriore, ex quo formatur ostensio, quia, nam hoc medium valet scientia inferior tradere superiori. *Solutio.*

Cap. XII.

Cuius officium sit ostendere primum motorem esse vnum, æternum, & infinitum, vel potius nec finitum, nec infinitum.

Cum apparuerit ad quem pertineat ostendere dari genus abstractorū, considerandum breuibus est, cuius sit officium ostendere primum motorem esse vnum, esse æternum, & infinitum. Sententia est Zim. in contradict. 8. Physic. solo medio Physico, nempe vnitate & continuatione primi motus id posse ostendi; Quæ sententia non videtur approbanda: quoniam Aristoteles in duodecimo Metaphysicæ, cum primo id ostendisset medio Physico, sumpto ex vno primo & continuo motu, mox in contexto quadragesimo nono, id facit medio Metaphysico, quia est actus purus, omnino expers materiæ. Et contex. 52. Similiter id facit medio Metaphysico, quoniam ita inest ipsum bonum in vniuerso, quatenus cūcta directa sunt in vnum vltimum finem, & non expedit multitudo principiorum. Propterea inquiunt alii, id solū pertinere ad Metaphysicum, & cum Aristoteles id quoque ostenderit in octauo Physicorum, aiunt id fecisse indutum habitu Metaphysico. Hinc Auerr. in octauo Physic. 45. & 48. inquit, id esse officium diuini Philosophi. Confirmatur hæc opinio authoritate Aristotelis, qui in calce primi Physic. inquit, de Principio secundum formam, siue vnum sit, siue plura, primi Philosophi officium esse decernere. Et in primo de Cœlo, contex. 90. ait: Mundum posse ostendi vnum ratione Metaphysica sumpta ex vnitate primi principii. Insuper, id ostenditur ratione: quoniam vnum & multa, diuidunt ens, quod a Metaphysico consideratur. Hæc opinio etiam non caret difficultate. Primo, quia Aristoteles in octauo Physic. 48, ostendit primum motorem vnum medio Physico, hoc est per legem Naturæ, quæ renuit infinitum, & non facit per plura, quod valet efficere per vnum. Et in contex. 49. id ostendit vtens pro medio, vno primo & continuo motu. Insuper vnitas & motor non egrediuntur terminos naturalis considerationis; nam Aristoteles in primo Physicorum, materiam ostendit vnam. Et in primo de Cœlo, ostēdit Mundum vnum, quamuis enim vnum relatum ad ens, pertinet ad Metaphysicum, relatum tamen ad aliquid attinens ad aliam scientiam, potest in alia scientia considerari. Similiter motor quamuis consideratus vt abstractus attineat ad Diuinum, tamen ex parte generis, hoc est vt motor, valet considerari a Physico. Propterea soluens difficultatem, dico, ostendere primum motorem esse vnum, partim ad Physicum, partim ad Diuinum pertinere, præsertim tamen attinere ad Diuinum: pertinet ad Physicum, ratione medii, sumpti ex vno primo & continuo motu, & sumpti ex Lege Naturæ, insuper

Opinio Zim. *Euersio.* *Opinio secunda.* *Auerroes.* *Confirmatio.* *Euersio.* *Opinio propria.*

cum relatione ad motorem primum confuse sumptum, non vt separatum; Altera ex parte dico id attinere ad diuinum, tū ob media diuina quæ retuli, tum ob relationem ad primum quod est, primam substantiam, vltimum finem, & motorem separatum. Ex his patet resolutio difficultatis, & quid veri includant rationes pro omni parte relatæ. Similiter patet, quid de cæteris attributis sit dicendum, considerandum enim est medium, conditio attributi, necnon subiectum proximum cui tribuitur, & inde elicienda solutio.

Conclusio.

Cap. XIII.

Ad quem pertineat loqui de numero cœlestium motorum.

Mirari aliquis posset cur Aristoteles in octauo Physic. cum ostenderit primum motorem, esse vnum de numero motorum, cœli nullum fecerit verbum, sed solum id ostenderit in duodecimo Metaphysicæ recepto numero orbium & motuum Cœli ab Astronomo; Hinc Auerr. in primo Poster. comm. 100. inquit, Diuinum recipere numerum Intelligentiarum ab Astronomo, nam Auerroes medium considerauit. De hac difficultate inquit Zimara in contrad. 48. contextus octaui Physic. Physici officium esse ostendere numerum separatorum motorum, quia id solum medio Physico ostendi potest, conducente etiam obseruatione Astronomica; id confirmat: quia nulla scientia valet ostendere numerum specierum sui subiecti, vt neque etiam esse. Hæc opinio profecto dubitatione non caret, primo enim non est verum motores Cœli esse subiecta Metaphysicæ. Secundo verum non est in scientia non posse declarari numerum specierum subiecti, nam quod sint genera argumentandi, quot genera demonstrationum, solus Logicus patefacit. Similiter quot sint species simplicium corporum, solus Physicus cōsiderat, vt quot sint species triangulorum, Geometra. Præterea, cum ex sententia Auerrois in quarto de Cœlo, possit in scientia ostendi esse speciei subiecti illius scientiæ, longe magis poterit declarari numerus. Demum quamuis medium sit Physicum, tamen dum id cui inseruit, est Metaphysicum, vti eo medio non Physici sed Metaphysici proprie officium est. Propterea inquiunt alii, vt Pauisius in quarta disput. Metaphysica cap. postremo, loqui de numero rerum, ad solum Diuinum pertinere, quia diuisio per vnum & multa Diuinæ est considerationis. Quod autem Aristoteles in Naturali scientia de numero rerum naturalium verba facit, id efficit indutus habitu Metaphysico. Quę opinio magis a vero distat quam prior, primo: quia dum Physicus ostendit numerum aliquarum specierum corporis Physici, non cōsiderat numerum vt differentiam entis, sed cum contractione ad suum subiectum & modum considerandi: insuper id facit per media Physica. Hinc Simplicius in primo Physic. commen. primo, ait: vt Medici est ostendere humanum corpus ex quatuor elementis constare, & Grammatici orationem ex vigintiquatuor literis, &c. Præterea, conspicue errat, & Aristoteli aduersatur, inquiens non posse formari ostensionem cuius medium sit Physicum, & conclusio Metaphysica, nam conspicue Aristoteles in primo Poster. ait, principia particularium scientiarum habere communia, & scientiam eorum communium esse dominam, denotando Metaphysicam, & vt datur descensus à Metaphysica in alias scientias, quia earū subiectum in parte est idem, ita datur ascensus, vt patefeci de ostensione quod dentur abstracta per motum æternum. Propterea inquiunt alii, ostendere numerum separa-

Opinio Zim.

Euersio.

Opinio altera.

Euersio.

Tertia.

ſeparatorum motorũ eſſe officium Aſtronomi, vt retuli ex Auer. in primo Poſt. comm. 100. Hinc Ariſtoteles in 12. Metaph. id videtur ſumere ex Aſtronomis, quod etiam eſt dubium, quoniam Aſtronomus intra ſuos limites conſtitutus, non cognoſcit a quo moueatur Cœlum, ſed ſolum conſiderat Cœlũ & motum eius, vt quanta ſunt, cõſiderando inſuper figuram, & ſitum, vt fatetur Auerroes in primo Metaphyſicæ 19. Demum ex numero motuum vel mobilium cœleſtium inuento ab Aſtronomo, non valemus inferre numerum motorum, niſi addantur multa declarata in Phyſicis, veluti quod motus expoſcit motorem a mobili diſtinctũ, & quod diſtincta corpora, & motus, diſtinctos expoſcant motores. Inſuper quod non detur Intelligentia quæ non moueat, quod oſtenditur in duodecimo Metaphyſicæ. Et hæc ſunt illa quæ numero motuum facultatem tribuũt pro patefaciendo numero ſeparatorum motorum, per quæ medium, vel Phyſicum, vel Metaphyſicum modo aliquo redditur. Propterea, pro reſolutione difficultatis duas puto ſtatuendas Theſes: prima eſt, præbere medium pro inueniendo numero ſeparatorum motorum, præſertim eſt officium Phyſici, ei tamen opem fert Aſtronomus. Altera eſt, vti medio & formare oſtẽſionem, proprie & præſertim eſt officium Metaphyſici, id tamen modo aliquo etiam a Phyſico fieri poteſt. Prima concluſio patet: quia medium eſt motus conſideratus vt eſt actus motoris, & mobilis, quæ eſt conſideratio Phyſica, id tamen non eſſet ſatis, niſi obſeruationibus Aſtronomicis cognoſceremus numerum orbiũ mobilium, ideo Ariſtoteles in duodecimo Metaphyſicæ 44. dixit, numerum lationum Cœli ab Aſtronomo eſſe petendum. Inſuper dixi non abſolute, ſed præſertim id eſſe officium Phyſici, ne dum quia requiritur auxilium Aſtronomi, verum inſuper quia requiritur, vt noſcamus non dari Intelligentiã, quæ alicui orbi non ſit iuncta, & illum non moueat, quod oſtenditur in duodecimo Metaphyſicæ. Altera concluſio conſpicua eſt per ea quæ declaraui in præcedentibus, dum patefeci vti medio, & formare oſtenſionem præſertim & proprie officium eſſe eius, qui concluſionem conſiderat, nam ille ſolicitus eſſe debet de veritate & cognitione eius. Addebam modo aliquo id poſſe fieri a Phyſico, nedum, quia medium eſt Phyſicum, verum inſuper quia valet id referre ad motores non vt abſtractos, ſed abſolute, vt motores corporis Phyſici, producentes motum Phyſicum, Ariſtoteles tamen in octauo Phyſic. huiuſmodi numerum non patefacit; primo, quia huiuſmodi numerus non conducit pro æternitate motus, de qua ibi eſt ſermo, vt conducit ſeparatio motorum. Secundo, quia ex ſolo numero mobilium, & motuum Cœli, non valemus inferre numerum motorum, niſi prænoſcamus dari ſeparatos motores, & non dari Intelligentiam non mouentem, quæ (vt patuit) in duodecimo Metaphyſicæ oſtenduntur. At duæ ſuperſunt diluendæ difficultates. Prima eſt, quia inquit Auer. in ſecundo de Anima 27. & 29. in ſcientia poni & non oſtendi numerum ſpecierum ſubiecti. Altera eſt, quia inquit Auerroes in tertio de Anima, com. quinto, cognoſci multitudinem ſeparatorum, cognoſcendo potentiam competentem noſtræ Mẽti, ac ita medio a motu diſtincto id poterit oſtendi. De prima difficultate dico, motores non eſſe ſpeciem ſubiecti: addo Auerroem hac de re ſecum pugnare, tum quia in Paraphraſi de Repub. Platonis ait, Deum & ſeparatas Mentes in Metaphyſica eſſe principium, vt natura in ſcientia Phyſica, non ſubiectum; tum inſuper, quia in primo Poſter. com. 60. ait, officium eſſe Phyſici conſiderare numerum potentiarum animæ. Addo tertio, id non oſtendi medio Metaphyſico. Demum addo, non recte dici in ſcientia non poſſe oſtendi numerum ſpecierum ſubiecti, vt in præ-

Euerſio.

Reſolutio diffic.

Prima cõcluſio.

Secunda cõcluſio.

Cur Ariſtot. in 8. Phyſ. non patefecit numerũ ſeparatorum.

Prima dubitatio.

Secunda.

Solutio prima.

cedentibus patefeci: sic Aristoteles in secundo de Anima, ostendit sensus externos non esse plures quàm quinque. Alteram difficultatem nititur soluere Zimara, inquiens, id non fieri, quia tale medium obscurum est, & non cadit sub sensum; quæ solutio mihi est dubia, quoniam id declaratur in tertio de Anima, & ideo eo medio, vt declarato posset vti Physicus. Propterea secus soluens, dico, nequaquam Auerroem asserere ex potentia nostri intellectus posse elici definitum numerum separatarum formatum, non enim id fieri potest, vt conspicuum est, sed solum ex ea elicere valemus separatis motoribus multitudinem nõ repugnare, cum omnibus infra Deum positis competat potentia, quæ est modus materiæ & origo multitudinis.

Solutio secunda.

Solutio propria.

CAP. XIIII.

An Deus moueat solum vt finis, vel etiam vt efficiens.

NON leuis inter asseclas Aristotelis est dubitatio & dissensio, in quo genere causæ ex eius opinione Deus moueat primum mobile motu diurno. Qua de re disputaturus, referam primo eorum opinionem & rationes, qui putant solum mouere vt finem. Secundo ostendam illum mouere vt efficientem. Tertio loquar de modo quo mouet. Demum diluam rationes aduersas. Ordiens a primo. Quicunque de Deo verba faciunt, de hoc consentiunt, illum esse optimum, cunctisque præditum quæ absolute præstantiam indicant, & ab omni imperfectionis labe esse immunem. Ex quo fundamento satis lucide elici posse videtur, illum mouere solum vt finem. Hunc in modum, Deus in eo genere causæ mouet, quod omnem excludit imperfectionẽ, & solam præstantiam includit, huiusmodi solum est finis, non efficiens: quod ostendo pro vtraque parte, & primo, finem includere perfectionem, patet, cum eius conditio sit bonum, vt dicitur in tertio Metaphysicæ, contextu tertio, & in secundo Metaphysicæ, contextu octauo, legitur, qui finem demit, bonum aufert: nam finis est id cuius gratia sunt cætera, res autem gratia boni esse dicuntur. Ex quo hanc aliam elicio rationem: Deus vt est, ita operatur, est ipsum bonum, & ratio per quam operatur est bonum, & huiusmodi est finis, quare operatur, & mouet vt finis. Ex aduerso, quod non moueat vt efficiens, ostenditur: quia efficiens includit potestatem ad sequentem actionem, & ad actum imperfectum, motus enim actus est imperfectus: at Deus est actus primus, purissimus, totus simul immunis a potentia, quare non mouet vt efficiens. Præterea, ab eo quod est ipsa æternitas, & supra tempus, non proxime producitur ea actio, quæ sui conditione successionem includit, & mensuratur tempore, Deus est primæ conditionis, motus alterius, quare motus proxime ab eo producitur. Hinc dicimus, quod si moueret, nullum liceret assignare tempus, in quo moueret, nam si generat, id facit per creationem, quæ tempori non subiicitur: si intelligit, id facit momento æternitatis supra tempus posito, quare motus qui tempore mensuratur, non est effectio illi congruens. Præterea, ille motor qui mouens omnino seruatur immobilis, solum mouet vt finis, non vt efficiens, Deus consensione omnium recte sentientium, immunis penitus est ab omni motu, quare solum mouet vt finis: Maior enunciatur ab Aristotele in duodecimo Metaphysicæ, contex. 36. dicente, mouet autem vt optabile, & intelligibile, hæc enim sola mouent, non motu, & cætera. Considero ea verba, hæc enim sola mouent, non motu, hoc est, ea sola quæ mouent vt fines: nam optabile & intelligibile

Ordo seruandus.

Quid cõcedatur ab omnibus. Deũ mouere solum vt finem.

Ratio.

Quod nõ vt efficiẽs Ratio prima.

Secũda.

Tertia.

gibile fines dicuntur. Hinc Aristoteles in octauo physicorum 52. cæteros motores sub deo positos modo aliquo moueri indicauit, appetunt enim & intelligunt aliud, solum primum omnino immobilem affirmauit. Et Auerroes commen. decimoquinto, eius libri, dixit, omnis motor cui competit appetitus ad mouendum, est mobile vno modo, & mouens altero. Præterea, id ipsum elici posse videtur ex conspicuis verbis Aristotelis in secundo de Cœlo 62. dicentis: videtur autem optime se habenti inesse bonum fine actione, proximo autem per exiguam & vnam. & in contextu 64. addit: Ei autem quod optime se habet, nil actione est opus, est, enim ipsum id cuius gratia, actio vero semper est in duobus, nempe in eo quod est cuius gratia, & eo quod est eius gratia. Auerroes in commen. 63. præter cætera, hæc verba profert; Philosophus sibi proposuerat declarare quod ea quorum nobilitas est in actione, sunt diminuta, quia non per se nobilitatem acquirunt, sed oportet vt aliquod habeant exemplum quod offerat eis illud propter quod est actio. Et Simplicius eo loci inquit: Omne agens agit ob desiderium boni, aliud itaque erit bonum, & aliud agens, & propterea optime se habens non eget actione: sic itaque Aristoteles, Auerroes, & Simplicius, vnanimes asserere videntur, Deum non mouere vt causam efficientem. Præterea, si Deus mouet vt efficiens, vel id facit vt acquirat perfectionem, vel vt seruet, vel vt cum aliis impartiatur, nō primum, nec secundum dicendum est, cum ex se sit vniuersa perfectio, ex nullo alio pendens, nec apta minui. Tertium quoque non est dicendum, tum quia præstantius non agit ex primo instituto propter vilius, & de primo instituto nunc est sermo, tum quia id valet efficere per secundas causas, tum demum, quia primum id aliis impartiri debet, quod absolute est primum, huiusmodi autem est esse, non operari, est actus perfectus, non imperfectus, vt est motus. Insuper cui repugnat conditio partis, & absolute est totum, & vniuersum, non recte iudicatur cum altero tanquam pars iunctum, Deus absolute est totum, & vniuersum, ideo non recte dicitur quod sit pars immobilis, primi compositi ex se mobilis, quod sit eiusdem conditionis cum intelligentiis sub eo positis, de quibus dicimus cœlestes orbes diuidi in partem mouentem immobilem, & partem mobilem. Iure itaque Auicenna, Ioan. Gand. & Academici omnes existimasse visi sunt, Deum solum mouere vt finem, non vt causam efficientem.

Quarta. *Quinta.* *Sexta.*

CAP. XV.

Ostenditur Deum ex sententia Aristotelis mouere in genere causæ efficientis.

SATIS firma apparuere fundamenta ex quibus eliciebatur Deum mouere solum vt finem, non vt efficientem; firmiora tamen ea iudico, ex quibus elici posse videtur oppositum, ex opinione Aristotelis. Vtar primo authoritatibus, mox rationibus, & ita agumentor; Ille motor primus immobilis ad quem nos eleuat Aristoteles, in octauo Physic. & de quo in eo libro verba facit, mouet vt efficiens, at nos eleuat ad Deum, quare, &c. Minor cumulate cap. 4. est ostensa; Maior etiam conspicua est, nam Aristoteles inuenturus primum principium, ostendit omne quod mouetur, moueri ab aliquo, in mouentibus & mobilibus non esse progressum in infinitum, primum inter mobilia moueri ex se, & quod ex mouetur, constare ex corpore mobili, & motore immobili, & supremum motorem immobilem, appallat principium primum, semper de esse

Deum mouere in genere causa efficientis *Ratio prima.*

ciente loquendo, nunquam de fine, quare primus motor qui est Deus, mouet vt efficiens, de quo in contex. 52. inquit, primo manente, necesse est manere vniuersum quod continuatur cum eo. Confirmatur: quia Aristoteles de hoc primo motore loquens, ita argumentatur: Motus est æternus, igitur motor æternus, motus est vnus, igitur & motor, motus in maximo circulo est velocissimus, ideo ibi est motor. Hæc & similia quæ de motore primo profert Aristoteles, de solo efficiente vera sunt. Præterea, cum Aristoteles, in contex 78. de hoc primo motore proponat ostēdendum, quod cum magnitudinis, tum diuisionis sit expers, vtitur principiis quæ de solo efficiente vera sunt, veluti quod virtus maior moueat velocius, & diutius, & si vis infinita esset in magnitudine, nullum posset assignari tempus in quo moueret: & similibus. Insuper, cum in contex. 3. octaui Physic. dicat, considerationem æterni motus, conducere Methodo de primo Principio, procul dubio primum principiū est Deus, pro cuius notitia conducit motus æternus, quatenus huiusmodi motus nos eleuat ad suū principium, nō in genere finis, sed efficiētis, & patefacit esse a materia secretum. Præterea conspicua est sententia Aristotelis in secundo Physic. 73. dicentis, motorem immobilem nō attinere ad Physicum, & addentis. tale autem est, si quid mouet quod nō mouetur, vt id quod penitus est immobile, & omnium primum, &c. sermo ibi est de principio efficiēte motus omnium primo, qualis est solus Deus. Præterea, in primo de Ortu & interitu, cont. 14. loquens Philosophus de causa efficiente conseruante generationem æternam inquit: de illa enim dictum est prius in sermonibus de motu, hoc est in octauo Physi. quod est hoc quidem, immobile per omne tempus, &c. conspicue asserit, id primum Principium immobile, de quo est sermo in octauo Physic. esse causam efficientem motus non finem solum, & nunquam Philosophus in aliud principiū, prius, ea quæ mouentur resoluit. Præterea, ex duodecimo Metaphysicæ, id ipsum luce clarius elicitur, nam in contex. 30. ostendit Philosophus, dari principia prima, quæ sint sui essentia actio, immunia penitus a potentia, alioquin possent non mouere; Ex quo elicitur, quod qui a separatis formis aufert efficere motum, ab eis simul aufert essentiam, & cum sint immunes a potētia, indicat Philosophus eas necessario mouere, & ob id nono Metaphysicæ, cont. 17. dixit, nō esse timendum Cœlum quiescere, quia eius motores sunt expertes potentiæ, & mouendo non laborant. Insuper adhuc lucidius elicitur ex duodecimo Metaphysicæ, contex. 43. quo loci inquit Philosophus: Non autem ex suppositis & definitis dicamus, Principium: & primum eorum quæ sunt, esse immobile, & secundum se, & ex accidēti, mouere autem primum sempiternum & vnum motum, &c. conspicue Philosophus id Principium quod est primum eorum quæ sunt, nempe Deum, ait mouere vt causam efficiētem, & efficere motū illum, qui dicitur totius, hoc est diurnum, & ob id a materia esse secretum, ac ob similem rationem motores quoque Planetarū a materia secretos ait, adeo vt non secus dicat mouere Deum, ac moueant motores Planetarum, qui omnium consensione mouent vt efficientes: & iure profecto, nam motus qui dicitur totius, & vniuersi, produci debet a motore totius, respondente vniuerso, qualis est solus Deus, Ideo in calce cōtextus colligit Aristoteles tot esse essentias sempiternas immobiles, expertesque diuisionis, & molis, quot sunt ea quæ mouētur; & in contex. 48. addit, nullā præter has reperiri naturam, & necesse esse hunc esse numerum earum; & in cōtex. 49. ex eo quod hic motor primus & totius est vnus, colligit Mundum esse vnum, Mundus autem a Deo habet vt vnus sit non ab alio motore. Hinc Auerroes, commen. 44. aduersus Auicen-

Confirmatio.

Ex 2. Phys.

Ex primo de Ortu & interitu.

Ex 12. Metaphysica.

Auicennam inquit, si inuenirentur formæ non mouentes, essent ociosæ. Quod hactenus authoritate patefeci, mirar modo comprobare rationibus, quæ præsertim ex duobus fontibus eliciuntur: nempe, ex conditione Dei, & ex conditione primi motus: quibus addi potest etiam conditio vniuersi; Vt pertinet ad conditionem Dei, ita argumentor, Deus est ipsum bonū, optime se habens, est prima separatarū formarū, & primum ordinis, ab vno, est Princeps vniuersi cuncta curans, & munificentissimus, est exemplar cæterorum, imitabile ab eis, est aptus nosci quod sit separatus: vires eius per opera debent manifestari, quare mouet vt efficiens, assumpta ex se sunt conspicua, deducitur consequutio; Nam cum Deus sit ipsum bonum, & conditio boni sit fœcunditas, & fœcunditatis sit efficere, & operari vt fructum pariat, ideo conditio Dei est vt operetur: & quoniam ea quæ natura constant per motum primum vel producuntur, vel seruantur, ideo a Principio fœcundissimo motus ille effici debet. Similiter dum consideratur Deus vt optime se habens, debet extrinsecus operari: nā vt aiunt Academici, perfectio & optima dispositio rerum internario hoc est posita, in essentia, potentia, & actione. Hinc Aristoteles, in septimo de Repub. cap. 3. ostendens inspectricem Philosophum, dum opus fuerit teneri etiā extrinsecus operari, inquit: Alioquin vix deus ipse recte se haberet, & Mundus totus, si præter proprias actiones suas, nullis externis actionibus fungerentur; Insuper dum consideratur Deus vt forma abiuncta, & formarum prima, maxime debet operari, tum quia huiusmodi formæ sunt sui essentia actio, vt legitur duodecimo Metaphysicæ 30. tum quia competentia his quæ sunt ab vno, maxime debent competere primo. Præterea, dū consideratur Deus vt Princeps vniuersi, cuncta seruans, omnia dirigēs, singulisque bene faciens, quia ex sententia Aristotelis id fit per motum, tenetur motum illum efficere. Similiter si consideratur vt exemplar separatarū formarum, imitabile ab eis, tenetur mouere, nam reliquæ Intelligentiæ ob id mouent ab ortu in occasum, vt æmulentur primam, & eam sequantur. Præterea, dum consideratur Deus vt nobis se patefaciens, & aptus a nobis nosci, quia id fit per motum primum, putandum est, motum illum ab eo effici, per primum enim motum iudicamus vires, & percipimus eum esse a materia solutum. Præterea, ita argumentor: Deus potest efficere motum primum, igitur illum efficit, assumptum patet: nam inquit Aristoteles hoc solo priuari Deum vt facta valeat reddere infecta, deducitur consequutio, tum ex eo quod legitur in tertio Physic. 32. in æternis non differt esse, & posse: tum insuper, quia ex sententia Aristotelis Deus operatur cum quadam necessitate Naturæ, vt suo loco patebit. Demum si Deus consideratur vt contemplans & intelligens, etiam mouere debet, quoniam operatio est fructus contemplationis, speculamur enim agibilia, vt ea efficiamus: ne itaque contemplatio Dei suo fructu sit destituta, tenetur extrinsecus operari, ita nobis exemplo erit, vt extrinsecus operemur, vt cunctis feramus opem, vt munera cæteris impartiamur, ita quoque ea quæ sunt, nō multiplicata apparebunt sine vlla necessitate. Secundo, si conuertimur ad conditiones primi motus, ex eis quoq; idipsum eliciemus: Et ita argumentari licet. Motus diurnus primi mobilis est motus primus, motus totius, Mensura sequentium, cōmunis vita cunctorum, quare a Principio absolute primo producitur. Assumptū ex se patet: Deducitur cōsequutio, quia qualis est effectus, talis iudicāda est causa, inter separatas formas nulla est quæ seruet conditionem totius, & munere totius fungi valeat, præter Deū, a quo solo pendent cuncta, & ob id cuncta sequuntur illum, & conspirāt ad communem eius actionem. Tertio considerando

Ratio prima sumpta ex conditione Dei.
Quia Deus est ipsum bonum.
Optime se habēs.
Forma abiuncta & prima.
Princeps Vniuersi.
Exemplar separatorū motorū.
Nobis per opera se patefaciens.
Valet mouere.
Intelligit.
Ratio ex conditionibus primi motus.
Ratio ex conditione Vniuersi.

conditionem vniuersi, ex ea quoq; elicere valemus Deũ mouere in genere causæ efficientis, nam vt se habet de paruo Mundo, ita de magno putandum est se habere in homine qui paruus dicitur Mundus, & Epilogus magni, nulla est vis animæ quæ non operetur, & ea quæ vniuerso homini præest, cæterisque facultatibus antecellit, est primum principium motus totius corporis. Hinc Aristoteles in tertio de Anima 48. inquit, Principia motus in homine esse Mentẽ & appetitum. Residet itaque Deus ex sententia Aristotelis in primo mobili, vt in arce, & in medio virtutis, vt dicitur in secundo de Cœlo 72. & vniuerso præest vt Monarcha, idque primo & communi motu mouet.

Cap. XVI.

De modo quo primus motor mouet.

APPARVIT ex sententia Aristotelis Deum motu diurno vniuersum, præsertim tamen primum mobile mouere. Verum hoc non est satis: nam requiritur vt etiam modum noscamus, quo mouet: de quo interpretes non consentiunt. *Opinio Simplicii.* Simplicius existimauit in primo mobili hunc ordinem considerari, nam supremus est Deus, cui succedit Mens suprema, non participata, quam tertio sequitur Anima, quæ etiam Mentis redditur particeps, postrema est Natura. Deum putauit solum esse finem, Mẽtem dixit opificem & patrem Mundi, Principiumque motus non proximum, sed remotum & dirigens, Animam dixit ex se moueri, & ita proxime mouere Cœlum, Naturam demũ asseruit esse idoneitatem & propensionem, per quam Cœlum ad motum in orbem esset procliue. A Mente motus habet vt sit æternus & consimilis ab anima, vt ex vno in aliud Cœlũ suo motu transeat: a natura, vt sit naturalis. Elicitur sentẽtia Simplicii præsertim ex secundo de Cœlo 3. & 4. commen. & ex expositione 63. contextus. *Opinio Alexandri.* Alexander duo sola considerauit, Intelligentiam, & animam, nam Mentem primam non secreuit a Deo; nec Naturam ab Anima, vt etiam fecit ille qui Alexandri nomine circumfertur, in duodecimo Metaphysicæ 29. & 34. commentariis. Mentem putauit Alexander esse principium motus remotum, Animam proximum, vt in nobis Mens & phantasia, ex Mente pendere censuit æternitatẽ motus, & consimilitudinem: ex Anima actum mixtum cum potentia receptum immobili, ex vno in aliud progredientem. *Themistius. Auerroes.* Cum Alexandro est Themistius, & vt puto etiam Auerroes. Nam quamuis sententia Auerrois a variis vario modo referatur, tamen si accurate eius verba perpenduntur id ipsum sensit quod Alexãder, vt in lib. de Cœlo latius patefeci: *Auicenna.* Auicenna satis adhæret opinioni Simplicii, ipse enim primo considerauit Deum Principium primum. Secundo, Mentem ex primo principio prodeuntem. Tertio Animam. Quarto Naturam. Primum principium censuit esse finem communem, Mentem motorem remotum, Animam proximum. Naturam demum Principium per quod mobile redditur procliue ad motum, & motus redditur secundum naturam; Ex mente prodit cõseruatio motus, ex anima transitus per varios terminos, & definita velocitas, vt se declarat Auicenna nono suæ Metaphysicæ, cap. 2. & 4. Dissentit tamen a Simplicio, quia Simplicius sub Deo vnicam ponit Mentem, non participatam, cæteras ait esse participationes eius, Auicenna non cõstituit distinctionem Mentis in participatam, & non participatam. *Card. Caiet.* Quarta est opinio Card. Caiet. in quæstione de immensa virtute Dei, nec non Scoti in primo Sent. dist. 8. q. 5. & in 7. quæst. quolib. Hi consentiunt quatenus in primo mobili hunc ordinem cõsiderant

tant: Primo aiunt reperiri Deum, Secundo Intelligentiam. Tertio orbem. In cæteris sphæris solum putant reperiri Intelligentiam, & Orbem & de hoc dissentiũt ab Auer. quoniam Auer. in singulis orbibus tria considerauit, Intelligentiam, Animã, & Orbem, & propterea minus rectè puto Cardinalem Caietanũ in quæsti. de immensa virtute Dei, Auerroi tribuere eam sententiam cuius fuit ipse. Ratio ob quam Scotus & Cardinalis Caietanus in primo mobili præter Deum etiam intelligentiam propriam reperiri existimant, est: quia putarunt ex sententia Aristotelis Deum esse immensæ virtutis, & propterea si proxime moueret, nullum posset assignari tempus in quo moueret, at cum primum mobile proxime moueatur a propria Intelligentia, quæ non est virtutis immẽsæ, exposcit definitum tempus in quo moueatur. Scotus in 7. quæst. quolibeticarũ nititur hoc elicere ex contex. 79. octaui Physicorum, quo loci Aristoteles ostendit motorẽ immensæ virtutis non posse proxime mouere, quia nullum posset assignari tẽpus, quo moueret: at datur definitũ tempus in quo primus motus constituitur, igitur non proxime producitur a Deo, qui est virtutis immensæ. & fere eadẽ ratione vtitur Card. Caietanus. De hoc itaque cõsentiunt qui sequuntur Scotum, cum assectis D. Thomæ, & aiunt duos motores primo Orbi competentes, esse essentialiter subordinatos, & ambos mouere in genere causæ efficientis, vnum proxime, alterum per Intelligentiam mediam, & motum habere a Deo vt sit æternus, a propria autem Intelligentia vt definita velocitate fiat. Explicans Scotus in 5. quæst. octauæ dist. primi Sent. & in 7. q. quolibeticarũ, quomodo Deus sit causa efficiens, duos præsertim refert modos: vnus est, quia inquit a Deo sine medio producti omnes Intelligentias, quæ cum proxime moueant suos orbes, dicitur causa efficiens cuiuslibet motus Cœli, vt generans Elementa, dicitur mouere ea. Alter modus est, quia Deus mouet vt amatum & appetibile, id autẽ in anima dicitur mouere vt efficiens, veluti balneum in anima. At hi non sunt modi per quos valeamus proprie dicere Deum mouere vt efficientem, quoniã his modis non magis dicetur mouere primum mobile quam cæteros, & per modum primum solum manifestatur Deum esse causam primi actus, nempe Intelligentiarum non autem secundi, qui est motus, & per modum secundum manifestatur potius quomodo Intelligentia propria moueat, quã quod Deus efficiat motum, quia appetibile dicitur efficere motum dum consideratur in cognoscẽte, quod proxime mouet: At de opinionibus aliorum hæc satis.

Ratio. Scotus. Consensio Scoti & D. Thomæ.

CAP. XVII.

De modo quo Deus mouet primum mobile, opinio propria.

VT conspicue refulgeat resolutio difficultatis, necnon quid de tam varia interpretum opinione dicendum putem, quatuor Theses propono, quarum prima est: Deus a prima Mente ex sententia Aristotelis non secernitur, & ea sententia Simplicii Academica potius, quam Peripatetica est: hinc Philoponus in tertio de Anima digrediens in attinentibus ad contex. 9. ait, ex sententia Aristotelis Deum esse Mentem, id tamen aduersari Platoni. Altera conclusio est, in Cœlo Intelligentia orbis ab eius anima non secernitur, sed eadem distincta ratione Mens, Anima, & motor Cœli dicitur. Hæ duæ conclusiones cumulate a me sunt explicatæ in libro de Cœlo, in consideratione an Intelligentiæ sint formæ formantes Cœlum. Tertia conclusio est, In Cœlo Natura distin-

Quatuor conclusiones. Prima. Secũda. Tertia.

guitur ab anima, aduersus Alexandrum. ratio est: quia Anima Cœli est Mens, quæ supra naturam est eleuata, vt patet ex primo de partibus animalium. Hinc sub initio secundi Phys. dicitur, eam formam esse naturam, quæ est finis generationis, & nequit a materia seiungi, hoc tamen verum est, quod in Cœlo præter Intelligentiam non datur forma alia, quæ Natura sit, sed Intelligentia mouendo eminenter, fungitur munere Naturæ; proprie tamen in Cœlo Natura est cœleste corpus simplex, quatenus ad motũ est procliue. Hinc ab Aristotele in octauo Metaphysicæ, contex. 12. & 12. Metaphysicæ, contextu decimo, corpus Cœli dicitur materia ad vbi. Quarta conclusio est, Cœlum solum constat ex Intelligentia & orbe, ex motore & mobili, & prima Mens siue Intelligentia quæ Deus est, sine vllo medio in genere causę efficientis mouet primum mobile motu diurno.

Quarta.

Deũ sine medio mouere primum mobile.

Hæc conclusio varias habet partes, ea tamen quæ ad rem facit hæc sola est, quod sine medio in genere causæ efficientis moueat, quæ ostenditur: Nam ille motus qui sæpe ab Aristotele nuncupatur motus totius, in quem cuncta conspirant, qui est regula & mensura cæterorum motuum, & tanquam vita, ab eo solo motore produci potest, qui obtinet cõditionem totius, est princeps cunctorum, ex quo cuncta pendent, & per quem perficiuntur, hæc autem nulli præterquam Deo competere valent, vt in præcedentibus etiam dixi. Hinc Aristoteles resoluens cœlestia corpora mobilia, cum in octauo Physicorum, in duodecimo Metaphysicæ, nunquam ea in plura resoluit, quam in duo, in Mentem secretam a mole mouentem, & corpus mobile. Vt autem modus clarius refulgeat, accipiendum est, nil esse in Orbibus Cœli quod ex eorum Mentibus nõ pendeat, ideo cuncta obtemperant nutui & appetitui earum. Insuper forma abiuncta maxime corpori dominatur, vt approbante Aristotele in octauo Physic. 37. enunciauit Anaxagoras, hinc animi quo sunt puriores, eo magis dominãtur corpori, ex his pender quod cœlum maxime secundum naturam, & Intelligentiam propriam propensionem in orbem a sua Intelligentia mouetur, & Intelligentia mouẽdo non laborat, omnis enim violentia a Cœli motu abest. Qui motus dicitur fieri pulsione & attractione: Mens enim vt efficiens tangens sua virtute Cœlum id secundum naturam pellit, cum ad illum motum sit procliue. Vt autem finis diuina quadam attractione ad se trahit, & inde oritur motus ab eodem ad idem. Mouent autem superæ Mentes per Mentem & voluntatem, nõ per facultatem tertiam mouentem, ab his distinctam: nam vt recte air Auerroes duodecimo Metaphysicæ 37. 41. & in primo de Cœlo 90. non sunt in Cœlo aliæ facultates animæ præter Mentem & voluntatem: ideo vt in homine ex sententia Aristotelis in tertio de Anima 48. Principia motus sunt Mens & appetitus, ita ea duo sunt principia motus in Cœlo, reliqua in homine sunt instrumenta, quæ non requiruntur pro motu Cœli. Propterea, approbandam non puto sententiam Ioann. Bacc. in secundo Sen. dist. 17. dicentis, Intelligentias mouere per facultatem tertiam mouentem a Mente & volũtate distinctam. Nititur autem id suadere, quia Intelligere & velle, sunt actiones in manentes, mouere autem transiens, & propterea ex facultate prodire debet a Mente & voluntate distincta: quæ ratio leuis est, quoniam quamuis sint actiones in manentes, tamen appetitus est principium actionis transeuntis, nempe motus. Hinc in tertio de Anima, appetitus ab Aristotele dicitur quidam motus. Pro cõstituendo in Cœlo motu in orbem, variæ considerantur præcurrentes orbiculationes, & ab eodem in idem conuersiones, nam Primo Deus Intelligendo, in se conuertitur, & se eminentissime intelligit. Secundo, in se conuertitur appetendo, quia nil nisi seipsum appetit, cum sit

Modus quo primus motor mouet primum mobile.

Animi quo fuerint puriores eo magis dominantur corpori.

Mouent cælorum motores per Mentem & Voluntatem.

Reiicitur sententia Io. Bacco.

Varia in cælo orbiculationes.

sit ipsum bonum, ex se sibi satis. Tertio consideratur orbiculatio Intelligentiarum, quæ ex Deo pendent, & in Deum vt in finem reuoluuntur. Quarto, in singulis intelligentiis consideratur conuersio earum in se, vt se Intelligunt. Ex internis his conuersionibus prodit extrinsecus conuersio Cœlorum, & motus ab eodem ad idem, quarum finis principalis, posttemus, & cōmunis, est Deus, vt finis proximus internus est quælibet Intelligētia, vt participatio est summi boni, finis externus principalis est Mundi perfectio & conseruatio, secundarius vero sunt hæc mortalia, de quibus Aristoteles in primo Meteororū enunciauit, necesse esse mortalem hunc orbem superis lationibus esse continuum, vt inde virtus omnis gubernaretur.

CAP. XVIII.

Diluuntur rationes quibus ostendebatur Deum non mouere in genere causæ efficientis.

EXPLICATA opinione Aristotelis, facile modo est rationes aduersas diluere: ostendebatur a Scoto, Deum non proxime primum mobile mouere: quia non posset assignari tempus in quo moueret. Quæ ratio primo reflectitur, nam ab eo sine medio mouetur primum mobile, de quo Aristoteles in 10. contex. 79. ostensionem format, vt ostendat esse a magnitudine separatum; at format ostensionem de primo principio, vt patuit, & conceditur a Scoto, igitur ab eo sine medio mouetur. Maior patet, alioquin conclusio non responderet principiis ex quibus deducitur; Præterea, illa ostensio (vt patefeci) vera est de omni motore Cœli, non de solo primo, quare si ex ea colligeretur motor medius pro motu primi mobilis, etiam colligeretur pro motu Planetarum, quod ipse inficiatur. Demum ea ratio facile diluitur: quia institutum Aristotelis eo loci est, ostenderē motum Cœli non posse effici a motore materiato, nec finito, nec infinito, & de illo vim habent ostensiones eius, vt statim quod motor conceditur a magnitudine separatus, soluta est vniuersa dubitatio, quiuis enim separatus motor, cum careat cōtrario & non laboret, valet mouere semper, vt asseritur in nono Metaphysicæ 17. Ostendebatur insuper, Deum non efficere motum, quia modus ille efficiendi, aliquid imperfectionis includit, primo reflecto argumentum: quia id tribuendum est Deo, quod perfectionem denotat, & eius conditioni est consentaneum: mouere est huiusmodi, nam perfectio in essentia, potestate, & actione est posita, & cum sit sui essentia actio, debet mouere semper, vt dicitur in duodecimo Metaphysicę, Insuper soluitur ratio: quia motus nō denotat imperfectionē in agente, sed in recipiente: hinc dicebat Porphyrius referente Simplicio in tertio Physicorum, motum esse actionem perfectam agentis, actum vero imperfectum recipientis, nam denotat actū agentis postrema perfectione præditi. Addebatur insuper, quod cum Deus sit ipsa æternitas, & supra tempus, non proxime id efficit, quod est cum successione iunctum, & tempore. Reflecto primo rationem: nam cum Deus sit ipsa æternitas, & ex æternitate & immobilitate prodeat tempus & motus, debet illum efficere motum, qui est idem cum tempore, & mensura cæterorum motuum, ideo recte de eo cecinit Boetius;

Soluitur Ratio prima.

Diluitur altera.

Alia instantia soluitur.

Qui tempus ab æuo
Ire iubes, stabilisque manens, das cuncta moueri;

Insuper soluitur: quia ea maior vera est de actione interna, quæ est eadem cum essentia, non de externa. De actione prima quale est intelligere, non de prodeūte ex prima, Insuper instabatur: quia deus mouet vt bonus, quare vt finis. Respōdeo, Deum nedum includere rationem boni, sed etiam actus, vt actus, est principium efficiendi, vt bonus, est finis. Non enim ex primo instituto mouet ob aliud, sed ipse est finis, cui omnia seruiunt. Insuper instabatur, quia Deus ita mouet vt omnino sit immobilis: Reflecto rationem, cum Aristotele in secundo Phys. 71. & 73. asserente primum principium mouere & esse immobile, quare non pugnant hæc inuicem, efficere motum & seruari immobile. Præterea soluitur cum Aristotele & Auerr. duodecimo Metaphysicæ 36. dicētibus, in seiunctis a materia, & præsertim in Deo, intelligēs, & intelligibile, appetens, & appetibile, in idem venire. Ideo Aristoteles inquit, mouet autem vt appetibile, & Intelligibile, hæc enim sola mouent non mota, horum autem prima eadem, &c. conspicue asserit Philosophus, in prima forma ea duo in idem venire, & sola ratione distiugui, & iure: nam appetibile in appetente dicitur mouere vt efficiens, at Deus est ipsum primo appetibile, igitur nedum est finis, sed etiam est efficiens motus, nam appetitus tēdit in bonum cognitum, bonū a Deo cognitum est ipsemet Deus. Instabatur deinde authoritate Aristotelis in secundo de Cœlo, at si recte sentētia & verba Aristotelis perpendantur, ex eis oppositum elicietur: Nā eo loci Aristoteles, per actionē denotat moueri, dubitauerat enim cur primum mobile vno motu mouetur, & mox non seruatur ordo, adeo vt orbes primo proximiores paucioribus moueātur motibus, distantiores vero pluribus, & soluens, non considerat producentia motū quæ ad rem non faciebant sed recipiētia, quæ per motum peficiuntur. His accedit, quod nō recte Philosophus tribueret Intelligentiis, vt vna plures produceret motus, alioquin secum pugnaret, cum in duodecimo Metaphysicæ, tot statuat Intelligentias, quot motus, & orbes. Sic itaque Aristoteles in eo secundo de Cœlo, per præditum perfectione, sine operatione denotat vniuersum genus separatarum formarum, quæ absque eo quod moueātur perfectione sunt præditæ: Cœli autem per motum assequūtur perfectionem. Quærebatur deinde, si Deus mouet, cur mouet? Respondeo: quia est ipsum bonum, cuius conditio est fœcunditas, ex fœcunditate autē prodeūt fructus & præsertim quia nulla detinetur inuidia, est sua essentia actio, motus autem primus est ille per quem cuncta producuntur, seruantur, & perficiuntur. Instabatur Insuper, quia ex primo id effluere debet quod primum est, huiusmodi autem est esse, non motus. Reflecto primo rationem, quia communis parens cunctorum debet esse causa, id autem ei competit per motum primum. Insuper soluitur, quia per motum primum simul effundit esse, idque seruat & perficit. Instabatur insuper, quia Deo non competit conditio partis. Reflecto, quia motus communis, & totius ex motore cōmuni & totius prodire debet, qui motus totius vt parti principali, cōpetit primo mobili, vt vero subiecto adæquato, competit Mundo. Hinc motor totius dicitur tanquā in arce, esse in primo mobili, vt inde in vniuersum orbem effundat sua munera. Demum soluens rationem, dico, partem esse duplicem, vel solum includentem conditionem partis, non autem totius, & hanc assero denotare imperfectionem. Alteram vero esse partem extrinsecus, & per similitudinem, includentem facultatem & conditionem totius, & huiusmodi asserimus esse Deum, de quo vere dicimus non maiorem denotare perfectionem Deum cum Mundo, quam denotet, & includat Deus solus.

Alia instantia. *Alia instantia.* *Explicatur sent. Arist. in 2. de Cœlo.* *Cur Deus moueat.* *Alia instantia soluitur.* *Soluitur alia.*

CAP. XIX.

A quo mouentur orbes Planetarum motu diurno, ab Ortu in Occasum.

PATEFECI in libro de Cælo vnà cum Aristotele, Planetas nedum suo proprio motu ab Occasu in Ortum moueri, verum insuper vnà cum primo orbe motu diurno ab ortu in occasum reuolui, dum suo motu mouentur, conspicuum est eos a propria Mente siue Intelligentia moueri, at non ita patet a quo moueantur motu diurno, quæ dubitatio etiam extenditur ad ea Elementa, quæ vna cum Cœlo continenter in orbem reuoluuntur, qua de re variæ sunt opiniones. Nam primo occurrit Popularis opinio asserentium, orbes & Elementa sub primo contenta rapi & circumduci a primo orbe. Hinc a Poetis & Astronomis nuncupatur motus raptus. Auerroes id sensisse visus est, quatenus in paraphrasi de Cœlo summa 2. quæsito sexto, inquit; orbem supremũ esse motorem orbium Planetarum, vt moueantur motu diurno. Et confirmatur: quia Cœli orbes, quo magis distant a primo, eo tardius motu primi mouentur. nam magis subterfugiunt vim a primo illatam, adeo vt terra maxime distans, in suo loco penitus requiescat. Hinc Auer. in duodecimo Metaphysicæ 37. inquit, primum motorem mouere orbes sub primo positos, per primum mobile, tanquã per mediũ. Insuper Aristoteles id ipsum visus est asseruisse in octauo Physic. 53. inquiens: Quod autem mouetur ab eo quod mouetur, hoc est Planetæ qui mouentur a primo orbe, & Elementa quæ mouentur a Cœlo, ab immobili autem mouetur hoc est primum mobile, siue cœlum mouetur a motore immobili, &c. Hæc opinio approbanda non est: primo, quia ita in Cœlo locum haberet violẽtia, nam corpus rapiens aliud corpus, violentia ducit, & rapit illud, & præsertim quia Zimara Theor. 19. inquit, mobilia sub primo nõ esse prædita propensione, nec præbere vim ad illum motum: quare ei absolute competet definitio violenti. Præterea, cœlestia corpora non aspera, sed perpolita & leuia sunt, adeo vt suo motu non sint apta inferre vim in contenta sub eis. Præterea, dum corpus vnum rapit aliud, id facit per tactum, & experientia docet, quod si id quod rapitur est corpus fluens, solum rapiuntur partes, eius rapienti proximiores, non corpus vniuersum: at per motum Cœli vniuersa sphæra ignis, & fere tota aeris circumducitur, quamuis simul nõnunquam per ventos secundũ partes moueatur in oppositum. Ideo est secunda opinio, asserentium Planetas, & Elementa eo motu moueri per influxus, a motu & lumine distinctos, ex primo motore & mobili prodeuntes. At quia suo loco huiusmodi influxus reieci, propterea nunc eos missos facio. Tertia opinio est asserentium Deum vbiq; reperiri, per essentiam, potentiam, & operationem, in primo autem orbe reperiri vt in parte Mũdi principaliore, quæ ab Aristotele in secundo de Cœlo 72. dicitur medium nõnullis, sed virtutis, & cum Deus sit vbiq;, etiam proxime motu totius valet mouere orbes omnes, qui ab Ortu in Occasum reuoluuntur. Hæc sententia propterea videtur dubia, quia sic Mundus totus deberet dici sedes Dei, cum tamen Aristoteles vel solum Cœlum, vel solum primum mobile asserat esse eius sedem. Præterea, si Deus ita proxime moueret, quia esset ubique, cum ex sententia Aristotelis moueat pro viribus, deberet singulos orbes eadem velocitate reuoluere, quod non facit, cum orbes inferiores, eo motu moueantur tardius, & cum regressu in oppositum.

A quo moueantur orbes Planetarum ab ortu in occasum. *Opinio popularium.* *Confirmatio.* *Auerroes.* *Aristoteles.* *Euersio.* *Opinio secunda.* *Euersio.* *Tertia.* *Euersio.*

Cap. XX

Resolutio Difficultatis.

Opinio propria. Primum assumptum. Alterũ. Tertiũ. Vis spiritalis ex Deo prodiens.

CVm relatæ opiniones satis apparuerint dubiæ, vt proferam quod sentio: accipio primo, idque vt notum suppono, cũcta modo aliquo pẽdere ex Deo. Addo secundo, pendentia ex aliquo, semper includere conditionem quandam eius, & conspirare ad commune opus prodiens ex illo. Insuper tertio, accipio vna cum Auer. secundo Cœli 71. & in 3. disp. contra Algaz. in sol. 18. dubii, ex primo motore prodire vim quandam spiritalem, quæ effunditur per vniuersum, primo tamen recipitur in primo mobili: verum quæ sit hæc vis, satis latet, puto ego dicendum, illam esse duplicem: vnam antecedentem rebusque insitam, alteram superuenientem. Prima nil aliud est, nisi ipsamet essentia rerum, vt est quædam participatio summi boni, de qua legitur in primo de Cœlo 100. quod a primo omnibus tributum est esse, his clarius, & his obscurius: superueniens autem virtus est ea, per quam cuncta seruantur, & perficiuntur, quæ per vniuersum effunditur per motum, de qua legitur in primo Meteororum esse nececesse Mundum mortalem superis lationibus esse continuum, vt omnis eius virtus inde regatur, & de vtrisq; legitur omnia esse plena Deo. Ita redditur notũ quomodo Deus dici possit Anima Mundi: nam cunctis vt eis expedit, largitur esse. Propterea Mundus dici potest magnum animal, vt homo dicitur Mundus paruus. Similiter redditur nota connexio partium Mundi, cum omnia per gradus sint participationes vnius, & inde oritur conspicua antipathia, & simpathia partium vniuersi. Similiter elucescit quomodo motus diurnus in Planetis, & Elementis dici debeat secundum Naturam totius, supra naturam propriam, & raptus quidam eminens, & diuinus, ad quem motum omnia corpora vt partes sunt vniuersi, habent propensionem, vel saltem ei inseruiunt, vt Terra. Hinc Aristoteles in octauo Physic. 84. & in duodecimo Metaphycæ 43. in secundo de Ortu, & interitu 56. illum appellat motum totius. Ex quo elicio Motores cœli dupliciter posse considerari: primo vt sunt participationes quædam primi principii. Secundo, vt contradistinguuntur ab eo, & id ipsum dicendum puto de formis Elementorum. His præassumptis, tres profero cõclusiones. Prima est, Motor primus sine vllo medio mouet primum mobile motu diurno. Secunda est, Motor primus per medios motores proprios, vt eius sunt participationes, mouet cæteros orbes motu diurno. Tertia est, Motores proprii singulorum orbiũ, vt sunt participationes primi, mouent motu diurno suum orbem, vt vero contradistinguuntur a primo, illum mouent motu proprio & distincto. Prima conclusio ostensa est in præcedentibus: Secunda ostenditur, quia pendentia ex vno principio & seruantia conditionem eius, debent mouere eodem modo. Intelligentiæ sub prima positæ, sunt huiusmodi, quare &c. Præterea, omnis pars recte constituta, dum consideratur vt pars, tenetur conspirare ad motum totius, motus diurnus Planetarum est pars motus totius, ideo a mototibus vt obtinent rationem partis vniuersi, produci debet, ita redditur vera ea sententia de Deo prolata: stabilisque manens, dat cuncta moueri. Tertia conclusio satis ex dictis conspicua est, vt enim in homine facultates variorum membrorum, quatenus sunt partes totius, conspirant ad motum totius hominis, vt vero sunt variæ & distinctæ, mouent motu vario, ita putandum est se habere in vniuerso: Nam motores sub primo dum considerantur vt participationes primi, primumque intelligunt, cupientes ei esse, & seruari pro facultate similes, vnà cum eo mouent ab ortu in occasum.

Motores Planetarum dupliciter considerari.

Conclusio prima. Secunda. Tertia.

Ostenditur secũda conclusio.

Ostenditur tertia.

occasum. Vt vero distinguuntur a primo,& seipsas intelligunt ab eo distinctas, distinctius muneri & officio designatas, cupientes in suum principium redire, ab occasu in ortum reuertuntur. Insuper, quia superiores Mentes proximiores sunt primæ eiusque sunt participationes eminentiores, ideo velocius primā sequuntur,& minor regressus in earum motu apparet: quam in motu reliquarū. Ita puto debere intelligi,& esse veram sententiā authoris illius, qui construxit librum de Mundo ad Alexandrū, dum dixit Deus in altissimis residens sua potestate per vniuersum effusa, mouet Solem,& Lunam. Insuper si experimur in instrumentis Musicis inuicem cōsonis, moto & resonante vno, moueri & resonare aliud, cur mirari debemus si in sublimi Vniuersi consonantia id ipsum eueniat, dum Musicæ eius dux & Architectus pulsat chordam supremam. Rationes aduersæ facile diluuntur: nam dum dicitur Planetas a primo mobili rapi,& circumduci, vel asserendum est eam sententiam esse popularem,& falsam, vel redigendam esse ad eam quā approbaui: quia est raptus diuinus,& producitur a propriis motoribus, vt sunt participationes primi. Insuper quia asserebatur motū vniuersum diurnum debere produci a motore totius, dicēdum est, id seruari, tum quia producitur a motorib. propriis, vt sunt participationes motoris primi, tum insuper, quia Deus cum eis conspirat vt efficiens, quia appetibile in appetente & cognoscente seruat locum efficientis,& præsertim dum appetens pendet ex ipso appetibili: Hinc balneum in anima dicitur mouere vt efficiens. At afferebantur verba Aristoteles in 8. Phys. 53. quo loci videtur asserere. Planetas moueri a primo mobili. Respondeo, id nobis nō obesse. Primo, quia si dicimus moueri a primo mobili, id intelligi debet non vt a principali & proprio motore, sed vt a mēbro principali, vt dicimus a corde moueri cætera membra. Secundo, quia ea verba nō ita sunt exponenda, vt a nonnullis exponuntur, quorum expositionem retuli: sed dicendum, quod autem mouetur ab eo quidem quod mouetur, hoc est Mundus mortalis, quia mouetur in orbem a Cœlo &c.& Elementa dicuntur motu diurno moueri a Cœlo,& Planetæ a primo mobili: quia cōsiderato ordine inter partes quę ab ortu in occasum mouentur, motus ille primo competit supremo orbi, secundo, orbibus Planetarum, tertio, Mundo mortali. Et de his hactenus.

Author libri de Mundo.

Diluuntur rationes aduersa.

Explicatio sentētia Arist. in 8. Phys. sic.

CAP. XXI.

De modo quo Deus extrinsecus operatur ex sententia Aristotelis opinio Theologorum

VT fructus nostræ religionis vberiores appareant, clariusque refulgeat quā fallax sit humana ratio, supero Lumine destituta, de modo operandi Dei ex sententia Peripateticorum verba faciam. Qua de re vt distincte loquar, referam primo & comprobabo veriorem sententiam. Patefaciam secundo sententiam Peripateticorum putantium Deum mouere cum quadam naturæ necessitate. considerabo tertio, qualis sit ea necessitas. Quarto diluā rationes aduersas. Demum breuibus colligam cui opinioni constanter adhęrere debeamus. Placeat Deo in sui cognitionem, Mentem dirigere, directam illustrare, illustratamque perficere. Ordiens igitur a primo, Theologi diuino lumine illustrati, duplex actionum genus tribuunt Deo, vnum internum, alterum externum. actio interna antecedit, quę ob duplicem terminum actionum Dei, duplex est: nam terminus vnus est essentia Diuina, communicanda Filio,& Spiritui sancto. Terminus alter est essentia rerum creandarum. Erga primum terminum cōsideratur hic

Ordo seruandus.

Actio Dei duplex.

ordo. Primo essentia Dei immensa, tanquam obiectum adæquatum se noscendam offert Diuinæ Menti, quæ per metaphoram dicta oblatio & motio, est per naturam, & necessaria, vt obiectũ quodlibet per naturã mouet eam facultatem cui respondet: hanc oblationem & cognitionem adæquati obiecti, sequitur actio interna erga primum terminum, hoc est cõmunicatio Diuinæ essentiæ. Ita Pater generat filium, & ambo simul spirant Spiritum sanctum; Quæ actio cum sit cum cognitione, est cum voluntate, cui tamen iuncta est necessitas. Mox erga secundum terminũ consideratur hic ordo. Primo essentia Dei quæ est in omnibus personis, Patre, Filio, & Spiritusancto, oblata Diuinæ Menti simplici & eminenti cognitione apprehenditur tanquam includens Ideas siue Intelligibilia cuncta apta creari, quæ oblatio naturalis & necessaria est, & hoc obiectũ includit cuncta, & absolute est vniuersum. Secundo voluntas vult & ea statuit creanda, quæ Dei Mens eminentissimo consilio esse creanda iudicat, & in hoc signo. Primo refulget contingentia, prodiens ex eminentissima libertate Dei cũ prædefinitione a diuino consilio & voluntate, ac ita Deus id omne esse futurum cognoscit, quod ab eo prædefinitum est. Demum sequitur productio externa, quæ vt prodit ex principio libero, libere prædefiniente, & contingenter extrinsecus operante, ita libera & contingens est solum includens necessitaté ex suppositione: nam quia Deus ita ab æterno prædefiniuit, necesse est ita esse. In his apparet primo sublimis & admirabilis ordo, in principio enim népe in obiecti oblatione; residet necessitas, in Medio hoc est in communicatione diuinæ essentiæ, residet necessitas cũ voluntate iuncta, in fine hoc est in prędefinitione & creatione; refulget libertas & contingentia. Insuper, elicitur duplex obiectũ Diuinæ Mentis, vnum adæquatũ, alterum prædefinitũ. Similiter elicitur duplex genus Idearum, vnum absolutum, alterum prædefinitarum tantum. Demum refulget duplex spiritale vniuersum, vnũ absolute, & est essentia Dei: alterũ est exemplar & prædefinitio Mundi creandi, qui mundus creandus tantũ abest quod sit vniuersum, vt absolute vniuersum nullam includat rationem, finiti enim ad infinitum nulla est ratio. Hæc lucide & procul a mendacio nota sunt Theologis nostris, qu rum decretis constanter adhæreo. Ex aduerso, Philosophi quædam horum apprehendere valuerunt, alia minime: Nam primo duplex illud actionis genus externum & internum Academici & Peripatetici libentissime concesserunt, non tamen eodem modo: Academici magis cum Theologis consẽtiẽtes, vnã cum Pythagora id cum Ideis fieri affirmarunt. Peripatetici Ideas renuerunt: Insuper consenserunt quatenus adæquatum obiectum Diuinæ Mentis putarunt esse ipsammet eius essentiã, & oblationem illam, suique iudicium putarunt esse per naturam, & cum necessitate. Demum consenserunt, quatenus Dei actionem aliqua ex parte cum voluntate iunctã affirmarunt, ex aduerso tamen, dissenserunt primo, & præsertim, quia attinentia ad primũ terminum diuinæ actionis, nempe ad Diuinã essentiam communicãdam attingere non valuerunt. Et quamuis Io. Picus, Marf. August. Steuchus, & alii viri celebres, conati sint patefacere Platonem ea saltã adumbrate inspexisse. per Deum denotando patrem, per Mentem Filium, per animam Spiritum sanctum, in quæ tria in Epistolis dixit Plato effundi diuinitaté; tamen re vera longe abfuit a notitia Diuinæ Trinitatis, vt alibi late patefeci. Similiter etiã loquendo de attinentibus ad secundum terminum, nempe ad essentiam rerum creandarũ, non parum dissenserũt: Philosophi enim creationem non nouerunt, Ideas autem vel renuerũt, vt Arist. vel eas secus approbarũt ac Theologi; nam Plato vna cum Pythagora, Ideas in prædefinitas

Duplex obiectum diuinæ Mentis. *Duplex genus Idearum.* *Sententia Philosophorum.* *Academici consentiunt cũ Theologis.* *Dissentiunt. Io. Picus.* *Platonis sententia.*

definitas & non prædefinitas non distinxit, sed omnes censuit ita esse prædefinitas, vt singulis aliquid extrinsecus respondere deberet. Insuper quāuis nouerint Deum operari per voluntatē, tamen cum ea putarunt iunctam esse necessitatem & extrinsecus necessario operari, nam inquiunt Academici, genus Idearū primo per naturam offerri Diuinæ Menti, & quoniam id quod offertur est bonum, & iudicatur vt bonū, & quæ sunt bona Pater Mundi vult, & quæ vult potest, ideo necessario producit, dum enim scientia, voluntas, & potestas conspirant, necessario sequitur actio. Arist. autem Mundum negat genitum, & a Deo *Opinio Aristotelis.* solū putat effici motum primū, adeo, vt considerare ex sententia Arist. quomodo Deus extrinsecus operetur, idem sit, ac considerare quomodo moueat: putat autem mouere pro facultate & cum quadam naturæ necessitate, adeo vt ex sententia Philosophorum minime diuidi possit facultas Dei, eiusque operandi modus, per absolutū & ordinatū, qui absoluitur per causas secundas, vt recte diuiditur a Theologis, sed semper sua vniuersa facultate operetur. Ex his patet, quod quicunque ex sententia Arist. inficiatur Deum efficere motum primum, illi nullam externā actionem derelinquunt Deo, nec ambiguitati locum amplius derelinquunt, quomodo est eius sententia extrinsecus operetur. At de varietate opinionum hæc satis.

Cap. XXII.

Rationes quod Deus libere & contingenter extrinsecus operetur.

EXISTIMARVNT nōnulli rationibus ex Peripateticorum principiis deductis ostendi posse, Deum extrinsecus libere & contingenter operari, quibus vsi sunt D. Th. 2. contra Gent. cap. 23. Scotus 1. Sent. dist. 8. q. 5. & alii viri celebres, quarum ego potiores referam: & primo, agenti primo & præstantissimo, ille agendi modus est tribuendus, qui est primus & præstantissimus: Deus est agens primum & præstantissimum, quare &c. modus autem agendi præstantissimus, est modus operandi contingenter & libere, quod ostenditur, quia in homine actiones contingentes & liberæ longe præstant actionibus necessariis, & secundum naturam. *Deum ex sententia Arist. extrinsecus operari libere. Ratio prima.* Præterea, id genus operandi competit Deo quod est Dux & Princeps cæterorum, at genus operandi libere & contingenter, est huiusmodi; quod patet in homine, in quo eo operandi genere diriguntur & corriguntur alia. *Ratio secunda.* Confirmatur: quia huiusmodi operandi genus absolute denotat perfectionem, sequitur enim Mentem & voluntatem, quare nō est remouendum a Deo. *Confirmatio.* præterea agens per naturam, ad vnum solum per se definitum & contractum est: Ex Deo autem non vnum solum ex se pendet, sed varia & opposita. *Tertia.* Insuper Scotus rationes formans pro absoluta veritate, ita argumentatur. Deus est ens simpliciter, & ex se perfecte necessarium, igitur non potest non esse, & quouis alio ab eo distincto nō existente, adhuc non potest non esse, at si ad primum effectum necessario refertur, & per naturā necessario illud efficit, eo non existente, Deus non esset, ac ita ex se necessarium, non esset ex se necessarium, & Deus, non esset Deus, quia non seruaret conditionem suam. *Quarta. Scotus.* Confirmatur: quia si Deus necessario vellet creaturas, non posset eas non velle, & quia in Deo esse & velle sunt idē, dempto quod velit creaturas, demitur esse Dei, & ita nō esset ens absolute, perfecte, & per se necessariū. *Confirmatio. Quinta.* Præterea, argumētatur Rabbi Mosseus Ægytius lib. 2. cap. 20. quia si Mundus ex Deo penderet, non vt prædefiniuit con- *Rabbi Mosseus.*

gruere Mundo, sed necessitate Naturæ, nulla posset assignari ratio cur cœlestiũ orbium, nonnulli velocius, alii tardius mouerentur, quidam ab Ortu ad Occasum, alii econtrario. Similiter nulla posset assignari ratio, cur in octaua sphæra, innumerus refulgeat Stellarum numerus, in aliis vero singulæ in singulis, & cur hæ semper sub Zodiaco reuoluerentur, & modo necterentur, modo inuicem essent oppositæ, & aliorum huius generis plurimorum. Colligamus itaque, cum Natura operetur propter finem, & cuncta in suũ finem congruenter sint disposita, hoc nobis manifestã reddere Dei Prouidentiam. Prouidentia autem in agente, prædefinitionem exposcit, prædefinitio vero cognitionem, libertatem, & contingentiam. Insuper, argumentabatur Algaz. referente Auerr. in 11. dispu. dub. 1. Deus est agens cum cognitione, & per cognitionem, igitur si coactus operaretur id efficeret quod cognoscit, at cognoscit opposita, igitur simul efficerer oppsita, & nedum primum mobile ab Ortu reuolueret in Occasum, sed etiam vice versa, ab Occasu, in Ortum. Consimili etiam ratione vtitur Scotus inquiens: si necessario operaretur, ageret quod potest, at potest quæcunque fiũt ab aliis, cũ eminenter ea contineat, igitur ea cuncta efficeret. Præterea nisi Deus libere & contingenter extrinsecus operaretur, Deus non esset orandus, veluti non oramus ignem ne calefaciat, id autem cum naturali instinctui, tum Simplicio, & Alexandro cõspicue aduersatur: nam per instinctum naturæ in Cœlum vertimur, Deũq; supplices deprecamur. Quod attinet ad Alexandrũ ipse in Epilogo libri de Fato inquit, a Deo petẽda esse beneficia, quoniã ei & dandi ea, & nõ dãdi facultas competit. Similiter Simplicius in Epict. inquit hominẽ recte institutum teneri, deprecari Deum. Insuper lucidius in 6. Phys. exponens cont. 15. ait: recte dubitat Alexander, quomodo in Cœlo quod mouetur in orbem, motus valeat esse velocior, & tardior? & primum quidem leuiter soluit, inquiens: non dixisse Arist. idem moueri velocius & tardius, sed posse moueri, quod competit etiam Cœlo, nam cum ex se moueatur, nulla ducitur necessitate, nec ab vllo prohibetur, ne secus etiam moueatur, nam nec boni bona faciũt coacti, etiam si semper ea faciant, sed in eorum facultate est etiam opposita efficere. At oportebat vt existimo mente repetere, primum quidem bonos præditos esse facultate cõtrariorum, quæ etiam aliquando efficiunt, cœlestia autem & æterna, quomodo donata fuerunt facultate, quæ nunquam prodit et ad actum? Insuper duplex est necessitas, vna diuinior, qua necesse est Deum esse bonum. Altera, violenta, qua coguntur improbi a legibus ne peccent. Similiter facultas duplex est, vna perfecta, altera imperfecta, cœlestia prædita sunt necessitate diuiniore, & voluntate ad bonum definita, ab omni dubia facultate immuni, &c. Ita Simplicius ex sententia Alexandri, patefacit Deũ extrinsecus, libere & contingenter agere: ex sententia autem propria, operari libere, libertate tamen definita ad vnum, vt etiam aiunt nostri Theologi, quod cui parti ab initio Angeli adhæserũt, ab ea nunquam recedant. Insuper Arist. in 4. Top. cap. 5. loco 73. inquit: Potest enim & Deus, & studiosus praua agere, nec ob id sunt prauiiat si Deus valet praua agere, & non agit, contingenter extrinsecus operatur. Præterea, homo libere, & contingenter agit, igitur & Deus: deducitur consequutio, primo, quia si causa secunda esset libera, & non prima, ea posset operari sine prima, nam cum sit libera, poterit id efficere, pro quo nõ conduceret prima causa, sed pro opposito: consequens esse absurdum patet ex 8. Physic. Insuper, tunc ad libitum secundæ causæ, prima ad agendum compelleretur, adeo quod prima causa secundæ subiiceretur. Præterea, tunc secunda causa inanem redderet actionem necessariam

Conclusio. *Sexta.* *Algazel.* *Scotus.* *Septima.* *Alexander.* *Simplicius.* *Aristoteles.* *Octaua.*

tam primæ causæ, quoniam sua libertate nolens operari, posset vitare actionem primæ. Hinc in vniuerso inspicimus res quo sunt sublimiores, eo esse liberiores, quare Deum, Principem principũ, maxime omnium putare debemus liberum, & ad libitum ea agere quæ agẽda iudicat. Insuper cum Alexander putet Mentem agentem esse Deum, & cogitationes hominibus impartiri, quia homo ad libitum & contingenter intelligit, Deus quoque ex eius sententia cogitationes contingenter impartietur, Platonem quoque huius fuisse sententiæ, varia nobis indicant, & præsertim, quia se dubium patefacit de tempore quo Diuina Mens Mundum produxit, & quia Deo curam Mundi exactissimam tribuit, ac insuper iudicia animarum, & de Parcis ait exequi ea, quæ eminenti ratione Mens esse agenda decreuit. Idipsum Orpheus visus est sensisse, qui de summo Ioue loquens, ait: Cum absoluisset omnia deinde in lumen gratum emisit, ex sacro corde cogitata, & mirabilia agens. Proclus quoque ex oraculis Chaldęorum refert ratione voluntateque diuina disponi Mundum. Operatur itaque Deus, ex Philosophorum sententia, extrinsecus libere, & contingenter, alioquin cum sit immensi roboris, nullum posset assignari tempus, in quo moueret.

Plato. *Orpheus.* *Proclus.*

Cap. XXIII.

Aristotelem putasse Deum extrinsecus necessario, non autem contingenter operari.

QVONIAM nobis proposita est quæstio, non de absoluta veritate, sed de opinione Aristotelis, ideo exacte eius principia perpendens, vnà cum Scoto in primo Sent. dist. 8. q. 5. aliisque præclaris Peripateticis asserendum puto, Aristotelem existimasse Deum extrinsecus operari cum quadam naturæ necessitate: quod ostendo, & primo. Quale est medium per quod Philosophus eleuatur in cognitionem modi operandi Dei, talis debet iudicari modus, quo colligit eum operari: at medium est operatio secundum naturam, quare & modus quo colligitur operari, debet iudicari secundum naturam. Maior est conspicua, quia conclusio debet respondere medio ex quo colligitur. Minor ostenditur: nam medium est motus Cœli, ordo rerum, & generatio Physica, quæ cum sint consimilia, semper eodem modo se habentia per naturam iudicantur facta. Confirmatur: quia motus Cœli ab Aristotele in primo de Cœlo, ita naturalis dicitur, & ita iudicatur patefacere naturam cœli, vt ille quatuor Elementorum patefacit naturam eorum. Hinc Aristoteles primo Cœli 32. inquit, Deũ & naturam nil agere frustra, indicans ea conspirare ad agendum, & propterea consimiliter operari. Præterea, quemadmodum ex sententia Aristotelis duodecimo Metaphysicæ 30. & 48. si qua intelligẽtia non moueret, esset frustra, ita nisi pro facultate moueret, secundum eam facultatis partem per quam nõ moueret, iudicaretur frustra, & esset minus recte disposita, vt enim totum se habet ad totum, ita pars ad partem. Præterea, id agens quod efficit vnum, & valet eius oppositum efficere, eget aliquo externo, per quod contrahatur ad illud agendum, quod Deo competere non potest. Hinc Aristoteles in 8. Phys. formans primam ostensionem pro æternitate motus, patefacit, quod si agens æternum prius non mouet, mox incipit mouere, præcurrere debet motio aliqua, per quam ex potentia remota redigatur ad proximam, quare similiter si agit vnum & non alterum, vt alterum efficiat, præcurrere debet motio aliqua, hæc non deberet pręcurrere, si Deus extrinsecus, libere, & contingenter operaretur. Præterea, nisi Deus pro facultate

Deum operari extrinsecus necessario. *Ratio prima.* *Confirmatio.* *Secũda.* *Tertia.* *Quarta.*

Quarta. operaretur, nō valeret Philosophus per eius actionem cognoscere cōditionem, & vires eius, sed solum eius voluntatem, veluti si inspicimus duos deambulātes homines, non valemus eorum vires iudicare, nisi pro facultate currant, quare cum Aristoteles per motum iudicet vires motorum Cœli, cogitur supponere Deū pro viribus mouere. Hoc conspicue indicauit Arist. 12. Metaph. 30. inquiēs, primum Principium debere esse efficiens, & mouens, non ita vt ei competat potentia, sed vt sit sui essentia actio. Prǽterea, Deus est ipsum necesse esse, & nulla enunciatio est verior hac, Deus est. 12. Metaph. 38. cum itaque in Deo modus operandi respōdeat modo essendi, & modus essendi sit absoluta necessitas, modus quoq; operandi a Philosopho iudicatur talis, ideo Emp. cecinit:

Aristoteles.

Quinta.

Est necessitas Deorum signum vetus,

Aeternum, amplo iureiurando suo robore stans.

Sexta. Prǽterea, opera Naturǽ dicuntur opera Dei, subordinatur enim Natura Deo, at opera Naturǽ necessitatem habent antecedentem, & non fiunt contingenter ab agente, quare opera Dei necessario fiunt, & non contingenter. Confirmatur: quia dicere ordinatum operari necessario, & ordinātem libere, & contingenter, est pugnantia proferre: veluti pugnat dicere, calamum scribere secundum necessitatem suǽ naturǽ, & vtentem calamo id facere libere: nam si id esset, nō valerent scribentes secus ducere calamum, ac natura calami exposceret, & ita dirigens liberum, non esset liberum. Prǽterea si ex Deo libere opposita prodirent, esset necesse, vt ea prǽnosceret: at ex sententia Aristotelis duodecimo Metaphysicę 51. melius est Principi nō videre multa, quam videre. Insuper, vtor ratione Aristotelis in octauo Physic. 36. Si Deus extrinsecus contingenter ageret, posset non mouere, & non agere: ponamus quod non moueat, supposito possibili, non sequitur impossibile: at si Deus non mouet, non erit motus vllus, nec mundus: quod nedum est falsum, verum insuper ex sentētia Aristotelis penitus impossibile. Insuper cum motus & Mundus necessario sint ǽterna, vt putat Philosophus, & ex altera parte pendeant ex Deo contingenter, adeo vt possint non fieri, & non pendere, simul poterunt esse infinito tempore & nō esse, redigūtur hǽ potentiǽ ad actum, simul infinito tempore erunt, & non erunt, quod penitus est absurdum. Hac ratione vtitur Aristoteles in primo de Cœlo, contra Plat. & si solueretur a putantibus Deum operari contingenter, similiter solueretur a Platone. Prǽterea, vtor ratione Scoti in primo Sent. dist. 8. q. 5. Id competit Deo, quod includit maiorem perfectionem, at in omni differentia Entis, necessitas prǽfertur contingentiǽ, igitur Deus necessario cogit; Quod necessitas prǽstet, patet de Deo, qui est ipsum necesse esse, summe distans a cōtingentia. Quare in omni differentia causǽ & modi operandi, necessarium prǽstabit contingenti. Prǽterea, si Deus extrinsecus solum contingenter ageret, non esset cunctorum opifex, ita enim cuncta extra Deum essent contingētia, vt Aristoteles extra Deum etiam varia reperiri iudicat, quǽ absolute nuncupat necessaria. Demum, datur in vniuerso causa aliqua necessario operans, igitur causa prima necessario operatur, deducitur consequutio: quia in essentialiter ordinatis, posterius non valet esse prǽditum necessitate, nisi prius eam includat. Potest in vniuerso seruari lapsus ex necessario in contingens, at non progressus ex contingente in necessarium, cum necessarium sit eminentioris gradus & facultatis. Insuper, eandem sententiam per varia Aristotelis verba confirmo: & primo legitur 9. Metaphysicǽ 17. non esse timendum Cœlum quiescere: at si Deus contingēter moueret, timendum esset, vt re vera quiescęret ex sentētia nostrorum Theologorum.

Confirmatio.

Septima.

Octaua.

Nona.

Decima.

Vndecima.

Duodecima.

Authoritas

gorum. Insuper legitur in tertio Physic. 32. in æternis esse & posse non distingui: quæ sententia falsa est, supposito, Deum operari contingenter. Hinc recte aiunt nostri Theologi, multas species Deum valuisse creare, quas non creauit. Præterea, in secundo Physic. 73. legitur, duplicia esse Principia mouentia Physicæ, quorum alterum nō est Physicum. Sermo est de separatis motoribus, & dicitur eos mouere Physice, non autem atinere ad Physicum. Mouere Physice, est mouere necessario, & pro facultate. Insuper legitur in 8. Physic. 52. manente primo nempe Deo, necessario manere omne quod continuatur cū eo, hoc est vniuersum: at si Deus extrinsecus operaretur contingenter, id non esset necessarium. Demum inquit Aristoteles in 8. Physi. 79. Si primus motor esset in magnitudine, nulllum posset assignari tempus in quo moueret: quę consecutio esset inanis, nisi supponeretur Deum extrinsecus non ad libitum, sed necessario, & pro facultate operari. Colligamus itaque cum Auicenna, Alberto, Scoto, & aliis plurimis viris præclaris, Deum ex sententia Aristotelis extrinsecus operari pro facultate, & cum quadam Naturæ necessitate, ac ita eminentissimam patefacere liberalitatem, cum munificentissime ea munera effundat, quæ effundere valet. *Conclusio.*

CAP. XXIIII.

De modo quo Deus necessario operatur, & qua sit ratio eius necessitatis.

APPARVIT ex sententia Aristotelis Deum extrinsecus necessario operari. at duo supersunt explicanda, vnum est, qualis sit ea necessitas: alterum, quæ sit ratio eius necessitatis. Ordiens a primo, vt pateat qua necessitate Deus moueat, distinctio necessitatis præaccipiēda est. Necessarium est duplex, vnum coactum, & violentum, alterum non coactum, primum non competit Deo, non enim id Principium ex quo cuncta pendent & quod cæteris dominatur, valet cogi. Insuper necessarium non coactum est duplex: vel enim est seiunctum a cognitione, vel cum ea est iunctum; primum nō competit Deo, est enim Mens eminentissima, operans per cognitionem & voluntatē, vt elicitur ex duodecimo Metaphysicæ. Mouet itaque Deus necessitate nō coacta, & cum cognitione iuncta: quæ duo dum conspirant ad agendum, altero duorum modorum necti possunt: vel enim necessitas antecedit, & sequitur voluntas, vt in eis qui libenter moriuntur, vel vice versa. Quomodo nectantur in Deo dubiū est, & tres circumferuntur opiniones. Quidam aiunt antecedere necessitatem, cognitionem autem & voluntatem comitari, vt in communicatione diuinæ essentiæ ex sentētia Theologorū. Similiter si sol cognosceret, diceretur sui natura effundere radios, cognitione tamen & voluntate comitante. Alii ex aduerso inquiunt, cognitionem & voluntatem antecedere, sequi autem necessitatem: & hi diuisi sunt in partes duas: nonnulli recte sentientes aiunt, sequi id quod solum ex suppositione est necessarium, absolute autem est contingēs, & valuisset secus per liberam voluntatem prædefiniri, vt inquiunt Theologi. Vel est necessariū absolute, vt Academici existimant, dicētes: cum Deus sit ipsum bonum, & nulla detineatur inuidia, noscens quęcunque potest esse bona, vult omne quod potest. Harum trium opinionum iam apparuit eam Theologorum absolute esse veram, at non esse consentaneam Principiis Peripateticorū: ideo considerādum superest, quæ reliquorum ab Aristotele fuerit approbata, num scilicet voluntas antecedat, vel necessitas: si voluntas antecedit, hic erit ordo. Prima erit potētia,

Qualis sit necessitas qua Deus ex sententia Arist. operatur. Diuisio necessarii. Quid antecedat, num voluntas vel necessitas. Opinio prima. Secunda. Theologi. Academici.

Ordo si Voluntas antecedit. que est essentia Dei. Secunda scientia. Tertia voluntas eius quodcunque potest. Quarta necessitas, ea efficiendi. At si antecedit necessitas, hic erit ordo. Prima erit essentia Dei siue potentia, quæ est ipsum bonum fœcundissimum. Quam *Ordo si antecedit necessitas.* conditionem sequetur necessitas ea efficiendi, quæ potest. Succedet tertio cognitio & voluntas ei cōsentiens. Rationes sunt pro vtraque parte: Nam quod antecedat volūtas ostenditur: quia Deus a Peripateticis dicitur agens per cognitionem & voluntatem, & actio prodiens ex cognitione, & voluntate, præstantior est ea, quæ est necessitate propriæ naturæ proficiscitur, vt redditur notum *Quod antecedat Volūtas.* cōsideranti humanas actiones. Nam si dicimus aliquem velle mori cum voluntas sequatur necessitatem, exiguam patefacimus perfectionem. Ex aduerso, ne*Quod antecedat necessitas.* cessitas videtur antecedere. Primo, quia Deus cum sit ipsum bonum, necessario vult bonum, & non potest id nolle, quare necessitas sequitur conditionem eius, voluntas vero necessitatem. Et confirmatur: quia dempta per imaginationem cognitione, & voluntate, & seruata fœcunditate naturæ eius, adhuc necessario operabitur, vt patet exemplo Solis illustrantis, at dempta necessitate, fœcunditatem sequente, non seruatur voluntas ea constans & firma. Res itaque satis est *Opinio propria.* dubia, & pro vtraque parte probabilis. Puto tamen, ex sententia Aristotelis dicendum necessitatem antecedere, tanquam propensionem sequentem potentiam & conditionem essentiæ Dei, voluntatem vero sequi, ita tamen, vt vnum non sit causa alterius, sed solum sint subordinata. Nam primo necessarium non est causa voluntatis, alioquin esset coacta, sed voluntas prodit ex cognitione & iudicio boni, vt bonum est, cum eius approbatione. Similiter voluntas non est causa necessitatis, quia dempta voluntate, (vt patuit) adhuc actio seruatur necessaria. Cum itaque vnum non sit causa alterius, & sint connexa, putandum est ambo ex boni fonte tanquam duplicem riuulum, duplicem què prolem manare. Et quamuis vna non sit causa alterius, necessitas tamen ex sententia Aristotelis antecedit, quatenus est communior, & pauciora præsupponit: voluntas enim præsupponit cognitionem, non autē necessitas emanationis, & cum sint iunctæ, vna denominatur per alterā, dicitur enim voluntas necessaria, & necessitas volūtaria, & se habet de his, vt de instinctu naturę, iuncto cū cognitione: antecedit *Confirmatio.* instinctus, cognitio autē sequitur & complet operam. Et confirmatur: quia vt natura & essentia rei antecedit cognitionem & voluntatem, ita necessitas naturam rei, & conditionem sequens, antecedit iudicium & approbationem, per vo*Diluuntur rationes.* luntatem. Rationes quas tetuli pro vtraque parte, facile diluuntur. Dicebatur primo, voluntatem antecedere, quia Deus dicitur agens per cognitionem & voluntatem, & huiusmodi agendi modus est præstantior. Respondeo, voluntatem esse principium magis proprium actionis, & cum sequatur, tribuit ei maiorem perfectionem: At non ob id est prior origine, neque est causa necessitatis. Addebatur: cognitionem & voluntatem esse actiones internas quæ sunt principia externarum: Respondeo, etiam necessitatem sequentem fœcunditatem boni, esse internam, & ideo posse primo sequi bonum, mox voluntatem, per mediam cognitionem. Rationes pro parte necessitatis id solum patefaciunt quod dixi, necessitatem esse latiorem, pauciora præsupponere, & modo aliquo priorem origine, non autem ob id esse causam voluntatis. Ex his elicitur solutio alterius *Quæ sit causa necessitatis.* difficultatis: Nam quæritur, quænam sit ratio & causa necessitatis, nonnulli id tribuunt immobilitati Dei, quia enim est immobilis, ideo immobiliter & necessario semper idem vult, & agit; Quæ sententia est dubia: quia immobilitas est causa vt consimiliter & semper moueat, non autē vt necessario, & pro facultate;

Quod

Quod patet: quia Theologi recte sentiẽtes, Deum noscunt immobilem, & non ob id aiunt necessario & pro facultate extrinsecus operari. Propterea dicamus operari necessario, esse affectionem quandam, sequentem naturam & conditionem Dei, conditiones Dei sunt, ipsa absoluta necessitas, ipsum bonum, & actus purus, ex qua conditione prodit, vt necessario semper agat id omne bonũ quod potest, quam propensionẽ comitatur eminentissima ratio, & voluntas, ob quorum conspirationem, Deus dicitur a Peripateticis extrinsecus necessario cum voluntate & libere, operari. *Sententia propria.*

Cap. XXV.

Ex declaratis nonnulla vtilia cognitu eliciuntur.

EX declaratis de modo operandi Dei ex sententia Peripateticorum quinque cognitu vtilia colligere valemus. Primum est, in Deo necessitatem nõ euertere cognitionem, non pugnare cum voluntate, nec euertere libertatem, sed simul eminentissime seruari, & se mutuo perficere: Nam Deus vt bonus, effundit munera, vt eminentissime cognoscens, iudicat effundenda, vt simul bonus, & iudicans, vult id quod bonum est. Et quoniam est sui essentia actio, & bonum est propria ratio eius, non potest non effundere, & velle bonum, veluti si Iustitia esset conditio hominis, non posset nisi iuste agere. Agit itaque Deus necessario, & libere, Ideo recte dixit Plotinus En. 6. lib. 8. cap. 12. Deus non necessitate cõprehenditur, sed est necessitas, & Lex omnium aliorum. Et rectius dicitur suapte natura Libertas, quam suæ naturæ dominus. Colligo secundo, de modo operandi Dei, ob eius eminentiam, hæc tria, quæ in mortalibus inuicem pugnãt, eminentissime necti & in vnum conspirare, nempe, Deum agere per Naturam, per voluntatem, & neutro modo. Quomodo operetur per voluntatem, iam patuit. Dicitur autem operari per naturam, triplici ratione. Primo, quia modus ille operandi, sequitur naturam & conditionem Dei. Secundo, quia eminenter includit cõditiones agentis per naturam, cũ pro viribus & consimiliter operetur. Tertio, quia motus eius est Physicus, respondens propensioni orbis. Insuper Deus nec per naturam, nec per voluntatem mouere dicebatur: quod verum est, quatenus non vt mortalia operatur per naturam seiunctã a cognitione, & voluntate, nec per voluntatem inconstantem & indefinitam. Hinc Auerroes in vndecima disp. contra Algaz. in sol. primi dubii, dixit: aiunt Peripatetici, ea quæ sunt, procedere a Deo modo eminentiore quam sit Natura, & quam humana voluntas. Et Plotinus En. 6. lib. 8. c. 21. scriptum reliquit: nõ ita in Deo voluntatem vsurpari, vt opposita valeat sed quoniam constanti & immutabili fruitur potestate, quæ maxime est potestas, cum ab eo quod est vnum, nullo modo digrediatur, nam opposita posse, infirmitatis est conditio, non valentis in optimo permanere. Colligo tertio, modum operandi Dei procul ab omni imperfectione eminentissime includere perfectionem omnem cæterorum modorum: nam includit perfectionem operandi per naturam, quia pro facultate, & consimiliter operatur: includit perfectionem operantis libere, quatenus est cum cognitione, & voluntate, experte penitus deceptionis & inconstantiæ. Colligo quarto, per modum operandi Dei, non euerti eminentem Prouidentiam in vniuerso refulgentem, & directionem cunctorum in suum finem, sed lucidissime seruari. Cum. n. cuncta fluant ex bono, cũ cognitione, eminenti ratione, & voluntate, iure cuncta seruant conditionem boni, quærunt bonum vt parẽtem, & ordinantur in illud, cuius munere sunt, seruantur, operantur, & perficiuntur. De-

Primum quod colligitur. *Plotinus.* *Alterum quod colligitur.* *Auerroes.* *Plotinus.* *Tertium quod colligitur.* *Quartum quod colligitur.*

Quintũ quod colligitur. mum colligo, modum operandi Dei, esse exemplar eminentissimum modi operandi Naturæ, & hominis: Cum enim homo & Natura pro facultate emulentur modum operandi Dei, quoniam id omni ex parte assequi non valent, assequuntur pro ea parte quæ conditioni eorum est consentanea: Natura pro parte necessitatis, homo vero pro parte libertatis.

CAP. XXVI.

Diluuntur aduersæ rationes.

Diluitur prima ratio. EXPLICATA Aristotelis opinione, facile modo est per eiusdem principia aduersis rationibus respondere. Dicebatur primo, Deo competere modum operandi eminentissimum, quam Maiorem concedunt omnes: At Peripatetici reflectendo rationem, pro Minore addunt modum supra explicatum eminentissimum esse. *Secunda.* Dicebatur secundo modum illum operandi conuenire Deo, qui est dux & regula cæterorum modorum: quam rationem similiter reflectentes Peripatetici, pro minore addunt, modum operandi declaratum esse huiusmodi, apparuit enim quod est exemplar cæterorum modorum, eminenter includens eorum perfectiones. *Tertia.* Instabatur tertio, quia modus operandi per necessitatem naturæ, ad vnam partem est contractus; Quæ ratio similiter reflectitur, quia si modus pro vna parte definitus seruat conditionẽ agentis secundum necessitatem Naturæ, & modus operandi Dei est semper cõsimilis & pro vna parte definitus, iure dicitur seruare conditionem agentis secundum naturam, nam Deus ex sententia Aristotelis extrinsecus & proxime nil præter motũ diuturnum efficit, per quem, vt per commune instrumentum, cuncta seruat. *Quarta.* Afferebatur quarto ratio Scoti: quia Deus est ipsum necesse esse, &c. quare dempto quouis alio, adhuc est necesse Deum esse, conceditur hoc ab Aristotele vt patet ex duodecimo Metaphysicæ 38. At reflectitur ratio: quia necessario operari, est affectio sequens Dei conditionem, affectio autem non distinguitur a fundamento: quare vt fundamentum, ita affectio includit necessitatem. Insuper Deus est actus purus, sui essentia actio, & ipsum bonum, cuius conditio est summa fœcunditas, propterea nisi pro facultate operaretur, priuaretur cõditione sua. Dico tamen, quod imaginatione ablato Mundo, & motu, adhuc seruaretur Deus: quia est prior, & non pendet ex alio. Veluti etiam ex se considerari potest fundamentum externæ relationis, & absoluta Dei essentia, nõ considerata relatione vt homo nõ considerata risibilitate, Lucidũ non consideratis externis radiis, & fons non consideratis riuulis. Quamuis hæc omnia ex suo principio necessario fluant. Ex quo patet, quod quamuis Mundus & motus necessario sequuntur Deum, nõ tamen ita sunt necessaria, vt Deus: quia Deus necessitatem habet ex sui conditione, Mundus & motus ab alio; *Necessarium duplex.* Necessarium enim est duplex, vnum sine causa, alterum cum causa, æque autem necessaria ac Deus, est fœcũditas, & voluntas firma & constans, quæ est ipsemet Deus. *Instantia* At instabit aliquis. Cum Deus necessario moueat, si motus non est, Deus non erit, quod est absurdum: *Solutio.* nam ex minus falso, non infertur magis falsum. Quod autem Deus non sit, maxime falsum est. Respondeo per duo fundamenta; Primum est id quod retuli, Quamuis enim Deum sequatur Mundus, & motus, tamen vt posteriora possunt imaginatione auferri, seruato priore, ita hæc, seruato Deo. Alterum est, ex minus necessario vt ex signo, posse inferri magis necessarium, & ex minus absurdo, magis absurdum, non autem vt ex causa: Ideo si dicimus, si motus non est; Deus non est; antecedens non includit contradictionem, igitur nec c[illegible] se-

qui[illegible]

quens, Respondeo id connexum non absolute esse verum: quia quamuis ambo sint necessaria, Deus tamen maiorem includit necessitatem, quia eam habet ex se, ideo non auffertur per ablationẽ alterius, & per minus necessariũ, nisi tanquam per signũ; Ita ratio Scoti ab eo pro veritate aduersus sententiam Aristotelis formata, per principia Peripateticorũ, minus tamẽ vera dilui posset. Afferebatur quinto ratio Rabbi Mossei, quia tunc plurimorum indifferentium ratio assignari non posset, cui per tria fundamenta respondeo. Primum est, quia ex sententia Aristotelis Deus proxime solum efficit motum. Alterum est, quod necessitas Deo tributa, libertatem, & voluntatem non euertit. Tertio additur, quod prodeuntia ex aliquo, quamuis necessario prodeunt, seruant tamen conditionẽ, & vestigia naturæ eius, ex quod prodeunt. Cum itaque Deus sit vniuersum, absolutissimum, & ipsum bonum, prodeuntia ex eo seruant conditionem vniuersi, & boni, ac ita in secundo de Cęlo 34. enunciauit Philosophus, Mundũ optime se habere, optime autem se habet, non quia extrinsecus contingenter producatur, sed quia pendens ex bono, vt bonum est, seruat conditionẽ boni; Ita dicitur, Naturam nil facere frustra, & de his quæ fieri possunt, id efficiere, quod melius est, & Cœlum exemptum fuisse a contrario vt esset æternum. Nam si ex genitura nonc cognoscente, & necessario operante, mira arte formatur fœtus, cui mirum esse debet si ex Deo optimo Mundus pendeat optime formatus. Instabatur sexto ab Algazele: quia Deus agit cũ cognitione, quare si necessario agit ea cũcta ageret quæ cognoscit, &c. Soluitur similiter hæc ratio per tria fundamenta; Primum est, quia Deus ex sententia Aristotelis se solum eminentissime seorsum a quauis ratione oppositionis cognoscit. Alterum est, quia Deus agit cum cognitione ipsius boni & per eius fœcunditatem, ideo id solum agit quod bonum est. Tertio additur, quod Deus proxime solum mouet, cætera per motum seruat. Hinc dicere, Deum posse mala, & inordinata, est pugnantia enunciare. Addebatur septimo, quod tunc Deus non esset orandus, dicerent Peripatetici Deum non esse orandum, vt ipse oratione mutetur, sed vt nos congruenter paremur, animumque disponamus ad recipienda munera ab eo per naturam effusa. Ideo Simplicius in Epict. cap. 70. inquit, neque cum peccamus auersatur, aut irascitur, aut recedit a nobis Deus, nec pœnitentes respicit eorum oratione placatus, humana sunt hæc, nequaquam diuinæ eminentiæ congruẽtia: sed nos errore viciati, in id labimur quod est præter naturam, & diuino bono dissimiles reddimur, ab eo que seiungimur; Reddimur autem familiares, dum ei per virtutes assimilamur. Hac ratione Aristoteles decimo Nicomachiorum ait: Deum esse amicum sapienti, illumque visitare, vt etiam dicimus aerem purum & perspicuum esse familiarem Soli, & a sole visitari. Nam cum Peripatetici destituti supero lumine, absolutam veritatem inspicere non valuerint, hæc & similia probabiliter enunciarunt. At afferebatur octauo loco, authoritas Alexandri, deprompta ex Epilogo lib. de Fato, & ex Simplicio in sexto Physic. 15. de prima dico in Sermonibus Moralibus, & in illis præsertim, qui diriguntur ad Principes, multa dici pro institutione populorum & principum. Insuper addo, Deo competere facultatem largiendi munera, & non largiendi: at quod ea non largiatur, non pendet ex eo quia nolit, sed expugnante dispositione recipientium: vt Soli dicitur competere facultas illuminandi, & non illuminandi. De altera sumpta ex sexto Physic. duo profero: Primum est, non repugnare Cœlo vt corpus est, & mobile, moueri secus ac moueatur, quamuis id ei competere nequeat, vt tale corpus est a tali motore motum. Addo secundo, cum Simplicio eo

Diluitur ratio quinta.

Exemplum.

Diluitur ratio sexta.

Diluitur ratio septima.

Simplicius.

Aristoteles

De sententia Alexandri.

Quintū quod colligitur. mum colligo, modum operandi Dei, esse exemplar eminentissimum modi operandi Naturæ, & hominis: Cum enim homo & Natura pro facultate emulentur modum operandi Dei, quoniam id omni ex parte assequi non valent, assequuntur pro ea parte quæ conditioni eorum est consentanea: Natura pro parte necessitatis, homo vero pro parte libertatis.

CAP. XXVI.

Diluuntur aduersæ rationes.

Diluitur prima ratio. EXPLICATA Aristotelis opinione, facile modo est per eiusdem principia aduersis rationibus respondere. Dicebatur primo, Deo competere modum operandi eminentissimum, quam Maiorem concedunt omnes: At Peripatetici reflectendo rationem, pro Minore addunt modum supra explicatum eminentissimum esse. *Secunda.* Dicebatur secundo modum illum operandi conuenire Deo, qui est dux & regula cæterorum modorum: quam rationem similiter reflectentes Peripatetici, pro minore addunt, modum operandi declaratum esse huiusmodi, apparuit enim quod est exemplar cæterorum modorum, eminenter includens eorum perfectiones. *Tertia.* Instabatur tertio, quia modus operandi per necessitatem naturæ, ad vnam partem est contractus; Quæ ratio similiter reflectitur, quia si modus pro vna parte definitus seruat conditionē agentis secundum necessitatem Naturæ, & modus operandi Dei est semper cōsimilis & pro vna parte definitus, iure dicitur seruare conditionem agentis secundum naturam, nam Deus ex sententia Aristotelis extrinsecus & proxime nil præter motū diurnum efficit, per quem, vt per commune instrumentum, cuncta seruat. *Quarta.* Afferebatur quarto ratio Scoti: quia Deus est ipsum necesse esse, &c. quare dempto quouis alio, adhuc est necesse Deum esse, conceditur hoc ab Aristotele vt patet ex duodecimo Metaphysicæ 38. At reflectitur ratio: quia necessario operari, est affectio sequens Dei conditionem, affectio autem non distinguitur a fundamento: quare vt fundamentum, ita affectio includit necessitatem. Insuper Deus est actus purus, sui essentia actio, & ipsum bonum, cuius conditio est summa fœcunditas, propterea nisi pro facultate operaretur, priuaretur cōditione sua. Dico tamen, quod imaginatione ablato Mundo, & motu, adhuc seruaretur Deus: quia est prior, & non pendet ex alio. Veluti etiam ex se considerari potest fundamentum externæ relationis, & absoluta Dei essentia, nō considerata relatione vt homo nō considerata risibilitate, Lucidū non consideratis externis radiis, & fons non consideratis riuulis. Quamuis hæc omnia ex suo principio necessario fluant. Ex quo patet, quod quamuis Mundus & motus necessario sequuntur Deum, nō tamen ita sunt necessaria, vt Deus: quia Deus necessitatem habet ex sui conditione, Mundus & motus ab alio; *Necessarium duplex.* Necessarium enim est duplex, vnum sine causa, alterum cum causa, æque autem necessaria ac Deus, est fœcūditas, & voluntas firma & constans, quæ est ipsemet Deus. *Instantia* At instabit aliquis. Cum Deus necessario moueat, si motus non est, Deus non erit, quod est absurdum: *Solutio.* nam ex minus falso, non infertur magis falsum. Quod autem Deus non sit, maxime falsum est. Respondeo per duo fundamenta; Primum est id quod retuli; Quamuis enim Deum sequatur Mundus, & motus, tamen vt posteriora possunt imaginatione auferri, seruato priore, ita hæc, seruato Deo. Alterum est, ex minus necessario vt ex signo, posse inferri magis necessarium, & ex minus absurdo, magis absurdum, non autem vt ex causa: Ideo si dicimus, si motus non est: Deus non est, antecedens non includit contradictionem, igitur nec consequens;

quens, Respondeo id connexum non absolute esse verum; quia quamuis ambo sint necessaria, Deus tamen maiorem includit necessitatem, quia eam habet ex se, ideo non aufertur per ablationē alterius, & per minus necessariū, nisi tanquam per signū; Ita ratio Scoti ab eo pro veritate aduersus sententiam Aristotelis formata, per principia Peripateticorū, minus tamē vera dilui posset. Afferebatur quinto ratio Rabbi Mosei, quia tunc plurimorum indifferentium ratio assignari non posset, cui per tria fundamenta respondeo. Primum est, quia ex sententia Aristotelis Deus proxime solum efficit motum. Alterum est, quod necessitas Deo tributa, libertatem, & voluntatem non euertit. Tertio additur, quod prodeuntia ex aliquo, quamuis necessario prodeunt, seruant tamen conditionē, & vestigia naturæ eius, ex quod prodeunt. Cum itaque Deus sit vniuersum, absolutissimum, & ipsum bonum, prodeuntia ex eo seruant conditionem vniuersi, & boni, ac ita in secundo de Cęlo 34. enunciauit Philosophus, Mundū optime se habere, optime autem se habet, non quia extrinsecus contingenter producatur, sed quia pendens ex bono, vt bonum est, seruat conditionē boni; Ita dicitur, Naturam nil facere frustra, & de his quæ fieri possunt, id efficiere, quod melius est, & Cœlum exemptum fuisse a contrario vt esset æternum. Nam si ex genitura nonc cognoscente, & necessario operante, mira arte formatur fœtus, cui mirum esse debet si ex Deo optimo Mundus pendeat optime formatus. Instabatur sexto ab Algazele: quia Deus agit cū cognitione, quare si necessario agit ea cūcta ageret quæ cognoscit, &c. Soluitur similiter hæc ratio per tria fundamenta; Primum est, quia Deus ex sententia Aristotelis se solum eminentissime seorsum a quauis ratione oppositionis cognoscit. Alterum est, quia Deus agit cum cognitione ipsius boni & per eius fœcunditatem, ideo id solum agit quod bonum est. Tertio additur, quod Deus proxime solum mouet, cætera per motum seruat. Hinc dicere, Deum posse mala, & inordinata, est pugnantia enunciare. Addebatur septimo, quod tunc Deus non esset orandus, dicerent Peripatetici Deum non esse orandum, vt ipse oratione mutetur, sed vt nos congruenter paremur, animumque disponamus ad recipienda munera ab eo per naturam effusa. Ideo Simplicius in Epict. cap. 70. inquit, neque cum peccamus auersatur, aut irascitur, aut recedit a nobis Deus, nec pœnitentes respicit eorum oratione placatus, humana sunt hæc, nequaquam diuinæ eminentiæ congruētia: sed nos errore viciati, in id labimur quod est præter naturam, & diuino bono dissimiles reddimur, ab eo que seiungimur; Reddimur autem familiares, dum ei per virtutes assimilamur. Hac ratione Aristoteles decimo Nicomachiorum ait: Deum esse amicum sapienti, illumque visitare, vt etiam dicimus aerem purum & perspicuum esse familiarem Soli, & a sole visitari. Nam cum Peripatetici destituti supero lumine, absolutam veritatem inspicere non valuerint, hæc & similia probabiliter enunciarunt. At afferebatur octauo loco, authoritas Alexandri, deprompta ex Epilogo lib. de Fato, & ex Simplicio in sexto Physic. 15. de prima dico in Sermonibus Moralibus, & in illis præsertim, qui diriguntur ad Principes, multa dici pro institutione populorum & principum. Insuper addo, Deo competere facultatem largiendi munera, & non largiendi: at quod ea non largiatur, non pendet ex eo quia nolit, sed expugnante dispositione recipientium: vt Soli dicitur competere facultas illuminandi, & non illuminandi. De altera sumpta ex sexto Physic. duo pro[...]ro: Primum est, non repugnare Cœlo vt corpus est, & mobile, moueri secus ac moueatur, quamuis id ei competere nequeat, vt tale corpus est a tali motore motum. Addo secundo, cum Simplicio eo[...]

Diluitur ratio quinta.

Exemplum.

Diluitur ratio sexta.

Diluitur ratio septima.

Simplicius.

Aristoteles

De sententia Alexandri.

loci, solutionem illam Alexandri leuem esse: quia voluntas motoris est determinata, & coarctata ad vnum, necessitate est prædita, cum ea non pugnante: & quamuis Aexander putet Mentem agentem esse Deum, non propterea existimat illum conspirare contingenter ad actum intelligendi hominum, sed per naturam & necessario. Afferebatur authoritas ex quarto Topicorum, quod Deus & studiosus possunt praua agere, nec ob id sunt praui. Respondeo, in Topicis innumera proferri populariter, & probaliter. Addo secundo, Deum posse agere mala, ob deprauationem recipiētium. Praeterea, valet mala facere ob aduersam libertatem, at non ob necessitatem. Demum vtitur nomine Dei late more Platonis, pro quauis natura supra hominem posita, vt etiam alibi fecit. Praeterea instabatur, Homo libere & contingenter agit, igitur & Deus: Soluitur hæc ratio per duo fundamenta, primum est: quia necessitas Deo competens eminenter libertatem includit, & cum voluntate non pugnat. Alerum est, quia actio externa Dei, nempe motus diurnus, est tanquam commune semen, vitalisque vigor, conducens omnibus, & pro omnium actione necessarius, ac ita non sequitur causam secundam posse sine prima operari, vel ad arbitrium sui causam secundam compellere primam ad agendum, vel eam reddere inanem. Ratio quæ a nonnullis affertur, sumpta ex immensa virtute Dei, per principia Aristotelis non cogit, quia eam non nouit. Insuper reflectitur: quia legitur in 8. Physic. 79. quod si esset in magnitudine, nullum posset assignari tempus in quo moueret, quæ consequutio supponit Deum operari pro viribus. Demū elici posset ratio ex Auer. 2. Phys. 44. dicente: Si cœli casu facti essent, cuncta fierēt casu. Similiter dicam: si Deus ageret necessario, cuncta necessario fierent: nam par est ratio. Soluitur: quia consequutio illa est vera, de causa adæquata solum, non de communi: Insuper est vera per se, nempe, vt pendet ex necessario, vel casu facto, falsa ex accidenti, vt pendet ex alio. His addo, facile esse declinare, & in deterius labi, at eleuari ad præstantius, hoc opus & hic Labor est. De Platone non cōsentiunt eius asseclæ cuius fuerit opinionis, qui aiunt, illum putasse, Mundum omni ex parte æternum, tribuunt Deo modum operandi necessarium. Qui vero aiunt putasse definito principio temporis productum, inquiunt, operari extrinsecus contingenter. Puto ego, (vt suo loco patefeci) Platonem de tempore originis Mundi fuisse dubiū, & putasse esse Problema dialecticum, & similiter fuisse dubium de modo operandi eius, magis tamen inclinasse in hanc partem quod fuerit semper, & ob id operari cum quadam necessitate, Marsilius in decimo de Repub. Platonis, dixit, intellige in Deo necessitatem ita cum voluntate reciprocari, adeo, vt necessarium sit ita ita esse, quia Deus ita vult esse: si quidem in summa diuinitatis simplicitate, non aliud est necessitas, quam voluntas, & vbi summa bonitas, cum summa potestate concurrit, ibidem summa libertas, cum summa necessitate conspirat, sic voluntatem præfert. Sententias Orphei, Procli, & aliorum missas facio, quia vel ea enunciarunt non vt Philosophi, sed referendo deprompta ex Legibus Chaldeorum & Aegyptiorum, vel adeo per ęnigmata sunt loquuti, vt nil certi protulerint.

Ex quarto Topicorum. *Diluitur ratio octaua.* *Ratio ex immensa virtute.* *Ratio ex Auer.* *Solutio.* *De opinione Platonis.*

CAP. XXVII.

Quid ex præcedente disputatione colligendum sit.

Principia Theologorum.

VIAE variæ, Principiaque varia, in fines terminosque varios nos deducere apta sunt. Progrediuntur Theologi per principia absolute prima, & necessaria, ex quibus solum vera colliguntur. Progrediuntur Philosophi per posteriora,

riora, per opera Naturæ, quæ solas Naturæ vires nobis patefacere apta sunt. Illustrantur Theologi diuino Lumine, tenebras omnes aduersas repellente. Illustrãtur Philosophi humana ratione, tanquam tenui vmbra superi Luminis, ideo facile in Mendaciorum scopulos impingunt, in errorumque foueas dilabuntur. Noscere valẽt Philosophi, per opera naturæ, vires, & conditiones eius: propterea dum sermo est de absoluta Dei facultate, modoq; operandi eius, supra Naturam eleuato, nõ Philosophis sed Theologis adhibenda est fides: non enim per opera finita, vires immensas, per labentem motum, rem permanentem & per conditiones corporum, natura constantium, conditiones incorporei Dei, nobis distinctè noscere datum est. Propterea ex vniuersa hac disputatione hoc colligi volo, nos plurimum debere Omnipotenti Deo, qui nos cum Philosophis deuiantes, dirigere, humi recumbentes erigere, & lumine destitutos, illustrare dignatus est, cui soli honor & Gloria. *Principium Philosophorum. Quid noscere valeant Philosophi.*

Cap. XXVIII.

De sede & loco cælestium motorum.

DE Cœlorum motoribus hoc inter cætera studiosis animis dignum scitu, & consideratione se offert, an sint loco, quomodo in eo sint, & quis sit locus eorum. Et iure de his agendum, cum Philosophi varia, & inuicem pugnantia enunciare videantur. Ex vna parte Aristoteles nonnunquam asserit, superis motoribus locum non competere, veluti in primo de Cœlo contex. 100. inquiens: Quæ ibi, (hoc est in terminis mundi) reperiuntur, non esse apta esse in loco. Et in quarto Physicorum, solis corporibus Physicis, sub Cælo positis, proprie locum concedit, & inficiatur corpora Mathematica esse in loco. Motores autem Cœlorum nec sunt corpora, nec sunt extensi per corpus, nec ex eo pendent, nec corporum sunt termini, nec demum diuisione corporum diuiduntur: & propterea nec per se, nec ex accidenti vidẽtur esse in loco. Ex aduerso, frequenter Aristoteles eis locum tribuit: nam in principio quarti Physic. ait, quæ sunt, omnes existimant alicubi esse, & quæ nullibi sunt, non esse. In primo de Cœlo cont. 22. omnium cõsensione inquit, Cœlum esse locum Deorum, quod etiam legitur in lib. de Mundo ad Alexandrum, quo loci commendatur sententia Homeri, dicentis: *Superis non competere locum. Pro parte aduersa.*

Esse solum diuis, subnixum semper Olympum

Fama est, haud ventis tremefactum, haud imbribus vdum.

In eodem primo de Cœlo, contex. 96. inquit Philosophus, in Cœlo sumpto pro octaua sphæra, collocatum esse omne diuinum. Et in octauo Physicorum 84. Motorem Vniuersi, inquit in circulo esse positum, cum in eo appareat motus velocissimus In secundo de Cœlo, contex. 15. inquit Auerroes: Motorem esse collocatum in Oriente. Insuper Aristoteles in primo de partibus Animalium, cap. postremo, fatetur Deum esse vbique: nam cõmendat sententiam Heracliti dicentis: etiam in casa furnaria reperiri Deos immortales. Plato in Phedro locum supercœlestem sublimi laude extollit, & illum statuit locũ diuinorum. Pythagoræ tamẽ tribuitur quod putauerit Deum esse in medio Vniuersi, cum medium videatur locus præstantior & tutior. Res itaque est apprime dubia: de qua vt distinctius loquar accipiendum primo est: Esse in loco, tripliciter vsurpari, vel per se, & proprie, vt corpora physica; Vel ex accidenti, vt principia interna eorum, & quæ sunt in eis, ex eisque pendent; Vel per metaphoram, similitudinem, & eminentiam. De duobus primis modis nulla est dubitatio, nam fatentur *Sententia Heracliti. Plato. Pythag. Esse in loco triplex.*

omnes recte sentientes, motores Cœli nullo eorum modorum esse in loco. De tertio est dubitatio. Insuper accipiendum est ex Theologorum sententia, secus se habere de Deo, & de aliis separatis formis: nam recte aiunt, Deum nullo circumscribi particulari loco, sed esse vbique per essentiam, potentiam, & operationem. Angelos autem proprio loco circumscribi. Aristoteles hanc differentiam non constituit. & ratio est; quia Theologi distincte noscunt Deū sua immensa potētia id omne sine medio efficere posse, quod efficit per causas medias, & subordinatas: & propterea vbique esse, & potius esse ipsum vbique, & cuncta esse in eo, quam quod ipse vbique sit, Aristoteles autem necessarium putauit pro rerum productione & cōseruatione, essentialem ordinē causarum, & Deo solum tribuit vt motum diurnum, quem motum totius appellat, producat. Propterea ei non secus ac aliis motoribus Cœli locum tribuit. & ego explicaturus sententiam Aristotelis, eam distinctionem non cōsiderabo, sed indefinite de loco secretorum a materia verba faciam.

Ex sententia Theologorum secus se habet de Deo ac de ceteris motoribus.

Cap. XXIX.

De modo quo separatæ formæ sint in loco, opiniones variæ.

Modi proprii rerum consimiles sunt, dicti vero per similitudinem, & Metaphoram varii & dissimiles esse possunt: consentiunt omnes, separatis formis non proprie, sed per similitudinem, metaphoram, & eminentiam locum competere, propterea qualis sit hic modus, non leuis est dubitatio, & opiniones variæ sunt. Qui sequuntur D. Thomam & Scotum, vtuntur hac distinctione: quod esse in loco contingat dupliciter, vel per circumscriptionē, adeo vt loco tanquam termino circumscribatur, & claudatur quod solis corporibus per se cōpetit, vel per definitionem, adeo vt definite ita alicubi sit, vt non alibi: & hoc modo separatis locum tribuunt. Quæ distinctio quamuis concedi possit, tamen quia vterque modus competit corporibus, & modum illum sequi videtur vt moueantur modo eo in quo sunt: ideo tutius puto vtendum alia distinctione, & dicendum, quod esse in loco contigat vel proprie, vel per metaphoram, similitudinem, & eminentiam, de qua secundo modo loquendo opiniones principaliores quatuor sunt. Prima est D. Thomæ in primo Sent. dist. 37. in prima parte q. 52. Art. primo, & in primo quolib. Artic. quatto, asserentis separata a corpore, esse in loco per operationem. Diuum Thomam sequitur Aegydius, verum non constat quid per operationem intelligere debemus: nōnulli aiunt debere intelligi solam operationem transeūtem, a forma locata productam. Hinc Aristoteles in octauo physicorum 84. cōsiderando modum, tribuit locum motori, inquiens: celerrime mouentur, quæ proxima sunt mouenti, huiusmodi autem est ipsius totius motus, illic ergo est ipsum mouens, Diuus Thomas quol. primo, Artic. quatto, per operationem transeuntem ait, non debere intelligi solam motionem, sed quamlibet connexionem, qua sua virtute separata forma nectitur cum corpore, vel præsidendo corpori, vel id continendo, vel quouis alio modo. Similiter Capreolus secundo Sent. distinc. 2. quæst. prima ait, denotari quamlibet conexionem cum Cœlo, siue assistentiam, siue modum operationis transeuntis in rem corporum. Aduersus hanc opinionem multa dicuntur a Scoto in primo Senten. distinct. 37. a Gregorio Arimin. secundo Sent. distinct. secunda, a Ioan. Bacc. in secundo Senteut. distinct. tertia, & ab aliis viris doctis, ita enim separatæ formæ prius deberent alicubi operari, quā ibi esse, & si nullibi operarentur, nullibi essent; Insuper Sol operatur in visceribus

D. Tho. & Scotus qua distinctione vtantur.

Qualis sit ea distinctio.

Alia distinctio.

Opiniones quatuor.

Prima D. Tho.

Capreolus.

Euersio.

Terræ,

Terræ, vbi non reperitur. Missa facio alia plurima. Propterea Durandus in primo Sent. dist. 37. q. 1 negat separatas formas esse in loco definitiue, inquiens ea esse in loco per præsentiam singulis partibus, at anima dicitur præsens singulis partibus corporis, addit eam nō esse præsentiam situs, sed ordinis, id enim quod in corpore facit situs, in separatis a corpore facit ordo; Quæ sententia etiam est dubia, quia ordo ille ad corpus cum proportione respondeat situi, potest per similitudinem dici situs. Hinc Aristoteles situm eis tribuit, cum dicat esse in oriente, vel in circulo velocissimo. Insuper si ordinem consideramus, intelligentiæ dicuntur esse supra Cœlum. Præterea, Deus ita dicitur ab Aristotele in Cœlo, vt non sit in Terra, quia locus locato respondere debet, nec potest secus se habere, vt legitur in primo de Cœlo 22. respondere autem vni corpori vel parti, & non alteri, est idipsum quod esse in loco definitiue, ex opinione D. Tho. & Scoti. Propterea Scotus Greg. Arim. Ioan. Bacc. & plurimi viri docti, inquiunt, motores cœlorum & Angelos esse in loco definitiue, per essentiam, quatenus per suam essentiam cum corpore connectuntur: & inquit Scotus Angelos esse in loco per essentiam, non quia necessario sint in loco, sed quia præditi sunt potentia passiua, qua valent esse in loco, quæ nititur essentia tanquam fundamento. Nec quærenda est interna ratio, per quam necessario sint in loco: quia hæc eis nō competit. Auer. in octauo Phys. contex. 84. videtur fuisse huius opinionis, cum dixerit, motorem Cęli esse proximum mobili per essentiam. Ioan. Baconitanus hoc distinctius explicans, inquit, rationem locationis Angelorum remotam esse limitationem, proximam existere, maxime proximam esse applicationem siue contractum essentiæ. Hæc sententia est dubia, tum quia ratio locationis debet esse extensa, cum locus non sit sine extensione, ea autem extensionem non includunt: tum insuper, quia si sunt in loco per essentiam definitiue, adeo ibi vt nō alibi, tunc mouerentur per motum eius in quo sunt, quod negat Aristoteles in 8. Physic. tum demum, quia Aristoteles ait motores esse nō in puncto, sed in circulo maximo, & esse in Oriente, cum tamen modo vna, modo altera Cœli portio in Oriente reperiatur: & propterea esset necessariū quod mouerentur, si essent in definita cœli parte. Opinio quarta est Suessani in primo Cœlo 100. qui reiecta opinione asserentium separatos motores esse definitiue in loco, inquit rationē locationis eorum esse quantitatem virtutis, qua agunt, quæ per operationes manifestatur. At hoc quoque est dubium, quia virtus qua operantur motores Cœli, est eadem cum essentia, cui non competit extensio. Res itaque est satis dubia & perplexa.

Opinio secunda Durandi.

Euersio.

Tertia.

Auerroes.

Ioan. Bacc.

Euersio.

Quarta.

Euersio.

CAP. XXX.

De modo quo separatæ formæ sint in loco, opinio propria.

VT de proposita difficultate id proferam quod sentio, loquar primo de genere separatarum formarum, mox seorsum de Deo. Quod ad primū pertinet, considero quatuor esse quibus modo aliquo locus tribuitur: nam datur locus corporum, formarū materiatarum quæ extensæ sunt, specierum intelligibilium, quarum Mens dicitur locus, & formarū separatarum. Insuper accipio quatuor esse consideranda quæ competere debent rebus existentibus in loco, si nō proprie, saltem secundum similitudinem: ea autem sunt, res locata locus, dispositio rei ergo locum, & ratio locationis. Loquendo de separatis formis, res locata est Forma, locus est orbis cui assistit, dispositio vero secundum quam est in loco, est, vt sit in loco, non eo modo secundum naturam, vel præter naturā quo

Quatuor sunt quibus locus tribuitur.

Quatuor competētia his quæ sunt in loco.

Duplex ratio locationis separatarum. corpora Physica, sed supra naturam, & secundum eminentiam, vt perfectio est in eo quod perficitur. Loquendo de quarto, nempe de ratione locationis, de quo præsertim est dubitatio, dico, rationem locationis esse duplicem: vnam antecedentem, & minus propriam, alteram sequentem, & magis propriam, antecedēs est applicatio essentiæ, quæ virtus est, ad aliquē definitum situm, terminās existentiam eius in vniuerso, quæ dicitur minus propria locatio, quin extensionem non includit, loco competentem; Ratio autem sequēs, & magis propria est operatio transiens, quæ dicitur magis propria, quia extensionem includit prima per contactum essentiæ est prior secundum naturam, altera ex parte nostri, prima est locatio originalis, altera eam manifestans, prima potest esse sine secunda, non contra. Scotus considerauit rationem antecedentem, D. Thomas sequentem, non neglecta antecedente, & per hoc conciliantur & diluuntur rationes pro vtraque parte relatæ. Sunt itaque separatæ formæ in loco per eminentem similitudinem, inclusam indiuiduę in essentia, vt existit alicui in vniuerso, patefactam cum extensione per operationem transeūtem. Loquens autem de Deo, dico primo ex sententia Aristotelis, idipsum de eo esse dicendum, quod dictum est de aliis separatis formis, hæc sola est differentia, quia Deo competit locus supremus, & absolute primus, cæteris autem competunt loca sequentia, quatenus magis vel minus perfectæ sunt, vt elicitur ex duodecimo Metaphysicæ 51. immo Aristoteles in octauo Physic. 84. explicans locum motoris de Deo præ-

Sententia vera. tim loquitur. At quoniam ex sententia Theologorum & re vera Deus immensæ est virtutis, & sine medio valet id omne efficere, quod efficit per intermedias causas, ideo cum eis constanter affirmo, Deum esse vbiq; per essentiam, potentiam, & operationem: nec ita esse vbique, vt ipse sit in alio, sed quia sit ipsum vbique, & cætera sint in eo, vt in sua perfectione per quā sunt, seruantur, & operantur; Insuper addo Deum per negationem esse extra Cœlum quia a nullo coercetur, per ordinem esse supra vniuersum, quia vniuerso præest: per conspicuam repræsentationem in Sole, ideo legitur, in sole posuit tabernaculum suum, per dilectionem in probis, per Gloriam & gratiam in Beatis, per gratiam in viatoribus iustis, in damnatis per Iustitiam, vere tamen locus continens & seruans est ipse-

Solus Deus re vera in seipso est. met Deus, in quo cætera omnia felicissime requiescunt, ipse autem solus est in seipso, quia solus ex nullo pendet, cæterorum autem nil magis meretur dici locus Dei, Mente recte affecta, ita mens Prophetarum dicitur plena Deo, & nil cum Deo intimius necti valet Mēte proba, vt nil valet ab eo magis distare, mente improba perperamq; affecta; Simus itaque probi, vt Deus sit in nobis.

CAP. XXXI.

An ex sententia Aristotelis sub eadem specie in separatis a materia, reperiri valeat multitudo indiuiduorum.

In separatis inueniri plura solo numero distincta. QVAERITVR an ex sententia Aristotelis in separatis a materia, reperiri valeat multitudo indiuiduorum, quæ solo numero distinguantur? Qua de re duæ sunt opiniones, nonnulli enim id affirmant, alii negant. Pro parte affirmantium variæ possunt afferri rationes, quarum prima elicitur ex definitione speciei: nam species definitur quod prędicetur de differentibus numero, definitio autem debet competere omni, & nulli repugnare. Confirmatur: quia species est vniuersale, omne autem vniuersale est aptū dici de plutibus. Altera ratio

Ratio prima. sumitur ex materia, quæ est origo multitudinis indiuiduorū, & ita formatur, omne

omne includens materiam est aptum numero sub specie multiplicari, omnes *Secunda.* formæ separatæ præter Deum includunt materiam, quare sunt aptæ numero multiplicari; Maior patet: quia per materiam multiplicantur indiuidua, vt dicitur in primo de Cœlo 91. & duodecimo Metaphysicæ 49. Minor etiam videtur conspicua, quoniam solus Deus est actus purissimus, quare cæteræ formæ sunt cum potentia iunctæ: potentia autem est modus materiæ, & fungitur officio eius; Hinc Scotus 7. Metaph. q. 13. 2. Sent. dist. 3. & Ant. And. 5, Metaph. q. 5. *Scotus.* aiunt, separatas formas sub Deo positas posse numero sub eadem specie multiplicari, per nuncupatam ab eis hæcceitatem quam ad materiam redigunt. Sic etiam Auer. in 3. de Anima, conr. 5. separatis formis sub Deo positis potentiam *Auer.* tribuit. Demum hoc confirmatur: quia si æterna non possent numeró multi- *Tertia.* plicari, debuisset Aristoteles in primo de Cœlo ostendere, Mundũ esse vnum, quia est æternus, quod tamen non fecit. Proculdubio ex sententia Aristotelis *Pro parte* secus est dicendum: nam putandum est in separatis multitudinem indiuiduo- *aduersa.* rum sub specie non reperiri. Ratio prima ex materia sumitur: nam definitur in- *Ratio* diuiduum in 5. Metaphysicæ, cont. 12. quod sit id cuius materia est vna, & sæpe *prima.* manifestatur multitudinem indiuiduorum non esse sine materia. At soluunt, dicentes, in separatis reperiri modum materiæ: quæ solutio inanis est, quoniam *Solutio.* Aristoteles in duodecimo Metaphysicæ 49. derelinquit, vt conspicue absur- *Euersio.* dum, primo actui posse competere materiam per quam numero multiplicetur, id autẽ propterea derelinquit, vt cõspicue absurdum: quia ostenderat in eodem duodecimo Metaphysicæ 43. & in octauo Physic. motores Cœli esse à corpore & materia secretos, & id ait esse commune omnibus motoribus Cœli, alioquin non possent mouere semper. At dum Aristoteles ostendit eos esse à materia seiunctos, nomine materiæ non intelligit hęcceitatem, vel quamlibet potentiam, sed veram & proprie sumtam materiam, vt patet ex ostensionibus eius; Et con- *Confir-* firmatur: quia ea materia est origo multitudinis indiuiduorum, cui diuisio com- *matio.* petit: hæc autem est materia prædita mole & extensione, non quælibet potentia, & modus eius. Insuper id ipsum confirmatur: quia ea materia est origo multitudinis, quæ est origo contingentiæ, vt etiam aduersarij fatentur: at materia prima sensibilium, est origo contingentiæ vt dicitur ab Auer. in primo Physic. *Secunda.* Altera principalis ratio sumitur ex fine, legitur in secundo de Anima 34. in secundo de Ortu & interitu 59. & alibi, paratam esse multitudinem indiuiduorum, vt quæ numero non sunt æterna, seruentur æterna, specie & successione: at separatæ formæ numero sunt æternæ, quare eis non competit ratio multitudinis. Hinc multitudo iuncta est cum generatione, & dum eleuamur supra corpora, vt eleuamur supra materiam, & generationem, ita eleuamur in vnitatem. Tertia ratio elicitur ex efficiente: nam efficiens ob finem operatur, & cum finis *Tertia.* non adsit, vt apparuit, ideo non adest ratio id efficiendi, Deus enim & natura nil faciunt ex accidenti, & frustra, & confirmatur: quia ex sententia Aristotelis *Confir-* formæ separatæ non sunt productæ, sed pendent ex Deo, vt ex fine, & caussa *matio.* conseruante: ea autem quæ ex Deo pendent, per gradus ab eo recedunt, & per eos distinguuntur forma & specie. Quarta ratio elicitur ex forma, nam ea quæ *Quarta.* distinguuntur forma, distinguuntur specie, forma enim species est, Intelligentiæ distinguuntur forma, cum sint separatæ formæ, igitur distinguuntur specie; nam rerum essentiæ sunt tanquam numeri, vt legitur in octauo Metaphysicæ, contex. 10. & quælibet earum differentia constituit distinctionẽ speciei, & quælibet species, dicitur vnum & indiuisibile, vt dixit Porphirius in cap. de differen-

Quinta. tia. Demum illa quorum natura speciei non distinguitur ab ea indiuiduorum, non valent numero multiplicari: huiusmodi sunt formæ separatæ, in eis enim idem est caro, & esse carni, vt legitur in primo de Cœlo 91. & statim vnaquæq; est id, quod est, hoc est indiuiduum, vt dicitur in octauo Metaphysicæ, context. *Resolutio.* 16. Pro resolutione itaque difficultatis dicamus primo, æterna non poni sub Prædicamentis, cum distinguantur plusquam genere à mortalibus, vt legitur in calce decimi Metaphysicæ, hinc in eis, nec conditio generis seruatur, quæ est, vt diuidatur per oppositas differentias, neque conditio speciei, quæ est, vt prædicetur de differentibus numero. Addamus secundo, de Cœlorum motoribus perinde se habere ac de orbibus quibus respondent, sententia est Aristotelis in secundo de Cœlo 68. supremum mobile valde præstare cæteris secundum ordinem vitæ & principij: Similiter in 1. Meteo. legitur, inferiores Cœli orbes impuriores & imperfectiores esse, ex quo elicimus orbes illos esse ordine præditos, & esse distinctæ speciei ab vno, non autē vniuocè, vt explicauit Auerr. in 2. de Cœ- *Diluuntur ratio nes aduersa.* lo 49. Idipsum est dicendum de motoribus. Rationes aduersæ facile diluuntur, ostendebatur primo posse distingui numero ob definitionem speciei, patet solutio, quia in eis non seruatur propria conditio specierum mortalium, cum sint supra genus. Afferebatur secundo ratio sumpta ex materia, quæ ratio reflectitur cum careant ea materia, quæ vt est origo interit, ita etiam est causa sine qua non reperitur multitudo indiuiduorum sub specie. Addebatur postremo, debuisse ostendere Aristotelem, Mundum esse vnum, quia est æternus, quod non fecit. Respondeo: iure id non fecisse, cum æternitas magis lateat, quam vnitas Mundi. Hanc puto fuisse opinionem Aristotelis, de qua id solum approbo, quod decretis nostrorum Theologorum est consentaneum, cætera reiicio & reprobo.

CAP. XXXII.

De immensa virtute Dei.

Præaccipiuntur nonnulla.

FIDE, omni humana demonstratione certiore exploratissimum mihi est, Deum esse immensæ Virtutis: verum quid senserit hac de re Aristoteles, non facile cōstat, & opiniones sunt variæ: Ideo quæ fuerit sententia Aristotelis mihi *Dubitatio.* considerandum propono. At statim occurret aliquis, & dicet, indagationē hanc omnino esse inanem, quoniam frustra id quæritur quod inueniri non valet, frustra pro eo assequendo laboramus, quod assequi nō valemus: de infinito dicitur, quod secundum se sit ignotum, vt patet ex tertio Phys. cont. 65. & affirmatur ab Auer. in 1. Disput. contra Algaz. in fol. 6. Dub. & Disp. 6. in fol. 3. d. quare inani- *Solutio.* ter laboramus pro noscenda immensa virtute Dei. Cui difficultati breuibus respondens, dico, infinitū posse dupliciter considerari. Primo, vt infinitum actu, & nullo termino circumscriptum, & ita apprehendi non valet. Secundo, vt est natura quædā vna definita, cui definitio competit, ac ita potest apprehendi: ideo in primo de Cœlo cont. 35. inquit Arist. infinitum, modo aliquo definitum esse, quia est id quo non est maius. Insuper quamuis non valeat nosci distinctè, valet saltem nosci confuse, an sit vel ne. Vt autem distinctius ad eius considerationem progrediamur, accipio primo infinitum esse duplex, vnum mole, alterum *Infinitū duplex.* secundum formam. Aristoteles in primo Physic. cont. 15. asseruit finitum & infinitum quantitati competere; Quæ sententia est vera de infinito mole, de quo etiam vera est sententia Auer. in 8. Phys. 79. dicētis, motores à materia solutos

nec finitos, nec infinitos esse. Loquendo de infinito attinente ad formam, hoc est quadruplex, gradu, extensione, actione, & mora. Dicitur forma infinita gradu, si intensionis eius, siue essentiæ nullus sit terminus. Dicitur infinita extensione, si per corpus mole infinitum fuerit extensa: quam infinitam extẽsionem, sequitur infinitum actione, vt docuit Philosophus in 1. de Cœlo 45. inquiens, in corpore infinito grauitatẽ esse infinitam. Et in contex. 52. addit, quod quo maior fuerit grauitas, eo mouet velocius: at grauitas corporis infiniti non est infinita gradu, sed extensione, quam sequitur infinitum actione. Hinc in eodem primo de Cœlo 65. inquit Arist. infinitũ in nullo tempore posse mouere finitum, indicans semper infinitum extensione, etiam esse infinitum actione. Et in quarto de Gener. Animalium, c. 4. affirmat qualitates secundum gradum esse terminatas, cum tamen ignis quo maior fuerit, eo vehementius calefaciat. Hoc rectè considerauit Simplicius in primo de Cœlo, contex. 20. nam disputans aduersus Philoponũm asserit aucta Elementi mole, formam non intendi secundum gradum, sed reddi operosiorem. Quarto, infinitum dicebatur posse esse tale mora, siue conseruatione, quod infinitum competit omni formæ separatæ à materia, formis autem materiatis non competit nisi fuerint infinitæ extensione, & consequenter actione, cum enim sint prædítæ contrario, vt in infinitum resistant, debent esse infinitæ extensione, & actione, adeo, vt in formis materiatis hęc tria infinita extensione, actione, & mora necessario iuncta sint. Dubitatio modo est de infinito secundũ formam, & gradũ. Insuper latere nos non debet, infiniti nomen, dupliciter vsurpari, & secundũ priuationem, & secundũ negationem, dicitur aliquid infinitum priuatione, dum fuerit priuatum sua perfectione & fine, vt dicimus humana desideria esse infinita, quod infinitum indicat imperfectionem si vera est sententia Aristotelis primo de Cœlo text. 12. infinitũ carere perfectione. Dicitur vero infinitum negatione, quia nullo coarctatur termino, & superat terminos omnes; hinc primum dicitur infinitum infra terminos, & indefinitum, alterum vero vltra omnem terminum: in qua secunda significatione quæritur, an Deus sit immensi roboris. Demum accipiendum est formam propterea laborare, minui, & labefactari, non quia operetur & moueat, ita enim omne operans & mouens laboraret, quod falsum est, sed quia mouetur, & patitur, quæ motio & passio ex materia ducit ortum, ita enim permutatur & minuitur, vt rectè etiam dixit Psellus in octauo Phys. ex quo elicitur, quod forma ex materia non pendens, non laborat, & cuiusque gradus virtutis sit, valet mouere semper, hoc nos docuit Aristoteles in nono Metaphysicæ 17. inquiens, non esse timendum Cœlum quiescere, quia motores eius non laborant, cum ex materia non pendeant, quod etiam enunciauit in octauo Physic. 85. inquiens, solus ille motus est continuus, quo mouet mouens immobile, semper enim consimiliter se habet ad id quod mouetur. Et in context. 83. inquir, motorem immobilem non permutari, & posse mouere semper: nã sine labore est ita mouere, &c. Conspicue igitur Aristoteles affirmat motorem immobilem mouere sine labore, & posse mouere semper. Quæritur itaque an ex sententia Aristotelis Deus sit a essentia & gradu sit infinitus, vt superet terminos omnes.

Infinitũ attinens ad formã quadruplex.

Simplicius.

De quo infinito sit dubitatio.

Infinitũ duplex.

Formæ cur minuantur.

Cap. XXXIII.

Rationes putantium ex opinione Aristotelis, Deum esse immensi roboris.

Deū esse immensi roboris. Ratio prima.

VIri nonnulli sapientia illustres, vt D. Tho. Card. Caietanus, Scotus, & similes, quemadmodum munere superæ releuationis nouerunt Deum esse immensæ virtutis, ita putarunt eandem veritatem Aristoteli fuisse conspicuam, idque variis rationibus conati sunt ostendere: quarum prima & præcipua, elicitur ex ostensione Aristotelis in calce 8. Phys. nam in context. 78. ostendit à motore finitæ virtutis non posse effici motū æternum, quæro, Aristoteles per motorem finitum vel denotat finitum mora & conseruatione, vel robore: non primum: quia inaniter Philosophus laboraret, cui enim dubium est, virtuté mortalem & tempore finitam, non posse mouere semper, quare denotat infinitum intensione, & robore. Confirmatur: quia Aristoteles iam æternitatem motoris ostenderat in context. 49. ideo non tenebatur iterum id ostendere. Insuper æternitas nedum competit substantiæ abiunctæ, verum etiam corpori, nam etiam Cœlum, Sol, & Luna, æterna sunt, & semper operantur, quare ex sola æternitate non valuisset elicere separationem à materia. Cōfirmatur: perpendendo vnde colligat Aristoteles motorem esse virtutis infinitæ, nam id ex eo colligit, quia mouet semper, at si ex eo quod mouet semper, inferret esse semper, ex eodem inferret idem, & esset conspicua nugatio. Ex his itaque elicitur hæc ratio.

Formatur ratio.

Ex sententia Aristotelis Deus ita est infinitus, vt vsurpatur infiniti nomen in conr. 78. octaui Physicorum: at vsurpatur pro infinito virtute, & robore, quare est roboris infiniti. Secundo id ipsum lucide videtur elici ex dictis in contex. 79. quo loci Aristoteles inquit: si ea vis de qua est sermo, & quæ competere debet primo motori, esset in magnitudine, nullum posset assignari tempus, in quo moueret. Quæ consequutio de solo infinito robore vera est, & propterea formatur hæc ratio. Primus motor ita est infinitus, vt si esset in magnitudine, nullum posset assignari tempus, in quo moueret, at hoc est infinitum robore, quare, &c. Præterea, & tertio, elici potest eadem veritas ex ostensione, qua Aristoteles ostendit in calce octaui Physic. Deum esse virtutis infinitæ, quæ à Card. Caietano, ita formatur. Mouens per se, primo tempore infinito est virtutis infinitæ, ex context. 78. Primus motor mouet per se, primo tempore infinito, quare est virtutis infinitæ: & cum ita sit virtutis infinitæ, non valet esse in magnitudine. Hæc ostensio de solo infinito robore vera est, nam mouere semper, per se primo, quod competit motoribus sub primo positis, non exposcit vim immensam, at id facere tanquam fontem, & per se primo, eam exposcit: quoniam vt ait Ægidius, infinitum non potest esse effectus nisi virtutis robore infinitæ, totus motus infinitus absolute, & vt infinitus, est effectus primi motoris, quare primus motor est infiniti roboris. Confirmatur: quia posse mouere per aliquod tempus denotat virtutem aliqua posse mouere diutius, denotat maiorem, quare posse mouere per se primo semper denotat virtutem immensam. Insuper addit Simplicius quod in æterno mobili & motu est effusum in infinitum, in motore est simul iunctum, infinitum autem simul iunctum, est infinitum actu, quod robore & gradu infinitū est. Ita Aristoteles in secundo de Cœlo 17. ait, opus Dei esse æternitatem, quod ei non competeret nisi eminenter & indiuidue id totum includeret, quod in motu & mobilibus in infinitum est extensum, & præsertim, quia causa præstat rei effectæ. Quarto, id ipsum ostendi potest

Ratio secunda. Ratio tertia. Confirmatio. Simplicius. Aristot. Quarta.

potest per ea quæ communi consensione Deo competunt: Nam Deus ex se termino caret, quia terminatum & limitatum ex alio pendet, & ab alio terminis circumscribitur, quod conditioni Dei aduersatur. Insuper Deus ex se est omne quod est, ab infinitis est aptus participari: cum Mundus ex sententia Aristotelis sit infinitus, non autem ex aliquo valens infinitam partem recipere, nisi id sit infinitum. Præterea, omnem explet appetitionem quamuis indefinitam, nec ipse vltra se valet aliquid optare, nec à nobis eminentius aliquid valet excogitari, alioquin daretur eminentius Deo, & quouis in Deo excogitato, valemus in eo aliquid vlterius imaginari. Hæc autem nobis indicant essentiam & facultatem *Quinta.* infinitam. Præterea quintò, idipsum ostenditur per conditionem limitis & termini: nam si Deus finitus esset, nulla posset assignari ratio, cur tantæ esset virtutis, & non maioris, vel minoris: nam si dicimus ei competere mille gradus virtutis, statim quæram cur sunt mille, & non plures, vel pauciores: nil enim repugnat, vt sint bis mille, & ter, & quater mille, si nil repugnat, ergo est, per Aristotelem in tertio Physic. 32. dicentem in æternis non differre esse & posse, & vt legitur in octauo Physic. 56. in natura id quod melius est, semper arbitramur esse, si possibile est. Sexto, vtor ratione sumpta ex eo quod Mundus ex Deo pen- *Sexta.* det, & ita argumentor: Creatio indicat virtutem immensam, quare pendere Vniuersum ex Deo eandem patefacere apta est: assumptum conceditur, deducitur consequutio: nam creatio ob id virtutem immensam creatoris patefacit, quia nil in creatura est, quod non pendeat & fluat ex creatore: at similiter Mundus se habet ad Deum ex sententia Aristotelis, nil enim in eo reperitur, quod ex Deo non pendeat. Hinc in octauo Physic. 52. legitur, principio hoc est Deo manente, necesse est manere Vniuersum quod continuatur cum eo. Et in primo de Cœlo 100. legitur, ab eo omnibus fuisse tributū esse, his clarius, his obscurius. Et in duodecimo Metaphysicæ 38. à quo pendet Cœlum & vniuersa natura. Quod autem hoc fuerit ab æterno, vt putat Aristoteles, vel in principio aliquo temporis, nil refert, immo si fuit semper, magis manifestat virtutem immensam opificis. Septimo, vtor ratione qua vtitur Philoponus in prima disp. con- *Septima.* tra Proclum, cap. 2. Id cuius cognitio est essentia, eius si cognitio fuerit infinita, etiam essentia est infinita: sed cognitio Dei, est eius essentia, & est infinita, igitur essentia quoque infinita iudicari debet. Quod autem per principia Aristotelis cognitio Dei sit infinita, ostenditur: quoniam putat mundum fuisse & fore semper, quare infinita præcesserunt & futura sunt, & non est putandum Deum ignorare ea quæ facit, alioquin esset agens vilius animalibus operantibus cum cognitione. Octauo, idipsum ostendo authoritate Agathonis approbata ab *Octaua.* Aristotele in sexto Nicomachiorum, cap. 2. dicentis: hoc solo priuari Deum, facta vt infecta reddere non valeat. Quod asserere idem est, ac dicere, Deum posse omnia non includentia contradictionem, includentia enim contradictionem non cadunt sub potentiam, quare Deus potest omnia, & est omnipotens. Iure itaque Scotus, D. Thomas, Philoponus, & multi viri docti asseruere Ari- *Conclu-* stotelem putasse, Deum immensi roboris, quod approbasse etiam visus est Sim- *sio.* plicius, nam in octauo Physic. exponens context. 84. inquit: Deus cuncta con- *Ratio no-* tinet sua infinita facultate, & in digress. contra Philop. post explic. context. 79. *na ex authoritate.* dubitans, quomodo si motor est abiunctus, non mouet in non tempore, inquit *Simpli-* motorem primum actione & essentia immobilem, supraque motum constitu- *cius.* tum, etiam actiones producere sine tempore, eo quia supra tempus existunt. Insuper addit actu vim infinitam totam simul competere ei quod semper mo-

Alexander. *Auerroes.* *Ammonius.* uet. Alexander quoque id ipsum sensisse visus est, & propterea æternum Cœli motum non ex anima prodire posse dixit, quamuis mora sit infinita, sed ex motore separato supra animam posito. Similiter Auerroes id ipsum visus est affirmasse duodecimo Metaphysicæ 41. necnon Ammonius sub initio Prædicamenti Substantiæ inquiens ex sententia Aristotelis Deum esse infinitæ virtutis. Patet itaque ratione & authoritate ex sententia Aristotelis Deum esse infinitæ Virtutis.

Cap. XXXIIII.

Aristotelem non putasse Deum esse infiniti roboris.

VT conspicue sententiam Aristotelis patefaciam, quatuor profero Conclusiones. Prima est, ea consideratione, qua finitum, & infinitum vsurpatur in calce octaui Physic. Deus nec finitus est, nec infinitus. Altera est, Deum esse infinitum mora, & productione motus. Tertia est, Deum iudicatum fuisse ab Aristotele finiti roboris. Quarta est, sententia Aristotelis falsa, impia, & explodenda omnino est: constanter enim lumine Fidei munitus affirmo, Deum immensi roboris. Prima conclusio ostenditur: Nam Aristoteles in octauo Physicæ 78. ostendendum proponit primum motorem expertem esse magnitudinis, & diuisionis, & ideo considerat motores magnitudine prædītos, & aptos diuidi, & de illis regulas tradit, vt patefaciat motum æternum nec à finito, nec ab infinito materiato motore prodire posse: finitum autem, & infinitum competens formis materiatis, ob earum extensionem, minime competit formis abiunctis: ideo hanc formo rationem. *Ratio.* Finitum, & infinitum competens formis materiatis ob earum extensionem per materiam non competit formis abiunctis, primus motor est forma abiuncta, quare ei id finitum, & infinitum non competit. Hinc Aristoteles in primo Physic. 15. dixit, finitum, & infinitum competere magnitudini. Et Auerroes in context. 79. octaui Physic. hoc considerans, recte dixit motorem primum nec finitum, nec infinitum esse, cuius sententiam minus recte Gandauensis, & Helias Hebræus explicarunt. Eandem sententiam etiam enunciauit Psellus Græcus interpres. Hinc etiam patet ostensionem Aristotelis pro colligenda separatione primi motoris perperam à variis fuisse formatam: *Quo formanda ratio in calce octaui Physi.* ea namque ita formari debet: Nulla virtus materiata mouet semper, primus motor mouet semper, quare non est virtus materiata. Maior ostenditur: quia virtus materiata vel est infinita extensione, mora, & actione, vel finita: non infinita, quia solum competit magnitudini infinitæ, quæ non datur, non finita, & in magnitudine finita, quia talis per ostensa in contex. 78. non valet semper mouere. & hæc de prima Conclusione. *Secunda conclusio.* Altera erat: Primus motor est infinitus mora, & productione motus: hæc conceditur ab omnibus, & conspicua est: nam ex eo quod forma, à materia est secreta, oritur, quod sit intelligens, quod sit immobilis, quod moueat consimiliter, quod moueat semper, quod sit sui substantia actio, vt dicitur duodecimo Metaphysicæ 30. & iure: nam horum opposita ex materia ducunt ortum. Addo in Conclusione, quod sit infinitus productione, & conseruatione motus, quoniam infinitum sola mora, etiam materiæ primæ, & cœlesti corpori competit. *Ratio.* Dicamus itaque, omnis forma à materia secreta est actionis consimilis, & infinitæ, primus motor est à materia secretus. Igitur est actionis consimilis, & infinitæ. *Conclusio tertia.* Veniamus ad Conclusionem tertiam, de qua præsertim est dubitatio. Dicebatur motorem primum ex falsa senten-

ſententia Ariſtotelis non eſſe infiniti roboris: quæ oſtenditur. Primo, Deus mouet, vt efficiens proximum, pro viribus, & definito tempore, igitur non eſt infiniti roboris, aſſumptum patet ex præoſtenſis. Conſequentia deducitur per regulas proportionis motuum, traditas in ſeptimo Phyſic. nam talis eſt velocitas, qualis eſt ratio motoris ad mobile, infiniti ad finitum nulla eſt ratio, quare nullum poteſt aſſignari tempus in quo moueat. Confirmatur per Ariſtotelem in context. 79. octauo Phyſic. dicentem, ſi in magnitudine finita eſſet vis infinita, nullum poſſet aſſignari tempus in quo moueret: nam ſi tempus aſſignaretur, poſſet inueniri vis finita, quæ in eo moueret, & ita eadem velocitate moueret vis finita, & infinita, quod deſerit vt conſpicue abſurdum. Confirmatur, quia vel poteſt mouere velocius quam mouet, vel non: ſi non poteſt, non eſt virtutis infinitæ, ſi poteſt, ergo mouet, quia in æternis eſſe, & poſſe non diſtinguuntur, vt legitur in tertio Phyſic. 32. Hinc Auer. ſecundo de Cœlo 63. inquit, ſi primus motor eſſet infiniti roboris, moueret momento, & contex. 71. addit, ſi primo orbi plures competerent ſtellæ vel pauciores, aut non moueretur, aut non eadem velocitate. Hæc ratio profecto per principia Ariſtotelis ſolui non poteſt, & qui eam nituntur ſoluere, confugiunt, vel ad id quod non moueat vt efficiens, vel quod non moueat proxime, vel quod non moueat pro facultate: quæ omnia ſuis locis ſunt reiecta ex ſententia Ariſtotelis. Simplicius in octauo Phyſic. 79. retulit hanc rationem, & eam ſoluens dixit, ea mouere in tempore, quæ mouendo mouentur, at primus motor quia & ſubſtātia, & actione ſupra motum & tempus eſt collocatus, motum ex ſe producit ſine tempore, qui tamen recipitur in mobili cum tempore. At inanis eſt hæc ſolutio: nam motus eſt actus motoris, & mobilis, & talis recipitur in mobili, qualis prodit à motore, vtriuſque enim idem eſt actus, vt dicitur in tertio Phyſic. Inſuper motor ea velocitate mouet, qua ſuperat mobile, at vis infinita quamuis ſeiuncta, & immobilis, ſine vlla ratione ſuperat mobile finitum. Secundo eadem concluſio oſtenditur perpendendo medium, quo Ariſtoteles vtitur pro noſcenda virtute, & conditione motorum cœli, nam pro medio vtitur motu, inde hanc elicio rationem. Motor ex ſententia Ariſtoteles, ita eſt infinitus, vt ex medio quo vtitur colligi poteſt, at pro medio vtitur motu infinito conſeruatione & mora, non velocitate, quod infinitum patefacit æternitatem motoris, non robur immēſum, ideo Ariſtoteles ſolum putauit motorem eſſe æternum, non autem infiniti roboris. Tertio, idipſum oſtendo, perpendendo media, per quæ Theologi recte noſcunt vim immenſam Dei, quæ ſunt tria, nempe reuelatio, creatio, & miracula, quæ à ſententia Ariſtotelis longe abſunt: hinc huiuſmodi formatur oſtenſio. Quicunq; non cognoſcit media patefacientia immēſum robur Dei, non id cognoſcit, Ariſtoteles eſt huiuſmodi, quare, &c. Quarto, vtor ratione, quam maximi facio, & ita argumentor. Si primus motor ex ſententia Ariſtotelis eſſet infiniti roboris, omnes motores Cœli eſſent infiniti roboris, conſequens eſt abſurdum, quare & antecedens. Conſequutio deducitur: quia Ariſtoteles ad primi motoris notitiam eleuatur per motum æternum: de quo autem verum eſt medium, vera quoque eſt concluſio, at omnes Cœli motores mouent ſemper, & ſunt ſui eſſentia actio, vt dicitur in duodecimo Metaphyſicæ, 30. quare ſi motus æternus patefacit robur immenſum, omnes Cœli motores eſſent immenſi roboris, immo etiam noſtra Mens cum ſit abiuncta, & ſemper valeat operari. Propterea Ariſtoteles in octauo Phyſic. id quod oſtendit de primo motore, de omni cœlorum motore putat eſſe verum, quod conſpicue

Confirmatio.

Auerroes.

Simplicius.

Euerſio.

Ratio ſecunda.

Ratio tertia.

Quarta.

enunciat in duodecimo Metaphysicæ 43. quo loci, cum per motum æternum ostendisset motorem primum esse abiunctum, quærit an huiusmodi motor sit vnus, vel plures, & ait esse plures, & de omnibus esse verum id, quod ostensum est, ob eandem rationem, hoc est, quia mouent semper. Vult itaque Aristoteles, & medium, & conclusionem ex eo collectam de omni motore Cœli veram esse. Quicunque rationem hanc conati sunt soluere, in duos ordines diuisi sunt: nonnulli enim inficiantur consequens ex sententia Aristotelis esse absurdum.

Vicomercatus. *Henricus.* Alij aiunt consequutionem carere necessitate. Primi ordinis fuerunt Franciscus Vicomercatus in duodecimum Metaphysicæ, & ante illum Henricus quol. 6. quæst. 14. aduersus quem disputat Scotus in 7. quæst. quolibetorum. Hi dixerunt ex sententia Aristotelis, omnes Cœli motores esse infiniti roboris, qui cōspicue decepti sunt, & nitentes vnum vitare absurdum, in varia sunt lapsi. Primo, quia si omnes essent immensi roboris, in eis non esset ordo, nam ordo est quædam ratio, infiniti autem, nec ad finitum, nec ad infinitum vlla est ratio, vt patet ex octauo Physic. 15. Quod in motoribus Cœli, & in Vniuerso reperiatur ordo, elicitur ex duodecimo Metaphysicæ 37. & 52. Insuper si omnes essent immensi roboris, vnus motor non esset præstantior altero, non differrent inter se, immo omnes essent vnum, quia infinitum actu omnia includit, & nil extra derelinquit. Hoc nouit Auerroes, & ideo in secundo de Cœlo 38. dixit: Si virtutes motorum Cœli essent infinitæ, non erit ratio motoris ad mobile, nec differrent ab inuicem, nec eis competeret multitudo. Qui vero secundi sunt ordinis,

Scotus. & aiunt consequutionem carere necessitate, varia dicunt: nam Scotus in 7. quæst quolibetorum, duplici via nititur vitare vim consequutionis, prima est: quia dum Aristoteles in duodecimo Metaphysicæ, inquit, motores Cœli esse plures, & de omnibus verum esse id, qud ostensum est, ait id debere intelligi de eo, quod omnes ab alteratione sint immunes. Altera est inquiens, id debere referri ad esse expertes magnitudinis, non ad esse infiniti roboris: nam quod primus motor sit immensi roboris, ex eo elicitur: quia ex se est, & prima est causa

Euersio. æterni motus, ac etiam æternitatis cæterorum motorum. Euasiones hæ non respondent sententiæ Aristotelis. Nam Aristoteles id totum quod colligit de primo motore, elicit ex æternitate motus, quod medium ait esse commune omnibus motoribus Cœli, & nullibi in attinentibus ad hoc inter eos posuit discrimen, & dum addit Scotus immensum robur primi motoris ex eo elici, quia est ex se, & primo est causa æternitatis motus, & æternitatis motorum, id addit, quod nullibi ponitur ab Aristotele, & quo nunquam Aristoteles pro medio vtitur, vt patet ex calce octaui Physic. cùm enim hi dicant Aristotelem suis ostensionibus in octauo Physic. patefacere vim immensam Dei, & nunquam de hac differentia, & medio faciat mentionem, colligo ex concessis ab illis, Aristote-

Cardin. Caiet. lem non ostendisse Deum immensi roboris. Cardinalis Caietanus obiicit Scoto, quod Aristoteles nunquam de ea differentia ab eo posita inter primum motorem, & alios, mentionem fecerit: sed ipse deinde in eundem labitur errorem, inquiens: motorem primum & non alios esse immensi roboris, quia per se primo mouet æterno tempore, nam hoc quoque includitur in dictis à Scoto, & de

Cōclusio. hoc etiam Aristoteles nūquam mentionem fecit. Colligamus itaque, cum Scotus, Card. Caietanus, & alij viri clebres censeant ex ostensis in octauo, Physic. & in duodecimo Metaphysicæ, colligi immensam virtutem Dei & ostensio per Aristotelem æque vim habeat de omnibus motoribus Cœli, vel omnes debere

Quinta. iudicari immensi roboris, vel nullū: non omnes, vt patuit, quare nullum. Quinta

ratio

ratio elici poteſt ex mutua reſponſione facultatis agentis, & patientis: inquit enim Ariſtoteles in tertio de Anima 17. tum in natura, tum in arte, tum in anima facultatem agentem patienti, & recipienti æquari, vt etiam elicitur ex primo de Cœlo 124. quo fundamento iacto, ita argumentor: Si primus motor eſſet infiniti roboris, mobile ei reſpondens deberet eſſe infinitum, conſequens non conceditur ab Ariſtotele, quare nec antecedens. conſequutio deducitur ex eo quod præaſſumtum eſt, hinc Ariſtoteles ex eo, quod primum principium eſt vnum, immobile, & æternum, infert Mundum eſſe vnum, ſecundum totum immobilem, & æternum. Confirmatur: quia niſi immenſæ virtuti mouenti reſponderet immenſum patiens, & mobile, tunc aliquid eſſet fruſtra, nec in vniuerſo reperirentur cuncta, quæ reperiri poſſent, & propterea non eſſet vniuerſum, nec plenitudo ſpecierum, & falſa redderetur ea ſententia quod in æternis eſſe, & poſſe, non diſtinguerentur. Confirmatur: quoniam oſtendit Ariſtoteles in primo de Cœlo 65. infinitum nullo in tempore poſſe mouere corpus finitum. Præterea, ex ſententia Thomiſtarum Deus per Ariſtotelem eſt cauſa efficiens Vniuerſi, propterea cum operetur ſecundum neceſſitatem naturæ, debuiſſet per principia Peripaterica producere Mundum infinitæ molis. Rationem hanc tetigit Auerroes ſecundo Cœli 63. Sexta ratio elici poteſt ex eo, quod repugnat ex ſententia Ariſtotelis dari infinitum actu, Deus eſt prima forma, ex calce primi Phyſic. & actus primus ex duodecimo Metaphyſicæ 49. quare non eſt infiniti roboris. Conſequutio deducitur: quia forma, vt forma, terminus eſt, formæ enim ſunt vt numeri, ex octauo Metaphyſicæ context. decimo, numerus autem nullus eſt infinitus, ex tertio Phyſic. Similiter ex eo, quod eſt finis, infinitum ei repugnat. infinitum enim cum ſit expers finis, non poteſt eſſe finis aliorum. Confirmatur: quia Ariſtoteles in tertio Phyſico. cumulate infinitum ex parte formæ reiicit, & ſolum concedit infinitum poteſtate ad materiam pertinens. Inſuper omne totum, & perfectum inuicem reciprocantur ex proœmio primi de Cœlo, conditio totius & perfecti ex Ariſtotele eſt, vt ſit finitum: nam linea recta infinita, quia caret fine, dicitur carere perfectione, primo Cœli 12. Confirmatur: quia frequenter ait Philoſophus, naturam renuere infinitum, quærere finem, & quod ſeruare poteſt per finita, nunquam facere per infinita. & in octauo Phyſic. 48. loquens de motoribus Cœli, inquit, eiſdem euenientibus ſemper finita magis accipere oportet, in iis enim, quæ Natura ſunt, oportet finitum eſſe, &c. Adeo vt frequenter Ariſtoteles vniuerſe renuerit infinitum actu. Hinc Auerroes in ſecundo de Cœlo 38. inquit, terminatio formæ, adeo vt ſit proportio inter eam, & mobile, eſt communis formis, quæ ſunt in materia & abiunctis. Septima ratio peti poteſt. ex noſtro cognoſcendi modo, & ita argumentor, id proprio ingenio valuit Ariſtoteles de Deo noſcere, quod valuit elicere ex phantaſmatibus: nam ſæpe ait neceſſe eſſe, vt qui intelligit, ſpeculetur phantaſmata, quia omnis noſtra cognitio ex ſenſibus ducitur: at phantaſmata omnia ſunt terminata, & finita, quare ſolum finita ſunt menti offerre, nam Deus ſolum ab aliis participatur vt finitus eſt, non vt infinitus, hinc in operibus naturæ ſolum refulget vt finitus. Inſuper noſter intellectus dicitur aptus omnia fieri, tertio de Anima 38. quare quæ non eſt aptus fieri non putat eſſe, non eſt aptus fieri infinitum actu, quare proprio lumine non iudicat dari. Præterea, ſi Deus eſſet immenſi roboris, eſſet ignotus, & cum ſit principium primum, & ignoratis principiis pereat ſcientia, nulla erit ſcientia rerum, niſi ex ſuppoſitione, cum principium primum ſi eſt infinitum actu, abſolute ſit igno-

Confirmatio. *Sexta.* *Confirmatio.* *Auerroes.* *Septima.* *Octaua.*

tum, sic Aristoteles, & in primo Physic. & in primo Poster. & in secundo de Ortu & interitu, ex eo quod principia sint infinita, infert & ea, & pendentia ex illis esse ignota. Nec mirum est: si Philosophi immensam Dei virtutem non cognouerunt, cum ea numeretur inter articulos fidei, fides autem sit substantia rerum sperandarũ, argumentum non appatentium, cui cõstantissime adhæreo.

Cap. XXXV.

Diluuntur aduersæ rationes.

ABSOLVTA reliquorum explicatione, solum superest vt aduersas rationes diluamus, quæ quamuis absolutam veritatem explicent, tamen falsè eam ex Aristot. principiis colligunt: quarum prima eliciebatur ex contextibus 78. & 79. octaui Physic. in quibus Aristoteles videbatur non solum æternitatem, sed immensum robur primo principio tribuere: quæ ratio per dicta in præcedentibus cumulatè soluta est; Nam institutum Aristotelis eo loci est, ostendere motum æternũ à nulla virtute materiata effici posse, nec finita, nec infinita, de qua virtute materiata patefeci infinitum actione, extensione, & mora, in idem venire: at statim quod motor conceditur seiunctus à materia, ex eo solo quod sit seiunctus, elicit Philosophus, quod non patiatur, nõ moueatur, non laboret, & valeat mouere semper cuiuscunque gradus virtutis fuerit. Hinc reflectitur ratio: quia si esset immensi roboris, nullum per Aristotelem posset assignari tempus, in quo moueret, & dum instatur: quia primus motor ita est infinitus, vt vsurpatur infiniti nomen in eis contextibus, respondeo, id non esse verũ: quia iam patefeci motores separatos, nec finitos, nec infinitos esse, eo modo quo materiata dicuntur finita, vel infinita. Hinc regulæ, quibus Aristoteles in eis contextibus vtitur, solum sunt veræ de virtutibus materiatis, vt quod virtus maioris corporis diutius, & velocius moueat, & hac solutione prima, & secũda ratio diluitur. Tertia eliciebatur ex ratione, quam format Aristoteles in calce octaui Physic. quæ soluta est per dicta in præcedentibus: nam patefeci rationem illam formandam esse de formis materiatis, quæ non valent mouere semper. Addebatur comprobatio ex Ægydio deprompta, quia infinitum non potest effici, nisi à virtute robore infinita, respondeo infinitum pro æterno, à quouis æterno, & separato efficiente posse produci. Afferebatur ratio: quia posse mouere per aliquod tempus, indicat virtutem aliquam per maius maiorem, per infinitum infinitam, respondeo: regulam esse veram de formis materiatis, nam de abiunctis loquendo, quælibet valet mouere semper. Hinc Aristoteles in primo Eth. c. 6. de Idea boni inquit, nec quia est sempiternum, ideo est magis bonum. Addebatur comprobatio ex Simplicio, dicente, in motore primo infinitum totum esse simul; Respondeo, in eo infinitum mora esse simul, & sine extensione, quod in motu, & mobili est cum extensione, at non ob id esse infinitum gradu. Eliciebantur quarto loco rationes, ex his quæ communi consensione competunt Deo, pro quarum solutione primo accipio, formam omnem perinde se habere ac numerum, vt dicitur in octauo Metaphysicæ, context. 10. omnis enim forma in indiuisibili est posita, & est definitum aliquid, & terminus sequitur eius conditionem. Insuper accipio de omni forma, & conditione rerum, hoc esse verum, quod dum adsunt omnes gradus eius, nil vltra in eo genere expetere licet vt summe calido, summe candido, summe dulci, summe humido, nil calidius, candidius, dulcius, vel humidius expetere valemus, nec ob id sunt infinita. Addo tertio, finitum, & interminatum esse duplex, vel ex sui natura, & conditione, & hoc ex Aristotele

Diluuntur instantia varia.

Reflectitur ratio.

Solutio tertia rationis.

Solutio quarta.

non

non denotat imperfectionem, sed absolutum, & perfectũ, vel quia est pendens, & non includit gradus omnes qui ei sunt apti competere: & hoc denotat diminutionem, & imperfectionem. Ex his eliciuntur solutiones variarum difficultatum: nam dicebatur primum motorem ex se esse omne quod est: at hoc solum denotat quod ex alio non pendet; Addebatur, esse limitis, & termini expertem. Respondeo, esse talem ex falsa sententia Aristotelis in secunda significatione, non in ea, quæ primo nuper relata est. Addebatur esse aptũ ab infinitis participari: respondeo, ab infinitis successione, non gradu. Insuper dicebatur, quod explet omne desiderium, & nil vltra expeti, & excogitari potest. Respondet Peripateticus lumine supero destitutus, id accidere, quia includit omne suæ conditioni congruens, & nil potest excogitari vlterius quod ei congruat, vt patefeci exemplo caloris, & aliorum. Insuper Mens nostra cum sit finita, non est apta apprehendere, & excogitare eminentius, & sublimius Deo, & ob id nec optare. Quinta ratio sumebatur ex conditione limitis, & termini, quæ per dicta facile soluitur, nam quæuis essentia, natura, & conditio rei, secum defert terminos sibi congruentes, immo est ipsemet terminus: conditio, & essentia Dei est id, quod est optimum, vltra quod nil est aptum ei competere, & à nobis excogitari, & appeti. Ratio sexta sumebatur ex eo quod Mundus pendet ex Deo, quæ soluitur. Primo, quia ex sententia falsa Aristotelis Muudus est æternus, & à Deo pendet tanquam à conseruante, & fine. Insuper creatio patefacit vim immensam, non ratione rei creatæ, sed modi, quatenus ex nihilo constituitur in esse; At si Mundus sequeretur conditionem Dei, vt affectiones sequuntur formam, tunc si Deus esset infinitus, Mundus deberet esse mole infinitus, vt ei responderet, & præsertim cum agat ex sententia falsa Aristotelis secundum quandam naturæ necessitatem. Septima ratio sumebatur ex cognitione Dei, quæ est eius essentia, & est infinita: at facile soluitur, negant enim Peripatetici assumptum, quod cognitio Dei sit gradu, & intensione infinita, tum quia asserunt Deum cuncta noscere eminenter, non secundum distinctam formam: tum insuper, quia formæ rerum ex eo pendentium sunt infinitæ successione, non autem intensione, & gradu, non enim plura indiuidua constituunt maiorem intensionem essentiæ. Octaua ratio eliciebatur ex sententia Agathonis approbata ab Aristotele sexto Nicomachiorum, cap. secundo, quæ soluitur primo, quia in Philosophia Ciuili multa popularia proferuntur, & conceduntur pro institutione ciuium. Secundo Deus dicitur posse omnia, quæ sunt de perfectione vniuersi, non autem absolute, & omnia quæ ex materia fieri possunt: Mundus autem dicitur constare ex vniuersa materia. Hinc Deus non dicitur posse augere Mundum, vel plures Mundos producere, vt patet ex primo de Cœlo. Insuper vt Princeps dicitur posse omnia ad suũ Regnum pertinentia, ita Deus dicitur posse omnia attinentia ad Vniuersum, at non ob id infinita. Demũ ea sententia approbatur ab Aristotele quatenus inseruit suo instituto, nempe, quod consilium non sit de præteritis, quia permutari, & reddi non facta nequeunt. Postrema ratio sumebatur ex authoritate, quæ leuis est, quoniam longe plures fuerunt, qui putarunt Aristotelem minime nouisse Deum immensi roboris, quam qui putarunt oppositum: & quod dicitur de Alexandro, & Auerroe, quod putarint Deum immensi roboris approbandum non iudico: nam ipsi existimarunt, Cœlo & animam, & Mentem competere: ex definita ratione animæ ad corpus mobile, dixerunt prodire definitam motus velocitatem, ex mente autem secreta, dirigente, & consimiliter se habẽte, dixerunt prodire æternitatem,

Diluuntur instantia varia.

Sol quinta ratio nis.

Solut. sexta.

Solutio septima.

Solutio octaua.

Diluitur ratio postrema.

& hac ratione Auerroes in duodecimo Metaphysicæ 41. dixit, motum Cœli constitui per duos subordinatos motores, quorum vnus est finitus, nempe anima, ob definitam rationem, qua superat mobile, alter infinitus, non quidem robore, sed mora, quatenus est caussa æternitatis motus, nam quamuis anima Cœli statuatur ab eo æterna, tamen non potest mouere semper, quia recipitur in magnitudine, & vt moueat semper eget fine, & appetibili ex quo pendet, dirigitur, & seruatur. Et quod Auerroes non putarit primum motorem esse immensi roboris, conspicue patet ex 3. capit. de substantia Orbis, & ex secundo de Cœlo, context. 38. 39. 63. 71. & ex locis aliis. Constanter itaque credamus; Deum esse immēsi roboris. & gloriemur, gratiasque Deo referamus, quod cum sapientes mundi veritatem hanc inspicere non valuerint, nobis eius lumine reuelata sit. Pro qua veritate absoluta seruanda, etiam mori paratus sum.

FINIS DE COELORVM MOTORIBVS.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

DE CREATIONE EX PHILOSOPHORVM SENTENTIA, LIBRI DVO.

De Creatione Liber Primus, qui est de Creatione noua.

PROOEMIVM.

Creatio duplex. QVEMADMODVM externarum Dei operationum creatio est præstantissima, ita eius consideratio est sublimis, accuratamque exposcit explicationem. Et quoniam creatio duplex excogitatur, vna noua, altera æterna, quæ permisceri, & confundi non debent: ideò ego seorsum de vtrisque agens, à creatione noua ordiar, de qua maior est dubitatio, an Philosophis nota fuerit: ad quam si eleuari non valuerint, cōsiderabo deinde, an saltem creationem æternam, quam æternam emanationem appellant, aliqua ex parte valuerint excogitare. *Veritas constans & firma. Ordo seruandus.* De noua autem creatione verba facturus, non ambigam de absoluta veritate: (mihi enim superi luminis beneficio exploratissimū est, Deum in principio Cœlum, & Terram creasse, & quotidie nouas create animas, in humanaque corpora infundere) sed solum inquiram, nunquid Aristoteli nota fuerit, & principiis eius sit consentanea. Qua de re verba facturus, explicabo primo, quid creationis nomine denotetur, & quo discrimine à Physico rerum ortu sit distincta; Perpendam secundo, potiora eorum fundamenta, qui ex principiis Aristotelis creationem elici posse existimant. Explicabo tertio, sententiam Aristotelis, Quarto, aduersis rationibus respondebo.

Cap.

Cap. I.

Quid sit Creatio.

CREATIO à variis vario modo circumscribitur, D. Tho. in secundo Sent. distinct. prima, quæst. 2, inquit: Creare est producere rem in esse, secundum totam suam substantiam. Cui similis est Descriptio tradita à Scoto in secundo Sentent. distinct. prima, quæst. quinta, dicente: Creatio est productio totius creati in esse, non præsupposita aliqua parte eius, Quæ Descriptiones mihi dubiæ videntur: Primo, quia videntur competere productioni omnium formarum, omnis enim forma adeo tota producitur, vt nil eius antecesserit, ideo si hoc inspicimus, omnis forma fit ex nihilo, cum nil sui præsupponat, vt Philoponus disputans contra Proclum latissime patefecit. Alij dixere Creationem esse productionem rei creabilis, ex non esse simpliciter, ad esse, sine ope materiæ. Quæ Descriptio videtur redundans: cum enim primo dicatur ex non esse simpliciter, siue ex non esse penitus, frustra additur sine ope materiæ, quæ enim educuntur ex potestate materiæ, non dicuntur ex non esse penitus fieri, sed ex non esse actu, vt patet ex primo Physicorum, ea quoque particula, Simpliciter, non recte ponitur in Definitione, cum sit apprime ambigua, & multipliciter vsurpetur. Putarem ego definituros, Creationem, debere imitari Aristotelem definientem Motum: nam Creatio modo aliquo à motu contra distinguitur, Motus definitur, quod sit actus imperfectus, motoris, & mobilis: Creatio habet commune cum motu quod actus sit: differt, quia est actus perfectus, & totus simul cum motus, & generatio secundum fieri, saltem ob præcurrentes dispositiones sit actus imperfectus. Insuper Creatio dicitur actus solum Creatoris, non subiecti, vt motus, non enim subiectum exposcit, solum adest varietas termini, hoc est rei creatæ. Dicerem itaque, Creationem esse actum perfectum Creatoris Dei, quo creabile ex non esse penitus constituitur in esse. Partes Definitionis sunt conspicuæ, & cum dico, Creabile, denoto potestatem illam non repugnantiæ, quam obiectiuam appellant, quam tamen nil absolute constituere in esse putandum est, præter facultatem agentis, ideo ad eam congruenter redigitur.

D. Tho. *Scotus.* *Dubitatio.* *Opinio aliorum.* *Descriptio Creationis ex propria sententia.*

Cap. II.

Quomodo Creatio à Generatione secernatur.

CREATIONEM à Physica Generatione secerni, consentiunt profecto omnes: at quomodo secernatur, non facile est videre: cum enim ambo commune hoc habeant, vt rem non existentem, cui tamen nil repugnet, vt sit in esse constituant. De differentiis, varij varia dicunt: ar prætermissis quæ dicuntur ab aliis, vt rem lucide intueamur, ea quinque considerare tenemur, quæ ex sententia Aristotelis sub initio quinti Physic. pro omni transmutatione vel intrinsecus, vel extrinsecus requiruntur, ea autem sunt terminus à quo, terminus ad quem, subiectum, Motor, & tempus. Si terminum à quo consideramus, satis conspicua differentia elucescit, nam terminus à quo Generationis, est Priuatio, quæ est absentia formæ in subiecto apto eam recipere: quæ Priuatio innecta est alicui antecedenti formæ, quæ cum subsequente seruari non potest, & inde oritur, quod vnius generatio, est interitus alterius. Insuper ea Priuatio per

Pro discrimine Creationis à Generatione, quinque consideranda. *De termino à quo.*

negationem denotatur: ideo dicimus generationem inter contradictoria versari,& esse transmutationem ex non esse,ad esse: ea tamen negatio alteritatem, & priuationem denotat,non autem non esse penitus. Ex aduerso, Creatio pro termino à quo, non priuationem sed negationem exposcit, non negationem pro alteritate sumptam, sed negationem absolutam, quæ per nihilum denotatur,ita tamen, vt rei creandæ non repugnet esse. Hinc creatio absolute est perfectio, non autem alterius interitus, vt Generatio. Secundo, inspiciendo terminum ad quem, similiter distinguuntur: nam plura sunt creabilia, quam generabilia. Creabile est forma omnis sub Deo posita. Insuper materia quæ nisi seorsum creari, saltem concreari potest, adeo vt totum compositum absolute valeat esse terminus creationis. De Generatione secus se habet, terminus enim ad quem Generationis, est sola materiata forma. Ratio est: quia generatio est transmutatio Subiecti, ideo ea sola possunt dici termini Generationis, quæ per transmutationem ex potestate materiæ educuntur, eamque terminant: huiusmodi sunt solæ materiatæ formæ. Tertio considerando Subiectum, ex parte quoque eius differentia refulgebit, nam Generatio necessario exposcit Subiectum,ex quo educatur forma,& constituatur compositum. Illud autem exposcit,primo ratione transmutationis Subiecto egentis, secundo ratione termini ad quem,qui ex potestate Subiecti educitur,& est altera pars compositi, nec seorsum à Subiecto subsistere valet. Ex aduerso creatio ratione transmutationis Subiectum non exposcit, cum non sit transmutatio: ex parte autem termini,eo non eget pro sui productione: quia non educitur ex potestate materiæ, pro sui quoque conseruatione non necessario eo eget,quia formæ aliquæ creatæ sine eo seruantur, vt angeli: formæ tamen quæ cum materia vna creantur, vt in principio creauit Deus herbas virentes, vnà etiam cum materia seruantur. Ex his elicio id omne quod proprie generatur, esse compositum, non autem omne quod proprie creatur: nam quod proprie generatur, ex principiis internis generationis constitui debet,quæ sunt forma, & materia, vt patet ex primo Physic. Differunt quarto,ex parte efficientis: nam creatio exposcit vires Creatoris immensas, ideo solus Deus creare valet; Generatio exposcit vires definitas, Creatio sine medio prodit ex Deo, Generatio præsupponit Deum, Causas communes, & proprias. Cur autem Creatio vires exposcat immensas, alia erit consideratio. Insuper Creatio quia nihil præsupponit, & absolute ex non esse rem constituit in esse, ex ea sola causa efficiente prodit, quæ prima est, ex alio non pendet,& ipsius entis est origo. Generatio econtrario, cum aliquid præsupponat,& non absolute ducat ad esse, sed ex ente vno, ducat ad aliud, causis secundis competit,pendentibus ex alio, & supponentibus aliud. Quinto differunt ex parte temporis: nam Generatio quæ complicatur cum alteratione, dupliciter consideratur: primo,vt cum alteratione complicatur, ac ita mensuratur tempore: secundo,pro termino eius proprio,& pro ipso genito esse: qua consideratione dicitur in eo instanti genitũ esse, quod est terminus postremus temporis vniuersæ transmutationis: Creationi neutrum competit, non primum, non enim est transmutatio egens tempore,sed vt est supra modum, ita est supra tempus: non secundum, quia momentum quo aliquid creari, vel creatum esse dicitur,non est finis alicuius transmutationis,& temporis, sed instans,in quo aliquid creatum dicitur. Vel refertur ad Deum creatorem, ac ita est instans æternitatis,supra motum & tempus positũ. Vel refertur ad rem aliquam,quæ deinde tempori subiiciatur,vel cum tempore complicetur: quæ res creata potest esse du-

De termino ad quem.

De subiecto.

De efficiente.

De tempore.

se duplex, vel primo creata, vel creata in progressu temporis: si primo fuit creata, vt in Principio Creauit Deus Cœlum, & Terram: Dicendum quod vna cum tempore creata fuit, & cœpit esse cum negatione de præsenti aliquo nunc, imaginatione concepto, post quod instans dicitur creatum esse, adeo, vt eo nunc non fuerit, & mox fuerit; Si autem res creata fuit in progressu temporis, vt quotidie hominum animæ creantur: de his dicere debemus, quod creantur aliquo instanti temporis, respondente instanti æternitatis, per negationem de præsenti, & in eo instanti creantur: non quia tale instans sit finis antecedentis motus, vel temporis ei conducentis, sed quatenus Creatio actus perfectus est, totus simul, extensione, & successione carens, tempore non egens.

CAP. III.

An Creatio sit mutatio.

QVONIAM per Creationem res post non esse recipiunt esse; ideo non leuis est dubitatio, an ea vel mutatio, vel mutatum esse dici debeat. Qua de re tres sunt principales opiniones. Vna est Scoti secundo Senten. Distinct. prima, quæstio quinta, dicentis, Creationem simplicium, vt Animæ, & Angelorum, mutationem non esse: quia nil adest quod mutetur. Creationem vero compositorum veluti Terræ, & Ignis, modo aliquo posse dici mutationem: quoniam in eis reperitur materia; in quam primo desinit Creatio, quæ materia potestate est, & per formam perficitur, & secus tunc se habet quam prius: non quia prius fuerit, sed quia prius non sic se habuerit: hinc addit, quod dum mutationem definientes dicimus, debere per eam rem secus se habere quàm prius, id non esse cum positione accipiendum, cum referatur ad terminum à quo. Propterea, colligit vel nullam creationem esse mutationem, si oporteat semper subiectum, quod est potestate, prius tempore fuisse, & denuo perfici per formam: vel saltem creationem rei simplicis, non esse mutationem, si satis est subiectum quod est potestate prius, solum origine non fuisse sub eo actu, in quo mox est; Hæc ille. Hanc opinionem dubiam puto, primo, quia dum compositum creatur, terminus Creationis, non est sola forma, sed compositum: consideratur enim Creatio totius, vt contra distinguitur à Creatione rei simplicis: totum autem non habet materiam quæ illi subiciatur, ideo considerando Creationem totius, non potest ob id dici mutatio. Præterea, si etiam compositum consideratur non ex parte totius, sed ratione partium eius, quarum vna perficit alteram, ita quoque Creatio non debet dici mutatio, quia Creatio ex se hoc habet, vt nil expostcat, vel præsupponat: ideo si forma creata in alio seruatur, hoc ei ex accidenti competit, nam tanquam actus creatus posset sine alio esse: posset enim Deus Creare formam seorsum à materia, & eam seruare, vt seruat accidentia Sacramenti. Nos autem id considerare tenemur quod est per se, & præsertim, quia sermo est de Creatione, & de illa quærimus an sit mutatio: materia autem non creationis est subiectum, sed formæ creatæ, ideo ob id Creatio, non potest censeri mutatio. Propterea, est opinio secunda Ioan. Bacc. in secundo Sentent. distinct. prima, quæst. 2. artic. 1. dicentis, Creationem posse dici mutationem: inquit enim mutationem esse duplicem, vnam, quæ est via ad terminum. Alteram, circa terminum, non egentem subiecto, sed vnà cum termino existentem, & huiusmodi ait esse Creationem. Quam sententiam similiter dubiam puto. Primo, quia tunc in Physica mutatione duplex includeretur mutatio, vna ad terminum, altera circa termi-

An creatio sit mutatio opinio Scoti.

Dubitatio.

Opinio Io. Bac.

Dubitatio.

num: Et quoniam transmutatio subiecti, quæ est via ad terminum, per se ad terminum dirigitur, tunc mutationis per se esset mutatio, & ad mutationem mutatio quod reiicitur ab Aristotele in quinto Physic. Præterea perpendamus, quæ sit conditio mutationis; Inquit Aristoteles in quinto Physic. Mutationis nomen, nempe μεταβολὴ, nil aliud denotare, nisi post aliud, aliud: adeo, vt sit translatio ex vno, in aliud. At Creationi hoc non competit: non enim in ea reperitur subiectum, in quo illa terminorum successio locum habeat, immo nec termini proprie sumti in ea reperiuntur, nihil enim vere terminus esse non potest, & præsertim, quia termini exposcunt commune subiectum, in quo per successionem recipiantur. Propterea est opinio tertia D. Thomæ in secundo contra Gent. & in Quæst. Disputat. de Creatione, quod ea minime censeri debeat mutatio: nam mutatio vniuerse sumpta, Definitur ab Aristotele in tertio Physicorum, quod sit actus imperfectus, quod versetur inter agens, & patiens, quæ Creationi non competunt. Huius opinionis fuit Simplicius, qui in primo de Cœlo commen. suo 21. asseruit, si Mundus in alium Mundum transmutaretur, seruaretur ratio transmutationis: at si in non ens transiret, non vtique transmutari diceretur, transmutatur enim quod transit ex vno in aliud.

Opinio D. Thomæ.

Opinio propria.

In hac opinionum varietate dicendum puto, quod si mutationis nomen proprie vsurpemus, Creatio nequaquam est mutatio: At si mutationis nomen vsurpatur secundum eminentiam, quatenus seorsum à qualibet imperfectione includit perfectionem mutationis, sic mutatio dici potest. Est itaque mutatio secundum eminentiam, at non secundum propriam formam, & iure profecto: nam superis ea seorsum à pugna, & imperfectione competunt, quæ in operibus naturæ inuicem pugnant, & cum imperfectione sunt complicata. Est itaque mutatio: quia includit fructum eius, nempe constitutionem rei in esse, at non formam. Sed instabit aliquis: Si Creatio non est transmutatio, dabitur transmutatum sine transmutatione: nam dicebat Auerroes in primo Physic. Si daretur Creatio, vel daretur transmutatio sine Subiecto, vel transmutatum sine transmutatione, indicans Creationem non posse dici mutationem, cum nō adsit Subiectum. Respondeo, in creatione non reperiri transmutatum sine transmutatione, sed constitutum in esse sine formali transmutatione, non tamen sine transmutatione eminenti, vt patefeci; & cum sit Dubitatio an Creatio à re creata distinguatur, prætermissa disputatione, puto dicendū: quod Creatio præter Creatorem, & Creaturam, nil absoluti dicat, sed solum superaddat relationem, ex parte Dei, rationis, ex parte creaturæ realem, quæ relatio à fundamento solum ratione, & formaliter distinguatur.

Dubitatio.

Solutio.

Cap. IIII.

Rationes ostendentes per principia Peripateticorum dari Creationem.

Ratio prima.

Ratio secunda.

Existimarunt nonnulli viri docti, Aristotelé nouisse Creationem notam, & ex principiis ei notis eam elici posse: Nam humana mens extrinsecus accedit, vt dicitur in secundo de Generatione Animalium, cap. 3. & 4. Quare non educitur è potestate materiæ, sed denuo creatur. Insuper vtor ratione D. Thom. in 2. Sent. Dist. 1. q. 2. Omne quod est in aliquo genere imperfectum, oritur ex eo, in quo primo, & perfecte, natura generis reperitur: at omne infra Deum participat ipso esse, & cum imperfectione est iunctum: quare oportet, vt id omne absolute ex Deo prodeat, in quo eminenter, & seorsum ab imperfectio-

fectione includitur: huiusmodi autem emanatio est Creatio, per quam totum in esse constituitur. Confirmatur hæc ratio per Aristotelem, nono Metaphysicæ 17. dicentem: Si prima non essent, nil vtique esset: quod profecto de Deo (omnium consensione) maxime est verum. Quo præassumpto ita argumentor, Quodcunque ex se non est, sed omne quod est absolute habet ab alio, creari dicitur, omne infra Deum relatum ad Deum est huiusmodi, quare dicitur creari. Minor est Aristotelis vt patuit, maior elicitur ex Definitione creationis in præcedentibus tradita. Præterea, quod ex sui conditione absolute nil supponit, dum producit creare dicitur: Deus est huiusmodi, quare, &c. Maior patet: Minor ostenditur. Vnumquodque enim vt est, ita operatur, Deus ex nullo penitus pendet, quare producendo nil absolute supponit, alioquin ex eo modo aliquo penderet. Præterea, virtuti immensæ, actio respondere debet, quæ eius virtuti respondeat. Deus est vis immensa, quare producendo eius infinitudinem debet patefacere, hoc fit per creationem, quæ immensam facultatem exposcit. Nam si Ars supponit subiectum actu, Natura, potestate Deus immensus supra Artem, & Naturam constitutus, nil penitus supponere debet, alioquin Naturæ non præstaret. Præterea, vtor ratione Aegydii: Deus est actus purus, ideo absolute id quod est, producit, est causa prima & communissima, igitur primum, & communissimum effectum producere debet, huiusmodi est ipsum esse, quare id producit, & propterea creat: patet consequutio, quia producens absolute id omne quod extra se est producit totum, & nil supponit, huiusmodi autem est creatio, ideo primo Cœli 100. dicitur, ab eo omnibus tributũ fuisse vt sint. Insuper Agens absolutissimum supra tempus, & motum positum, producit opus absolutissimum sine tempore, & motu: Deus est Agens absolutissimũ, ideo opus absolutissimum, & vniuersum, non partem solam producere debet: huiusmodi autem est Creatio. Propterea iure optimo inquiunt Academici, Deum magis diligere Mundum, & opera sua, quam cæteri parentes suos natos, & Artifices sua opera diligant, producit enim opus integrum nil supponens, cum a cæteris portio sola producatur, adeo vt Artifices plura supponentes, minus sua opera diligant: Parentes pauciora supponentes, magis, Deus nil supponens, maxime diligat. Præterea, vtor ratione Philoponi contra Proclum, Disput. 9. cap. 11. Omnia quæ fiunt, ex nihilo fiunt, omnia quæ intereunt, in nihilum transeunt, igitur cuncta creantur, & propterea datur creatio, & in nihilum deductio. Patet consequutio ex notitia creationis. Ostenditur ab eo assumptum, quia solæ formæ fiunt, & intereunt, non materia, nã ea nec fit, nec interit, non compositum totum: quia eius vna pars, nempe materia non fit, sola itaque forma fit, & per eam dicitur compositum fieri & interire. Cum itaque compositi sola fiat forma, ea ita fit, & interit, vt nil eius antecedat, nilque remaneat, quare ex nihilo fit, & in nihilum transit. Soluitur hæc ratio ab aliis vario modo: quidam cum Aristotele in septimo Metaphysicæ, & in primo Physi. aiunt: quod fit esse compositum, non formam, nec materiam fieri, & interire. Insuper addunt alii, vt Simplicius in octauo Physic. in digress. contra Philoponum, formam non ex nihilo fieri, quia semper fit ex aliquo, tanquam ex termino a quo, & materiã præsupponit, ex qua per transmutationem educitur. Has solutiones euertit Philoponus: nam dicere non formas, sed compositum, fieri, cum vero pugnat, quia id fit quod ex nõ esse, transit ad esse: at hoc soli formæ, primo competit, cõposito autem competit, non primo, sed munere formæ: nos autem affectiones Subiecto primo tribuere tenemur. Id quod dicitur de termino a quo ad rem facere

Confirmatio. *Ratio tertia.* *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.* *Septima.* *Academici.* *Octaua.* *Solutio.* *Euersio.*

non videtur: quoniā forma antecedens penitus interit, nec ex ea, vt ex parte fit altera. Similiter, quod additur de materia, & eius poteſtate, nullius videtur roboris: nam materia non eſt pars formæ, poteſtas adueniente forma euaneſcit, adeo, vt abſolute forma ex nihilo fiat, & in nihilum redigatur. Præterea, quod forma nequeat educi ex poteſtate materię, oſtenditur ab eodē Philopono, quoniam præſtantius non educitur ex ignobiliore, & nil ex eo educitur in quo non reperitur, forma eſt præſtantior quam materia, & tantum abeſt, quod in materia reperiatur, vt in ea priuatio & potentia inſint, quæ cum forma pugnant, & ſimul ſeruari nequeunt. Hæc lucide confirmantur per ea, quæ Arte fiunt, Ars enim dicitur forma & formam parit, quæ non ex poteſtate materiæ educitur, nō enim Materia Artificialium, ad eorum formam propenſa eſt, ſed violentia ab Artifice inducitur. Vt itaque per Artem ab Artifice in materiam inducūtur artificioſæ formæ, ita ab vniuerſi opificio, hoc eſt ab vniuerſi cauſarū ſerie, formas rerum natura conſtantium in materiam induci putandum eſt. Præterea, hæc omnia variis exemplis confirmantur: primo, radii, & lumen ex poteſtate perſpicui non educuntur, ſed a lucido corpore inducuntur. Actiones ſenſibilium quæ ſine tempore in medio recipiuntur, non per tranſmutationem ex medio educuntur, ſed inducuntur ab agente. Similiter ſpecies intelligibiles, quarum Mēs dicitur locus, in tertio de Anima, cont. 6. non ex poteſtate eius per tranſmutationem educuntur, ſed abſolute ab earum agente inducuntur, vt etiam habitus intellectus, non ex antecedentibus habitibus tanquam ex termino, a quo fiunt, neq; per tranſmutationem ex Mentis poteſtate educuntur, ſed ex nihilo fiunt, & per obliuionē in nihilum redigūtur. Idipſum patet de productione earum formarum, quæ pro ſui ortu alias ſui generis in materia nō ſupponunt: Veluti inſpicimus ex Elementis colorū, ſaporum, odorumq; ex partibus, mixta gigni, illis qualitatibus affecta, & in Elementa reſolui eis penitus deſtituta, adeo, vt abſolute ex nihilo illæ qualitates fiant, in nihilumq; redigantur. Ad hęc accedit, quod Generationis Definitio, ab Ariſtotele in primo de Ortu, & interitu tradita, hoc ſupponere videtur: dicitur enim Mutatio totius in totum, at nō totum fieret, ſi aliquid ſupponeretur eius, quod fit. His, & conſimilibus rationibus nititur Philoponus ſuadere cuncta quæ fiunt, ex nihilo fieri, & in nihilum redigi.

Confirmatio.

CAP. V.

Sententia varia de Creatione.

Opiniones varia de eductione formarum.

DE modo quo formæ in lucem prodeant, variæ veterum extitere ſententiæ, nōnulli eas in materia latere, & per tranſmutationem educi exiſtimarunt. Cuius ſententiæ fuit Anaxagoras. Alii putarunt eas non educi, ſed induci, qui in tres tanquam claſſes ſunt diſtributi: vel enim ſupero lumine illuſtrati, dixerunt, ſine medio per Creationem nonnullas a Deo induci, vt quotidie a Deo induci humanas Animas nouerunt Theologi: vel induci putarunt a Deo per Mentem, ſiue Ideas, Rationes, & Semina, vt putarunt Academici, ex quorum ſententia Philoponus in primo de Ortu, & interitu, com. 118. ait, formas non educi ex poteſtate materiæ, ſed potius induci ab vniuerſi opificio, hoc eſt a ſerie communium cauſarum. Vel demum induci putarunt a poſtrema intelligentia, quam Auicenna datricem formarum nuncupauit. *Sententia* Theologorum [illegible]ſt, [illegible]ignota Philoſophis: nam creatio ad fidem pertinet, quæ eſt ſubſtan-

Veriſsima eſt ſententia Theologorum.

substantia rerum sperandarum, argumento non apparentium. Sententia Academicorum principiis Aristotelis non est consentanea, nam rennuit sępe Aristotelis Ideas mētis, & rationes animæ. Insuper si Semina ab Anima Mundi infunduntur in materiam, vnde tanta seminum, & formarum varietas prodit? ex vna enim anima non prodeunt semina varia. Sententia Auicennæ longius a vero abest. Cum enim ordine quodam dicat Intelligentia se procreare, & ab earum postrema infundi mortalium formas, primo creationis officium Dei proprium, tribuit aliis, deinde formas mortales a postrema Intelligentia ait infundi, cum aperte per transmutationem a propriis agentibus producantur. Propterea, est opinio tertia quorundam, qui vt Creationem vitent, & Generationem in parte seruent, aiunt in materia inchoationes quasdam formarum reperiri, quæ a proximo agente perficiantur. Quæ sententia vel redigitur in opinionem Academicorum, semina in Materia excogitantium, ac ita vt illa est reiicienda: Vel per inchoationes intelligunt gradus formarum, vt in aqua tepida inchoationem caloris inueniri dicimus: quod approbari nō debet: quia multæ formæ carent gradibus, nec recipiunt magis, & minus. Vel significant formam corporis coęuam materiæ, quam nonnulli aiunt esse tanquam initium, & inchoationem propriarum formarum: quæ sententia falso nititur fundamento, nempe forma corporis reiecta in lib. de materia, vel demum per inchoationem solā denotant facultatē materiæ. Et inde prodit opinio postrema, quæ est opinio Aristotelis, per quam dicimus formas non penitus induci ab agente, nec tanquam omnino, vel in parte latentes educi, sed ab agēte per transmutationem ex potestate materiæ educi, quæ potestas aliqua ratione dici potest inchoatio, quia mediat inter non esse penitus, & actu: & hac consideratione concedi debent inchoationes. Similiter seruantur modo aliquo semina, quia virtus agentis per antecedentes dispositiones attingens materiam, est tanquam semen propriæ formæ, vt calor dici potest semen formæ Ignis, operans facultate, & virtute formæ Ignis. Vt de Semine Animalium dixit Aristoteles. Ex quo patet, quomodo forma, ex sentētia Aristotelis dicatur educi ex potestate materiæ, nam agens Physicum suis qualitatibus tanquā instrumentis permutando Subiectum, idque cōgruenter disponendo, formam, quæ potestate in eo reperiebatur, ad actum deducit. Sic dicitur tradere non multitudinem, sed perfectionem, vt ait Auerroes duodecimo Metaphysicæ 18. quoniam non formam seorsum producit, productamq; materiæ tribuit, sed permutando subiectum, eam ex potestate, tanquā inchoatam formam ad actum perducit. At de hoc alibi latius sum loquutus.

Sententia Academicorum. *Sententia Auicenna.* *Opinio tertia.* *Opinio Aristotelis.* *Quomodo forma ex materia educatur.*

Cap. VI.

Ostenditur Aristotelem nouam Creationem non nouisse.

SENTENTIA est D. Tho. in secundo Sent. Dist. prima, nouam creationem rationibus ostendi non posse. Cui addo, eam per principia, & fundamenta Peripatetica minime posse defendi, sed cum illis manifestissime pugnare. Quod ostendo, & primo: Creatio euertit communem conditionem efficientis definiti ab Aristotele, igitur aduersatur principiis eius: consequentia deducitur, quia Creare est agere, ideo debet seruare, non euertere conditionem efficientis. Assumptum patet: quia efficiens vniuerse sumptum, definitur ab Aristotele in secundo Physic. 29. Quod sit primum principium mutationis vel

Arist. nō nouisse Creationem. *Ratio prima.*

Solutio. quietis. Soluũt nonnulli, afferentes agens esse duplex, vnum Metaphysicum, & supra naturam: Alterum Physicum. Agens Metaphysicũ, aiunt esse principium, *Euersio.* vnde opus. Agens Physicum, esse principium, vnde motus. Quæ Solutio euertit sententiam Aristotelis: nam si putasset dari Agens Metaphysicum, distinctum a Physico, debuisset in Metaphysica secus id definire, quod minime fecit. Sed in quinto Metaphysicę 17. & nono Metaphysicæ, contex. 2. non secus causam efficientem definit per esse principium transmutationis, ac id faciat in secũdo Physicorum. Quod confirmatur: quia potestas efficiendi ex sententia Aristotelis est ad aliquid, & refertur ad potestatem patiendi, nec reperitur id quod *Confirmatio.* est omnia facere, nisi reperiatur quod est omnia fieri, & vice versa: vt dicitur in tertio de Anima 17. Ideo in tertio Physic. 18. asseritur eundem esse actum agen- *Alia cõfirmatio.* tis, & patientis. Et Auerroes in primo de Cœlo, 124. potestati agentis ait respõdere potestatem patientis. Præterea, si Aristoteles alium efficiendi modum nouisset, saltem dum loquitur de Materia, vel Mundi productione, & ostendit non esse genita, modum illum indicare debuisset: at oppositum facit, ex eo enim *Secũda.* quod per transmutationem non sunt effecta, absolute colligit, ea non esse facta, sed esse æterna, & ingenita. Quæ consequutio inanis esset, si ex eius sentẽtia inueniretur alius efficiendi modus. Secundo, Creatio, ex sententia Aristotelis euertit conditionẽ Materiæ, igitur ex eius opinione concedi non potest. Assumptum patet ex Definitione materiæ, tradita in primo Physic. 82. Dicitur enim primum Subiectum vniuscuiusq;, ex quo fit aliquid, cum insit, & si quid interit, in id demum resoluetur: est itaque cõditio materiæ, vt sit commune subiectum eorum quæ fiunt. Quod si Aristoteles inquit, ex quo fit aliquid, ait aliquid, tum *Solutio.* quia nõ cuncta absolute fiunt, tum insuper, quia ea, quæ fiunt, sunt particularia. At soluunt, dicentes esse commune Subiectum eorum, quæ transmutatione, & natura fiunt. Quæ Solutio apud Aristotelem locum non habet: quia si daretur modus productionis per Creationẽ, præsertim cõpetens simplicibus, peccasset Aristoteles per fallaciam consequentiæ: quoniam ex eo quod materia nõ potest *Tertia.* proprie gigni, & ex materia fieri, infert absolute eã nec fieri, nec interire, & æternam esse: quod minime posset inferre, si per eius principia daretur alius productionis modus. Tertio creatio ex sententia Aristotelis euertit conditiones effectionis rerũ, & propterea euertit se ipsam, quæ effectio dicitur. Assumptũ ostenditur: nam quod efficitur, transit ex nõ esse, ad esse, & dicitur terminus effectionis, non datur terminus sine via, costitutũ in esse, sine constitutione, & mutatũ *Quarta.* sine præcurrente mutatione. Hinc Aristoteles in sexto Physicorum, cumulare ostendit, omne transmutatum prius trãsmutari. Quarto, creatio ex sententia Aristotelis euertit conditionẽ rei quæ efficitur: nam conditio eius est, vt primo effici possit. Propterea ita argumentor, Quod Creatur, vel poterat creari, vel ne: si non poterat, non crearetur, nõ enim fit quod fieri nequit, vt dicitur 3. Metaphysicæ, cap. 4. Si poterat creari, quoniam posse fieri, denotat potestatẽ patientem, vt posse facere efficientem: est necesse, vt præcurrat potestas patiens, quæ sine *Solutio.* materia non seruatur: quare est necesse, vt materia, & subiectum præcurrat. Ait Scotus, præire potestatem, quam obiectiuam appellat. Sed ea solutio non satisfacit: quoniam ex sententia Aristotelis vt patet ex quinto, & nono Metaphysicę, omnis potestas, vel efficiendi, vel patiendi est, & omnis potestas patiendi ducit ortũ ex prima materia, & sine ea seruari non potest. Hac nuper formata ratione vtitur Aristoteles in primo de Cœlo, 136. inquiens, necesse est igitur generabilia, quandoque esse, quandoque non, talium autem eadem potestas est cõtradictionis,

dictionis & materia causa est vt sint, & non sint, &c. Idipsum affirmat in cont. 103. inquiens: Amplius autem quod non habet principium, ita se habendi, sed nõ potest aliter se habere prius per omne æuum, nequit transmutari, erit enim aliqua causa, quæ si prius esset, posset secus se habere, quod nequit secus se habere. Si autem prius ex aliter se habentibus constitutus est Mundus, si quidem semper ita se habentibus & nõ valentibus secus se habere, non vtique factus esset: si autem factus est, necesse est & ea potuisse secus se habere, nec semper ita se habere &c. Conspicue patet ex sententiã Aristot. id solum fieri, quod primo potest fieri, & omnem patiendi potentiã oriri ex materia. Nec sat esse potentiam obiectinã, quę est non repugnantia ex parte obiecti, & præsertim quia potentia, quæ est nõ repugnantia ex parte obiecti, inanis est sine potestate patiendi, nisi enim adsit potestas patiendi, adest pugna ex parte materiæ, quæ dicitur causa, sine qua non, & necessaria, vt patet ex calce secundi Physic. Confirmatur: quia ea potestas obiectiua, vel nihil, vel aliquid est: si nihil, pro nihilo conducere poterit, si aliquid vel est Substantia, vel Accidens, non Substantia, quia vel esset Substãtia agentis, vel patientis, ac ita, vel esset potestas efficiendi, vel patiendi, Non accidens, quia niteretur aliqua Substantia, vel agentis, vel patientis: ac ita, vel agens vel patiens esset, vt prius, & præsertim, quia omnis potestas nititur aliquo fundamẽto. Non itaque datur potestas obiectiua, nisi vt redigitur ad potestatem agentis, vel patiẽtis. Quinto, Creatio destruit primum, & commune principium Naturaliũ Philosophorum, quod est, Ex nihilo nihil fit, & propterea destruit Naturalem sciẽtiam, & a naturali Philosopho cognosci non potest. At inquiunt, id commune principium intelligi debere de vera generatione compositorum, non de simplicium procreatione. Quæ solutio euertitur, ne dum per dicta in præcedentibus, verum insuper quia Aristoteles in calce primi Physi. de prima materia loquens, quæ simplex est, ait non posse gigni, nec interire: quia si fieret ex materia, necessario fieret, & in materiam per interitum resolueretur. Similiter sub initio octaui Physic. formãs primam ostensionem pro æternitate motus manifestat, quod si vel motor, vel mobile, fierent, per motum, & transmutationem fierent, quæ transmutatio, mobile aliud, & motorem exposcerent, adeo vt ex eo quod materia, motor. & mobile, si fierent, materiam, & motum præsupponerẽt: infert absolute esse ętetna, quod colligere non posset, si creationẽ concessisset, & in parte nouisset. Sexto, Creatio aduersatur vię qua progrediuntur Philosophi, pro noscendo mũdo productionis rerũ: progrediuntur enim ex singulis rerum productionibus, sub sensum cadentibus, quæ materiã exposcunt, ideo Aristoteles in primo Physic. 60. 62. 63. ex omnibus, quæ fiunt, colligit, materiã necessario statuendam principiũ rerum. At soluentes, aiunt Aristotelem loqui de ortu, ex Natura proxime prodeunte, non antẽ de emanatione rerum a Deo. Quæ Solutio non est Philosopho consentanea: quoniam dum euertitur Sententia aliqua vniuersalis, ex singularibus collectã, afferri debet instantia aliqua aduersus eã, quæ conspicua sit, at Physicus sensu, tanquam principio vtens, nullam afferre valet productionem sub sensum cadentem, quæ materiam non exposcat, quare vt Physicus cogitur fateri necessitatem materiæ. Septimo, Creatio aduersatur naturæ, eique operandi modo quo Aristoteles putat Deum operari, igitur ab eo non potest concedi. Assumptum ostenditur, primo, quia Deus ex sententia Aristotelis non operatur nisi per mediam naturam, & non generat nisi Lumine, & Motu: at Creatio, nec Lumini, nec Motui, nec viribus Naturæ subiicitur. Insuper Creatio exposcit vires Creatoris immens[illegible]s, quas Arist[illegible]teles non nouit,

Confirmatio.
Quinta.
Solutio.
Euersio.
Sexta.
Solutio.
Euersio.
Septima.
Octaua.

vt distincta consideratione patefeci. Praeterea, Creatio noua exposcit modum operandi extrinsecus libere, & contingenter: at Aristoteles censet Deum operari cum quadam Naturae necessitate. Praeterea, elicitur ex octauo physic. ab aeterno nil noui fieri posse, quod non sit eiusdem rationis cun antecedentibus, vt contingit de reuolutionibus Coeli, & si quid noui ab aeterno prodit, id pendet ex noua aliqua mutatione, in aliquo facta, & per medium aliquid, non autem proxime ex Deo, quare Deus nil denuo creat ex sentẽtia Aristotelis. At Soluunt, dicentes Creaturas nouas prodire ex Deo, veluti animas humanas, praecurrente noua mutatione facta in corpore foetus, a causis proximis. Haec Solutio a Peripatetico nõ admittitur: tum, quia sic actio Dei penderet ex mutatione mortalium, & voluntati hominum subiiceretur. Tum insuper, quia huiusmodi Creatio exposcit distinctam notitiam singulorum hominũ, quam Aristoteles Deo competere non existimauit, vt patet ex 12. Metaphysicae. Demũ ostenditur, Creationem nouam ab Aristotele non concedi, considerãdo ostensiones varias, quibus ipse vtitur, quae data noua creatione, inanes penitus redderentur. Ostendit Philosophus in primo de Coelo, omne aeternum ex vna parte, esse aeternum ex altera, quod per nouam creationem euertitur, anima enim denuo creata, seruatur aeterna. Insuper in eodem primo de Coelo ostenditur, omne genitum esse mortale, quod etiam per nouam animae creationem euertitur. At soluentes aiunt, sententiam illam esse veram de proprie genitis, non de creatis. Quae Solutio cum principiis Aristotelis aperte pugnat: primo, quia consideranti ostensionem eius, redditur notum, aeque vim habere de cunctis quouis modo incipientibus esse, inquit enim si genitũ est immortale, quia cum sit genitum, potest non esse: ponatur quod non sit, id simul erit, & non erit, aperte patet, rationem hanc vim habere dẽ cunctis quouis modo incipientibus esse, nam etiam id quod creatur, quatenus est ex se, potest non esse, & praesertim, quia ex sententia noscentium nouam Creationem, Deus extrinsecus contingenter operatur. Et confirmatur: quia Aristoteles in primo de Coelo referens significationes geniti, & ingeniti, ostendit vere ingenitum, & incorruptibile id esse, de quo nõ est verum dicere, quod aliquando sit, aliquando nõ sit, & ostendit vere incorruptibile sumptum pro eo quod semper erit, reciprocari cum ingenito, quod semper fuit, adeo, vt quod coepit esse, quouis modo coeperit esse, inter genita numeret, cui ait competere non posse vt semper sit. Praeterea, si datetur Creatio, euerteretur sententia Aristotelis in primo de Ortu, & interitu, quod vnius ortus necessario sit alterius interitus. Demũ, apprime damnandus esset Aristoteles, si nouã Creationẽ nouisset, & rem tanti ponderis nullibi explicasset, immo semper oppositum eius approbasset: inquit enim in primo Physic. 51. nec Litem conficere amicitiam, nec amicitiam Litem, sed requiri tertium, nempe materiã, quam & necessariam, & causam sine qua non, appellat in calce secundi Physicorum.

Solutio.

Nona.

Solutio.

Decima.

Cap. VII.

Explicantur nonnulla conducentia pro soluendis aduersis rationibus.

VT sententia Aristotelis magis reddatur conspicua, aduersaeque rationes facilius diluantur, operaeprecium est, primo nonnulla cognitu vtilia explicare, & praesertim digrediendum est per omnia quae fiunt, vt constet modus ge-[illegible] cuncta, quae fieri posse videntur, vel sunt Substantiae, vel

Cuncta quae fiunt.

vel Accidentia. Si ſubſtantiæ, vel ſimplices, vt formæ, vel compoſitæ. Si Accidētia, vel ſpiritalia, vel materiata. Si Generatio tribuitur Subſtantiæ compoſitæ, ei proprie Generatio competet: nam id vere gigni dicitur, cui competũt principia generationis, huiuſmodi eſt compoſitum. Hinc Ariſtoteles in primo Phyſic. declaratis Principiis, colligit omne quod fit, eſſe compoſitum. Et confirmatur: quia id proprie fit, quod eſt totum completum, & abſolutum, huiuſmodi eſt compoſitum. Si vero generatio tribuitur Subſtantiæ ſimplici, conſiderādo materiam, ea nec fit, nec interit, vt patet ex primo Phyſicorum 82. ſolum dicitur ſubiici Ortui, & interitui, & fieri aliquid, vt paries dicitur fieri albus, loquendo de forma, ea quoque proprie non fit, tranſit tamen ex non eſſe, ad eſſe, quod materiæ non competit. Hinc magis fieri dicitur, proprie tame dicitur terminus ad quem generationis, & a quo interitus. At cum ex non eſſe tranſeat ad eſſe, ſi quis quærer, num ex nihilo fiat, vtendum eſt diſtinctione: nam formam ex aliquo fieri, dupliciter poteſt intelligi: Vel quod fiat ex aliquo, tanquam ex parte ſui, in quod etiam per interitum reſoluatur, quod minime dicendum eſt, non enim eſt neceſſe, vt gradus aliquis formæ generandæ præcurrat. Hac itaque conſideratione, formæ omnes ex nihilo fiunt, & in nihilum tranſeunt. Et hoc ſolum oſtendunt rationes Philoponi in præcedentibus relatæ. Secundo intelligi poteſt fieri ex aliquo, vt ita fieri contradiſtinguitur a Creatione: nam Creatio dicitur ex nihilo, nedum ex nihilo ſui, verum inſuper ex nihilo cum relatione ad terminum a quo, & ad Subiectum, quod non competit formis, quæ ſunt termini generationis, illæ enim pro aduerſo termino habent priuationem, iunctam formæ antecedenti, ac inſuper, non fiunt ſine ſubiecta materia, & præcurrente tranſmutatione, qua id quod eſt poteſtate, redigitur ad actum. Dum profertur ea communis ſententia: Ex nihilo nihil fit, ea a Philoſophis profertur de his, quæ vere fiunt, nempe de compoſitis, inſuper eadem eſt vera, etiā de forma: quia non fit ex nihilo in ea ſignificatione, in qua ex nihilo fiunt ea, quæ creātur. Ex quo cōſtat minus recte Philoponum arguere veteres Philoſophos, dum ait, veteres enunciaſſe, ex nihilo nihil fieri, cum ramē oppoſitum ſit verum, nempe cuncta quæ vere fiunt, ex nihilo fieri, vere enim fiunt formæ, quæ ex nihilo ſui producuntur. Decipitur Philoponus: quia non in ea ſignificatione Philoſophi, & præſertim Peripatetici, eam ſententiam enunciarunt, ideo id quod eis obiicit, ad rem non facit. At loquamur de ortu accidentium, quæ cum ſint duplicia, materiata ſcilicet, & ſpiritalia: ordiendo a materiatis, de illis id primo dicendum eſt, quod dictum fuit de ſubſtantiis, nempe non formas fieri, ſed compoſita, non enim fit albedo, ſed album, vt patet ex ſeptimo Metaphyſicæ, & cum formæ etiam modo aliquo fiant, illæ non fiunt ex nihilo, quemadmodum ea, quæ creantur: fiunt tamen ex nihilo ſui, vt dictum eſt de formis Subſtantiæ. Et hoc nedũ eſt verum de formis accidentium per naturam productis, verum etiam de prodeuntibus ex Arte, Ars enim Artificioſa conſtituens, eorũ formas, quæ accidētia ſunt, per tranſmutationem ex poteſtate materiæ educit, ſic ex non figurato, figuratum, ex non ordinaro, ordinatum conſtituit, vt in primo Phyſic. ſæpe aſſeruit Ariſtoteles. Hæc ſola eſt differētia: quia poteſtas materiæ, ad formas Phyſicas, Phyſica eſt, & materia ad eas formas dicitur eſſe procliuis. Poteſtas vero ad formas artificioſas, non Phyſica, ſed violentā eſt, datur enim poteſtas, ne dum Phyſica, ſed etiā violenta, vt patet ex ſecundo Poſter. & propterea materia arte conſtantium, quāuis dicatur poteſtate ad formas artificioſas, non propterea dicitur facilis, procliuis, & propēſa ad eas, latior enim eſt poteſtas, quā facilitas [illegible]

De ſubſtantia compoſita.

De ſimplici.

Quomodo formæ fiant ex nihilo.

Aduerſus Philoponũ.

De ortu Accidentium.

propensio. Formæ itaque artificiosæ non sine congruente termino a quo, & potestate, ac transmutatione Subiecti fiunt, & propterea non dicuntur creari. Est tamen Dubitatio, de Qualitatibus secundis, quæ ex mixtione, & temperamento prodeunt: nam mixtum præditum Qualitatibus secundis, gignitur ex Elemétis, earum expertibus: ac ita pro termino a quo, non habent priuationem iunctā cum forma opposita, veluti album non fit ex nigro, nec dulce ex amaro, & sic de cæteris. Soluit hanc difficultatem Simplicius in prima digress. octaui Physic. inquiens, falsum esse huiusmodi Qualitates non fieri ex oppositis, corpus enim omne est calore præditum, & hoc præsertim dicit Simplicius, quia vna cum Galeno non censet dari Elemēta pura, sed cūcta esse permista, secundisq; Qualitatibus prædita. Hæc solutio non satisfacit, nam si darentur Elementa pura, vt plurimi ea dari putant, ad huc ex eis possent confici mixta, ac ita nil repugnat, quin generatio huiusmodi qualitatum non sit ex opposita, veluti etiam voluptas non semper ex dolore fit tanquam ex termino a quo. Præterea Aristoteles in secūdo de Cœlo, dum ostendit Elementa carere figura: & in libro de Ortu, & interitu, dum Elementorum qualitates explicat, ea considerat vt pura, & ex eis mixta cōfici manifestat. Insuper quamuis omni ex parte non sint pura, non tamen adeo sunt permista, vt quæuis pars eorum sit prædita, vel sapore, vel odore, cum tamen ex eorum mixtione sapores, & odores consurgant. Dicamus itaque, productionem secundarum Qualitatum ex mixtione consurgentiū, non esse terminos primos generationis, vel alterationis, sed terminos primos generationis esse formas mixtorum, alterationis vero temperamentum: qualitates autem secundas ex temperamento prodire, & potius productionem earū debere dici generationem in parte, quam proprie alterationem, cum sit mutatio ex non colorato in coloratum. Dum tamen considerantur vt terminus quidam alterationis, dicimus ex Elementis qualitatibus primis præditis, non coloratis, aptis tamen vt ex eis colorata consurgant, fieri colorata; Et propterea, vt non sunt termini per se primi trasmutationis, ad quos: ita Qualitates primæ non sunt termini per se primi, a quibus, sed secundi, quatenus ex eis per consequutionem prodire possunt Qualitates secundæ: & hac consideratione priuatio est iuncta cū aliqua forma antecedente, & nec ex parte termini a quo, nec ex parte Subiecti earum productio est creatio. Demum loquendo de qualitatibus spiritalibus vt de lumine, & sensibilium actionibus: dico primo, eas non esse vere formas denuo genitas, sed præexistentium indicationes, & repræsentationes. Hinc Aristoteles in secundo de Anima dixit, lumen esse præsentiam lucidi. Creatio autem est rerū principalium, non vmbrarum, & imaginum rerum præexistentium. Addo secundo, ad oblationem illam & repræsentationem, quæ generatio non est, sed imago quædā eius, ea cuncta concurrere, quæ pro generatione sunt necessaria, concurrit enim medium non tale, aptum fieri tale, ideo Aristoteles duodecimo Metaphysicæ 22. dixit, pro diei constitutione conspirare tenebras, vt terminum a quo, aerem perspicuum, vt materiam, & lumen tanquam formam. Similiter dixit delatiuum colorum debere esse sine colore, & sic de cæteris. Insuper in secundo de Anima aduersus Democritum dixit: si inane inter nos, & Cœlum mediaret, nos ea videre non posse, quæ in Cœlo reperiuntur, deesset enim deferēs, quod profecto verum non esset, si actiones illæ crearentur. Addo demum, eas non vere esse generationes, sed tanquam spiritales quasdam rei existentis propagationes, & ostensiones: & per hæc elucescit, huiusmodi Actiones nō creari. At remanet adhuc dubitatio de habitibus Animi, & speciebus, quæ in Anima recipiuntur,

De Qualitatibus secundis. *Simplicius.* *Euersio.* *De spiritalibus.* *De habitibus Animi.*

quarum Aristoteles in 3. de Anima, cont. 6. dixit, Animam esse locum, nam habitus ad qualitatem pertinent, & propterea re vera formæ sunt, quæ gignuntur, & intereunt, nec videntur educi è potestate materiæ per transmutationē. Vt pateat solutio. Primo considerandum est, quemadmodum alibi patefeci, actū intelligendi a specie intelligibili non distingui, actum vero sentiēdi eatenus a specie sensibili, siue a sensibilium actu distingui, quatenus actio sensibilium non fit sine aliqua spirituū, & instrumentorum permutatione, a iudicio distincta. Hinc ad sensum pertinet alteratio quædam, non autem ad intellectum, vt asseritur in septimo Phys. Accipiendum secundo habitus non in intellectu, vt in Subiecto recipi, sed in parte sentiente, & est firma, ordinata, & distincta actionis sensibilium conseruatio, siue Phantasmatum. Addendum vltimo, actum intelligendi, & sentiendi, esse actionem immanentem, vt dicitur nono Metaphysicæ 17. Actio immanens nulla ratione dicitur creari. Sed quæres, num actiones sensibilium dicantur educi è potestate subiecti? Respondeo, non verò dicuntur educi: quia non vere gignuntur, nec vere formæ sunt, adumbratæ tamen educūtur, quia ea vmbra & repræsentatio non fit sine definito subiecto: at formæ, quæ Creantur, pro earum productione Subiecto non egent.

CAP. VIII.

Dilutio aduersarum Rationum, & Resolutio Difficultatis.

EX hactenus declaratis satis conspicue patere iudico, Creationem esse actionem Dei, ope Naturæ non egentem, supra sensum, humanamque rationem positam, ignotám Philosophis, & solo Dei beneficio Mentibus recte affectis patefactam. Patet insuper satis facile esse Philosophis, rationibus illis respondere, quibus humana ratione ostendebatur, dari nouam creationem. Id primo ostendebatur, quia Mens extrinsecus accedit. At cum Aristotele supero lumine destituto dicam: Si est immortalis, etiam est ingenita, & si ex vna, etiam ex altera parte æterna est, non autem creatur. Addebatur secundo, vniuersum sub Deo positum, cum imperfectione mixtū ab eo prodire, quod omni ex parte perfectum est. Respondeo cum Aristotele in primo de Cœlo. Mundum nō genitum sed æternum esse, addo cum eodem Philosopho in eodem primo de Cœlo, 100. a primo cuncta habere vt sint. & in duodecimo Metaphysicæ, ex Deo cœlum, & vniuersam naturam pendere. At dico, non pendere in genere causæ vere efficientis, sed conseruantis, & pendere ab æterno, saltem tanquam ex postremo fine. Dicebatur tertio, cætera sub Deo posita ex se non esse, & id omne quod habent, ex Deo habere, quo non existente, nihil esset. Hęc ratio si alicuius est roboris, solum ostendit creationem æternam, siue æternam rerum a Deo emanationem, non creationem nouam, Insuper non videtur cogere, quia dicam ego vniuersum pendere ex Deo, non vt ex efficiente, sed vt ex conseruante, vel vt affectio pendet ex eo, cuius est affectio, veluti, cum cœlum sit æternum, æterna quoque dicitur eius figura, & si Cælum non esset, ea figura non esset, nec ob id dicitur facta a cœlo, præsupponit itaque Mundus, Deum: at non ob id efficitur ab eo. Addebatur Quarto, Deum nil supponere: concedo; at nō ob id Creat, quia ab eo nil proxime extrinsecus efficitur, nisi Motus Cœli. Dicebatur etiam, Deum esse immensi roboris, primo dico, assumptum esse verum, at Philosophis minime notum, Addo secundo quod quãuis immēsi roboris sit, nil tamē proxi- *Dilutur rationes humana ratione formata.*

me efficit nisi motũ. Afferebatur ratio Aegydii: cum Deus sit actus purus, absolute producit id omne quod est. De hac ratione idipsum dicendũ est quod de Solutio. præcedente, vt patet. Dicebatur agens absolutissimum supra tempus, & motum positum, efficere opus absolutissimum, &c. Solutio patet ex dictis, nam cætera modo aliquo supponunt Deum, at non ob id efficiuntur, & Creantur, nã Deus proxime nil extrinsecus efficit, nisi motum, ex opinione Aristotelis. Afferebatur ratio Philoponi, de qua cumulate quid sit dicendum, in præcedentibus patefeci. Similiter ostensum est, nec sensibilium actiones, nec cætera huius generis, alicuius esse roboris, pro approbanda noua Creatione. Demum Generationis Definitio Creationem non indicat, sed euertit: quia generatio est transmutatio Subiecti, &c. Creatio non est huiusmodi, dicitur tamen mutatio totius, in totũ, ratione formæ, quæ terminus est Generationis, & est totum id, quod res est. Diluuntur profecto a Philosopho rationes aduersæ, at longe facilius est animo, supero Lumine illustrato, fundamenta Philosophorũ euertere, statim enim quod supra naturam eleuamur, caliginem omnem deceptionis longe repellimus.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

DE CREATIONE LIBER SECVNDVS.

Et est de Creatione æterna, quæ æterna emanatio nuncupatur.

PROOEMIVM.

PHILOSOPHOS propriis, & sibi Natura insitis viribus, ad nouæ Creationis notitiam eleuari non valuisse, satis cumulate in præcedente libro fuit ostẽsum. At de Creatione æterna, quæ etiam æterna dicitur emanatio, maior est dubitatio: non enim Philosophi celebres defuerunt, vt Simplicius, Auicenna, Algazel, & alii, qui eam variis rationibus esse concedendã nixi sint suadere. Propterea D. Thom. in secundo Sent. Dist. prima, asseruit: D.Tho. Si conditio creationis non est, vt non esse tempore, ante ne[illegible] esse, potest demonstratione patefieri, quod detur. De re itaq; hac tam sublimi, humanoq; ingenio obscura, verba facturus, referam Primo eorum Sententiam, qui illam dari existimarunt. Patefaciam Secundo sententiam aduersam Principiis Peripateticorum magis esse consentaneam. Perpendam Tertio, id, in quo præsertim vis difficultatis est posita, num scilicet æternis sit apta competere causa efficiens. Ac insuper considerabo, an opiniones quæ inuicem pugnare videntur, aliqua ex parte conciliari valeant. Demum diluam rationes aduersas.

Ordo procedendi.

CAP.

CAP. I.

Sententia putantium dari æternam Creationem.

QVONIAM consensione Sapientum conditio Dei est, vt ex eo pendeant omnia: de quo etiam enunciarunt Philosophi, quòd nulla detineatur inuidia, & existimarunt, illum operari cum quadam naturæ necessitate, constanter, & sine vlla sui mutatione: ideo ea omnia, quæ ex illo prodire valuerunt, ab æterno prodiisse, asseruerunt: quam & creationem æternam, & æternam emanationem nuncuparunt. Huius Sententiæ præsertim visus esse fuisse Plato, vt dum explicabo eius opinionem patefaciam. Similiter Auicenna ex Intelligentia prima, manare secundam, & ex secunda tertiam, ac insuper Intelligentia manare Animam Cœli existimauit, adeo, vt nedum Deo, verum insuper Menti, & Intelligẽtiis sub Deo positis, officiũ hoc Creandi tribuerit. Aristoteles visus est hoc indicasse 1. Cœli, 100. inquiens: A primo omnibus tributum est esse. Et 12. Metaphysicæ 38. Ex Deo pendet Cœlum, & vniuersa natura. Ac insuper in primo de Cœlo 31. de Cœlo loquens, inquit, Deum, & naturam nil efficere frustra: indicans, etiam Cœlum ex Deo manasse. Cum itaque nullo supposito, ab æterno cuncta ex Deo prodierint, iure colligendum est, Aristotelem æternam hanc Creationem approbasse, quam ex opinione Aristotelis approbauit D. Thom. in secundo Sent. Dist. prima, in prima parte Summę, q. 46. & alibi. Scotus quoque, quamuis in secundo Sent. Dist. prima, q. 3. dubitet, an fieri possit, vt Deus aliud a se sine principio temporis producat, & inclinet in partẽ, quod id fieri nequeat, tamen in primo Sent. Dist. 8. q. 5. explicans opinionẽ Aristotelis, ait ex eius sententia, Deum esse virtutis immensæ, & Intelligentias omnes sine medio producere, cætera vero mediantibus illis, adeo, vt Intelligentiæ sub prima positæ, ex se formaliter fiunt necessarię: a Deo autem, tanquam a causa, ex qua pendent. Cum itaque ex Deo sine alterius ope ab æterno prodierint, & ita prodierint, vt nil fit in eis, quod ex Deo non pendeat, iure æterna quadam Creationę dicuntur ex Deo manasse. Sic Auicenna in sexto suæ metaphysicæ, Deum ponit creatorem Mundi. Zimara quoque in Quæst. de triplici genere causæ, quo Deum vniuersi putat esse causam, æternam hanc ex Deo emanationem concedit, Philoponus idipsum existimat, cum alibi, tum præsertim in primo de Ortu. & interitu, com. 107. & 112. quo loci ex Sententia Aristotelis ait, Deum vniuersi orbis, non causam efficientem esse per motum, & transmutationem, sed Opificem, Creatorẽ, & Conseruatorem. Eandem Sententiam approbauit etiam in calce primi Physic. De Simplicio & Alexandro quid senserint, in progressu patebit.

Plato. *Auicenna.* *Aristoteles* *D. Tho.* *Scotus.* *Zimara.* *Philoponus.*

CAP. II.

Rationes pro æterna Creatione.

PERIPATETICOS huius fuisse opinionis, quod cuncta ab æterno manarint ex Deo, varijs cum rationibus, tum authoritatibus ostendi potest. Prima ratio elicitur ex cõditione puritatis, & impuritatis rerum: omne enim quod in aliquo genere impurum est, ex eo prodit, in quo seorsum ab omni impuritate reperitur: cuncta sub Deo posita, cum Deo comparata; sunt impura, & cum potestate permixta, ideo ex Deo prodeunt, in quo purissima reperiuntur. Et quoniam quæcunque ex Deo prodeunt, cum quadá necessitate naturæ ex Peripateticorum Sententia prodire dicuntur, ideo, ab æterno prodierunt, quia ab

Pro Creatione æterna. Ratio prima.

æterno prodire valuerunt, & ita prodierunt; vt nil eorum origini antecesserit, ideo iure æterna Creatione Creata dicuntur. Secundo hoc ostenditur ex cōditione rerū ex prima causa pendentiū: omne enim ex causa pendens, vt ex ea pendet, ex se non est, sed ab ea habet vt sit: cuncta sub Deo posita ex Deo omni ex parte pendēt, ideo ex se non sunt, sed ex Deo habent id omne quod sunt, quare Creantur: quia ex nihilo constituuntur in esse, & nil est in eis quod nō pendeat ex Deo. Similem fere rationem format doctissimus Ficinus, 18. lib. Platonicæ Theologiæ. cap. primo, inquiens: Mundi Moles ex se esse non potest, alioquin ipsa seipsam formaret, & faceret: at formare aliquid, non ad corpus pertinet, omne enim agens, facultate aliqua incorporea agit: pendet itaq; corporeū omne ex aliquo primo incorporeo, & cum pēdeat totum, Creari dicitur. & cū pendeat semper, dicitur ab æterno Creari. Confirmatur eadem ratio: quia vnumquodque ex eo pendet, ab eoq; habet id omne quod est, per quod continenter seruatur, & operatur: seruare enim & ad operandum conspirare, agere est, & agere sequitur ipsum esse: At cuncta sub Deo posita, a Deo seruantur: Nisi enim Deus esset, nihil esset, vt constat ex nono Metaph. 17. & ab eo Motus, ac Generatio seruantur æterna, vt ostenditur in octauo Physi. & eo nō operante, cætera operari non valent, vt ex eodem octauo elicitur. Quare cūcta a Deo habent id totū, quod sunt, & habent semper, cum Deus sit ipsa æternitas, consimiliter se habēs, pro facultate operans, & propterea æterna emanatione Vniuersum ex Deo prodiit. Præterea exactius idipsum ostenditur rationibus sumptis ex conditionibus primi principii: Nam conditio principii primi, cōmunis, & principalis est, vt ex eo pendeant omnia, pendeant semper, pendeant maxime, nisi enim penderent omnia, non esset principium commune, nisi semper, non semper esset principium, & nisi maxime, non esset principium absolutum ac præstantissimū Deus (consensione omnium Sapientum) est principium primum, commune, & principale, quare cuncta ex eo semper, & maxime pendent, non autem maxime ita penderent, nisi ab æterno ex eo manassent. Et confirmatur: quia cum Deus sit causa prima, eius debet esse causa, quod primum est, & a cæteris præsupponitur: hoc autem est esse, quare omne quod est, a Deo ex nihilo constitutū est in esse, & propterea dici debet ab eo æterna emanatione Creatum. Insuper. conditio primi principii est, vt sit ipsum vnum, ipsumq; optimum: quare omne bonum debet esse participatio eius, & nil reperiri debet, quod ex eo non prodierit. Consequutio deducitur: nam si aliquid reperiretur quod non produisset ex eo, id quoq; esset primum, ac ita prima essent plura: & si bonū aliquod reperiretur, quod non manasset ex primo bono, bonorum genera essent plura, nō connexa, nec conspirantia ad vnum: at cuncta sunt connexa, cuncta seruant imaginē primi boni, cuncta in illud, vt in parentē conspirant, cuncta itaq; ex eo manarunt, ac illud vt parentē quærunt, ab eoque perficiuntur: Inde prodit mutua connexio, mutua dilectio Creatoris, & Creaturæ, & mira Prouidētia, & cura, qua Deus suam prolem curat, & seruat. Demum hæc autoritatibus variis cōfirmantur. Sententia est Aristotelis nono Metaphysicæ 17: nisi darentur Substantiæ separatæ, nil reperiretur, quod maxime de Deo verum est, ex quo prodeunt cuncta. In primo de Cœlo 32. legitur, Deum, & Naturam nil facere frustra, ac ita indicatur Cœlum ex Deo prodiisse. Et in contextu 100. legitur: A primo omnibus tributum fuisse esse, nonnullis clarius, aliis obscurius. Et duodecimo Metaphysicæ 38. asseritur: ex Deo Cœlum, & vniuersam naturam pendere. Cum itaque ex eo pendeant omnia, nullo supposito, iure Creata dici debent. Hinc Simplicius

Secunda.

Marsilius Ficinus.

Confirmatio.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Simplicius.

in calce octaui Physic. affirmat, Substantiam Cœli præditam esse causã efficientem, & asserit Ammonium id demonstrasse.

CAP. III.

Rationes euertentes Creationem æternam.

CREATIO æterna, dum exquisite consideratur, eorum videtur esse commẽtum, qui inter Philosophos, & Theologos se medios constituunt, qui absolute nec rite Philosophi, nec rite Theologi nuncupari merentur: hi enim cum ex Theologis Creationem sumant, ex Philosophis ab æterno nil noui produci posse, & Mundum esse æternum, se medios constituentes, Creationem æternam imaginantur. At quam longe a vero recedant, facile per dicenda parebit. *Aduersus creationem æternã.* Primò, id ex eo ostenditur: quia Creatio, siue æterna, siue noua, vim immensam Creatoris exposcit. Aristoteles immensam Dei virtutem non nouit, vt patet *Ratio prima.* ex libro de Virtute Dei. Præterea, conditio Creationis est, vt per eam res Creanda ex non esse, siue ex nihilo, constituatur in esse, sine transmutatione: hæc *Secũda.* ex Philosophorum Sententia pugnantia includunt: nedum, quia aduersantur communi eorum sententiæ, ex nihilo nihil fieri: verum insuper, quia Creare, est efficere, efficiens autem est principium transmutandi aliquid, & hæc pugna, non ex tempore oritur, sed ex cõditione absoluta Creationis, & efficientis. Præterea, Philosophi ea concedunt, quæ in aliquo seruari cognoscunt, at inductione cõstat, cuncta quæ fiunt, ex aliquo fieri, nil apparet fieri ex nihilo, quare Philosophi id concedere non valent. *Tertia.* Insuper, quod non potest fieri, nõ potest factum esse, vt asseritur in Rhetoricis: Creatio nõ potest fieri, quia nõ datur Creatio noua, ex sentẽtia Philosophorum: quare nec potest facta esse, adeo, vt ab æterno Vniuersum a Deo creatum fuerit. *Quarta.* Insuper, si Aristoteles Creationẽ æternam concedendam putasset, variæ eius ostensiones redderentur inanes, veluti illæ, quibus ostendit Mundum, Materiamq;, esse ingenita: omnes enim supponunt, non dari alium productionis modum, nisi per transmutationem, & motũ, *Quinta.* qui tamen daretur, si emanatio illa ex non esse rei penitus, ad esse cõcederetur, & apprime damnandus esset Aristoteles si æternam Creationẽ excogitasset, & rem tanti ponderis silentio præteriisset, veluti ipse in secundo Physic. damnabat veteres Philosophos, qui de Casu, & Fortuna non disseruerunt. *Confirmatio.* Confirmatur hæc ratio: quia Aristoteles in primo de Cœlo, referens significationes late sumpti Geniti, nullam retulit, ad quam hæc æterna emanatio redigatur. At inquiũt, *Solutio.* Simplicius, & Philoponus, Aristotelẽ eam æternam emanationem non nuncupasse Generationem, & ob id quæ ita manarunt, ingenita nuncupasse. *Euersio.* Hæc Solutio nullius est roboris: tum quia illam explicare debuisset, tum insuper, quia ea quæ manarunt, ab his quæ nõ manarunt, distinguere debuisset, quod minime fecit: tum demum, quia quæuis Creatio, aperte pugnat cum Principiis Aristotelis, vt patuit in præcedentibus. *Ratio sexta.* Præterea, asserere aliquid ab æterno Genitum, siue Creatũ esse, pugnantia includit: Nam si est æternũ, est semper, & cõditionem habet vt semper sit. Si est Creatum, ex se non est, & quatenus est ex se, potest nõ esse: si potest non esse, ponatur quod non sit, ita simul erit, & non erit, quemadmodum Aristoteles in primo de Cœlo aduersus Platonẽ argumentatur. *Solutio.* At inquiunt, posse non esse, non pro eo tempore in quo est, sed quatenus nõ esse præcessit natura, esse: ac ita aiunt, posse nõ esse pro eo priore origine, non tempore. *Euersio.*

veluti ex rationali, fluit risibile sine vllo motu, ideo aiunt, si pes ab æterno fuisset in arena, æternum esset vestigium in ea impressum, quod tamen a pede effectũ iudicaretur. Insuper æternis competere posse causam efficientem, variis authoritatibus confirmatur. Auer. in 2. cap. de substantia Orbis ait, nedum motũ, verum etiam Cœlum habere causam efficientem. Et in lib. de substantia Orbis, cap. 5. Necnon in prima Disp. contra Algaz. Et in fol. 11. Dubii ait: Si motus Cœli destrueretur, periret mundus, & ordo Vniuersi, indicãs Mundum, & ordinem æternum prædictũ esse efficiente. Similiter ait Auerroes in lib. de substantia Orbis, finem denotare necessario efficientem, æternis (consensione omnium) competit finis, quare & efficiens. Insuper, in tertia Disput. in solutione secundi Dubii, inquit: Philosophi non dicunt corpus agere vmbram, quia ab eo non efficitur, nisi late sumpta affectione, efficiens enim seiungi debet per naturam a re effecta, at corpus cum vmbra non ita se habet. Et isti opinati sunt Deum differre a Mundo, & illum efficere. Quare nulla est similitudo inter effectionem Dei, & efficientium nobis præsentium, siue per naturam operentur, siue per voluntatem: immo Deus est agens, & efficiens dictas causas, deducensque vniuersum ex priuatione ad actum, & conseruans illud gradu nobiliore, quam competere valeat agentibus nobis præsentibus. Cõspicue Auerroes duplex statuit efficiendi genus, & æternis causam tribuit efficientem, & hæc eadem sæpe repetit. Et in fol. 18. Dub. ait: amplius declaratũ est à Philosophis, quod finis substantiarum separatarum etiam est forma: nam forma, & finis idem sunt in eis, ideo dans finem, dat formam, & dans formam, est agens, ex quo constat Principium primum esse eorum initium vt formam, vt finem, & vt efficientem. Similiter Disp. 14. in sol. primi dubii, inquit: Dicimus Philosophorum opinionẽ notiorem, rationiq; magis consentaneam esse, aliis duabus: eo quod agens duplicis generis est: vnum, ex quo prodit res effecta, ex eoq; pendet secundum fieri, non autem dum facta est, vt se habet de ædificatore, & domo. Alterum ex quo prodit actio, & res effecta non est sine actione, & remota actione, remouetur res effecta, & posita, ponitur: quæ secunda actio est præstantior prima, nedũ enim producit rem effectam, verum insuper illam seruat. Insuper in 2. cap. de Substantia Orbis inquit: Ideo videmus Cœlum habere virtutem vnam, nedum mouentem omnia, verum insuper agentem, & seruantem, vt accidit de corpore hominis, & corpore facto propter finem, finis enim significat causam efficientem necessario, vt motus motorẽ: At in genere efficientium, quoddã est prius tempore re effecta, vt se habet de contentis sub orbe Lunæ: quoddã est prius natura, non tempore, & est orbis, quem sequitur tempus, eiq; accidit, & efficiens orbem, cum dispositionibus necessariis pro assequendo fine. Hoc cum nonnulli ignorarint, asseruerunt Aristotelem non tribuere Vniuerso causam efficiẽtem, sed mouentem tantum: quod est valde absurdũ: Nam proculdubio efficiẽs Cœlũ, est id quod mouet illud. Quod enim id proprio motu mouet, est illud, quod ei primo dispositiones largitur, per quas motum proprium acquirit, quæ virtus illa est, quam frequenter laudat Aristoteles in lib. de Cœlo, eamque iudicat eminẽtiorem, præstantioremque Cœlo. Ex his, ac aliis innumeris verbis, quę ab Auer. variis in locis proferuntur, luce clarius tria eliciuntur: vnum est dari efficiens distinctum ab efficiente Physico. Alterum id efficiens competere æternis. Tertium, huiusmodi efficiens eminentius, ac præstantius esse efficiente rerum mortalium. At cur in Auerroe moror, cum ipsemet Aristoteles conspicuis verbis sæpe id ipsum asserit: nam in primo de Cœlo contex. 20. ait, recte

Margin notes: *Sexta.* — *Conclusio dictorum.* — *Arist.*

videtur

videtur Naturam id quod futurum erat ingenitum, nempe Cœlum, eximisse à contrariis. Et in contex. 32. ostendens motui Cœli non competere contrarium, inquit, Deum, & Naturam nil efficere frustra. Et in contex. 100. inde aliis tributum est esse, & viuere, his clarius, aliis obscurius. Insuper in secundo de Cœlo 50. nil vt contingit facit natura. Et in secundo de Ortu, & interitu, in contex. 59. inquit: Cum mortalia non valeant esse æterna numero, altero modo compleuit Deus Vniuersum, continuam efficiens Generationem. Et in context. 51. ait: Sunt igitur & numero æqualia, & genere eadem Principia, quæ & sempiternorum, ac primorum, &c. Et in primo Metaphysicæ, prope calcem. Quare qui vt in Animalibus, ita in Natura Intellectum inesse dixit, causam Mundi, vniuersique ordinis, quasi sobrius compatatus cum vetustioribus inania dicentibus, apparuit. Et nono Metaphysicæ 17. Nisi essent substantiæ abiunctæ, nihil esset. Et duodecimo Metaphysicæ 38. Deus est id bonum, ex quo pendet Cœlum, & Vniuersa Natura. His, & similibus verbis, frequenter Aristoteles patefacit, æterna posse esse prædita causa efficiente. Simplicius sæpissime id affirmat, *Simplicius.* vt patet ex calce primi Physic. ex secundo Physic. in expositione contex. 45. 67. 70. ex octauo Physic. in prima digress. contra Phil. & comm. 101. Insuper ex primo de Cœlo, comm. 21. 88. Et postremo, idipsum asseruit Ammonius, in calce *Ammonius.* primi de Interpretatione, & sæpe Philoponus. Auicenna quoque manifestissime id affirmauit, cuius Sententia, quæ præsertim colligitur ex nono suæ Meta- *Auicenna.* physicæ, capitulo quarto, hæc est: Deus intelligens se tanquam causam producit Primam Intelligentiam, quæ intelligit Primum Principium, idq; intelligendo, producit intelligentiam secundam ex nihilo, & eadem prima Intelligentia intelligendo se, producit Animam sui Orbis, quæ etiam facultate sentiendi prædita est, qua producta, eadem intelligentia prima, quatenus cognoscit se ipsam præditam potestate, & pendentem ex primo principio, per intermediam Animam producit Orbem suum ex materia & forma conflatum. Similiter secunda Intelligentia producit tertiam Animã sui Orbis, & Orbem: Postrema demum Intelligentia, comprehendens principium primum, producit sine medio intellectum agentem, & materiam primam: Intellectus autem agens, comprehendens Principium primum, producit Animam rationis compotẽ, numero multiplicatam, & cum corpore iunctam, & producit animas omnes, & formas mortalium, quæ formæ, cætera producunt, & absoluunt. Sic Intellectus agens dicebatur largitor formarum. De qua opinione multa dicit Auerroes in tertia Disputatio. Dubij 18. Hæc est Cathena insolubilis Auicennæ, qua cuncta ducuntur à primo, connectuntur inuicem, & rediguntur in illud. Sic Auicenna in Cœ- *Cathena Auicennæ.* lo considerabat Deum, Intelligentiam, Animam, & Naturam. Deum dicebat esse finem communẽ, & solum mouere vt finem, cæteras Intelligentias esse fines proprios, Animas mouere vt efficientes, per intermediam naturam, & propensionem cœli ad motum. Hæc opinio in parte est similis opinioni Academi- *Academici.* corum: nam ipsi quoque Naturam ex Anima, Animam ex Mente, & Mentem ex Deo prodire asseruerunt. Ex his constat, quomodo Auicenna etiam æter- *Opinio* nis putarit competere causam efficientem. Patet itaque cum rationibus, tum *aduersa.* authoritatibus, æterna posse esse prædita causa efficiente. Ex aduerso tamen Alexander, Gregorius Ariminensis, Ioan. Bacchonus, & alij viri docti, id negarunt: quorum opinioni fauent rationes illæ, quibus in præcedentibus æterna Creatio euersa est. His accedit: quod quoties[illegible] vnum pendet ex alio, & cum eo iunctum est, si illud aliud est ingenitum, [illegible]que ingenitum iudi-

dictionis & materia causa est vt sint, & non sint, &c. Idipsum affirmat in cont. 103. inquiens: Amplius autem quod non habet principium, ita se habendi, sed nō potest aliter se habere prius per omne æuum, nequit transmutari, erit enim aliqua causa, quæ si prius esset, posset secus se habere, quod nequit secus se habere. Si autem prius ex aliter se habentibus constitutus est Mundus, si quidem semper ita se habentibus & nō valentibus secus se habere, non vtique factus esset: si autem factus est, necesse est & ea potuisse secus se habere, nec semper ita se habere &c. Conspicue patet ex sententiā Aristot. id solum fieri, quod primo potest fieri, & omnem patiendi potentiā oriri ex materia. Nec sat esse potentiam obiectiuā, quę est non repugnantia ex parte obiecti, & præsertim quia potentia, quæ est nō repugnantia ex parte obiecti, inanis est sine potestate patiendi, nisi enim adsit potestas patiendi, adest pugna ex parte materiæ, quæ dicitur causa, sine qua non, & necessaria, vt patet ex calce secundi Physic. Confirmatur: quia ea potestas obiectiua, vel nihil, vel aliquid est: si nihil, pro nihilo conducere poterit, si aliquid vel est Substantia, vel Accidens, non Substantia, quia vel esset Substātia agentis, vel patientis, ac ita, vel esset potestas efficiendi, vel patiendi, Non accidens, quia niteretur aliqua Substantia, vel agentis, vel patientis: ac ita, vel agens vel patiens esset, vt prius, & præsertim, quia omnis potestas nititur aliquo fundamēto. Non itaque datur potestas obiectiua, nisi vt redigitur ad potestatem agentis, vel patiētis. Quinto, Creatio destruit primum, & commune principium Naturaliū Philosophorum, quod est, Ex nihilo nihil fit, & propterea destruit Naturalem sciētiam, & a naturali Philosopho cognosci non potest. At inquiunt, id commune principium intelligi debere de vera generatione compositorum, non de simplicium procreatione. Quæ solutio euertitur, ne dum per dicta in præcedentibus, verum insuper quia Aristoteles in calce primi Physi. de prima materia loquens, quæ simplex est, ait non posse gigni, nec interire: quia si fieret ex materia, necessario fieret, & in materiam per interitum resolueretur. Similiter sub initio octaui Physic. formās primam ostensionem pro æternitate motus manifestat, quod si vel motor, vel mobile, fierent, per motum, & transmutationem fierent, quæ transmutatio, mobile aliud, & motorem exposcerent, adeo vt ex eo quod materia, motor, & mobile, si fierent, materiam, & motum præsupponerēt: infert absolute esse ęterna, quod colligere non posset, si creationē concessisset, & in parte nouisset. Sexto, Creatio aduersatur vię qua progrediuntur Philosophi, pro noscendo mūdo productionis rerū: progrediuntur enim ex singulis rerum productionibus, sub sensum cadentibus, quæ materiā exposcunt, ideo Aristoteles in primo Physic. 60. 62. 63. ex omnibus, quæ fiunt, colligit, materiā necessario statuendam principiū rerum. At soluentes, aiunt Aristotelem loqui de ortu, ex Natura proxime prodeunte, non autē de emanatione rerum a Deo. Quæ Solutio non est Philosopho consentanea: quoniam dum euertitur Sententia aliqua vniuersalis, ex singularibus collectā, afferri debet instantia aliqua aduersus eā, quæ conspicua sit, at Physicus sensu, tanquam principio vtens, nullam afferre valet productionem sub sensum cadentem, quæ materiam non exposcat, quare vt Physicus cogitur fateri necessitatem materiæ. Septimo, Creatio aduersatur naturæ, eique operandi modo quo Aristoteles putat Deum operari, igitur ab eo non potest concedi. Assumptum ostenditur, primo, quia Deus ex sententia Aristotelis non operatur nisi per mediam naturam, & non generat nisi Lumine, & Motu: at Creatio, nec Lumini, nec Motui, nec viribus Naturæ subiicitur. Insuper Creatio exposcit vires Creatoris immensas, quas Aristoteles non nouit,

Confirmatio.

Quinta.

Solutio.

Euersio.

Sexta.

Solutio.

Euersio.

Septima.

Octaua.

vt distincta consideratione patefeci. Præterea, Creatio noua ex poscit modum operandi extrinsecus libere, & contingenter: at Aristoteles censet Deum operari cum quadam Naturæ necessitate. Præterea, elicitur ex octauo physic. ab æterno nil noui fieri posse, quod non sit eiusdem rationis cum antecedentibus, vt contingit de reuolutionibus Cœli, & si quid noui ab æterno prodit, id pendet ex noua aliqua mutatione, in aliquo facta, & per medium aliquid, non

Solutio. autem proxime ex Deo, quare Deus nil denuo creat ex sententia Aristotelis. At Soluunt, dicentes Creaturas nouas prodire ex Deo, veluti animas humanas, præcurrente noua mutatione facta in corpore fœtus, a causis proximis. Hæc Solutio a Peripatetico nõ admittitur: tum, quia sic actio Dei penderet ex mutatione mortalium, & voluntati hominum subiiceretur. Tum insuper, quia huiusmodi Creatio exposcit distinctam notitiam singulorum hominũ, quam Aristote-

Nona. les Deo competere non existimauit, vt patet ex 12. Metaphysicæ. Demũ ostenditur, Creationem nouam ab Aristotele non concedi, considerãdo ostensiones varias, quibus ipse vtitur, quæ data noua creatione, inanes penitus redderentur. Ostendit Philosophus in primo de Cęlo, omne æternum ex vna parte, esse æternum ex altera, quod per nouam creationem euertitur, anima enim denuo

Solutio. creata, seruatur æterna. Insuper in eodem primo de Cœlo ostenditur, omne genitum esse mortale, quod etiam per nouam animæ creationem euertitur. At soluentes aiunt, sententiam illam esse veram de proprie genitis, non de creatis. Quæ Solutio cum principiis Aristotelis aperte pugnat: primo, quia consideranti ostensionem eius, redditur notum, æque vim habere de cunctis quouis modo incipientibus esse, inquit enim si genitũ est immortale, quia cum sit genitum, potest non esse: ponatur quod non sit, id simul erit, & non erit, aperte patet, rationem hanc vim habere dẽ cunctis quouis modo incipientibus esse, nam etiam id quod creatur, quatenus est ex se, potest non esse, & præsertim, quia ex sententia noscentium nouam Creationem, Deus extrinsecus contingenter operatur. Et confirmatur: quia Aristoteles in primo de Cœlo referens significationes geniti, & ingeniti, ostendit vere ingenitum, & incorruptibile id esse, de quo nõ est verum dicere, quod aliquando sit, aliquando nõ sit, & ostendit vere incorruptibile sumptum pro eo quod semper erit, reciprocari cum ingenito, quod semper fuit, adeo, vt quod cœpit esse, quouis modo cœperit esse, inter genita numeretur,

Decima. cui ait competere non posse vt semper sit. Præterea, si datetur Creatio, euerteretur sententia Aristotelis in primo de Ortu, & interitu, quod vnius ortus necessario sit alterius interitus. Demũ, apprime damnandus esset Aristoteles, si nouã Creationẽ nouisset, & rem tanti ponderis nullibi explicasset, immo semper oppositum eius approbasset: inquit enim in primo Physic. 5 1. nec Litem conficere amicitiam, nec amicitiam Litem, sed requiri tertium, nempe materiã, quam & necessariam, & causam sine qua non, appellat in calce secundi Physicorum.

CAP. VII.

Explicantur nonnulla conducentia pro soluendis aduersis rationibus.

VT sententia Aristotelis magis reddatur conspicua, aduersæque rationes facilius diluantur, operęprecium est, primo nonnulla cognitu vtilia explica-

Cuncta quæ fiunt. re, & præsertim digrediendum est per omnia quæ fiunt, vt constet modus generationis eorum [illegible], quæ fieri posse videntur, vel sunt Substantiæ, vel

vel Accidentia. Si substantiæ, vel simplices, vt formæ, vel compositæ. Si Accidētia, vel spiritalia, vel materiata. Si Generatio tribuitur Substantiæ compositæ, ei proprie Generatio competet: nam id vere gigni dicitur, cui competũt principia generationis, huiusmodi est compositum. Hinc Aristoteles in primo Physic. declaratis Principiis, colligit omne quod fit, esse compositum. Et confirmatur: quia id proprie fit, quod est totum completum, & absolutum, huiusmodi est compositum. Si vero generatio tribuitur Substantiæ simplici, considerādo materiam, ea nec fit, nec interit, vt patet ex primo Physicorum 82. solum dicitur subiici Ortui, & interitui, & fieri aliquid, vt paries dicitur fieri albus, loquendo de forma, ea quoque proprie non fit, transit tamen ex non esse, ad esse, quod materiæ non competit. Hinc magis fieri dicitur, proprie tamē dicitur terminus ad quem generationis, & a quo interitus. At cum ex non esse transeat ad esse, si quis quæret, num ex nihilo fiat, vtendum est distinctione: nam formam ex aliquo fieri, dupliciter potest intelligi: Vel quod fiat ex aliquo, tanquam ex parte sui, in quod etiam per interitum resoluatur, quod minime dicendum est, non enim est necesse, vt gradus aliquis formæ generandæ præcurrat. Hac itaque consideratione, formæ omnes ex nihilo fiunt, & in nihilum transeunt. Et hoc solum ostendunt rationes Philoponi in præcedentibus relatæ. Secundo intelligi potest fieri ex aliquo, vt ita fieri contradistinguitur a Creatione: nam Creatio dicitur ex nihilo, nedum ex nihilo sui, verum insuper ex nihilo cum relatione ad terminum a quo, & ad Subiectum, quod non competit formis, quæ sunt termini generationis, illæ enim pro aduerso termino habent priuationem, iunctam formæ antecedenti, ac insuper, non fiunt sine subiecta materia, & præcurrente transmutatione, qua id quod est potestate, redigitur ad actum. Dum profertur ea communis sententia: Ex nihilo nihil fit, ea a Philosophis profertur de his, quæ vere fiunt, nempe de compositis, insuper eadem est vera, etiā de forma: quia non fit ex nihilo in ea significatione, in qua ex nihilo fiunt ea, quæ creātur. Ex quo cōstat minus recte Philoponum arguere veteres Philosophos, dum ait, veteres enunciasse, ex nihilo nihil fieri, cum tamē oppositum sit verum, nempe cuncta quæ vere fiunt, ex nihilo fieri, vere enim fiunt formæ, quæ ex nihilo sui producuntur. Decipitur Philoponus: quia non in ea significatione Philosophi, & præsertim Peripatetici, eam sententiam enunciarunt, ideo id quod eis obiicit, ad rem non facit. At loquamur de ortu accidentium, quæ cum sint duplicia, materiata scilicet, & spiritalia: ordiendo a materiatis, de illis id primo dicendum est, quod dictum fuit de substantiis, nempe non formas fieri, sed composita, non enim fit albedo, sed album, vt patet ex septimo Metaphysicæ, & cum formæ etiam modo aliquo fiant, illæ non fiunt ex nihilo, quemadmodum ea, quæ creantur: fiunt tamen ex nihilo sui, vt dictum est de formis Substantiæ. Et hoc nedū est verum de formis accidentium per naturam productis, verum etiam de prodeuntibus ex Arte, Ars enim Artificiosa constituens, eorū formas, quæ accidētia sunt, per transmutationem ex potestate materiæ educit, sic ex non figurato, figuratum, ex non ordinato, ordinatum constituit, vt in primo Physic. sæpe asseruit Aristoteles. Hæc sola est differētia: quia potestas materiæ, ad formas Physicas, Physica est, & materia ad eas formas dicitur esse procliuis. Potestas vero ad formas artificiosas, non Physica, sed violenta est, datur enim potestas, ne dum Physica, sed etiā violenta, vt patet ex secundo Poster. & propterea materia arte constantium, quāuis dicatur potestate ad formas artificiosas, non propterea dicitur facilis, procliuis, & propēsa ad eas, latior enim est potestas, quā facilitas fru-

De substantia composita.

De simplici.

Quomodo forma fiant ex nihilo.

Aduersus Philoponū.

De ortu Accidentium.

propensio. Formæ itaque artificiosæ non sine congruente termino a quo, & potestate, ac transmutatione Subiecti fiunt, & propterea non dicuntur creari. Est tamen Dubitatio, de Qualitatibus secundis, quæ ex mixtione, & temperamento prodeunt: nam mixtum præditum Qualitatibus secundis, gignitur ex Elemẽtis, earum expertibus: ac ita pro termino a quo, non habent priuationem iunctã cum forma opposita, veluti album non fit ex nigro, nec dulce ex amaro, & sic de cæteris. Soluit hanc difficultatem Simplicius in prima digress. octaui Physic. inquiens, falsum esse huiusmodi Qualitates non fieri ex oppositis, corpus enim omne est calore præditum, & hoc præsertim dicit Simplicius, quia vna cum Galeno non censet dari Elemẽta pura, sed cũcta esse permista, secundisq; Qualitatibus prædita. Hæc solutio non satisfacit, nam si darentur Elementa pura, vt plurimi ea dari putant, ad huc ex eis possent confici mixta, ac ita nil repugnat, quin generatio huiusmodi qualitatum non sit ex oppositа, veluti etiam voluptas non semper ex dolore fit tanquam ex termino a quo. Præterea Aristoteles in secũdo de Cœlo, dum ostendit Elementa carere figura: & in libro de Ortu, & interitu, dum Elementorum qualitates explicat, ea considerat vt pura, & ex eis mixta cõfici manifestat. Insuper quamuis omni ex parte non sint pura, non tamen adeo sunt permista, vt quæuis pars eorum sit prædita, vel sapore, vel odore, cum tamen ex eorum mixtione sapores, & odores consurgant. Dicamus itaque, productionem secundarum Qualitatum ex mixtione consurgentiũ, non esse terminos primos generationis, vel alterationis, sed terminos primos generationis esse formas mixtorum, alterationis vero temperamentum: qualitates autem secundas ex temperamento prodire, & potius productionem earũ debere dici generationem in parte, quam proprie alterationem, cum sit mutatio ex non colorato in coloratum. Dum tamen considerantur vt terminus quidam alterationis, dicimus ex Elementis qualitatibus primis præditis, non coloratis, aptis tamen vt ex eis colorata consurgant, fieri colorata; Et propterea, vt non sunt termini per se primi trasmutationis, ad quos: ita Qualitates primæ non sunt termini per se primi, a quibus, sed secundi, quatenus ex eis per consequutionem prodire possunt Qualitates secundæ: & hac consideratione priuatio est iuncta cũ aliqua forma antecedente, & nec ex parte termini a quo, nec ex parte Subiecti earum productio est creatio. Demum loquendo de qualitatibus spiritalibus vt de lumine, & sensibilium actionibus: dico primo, eas non esse vere formas denuo genitas, sed præexistentium indicationes, & repræsentationes. Hinc Aristoteles in secundo de Anima dixit, lumen esse præsentiam lucidi. Creatio autem est rerũ principalium, non vmbrarum, & imaginum rerum præexistentium. Addo secundo, ad oblationem illam & repræsentationem, quæ generatio non est, sed imago quædã eius, ea cuncta concurrere, quæ pro generatione sunt necessaria, concurrit enim medium non tale, aptum fieri tale, ideo Aristoteles duodecimo Metaphysicæ 22. dixit, pro diei constitutione conspirare tenebras, vt terminum a quo, aerem perspicuum, vt materiam, & lumen tanquam formam. Similiter dixit delatiuum colorum debere esse sine colore, & sic de cæteris. Insuper in secundo de Anima aduersus Democritum dixit: si inane inter nos, & Cœlum mediaret, nos ea videre non posse, quæ in Cœlo reperiuntur, deesset enim deferẽs, quod profecto verum non esset, si actiones illæ crearentur. Addo demum, eas non vere esse generationes, sed tanquam spiritales quasdam rei existentis propagationes, & ostensiones: & per hæc elucescit, huiusmodi Actiones nõ creari. At remanet adhuc dubitatio de habitibus Animi, & speciebus, quæ in Anima recipiuntur, quarum

De Qualitatibus secundis. *Simplicius.* *Euersio.* *De spiritalibus.* *De habitibus Animi.*

quatum Aristoteles in 3. de Anima, cont. 6. dixit, Animam esse locum, nam habitus ad qualitatem pertinent, & propterea re vera formæ sunt, quæ gignuntur, & intereunt, nec videntur educi è potestate materiæ per transmutationē. Vt pateat solutio. Primo considerandum est, quemadmodum alibi patefeci, actū intelligendi a specie intelligibili non distingui, actum vero sentiēdi eatenus a specie sensibili, siue a sensibilium actu distingui, quatenus actio sensibilium non fit sine aliqua spirituū, & instrumentorum permutatione, a iudicio distincta. Hinc ad sensum pertinet alteratio quædam, non autem ad intellectum, vt asseritur in septimo Physi. Accipiendum secundo habitus non in intellectu, vt in Subiecto recipi, sed in parte sentiente, & est firma, ordinata, & distincta actionis sensibilium conseruatio, siue Phantasmatum. Addendum vltimo, actum intelligendi, & sentiendi, esse actionem immanentem, vt dicitur nono Metaphysicæ 17. Actio immanens nulla ratione dicitur creari. Sed quæres, num actiones sensibilium dicantur educi è potestate subiecti? Respondeo, non verò dicuntur educi: quia non vere gignuntur, nec vere formæ sunt, adumbrate tamen educūtur, quia ea vmbra & repræsentatio non fit sine definito subiecto: at formæ, quę Creantur, pro earum productione Subiecto non egent.

CAP. VIII.

Dilutio aduersarum Rationum, & Resolutio Difficultatis.

EX hactenus declaratis satis conspicue patere iudico, Creationem esse actionem Dei, ope Naturæ non egentem, supra sensum, humanamque rationem positam, ignotam Philosophis, & solo Dei beneficio Mentibus recte affectis patefactam. Patet insuper satis facile esse Philosophis, rationibus illis respondere, quibus humana ratione ostendebatur, dari nouam creationem. Id primo ostendebatur, quia Mens extrinsecus accedit. At cum Aristotele supero lumine destituto dicam: Si est immortalis, etiam est ingenita, & si ex vna, etiam ex altera parte æterna est, non autem creatur. Addebatur secundo, vniuersum sub Deo positum, cum imperfectione mixtū ab eo prodire, quod omni ex parte perfectum est. Respondeo cum Aristotele in primo de Cœlo. Mundum nō genitum sed æternum esse, addo cum eodem Philosopho in eodem primo de Cęlo, 100. a primo cuncta habere vt sint. & in duodecimo Metaphysicæ, ex Deo cęlum, & vniuersam naturam pendere. At dico, non pendere in genere causæ vere efficientis, sed conseruantis, & pendere ab æterno, saltem tanquam ex postremo fine. Dicebatur tertio, cætera sub Deo posita ex se non esse, & id omne quod habent, ex Deo habere, quo non existente, nihil esset. Hęc ratio si alicuius est roboris, solum ostendit creationem æternam, siue æternam rerum a Deo emanationem, non creationem nouam, Insuper non videtur cogere, quia dicam ego vniuersum pendere ex Deo, non vt ex efficiente, sed vt ex conseruante, vel vt affectio pendet ex eo, cuius est affectio, veluti, cum cœlum sit æternum, æterna quoque dicitur eius figura, & si Cælum non esset, ea figura non esset, nec ob id dicitur facta a cœlo, præsupponit itaque Mundus, Deum: at non ob id efficitur ab eo. Addebatur Quarto, Deum nil supponere: concedo, at nō ob id Creat, quia ab eo nil proxime extrinsecus efficitur, nisi Motus Cœli. Dicebatur etiam, Deum esse immensi roboris, primo dico, assumptum esse verum, at Philosophis minime notum, Addo secundo quod quāuis immēsi roboris sit, nil tamē proxi-

Diluuntur rationes humana ratione formata.

me efficit nisi motũ. Afferebatur ratio Aegydii: cum Deus sit actus purus, absolute producit id omne quod est. De hac ratione idipsum dicendũ est quod de *Solutio.* præcedente, vt patet. Dicebatur agens absolutissimum supra tempus, & motum positum, efficere opus absolutissimum, &c. Solutio patet ex dictis, nam cætera modo aliquo supponunt Deum, at non ob id efficiuntur, & Creantur, nã Deus proxime nil extrinsecus efficit, nisi motum, ex opinione Aristotelis. Afferebatur ratio Philoponi, de qua cumulate quid sit dicendum, in præcedentibus patefeci. Similiter ostensum est, nec sensibilium actiones, nec cætera huius generis, alicuius esse roboris, pro approbanda noua Creatione. Demum Generationis Definitio Creationem non indicat, sed euertit: quia generatio est transmutatio Subiecti, &c. Creatio non est huiusmodi, dicitur tamen mutatio totius, in totũ, ratione formæ, quæ terminus est Generationis, & est totum id, quod res est. Diluuntur profecto a Philosopho rationes aduersæ, at longe facilius est animo, supero Lumine illustrato, fundamenta Philosophorũ euertere, statim enim quod supra naturam eleuamur, caliginem omnem deceptionis longe repellimus.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

DE CREATIONE LIBER SECVNDVS.

Et est de Creatione æterna, quæ æterna emanatio nuncupatur.

PROOEMIVM.

PHILOSOPHOS propriis, & sibi Natura insitis viribus, ad nouæ Creationis notitiam eleuari non valuisse, satis cumulate in præcedente libro fuit ostẽsum. At de Creatione æterna, quæ etiam æterna dicitur emanatio, maior est dubitatio: non enim Philosophi celebres defuerunt, vt Simplicius, Auicenna, Algazel, & alii, qui eam variis rationibus esse concedendã nixi sint suadere. Propterea D. Thom. in secundo Sent. Dist. prima, asseruit: *D. Tho.* Si conditio creationis non est, vt non esse tempore, ante nertat esse, potest demonstratione patefieri, quod detur. De re itaq; hac tam sublimi, humanoq; ingenio obscura, verba facturus, referam Primo eorum Sententiam, qui illam dari existimarunt. *Ordo procedendi.* Patefaciam Secundo sententiam aduersam Principiis Peripateticorum magis esse consentaneam. Perpendam Tertio, id, in quo præsertim vis difficultatis est posita, num scilicet æternis sit apta competere causa efficiens. Ac insuper consid[illegible], an opiniones quæ inuicem pugnare videntur, aliqua ex [illegible] conciliari valeant. Demum diluam rationes aduersas.

CAP.

CAP. I.

Sententia putantium dari æternam Creationem.

QVONIAM consensione Sapientum conditio Dei est, vt ex eo pendeant omnia: de quo etiam enunciarunt Philosophi, quod nulla detineatur inuidia; & existimarunt, illum operari cum quadam naturæ necessitate, constanter, & sine vlla sui mutatione: ideo ea omnia, quæ ex illo prodire valuerunt, ab æterno prodiisse, asseruerunt: quam & creationem æternam, & æternam emanationem nuncuparunt. Huius Sententiæ præsertim visus esse fuisse Plato, vt dum explicabo eius opinionem patefaciam. Similiter Auicenna ex Intelligentia prima, manare secundam, & ex secunda tertiam, ac insuper Intelligentia manare Animam Cœli existimauit, adeo, vt nedum Deo, verum insuper Menti, & Intelligētiis sub Deo positis, officiū hoc Creandi tribuerit. Aristoteles visus est hoc indicasse 1. Cœli, 100. inquiens: A primo omnibus tributum est esse. Et 12. Metaphysicæ 38. Ex Deo pendet Cœlum, & vniuersa natura. Ac insuper in primo de Cœlo 31. de Cœlo loquens, inquit, Deum, & naturam nil efficere frustra: indicans, etiam Cœlum ex Deo manasse. Cum itaque nullo supposito, ab æterno cuncta ex Deo prodierint, iure colligendum est, Aristotelem æternam hanc Creationem approbasse, quam ex opinione Aristotelis approbauit D. Thom. in secundo Sent. Dist. prima, in prima parte Summę, q. 46. & alibi. Scotus quoque, quamuis in secundo Sent. Dist. prima, q. 3. dubitet, an fieri possit, vt Deus aliud a se sine principio temporis producat, & inclinet in partē, quod id fieri nequeat, tamen in primo Sent. Dist. 8. q. 5. explicans opinionē Aristotelis, ait ex eius sententia, Deum esse virtutis immensæ, & Intelligentias omnes sine medio producere, cætera vero mediantibus illis, adeo, vt Intelligentiæ sub prima positæ, ex se formaliter fiunt necessarię: a Deo autem, tanquam a causa, ex qua pendent. Cum itaque ex Deo sine alterius ope ab æterno prodierint, & ita prodierint, vt nil fit in eis, quod ex Deo non pendeat, iure æterna quadam Creationę dicuntur ex Deo manasse. Sic Auicenna in sexto suæ metaphysicæ, Deum ponit creatorem Mundi. Zimara quoque in Quæst. de triplici genere causæ, quo Deum vniuersi putat esse causam, æternam hanc ex Deo emanationem concedit. Philoponus idipsum existimat, cum alibi, tum præsertim in primo de Ortu, & interitu, com. 107. & 112. quo loci ex Sententia Aristotelis ait, Deum vniuersi orbis, non causam efficientem esse per motum, & transmutationem, sed Opificem, Creatorē, & Conseruatorem. Eandem Sententiam approbauit etiam in calce primi Physic. De Simplicio & Alexandro quid senserint, in progressu patebit.

Plato. *Auicenna.* *Aristoteles* *D. Tho.* *Scotus.* *Zimara.* *Philoponus.*

CAP. II.

Rationes pro æterna Creatione.

PERIPATETICOS huius fuisse opinionis, quod cuncta ab æterno manarint ex Deo, varus cum rationibus, tum authoritatibus ostendi potest. Prima ratio elicitur ex cōditione puritatis, & impuritatis rerum: omne enim quod in aliquo genere impurum est, ex eo prodit, in quo seorsum ab omni impuritate reperitur: cuncta sub Deo posita, cum Deo comparata, sunt impura, & cum potestate permixta, ideo ex Deo prodeunt, in quo purissima reperiuntur. Et quoniam quæcunque ex Deo prodeunt, cum quadā necessitate naturæ ex Peripateticorum Sententia prodire dicuntur, ideo, ab æterno prodierunt, quia ab

Pro Creatione æterna. *Ratio prima.*

æterno prodire valuerunt, & ita prodierunt; vt nil eorum origini antecesserit, *Secunda.* ideo iure æterna Creatione Creata dicuntur. Secundo hoc ostenditur ex cõditione rei ũ ex prima causa pendentiũ: omne enim ex causa pendens, vt ex ea pendet, ex se non est, sed ab ea habet vt sit: cuncta sub Deo posita ex Deo omni ex parte pendẽt, ideo ex se non sunt, sed ex Deo habent id omne quod sunt, quare *Marsilius Ficinus.* Creantur: quia ex nihilo constituuntur in esse, & nil est in eis quod nõ pendeat ex Deo. Similem fere rationem format doctissimus Ficinus, 18. lib. Platonicæ Theologiæ. cap. primo, inquiens: Mundi Moles ex se esse non potest, alioquin ipsa seipsam formaret, & faceret: at formare aliquid, non ad corpus pertinet, omne enim agens, facultate aliqua incorporea agit: pendet itaq; corporeũ omne *Confirmatio.* ex aliquo primo incorporeo, & cum pẽdeat totum, Creari dicitur. & cũ pendeat semper, dicitur ab æterno Creari. Confirmatur eadem ratio: quia vnumquodque ex eo pendet, ab eoq. habet id omne quod est, per quod continenter seruatur, & operatur: seruare enim & ad operandum conspirare, agere est, & agere sequitur ipsum esse: At cuncta sub Deo posita, a Deo seruantur: Nisi enim Deus esset, nihil esset, vt constat ex nono Metaph. 17. & ab eo Motus, ac Generatio seruantur æterna, vt ostenditur in octauo Physi. & eo nõ operante, cætera operari non valent, vt ex eodem octauo elicitur. Quare cũcta a Deo habent id totũ, quod sunt, & habent semper, cum Deus sit ipsa æternitas, consimiliter se habẽs, *Tertia.* pro facultate operans, & propterea æterna emanatione Vniuersum ex Deo prodiit. Præterea exactius idipsum ostenditur rationibus sumptis ex conditionibus primi principii: Nam conditio principii primi, cõmunis, & principalis est, vt ex eo pendeant omnia, pendeant semper, pendeant maxime, nisi enim penderent omnia, non esset principium commune, nisi semper, non semper esset principium, & nisi maxime, non esset principium absolutum ac præstantissimũ Deus (consensione omnium Sapientum) est principium primum, commune, & principale, quare cuncta ex eo semper, & maxime pendent, non autem maxime ita penderent, nisi ab æterno ex eo manassent. Et confirmatur: quia cum Deus sit causa prima, eius debet esse causa, quod primum est, & a cæteris præsupponitur: hoc autem est esse, quare omne quod est, a Deo ex nihilo constitutũ est in *Quarta.* esse, & propterea dici debet ab eo æterna emanatione Creatum. Insuper, conditio primi principii est, vt sit ipsum vnum, ipsumq; optimum: quare omne bonum debet esse participatio eius, & nil reperiri debet, quod ex eo non prodierit. Consequutio deducitur: nam si aliquid reperiretur quod non produisset ex eo, id quoq; esset primum, ac ita prima essent plura: & si bonũ aliquod reperiretur, quod non manasset ex primo bono, bonorum genera essent plura, nõ connexa, nec conspirantia ad vnum: at cuncta sunt connexa, cuncta seruant imaginẽ primi boni, cuncta in illud, vt in parentẽ conspirant, cuncta itaq; ex eo manarunt, ac illud vt parentẽ quærunt, ab eoque perficiuntur: Inde prodit mutua connexio, mutua dilectio Creatoris, & Creaturæ, & mira Prouidẽtia, & cura, qua Deus suam prolem curat, & seruat. Demum hæc authoritatibus variis cõfirmantur. *Quinta.* Sententia est Aristotelis nono Metaphysicæ 17: nisi darentur Substantiæ separatæ, nil reperiretur, quod maxime de Deo verum est, ex quo prodeunt cuncta. In primo de Cœlo 32. legitur, Deum, & Naturam nil facere frustra, ac ita indicatur Cœlum ex Deo prodiisse. Et in contextu 100. legitur: A primo omnibus tributum fuisse esse, nonnullis clarius, aliis obscurius. Et duodecimo Metaphysicæ *Simplicius.* 38. asseritur: ex Deo Cœlum, & vniuersam naturam pendere. Cum itaque ex eo pendeant omnia, nullo supposito, iure Creata dici debent. Hinc Simplicius

in

in calce octaui Physic. affirmat, Substantiam Cœli præditam esse causa efficiente, & asserit Ammonium id demonstrasse.

Cap. III.

Rationes euertentes Creationem æternam.

CREATIO æterna, dum exquisite consideratur, eorum videtur esse commẽtum, qui inter Philosophos, & Theologos se medios constituunt, qui absolute nec rite Philosophi, nec rite Theologi nuncupari merentur: hi enim cum ex Theologis Creationem sumant, ex Philosophis ab æterno nil noui produci posse, & Mundum esse æternum, se medios constituentes, Creationem æternam imaginantur. At quam longe a vero recedant, facile per dicenda patebit. *Aduersus creationem æternã.* Primò, id ex eo ostenditur: quia Creatio, siue æterna, siue noua, vim immensam Creatoris exposcit. Aristoteles immensam Dei virtutem non nouit, vt patet *Ratio prima.* ex libro de Virtute Dei. Præterea, conditio Creationis est, vt per eam res Creanda ex non esse, siue ex nihilo, constituatur in esse, sine transmutatione: hæc *Secũda.* ex Philosophorum Sententia pugnantia includunt: nedum, quia aduersantur communi eorum sententiæ, ex nihilo nihil fieri: verum insuper, quia Creare, est efficere, efficiens autem est principium transmutandi aliquid, & hæc pugna, non ex tempore oritur, sed ex cõditione absoluta Creationis, & efficientis. Præterea, Philosophi ea concedunt, quæ in aliquo seruari cognoscunt, at inductione cõstat, cuncta quæ fiunt, ex aliquo fieri, nil apparet fieri ex nihilo, quare Philosophi id concedere non valent. *Tertiã.* Insuper, quod non potest fieri, nõ potest factum esse, vt asseritur in Rhetoricis. *Quarta.* Creatio nõ potest fieri, quia nõ datur Creatio noua, ex sentẽtia Philosophorum: quare nec potest facta esse, adeo, vt ab æterno Vniuersum a Deo creatum fuerit. Insuper, si Aristoteles Creationẽ æter- *Quinta.* nam concedendam putasset, variæ eius ostensiones redderentur inanes, veluti illæ, quibus ostendit Mundum, Materiamq;, esse ingenita: omnes enim supponunt, non dari alium productionis modum, nisi per transmutationem, & motũ, qui tamen daretur, si emanatio illa ex non esse rei penitus, ad esse cõcederetur, & apprime damnandus esset Aristoteles si æternam Creationẽ excogitasset, & rem tanti ponderis silentio præteriisset, veluti ipse in secundo Physic. damnabat *Confirmatio.* veteres Philosophos, qui de Casu, & Fortuna non disseruerunt. Confirmatur hæc ratio: quia Aristoteles in primo de Cœlo, referens significationes late sumpti Geniti, nullam retulit, ad quam hæc æterna emanatio redigatur. At inquiũt, *Solutio.* Simplicius, & Philoponus, Aristotelẽ eam æternam emanationem non nuncu- *Euersio.* passe Generationem, & ob id quæ ita manarunt, ingenita nuncupasse. Hæc Solutio nullius est roboris: tum quia illam explicare debuisset, tum insuper, quia ea quæ manarunt, ab his quæ nõ manarunt, distinguere debuisset, quod minime *Ratio sexta.* fecit: tum demum, quia quæuis Creatio, aperte pugnat cum Principiis Aristotelis, vt patuit in præcedentibus. Præterea, asserere aliquid ab æterno Genitum, siue Creatũ esse, pugnantia includit: Nam si est æternũ, est semper, & cõditionem habet vt semper sit. Si est Creatum, ex se non est, & quatenus est ex se, potest nõ esse: si potest non esse, ponatur quod non sit, ita simul erit, & non erit, quemadmodum Aristoteles in primo de Cœlo aduersus Platonẽ argumentatur. At in- *Solutio.* quiunt, posse non esse, non pro eo tempore in quo est, sed quatenus nõ esse præ- *Euersio.* cessit natura, esse: ac ita aiunt, posse nõ esse pro eo priore origine, non tempore.

Hęc Solutio apud Aristotelem locum non habet: Nam tunc perinde se haberet, ac si diceremus, aliquid posse non esse, quatenus potuerit non esse: quod reiicit Aristoteles in primo de Cœlo, disputans aduersus Platonem: & præsertim, quia quod competit alicui ex sui natura, semper, & absolute ei competit: quare si ex sui natura, ea quæ ab æterno manarunt ex Deo, non sunt. Si ponuntur vt non sint, simul erunt, & non erunt, vt argumentabatur Aristoteles. Præterea, asserere aliquid ab æterno Creatum esse, pugnantia alio pacto includit: Nam omnis Creatio exposcit aliquid primo Creatum. Si igitur ab æterno humana species (gratia exempli) manauit ex Deo, vel datur aliquis homo primus, qui manauit, vel consimiliter se habet de omnibus: asserere quod consimiliter se habeat de omnibus, est idem, ac asserere, non Creari: quia homines modo Creari non dicuntur, sed vere Gigni, ex Sententia Aristotelis, & præsertim, quia sic vt æterna, ita noua Creatio daretur, quam tamen aperte Philosophus non concedit. Dicere, dari primum Creatum, est euertere emanationem æternam: quia primum, & infinitum mutuo se destruunt; Vel itaque res continenter manant ex Deo, vel non ab æterno manarunt. Et profecto rationem hanc maximi ponderis esse iudico. Et confirmatur: quia non potest species aliqua manare ex Deo, quin manet indiuiduum aliquod eius speciei. Si itaque species Leonis ab æterno manauit ex Deo, etiam Leo aliquis manauit, non enim seruatur species sine aliquo indiuiduo: & propterea dabitur Leo primus, & homo primus, quod fieri non posse ostenditur ab Aristotele in tertio de Gener. Animaliũ, cap. postremo. Nec satisfacit quorundam Solutio, asserentium, id non sequi: quoniam ea Creatio statuitur æterna non in tempore, & subiecta tempori; Hoc inquam nullius est roboris: quia ratio absolute de quauis Creatione vim habet: statim enim quod dicimus speciem creatam, ponimus indiuiduum aliquod Creatum, & si nullum indiuiduum est Creatum, species quoque non potest dici Creata. Vel itaque consimiliter se habet de omnibus, & ita euertitur Creatio, vel ponitur primum, & ita euertitur æternitas, & infinitum. Propterea, recte sensit Henricus, Quolibeto primo, q. 7. asserens, Creaturæ repugnare, fuisse semper: quia creatũ pugnat cum æterno. Præterea, si daretur hæc æterna Creatio, tunc potiore ratione, quam ratione sumpta ex motu, ostendi posset dari genus separatarum formarum. Nam id quod producendo materiam, non supponit necessario, a materia est solutum. At Aristoteles hac ratione nunquam est vsus. Ex his constat, quod Creatio non quia noua, reiicitur ab Aristotele, sed absolute, quatenus Creatio. Ideo Auerroes frequenter Creationem toto genere reiiciendam manifestat, veluti in primo Physic. 71. in octauo Physic. comm. quarto, & alibi. & in secunda Disput. contra Algaz. in solutione quinti dubii, præter cætera, hæc profert: Quicunque concedunt Creationem Mundi, eosdem oportet cõcedere actionem agentis pendere ex priuatione, actio namque agentis apud Philosophos, nõ est aliud, nisi deductio rei ex potestate ad actum: & demum colligit: oportet itaque esse duorum alterum, aut quod in re effecta non pendeat actio agentis, aut quod pendeat ex priuatione: ex quo sequitur, vt priuatio possit conuerti in esse, & esse in priuationem, & quod actio agentis sit translatio alterius eorum oppositorum in alterum: quæ omnia falsa sunt in cunctis oppositionibus, &c. Sic Auerroes cum Peripateticis Creationẽ toto genere reiiciendam censuit. Et propterea veriorem puto opinionem Gregorii Arimin. in secundo Sent. Dist. prima necnon Ioan. Bacc. qui ex sententia Aristotelis negarunt æterna esse producta. Cuius opinionis fuisse puto Alexandrum

Septima.

Confirmatio.

Solutio.

Euersio.

Henricus

Octaua.

Auerroes.

Greg. Ariminensis.

Io. Bacc.

præcla-

præclarissimum Peripateticum. Et quicunque æternam illam emanationē approbarunt, vel id fecerunt, vt Aristotelem cum Platone conciliarent, vel quia, vt ait Auerroes, multi qui simul sacerdotum Legibus, & Philosophiæ nauarunt operam, connectentes vtrorunque sententias, ambas peruerterunt: è quorum numero ait fuisse Algazelem, & Auicennam: ideo ab eo nuncupantur Zenodii, hoc est Philosophi hæretici, nam viæ Theologorum, & Philosophorum seruādæ sunt sinceræ, & distinctæ, non confundendæ, & permiscendæ. Demum non esse concedendam Creationem æternam, ita ostenditur: Aeterno vt æternum, repugnat causa efficiens, igitur repugnat Creatio. Consequutio deducitur; quia Creatio omnium consensione est effectio, quod autem æterno, vt æternū, non competat causa efficiens, ex dicendis patebit. *Nona.*

CAP. IIII.

An æternis competere possit causa efficens.

QVONIAM vis tota eius difficultatis, an detur æterna Creatio, præsertim in eo est posita, vt pateat, an æterna possint esse prædita causa efficiente: ideo accurate hoc considerandum proponitur, & iure profecto: Nam quatuor hac de re sunt Philosophorum Sententiæ. Henricus Quolib. 1. q. 7. censuit creaturæ repugnare, fuisse semper. Simplicius vero, Philoponus, & cum eis Zimara, insuper D. Thoma & Occha, aduersæ sunt sententiæ. Durandus medians, ait id repugnare Creaturæ mortali, non æternæ. Scotus vtranque partem posse probabiliter defendi existimauit. Cum itaque res sit apprime dubia, pro quauis parte est discutienda. Quod æternis competere possit efficiens, nititur Zimara ostendere exemplo motus cœli, & luminis, quæ æterna sunt, & consensione omnium sunt prædita causa efficiente: nam Aristoteles, in octauo Physic. cōsiderans motum primum, vt æternum, vnum, & continuum, ei tribuit causam efficientem. Præterea, Metaphysicus considerat modo aliquo causam efficientem, & cum abstrahat a motu, & transmutatione, eā causam efficientem considerare debet, quæ sine motu, & transmutatione efficit, huiusmodi est efficiens æternū per emanationem. Hinc Auerroes in primo Physic. comm. primo ait, Metaphysicum considerare causam efficientem modo aliquo. Quod etiam asseruit in Paraphrasi Metaphysicæ, tract. primo indicans causam efficientem æternam sine motu, & transmutatione. Idipsum elicitur ex eodem Auerr. 12. Metaphysicę. comm. 44. dicente, in Intelligentiis non reperiri actionem, nec consequutionem, neq; prouentū, sed solum causam, & effectū, quatenus id quod intelligitur, est causa intelligentis: At patet (inquit Zimara) intelligibile esse causam efficientem intelligentis, obiectum enim mouet vt efficiens, quare æternis competit efficiens. Similiter ait Auerroes 12. Metaphysicæ 36. Balneum in anima mouere vt efficiens, & cum simile reperiatur in Intelligentiis, in eis quoque locum habebit efficiens. Insuper, quod detur agens sine transmutatione competens æternis, elicitur ex Aristotele 9. Metaphysicæ, cont. 1. dicente, potestatem, & actum ad plura extendi, quam ea quæ dicuntur secundum motum: at vbi reperitur potentia & actus, etiam reperitur efficiens: quare datur efficiens sine motu. Præterea, cum Auerroes sæpe dicat, causam agentem in æternis non præire tempore, aperte indicat, æternis competere posse causam efficiētem. Hæc omnia comprobantur conspicuo exemplo affectionum, quæ ex internis principiis, vt ex efficiente prodeunt, sine motu tamē, & transmutatione,

An æterna sint prædita efficiente, opiniones quatuor.

Aeternis competere causam efficientem. Ratio prima. Secūda. Tertia. Quarta. Quinta.

veluti ex rationali, fluit risibile sine vllo motu, ideo aiunt, si pes ab æterno fuisset in arena, æternum esset vestigium in ea impressum, quod tamen a pede effectũ iudicaretur. Insuper æternis competere posse causam efficientem, variis authoritatibus confirmatur. Auer. in 2. cap. de substantia Orbis ait, nedum motũ, verum etiam Cœlum habere causam efficientem. Et in lib. de substantia Orbis, cap. 5. Necnon in prima Disp. contra Algaz. Et in fol. 11. Dubii ait: Si motus Cœli destrueretur, periret mundus, & ordo Vniuersi, indicãs Mundum, & ordinem æternum præditũ esse efficiente. Similiter ait Auerroes in lib. de substantia Orbis, finem denotare necessario efficientem, æternis (consensione omnium) competit finis, quare & efficiens. Insuper, in tertia Disput. in solutione secundi Dubii, inquit: Philosophi non dicunt corpus agere vmbram, quia ab eo non efficitur, nisi late sumpta affectione, efficiens enim seiungi debet per naturam a re effecta, at corpus cum vmbra non ita se habet. Et isti opinati sunt Deum differre a Mundo, & illum efficere. Quare nulla est similitudo inter effectionem Dei, & efficientium nobis præsentium, siue per naturam operentur, siue per voluntatem: immo Deus est agens, & efficiens dictas causas, deducensque vniuersum ex priuatione ad actum, & conseruans illud gradu nobiliore, quam competere valeat agentibus nobis præsentibus. Cõspicue Auerroes duplex statuit efficiendi genus, & æternis causam tribuit efficientem, & hæc eadem sæpe repetit. Et in fol. 18. Dub. ait: amplius declaratũ est à Philosophis, quod finis substantiarum separatarum etiam est forma: nam forma, & finis idem sunt in eis, ideo dans finem, dat formam, & dans formam, est agens, ex quo constat Principium primum esse eorum initium vt formam, vt finem, & vt efficientem. Similiter Disp. 14. in sol. primi dubii, inquit: Dicimus Philosophorum opinionẽ notiorem, rationiq; magis consentaneam esse, aliis duabus: eo quod agens duplicis generis est: vnum, ex quo prodit res effecta, ex eoq; pendet secundum fieri, non autem dum facta est, vt se habet de ædificatore, & domo. Alterum ex quo prodit actio, & res effecta non est sine actione, & remota actione, remouetur res effecta, & posita, ponitur: quæ secunda actio est præstantior prima, nedũ enim producit rem effectam, verum insuper illam seruat. Insuper in 2. cap. de Substantia Orbis inquit: Ideo videmus Cęlum habere virtutem vnam, nedum mouentem omnia, verum insuper agentem, & seruantem, vt accidit de corpore hominis, & corpore facto propter finem, finis enim significat causam efficientem necessario, vt motus motorẽ: At in genere efficientium, quoddã est prius tempore re effecta, vt se habet de contentis sub orbe Lunæ: quoddã est prius natura, non tempore, & est orbis, quem sequitur tempus, eiq; accidit, & efficiens orbem, cum dispositionibus necessariis pro assequendo fine. Hoc cum nonnulli ignorarint, asseruerunt Aristotelem non tribuere Vniuerso causam efficiẽtem, sed mouentem tantum: quod est valde absurdũ: Nam proculdubio efficiẽs Cœlũ, est id quod mouet illud. Quod enim id proprio motu mouet, est illud, quod ei primo dispositiones largitur, per quas motum proprium acquirit, quæ virtus illa est, quam frequenter laudat Aristoteles in lib. de Cœlo, eamque iudicat eminẽtiorem, præstantioremque Cœlo. Ex his, ac aliis innumeris verbis, quę ab Auer. variis in locis proferuntur, luce clarius tria eliciuntur: vnum est dari efficiens distinctum ab efficiente Physico. Alterum id efficiens competere æternis. Tertium, huiusmodi efficiens eminentius, ac præstantius esse efficiente rerum mortalium. At cur in Auerroe moror, cum ipsemet Aristoteles conspicuis verbis sæpe id plum affirmet: nam in primo de Cœlo contex. 20. ait, recte

videtur

Sexta.

Conclusio dictorum.

Arist.

videtur Naturam id quod futurum erat ingenitum, nempe Cœlum, exemisse à contrariis. Et in contex. 32. ostendens motui Cœli non competere contrarium, inquit, Deum, & Naturam nil efficere frustra. Et in contex. 100. inde aliis tributum est esse, & viuere, his clarius, aliis obscurius. Insuper in secundo de Cœlo 50. nil vt contingit facit natura. Et in secundo de Ortu, & interitu, in contex. 59. inquit: Cum mortalia non valeant esse æterna numero, altero modo compleuit Deus Vniuersum, continuam efficiens Generationem. Et in context. 51. ait: Sunt igitur & numero æqualia, & genere eadem Principia, quæ & sempiternorum, ac primorum, &c. Et in primo Metaphysicæ, prope calcem. Quare qui vt in Animalibus, ita in Natura Intellectum inesse dixit, causam Mundi, vniuersique ordinis, quasi sobrius comparatus cum vetustioribus inania dicentibus, apparuit. Et nono Metaphysicæ 17. Nisi essent substantiæ abiunctæ, nihil esset. Et duodecimo Metaphysicæ 38. Deus est id bonum, ex quo pendet Cœlum, & Vniuersa Natura. His, & similibus verbis, frequenter Aristoteles patefacit, æterna posse esse prædita causa efficiente. Simplicius sæpissime id affirmat, *Simplicius.* vt patet ex calce primi Physic. ex secundo Physic. in expositione contex. 45. 67. 70. ex octauo Physic. in prima digres. contra Phil. & comm. 101. Insuper ex primo de Cœlo, comm. 21. 88. Et postremo, idipsum asseruit Ammonius, in calce *Ammonius.* primi de Interpretatione, & sæpe Philoponus. Auicenna quoque manifestissime id affirmauit, cuius Sententia, quæ præsertim colligitur ex nono suæ Metaphysicæ, capitulo quarto, hæc est: Deus intelligens se tanquam causam producit Primam Intelligentiam, quæ intelligit Primum Principium, idq; intelligendo, producit intelligentiam secundam ex nihilo, & eadem prima Intelligentia intelligendo se, producit Animam sui Orbis, quæ etiam facultate sentiendi prædita est, qua producta, eadem intelligentia prima, quatenus cognoscit se ipsam præditam potestate, & pendentem ex primo principio, per intermediam Animam producit Orbem suum ex materia & forma conflatum. Similiter secunda Intelligentia producit tertiam Animā sui Orbis, & Orbem: Postrema demum Intelligentia, comprehendens principium primum, producit sine medio intellectum agentem, & materiam primam: Intellectus autem agens, comprehendens Principium primum, producit Animam rationis compotē, numero multiplicatam, & cum corpore iunctam, & producit animas omnes, & formas mortalium, quæ formæ, cætera producunt, & absoluunt. Sic Intellectus agens dicebatur largitor formarum. De qua opinione multa dicit Auerroes in tertia Disputatio. Dubij 18. Hæc est Cathena insolubilis Auicennæ, qua cunctà ducuntur à primo, connectuntur inuicem, & rediguntur in illud. Sic Auicenna in Cœlo considerabat Deum, Intelligentiam, Animam, & Naturam. Deum dicebat esse finem communē, & solum mouere vt finem, cæteras Intelligentias esse fines proprios, Animas mouere vt efficientes, per intermediam naturam, & propensionem cœli ad motum. Hæc opinio in parte est similis opinioni Academicorum: nam ipsi quoque Naturam ex Anima, Animam ex Mente, & Mentem ex Deo prodire asseruerunt. Ex his constat, quomodo Auicenna etiam æternis putarit competere causam efficientem. Patet itaque cum rationibus, tum authoritatibus, æterna posse esse prædita causa efficiente. Ex aduerso tamen Alexander, Gregorius Ariminensis, Ioan. Bacchonus, & alij viri docti, id negarunt: quorum opinioni fauent rationes illæ, quibus in præcedentibus æterna Creatio euersa est. His accedit: quod quotiescunque vnum pendet ex alio, & cum eo iunctum est, si illud aliud est ingenitum, idemque ingenitum iudi-

Auicenna. *Cathena Auicennæ.* *Academici.* *Opinio aduersa.*

tur: veluti si Socrates esset ingenitus, eius quoque ridendi facultas, diceretur ingenita, vt enim dans formam, dicitur dare sequentia formam: ita si forma est ingenita, sequentia formam ingenita iudicari debent. Similiter putandum est se habere de mūdo comparato cum Deo: Propterea vbique Aristoteles Mundum, Materiam, & similia, dicit ingenita.

Cap. V.

Resolutio Difficultatis.

Primum quod accipitur. VT tam arduæ difficultatis conspicua aliqua resolutio refulgeat, nonnulla apprime vtilia præaccipienda sunt, quorum vnum est, æternum dupliciter posse considerari. Primo, vt æternum, principio carens. Secundò, vt continenter fit, vel seruatur, veluti motus cœli æternus continenter fieri dicitur. Distinctio hæc ex se conspicua est, & elicitur ex Auerroe Disput. 3. in Sol. septimi Dubij, & sequentium. *Alterū.* Accipiendum secundo efficiens esse duplex, vnum denuo, & vere efficiens: Alterum conseruans solum. Distinctio ex Auerrois secundo de Cœlo, comm. 102. quarto de Cœlo, comm. 1. & aliis in locis. Ex quo elicitur alia Distinctio, & est: quod efficiens, vel est prius tēpore, vel est simul tempore, solum prius origine, quale est efficiens conseruans. Elicitur distinctio ex secundo capit. de Substantia Orbis. Addendum tertio, efficiens esse duplex: vel in idem veniens cum forma, nam formans dicitur modo aliquo rem efficere, & constituere: vel à forma distinctum, & rem transferens ex non esse, ad esse. *Quod colligitur.* Elicitur distinctio ex Paraphrasi Metaphysicæ, tract. 4. & ex Disp. decima Sol. 10. & 18. Dubij. Ex his colligo aliquid posse dici factum, & præditum causa efficiente dupliciter: vel quia fit absolute translatum ex non esse ad esse: & hoc vere, & absolute dicitur Genitum: vel quod continenter fiat, & pendeat. Prima consideratione motus cœli non est factus, secunda vero consideratione dicitur continenter fieri: hinc Aristoteles in octauo Physic. cum dicat motum non esse factum, ei tamen tribuit causam efficientem. *Prima conclusio.* His præassumptis, quinque profero Conclusiones: *Secunda.* prima est: Æterna, vt æterna, caret causa vere, & proprie efficiente. Altera est: Æterna etiam vt æterna, possunt esse prædita causa conseruante, quatenus eis huiusmodi causa non aduersatur. *Tertia.* Tertia est. Æterna vt continenter fiunt ac innouantur, prædita sunt causa continenter ea efficiente, & innouante. *Quarta.* Addo quarto; Æternis competere finem, & causam efficientem, vt efficiens in idem venit cum forma. *Quinta.* Demum dico. Si æterna Creatio, & emanatio proprie vsurpatur, ea non datur; At si vsurpatur late per similitudinem, & metaphoram, ita æternam Creationem cum Aristotele concedere valemus, quatenus modo aliquo ex Primo principio pendet ab æterno Vniuersum, & nil in eo est, quod in aliquo genere causæ ab eo non pendeat, adeo, vt nil non pendens præsupponatur: hæc tamen non proprie est Creatio: quia non est proprie sumpta effectio. *Explicatio primæ conclusionis.* Ex harum Conclusionum explicatione, vniuersæ difficultatis resolutio elucescit. Prima erat, æterna, vt æterna, carere causa proprie efficiente, quæ satis nota est per rationes, quibus æterna Creatio reiiciebatur: & præsertim, quia tunc deberet dari primus homo, & primus Leo, qui manasset ex Deo, quod tamen reiicit Aristoteles in lib. de Gener. Animalium, & pugnat cum æternitate, vt patuit. Præterea, si datur æterna Creatio, vel cuncta sine medio ab [illegible] à Deo, vt ex Sententia Aristotelis putat D. Thom. & cum eo

alij

alij multi:vel quædam, vt solæ Intelligentiæ, quemadmodum censet Scotus in primo Sent. Dist. 8. q. 5. Aut saltem Intelligentia prima, vt putarunt Platonici, & Auicenna. Non est approbandum primum: quoniam res vt per se ad esse se habent, ita se habent ad produci, res per se sunt distincti ordinis, vt dicitur duodecimo Metaphysicæ 51. & per varia vario modo seruantur: quare etiam per varios gradus per se pendent, & fluunt: quod enim sine medio fluit ab aliquo, etiam sine medio seruatur ab eo, & ad illud ordinatur. Neque approbanda sunt altera duo membra, alioquin aliud à Deo valeret Creare, largiretur esse absolute, & nil supponeret, quod fieri nequit. Altera Conclusio erat: æterna posse esse prædita causa efficiente, conseruante: quæ Conclusio ad duo potest referri, ad fluentia, & ad permanentia: si refertur ad fluentia, conspicua est: nam motus æternus, æternaque generatio, prædita sunt causa æternitatis earum cōseruante, vt in octauo Physic. & in primo ac secundo de Ortu & interitu patefacit Aristoteles. Si refertur ad permanentia, similiter modo aliquo vera est, quatenus dum imaginamur non esse Deum, nil cæterorum seruari potest. At hoc non est in genere causæ efficientis, sed finis formæ, & essentialis ordinis, in quo sine primo non est secundum. Hinc Aristoteles in quinto Metaphysicæ, contex. 6. ait, dari necessarium sine causa, & præditum causa. Et in octauo Physic. 15. aduersus Democritum ait, dari æterna prædita causa. Et in comm. 46. & 47. manifestat à principio æterno, & immobili seruari motum, & generationem æternam. *Explicatio secundæ.*

Tertia Conclusio æterna, nimirum, vt continenter fiunt, esse prædita causa efficiente, conspicua est: conceditur ab omnibus, & modo aliquo in præcedente includitur; in hac significatione Academici aiunt sensibilia mortalia, & motum non esse, sed fieri: intelligibilia vero esse, & non fieri; Ideo Simplicius in primo de Cœlo, comm. 100. concilians Aristotelem cum Platone, manifestat Mundum à Platone dici genitum: quia non vere est, vt intelligibilia, sed fit, & ideo rectius dici semper fieri, quam semper esse. *Explicatio tertiæ.* Similiter quarta Conclusio conspicua est, æternis scilicet competere finem, & causam efficientem, vt efficiens in idem venit cum forma, nam formare est perficere, & constituere rē, quod æternis non repugnat. *Quarta.* Hinc Auerroes quarto Cœli, comm. primo ait, æterna non habere efficientem, nisi per similitudinē, nec habere ex quatuor causis, nisi formam, & finem: & si habuerint aliquid vt efficiens, id non erit, nisi quatenus est forma eius, & conseruans illud. Et clarius Disp. 3. in Sol. 18. Dubij ait: Declaratum est à Philosophis, quod dans finem separatis, dat formā: forma enim, & finis in eis sunt idem, propterea dans finem, dat formam, dans formam, est agens, ita primum Principium est separatorum causa, vt forma, finis & agens, &c. Hac consideratione etiam in Paraphr. Metaph. tract. 4. ait Intelligentias esse sibi inuicem causas in triplici genere causæ. Dicebatur postremo, Creationem æternam proprie sumptam reiiciendam esse, & solum esse concedendam per metaphoram, & similitudinem: quæ Conclusio ex duabus partibus cōstat: prima earum nota est, per ea, quæ dicta sunt aduersus æternam creationem: Altera ex eo est conspicua, quia cōditio Dei est, vt solus absolute sit primus, ex nullo pendens, & nihil aliorum reperiatur, quod ex eo in aliquo genere causæ nō pendeat, adeo, vt totum absolute ex Deo pendere dicatur: & propterea dicitur manare, & Creari ab eo, non tamen proprie est Creatio: quia Creatio & Creare, est vere efficere: ea autem non est vere effectio, nec primum habet. *Quinta.* Insuper non ita dicitur manasse ab æterno, vt ab æterno manauerit, & nunc non manet, nec in futurum manare debeat, sed semper consimiliter manauit, mana . &

Auerroes. manabit: quia ſemper conſimiliter pendet. Creationem hanc per Metaphoram ſumptam conceſſit etiam Auerroes in tertia Diſputat. in Sol. 13. Dubij, diſputans aduerſus Auic. inquiens: Id vero quod opinati ſunt Peripatetici, hoc eſt, quod dicta principia habent miſericordia Dei gradus varios, & connexionem, ex quo infertur, ea pendere vt ex cauſa ex ſe inuicem, & omnia ex primo principio, nec aliud intelligi debet de agente, & re effecta, creatore, & re creata, niſi hoc ſolum. Patet itaque æterna vt ſunt æterna, carere cauſa efficiente, niſi efficientis nomine late vtamur.

Cap. VI.

Confirmatio dictorum ex authoritatibus variorum interpretum.

Aeterna vel ſolum per Metaphoram, vel ſolum quatenus continenter fiunt, non autem vere, & proprie eſſe prædita cauſa efficiente, varij illuſtres Peripatetici affirmarunt: & ab Alexandro ordiens, ipſe profecto fuit huius ſententiæ. *Alexander.* Ideo Simplicius in primo de Cœlo, comm. 88. ait: Neque cenſet Ariſtoteles Deum ſolum eſſe finem Mundi, ex quo dubitauit Alexander, ſed etiam efficientem; indicat his verbis Simplicius Alexandrum putaſſe, Deum eſſe ſolum finem Mundi. Lucidius etiam id patefacit poſtremo comm. octaui Phyſic. inquiens Alexandrum aliosq; Peripateticos videri exiſtimaſſe, dari cœli cauſam vt finem, & mouentem, ſed non efficientem ſubſtantiæ eius, &c. Inſuper referens ſequentia verba Alexandri, ait: Primus motor eſt cauſa efficiens motus diuini corporis, cum ſit ingenitum. Iudicat itaque Alexander Deum eſſe cauſam efficientem motus, at non Cœli, & Mundi, & hoc denotant verba Simplicij relata in calce primi Phyſic. & ex Alexandro deprompta, dum inquit Alexandrum in cōmentariis Metaphyſicæ dixiſſe, id quod mouetur à primo, eſſe quintum corpus, quod etiam mortalia ei ſubiecta mouet, & eo quidē pacto eſt cauſa efficiens: at quatenus cuncta huius primæ cauſæ deſiderio propriam perfectionem aſſequuntur, mouet vt optatum, qua quidem ratione finis erit, &c. Hæc Alexandri verba refert Simplicius, vt patefaciat Deum eſſe efficientem. At ea (vt patet) ſolum indicant eſſe efficientem motus, non autem eſſentiæ Cœli. *Simplicius.* Inſuper quamuis Simplicius frequenter aſſerat Deum eſſe cauſam efficientem Mundi, tamen non ita videtur ſtatuere eſſe cauſam efficientem, vt ab æterno manauerit ex non eſſe, ad eſſe, ſed ſolum quia modo aliquo continenter fit, & pendet ex Deo. Hoc elicitur ex digreſſ. 79. context. octaui Phyſic. in qua ait: Mundum ſemper fieri, nunquam eſſe, cum ſit corporeus, ſit in motu, nec totus ſimul. Quod etiam affirmat in primo de Cœlo, comm. 100. Inſuper, comm. 129. ait Platonem dixiſſe, Mundum genitum: quia ſenſibilis, & corporeus eſt, ab eo quod vere eſt in ortu continenter conſtitutus. Inſuper nequaquam exiſtimauit Simplicius cuncta quæ in Vniuerſo ſunt, proxime ex Deo fluere. Sed in primo de Cœlo 36. aſſeruit Deum ex ſe cœleſtia conſtituere, per motum vero cœlorum ea condere, quæ ſub Luna continentur: nam immobilis cauſa quæcunque ex ſe facit, æterna efficit, Diiſque æqualia, vt ait Plato. *Concluſio.* Ex his elicio æterna vt æterna, carere cauſa efficiente, & ſolū ea eſſe prædita quatenus continenter fiunt, adeo, vt ſine pugna dicere valeamus, Muodo competere, & non competere efficientem cauſam. *Conciliā.* Ex quo etiam facile eſt elicere Concilium earum opinionum, quæ inuicem pugnare videntur, & præſertim Alexandri, & Simplicij, Auerroem

roem quoque huius fuisse opinionis conspicue patet ex variis verbis eius: Nam in Sol. 7. Dubij tertiæ Disp. ait: Si Mundus esset ab æterno per se ens, non vt mobilis, (nam quilibet motus componitur ex nouis partibus) Mundus nullum haberet efficientem. Insuper in Sol. 8. Dub. ait: Ideo nemo ab hac difficultate liberari potest, nisi supponat Mundum semper esse iunctum cum priuatione, vt se habet de motu, qui semper eget mouente. Præterea, in Sol. 9. Dub. addit: Philosophi opinari sunt, esse quædam etiam, quorum esse consistit in motu, vt ventus, & similia, & quod cœli, & mortalia sunt huius generis. Et in Sol. 10. Dubij, idem repetens, ait: Radix huius est, quia esse corporum cœlestium est in motu, ideo dans motum, re vera dat esse. mitto alia multa; Ex quibus conspicue elicitur, Auerroem putasse Mundo competere causam efficientem, vt est in motu, & continenter fit: vt autem est æternus, solum competere per Metaphoram, vt in idem venit cum forma, & fine.

CAP. VII.

Latius sententia de causa efficiente explicatur, digrediendo per omnes Mundi Partes.

SERMO de causa efficiente, extendi potest & ad Mundum, & ad principales partes eius. Hactenus loquuti sumus de Mundo toto, superest vt clarioris explicationis gratia, de principalioribus eius partibus verba faciamus. Conspirantia ad Mundi constitutionem, vel sunt mortalia, vel æterna: si mortalia, qualia sunt contenta sub Cœlo, ea sunt æterna specie, & successione, à quibus ordiens: dico. Primo, ea non proxime ex Sententia Aristotelis prodire ex Deo: nam vt etiam in Timæo dixit Plato, quæ proxime ex Deo prodeunt, æterna sunt: pendent itaque ex Deo per intermedias secundas causas, & ideo non æterna emanatione proxime ex Deo prodierunt. Dico Secundo, hæc mortalia, vt *De pro-*
continenter fiunt, vere esse prædita causa efficiente, cum communi, tum pro- *ductione*
pria: ita Sol, & Homo, generant hominem, secundo Physic. 26. Addo Tertio, *morta-*
hæc mortalia vniuerse sumpta, ac vt sunt æterna, carere causa efficiente. Ratio *lium.*
est: quia nũquam absolute transierunt ex nõ esse, ad esse. Hoc demonstrare conatus est Aristoteles in calce tertij de Gener. Animalium, quo loci considerans vires naturæ, manifestauit primum hominem non dari. Et idipsum dicendum de indiuiduis cæterarum specierum: habent tamen causam æternæ consetuationis. Si vero conspirantia ad Vniuersi constitutionem fuerint æterna, ea triplicia sunt: Intelligentiæ, Cœlum, & Motus: quæ tria profecto varietate quadam sunt prædita. Si loquimur de motu, ipse potest dupliciter considerari. *De Motu.*
Primo absolute, & vniuerse, ac ita est æternus, non est factus, nec interibit, ex sententia Aristotelis. Hoc patet ex octauo Physic. in cuius initio considerandum proponit, an motus sit factus, ita vt prius non fuerit & in progressu ostendit, non esse factum. Sic prima reuolutio non datur. Secundo consideratur secundum partes, vt continenter fit, ac ita habet causam efficientem, & propterea quæritur: an Deus moueat nedum vt finis, sed etiam vt efficiens. Et in calce octaui Physic. ostenditur, motum cœli non posse produci à materiato motore loquendo de causa efficiente. Transeundo ex motu ad Cœlum, dico Cœlum *De Cœlo.*
dupliciter posse considerari: primo, vt est Substantia ingenita æterna. Secundo, vt sine motu, & præcedentibus causis, esse, & [illegible] non potest [illegible] quit Auerroes in prima Disput. in Sol. 11. Dubij. Si motus Cœli periret, euerte-

tur ordo Vniuerſi,& Mundus. Prima conſideratione caret cauſa efficiēte: Hinc Ariſtoteles in primo de Cœlo,oſtendit Cœlum non eſſe factum. At ſi conſideratur vt conſeruatur, & quatenus ſeruari non poteſt ſine motu: ſic dico habere cauſam conſeruantem, & cauſam efficientem late, vt efficiens in idem venit cum forma ſaltem aſſiſtente, & fine. Non itaque ex ſententia Ariſtotelis, putandum eſt, Cœlum æterna Creatione manaſſe à Deo, ſed ſolum ex eo pendere,vt ex motore,forma,fine,& cauſa conſeruante.

Cap. VIII.

An Cœlum ex ſe ſit contingens,& ab alio neceſſarium,vel ex ſe neceſſarium.

APPARVIT cœlum vt æternum, carere efficiente, & ſolum eſſe præditum cauſa conſeruante, fine, & motore. At dignum conſideratione eſt, num debeat iudicari ex ſe contingens, neceſſarium ab alio, vt recte norunt Theologi: vel potius ex Sententia Ariſtotelis ſit ex ſe,& ſui natura neceſſarium. *An Cœlum ex ſe contingēs ſit.* Quod ex ſe ſit contingens, oſtenditur: tum quia ex alio pendet, & quatenus eſt ex ſe,non eſt, ideo ex ſe neceſſarium dici non poteſt: ſoli enim Deo id videtur poſſe competere, tum quia ait Auerr. in 3. Diſputat. Cœlum ſemper innatam habere priuationem. Tum inſuper, quia inquit Ariſtoteles 9. Metaphyſicæ 17. Niſi eſſent Subſtantiæ abiunctæ, nihil eſſet: at quod ex ſe eſt neceſſarium, dempto quouis alio, neceſſarium eſt. Tum demum, quia ait Simplicius primo Cœli 100. Cœlum non vere eſſe, ſed continenter fieri, idipſum in ſuis Diſput. contra Algaz. ſæpe repetit Auerroes, vt retuli in præcedentibus. *Pro parte aduerſa.* Ex aduerſo tamen, Cœlum ex opinione Ariſtotelis videtur eſſe ex ſe neceſſarium: primo, quia eſt expers primæ materiæ, quæ vt ait Auerr. in primo Phyſic. eſt ſemen, & origo cuiuslibet contingentiæ. Præterea, ex ſe contingens eſt mortale, nam poteſt non eſſe, quod autem ex ſe mortale eſt, ab alio non poteſt reddi æternum, vt oſtenditur in 1. de Cœlo. Inſuper, neceſſario periret, quia quamuis non omne aptum gigni neceſſario generetur, omne tamen aptum interire neceſſario interit, nil enim interit ex accidenti, ſed omne interitui obnoxiū neceſſario interit, vt dicitur 9. Metaphyſicæ. Præterea, omne ingenitum eſt ſui natura neceſſarium, Cœlum eſt ingenitum: ergo. Demum, ait Auerr. in ſecundo Phyſic. 48. non poſſe aliquid dici contingens ex parte vnius, & ex parte alterius neceſſarium: natura enim contingentis, & neceſſarij abſoluta eſt. Res itaque eſt obſcura, & opiniones ſunt variæ. *Reſolutio.* Pro cuius reſolutione, hac puto vtendum eſſe diſtinctione: nam aliquid eſſe ex ſe neceſſarium, dupliciter intelligi poteſt: primo, vt illud (ex ſe) excludit quamlibet cauſam ex qua pendeat, & hac conſideratione, ſolus Deus eſt ex ſe neceſſarius. Secundo, vt illud (ex ſe) excludit veram rei productionem, internum principium contingentiæ, quod eſt materia, & modum quo pendeat contingentem, qua conſideratione, cœlum, ex ſe eſt neceſſarium, non enim vere eſt factum, nec materiæ eſt particeps, & ſolum pendet ex opinione Ariſtotelis, cum quadam neceſſitate naturæ.

Cap.

CAP. IX.

An separatis Mentibus competat causa efficiens.

De Intelligentiis.

LOQVVTI sumus de collocatis sub Luna, de Motu Cœli, & de Cœlo: superest, vt de Intelligentiis verba faciamus. Quæritur itaq; num Intelligentiis sub Deo positis, competat causa efficiens ex sententia Peripateticorum? *Auicenna carpitur.* Auicenna censuit eas esse præditas efficiente, & earum vnam manare ab altera, ordine quodam vt dixi. Cuius Sententia iure ab Auerroe damnatur: Nam *Primo.* primo erat, approbans cum Aristotele emanationem æternam, quæ etiam æterna Creatio dicitur, quam in præcedentibus reieci. *Secundo.* Secundo errat, concedens Creandi munus aliis à Deo, nempe Intelligentiis sub Deo positis. *Tertio.* Tertio, asserens Intelligentias non proxime omnes pendere ex Deo, sed ordine aliquo vnam ex altera. *Sententia propria.* Dicamus itaque, Intelligentias omnes proxime, per varios tamen gradus participationis pendere ex Deo, & pendere secus ac Motum, & Cœlum: nam motui, vt continenter fit, vere competit efficiens: Cœlo vero vt est cum motu complicatum: At Intelligentiis neutro modo competere potest: cum supra motum sint constitutæ, sed sunt sui essentia æternæ, & vere sunt, nō fiunt, pendent tamen ex Deo proxime in eo genere causæ, in quo intelligibile per essentiam est causa intelligentis, & dicitur finis, & forma: finis, quia intelligens ad intelligibile vt ad finem cuius gratia dirigitur, dicitur forma: quia intelligibile est perfectio, & forma intelligentis, & præsertim dum intelligitur per essentiam, vel intelligibilis, vel saltem intelligentis: quo pacto intelligunt Substantiæ abiunctæ, ex opin. Aristotelis. *Auerroes.* Hoc existimauit etiam Auerroes. Hinc duodecimo Metaphys. 44. ait: ab agente nil prodire nisi quod educit id quod est potestate ad actum: at in Intelligentiis non est potestas, propterea nec agens, solum in eis reperitur intelligens, & intelligibile perficiens, & id quod perficitur, non enim in eis reperitur prouentus, neq; consecutio, neq; actio, adeo, vt dicamus actionem vnam sequi agentē, sed solum ibi est causa, vt quod intelligitur est causa intelligentis, &c. Hæc latius explicat Auerr. in tertia Disputat. præsertim in Sol. 13, & 19. Dub. Quod si Auerr. nonnunquam dixit Intelligentiis competere causam efficientem, profecto denotauit tunc efficiens, vt in idem venit cum forma, & fine, quod conspicue elicitur ex 3. Disput. Sol. Dubit. 18. & ex Paraphrasi Metaphysicæ, tract. 4. quo loci ait: Intelligentias esse sibi inuicem causas in triplici genere, & similiter esse causas Cœli: inquit enim soluens Dubitat. 18. Declaratum est à Philosophis, quod dans finem separatis, dat esse: forma enim, & finis, in eis sunt idem, quare dans finem, dat formam, dans formam, est agens, sic primum principium est eorum omnium principium, vt forma, finis, & agens, &c. Patet itaque Auerroem vsurpare efficientem pro forma, quia forma rem constituit, at sine transmutatione. Quare colligamus Intelligentiis sub Deo positis competere formam, & finem, efficientem vero non proprie, sed solum vt in idem venit cum forma. Et hoc est illud efficiens, quod ex Sententia Auerrois ad Metaphys. pertinet. Hinc aliquando inficiatur, aliquando affirmat, efficientem considerari à Metaphysico. Quæ cōtrouersia minus recte soluitur à Zimara in primo Physicorū, sed solui debet per ea quæ dixi. Insuper addamus, Intelligentias sine medio ex Deo pendere, quia sine medio valent illum intelligere. Et cum solus Deus adæquare Deum intelligat, cæteræ Intelligentiæ vel clarius, vel obscurius pro sua facultate illum intelligunt, adeo, vt quod intelligit vna, non intelligat alia: & inde appareat distinctio Intelligentiarum,

vt explicat Auerr. Disput. 3. in Sol. 18. Dub. Insuper, cum sine medio pendeant ex Deo, etiam dicuntur pendere ordine aliquo, cum à Deo, tum inter se: pendent enim à Deo ordine aliquo, quatenus distincti, & subordinati sunt gradus qui intelliguntur ab Intelligentiis, veluti etiam dicitur in Domo Primi parentis manliones multas reperiri. Insuper, etiam recte dicitur inferiorem pendere ex superioribus: quia inferior, ne dum intelligit Deum, verum insuper cunctas superiores Intelligentias. De his tamen distinctius separato sermone verba feci.

CAP. X.

An Plato æternam Creationem, siue emanationem concesserit.

VT exacte de re aliqua loquamur, quam vtile sit varias virorum Sapientum opiniones perpendere, frequenter nobis patefecit Aristoteles: ideo de Creatione ex Sententia Peripateticorum differentes, quid de ea cæteri Philosophi senserint, & præsertim Plato, considerandum est. *Aristot.* Aristoteles in primo Physic. consensione Philosophorum ait: ex nihilo nihil fieri. Quare videntur omnes vno ore Creationem renuisse: quod de vetustioribus apprime est conspicuum, cum nil supra corpus excogitarint, corpora autem Creare non valent. Hinc generationem vel dixere esse rei latentis in lucem emissionem, vel alterationem, vel connexionem variorum corporum, vt aromornm, & similium, vel mixtionem, vel condensationem, & rarefactionem. *De opinione Platonis.* De solo Platone est dubitatio, & iure profecto: ipse enim formas à corpore secretas nouit, & ab eis cætera prodire, in Timæo, & alibi frequenter asseruit, immo sæpe de creatione mentionem fecit: nam in Timæo vna cum Moyse dixit: In Principio creauit Deus Ignem, & Terram, nomine Ignis denotans Cœlum, quod maxime ex igne constare censuit. Insuper, in septimo de Repub. ait: Ideam boni omnibus omnium rectorum atque bonorum causam esse, cum ipsa in loco visibili Lumen creauerit, & luminis authorem: in ipso vero intelligibili regnet ipsa, veritatemque, & Mentem protulerit, &c. Insuper in Timæo, inducens Mentem diuinam alloquentem Deos, nempe prima corpora viuentia, inquit. Hæc si à me fiant solo, vitaque donentur, Diis æquabuntur. His verbis patefacit, quæ ex sola Diuina mente prodeunt, Creari, & esse æterna, cum fiant sine materia. Insuper apparet, quod etiam cæteras formas Creari putarit, cum dicat prodire ex Ideis, & esse earum participationem, ea autem profecto Generatio non est. *Philoponus.* Hinc Philoponus in primo de Gener. & interitu, ait, formas infundi ab Vniuersi opificio, quod videtur dictum ex Sententia Platonis. Similiter Auicenna ab Intelligentia postrema formatum datrice, dicebat infundi formas. Quæ Sententia est similis sententiæ Platonis. Propterea Auerr. in duodecimo Metaphysicæ 18. aduersus hos differens, dicebat, agentem non largiri multitudinem, sed perfectionem: quia non formas inducit, sed per transmutationem ex potestate materiæ educit. Videtur itaque Plato Creationem nouisse: cuius opinio vt in parte explicetur, referendus est ordo productionis rerum. *Explicatio sententia Platonis.* Deus ex Platonis Sententia supra Mentem positus, caput & Principium est primæ non participatæ mentis, Ideis non participatis insignitæ ex non participata Mente, prodeunt Mentes [illegible] radijs intelligibilis solis: ex Mente per Ideam Animæ, prodi[illegible] Anima rationis [illegible] rationibusque prædita, quæ absolute Anima dicitur,

tur, ex qua tanquam vmbra, & idolo Animæ, prodit vis sentiendi, & nutriendi. Similiter ex Mente per infinitum in ea existens putauit Plato ab æterno manasse materiam, quæ ab anima Mundi per Semina in eam effusa redderetur fœcunda, quæ Semina ex virtute nutriente proxime prodeunt: Semen enim ex Anima nutriente proficiscitur: quæ Semina, naturam constituunt, quæ est facilitas, & propensio ad formarum participationem. Hinc Natura dicitur vis Seminaria ab Anima Mundi infusa Materiæ. Demum conspirantibus Ideis, Rationibus, & Seminibus, prodeunt formæ Materiatæ, quæ participationes Idearum, imitationes, & formarum vmbræ dicuntur. Hic est ordo emanationis rerum à Deo, in quem si accurate inspicimus, & ab emanatione Mentis à Deo ordimur, dicendum est, hanc potius esse communicationem, quam Creationem, & esse vmbram communicationis secundæ personæ diuinæ à prima, nempe Filij à Patre. Hinc magna inter Academicos est altercatio, an Mens re distinguatur à Deo, vel potius sola ratione. Si secundo consideramus progressum participatarum Mentium, à Mente non participata, ea quoque non est Creatio, sed effluxio quædam, non secus ac radios dicimus ex sole prodire, quos tamen cum ex luce prodeant, & sint lucis effluxio nequaquam Creari dicimus. Sequitur Tertio, productio animarum ex idea Mentis: nam Dei, & Mentis non datur Idea, sed Animæ, quæ ab æterno dicitur ex Mente manasse: & in hoc tertio gradu consideratur modo aliquo æterna emanatio, quæ æterna Creatio dicitur: nam sine ope Materiæ sensibilis, ex Mente prodeunt Animæ, & sine alterius interitu: dico sine ope materiæ sensibilis, quia materia quædam intelligibilis, ab Academicis tribuitur omnibus præter quam Deo. Dum itaque Anima consideratur vt aliquid à Mente distinctum, sui conditione perfectum, ex Mente per Ideam, sine materiæ ope prodiens, Creationis conditionem includit. Dum vero consideratur vt quædam eius participatio, potius dicitur ex Mente esse, quam Creari. Hinc non defuerunt ex Veteribus nonnulli, qui Animas Dei esse portiones asserebant: nam Mentem à Deo non secernebant. Descendendo ad cæteras productiones, illæ nequeunt Creationes dici, cum absoluantur per transmutationem Subiecti, cum interitu alterius, & auxilio Materiæ. Et quamuis dicamus Materiatas Formas ex Sententia Platonis induci ab vniuersi opificio, profecto ab eo inducuntur, vt à communi efficiente: at non sine proprio Semine & materia: per id solum manifestatur materiam non includere formas, adeo, vt ex ea prodeant, quemadmodum existimauit Anaxagoras. Per hoc tamen Aristoteles præsertim à Platone dissentit, quia Plato minus virtutis tribuit causis propriis, & proximis, quàm tribuat Aristoteles, plus vero cõmunibus, & prin is. *Plato minus virtutis tribuit causis proximis quã Aristot.*

CAP. XI.

Diluuntur Rationes pro æterna emanatione.

SATIS conspicue apparuisse puto ex opinione Aristotelis nequaquam dari æternam creationem, siue emanationem, & per ea quæ explicata sunt facile diluuntur rationes aduersæ. Dicebatur primo impurum omne ex puro prodire, & imperfectum ex perfecto. Respondeo, impurum, & imperfectum pendere quidem ex puro, & perfecto, at non ob id vere effici, vt ea quæ Creantur, vere effici dicuntur: insuper, pendere vt continenter fit, ac ita fieri, non vt est æternum, & demum fieri, vt efficiens, in idem venit cum forma, & fine: quemadmodum patefeci. Similiter diluitur sec... [illegible] ... nam dicebatur, quod ex *Diluuntur rationes aduersæ. Prima. Secunda.*

causa pendet, ex se non est, sed ab alio habet vt sit. Respondeo, ex alio habet vt sit in eo genere causæ, in quo pendet, at ex opinione Aristotelis ex Deo non ita pendent omnia, vt vere facta sint, nec vere habent efficiens, nisi per Metaphoram: ideo solum per Metaphoram, & similitudinem cōcessa est æterna Creatio.

Tertia. Afferebantur tertio rationes sumptæ ex conditionibus primi Principij, quæ etiam per sæpe repetita sunt, solutæ dicebantur, conditionem primi principij esse, vt ex eo pendeant omnia, pendeant maxime, pendeant semper. Dicendum, conditionem eius esse, vt cuncta ex illo pendeant, ea ratione & modo, quo apta sunt pendere. At æterna, quatenus æterna, nō vere apta sunt pendere tanquam ex vero efficiente, sed tanquam ex fine, forma, & agente seruante. Addebatur conditionem primi Principij esse: vt sit vnum, & optimum, concedo: & propterea ex eo cuncta pendent, quæ bona sunt: at pendent vt eorum conditio expostulat. Afferebantur demum nonnullæ authoritates. Prima petebatur ex nono Metaphysicæ 17. Nisi Deus esset, nihil esset. Respondeo, hoc solum indicare cuncta pendere, & seruari à Deo, at non cuncta vere effici: vt si dicerem, nisi daretur Sol, non darentur radij eius, cum tamen radij vere à Sole facti non dicantur. Insuper legitur in primo de Cœlo. Deum nil facere frustra. Respondeo, vsurpari facere late, vt denotet conseruari, & pendere quouis modo ex eo, & ex ordine causarum per naturam operantium. Addebatur alia authoritas ex primo de Cœlo, quia à primo omnibus tributum est esse, &c. Respondeo, id esse verum in genere finis, formæ, & conseruantis. Insuper in primo Metaphysicæ commendat eos, qui Mundum à Mente aliqua factum asserebant, quod facit, non asserendo æternis vere causam efficientem competere, sed comparando eorum Sententiam cum opinione, illorum, qui ex nullo definito principio pendere Mundum asserebant, sed cæco casu, & forte fortuna, factū, vt censuit Democritus. Illi itaque commendantur non absolute, sed facta comparatione. Insuper commendantur non absolute, sed in parte, vt Vniuerso vnum principium præferunt.

Cap. XII.

Diluuntur rationes quibus ostendebatur æternis causam efficientem competere posse.

SVpersunt diluendæ rationes, quibus ostendebatur, æternis vere causam efficientem competere: id primo ostendebatur exemplo Luminis, & Motus. Atiam dictum est eis non competere efficiens, nisi vt continenter fiunt, non autem vt sunt æterna. Nititur Zimara hanc Solutionem euertere: quoniam cœli motus est vnus, & æternus, ac absolute sumptus, dicitur factus ab Intelligentia, & vt æternus dicitur factus ab Intelligentia æterna, secreta à Materia. Et Confirmatur: quia motus quouis modo consideratus, est actus Motoris, & mobilis: actus Motoris vere habet causam efficientem, & Intelligentia efficiens motum, expetit illum vt æternum, non pro vna, vel altera eius parte. Hæc instantia inanis est, quia Aristoteles in octauo Physic. ostendit motum vniuerse sumptum, & motum primum non esse factum, sed fuisse semper, & semper fore, & intelligentia expetit non motum absolute ex non esse, transferre ad esse sed solum continenter seruare. Addebatur Motum esse actum Motoris. Respondeo, Motum non esse, sed continenter fieri, & vt fit, esse actum Motoris [illegible] ita fit, vt absolute transeat ex non esse, ad esse, ita enim non dicitur factus

Solutio primæ rationis. *Instantia.* *Euersio.*

ne

nec datur motus primus. Afferebatur alia Ratio: quia à Metaphysico considératur efficiens, cum tamen abstrahat à motu. Zimara vtens hoc fundamento, in varios labitur errores. Primo, minus rectè percipit Sententiam Auerrois nonnunquam asserentis, Metaphysicum considerare efficientem: cum enim Auerroes in Paraphr. Metaphysicæ tract. primo dicat, Metaphysicum considerare formam, finem, & modo aliquo efficientem, censuit Zim. illum denotasse proprie sumptum efficientem, qui competat æternis, cum tamen denotauerit, efficientem late sumptum, vt coincidit cum forma, & fine: quod patefecit inquiens & modo aliquo efficientem. Insuper, Zimara secū pugnat, nec sibi constat: nam in soluendis controuersi. 1. primi Physic. ait, dum Auerroes asserit Metaphysicum considerare tria genera causarum, denotare, quod ea consideràt, vt in Deo veniunt, in idem subiecto, non autem quia distinctè consideret efficiens contradistinctum ab aliis causis. In quæst. autem de triplici genere, quo Deus est causa, intelligit efficientem contradistinctum ab aliis causis, & de hoc exponit Auerroem, & vtitur eius authoritate. Demū eius Instantia nullius est momenti, quoniam, vt alibi patefeci, Metaphysicus valet omne genus causæ cōsiderare, distincta tamen ratione, ac id faciat Physicus, & considerare valet proprie efficiens, quod primum est. Vtebatur insuper Zimara authoritate Auerr. duodecimo Metaphysic. 44. dicentis: in Intelligentiis reperiri causam, & effectum, vt intelligibile est causa intelligentis, qua cum vtatur, multipliciter errat, primo, quia agens de efficiente æternorum, quæ æterna sunt tria, accidentia, cœleste corpus, & intelligentiæ, quorum est distincta ratio, ipse omnia confundit. Insuper errat, quia ex verbis Auerrois luce clarius elicitur oppositum, negat Auerroes intelligentias esse productas, ideo ait eis non cōpetere actionem, nec consecutionem, nec prouentum, sed solum causam, vt intellectum est causa intelligentis. At ait Zimara intelligibile esse causam efficientem intelligentis, quod verum non est: primo, quia obiectum non est efficiens intelligentis, sed forma, & finis eius, ideo in tertio de Anima, contex. 6. intellectus dicitur locus specierum. Et Auer. in 3. Disp. in Sol. 18. Dub. manifestat esse formam intelligētis. Et in Sol. 13. Dub. ait: cum prælibatum sit à Philosophis, quod nulla sit differentia inter scientiam, & scibile, nisi quod scibile est in materia, scientia minime, vt est ostensum in lib. de Anima: quare si inuenirentur expertia materiæ, oporteret quod eorum substantia esset scientia, aut intellectus, &c. Aperte Auerr. intelligibile asserit esse formam intelligentis. Prætetea, quamuis obiecta dicantur nos mouere, in abiunctis intelligentibus per essentiam, non per motionem factam, secus se habet. Ad id quod ait Auerroes, balneum in Anima mouere vt efficiens, ac ita se habere de Intelligentiis, dico hoc esse verum per relationem ad motum, intelligentiæ enim sunt finis, & efficiens motus. Afferebatur authoritas ex Aristot. 9. Metaphysicæ dicente, potentiam, & actum ad plura extendi, quam ea, quæ dicuntur moueri: At ea ad rem non facit, proculdubio enim actus, & potentia competunt rebus non mobilibus, vt nostræ Menti, ac etiam omnibus intelligentiis sub Deo positis, omnes enim ex actu, & potentia dicuntur compositæ. Insuper actus, & potentia competunt omnibus decem Prædicamentis, non autem motus. Inanis itaque est hæc consecutio, actus, & potentia sunt communiora motu, igitur etiam immobilia sunt facta, non enim omnis potentia denotat causam efficientem. At vigent adhuc per Auerroem dic[illegible] efficientem in æter[illegible]is, non præcedentem tempore: Quare æterna, e[illegible]terna, sunt prædita ef[illegible]nte. Solutio patet ex dictis, nam efficiens cōp[illegible] æt[illegible], redigitur

Solutio secunda rationis.

Quomodo intelligibile sit causa intelligētis.

Quomodo potentia sit latior motu.

ad formam, & finem. Insuper æternum dupliciter consideratur: prim
solute transire debeat ex non esse, ad esse, per primam aliquam eman
& hoc nequaquam æterno competere valet. Secundo, consideratur æ
vt semper sit, & ita dicitur æternum successione, quod æternum vt se
Quomodo affectiones [illegible] effici dicitur. Aderat instantia sumpta ex affectionibus, & vestigio pe
soluitur: quia dans formam, dicitur dare consequentia formam, & du
non est genita, neq; affectio dicitur genita, sed solum dicitur pendere
à conseruante, veluti si æternus, & non genitus esset Alcibiades, affe
que eius non genita diceretur. Similiter de vestigio pedis, dico, suppo
dem æterno tempore in arena fuisse, nec pes, nec arena, nec vestigium
tur genita, adeo vt ex non esse transiuissent ad esse, sed solum dicere deb
vestigium continenter seruari à pede, vt dixit Auerroes de causa grauita
tæ in secundo de Cœlo 102. inquiens: Si dixerimus medium esse causa
tatis, melius est dicere quod sit causa conseruans quietem, quam efficie
Terra vt tota, non est genita, similiter patet solutio cæterarum authorita
Auerroe depromptarum, frequenter enim Auerroes seipsum declarat,
Quomodo finis denotat causam efficientem. feci. At dicebatur quod finis denotat efficiens, ideo sumitur efficiens, v
distinguitur à fine, non enim idem seipsum significat, sed aliud. Respon
esse vt saltem distinguantur ratione. Afferebantur demum verba varia
telis indicantia æternis efficientem causam competere: quibus respond
co, æterna vt æterna, nunquam ab Aristotele dici genita, vel facta, nõ en
uit Aristoteles alium generationis modum, nisi per transmutationem, &
riam: solum censuit cuncta ex Deo pendere, quæ cum pendeant ex optim
se habent, vt rectius disponi nequeant: At pendent, igitur sunt facta. C
cutio inanis est, quia pendens latius est, quam factum. Quæ etiam si no
quam dicuntur facta, de æternis loquendo, solum facta dicuntur vel late, v
seruata, vel vt efficiens vsurpatur pro forma, & fine: vel quia continenter
vel quia tam cõgruenter sunt disposita, vt perinde se habeant, ac si aperiti
opifice facta essent: Vel demum approbatur sententia Anaxagoræ assere
Mundum genitum, & ex mente pendentem, comparando opinionem eius,
opinione Democriti, & eorum qui cæco casu, & forte fortuna Mundum
Quomodo sit explicandus Aristot. positum asseruerunt. At nos in explicando Aristotele loca propria, & prin
lia inspicere debemus, & per ea explicare cætera. Aristoteles in locis propri
in octauo Phys. & primo de cœlo, demonstrauit motum, Mundum, & Cœ
non esse facta: quod etiam demonstrauit de Materia in primo Physic. 82. C
gamus itaq; Creationem nouam esse supra sensum, supraque naturam, &
ignotam Philosophis, progredientibus ope sensuum, per opera Naturæ;
tionem æternam proprie sumptam pugnare cum ratione, sumptam vero
pro modo quo aliquid pendeat ex primo principio, in aliquo genere causæ,
cessam fuisse à principalioribus Philosophis. At nos neglectis tenebris, v
tem supero lumine patefactam, amplectentes, cum Moyse constanter a
mus, in Principio creasse Deum, Cœlum, & Terram: & rationes Philoso
rum ex sensu depromptas per reuelata principia diluamus, Deoq; grat
referamus, qui Mentis nostræ aciem in eum conuersam,
illustrare dignatus est.

FRA

tur: veluti si Socrates esset ingenitus, eius quoque ridendi facultas, diceretur ingenita, vt enim dans formam, dicitur dare sequentia formam: ita si forma est ingenita, sequentia formam ingenita iudicari debent. Similiter putandum est se habere de mūdo comparato cum Deo: Propterea vbique Aristoteles Mundum, Materiam, & similia, dicit ingenita.

Cap. V.

Resolutio Difficultatis.

Primum quod accipitur. VT tam arduæ difficultatis conspicua aliqua resolutio refulgeat, nonnulla apprime vtilia præaccipienda sunt, quorum vnum est, æternum dupliciter posse considerari. Primo, vt æternum, principio carens. Secundò, vt continenter fit, vel seruatur, veluti motus cœli æternus continenter fieri dicitur. Distinctio hæc ex se conspicua est, & elicitur ex Auerroe Disput. 3. in Sol. septimi Dubij, & sequentium. *Alterū.* Accipiendum secundo efficiens esse duplex, vnum denuo, & vere efficiens: Alterum conseruans solum. Distinctio ex Auerrois secundo de Cœlo, comm. 102. quarto de Cœlo, comm. 1. & aliis in locis. Ex quo elicitur alia Distinctio, & est: quod efficiens, vel est prius tēpore, vel est simul tempore, solum prius origine, quale est efficiens conseruans. Elicitur distinctio ex secundo capit. de Substantia Orbis. Addendum tertio, efficiens esse duplex: vel in idem veniens cum forma, nam formans dicitur modo aliquo rem efficere, & constituere: vel à forma distinctum, & rem transferens ex non esse, ad esse. *Quod colligitur.* Elicitur distinctio ex Paraphrasi Metaphysicæ, tract. 4. & ex Disp. decima Sol. 10. & 18. Dubij. Ex his colligo aliquid posse dici factum, & præditum causa efficiente dupliciter: vel quia fit absolute translatum ex non esse ad esse: & hoc vere, & absolute dicitur Genitum: vel quod continenter fiat, & pendeat. Prima consideratione motus cœli non est factus, secunda vero consideratione dicitur continenter fieri: hinc Aristoteles in octauo Physic. cum dicat motum non esse factum, ei tamen tribuit causam efficientem. *Prima conclusio.* His præassumptis, quinque profero Conclusiones: *Secunda.* prima est: Æterna, vt æterna, caret causa vere, & proprie efficiente. Altera est: Æterna etiam vt æterna, possunt esse prædita causa conseruante, quatenus eis huiusmodi causa non aduersatur. *Tertia.* Tertia est. Æterna vt continenter fiunt ac innouantur, prædita sunt causa continenter ea efficiente, & innouante. *Quarta.* Addo quarto; Æternis competere finem, & causam efficientem, vt efficiens in idem venit cum forma. *Quinta.* Demum dico. Si æterna Creatio, & emanatio proprie vsurpatur, ea non datur; At si vsurpatur late per similitudinem, & metaphoram, ita æternam Creationem cum Aristotele concedere valemus, quatenus modo aliquo ex Primo principio pendet ab æterno Vniuersum, & nil in eo est, quod in aliquo genere causæ ab eo non pendeat, adeo, vt nil non pendens præsupponatur: hæc tamen non proprie est Creatio: quia non est proprie sumpta effectio. *Explicatio primæ conclusionis.* Ex harum Conclusionum explicatione, vniuersæ difficultatis resolutio elucescit. Prima erat, æterna, vt æterna, carere causa proprie efficiente, quæ satis nota est per rationes, quibus æterna Creatio reiiciebatur: & præsertim, quia tunc deberet dari primus homo, & primus Leo, qui manasset ex Deo, quod tamen reiicit Aristoteles in Lib. de Gener. Animalium, & pugnat cum æternitate, vt patuit. Præterea, si datur æterna Creatio, vel cuncta sine medio ab æterno manarunt à Deo, vt ex Sententia Aristotelis putat D. Thom. & cum eo

alij

alij multi: vel quædam, vt solæ Intelligentiæ, quemadmodum censet Scotus in primo Sent. Dist. 8. q. 5. Aut saltem Intelligentia prima, vt putarunt Platonici, & Auicenna. Non est approbandum primum: quoniam res vt per se ad esse se habent, ita se habent ad produci, res per se sunt distincti ordinis, vt dicitur duodecimo Metaphysicæ 51. & per varia vario modo seruantur: quare etiam per varios gradus per se pendent, & fluunt: quod enim sine medio fluit ab aliquo, etiam sine medio seruatur ab eo, & ad illud ordinatur. Neque approbanda sunt altera duo membra, alioquin aliud à Deo valeret Creare, largiretur esse absolute, & nil supponeret, quod fieri nequit. Altera Conclusio erat: æterna posse esse prædita causa efficiente, conseruante: quæ Conclusio ad duo potest referri, ad fluentia, & ad permanentia: si refertur ad fluentia, conspicua est: nam motus æternus, æternaque generatio, prædita sunt causa æternitatis earum cõseruante, vt in octauo Physic. & in primo ac secundo de Ortu & interitu patefacit Aristoteles. Si refertur ad permanentia, similiter modo aliquo vera est, quatenus dum imaginamur non esse Deum, nil cæterorum seruari potest. At hoc non est in genere causæ efficientis, sed finis formæ, & essentialis ordinis, in quo sine primo non est secundum. Hinc Aristoteles in quinto Metaphysicæ, contex. 6. ait, dari necessarium sine causa, & præditum causa. Et in octauo Physic. 15. aduersus Democritum ait, dari æterna prædita causa. Et in comm. 46. & 47. manifestat à principio æterno, & immobili seruari motum, & generationem æternam. *Explicatio secunda,* Tertia Conclusio æterna, nimirum, vt continenter fiunt, esse prædita causa efficiente, conspicua est: conceditur ab omnibus, & modo aliquo in præcedente *Explicatio tertia.* includitur; in hac significatione Academici aiunt sensibilia mortalia, & motum non esse, sed fieri: intelligibilia vero esse, & non fieri; Ideo Simplicius in primo de Cœlo, comm. 102. concilians Aristotelem cum Platone, manifestat Mundum à Platone dici genitum: quia non vere est, vt intelligibilia, sed fit, & ideo rectius dici semper fieri, quam semper esse. Similiter quarta Conclusio conspicua est, æternis scilicet competere finem, & causam efficientem, vt efficiens in *Quarta.* idem venit cum forma, nam formare est perficere, & constituere rẽ, quod æternis non repugnat. Hinc Auerroes quarto Cœli, comm. primo ait, æterna non habere efficientem, nisi per similitudinẽ, nec habere ex quatuor causis, nisi formam, & finem: & si habuerint aliquid vt efficiens, id non erit, nisi quatenus est forma eius, & conseruans illud. Et clarius Disp. 5. in Sol. 18. Dubij ait: Declaratum est à Philosophis, quod dans finem separatis, dat formã: forma enim, & finis in eis sunt idem, propterea dans finem, dat formam, dans formam, est agens, ita primum Principium est separatorum causa, vt forma, finis & agens, &c. Hac consideratione etiam in Paraphr. Metaph. tract. 4. ait Intelligentias esse sibi inuicem causas in triplici genere causæ. Dicebatur postremo, Creationem æter- *Quinta.* nam proprie sumptam reiiciendam esse, & solum esse concedendam per metaphoram, & similitudinem: quæ Conclusio ex duabus partibus cõstat: prima earum nota est, per ea, quæ dicta sunt aduersus æternam creationem: Altera ex eo est conspicua, quia cõditio Dei est, vt solus absolute sit primus, ex nullo pendens, & nihil aliorum reperiatur, quod ex eo in aliquo genere causæ nõ pendeat, adeo, vt totum absolute ex Deo pendere dicatur: & propterea dicitur manare, & Creari ab eo, non tamen proprie est Creatio: quia Creatio & Creare, est vere efficere: ea autem non est vere effectio, nec primum habet. Insuper non ita dicitur manasse ab æterno, vt ab æterno manauerit, & nunc non manet, nec in futurum manare debeat, sed semper consimiliter manauit, mana &

Auerroes. manabit: quia semper consimiliter pendet. Creationem hanc per Metaphoram sumptam concessit etiam Auerroes in tertia Disputat. in Sol. 15. Dubij, disputans aduersus Auic. inquiens: Id vero quod opinati sunt Peripatetici, hoc est, quod dicta principia habent misericordia Dei gradus varios, & connexionem, ex quo infertur, ea pendere vt ex causa ex se inuicem, & omnia ex primo principio, nec aliud intelligi debet de agente, & re effecta, creatore, & re creata, nisi hoc solum. Patet itaque æterna vt sunt æterna, carere causa efficiente, nisi efficientis nomine late vtamur.

Cap. VI.

Confirmatio dictorum ex authoritatibus variorum interpretum.

Aeterna vel solum per Metaphoram, vel solum quatenus continenter fiunt, non autem vere, & proprie esse prædita causa efficiente, varij illustres Peripatetici affirmarunt: & ab Alexandro ordiens, ipse profecto fuit huius *Alexander.* sententiæ. Ideo Simplicius in primo de Cœlo, comm. 88. ait: Neque censet Aristoteles Deum solum esse finem Mundi, ex quo dubitauit Alexander, sed etiam efficientem; indicat his verbis Simplicius Alexandrum putasse, Deum esse solum finem Mundi. Lucidius etiam id patefacit postremo comm. octaui Physic. inquiens Alexandrum aliosq; Peripateticos videri existimasse, dari cœli causam vt finem, & mouentem, sed non efficientem substantiæ eius, &c. Insuper referens sequentia verba Alexandri, ait: Primus motor est causa efficiens motus diuini corporis, cum sit ingenitum. Iudicat itaque Alexander Deum esse causam efficientem motus, at non Cœli, & Mundi, & hoc denotant verba Simplicij relata in calce primi Physic. & ex Alexandro deprompta, dum inquit Alexandrum in cōmentariis Metaphysicæ dixisse, id quod mouetur à primo, esse quintum corpus, quod etiam mortalia ei subiecta mouet, & eo quidē pacto est causa efficiens: at quatenus cuncta huius primæ causæ desiderio propriam perfectionem assequuntur, mouet vt optatum, qua quidem ratione finis erit, &c. Hæc Alexandri verba refert Simplicius, vt patefaciat Deum esse efficientem. At ea (vt patet) solum indicant esse efficientem motus, non autem essentiæ Cœli.

Simplicius. Insuper quamuis Simplicius frequenter asserat Deum esse causam efficientem Mundi, tamen non ita videtur statuere esse causam efficientem, vt ab æterno manauerit ex non esse, ad esse, sed solum quia modo aliquo continenter fit, & pendet ex Deo. Hoc elicitur ex digress. 79. context. octaui Physic. in qua ait: Mundum semper fieri, nunquam esse, cum sit corporeus, sit in motu, nec totus simul. Quod etiam affirmat in primo de Cœlo, comm. 100. Insuper, comm. 129. ait Platonem dixisse, Mundum genitum: quia sensibilis, & corporeus est, ab eo quod vere est in ortu continenter constitutus. Insuper nequaquam existimauit Simplicius cuncta quæ in Vniuerso sunt, proxime ex Deo fluere. Sed in primo de Cœlo 36. asseruit Deum ex se cœlestia constituere, per motum vero cœlorum ea condere, quæ sub Luna continentur: nam immobilis causa quæcunque

Conclusio. ex se facit, æterna efficit, Diisque æqualia, vt ait Plato. Ex his elicio æterna vt æterna, carere causa efficiente, & solū ea esse prædita quatenus continenter fiunt, adeo, vt sine pugna dicere valeamus, Mundo competere, & non competere efficientem causam.

Conciliū. Ex quo etiam facile est elicere Concilium earum opinionum, quæ inuicem pugnare videntur, & præsertim Alexandri, & Simplicij, Auerroem

roem quoque huius fuisse opinionis conspicue patet ex variis verbis eius: Nam in Sol. 7. Dubij tertiæ Disp. ait: Si Mundus esset ab æterno per se ens, non vt mobilis, (nam quilibet motus componitur ex nouis partibus) Mundus nullum haberet efficientem. Insuper in Sol. 8. Dub. ait: Ideo nemo ab hac difficultate liberari potest, nisi supponat Mundum semper esse iunctum cum priuatione, vt se habet de motu, qui semper eget mouente. Præterea, in Sol. 9. Dub. addit: Philosophi opinati sunt, esse quædam etiam, quorum esse consistit in motu, vt ventus, & similia, & quod cœli, & mortalia sunt huius generis. Et in Sol. 10. Dubij, idem repetens, ait: Radix huius est, quia esse corporum cœlestium est in motu, ideo dans motum, te vera dat esse. mitto alia multa; Ex quibus conspicue elicitur, Auerroem putasse Mundo competere causam efficientem, vt est in motu, & continenter fit: vt autem est æternus, solum competere per Metaphoram, vt in idem venit cum forma, & fine.

CAP. VII.

Latius sententia de causa efficiente explicatur, digrediendo per omnes Mundi Partes.

SERMO de causa efficiente, extendi potest & ad Mundum, & ad principales partes eius. Hactenus loquuti sumus de Mundo toto, superest vt clarioris explicationis gratia, de principalioribus eius partibus verba faciamus. Conspirantia ad Mundi constitutionem, vel sunt mortalia, vel æterna: si mortalia, qualia sunt contenta sub Cœlo, ea sunt æterna specie, & successione, à quibus ordiens: dico. Primo, ea non proxime ex Sententia Aristotelis prodire ex Deo: nam vt etiam in Timæo dixit Plato, quæ proxime ex Deo prodeunt, æterna sunt: pendent itaque ex Deo per intermedias secundas causas, & ideo non æterna emanatione proxime ex Deo prodierunt. Dico Secundo, hæc mortalia, vt continenter fiunt, vere esse prædita causa efficiente, cum communi, tum propria: ita Sol, & Homo, generant hominem, secundo Physic. 26. Addo Tertio, hæc mortalia vniuerse sumpta, ac vt sunt æterna, carere causa efficiente. Ratio est: quia nūquam absolute transierunt ex nō esse, ad esse. Hoc demonstrare conatus est Aristoteles in calce tertij de Gener. Animalium, quo loci considerans vires naturæ, manifestauit primum hominem non dari. Et idipsum dicendum de indiuiduis cæterarum specierum: habent tamen causam æternæ consetuationis. Si vero conspirantia ad Vniuersi constitutionem fuerint æterna, ea triplicia sunt: Intelligentiæ, Cœlum, & Motus: quæ tria profecto varietate quadam sunt prædita. Si loquimur de motu, ipse potest dupliciter considerari. Primo absolute, & vniuerse, ac ita est æternus, non est factus, nec interibit, ex sententia Aristotelis. Hoc patet ex octauo Physic. in cuius initio considerandum proponit, an motus sit factus, ita vt prius non fuerit & in progressu ostendit, non esse factum. Sic prima reuolutio non datur. Secundo consideratur secundum partes, vt continenter fit, ac ita habet causam efficientem, & propterea quæritur: an Deus moueat nedum vt finis, sed etiam vt efficiens. Et in calce octaui Physic. ostenditur, motum cœli non posse produci à materiato motore loquendo de causa efficiente. Transeundo ex motu ad Cœlum, dico Cœlum dupliciter posse considerari: primo, vt est Substantia ingenita æterna. Secundo, vt sine motu, & præcedentibus causis, esse, & fieri ... non potest ... inquit Auerroes in prima Disput. in Sol. 11. Dubij. Si motus Cœli periret, euerte-

De productione mortalium.

De Motu.

De Cœlo.

tur ordo Vniuersi,& Mundus. Prima consideratione caret causa efficiēte: Hinc Aristoteles in primo de Cœlo, ostendit Cœlum non esse factum. At si consideratur vt conseruatur, & quatenus seruari non potest sine motu: sic dico habere causam conseruantem, & causam efficientem late, vt efficiens in idem venit cum forma saltem assistente, & fine. Non itaque ex sententia Aristotelis, putandum est, Cœlum æterna Creatione manasse à Deo, sed solum ex eo pendere, vt ex motore, forma, fine, & causa conseruante.

Cap. VIII.

An Cœlum ex se sit contingens, & ab alio necessarium, vel ex se necessarium.

Apparvit cœlum vt æternum, carere efficiente, & solum esse prædi-tum causa conseruante, fine, & motore. At dignum consideratione est, num debeat iudicari ex se contingens, necessarium ab alio, vt recte norunt Theologi: vel potius ex Sententia Aristotelis sit ex se, & sui natura necessarium. Quod ex se sit contingens, ostenditur: tum quia ex alio pendet, & quatenus est ex se, non est, ideo ex se necessarium dici non potest: soli enim Deo id videtur posse competere, tum quia ait Auerr. in 3. Disputat. Cœlum semper innctam habere priuationem. Tum insuper, quia inquit Aristoteles 9. Metaphysicæ 17. Nisi essent Substantiæ abiunctæ, nihil esset: at quod ex se est necessarium, dempto quouis alio, necessarium est. Tum demum, quia ait Simplicius primo Cœli 100. Cœlum non vere esse, sed continenter fieri, idipsum in suis Disput. contra Algaz. sæpe repetit Auerroes, vt retuli in præcedentibus. Ex aduerso tamen, Cœlum ex opinione Aristotelis videtur esse ex se necessarium: primo, quia est expers primæ materiæ, quæ vt ait Auerr. in primo Physic. est semen, & origo cuiuslibet contingentiæ. Præterea, ex se contingens est mortale, nam potest non esse, quod autem ex se mortale est, ab alio non potest reddi æternum, vt ostenditur in 1. de Cœlo. Insuper, necessario periret, quia quamuis non omne aptum gigni necessario generetur, omne tamen aptum interire necessario interit, nil enim interit ex accidenti, sed omne interitui obnoxiū necessario interit, vt dicitur 9. Metaphysicæ. Præterea, omne ingenitum est sui natura necessarium, Cœlum est ingenitum: ergo. Demum, ait Auerr. in secundo Physic. 48. non posse aliquid dici contingens ex parte vnius, & ex parte alterius necessarium: natura enim contingentis, & necessarij absoluta est. Res itaque est obscura, & opiniones sunt variæ. Pro cuius resolutione, hac puto vtendum esse distinctione: nam aliquid esse ex se necessarium, dupliciter intelligi potest: primo, vt illud (ex se) excludit quamlibet causam ex qua pendeat, & hac consideratione, solus Deus est ex se necessarius. Secundo, vt illud (ex se) excludit veram rei productionem, internum principium contingentiæ, quod est materia, & modum quo pendeat contingentem, qua consideratione, cœlum, ex se est necessarium, non enim vere est factum, nec materiæ est particeps, & solum pendet ex opinione Aristotelis, cum quadam necessitate naturæ.

An Cœlum ex se contingēs sit.

Pro parte aduersa.

Resolutio.

CAP. IX.

An separatis Mentibus competat causa efficiens.

LOQVVTI sumus de collocatis sub Luna, de Motu Cœli, & de Cœlo: superest, vt de Intelligentiis verba faciamus. Quæritur itaq; num Intelligentiis sub Deo positis, competat causa efficiens ex sententia Peripateticorum? Auicenna censuit eas esse præditas efficiente, & earum vnam manare ab altera, ordine quodam vt dixi. Cuius Sententia iure ab Auerroe damnatur: Nam primo errat, approbans cum Aristotele emanationem æternam, quæ etiam æterna Creatio dicitur, quam in præcedentibus reieci. Secundo errat, concedens Creandi munus aliis à Deo, nempe Intelligentiis sub Deo positis. Tertio, asserens Intelligentias non proxime omnes pendere ex Deo, sed ordine aliquo vnam ex altera. Dicamus itaque, Intelligentias omnes proxime, per varios tamen gradus participationis pendere ex Deo, & pendere secus ac Motum, & Cœlum: nam motui, vt continenter fit, vere competit efficiens: Cœlo vero vt est cum motu complicatum: At Intelligentiis neutro modo competere potest: cum supra motum sint constitutæ, sed sunt sui essentia æternæ, & vere sunt, nō fiunt, pendent tamen ex Deo proxime in eo genere causæ, in quo intelligibile per essentiam est causa intelligentis, & dicitur finis, & forma: finis, quia intelligens ad intelligibile vt ad finem cuius gratia dirigitur, dicitur forma: quia intelligibile est perfectio, & forma intelligentis, & præsertim dum intelligitur per essentiam, vel intelligibilis, vel saltem intelligentis: quo pacto intelligunt Substantiæ abiunctæ, ex opin. Aristotelis. Hoc existimauit etiam Auerroes. Hinc duodecimo Metaphys. 44. ait: ab agente nil prodire nisi quod educit id quod est potestate ad actum: at in Intelligentiis non est potestas, propterea nec agens, solum in eis reperitur intelligens, & intelligibile perficiens, & id quod perficitur, non enim in eis reperitur prouentus, neq; consecutio, neq; actio, adeo, vt dicamus actionem vnam sequi agentē, sed solum ibi est causa, vt quod intelligitur est causa intelligentis, &c. Hæc latius explicat Auerr. in tertia Disputat. præsertim in Sol. 13, & 19. Dub. Quod si Auerr. nonnunquam dixit Intelligentiis competere causam efficientem, profecto denotauit tunc efficiens, vt in idem venit cum forma, & fine, quod conspicue elicitur ex 3. Disput. Sol. Dubit. 18. & ex Paraphrasi Metaphysicæ, tract. 4. quo loci ait: Intelligentias esse sibi inuicem causas in triplici genere, & similiter esse causas Cœli: inquit enim soluens Dubitat. 18. Declaratum est à Philosophis, quod dans finem separatis, dat esse: forma enim, & finis, in eis sunt idem, quare dans finem, dat formam, dans formam, est agens, sic primum principium est eorum omnium principium, vt forma, finis, & agens, &c. Patet itaque Auerroem vsurpare efficientem pro forma, quia forma rem constituit, at sine transmutatione. Quare colligamus Intelligentiis sub Deo positis competere formam, & finem, efficientem vero non proprie, sed solum vt in idem venit cum forma. Et hoc est illud efficiens, quod ex Sententia Auerrois ad Metaphys. pertinet. Hinc aliquando inficiatur, aliquando affirmat, efficientem considerari à Metaphysico. Quæ cōtrouersia minus recte soluitur à Zimara in primo Physicorū, sed solui debet per ea quæ dixi. Insuper addamus, Intelligentias sine medio ex Deo pendere, quia sine medio valent illum intelligere. Et cum solus Deus adæquate Deum intelligat, cæteræ Intelligentiæ vel clarius, vel obscurius pro sua facultate illum intelligunt, adeo, vt quod intelligit vna, non intelligat alia: & inde ap[illegible] Intelligentiarum,

De Intell ligentiis. *Auicenna carpitur.* *Primo.* *Secundo.* *Tertio.* *Sententia propria.* *Auerroes.*

vt explicat Auerr. Diſput. 3. in Sol. 18. Dub. Inſuper, cum ſine medio pendeant ex Deo, etiam dicuntur pendere ordine aliquo, cum à Deo, tum inter ſe: pendent enim à Deo ordine aliquo, quatenus diſtincti, & ſubordinati ſunt gradus qui intelliguntur ab Intelligentiis, veluti etiam dicitur in Domo Primi parentis manſiones multas reperiri. Inſuper, etiam recte dicitur inferiorem pendere ex ſuperioribus: quia inferior, ne dum intelligit Deum, verum inſuper cunctas ſuperiores Intelligentias. De his tamen diſtinctius ſeparato ſermone verba feci.

Cap. X.

An Plato aeternam Creationem, ſiue emanationem conceſſerit.

VT exacte de re aliqua loquamur, quam vtile ſit varias virorum Sapientum opiniones perpendere, frequenter nobis patefecit Ariſtoteles: ideo de Creatione ex Sententia Peripateticorum differentes, quid de ea cæteri Philoſophi ſenſerint, & præſertim Plato, conſiderandum eſt. *Ariſtot.* Ariſtoteles in primo Phyſic. conſenſione Philoſophorum ait: ex nihilo nihil fieri. Quare videntur omnes vno ore Creationem tenuiſſe: quod de vetuſtioribus apprime eſt conſpicuum, cum nil ſupra corpus excogitarint, corpora autem Creare non valent. Hinc generationem vel dixere eſſe rei latentis in lucem emiſſionem, vel alterationem, vel connexionem variorum corporum, vt atomorum, & ſimilium, vel mixtionem, vel condenſationem, & rarefactionem. *De opinione Platonis.* De ſolo Platone eſt dubitatio, & iure profecto: ipſe enim formas à corpore ſecretas nouit, & ab eis cætera prodire, in Timæo, & alibi frequenter aſſeruit, immo ſæpe de creatione mentionem fecit: nam in Timæo vna cum Moyſe dixit: In Principio creauit Deus Ignem, & Terram, nomine Ignis denotans Cœlum, quod maxime ex igne conſtare cenſuit. Inſuper, in ſeptimo de Repub. ait: Ideam boni omnibus omnium rectorum atque bonorum cauſam eſſe, cum ipſa in loco viſibili Lumen creauerit, & luminis authorem: in ipſo vero intelligibili regnet ipſa, veritatemque, & Mentem protulerit, &c. Inſuper in Timæo, inducens Mentem diuinam alloquentem Deos, nempe prima corpora viuentia, inquit. Hæc ſi à me fiant ſolo, vitaque donentur, Diis æquabuntur. His verbis patefacit, quæ ex ſola Diuina mente prodeunt, Creari, & eſſe æterna, cum fiant ſine materia. Inſuper apparet, quod etiam cæteras formas Creari putarit, cum dicat prodire ex Ideis, & eſſe earum participationem, ea autem profecto Generatio non eſt. *Philoponus.* Hinc Philoponus in primo de Gener. & interitu, ait, formas infundi ab Vniuerſi opificio, quod videtur dictum ex Sententia Platonis. Similiter Auicenna ab Intelligentia poſtrema formarum datrice, dicebat infundi formas. Quæ Sententia eſt ſimilis ſententiæ Platonis. Propterea Auerr. in duodecimo Metaphyſicæ 18. aduerſus hos differens, dicebat, agentem non largiri multitudinem, ſed perfectionem: quia non formas inducit, ſed per tranſmutationem ex poteſtate materiæ educit. Videtur itaque Plato Creationem nouiſſe: cuius opinio vt in parte explicetur, referendus eſt ordo productionis rerum. *Explicatio ſententia Platonis.* Deus ex Platonis Sententia ſupra Mentem poſitus, caput & Principium eſt primæ non participatæ mentis, Ideis non participatis inſignitæ ex non participata Mente, prodeunt Mentes [illegible] radii intelligibilis ſolis: ex Mente per Ideam Animæ, prodit Anima rationi [illegible] tionibuſque prædita, quæ abſolute Anima dicitur,

tur, ex qua tanquam vmbra, & idolo Animæ, prodit vis sentiendi, & nutriendi. Similiter ex Mente per infinitum in ea existens putauit Plato ab æterno manasse materiam, quæ ab anima Mundi per Semina in eam effusa redderetur fœcunda, quæ Semina ex virtute nutriente proxime prodeunt: Semen enim ex Anima nutriente proficiscitur: quæ Semina, naturam constituunt, quæ est facilitas, & propensio ad formarum participationem. Hinc Natura dicitur vis Seminaria ab Anima Mundi infusa Materiæ. Demum conspirantibus Ideis, Rationibus, & Seminibus, prodeunt formæ Materiatæ, quæ participationes Idearum, imitationes, & formarum vmbræ dicuntur. Hic est ordo emanationis rerum à Deo, in quem si accurate inspicimus, & ab emanatione Mentis à Deo ordimur, dicendum est, hanc potius esse communicationem, quam Creationem, & esse vmbram communicationis secundæ personæ diuinæ à prima, nempe Filij à Patre. Hinc magna inter Academicos est altercatio, an Mens re distinguatur à Deo, vel potius sola ratione. Si secundo consideramus progressum participatarum Mentium, à Mente non participata, ea quoque non est Creatio, sed effluxio quædam, non secus ac radios dicimus ex sole prodire, quos tamen cum ex luce prodeant, & sint lucis effluxio nequaquam Creari dicimus. Sequitur Tertio, productio animarum ex idea Mentis: nam Dei, & Mentis non datur Idea, sed Animæ, quæ ab æterno dicitur ex Mente manasse: & in hoc tertio gradu consideratur modo aliquo æterna emanatio, quæ æterna Creatio dicitur: nam sine ope Materiæ sensibilis, ex Mente prodeunt Animæ, & sine alterius interitu: dico sine ope materiæ sensibilis, quia materia quædam Intelligibilis, ab Academicis tribuitur omnibus præter quam Deo. Dum itaque Anima consideratur vt aliquid à Mente distinctum, sui conditione perfectum, ex Mente per Ideam, sine materiæ ope prodiens, Creationis conditionem includit. Dum vero consideratur vt quædam eius participatio, potius dicitur ex Mente esse, quam Creari. Hinc non defuerunt ex Veteribus nonnulli, qui Animas Dei esse portiones asserebant: nam Mentem à Deo non secernebant. Descendendo ad cæteras productiones, illæ nequeunt Creationes dici, cum absoluantur per transmutationem Subiecti, cum interitu alterius, & auxilio Materiæ. Et quamuis dicamus Materiatas Formas ex Sententia Platonis induci ab vniuersi opificio, profecto ab eo inducuntur, vt à communi efficiente: at non sine proprio Semine & materia: per id solum manifestatur materiam non includere formas, adeo, vt ex ea prodeant, quemadmodum existimauit Anaxagoras. Per hoc tamen Aristoteles præsertim à Platone dissentit, quia Plato minus virtutis tribuit causis propriis, & proximis, quàm tribuat Aristoteles, plus vero cōmunibus, & principiis. *Plato minus virtutis tribuit causis proximis quā Aristot.*

CAP. XI.

Diluuntur Rationes pro æterna emanatione.

SATIS conspicue apparuisse puto ex opinione Aristotelis nequaquam dari æternam creationem, siue emanationem, & per ea quæ explicata sunt facile diluuntur rationes aduersæ. Dicebatur primo impurum omne ex puro prodire, & imperfectum ex perfecto. Respondeo, impurum, & imperfectum pendere quidem ex puro, & perfecto, at non ob id vere effici, vt ea quæ Creantur, vere effici dicuntur: insuper, pendere vt continenter fit, ac ita fieri, non vt est æternum, & demum fieri, vt efficiens, in idem venit cum forma, & fine: quemadmodum patefeci. Similiter diluitur sec[illegible]. nam dicebatur, quod ex *Diluuntur rationes aduersæ. Prima. Secunda.*

causa pendet, ex se non est, sed ab alio habet vt sit. Respondeo, ex alio habet vt sit in eo genere causæ, in quo pendet, at ex opinione Aristotelis ex Deo non ita pendent omnia, vt vere facta sint, nec vere habent efficiens, nisi per Metaphoram: ideo solum per Metaphoram, & similitudinem cõcessa est æterna Creatio.

Tertia. Afferebantur tertio rationes sumptæ ex conditionibus primi Principij, quæ etiam persæpe repetita sunt, solutæ dicebantur, conditionem primi principij esse, vt ex eo pendeant omnia, pendeant maxime, pendeant semper. Dicendum, conditionem eius esse, vt cuncta ex illo pendeant, ea ratione & modo, quo apta sunt pendere. At æterna, quatenus æterna, nõ vere apta sunt pendere tanquam ex vero efficiente, sed tanquam ex fine, forma, & agente seruante. Addebatur conditionem primi Principij esse: vt sit vnum, & optimum, concedo: & propterea ex eo cuncta pendent, quæ bona sunt: at pendent vt eorum conditio expostulat. Afferebantur demum nonnullæ authoritates. Prima petebatur ex nono Metaphysicæ 17. Nisi Deus esset, nihil esset. Respondeo, hoc solum indicare cuncta pendere, & seruari à Deo, at non cuncta vere effici: vt si dicerem, nisi daretur Sol, non darentur radij eius, cum tamen radij vere à Sole facti non dicantur. Insuper legitur in primo de Cœlo. Deum nil facere frustra. Respondeo, vsurpari facere late, vt denotet conseruari, & pendere quouis modo ex eo, & ex ordine causarum per naturam operantium. Addebatur alia authoritas ex primo de Cœlo, quia à primo omnibus tributum est esse, &c. Respondeo, id esse verum in genere finis, formæ, & conseruantis. Insuper in primo Metaphysicæ commendat eos, qui Mundum à Mente aliqua factum asserebant, quod facit, non asserendo æternis vere causam efficientem competere, sed comparando eorum Sententiam cum opinione, illorum, qui ex nullo definito principio pendere Mundum asserebant, sed cæco casu, & forte fortuna, factũ, vt censuit Democritus. Illi itaque commendantur non absolute, sed facta comparatione. Insuper commendantur non absolute, sed in parte, vt Vniuerso vnum principium præferunt.

Cap. XII.

Diluuntur rationes quibus ostendebatur æternis causam efficientem competere posse.

SVpersunt diluendæ rationes, quibus ostendebatur, æternis vere causam efficientem competere: id primo ostendebatur exemplo Luminis, & Motus. At iam dictum est eis non competere efficiens, nisi vt continenter fiunt, non autem vt sunt æterna. Nititur Zimara hanc Solutionem euertere: quoniam

Solutio primæ rationis. cœli motus est vnus, & æternus, ac absolute sumptus, dicitur factus ab Intelligentia, & vt æternus dicitur factus ab Intelligentia æterna, secreta à Materia. Et

Instantia. Confirmatur: quia motus quouis modo consideratus, est actus Motoris, & mobilis: actus Motoris vere habet causam efficientem, & Intelligentia efficiens

Euersio. motum, expetit illum vt æternum, non pro vna, vel altera eius parte. Hæc instantia inanis est, quia Aristoteles in octauo Physic. ostendit motum vniuerse sumptum, & motum primum non esse factum, sed fuisse semper, & semper fore, & intelligentia expetit non motum absolute ex non esse, transferre ad esse, sed solum continenter seruare. Addebatur Motum esse actum Motoris. Respondeo, Motum non esse, sed continenter fieri, & vt fit, esse actum Motoris: [illegible] ita fit, vt absolute transeat ex non esse, ad esse, ita enim non dicitur factus,

nec

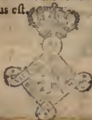
nec datur motus primus. Afferebatur alia Ratio: quia à Metaphysico conside- *Solutio secunda rationis.*
ratur efficiens, cum tamen abstrahat à motu. Zimara vtens hoc fundamento,
in varios labitur errores. Primo, minus rectè percipit Sententiam Auerrois nonnunquam asserentis, Metaphysicum considerare efficientem: cum enim Auerroes in Paraphr. Metaphysicæ tract. primo dicat, Metaphysicum considerare formam, finem, & modo aliquo efficientem, censuit Zim. illum denotasse proprie sumptum efficientem, qui competat æternis, cum tamen denotauerit, efficientem late sumptum, vt coincidit cum forma, & fine: quod patefecit inquiens & modo aliquo efficientem. Insuper, Zimara secū pugnat, nec sibi constat: nam in soluendis controuersi. i. primi Physic. ait, dum Auerroes asserit Metaphysicum considerare tria genera causarum, denotare, quod ea considerat, vt in Deo veniunt, inidem subiecto, non autem quia distinctè consideret efficiens contradistinctum ab aliis causis. In quæst. autem de triplici genere, quo Deus est causa, intelligit efficientem contradistinctum ab aliis causis, & de hoc exponit Auerroem, & vtitur eius authoritate. Demū eius Instantia nullius est momenti, quoniam, vt alibi patefeci, Metaphysicus valet omne genus causæ cōsiderare, distincta tamen ratione, ac id faciat Physicus, & considerare valet proprie efficiens, quod primum est. Vtebatur insuper Zimara authoritate Auerr. duodecimo Metaphysic. 44. dicentis: in Intelligentiis reperiri causam, & effectum, vt intel- *Quomodo intelligibile sit causa intelligẽtis.*
ligibile est causa intelligentis, qua cum vtatur, multipliciter errat, primo, quia agens de efficiente æternorum, quæ æterna sunt tria, accidentia, cœleste corpus, & intelligentiæ, quorum est distincta ratio, ipse omnia confundit. Insuper errat, quia ex verbis Auerrois luce clarius elicitur oppositum, negat Auerroes intelligentias esse productas, ideo ait eis non cōpetere actionem, nec consecutionem, nec prouentum, sed solum causam, vt intellectum est causa intelligentis. At ait Zimara intelligibile esse causam efficientem intelligentis, quod verum non est: primo, quia obiectum non est efficiens intelligentis, sed forma, & finis eius, ideo in tertio de Anima, contex. 6. intellectus dicitur locus specierum. Et Auer. in 3. Disp. in Sol. 18. Dub. manifestat esse formam intelligẽtis. Et in Sol. 13. Dub. ait: cum prælibatum sit à Philosophis, quod nulla sit differentia inter scientiam, & scibile, nisi quod scibile est in materia, scientia minime, vt est ostensum in lib. de Anima: quare si inuenirentur expertia materiæ, oporteret quod eorum substantia esset scientia, aut intellectus, &c. Apette Auerr. intelligibile asserit esse formam intelligentis. Præterea, quamuis obiecta dicantur nos mouere, in abiunctis intelligentibus per essentiam, non per motionem factam, secus se habet. Ad id quod ait Auerroes, balneum in Anima mouere vt efficiens, ac ita se habere de Intelligentiis, dico hoc esse verum per relationem ad motum, intelligentiæ enim sunt finis, & efficiens motus. Afferebatur authoritas ex Aristot. 9. Meta- *Quomodo potentia sit latior motu.*
physicæ dicente, potentiam, & actum ad plura extendi, quam ea, quæ dicuntur moueri: At ea ad rem non facit, proculdubio enim actus, & potentia competunt rebus non mobilibus, vt nostræ Menti, ac etiam omnibus intelligentiis sub Deo positis, omnes enim ex actu, & potentia dicuntur compositæ. Insuper actus, & potentia competunt omnibus decem Prædicamentis, non autem motus. Inanis itaque est hæc consecutio, actus, & potentia sunt communiora motu, igitur etiam immobilia sunt facta, non enim omnis potentia denotat causam efficientem. At vigent adhuc per Auerroem dicent[illegible] dari efficientem in æternis, non præcedentem tempore: Quare æterna, e[illegible]terna, sont prædita ef[illegible]te. Solutio patet ex dictis, nam efficiens cōp[illegible] redig[illegible]ur

ad formam, & finem. Insuper æternum dupliciter consideratur: primo, vt absolute transire debeat ex non esse, ad esse, per primam aliquam emanationem: & hoc nequaquam æterno competere valet. Secundo, consideratur æternum vt semper fit, & ita dicitur æternum successione, quod æternum vt semper fit, effici dicitur. Aderat instantia sumpta ex affectionibus, & vestigio pedis, quæ soluitur: quia dans formam, dicitur dare consequentia formam, & dum forma non est genita, neq; affectio dicitur genita, sed solum dicitur pendere tanquam à conseruante, veluti si æternus, & non genitus esset Alcibiades, affectio quoque eius non genita diceretur. Similiter de vestigio pedis, dico, supposito pedem æterno tempore in arena fuisse, nec pes, nec arena, nec vestigium diceretur genita, adeo vt ex non esse transiuissent ad esse, sed solum dicere deberemus vestigium continenter seruari à pede, vt dixit Auerroes de causa grauitatis Terræ in secundo de Cœlo 102. inquiens: Si dixerimus medium esse causam grauitatis, melius est dicere quod sit causa conseruans quietem, quam efficiens: quia Terra vt tota, non est genita, similiter patet solutio cæterarum authoritatum ex Auerroe depromptarum, frequenter enim Auerroes seipsum declarat, vt patefeci. At dicebatur quod finis denotat efficiens, ideo sumitur efficiens, vt sont distinguitur à fine, non enim idem seipsum significat, sed aliud. Respondeo, fatis esse vt saltem distinguantur ratione. Afferebantur demum verba varia Aristotelis indicantia æternis efficientem causam competere: quibus respondens dico, æterna vt æterna, nunquam ab Aristotele dici genita, vel facta, nō enim nouit Aristoteles alium generationis modum, nisi per transmutationem, & materiam: solum censuit cuncta ex Deo pendere, quæ cum pendeant ex optimo, ita se habent, vt rectius disponi nequeant: At pendent, igitur sunt facta. Consecutio inanis est, quia pendens latius est, quam factum. Quæ etiam si nonnunquam dicuntur facta, de æternis loquendo, solum facta dicuntur vel late, vt conseruata, vel vt efficiens vsurpatur pro forma, & fine: vel quia continenter fiunt, vel quia tam cōgruenter sunt disposita, vt perinde se habeant, ac si à peritissimo opifice facta essent: Vel demum approbatur sententia Anaxagoræ asserentis Mundum genitum, & ex mente pendentem, comparando opinionem eius, cum opinione Democriti, & eorum qui casu, & forte fortuna Mundum compositum asseruerunt. At nos in explicando Aristotele loca propria, & principalia inspicere debemus, & per ea explicare cætera. Aristoteles in locis propriis, vt in octauo Phys. & primo de cœlo, demonstrauit motum, Mundum, & Cœlum non esse facta: quod etiam demonstrauit de Materia in primo Physic. 82. Colligamus itaq; Creationem nouam esse supra sensum, supraque naturam, & ob id ignotam Philosophis, progredientibus ope sensuum, per opera Naturæ; Creationem æternam proprie sumptam pugnare cum ratione, sumptam vero late, pro modo quo aliquid pendeat ex primo principio, in aliquo genere causæ, concessam fuisse à principalioribus Philosophis. At nos neglectis tenebris, veritatem supero lumine patefactam, amplectentes, cum Moyse constanter asseramus, in Principio creasse Deum, Cœlum, & Terram: & rationes Philosophorum ex sensu depromptas per reuelata principia diluamus, Deoq; gratias referamus, qui Mentis nostræ aciem in eum conuersam, illustrare dignatus est.

Quomodo affectiones prædicantur.

Quomodo finis denotat tantum efficientem.

Quomodo sit explicandus Aristot.

FRAN-

400,153

